

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ 1784-1974

Επιμέλεια

ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ - ΓΙΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

Ρ-Ω

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ-103
ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
1784-1974

Η τετράτομη *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου, 1784-1974*, αποτελεί καρπό μιας προσπάθειας που ξεκίνησε με το ομώνυμο Ερευνητικό Πρόγραμμα του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών το 1995. Με χρονική αφετηρία το 1784, έτος έκδοσης της πρώτης ελληνικής εφημερίδας στη Βιέννη και καταληκτική χρονολογία την Μεταπολίτευση, περίοδο που αποτελεί τομή και στην ιστορία του Τύπου, η *Εγκυκλοπαίδεια* προσφέρει ένα «πανόραμα» της έντυπης δημοσιογραφίας και των πρωτεργατών της στην ελληνική επικράτεια και το εξωτερικό, όπου αναπτύχθηκε ο ελληνισμός.

Η *Εγκυκλοπαίδεια* απαρτίζεται από τρία μέρη: περίγραμμα ιστορίας του Τύπου, αλφαθητικά ταξινομημένα λήμματα και παραρτήματα. Τα κείμενα που προτάσσονται των λημμάτων αποτελούν ένα συνοπτικό και πολύ κατατοπιστικό περίγραμμα της ιστορίας του Τύπου κατά τους δύο και πλέον αιώνες του βίου του. Ξεκινώντας από τον προεπαναστατικό Τύπο και φθάνοντας έως την περίοδο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και την Μεταπολίτευση, παρουσιάζεται με ενάρχεια η άρρηκτη, αμφίδρομη σχέση του Τύπου με τις αναπτυσσόμενες ελληνικές κοινωνίες, σε όλες τους τις εκφάνσεις και ιδιαίτερα με την πολιτική και την πολιτισμική ζωή, καθώς και ο ειδικός ρόλος του εντός συγκεκριμένων ιστορικών περιόδων.

Τη συντακτική ομάδα του έργου πλαισίωσε ένα επιτελείο 340 συνεργατών (καθηγητές πανεπιστημίου, ιστορικοί και άλλοι κοινωνικοί επιστήμονες, δημοσιογράφοι, βιβλιοθηκάριοι, αρχειονόμοι, μελετητές τοπικής ιστορίας, συλλέκτες) που κατέθεσαν τις γνώσεις και τα προϊόντα των ερευνών τους στα πάνω από 2.300 λήμματα της *Εγκυκλοπαίδειας*, τα οποία συνοδεύονται από 1.600 περίπου φωτογραφίες. Από τα 2.300 λήμματα, τα 1.600 των εντύπων (εφημερίδων και περιοδικών) καλύπτουν, ενδεικτικά, το σύνολο της επικράτειας αλλά και του εξωτερικού, καθώς και όλο το εύρος του πολιτικού φάσματος. Τέλος, η παρουσίαση και άλλων κατηγοριών εντύπων (αθλητικά, οικονομικά, φιλολογικά,

**ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
1784-1974**

Η ΕΚΔΟΣΗ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΗΚΕ
ΜΕ ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ

 ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ / ΕΘΝΙΚΟ ΊΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

© Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Βασ. Κωνσταντίνου 48, 116 35 Αθήνα

τηλ. (+30) 210-72 73 554 - φαξ (+30) 210-72 46 212

e-mail: kne@eie.gr

ISBN 978-960-7916-52-5

ISBN Δ΄ τόμος 978-960-7916-56-3

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ / 103
ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

**ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
1784-1974**

Εφημερίδες, Περιοδικά, Δημοσιογράφοι, Εκδότες

Επιμέλεια
ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΔΙΑ – ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Τόμος Δ΄
Ρ - Ω

ΑΘΗΝΑ 2008

ΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Σχεδιασμός, επιμέλεια παραγωγής, επιμέλεια έκδοσης

ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ

ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Οργάνωση έκδοσης, τυπογραφικές διορθώσεις

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΖΑΚΗΣ, ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΕΔΕ

Επιμέλεια εικονογράφησης

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΕΔΕ

Art director / καλλιτεχνική επιμέλεια

ΛΑΜΠΗΣ ΣΙΔΕΡΗΣ

Σάρωση και επεξεργασία εικόνας

ΒΑΣΩ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Φωτογραφήσεις

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΑΚΗΣ

Γραμματεία

ΜΑΡΙΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΚΕΛΛΥ ΑΓΓΕΛΗ

Εκδοτική παραγωγή και βιβλιοδεσία

Μ. ΤΟΥΜΠΗΣ ΑΕ, ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ-ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Οι συνεργάτες του τόμου

Αγγελής Αντώνης, διευθυντής της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρόδου

Αγτζίδης Βλάσης, δρ. ιστορίας, συγγραφέας

Ανδρέου Α. Π., ιστορικός, επίκ. καθηγητής στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης (Φλώρινας), Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ανδρικόπουλος Γιάννης, δημοσιογράφος-εκδότης, ποιητής

Ανέστη Κατερίνα, δημοσιογράφος

Ανεστίδης Αδαμάντιος Στ., φιλόλογος, εκπαιδευτικός

Ανεστίδης Σταύρος Θ., ιστορικός, αναπληρωτής διευθυντής στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών

Αντωνόπουλος Αθανάσιος, δημοσιογράφος

Βαρελάς Λάμπρος, ερευνητής στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (Θεσσαλονίκη)

Βαρών-Βασάρ Οντέτ, ιστορικός, διδάσκουσα στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Βιρβίλης Αντώνης Β., δικηγόρος, φιλοτελιστής

Βουρλιώτης Μανόλης, ιστορικός

Γεωργαντά Αθηνά, αναπλ. καθηγήτρια, Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών

Γεωργιάδης Νίκος Β., πρόεδρος της Πνευματικής Εστίας Σπάρτης

Γιακωβάκη Νάσια, ιστορικός, διδάσκουσα στο Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Γιάννου Τριανταφυλλιά, φιλόλογος, εκπαιδευτικός

Γιουρμετάκης Ανδρέας, δημοσιογράφος

Γκολομπίας Γιώργος, ιστοριοδίφης-ερευνητής

Γλυκοφρυδίδη-Λεοντίνη Αθανασία, καθηγήτρια φιλοσοφίας στο Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Γουλιανδρής Νίκος, ερευνητής

Γρηγορίου Ρέα, υποψήφια δρ. στο Τμήμα Θεάτρου, Σχολή Καλών Τεχνών, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Cicanci Olga, ιστορικός, καθηγήτρια της Σχολής Αρχαιονομίας (Βουκουρέστι)

Δαμηλάκου Μαρία, ιστορικός, λέκτορας στο Τμήμα Ιστορίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

† Διαμαντόπουλος Γιώργος, ποιητής, ιστοριοδίφης αντιστασιακού Τύπου

Dobre Anca, πτυχιούχος Τμήματος Ιστορίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Δρούλια Λουκία, ιστορικός, ομοτ. διευθύντρια ερευνών στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Δρούλια-Μητράκου Έλλη, φιλόλογος, Βιβλιοθήκη της Βουλής

Εξερτζόγλου Χάρης, ιστορικός, αναπλ. καθηγητής στο Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ζάγκος Χρήστος Δ., πολιτικός επιστήμονας, υποψήφιος διδάκτορας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας

Ζεβελάκης Γιώργος, ερευνητής του περιοδικού Τύπου

Ζερβής Νίκος Ι., δημοσιογράφος, συγγραφέας

Ζωιόπουλος Νίκος, ιατρός, συλλέκτης παιδικών περιοδικών

Θεοδώρα Βασιλική, ιστορικός, επίκ. καθηγήτρια στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ιγγλέζου Γεωργία Δ., δρ. ιστορίας

Καθβαδία-Βοϊκλή Μαρία, εκπαιδευτικός, υποψήφια δρ. στο Τμήμα Πολιτικών Επιστημών και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Καλαντζοπούλου Βίκυ, επίκ. καθηγήτρια στο Τμήμα Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Καλαφάτης Θανάσης, ιστορικός, επίκ. καθηγητής στο Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Καλλιβρετάκης Λεωνίδας, ιστορικός, διευθυντής ερευνών στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Καλλίγερος Μ. Π., δημοσιογράφος, συγγραφέας, στέλεχος Τράπεζας

Καλογήρου Ουρανία Απ., πολιτική επιστήμων, δημοσιογράφος, λογοτέχνης- συγγραφέας

Καναράκης Γιώργος, φιλόλογος, καθηγητής στο Charles Sturt University, Bathurst (Αυστραλία)

Κανδυλάκης Μανώλης, δημοσιογράφος, συγγραφέας, ερευνητής Τύπου

Καραβά Ζαχαρούλα, εκπαιδευτικός, δρ. Νεοελληνικής Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Καραμανωλάκης Βαγγέλης, ιστορικός, Αρχαία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας

Καράογλου Χ.Α., φιλόλογος, καθηγητής στο Τμήμα Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Καρασάββας Δημήτριος Ιορδ., εκδότης εφ. *Οι Καιροί* (Βέροια)

Καριάτογλου Ελευθέριος, δρ. φιλολογίας, εκπαιδευτικός, ερευνητής Τύπου

Καρπόζηλος Κωστής, υποψήφιος δρ. στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Κεχριώτης Βαγγέλης, ιστορικός, διδάσκων στο Πανεπιστήμιο Bogazici, Κωνσταντινούπολη

Κιρλήντοκμε Ριζά, ερευνητής ιστορίας

Κιτροφέφ Αλέξανδρος, ιστορικός, αναπλ. καθηγητής στο Haverford College (ΗΠΑ)

†Κιτρομηλίδου Μάγδα Μ., φιλόλογος, εκπαιδευτικός

Κλιάφα Μαρούλα, συγγραφέας

Κόικλα-Παπαδάτου Γεωργία, προϊσταμένη Κεντρικής Δημόσιας Βιβλιοθήκης Ζακύνθου
†**Κολιού Νίτσα**, δημοσιογράφος, συγγραφέας, ερευνήτρια Τύπου (Βόλος)

Κόντη Βούλα, ιστορικός, κύρια ερευνήτρια στο Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Κοντογιάννη Βασιλική, φιλόλογος, αναπλ. καθηγήτρια στο Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο
Θράκης

Κοντογιώργη Ελισάβετ, ιστορικός, ερευνήτρια στο Κέντρο Έρευνας Ιστορίας Νέου Ελληνισμού, Ακαδημία Αθηνών

†**Κοντομίχης Πανατζής**, λαογράφος, συγγραφέας

Κομπιλιάκου Βασιλική, υποψήφια δρ. στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο,
ερευνήτρια στο Μουσείο Μπενάκη

Κορμά Λένα, υποψήφια δρ. ιστορίας στο Université Paris I, Panthéon Sorbonne

Κοτσαγεωργή Ζυμάρη Ξανθίπη, δρ. ιστορίας, επιστημονική συνεργάτρια του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του
Αίμου (Θεσσαλονίκη)

Κουμαριανού Αικατερίνη, ιστορικός, ομοτ. καθηγήτρια Πανεπιστημίου Σορβόνης

Κουτζακιώτης Γιώργος, ιστορικός, δόκιμος ερευνητής στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Κουτσοπανάγου Γούλα, δρ. ιστορίας, διδάσκουσα στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο
Πανεπιστήμιο, εξωτερική επιστημονική συνεργάτρια στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα
Ερευνών

Κραβαρτόγιαννος Δρόσος, φαρμακοποιός, εκδότης (Άμφισσα)

Κροκίδας Πάνος, ιστορικός - αρχαιολόγος

Κυραμαργιού Ελένη, μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή,
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Κωνσταντοπούλου Δήμητρα, μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο
Πανεπιστήμιο

Λάνδρος Χρήστος, εκδότης, προϊστάμενος στα ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Σάμου

Λάμπας Κώστας, ιστορικός, διευθυντής Κέντρου Έρευνας Ιστορίας Νέου Ελληνισμού, Ακαδημία Αθηνών

Λεβογιάννης Νίκος Ι., φιλόλογος

Λογοθέτης Μιλτιάδης, δρ. οικονομολόγος, συγγραφέας,

Λούδη Λίνα, ιστορικός, επικ. καθηγήτρια στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Λούδη Αγγελική, δρ. φιλολογίας του Τμήματος Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Λυκούργου Νίκη, φιλόλογος, λέκτορας στο Τμήμα Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο
Θεσσαλονίκης

Λώλης Ευθ. Γρ., δημοσιογράφος

Μάντζαρης Ευάγγελος, κοινωνιολόγος, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Durban-Westville, Ν. Αφρική

Marcheselli Loukas Lucia, φιλόλογος, καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο της Τεργέστης

Μαρκάκης Ανδρόνικος, δημοσιογράφος

Μάτσου Κατερίνα Μ., δημοσιογράφος

Μέντζου Βάσω, φιλόλογος, διδάσκουσα στο Πάντειο Πανεπιστήμιο

Μηλιώρη Πόλυ, δημοσιογράφος, συγγραφέας

Μητρόπουλος Δημήτρης Χαρ., εκδότης, Τρίπολη

Μίσσιος Κώστας Γ., συγγραφέας, ερευνητής της λεσβιακής γραμματείας

Μόλχο Ρένα, δρ. ιστορίας, διδάσκουσα στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Μόσχος Δ. Ν., λέκτορας Τμήματος Θεολογίας, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Μουλλάς Παναγιώτης, ομότιμος καθηγητής, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Μούλιας Χρήστος Αθ., δικηγόρος, συγγραφέας (Πάτρα)

Μπακαδήμα Μαρία, προϊσταμένη στα ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Αιτωλοακαρνανίας

Μπάλα Νάση, ιστορικός, αναπληρώτρια καθηγήτρια στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Μπαφούνη Ευαγγελία, Ιστορικό Αρχείο Δήμου Πειραιά

Μπόνος Γιάννης, υποψήφιος δρ. στην École des Hautes Études en Sciences Sociales, Παρίσι

† Μπουγάτσος Ν.Θ., θεολόγος, ερευνητής δημοσιογραφικού τύπου

Μπουρνάζος Στρατής, υποψήφιος δρ. στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Νάσιουτζικ Παυλίνα, δρ. ιστορίας, συγγραφέας

Νάτσιος Δημήτριος Θ., προϊστάμενος στα ΓΑΚ-Αρχεία Νομού Φθιώτιδος

Παλούκης Κώστας, υποψήφιος δρ. στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Παναγιωτοπούλου Μαρία Παν., προϊσταμένη στα ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Ευρυτανίας

Παπαδημητρίου Δέσποινα, ιστορικός, επίκ. καθηγήτρια στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

† Παπαθανασίου Ευάγγελος, φιλόλογος - ιστορικός

Παπαθανασίου Ιωάννα, δρ. ιστορίας, ερευνήτρια στο Ινστιτούτο Πολιτικής Κοινωνιολογίας / Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, επιστημονική συνεργάτρια των Αρχείων Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας

Παπαλεοντίου Λευτέρης, φιλόλογος, επίκ. καθηγητής στο Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Παπαχρήστου Νατάσα, σύμβουλος επικοινωνίας, πτυχιούχος του Τμήματος Επικοινωνίας και Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Παρπαρά Χρυσή, μουσικολόγος

Πατρικίου Αλεξάνδρα, ιστορικός, υποψήφια διδάκτορας, Τμήμα Πολιτικών Επιστημών και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Πάτσιου Βίκυ, φιλόλογος, αναπλ. καθηγήτρια στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Παυλόπουλος, Δημήτρης, ιστορικός τέχνης

Πέρρα Φωτεινή Β., υποψήφια δρ. ιστορίας, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

† Πολέμης Δημήτριος Ι., δρ. ιστορίας, διευθυντής της Καίρειου Βιβλιοθήκης (Ανδρός)

† Πολίτης Νίκος Ε., δημοσιογράφος, ερευνητής πατράϊκού τύπου

Πρασά Αρνίτα, δρ. ιστορίας, προϊσταμένη ΓΑΚ-Αρχείων Θεσσαλίας

Πυλαρινός Θεοδόσης Δ., φιλόλογος, επίκ. καθηγητής στο Τμήμα Ιστορίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Ρούβαλης Γιώργος, καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών, συγγραφέας

Ρουδομέτωφ Νικόλαος, πρόεδρος του Ιστορικού και Λογοτεχνικού Αρχείου Καβάλας

Ρώτα Μαρία, δρ. φιλολογίας, διδάσκουσα στο Τμήμα Φιλολογίας, Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Πατρών

Σακελαρίου Μαρία, Ειδικό Επιστημονικό Διδακτικό Προσωπικό Τμήματος Φιλολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Σακκάτος Βαγγέλης, συγγραφέας, δημοσιογράφος

Σαπρανίδης Δημήτρης, δημοσιογράφος, ερευνητής σατιρικού τύπου

Σαρρής Νεοκλής, ομότιμος καθηγητής Κοινωνιολογίας της Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Σγουράκη Ηρώ, σκηνοθέτις, ερευνήτρια

Σέργης Μανώλης Γ., επίκουρος καθηγητής Λαογραφίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Σιφναίου Ευριδίκη, ιστορικός, κύρια ερευνήτρια στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Σιμωναίος Αντώνιος Λ., ιστορικός της εκπαίδευσης, σχολικός σύμβουλος πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

Σουλιγιάννης Ευθύμιος Θ., επισκέπτης καθηγητής ιστορίας, ομότιμος διευθυντής ερευνών στο Κέντρο Ερεύνης της Ιστορίας του Νεώτερου Ελληνισμού, Ακαδημία Αθηνών

Σοφοκλέους Ανδρέας ΚΛ., καθηγητής στο Intercollege, διευθυντής στο Ινστιτούτο Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας Intercollege (Λευκωσία, Κύπρος)

Σταματοπούλος Δημήτρης, ιστορικός, λέκτορας στο Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Σταυροπούλου Έρη, καθηγήτρια νεοελληνικής φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σφοϊνίη Αλεξάνδρα, ιστορικός, εντεταλμένη ερευνήτρια στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Σωμερίτης Ριχάρδος, δημοσιογράφος

Ταλιέρης Σπύρος, φιλόλογος, εκπαιδευτικός

Τάμης Αναστάσιος Μ., καθηγητής, διευθυντής του Εθνικού Κέντρου Ελληνικών Μελετών και Έρευνας, Πανεπιστήμιο La Trobe (Μελβούρνη, Αυστραλία)

Ταμπάκη Άννα, φιλόλογος, καθηγήτρια στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Αθηνών, φιλοξενούμενη ερευνήτρια στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Ταρίνας Στρατής Δ., επιχειρηματίας, συλλέκτης-ερευνητής

Τάσιος, Θεοδόσης Π., καθηγητής, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Τζαμτζής Α.Ι., πλοίαρχος ε.α., συγγραφέας-ερευνητής ναυτικής ιστορίας

Τζανακάρης Βασίλης Ι., συγγραφέας, εκδότης, συλλέκτης (Σέρρες)

Τσακίρης Θανάσης, δρ. πολιτικών επιστημών του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τσακνιάς Γιώργος, ιστορικός, συνεργάτης του Ε.Λ.Ι.Α.

Τσαπάρας Θάνος, μουσικοσυνθέτης, δημοσιογράφος

Τσαπόγας Μιχάλης, δρ. Νομικής Πανεπιστημίου Μονάχου

Τσαρούχας Γιάννης, προϊστάμενος στα ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Σερρών

Τσεβιάς Ιωάννης Α., χειρουργός-οδοντίατρος, υποψήφιος δρ. στο Πανεπιστήμιο Durham (Μ. Βρετανία)

Τσιγκάκης Κώστας Γ., ερευνητής ιστορίας, ειδικός λειτουργικός επιστήμονας στο Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Αθηνών

Τσοκόπουλος Βάσιος, ιστορικός

Τσούρκα-Παπαστάθη Δέσποινα, ιστορικός Δικαίου

Φουρνάρακη Ελένη, ιστορικός, επίκ. καθηγήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Φρεζής Ραφαήλ Α., συνταξιούχος εμπορικός αντιπρόσωπος, συγγραφέας

†Φρέρης Μάρκος Δ., δικηγόρος (Σύρος)

Χατζηβασιλείου Ευάνθης, επικ. καθηγήτης στο Τμήμα Ιστορίας - Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Χιέταλα Τάινα, ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Κυκλάδων (Σύρος)

Χριστιανόπουλος Ντίνος, ποιητής, φιλόλογος

Ψαρρού Εύη, δρ. ιστορίας, Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ) (Αθήνα)

Ψυχογιού Ελένη, λαογράφος, ερευνήτρια του Κέντρου Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας, Ακαδημία Αθηνών

Van Gemert Arnold, φιλόλογος, καθηγητής, Πανεπιστήμιο του Amsterdam

Βιβλιογραφικές Βραχυγραφίες

ΔΙΕΕΕ: *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος*

ΘΗΕ: *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια*

Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*: Μανώλης Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης. Συμβολή στην Ιστορία του Τύπου*.

τ. Α : *Τουρκοκρατία*. Θεσσαλονίκη, University Studio Press / Έκφραση, 1998

τ. Β : *1912-1923*. Θεσσαλονίκη, University Studio Press / Έκφραση, 2000

τ. Γ : *1923-1941*. Θεσσαλονίκη, University Studio Press / Έκφραση, 2005

Καράογλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*: Ερευνητική Ομάδα – Εποπτεία Χ.Α. Καράογλου, *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940). Αναλυτική βιβλιογραφία και παρουσίαση*,

τ. Α : *Αθηναϊκά περιοδικά (1901-1925)*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 1996

τ. Β : *Αθηναϊκά περιοδικά (1926-1933)*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 2001

Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*: Νίτσα Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα του Βόλου*, τ. Α -Β, [Αθήνα] 1991

Κόντη, *Ηπειρωτική Βιβλιογραφία*, Β : Βούλα Κόντη, *Ηπειρωτική Βιβλιογραφία. Β Κατάλογος εφημερίδων και περιοδικών 1866-1980*, Αθήνα, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 1999

Κουμαριανού, *Τύπος στον Αγώνα*: Αικατερίνη Κουμαριανού (εισ.-επιμ.), *Ο Τύπος στον Αγώνα*, τ. Α -Γ, Αθήνα, Ερμής, 1971

Μάγερ, *Ιστορία*: Κώστας Μάγερ, *Ιστορία Ελληνικού Τύπου*, τ. Α -Γ, Αθήνα 1950, 1959, 1960

Μιχαηλίδης, *Πανόραμα*: Ευγένιος Μιχαηλίδης, *Πανόραμα, ήτοι εικονογραφημένη ιστορία του Δημοσιογραφικού Περιοδικού Τύπου της Αιγύπτου υπό Αιγυπτιακών Ελλήνων (1862-1972)*, Λεξάνδρεια 1972

ΜΕΕ: *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, Αθήνα, εκδ. Πυρός / Δρανδάκης, 1926-1934 (6 έκδ., επανημερήσια: Αθήνα, Φοίνιξ / Δρανδάκης, χ.χ.)

Παπαλεοντίου, *Κυπριακά περιοδικά, 1903-1958*: Λευτέρης Παπαλεοντίου, *Κυπριακά περιοδικά (1903-1958). Αναλυτική Βιβλιογραφία και Παρουσίαση. Περιοδικά Λόγου και Τέχνης*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 2004 [τ. Δ της σειράς: Χ.Α. Καράογλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*]

Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Τύπου*: Ανδρέας Κλ. Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Τύπου*,

τ. Α : *1878-1890*, Λευκωσία, Intercollege Press, 1995

τ. Β : *1890-1900*, Λευκωσία, Intercollege Press, 1998

τ. Γ : *1900-1914*, Μέρους Α και Β, Λευκωσία, Intercollege Press, 2003

τ. Δ : *1914-1931*, Μέρους Α και Β, Λευκωσία, Intercollege, 2006

Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*: Παναγιώτης Φ. Χριστόπουλος, *Εφημερίδες αποκείμενες στη Βιβλιοθήκη της Βουλής (1789-1970)*, Αθήνα 1993

Συντομογραφίες

αρ. φ.: αριθμός φύλλου

γ.δ.: γρόσια διατίμησης

εισ.: εισαγωγή

έκδ: έκδοση

εκδ.: εκδότης / εκδοτικός οίκος /

εκδόσεις

ελλ. σ.: ελλιπής σειρά

επιμ.: επιμέλεια

έτ.: έτος

εφ.: εφημερίδα

κ.ά.: και άλλοι

κ.α: και αλλού

κ.ε.: και εξής

κ.λπ.: και λοιπά

λ/α: λήμμα

λ.χ.: λόγου χάριν

μ/φ: μικροφίλμ

ν.σ.: νέα σειρά

π.: περιοδικό

περ.: περίοδος

πλ. σ.: πλήρης σειρά

π.χ.: παραδειγματος χάριν

σ.: σελίδα

σσ.: σελίδες

σπ.: σπάνια

συγγρ.: συγγραφέας

τ.: τόμος

τετρ.: τετραδίο

τχ.: τεύχος

φ.: φύλλο

φυλλ.: φυλλάδιο

χ.α.: χωρίς αρίθμηση

χ.χ.: χωρίς χρονολογία

Αρκτικόλεξα

- AAM: «Αναγνωστήριον» Αγιάσου, Μυτιλήνη
AB: Αρχείο Βοβολίνη, Αθήνα
ΑΓΣΕΕΕ: Αρχείο Γενικής Συνόδου Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας, Αθήνα
ΑΔΔΕ: Αρχείο *Δελτίου Διοικήσεως Επιχειρήσεων*, Αθήνα
ΑΔΙΛΜΚ: Αρχείο Δημοτικού Ιστορικού Λαογραφικού Μουσείου Καρδίτσας
ΑΔΣ: Αρχείο Δήμου Σιδηροκάστρου
ΑΕ: Αρχαιολογική Εταιρεία, Αθήνα
ΑΕΑΑ: Αρχείο Εφημερίδας *Αστήρ της Ανατολής*, Αθήνα
ΑΕΑΚ: Αρχείο Εφημερίδας *Απογευματινή*, Κωνσταντινούπολη, Τουρκία
ΑΕΓΤΠ: Αρχείο Εφημερίδων Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών, Λευκωσία, Κύπρος
ΑΕΔΑΕΑ: Αρχείο Ένωσης Δημοκρατικών Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης, Αθήνα
ΑΕΕ: Αρχείο Εφημερίδας *Έθνος*, Αθήνα
ΑΕΕΑ: Αρχείο της κίνησης Ενωμένη Εθνική Αντίσταση, Αθήνα
ΑΕΕΑπ.: Αρχείο Εφημερίδας *Επικούρειος Απόλλων*
ΑΕΕΕ: Αρχείο Α΄ Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας, Αθήνα
ΑΕΕΚ: Αρχείο Εφημερίδας *Εθνικός Κήρυξ*, Αθήνα
ΑΕΕΛ: Αρχείο Εφημερίδας *Ελευθερία*, Λάρισα
ΑΕΕΠ: Αρχείο Εφημερίδας *Εορδαϊκή*, Πτολεμαΐδα
ΑΕΕΠΠ: Αρχείο Εφημερίδας *Εορδαϊκός Παλμός*, Πτολεμαΐδα
ΑΕΕΦ: Αρχείο Εφημερίδας *Επαρχιακή Φωνή*, Πτολεμαΐδα, κατατεθειμένο στο ΑΕΕΠΠ
ΑΕΕΦΛ: Αρχείο Εφημερίδας *Εθνικός Φρουρός Λακωνίας*, Σπάρτη
ΑΕΗΘ: Αρχείο Εφημερίδας *Η Θεσσαλία*, Βόλος
ΑΕΘ: Αρχείο Εφημερίδας *Θάρρος*, Κοζάνη
ΑΕΘΚ: Αρχείο Εφημερίδας *Θάρρος*, Καλαμάτα
ΑΕΚ: Αναγνωστική Εταιρεία Κέρκυρας
ΑΕΚΜΑ: Αρχείο Ελληνικής Κοινότητας Μπουένος Άιρες, Αργεντινή
ΑΕΑ: Αρχείο εφ. *Λήμνος*, Μύρινα (Λήμνος)
ΑΕΜ: Αρχείο Επιμελητηρίου Μαγνησίας, Βόλος
ΑΕΝΚ: Αρχείο Εφημερίδας *Νέα Καστοριά*, Καστοριά
ΑΕΟΘ: Αρχείο Εφημερίδας *Ο Θαραλάος*, Βέροια
ΑΕΙΠ: Αρχείο εφ. *Πελοπόννησος* (Πάτρα)
ΑΕΠΚ: Αρχείο εφημερίδας *Προσφυγικός Κόσμος*, Αθήνα
ΑΕΠΣ: Αρχείο εφημερίδας *Πρόσδος* (Σέρρες)
ΑΕΡ: Αρχείο Εφημερίδας *Ριζοσπάστης*, Αθήνα
ΑΕΣ: Αρχείο Εφημερίδας *Σίανος*
ΑΕΥαγιν: Αρχείο εφημερίδας *Υαγιν*, Ξάνθη

ΑΕΤΧΣ: Αρχείο του ελληνικού τμήματος του Χριστιανικού Συνδικάτου (Βρυξέλλες)
 ΑΙΚΒ: Αρχεία Ισραηλιτικής Κοινότητας Βόλου
 ΑΚΓΗΣ: «Αρχείο Κρήτης» Γεωργίου και Ηρώς Σγουράκη, Αθήνα
 ΑΚΚΒ: Αρχείο Κομμουνιστικού Κόμματος Βουλγαρίας, Σόφια
 ΑΚΙΠΚ: Αρχείο Κέντρου Ιστορίας και Πολιτισμού «Κλιάφα», Τρίκαλα
 ΑΜΔΑ: Αθλητικό Μουσείο Δήμου Αθηναίων
 ΑΠΑ: Αρχείο Περιοδικού *Αντί*, Αθήνα
 ΑΠΑν: Αρχείο Περιοδικού *Αναγέννηση*, Αθήνα
 ΑΠΓΣ: Αρχείο Περιοδικού *Γιατί*, Σέρρες
 ΑΠΘ: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
 ΑΠΘΚ: Αρχείο Περιοδικού *Θάρρος*, Καλαμάτα
 ΑΠΝΝ: Αρχείο Περιοδικού *Ναυτιλιακά Νέα*, Αθήνα
 ΑΠΝΝ: Αρχείο Περιοδικού *Ναυτιλιακή-Ναυτεργατική*, Αθήνα
 ΑΠΠΕ: Αρχείο Περιοδικού *Πυροσβεστική Επιθεώρηση*
 ΑΡΙΣΤΟΣ: Αρχείο Ιστορίας των Συνδικάτων, Αθήνα
 ΑΣΚΙ: Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας, Αθήνα
 ΑΣΦΕ-Ι: Αρχεία Συνδέσμου Φιλίας Ελλάς-Ισραήλ, Αθήνα
 ΑΤΙΣ: Αρχείο Τάγματος Ιησού Σύρου, Σύρος
 ΑΤΝΣ/ΠΒΑ: Αρχείο Τομέα Νεοελληνικών Σπουδών, Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη Άμστερταμ, Ολλανδία

 ΒΑΘΖ: Βιβλιοθήκη Αδελφότητας Θεολόγων «Ζωή», Αθήνα
 ΒΑΚΕΛ: Βιβλιοθήκη του ΑΚΕΛ, Κύπρος
 ΒΑΜΚ: Βιβλιοθήκη Αρχαιολογικού Μουσείου Κύπρου, Λευκωσία
 ΒΒ: Βιβλιοθήκη Βουλής των Ελλήνων
 ΒΔΒΗ: Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου
 ΒΔΛ: Βιβλιοθήκη Δήμου Λεμεσού, Κύπρος
 ΒΕΚΤ: Βιβλιοθήκη Ελληνορθόδοξης Κοινότητας Τεργέστης, Ιταλία
 ΒΕΜΣ: Βιβλιοθήκη Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη
 ΒΕΠΜ: Βιβλιοθήκη Επιτροπής Ποντιακών Μελετών, Αθήνα
 ΒΕΣ: Βιβλιοθήκη Ένωσης Σμυρναίων, Αθήνα
 ΒΕΦΜΑ: Βιβλιοθήκη Εταιρείας Φωκικών Μελετών, Άμφισσα
 ΒΘΜ: Βιβλιοθήκη Θεατρικού Μουσείου, Αθήνα
 ΒΘΣΧ: Βιβλιοθήκη Θεολογικής Σχολής Χάλκης, Τουρκία
 ΒΙΕΙΘ: Βιβλιοθήκη Ιταλικού Επιμορφωτικού Ινστιτούτου Θεσσαλονίκης
 ΒΙΜΛ: Βιβλιοθήκη Ιεράς Μονής Λεμωνός, Μυτιλήνη
 ΒΙΜΜ: Βιβλιοθήκη Ιεράς Μητροπόλεως Μεσσηνίας
 ΒΙΣ: Βιβλιοθήκη Ιεράς Συνόδου, Αθήνα
 ΒΚΜ: Βιβλιοθήκη Κυπριακού Μουσείου, Λευκωσία, Κύπρος
 ΒΚΣΑ: Βιβλιοθήκη Κυθηραϊκού Συνδέσμου Αθηνών
 ΒΛ: Βιβλιοθήκη Λένιν, Μόσχα
 ΒΜΚΙ: Βιβλιοθήκη Μορφωτικού Κέντρου Ιθάκης
 ΒΜΣΣ: Βιβλιοθήκη Μουσικοφιλολογικού Συλλόγου «Σκουφάς», Άρτα
 ΒΝΒΦ/ΦΣΠΑ: Βιβλιοθήκη Νεοελληνικής και Βυζαντινής Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών
 ΒΝΝ: Βιβλιοθήκη Ν. Νικολαΐδη, Λεμεσός
 ΒΟΑ: Βιβλιοθήκη Οφθαλμιατρείου Αθηνών
 ΒΟΠ: Βιβλιοθήκη Οικουμενικού Πατριαρχείου, Κωνσταντινούπολη, Τουρκία
 ΒΠΙ: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
 ΒΠΚ: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κύπρου, Λευκωσία, Κύπρος

ΒΠΚων.: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κωνσταντινούπολης
ΒΠΚ-Μ: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Karl Marx, Λειψία, Γερμανία
ΒΠΚΡ: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κρήτης, Ρέθυμνο
ΒΠΜ: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη
ΒΠΠ: Βιβλιοθήκη Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα
ΒΣΑΔ: Βιβλιοθήκη Συλλόγου Αργείων «Ο Δαναός», Άργος
ΒΣΑ: Βρετανικό Συμβούλιο Αθήνας
ΒΣΑΑ: Βιβλιοθήκη Συλλόγου «Ανάπλασις», Αθήνα
ΒΣΕΑ: Βιβλιοθήκη Συνδέσμου «Ευγένιος ο Αιτωλός», Καρπενήσι
ΒΣΙΒ: Βιβλιοθήκη Συλλόγου «Ιωάννης ο Βαπτιστής», Αθήνα
ΒΣΠΣ: Βιβλιοθήκη Σωματείου «Παναγία Σουμελά», Θεσσαλονίκη
ΒΣΤΙΒ: Βιβλιοθήκη Συλλόγου «Τρεις Ιεράρχες», Βόλος
ΒΤΕ: Βιβλιοθήκη Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα
ΒΤΙ: Βιβλιοθήκη Τεκτονικού Ιδρύματος
ΒΤΙ/Π: Βιβλιοθήκη Τμήματος Ιστορίας Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Κέρκυρα
ΒΦΕΑΟ: Βιβλιοθήκη της Φιλαρχαίου Εταιρείας Αλμυρού «Όδρος»
ΒΦΣΠ: Βιβλιοθήκη Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός»
ΒΦΣΦΑ: Βιβλιοθήκη Φιλεκαπαιδευτικού Συλλόγου Φλωρίνης «Ο Αριστοτέλης», Φλώρινα

ΓΑΚ: Γενικά Αρχεία του Κράτους, Αθήνα
ΓΑΣ: Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή, Αθήνα
ΓΒ: Γεννάδιος Βιβλιοθήκη, Αθήνα
ΓΙΑΙ: Γενικά Ιστορικά Αρχεία της Ιερουσαλήμ, Ισραήλ
ΓΠΑ: Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα
ΓΤΝΚ: Γραφείο Τύπου Νομαρχίας Κιλίκης
ΓΤΠ: Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Λευκωσία, Κύπρος

ΔΒΑ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Αθηνών
ΔΒΑγ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Αιγίου
ΔΒΑμφ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Άμφισσας
ΔΒΑν: Δημόσια Βιβλιοθήκη Ανδρίτσαινας
ΔΒΕ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Ερμούπολης
ΔΒΖ: Δημόσια Βιβλιοθήκη Ζακύνθου
ΔΒΘ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης
ΔΒΚ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Καβάλας
ΔΒΚαστ.: Δημοτική Βιβλιοθήκη Καστοριάς
ΔΒΚερκ.: Δημοτική Βιβλιοθήκη Κέρκυρας
ΔΒΚοζ.: Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης
ΔΒΛαρ.: Δημοτική Βιβλιοθήκη Λάρισας
ΔΒΛεμ.: Δημοτική Βιβλιοθήκη Λεμεσού, Κύπρος
ΔΒΛευκ.: Δημοτική Βιβλιοθήκη Λευκωσίας, Κύπρος
ΔΒΛευκάδ.: Δημοτική Βιβλιοθήκη Λευκάδας
ΔΒΝ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Ναυπάκτου
ΔΒΠ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Πειραιά
ΔΒΠατρ.: Δημοτική Βιβλιοθήκη Πάτρας
ΔΒΠαφ.: Δημοτική Βιβλιοθήκη Πάφου, Κύπρος
ΔΒΤ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Τρικάλων
ΔΒΧαν.: Δημοτική Βιβλιοθήκη Χανίων
ΔΙΑΜΚ: Δημοτικό Ιστορικό Λαογραφικό Μουσείο «Λ. και Ν. Σακελλαρίου», Κέντρο Τεκμηρίωσης και Επικοινωνίας Καρδίτσας

ΔΙΣ: Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αθήνα
 ΔΚΒΒ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας
 ΔΚΒΔ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Δράμας
 ΔΚΒΛ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Λαμίας
 ΔΚΒΜ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Μυτιλήνης
 ΔΚΒΝΠ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ναυπλίου «Ο Παλαμήδης»
 ΔΚΒΠ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πύργου
 ΔΚΒΡ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ρεθύμνης
 ΔΚΒΡοδ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ρόδου
 ΔΚΒΣ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σάμου
 ΔΚΒΣέρρ.: : Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σερρών
 ΔΚΒΣπ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σπάρτης
 ΔΚΒΦ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Φλώρινας «Βασιλικής Πιτόσκα-Βαρνά»
 ΔΚΒΧ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Χαλκίδας
 ΔΚΒΧΚ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Χίου «Κοραΐς»
 ΔΚΙΕΤΑΕΒ: Δημοτικό Κέντρο Ιστορικών Ερευνών και Τεκμηρίωσης Αρχαίων και Εκθεμάτων Βόλου
 ΔΟΑ: Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία, Ολυμπία
 ΔΟΕ: Διδακταλική Ομοσπονδία Ελλάδος, Αθήνα
 ΔΟΛ/ΑΤ: Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη / Αρχείο Τύπου, Αθήνα
 ΔΟΜ/ΕΤΕ: Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών / Εμπορική Τράπεζα Ελλάδας, Αθήνα
 ΔΠ: Δήμος Πτολεμαΐδας
 ΔΠΘ: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Κομοτηνή
 ΔΣΑ: Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών

 ΕΒΕ: Εθνική Βιβλιοθήκη Ελλάδος, Αθήνα
 ΕΒΙΒ: Εθνική Βιβλιοθήκη «Ιβάν Βάζοφ», Πλόβντιφ (Φιλιππούπολη), Βουλγαρία
 ΕΒΚΜ: Εθνική Βιβλιοθήκη «Κυρίλλου και Μεθοδίου», Σόφια, Βουλγαρία
 ΕΒΝΑ: Εθνική Βιβλιοθήκη Ν. Αφρικής, Πρετόρια
 ΕΒΠΣ: Εθνική Βιβλιοθήκη «Πέντσο Σλαβέικοφ», Βάρνα, Βουλγαρία
 ΕΕΛ: Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, Αθήνα
 ΕΕΣ: Εταιρεία Ευβοϊκών Σπουδών, Αθήνα
 ΕΗΜ: Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών, Ιωάννινα
 ΕΙΕ: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα
 ΕΙΕΜΕΚΒ: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος», Χανιά
 ΕΚΕΜΕ: Εθνικό Κέντρο Ελληνικών Μελετών και Έρευνας, Πανεπιστήμιο La Trobe, Μελβούρνη, Αυστραλία
 ΕΚΘΕ: Ελληνικό Κέντρο Θαλασσίων Ερευνών, Αθήνα
 ΕΚΚΤ: Ελληνική Κοινότητα Κέιπ Τάουν, Ν. Αφρική
 ΕΚΚΕ: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα
 ΕΚΜ: Ελληνική Κοινότητα Μόντρεαλ, Καναδάς
 ΕΚΠΑ: Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
 ΕΚΠΕ: Ελληνική Κοινότητα Πορτ Ελίζαμπεθ, Ν. Αφρική
 ΕΚΤ/ΕΙΕ: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα
 ΕΛΙΑ: Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, Αθήνα
 ΕΜΕ: Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος, Αθήνα
 ΕΜΙΑΝ: Εταιρεία Μελέτης Ιστορίας Αριστερής Νεολαίας, Αθήνα
 ΕΜΝΕ: Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, Αθήνα
 ΕΜΣ: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη
 ΕΝΑΜ: Εταιρεία Ναυπακτιακών Μελετών, Αθήνα

ENM: Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα
ENS: Εστία Νέας Σμύρνης, Αθήνα
EOB: Εώνυμος Οικολογική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
EP: Εθνική Πινακοθήκη, Αθήνα
EPB / ΠΣΕ: Ειδική Πυροσβεστική Βιβλιοθήκη / Πυροσβεστικό Σώμα Ελλάδος, Αθήνα
EPM: Επιτροπή Ποντιακών Μελετών, Αθήνα
ΕΣΗΕΜ-Θ: Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας - Θράκης
ΕΤΙ/ΠΣΦ/ΠΑΜ: Εργαστήριο Τοπικής Ιστορίας / Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας / Πανεπιστήμιο Δυτ. Μακεδονίας
ΕΦΕ: Ελληνική Φιλοτελική Εταιρεία, Αθήνα

ΖΒΙ: Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη, Ιωάννινα

ΘΕΜ: Θεατρικό Μουσείο, Αθήνα
ΘΣΑΠΘ: Θεολογική Σχολή Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
ΘΣΠΑ: Θεολογική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών

ΙΑ / ΕΜΤΕ: Ιστορικό Αρχείο / Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα
ΙΑ/ ΕΤΕ: Ιστορικό Αρχείο / Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα
ΙΑΔΠ: Ιστορικό Αρχείο Δήμου Πειραιά
ΙΑΕ: Ιστορικό Αρχείο Εδέσσης
ΙΑΕΝ/ΓΤΝΓ: Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα
ΙΑΚ: Ιστορικό Αρχείο Κρήτης, Χανιά
ΙΑΚΕ: Ιστορικό Αρχείο Καππαδοκικού Ελληνισμού, Νέα Καρβάλη, Καβάλα
ΙΑΛ: Ιστορικό Αρχείο Λαμίας (ΓΑΚ-Αρχαία Νομού Φθιώτιδος)
ΙΑΜ: Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', Λευκωσία, Κύπρος
ΙΑΜΜ: Ιστορικά Αρχαία Μουσείου Μπενάκη, Αθήνα
ΙΑΝ: Ιστορικό Αρχείο Νάξου
ΙΑΠΑ: Ιστορικό Αρχείο Πανεπιστημίου Αθηνών
ΙΑΥΕ: Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα
ΙΒΑ: Ιακωβάτειος Βιβλιοθήκη, Ληξούρι
ΙΔΙΓ: Ίδρυμα Δημοσθένη και Ισμήνης Γούλα, Γρανίτσα Ευρυτανίας
ΙΚΒ: Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου
ΙΚΘ: Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης
ΙΑΑΚ: Ιστορικό και Λογοτεχνικό Αρχείο Καβάλας
ΙΑΜΚ: Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου
ΙΜΗ: Ιστορικό Μουσείο Ηρακλείου
ΙΜΧΑ: Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη
ΙΠΕΜ: Ίδρυμα Παναγιώτη και Έφης Μιχελή, Αθήνα

ΚΒ: Καίρειος Βιβλιοθήκη, Άνδρος
ΚΒΒΣ: Κοινοτική Βιβλιοθήκη Βαθέος Σάμου
ΚΒΕ/ΕΙΕ: Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα
ΚΒΜΛ: Καρατζάδειος Βιβλιοθήκη Μύρινας (Λήμνος)
ΚΔΒΚ: Κοβεντάριος Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης
ΚΕΕ: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, Αθήνα
ΚΕΕΛ/ΑΑ: Κέντρο Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας / Ακαδημία Αθηνών
ΚΕΕΦ/ΑΑ: Κέντρο Ερεύνης Ελληνικής Φιλοσοφίας / Ακαδημία Αθηνών
ΚΕΙΕΔ/ΑΑ: Κέντρο Ερεύνης Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου / Ακαδημία Αθηνών
ΚΕΙΝΕ/ΑΑ: Κέντρο Ερεύνης Ιστορίας Νέωτερου Ελληνισμού / Ακαδημία Αθηνών
ΚΕΜΝΕ/ΑΑ: Κέντρο Ερεύνης Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού / Ακαδημία Αθηνών

ΚΕΝΕΚ: Κέντρο Ερευνών Νεοελληνικής Εκπαίδευσης, Αθήνα
ΚΕΠΕ: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα
ΚΘΔ-ΣΝΕ: Ιδιωτική συλλογή Κ.Θ. Δημαρά - Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού
ΚΙΘ: Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης, Δήμος Θεσσαλονίκης
ΚΙΑΜ: Κοργιαλένιο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο, Αργοστόλι
ΚΙΣ: Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος, Αθήνα
ΚΜΙΜΚ: Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Κύπρος
ΚΜΑ: Κυπριακών Μουσείων Λευκωσίας, Κύπρος
ΚΜΣ: Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αθήνα
ΚΝΕ/ΕΙΕ: Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα
ΚΠΕΒ: Κέντρο Παιδικού και Εφηβικού Βιβλίου, Αθήνα

ΛΒΚΑ: Λαϊκή Βιβλιοθήκη Καρδίτσας «Η Αθηνά»

ΛΒΚ: Λαϊκή Βιβλιοθήκη Καλαμάτας

ΛΕ: Λύκειο Ελληνίδων, Αθήνα

ΛΜΒΧ: Λαογραφικό Μουσείο Βάφης Χανίων

ΜΑ: Μουσείο Αθλητισμού

ΜΔΔΕ: Μαρσάλειο Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης, Αθήνα

ΜΛΑ / ΚΜΣ: Μουσικό και Λαογραφικό Αρχείο / Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών

ΜΜΒΕΛΒ / ΣΦΜ: Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη» / Σύλλογος Φίλων Μουσικής

ΜΜΑ: Μονή Μεγίστης Λαύρας, Άγιον Όρος

ΜΠΑ: Μαρσάλειος Παιδαγωγική Ακαδημία, Αθήνα

ΜΠΕ/ΕΠΜ: Μουσείο Ποντιακού Ελληνισμού / Επιτροπή Ποντιακών Μελετών, Αθήνα

ΜΤΙΑ: Μονή Τάγματος Ιησού, Αθήνα.

ΜΤΠ: Μουσείο Τύπου Πατρών

ΝΜ: Ναυτικό Μουσείο, Πειραιάς

ΟΛΜΕ: Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης, Αθήνα

ΠΑΣΕ/ΟΤΕ: Πανελλήνιος Σύλλογος Εργαζομένων ΟΤΕ

ΠΒ/ΝΓΠ: Παπαγαλίδειος Βιβλιοθήκη / Νικολαΐδειον Γυμνάσιον, Πάφος

ΠΒΒ: Πολιτειακή Βιβλιοθήκη Βικτώριας, Αυστραλία

ΠΕΑΕΑ: Πανελλήνια Ένωση Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης, Αθήνα

ΠΕΤ/ΟΤΕ: Πανελλήνιος Ένωσις Τεχνικών / ΟΤΕ

ΠΠΜ: Πατριαρχικό Ίδρυμα Πατερικών Μελετών, Θεσσαλονίκη

ΠΙΣΝΔ: Πνευματικό Ίδρυμα Σάμου «Νικόλαος Δημητρίου»

ΠΣΕ: Πανεπειρωτική Συνομοσπονδία Ελλάδος, Αθήνα

ΣΑΜ: Σύνδεσμος των εν Αθήναις Μεγαλοσχιολιτών, Αθήνα

ΣΒ: Σεβέρειος Βιβλιοθήκη Παγκυπρίου Γυμνασίου, Λευκωσία, Κύπρος

ΣΒΝΦ/ΣΠΑ: Σπουδαστήριο Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας / Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών

ΣΕΟ: Σώμα Ελλήνων Οδηγών

ΣΕΠ: Σώμα Ελλήνων Προσκόπων

ΣΚΦ/ΦΣΠΑ: Σπουδαστήριο Κλασσικής Φιλολογίας / Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών

ΣΜΑΕ: Σύλλογος «Μέγας Αλέξανδρος», Έδεσσα

ΣΝΕΦ/ΠΙ: Σπουδαστήριο Νεώτερης Ελληνικής Φιλολογίας / Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

ΣΠΤΦΠΨ/ΦΣΠΑ: Σπουδαστήριο Παιδαγωγικής του Τμήματος Φιλολογίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας / Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών

ΣΤΘΠΑ: Σπουδαστήριο του Τμήματος Θεολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών
 ΣΦ/ΦΣΠΑ: Σπουδαστήριο Φιλοσοφίας / Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών
 ΣΦΙ: Σύλλογος «Φίλοι της ΠΕΑΝ [Πανελλήνιος Ένωσης Αγωνιζομένων Νέων]», Αθήνα
 ΤΕ: Ταινιοθήκη της Ελλάδας
 ΤΙ/ΙΠ: Τμήμα Ιστορίας / Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Κέρκυρα
 ΤΙΑ/ΦΣΠΙ: Τμήμα Ιστορία Αρχαιολογίας / Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
 ΤΜΝΕΣ/ΑΠΘ: Τομέας Μεσαιωνικών και Νέων Ελληνικών Σπουδών / Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
 ΦΣΠΑ: Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών
 ΦΣΠΙ: Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
 ΧΕΑΒ: Χαραμόγειος Ειδική Λευκαδιακή Βιβλιοθήκη, Λευκάδα
 ΧΟΦΕ: Χριστιανικός Όμιλος Φοιτητών και Επιστημόνων, Αθήνα
 ΑΑFCU: American and Foreign Christian Union, Ν. Υόρκη, ΗΠΑ
 ΒΑR: Biblioteca Academiei Române (Βιβλιοθήκη Ρουμανικής Ακαδημίας), Βουκουρέστι, Ρουμανία
 ΒCΤ: Biblioteca Civica di Trieste, Ιταλία
 ΒΙULO: Bibliothèque Interuniversitaire des Langues Orientales
 ΒKΤ: Biblioteka Kombetare (Εθνική Βιβλιοθήκη), Τίρανα, Αλβανία
 ΒL: British Library, Λονδίνο, Μεγάλη Βρετανία
 ΒL/OU = Bodleian Library / Oxford University, Μεγάλη Βρετανία
 ΒNF: Bibliothèque Nationale de France, Παρίσι, Γαλλία
 ΒDIC: Bibliothèque de Documentation Internationale Contemporaine, Université de Nanterre, Παρίσι, Γαλλία
 ΒSA: British School at Athens
 CУ: Columbia University, Νέα Υόρκη, ΗΠΑ
 CZA: Central Zionist Archives, Ιερουσαλήμ, Ισραήλ
 DC: Deree College, Αθήνα
 FOA: Foreign Office Archives, Λονδίνο, Μεγάλη Βρετανία
 ΗCBM: Hellenic College Brookline, Μασαχουσέτη, ΗΠΑ
 ΗL/SU: Hoover Library / Stanford University, Καλιφόρνια, ΗΠΑ
 ΗSPΠ: Historical Society of Pennsylvania, Φιλαδέλφεια, ΗΠΑ
 ΙBZI: Itzhack Ben Zvi Institute, Ιερουσαλήμ, Ισραήλ
 ΙGH: Institui i Gjehësisë ohle Historisë (Ινστιτούτο Γλώσσας και Ιστορίας), Τίρανα, Αλβανία
 ΙHRC/UM: Immigration History Research Center, University of Minnesota, ΗΠΑ
 ΙRCICA/ ΟΙC: Κέντρο Ερευνών για την Ισλαμική ιστορία, τέχνη και πολιτισμό / Οργάνωση για την Ισλαμική Συνδιάσκεψη, Κωνσταντινούπολη, Τουρκία
 LC: Library of Congress, Ουάσινγκτον, ΗΠΑ
 ΝLS: National Library of Scotland, Σκωτία
 ΝYPL: New York Public Library, ΗΠΑ
 ΝYUA: New York University Archives, ΗΠΑ
 ÖNB: Österreichische National Bibliothek (Εθνική Βιβλιοθήκη Αυστρίας), Βιέννη, Αυστρία
 ΟSU: Ohio State University, ΗΠΑ
 PU: Princeton University, ΗΠΑ
 RAU: Rand Afrikaans University, Ποχάνεσμπουργκ, Ν. Αφρική
 RUN: Καθολικό Πανεπιστήμιο Nijmegen, Ολλανδία
 SFSU: San Francisco State University
 ΤPHS: The Presbyterian Historical Society Montreat, Βόρειος Καρολίνα, ΗΠΑ
 UCLA: University of California, Los Angeles, ΗΠΑ
 UCT: University of Cape Town, Ν. Αφρική
 UL/KC: University of London / King's College, Μ. Βρετανία

P-Ω

Ο Ραγιάς

Κερύνεια, 1898-1923; 1 Ιαν. 1898-1901, περ. Α΄, 1901-1910, περ. Β΄, 1910-1911, περ. Γ΄ και 6 Οκτ. 1922 - 23 Ιουν. 1923, περ. Δ΄, Εκδότης-συντάκτης: Γεώργιος *Σταυρίδης. Δεκαπενθήμερη, τετρασελίδη, δίσηλη, διαστάσεων 27x20 εκ (περ. Α΄), εβδομαδιαία, διαστάσεων 29,5x21 εκ. (περ. Β΄). Εκτυπωνόταν αρχικά στο τυπογραφείο «Φωνή της Κύπρου» στη Λευκωσία και από την περ. Β΄ σε μικρό ιδιόκτητο τυπογραφείο στην Κερύνεια.

Η πρώτη εφημερίδα της Κερύνειας και μία από τις σημαντικότερες έμμετρες πολιτικοσατιρικές που κυκλοφόρησαν στην Κύπρο. Όλα τα πληροφοριακά γι' αυτήν στοιχεία δίδονται σε ομοιοκατάληκτο στίχο: «Εφημερίς που την εκδίδει / ο Γεώργιος Σταυρίδη / τον Ραγιάν σας αναγγέλλω / για τον νέον τούτον χρόνον» κ.ά. Σε στίχους δίδεται και η αρίθμηση και η ημερομηνία έκδοσης των φύλλων της: «Πούντος πρώτος τούτος είναι / που μοζάρουν οι κυκρίνα / Πρώτη Ιανουαρίου / Του Αγίου Βασιλείου και Περιτομή Κυρίου / Έτος χίλια οκτακόσια ενενήκοντα οκτώ / λωποδύται, τοκογλύφοι δεν μας άφησαν λεπτό».

Στο δεύτερο φύλλο της δημοσιεύονται οι προγραμματικές δηλώσεις και επιδιώξεις της: «Ως Φοίνιξ εκ της τέφρας μου επανατέλλω πάλιν, / με όλως νέον ένδυμα, ως πρώτος θεατρίνος / Εις των Κυπρίων ρίπτομαι την μητρικήν αγκάλην / χωρίς να είμαι έρμαιον του τάδεσ ή του δεινός / Δεν θα μιλώ ως ομιλούν οι άλλοι και προσέτι / ούτε εις το γραφείον μου θα παίξη το ρουσαφέτι. / Θα

ψέγω τ' αξιόμεμπτα με σάτυρας δριμεΐας, / ανεξαρτήτως τάξεως, φυλής ή και θρησκείας».

Η διάταξη της ύλης τηρείται σχολαστικά όπως περιγράφεται στις προγραμματικές της δηλώσεις. Στο κάτω μέρος της πρώτης σελίδας ο Σταυρίδης δίδει σχεδόν πάντοτε το κύριο έμμετρο άρθρο ή σχόλιο του σε θέματα εθνικά. Στη δεύτερη σελίδα ένας έξυπνος και δηκτικός διάλογος ανάμεσα στον «Κοτρώνα» (τύπος απλοϊκός αλλά και πονηρός) και στον «Ροδή» (τύπος λόγιος), κατ' απομίμηση του «Περικλέτου» και του «Φασουλή» του Γ.*Σουρή, που σχολιάζουν, καυτηριάζουν ή χλευάζουν τα πολιτικοκοινωνικά γεγονότα της εποχής. Η τρίτη σελίδα αφιερώνεται σε οικονομικά και κοινωνικά θέματα και κατά καιρούς περιλαμβάνει και σατιρικά σκίτσα (γελοιογραφίες) που σταδιακά καθιερώνονται. Μερικά από τα σκίτσα αυτά έφτιαξε ο ζωγράφος Μιχαήλ Κουφός από την Κάλυμνο, που έφτασε στην Κύπρο ζωγραφίζοντας πορτρέτα κατά παραγγελία. Η τέταρτη σελίδα της φιλοξενεί ποικίλα θέματα: σύντομες ειδήσεις, συνηργασίες, διαφημίσεις και ποιήματα ή αινίγματα.

Είχε παγκύπρια κυκλοφορία που αυξήθηκε σημαντικά στην περίοδο του Αρχιεπισκοπικού Ζητήματος (1900-1910), γιατί υποστήριξε την υποψηφιότητα για τον αρχιεπισκοπικό θρόνο του μητροπολίτη Κιτίου Κύριλλου Παπαδόπουλου που ήταν αδιάλλακτος ενωτικός, σε αντίθεση με τον μητροπολίτη Κερύ-

νειας, επίσης Κύριλλο, που υποστηριζόταν από την ομάδα των διαλλακτικών. Σύντομα, όπως και όλες οι πρώτες κυπριακές εφημερίδες, αντιμετωπίζει οικονομικά προβλήματα που οφείλονται κυρίως στον περιορισμένο αριθμό αναγνωστών και συνδρομητών. Κύριες αιτίες ήταν η φτώχεια και ο αναλφαριθμητισμός. Αναφερόμενος στη φτώχεια της εποχής ο Σταυρίδης γράφει: «Πείνα μεγάλη, φοβερή εμάστιζε τον τόπον, / φομί δεν είχαν πουθενά στα τέκνα τους να δώσουν / και μόνον χόρτα εύρισκον οι πλείστοι των ανθρώπων / ζητούντες μόνο με αυτά την ύπαρξιν να σώσουν!».

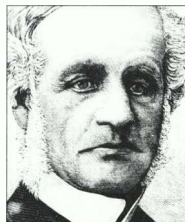
Αποτέλεσμα των οικονομικών δυσχερειών του Σταυρίδη ήταν να παρουσιάζονται εκδοτικά χάσματα στην κυκλοφορία της εφημερίδας. Επειδή ήταν ο μοναδικός συντάκτης της, όταν αυτός είχε προβλήματα επαγγελματικά, οικογενειακά, προσωπικά, η εφημερίδα δεν κυκλοφορούσε. Στον πρώτο χρόνο ζωής της κυκλοφόρησαν 24 φύλλα. Για τα επόμενα δύο χρόνια δεν κυκλοφορεί κανονικά και παρατηρούνται διακοπές στην έκδοσή της. Στην περ. Β΄ για να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα του διπλασιασμού της αναγκαίας ύλης περιλαμβάνονται όχι μόνο έμμετρα αλλά και πεζά κείμενα. Με το νέο ξεκίνημα αλλάζει και ο τίτλος της. Γίνεται καλλιγραφικός παρουσιάζοντας ένα άτομο να είναι φορτωμένο με φόρους. Αυξάνονται τα σκίτσα και τα σατιρικά σχέδια. Οι γραφικοί τύποι «Κοτρώνας» και «Ροδής» στη δεύτερη σελίδα αντικαθίστανται από τους παραδοσιακούς «Φασουλή» και «Περικλέτσο». Από το 1912 έως το 1922 ανέστειλε την έκδοσή της και στις 23 Ιουνίου 1923 διέκοψε οριστικά καθώς πεθαίνει ο Γεώργιος Σταυρίδης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΚΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Τύπου*, τ. Β΄, σ. 43-59.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Ραγκαβής, Αλέξανδρος Ρίζος

(Κωνσταντινούπολη, 1809 - Αθήνα, 1892). Δημόσιος λειτουργός, πολιτευτής, διπλωμάτης, καθηγητής Πανεπιστημίου, λόγιος, εκδότης και συνεργάτης πολλών περιοδικών. Πίος του Ιακώβου Ρίζου Ραγκαβή, ως παιδί έζησε με την οικογένειά

του στην Κωνσταντινούπολη, το Βουκουρέστι—στην αυλή του ηγεμόνα Αλέξανδρου Σούτσου (1813-1821)—τη Στεφανούπολη (σημερινό Brassov) και την Οδησό, όπου φοίτησε στο «Ημιστρατιωτικόν Λύκειον» και μετέπειτα στην Ελληνοεμπορική Σχολή. Το 1825-1828 ως προστατευόμενος του φιλέλληνα λογίου Φρειδερίκου Thiersch και με υποτροφία του βασιλιά της Βαυαρίας Λουδοβίκου Α΄ σπουδάζει στη Στρατιωτική Σχολή του Μονάχου και συγχρόνως παρακολουθεί μαθήματα στο εκεί πανεπιστήμιο.

Στην Ελλάδα φθάνει το 1829, κατατάσσεται στον ελληνικό στρατό ως ανθυπολοχαγός του πυροβολικού και στη συνέχεια καταλαμβάνει διάφορες θέσεις στη δημόσια διοίκηση, ενώ ενδιαφέρεται έντονα για την αρχαιολογία και την πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας, είτε συμβάλλοντας στην ίδρυση πνευματικών ιδρυμάτων, είτε με το μεταφραστικό και σημαντικό συγγραφικό του έργο που κάλυψε σχεδόν όλο το φάσμα των ειδών του γραπτού λόγου. Υπήρξε συνιδρυτής της Φιλεκαπαιδευτικής Εταιρείας (1836), της Αρχαιολογικής Εταιρείας (1837) με τον Κ. Πιττάκη και συνέβαλε στην οργάνωση και λειτουργία του Πανεπιστημίου Αθηνών, της Φιλοδραματικής Εταιρείας, της Εταιρείας του εν Αθήναις Θεάτρου κ.ά.

Παράλληλα με τη διπλωματική, ακαδημαϊκή και πολιτική του σταδιοδρομία, υπήρξε ιδρυτής, συνεργάτης και εκδότης πολλών γνωστών περιοδικών εντύπων. Το 1834 εξέδωσε στο Ναύπλιο μαζί με τους Κ. Πωπ και Ι. Δηληγιάννη το π. *Ίρις*, για το οποίο γράφει στα *Απομνημονεύματά* του ότι ήταν «το πρώτον εν Ελλάδι φιλολογικόν περιοδικόν». Συνεργάστηκε με τα π. **Ήώς* (1836) και **Αποθήκη των ωφελίμων γνώσεων* (1838) όπου δημοσιεύει ποιήματά του και μία μελέτη για την αρχαία ελληνική

προσωπία. Συνέβαλε στην ίδρυση και διεύθυνση της **Εφημερίδας Αρχαιολογικής* (1837) στην οποία δημοσίευσε σχετικά άρθρα. Το 1840 ιδρύει μαζί με τους Φ. Ιωάννου, Γ. Βέλλιο, Π. Αργυρόπουλο και άλλους σημαντικούς λογίους της εποχής το π. **Ευρωπαϊκός Ερασιστής* και συνεργάζεται με το π. **Ευτέρπη* (1847), όπου δημοσιεύει ορισμένα από τα πιο γνωστά του διηγήματα. Το 1849 ιδρύει μαζί με τους Κ. Παπαρρηγόπουλο, Ν. Δραγούμη κ.ά. το π. **Πανδώρα* όπου από την επόμενη χρονιά δημοσιεύει άρθρα, μελέτες, βιβλιοκρισίες και διηγήματα. Ιδρύει μαζί με τους Μ. Ρενιέρη, Ν. Δραγούμη κ.ά. το γαλλόγλωσσο π. *Le Spectateur de l'Orient* (1853), με στόχο να υποστηρίξει τα ελληνικά δίκαια και συνεργάζεται με τα π. **Χρυσαλλίς* (1863), **Η Εθνική Βιβλιοθήκη* (1872) και **Εστία* (1876) καθώς και με την εφημερίδα του Π. Βράυλα Αρμένη **Ελλάς* (1866-1867). Το 1862 άρχισε να εκδίδει την εφ. *Ενωμία*, αρθρογραφώντας περί της διαδοχής του Όθωνα.

Στα *Απομνημονεύματά* του, που εκδόθηκαν μετά τον θάνατό του, απαριθμεί τα πνευματικά ιδρύματα, Ακαδημίες, Πανεπιστήμια, εταιρείες, συλλόγους (δέκα ελληνικά και σαράντα τρία ξένα) στα οποία ήταν επίτιμο ή αντεπιστέλλον μέλος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάρθα Καρπύζηλου. *Τα ελληνικά οικογενειακά φιλολογικά περιοδικά (1847-1900)*, Ιωάννινα 1991. Ε.Θ. Σουλογιάννης, *Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής (1809-1892)*, *Η ζωή και το έργο του*, Αθήνα, εκδ. Αρσενίδη, 1995. *Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή Χειρόγραφος κώδιξ αρ. 35*, Από το αρχείο της οικογενείας Ραγκαβή, Επιμέλεια Ευδ. Θ. Σουλογιάννης – Ιφιγένεια Μπουτouroπούλου, Αθήνα 1997. Λίτου Χατζόπουλου, *Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής, Μαρτυρία Λόγου, Αφήρηση, ρητορική και ιδεολογία*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1999.

ΒΙΚΥ ΠΑΤΕΙΟΥ

Ραδάμανθυς

Εφημερίς πολιτική και φιλολογική, Κρήτη, 1841 / Αθήνα, 1841-1881<: >, με διακοπές. Εκδότης-συντάκτης: Εμμανουήλ Βυβιλάκης. Μότο: «Κύριος φωτισμός μου και Σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσωμαι; Κύριος Υπερασπιστής της ζωής μου, από τίνος δειλιάσω;». Άλλοι υπότιτλοι: *Εφημερίς πολιτική και φιλολογική* (από το φ. 6, 21 Φεβρ. 1863)· *Εφημερίς πολιτική και φιλολογική των Κυριακών Σχολείων και των Συνταξιοχών* (από το φ. 176, 15 Μαΐου 1872), *Εβδομαδιαία (Σάββατο)*, τετρασελίδη, δίσηλη, διαστάσεων 35,5x26,5 εκ. «Εκ της τυπογραφίας των Κρητών». Αργότερα τυπωνόταν στην Αθήνα.

Είναι η πρώτη επαναστατική εφημερίδα στην Κρήτη. Τυπωνόταν σε φορητό τυπογραφείο ιδιοκτησίας του εκδότη, ο οποίος ήταν επιστήμων και αγωνιστής.

κινούμενος μεταξύ Ελλάδας και Ευρώπης. Νομικός με σπουδές στο Μόναχο, στη Λειψία και στο Βερολίνο, διορισμένος πρόεδρος των Πρωτοδικών στη Σύρο επέστρεψε στην Κρήτη για να λάβει μέρος στην επανάσταση του 1841, τη γνωστή ως επανάσταση του Χρυσίτη. Μαζί του μετέφερε το μικρό φορητό τυπογραφείο του για να εκδίδει εφημερίδα, τον *Ραδάμανθυ* με σκοπό να υπερασπίζεται τον αγώνα των Κρητών, αλλά και να καταγράφει την αυθεντική μορφή των πολεμικών γεγονότων. Γι' αυτό και το τυπογραφείο εγκαθίσταται στο χωριό Βαρές της επαρχίας Αποκορώνου του Νομού Χανίων, όπου και γίνοντο οι συνελεύσεις των πληρεξουσίων και οπλαρχηγών των επαρχιών οι οποίοι ελάμβαναν μέρος στην επανάσταση. Τα περιεχόμενα της εφημερίδας είναι γνωστά κυρίως από αναφορές που γίνονται σ' αυτά τα κείμενα διαφόρων ιστορικών.

Στο κύριο άρθρο συσχετίζεται η επανάσταση του 1841 με αυτή του 1821, σε έκταση τριών σελίδων. Στην τέταρτη σελίδα υπάρχουν εσωτερικές ειδήσεις από όλη την Κρήτη και δημοσίευση διατάγματος της «Στρατιωτικής Διοικήσεως του Εκτελεστικού Σώματος της των Κρητών Πολιτείας». Η αποτυχία της συγκεκριμένης επανάστασης οδήγησε τον Εμμανουήλ Βυβιλάκη στη διακοπή της εκδόσεώς της στην Κρήτη και την συνέχιση της εφημερίδας του στην Αθήνα με τον ίδιο τίτλο.

Η εγκατάσταση της εφημερίδας στην Αθήνα επέφερε αλλαγές στο περιεχόμενό της. Οι εξελίξεις του κρητικού αγώνα δεν κάλυπταν πλέον το σύνολο της ύλης της. Το περιεχόμενό της διευρύνθηκε με θέματα από τη διεθνή επικαιρότητα που σχετιζόνταν άμεσα με την ελληνική εσωτερική και εξωτερική πολιτική σκηνή, καθώς και με τις εξελίξεις στο εσωτερικό της χώρας. Για παράδειγμα, το 1864 η ενσωμάτωση των Ιονίων Νήσων στο ελληνικό βασίλειο, αποτέλεσε κύριο θέμα της για μεγάλο χρονικό διάστημα. Το κεντρικό άρθρο της εφημερίδας, πιθανότατα γραμμένο από τον ίδιο τον εκδότη της, στηρίζομενο σε ένα γεγονός της επικαιρότητας προχωρούσε σε γενικεύσεις που σχετιζόνταν με την πολιτική ή την κοινωνική ζωή της χώρας. Ο *Ραδάμανθυς* των Αθηνών εκδόθηκε από το 1841 έως το 1880 με διακοπές. Υπάρχει η άποψη ότι μετά τον θάνατο του Ε. Βυβιλάκη, το 1880, η έκδοση συνεχίστηκε έως το 1881 οπότε διεκόπη οριστικά.

ΒΙΒΛΙΟΠΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ (φ. 2, 3 Μαΐου 1841), ΑΜΒΧ (Αρχείο Στ. Ρουσσάκη, φ. 2, 3 Μαΐου 1841), ΕΑΙΑ (φ. του 1864).

ΠΗΓΗ: *Αυτή είναι η Κρήτη*, σειρά ταινιών των Γ και Ηρώς Σγουράκη, επεισόδιο «Ιστορική Επισκόπηση του Κρητικού Έθνους».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ευμορφία Βαγιακή-Μπουπουράκη. *Κριτές δημοσιογράφοι: Ξενοφών Παγκαλιάς, «Οι Κρητικές Εφημερίδες του Περασμένου Αιώνα»*, π. *Κρητική Εστία*, τχ. 260-261 (1980)· *Πρόμαχοι των Κρητικών Επανάστασεων*, Αθήνα 1990· Μιχ. Τρούλης, *Εμμανουήλ Βυθιάκης, η ζωή, η δράση και το έργο του*, Ρέθυμνο 1991· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 295· Ηρώ Σγουράκη, «Διαχρονική πορεία του Κρητικού τύπου», στον τόμο *Κρήτη, Ιστορία και Πολιτισμός*, Αθήνα 1996.

ΗΡΩ ΣΓΟΥΡΑΚΗ

Ραμπαγάς

Εφημερίς πολιτικοσαυτική, Αθήνα, 14 Αυγ. 1878 - 14 Απρ. 1887 (διακοπή την περίοδο 14 Αυγ. 1886 - 19 Οκτ. 1886), αρ. φ. 1-827 και 6 Δεκ. 1887 - 4 Μαΐου 1889, αρ. φ. 1-149. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Κλεάνδης *Τριαντάφυλλος και Βλάσης *Γαβριηλίδης (έως τα τέλη του 1879). Άλλοι υπότιτλοι: *Εφημερίς πολιτική φιλολογική και ενεράπελος*· *Εφημερίς πολιτικοσαυτική*· *Εφημερίς Δημοκρατική*. Δισεβδομαδιαία (Πέμπτη και Κυριακή, εξέδωσε όμως και αρκετά έκτακτα παραρτήματα), τετρασελίδη αρχικά και οκτασελίδη από τις 21 Ιαν. 1879, δίσητηλη, διαστάσεων 33x24,5 εκ. Τιμή φύλλου: 10 λεπτά. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 11 φράγκα και εξωτερικού 15 φράγκα.

Ο τίτλος της εφημερίδας οφείλεται στο θεατρικό έργο του Β. Σαρντού, «Ραμπαγάς» που ανεβαστήκε στην Αθήνα το 1878 και απαγορεύτηκε γιατί, υποτίθεται, έδιγε τον φιλέλληνα γάλλο πολιτικό Λ. Γαμβέτα, θερμό υποστηρικτή των ελληνικών δέσεων στο Συνέδριο του Βερολίνου. Σύμφωνα με τους δύο εκδότες ο ήρωας του έργου που ήταν άστατος, παθιασμένος, συμφεροντολόγος, φαύλος κ.λπ., ενσάρκωνε πλήρως τα χαρακτηριστικά του Έλληνα. Η εφημερίδα φιλοδοξούσε να αποτελέσει τον καθρέφτη της πολιτικής και κοινωνικής ζωής αφού—σύμφωνα πάντα με τους εκδότες της—κάθε Έλληνας ακόμη και ο ανώτατος άρχων ήταν ένας «Ραμπαγάς». Από το πρώτο κιόλας φύλλο της έκανε σαφή τον αντιμοναρχικό της χαρακτήρα. Οι συχνές επιθέσεις άλλωστε στο πρόσωπο του βασιλιά προκάλεσαν τις διώξεις του Γαβριηλίδη και του Τριαντάφυλλου, και έκαναν την εφημερίδα μία από τις γνωστότερες της εποχής.

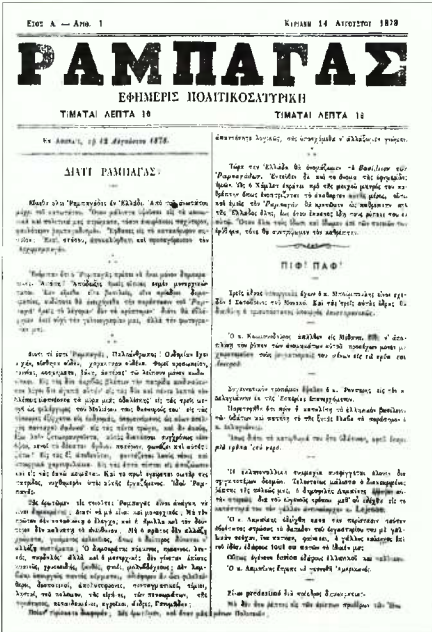
Στην πρώτη σελίδα δημοσιευόταν συνήθως πολιτικοσαυτικό ποίημα, εμπνευσμένο κατά κανόνα από την επικαιρότητα και γραμμένο από τον ίδιο τον Τριαντάφυλλο. Στις εσωτερικές σελίδες υπήρχαν τα πολιτικά άρθρα, η παραπολιτική στήλη με τον τίτλο «Πιφ-Παφ», τακτική κριτική θεάτρου, ειδήσεις και σχόλια από τις συνεδριάσεις της Βουλής, ευφρολογήματα, διαφημίσεις στην τελευταία κυρίως σελίδα. Υπήρχε επίσης πλούσια λογοτεχνική

κή ύλη, ποιήματα κυρίως νέων Ελλήνων λογοτεχνών και μεταφράσεις έργων ξένων—Γάλλων στην πλειονότητά τους—συγγραφέων.

Συ συνεργάτες της ήταν οι Θεόδωρος Γενναίου Κολοκοτρώνης («Φαλές»), Χαράλαμπος *Αννίνος, Εμμανουήλ *Ροϊδής («Λυγξ», «Lucifer»), Μιχαήλ Αργυρόπουλος, Θεόδωρος *Βελλιανίτης («Χαχόλος»). Δημήτρης Καμπούρογλου, Ιωάννης Καμπούρογλος («Φλοξ»), Αριστοτέλης Κουρτιδής («Voltaire»), Μιχαήλ Μητσάκης («Κουρτοπάσης»), Κωνσταντίνος Ξένος, Κωστής *Παλαμάς («Κώστας»). Αχιλλέας Παράσχος, Αριστομένης Προβελέγγιος, Γεώργιος *Σουρής, Δημήτρης Ταγκόπουλος («Τραγουδοφάγος»). Το μεγαλύτερο μέρος της ύλης το έγραφε όμως ο ίδιος ο Τριαντάφυλλος.

Το πρώτο φύλλο κυκλοφόρησε μέσα στον απόηχο του Συνεδρίου του Βερολίνου και στο κλίμα έντονης διασαρέσκειας που επικρατούσε εναντίον των κυβερνήτων για τους λανθασμένους χειρισμούς τους στο εθνικό ζήτημα. Η έκδοσή της συνεχίζεται κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για την προσάρτηση της Θεσσαλίας, αλλά και κατά την κρίση της Ανατολικής Ραιμυλίας, το 1885-1886, που οδήγησε την Ελλάδα για άλλη μία φορά στα πρόθυρα του πολέμου. Στην αρθρογραφία της, καθ' όλη τη διάρκεια της έκδοσής της, κυριαρχεί ο ενθουσιώδης μεγαλοϊδεατισμός και η σκληρή κριτική στους κυβερνήτες και κυρίως στον ανώτατο άρχοντα, για την ανεπάρκειά τους να αντεπεξέλθουν στην εθνική τους αποστολή.

Ένα άλλο στοιχείο που χαρακτηρίζει την ταυτότητά της είναι η δημοκρατική, σχεδόν κοινωνιστική ιδεολογία της, και αποτελεί σαφώς μία πρωτοπορία για τα δεδομένα της εποχής και μάλιστα για μία εφημερίδα μεγάλης κυκλοφορίας όπως ο *Ραμπαγάς*. Το στοιχείο αυτό επιβεβαιώνεται από την μετέπειτα (1888) συνεργασία του Τριαντάφυλλου με τον γνωστό δημοκράτη αντιμοναρχικό βουλευτή Ρόκο Χοϊδά καθώς και από τον υπότιτλό της ως «δημοκρατικής». Ο έντονος αντιμοναρχισμός της, μολοντί στην αρχή συντέλεσε στην αύξηση της κυκλοφορίας της, λόγω κυρίως των φυλακίσεων των εκδοτών της, σταδιακά άρχισε να φοβίζει και να απομακρύνει τους αναγνώστες της. Οι οικονομικές δυσχέρειες που αντιμετώπιζε ο Τριαντάφυλλος τον οδήγησαν να διακόψει για λίγο διάστημα (4 Αυγ. 1886 - 19 Οκτ. 1886 και 14 Απρ. 1887 - 6 Δεκ. 1887) την έκδοσή της. Μετά την τελευταία διώξη του όμως, εξαιτίας των αντιμοναρχικών άρθρων του Χοϊδά, ο Τριαντάφυλλος με κλονισμένη υγεία από «επάραιο ψυχική νόσο», αναγκάζεται να διακόψει οριστικά την έκδοσή της εφημερίδας. Αυτοκτονεί λίγο αργότερα, στις 25 Μαΐου 1889.

Ράμφος, Κωνσταντίνος

(Χίος, 1796 – Αθήνα, 1871). Δικηγόρος, δημοσιογράφος, πολιτικός υπάλληλος και λογοτέχνης. Συμτείχε στον επαναστατικό αγώνα του 1821. Υπηρέτησε σε διάφορες διοικητικές θέσεις (στη Μεσσηνία, στον Πόρο κ.α.) κατά τη διάρκεια της καποδιστριακής διακυβέρνησης. Στη συνέχεια, κατά τις δεκαετίες 1830-1840, εργάστηκε στην Αθήνα ως δικηγόρος, δημοσιογράφος και εκδότης εφημερίδων. Για ένα διάστημα ανέλαβε τη διοίκηση της Αστυνομίας Αθηνών (άνοιξη του 1845), ενώ το 1848 διορίστηκε στο Ελεγκτικό Συνεδριό. Στη συνέχεια υπηρέτησε ως πρόεδρος στη Θεσσαλονίκη (1849-1856), στα Ιωάννινα (1856-1858) και στη Σάμο (1858-1861). Συνταξιοδοτήθηκε από τη θέση του προέδρου και έζησε τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής του στην Αθήνα.

Ο Ράμφος, παρότι έγραψε κάποια πολιτικά κείμενα και μετέφρασε θεατρικά και ιστορικά έργα, είναι γνωστός κυρίως για τα ιστορικά μυθιστορήματα *Ο Κωσταντώνης* (1862), *Αι τελευταία ημέρες του Αλή Πασά* (1862) και *Ο Χαλέψ Εφέντης* (1867-1869, τ. 1-3), καθώς και για τα διηγήματα «Η Δέσπω της Ηπείρου» (α' δημοσίευση π. *Πανδώρα* 1859), «Η απροσδόκητη συνάντησις» (α' δημοσίευση π. *Πανδώρα* 1860), «Ο απροσδόκητος γάμος» (1867) και «Η Κόμισσα Ποτσόκη» (α' δημοσίευση π. *Πανδώρα* 1869).

Άγνωστη μένει σε μεγάλο βαθμό η δημοσιογραφική του δραστηριότητα, η οποία είναι πολύ πυκνή ειδικά κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1840. Το ζήτημα απαιτεί συστηματικότερη έρευνα: ετοιμάζει σχετική εργασία ο Λάμπρος Βαρελάς. Από τα έως τώρα στοιχεία προκύπτει η ακόλουθη εικόνα: το 1839 εξέδωσε στην Αθήνα την εφ. *Ελλάς*. Η εφημερίδα, κυκλοφόρησε 26 φύλλα από τις 28 Ιουν. 1839 έως τις 3 Ιαν. 1840, τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Κ. Ράλλη και έφερε τον υπότιτλο *Εφημερίς πολιτική, φιλολογική και εμπορική*. Ο Κ. Ράμφος εμφανίζεται ως διευθυντής και γράφει την πολιτική αρθρογραφία. Η εφημερίδα στήριξε και στηριζόταν από τον υπουργό, και συμπατριώτη του Ράμφου, Γεώργιο Γλαράκη. Διέκοψε την κυκλοφορία της λόγω της αποκάλυψης των ενεργειών της Φιλορθόδοξης Εταιρείας, στην οποία συμμετείχαν και ο Ράμφος και ο Γλαράκης.

Στη συνέχεια, συνεργάστηκε με την εφ. *Η Σφήκα* (αρ. φ. 1, 26 Οκτ. 1841, αρ. 15, 9 Φεβρ. 1842) και με τον **Αίωνα* του Ι. *Φιλήμονα, μάλλον όμως μόνο κατά την περίοδο 1842-1844. Στις δύο αυτές εφημερίδες δεν υφίστανται ενυπόγραφες συνεντεύξεις του Ράμφου, αλλά από έμμεσες πληροφορίες άλλων

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΙΑ (φ. του 1888, 1889).
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Στ. Ξένος, «Κλεάνθης Τριαντάφυλλος», εφ. *Ακρόπολις*, 26 Μαΐου 1889· Ι. Αρσένης, «Ο Ραμπάγας», *Ποικιλία Στοά* (1891), 191-192· Δ. Ταγκόπουλος, «Ο Ραμπάγας», *Ποικιλία Στοά* (1891), 193-215· Ταγκόπουλος, *Φιλολογικά πορτρέτα*, Αθήνα 1922 [Κ. Καφαντάρης (επιμ.) Αθήνα, 1988, σ. 15-36]· Γ. Βαλέτας, «Ο αληθινός Ραμπάγας. Δοκίμιο ιστορικοκριτικής αποκατάστασης», *Νέα Εστία* (15 Φεβρ. 1964), 218-234· «Κλεάνθης Τριαντάφυλλος - Ραμπάγας, ο πρωτομάγιστρος της Δημοκρατίας», *Επιθεώρηση Τέχνης*, τ. 19 (1964), 65-76· Λ. Κουκούλας, «Κλεάνθης Τριαντάφυλλος-Ραμπάγας. Ο δημοσιογράφος, ο ποιητής, ο μαχητής», *Νέα Εστία* (15 Φεβρ. 1964), 215-217· Ελ. Πολίτου-Μαρμαρινού, «Η εφημερίδα Ραμπάγας 1878-1889 και η συμβολή της στην ανανέωση της νεοελληνικής λογοτεχνίας», *Παρνασσός*, τ. ΚΑ' (1979), 235-257· Δ. Σταμέλος, *Πρωτοπόροι και ήρωες της ελληνικής δημοσιογραφίας, Βίαιος Γαβριηλίδης Κλεάνθης Τριαντάφυλλος-Ραμπάγας*, Αθήνα 1982, σ. 91-151· Π. Νούτσος, «Ρόκκος Χοϊδάς και Ραμπάγας. Προβλήματα ερμηνείας», *Δελτίο Αναγνωστικής Εταιρείας Κερκύρας*, αρ. 22 (1988), 121-128· Λίνα Λούβη, *Περγέλιππος Βασιλείου. Οι ασπρικές εφημερίδες και το εθνικό ζήτημα (1875-1886)*, Αθήνα 2002, σ. 33-43· *Εμμανουήλ Ροΐδης. Αθηναίσιστα κείμενα, 1882-1885*. Φιλολογική επιμέλεια Παν. Μουλλάς, Αθήνα, ΜΙΕΤ, 2005.

ΛΙΝΑ ΛΟΥΒΗ

εφημερίδων φαίνεται πως έγραφε κυρίως κείμενα πολιτικής σάτιρας. Συνεργάστηκε επίσης στενά με την εφ. *Η Εθνική ο Βασιλεύς και ο Λαός* κατά την περίοδο 1844-1845. Εφημερίδες της εποχής κατηγορούν τον Ράμφο ότι, αν και καποδιστριακός και ρωσόφιλος, συνεργάστηκε μέσω της *Εθνικής* με τους οπαδούς του Κωλέττη για να ανατρέψουν την κυβέρνηση Μαυροκορδάτου. Πράγματι, η εφημερίδα στήριξε τον Κωλέττη και την κυβέρνησή του. Ο Ράμφος διέκοψε τη συνεργασία του με την εφημερίδα τον Μάιο 1845, γιατί διαφώνησε με τον εκδότη της Χρήστο Αναστασίου Δούκα.

Λίγα χρόνια αργότερα εξέδωσε, στην Αθήνα πάντα, τη φιλοβασιλική εφ. *Η *Συντηρητική* (αρ. φ. 1-94, 16 Σεπτ. 1846 - 10 Οκτ. 1848). Η εφημερίδα στήριξε αρχικά και την κυβέρνηση του Κωλέττη, αλλά από το καλοκαίρι του 1847 την αντιπολιτεύτηκε. Ενωτόγραφες συνεργασίες του Ράμφου, εκτός από κάποια σημειώματα, δεν υπάρχουν, είναι όμως βέβαιο ότι συντάσσει την πολιτική αρθρογραφία και ότι ίσως μεταφράζει κάποιες από τις δημοσιευόμενες λογοτεχνικές συνεργασίες.

Πολύ αργότερα εξέδωσε στην Αθήνα την πολιτική και φιλολογική εφ. *Συγκέντρωσις του Λαού*, από την οποία σώζονται τα φ. 6-27 (27 Νοε. 1862 - 30 Απρ. 1863). Στην εφημερίδα αυτή αναδημοσιεύει τα διηγήματα που είχε δημοσιεύσει παλιότερα στην **Πανδώρα* και δημοσιεύει σε συνέχειες ένα μέρος από το μυθιστόρημά του *Ο Χαλέτ Εφέντης*. Εκτός από τις λογοτεχνικές συνεργασίες γράφει και πολιτικά άρθρα. Το μεγάλο ζήτημα που τον απασχολεί είναι ο διάδοχος του Όθωνα στον ελληνικό θρόνο. Στην αρχή τίσσεται υπέρ του πρίγκιπα Αλφρέδου που προτείνει η Αγγλία, ενώ ύστερα από την άρνησή του τάσσεται θερμά υπέρ του Γουλιέλμου της Βάδεν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αικτερίνη Κουμαριανού, «Εισαγωγή», στον τόμο Κ. Ράμφος, *Ο Κωνσταντίνος. Αι τελευταίες ημέρες του Αλή Πασά*, Αθήνα, Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, 1994, σ. 7-62 (όπου και προγενέστερη βιβλιογραφία) της ίδιας. «Κωνσταντίνος Ράμφος: Άγνωστος άνθρωπος-αγνωσμένος συγγραφέας», στον τόμο Νάσος Βαγενάς (επιμ.), *Από τον Λεάνδρου στον Δουκί Λάρα. Μελέτες για την πεζογραφία της περιόδου 1830-1880*, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 1997, σ. 245-256· Henri Tonnet, «Κωνσταντίνος Ράμφος. Παρουσίαση-Ανθολόγηση», *Η παλαιότερη πεζογραφία μας*, τ. Δ', Αθήνα, εκδ. Σκόλη, 1996, σ. 282-335· Αναστασία Τσιπανιδου, *Κωνσταντίνος Ράμφος: Βιογραφία – Εργογραφία – Ιδεολογικές κατευθύνσεις του συγγραφικού του έργου*, Θεσσαλονίκη 1998 (μεταπτυχιακή εργασία, όπου και πλούσια βιβλιογραφία).

ΛΑΜΠΡΟΣ ΒΑΡΕΛΑΣ

Ο Ρήγας

Κεντρικό όργανο της Πανθεσσαλικής Επιτροπής του Ε.Α.Μ. [Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο]. Καρδίτσα και αλλού, Ιούλι. 1943 - Οκτ. 1944. Αριστερά από τον τίτλο η μορφή του Ρήγα και πάνω το σύνθημα: «Όλοι και όλα για τη λευτεριά». Το φ. 1 βγήκε εξασέλιδο, σε πολύ μεγάλο σχήμα. Τυπογραφείο: Νικολάου Τζήρου.

Από τις πιο αξιόλογες εφημερίδες του παράνομου αντιστασιακού Τύπου. Συνεργάστηκαν στην έκδοσή του διακεκριμένοι δημοσιογράφοι, λογοτέχνες, ποιητές, χαράκτες, ζωγράφοι και πληθώρα άλλων πνευματικών ανθρώπων. Με την απελευθέρωση της Θεσσαλίας από τους κατακτητές, το τυπογραφείο του μεταφέρθηκε από την ορεινή του εγκατάσταση έως το μοναστήρι της Κορώνας (στη Νευρόπολη), στους ώμους των κατοίκων του χωριού και των εργαζόμενων στην εφημερίδα. Έτσι ακριβώς όπως είχε γίνει και κατά το ανέβασμά του έναν χρόνο πιο μπροστά. Από εκεί μεταφέρθηκε με αυτοκίνητα στην Καρδίτσα για να παραδοθεί στον ιδιοκτήτη του Νικόλαου Τζήρου που το είχε παραχωρήσει.

Το πρώτο φύλλο τυπώθηκε στην ελεύθερη τότε πόλη της Καρδίτσας, στο τυπογραφείο του Νικολάου Τζήρου. Ήταν αφιερωμένο στη Συνδιάσκεψη των ανταρτών του ΕΛΑΣ (Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός), που είχε συνέλθει εκείνη την περίοδο στην Καστανιά Καλαμπάκας, με συμμετοχή αντιπροσώπων από όλα τα τμήματα του ΕΑΑΣ. Τις εργασίες της Συνδιάσκεψης παρακολούθησαν αντιπροσωπίες των παρτιζάνων της Αλβανίας και Γιουγκοσλαβίας. Το φύλλο κυκλοφόρησε ανάμεσα στους 2500 αντιπροσώπους του Α΄ Πανθεσσαλικού Συνεδρίου του ΕΑΜ, που συνήλθε στις 26-28 Ιουλ. 1943, στο Μοναστήρι της Κορώνας (Νευρόπολη Καρδίτσας), και σε πολλές άλλες χιλιάδες αντίτυπα, που οι αντιπρόσωποι του συνεδρίου πήραν μαζί τους για να τα μοιράσουν σε όλη την ελεύθερη και τη σκλαβωμένη Θεσσαλία. Μέσα στην Καρδίτσα και στο ίδιο τυπογραφείο εκδόθηκε ένα ακόμη φύλλο του *Ρήγα*. Ύστερα από την ανακατάληψη της Καρδίτσας από τους Γερμανούς, για διάστημα έξι περίπου μηνών, ο *Ρήγας* τυπώνεται σε διάφορα μέρη της Θεσσαλίας, σε μικρά πρόχειρα και παράνομα τυπογραφεία ή σε ένα παράνομο τυπογραφείο που είχε δημιουργήσει η οργάνωση του ΕΑΜ μέσα στην πόλη της Λάρισας.

Η τακτική έκδοσή του αρχίζει από τον Φλεβάρη 1944, αφού προηγουμένα εξασφαλιστηκαν όλα τα απαραίτητα τεχνικά μέσα (τυπογραφικά στοιχεία, πιεστήριο κ.ά.) και το ανάλογο τεχνικό και συντακτι-

κό προσωπικό. Το τυπογραφείο εγκαταστάθηκε στο χωριό Μούχα της Καρδίτσας, δύο ώρες ψηλότερα από το υψίπεδο της Νευρόπολης, προς τη μεριά του Ίταμου.

Από τα τέλη Οκτωβρίου 1944, η έκδοση του *Ρήγα* συνεχίστηκε για ένα μικρό χρονικό διάστημα στον Βόλο, σαν εβδομαδιαία εφημερίδα, όργανο, όπως και πρώτα της Πανθεσσαλικής Επιτροπής του ΕΑΜ. Διέκοψε όμως οριστικά την έκδοσή του όταν στις τέσσερις μεγαλύτερες Θεσσαλικές πόλεις (Βόλος, Λάρισα, Τρίκαλα, Καρδίτσα) εξασφαλίστηκε η έκδοση καθημερινών εαμικών εφημερίδων.

Η χρονολογική σειρά των εκδόσεων του *Ρήγα*, σύμφωνα με τα φύλλα της εφημερίδας που έγινε κατορθωτό να επισημανθούν, έχει ως ακολούθως: αρ. φ. 1 (Ιούλ. 1943), αρ. φ. 2 (11 Αυγ. 1943), αρ. φ. 4 (21 Δεκ. 1943), αρ. φ. 6 (29 Δεκ. 1943), αρ. φ. 9 (29 Φλεβ. 1944), αρ. φ. 10 (16 Μαρτ. 1944), αρ. φ. 11 (25 Μαρτ. 1944), αρ. φ. 12 (5 Απρ. 1944), αρ. φ. 31 (19 Ιούν. 1944), αρ. φ. 37 (4 Ιουλ. 1944), αρ. φ. 39 (9 Ιουλ. 1944), αρ. φ. 40 (15 Ιουλ. 1944), αρ. φ. 41 (19 Ιουλ. 1944), αρ. φ. 42 (20 Ιουλ. 1944), αρ. φ. 43 (26 Ιουλ. 1944), αρ. φ. 46 (7 Αυγ. 1944), αρ. φ. 50 (30 Αυγ. 1944), αρ. φ. 51 (4 Σεπτ. 1944), αρ. φ. 53 (12 Σεπτ. 1944), αρ. φ. 54 (14 Σεπτ. 1944), αρ. φ. 55 (19 Σεπτ. 1944), αρ. φ. 58 (2 Οκτ. 1944), αρ. φ. 59 (8 Οκτ. 1944), αρ. φ. 60 (14 Οκτ. 1944).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ (αρ. φ. 9, 11, 13, 15, 17, 23, 29, 31, 33, 34, 37, 39, 42, 46, 49, 58).

ΠΩΡΟΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ρήγας, Όμηρος

(Αθήνα, 1893 - Λονδίνο, 1964). Δημοσιογράφος, ιδιοκτήτης εφημερίδας, συγγραφέας. Μετά τις γυμνασιακές του σπουδές φοίτησε στη Δραματική Σχολή. Το 1927 μετανάστευσε με τη σύζυγό του στο Σίδνεϋ της Αυστραλίας. Για τον ίδιον και για τη ζωή του στη δεύτερη πατρίδα του, έγραφε σε επιστολή του από το Λονδίνο σε φίλο του στη Μελβούρνη αρκετά χρόνια αργότερα (6 Αυγ. 1962): «Παλιός Αθηναίος δημοσιογράφος, ποιητής και λογοτέχνης, με συνδέουν με τον Ελληνισμό Αυστραλίας δέκα χρόνια περίπου (1927-1937) διανοητικής δράσης διαμέσου των εκεί εφημερίδων **Εθνικόν Βήμα*, **Πανελλήνιος Κήρυξ*, καθώς και της δικής μου **Φάρος*». Το 1927 και 1928 συνεργαζόταν τακτικά με την εφημερίδα του Σίδνεϋ *Πανελλήνιος Κήρυξ* στέλνοντας δημοσιογραφικά άρθρα αλλά και με λογοτεχνήματα. Συχνά έγραφε το κύριο άρθρο της εφημερίδας, το οποίο

υπέγραφε με τα αρχικά «Ο.Ρ.». Από το τέλος του 1928 η συνεργασία του με τον *Πανελλήνιο Κήρυκα* αραώνει και το 1929 διακόπτεται τελείως.

Το 1930-1931 εγκαινιάζει νέα περίοδο δημοσιογραφικής δραστηριότητας με κύρια και άλλα άρθρα πάνω σε παροικιακά και μεταναστευτικά θέματα, χρονογραφήματα κ.ά., δουλεύοντας ως συντάκτης και συνεργάτης στην αντίπαλη του *Πανελλήνιο Κήρυκα* εφημερίδα, το *Εθνικόν Βήμα*. Την εποχή αυτή αναλαμβάνει τη διεύθυνση συνδρομών και δημόσιων σχέσεων του νεοϊδρυθέντος τμήματος εκδόσεων του *Εθνικού Βήματος* «Πνευματικός Φάρος Ελλήνων Αυστραλίας», θέση την οποία κράτησε έως το 1934. Τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου, λόγω της συνεχιζόμενης πολεμικής εναντίον του από τον *Πανελλήνιο Κήρυκα*, ιδιαίτερα από τον ιδιοκτήτη του και γνωστό αρθρογράφο Αλέξανδρο *Τρίβα, παραιτήθηκε. Τον Ιανουάριο 1935 μεταβαίνει στη Μελβούρνη για την έκδοση δικής του εφημερίδας. Κατόπιν όμως διαμαρτυρίας του έλληνα Γενικού Προξένου (υποστηριζόμενου από έναν παροικιακό ιερέα και δύο ομογενειακούς παράγοντες), ότι η εφημερίδα θα έπαυνε θέση εναντίον της γραμμής του μητροπολίτη, η αυστραλιανή κυβέρνηση αρνήθηκε να παραχωρήσει άδεια έκδοσης. Αποτέλεσμα αυτού ήταν ο Ρήγας να μετοικήσει στην Αδελαΐδα.

Εκεί ανέλαβε την αντιπροσωπεία του *Εθνικού Βήματος*, την οποία κράτησε έως τα τέλη Δεκεμβρίου 1935, στέλνοντας συχνά και ανταποκρίσεις. Τελικά ήρθε σε ρήξη με την εφημερίδα αυτή και πήρε πάλι απόφαση να εκδώσει δική του (αυτή τη φορά ελληνοαγγλική εβδομαδιαία), κρατώντας ο ίδιος τη σύνταξη της. Η εφημερίδα κυκλοφόρησε, αλλά διατηρήθηκε μόλις έξι μήνες (7 Δεκ. 1935 - 30 Μαΐου 1936). Βασική αιτία ήταν η κριτική και τα δυσφημιστικά σχόλια του Ρήγα εναντίον του μητροπολίτη Αυστραλίας Τιμόθεου Ευαγγελινίδη, καθώς και εναντίον του έλληνα Γενικού Προξένου στο Σίδνεϋ δρ. Ιωάννη Κοκοτάκη, ο οποίος ζήτησε από τον αυστραλό πρωθυπουργό την κατάργησή της, αν και δεν το πέτυχε. Άλλη επίσης σημαντική αιτία υπήρξε ο μικρός αριθμός Ελλήνων όχι μόνο στην Αδελαΐδα αλλά και σε ολόκληρη την Πολιτεία της Νότιας Αυστραλίας. Συνολικά κυκλοφόρησαν εννέα μόνο φύλλα της εφημερίδας, τα τέσσερα πρώτα εβδομαδιαία (από τον Δεκ. 1935) με τίτλο *Δελτίο Φάρου*, και τα υπόλοιπα πέντε δεκαπενθήμερα (από τον Ιαν. 1936) με τίτλο *Φάρος*. Η εφημερίδα του Ρήγα υπήρξε η δεύτερη παλαιότερη ελληνική εφημερίδα που εκδόθηκε στην Αδελαΐδα μετά την εφ. *Ωκεανός* (1914-1915) του Γ. *Νικολαΐδη.

Μόλις έναν μήνα μετά το κλείσιμο της εφημερίδας του, ο Ρήγας έκανε μια τρίτη απόπειρα έκδοσης εφημερίδας. Τον Ιούνιο 1936 άφησε την Αδελαΐδα και πήγε στη Βρισμπάνη της Πολιτείας της Κοινωσλάνδης σε μια προσπάθεια να εκδώσει ελληνική εφημερίδα με την οικονομική υποστήριξη μιας τοπικής γερμανικής εφημερίδας, της *Queenslander Herald Nord Australische Zeitung*, αλλά χωρίς επιτυχία. Τελείως απογοητευμένος, στα τέλη του ίδιου χρόνου έφυγε για το Λονδίνο όπου πέρασε τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής του.

Ο Ρήγας, παράλληλα με τη δημοσιογραφική του δράση, επέδειξε ανάλογη λογοτεχνική και θεατρική. Δημοσίευσε δύο ποιητικές συλλογές (*Φτερουγίσματα*, Αθήνα 1926 και *Χελιδόνια*, Αθήνα 1941) και μια διηγηματική (*Ιστορίες της ξενιτειάς*, Σίδνεϊ 1932). Μάλιστα, η διηγηματική του συλλογή, που αποτελείται από λογοτεχνήματα πάνω στη ζωή των ελλήνων μεταναστών της Αυστραλίας, κυκλοφόρησε σε πέντε τεύχη από τις εκδόσεις «Πνευματικός Φάρος Ελλήνων Αυστραλίας» του *Εθνικού Βήματος*. Μερικά από τα διηγήματα πρωτοδημοσιεύτηκαν σε συνέχειες στο *Εθνικό Βήμα* (23 Δεκ. 1931 κ.ε.). Η διηγηματική αυτή συλλογή είναι το πρώτο σε αυτοτελή μορφή ελληνόγλωσσο λογοτεχνικό έργο στην Αυστραλία. Δύο ακόμη ποιητικές του συλλογές (*Παραλληλισμοί*, *Αισθαντικά*) παρέμειναν αδημοσίευτες, παρόλο που μερικά από τα ποιήματα εμφανίστηκαν στις εφημερίδες της Αυστραλίας *Το Εθνικό Βήμα* και *Φάρος*, καθώς επίσης στο π. *Κρίκος* του Λονδίνου. Στο θέατρο υπήρξε συνιδρυτής και συνδιευθυντής του Ελληνικού Θιάσου Αυστραλίας, το οποίο δημιουργήθηκε το 1931. Πήρε μέρος με επιτυχία σε πολλά έργα, όπως στο *Κουρέλι* του Dario Nicodemi (16 Απρ. 1931), στην *Τιμή άδοξη* του Κώστα Ρωμάνου (27-28 Μαΐου 1931), στο *Ψυχοσάββατο* του Γρηγόριου *Ξενοπούλου (13, 15 Οκτ. 1931), στο *Το χαιμε ο θείος* του Θεόφραστου Σακελλαριδίου (13, 15 Δεκ. 1931) κ.ά.

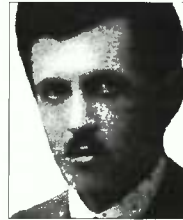
Ανέπτυξε, επίσης και αξιόλογη κοινωνική δράση. Στην Αδελαΐδα συνέλεξε πολύ στην ίδρυση του εκεί ελληνικού σχολείου (1936) και γενικά στην εξυπηρέτηση της ελληνικής κοινότητας της πόλης αυτής της Νότιας Αυστραλίας. Τα τελευταία του χρόνια τα πέρασε ταλαιπωρούμενος από σοβαρά προβλήματα υγείας. Σχετικά έγραψε, πάλι από το Λονδίνο σε φίλο του στη Μελβούρνη (29 Οκτ. 1962): «Κατεβαίνω τα σκαλοπάτια της ζωής (κλείνω τα 70 το Γενάρη) και πάσχω απ' την καρδιά μου αρκετά χρόνια τώρα, κι έχω πάθει και εγκεφαλικά θρόμβωση από καιρό που μου ασθένισε τη μνήμη».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Γιώργου Καναράκη (Αυστραλία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Καναράκης, *Η λογοτεχνική παρουσία των Ελλήνων στην Αυστραλία*, Αθήνα, Ίδρυμα Νεοελληνικών Σπουδών, 1985, σσ. 30, 33, 41, 115-117· του ίδιου, *Greek Voices in Australia: A Tradition of Prose, Poetry and Drama*, Sydney, Australian National University Press, 21991, σσ. 21, 25, 29, 86-87· του ίδιου, «Η λογοτεχνική δημιουργία των Ελλήνων της Αυστραλίας», *Νέα Εστία* (Αθήνα), τ. 131, τχ. 1553 (15 Μαρ. 1992), 373· του ίδιου, «Η λογοτεχνία των Ελλήνων στους Αντίποδες: Μια ιστορική σύνδεση», *Η λέξη* (Αθήνα), τχ. 110 (Ιουλ.-Αυγ. 1992), 591-592· του ίδιου, *Ο ελληνικός τύπος στους Αντίποδες: Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000, σσ. 72, 94· του ίδιου, *Όψεις της λογοτεχνίας των Ελλήνων της Αυστραλίας και Νέας Ζηλανδίας*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2003, σσ. 65, 203.

ΓΩΡΓΟΣ ΚΑΝΑΡΑΚΗΣ

Ρηγινός, Θεόδωρος

(Κατερίνη, 1892 - 2 Ιουν. 1956). Δημοσιογράφος, συνδικαλιστής. Η καταγωγή του ήταν από το Λιβάδι του Ολύμπου και σε παιδική ηλικία εγκαταστάθηκε οικογενειακά στον Βόλο. Επιδόθηκε στη δημοσιογραφία μετά την αποπεράτωση των γυμνασιακών του σπουδών. Το 1911-1913 εργάστηκε στις εφ. **Θεσσαλία* και **Κήρυξ* του Βόλου και κατόπιν στη Θεσσαλονίκη ως χρονογράφος και ρεπόρτερ στην εφ. **Μακεδονία* και λίγο αργότερα στην εφ. *Το Φως* και στην απογευματινή εφημερίδα που ετοίμαζε ο ιδρυτής του Δημ. **Ρίζος*, τη *Νέα Ζωή*. Για την κάλυψη του πολέμου στη Μικρά Ασία η διεύθυνση τον έστειλε εκεί το 1922· το επόμενο έτος συνεχίστηκε και το 1923 ανέλαβε τη διεύθυνση του *Φωτός*. Το 1927 ανέλαβε τη διεύθυνση της εφ. **Ταχυδρόμος της Βορ. Ελλάδος*, αλλά από το 1931 επέστρεψε στη διεύθυνση του *Φωτός*, την οποία διατήρησε έως το 1938, όταν με νομοθετική διάταξη διευθυντής της εφημερίδας έπρεπε να είναι ο ιδιοκτήτης της.

Μετά την Κατοχή εξεκολούθησε να είναι διευθυντής συντάξεως στην εφ. *Το Φως* και ήταν ανταποκριτής των αθηνναϊκών εφημερίδων *Το Βήμα*, *Τα Νέα*, *Ελευθερία* και **Εστία*. Ήταν ιδρυτικό μέλος του «Συνδέσμου Συνακτών Θεσσαλονίκης» (1914) και του «Συνδέσμου Ελλήνων Συνακτών Θεσσαλονίκης» (1916) που προηγήθηκαν της «Ενώσεως Συνακτών Θεσσαλονίκης» (1923, όπως ήταν τότε

ο τίτλος της) για την ίδρυση της οποίας είχε εκείνος την πρωτοβουλία. Εκλέχθηκε κατά την περίοδο 1942-1945 πρόεδρος της και είχε επί σειρά ετών αξιώματα στα διοικητικά συμβούλιά της. Μεγάλη ήταν η συμβολή του για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και την επιβίωση των μελών της Ενώσεως κατά τη διάρκεια της Κατοχής, όταν ήταν πρόεδρος της στη δύσκολη εκείνη περίοδο για τις εφημερίδες και για το άνεργο προσωπικό τους. Παράλληλα πήρε μέρος στην Εθνική Αντίσταση συγκροτώντας το ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) δημοσιογράφων και αργότερα στην ίδρυση του Ταμείου Συντάξεων του Συντακτικού και Υπαλληλικού Προσωπικού Εφημερίδων της Θεσσαλονίκης, του οποίου επίσης διετέλεσε πρόεδρος. Η παρουσία του Ρηγινού στον Τύπο της Θεσσαλονίκης ήταν πληθωρική και άφησε έντονα τα ίχνη της συμβολής για την ανάπτυξη του και για τη σύνεση και την αγωνιστικότητά του. Πέθανε στις 2 Ιουνίου 1956 λίγους μήνες μετά από τη συνταξιοδότησή του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Θεόδωρος Ρηγινός», εφ. *Ελληνικός Βορράς*, *Το Βήμα*, 3 Ιουν. 1956· Κανδύλακης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β' και Γ'.

ΜΑΝΘΑΣ ΚΑΝΑΥΛΑΚΗΣ

Ριζόπουλος, Χρίστος Α.

(Πάτρα, 1908-1982). Δημοσιογράφος και συγγραφέας. Όταν αποπεράτωσε τις σπουδές του στην Ανωτάτη Εμπορική Σχολή εργάστηκε ως λογιστής για σύντομο χρονικό διάστημα και έπειτα επιδόθηκε στη δημοσιογραφία. Εργάστηκε ως συντάκτης στην εφ. **Νεολόγος Πατρών* (και ως ανταποκριτής αθηναϊκών εφημερίδων) έως το 1945. Τον Μάρτιο του έτους αυτού ανέλαβε τη διεύθυνση της εφ. *Η *Σημερινή* που εκδιδόταν από συνεργατική εταιρεία τυπογράφων και συντακτών, που είχαν αποχωρήσει από τον *Νεολόγον*, ύστερα από πολυήμερη απεργία. Συνεργάστηκε επίσης με το π. **Αρχαϊκά* του Κ. *Τριανταφύλλου. Το 1951 ίδρυσε την εφ. **Ημέρα Πατρών*, της οποίας ήταν εκδότης και διευθυντής έως τον θάνατο του.

Ως δημοσιογράφος ο Ριζόπουλος ήταν ικανότατος και ταχύτατος. Έγραφε με ευχέρεια άρθρα και χρονογραφήματα, καμπάνιες και ιστορικά σημειώματα και γενικά όλα τα είδη του δημοσιογραφικού λόγου. Υπήρξε και συγγραφέας γλαφυρός. Το πρώτο βιβλίο του εξέδωσε σε ηλικία 25 ετών, με τίτλο *Αναμνήσεις από το Καλλάκι*. Διάφορες ιστορικές μονογραφίες (όπως βιογραφίες του Ανδρέα Μιχαλακόπουλου, του Καρακαβίτσα κ.ά.) δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα

του ως αναγνώσματα σε συνέχειες. Άγνωστο σε ποια ηλικία μυήθηκε στον τεκτονισμό και ασχολήθηκε με την ιστορία του. Ευρύτερα γνωστές είναι δύο από τις σχετικές εργασίες του: *Οι τέκτονες του 1821* (Αθήνα, Έρμα, 1993) και «*Η Κύπρος και ο Τεκτονισμός του 19' αιώνα*», ανάτ. από τα *Πρακτικά του Α' Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου*, τ. Γ', Λευκωσία 1973).

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Ρίζος, Δημοσθένης

(Άγιος Βλάσιος Πηλίου, 1872 ή 1875 - 9 Φεβρ. 1941). Εκπαιδευτικός, δημοσιογράφος. Ασχολήθηκε με τις εφημερίδες από τη νεανική του ηλικία, παράλληλα με τις γυμνασιακές του σπουδές και εργάστηκε στην εφ. *Αναμόρφωσης* (το 1896) και

αργότερα στην *Αυγή* και στη **Θεσσαλία*, στην οποία το 1898 έγινε διευθυντής και υπεύθυνος και στη συνέχεια ιδιοκτήτης της. Αφού για ορισμένα διαστήματα εργάστηκε ως δάσκαλος και ως ιδιαίτερος του δημάρχου Παγασών, Νικ. Γεωργιάδη, αφιερώθηκε αποκλειστικά στον Τύπο και εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη για να δημοσιεύσει εκδοτικό συγκρότημα: τον Μάρτιο 1914 εξέδωσε την πρωινή εφ. *Το *Φως* και τον Ιούνιο την απογευματινή *Νέα Ζωή*, η οποία όμως δεν ευδοκίμησε ενώ *Το Φως* συνέχισε να εκδίδεται έως το καλοκαίρι του 1959.

Ο Ρίζος, που είχε το δαμόνιο του δημοσιογράφου αλλά και τις ανησυχίες του επιχειρηματία, καθιέρωσε άπειρες καινοτομίες στην οργάνωση, στον εξοπλισμό και στο περιεχόμενο της εφημερίδας του και θεωρείται μεγάλος συντελεστής της πρόδοου του τοπικού Τύπου. Η λιτοτυπία, ο ιδιωτικός υσούρματος, το κυλινδρικό πιεστήριο, η χρησιμοποίηση του ραδιοφώνου, η κατασκευή των κλισέ μέσα στο τυπογραφείο, η αναγνωσματοποίηση των αστυνομικών γεγονότων, η προβολή των εργατικών αιτημάτων, η συστηματική εκπαίδευση των τυπογράφων, η επιμόρφωση των συντακτών του και άλλα είναι τρόποι συντάξεως, στοιχειοθεσίας και εκτυπώσεως που άρχισαν από την εφημερίδα του Ρίζου. Φανατικός βενιζελικός στην αρχή και αγορητής σε προεκλογικές συγκεντρώσεις των Φιλελευθέρων, εξελίχθηκε σε σφοδρό αντιβενιζελικό και σε βουλευτή του Λαϊκού Κόμματος, το 1935 και το 1936. Πέθανε λίγες μέρες μετά το θάνατο του Ι. Μεταξά, που τον δαμάριζε και δύο μήνες πριν από τη γερμανική επιδρομή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Ωρολογιάς, «Δημοσθένης Ρίζος», εφρ. *Το Φως*, 10 Δεκ. 1941· Κολιού, *Τυπο-φωτογραφικό πανόραμα Βόλου*, τ. Α', σ. 164· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σ. 156-158 και τ. Γ', σ. 94-97.

ΜΑΝΘΑΝΗ ΚΑΝΑΥΛΑΚΗ

Ρίζοσπάστης

Εφημερίς Δημοκρατικών Αρχών, Αθήνα, 23 Ιουλ. 1917 έως σήμερα [2005], με συχνές διακοπές. Διευθυντής-ιδιοκτήτης: Γ. Πετσόπουλος. Αρχισυντάκτης: Ν. *Γιαννιός (απεχώρησε τον Σεπτ. 1918). Αρχισυντάκτες: Θ. Λασκαριδής (7 Μαΐου 1921 - 13 Ιουν. 1921), Λεων. *Παυλίδης (15 Ιουν. 1921 - 31 Ιουλ. 1921), Υπεύθυνοι συντάκτες: Π. Δημητράτος (7 Αυγ. 1921 - 9 Νοε. 1921), Γ. Στράγγας (16 Νοε. 1921 - 15 Μαΐου 1922). Πολιτικός διευθυντής: Γ. Γεωργιάδης (13 Νοε. 1921 - 8 Δεκ. 1921). Άλλοι υπότιτλοι: *Εφημερίς Σοσιαλιστική* (15 Σεπτ. 1919)· *Εφημερίς Σοσιαλιστική, υπό τον πολιτικών έλεγχο της Κεντρικής Επιτροπής του Σοσιαλιστικού-Εργατικού Κόμματος της Ελλάδος* (Ιούν. 1920)· *Επίσημον Όργανον του Σοσιαλιστικού Εργατικού (Κομμουνιστικού) Κόμματος και της Γενικής Συνομοσπονδίας των Εργατών της Ελλάδος* (Αύγ. 1921), Εκχωρώντας τον *Ρίζοσπαστη* στο ΣΕΚΕ (Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος), ο Γ. Πετσόπουλος αποχώρησε (Σεπτ. 1922) και παρέμεινε αρχισυντάκτης ο Ελευθέριος Σταυριδής, ενώ τον Νοέ. 1922 διευθυντής ορίσθηκε ο Γ. *Κορδάτος, ως μέλος της Κεντρικής Επιτροπής, και αρχισυντάκτης ο Πέτρος *Πικρός (Ιουλ. 1923 - 23 Οκτ. 1924). Τον διαδέχθηκε ο Γεώργιος Νικόλας, ο οποίος αποχώρησε το 1927. Άλλοι υπότιτλοι: *Όργανο του Κομμουνιστικού Κόμματος και της Γ. Συνομοσπονδίας των Εργατών* (Δεκ. 1924)· *Κεντρικό Όργανο του Κομμουνιστικού Κόμματος (Ε.Τ.Κ.Δ.)* (Αύγ. 1926). Παύθηκε επί Παγκάλου στις 8 Αυγ. 1925 και επανекδόθηκε στις 23 Αυγ. 1926. Στις 31 Αυγ. 1931 η εφημερίδα καταδικάσθηκε σε στέρηση του τίτλου της έως τις 11 Μαρτίου 1934, όταν απέκτησε πάλι την ονομασία της και επανεκδόθηκε με διευθυντή τον Πέτρο Ρούσο. Στο διάστημα αυτό κυκλοφόρησε ο *Νέος Ρίζοσπάστης*. Η έκδοσή του *Ρίζοσπάστη* διακόπηκε επίσης κατά τη μεταξική δικτατορία και επανηλέφθηκε το 1944 με διευθυντή τον Κ. *Καραγιώργη, που διετέλεσε και εκδότης της εβδομαδιαίας έκδοσης *Ο Ρίζος της Δευτέρας* (Οκτ. 1946). Υπεύθυνοι στο *Ρίζοσπάστη* τον Δεκ. 1946 και το 1947 ορίσθηκαν ο Χαρ. Μάνος και ο Κ. Τσαλόγλου. Με την αναστολή της έκδοσης του *Ρίζοσπάστη*, καθώς και του *Ρίζου* και άλλων αριστερών εφημερίδων τον Οκτ. 1947, η περίοδος της νομιμότητας έληξε. Η κατάσχεση του φύλλου της 21^{ης} Νοε. 1946, το οποίο δημοσίευσε ανακρινωδέν του αρχηγείου του Δημοκρατικού Στρα-

ΕΜΠΡΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ!

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ

ΟΛΟΙ ΣΤΙΣ ΚΑΛΠΕΣ-ΟΛΟΙ ΛΕΥΚΟ ΨΗΦΟΔΕΛΤΙΟ!

ΕΛΛΗΝΕΣ ΘΥΜΗΘΕ!

ΕΛΛΗΝΑ ΠΟΛΙΤΗ!

ΠΟΙΟΣ ΤΟΝ ΠΙΣΤΕΥΕΙ; Επίσκοπος-Τύραννος!

ΤΙ ΕΙΠΕ

ΤΙ ΕΚΑΝΕ

ΖΗΤΩ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ!

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥΣ· Η ΤΡΑΓΙΚΗ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ

ΕΤΕΡΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΟ! ΔΑΔΙ ΕΤΙΕ ΚΑΑΡΕ!

τού, είχε προδικάσει τις εξελίξεις. Η νέα περίοδος της νομιμότητας άρχισε στις 25 Σεπτ. 1974, υπό τη διεύθυνση του Γρηγόρη Φαρακού, ενώ από το 1987 έως το 1991 ανέλαβε ο Θανάσης Καρτερρός. Κατά τις περιόδους της παρανομίας ο *Ρίζοσπάστης* κυκλοφορούσε άλλοτε τυπωμένος και άλλοτε πολυγραφημένος. Το 1917 εκδόθηκε σε μεσαίο σχήμα, τετρασέλιδος και εξάσπηλος αλλά έγινε σύντομα μεγάλου σχήματος και εξάσπηλος. Τιμή φύλλου αρχικά 5 λεπτά. Συνδρομές: ετήσια 20 δρχ. στην Αθήνα και 25 στην επαρχία, 50 στις «νέες χώρες» και 40 στο εξωτ. Γραφείο: οδ. Πειραιώς 24. Το 1974 εκδόθηκε με νέο υπότιτλο (*Όργανο της Κεντρικής Επιτροπής του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας*) και νέα αριθμηση (Νέα Περίοδος) σε μεγάλο σχήμα, το οποίο μίκρυνε το 1983 και έγινε ταμπλόνι το 1987, οκτάσπηλος και δεκασέλιδος. Τιμή φύλλου (αρχική): 4 δρχ. Τυπωνόταν σε διάφορα τυπογραφεία έως τη μεταφορά της εφημερίδας στον Περισσό (1980).

Εκδόθηκε αρχικά στη Θεσσαλονίκη και μετά από λίγους μήνες κυκλοφόρησε στην Αθήνα. Το 1920 τέθηκε υπό τον έλεγχο του ΣΕΚΕ, του οποίου απηχού-

σε τις απόψεις. Κάτω από τον τίτλο προστέθηκε έτσι η φράση: «Υπό τον πολιτικό έλεγχο της ΚΕ [Κεντρικής Επιτροπής] του ΣΕΚΕ», ενώ τον επόμενο χρόνο τοποθετήθηκε το σφραγισμένο στη δεξιά και στην αριστερή πλευρά του τίτλου.

Οι συχνές αναφορές του *Ριζοσπάστη* των Αθηνών «στο φοβερό ψεύδος του αστικού πατριωτισμού» κατά τη διάρκεια της μικρασιατικής εκστρατείας, στάθηκαν η αφορμή για διάφορα σχόλια στον Τύπο, όπως το σχετικό με τη διανομή, από το στρατηγείο του Κεμάλ, του *Ριζοσπάστη* στους έλληνες στρατιώτες. Όπως επίσης, την κατηγορία του αντιβενιζελικού Τύπου για ενορχηστρωμένη προσπάθεια του βενιζελισμού με τον κομμουνισμό, να πεισθεί ο στρατός ότι αγωνιζόταν μάταια. Χαρακτήρισε τη βουλή που πρόέκυψε από τις εκλογές της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1923 ως ψευτοβουλή, ξένη προς τη λαϊκή θέληση, «προϊόν βίας και καλπονοθεύσεως των διαφόρων Παπανδρέου και Πλαστήραϊών». Οι Δημοκρατικοί δεν διέφεραν καθόλου, στην αντίληψή του, από τους Φιλελευθέρους ως προς την αντεργατική πολιτική και μετέρχονταν τρομοκρατικά μέσα κατά των εργατών και αγροτών. Άσκησε κριτική έτσι στις κυβερνήσεις Παπαναστασίου, Μιχαλακοπούλου – την οποία αποκάλυψε κυβέρνηση του Μποδοσάκη και της «Γενικής Ενώσεως Ιδιοκτησίας» – και Κονδύλη. Θεωρούσε ότι η δημοκρατική μεταβολή περιορίστηκε στην «πολιτική επιφάνεια» και όχι συνολικά· οι οικονομικές αλλαγές υπήρξαν ελάχιστες, γιατί «φιλελεύθερη μπουρζουαζία» είχε κοινότητα συμφερόντων με την μοναρχική. Πρόβαλε ιδιαίτερα τα αιτήματα της Ομοσπονδίας Παλαιών Πολεμιστών και Θυμάτων Στρατού για κατάργηση της στρατιωτικής θητείας, για συντάξεις, για απαλλοτριώσεις. Το προλεταριάτο αποσκοπούσε στη συντριβή της μοναρχίας και μέσω της αστικής δημοκρατίας στην εγκαθίδρυση της προλεταριακής δικτατορίας. Χαρακτήριζε επίσης ως καταστρεπτικές παρεκκλίσεις από την τακτική του κόμματος, τη δεξιά μενεαδική και την αριστερά επαναστατική, τον τροτσικισμό. Κατήγγειλε τη «δικτατορία του μεγάλου κεφαλαίου», τον ιμπεριαλισμό, τους εξοπλισμούς, «την εργοδοτική φασιστική και δολοφονική τρομοκρατία», έδωσε έμφαση στις συνέπειες της οικονομικής κρίσης για τους εργαζόμενους, ενώ δημοσίευσε την έκκληση της Κομμουνιστικής Διεθνούς για τον κοινό αγώνα κομμουνιστών-σοσιαλιστών εναντίον του φασισμού.

Η παράνομη έκδοση του *Ριζοσπάστη* κυκλοφορεί στις 7 Αυγούστου 1936. Υπέρ της συσπειρώσεως στο «λαϊκό, αντιδικτατορικό μέτωπο» εναντίον του

«μοναρχοφασισμού» (της μεταξικής δικτατορίας), ανέπτυξε λόγο υπέρ της «εθνικής ενότητας» στην Κατοχή. Η άρθρωση ενός περισσότερο ενωτικού και λιγότερο ταξικού λόγου είναι ευδιάκριτη κατά την περίοδο της συγκρότησης του Πολιτικού Συνυποσυστήματος των κομμάτων του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο), το οποίο συμμετείχε στις εκλογές του Μαρτίου 1946. Κατά την επανέκδοσή του, ο *Ριζοσπάστης* δημοσίευσε σχετικά με τα σκάνδαλα της επταετίας και αγωνίσθηκε για την «αποχουνοποίηση». Ακολούθησε τη γραμμή του ΚΚΕ κατά της ένταξης στην ΕΟΚ (Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, πρόδρομος της Ευρωπαϊκής Ένωσης), υπέρ της αποχώρησης από το ΝΑΤΟ που υπονόμει την εθνική ανεξαρτησία. Ως διακύβευμα των εθνικών εκλογών του Νοεμβρίου 1981 πρόβαλε τον αγώνα μεταξύ της Δεξιάς και των δυνάμεων της Αλλαγής, ενώ παράλληλα αντιπολιτεύθηκε το ΚΚΕ Εσωτερικού, την ηγεσία του οποίου κατηγόρησε ως αντικομμουνιστική. Η κριτική τέλος εναντίον του ΠΑΣΟΚ κλιμακώνεται σταδιακά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Ριζοσπάστης

*Πολιτική Εφημερίς – Θα κυκλοφορή κάθε Τετάρτη και Κυριακή. Θεσσαλονίκη, 12 Ιουν. 1916 - 5 Οκτ. 1916. <> - Ιουλ. 1917 <>. Ιδρυτές της εφημερίδας ήταν ο Ιωάννης Πετσόπουλος (διευθυντής και υπεύθυνος) και ο Σταύρος *Στάγκος. Συνεργάτες ήταν ο Νίκος *Καστρινός και ο δικηγόρος Χαράλ. Λέκας. Δισεβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τετράστηλη, σχήματος 4^{ου} (αρ. φ. 1-7)/ τετρασέλιδη, εξάστηλη, σχήματος 2^{ου} (από τις 30 Ιουλ. 1917). Τιμή φύλλου: 10 λ. / 20 λ. Τυπογραφείο: Τριανταφύλλου.*

Εκδόθηκε αρχικά στη Θεσσαλονίκη και μεταφέρθηκε μετά από λίγους μήνες στην Αθήνα, όπου αργότερα μεταβλήθηκε σε επίσημο όργανο του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας. Στο «Πρόγραμμα» του, που δημοσιεύθηκε στο πρώτο φύλλο, αναφέρονται ανάμεσα στα άλλα και τα εξής: «Η εξωτερική και εσωτερική μας κατάσταση και η τρομοκρατία των Αθηνών, που είχε φθάσει πλέον εις περιωπήν τελείου χαμητικού καθεστώτος, είχαν γεννήσει εις ευρύτατα λαϊκά στρώματα την σκέψιν, ότι επεβάλλετο πλέον μία δυνατή εξέγερσις αντί της παθητικής έως τώρα διαμαρτυρίας προς κατασύντηψιν και εκμηδένισιν της δυναμείας των τυραννίσκων της Ελλάδος και αποκατάστασιν της λαϊκής δειλήσεως και κυριαρχίας.

Η σκέψις αυτή προκάλεσε και την έκδοσιν του "ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΟΥ" ο οποίος αντιπροσωπεύων το τιοιούτον λαϊκόν φρόνημα έδρασαν ως πρόγραμμα, τού να διξη μερικώς κατά συνδηγήν τύπους, τους οποίους ο λοιπός φιλελεύθερος τύπος δεν ηθέλησε να διξη μέχρι τούδε και να καταρρίψη και τα τελευταία προσχήματα όπισθεν των οποίων οχυρούται ακόμη επιτυχώς το αυλικουσυμβούλιον των Αθηνών [...]. Ευρισκόμεθα από προχθές εις μίαν μεταβατικήν κατάστασιν, η οποία είνεν δεν οδηγήση οριστικώς πλέον εις την τελείαν αποκατάστασιν της λαϊκής Κυριαρχίας, θα μας φέρη εις την οριστικήν καταστροφήν. Δια τούτο ο λαός οφείλει άγρυπτος να παρακολουθή κατά δήγμα την εξέλιξιν της καταστάσεως, δια να δύναται εις πάσαν στιγμήν να είναι κύριος ταύτης. Και εις τούτο είναι ανάγκη όπως συμβάλη ο φιλελεύθερος τύπος με όλην αυτού την δύναμιν. Ο "ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ" εγκλωπούμενος το πρόγραμμα τούτο θέλει πρωτοστατήσει εις παρηγοσίαν και θάρρος εν τη αντιμετώπισει της δημιουργουμένης καταστάσεως και θέλει αγωνισθίει λουσάλεως εις την οριστικήν και τελείαν επαναφοράν της λαϊκής κυριαρχίας και δεν θέλει εις τούτο να φεισθί κανενός».

Υποστήριξε την εξωτερική πολιτική του Ελ. Βενιζέλου, η οποία εξυπηρετούσε δύο συγκεκριμένες «φιλοδοξίες του ελληνικού λαού»: «να ξεσκαλωθεί και μέσα στο παγκόσμιο στάδιο την έδρα του πολιτισμού που κατείχαν οι πρόγονοί του». Η σκληρή γλώσσα που χρησιμοποίησε ωστόσο, ήδη στο δεύτερο φύλλο του, στις 15 Ιουνίου 1916, εναντίον της «ολιγαρχικής καμαρίλας των Αθηνών» που ενέπλεξε τον στρατό στα πολιτικά ζητήματα και τον στέμματος το οποίο εκπροσωπούσε τα «φράυλα» στοιχεία του «προεπαναστατικού καθεστώτος», στάθηκε η αφορμή για την επίθεση δέκα βασιλοφρόνων αξιωματικών εναντίον των γραφείων της εφημερίδας, στις 18 Ιουνίου 1916. Η καταστροφή των γραφείων της, δεν άφησε αδιάφορους ούτε τους συμμάχους Αγγλογάλλους, οι οποίοι έσπευσαν να επιβάλουν την τάξη και συνέλαβαν τους ταραξίες κατώτερους αξιωματικούς.

Ο Ρίζοσπάστης απάντησε στο επεισόδιο με ένα πολύ οξύ και προκλητικό σχόλιο: «Επιστευσάμεν ότι τα ξίφη εδόθησαν εις τους Έλληνας αξιωματικούς, δια να τα μεταχειρίζονται εναντίον των εχθρών της Πατρίδος. Ενομίζαμεν, ότι οι Έλληνες αξιωματικοί σέβονται τον εαυτόν των και έχουν διδαχθή τα πρώτα στοιχεία της στρατιωτικής, αν όχι της κοινωνικής τιμής η οποία υπαγορεύει τον σεβασμόν της ζωής του άλλου, όταν αυτός είναι άοπλος. Ενομίζαμεν τέλος ότι οι στρατιωτικοί της Ελλάδος, όπως κάθε στρατιωτικός, έχουν συναισθήσιν της τιμής του, όταν προσβάλλονται, ζητούν ικανοποιήσιν δια μόνον αιτίας. Όλα αυτά ήταν μία οικτρά απάτη. Μάθετε ότι υπάρχουν και Έλληνες αξιωματικοί δολοφόνοι. Έλληνες αξιωματικοί οι οποίοι παγώνουν εις τα γραφεία να εφημεριδών είκοσι μαχόμενοι με επικεφαλής ένα λοχαγόν, ετοιμαζόν τον από τον δρόμον τα πιστόλια τους και τα σπαδιά τους, μπαίνουν μέσα εις τα γραφεία μιας εφημερίδος, όπου βρίσκουν δύο ανθρώπους άοπλους και σπάνουν, ρημάζουν, τραυματίζουν και περφηρανο δια την νίκην τους φεύγονν θριαμβευτικά. Η Ελλάς δεν έχει τίποτε να φοβηθή όταν έχη τιοιούτους αξιωματικούς».

Η κυκλοφορία της εφημερίδας φαίνεται ότι ήταν ικανοποιητική, όχι όμως τόσο, όση η ίδια διακήρυξε ότι είχε. Στη σημερινή αυτή κυκλοφορία συντέλεσε όχι μόνον το επεισόδιο με τους στρατιωτικούς, όσο και η ζωηρή αρθρογραφία της. Συνέχισε κανονικά την έκδοσή της, τουλάχιστον έως τις 5 Οκτωβρίου 1916 (τελευταίο φύλλο της σειράς που διασώζεται), αλλά δίκεμο μετá -άγνωστο πότε- «δι' ανωτέρους λόγους» εις τινά ημεράς».

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΣ ΕΝ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗ ΚΑΘΕ ΤΕΤΑΡΤΗΝ ΚΑΙ ΕΚΠΑΡΧΙΚΗΝ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΣ	ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΣ	ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΣ	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΣ	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΣ	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΣ	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΣ

ΑΙ ΕΤΕΡΑΙΑ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΣ

ΟΛΟΙ ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

Ο Ρίζοσπάστης είναι η μοναδική εφημερίδα που εκδίδεται στην Ελλάδα με την επιμέλεια του ίδιου του ιδρυτή της, του Κωνσταντίνου Ρίζου. Η εφημερίδα είναι η μοναδική που εκδίδεται στην Ελλάδα με την επιμέλεια του ίδιου του ιδρυτή της, του Κωνσταντίνου Ρίζου. Η εφημερίδα είναι η μοναδική που εκδίδεται στην Ελλάδα με την επιμέλεια του ίδιου του ιδρυτή της, του Κωνσταντίνου Ρίζου.

Στις 21 Μαΐου 1917 δημοσιεύτηκε νέα αγγελία ότι θα κυκλοφορήσει, προβάλλοντας τη «στρατιωτική στήλη» του και την ενδιαφέρουσα ύλη για τον εργατικό, τον προσφυγικό κόσμο. Πάντως, από τις 23 Ιουλίου 1917, όταν η Προσωρινή Κυβέρνηση εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, μεταφέρθηκε εκεί και η εφημερίδα και συνέχισε να εκδίδεται εκεί (ή και εκεί).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (1916, αρ. φ. 1-34).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Κούμενος «Η τυπογραφική τέχνη και το χαρτεμπόριον εν Θεσσαλονίκη», στο ημερολόγιο *Διάττων Αστήρ* 1924· Β. Μεσολογγίτης: «Η Δημοσιογραφία εις την Θεσσαλονίκην», εφ. *Ελεύθερος (Μακεδονικός) Τύπος*, 11 Μαΐου 1934· Μάγερ, τ. Β΄, σ. 140-142· Μάν. Χαριτάτος: «Ο προκομμουνιστικός Ριζοσπάστης, 1908-1911 και 1916», π. *Διαβίω* (Ιούνιος 1979)· Χρ. Λαμπρινός «Συνοπτική ιστορία του Τύπου της Θεσσαλονίκης», π. *Νέα Εστία* (Χριστούγεννα 1985)· Γ. Αναστασιάδης, *Η Θεσσαλονίκη των εφημερίδων*, Θεσσαλονίκη 1994· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β΄, σ. 203-224.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Ριζοσπάστης (Μαχητής) βλ. Ο Μαχητής, 1968-1974

Ροδάς, Μιχαήλ

(Αράχωβα Αιγίου, 1884 - Αθήνα, 1948). Τυπογράφος, δημοσιογράφος, εκδότης, λογοτέχνης. Έλαβε τα εγκύκλια μαθήματα στο Αίγιο και ξεκίνησε ως τυπογράφος από το καλύτερο τυπογραφείο της πόλης, των αδελφών Σπηλιόπου-

λων. Ακολούθησε το επάγγελμα του δημοσιογράφου και εξελίχθηκε στη μεγαλύτερη μορφή της αιγιώτικης δημοσιογραφίας. Πολύ σύντομα διακρίθηκε και ως διηγηματογράφος, κριτικός τέχνης και θεατρικός συγγραφέας καθώς και ως εκδότης (*Ελεύθερος Κόσμος*, Σύρος 1916), διευθυντής ή αρχισυντάκτης εφημερίδων (**Βαλκανικός Ταχυδρομός*, 1918-1920, **Ελεύθερος Λόγος*, *Εθνική Φωνή*, **Φωνή του Λαού*) και δραστήριος δημοσιογράφος.

Μικρό δειλό και άπραγο χωριατόπουλο, ο Ροδάς, κατέβηκε από το χωριό του, την Αράχωβα, οπλισμένος με μια βαθιά πίστη προς το ακριβό παιδικό του ιδανικό: «Τ' ανέβασμα όλο και πιο ψηλά». Και σ' αυτή την πίστη και θρησκεία έμεινε γερά δεμένος, ένας αληθινός πιστός ως τη στερνή του ώρα. Μια φλόγα μέσα του κι ένας έρωτας για μάθηση. Την ημέρα

δουλεύει σ' ένα τυπογραφείο, τη νύχτα διαβάξει και γράφει. Το βιβλιοπωλείο του Χρ. Σηπλιόπουλου στο Αίγιο στάθηκε το μεγάλο κι αστείρευτο σπουδατήριο κι ορμητήριο του. Ο ίδιος, στο αυτοβιογραφικό του χρονικό «Τα πρώτα μου χρόνια στη Βοστίτσα» μιλάει με θαυμασμό κι ευγνωμοσύνη για εκείνο το βιβλιοπωλείο-τυπογραφείο απ' όπου ξεκίνησε τη δημοσιογραφική του σταδιοδρομία: «Τα βιβλία ήταν στη διάθεσή μου τις ώρες που δεν είχα δουλειά. Και διάβαζα αδιάκοπα. Εκτός όμως από το βιβλιοπωλείο ήταν και το τυπογραφείο. Ένα μικρό τυπογραφείο με χειροκίνητο πιεστήριο μικρό για κάρτες και αγγελίες και ένα μεγάλο για εφημεριδούλα, πού βγαίνει μια φορά την εβδομάδα, για να δημοσιεύει περισσότερο τους πλειστηριασμούς των συμβολαιογράφων. Το τυπογραφείο ήταν για μένα κάτι το προσφιλές, γιατί μου άνοιγε ένα νέο κόσμο μπροστά μου. Σιγά-σιγά έμαθα την κάσσα των τυπογραφικών στοιχείων και μπορούσα να στοιχειοθετώ άνετα. Η χαρά μου ήταν μεγάλη να βλέπω τα στοιχεία που μάξεια να τυπώνονται και να κυκλοφορούν στον κόσμο έστω και σε αγγελίες και πλειστηριασμούς».

Το Αιγιώτικο βιβλιοπωλείο στις αρχές του 20^{ού} αιώνα, γίνεται το «πανεπιστήμιο» του Ροδά. Στοιχειοθετεί στο τυπογραφείο, μελετά τα βιβλία του βιβλιοπωλείου, διαβάξει τις πατρινές εφ. **Πελοπόννησος* και **Νεολόγος* που έφταναν με το πρωινό τραίνο. Οι εφημερίδες δεν είχαν στο Αίγιο όνιμους ανταποκριτές. Ο Ροδάς άρχισε δειλά-δειλά να γράφει και να στέλνει τα κείμενά του στον *Νεολόγο*. Κι όταν μεγάλωσε κι ένοιωσε να μην τον χωράει ο τόπος, έφυγε για την Αθήνα. Εκεί εκτός από τη δημοσιογραφία γνώρισε μια άλλη μεγάλη αγάπη: το θέατρο. Με φλόγα και ενθουσιασμό αφοσιώθηκε για λίγα χρόνια κι σ' αυτό. Ήταν η εποχή που μεσορρανούσε η μεγάλη ηθοποιός Ευαγγελία Παρασκευοπούλου. Παιζει στο θέατρό της και την ακολουθεί παντού. Πότε στην Πόλη και πότε στη Σμύρνη. Από τότε η Ανατολή μίλησε μες στην ψυχή του. Τον είχε κιάλας κερδίσει.

Ύστερα ήρθαν οι πόλεμοι. Πρωτοπόρος στα νιάτα του, πολεμάει με ηρωισμό στην Ήπειρο. Ανδραγαδεί και τραυματίζεται στη Μανωλιάσσα. Ακολουθεί ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Πάλι πρώτος ο Ροδάς, δημοσιογράφος πια και όχι πολεμιστής, δριαμβεύει με τις ανταποκρίσεις του. Ως πολεμικός ανταποκριτής στέλνει ολοσέλιδα τηλεγραφήματα. Η εφ. **Πατρίς* δριαμβεύει χάρη στον πολεμικό της απεσταλμένο. Ο αρχισυντάκτης της Σ. *Σίμος και ο διευθυντής της Γ. Βουτσινάς του στέλνουν θερμά συγχαρητήρια τηλεγραφήματα. Ολόκληρους μήνες πηγαίνει κι έρχεται

μεταξύ Λήμνου και Μυτιλήνης. Στέλνει αδιάκοπα τα εντυπωσιακά του κείμενα. Ύστερα μεσολαβεί το πολιτικό χάσμα και ο διχασμός του έθνους. Ο Μιχ. Ροδάς πιστός στα δημοκρατικά ιδανικά του βρίσκει-ται πάντα στο πλευρό του Ελ. Βενιζέλου.

Η δεύτερη φάση της δημοσιογραφικής του προσφοράς ξεκινά το 1919 με την απελευθέρωση της Σμύρνης και κρατά έως το 1922 που όλα τα όνειρα της Μεγάλης Ελλάδας έγιναν συντρίμια. Ο Μιχ. Ροδάς αναλαμβάνει τη διεύθυνση του Γραφείου Τύπου και της Λογοκρισίας της Αρμοστείας Σμύρνης και ως σωστός πατριώτης και ακέραιος άνθρωπος συγκρούστηκε πολλές φορές με τον αρμοστή Αριστείδη Στεργιάδη, που περιόριζε με πολύ αυστηρότητα τον ελληνικό Τύπο της Σμύρνης. Δεν εγκατέλειψε όμως τη θέση του γιατί τον συγκρατούσε η αντίληψη ότι «εξεπλήρωνε ιερόν καθήκον έναντι της πατρίδος», ως την ώρα που τον απομάκρυνε ο Στεργιάδης.

Από το γραφείο του στη Σμύρνη παρακολούθησε τη μικρασιατική εκστρατεία αλλά και ολόκληρο το σκοτεινό παρασκήνιο του διπλωματικού αγώνα. Έγραφε ανταποκρίσεις, εντυπώσεις, κρίσεις (όπως π.χ. *Πώς η Γερμανία κατέστρεψε τον Ελληνισμό της Τουρκίας*, 1916· *Η Σμύρνη, οι νεκροί και η ιστορία μας*, 1923). Οργάνωσε αρχείο με αναμνήσεις και σημειώσεις των σημαντικών γεγονότων που απετέλεσαν το υλικό της μνημειώδους συγγραφής του *Η Ελλάδα στην Μικράν Ασία, 1918-1922* (που εκδόθηκε μεταθανάτια, το 1950). Το τρίτο δημοσιογραφικό του στάδιο ξεκινά ως απεσταλμένος του **Ελεύθερου Βήματος* σ' όλα τα νέα ελληνικά εδάφη και ως μόνιμος συντάκτης της εφημερίδας στην τακτική στήλη «Κριτική Θεάτρου».

Νωρίτερα είχαν έρθει και οι λογοτεχνικές του επιτυχίες, με την έκδοση του π. **Τέχνη και Θέατρο* (1916) και στη συνέχεια με τη συλλογή του *Τα Αμαρτωλά* (1923, 2^η έκδ. 1926) και με το ανέβασμα του θεατρικού του έργου *Η οργή του Δάσους* (1929) από τον θίασο της Μαρίκας Κοτοπούλη. Μελέτησε επίσης το έργο του Λορέντζου Μαβίλη και του Κώστα Κρυστάλλη για τους οποίους δημοσίευσε μελέτες, όπως και για το θέατρο (*Μορφές του θεάτρου*, 1944), και άλλα ακόμα.

Φιλολογικά άρθρα, χρονογραφήματα, πεζογραφήματα, ποιήματα, κριτικές θεάτρου και λογοτεχνίας, ταξιδιωτικές εντυπώσεις του περιλαμβάνονται σε πολλές εφημερίδες και περιοδικά της Ελλάδας και σε εξωτερικού. Ενδεικτικά αναφέρονται οι εφ. **Εθνικός Κήρυξ* της Ν. Υόρκης. **Ταχυδρόμος* (1880-)

της Αλεξάνδρειας, **Κόσμος* (1908-) και *Τηλέγραφος* (1912-) της Σμύρνης, **Μακεδονία* και *Le Progres* της Θεσσαλονίκης κ.ά., καθώς και τα π. *Η *Νεότης* (1909) και *Τέχνη* (1920) της Σμύρνης, **Νέα Ζωή* (1904-) της Αλεξάνδρειας και τα αθηναϊκά **Παναθήναια*, **Νουμάς*, *Εθνικών Ημερολόγιον* του Κ. Σκόκου, *Φύλλα*, **Νέα Εστία*, **Πειθαρχία*, τα **Πειραϊκά Γράμματα* κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μιχ. Ροδάς, «Τα πρώτα μου χρόνια στη Βοστίτσα: το χρονικό μιας επαρχίας», π. *Νέα Εστία* (1947) –και σε ανάντιπο από το π. *Νέα Εστία* και από την εφ. *Φωνή του Αγίου*, Αίγιο 1970· Χρ. Σολομωνίδης, *Η δημοσιογραφία στη Σμύρνη, 1821-1922*, Αθήνα 1959· Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. Α'. Αθήνα, εκδ. Γιοβάνη, 1989.

ΠΑΝΝΗΣ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

Η Ροδιακή

Ημερησία Ανεξάρτητος Δωδεκανησιακή Εφημερίς, Ρόδος, 2 Σεπτ. 1915 – Σεπτ. 1939, περ. Α' και 1948 έως σήμερα [2005], περ. Β': αρ. φ. 1-18190. Εκδόθηκε από τον Εμμανουήλ *Καλαμπίχη, με την προτροπή και υποστήριξη του τότε μητροπολίτη Ρόδου Αποστόλου και της Δημογεροντίας. Στην περ. Α' (εποχή ιταλοκρατίας) ήταν δισεβδομαδιαία, ξεπερνώντας ανυπερβλήτες πολλές φορές δυσκολίες (έλλειψη χαρτίου, λογοκρισία, διωγμός ιταλικών αρχών, οικονομική δυσπραγία). Κυκλοφόρησε ανελλιπώς έως τον Σεπτ. 1939, όταν ο διοικητής των νήσων Cesare Maria de Vecchi απαγόρευσε την κυκλοφορία κάθε ελληνικού εντύπου μέσα στο πλαίσιο των μέτρων για τον αφελληνισμό του πληθυσμού. Επανекδίδεται μετά την ενσωμάτωση από τον Εμμανουήλ Καλαμπίχη στις 22 Μαρτ. 1948. Από το 1952 περιέρχεται στην ιδιοκτησία των πολιτευτών Στ. Κωτιάδη και Εμμ. Ζαννή, ενώ το 1955 τη διεύθυνσή της αναλαμβάνει ο Ελευθέριος Μακρής, λόγω της συσταξιοδότησης του Εμμανουήλ Καλαμπίχη. Από το 1955 η ιδιοκτησία της εφημερίδας ανήκε στην ΟΕ Τσοπανάκη – Κωτιάδη. Διευθυντές της ακόμη διετέλεσαν οι Γιώργος Μαρτίνης (1957-1970), Γιώργος Ζαχαριάδης (1971-1983), Δ. Τσοπανάκης (1983-1984) και Αδ. Μαρασιώτης (1984 έως σήμερα). Άλλος υπότιτλος: *Periodico Settimanale – Έβδομαδιαία, Πολιτική, Ηθική και Κοινωνική Εφημερίς* (από τις 7 Απρ. 1916). Καθημερινή / εβδομαδιαία, εξασέλιδη / τετρασέλιδη (περ. Α') και δισέλιδη / τετρασέλιδη (περ. Β'), έφθασε σήμερα να κυκλοφορεί με τουλάχιστον 40 σελίδες και σε σχήμα ταμπλόιτ. Εκδίδεται σε ιδιόκτητο τυπογραφείο.

Είναι σήμερα η αρχαιότερη εφημερίδα που κυκλοφορεί στα Δωδεκάνησα και από τις μακροβιότερες της χώρας. Κύριοι σκοποί της ήταν να συμβάλει στην ομαλή λειτουργία των κοινωνικών και εκκλησι-

τυπογραφείου και η έκδοση ελληνικών εφημερίδων αποτέλεσε στήριγμα και θήμα στον αγώνα των Ροδίων για την απελευθέρωση. Είναι χαρακτηριστικό ότι όταν το 1927 ο τότε διοικητής Mario Lago απαγόρευσε την εισαγωγή σχολικών βιβλίων από την Ελλάδα, στην προσπάθειά του να επιφέρει κέραιο πλήγμα στην ελληνική εκπαίδευση, θρέθηκαν δάσκαλοι και τυπογράφοι που έγραψαν και τύπωσαν αμέσως σχολικά βιβλία.

Το θεματολόγιό της περιελάμβανε ειδήσεις από την Ελλάδα και το εξωτερικό, σχόλια και χρονογραφήματα, τη στήλη «Ροδιακά Ημέρα» με τα γεγονότα της Ρόδου και των υπολοίπων νησιών της Δωδεκανήσου, ενώ δημοσίευε στη στήλη «Επίσημον Δελτίον» με ταφρασμένα τα ιταλικά διατάγματα, που μετά τη συνθήκη της Λωζάννης και τα δικαιώματα, που η Ιταλία απέκτησε στα Δωδεκάνησα, είναι πολλά και ιδιαίτερα σημαντικά, για κάθε μορφή της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής ζωής των κατοίκων της Ρόδου. Στην τελευταία σελίδα της υπάρχουν διαφημίσεις. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι λογοκριμένες σελίδες, με τα λευκά κομμάτια, που αφαιρούσε ο αξιωματικός της λογοκρισίας. Αξίζει επίσης ν' αναφερθεί, ότι από τις στήλες της αναπτύχθηκε έντονος προβληματισμός, αλλά και προβολή θεμάτων της ιστορίας, της λαογραφίας και της πνευματικής ζωής της Ρόδου, η οποία μετά την αναγέννηση της παιδείας, από τον μητροπολίτη Ιωακείμ Βαλασιάδη (1900-1910), και τον μητροπολίτη Απόστολο Τρύφων (1913-1946), ήδη απέδιβε καρπούς.

Η εφημερίδα γρήγορα βρέθηκε σε αντιπαλότητα με την άλλη ελληνική εφημερίδα, τη *Ροδιακή, κυρίως για θέματα εκκλησιαστικά, εκπαιδευτικά, και κοινοτικά. Ξεπερνώντας ανυπέρθλητες πολλές φορές δυσκολίες (έλλειψη χαρτίου, λογοκρισία, διωγμός Ιταλικών αρχών, οικονομική δυσπραγία), κυκλοφόρησε ανελλιπώς ως τις 16 Ιουλ. 1937. Είχε προηγηθεί ο θάνατος στις 25 Φεβρ. του ίδιου έτους του εκ των εκδοτών της Εμμανουήλ Πολεμικού, ενώ τον Ιούλ. 1937 η εφημερίδα δέκοψε την έκδοσή της μετά από διαταγή του ιταλού διοικητή Cesare Maria de Vecchi. Ο έτερος των εκδοτών Γεώργιος Κοκκίδης αναγκάστηκε να καταφύγει στην Αθήνα, όπου χωρίς καμιά οικονομική υποστήριξη, πέθανε από αστία στις 23 Φεβρ. 1942.

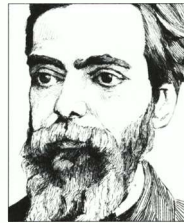
Τόσο ο Εμμανουήλ Πολεμικός, όσο και ο Γεώργιος Κοκκίδης τιμήθηκαν από το δημοτικό συμβούλιο της πόλης της Ρόδου το 1992 και το όνομά τους εδόθη τιμητικά σε οδούς της πόλης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΡοδ. (Αρχειοεφ. Νέα Ρόδος).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Εμμ. Καλαμπήρης: «Ροδιακή Δημοσιογραφία», εφ. Η Ροδιακή, 27 Απρ. 1950· Ν. Τραπεριώτης, «Τυπογράφοι και τυπογραφεία της Ρόδου», εφ. Η Ροδιακή, 15-21 Ιαν. 1950· Εμμ. Καλαμπήρης, Από τη ζωή μου, Ρόδος 1968· Αντ. Αγγελής, «Οι εφημερίδες στη Ρόδο κατά την Ιταλοκρατία», εισήγηση στο Δημοσιογραφικό Συμπόσιο, Κως, 2 Μαΐου 1998· του ίδιου, «Ο Τύπος στα Δωδεκάνησα», στον τ. Ο Ελληνικός Τύπος, 1784 έως σήμερα, Ιστορικές και θεωρητικές Προσεγγίσεις, Αθήνα, ΙΝΕ/ΕΙΕ, 2005, σ. 302-316.

ANTONHΣ ΑΓΓΕΛΗΣ

Ροΐδης, Εμμανουήλ

(Ερμούπολη, 1836 - Αθήνα, 1904). Πεζογράφος, κριτικός, μεταφραστής, δημοσιογράφος και εκδότης εφημερίδων. Πνεύμα οξύ, δηκτικό και σπινθηροβόλο, με πλατιά ευρωπαϊκή παιδεία, πρωταγωνίστησε στην ελληνική πνευματική ζωή κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, αφήνοντας ανεξίτηλο το στίγμα της προσωπικότητάς του στην εποχή του. Από πλούσια και αριστοκρατική οικογένεια χίων εμπόρων έζησε τα παιδικά και νεανικά του χρόνια στις μεγάλες πόλεις της Ευρώπης και στις πλούσιες παροικίες της ομογένειας, ενώ το 1855-1856 παρακολούθησε μαθήματα φιλολογίας και φιλοσοφίας στο Βερολίνο. Το 1864 εγκαταστάθηκε οριστικά στην Αθήνα αποφασισμένος να αφσιωθεί στα γράμματα. Το 1880 διορίστηκε έφορος της Εθνικής Βιβλιοθήκης.

Ως λόγιος ο Ροΐδης διακρίθηκε πρώτα απ' όλα για τη μαχητικότητα του και την ικανότητα να εμπλέκεται σε έντονες συζητήσεις και διαμάχες, που ακόμη και σήμερα αποτελούν ορόσημα για την ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας, όπως η διαμάχη του με τον Άγγελο Βλάχο το 1877. Σκάνδαλο δημιούργησε και η έκδοση του μυθιστορημάτος του *Η Πάπσσα Ιωάννα*, το 1866, που προκάλεσε τον αφορισμό του από την Ιερά Σύνοδο και τη δικαστική του δίωξη. Το λογοτεχνικό του έργο συμπληρώνεται με μερικά μόνο διηγήματα, ενώ σημαντική είναι και η μεταφραστική του παραγωγή (Chateaubriand, E.A. Poe, J. Reinach, O. Feuillet, H. Murger και T.B. Macaulay). Αν και ο ίδιος έγραφε στην καθαρεύουσα, υπερασπίστηκε τη δημοτική με τη μελέτη του *Τα Είδωλα* (1893).

Ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε η δράση του στον Τύπο με φιλολογικά και πολιτικά κείμενα, κριτικές,

σατιρικά άρθρα και σχόλια, γλωσσικές και ιστορικές μελέτες, αναμνήσεις, χρονογραφήματα, ευθυμογραφήματα, εγκυκλοπαιδικά άρθρα, κ.ά. Η αρχή της δημοσιογραφικής του σταδιοδρομίας έγινε το 1860 στην εφ. *Αυγή*. Λίγο αργότερα συνεργάστηκε με τις γαλλόγλωσσες αθηναϊκές εφ. *La Grèce* (1862-1871), της οποίας έγινε και διευθυντής για μικρό χρονικό διάστημα το 1870, και *L'Indépendance Hellénique* (1866-1874).

Το 1875 ίδρυσε μαζί με τον σκιτσογράφο Θέμο *Αννίνο την περιφημη στην εποχή της σατιρική πολιτική εφ. **Ασμοδαίος*, έντυπο που αντέταξε στις χοντροκομμένες σατιρικές εφημερίδες της εποχής το λεπτό ευρωπαϊκό πνεύμα, τον οξύτατο αλλά καλλιεργημένο σατιρικό λόγο και την ποιότητα των εκδόσεων του, συντελώντας έτσι ουσιαστικά στη δημιουργία του αστικού σατιρικού τύπου. Στον *Ασμοδαίο* έγραφε και τις σταθερές στήλες «Σκνίπες» και «Ονολογίαι», καυτηριάζοντας τις κομματικές συναλλαγές και σατιρίζοντας πρόσωπα της εποχής του.

Αγγλόφιλος και θερμός υποστηρικτής της πολιτικής του Χαρίλαου Τρικούπη συνεργάστηκε στην εφημερίδα του **Ωρα*, όπου δημοσίευε και τις ετήσιες διπλωματικές επιθεωρήσεις (1880-1890), Πολέμιος του Αλ. Κουμουνδούρου και του Θ. Δηλιγιάννη εξέδωσε το 1878 φυλλάδιο με τον τίτλο *Γεννηθήτω Φως* για να ιψέξει τους χειρισμούς του τελευταίου στο Συνέδριο του Βερολίνου. Συνεργάστηκε, ακόμη, με την εφ. **Ημέρα* της Τεργέστης και με άλλες εφημερίδες του εξωτερικού, υπήρξε βασικός συνεργάτης του π. **Εστία* και συμμετείχε στην συντακτική επιτροπή του π. **Παρνασσός* (1876-1882). Αρκετά ακόμη κείμενά του δημοσιεύτηκαν στα γνωστότερα αθηναϊκά έντυπα εκείνης της εποχής (ανάμεσα σε άλλα στα π. **Αυλαία*, **Παναθήναια*, *Παρθενών*, **Ραμπγαγιάς*, **Χρυσάλλης* και στις εφ. **Ακρόπολις*, *Το *Αστυ*, **Εστία*).

Η έκταση των δημοσιευμάτων του στον Τύπο δεν μπορεί να μετρηθεί με ακρίβεια, όχι μόνο επειδή δεν υπέγραφε πολλά κείμενά του ή χρησιμοποιούσε ψευδώνυμα («Θεοτούμπης», «Σφήκα», «Κουνούπης», «Lucifer» κ.ά.), αλλά και επειδή πολλοί λόγοι επιδίωξαν να μμηθούν το περίτεχνο ύφος του και το ανεξάντλητο σατιρικό πνεύμα του. Ωστόσο, κανείς στην εποχή του δεν μπόρεσε να ξεπεράσει το χιούμορ, την ειρωνεία αλλά και τον σαρκασμό του, που μαζί με τον κριτικό ορθολογισμό, τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό και την επιδεικτική του πολυμάθεια αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Ανδρεάδης, «Βιογραφικόν Σημείωμα», στο Εμμανουήλ Ροΐδης, *Εργα*, τ. Α', Αθήνα, Φέξης,

1911, σ. ε' -ξη'· Κλέων Παράσχος, *Εμμανουήλ Ροΐδης. Η ζωή, το έργο, η εποχή του*, τ. Α', Αθήνα, εκδ. Σ. Μόσχου, 1932 και τ. Β', Αθήνα, Λετός Α.Ε., 1950· Άλκης Αγγέλου (επιμ.), *Εμμανουήλ Ροΐδης*, Άπαντα, τ. 1-5, Αθήνα, Ερμής, 1978· του ίδιου, «Εμμανουήλ Ροΐδης», στον τόμο Σάττα και πολιτική στη νεότερη Ελλάδα, Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, 1979, σ. 128-153· Κ.Γ. Καϊνής, *Το τραγικό σημειωματάριο του Ροΐδη*, Αθήνα, εκδ. Φιλιππούτη, 1985· Άλκης Αγγέλου, «Κάποιες προτάσεις για να ξαναδιαβάσουμε τον Ροΐδη», στο Εμμανουήλ Ροΐδης, *Σκαλαθύρατα*, Αθήνα, Ερμής, 1986, σ. κζ' -ρλη'· Αθηνά Γεωργαντά, *Εμμανουήλ Ροΐδης. Η πορεία προς την Πάπσσα Ιωάννα (1860-1865)*, Αθήνα, εκδ. Ιστός, 1993· Π. Μουλλάς, «Η αθηναϊκή πανεπιστημιακή και ο Ροΐδης» και «Για το ήθος και το ύφος του Ροΐδη», στο *Ρήξεις και Συνέχειες. Μελέτες για τον 19ο αιώνα*, Αθήνα, εκδ. Σοκόλη, 1994, σσ. 301-330, 331-338· Δ. Δημηρούλης, «Το δίχτυ της γραφής και ο υμνός του ύφους», στο Εμμ. Ροΐδης, *Αφηρηματικά κείμενα*, Αθήνα, Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, 1995, σ. 7-64· Λίνα Λούδη, *Περγέλιος Βασιλείου. Οι σατιρικές εφημερίδες και το Εθνικό Ζήτημα (1875-1886)*, Αθήνα, εκδ. Εστία, 2002· Δ. Δημηρούλης, *Εμμανουήλ Ροΐδης. Η τέχνη του ύφους και της πολεμικής*, Αθήνα, εκδ. Μεταίχμιο, 2005· *Εμμανουήλ Ροΐδης. Αθροίσματα κείμενα, 1882-1885*, φιλολογική επιμ. Π. Μουλλάς, Αθήνα, ΜΙΕΓ, 2005· Αφιερωματι: π. *Διαβάζω*, τχ. 96 (13 Ιουν. 1984)· π. *Χάρτης*, τχ. 15 και 16 (Απρ. και Ιούλ. 1985)· π. *Νέα Εστία*, τ. 156, τχ. 1772 (Νοέ. 2004).

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ρομάντσο

Εβδομαδιαίο περιοδικό ποικίλης ύλης, Αθήνα, 1934-1990. Ίδρυτές: Νίκος *Θεοφανίδης και Σπύρος Λαμπραδάριδης. Αρχισυντάκτης στα χρόνια της ακμής του ο Μιχάλης Χανούσης, και ύστερα από το 1980, η Ντάσσια Τζιώτη-Μούλου. Τον Αύγ. 1987 μεταβιβάστηκε στον Δημοσιογραφικό Οργανισμό Λαμπράκη. Εβδομαδιαίο (Τρίτη), σε μικρό σχήμα. Τετραχρωμο εξώφυλλο. Με την Απελευθέρωση, επανεκδόθηκε σε μεγάλο σχήμα, σε σαράντα οκτώ έως πενήντα έξι σελίδες, που με την πάροδο των ετών και την προσθήκη των διαφημίσεων ανήλθαν σε 148 και 152. Τιμή τεύχους: 3 δρχ. Κατά την δεκαετία του 1960, σύνταξη η εκτύπωση στο ιδιόκτητο κτίριο της οδ. Αναξαγόρα. Αργότερα (offset μηχανές, τετραχρωμία στις εσωτερικές σελίδες, πληθώρα διαφημίσεων, χαρτί illustration), η εκτύπωση μεταφέρθηκε στις ιδιόκτητες τυπογραφικές εγκαταστάσεις στην οδ. Πειραιώς, στο Μοσχάτο.

Πρόκειται για το μακροβιότερο, γι' αυτό και αντιπροσωπευτικότερο δείγμα «λαϊκού περιοδικού», αυτοπροσδιοριζόμενο ως «περιοδικό ποικίλης ύλης», όπως αυτό διαμορφώθηκε στη μεταπολεμική Ελλάδα, με περιεχόμενο μία αυτοτελή μεταφρασμένη αισθηματική νουβέλα, μία ή δύο σε «συνέχειες» και ελάχιστες διαφημίσεις. Με την Απελευθέρωση

η ύλη του εμπλουτίστηκε με γελοιογραφίες (*Αρχέλαος, Παύλος Παυλίδης, Σταμάτης *Πολενάκης, Κώστας Βλάχος) και ελληνικά κείμενα: μυθολογία, εγκυκλοπαιδικά θέματα, μόνιμες στήλες. Η πρωτοφανής μα και ανεπανάληπτη κυκλοφορία του (στις δεκαετίες του 1960 και του 1970 έφερε στην εβδομάδα») το καδιέρωσε ως μέσο μαζικής επικοινωνίας πρώτιστης σημασίας. Το διαφημιστικό του σύνθημα, «Όλοι σε κάθε ελληνική οικογένεια διαβάζουν το Ρομάντσο» χαρακτήριζε τόσο το ιδεολογικό του στίγμα (η αξία της οικογένειας υπερτονιζόταν στα αφηγήματα και σε ειδικές συμβουλευτικές στήλες), όσο και τη λειτουργικότητα των περιοδικών της εποχής (στενά οικονομικά, άρα μόνον μία αγορά περιοδικού ανά νοικοκυριό). Κατά την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα, το είδος εξαφανίστηκε, και το διαδέχθηκαν τα «ειδικά» περιοδικά, καθώς και το πλήθος των τηλεοπτικών προγραμμάτων (η λέξη «magazine» δεν είναι άμοιρη σημασίας).

Ως το κατεξοχήν «εβδομαδιαίο οικογενειακό ή ποικίλης ύλης περιοδικό», πραγματώνε ένα επαναλαμβανόμενο ραντεβού με τον αναγνώστη: μια επικοινωνία με όρους συμφωνημένους και απαράβατους: την τακτική και εμπρόθεσμη κυκλοφορία (η Τρίτη υπήρξε επί δεκαετίες αποκλειστική ημέρα κυκλοφορίας του *Ρομάντσο*), την κατά το δυνατόν σταθερή τιμή πώλησης (για κάθε ανυπόφευκτη αύξηση ο αναγνώστης ενημερωνόταν με ειδικά σημειώματα και αποζημιωνόταν με αντιπαροχές —«εξορμήσεις»— στην ύλη): τη σταθερή «γραμμή» (εκπλήξεις στο ήθος των δημοσιευμάτων αποκλείονταν) τους μόνιμους συνεργάτες (η αποκλειστικότητα τους διαφημιζόταν): τις μόνιμες στήλες, που δέχονταν επιστολές και απαντούσαν σ' αυτές. Και ασφαλώς το δοκιμασμένο από τον 19^ο αιώνα εγχείρημα των αναγνωσμάτων σε «συνέχειες». Για την κατανόηση της σημασίας του, χρειάζεται να επισημανθούν οι κοινωνικές αλλαγές των 55 ετών της κυκλοφορίας του, και η αντιστοιχία τους στην εξέλιξη του εντύπου: α^ο) Η αστυφιλία έφερε τους «καταναλωτές» κοντύτερα στο «περίπετρο». Άλλωστε η μεγάλη εργατική μετανάστευση προς την κεντρική Ευρώπη αντιμετώπιστηκε με τη διανομή του περιοδικού στα τοπικά

πρακτορεία Τύπου μέσω εμπορικών αντιπροσώπων στη Γερμανία, στη Γαλλία, στην Αγγλία, στο Βέλγιο, β^ο) Κατά τα μετεμφυλιακά χρόνια, οι εφημερίδες θεωρούνταν πολιτική ταυτότητα. Αντίθετα, το περιοδικό ήταν αχρωμάτιστο, άρα δεν προσφερόταν για στοιχείο στον φάκελο κοινωνικών φρονημάτων. Επί δύο δεκαετίες, οι «Ιστορίες από την Κατοχή» του Γιάννη Ιωαννίδη, αποϊδεολογοποιώντας και αποϊστορικοποιώντας, συντήρησαν την ανάμνηση

της Αντίστασης ως μαζικό κι ενοποιητικό μύθο, γ^ο) Αντίθετα από τις εφημερίδες που συντάσσονταν στην καθαρεύουσα, η γλώσσα του διατηρούσε μεν το τυπικό της «καδομιλουμένης» αλλά την επεξεργάζονταν θεατρικοί συγγραφείς (Αλ. Σακελλάριος, Ν. Τσιφόρος, Β. Μεσολογγίτης, Χρ. *Χαιρόπουλος, Γ. Ασημακόπουλος κ.ά.), χρονογράφοι (Άσσημ, Παλαμάς, Παύλος Παλαιολόγος), μεταφραστές της

ξένης λογοτεχνίας όπως ο Γ. Ταρσατόπουλος και η Μιράια Ρούτσου και ελληνες μυθιστοριογράφοι όπως ο Γιάννης *Μαρής, η Ιωάννα *Μπουκουβάλα-Αναγνώστου και ο Νίκος Φώσκολος, δ') Το λαϊκό θεατρικό είδος, η επιδεώρηση, άνθιξε αποκλειστικά στην πρωτεύουσα, και το *Ρομάντσο* μετέφερε σ' όλη την επικράτεια τους «τύπους» της σε γραπτά σκετς («Αγκόπ» «Μεθύστακας» κ.ά.). Εξάλλου, παράλληλα με τη διανομή των ταινιών της Φίνος Φιλμ στους επαρχιακούς κινηματογράφους, και με την μαζικότητα πλέον της επιρροής των «σπαρ», τα εξώφυλλα των περιοδικών με την τετραχρωμία τους προσφέρονταν για φωτογραφικά πορτρέτα. Σαν αφίσες αναρτήθηκαν σε κουρέια, ραφεία, καφενεία αλλά και σε ιδιωτικούς χώρους, ε') Οι γυναίκες, αποκτήσαν τη δική τους πρόσβαση στον Τύπο. Πλήθος σελίδων αφιερώνονταν μεν στα «ειδικά» τους ενδιαφέροντα (φροντίδα του σπιτιού, ανατροφή των παιδιών, περιποίηση ομορφιάς, μαγειρική, πλέξιμο και κέντημα, «αισθηματικά αναγνώσματα»), αλλά μέσα σε «περιοδικό ποικίλης ύλης». Ήγναν έτσι ο ιμάντας για την πρόσβαση των αναγνώστριών στον «ανδρικό κόσμο της ενημέρωσης» (ιατρικές και τεχνολογικές ανακαλύψεις, ταξιδιωτικές εντυπώσεις, σατιρικά στιχάκια για την κοινωνική επικαιρότητα), στ') Συνεχείς αλλαγές (κυρίως προσθήκες) στην ύλη επιβάλλονταν σιγά-σιγά από τους εξής παράγοντες: από τον αυξανόμενο ανταγωνισμό, που γέμισε τα περίπτερα με περιοδικά' από τις νέες τεχνολογίες στον χώρο της εκτύπωσης, που μείωναν συνεχώς το σκίτσο (μόνιμος εικονογράφος ο Γεράσιμος Γρηγόρης) υπέρ της φωτογραφίας' από την καταναλωτική στροφή, που πλημμύρισε τις σελίδες με άμεσες και έμμεσες διαφημίσεις.

Η εποχή ακμής του ξεκίνησε με την τολμηρή μα και απελπισμένη απόφαση του εκδότη του, Νίκου Θεοφανίδη (ο Σ. Λαμπραδαρίδης γρήγορα αποσύρθηκε από την επιχείρηση) να «κόψει» στο ήμισυ την τιμή πώλησης, όταν το 1953 η δραχμή υποτιμήθηκε κατά 50 %. Ενώ ο ανταγωνιστικός του **Θησαυρός* συνέχισε να πωλείται 6 δραχμές, το *Ρομάντσο*, προς 3 δραχμές το φύλλο, κατέκτησε ταχύτητα, και διείρυνε την ελληνική αγορά περιοδικών «ποικίλης ύλης». Συστηματικά διευθυνόταν από τον ίδιο τον επιχειρηματία.

Τον Αύγουστο 1987 το περιοδικό μεταδιβάστηκε στον Δημοσιογραφικό Οργανισμό Λαμπράκη. Το 1989, στον τίτλο του προστέθηκε ο λογότυπος «Σιν». Το 1990, μαζί με ό,τι είχε απομείνει από την

παλαιά ύλη αποσύρθηκε και η λέξη *Ρομάντσο* από τον τίτλο. Την Νατάσσα Τζιώτη-Μούλου αντικατέστησε ο Μάνος Αντώνιαρος και μετά από 6 τεύχη, το μετονομασμένο σε «Σιν» περιοδικό, έχοντας δραματικά απολέσει την κυκλοφορία του, «ανέστειλε την κυκλοφορία του».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πολύ Μηλιώρη, *Από το Ρομάντσο στο Πάνθεν, ένα χρονικό του ελληνικού περιοδικού τύπου*, Αθήναι, εκδ. Οδυσσέας, 1993.

ΠΟΛΥ ΜΗΛΙΩΡΗ

Ρούβαλης, Τάκης Γ. [Παναγιώτης]

(Ναύπλιο, 1919 - Αθήνα, 1984). Δικηγόρος, συμβολαιογράφος, δημοσιογράφος και εκδότης. Σπούδασε στο γυμνάσιο Ναυπλίου και στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Πήρε μέρος στη Μάχη της Κρήτης και αιχμαλωτίστηκε. Στην Αθήνα συμμετείχε στην ΕΠΟΝ (Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νεολαίας) και κατόπιν στον ΕΛΑΣ (Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός), μαζί με τη σύζυγό του Τερέζα Παπαδόγαννη-Ρούβαλη. Δικηγόρησε στο Ναύπλιο από το 1951 έως το 1963. Στις εκλογές του 1961 ήταν υποψήφιος του Εθνικού Αγροτικού Κόμματος με τον Συνασπισμό του ΠΑΜΕ (Πανδημοκρατικό Αγροτικό Μέτωπο Ελλάδος). Πίστευε στη συμβολή του Τύπου για την ανύψωση του μορφωτικού και ηθικού επιπέδου των αναγνωστών. Το 1962 εξέδωσε στο Ναύπλιο την πολιτική εφ. *Η *Μάχη*. Η εφημερίδα του άσκησε δριμεία κριτική στο μονοκομματικό κράτος της εποχής εκείνης και στην ανικανότητα των κυβερνώντων να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα των αγροτών. Οι αρχές που πρότεινε ήταν ένα κοινωνικό κράτος δικαίου που θα σέβεται τους πολίτες. Τόσο ο ίδιος όσο και η εφημερίδα του υπέστησαν παντός είδους διώξεις. Εγκατέλειψε την πολιτική και μετανάστευσε για λίγο στο Βελγικό Κογκό. Αφού επέστρεψε στην Ελλάδα διορίστηκε συμβολαιογράφος, αρχικά στο Λαύριο και κατόπιν στην Αθήνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Αντωνίου, «Ο ξεχωριστός Τάκης Ρούβαλης», εφ. *Αργολίδα*, 29 Αυγ. 2002· «Τ.Γ. Ρούβαλης – Τερέζα Παπαδόγαννη», εφ. *Η Απόπειρα*, Ναύπλιο, αρ. φ. 84-87, Σεπτ.-Δεκ. 1994· Τ.Κ. [Τάκης Κόνης], (νεκρολογία Τάκη Ρούβαλη), *Αργοναυπλία*, Ναύπλιο 14 Ιουν. 1984· Φιλ., Φιλ. [Φίλιππος Φιλίππου], «Ένας αγωνιστής», *Η Αυγή*, 16 Δεκ. 2004· Μαρία Τσάτσου, «Ένας μαχητής του δικαίου», *Αντί*, τχ. 837 (25 Φεβρ. 2005), 57· Γ. Αντωνίου, *Τάκης Ρούβαλης* (ομιλία στις 13 Μαρτ. 2004 στο Βουλευτικό), εφ. *Αργολίδα*, 17-18 Απρ. 2004.

ΓΡΟΓΓΟΣ ΡΟΥΒΑΛΗΣ

Ρούκανος

Λεμεσός, Ιουλ. 1925 - Ιουλ. 1930. Εκδότης-υπεύθυνος: Αναστάσιος Ν. Αντωνιάδης. Διευθυντής-συντάκτης (από το φ. 31 και ιδιοκτήτης): Σ.Κ. Κουρτελλίδης («Ορέστης Άστρας»). Εκδιόταν τρεις φορές τον μήνα, τετρασελίδη (κάποιες φορές και παραρτήματα), δίσηηλη, διαστάσεων 37x25 εκ.

Πολιτικοσατιρική έμμετρη εφημερίδα. Στις σελίδες της δημοσιεύονται εκτός από τα κείμενα του «Ορέστη Άστρα», πολλές συνεργασίες με τη μορφή σύντομων σκωπτικών ποιημάτων πάνω σε τρέχοντα πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά θέματα. Ασκεί αυστηρό έλεγχο των άγγλων κυβερνητών του νησιού και επιτίθεται εναντίον των κομμουνιστών και του δημοσιογραφικού οργάνου τους **Νέος Άνθρωπος* που εκδιόταν επίσης στη Λεμεσό

Οι συνεργάτες της δεν υπέγραφαν με τα πραγματικά τους ονόματα, αλλά με ευφυή ψευδώνυμα.

όπως «Λοιμοκοντόρος», «Κίσσας», «Ανάποδος», «Κεντρί», «Νυχτερίς», «Αγκαδωτός», «Κουρέλλι», «Φακίρης», «Ακαριαίος», «Βουρδουλας», «Ζιζάνιον», «Αόρατος», «Σφυλικούντρι», «Νηστευτής», «Ρεζίλης», «Διάβολος» κ.ά.

Ανέστειλε την έκδοσή της τον Ιούλιο 1930 καθώς σύμφωνα με δήλωσή της, που δημοσιεύεται στο τελευταίο της φύλλο, θεωρούσε προσβλητικό να συνεχίσει την κυκλοφορία της μετά τον ανελεύθερο νόμο για τον Τύπο που ψηφίστηκε στις 30 Μαΐου 1930.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓ'ΠΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, «Ρούκανος», Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια, τ. 1Β', Λευκωσία 1990, σ. 105.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Ρούμελη

1923-1977, με πολλούς τόπους έκδοσης και πολλαπλές διακοπές. Την είχε ιδρύσει το 1923 στην Αθήνα ο Γιώργος Θανασέκος. Αρχικά είχε τον τίτλο *Η Λοκρίς* αλλά το 1929 μετονομάστηκε σε *Ρούμελη*. Το 1936 γνώρισε την πρώτη διακοπή εξ αιτίας της πολιτικής κατάστασης. Ξανακυκλοφόρησε στην Κατοχή και έβγαине «κάπου στην Ίκίωνα» και στο Μικρό Χωριό Ευρυτανίας. Το 1944 μεταφέρθηκε στη Λαμία, όπου συνεχίστηκε η έκδοσή της έως το 1946, αλλά και πάλι η επικρατούσα, τότε, πολιτική κατάσταση την υποχρέωσε σε νέα διακοπή, αφού στη Λαμία τα τυπογραφεία της δέχθηκαν καταστρεπτική επίθεση δύο φορές από αντιφρονούντες. Ξανακυκλοφόρησε στις 2 Ιαν. 1964 και θα συνεχίσει την έκδοσή της έως τον Φεβρουάριο 1967. Τη χρονιά εκείνη γνώρισε και νέα διακοπή, για να ξαναεκδοθεί στη διετία 1975-1977, οπότε και διέκοψε μάλλον οριστικά την έκδοσή της.

Από τις μικροβιότερες εφημερίδες της Ρούμελης, με πλούσια και τραγική ιστορία, γνώρισε πέντε

εκδοτικές περιόδους και έτσι δεν είχε απρόσκοπτη εκδοτική πορεία. Η ιστορία της έχει συνδεθεί τόσο με τις εθνικές περιπέτειες, όσο και με τις διώξεις των υπευδώνων της για τους κοινωνικούς αγώνες τους και τις πολιτικές τους πεποιθήσεις. Ανήκαν στον χώρο της Αριστεράς και η εφημερίδα στη διάρκεια της Κατοχής και όταν έβγαине στη Λαμία

ήταν όργανο του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο).

Σε όλες τις εκδοτικές περιόδους ήταν κατάμεστη από παντοειδείς ειδήσεις (πολιτικές, κομματικές, αγροτικές, λογοτεχνικές κ.ά.). Της προπολεμικής περιόδου σώζεται μικρό μέρος στο ιδιωτικό αρχείο του ιδρυτή της στην Αθήνα και ελάχιστες φωτοτυπίες στο ΙΑΛ (Ιστορικό Αρχείο Λαμίας), της περιόδου 1942-1944 δεν σώζονται φύλλα, ενώ της περιόδου που έβγαине στη Λαμία (1945-1946) σώζεται πλήρης η σειρά στο προσωπικό αρχείο του γράφοντος. Της τέταρτης και πέμπτης περιόδου σώζεται πλήρης η σειρά στο ΙΑΛ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΛ (ελάχιστες φωτοτυπίες των ετ. 1929-1939, πλ. σ. των ετ. 1964-1967, 1975-1977).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ.Θ. Νάτσιος, *Κατάλογος Εφημερίδων και*

περιοδικών της Λαμίας, 1852-1979. Λαμία 1979· Ιωάννα Θ. Αλυμπάνου – Δ.Θ. Νάτσιος, Φθινοπωρινός Τύπος (1852-1999). Λαμία 2001.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Θ. ΝΑΤΣΙΟΣ

Ρούτσος, Νίκος Β.

(Αθήνα, 1904-1981). Συγγραφέας, δημοσιογράφος, στιχουργός. Όταν τελείωσε το γυμνάσιο γράφτηκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, παρά τις καλλιτεχνικές ανησυχίες που είχε. Πριν όμως πάει το πτυχίο του ασχολήθηκε με το γράψιμο σατιρικών στίχων και χρονογραφημάτων, τα οποία δημοσίευαν εφημερίδες (*Βραδυνή, *Ελληνικόν Μέλλον) και περιοδικά (*Ναυτική Ελλάς). Έγραφε επίσης στο σατιρικό έντυπο Λοιδοίρα. Μετά τον πόλεμο συνεργάστηκε με την εκδοτική εταιρεία «Αγκυρα» (Απόλ. Παπαδημητρίου), γράφοντας παραμύθια, τα περίφημα εβδομαδιαία «Παραμύθια της Αγκύρας». Στην «Αγκυρα» ξεκίνησε και το γράψιμο της μεγάλης σειράς *Ταρζάν, που συνεχίστηκε για αρκετά χρόνια και σημείωσε μεγάλη επιτυχία. Είχε χαρακτηριστεί ως «ο συγγραφέας με τη μαγική πένα». Παράλληλα συνεργαζόταν και με την εταιρεία του Ανδρέα Ρέκου, γράφοντας παραμύθια για λογαριασμό της.

Δημιούργησε μερικούς χαρακτηριστικούς τύπους, όπως τον ελληνοαμερικανό ιδιωτικό ντετέκτιβ «Τζων Γκρηκ», που έγινε το θέμα μιας πολύ επιτυχημένης σειράς ραδιοφωνικών εκπομπών με τίτλο «Οι περιπέτειες του Τζων Γκρηκ», που άρφησε εποχή. Ο ηθοποιός Λιακόκ Χριστογιαννόπουλος δάνειζε τη χαρακτηριστική φωνή του στον ήρωα, και όσο διαρκούσε η εκπομπή, οι ακροατές κρεμόντουσαν στην κυριολεξία απ' τα χείλη του. Οι ενδιαφέρουσες περιπέτειες του «Τζων Γκρηκ» κυκλοφόρησαν και σε εβδομαδιαία τεύχη, έκδοση που πραγματοποιήθηκε σε δύο σειρές: η πρώτη (1958) από την εταιρεία «Πελαργός» (44 τχ., τα πρώτα 12 γραμμένα από τον Ρούτσο), ενώ η δεύτερη (1964) από τους *Ανεμοδουρά – Γεωργιάδη (8 τχ., όλα του Ρούτσου).

Αστυνομικού περιεχομένου ήταν και το εβδομαδιαίο π. Δεκατρία, που έγραφε πάλι για τους Ανεμοδουρά – Γεωργιάδη (8 τχ.). Κεντρικός ήρωας της σειράς αυτής ο ντετέκτιβ «Μαξ Μπορ». Το 1953 γήγκε ο Κουρσάρος (8 τχ.). Εκδότης και συγγραφέας ο Ρούτσος, που παρουσίασε ένα πραγματικά πολύ καλό ανάγνωσμα, με απίστευτα θαλασσινά κατορθώματα ελλήνων ηρώων. Στις σελίδες του υπήρχε μια πληθώρα σπαρταριστών τύπων σε δράση. Πρέπει να σημειωθεί ότι το πλοίο του έλληνα καπετάνιου γινόταν και υποβρύχιο. Επιτυχία είχε και Ο Μικρός Φαντομάς, έκδοση Απόλ. Παπαδημητρίου (1959, 8 τχ.). Εδώ ο Ρούτσος παρουσίασε ένα κράμα επιστημονικής φαντασίας και παρωδίας ιστοριών τρόμου-αγωνίας κ.ά. Για τους Ανεμοδουρά – Γεωργιάδη έγραψε ακόμη τα πρώτα 24 τεύχη του Μικρού Ταρζάν (1958, 40 τχ.), Ζούγκλα -Ταρζάν (1963, 24 τχ.), Λίσσο (1963, 24 τχ.), Καραγκιόζης - Παραμύθια (1966) κ.ά. Στο νεοεργητικό του ακόμα ήταν μια μεγάλη σειρά τευχών με τίτλο Παραμύθια του Νίκου Ρούτσου, σε έκδοση του ίδιου, καθώς και διάφορα βιβλία: Χρυσοθήρες των ονειρών (με παιδικά ποιήματα), Τσιγλιμπόγλης και Κακαροίκα (με αστειές περιπέτειες δύο κωμικών τύπων δικής του πάντα έμπνευσης), Το γιάλονο καράδι κ.ά.

Εκτός όμως από το γράψιμο ο Νίκος Ρούτσος είχε διακριθεί και ως στιχουργός. Συνεργάστηκε με πολλούς λαϊκούς συνθέτες της εποχής (όπως ο Β. Τσιτσάνης), και μαζί τους δημιούργησε μερικά διάσημα τραγούδια («Συννεριασμένη Κυριακή», «Ντερομπεντέρισα», «Σερσέ λα φαμ», «Η μόνα μου με δέρνει» κ.ά.). Δε σημειωθεί ότι ο αναφερόμενος συνθέτης προσπάθησε να οικειοποιηθεί στίχους πολλών τραγουδιών και ο Ρούτσος κατέφυγε στα δικαστήρια, όπου και δικάστηκε.

Τα τελευταία χρόνια της ζωής του ασχολήθηκε με το να μεταφράζει Όμηρο, ενώ η όραση του είχε εξασθενήσει πολύ. Πέθανε σχεδόν τυφλός το 1981, όταν ακόμα κυκλοφορούσε η 4^η έκδοση του θρυλικού *Γκαούρ - Ταρξίν*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Πλάτης – Αρ. Μαλανδράκης. *Χάρτι-νοι θρύλοι*, Αθήνα 1987· Δ. Χανός, *Το παιδικό λαϊκό φυλλάδιο - περιοδικό - βιβλίο*, Αθήνα 1991· Ν. Ζωιόπουλος, *Τα χάρτινα όνειρα των παιδικών μας χρόνων*, Αθήνα 2000.

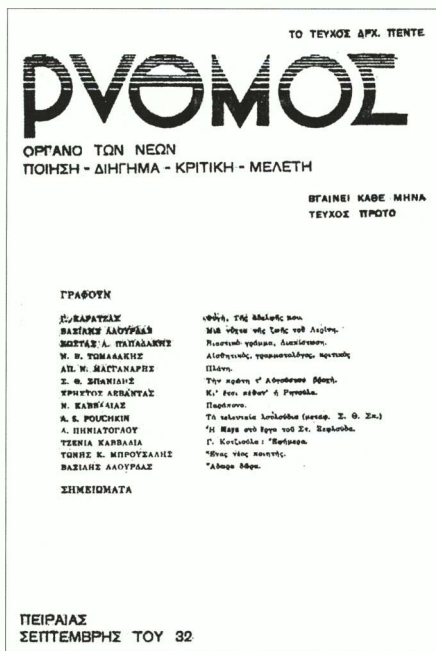
ΝΙΚΟΣ ΖΩΙΟΠΟΥΛΟΣ

Ρυθμός

Όργανο των νέων, Ποίηση - Δίγμημα - Κριτική - Μελέτη. Πειραιάς, Σεπτ. 1932 - Αύγ. 1934, αρ. τχ. 1-24. Ιδρυτής: Ομάδα Νέων. Εκδότης: Π.Σ. Βαρβαρέσος, Διευθυντής: Ομάδα Νέων (αρχικά), Σ.Θ. Σπανίδης (έτ. Α', αρ. τχ. 3-12), Όμιλος Λογοτεχνών (έτ. Β', αρ. τχ. 1-12). Επιμελητές: Σ.Θ. Σπανίδης, Β. Λαούρδας (αρχικά), Σ.Θ. Σπανίδης, Β. Λαούρδας, Φρ. Λεβέντης (έτ. Α', αρ. τχ. 2), Σ.Θ. Σπανίδης, Φρ. Λεβέντης (έτ. Α', αρ. τχ. 3 κ.ε.). Άλλος υπότιτλος: *Λογοτεχνικά Τεύχη* (έτ. Β', αρ. τχ. 1 κ.ε.). Μηνιαίο, είκοσι οκτώ σελίδων περίπου, μονόστηλο, διαστάσεων 23,5x16 εκ. Τιμή τεύχους: 5 δραχ. Τυπογραφείο: Π.Σ. Βαρβαρέσου.

Κατεχογην λογοτεχνικό περιοδικό που φιλοδοξεί, αφενός, να συμβάλει στην τοπική πνευματική κίνηση του Πειραιά και, αφετέρου, να παρακολουθήσει τη λογοτεχνική κίνηση του εξωτερικού και των Βαλκανίων ειδικότερα. Αποτελεί μίμν από τις πιο αξιόλογες προσπάθειες να δημιουργηθεί ένας φορέας έκφρασης νέων λογοτεχνών. Θέση που αποτυπώνεται στους τίτλους των στηλών του: «Νέοι Ποιητές», «Νέοι Πεζογράφοι» κ.ά. Ποίηση, πεζογραφία και κριτική βρίσκονται σε ισορροπία, ενώ τη δεύτερη χρονιά καθιερώνονται στήλες κριτικής της πεζογραφίας (Τέλλος Άγρας), του θεάτρου (Λάζαρος *Πρινατόγλου) και της ζωγραφικής (Α. Δρίβας). Τα περισσότερα ποιητικά έργα ακολουθούν την παράδοση, αν και δεν λείπουν οι ανανεωτικές φωνές που χρησιμοποιούν λ.χ. τον ελεύθερο ανομοιοκατάληκτο στίχο ή την «κινηματογραφική» αφήγηση, ενώ αξιοσημείωτη είναι η παρουσία ξένων νεωτερικών έργων και ποιητών: Ζαν Κοκτώ, Μπλ. Σεντράρ, Φίλιπ Σουπό, Τζ. Σουπερβίλ κ.ά.

Από τον δοκιμακό και κριτικό λόγο ξεχωρίζουν η περίφημη ομιλία του Henri Bremond για την «καθαρή ποίηση»· οι «Παρατηρήσεις επάνω στα φανταστικά απομνημονεύματα» του G. Duhamel· το άρθρο του Bernard Gay για «τον φιλόλογικό κυβισμό», δηλαδή τον ντανταϊσμό, και τους πρωτεργάτες του (Τζαρά, Μπερτόν, Σουπό, Ελυάρ)· η σύντομη

παραουσίαση από τον Γ. Μουρέλο του γάλλου «κυβιστή ποιητή» Πιερ Ρεβερντί· οι «στοχασμοί» του Καίσαρα Εμμανουήλ με θέματα την «πεζολογία», τη διαφορά ποίησης και πρόζας και τη συνεισφορά του Καβάφη στη νεοελληνική ποίηση· το δοκίμιο του Π. Σπανδωνιδί «Καθρεφτίσματα: Ρομαντισμός – Ρεαλισμός»· το δοκίμιο «Η αγωνία του ρεαλισμού», όπου ο Άγγλος Τερζάκης υποστηρίζει ότι το σύγχρονο ρεαλιστικό μυθιστόρημα έχει φθάσει σε αδιέξοδο, με εξαίρεση τη λογοτεχνική παραγωγή της Αγγλίας, που διαθέτει μια «πλειάδα των συγγραφέων πρώτης γραμμής»: Joyce, Lawrence, Huxley, Wolf, Mansfield, Lehmann».

Στο τέλος της πρώτης χρονιάς επιχειρείται μία «Έρευνα γύρω από την ποίηση», με σκοπό τη «γνωριμία με τη σύγχρονη πνευματική ατμόσφαιρα του τόπου» (έτ. Α', αρ. τχ. 8-10). Παίρνουν μέρος γνωστοί λογοτέχνες και κριτικοί (ανάμεσά τους οι Μ. Σπιέρος, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, Καίσαρ Εμμανουήλ, Γ.Κ. Παπατσώνης), που συμφωνούν ότι η ποίηση δεν βρίσκεται σε περίοδο παρακμής, αλλά ζητούν περισσότερο λυρισμό, εσωτερικότητα και ελευθερία στη μορφή.

Από τις συζητήσεις για το έργο ποιητών, πεζογράφων, κριτικών κ.ά., ξεχωρίζουν: η διαφωνία Α. Δρίβα και Ν. Κάλα γύρω από την αξία του Καβάφη, το αφιέρωμα στον Λάμπρο Πορφύρα (έτ. Α΄, αρ. τχ. 4-5) με συνεργασίες των Ι. Γρυπάρη, Κ. *Παλαμά, Τ. Άγρα, Ηλ. Π. Βουτιεριδή, Α. Δρίβα, Γ. Κοτζιούλα κ.ά., ένα εκτενές δοκίμιο του Αντ. Γιαλούρη για τον Γεώργιο Βιζυινό (έτ. Β΄, αρ. τχ. 2-6). Την κριτική παρουσίαση του βιβλίου αναλαμβάνουν σταθερά ο Κοτζιούλας και κυρίως ο Άγρας που, μεταξύ άλλων, γράφει για *Το ναίμερο 31328* του Ηλ. Βενέζη, το *Θείο τραγί* του Γ. Σκαρίμπα, τα *Μυστήρια της ρωμοσύνης* του Θρ. Κυστιανάκη, καθώς και άλλοι γνωστοί κριτικοί και λογοτέχνες, όπως ο Νίκος Γκάτσος, η Λιλή Μ. Ιακωβίδη, ο Β. Ασιούρδας, ο Π. Σπανδωνίδης, Τέλος, καθιερώνεται ειδική στήλη «Βιβλιογραφίας της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας», όπου δημοσιεύονται η βιβλιογραφία της Μαρίας Πολυδούρη από την Ηρώ Κορμπέτη και τον Β. Λαούρδα, και η βιβλιογραφία του Δ. Σολωμού των Σ.Π. Βογιατζάκη και Ν.Β. Τομαδάκη.

Στη στήλη της θεατρικής κριτικής σχολιάζονται παραστάσεις (αρχικά από τη Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη και έπειτα από τον Α. Πηλιάτογλου) και θεατρικά έργα (από τους Α. Πηλιάτογλου, Γ. Κοτζιούλα και Α. Ραζέλο).

Αν και η αρχαία ελληνική και λατινική ποίηση παρουσιάζονται δειγματοληπτικά, οι κριτικοί του ενδιαφέρονται για τις σύγχρονες μεταφράσεις αρχαίων έργων: ο Γ. Βασιλείου επικρίνει τη μετάφραση των *Νεκρικών διαλόγων* του Λοικιανού από τον Α. Τζάρτζανο, ο Θ. Ξύδης επαινεί την εργασία του Δ. Σάρρου στους *Ιχθυεύτες* του Σοφοκλή, ο Γ. Κοτζιούλας παρουσιάζει τις μεταφράσεις της *Μήδειας* του Ευριπίδη από τη Μυρτώτισσα (θετικά) και τον Κ. Αλέπη (αρνητικά).

Σημαντική θέση καταλαμβάνουν και οι μεταφράσεις ποιημάτων του γαλλικού συμβολισμού, και ξεχωρίζει το ενδιαφέρον για τον Edgar Allan Poe. Ο Π. Σπανδωνίδης μεταφράζει ολιγόστιχα αποσπάσματα ξένων συγγραφέων με θέμα τη λογοτεχνία, τη γραφή και την κριτική. Οι μεταφράσεις πεζογραφημάτων περιορίζονται σε επιλογές της Σοφίας Μαυροειδή-Παπαδάκη από το έργο ρώσων λογοτεχνών (Ιβάν Μπούιν, Π. Ρομάνοφ). Ο Α. Παπαδόγλου παρουσιάζει συστηματικά την τουρκική λογοτεχνία: μεταξύ άλλων συστήνει νέους τούρκους συγγραφείς επηρεασμένους από την κεμαλική επανάσταση, δημοσιεύει μία μελέτη για το έργο του Ναζίμ Χικμέτ και παρουσιάζει τη θεατρική κίνηση στην Τουρκία από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

Ο Α. Δρίβας ενημερώνει τους αναγνώστες για εικαστικά θέματα και παρακολουθεί την καλλιτεχνική κίνηση της πόλης. Στη στήλη «Σύντομο σχόλιο» δημοσιεύονται αρκετές πληροφορίες και σχόλια για την επίκαιρη πνευματική και καλλιτεχνική ζωή, ενώ λίγα άρθρα αφορούν σε επιστημονικά και κοινωνικά θέματα.

Μεταξύ των συνεργατών του συγκαταλέγονται και οι Τέλλος Άγρας, Νίκος Γκάτσος, Ι. Γρυπάρης, Κ.Π. Καβάφης, Ν. Καθβαδίας, Λορέντζος Μαβίλης, Ρίτα Ν. Μπούμη, Κωστής Παλαμάς, Τ.Κ. Παπατσώνης, Μαρία Πολυδούρη, Νικήτας Ράντος, Γιάννης Σκαρίμπατος, Κ. Χατζόπουλος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ΒΒ, ΔΒΘ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Γ. Τοσκάνης, *Ελληνικός νεανικός Τύπος (1915-1936)*, Αθήνα 1986, σ. 552-556· Καραάγγελου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Β΄, σ. 370-381.

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ ΠΑΝΟΥ

Ρωμάνος, Κώστας Ν. [κ.ρ.]

(<,>. 1875 ή 1881 - <,>. Νοέ. 1957). Δημοσιογράφος, αυτοδίδακτος γελοιογράφος, Συνεργάστηκε με την εφ. *Καιροί της Αθήνας (1901), όταν ο εκδότης της, Π. *Κανελλίδης, του ζήτησε να γελοιοποιήσει τον εκδότη της εφ. *Σκριπ, στο πλαίσιο της σφοδρής αντιπαράθεσης των δύο εφημερίδων. Στο Κάιρο, το 1903, εξέδωσε μαζί με τον Μ. Αθανασιάδη το σατιρικό π. *Σφιγξ*, *Εφημερίς πολιτική, γελοιογραφική, σατιρική*, την οποία ανέλαβε στη συνέχεια να διευθύνει μόνος του έως τον θάνατό του. Τα κείμενά του είχαν πολιτικό και οικονομικό χαρακτήρα. Αρχικά εβδομαδιαία και για λίγο καυρό ημερήσια (το 1926), η εφημερίδα δημοσίευσε και εβδομαδιαίο Παράρτημα, ως όργανο των Παρισθίων Πόλεων, με διαχειριστή τον Κ. Σπανό. Από το Σάββατο 30 Νοεμβρίου 1957 η *Σφιγξ* πέρασε στη δικαιοδοσία των παιδιών του με διευθυντή σύνταξης τον γιο του Νικόλαο (Νανιάκο), έως το 1962. Ο Ρωμάνος εξέδωσε επίσης γελοιογραφικά ημερολόγια, στα οποία δημοσίευαν σκίτσα τους και οι γελοιογράφοι Κίμων Ε. *Μαραγκός (Kem) και Νίκος Παππάς. Κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων δημοσιεύονταν τακτικά στη *Σφήγγα* του Καΐρου γελοιογραφίες του που ανατυπώθηκαν σε

ελληνογαλλικό λεύκωμα το 1914 (*Η γελοιογραφία εις τον Βαλκανικόν Πόλεμον 1912-13*). Προλογίζοντας τον τόμο ο Ρωμάνος θα σημειώσει ότι: «Η Γελοιογραφία κατά την εποχήν των Πολέμων διανύει την οργανιστικήν της περίοδον και εξαποστέλλει καθ' όλας τας διευδύνσεις τους μύθρους της. Τους πνευματικούς μύθρους των δύο ευτυχών μας πολέμων περισυλλέξας και εγώ μετ' ευλαβείας, ανετύπωσα [...] εις ανάμνησιν του ευτυχούς γεγονότος της εκπληρώσεως προαιωνίων μας πόθων».

Το όνομα του Ρωμάνου ανευρίσκεται και σε πολλές ξενογλωσσες εφημερίδες που είτε ιδρύθηκαν από τον ίδιο ή θεωρήθηκαν επιπόνηση ή έμπνευσή του: 1903. *Αιγυπτιακός Παπαγάλλος* (αραβικό φύλλο). *Αλ Μπαχλούλ* (αραβ. φ.)· 1909. *Το Φως* (αραβ. φ.). *Σφιγξ* (αραβ. φ.). *Σιρμιστί* (τουρκικό φ.). *Humorist* (αγγλικό φ.). Ο Ε. Μιχαηλίδης σημειώνει ότι είδε και εικονογραφημένο αντίτυπο της συνεργασίας του Σκλήρου στο αρμένικο φύλλο του Κάιρου *Zeppelin* (24 Ιουν. 1930).

Μέσα από τις γελοιογραφίες του Ρωμάνου, όπως παρατηρεί ο Δ. Σαπρανιδής, αναφαίνεται σταδιακά η μεταστροφή της κοινής γνώμης απέναντι στον Ελ. Βενιζέλο. Ο ίδιος ο σκιτσογράφος της *Σφιγξ* από την «Βενιζελολαγνεία» και τους μνηντικούς του στίχους εμφανίζεται, ιδίως μετά το 1922, με γελοιογραφίες συνοδευμένες με μύθρους, οπωσδήποτε απαξιοτικές του μεγάλου πολιτικού· ακόμα και ως «δίσκο του Δισκοβόλου», έτοιμο προς εκσφενδόνιση.

Οι γελοιογραφίες του Ρωμάνου είναι αρκετά καλοσχεδιασμένες με ρεαλιστικά στοιχεία. Ο ίδιος έχει χαρακτηριστεί ως ο «Πρύτανις της ελληνικής εν Αιγύπτω σκιτσογραφίας και σατυρογραφίας επί 54 συναπτα έτη». Οι «Αναμνήσεις από τη ζωή μου» του Κ. Ρωμάνου δημοσιεύθηκαν σε συνέχειες στην εφ. *Σφιγξ* (1959 κ.ε.). Επίσης, συνέγραψε και τα ακόλουθα έργα: *Παρά μία τεσσαράκοντα* (συλλογή γελοιογραφιών με αντικείμενο τον «παισιγνωστον Λευτέρη») [Βενιζέλον], Κάιρο 1922). «*Σφιγξ*» *Αιρ Λάιν* (Κάιρο 1938). *Οι Ναπο-Λεοντάρηδες* (Κάιρο 1942). *The whip – Φραγγέλιον* (Κάιρο 1944). *Η Καρίνα – Τουριστική Σφιγξ του Αποδήμου* (Κάιρο 1951, 1952, 1953) κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ευγ. Μιχαηλίδης, *Μητρώον του δημοσιογραφικού περιόδου Τύπου των Αιγυπτιακών Ελλήνων*, Αλεξάνδρεια 1964, σ. 118-119, 155· Μιχαηλίδης, *Πανόραμα*, σ. 183-185· Δ. Σαπρανιδής, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας*, Αθήνα 2001, σ. 269 κ.α.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ο Ρωμής

Εφημερίς που την γράφει ο Σουρής, Αθήνα, 2 Απρ. 1883-13 Αυγ. 1883 και 23 Ιουν. 1884-17 Νοε. 1918, αρ. φ. 1-1442. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Γεώργιος *Σουρής. Εβδομαδιαία (Σαββάτο), έμμετρη, τετρασέλιδη, διαστάσεων 32,5x23 εκ., δεν εκδιδόταν κατά τους θερινούς μήνες. Τιμή φύλλου: αρχικά 5 λεπτά και αργότερα 10 λεπτά. Δεν είχε συνδρομητές: «Ο Ρωμής την εβδομάδα μόνο μια φορά θα θγαίνει / κι όταν έχω εξυπνάδα –κι όποτε μου κατεβαίνει. / Συνδρομητής δεν δέχομαι –γιατί δεν τους ανέχομαι. / κι όσα φύλλα κι αν κριτής –δεν περνάς συνδρομητής. / Δεν έχομε τεφτέρια –όπως πριν και νταραβέρια. / Γράμματα και πληρωμαί –αποστέλλονται σ' εμέ. / Μεσ' των φόρων την αντάρα –κι ο Ρωμής μια μια δεκάρα. / Κι ως την δίκη όποιος θέλει –ειδ' άλλως δεν μας μέλει». Τυπωνόταν στο τυπογραφείο «Κορρίνης».

Ο Γεώργιος Σουρής ήταν ο δημιουργός και ο επί 30 χρόνια μοναδικός συντάκτης της εφημερίδας που αποτελεί αναμφισβήτητα ένα φαινόμενο για τα ελληνικά γράμματα και την ελληνική δημοσιογραφία. Η μακροβιότητα και η τεράστια απήχησή της, και μάλιστα σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, οφειλόταν αφενός στη στιχουργική ικανότητα του δημιουργού της αλλά και στο ταλέντο του να βρίσκει το σφυγμό του μεγάλου κοινού και να προσαρμόζεται στη νοστροπία του «μέσου Έλληνα». Η διαφορά του με τους άλλους σατιρικούς ποιητές ήταν ότι το γέλιο –ή έστω το μειδίαμα– δεν αποτελούσε το μέσο για την άσκηση κριτικής αλλά τον ίδιο το σκοπό του.

Η εφημερίδα οφείλει τον τίτλο της στον Γεώργιο *Δροσίνη και τον λογότυπό της στον Θέμο *Άννινο. Στη σύνταξη των πρώτων φύλλων της συνεργάστηκαν ο Ιωάννης Πολέμης και ο Δημήτρης Κόκκος. Γρήγορα όμως ο Σουρής συνέχισε μόνος την έμμετρη σύνταξη της εφημερίδας, η οποία έγινε αμέσως γνωστή και η μεγάλη κυκλοφορία της παρέμεινε αμείωτη καθ' όλη τη διάρκεια της μακρόχρονης έκδοσής της. Κυρίως μέσα από τους διάλογους του «Φασουλή» και του «Περικλέτου», καταγράφονταν τα σημαντικότερα πολιτικά αλλά και τα κοινωνικά γεγονότα της εβδομάδας, γραμμένοι και σχολιασμένοι με εντράπελο τρόπο. Κεντρική μορφή της έμμετρης αρθρογραφίας της ήταν ο «Φασουλής», ο οποίος συγκεντρώνει όλα τα ελαττώματα και τα προτερήματα του μέσου Έλληνα: είναι αντιφαιτικός, ενδοσυνωδής, εγωιστής, επιπόλαιος, πολυπράγμων, αδιάφορος, αλλά και έξυπνος, κοροϊδευτής των πάντων, άξιος να κάνει ο ίδιος αυτά που κατηγορεί. Ο «Περικλέτος», πιο απαισιόδοξος αλλά και πιο πρακτικός, μιλάει πολύ λιγότερο από τον «Φασουλή» και χρημαεύει κυρίως για να κρατάει την ισορροπία του

αργότερα και μέχρι το τέλος της έκδοσής του έγιναν ακόμα πιο έντονες, κατάφερε πάντα να αποσπά αναγνώστες και από τους δύο μεγάλους συνασπισμούς: δεν ταυτίστηκε στη συνείδηση των αναγνωστών του ούτε με τον Τρικούπη ούτε με τον Δηλιγιάνη. Δεν κατάφερε όμως αργότερα να αποφύγει τον χαρακτηρισμό της ως βενιζελική, ενώ δεν θεωρήθηκε οπαδός ή πολέμιος της μοναρχίας.

Αν και αναγνωρίστηκε από το σύνολο σχεδόν των συγχρόνων της, δέχθηκε τη σκληρή κριτική των επόμενων γενεών. Η πρώτη μεγάλη επίθεση εναντίον της έγινε ωστόσο πολύ πριν τον θάνατο του Σουρή και την οριστική διακοπή της, από τον γνωστό δημοτικιστή φιλόλογο και λογοτέχνη Γιάννη Ψυχάρη, ο οποίος κατηγορήσε τον δημιουργό και συντάκτη της –εκτός από τη μικτή γλώσσα του– και για την έλλειψη δέσεων και απόψεων. Μετά τον θάνατό του ο Σουρή και η εφημερίδα του περιμνησθήκαν από τους μεταγενέστερους, οι οποίοι θεώρησαν τον *Ρωμηό* ως κατ' εξοχήν προϊόν της «αντιπνευματικής» κοινωνίας που επιδιώκουσε να αποκοιμίζεται με λόγια χωρίς να επιδιώκει καινούριες ακαδητησίες. Η επανέκδοση όλων των φύλλων του *Ρωμηού* στα τέλη της δεκαετίας του 1960 σημείωσε μεγάλη εμπορική επιτυχία στην οποία οφείλεται η επιβίωση της φήμης του έως τις μέρες μας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.). ΕΛΙΑ (1894-1897, 5 φ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κρίτων Σουρήs, *Ο Γεώργιος Σουρήs και η εποχή του*, Αθήνα 1949· Β. Βαρίκας, «Ο ποιητής του *Ρωμηού*», εφ. *Το Βήμα*, 12 Ιουν. 1967· Λίνα Λούβη, *Περιγέλωτος Βασιλείων. Οι σατιρικές εφημερίδες και το εθνικό ζήτημα (1875-1886)*, Αθήνα 2002, σ. 62-66.

ΛΙΝΑ ΛΟΥΒΗ

Ρωσσιδης, Ιάκωβος

(Αμμόχωστος, 1924 - Λευκωσία, 1995), Δημοσιογράφος και συγγραφέας. Μετά το γυμνάσιο σπούδασε πολιτικές επιστήμες στην Πάντειο Σχολή (σήμερα, Πάντειο Πανεπιστήμιο) στην Αθήνα κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου στην Ελλάδα. Διέκοψε όμως τις σπουδές του όταν, για την αριστερή πολιτική του δράση, συνελήφθη και απελάθηκε στην Κύπρο. Μετά την επιστροφή του αναμείχθηκε ενεργά στον αντι-αποικιακό αγώνα και το 1948-1949 καταδικάστηκε, με άλλα στελέχη της Αριστεράς, σε επτάμηνη φυλάκιση για παράνομη διαδήλωση. Αργότερα πήγε στην Ουγγαρία, όπου φοίτησε σε πανεπιστήμιο της Βουδαπέστηs και πήρε πτυχίο ιστορικών επιστημών.

Στην Αθήνα, τη Βουδαπέστηs και την Κύπρο εργάστηκε για αρκετά χρόνια στον τομέα της έντυπης αλλά και

διαλόγου, ο οποίος όμως τις περισσότερες φορές καταλήγει στην απώλεια της ψυχραιμίας του «Περικλέτου» και στον ξυλοδαρμό του «Φασιστή». Στην τρίτη σελίδα δημοσιεύταν συνήθως μία γελοιογραφία, την οποία στην αρχή φιλοτεχνούσε ο Θέμος Άννινος και αργότερα οι Δημήτριος*Γαλιάνης, Γεώργιος Ροϊλός και σε μερικά φύλλα οι Στέφανος*Ξενοπούλουs, Σπυριδών Βανδώρος, Ηλίας*Κουματάκης κ.ά.

Η ανάδειξη της ιδεολογικής ταυτότητάς της είναι σχεδόν αδύνατη εξαιτίας των συνεχών αντιρράσεών της απέναντι σε όλα τα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα. Οι ανακολουθίες της, η ικανότητα του συντάκτη της να καθιστά το ύδαμα της μία στιγμής αντικείμενο χλεύης την επομένη, οφείλονται στην επιθυμία του να προσαρμοστεί στις στιγμιαίες παρορμήσεις και αντιδράσεις της κοινής γνώμης. Έτσι η διάθεση του να συμβάσει με τα γούστα του μεγάλου κοινού, σε συνδυασμό με την αναζήτηση της στιχουργικής ευκολίας για να επιτευχθεί το μέτρο και η ομοιοκαταληξία, δυσκολεύουν ακόμα περισσότερο την εξαγωγή συμπερασμάτων για τους πολιτικούς προσανατολισμούς της εφημερίδας. Παρά το γεγονός ότι κυκλοφόρησε την εποχή της γέννησης του ελληνικού δικοματισμού και των έντονων πολιτικών αντιπαράδεσεων, οι οποίες

της ραδιοφωνικής δημοσιογραφίας. Συνεργάστηκε στην Αθήνα με την εφ. **Ρίζοσπίστη*. Στην Κύπρο υπήρξε για πολλά χρόνια συντάκτης στις εφ. **Νέος Δημοκράτης* και **Χαραυγή* (όργανα του ΑΚΕΛ / Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού). Από τις γραμμές του ΑΚΕΛ και από την εφ. *Χαραυγή*, αποχώρησε το 1976 εξαιτίας πολιτικο-ιδεολογικών διαφορών. Συνεργάστηκε στη συνέχεια με διάφορες εφημερίδες, όπως ο **Φιλελεύθερος*.

Από νωρίς ασχολήθηκε με τη λογοτεχνία, και ειδικότερα με το διήγημα, με το χρονογράφημα καθώς και με τη θεατρική κριτική. Το 1989 ανέλαβε την επιμέλεια του λευκώματος της Ένωσης Συντακτών Κύπρου για τους πρωτεργάτες του κυπριακού Τύπου, με τίτλο *Στυλοβάτες της Κυπριακής Δημοσιογραφίας*. Υπήρξε επίσης μέλος της Καλλιτεχνικής Επιτροπής του Θεατρικού Οργανισμού Κύπρου.

Εξέδωσε τα ακόλουθα έργα: *Στεριανά Κίματα* (συλλογή διηγημάτων, Αμμόχωστος 1945), *Κυπριακοί Αντίλαλοι* (συλλογή χρονογραφημάτων, Λευκωσία 1977), *Αναφορά στην Παγκόσμια Αντιπολεμική Λογοτεχνία* (δοκίμιο, Λευκωσία 1978, κρατικός έπαινος υπουργείου Παιδείας), Δημοσίευσε επίσης μεγάλο αριθμό άρθρων και μελετών του σε εφημερίδες και περιοδικά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, «Ρωσσίδης Ιάκωβος», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 12, Λευκωσία 1990, σ. 119.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Ρωσσίδης, Κυριάκος Π.

(Περιστερωνοπηγή Αμμοχώστου, 1883-1958). Εκπαιδευτικός, δικηγόρος, λόγιος, πολιτευτής και δημοσιογράφος. Έμαθε τα πρώτα γράμματα στο δημοτικό σχολείο της γενέτειράς του. Αποφοίτησε από το γυμνάσιο Αμμοχώστου και μετέβη στην Αθήνα, όπου πήρε πτυχίο δασκάλου. Επέστρεψε στην Κύπρο και εργάστηκε μερικά χρόνια ως δημοδιδάσκαλος. Στη συνέχεια μετέβη για δεύτερη φορά στην Αθήνα, όπου σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1909). Από το 1910 ασκούσε το δικηγορικό επάγγελμα στην Αμμόχωστο.

Αναμείχθηκε έντονα στην πολιτική και θεωρείται από τους πρωτεργάτες του αγροτικού κινήματος, ιδρύοντας το Αγροτικό Κόμμα του οποίου υπήρξε πρόεδρος το Πρωτοστατώντας αργότερα στη δημιουργία της ΠΕΚ (Παναγροτική Ενώσις Κύπρου), της οποίας υπήρξε αρχηγός το διάστημα 1946-1948. Εξελέγη για σειρά ετών βουλευτής, μέλος του Νομοθετικού Συμβουλίου (1924, 1925-1929, 1929-1930, 1930-1931). Διετέλεσε επίσης Εθνάρχικος Σύμβουλος, μέλος του Εθνικού

Συμβουλίου και της Εθνικής Οργάνωσης Κυπρίων. Υπήρξε για οκτώ χρόνια ως μέλος της Θρονικής Επιτροπής Αμμοχώστου. Πρωτοστάτησε στην εθνική εξέγερση των Κυπρίων εναντίον των Άγγλων τον Οκτώβριο 1931, γ' αυτό και συνελήφθηκε από τους Άγγλους και εντοπίστηκε (περιορίστηκε υποχρεωτικά) αρχικά στο χωριό του Περιστερωνοπηγή, μετά στον Άγιο Θεόδωρο και αργότερα στη Λευκωσία.

Μπήκε στη δημοσιογραφία ως εκδότης της εβδομαδιαίας εφ. *Δημιουργία*, από το 1926 έως το 1929, η οποία εξελίχθηκε, σε μια ανήσυχη εποχή, σε έπαλξη αγώνα, μέσω της οποίας εκφράζονταν οι πολιτικές, κοινωνικές, φιλαγροτικές και πολιτιστικές αντιλήψεις του εκδότη της. Συχνά υπέγραφε τα άρθρα του ως «Δικηγόρος-Γεωργός». Ο Κυριάκος Ρωσσίδης ασχολήθηκε επίσης με τη λογοτεχνία και εξέδωσε τα ακόλουθα έργα: *Φιλοσοφικά διηγήματα* (Λευκωσία 1905), *Η πολιτική του Αγροτικού Κόμματος* (Λμμόχωστος 1925), *Τίποτε απ' όλα* (θυμολογικοί «κυπριατικοί διάλογοι», Λευκωσία 1933).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ένωση Συντακτών Κύπρου, *Στυλοβάτες της Κυπριακής δημοσιογραφίας*, Λευκωσία 1990, σ. 35- Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 354-355.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Ρώσσοι, Νικόλαος

(Λάρνακα, 1839-1920). Νομικός, πολιτευτής και δημοσιογράφος της Λάρνακας. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του στη Λάρνακα, μετέβη στο Παρίσι όπου σπούδασε νομικά. Στη συνέχεια άσκησε το δικηγορικό επάγγελμα στη Μασσαλία για έντεκα χρόνια και στη συνέχεια στο Παρίσι. Το 1883 επέστρεψε στην Κύπρο όπου άσκησε το δικηγορικό επάγγελμα στη Λάρνακα, όπου και διέπρεψε. Αναμείχθηκε στην πολιτική ζωή της πατρίδας του και εξελέγη επανειλημμένα βουλευτής και μέλος του Νομοθετικού Συμβουλίου του 1886-1891, 1891-1896 και 1901-1906. Εξελέγη δήμαρχος Λάρνακας το 1884 και διατήρησε αυτό το αξίωμα επανεκλεγόμενος έως το 1908. Διετέλεσε επίσης πρόξενος της Αυστροουγγαρίας στην Κύπρο τα έτη 1911-1914.

Υπήρξε εκδότης της εβδομαδιαίας αγγλόφωνης εφ. *Cyprus*, η οποία πρωτοκυκλοφόρησε στη Λάρνακα το 1891. Στην πρώτη φάση της ζωής της η εφημερίδα επέζησε έως το 1893. Ξανακυκλοφόρησε για σύντομο χρονικό διάστημα, από το 1898 έως το 1899.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2005, σ. 382-383.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Σαββίδης, Πλούταρχος, 1907-2001
βλ. Σέρβας, Πλουτής

Σακαρέλος, Δημήτρης
[Σακκαρρέλλος, Σακκαρέλος]

(Κροκύλι Δωρίδας, <ι> - <ι>; >, 1938). Δημοσιογράφος, δάσκαλος, Διευθυντής της εφ. **Σπάρτακος* (Νοβοροσίσκ, Νότια Ρωσία, 1920). Μετά τον *Σπάρτακο* ανέλαβε διευθυντής ειδήσεων στο ελληνικό δελτίο ειδήσεων του κεντρικού ραδιοφωνικού σταθμού με έδρα τη Μόσχα. Ήταν παλαιό στέλεχος του ΚΚΕ και ένας από τους οκτώ δραπέτες των φυλακών της Αίγινας, όπου ήταν κλεισμένος για τον φόνο του αρχιεπισκόπου (βλ. π. **Αρχείο Μαρξισμού*) Ηλία Γεωργοπαπαδάτου. Στον ισπανικό εμφύλιο πόλεμο πολέμησε ως εθελοντής στο πλευρό των Δημοκρατικών και ήταν ένας από τους κύριους υπεύθυνους για τους έλληνες εθελοντές. Μετά την κατάρρευση του ισπανικού μετώπου πηγαίνει στη Γαλλία και οργανώνει αντιδικτατορική πάλη εναντίον του καθεστώτος του Ιωάννη Μεταξά. Σύμφωνα με τη μοναδική μαρτυρία για τον θάνατό του, εκτελέστηκε κατά τη διάρκεια των σταλινικών εκκαθαρίσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Παλαιολογόπουλος, *Έλληνες αντιφασίστες εθελοντές στον Ισπανικό εμφύλιο πόλεμο (1936-1939)*. Αθήνα, εκδ. Φιλιππότη, 1986, σσ. 47, 69.

136· «Η κυρία “Εδώ Μόσχα”», εφ. *Νέος Κόσμος*, Σίδνεϊ, 28 Απρ. 1992, σ. 20.

ΒΛΑΣΗΣ ΑΓΓΙΔΗΣ

Σακελλαρίδης, Γεώργιος

(Άγιος Λαυρέντιος Πηλίου, 1840 - Θεσσαλονίκη, 1930). Δημοσιογράφος, εκδότης. Κατά την περίοδο 1863-1866 ασκούσε στον Βόλο το επάγγελμα του εμπόρου και εξορίστηκε στη Λαμία γιατί δεν είχε φωταγωγήσει το κατάστημά του στη γιορτή του σουλτάνου. Είχε μετάσχει στα επαναστατικά κινήματα της Κρήτης και του Πηλίου.

Με τον αδελφό του Κωνσταντίνο είχε εκδώσει την πρώτη εφ. **Θεσσαλία (Εφημερίς του Λαού και των Συντεχνιών)* στην Αθήνα, από τις 14 Φεβρουαρίου 1880 και στη συνέχεια στον Βόλο, από τις 30 Οκτωβρίου 1881 έως το 1889, όταν απέθανε ο αδελφός του Κωνσταντίνος και εκείνος εγκατέλειψε για λίγα χρόνια τον Βόλο. Όταν επέστρεψε, το 1894, εξέδωσε τις εφ. **Φωνή των έξω Ελλήνων* (1894) και *Αναμόρφωσις* (1896).

Φλογερός αρθρογράφος, χρησιμοποιούσε συχνά το ψευδώνυμο του αδελφού του «Θετταλομάγνης». Άφησε έργο ανέκδοτο με θέμα την ιστορία της Μα-

κεδονίας, της Αιγύπτου και της Θεσσαλίας, καθώς και τη χειρόγραφη αυτοβιογραφία του για τη μαθητεία του σε σχολεία της Πορταριάς και της Ζαγοράς, της Λθίνης και της Κωνσταντινούπολης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Νίτσης Κολιού (τα ανέκδοτα «Απομνημονεύματα Γ. Σακελλαρίδη»).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κολιού. *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*. τ. Α΄, σσ. 88-90, 133-135, 137-139.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Σακελλαρίδης, Γεώργιος Π.

(Βιθιά Σάμου, 1915-<);. Δικηγόρος, δημοσιογράφος, Σπουδάσε νομικά και οικονομικές και πολιτικές επιστήμες στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Αποφοίτησε από τη Νομική Σχολή και εξάσκησε το επάγγελμα του δικηγόρου για μερικά χρόνια. Μετανάστευσε στον Καναδά, όπου έκανε ποικίλες μεταπτυχιακές σπουδές σε διάφορα πανεπιστήμια, όπως στην Οτάβα και το Μόντρεαλ. Σπουδάσε ακόμα δημόσιες σχέσεις και πολιτική οικονομία. Ασχολούμενος με τη νομική επιστήμη και ειδικά με το διεθνές δίκαιο παρακολούθησε πολλά σεμινάρια και πέντε διεθνή συνέδρια συναφή με τους κλάδους της ειδικότητάς του. Διετέλεσε ανώτατο στέλεχος του υπουργείου Εσωτερικών στην Ελλάδα, απ' όπου τοποθετήθηκε στην ΟΥΝΕΣΚΟ.

Το 1955 μετανάστευσε στην τότε Ροδεσία (σήμερα Ζιμπάμπουε), όπου ασχολήθηκε κυρίως με εκδόσεις εμπορικού χαρακτήρα, όπως επαγγελματικούς και εμπορικούς οδηγούς των Ελλήνων της Νοτιότερης Αφρικής. Η εταιρεία του ονομάστηκε «Παναφρικανικά εθνικά εκδόσεις» και το πρώτο βιβλίο της σειράς ήταν *Οι Έλληνες Ροδεσίας-Νυασαλάνδης-Κεντρικής Αφρικής*.

Το 1963 ίδρυσε την εφ. **Ακρόπολις* στην οποία (όπως και οι υπόλοιπες ελληνικές της εποχής αυτής της μεγάλης μετανάστευσης) απροκάλυπτα προπαγανδίζει τη δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου, όπως καθαρά δείχνουν οι υπότιτλοί της. Ήταν ακόμα υποστηρικτής και προπαγανδιστής του καθεστώτος του Απαρτχάιντ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: RAU.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: ΓΠ. Σακελλαρίδης. *Οι Έλληνες Ροδεσίας-Νυασαλάνδης-Κεντρικής Αφρικής*. Σάλτσμπερι-Ροδεσίας (σήμερα Χαράρε-Ζιμπάμπουε), έκδοση του συγγραφέα και των «Παναφρικανικών Εθνικών Εκδόσεων» του ίδιου. *Οι Έλληνες εν τη Ομοσπονδία Κεντρικής Αφρικής*. Αθήνα, 1959-1960.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΑΝΤΖΑΡΗΣ

Σακελλαρίδης, Κωνσταντίνος

(Άγιος Λαυρέντιος Πηλίου, 1839 - Αθήνα, 1890). Δημοσιογράφος. Γνωστός και με το ψευδώνυμο «Θετταλομάγνης». Είχε σπουδάσει ιατρική, φιλολογία και μουσική. Άσκησε το επάγγελμα του σχολάρχη, αλλά σύντομα απορροφήθηκε

από τη δημοσιογραφία, την ποίηση και τη συγγραφή βιβλίων. Έλαβε μέρος στην επανάσταση του Πηλίου το 1878 και διετέλεσε γενικός γραμματέας της Προσωρινής Κυβέρνησης.

Εξέδωσε την πρώτη εφημερίδα του Βόλου **Θεσσαλία* στην Αθήνα στις 14 Φεβρουαρίου 1880, με τον αδελφό του Γεώργιο *Σακελλαρίδη και τη μετέφερε στον Βόλο το φθινόπωρο του 1881, κατά την πρόσาร์ทση της Θεσσαλίας στο ελληνικό κράτος. Η έκδοση συνεχίστηκε έως το 1889, όταν ο ίδιος απέθανε και ο αδελφός του Γεώργιος εγκατέλειψε τον Βόλο για να επανέλθει το 1894 και να επιδοθεί στην έκδοση άλλων εφημερίδων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κολιού. *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*. τ. Α΄, σσ. 83, 85, 88-91, 96.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Σακελλαρίου, Μιχαήλ

(Κάλυμνος, 1846 - Πάτρα, 1919). Νομικός, δημοσιογράφος. Σε ηλικία 11 ετών πήγε στην Αθήνα, όπου τελείωσε το Γυμνάσιο (1865) και γράφηκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Από νωρίς έδειξε εμφανή τάση για τη σπουδή της θεολογίας, της ιστορίας και της φιλοσοφίας. Για τη μόρφωσή του φρόντισε ο έξαρχος του Παναγίου Τάφου, μετέπειτα πατριάρχης Ιεροσολύμων Νικόδημος.

Φοιτητής ακόμη, το 1868, έγινε ανταποκριτής της εφ. **Νεολόγος Κωνσταντινουπόλεως*. Τον ίδιο χρόνο συνδέθηκε με στενή φιλία με τον Πέτρο *Κανελλίδη και συνεργάστηκε στην εφημερίδα του **Προμηθεύς* και από το 1872 στην εφ. **Καιροί*, όπου δημοσιεύει σειρά άρθρων υποστηρίζοντας την πρόταση του δέιου της μελλοντικής συζύγου του Μαρίας Μαρτιέλου, του αρχιεπισκόπου Σύρου Αλέξανδρου Λυκούργου, να ενωθούν η Ορθόδοξος και η Αγγλικανική Εκκλησία. Επίσης, στην ίδια εφημερίδα υποστήριξε το άρθρο «Τις πτώει» που αποδόθηκε στον Χ. Τρικοίτη, με τις γνωστές συνέπειες να διωχθεί ο Κανελλίδης

και να φιλαριστεί ο Χ. Τρικούπης. Στην ίδια εφημερίδα θα αναπτύξει αργότερα (1872) την πολιτική σημασία του σχίσματος της Βουλγαρικής Εκκλησίας. Σε συμφωνία με τον αρχιεπίσκοπο έλαβε θέση για το ζήτημα του Βουλγαρικού Σχίσματος. Σε σειρά 14 άρθρων στην εφ. *Νεολόγος Κωνσταντινουπόλεως* κατήγγειλε τις ρωσοβουλγαρικές ραδιουργίες στην Αθήνα και αποκάλυψε τα σχέδιά τους. Οι αντίπαλοί του αποπειράθηκαν να τον εξαγοράσουν και τους κατήγγειλε δημόσια.

Όταν έπειτα από πέντε χρόνια (1877) διακόπηκε η έκδοση των *Καιρών*, ο Σακελλαρίου διορίζεται από την κυβέρνηση Αλ. Κουμουνδούρου γραμματέας της Βουλής. Από τη θέση αυτή αποχώρησε το 1880 κι εγκαταστάθηκε στην Πάτρα. Αποκτά ένα αγρόκτημα στην περιοχή του χωριού Αλισσός και ασχολείται αποκλειστικά με τη γεωργία επί δεκαπέντε χρόνια, έως το 1895. Σ' αυτό το διάστημα δημοσιεύει στον Τύπο της Πάτρας επιστολές για ζητήματα κυρίως εθνικά ή ήθησκειτικά, προσθέτοντας κάτω από την υπογραφή του τον τίτλο «διδάκτωρ της Νομικής και καλλιεργητής κρομμύων».

Τις 23 Απρ. 1895 ο Μιχ. Σακελλαρίου δημοσιεύει στην εφ. **Νεολόγος Πατρών* εκτενή κριτική κάποιας δικαστικής απόφασης. Το κείμενο κάλυψε τέσσερις σελίδες, που προστέθηκαν στο κανονικό φύλλο της εφημερίδας. Για τα τυπογραφικά έξοδα του πρόσθετου τετρασέλιδου πλήρωσε είκοσι δραχμές. Ο διευθυντής του *Νεολόγου* Ιωάννης *Παπανδρόπουλος εντυπωσιάζεται από το ύψος, την καλλιτέπεια και την όλη δομή της διατριβής και του προτείνει να ενταχθεί στο τακτικό προσωπικό της εφημερίδας ως αρθρογράφος και σχολιαστής. Ο Σακελλαρίου δέχεται και από τις 6 Φεβρ. 1896 αρθρογραφεί καθημερινώς στην εφ. *Νεολόγος*.

Τα κείμενά του, σε απλή γλώσσα και με νευρώδες ύφος, μαρτυρούν μεγάλη μόρφωση και απέραντη μνήμη. Ο Παπανδρόπουλος τα θεωρούσε της αυτής κλάσεως μ' εκείνα που έγραφαν ο Βλ.*Γιβρηλίδης στην εφ. **Ακρόπολις* και ο Αλ.*Βυζάντιος στη **Νέα Ημέρα*. Ωστόσο, υπήρχαν περιπτώσεις που η επιχειρηματολογία του έφτανε συχνά στην υπερβολή και η ειρωνεία του ήταν ανελέητη, ιδίως όταν θρυσκόταν σε προσωπική διένεξη. Ως προς την απλή μορφή της γλώσσας που επέλεξε να χρησιμοποιεί, με αναγνωρισμένη επιδεξιότητα, είναι γιατί, όπως σημειώνει, οι ιδέες δεν μπορούν να «κατέβουν» προς τον λαό παρά δια μέσου ενός διαύλου, μιας ομιλούμενης από όλους γλώσσας, κατανοητής και αισθητής από όλους.

Ο Σακελλαρίου διέκοψε τη συνεργασία του με τον *Νεολόγο*, όταν στις 15 Ιουλίου 1904 ο Παπανδρόπουλος του ζήτησε να διαγράψει από άρθρο του κάποιες φράσεις περιφρονητικές για τον Ιωάννη Ρούφο. Στην ενεργό δημοσιογραφία επανέρχεται έπειτα από έξι χρόνια, εκδίδοντας τον Ιούλιο 1910 την εφ. *Κραυγή του εκπνέοντος Ελληνισμού*, την οποία χαρακτηρίζει «πολιτικοδρησκευτική και ιστορικοκριτική» και στην οποία δημοσίευσε σειρά 59 άρθρων με γενικό τίτλο «Ιστορία μίας πεντηκονταετίας». Σε αυτά διατρέχει όλη την ελληνική ιστορία και αναπτύσσει με παρρησία τις θέσεις του για το μέλλον της Ελλάδας. Ενδιαφέρουσα είναι η, πρώιμη, άποψη ότι «Ο κύριος εχθρός της Ελλάδας είναι η πνευματική αυτοπαίδευση στο ίδιο της το παρελθόν. Το παρελθόν δεν είναι παρά η φόρα που παίρνει ένας αθλητής τη στιγμή της εκκίνησης του δρόμου ή του άλματος. Δεν υποχωρεί παρά για να προχωρήσει καλύτερα μπροστά».

Την προσωπικότητα και τα πνευματικά προτερήματα του Σακελλαρίου αναγνώρισε ένας σύγχρονός του γάλλος συγγραφέας, ο Albert Reggio. Στο βιβλίο του *Regards sur l' Europe intellectuelle* («Ματιές στην πνευματική Ευρώπη») επέλεξε να συμπεριλάβει τον Σακελλαρίου, επιγράφοντας το σχετικό κεφάλαιο «La sensibilité hellénique contemporaine dans l'œuvre d'un journaliste grec» (Η σύγχρονη ελληνική αισθητικότητα μέσα από το έργο ενός έλληνα δημοσιογράφου).

Η *Κραυγή* έζησε τέσσερα χρόνια. Από το 1915 και μέχρι του θανάτου του ο Σακελλαρίου εργάζεται στην εφ. **Πελοπόννησος*, ως αρχισυντάκτης και αρθρογράφος. Εκφράζει τότε με τρόπον έντονο τη νέα πολιτική της εφημερίδας που έγινε αντιβενιζελική από τις μαχητικότερες και φανατικότερες. Το 1917 οι συμμαχικές αρχές κατοχής (αρμοστής Ζοννάρ) εξοργίζονται από τα πύρινα άρθρα του Σακελλαρίου και τον εξορίζουν στην Κορσική. Από εκεί επέστρεψε τον Σεπτέμβριο 1919 και έναν μήνα αργότερα απέθανε σε ηλικία 73 ετών.

ΠΗΓΗ: Πληροφορίες από τον ακαδημαϊκό Μιχαήλ Β. Σακελλαρίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β.Μ. Σακελλαρίου, «Ο Μ. Γ. Σακελλαρίου. Αι απαρχαί του ως δημοσιογράφου», εφ. *Νεολόγος Πατρών*, 4 Νοε. 1919· Albert Reggio, *Regards sur l' Europe intellectuelle*, Παρίσι 1911· Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατριακού τύπου, 1840-1940*, Πάτρα 1984.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Σακελλαρόπουλος, Δημήτριος Κ.

(Πειραιάς, 1834 - < >) Ποιητής, εκδότης. Ο πατέρας του Κωνσταντίνος καταγόταν από τα Καλάβρυτα και είχε μετεγγραφεί στα Δημοτολόγια του Δήμου Πειραιά σε ηλικία 50 ετών, στις 21 Ιανουαρίου 1849, δηλώνοντας ιδιώτης. Η μητέρα του Παρασκευή καταγόταν από την Ύδρα Απέκτησαν τέσσερα παιδιά που γεννήθηκαν όλα στον Πειραιά: τον πρωτότοκο Δημήτριο (γεν. 1834), την Ελένη (γεν. 1839), την Μαριγώ (γεν. 1841) και τον Ανδρέα (γεν. 1845).

Γνωστός και ως «τυφλός τραγουδιστής της Φρεαττύδος», καθότι φαίνεται ότι είχε τυφλωθεί όταν σπούδαζε φαρμακευτική χημεία, ο Δημήτριος Σακελλαρόπουλος δίδασκε απαγγελία ενώ είχε ασχοληθεί με την ποίηση. Είχε τυπώσει ποιητικές συλλογές - *Ελπής και Φιλία*. Συλλογή *λυρικών ποιημάτων* (τυπογραφείο Ποσειδών, 1878) και μία μετάφραση - *Εδουάρδου Γιουγκ*. *Νύκτες, εν ελευθέρα εμμέτρω παραφράσει*, Πειραιάς, τυπογραφείο της **Σφαιράς* 1881. Μέσα στον ίδιο χρόνο το παραπάνω έργο θα κυκλοφορήσει σε δεύτερη έκδοση από το τυπογραφείο «Ο Παλαμίδης». Κορυφαίο έργο του όμως θεωρείται η συλλογή *Τα «από τον θράχον της Φρεαττύδος» ποιήματα*, την οποία τύπωσε στο τυπογραφείο των καταστημάτων Ανέστη Κωνσταντινίδη, το 1896 (224 σ.).

Το 1883 εξέδωσε και διεύθυνε το λογοτεχνικό π. **Απόλλων* που κυκλοφόρησε 92 τεύχη έως το 1892 και αποτελεί μία από τις σπουδαιότερες εκδοτικές προσπάθειες που έγιναν στον Πειραιά τον 19^ο αιώνα.

Εκτός όμως από την ποίηση φαίνεται ότι ασχολήθηκε και ερασιτεχνικά με τη μουσική.

ΠΗΓΗ: Δημοτολόγιο και Ληξιαρχείο Δήμου Πειραιά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: 1. Γκερέκας. «Οι πρώτοι μουσικοδιδάσκαλοι και συνθέτες εις την πόλιν μας», εφ. *Φωνή του Πειραιώς* (8 Αυγούστου 1956): *Πειραιϊκόν Ημερολόγιον Ν. Κατσικάρου*, Πειραιάς 1966-Φ. Ηλιού-Πόπη Πολέμη, *Ελληνική Βιβλιογραφία 1864-1900 Συνοπτική Αναγραφή*, τ. Α' - Δ', Αθήνα 2006.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΠΑΦΟΥΝΗ

Σαλαμίσ

Εφημερίς Πολιτική, Φιλολογική και Εμπορική Εκδιδόμενη Απαξ της Εβδομάδος. Αμμόχωστος, 8/21 Ιουν. 1907 - 8/21 Απρ. 1911, αρ. φ. 1-197. Ιδιοκτήτης-υπεύθυνος: Γεώργιος Μ. Ζαλουμίδης. Διευθυντές-συντάκτες: Κώστας Γ. *Νικολαΐδης και Λουκάς Γ. *Ζαλουμίδης. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τετράστηλη / πεντάστηλη, διαστάσεων 47x33 εκ. / 55x38 εκ. (από το φ. 54, 20 Ιουν. 1908). Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 9 σελίνια, εξωτερικού 12 σελ., δασκάλων-ιερέων 7 σελ. Τυπωνόταν στο ομώνυμο ιδιόκτητο τυπογραφείο της.

Στην πρώτη σελίδα του πρώτου φύλλου δημοσιεύεται κύριο άρθρο με τίτλο «Το Έργον μας», στο οποίο δίδονται οι προγραμματικές δηλώσεις, οι σκοποί και στόχοι της: «Αποφασίσαντες την έκδοσιν της εφημερίδος ταύτης, ελάβομεν υπ' όψει την ανάγκην της υπάρξεως δημοσιογραφικού οργάνου και εν τη επαρχία Αμμοχώστου τη αποτελούση εν των μεγάλων τμημάτων της Νήσου, της οποίας η φωνή και η γνώμη έδει προ πολλού να έχει μέρος εις την όλην πατριωτικήν αρμονίαν ην επιτελεί από ετών η αγνή δημοσιογραφική εργασία. Από της εποχής της μεταπολιτεύσεως η σχετική ελευθερία του τύπου εγένετο η αιτία δημιουργίας δημοσιογραφικών οργάνων πλείστα των οποίων κατώρθησαν να εξαρθώσιν εις την περιωπήν εκείνην ην επιβάλλει η ειδικρινής, άδολος

και πατριωτική εργασία, ουκ ολίγοι δε άνδρες από των στηλών εκείνων παρήλασαν γνωματεύοντες και διαπαιδαγωγούντες τον λαόν επί τοσούτον ώστε να είναι βέβαιοι ότι ο τύπος εν Κύπρω διατέλεσεν εις εκ των σπουδαιών παραγόντων της ηθικής και πολιτικής του λαού αγωγής».

Εξελίχθηκε σε μια σημαντική πολιτική εφημερίδα που κάλυπτε όλα τα πολιτικά γεγονότα της περιόδου και ιδιαίτερα το «Αρχιεπισκοπικό Ζήτημα», στο οποίο υποστήριξε την υποψηφιότητα του μητροπολίτη Κιτίου Κύριλλου Παπαδόπουλου, ο οποίος, σύμφωνα με τις απόψεις της ήταν «η ενσάρκωσις της Εθνικής Ιδέας εν Κύπρω, ο ακοίμητος φρουρός των συμφερόντων του λαού». Αποτελεί επίσης πολύτιμη πηγή πληροφόρησης για τις οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητες της πόλης και της επαρχίας Αμμοχώστου, αλλά και για την λογοτεχνική και πολιτιστική κίνηση και δημιουργία.

Από την είσοδο στο τέταρτο έτος της ζωής της (1911) παρουσιάζεται φτωχότερη τόσο σε περιεχόμενα, όσο και σε εμφάνιση, κάποτε μάλιστα γίνεται δυσανάγνωστη και κακέκτυπη, λόγω της κακής ποιότητας του χαρτιού.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΚΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, «Σαλιές», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. ΙΒ', Λευκωσία 1990, σ. 149-Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Τύπου*, τ. Γ', Μέρος Β', σ. 733-751.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Σάλπιξ

*Εφημερίς του λαού, πολιτικο-σατυρική, εβδομαδιαία. «Λεμψός», 25 Ιαν. 1884 - Αυγ. 1925 / Αθήνα, Σεπτ. 1925 - Οκτ. 1926. Εκδότης-συντάκτης: Στυλιανός *Χουρμούζιος. Διευθυντής: Χριστόδουλος *Χουρμούζιος (Ιαν. 1909-1912) και Ευριπίδης *Χουρμούζιος (1912-1926). Μότο: «Πάυσασθε ληρούντες και περί των όλων ερίζοντες και κέραια αλληλοῖς φίνοντες και κροκοδείλους ποιούντες» (απόσπασμα από τους *Νεκρικούς Διαλόγους του Λουκιανού*). Άλλοι υπότιτλοι: *Εφημερίς του λαού, κοινωνική και πολιτική, εβδομαδιαία*· *Εφημερίς εκδιδομένη δις της εβδομάδος*· *Εφημερίς εβδομαδιαία*. Εβδομαδιαία, τετρασελίδη, τρίστηλη, διαστάσεων 62x37εκ. «Συνδρομή ετησία εν τω εσωτερικῷ σελ. 8, εν τῷ εξωτερικῷ σελ. 12». Στο πρώτο στάδιο της ζωής της εκτυπωνόταν στο*

τυπογραφείο της εφ. **Αλήθεια*, αλλά στη συνέχεια απέκτησε ιδιόκτητο τυπογραφείο.

Στην πρώτη σελίδα της πρώτης έκδοσης της εφημερίδας και κάτω από τον τίτλο «Τύχη Αγαθή!» δίδονται οι προγραμματικές δηλώσεις του εκδότη της, με ύφος γλαυρυρό, με πνεύμα και χιούμορ: «Κατόρθωσα τέλος πάντων δια πολλού κόπου να διαρρήξω τον περικυκλώντα και συσφίγγοντα υμάς κύκλον της σοβαρότητας και συμπαταχθῶ επικουρος υμῖν προς εκδιώξιν και διασκόρπισιν μελαγχολικῶν νεφῶν». Με το προσωπικό σκωπτικό του ύφους ασχολείται με τα πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά αλλά και τα πολιτιστικά πράγματα της εποχής του. Αγνός πατριώτης και ένθερμος υποστηρικτής των εθνικών δικαίων και ελληνικών συμφερόντων, ελέγχει μεταξὺ σοβαρού και αστείου την αγγλική διοίκηση του νησιού και κρίνει, επικρίνει ή επαινεί, ανάλογα, τις πράξεις της.

Η γλώσσα που χρησιμοποιείται είναι η καθαρεύουσα με πολλά στοιχεία δημοτικής, αλλά και της κυπριακής διαλέκτου, ιδιαίτερα στους διαλόγους. Πολύ συχνά έρχεται σε αντιδικία με την αγγλόφωνη εφ. *Cyprus Herald* της Δεμεσού η οποία υποστήριξε την αγγλική διοίκηση. Η αντιδικία επικεντρώνεται κυρίως στο θέμα της ελληνικότητας των Κυπρίων και του αγώνα για την ένωση.

Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην εθνική παιδεία, στη δημιουργία σχολείων και στον διορισμό δασκάλων. Δεν αναγνωρίζει όμως το δικαίωμα στην αγγλική διοίκηση να παρεμβαίνει στο πρόγραμμα των σχολείων και στα διδακτικά βιβλία. Γράφει σχετικά: «Η Κυβέρνησις ουδέν δικαίωμα έχουσα

εξελέγξωσ επί των διδασκικών βιβλίων ως έθνος αλλότριον, αγνοούσα δ' όλως και τους τρόπους δι' ων αναλόγως της διανοητικής καταστάσεως πρέπει να γίνηται η διδασκαλία προς εντελεστέραν και ταχύτεραν επιτυχίαν, φρονίμως ποιούσα ουδόλως σχεδόν ανεμίχθη μέχρι τούδε εις τούτο, άλλως δ' απερρίπτετο και η συνδρομή!»

Τον Σεπτέμβριο 1925 μεταφέρεται στην Αθήνα και τον Οκτώβριο 1926 διακόπτεται οριστικά την έκδοσή της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΛΕΓΤΠ. ΒΒ (ελλ. σ.), ΒΚΜ, ΙΑΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Έθνους*, τ. Α', σ. 208-226.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Σάλπιγξ

Πρωινή πολιτική εφημερίς. Εκδίδεται: Κυριακή, Τετάρτη, Παρασκευή, Μυτιλήνη, 15 Μαρτ. 1909 - 6 Αυγ. 1929. Ίδρυτής-υπεύθυνος: Μιλτιάδης Νικολαΐδης, Αρχισυντάκτης: Ν.Κ. Παρίσης. Άλλος υπότιτλος: Καθημερινή πρωινή πολιτική εφημερίς εν Μυτιλήνη. Τρισεβδομαδιαία / καθημερινή (από τον Φεβρ. 1910), τετραεπίδη και τετράστηλη, έως το φ. 142 είχε σχήμα μικρό. Από τον Φεβρ. 1910 μεγάλωσε το σχήμα, έγινε πεντάστηλη και έβγαине συχνά πολυσελίδη. «Συνδρομαί. Ετησία. Εν τη πρωτεύουσά Μετζ [ήτι] 4. Εν τοις χωρίοις και τω κράτει μετζ. 5. Εν τω εξωτερικώ φρ. 25. Τιμή εκάστου φύλλου παρ. [άδες] 20». Οι συνδρομές διαφοροποιούνται ελάχιστα το 1912 (πριν από την απελευθέρωση) σε 4 ½ μετζ, και 27 φρ. για τις ομάδες α' και γ'. Το 1919 οι συνδρομές είναι 35 δρχ. για την πρωτεύουσα, τα χωριά και το κράτος και 50 δρχ. για το εξωτερικό, ενώ η τιμή φύλλου 15 λεπτά, που θα γίνει 30 λ. το 1922, με τις ετήσιες συνδρομές να φθάνουν στις 60 δρχ. για το εσωτερικό και στις 75 για το εξωτερικό· 250 δρχ. για το εσωτερικό και 7 δολ. Αμερικής ή 1 ½ λίρ. Στερ. για το εξωτερικό το 1928. Τυπωνόταν σε ιδιόκτητο τυπογραφείο. Σταθερή συνεχώς ήταν η τηλεγραφική διεύθυνση : Salpinx-Metelin.

Υπήρξε η μακροβιότερη, προπολεμική, εφημερίδα του νησιού και μία εκ των μακροβιότερων έως σήμερα. Ο ιδρυτής της Μιλτιάδης Νικολαΐδης είχε δικό του τυπογραφείο καθώς και άλλες επιχειρήσεις, ο Ν.Κ. Παρίσης ήταν δικηγόρος στην Κωνσταντινούπολη όταν ανέλαβε την αρχισυνταξία και έγινε ιδιοκτήτης της το 1912. Σε όλη τη διάρκεια της έκδοσής της υπήρξε «μαχητικό όργανο του Κόμματος των Φιλελευθέρων με έντονη αρθρογραφία και καυστικά σχόλια», σύμφωνα με τον ιστορικό της λεσβιακής δημοσιογραφίας Αντώνη Πλάτωνα, ενώ ο λόγιος

δικηγόρος και δημοσιογράφος Γεώργιος Φωτίου, ισχυρίζεται ότι: «όταν κάποτε γραφεί η ιστορία του λεσβιακού τύπου την πρώτη-πρώτη θέση θα πάρουν δύο ονόματα: Παρίσης-Σάλπιγξ». Και ίσως να μην έχει άδικο, καθώς οι κορυφαίοι δημοσιογράφοι του νησιού είχαν την αρχισυνταξία της, κατά διαστήματα: Μαν. *Βάλλης, Φ. Ανατολέας, Αθ. *Γκράβαλης, Τέρπ. *Αναστασιάδης, οι οποίοι μαζί με τους πρωτεργάτες της εν καρποφορία ευρισκομένης τότε «Λεσβιακής Άνοιξης» κατέθεταν τους καρπούς της καρδιάς τους, όπως λ.χ. οι Ασ. Βεινόγλου, Στρ. *Μυριβήλης, Γ. Φωτίου, Μήτσος Καμίτσος, Γ. Ζεϊμπέκης, Ντόρος Ντορής (Θ. *Θεοδωρίδης), Κ. Φοιλλίγος, Στρ. Βαρελιτζίδης, Π. Ψάλτης («Νικήτας»), Βρησαγώτης (Γ. Περρής), Ι. Ολύμπιος.

Η Σάλπιγξ, επανεκδόθηκε το 1946 με πρωτοβουλία του Ασμάκη Νικολαΐδη, γιου του ιδρυτή της, δικηγόρου και πολιτευτή· κράτησε όμως λίγους μήνες, σταμάτησε στα μέσα του 1947.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΑΒΜ, ΕΒΕ (με ελλείψεις σε όλες και χωρίς τα φ. 1946-1947. Πλήρη σειρά είχε ο συνεργά-

της της Γεώργιος Φωτίου, όμως είναι άγνωστο αν, και που, διασώζεται και σήμερα, καθώς ο υπογράφων το λήμμα τούτο βρήκε πολλά φ. με τη σφραγίδα του σε παλιωπολεία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ Βαλέτας, *Αυλική βιβλιογραφία*, Αθήνα 1939, λ/α 526· Κ. Μίσσιος, *Εφημερίδες, περιοδικά, προγράμματα που εκδόθηκαν στη Μυτιλήνη ή από Μυτιληνούς αλλού, 1940-1988*, Μυτιλήνη 1989, λ/α 1· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της Λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1991), 190, 196.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Σάπλιγξ Ελληνική

«*Εν Καλαμάτα, έτει α' της ελευθερίας*», 1-20 Αυγ. 1821, αρ. φ. 1-3: αρ. φ. 1 (1 Αυγ. 1821), αρ. φ. 2 (5 Αυγ. 1821), αρ. φ. 3 (20 Αυγ. 1821). «*Επιστάτης και Εκδότης*»: Θεόκλητος *Φαρμακίδης, Μότο: «*Εις οιωνός άριστος αμύνεσθαι περί Πάτριος*» (Ομηρ. *Ιλιάδα* Μ, στιχ. 243). Δίστηλο, με συνεχή σελιδαρίθμηση (σ. 1-12). Ετήσιες συνδρομές: 50 γρόσια. Τυπογραφείο: «*Εκ της εθνικής τυπογραφίας*» (μικρό ξύλινο το οποίο είχε φέρει ο Δημ. Υψηλάντης. Ως τυπογράφος εργάστηκε ο Κωνσταντίνος *Τόμπρας, με τον βοηθό του Αναστ. Νικολαΐδη).

Πρώτη έντυπη εφημερίδα που εκδόθηκε σε ελεύθερο ελληνικό έδαφος. Βραχύβια, δεν αφήνει περιθώρια για ευρύτερο σχολιασμό και ανάλυση των περιεχομένων. Η «*Ανακήρυξις*», μονόφυλλο, δίστηλο, «*εν Καλαμάτα Α' έτει ελευθερίας (1821)*» που προτάσσεται του πρώτου φύλλου, ωστόσο προ-ιδεάζει για τις προθέσεις του εκδότη να δημιουργηθεί εξαρχής *Τύπος* στην ελληνική γη, ώστε τόσο «*το γένος*» όσο και τα «*ξένα έθνη*» να ενημερώνονται σωστά και από επίσημη πηγή για τα συμβαίνοντα στην Ελλάδα: «*Το γένος όλον αγωνιζόμενον τον υπέρ της ελευθερίας αγώνα θέλει να βλέπη και δια του τύπου τους αγώνας του κηρυττομένους [...] θέλει να μανθάνη τα ανά πάσαν επαρχίαν γενόμενα [...]. Προσέτι τα ξένα έθνη έγιναν περίεργα εις τα πράγματά μας, και συχνότατα γράφουν περί ημών κρίνουν και επικρίνουν, επαιτούν και κατηγορούν και ταύτα όλα κηρυττόμενα δια των ιδίων αυτών εφημερίδων θέλει να γνωρίζη το γένος εις ιδικήν του εφημερίδα εξ εκείνων μεταφραζόμενα*».

Δημοσιεύονται κείμενα σχετικά με τη διεξαγωγή του Αγώνα, προτρεπτικά, η προκήρυξη του Αλ. Υψηλάντη «*Μάχου υπέρ πίστεως και πατρίδος*» (Φεβρ. 1821), η «*Προειδοποίησης προς τας ευρωπαϊκάς Αυλάς εκμέρους του φιλογενοούς στρατηγού των Σπαρτιατικών στρατευμάτων Πέτρου Μαυρομαχάλη και της Μεσσηνιακής Συγκλήτου της Καλαμάτας*» (Μάρτ. 1821), ειδήσεις πολεμικές («*Πολιορκία της Τριπολιτσάς*») αλλά και παροτρύνσεις προς τους

Έλληνας να ομοσούν για την επιτυχία του Αγώνα.

Αιτία της γρήγορης διακοπής του φύλλου στάθηκε η σύγκρουση ανάμεσα στον εκδότη Θεόκλητο Φαρμακίδη και στον εκπρόσωπο της εξουσίας Δημήτριο Υψηλάντη, σχετικά με ζητήματα ελευθεροτυπίας. Ο πρώτος, ως υπεύθυνος εκδότης υπήρξε ανέκδοτος στις επεμβάσεις της πολιτικής ηγεσίας στο έργο του εφημεριδογράφου, ενώ ο Δημήτριος Υψηλάντης θεωρούσε ότι ως εκπρόσωπος της «*υπερτάτης αρχής*» είχε το δικαίωμα ελέγχου. Η διχογνωμία αυτή είχε ως συνέπεια να διακοπεί η έκδοση του φύλλου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ(σπ.): ανατυπώσεις: Βιβλιοπωλείον των Βιβλιοφίλων, Χαρ. Ι. Σπανού 1958· Βιβλιοπωλείον των Βιβλιοφίλων 1975 (με πρόλογο Βασ. Βασ., εισαγωγή-επιμέλεια κειμένου: Παντελής Μυλωνάς, σχόλια-γενική επιμέλεια: Ιωάννης Τσερεβελάκης).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι.Κ. Μαζαράκης, *Τα ελληνικά τυπογραφεία του Αγώνα 1821-1827*, Αθήνα 1970, ανατύπωση από το π. *Νέα Εστία*, Χριστούγεννα 1970· Λικατερίνη Κομμαριανού (επιμ.), *Ο Τύπος στον Αγώνα*, τ. Α', Αθήνα, Ερμής, 1971, σσ. κ' -κγ' και 37-54.

ΛΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ

Σαμαράς, Ιωάννης

(Δεσκάτη, 1900 - Θεσσαλονίκη, 5 Νοε. 1981). Δημοσιογράφος, διευθυντής εφημερίδας και εκδότης. Άρχισε να εργάζεται στην εφ. **Μακεδονία* ως συντάκτης ύλης και έγινε διευθυντής της το 1936 μετά την αποχώρηση του Πέτρου *Λεβαντή έως την αντικατάστασή του από τον ίδιο τον ιδιοκτήτη της τον Γιάννη *Βελλίδη, το 1938. Το 1945 εξέδωσε την εφ. *Δευτέρα* που τον επόμενο χρόνο συγχωνεύτηκε με την εφ. *Πρωινή Ωρα* με τον τίτλο *Πρωινή Ωρα-Δευτέρα* και συνέχισε να εκδίδεται με τη διεύθυνση του έως το 1956. Επίσης, διορίστηκε διευθυντής του Ραδιοφωνικού Σταθμού Θεσσαλονίκης (Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας) μέχρι τη δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου, όταν αμέσως παραιτήθηκε. Ήταν μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης από το 1934 και εκλέχθηκε πολλές φορές στο Διοικητικό της Συμβούλιο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β' και Γ'.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Σαμαρτζ[σ]ίδου, Ευφροσύνη

(Σκύρο, 1820<; > - Βόλος, 1877). Ποιήτρια, γνωστή στα νεοελληνικά γράμματα ως η πρώτη γυναίκα που εξέδωσε ποιητική συλλογή στην Ελλάδα (1857), υπήρξε και η πρώτη εκδότρια-συντάκτρια περιοδικού, και μάλιστα γυναικείου: της **Κυρέλης* που κυκλοφόρησε στην Κωνσταντινούπολη το 1845. Το πρωτοπόρο του εκδοτικού αυτού εγχειρήματος αλλά και η σπάνια για τα τότε ελληνικά δεδομένα προσήλωση στην ιδέα της φυσικής ισότητας των φύλων που εξέφρασε η Ευφροσύνη Σαμαρτζίδου μέσα από το περιοδικό της, της επεφύλαξαν τη θέση προδρόμου της γυναικείας «χειραφέτησας», στη συνείδηση των πρώτων ελληνίδων φεμινιστριών της **Εφημερίδος των Κυριών*. Μολοντί ως διανοούμενη και ποιήτρια έτυχε αποδοχής από κύκλους ελλήνων λογίων, λίγα στοιχεία είναι γνωστά για τη ζωή της, ενώ ανακρίβεις και αντιφατικές πληροφορίες χαρακτηρίζουν τα διαθέσιμα βιογραφικά σημειώματα.

Καταγόμενη από τη Σκύρο, όπου πέρασε τα παιδικά της χρόνια και διδασκλήκε τα πρώτα γράμματα, η Ευφροσύνη Μύρου παντρεύτηκε σε νεαρή ηλικία τον επτανησιακής καταγωγής<;> γιατρό και λόγιο Σπυρίδωνα Σαμαρτζ[σ]ίδη. Απέκτησε τουλάχιστον τρεις κόρες και έναν γιο, τον γνωστό φιλόλογο και παιδαγωγό Χριστόφορο Σαμαρτζ[σ]ίδη (1843-1900). Σύμφωνα με την πιανότερη εκδοχή, την ευρεία μόρφωσή της η Ευφροσύνη οφείλει σε οικοδιδασκάλους και κατ' ιδίαν μελέτη, κυρίως μετά τον γάμο της. Η μόρφωση αυτή της επέτρεψε να διδάξει σε νεοσύστατο (1842) παρθεναγωγείο της Μυτιλήνης όπου διέμενε η οικογένεια Σαμαρτζίδη, πριν μεταβεί στην Κωνσταντινούπολη περί το 1845, έτος έκδοσης της *Κυρέλης*. Στην *Κυρέλη* δημοσιεύει ίσως για πρώτη φορά ποιήματά της, για τα οποία όμως θα γίνει γνωστή σ' ένα ευρύτερο κοινό την επόμενη δεκαετία, μέσα από τις στήλες της **Ευτέρπης*, που δημοσιεύει ποιήματά της από το 1851 έως το 1855, και βέβαια, μετά την έκδοση του βιβλίου της (*Συλλογή Ποιήσεων... δαπάνη της Φιλογενεστάτης Κυρίας Ελένης Μ. Τσαίσα*, Αθήνα, τύπ. Δ. Αθ. Μαυρομαμάτη Λαρισσαίου, 1857).

Εκτός από τη συμβολή της στον χώρο της ποίησης και της γυναικείας δημοσιογραφίας, η Ευφροσύνη Σαμαρτζίδου συνεισέφερε πολλαπλά και σταθερά, έως το τέλος της ζωής της, στη διάδοση της γυναικείας εκπαίδευσης στις ελληνορθόδοξες κοινότητες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αυτό τον στόχο προβάλλει ως βασική νομομοποίηση για την έκδοση

των ποιήσεών της, στον πρόλογο του βιβλίου της: γραμμένα σε διαφορετικούς χρόνους, δεν προσορίζονται προς δημοσίευση αλλά «προς ιδίαν μου τέρψιν και προς χρήσιν μόνων των οικείων μου». Αν αποφάσιζε την έκδοσή τους ήταν για να ενισχύσει με το ποσό των συνδρομών ένα παρθεναγωγείο που μόλις είχε ιδρυθεί με δαπάνη του συζύγου της στη Λάρισα, την πόλη όπου διέμενε τότε με την οικογένειά της. Μετά τον θάνατο του συζύγου της, διδάξε και προσέφερε τις οργανωτικές της ικανότητες σε ελληνικά παρθεναγωγεία στη Μακεδονία: την περίοδο 1864-1870 διηύθυνε το «Ανώτερον Κεντρικόν Παρθεναγωγείον» της Θεσσαλονίκης, ενώ το αμέσως επόμενο διάστημα και ως το 1875 υπήρξε διευθύντρια του «Ελληνικού Παρθεναγωγείου» των Σερρών. Πέθανε τον Ιανουάριο 1877 στον Βόλο, όπου είχε αποσυρθεί το τελευταίο διάστημα της ζωής της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Νεκρολογία. Ευφροσύνη Σαμαρτζίδου», εφ. *Τηλέγραφος*, αρ. φ. 183, 16 Φεβρ. 1877 [Κ. Παρέν]. «Ευφροσύνη Σαμαρτζίδου», π. *Εφημερίς των Κυριών*, έτ. Δ', τχ. 195 (13 Ιαν. 1895), 1-3· Πέτρος Θ. Πέννας, *Ιστορία των Σερρών. Από της Αλώσεως αντών υπό των Τούρκων μέχρι της απελευθερώσεώς των υπό των Ελλήνων*, Αθήνα 1938, σ. 145-146· Νίκη Α. Πέρδικα, «Ευφροσύνη Σαμαρτζίδου – Αγαθονίκη Αντωνιάδου: δυο σκυριανές ποιήτριες του περασμένου αιώνα», *Αρχείο Ευδοκίμων Μελετών*, 4 (1955), 144-151· Στέφ. Ι. Παπαδόπουλος, *Εκπαιδευτική και κοινωνική δραστηριότητα του ελληνισμού της Μακεδονίας κατά τον τελευταίο αιώνα της Τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη, Μακεδονική Βιβλιοθήκη - Δημοσιεύματα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών αρ. 31, 1970, σ. 99· Γλυκερία Πρωτόπαπα-Μπουμπουλίδου, *Να «Σαμαρτζίδου, Ευφροσύνη», Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα: Ελένη Βαρίκα. Η εξέγερση των κυριών. Η γένεση μιας φεμινιστικής συνείδησης στην Ελλάδα 1833-1907*, Αθήνα, Ίδρυμα Γέρου και Παιδείας της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος, 1987, σ. 146· για την ποίηση της Ευφρ. Σαμαρτζίδου, βλ. Αθηνά Ταρσούλη, *Ελληνίδες ποιήτριες 1857-1940*, Αθήνα 1951, σ. 17-20· για τις ιδέες της, βλ. Ελένη Φουρνάρικη, «*Την απεσπέρησε της τιμής της ισότητος...*». Το πρώτο γυναικείο περιοδικό», εφ. *Κυριακάτικη Αυγή* («Ενδέματα», αρ. 149, 2 Απρ. 2000).

ΕΛΕΝΗ ΦΟΥΡΝΑΡΙΚΗ

Σάμιος, Ευάγγελος

(<;> - <;>), Δημοσιογράφος, Υπήρξε διευθυντής της εφημερίδας του Καίρου *Κλειώ*, Συνεργάστηκε ως αρχισυντάκτης και πολιτικός αρθρογράφος στην εβδομαδιαία φιλελεύθερη, βενιζελική εφ. **Κάρον* ως το 1936. Ίδρυσε τη μαχητική δημοκρατική εφ. **Κήρυξ* (1936-1947), την οποία αργότερα εκχώρησε στην οικογένεια του παλαίμαχου δημοσιογράφου Μιχ. Ευσταθιάδη. Στη συνέχεια, μετά τον θάνατο του Απ. *Λεοντί, αρχισυντάκτη της αλεξανδρινής

εφ. *Ταχυδρόμος, συνεργάστηκε ως αρχισυντάκτης της κατά το διάστημα 1949-1961, και «προσχώρησε ιδεολογικά στους αντίποδες», κατά τον Μ. Γιαλουράκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μανώλης Γιαλουράκης, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*, Μητρόπολις, Αθήνα 1967, σσ. 555-562 (2^η έκδ. 2006)· Μιχαηλίδης, *Πανόραμα*, σσ. 100, 108.

ΕΥΘΥΜΙΟΣ Θ. ΣΥΛΑΟΠΙΑΝΝΗΣ

Σάμος

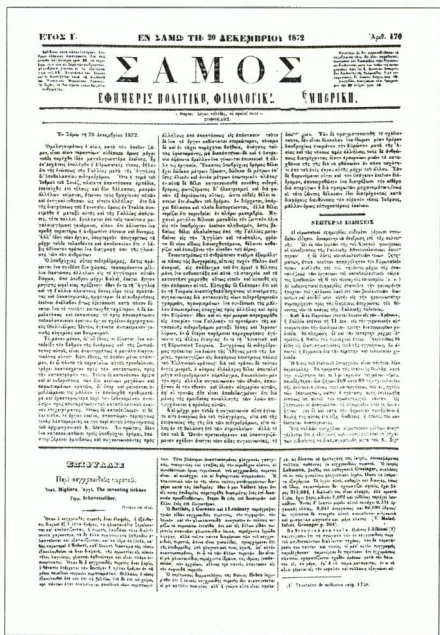
Εφημερίς Πολιτική, Φιλολογική, των ειδήσεων και του εμπορίου, Σάμος, 1863-1902: 1863 - 21 Σεπτ. 1894, αρ. φ. 1-1604 και 1900-1902, αρ. φ. 1-82. Διευθυντής: Δημήτριος Λάκων (1863-1864). Στο διάστημα 29 Σεπτ. 1895 - 15 Νοε. 1900 (αρ. φ. 1-298), γίνεται το επίσημο όργανο της Ηγεμονίας με τίτλο *Εφημερίς της Ηγεμονίας Σάμου*. Το 1900, με υπότιτλο *Ημεπίσημος εφημερίς πολιτική και των ειδήσεων* επανεκδίδεται από τους βουλευτές Σ. Ιωαννίδη και Ηρ.*Θαλασσινό, αφού συγχωνευθεί με την εφ. *Ευνομία*. Μότο: «Θάρσει, λέγων τ' αληθές, ου σφαλείς ποτε [Σοφοκλής]». Εβδομαδιαία (Τετάρτη), τετρασέλιδη, αρχικά μικρού σχήματος, γίνεται από το 1867 τρίσηλη, διαστάσεων 49x35 εκ. και από το 1875 τετράσηλη. Συνδρομές: εξαμηνιαίες «Εν Τουρκία γρόσ. 25, Εν Ελλάδα Δραχ. 6. Αλλαχού φράγκα 6»· ετήσιες «εν Σάμω γρόσια 50, εν αλλοδαπή γρ. 75». Τιμές καταχωρίσεων: «δι' έναστον στίχον παράδες 10, δι' εκάστον διατριβήν βραχυτέραν των είκοσι στίχων γρόσια 10». Υποχρεωτικά την έπαιρναν όλες οι αρχές της Ηγεμονίας πληρώνοντας τη συνδρομή τους. Τυπωτόταν «Ηγεμονικόν Τυπογραφείον Σάμου».

Ημεπίσημη εφημερίδα υπό τον έλεγχο της ηγεμονικής διοίκησης, συνταγμένη στην καθαρεύουσα, είναι η πρώτη εφημερίδα που τυπώνεται στη Σάμο στο Ηγεμονικό Τυπογραφείο. Η ίδρυσή της είχε αποφασισθεί στη Γενική Συνέλευση του 1862, επί ηγεμονίας Μιλιτιάδη Αριστάρχη. Στη συνέχεια ο ηγεμόνας εξέδωσε σχετικό διάταγμα (266/23 Νοε. 1863) με το οποίο επιτρεπόταν στον Δημήτριο Λάκωνα, πρόεδρο εφετών, να εκδώσει «εγχώριο» εφημερίδα «πολιτική, φιλολογική και εμπορική» υπό το όνομα *Σάμος*. Με το διάταγμα 267/1863 οριζόταν ότι ο διευθυντής του Ηγεμονικού Διοικητικού Γραφείου θα ήταν «επιθεωρητής άρθρων και διατριβών» που έδρευαν στο δημοσιευδόν σ' αυτήν. Το 1864 η έκδοσή της ανατέθηκε στους Μαν. Καμάλη και Ιωάννη Καμπάνη, πρόεδρο και εισαγγελέα εφετών αντίστοιχα (διάταγμα 83/1864), ενώ το 1867 στον δικηγόρο και μέλος του νομικού συμβουλίου για τη σύνταξη των εγχωρίων νόμων Πελοπίδα Ι. Λεκάτη (διάταγμα 36/1867). Για μακρό χρονικό διάστημα

διευθυντής της διετέλεσε ο ιστορικός της Σάμου και διευθυντής του Ηγεμονικού Γραφείου Επαμεινώνδας *Σταματιάδης, ενώ στο διάστημα 1882-1885 ο νομικός Σωκράτης Ιωαννίδης.

Έχει ανιστρή δομή και οργάνωση ύλης. Έως το 1875 περιλαμβάνει κύριο άρθρο με ανάλυση της διεθνούς κατάστασης ή παρουσίαση των έργων της Συνελεύσεως, ειδήσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, στήλες υπό τον τίτλο «Διάφορα», «Νεώτεροι ειδήσεις», «Ποικίλα», «Δικαστικά», «Κίνησης πλοίων», «Εμπορικά», «Ακρόμ, δρομολόγια πλοίων, διαφημίσεις βιβλίων και μαρκες διατριβές διαφόρων συγγραφέων, καθώς επίσης και μελέτες με τίτλο «Επιφυλλίδες».

Από το 1875 αλλάζει κάπως η οργάνωση της ύλης της. Το κύριο άρθρο στην αρχή επιφέρει μια ανασκόπηση των πολιτικών γεγονότων στην Ευρώπη, την Ελλάδα και την Οθωμανική Αυτοκρατορία, στηριγμένη σε δημοσιεύματα άλλων εφημερίδων όπως για παράδειγμα ο **Νεολόγος Κωνσταντινουπόλεως* ή περιγράφει και αναλύει γεγονότα που έχουν σχέση με την εσωτερική οργάνωση της Ηγεμονίας Σάμου. Ακολουθεί ειδική στήλη με τίτλο «Μέρος επίσημον», όπου δημοσιεύονται νόμοι, διατάγματα και

εγκύκλιος της ηγεμονικής διοίκησης. Ενδιαφέρουσα τακτική στήλη είναι τα «Επιχώρια», όπου καταχωρούνται σύντομες ειδήσεις που αφορούν τη Σάμο. Σε άλλες στήλες αναγράφονται ειδήσεις από την Τουρκία, την Ελλάδα, την Αίγυπτο, την Αγγλία, την Ιταλία, τη Γαλλία, τη Ρωσία ή άλλα κράτη, ανάλογα με τα συμβαίνοντα στην περιοχή τους και τις πληροφορίες που έχει στη διάθεσή του ο διευθυντής της. Στην τελευταία σελίδα δημοσιεύονται, στη στήλη «Δικαστικά», αποφάσεις δικαστηρίων της Σάμου, αγωγές, κατασχέσεις, εκπλειστηριασμοί, κλήσεις, αιτήσεις κ.ά. Διαφημίσεις με τον τίτλο «Ειδοποιήσεις» είναι ελάχιστες και αφορούν κάποια έκδοση βιβλίου, άφιξη φωτογράφων, την ασφαλιστική εταιρεία «Σάμος» ή το δρομολόγιο ατμοπλοίων. Στην τρίτη ή την τέταρτη σελίδα, σε αραιά χρονικά διαστήματα, δημοσιεύονται μικρές μελέτες για διάφορα ζητήματα. Συχνά στην πρώτη σελίδα υπό τον τίτλο «Επιφυλλίδες» ή «Παραφυλλίδες» δημοσιεύονται σε συνέχειες μεταφράσεις διαφόρων έργων, όπως για παράδειγμα υπόσπασμα του έργου του V. Guérin, *Περιγραφή Πάτμου και Σάμου*, Julian Klaczko, *Απομνημονεύματα εξοριστού εν Σιβηρία*, και διαφόρων έργων των Amedée Thierry, Victor Hugo, Villemain, Alfred Mauri, Edouard Schuré, A. de Beaumont κ.ά. Οι περισσότερες μεταφράσεις των «Επιφυλλίδων» έχουν γίνει από τον Νικόλαο Σταματιάδη. Σε πολύ αραιά διαστήματα δημοσιεύονται επίσης και ποιήματα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχία Ν. Σάμου, ΔΚΒΣ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Επ. Σταματιάδης, *Σαμιακά*, τ. Δ', Σάμος 1891, σ. 521-523· Παύλος Διοικιόνης, «Ύψος και τυπογραφία στη Σάμο», *Σαμιακή Επεδήρωση* 7, τχ. 26-27, (Αθήνα 1981), 109-110· Χρ. Λάνδρος, «Έντυπα φυλλάδια του Ιστορικού Αρχείου Σάμου», *Σαμιακές Μελέτες* 1, Αθήνα 1994, σ. 194-197· Αγγελία Χατζημυλά, «Αθήνια Φως. Έννοια, η φυσιογνωμία των πρώτων ιδιωτικών εφημερίδων», στον τόμο *Η Σάμος από τα θύσαντα χρόνια μέχρι σήμερα. Πρακτικά συνεδρίου, τ. Β*, Αθήνα, ΠΙΣΝΔ, 1998, σ. 510-511· Χρ. Λάνδρος, «Ο Ύψος της Σαμιακής Ηγεμονίας: Αναπαράστασεις ή προσανατολισμοί της αυτονομίας», στον τόμο *Ο Ελληνικός Ύψος 1784 έως σήμερα. Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα, ΙΝΕ/ΕΙΕ, 2005, σ. 323-329.

Χρ. ΛΑΝΔΡΟΣ

Σάμος

Εφημερίς πολιτική εκδομένης τρις της εβδομάδος εν Λιμνί Βαδούς Σάμου, Λιμνί Βαδούς, 1916-1950, με μακρά περίοδο ζωής, τριάντα τεσσάρων χρόνων στην οποία διακρίνονται δύο φάσεις: η πρώτη, με εκδότη-διευθυντή τον Μχ. Α. Δούκα, στα φ. 1-1368 (Φεβρ. 1930)

και η δεύτερη, με αρχισυντάκτη αρχικά και στη συνέχεια εκδότη-διευθυντή τον Κώστα Μιχ. Δούκα, για του προηγούμενου, από το φ. 1369 (20 Φεβρ. 1930), έως το τέλος Τρισεβδομαδιαία, τετρασελίδη, τρίστηλη, σε μεγάλο σχήμα έως τις αρχές του 1918, οπότε γίνεται διεσέλιδη, με σποραδικά τετρασελίδη φύλλα όταν η επίκαιρη ύλη είναι πολλή. Σταθερά τετρασελίδη εκδίδεται από το 1935 έως το τέλος της, με εξαιρεση κάποια ελάχιστα διεσέλιδη φύλλα. Τιμή φύλλου: 5 λεπτά. Ετήσιες συνδρομές: Σάμος 12 δρχ., λοιπής Ελλάδας 15 δρχ., εξωτερικού 20 δρχ. Τυπογραφείο: δεν αναγράφεται.

Τα πρώτα χρόνια της έκδοσής της (έως τις 30 Νοε. 1914) υποστηρίζει τον Ελ. Βενιζέλο. Τάσσεται υπέρ της Εθνικής Κυβέρνησης Θεσσαλονίκης, την οποία θεωρεί πατριωτική, σε αντίθεση με τη «μαύρη τυραννία της γερμανοβίλου απολυταρχίας» των Αθηνών, και πανηγυρίζει για την κατάληψη της Σμύρνης από τα ελληνικά στρατεύματα: «προ πάντων να ευχαριστήσωμεν και τον μέγαν Αρχηγόν της Φυλής κ. Ελευθέριον Βενιζέλον [...] και ως παρακαλέσωμεν τον Ύψιστον ίνα διατηρή αυτόν για επί μακρόν προς δόξαν και εύκλειαν του Έθνους». Από το 1926 και μετά υποστηρίζει τους «ελευθερόφρονες» και τον Ιωάννη Μεταξά, τον οποίο θεωρεί

«μεγαλοφυή νου» (αρ. φ. 1059, 14 Μαρτ. 1927) ενώ αντιπολιτεύεται σφοδρά τον Βενιζέλο «τον κακό δαίμονα της Ελλάδος» (αρ. φ. 945, 5 Φεβρ. 1926) και γίνεται φιλοβασιλική, όπως διατυμπανίζει η ίδια στο φ. 1591 (άρθρο «Η Επετηρίδας μας»). Πιστεύει ότι οι Έλληνες είναι λαός απειδάρχης και χωρίς την πυγμή του βασιλέα θα καταλήξουν σε εμφύλιο πόλεμο. Επίσης, είναι εθνικιστική. Άλλωστε, ο νεώτερος διευθυντής της Κώστας Μιχ. Δούκας είναι πρόεδρος του Τοπικού Παραρτήματος της οργάνωσης των Ελλήνων Εθνικιστών, την οποία προπαγανδίζει μέσω της εφημερίδας του. Το 1931, που ο Μεταξάς δηλώνει ότι θα απέχει της πολιτικής, η Σάμος υποστηρίζει το Λαϊκό Κόμμα και τον Π. Τσαλδάρη, από τότε δε ταλαντεύεται σε κάθε εκλογική αναμέτρηση μεταξύ Ελευθερορρόνων και Λαϊκών. Το 1936 τάσσεται αναφανδόν υπέρ του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου και μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο συντάσσεται και πάλι με το Λαϊκό Κόμμα.

Παρακολουθεί στενά τις πολεμικές εξελίξεις στον Α΄ και τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς και τους διπλωματικούς αγώνες, ιδιαίτερα αυτούς που αφορούν τα ελληνικά εθνικά συμφέροντα. Υποστηρίζει τα ενωτικά κινήματα Κυπρίων και Δωδεκανησίων. Ως προς τους πρόσφυγες πιστεύει ότι πάση θυσία πρέπει να μεταστραφούν πολιτικά προς το Λαϊκό Κόμμα και κάνει αγώνα γ' αυτό. Τάσσεται κατά της Αριστεράς εξ αρχής και ιδιαίτερα κατά των μολοσεβίκων και του ΚΚΕ, το οποίο θεωρεί ανθελληνικό κόμμα. Σε τοπικό επίπεδο αναδεικνύει τον πολιτικό αγώνα των δύο θιασικών κομμάτων Λαϊκών και Φιλελευθέρων και την πορεία της Αριστεράς, ιδιαίτερα τα χρόνια του Εμφυλίου. Επιτίθεται με πάθος κατά του Θεμ. Σοφούλη, αρχηγού των Βενιζελικών στη Σάμο και υποστηρίζει θερμά τον Ν. Βλιάμο, τον κυριότερο εκπρόσωπο των Λαϊκών. Άλλα τοπικά θέματα που την απασχολούν είναι η σαμιακή οικονομία, για την οποία πιστεύει ότι χρόνο με τον χρόνο συρρικνώνεται, οι δικαστικές υποθέσεις, οι πλειστηριασμοί, καθώς και οι ανταποκρίσεις από το γειτονικό νησί της Ικαρίας. Δεν λείπουν δημοσιεύματα φιλολογικού χαρακτήρα, χρονογραφήματα, πανηγυρικοί επ' ευκαιρία διαφόρων επετείων, επικήδειοι, καθώς και κείμενα από την ιστορία της Σάμου.

Στα κατοχικά φύλλα, από τις 3 Ιουλίου 1941 έως τις 9 Ιανουαρίου 1942, επισυνάπτονταν και η ιταλική εφ. *L' Eco d'Italia*, των ιταλικών ενόπλων δυνάμεων κατοχής. Το πρώτο φύλλο της δεν σώζεται αλλά και το φύλλο της 9^{ης} Φεβρουαρίου 1950 δεν δείχνει να είναι το τελευταίο, καθώς δεν αναφέρεται πουθενά

ότι η εφημερίδα διακόπτεται για κάποιους λόγους την έκδοση της και μένουν ανολοκλήρωτα άρθρα της σε συνέχειες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΔΚΒΜ, ΕΒΕ (έτ. ΚΔ΄, 5 Απρ. 1939 - Η Δεκ. 1939, και έτ. ΚΕ΄, 5 Ιαν. 1940 - 14 Νοε. 1940).

ΜΑΡΙΑ ΚΑΒΒΑΛΙΑ-ΒΟΙΚΛΗ

Σαμπρή, Μουσταφά [Sabri- Şeyhülislam, Mustafa]

(Tokat σημ. Τουρκίας, 1869 - Αίγυπτος 1954). Είναι ο τελευταίος ανώτατος θρησκευτικός ηγέτης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Επειδή ήταν πιστός οπαδός του σουλτάνου ήρθε ως πρόσφυγας μαζί με τον ελληνικό στρατό στην Ελ-

λάδα και εγκαταστάθηκε στην Ξάνθη, όπου εργάστηκε ως συντάκτης και αρθρογράφος στην εφ. **Yarın*. Από εδώ συνέχισε τον αγώνα του, έχοντας την υποστήριξη της ελληνικής διοίκησης, κατά των μεταρρυθμιστικών ιδεών στην Τουρκική Δημοκρατία. Αυτές τις θέσεις προβάλλει σχεδόν σε όλα τα άρθρα και σχόλια της εφημερίδας του. Αργότερα εγκαταστάθηκε στην Αίγυπτο, όπου έζησε έως το τέλος της ζωής του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Yarın*: Εγκυκλοπαίδεια *Meşdan Larus*, τ. 9, Istanbul 1973, σ. 89.

ΡΙΖΑ ΚΙΡΑΗΝΤΟΚΜΕ

Σαμψών, Νίκος

(Λευκωσία, 1935-2001). Δημοσιογράφος, αγωνιστής στον ένοπλο απελευθερωτικό αγώνα του 1955-1959 και πραξικοπηματικός «πρόεδρος» της Κύπρου το 1974. Φοίτησε στο Ελληνικό Γυμνάσιο Αμμοχώστου, στο Εμπορικό Λύκειο Αμμοχώστου και στην Ανώτερα Δημοσιογραφική Σχολή στην Αθήνα. Κατά τη διάρκεια του ένοπλου απελευθερωτικού αγώνα του 1955-1959 εντάχθηκε στην ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών) και απετέλεσε δραστήριο στέλεχος της οργάνωσης, με αγωνιστική δράση κυρίως στην πρωτεύουσα Λευκωσία και στην περιοχή της. Παράλληλα, άρχισε τη σταδιοδρομία του ως δημοσιογράφος, εργαζόμενος από το 1956 στην εφημερίδα **Φιλελεύθερος*. Σύντομα όμως επισημάνθηκε από τους Βρετανούς και, προκειμένου ν' αποφύγει τη σύλληψη, συνέχισε την αγωνιστική του δραστηρι-

ότητα κρυβόμενος, ως αντάρτης, εγκαταλείποντας και τη δημοσιογραφική του εργασία. Διετέλεσε υπεύθυνος τομέα και αρχηγός ομάδας κρούσμων της ΕΟΚΑ για σύντομο χρονικό διάστημα.

Τον Ιανουάριο 1957 συνελήφθη από τους Βρετανούς στο χωριό Δάλι και, ενώπιον ειδικού δικαστηρίου, θρήθηκε ένοχος για την εκτέλεση βρετανών μελών των δυνάμεων ασφαλείας και καταδικάστηκε δύο φορές σε θάνατο. Τελικά η ποινή του μετετράπη σε ισόβια δεσμά και, για λόγους ασφαλείας, μεταφέρθηκε σε φυλακή στην Αγγλία. Εκεί προσπάθησε, ανεπιτυχώς, να δραπετεύσει. Τον Μάρτιο 1959, αμέσως μετά την υπογραφή των Συμφωνιών της Ζυρίχης στο Λονδίνο, απέδθηκε ελεύθερος αλλά δεν τον επετράπη να επανέλθει στην Κύπρο. Πήγε στην Αθήνα, όπου εργάστηκε για λίγο ως δημοσιογράφος. Μετά την εγκαθίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας (Αύγ. 1960), επέστρεψε στην Κύπρο.

Τον Οκτώβριο 1960 άρχισε την έκδοση της δικής του εφ. **Μάχη*, στη Λευκωσία, αρχικά ως εβδομαδιαίας και αργότερα ως ημερήσιας πρωινής. Σύντομα η *Μάχη* απέκτησε μεγάλη κυκλοφορία και στελεχώθηκε με καλό δίκτυο δημοσιογράφων και συνεργατών, απέκτησε δε και δικές της τυπογραφικές εγκαταστάσεις. Η έκδοσή της συνεχίστηκε έως το 1980. Από τον Ιούλιο 1961 ο Σαμψών εξέδιδε και την εβδομαδιαία εφ. *Το*Θάρρος*, που κι αυτής η έκδοση συνεχίστηκε έως το 1980. Πα ένα διάστημα, ενσωματωμένη στο *Θάρρος*, εκδιδόταν και η εφ. *Νέος Αθλητισμός*. Τέλος, για έξι περίπου μήνες, κατά το 1964-1965, ο Σαμψών εξέδιδε και την απογευματινή εφ. *Νίκη*.

Με την έναρξη της ανταρσίας των Τουρκοκυπρίων, στο τέλος του 1963, ο Σαμψών δημιούργησε δική του ένοπλη ομάδα, με την οποία και πήρε μέρος σε σκληρές μάχες στην περιοχή της Λευκωσίας, ιδίως στην Ομορφίτα. Αργότερα η τουρκική προπαγάνδα τον κατηγορήσε για ομαδικές κι εν ψυχρώ δολοφονίες Τουρκοκυπρίων. Το 1965 αναμειχθηκε στην υπόθεση της συνωμοσίας κατά των Γεωργίου και Ανδρέα Παπανδρέου (στη γνωστή υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ που είχε συγκλονίσει την Ελλάδα). Στην θυελλώδη δίκη που έγινε σε ειδικό στρατοδικείο στην ελληνική πρωτεύουσα, ο Σαμψών ήταν βασικός μάρτυρας κατηγορίας, όπως και ο στρατηγός Γρίβας, αρχηγός τότε της Κυπριακής Εθνοφυρούρας. Μετά την επιβολή της στρατιωτικής δικτατορίας στην Ελλάδα το 1967, ο Σαμψών διατήρησε επαφή με ανώτερους και ανώτατους ελλαδίτες αξιωματικούς, μεταξύ των οποίων περιλαμβανόταν κι ο δικτάτορας Δημήτριος Ιωαννίδης.

Στις βουλευτικές εκλογές του 1970 ο Σαμψών πήρε μέρος ως συναρχηγός του κόμματος της Προοδευτικής Παρατάξεως, κι εξελέγη βουλευτής Αμμοχώστου. Φαίνεται ότι δεν είχε ενεργό συμμετοχή στην προετοιμασία και διενέργεια του πραξικοπήματος της ελληνικής χούντας κατά της νόμιμης κυβέρνησης του προέδρου κι αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'. Όμως, μετά την εκδήλωση του πραξικοπήματος, στις 15 Ιουλίου 1974, οι πραξικοπηματίες έψαχναν εναγωνίως να βρουν κάποιο πρόσωπο που να το κάνουν «πρόεδρο», σ' αντικατάσταση του Μακαρίου. Τα πρόσωπα που εκ των προτέρων επέλεξαν, αρνήθηκαν να αναλάβουν τον ρόλο αυτό. Τότε επελέγη ο Σαμψών, που απεδέχθη κι ανέλαβε ως «πρόεδρος» της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Στο «αξίωμα» αυτό παρέμεινε για οκτώ μόνο μέρες. Γιατί, πριν ακόμη επικρατήσουν ολοκληρωτικά οι πραξικοπηματίες, εκδηλώθηκε η στρατιωτική εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο, που άρχισε στις 20 Ιουλίου 1974. Τα τραγικά γεγονότα που προκλήθηκαν, είχαν ως άμεσο αποτέλεσμα την πτώση της ελληνικής στρατιωτικής δικτατορίας στην Ελλάδα και την ανάθεση της εξουσίας στους πολιτικούς, με αποτέλεσμα την επαναφορά της δημοκρατίας. Ταυτόχρονα γκρεμίστηκε και το παρακλάδι της ελληνικής χούντας στην Κύπρο, δηλαδή η «κυβέρνηση» του Σαμψών, ο οποίος και παρέδωσε την εξουσία στον Γλαύκο Κληρίδη.

Μετά την επιστροφή από την εξορία του προέδρου Μακαρίου τον Δεκέμβριο 1974 και την προσφορά «κλάδου ελαιάς», ο Σαμψών δεν παρενοχλήθηκε όσο παρέμενε μακριά από δραστηριότητες που προκαλούσαν τα αισθήματα του λαού και δημιουργούσαν ένταση. Όμως τον Ιανουάριο 1975, όταν εκφώνησε εμπρηστικό λόγο στο μνημόσυνο του στρατηγού Γρίβα στη Λεμεσό, κατηγορήθηκε για παρανομίες κατά το πραξικόπημα. Συνελήφθη, δικάστηκε και καταδικάστηκε σε 20 ετών φυλάκιση. Το 1979 του επετράπη να μεταβεί στο εξωτερικό για λόγους υγείας. Αναχώρησε αλλά δεν επέστρεψε.

Όταν εξελέγη πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας ο Γλαύκος Κληρίδης δόθηκε χάρη στον Νίκο Σαμψών, ο οποίος επέστρεψε στην Κύπρο και επανέκδωσε τις εφημερίδες του *Μάχη* και *Το Θάρρος* στις 24 Οκτωβρίου 1992. Ο Νίκος Σαμψών απεβίωσε τον Μάιο 2001. Τη διεύθυνση των δύο εφημερίδων συνέχισε ο γιος του Σωτήρης Σαμψών και η έκδοσή τους συνεχίζεται έως σήμερα, παρά το γεγονός ότι η κυκλοφορία τους έχει μειωθεί σημαντικά.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, «Σαμφών Νικόλαος». *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 1Β, Λευκωσία 1990, σ. 154-155.

ΑΝΔΡΕΑΣ Κ.Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Σαμφώ

Ήτοι συλλογή ποιήλης, τερπνής και ωφελίμου ύλης. Υπό Γεωργίου *Αρχοντοπούλου. Μυτιλήνη. Ιαν. 1881 - Δεκ. 1881. Μότο: «Καθάνοισα δε κείσειαι, ουδέ ποτα μνα-μοσύνα σέθεν έσσειε' ουτέ τόντ' ουδ' ύστερον. ου γαρ πεδέχεις βρόδων των εκ Πιερίας (Σαμφ. αποσπ. 68)». Μηνιαία, είκοσι τεσσάρων σελίδων με συνεχή σελιδαρίθ-μηση (288 σ.), μονόστιχο, διαστάσεων 24x14 εκ. Τυπο-νόταν στο ιδιόκτητο τυπογραφείο του δάσκαλου-εκδότη, το πρώτο στο νησί, από το 1869.

Στην προγραμματική δήλωσή του ο εκδότης επι-σημαίνοντας ότι το νέο έτος διαχέει παντού ειμφο-σύνη, δηλώνει ότι σ' αυτή συμμετέχει και η *Σαμφώ*, παροτρύνοντας να διαβαστούν οι προτρεπτικοί της λόγιοι περι παιδείας, τους οποίους παραδέτει ως μό-το και τονίζοντας ότι: «την ποιητικήν ταύτην ρήτραν της Λεσβίας Μούσης ασ γεωγράφωμεν καθύτατα εν ταις καρδίαις ημών των ημετέρων τέκνων, χερσί τε ποσί τε δραξάμενοι της παιδείας, ήτις καλλιεργούσα το λογικόν μόνη καθιστά τον άνθρωπον γνησίαν εκό-να του Δημιουργού και αληθή επίγειον δέον». Αυτός

δα είναι και ο στόχος του: «η δια ποικίλων γνώσεων ανάπτυξις του νούσ και ελληνοπρεπής ρυθμίσις της ομογενούς νεολαίας».

Η *Σαμφώ*, σε σύγκριση με τον *Πιττακό και τον Πανδέκτη, περιοδικά της ίδιας περιόδου, είναι περισσότερο λογοτεχνική, παρά εκπαιδευτική. Σε όλα τα τεύχη της έχει από ένα ποίημα και ένα δι-ήγημα, μάλιστα από τα τελευταία δύο σε αρκετές συνέχειες («Αι φυλακai και η κεφαλική ποινή», «Συνάντησις απροσδόκητος») ανήκαν, αντιστοι-χως, στους πολυδιαβασμένους τότε Αλέξανδρο Ρίξο *Ραγκαβή και Κωνσταντίνο *Ράμφο. Από τα ποιήματα τρία είναι ανώνυμα και τρία με αταυτο-ποίητα αρχικά ή με ψευδώνυμα. Τα άλλα ανήκουν στους Φίλιππο Ιωάννου και Δ. Παπαρηγόπουλο και στους Λέσβιους Κωνσταντίνο Α. Μιχαηλίδη, Μιχαήλ Ι. Μιχαηλίδη και Δημήτρη Πέτρου. Πλού-σια στη *Σαμφώ* είναι η επίκαιρη ύλη: δημοτελή μη-μόσυνα, νεκρολογίες, επετειακές συγκεντρώσεις, συνελεύσεις σωματείων, που δίνουν μια «άμεση» εικόνα της ζωής της Μυτιλήνης, ενδιαφέρουσα για τους ερευνητές, όπως και ιδιαίτερος χρήσιμη σή-μερα, για τους ίδιους, είναι η εργασία του εκδότη Γ. Αρχοντοπούλου με τίτλο *Λεσβιακά. Ήτοι ιστορική και γεωγραφική περιγραφή της Λέσβου*, σε πολλές συνέχειες.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΜ, ΕΛΙΑ (1881. αρ. τχ. 1-12. σε φωτοτυπία).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Βαλέτας, *Αιολική Βιβλιογραφία*, Αθήνα 1939, λ/α 2325, σ. 188· Κ. Μίσσιος, «Τα λεσβιακά περιοδικά από το 1877 έως το 1940», π. *Τα Ψαρά*, τχ. 52-54 (Οκτ.-Δεκ. 1984), 33-36' του ίδιου, «Ποιητές και στιχοπλόκοι των περιοδικών Πιττακόσ, Πανδέκτησ, Σαμφώ (1877-1981)», π. *Λεσβιακά*, τ. ΙΓ' (1991), 202-233· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1991), 190-196· Κ. Μίσσιος, *Η Λεσβιακή Άνοιξη εν καρποφορία*, Μυτιλήνη 1994, σ. 39-53' του ίδιου, *Φιλολογικά και πάρεργα της Μυτιλήνης*, Μυτιλήνη 1996, σ. 44-56.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Σαράφης, Θανάσσης [Καρτέρης, Κώστας]
(Μυτιλήνη, 1906 - Αθήνα, 18 Ιαν. 1986). Έναν χρό-νο πριν τελειώσει το γυμνάσιο Μυτιλήνης, πήγε στην Αθήνα συνεχίζοντας τις σπουδές του στη σχολή γλωσσών και εμπορίου. Εκεί έγραψε τους πρώτους στίχους που δημοσιεύθηκαν στα π. *Σα-λόνη* και **Εξέλαση*. Το 1924 γυρίζει στη Μυτιλήνη και αρχίζει να δημοσιογραφεί στην εφ. *Νέος Κή-ρυξ* του Ηλία Ηλιάδη. Ξαναφεύγει στην Αθήνα, γρήγορα, απ' όπου συνεχίζει στην «Κώστας

Καρτέρης» – με την εφ. **Ταχυδρόμος* των Στρ. *Μυριβίλη και Θ. *Λεφκία έως το 1929 που γυρίζει στη Μυτιλήνη και προσλαμβάνεται συντάκτης στην ίδια εφημερίδα.

Παράλληλα και έως το 1934 βγάζει με τον Θεόδωρο Τέμπο την ετήσια αποκριάτικη επιθεώρηση *Καρνάβαλος* και μαζί με τον Θ. Τέμπο, τον Δ. *Λεοντή και τον Στρ. Βαρελτζίδα ιδρύουν της Ένωση Συντακτών Λεσβιακών Εφημερίδων που αργότερα συγχωνεύθηκε με την Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Πελοποννήσου-Ηπείρου-Νήσων. Το 1935, όταν κατά το Κίνημα του Μαρτίου συνελήφθη ο Θ. Λεφκίας και έκλεισε ο *Ταχυδρόμος*, ο Σαράφης εκδίδει δική του εφημερίδα, τον *Λεσβιακό Τύπο*, που κρατά έως την επανέκδοση του *Ταχυδρόμου*, προς το τέλος της ίδιας χρονιάς. Το 1936, πάλι με το κλείσιμο του *Ταχυδρόμου* λόγω της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου, εγκαθίσταται στην Αθήνα και εργάζεται στη εφ. *Ο *Τύπος* του Ν. Κρανιωτάκη. Έως την αποχώρησή του από την ενεργό δημοσιογραφία, εργάστηκε κατά διαστήματα ως ρεπόρτερ και συντάκτης ύλης, χρονογράφος, κριτικός του θεάτρου, επιφυλλιδιογράφος στις εφ. *Χρόνος*, *Πρωινός Τύπος*, *Εμπρός*, *Ελληνική Ημέρα*, **Πρωία*, **Ακρόπολις*, *Προοδευτικός Φιλελεύθερος* κ.ά.

Πα πολλά χρόνια ήταν επιμελητής ύλης του *Ραδιοπρογράμματος*. Ασχολήθηκε ιδιαίτερος με τη θεατρική κριτική και τον κόσμο του θεάτρου, αφήνοντας πλούσιο υλικό στα έντυπα που έγραφε και μία βιογραφία (1938) της Αικατερίνης Βερώνη. Πολλά κείμενά του δημοσιεύθηκαν μετά τη συνταξιοδότησή του σε λεσβιακά έντυπα. «Εντάσσεται, ιδίως στα πρώτα χρόνια του, στους παράγοντες της Λεσβιακής Άνοιξης» γράφει ο Γ. *Βαλέτας και ο Παντελής Αργύρης που επιμελήθηκε το μεταθανάτιο βιβλίο του *Κείμενα* (1988) σημειώνει στον πρόλογο: «Ο Σαράφης ήξερε να διηγείται. Ο γραπτός του λόγος αυθόρμητος, γλωσσικά μικτός, χωρίς στολίδια, ρέει τακτοποιημένος σε προτάσεις σύντομες και εύληπτες».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ.Π. Λεοντής, «Δημοσιογραφικά πένθη. Θανάσης Σαράφης-Καρτέρης», εφ. *Δημοκράτης*, αρ. φ. 9675 (24 Ιαν.1986)· Γ. Χατζηθασίλειου, «Θανάσης Σαράφης-Καρτέρης», π. *Αγιάσος*, τχ. 32 (Γεν.-Φλεβ.1986)· Γ. Βαλέτας, «Θανάσης Σαράφης-Καρτέρης», π. *Αιολικά Γράμματα*, τχ. 91-92 (1986), 74· Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. 2, Αθήνα 1990, σ. 283-286· Κ. Μίσσιος, *Ανθολόγιο Λεσβίων Ποιητών*, τ. Β', Μυτιλήνη 1998, σ. 279-280.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Σαρδέλλης, Αλκιβιάδης

(Βουκουρέστι, 1868 - Μπρασόφ, 1907). Δημοσιογράφος. Πρωτότοκος υιός του γνωστού δημοσιογράφου Ζαχαρία *Σαρδέλλη, σπούδασε στο ελληνικό λύκειο Βενιέρη στο Γαλάτσι και στη συνέχεια παρακολούθησε τα μαθήματα της Ιατρικής Σχολής στο Βουκουρέστι. Ασχολήθηκε, όπως και ο πατέρας του, με τη δημοσιογραφία και από το 1883 ανέλαβε τη διεύθυνση της οικογενειακής εφ. **Ιρίς*. Ακολουθώντας την πολιτική γραμμή του πατέρα του, υπήρξε αγωνιστής για τα εθνικά ζητήματα της Ελλάδας, αλλά και θερμός οπαδός της ελληνορουμανικής συνεννόησης. Κατά την περίοδο της διαταραχής των διπλωματικών σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Ρουμανίας, ο Α. Σαρδέλλης εξορίστηκε στο Μπρασόφ, στην Τρανσυλβανία, όπου και πέθανε το 1907.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Ιρίς*, αρ. φ. 150, 25 Μαρτ. 1915· Δ.Β. Οικονομίδης, «Σημειώσεις δια την ιστορίαν των εν Ρουμανία Ελληνικών Εφημερίδων και πρώτων βιβλιοπωλείων», *Μηνυμοσύνη*, τ. 6 (1976-1977), 68-93.

OLGA CIGANCI – ANCA DOBRE

Σαρδέλλης, Αριστοτέλης

(Βουκουρέστι, 1882-;>). Δημοσιογράφος. Δευτερότοκος γιος του δημοσιογράφου Ζαχαρία *Σαρδέλλη, σπούδασε στο ελληνικό λύκειο «Αθηνά» του Δ. Πυλαρίου στο Γαλάτσι και στη συνέχεια στην Ελλάδα, στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Το 1907, μετά τον θάνατο του αδελφού του Αλκιβιάδη *Σαρδέλλη, επέστρεψε στο Βουκουρέστι και ανέλαβε τη διεύθυνση της οικογενειακής εφ. **Ιρίς*. Έμεινε στη θέση αυτή έως το 1941, όταν η εφημερίδα έπαυε να εκδίδεται. Παράλληλα, συνεργάστηκε και με άλλες ελληνικές εφημερίδες της Ρουμανίας, όπως *Ο *Νέος Ελληνισμός* και η **Νέα Ελλάς*.

Υπήρξε στον ρουμανικό στρατό και έλαβε πολιτικά και στρατιωτικά παράσημα, διετέλεσε ανώτερος δημόσιος λειτουργός και υπήρξε μέλος του ρουμανικού πολιτικού κόμματος των εθνικοχριστιανών του Ο. Goga, το οποίο κυβέρνησε κατά την περίοδο 1937-1938. Χρημάτισε επίσης αντιπρόεδρος της ρουμανικής Εταιρείας «Φίλοι της Ελλάδος», υπό την αιγίδα της οποίας εκδόθηκε η εφ. *Ιρίς* κατά τα τελευταία έτη της έκδοσής της. Η εν λόγω ρουμανική Εταιρεία σχεδίαζε επίσης να εκδώσει στο Βουκουρέστι μια καινούρια ρουμανο-γαλλική εφημερίδα, η οποία να ασχολείται με τα ζητήματα των λαών των Βαλκανίων. Σύμφωνα με όσα σημειώνει ο Αρ. Σαρδέλλης στο άρθρο του *Πώς και γιατί έγινα*

δημοσιογράφος, στο πανηγυρικό φύλλο της *Ίριδος* της 17^{ης} Απριλίου 1938 που κυκλοφόρησε για την επέτειο των εβδομήντα ετών κυκλοφορίας της, ο ίδιος είχε εισηγηθεί την ίδρυση του συλλόγου «Φίλοι της Ελλάδος», για τη στερέωση των ελληνορουμανικών σχέσεων. «επί τη βάση του οποίου συνεστήθη και εις τας Αθήνας ο Σύλλογος «Οι Φίλοι της Ρουμανίας»».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Ίρις*, αρ. φ. 150, 25 Μαρτ. 1915· Δ.Β. Οικονομίδης, «Σημειώσεις δια την ιστορίαν των εν Ρουμανία Ελληνικών Εφημερίδων και πρώτων διβλιοπωλείων», *Μνημοσύνη*, τ. 6 (1976-1977), 68-93· Ι.Γ. Παπαϊωάννου, *Ζαχαρίας Π. Σαρδέλλης εκ Παγωνίου, ο εμπνευστής της ανασυστάσεως των Ολυμπιακών Αγώνων: σύμβουλος, γραμματέας και διδάσκαλος του μεγάλου εθνικού ευεργέτου Εισαγγέλη Ζάππα*, Πάπιγκο, Εφορεία Καλλινειών Σχολείων Πατίγκου / Κληροδότημα Μιχαήλ Αναγνωστοπούλου, 2004 (2^η έκδ. 2005).

OLGA CIGANCI – ANCA DOBRE

Σαρδέλλης, Ζαχαρίας

(Πάπιγγο Ζαγοράς, 1813 - Γκαέστι Ρουμανίας, < >), Εκπαιδευτικός, δημοσιογράφος, μεταφραστής, Σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Μετά την αποφοίτησή του ανέλαβε τη διεύθυνση του ελληνικού σχολείου της Όρσοβας (τότε στην Αυστροουγγαρία). Το 1857 πήγε στη Ρουμανία ως σύμβουλος και γραμματέας του Ευάγγελου Ζάππα, τον οποίο και βοήθησε αργότερα στην ευεργετική του δραστηριότητα, κυρίως στα ζητήματα που αφορούσαν την ανέγερση του Ζυπταίου Μεγάρου στην Αθήνα, την οργάνωση της έκδοσης των Ολυμπίων, την προίκιση της Ρουμανικής Ακαδημίας, καθώς και τη σύνταξη της διαθήκης του.

Το 1865, βοηθούμενος από τον Θ. *Πασχίδη και από τον Ν. Φιλιππίδη, ίδρυσε την ελληνική εφ. **Ίρις*. Μέσα από τα άρθρα του αναγνωρίζει κανείς τον αγωνιστή για την εθνική αποκατάσταση της Ελλάδας, Εξαιτίας του γεγονότος αυτού έπεσε θύμα μίας απόπειρας δολοφονίας, κατά την οποία έχασε το δεξί του μάτι, ενώ εξορίστηκε δύο φορές (1862, 1875). Τα απομνημονεύματά του δημοσιεύτηκαν το 1915, σε επιφυλλίδα στην εφ. *Ίρις*. Διακρίθηκε επίσης ως μεταφραστής· μετέφρασε στα ρουμανικά την πολιτική κωμωδία του Δημ. Παπαρηγόπουλου *Συζύγου Εκλογή* (1868), η οποία παίχτηκε με επιτυχία στο Εθνικό Θέατρο της Ρουμανίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Ίρις*, αρ. φ. 150, 25 Μαρτ. 1915· Άλκης Μυροσίης-Μάνδης, *Ηπειρώται δημοσιογράφοι στη Ρουμανία: Ζ. Σαρδέλλης και υιοί, Στ. Σίμος, Ι. Οικονομίου, Κ. Βελέντζας κ.ά.*, Αθήνα, Ηπειρωτική Εστία Αθηνών, 1973· Δ.Β. Οικονομίδης, «Σημειώσεις δια την ιστορίαν των εν Ρουμανία Ελλη-

νικών Εφημερίδων και πρώτων διβλιοπωλείων», *Μνημοσύνη*, τ. 6 (1976-1977), 68-93· Ι.Γ. Παπαϊωάννου, *Ζαχαρίας Π. Σαρδέλλης εκ Παγωνίου, ο εμπνευστής της ανασυστάσεως των Ολυμπιακών Αγώνων: σύμβουλος, γραμματέας και διδάσκαλος του μεγάλου εθνικού ευεργέτου Εισαγγέλη Ζάππα*, Πάπιγκο, Εφορεία Καλλινειών Σχολείων Πατίγκου / Κληροδότημα Μιχαήλ Αναγνωστοπούλου, 2004 (2^η έκδ. 2005).

OLGA CIGANCI – ANCA DOBRE

Σατάν

Σατυρικών ημερολόγιον, Αλεξάνδρεια, 1927-1959, 189-τής-εκδότης: Γ. *Κοκκάλης (Κοκτέιλ). Ετήσιο ημερολόγιο, σχήματος 8^{ου}. Τιμή: 10 γ.[ρόσια] δ.[ιατιμήσεως] αρχικά, 15 γ.δ. την δεκαετία του 1940, 25 γ.δ. την δεκαετία του 1950. Τυπογραφείο: του Εμπορείου, Εκτύπωση εξωφύλλου: λιθογραφείο Χρ. Αναστασιάδη.

Είναι ένα τυπικό ημερολόγιο, αποκλειστικά σατυρικό. Περιλαμβάνει όλες τις απαραίτητες για ένα ημερολόγιο ενότητες, με σατιρικό περιεχόμενο και αναφορές στην τοπική κοινωνία, τον αιγυπτιακό ελληνισμό: Καζαμία (Εκλείψεις: «ολκή έκλειψις δεατών εις το Μπελβεντέρε»)· Εποχές: «Η Άνοιξις φαίνεται αμέσως από τα διάφορα ανοίγματα. Κυρίως όμως από το άνοιγμα των ντεκολιτέδων των

γυναϊκών»), εορτολόγιο («Λέοντος, πάπα του Υπογραφείου του Εμπορίου, Τελώνου του χασισεμπόρου και Φαρισαίου του ακτοφύλακος») κ.ά. Κατά τα άλλα, η ύλη περιλαμβάνει γελοιογραφίες, ανέκδοτα και ευθυμογραφήματα, τυπικά δείγματα του χιούμορ και της αισθητικής που χαρακτηρίζει το είδος των σατιρικών ημερολογίων της εποχής (δικαστικά χρονικά, «Κερατολογίες», «Μπεκρίδικα» κ.ά.) Στο τέλος κάθε τόμου, η «Σατανική πυθιά», μέσω ενός περίπλοκου συστήματος έτοιμων ερωτήσεων και αποκρίσεων, δίνει προφητικές απαντήσεις στις ερωτήσεις και τις αγωνίες των αναγνωστών και των δύο φύλων.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1930 περίπου, στον Σατάν δημοσιεύονται επίσης χρονογραφήματα και διηγήματα γνωστών λογοτεχνών και δημοσιογράφων, ελλήνων και ξένων (Παύλος Νιρβάνας, Δημοσθένης Βουτυράς, Φώτος Γοφύλλης, Γεώργιος *Σουρής, Γρηγόριος *Ξενοπούλος, Δημήτρης *Ψαθάς, Άντον Τσέχωφ, Μ. Ζόσενκο, Άρθουρ Κόων Ντούλ), ενώ στο ημερολόγιο του 1939 κάνουν την εμφάνισή τους και οι πρώτες φωτογραφίες (του Γκάρη Κούπερ και της Κλωντέτ Κολμπέρ). Τα έγγραφα εξώφυλλα φιλοτεχνεί ο Νίκος Παππάς («ΝΙ-ΚΟ») και αργότερα ο Νίκος Γόγος. Άλλοι συνεργάτες (σκιτισογράφοι και ευθυμογράφοι «ανταποκριτές»): Αριστό. Άις Κριμ και Σόδα, Γριμάλδης, Ραμπάμπας, Κεμ. Γ. Χιώτης, Γραφοδαίμων, Γ. Ματσούκης, Πάνος Κουρτέλης («Πικ»), Μ. Μαλλιάρakis. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι πολλές και ποικίλες διαφημίσεις ελληνών επαγγελματιών και επιχειρηματιών της Αιγύπτου, οι οποίες καλύπτουν όλο το φάσμα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής του αιγυπτιακού ελληνισμού επί μία τριακονταετία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (1928-1954, 1956-1959).

ΠΡΩΤΟΣ ΤΣΑΚΝΙΑΣ

Σατιρική

Λευκωσία, 1964-1985, με διακοπές: 22 Αυγ. 1964 - 22 Ιουν. 1967, Νοε. 1974-1983 και 1984-1985. Εκδότης-διευθυντής: Γιώργος Μαυρογένης. Εβδομαδιαία, οκτασέλιδη, εξάσπληη, σχηματος ταμπλόιντ (κυκλοφόρησε για ένα μικρό διάστημα και ως περιοδικό). Τιμή φύλλου: 20 μιλς. Τυπογραφείο: Πρίνκτο Λτδ., Λευκωσία.

Σατιρική και γελοιογραφική εφημερίδα, που εκδόθηκε σε καιρούς δύσκολους για την Κύπρο και ενώ η τουρκοκυπριακή ανταρσία και οι απειλές της Τουρκίας εναντίον της Κύπρου κλιμακώνονταν. Συ-

νέχισε την έκδοσή της έως το 1967, για να επανεκδοθεί λίγους μήνες μετά την τραγωδία της Κύπρου το 1974 και να διατηρήσει την έκδοσή της για άλλη μία δεκαετία. Τα πολιτικά γεγονότα των περιόδων αυτών ενέπνευσαν τον κύριο όγκο του γελοιογραφικού έργου του Μαυρογένη, ο οποίος δημιούργησε και τον γνωστό του ήρωα «Τόφαλλο», τον κύπριο θυμόσοφο βρακά, μέσω του οποίου διατύπωνε τα δηκτικά σχόλιά του. Η απεικόνιση των γεγονότων της τελευταίας πολυκύμαντης εικοσαετίας με τον γελοιογραφικό φακό του Μαυρογένη αποτελεί μια πρωτότυπη αλλά και αξιόλογη προσφορά στον χώρο της έντυπης κυπριακής δημοσιογραφίας.

Εκτός από τον Μαυρογένη, μαζί της συνεργάστηκαν και διάφοροι άλλοι γελοιογράφοι και σατιρικοί συγγραφείς, όπως οι Μιχάλης Πιτσιλίδης («Η στήλη του ΠΙΓΣ» κατά την πρώτη περίοδο έκδοσής της), Ανδρέας Χατζηλοΐζου («Αριστοφάνης»), Χριστάκης Γεωργίου, Δημήτρης Παπαδημήτρης κ.ά.

Ανέστειλε οριστικά την έκδοσή της τον Δεκέμβριο 1985, όταν ο Γιώργος Μαυρογένης παρουσίασε προβλήματα υγείας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΓΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, «Σατιρική», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. ΙΒ', Λευκωσία 1990, σ. 164.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Σατιρική

Εφημερίς σατιρική, το μήνα δις, μα τακτική, Νάξος, 3 Ιουν. 1926 - 1 Ιαν. 1928, αρ. φ. 1-23. Ιδιοκτήτης: Νίκος Πρωτόπαπας. Εκδότης-διευθυντής: Ματθαίος Πρωτονοτάριος-Ραγκαβής. Δεκατενήμερη, δισέλιδη, δίστηλη, σε σχήμα τέταρτο. Ετιμάτο, όπως δηλώνουν με τον τρόπο τους οι εκδότες «το χρόνο/για δραχμάς πενήντα μόνο./Κί' εις το εξωτερικόν/η πενήντα εις χρυσόν/κι' από την Αμερική/δυσ δολλάρια απ' εκεί». Τυπώνεται στη Νάξο (Χώρα), στο τυπογραφείο του Αντ. Χάμπτα, του μετέπειτα εκδότη της εφ. **Φωνή Νάξου-Πάρου* (1926-1936) και συνεργάτη της *Σατιρικής*, για μικρό χρονικό διάστημα.

Πρόκειται για τη μοναδική έμμετρη και σατιρική ναξιακή εφημερίδα. Η έκδοσή της αποτελούσε για τα δεδομένα της τότε εποχής (έντονος πολιτικές και κοινωνικές ανακατατάξεις), και ειδικά γι' αυτά της μικρής ναξιακής κοινωνίας, ένα αληθινό τόλμημα, το οποίο μόνον άξιοι πνευματικοί άνθρωποι, όπως οι εκδότες της, θα μπορούσαν να αναλάβουν. Γραφόνταν εξ ολοκλήρου σε στίχους, από το κύριο άρθρο μέχρι και

το πλέον ασήμαντο σχόλιο της, χωρίς να εξαιρούνται και αυτές οι διαφημίσεις ή τα κοινωνικά.

Στην πρώτη της σελίδα υπήρχαν σταθερά τα σκίτσα τριών μορφών: επάνω αριστερά και δίπλα στο λογότυπο της η μορφή ενός μικρού εφημεριδοπώλη που διαλαλεί το εμπόρευσμά του και στο κέντρο οι καρικατούρες δύο μεσήλικων ανδρών, του «Λευκία» και του «Σκουρίδη», οι οποίοι, ως personae των δύο εκδοτών, συνδιαλέγονται έμμετρα και σχολιάζουν με σατιρική πάντοτε διάθεση τα αναφερόμενα στη συνέχεια θέματα. Η σύγκρισή τους με τον *Ρωμηό του Γ.*Σουρή είναι αναπόφευκτη, όχι μόνον εξ αιτίας της αντιστοιχίας των προαναφερθέντων με τους πασιγνώστους «Φασουλή» και «Περικλέτο», αλλά και λόγω του σχήματος, του έμμετρου χαρακτήρα της εφημερίδας, του λογότυπού της κ.ά.

Ο δάσκαλος Νικόλαος Πρωτοπαπτάς και ο ποιητής Ματθαίος Πρωτονοτάριος (και Ραγκαβής, λόγω του ποιητικού του ταλέντου), ήταν αμφότεροι Απειράνδιοι την καταγωγή, γι' αυτό και προέβαιαν μέσα από τις στήλες της εφημερίδας τους τα προβλήματα της γενέθλιας γης, χωρίς όμως να εκτραπούν σε άκρατο τοπικισμό, εθελοτυκλώνοντας ενώπιον των μεγάλων προβλημάτων του υπολοίπου νησιού: αμυριδικό, λιμενικό, οδικό, ζωοκλοπή, πολιτική κατάσταση κ.ά. Φυσικά δεν παρέλειπαν την αναφορά τους στα πολιτικά, στις εκλογές (του 1926), στην καθημερινότητα του νησιού, στην πνευματική του κίνηση, σε καταστάσεις και πρόσωπα της Νάξου. Ωραιοτάτα κομμάτια της Σατιρικής είναι τα δημοσιευόμενα στη στήλη «Τοπικά ζητήματα και ψευδολογήματα»: π.χ., «Στη Χώρα σκοτάδι / βραδυές κ' όχι βράδυ, / βασίλειψ' εκεί, / Ολίγο συνάχι / θα έτυχε νάχει / η μισ Ηλεκτρική».

Ο Μαθιός Πρωτονοτάριος παρέμεινε στη θέση του μέχρι και φ. 9 (2 Οκτ. 1926). Από το επόμενο φύλλο (16 Οκτ. 1926) σημειώνονται αλλαγές στις θέσεις του διευθυντή και του ιδιοκτήτη της. Ο Αντώνιος Χάμπας έγινε συντάκτης και υπεύθυνος της εκδόσεώς της, επειδή ο προκάτοχός του διορίστηκε συμβολαιογράφος στη Χώρα (έως το 1935).

Τα κείμενά της διακρίνονται για το λεπτό χιούμορ, δεν προσβάλλει πρόσωπα και υπολήψεις, «χτυπά» τα τρωτά της ναξιακής κοινωνίας, φιλοσοφεί κάπου-κάπου, αποφεύγει να αναμειχθεί στους κομματικούς φατριασμούς (ακόμη και ο Α. Μιχαλακόπουλος, εξόριστος στη Νάξο εκείνη την περίοδο, γίνεται στόχος της λεπτής σατίρας της), αναφέρεται με τρόπο διασκεδαστικό σε περιστατικά από την καθημερινότητα της πόλης και του χωριού των εκδοτών της.

Αν και οι τελευταίοι υποσχόταν στους αναγνώστες τους ότι «η Σατιρική πιο πίσω / τετρασέλιδη θα γίνει, / μόλις λίγο δυναμώσει, / μόλις λίγο θα παχύνει», ποτέ δεν πραγματώσαν την υπόσχεσή τους, λόγω κυρίως των οικονομικών δυσκολιών που αντιμετώπιζαν. Ας αναφερθεί, τέλος, ότι αυτός ήταν ο λόγος για τον οποίο ανέστειλαν προσωρινά επί έξι μήνες την έκδοσή της (Μάιος-Δεκ. 1927), και τη διέκοψαν οριστικά τον Ιανουάριο 1928.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΝ, Ιδιωτική συλλογή Α. Θεοφίλου (σε φωτοτυπίες από το ΙΑΝ).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Κεφαλληνιάδης, «Τύπος και τυπογραφία στη Νάξο», *Ναξιακά*, τχ. 6 (Ιαν.-Φεβρ. 1986), 38 και τχ. 7 (Μαρτ.-Απρ. 1986), 22· Κ.Μ. Ματζουράνης, «Τύπος και τυπογραφία στη Νάξο», *Ναξιακών Αρχείων*, τχ. 2-3 (Φεβρ.-Μάρτ. 1947)· Ν. Δέτσης, «Η εφημερίδα του Μεσοπολέμου Σατιρική (1926-1928)», *Ναξιακά*, τχ. 22 / 60 (Σεπτ.-Νοέ. 2006), 21-33.

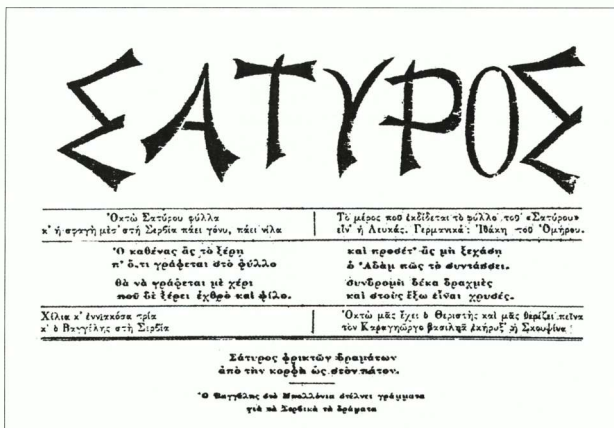
ΜΑΝΩΛΗΣ Γ. ΣΕΡΓΗΣ

Σάτυρος

Λευκάδα, 1903. Εκδότης-συντάκτης: Στάθης Αδάμ. Μότο: «Ο καθέννας ας το ξέρη π' ό,τι γράφεται στο φύλλο θα να γράφεται με χέρι που δεν ξέρει εχθρό και φίλο». Εβδομαδιαία (Κυριακή), τετρασέλιδη, δίτηλη, διαστάσεων 34,5x23,5 εκ. Τιμή φύλλου: 20 λεπτά. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 10 δρχ., εξωτερικού «και στους έξω ένα χρυσές». Τυπογραφείο: αδελφοί Τσιρίμπιαση.

Πρόκειται για την πρώτη, αποκλειστικά, σατιρική εφημερίδα της Λευκάδας. Πρότυπό της αποτέλεσε ο *Ρωμηός του Γ.*Σουρή, με τον οποίον οι ομοιότητες είναι φανερές. Η ύλη οργανώνεται, για παράδειγμα, όπως και στον *Ρωμηό*, μέσα από το διάλογο δύο προσώπων, του «Μπολόνια» και του «Βαγγέλη» (αρ. φ. 5, 6, 8, 9) ή του «Νικολέττου» και του «Μεμά» (αρ. φ. 12, 18). Ψυχή της εφημερίδας ήταν ο Στάθης Αδάμ, ο «Λευκάδιος Σουρής», όπως τον αποκαλούσαν οι σύγχρονοί του.

Όλη η εφημερίδα γράφονταν έμμετρα, ακόμα και τα τυπολογικά στοιχεία της (π.χ. «Το μέρος που εκδίδεται φύλλο του Σατύρου / είν' η Λευκάς, Γερμανικά: Ιθάκη του Ομήρου», «Του Σατύρου έκτο φύλλο Στη Βουλή θρισίει και ξύλο») και οι διαφημιστικές καταχωρίσεις («Και διάφορες ρεκλάμες για κυρίου και για ντάμας»). Πεζά κείμενα («διατριβές και άλλα») εμφανίζονται, όπως δηλώνει η ίδια η εφημερίδα, «προς ποικιλίαν του φύλλου [...] επί πληρωμή καταχωρούμενα», αλλά «μόνον εις την τετάρτην σελίδα».

Ο Αδάμ σατιρίζει την τοπική επικαιρότητα, τα συμβαίνοντα στην ελληνική Βουλή, ιδιαίτερα όσον αφορά στις συζητήσεις για το σταφιδικό ζήτημα και τη θέση που υποστήριξε ο βουλευτής Λευκάδας Γεώργ. Σκληρός, ή τη συμπεριφορά κάποιων Λευκαδίων, όπως του «λιβελλογράφου» Πάνου Κουνιάκη, εκδότη της επίσης σατιρικής εφ. *Ο Παρατηρητής*, όπου και δημοσιεύεται ολοσέλιδη σάτιρα του Κουνιάκη που απευθύνεται στον Αδάμ (αρ. φ. 1. 26 Αυγ. 1903). Ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανοικτή επιστολή του Αδάμ προς τον Αναστάσιο Σκιαδαρέση (αρ. φ. 6), όπου ο συντάκτης, κατά κάποιον τρόπο, απολογείται γιατί το «φύλλον μου» δεν είναι «αριστοτέχνημα σατυρικών». Ένας από τους λόγους είναι γιατί δεν βρίσκειται «εις την αυτήν θέσιν με τον Σουρή [...]. Είμαι εις την αυτήν θέσιν εγώ, σατυρίζω μίαν πολίχνην και εκείνος ολόκληρον κράτος». Πέρα από αυτό, υπάρχει «η πτωχεία εις την ποιητικής μας γλώσσης, ή νομίζετε πως γράφω εις την πλουσιώτατην Ιταλικήν και Αγγλικήν γλώσσαν;». Και υπερασπιζόμενος τον εαυτόν του συνεχίζει, «Ποιά άλλη εφημερίς εκτός του Σουρή εκδίδεται καθ' εβδομάδα από του πρώτου στίχου μέχρι του τελευταίου εν ποιήσει; [...] εάν δε πάλιν είσθε κανότερος εις να εκδίδηται φύλλον καθ' εκάστην Κυριακήν ήμετρον ολόκληρον και καλλίτερον του ιδικού μου, εγώ σας ορκίζομαι ειλικρινώς ότι χάριν της προόδου δέλω πάσαι να εκδίδω το ιδικόν μου».

Μια από τις καλύτερες σάτιρες του Στάθη Αδάμ στον *Σάτυρο* είναι εκείνη που δημοσιεύτηκε στο φ. 12 με τίτλο «Γαϊδωρος σε λοτταρία του

Γουμένου Καραβία», από την οποία παραθέτονται ενδεικτικά αποσπάσματα: «Ο Παπας ο Καραβίας/χάριν εξοικονομίας/κι εφευρέσεως χρημάτων/ εύρε τέχνασμα ωφαιόν κι εν εκ των ευφρεστάτων [...] Κι είπ' αυτός καθ' εαυτόν: /με δραχμούλες εκατόν / η Μονή πρώτον πωλεί κι ένα γάιδαρο ξεκάνει. [...] Κι ύστερα όποιος τον κερδίζει / αφιέρωμα μπορεί στη Μονή να τον αφήσει. / [...] Τέλος πάντων επληρώδη / κι ο αριθμός των εκατό, κι η Γαϊδουρολοτταρία, / κι επληρώθησαν οι πόδοι / του Γουμένου Καραβία».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχειο Ν. Λευκάδας (Αρχεσιφυλάκειο, αρ. φ. 6 [25 Μαΐου 1903], αρ. φ. 8 [8 Ιουν. 1903], αρ. φ. 9 [15 Ιουν. 1903], αρ. φ. 12 [3 Αυγ. 1903], αρ. φ. 18 [27 Οκτ. 1903]). ΧΕΑΒ (αρ. φ. 5, 18 Μαΐου 1903).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Παναγιής Κοντομίχης, *Ο Τύπος της Λευκάδας (1806-1987)*, Λευκάδα 2003, σ. 97-101.

ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΚΟΝΤΟΜΙΧΗΣ – ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΤΟΥ

Σβολόπουλος, Δημήτριος

(Καλαμάτα, 1895 - Αθήνα, 1978). Δημοσιογράφος. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και αμέσως μετά ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία, συνεργαζόμενος με διάφορες εφημερίδες των Αθηνών. Το 1919-1922 πραγματοποίησε κρίσιμες δημοσιογραφικές αποστολές στην Μικρά Ασία και στην Κωνσταντινούπολη. Το 1922 υπηρέτησε ως διευθυντής του γραφείου Τύπου της ελληνικής Αρμοστείας της Κωνσταντινουπόλεως. Κατά την ίδια περίοδο συνέγραψε σημαντικές μελέτες για την ελληνική πολιτική. Στα επόμενα χρόνια συνέχισε να αρθρογραφεί, υπήρξε μάλιστα από τους πρώτους Έλληνες δημοσιογράφους που επισκέφθηκαν τη Σοβιετική Ένωση στα τέλη της δεκαετίας του 1920.

Εργάστηκε στην εφ. **Αθηναϊκή* του Όμηρου Ευελπίδη και ανέλαβε τη διεύθυνσή της στο δεκάμηνο διάστημα που ο Ευελπίδης καταδικάστηκε από το στρατοδικείο σε φυλάκιση για δημοσιεύματα που

αφορούσαν στον βασιλέα Αλέξανδρο. Στα επόμενα χρόνια, ανέλαβε την αρχισυνταξία της εφ. *Πολιτεία και τη διεύθυνσή της κατά την περίοδο 1926 -1929. Από το 1939 έως την είσοδο του γερμανικού στρατού στην Αθήνα τον Απρ. 1941 υπηρέτησε ως διευθυντής της Ραδιοφωνίας. Από τη θέση αυτή επέβλεψε τη δημοσιογραφική κάλυψη των πρώτων ετών του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ενώ μετά την 28^η Οκτωβρίου 1940 η Ραδιοφωνία, υπό τις οδηγίες του, ενίσχυσε τα αγωνιστικά αισθήματα του ελληνικού λαού στον μεγάλο αγώνα κατά της φασιστικής Ιταλίας. Συνέταξε μάλιστα το τελευταίο μήνυμα που μεταδόθηκε από το ΕΙΡ κατά την είσοδο των Γερμανών στην Αθήνα, στις 27 Απριλίου 1941· το μήνυμα καλούσε τον ελληνικό λαό να διατηρήσει την πίστη του στην τελική νίκη των συμμάχων και να συνεχίσει την αντίστασή του κατά του εισβολέα. Επιπρόσθετα, μετά την ιταλική εισβολή και έως την πτώση της Ελλάδας, εξέδιδε την εφ. *Νίκη*, η οποία επίσης αποσκοπούσε στην ενίσχυση του φρονήματος του λαού κατά τη διάρκεια του ελληνοϊταλικού πολέμου.

Κατά την Κατοχή, παρέμεινε στην Αθήνα, συνεργάστηκε με τον παράνομο αντιστασιακό Τύπο, ενώ προωθούσε αναφορές στη Μέση Ανατολή. Ως διευθυντής Ραδιοφωνίας υπηρέτησε εκ νέου στα χρόνια 1947-1950, όταν υπήρξε και συντάκτης των εκπομπών «Βορείου Ελλάδος». Διετέλεσε διευθυντής της εφ. *Αθηναϊκή* το 1952-1955 και κατόπιν του *Εθνικού Κήρυκος*. Μετά τη συνταξιοδότησή του εξακολούθησε να αρθρογραφεί κατ' επιλογήν σε εφημερίδες και περιοδικά, κυρίως στη *Μακεδονία της Θεσσαλονίκης. Ήταν επίσης μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών και διετέλεσε πρόεδρος του Παιδαγωγικού Συμβουλίου της Ενώσεως.

Από νέος συνέγραψε σειρά βιβλίων που αφορούσαν στην ελληνική πολιτική στην περίοδο 1919-1922 και την ελληνική πολιτική ιστορία. Αναφέρονται ενδεικτικά τα ακόλουθα: *Η Θράκη υπό την ελληνικήν διοίκειν* (Κωνσταντινούπολη, χ.ε., 1922)· *Ο ιστορικός διαταγμός του 1922: πώς και διατί ανεστάλη μια ώραν προ της εκκινήσεως η προέλασις του ελληνικού στρατού εκ Θράκης και η κατάληξις της Κωνσταντινουπόλεως* (Αθήνα, χ.ε., 1929)· *Ο πόλεμος κατά της ιταλικής εισβολής: 28 Οκτωβρίου 1940-25 Ιανουαρίου 1941* (Αθήνα, Πυρσός, χ.χ.)· *Ο πόλεμος των Ελλήνων του 1940-1941: ημέρα με την ημέρα* (3 τ., Αθήνα, Πυρσός, 1945)· *Παναγής Τσαλδάρης* (Αθήνα, Πυρσός, 1946).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Δημήτριος Σβολόπουλος». *Νεότερον εγκυκλοπαιδικόν λεξικόν «Ηλίου»*, τ. 16, σ. 900· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 140.

ΕΥΑΝΘΗΣ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Σβορώνου, Ελένη

(<;>, <;> - Σάμος, 1918). Η πρώτη σαμιώτισσα εκδότρια, συγγραφέας και ποιήτρια, εγγονή του κεφαλλονίτη Γεράσιμου Σβορώνου, μέλους των ευγενών του νησιού που είχε εγκατασταθεί στη Σάμο το 1808 ως γενικός πρόξενος των Ρώσων και μέλος της Φιλικής Εταιρείας. Κατά το 1905-1906 εξέδωσε μαζί με τον Θρασύβουλο Μάλη το π. *Ημερολόγιον του Αιγαίου*. Από το 1907 έως το 1918 εξέδιδε μόνη της το π. **Μικρασιατικόν Ημερολόγιον*, το οποίο, όπως τονίζει ο Ιωάννης *Μπήτος, «το προηγανειν εις περιωπήν πρώτης τάξεως φιλολογικής επιδεωρήσεως, συγκεντρώνουσα εν αυτό τα προϊόντα των δοκιμωτέρων καλύμων εκ τε του ελευθερού και του υποδούλου Ελληνισμού».

Στα πρώτα τεύχη του δημοσιεύεται η αλληλογραφία της Σβορώνου με γνωστούς λογοτέχνες ή επιστήμονες από τους οποίους ζητά συνεργασία. Για παράδειγμα, ο Αριστοτέλης Προδελέγγιος της στέλνει στις 16 Αυγούστου 1907 από τη Σίφνο ένα ποίημα, προσφωνώντας την απλά και ισότιμα «κυρία συναδέλφη». Η γυναικεία παρουσία στο περιοδικό δεν είναι αμελητέα. Τα πολλά γυναικεία ονόματα που περιέχονται στις σελίδες του, τα περισσότερα άγνωστα, υποδηλώνουν ότι η Σβορώνου έδινε θέση και σε νέες γυναίκες συγγραφείς. Παράλληλα καταχώριζε συχνά βιογραφίες γυναικών που είχαν να παρουσιάσουν κάποιο έργο συγγραφικό ή καλλιτεχνικό. Π.χ. στο *Μικρασιατικόν Ημερολόγιον* του 1911 καταχωρίζεται «Λευκωμία ελληνίδων καλλιτεχνών», καθώς και πίνακες με δέμα τη γυναίκα («η Υδρευομένη», «η Σαλαμινία νύμφη» κ.ά.).

Η γυναικεία ευαισθησία της προωθεί επίσης θέματα όπως «Η απαρηγόρητος χήρα» του Γ. Αποστολίδη, δικηγόρου από την Κωνσταντινούπολη, που κατακρίνει το θουδιστικό έθιμο το οποίο απαιτεί τον θάνατο της χήρας στην πυρά. «Γυναικεία Σύγκλητος» του Μπάμπη *Αννίνου σχετικά με το «Κίνημα της γυναικείας χειραφετήσεως», αλλά και θέματα όπως «Προσόντα γάμου» του Πέτρου Περίδη, γιατρού από τη Θεσσαλονίκη.

Η γυναικεία εικόνα που σχηματίζεται μέσα από το περιοδικό είναι πολυδιάστατη, κινείται σε περισσότερους ρόλους, άλλοτε καθαρά γυναικείους άλλοτε πιο σύνθετους. Κάποιες νεκρολογίες γυναικών, γραμμένες προφανώς από την ίδια τη Σβορόνου, σκιαγραφούν την εικόνα της πρώτα από όλα καλής συζύγου. Π.χ. το «ιερόν μνημόσυνον» που αφιερώνεται στην Ελένη Μαργέλου, εγγονή του Λυκούργου Λογοθέτη και σύζυγο του Κίτσου Μακρυγιάννη, υστερότοκου γιού του στρατηγού Μακρυγιάννη, υμνείται ως «πρότυπον αρετής, σεμνότητος και ευγενείας, προσηλωμένη εις τα εθνικά ιδεώδη [...] αντάξια κόρη των ευκλέων προγόνων της, αφιέρωσεν ολόκληρον τον βίον της εις ανάδειξιν ενός αληθούς ελληνικού οίκου. Οι πόθοι αυτής δεν εξήλδον ποτέ πέραν του προορισμού, ον το παράδειγμα των προγόνων της και η φύσις αυτής εχάραξαν. Σύζυγος αφοσιωμένη μέχρις αυταπαρνήσεως, μήτηρ πονούσα μέχρις μαρτυρίου, δέσποινα ευγενής μέχρις λατρείας».

Ωστόσο, όταν η αναφορά είναι σε γυναίκες συγγραφείς αλλάζει ο τόνος, άλλοτε ανεπαίσθητα άλλοτε εντονότερα, τόσο ώστε να προσανατολίζεται προς το πορτραίτο μιας περισσότερο ενεργητικής διανοουμένης. Έτσι, αν η Μαίρη Ιγγλέση είναι «μια ακόμη σεμνή ιέρεια της τέχνης», η Όλγα Παπαδιαμαντοπούλου είναι «ίδιος και σπάνιος τύπος λογίας και καλλιτέχνιδος. Συναρπάζει δια του άσματος της, γοητεύει δια της γραφίδος της [...] ιδιαίτερον γνώρισμα του άσματος της είναι η έκφρασις, του πνεύματός της η λεπτότης και η δεικτικότητα. Θωπεύει δια της φωνής και πληγώνει δια της γραφίδος».

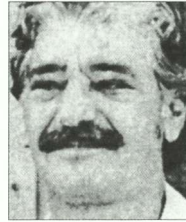
Σε πολλαπλές διαστάσεις κινείται και η ποίησή της, που μαρτυρεί πολλαπλές επιρροές. Σύμφωνα με τον αθηναίο ποιητή Ιωάννη Φραγκιά, τα ποιήματά της διαπνέονται από «γλυκυντάτη μελαγχολία» και «βαθεία αίσθησιν του κάλλους της φρυσεως». Οι δύο συλλογές της, τα *Εαρινά Φύλλα* και τα *Δειλνά*, κυμαίνονται ανάμεσα στις επιτιώσεις της επανησιακής παράδοσης και του αθηναϊκού ρομαντισμού από τη μια πλευρά, και τον νεόκοπο νατουραλισμό που εισάγει το λαογραφικό ενδιαφέρον από την άλλη. Ποιήματά της έχουν εκδοθεί και σε άλλα περιοδικά, όπως το π. **Εστιαδές* της Αμμοχώστου (1913-1915).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: 1. Βακιρτζής, «Επικήδειος λόγος εις την Ελένην Σβορόνου», εφ. *Αιγών*, αρ. φ. 685, 29 Σεπτ. 1918· *Μικρασιατικών Ημερολογίων έτους 1919* (νεκρολογία Ιω. Μπήτου): Γ. Βαλέτας, «Η πνευματική Σάμος» Α' μέρος,

Σαμιακή Επιδείρωση, τχ. 22-23 (Αθήνα 1979), 68· Αγγλική Βαλεντή-Δεμερτζή, «Ελένη Σβορόνου, Ελπίδα Βοντζαλίδου. Έργο, 1900-1918», *Συμπόσιο σαμιακής λογοτεχνίας πρακτικά*, Πυθαγόρειο, έκδ. Συλλόγου Δασκάλων και Νηπιαγωγών Σάμου, Αθήνα 1989, σ. 151-163.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΣΦΟΙΝΗ

Σεβαστάκης, Αλέξης

(Σακκουλέικα Σάμου, 1925 - Καρλόβασι, 1999). Νομικός, πολιτικός, ιστορικός, λογοτέχνης, θεατρικός συγγραφέας, εκδότης. Πολυσχιδής προσωπικότητα με πανελλήνιο κύρος. Μετά τα πρώτα γράμματα στο δημοτικό σχολείο του χωριού του, φοίτησε στο γυμνάσιο Μαραδοκάμπου, όπου εξέδιδε τη χειρόγραφη μαθητική εφ. *Ανατολή*. Στη διάρκεια της ιταλικής Κατοχής, μαθητής ακόμα, έλαβε μέρος στην Εθνική Αντίσταση, ενώ το 1943 μετά τον βομβαρδισμό της Σάμου από τη γερμανική αεροπορία διέφυγε με τα τμήματα του ΕΛΑΣ (Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός) Σάμου στη Μέση Ανατολή όπου κατετάγη στην ελληνική αεροπορία.

Μετά την Απελευθέρωση επέστρεψε στη Σάμο, έλαβε απολυτήριο γυμνασίου και διηύθυνε την εβδομαδιαία εφ. *Ελευθερη Σάμος* του αριστερού Αγροτικού Κόμματος Ελλάδος (1945). Στη συνέχεια φοίτησε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών (1945-1950) όπου συνδέθηκε με τον καθηγητή του ρωμαϊκού και ελληνικού δικαίου Νικόλαο Παναζόπουλο. Καρπός αυτής της γνωριμίας ήταν η ενυσχόλησή του με την ιστορία και η εκπόνηση διατριβής με θέμα *Το δημοσίον δίκαιον εν Σάμω κατά την Τουρκοκρατίαν, την Επανάστασιν και το Ηγεμονικόν Καθεστώς*. Το 1959 αναγορεύθηκε διδάκτωρ ιστορίας του δικαίου. Το 1952, ασκούμενος δικηγόρος στη Σάμο, δημοσιεύει τα πρώτα του άρθρα στην τοπική εφ. *Σιμιακά Νέα* στα οποία αναφέρεται με τόλμη σε αξιολογα θέματα της τοπικής κοινωνίας.

Από το 1954 άσκησε το δικηγορικό επάγγελμα στη Σάμο, ασχολούμενος παράλληλα με την ιστορική έρευνα και τη λογοτεχνία. Η πρώτη συλλογή διηγημάτων του με τίτλο *Οι αναμάρτητοι* κυκλοφόρησε το 1958. Υπήρξε μαχόμενος πολιτικός και ενεργός πολίτης συμμετέχοντας στα κοινά του Δήμου Καρλόβασιου ως δημοτικός σύμβουλος, αντιδήμαρχος και πολιτευόμενος ως υποψήφιος βουλευτής της

ΕΔΑ (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά) στη Σάμο. Συνεργάστηκε με την **Επιθεώρηση Τέχνης* (1962). Υπήρξε εκδότης και διευθυντής της εφ. **Δημοκρατική*. Στις 21 Απριλίου 1967 φυλακίσθηκε από το στρατιωτικό καθεστώς και εξορίσθηκε επί τέσσερα χρόνια στη Γυάρο και στο Παρθέρι της Λέρου. Στη διάρκεια της εξορίας του συνδέει το μυθιστόρημα *Το σφαγείο*, γράφει θεατρικά μονόπρακτα, παιδικά βιβλία, το χρονικό *Καπετάν Μπουκουβάλας*, μαδαίνει ιταλικά, γερμανικά και ρωσικά.

Μετά την απελευθέρωσή του, στις 31 Μαρτ. 1971, επιστρέφει στο Καρλόβασι, όπου συνέχισε την άσκηση της δικηγορίας, ενώ παράλληλα ασχολήθηκε με την ιστορία, το διήγημα, τον θεατρικό λόγο. Τα θεατρικά του μονόπρακτα *Πολιορκία Α' και Β'* ανέβασε ο Κάρολος Κουν στο «Θέατρο Τέχνης» το 1978. Δημοσίευσε συλλογές διηγημάτων (*Ιστορία ενός δρόμου*, 1962· *Αρχή σοφίας*, 1979), μυθιστορημάτων (*Το σφαγείο*, 1979· *Ο ύπνος έφτυγε προς τον ουρανό*, 1990), ιστορικές μελέτες στα περιοδικά *Τα Ιστορικά* και *Σαμιακές Μελέτες*, και τις ιστορικές μονογραφίες *Οι Καρμανιόλοι στην επανάσταση της Σάμου* (1980), *Σαμιακή Πολιτεία 1830-1834* (1985), *Λογοθέτης Λυκούργος* (1985), *Δίκαιο και Δικαστική εξουσία στη Σάμο 1550-1912* (1986), *Ιστορικά Νέον Καρλοβάσου 1768-1840* (1995), *Το κίνημα των Καρμανιόλων στη Σάμο 1805-1812* (1996). Τα θεατρικά του εκδόθηκαν αρχικά σε τόμο με τον τίτλο *Θέατρο* (1984) και μετά το θάνατό του σε δύο τόμους με τίτλο *Πολιορκίες* (2000). Συνέγραψε και άλλες ιστορικές μελέτες για την επανάσταση και την ηγεμονία της Σάμου, οι οποίες παραμένουν ανέκδοτες.

Εκλέχτηκε βουλευτής Σάμου με τον Ξυνοπιισμό της Αριστεράς και της Προόδου την περίοδο 1990-1993. Αρκετές φορές εκλέχτηκε πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου Σάμου και της Πανσαμιακής Επιτροπής Ειρήνης. Υπήρξε ιδρυτής της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Καρλοβάσου, πρωτοστάτης στην ίδρυση Συνδέσμου Φίλων Στήριξης του Πανεπιστημίου Λυγαίου. Αρθρογραφούσε στις εφ. *Πρώτη* και **Εθνος* (1990-1993) και στην εφ. **Αυγή* (1997-1999). Επέλεξε ως χώρο δράσης και δημιουργίας του γενέθλιο τόπο του, ενώ με την κοινωνική, πολιτική και πνευματική του δράση ξεπέρασε τα στενά όρια της Σάμου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Πεφάνης, «Το θέατρο και η ιδεολογία – Μερικές σκέψεις με αφορμή το θεατρικό έργο του Αλέξη Σεβαστάκη». *Η Σάμος στη νεότερη λογοτεχνία. Πρακτικά Συνεδρίου*. Αθήνα, εκδ. ΠΙΣΝΔ, 1998, σ. 95-109· π. Μανδρα-

γόρας, έτ. 7, τχ. 20-21 (1999), 3-48: αφιέρωμα στον Αλέξη Σεβαστάκη (Αγγλική Χατζημιάλη, «Ο Α. Σεβαστάκης και η Δημοκρατική»: Χρ. Λάνδρος, «Σχεδίσματα εργογραφίας Αλέξη Σεβαστάκη», όπου και η σχετική βιβλιογραφία για το έργο του· Χαρά Μπακογιόλα, «Η τραγωδία της συνειδήσης στο θέατρο του Αλέξη Σεβαστάκη». *Πολιορκίες-Θέατρο*, τ. Α', Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 2000, σ. 15-24· Δ. Τατσούλης, «Πολιορκώντας το χώρο στη δραματολογία του Αλέξη Σεβαστάκη», *ό.π.* σ. 25-59· Χρ. Λάνδρος, «Εργοβιογραφία Α. Σεβαστάκη», *ό.π.*, τ. Β', σ. 311-318· Γ. Πεφάνης, «Το θεατρικό πρόσωπο του Αλέξη Σεβαστάκη» *ό.π.*, τ. Β', σ. 261-29· Χρ. Λάνδρος, «Αλέξης Σεβαστάκης», *Σαμιακές Μελέτες* 4, 1999-2000, Αθήνα, ΠΙΣΝΔ, 2000, σ. 7-17.

Χρ. ΛΑΝΔΡΟΣ

Σεβαστόπουλος, Αριστοτέλης

(Πειραιάς, < ; > - < ; >). Δημοσιογράφος, συγγραφέας. Αποφοίτησε από το Αδερύφειο Γυμνάσιο της Αλεξάνδρειας. Τον Αύγουστο 1915 εργάστηκε στην πόλη αυτή ως διορθωτής και βοηθός συντάκτη στην εφ. *Εφημερίς* του Νικολάου *Καραβία και στη συνέχεια, το 1919, στο Κάιρο ως συντάκτης στις εφ. *Κλειώ* και **Κάιρον* του Αλ. Βαμβακοῦκη. Ήταν εκδότης, ιδιοκτήτης και αρθρογράφος της εβδομαδιαίας αλεξανδρινής εφ. *Επιθεώρησης* (από τις 3 Μαΐου 1924) που μετονομάστηκε τον επόμενο χρόνο σε *Τσις*, ενώ στο μεταξύ είχε συνεργαστεί και ως συντάκτης στην εφ. **Τηλέγραφος* του Δημ. Δικαίου. Εργάστηκε επίσης ως διευθυντής-αρχισυντάκτης στην εφ. *Ημέρα* (1942-1947) του Κ. Θ. *Κασμάτη και ως διευθυντής από το 1950 στην εφ. *Ημερήσια Νέα* (1949-1955), την έκδοση της οποίας είχε χρηματοδοτήσει ο βιομήχανος τσιγάρων στην Αίγυπτο Άγγελος Κουταρέλης. Στο μεταξύ διάστημα διετέλεσε διευθυντής του Γραφείου Τύπου του ελληνικού προξενείου στην Αλεξάνδρεια, όταν ήμκαε εκεί ο ελληνισμός, καθώς και ακολούθος Τύπου της ελληνικής πρεσβείας στο Κάιρο. Το 1957 συνεχίζοντας τη δημοσιογραφική του δράση ανέλαβε την αρθρογραφία, τις σημειώσεις και το χρονογράφημα της εφ. **Θως*.

Είναι φανερό ότι το όνομα του Σεβαστόπουλου συνδέθηκε με πολλές αιγυπτιακές εφημερίδες. Ο ίδιος θεωρήθηκε από τους πλέον έμπειρους δημοσιογράφους σε θέματα ελληνικής ομογένειας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μιχαηλίδης, *Πανόραμα*, σ. 102-109· Γ.Μ. Χατζηρότης, «Π προσφορά των Αιγυπτιακών Ελλήνων στα γράμματα και τις τέχνες», στον τ. *Οι Έλληνες της Αιγύπτου. Η άλλη πλευρά της Μεσογείου*, Αθήνα, Δήμος Αθηναίων / ΕΛΙΑ, 2000, σ. 254.

ΕΥΘΥΜΙΟΣ Θ. ΣΟΥΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

Σειζάνης, Μιλτιάδης

(Σμύρνη, 1848 - Αθήνα, 1930). Δημοσιογράφος, λογοτέχνης, ιστοριοδίφης. Λέσβιος την καταγωγή, μετά τις σπουδές του στην Αθήνα, στη Νομική Σχολή, έζησε και εργάστηκε στη Σμύρνη ως δημοσιογράφος. Εκεί ανέπτυξε σπουδαία

δημοσιογραφική δράση και ως συντάκτης και ως εκδότης των εφ. **Ιωνία* και *Αρμονία*. Η έκδοση της τελευταίας άρχισε το 1880 με συνεκδότη τον Γ.Ι. Ασθενειδή, διέκοψε από το 1917 έως τον Μάρτιο 1920 και οριστικά μετά την Καταστροφή. Η προσφορά του Σειζάνη είχε αναγνωριστεί και εν ζωή: «Ο Αλεξανδρινός Ίψος πρώτος τιμών τον πολυφιλήτον και σοφόν συνάδελφον κ. Μιλτιάδη Σειζάνη, διευθυντήν και συντάκτην της *Αρμονίας*, απένευεν αυτοί τον τίτλον του Πρωτεύουσ των δημοσιογράφων. Ήδη ο εν Γενεύη Σύλλογος των Ελλήνων σπουδαστών, οίντες μετ' ενδιαφέροντος παρακολουθούν τον ελληνικόν τύπον, τιμών του ανδρός τους αγώνας, το σοφόν και υψηλόν του φρονήματος παμπηρεί δια κολακευτικωτάτων εκφράσεων ανεκήρυξεν αυτόν επίτιμον μέλος αυτού», σημειώνεται στο π. *Κόσμος*. «Ψυχή ρομαντική, φιλελεύθερη και αγωνιστική, όταν εξεράγη ο ρωσοτουρκικός πόλεμος του 1877 και τα, υπό τον στρατηγό Σκαρλάτο Σούτσο, ελληνικά στρατεύματα πέρασαν τα σύνορα και εισέβησαν στη Θεσσαλία προς υποστήριξη των εκεί επαναστατών, κατήλθε στην Ελλάδα και κατατάχτηκε εθελοντής, πολεμώντας στο πλευρό των επαναστατών σε όλες τις μάχες όπου δόθηκαν με τα τουρκικά στρατεύματα στον Πλάτανο, στη Μακρονήσσα και στον Ματαράγκα. Αλλά παρά τη νικηφόρα πρόελαση του ελληνικού στρατού ως το Δομοκό, επενέβησαν οι μεγάλες δυνάμεις και ανάγκασαν την ελληνική κυβέρνηση να αποσύρει τα στρατεύματά της από τη Θεσσαλία με τον όρο να ληφθούν υπόφιν τα δίκαια των Ελλήνων γι' ανεξαρτησία στη συνθήκη του Βερολίνου, αλλά και ν' αμνηστευθούν οι συμπράξαντες Έλληνες κάτοικοι άλλων περιοχών της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ο Σειζάνης αφού μνηστεύτηκε για τη δράση του επέστρεψε στη Σμύρνη», καθώς διηγείται ο Αρ. Κουτζαμάνης.

Για τα όσα προσέφερε, δύο αναγνωρισμένοι νεοέλληνες λόγιοι, ο Γ. Βαλέτας και ο Μιχ. Αργυρόπουλος αντίστοιχα, σημειώνουν: «Στα αναγεννητικά του διαφωτιστικά πετάγματα παρουσιάζει πολλές

αναλογίες με τον *Γαβριηλίδη. Είναι ως πέννα και ως παλμός αναγεννητικός ο Γαβριηλίδης της Ιωνίας και όλης της Ανατολής [...] ο συγγραφέας ως ποιητής και δημοσιογράφος και προπάντων ως πατριώτης πολεμιστής της λευτεριάς, τόσο με την πέννα, όσο και με το σπαθί στα δουλωμένα ελληνικά θουνά, πρόδρομος του Μαβίλη, είναι άξιος πολλής προσοχής και μελέτης» και «Ο Σειζάνης! μία εθνική, μία πνευματική, μία κοινωνική και κοινοτική ομού ελληνική ζωή... Ολόγυρα από την ζωή αυτήν, συγκλωσμένη με όλες τας εκδηλώσεις της ζωής του τόπου του, επέρασαν ό,τι ευγενικόν και ενδοιαστικόν και ανθρωπιστικόν γύρω από την Ελληνικήν Ιδεολογίαν [...]. Εις τα Γράμματα: με τα ποιήματά του και την *Ιωνία* και την *Αρμονία*, δύο εφημερίδας της Σμύρνης, εις τας οποίας εκράτησε τον κάλαμον άκαμπτον και όταν ακόμη τα μάρρα πτερά της τουρκικής απειλής εσκόρπιζαν την σκιάν των επάνω από το λευκό χαρτί που επερίμενε την έμπνευσίν του. Εις την Πατρίδα: με το όπλον στο χέρι, όταν επολεμούσε στην Μακρονήσσα, επαναστάτης και εθελοντής».

Ακόμα, ο Σειζάνης διακρίθηκε ως λογοτέχνης και ιστοριοδίφης. Τύπωσε τα βιβλία *Δύο νύχτες μετά του πειρασμού* (1873), *Τα τρία ερείσματα της κοινωνίας* (1871), *Η πολιτική της Ελλάδος και η επανάστασις του 1878* (1878), *Ιωνικά άσματα* (1885), *Ιωνικά Λευκάνθημα* (1887).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Τμή εις τον Έλληνα δημοσιογράφων», π. *Κόσμος*, τχ. 5 (1 Φεβρ. 1911), 59· Μιχαήλ Μιχαηλίδης, *Λεσβιακά έελέδες*, Μυτιλήνη 1939, σ. 141· Χρ. Σολομωνίδης, *Στις όχθες του Μέλη*, Αθήνα 1951, σ. 119-121· του ίδιου, *Η δημοσιογραφία στη Σμύρνη*, Αθήνα 1959, σ. 189-196· Μιχ. Αργυρόπουλος, «Σκιαγραφία Σμυρνίων», *Μικρασιατικά Χρονικά*, τ. Γ' (1940), 268-269· Γ. Βαλέτας, «Μιλτιάδης Σειζάνης», π. *Αιολικά Γράμματα*, τχ. 67-68 (Γεν.-Απρ. 1982), 112· Κ.Γ. Μίσιος, *Μυτιληνοί λόγιοι και λογοτέχνες*, Μυτιλήνη 1994, σ. 54-55 («Ολίγα περί του Μιλτ. Σειζάνη»)· του ίδιου, «Βιβλιογραφικά του Μιλτιάδη Σειζάνη», π. *Παιδαγωγικό Βήμα Αιγαίου*, τχ. 27 (Ιαν.-Μαρτ. 1998), 26-31· Αρ. Κουτζαμάνης, «Κορυφαίες μορφές της Σμύρνης του 1910», π. *Λεσβιακά*, τ. ΣΤ' (1996), 259-304.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Σεράπιον

Μηνιαίον όργανον της εν Αλεξανδρεία εδρευούσης ομωνύμου εταιρίας προς προστασίαν και ανάδειξιν των ελληνικών γραμμάτων, Αλεξάνδρεια, 1909-1910, αρ. τχ. 1-13. Ιδρυτής: Πέτρος Μάγνης (Κώστας Γ. Κωνσταντινίδης). Μότο: «Δύο -μουν φαίνεται- πρίματα είναι που θα μας σηκώσουν και θα μας ανοίξουν τη μαγεμένη πόρτα του δικού μας πολιτισμού. Το Εμπόριο κ' η Τέχνη.

Οι έμποροι ήταν πάντα και τεχνίτες τρανοί» (Πέτρος Βλαστός). Από τον Ιούλ. 1909 (αρ. τχ. 7), ο υπότιτλος γίνεται: *Μηνιαίο όργανο της ομώνυμης εταιρίας για το ξελευτέρωμα της σκέψης και την επικράτηση της ζωντανής μας γλώσσας*. Κυκλοφορούν δώδεκα τεύχη του 1909 με συνεχή σελιδαρίθμηση (386 σ.) και ένα του 1910, εννεήντα έξι σελίδων, διαστάσεων 25,3x17 εκ., τυπωμένα στο πατριαρχικό τυπογραφείο, με ετήσια συνδρομή 20 γρόσια διατίμησης.

Το πρόγραμμα της σύνταξης ορίζεται εξαρχής στη δεύτερη σελίδα εξωφύλλου: «Ελευθερία ιδεών και γλώσσας. Πρωτοτυπία, αρμονία, ωραιότης, Ύλη καθαρώς λογοτεχνική». Η έκδοση έρχεται ως

αντίδραση στην απόλυτα δεσμευτική απόφαση του συλλόγου της «Νέας Ζωής» να αποκλείεται από τις σελίδες του ομώνυμου περιοδικού της οιαδήποτε αναφορά στο γλωσσικό, όπως και να χρησιμοποιείται παντού, εκτός από τα κείμενα των καθιερωμένων λογοτεχνών, η απλή καθαρεύουσα. Ο Πέτρος Μάγνης μαζί με τους Πήλιο Ζάγρα (Απόστολο Γ. Κωνσταντινίδη), Κώστα Τσαγκαράδα και Δημήτρη Χρυσάνθη αποχωρούν από τη *Νέα Ζωή και προβαίνουν στη νέα συσπείρωση. Μαζί τους συντάσσεται ο νεαρός Χρίστος Ζερβός, Εκτός της δημοτικιστικής του αποστολής, ενδιαφέρον παρουσιάζει η φυσιογνωμία του νέου εντύπου: είναι ένα κλειστό περιοδικό, που έχει σχεδόν ως αποκλειστικούς συνεργάτες τους εκδότες του και κάνει, έστω και χωρίς ιδιαίτερη δημιουργική δύναμη, σημαντικές προσπάθειες να αναδείξει στην τέχνη θέματα τοπικά.

Συνεργάζονται επίσης οι Νίκος Νικολαΐδης, Γώγος Αγιάσος (Γρηγόριος Παπαμιχαήλ), Χρίστος Βαρλέντης, Δ.Π. Ταγκόπουλος, Σωτήρης Σκίπης, Νίκος Καζαντζάκης, Φώτος Γιοφύλλης, Σπίρος Θεοτόκης, Μένος Φιλήντας. Μεταφράζονται Maurice Maeterlinck, Remy de Gourmont, Arthur Schopenhauer, Charles Baudelaire, H. Fierens-Geraert, Henri F. Amiel, Edgar Allan Poe, Alfred Tennyson, Robert de la Sizeranne, Detlev von Liliencron, Ch. Letourneau κ.ά.

Αξίζει να σημειωθούν η μελέτη για την αραβική ποίηση, το άρθρο για τη βλάχικη λογοτεχνία, οι συνεργασίες του Χρ. Ζερβού: αισθητικά, κριτικά, λογοτεχνικά κείμενα και οι κρίσεις του για τον Π. Βλαστό και τον Λάμπρο Πορφύρα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαν. Παλουράκης, *Η Αίγιπτος των Ελλήνων*, Αθήνα, Μητρόπολις, 1967, σ. 575-576 (β' έκδ. 2006)· Δ.Ν. Παντελοδήμος, «Οι πραγματικοί λόγοι ιδρύσεως του Σεραφίου και η προσφορά του εις τα Αλεξανδρινά Γράμματα», *Αρχαίον Θεσσαλικών Μελετών*, τ. Β' (Βόλος 1973), 149-199.

ΜΑΡΙΑ ΡΟΥΤΑ

Σέρβας, Πλουτής [Πλούταρχος, Σαββίδης]

(Λεμεσός, 1907 - Λευκωσία, 2001). Δημοσιογράφος. Το επίθετο Σέρβας πήρε όταν ήταν μαθητής στην Δ' τάξη του Ελληνικού Γυμνασίου Λεμεσού. Από νεαρή ηλικία μπήκε στο αριστερό κίνημα και οργάνωσε τη Μαθητική Κομμουνιστική Νεολαία Γυμνασίου της οποίας υπήρξε Γενικός Γραμματέας κατά την περίοδο 1924-1926. Μετά την αποφοίτησή του το 1926 δραστηριοποιήθηκε στους κόλπους του ΚΚΚ (Κομμουνιστικό Κόμμα Κύπρου) ως μέλος τριμελούς γραμματείας της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΚ.

Το 1926 μπήκε στη δημοσιογραφία ως συντάκτης της δεκαπενθήμερης εργατικής εφ. **Νέος Άνθρωπος* που ήταν όργανο του ΚΚΚ. Το διάστημα 1935-1941 κατείχε τη θέση του Γενικού Γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου. Σπούδασε κοινωνικές επιστήμες (1929-1934) στο Κομμουνιστικό Πανεπιστήμιο των Εθνικών Μειονοτήτων της Δύσης, στη Μόσχα. Εκ των ιδρυτών του ΑΚΕΛ (Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού), σε αντικατάσταση του ΚΚΚ, το 1941, εκλέχθηκε Γενικός Γραμματέας από το 1941 έως το 1945. Το 1952 διαφώνησε με τη «γραμμή» του Ν. Ζαχαριάδη, Γενικού Γραμματέα του ΚΚΕ, και αποβλήθηκε από το ΑΚΕΛ. Εκλέχθηκε δύο φορές δήμαρχος Λεμεσού (1943-1946 και 1946-1949). Συνελήφθη και φυλακίστηκε από τους Άγγλους ως πολιτικός κατάδικος (28 Νοε. 1948 - 9 Φεβρ. 1949) και στερήθηκε των πολιτικών του δικαιωμάτων.

Ως δημοσιογράφος, αρθρογράφος και πολιτικός αναλυτής, συνεργάστηκε με τις ακόλουθες κυπριακές και ελλαδικές εφημερίδες και περιοδικά: *Νέος Εργάτης*, **Αλήθεια*, **Χρόνος*, **Ελευθερία*, **Κυπριακός Τύπος*, **Εθνική*, **Δημοκράτης*, **Νέος Δημοκράτης*, **Καθημερινή*, *Εξόρμηση*, **Αντί*, **Ο Φιλελεύθερος*, **Πολίτης*. Εξέδιδε και διεύθυνε στη Λεμεσό, με τον αντιδήμαρχο Βάσο Παπαδόπουλο, την δεκαπενθήμερη πολιτική εφ. *Γράμματα* (1944-1945) και το *Μηνιαίο Δελτίο του Δήμου Λεμεσού* (1943-1948). Μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974, εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου παρέμεινε έως το 1986, συνεργαζόμενος με την εφ. *Η *Καθημερινή*. Στη συνέχεια, όταν επέστρεψε στην Κύπρο, συνεργάστηκε με τις εφ. *Ο *Φιλελεύθερος*, *Αλήθεια* και *Πολίτης*.

Ως συγγραφέας ο Πλουτής Σέρβας εξέδωσε πολλά διβλία πολιτικού περιεχομένου: *Ισπανία μέσα στη φωτιά* (Κύπρος 1936), *Το Εργατικό Ζήτημα* (Κύπρος 1936), *Το ΑΚΕΛ και τα προβλήματα του τόπου* (Κύπρος 1942), *Τα πορτραίτα της Παλμεροκρατίας* (Κύπρος 1946), *Η Άνοιξη της Πράγας* (Κύπρος 1973), *Πώς τα καταφέραμε και φθάσαμε στο μηδέν*, *Η Κυπριακή τραγωδία* (Αθήνα 1975), *Παλιά και Νέα Κίνα* (Αθήνα 1977). Με τίτλο *Κυπριακό-Ευθύνες* κυκλοφόρησαν πέντε τόμοι. Κυκλοφόρησε ακόμη τα έργα: *«Στρατηγική» και Στρατηγική* (Αθήνα 1988), *Ένα άλλο μνημόσυνο* (Λευκωσία 1989), *Τα Επικάμια Λ'* (Λευκωσία 1990), *Όταν ήμασταν παιδιά* (Λευκωσία 1993), *Κοινή Πατρίδα* (1997), *Τα Προκιά της Λεμεσού* (1999).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 12, Λευκωσία 1990, σ. 187· Αρ. Λ. Κουδουνάρης, *Βιογραφικοί Λεξικοί Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 340-341.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Σέρραι

Εφημερίς εβδομαδιαία, πολιτική, κοινωνιολογική, φιλολογική, δικαστική και των ειδήσεων. Σέρρες, 1913-< >: 9 Δεκ. 1913 - 15 Φεβρ. 1914, αρ. φ. 1-9, 23 Σεπτ. 1914-< >: 20 Ιουν. 1922-< >. Εκδότης: Δ.Σ. Παπαντωνίου, Α.Π. Καραμπέλα (από τις 23 Σεπτ. 1914), Δ.Σ. Παπαντωνίου (1922), Διευθυντής: Δ.Σ. Παπαντωνίου (δικηγόρος), Διαχειριστής: Β.Σ. Παπαντωνίου, Σ.Δ. Παπαντωνίου (1922, αρ. φ. 3). Άλλος υπότιτλος: *Εφημερίς εβδομαδιαία πολιτική, κοινωνική και δικαστική* (23 Σεπτ. 1914). Εβδομαδιαία (Κυριακή), τετρασέλιδη, διαστάσεων 45x37 εκ. / 41x31 εκ. (1922). Τιμή φύλλου: 20 λεπτά / 20 λεπτά (1922) / 30 λεπτά (1922, αρ. φ. 3). Τυπογραφείο: «Καλλιτεχνικό Τυπογραφείο» Χρήστου Α. Γουαίου (1922;< >).

Στην προκήρυξη έκδοσης αναφέρεται ότι: «Το έργον ημών ουκ έσται απλώς παραινετικόν και πράον και ήπιον, αλλ' έσεται επί πλέον έργον ελέγχου».

Έπειτα από τα εννέα πρώτα φύλλα, η έκδοση της εφημερίδας διακόπτεται χωρίς να διευκρινιστούν ποτέ οι λόγοι της διακοπής. Στο πρώτο φύλλο της επανέκδοσης δημοσιεύεται άρθρο που έχει τίτλο «Κατόπιν τετραμήνου σιγής»—παρά το γεγονός ότι η έκδοση είχε διακοπεί για επτά μήνες. Είναι άγνωστο για πόσο χρονικό διάστημα συνεχίστηκε η δεύτερη αυτή περίοδος, αν και θα πρέπει να διακόπηκε από τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο και τη δεύτερη βουλγαρική κατοχή (1916-1918). Πάντως το 1922 μία εφημερίδα με τον τίτλο *Σέρραι* εκδίδει φύλλο με αρ. 1, αναφέροντας ωστόσο ότι διανύει το όγδοο συνεχόμενο έτος κυκλοφορίας της. Σε άρθρο με τίτλο «Επί της επανέκδοσης» γίνεται σαφές ότι πρόκειται για συνέχεια της ίδιας εφημερίδας που είχε ξεκινήσει το 1913.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΓΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β.Ι. Τζανακάρης, *Χρονικό της Σερραϊκής Τυπογραφίας, 1878-1960*. Σέρρες, έκδ. π. Γιατί, 1999.

ΒΑΣΙΛΗΣ Ι. ΤΖΑΝΑΚΑΡΗΣ

Σερραϊκά Γράμματα

Μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό. Σέρρες, Οκτ. 1955 - Ιουλ. 1967. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Νίκος Αθ. *Βουζούικας. Επιμελητής: Α. Τσακίροπούλος. Στη σ. 1 ορισμένων τευχών αναγράφεται: «Τέχνη-Επιστήμη-Λαογραφία - Έρευνα». Κυκλοφόρησε ανά μήνα μόνο έως και το 1958. Στη συνέχεια εκδίδεται κατά διαστήματα λόγω των οικονομικών δυσχερειών. Εκδόθηκαν τουλάχιστον έως τις αρχές του 1965, 62 τεύχη, 17 μονά, 16 διπλά και 2 τριπλά. Η αριθμηση είναι ξεχωριστή και συνεχής μόνο για κάθε έτος, αλλά με πολλά λάθη αριθμησης κυρίως στα δύο πρώτα χρόνια. Δίστηλο και μονόστηλο στα πεζά κείμενα, διαστάσεων 24x17 εκ., παρουσιάζει μια σταθερή καλλιτεχνική μορφή μετά το τχ. 33. Τιμή τεύχους: 10 δραχ. Εκτυπωνόταν η κάθε σελίδα χωριστά, με χειροκίνητη μηχανή, για τα πρώτα φύλλα, στο σπίτι του Νίκου Βουζούικα. Άλλα τυπογραφικά τύπωναν τα εξώφυλλα και τους τίτλους. Μεταγενέστερα τυπωνόταν στο τυπογραφείο του αδερφού του Γάσου, ενώ τα εξώφυλλα και πάλι σε άλλους τυπογράφους.

Αποτελεί την πιο σοβαρή μεταπολεμική απόπειρα έκδοσης φιλολογικού περιοδικού στην πόλη των Σερρών. Σκοπός της κυκλοφορίας του ήταν να συγκεντρώσει την λογοτεχνική και καλλιτεχνική παραγωγή των Σερρών και να συμβάλει στην πνευματική διαπαιδαγώγηση των πολιτών. Επίσης, να αναδείξει τους λαογραφικούς θησαυρούς της περιοχής. Φαίνεται ότι εμφανίσθηκε στο προσκήνιο ως αντίδραση στην ξενομανία της περιόδου αυτής, κυρίως στην εισαγωγή του αμερικανικού τρόπου ζωής. Στην πρώτη σελίδα του πρώτου τεύχους τονίζεται: «τελευταία

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ		ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	
Ν. ΒΟΥΖΟΥΚΑ		Α. ΤΣΑΚΙΡΟΠΟΥΛΟΥ	
Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α			
Σ Ε Ρ Ρ Α Ϊ Κ Α	Σερραϊκό Γράμμασμα	:	Η σημασία του όρου
	Στοιχ. Πανταμοίωτος	:	Φιλοσοφία λόγου
	Α'. Τσακίροπούλος	:	Αντίληψη
	Π. Σουβωνιώτης	:	Ζωή, ψυχή, σύσταση και ά- σκησέως σπινθήρ
	Χρυσ. Ζαπατίσας	:	Εξήγηση
	Γ. Καραγιαννίδης	:	Ρίθμη Μουσική
	Γ. Δάλλας	:	Ποίηση - Μουσική
	Ν. Βουζούικας	:	Στοιχ. Αντίληψη
	Α. Παναγιωτίδης-Μουσιλάκης	:	Τίτλος
	Κ. Τραυτοπούλου	:	Ποιητική ή η βιβλιοκριτική αν- τιών Τριών Περιόδων και Επει- σοδομίας
Ν. Σπυριδιώτης	:	Φιλοσοφία - Μουσική - Μηνιαία - Α- ντίληψη - Μουσική - Άσκησέως	
Νρ. Σίμων	:	Άσκησέως	
Η. Παναγιωτίδης	:	Στοιχ. Άσκησέως	
Α. Νουσιούλης	:	Όμιλος	
Νρ. Μιχαηλίδης	:	Αντίληψη	
Ν. Σπυριδιώτης	:	Μουσική	
Γρα. Βουζούικας	:	Όμιλος	
Π. Παναγιωτίδης	:	Άσκησέως το στίχον	
Γ. Παναγιωτίδης	:	Άσκησέως	
Γ. Λαζαρίδης	:	Άσκησέως το στίχον	
Πρ. Δουβεντζίου	:	Τυπογραφία	
Π. Νουσιούλης	:	Ποίηση	
Κ. Βίλλας - Σπυριδιώτης	:	Τίτλος	
Ν. Καραγιαννίδης	:	Χρόνος και ποιητική	
ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ			
Ο «Όραμα»—Η «Έγχα»—Το Θέμα—Οι 900 της Μουσικής—Η «Μουσική»—Στοιχ. και η ποίηση —Μουσική και βιβλιοκριτική—Οι Λογιστές: ως αλληλο- κριτική—Το βιβλίο και ο Στοιχ. Σουβωνιώτης—Κριτική έμφαση στη βιβλ. «Στοιχ.»—Οι άλλες περιόδους της έκδοσης			
Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ			
Π. ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗΣ: Στόχος Γραμμής: Παράλλη- λος (επισημάνει) Κάποιος Γράμμα: Αναστροφή μέ τη ποίηση (συντάξει) Άλλος Ζητήματα Όμιλος (συντάξει).			
ΑΝ. ΤΣΑΚΙΡΟΠΟΥΛΟΥ: Μηνιαία: Κέντρο—Άγα- θοποιήματα: Ψυχή και τέχνη (συντάξει) Αντίληψη: Γραμ- μωλογία—Βουζούικας: Ποίηση και λόγος (συντάξει) Πε- ρ. Σουβωνιώτης: Άλλοτερος Πανταμοίωτης (μηνιαία).			
Ν. ΒΟΥΖΟΥΚΑ: Τσακίροπούλου Θεοδωρίδης: Αντίλη- ψη, Καραγιαννίδης—(Θεοδωρίδης).			
ΧΡΟΝΟΣ ΣΤΙ ΤΕΥΧΗ 41—42			

παρατηρείται κάποια ατονία της λογοτεχνίας μας [...] έχουμε φθάσει στο χείλος του γκρεμού». Και παρακάτω: «θα στηλιτεύουμε κάθε αντικονομική και αντιπροοδευτική προσπάθεια».

Ο διευθυντής του κατάφερε να συγκεντρώσει γύρω του όλους τους πνευματικούς ανθρώπους της πόλης και της περιοχής. Επέτυχε να μακροημερεύσει, παρά τα μεγάλα οικονομικά προβλήματα που εμφανίσθηκαν. Μεγάλη κυκλοφοριακή επιτυχία γνώρισαν τα πρώτα τεύχη. Βασίσθηκε, όσον αφορά τη χρηματοδότηση, στην ενίσχυση της οικογένειάς του εκδότη του. Ο έβδομος χρόνος κυκλοφορίας του θεωρείται κρίσιμος. Στο διπλό τχ. 53/54 υπάρχουν πέντε εκκλήσεις για οικονομική ενίσχυση. Υποστηρίχθηκε οικονομικά κάποια στιγμή και από το Δήμο Σερρών. Επεδίωξε συνεργασίες από όλη την Ελλάδα.

Η διάρθρωση της ύλης του δεν διακρινόταν για τη συστηματικότητά της. Περιλάμβανε ιστορικές και λαογραφικές έρευνες, πεζά κείμενα και πολλά ποιήματα, όπως και μεταφράσεις ξένων λογοτεχνών. Ακόμη, βιβλιοκριτικές, βιβλιοπαραπομπές, θεατρικά και κινηματογραφικά νέα, κίνηση της πόλης, διαφημίσεις και ανακοινώσεις. Ανυπόγραφα κείμενα

είναι μόνο της σύνταξης και συναντιούνται στη στήλη που τιτλοφορείται «Ο μήνας» και η οποία από τον Ιανουάριο 1953 (αρ. τχ. 33) γίνεται «Ελεύθεροι στοχασμοί». Είχε συνδρομητές τόσο στην Αθήνα όσο και στο εξωτερικό.

Το 1958 αποχωρούν ορισμένοι σημαντικοί συνεργάτες για να τυπώσουν δικά τους έντυπα. Στο πλευρό του να ιδρυτή του παρέμειναν έως το τέλος του οι λογοτέχνες Ευάγγελος Ασπιώτης και Αντώνης Τσακιρόπουλος. Παρ' όλα αυτά δεν έλειψαν και τα έργα παλιότερων συνεργατών. Στο τριπλό τεύχος 36/37/38 εμφανίζεται νέα στήλη με τίτλο «Χρονογράφημα». Το περιοδικό προχώρησε και σε εκδόσεις σερραίων λογοτεχνών αλλά και στην *Ανθολογία Βορείου Ελλάδος* με ποιήματα νέων λογοτεχνών. Στη στήλη υπό τον τίτλο «Ο Μήνας» διατυπώθηκαν προτάσεις για τα τοπικά πολιτιστικά δρώμενα. Αξιοσημειώστες είναι οι πιέσεις για την στέγασση της δημόσιας βιβλιοθήκης (αρ. τχ. 7) ή οι προτροπές για την ίδρυση «Λαϊκού Μουσείου» ή η πρόταση για την ίδρυση ιστορικού αρχείου στην πόλη (αρ. τχ. 10) και η ανακοίνωση θέσπισης λογοτεχνικού βραβείου από πλευράς του Δήμου Σερρών (αρ. τχ. 56).

Εκτός από τον Νίκο Βουζούκα στους συνεργάτες του περιοδικού συγκαταλέγονται οι τοπικοί λογοτέχνες Γιώργος Καφταντζής, Ευάγγελος Ασπιώτης, Ερρίκος Βλάχμπης, Βασίλειος Παπαντωνίου, Τάσος Μανδόπουλος, Αντώνης Τσακιρόπουλος, Μιχάλης Τσαντήρης, Στέλιος Μαριασλής, Νίκος Μυρσίνης, Μάριος Ρουσιάδης, Τάσος Σταμπούλογλου, Νίκος Στρατάκης, Δημήτριος Παναγιωτίδης, Γιάννος Γεωργόπουλος, Πασχάλης Κόντας, Κώστας Παλιόγλου, Θανάσης Μεταμενίδης, Σταύρος *Κοταμανίδης, αλλά και ιστορικοί ερευνητές όπως οι Πέτρος Πέννας, Τριαντάφυλλος Θεοδορίδης, Νίκος Νικολάου, Νατάλη Πέτροβιτς, Δημοσθένης Μέλφος, αλλά και άλλοι λογοτέχνες όπως η Χρυσάνθη Ζιτσαία, ο Μπάμπης Νίντας, ο Τάκης Δόξας, ο Γιώργος Δέλιος, η Ιφιγένεια Διδασκάλου κ.ά., ή κριτικοί όπως ο Γιώργος *Βαλέτας και ο Τάκης Γκοσιόπουλος.

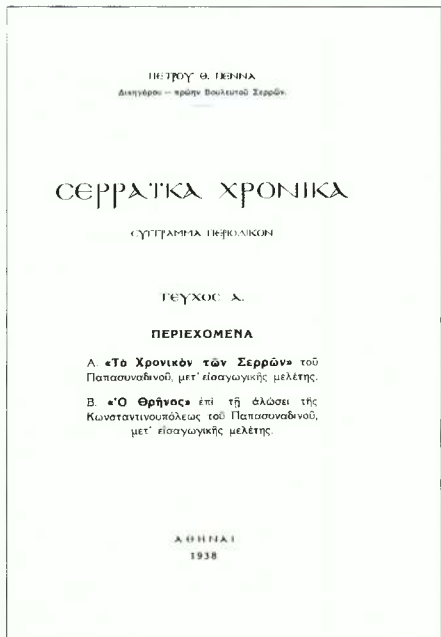
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΣερρ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Καφταντζής, *Οι Σέρρες άλλοτε και τώρα*, Σέρρες, εκδ. του Ομίλου Ορφεία Σερρών, 1983, σ. 72 του ίδιου, *Ιστορία της πόλεως Σερρών και της περιφέρειάς της*, τ. 3, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 452· Χρυσούλα Σπενδά, *Το περιοδικό των Σερρών «Σερραϊκά Γράμματα» (1955-1965)*, ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία στο Τμήμα Φιλολογίας του ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 1995.

ΠΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΑΣ

Σερραϊκά Χρονικά

Σύγγραμμα Περιοδικόν, Αθήνα, 1953 έως σήμερα [2005], τ. 1-15. Την επιμέλεια της έκδοσης είχε αρχικά επιτροπή αποτελούμενη από τους Λιλικά Χρηστομάνου-Καλλίνοκη, Πέτρο Πέννα και Νατάλη Πέτροβιτς. Τον τ. 4 επιμελούνται οι Π. Πέννας και Ν. Πέτροβιτς, τον τ. 5 οι ίδιοι με τον Τρ. Θεοδορίδη, τον τ. 6, που είναι αφιερωμένος στη μνήμη του Ν. Πέτροβιτς, ο Π. Πέννας με τον Τριαντάφυλλο Θεοδορίδη, όπως και τους τ. 7 και 8, ενώ ο τ. 9 έτυχε της φροντίδας μόνο του Π. Πέννα. Τον τ. 10, αφιέρωμα στον Π. Πέννα, επιμελήθηκε ο λοογράφος Γεώργιος Ν. Αικατερινίδης. Την επιμέλεια των τελευταίων τόμων (τ. 11-15) έχουν και πάλι ο Γ. Αικατερινίδης μαζί με τον φιλόλογο Αναστάσιο Ι. Μπέγγο και τον δικηγόρο Κ. Β. Χιώλο. Η περιοδικότητά του δεν είναι σταθερή, γεγονός που οφείλεται σε οικονομικούς λόγους. Συνήθως ο κάθε τόμος εκδίδεται ανά δύο ή τρία χρόνια. Έτσι εκδόθηκαν: τ. 1 (1953, σ. 208 + [4]), τ. 2 (1957, σ. 297 + [7]), τ. 3 (1959, σ. 298 + [6]), τ. 4 (1963, σ. 334 + [2]), τ. 5 (1969, σ. 805 + [3]), τ. 6 (1973, σ. 356+[4]), τ. 7 (1976, σ. 254 + [2]), τ. 8 (1979, σ. 271 + [1]), τ. 9 (1982-1983, σ. 346 + [4]), τ. 10 (1989, σ. 199 + [9]), τ. 11 (1993, σ. 243 + [1]), τ. 12 (1996, σ. 218 + [36]), τ. 13 (1998, σ. 234 + [6]), τ. 14 (2002, σ. 272 + [8]), τ. 15 (2004, σ. 345 + [7]). Το σχήμα του είναι 8^ο (23,5x16 εκ.). Οι πρώτοι 14 τ., εκτός των τ. 3 και 4 που τυπώθηκαν στο τυπογραφείο

των Χρυσ. Ν. Φραντεσκάκη – Δημ. Φραγκιαδάκη, τυπώθηκαν στο τυπογραφείο «Γιώργος Παπανικολάου και Σία», στην Αθήνα, ενώ ο τελευταίος στο τυπογραφείο Compu-Libro στην ίδια πόλη.

Αποτελεί έκδοση της Ιστορικής Λαογραφικής Εταιρίας Σερρών-Μελενίκου, σωματείου που ιδρύθηκε από σερραίους λόγιους και επιστήμονες, στις 21 Ιουλίου 1952, στην Αθήνα. Είδε το φως της δημοσιότητας ως σύγγραμμα όπου διασώζονται και θα παρουσιάζονται ντοκουμέντα ιστορικά, αρχαιολογικά, λαογραφικά και γλωσσικά από τις περιοχές που υπάγονταν, κατά την τουρκοκρατία, στο σαντζάκι Σερρών, δηλαδή εκτός από τον σημερινό νομό Σερρών και από τις περιοχές Πετριτσίου, Μελενίκου, Νευροκοπίου και Ραζλόγκ της Βουλγαρίας. Ο τίτλος του παραχωρήθηκε από τον ιστορικό Π. Πέννα που είχε κυκλοφορήσει, το 1938, ομώνυμο περιοδικό, δημοσιεύοντας σ' αυτό για πρώτη φορά το περίφημο «Χρονικό του Πατασυναιδινού», χωρίς να ευτυχήσει να εκδώσει δεύτερο τόμο. Με την έκδοση 15 τόμων μέχρι στιγμής φαίνεται να δικαιώνει τον αρχικό στόχο του Π. Πέννα να αποτελέσει «το Αρχείο των περί της πώλεως των Σερρών και της υπαίθρου ταύτης μελετών». Το κύρος του οδήγησε στη βράβευση της Εταιρίας από την Ακαδημία Αθηνών τον Δεκέμβριο 1966.

Η έκδοση του κάθε τόμου ήταν, ιδίως για τις πρώτες δεκαετίες, μοναδικό πνευματικό γεγονός για τις Σέρρες, όπως φαίνεται από τις κάθε φορά καταχωρίσεις στον Τύπο της εποχής. Στηρίχθηκε και από τον πνευματικό κόσμο των Σερρών αλλά και από τον Δήμο και τη Νομαρχία. Χρηματοδοτήθηκε με παρέμβαση του Φιλίππου Δραγούμη και από τη Μπάγκειο Επιτροπή. Εκτός αυτής της δωρεάς βασιζεται σε χορηγίες ιδρυμάτων και ιδιωτών, συνήθως μελών της Εταιρίας.

Πρωτεργάτης του υπήρξε ο Πέτρος Πέννας που φρόντισε εκτός από την επιμέλειά του να εμπλουτίσει την ύλη του με σημαντικές εργασίες, πράγμα που έπραξαν και οι Νατάλης Πέτροβιτς και Τρ. Θεοδωρίδης. Δημοσίευσε σημαντικές ιστορικές μελέτες, βιβλιοκρισίες, νεκρολογίες και βιογραφίες, ο πρώτος (29 συνολικά), αναμνήσεις κυρίως από τη ζωή της πόλης και της περιοχής στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, γλωσσικές και λαογραφικές εργασίες, ο δεύτερος (21), με ιστορικά θέματα και ιστορίας εντύπων, ο τρίτος (7). Ο λαογράφος της Ακαδημίας Αθηνών Γεώργιος Αικατερινίδης συγκαταλέγεται στους συλλογάτες του (3 άρθρα για έθιμα του νομού). Συνεργασίες τους πρόσφεραν ο ικανότατος σερραίος ερευνητής Νίκος Νικολάου (3 εργασίες), ο σερραίος συγγραφέ-

ας και λογοτέχνης Γιώργος Καφταντζής, ο συριανός στην καταγωγή λογοτέχνης Ευάγγ. Ασπίωτης, ο σημαντικός ιστοριοδίφης της Νιγρίτας Αστέριος Θηλυκός (5 δημοσιεύσεις), ο Ι. Βλάχος, ο αρχαιολόγος Ανδρ. Ξυγγόπουλος, ο Ιωάννης Βασδραβέλλης, ο Β. Λαούρδας, οι λαογράφοι Καλλιόπη Μουσισοπούλου-Παπαθανάση (3 εργασίες) και Μαρία Μιχαήλ-Δέδε, ο καθηγητής του Πολυτεχνείου Νικ. Μουτσόπουλος, ο καθηγητής γλωσσολογίας Ν. Κοντοσόπουλος, ο Ι. Μαμαλάκης, ο πολιτικός Ισαάκ Λαυρεντίδης, ο δημοσιογράφος Στ. Κοταμανίδης, ο Αναστάσιος Μπέγκος, ο βυζαντινολόγος Τάσος Καραναστάσης και νεότεροι σερραίοι ερευνητές.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΓΒ, ΔΚΒΣερρ, ΕΒΕ, ΕΜΣ, ΙΜΧΑ, ΚΕΕΛ/ΑΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Καφταντζής. *Οι Σέρρες άλλοτε και τώρα*. Σέρρες, έκδ. του Ομίλου Ορφέα Σερρών, 1983, σ. 61-62: του ίδιου. *Ιστορία της πώλεως Σερρών και της περιφέρειάς της*, τ. 3, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 448: Ευάγγ. Ασπίωτης, «Ευρετήριο περιεχομένων των οκτώ προηγούμενων τόμων των "Σερραϊκών Χρονικών" κατά συγγραφέα και καθ' ύλην μετά προλογικού σημειώματος», *Σερραϊκά Χρονικά* 9 (1982-1983), 305-346: Ζωή Σωτηρίου, *Θεματική ευρετηρίαση του περιοδικού Σερραϊκά Χρονικά και εισαγωγή του στον ηλεκτρονικό κατάλογο της βιβλιοθήκης του Τ.Ε.Ι. Σερρών*, πτυχιακή εργασία στο Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας του ΤΕΙ Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2005.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΑΣ

Σερραϊκόν Βήμα

Εβδομαδιαία πολιτική εφημερίς φιλελευθέρων αρχών. Σέρρες, 1932-1969: 23 Οκτ. 1932 - 9 Μαρτ. 1941, αρ. φ. 1-446, 23 Οκτ. 1945 - 17 Νοε. 1946, αρ. φ. 1-52, 24 Νοε. 1946 - 24 Μαΐου 1969, αρ. 499-6279. Ιδιοκτήτης-διευθυντής-προϊστάμενος τυπογραφείου: Νικόλαος Κυρπίδης, Αρχισυντάκτης: Δ.Γ. Λιανόπουλος (8 Δεκ. 1935 - 7 Ιαν. 1940, αρ. φ. 159-398). Από το επόμενο φ. διευθυντής της είναι και πάλι ο Ν. Κυρπίδης, ενώ προϊστάμενος τυπογραφείου είναι ο Ν. Καμβουσιώρας. Μεταπολεμικά προϊστάμενος τυπογραφείου αναλαμβάνει ο Βασ. Καρόσσης και από τις 29 Ιαν. 1946, αρ. φ. 15 ο Χριστ. Ν. Κυρπίδης. Έκτοτε και έως το 1969 εναλλάσσονται στη θέση αυτή ο ίδιος ή ο Μιχαήλ Ματθαίου. Στα πρώτα φ. του 1945, πάνω από τον τίτλο: «Το σύνθημά μας: Η Ελλάς υπέρνω όλων», ενώ από το 1965 έως το τέλος (με αλλαγή του αριθμού ανάλογα με το έτος), κάτω από τον τίτλο της: «33 χρόνια δημοσιογραφικών αγώνων εις τας επάλξεις των τοπικών και εθνικών συμφερόντων». Άλλος υπότιτλος: *Πολιτική και οικονομική εφημερίς* (έως το φ. 281, 10 Οκτ. 1937), με πολλές παραλλαγές στη συνέχεια. Εβδομαδιαία (Κυριακή ή Τρίτη) / καθημερινή (εκτός Δευτέρας, από τις 25 Ιουν. 1950, αρ. φ. 688) / εβδομαδιαία / καθημερινή

(έως το τέλος). Τετρασελίδη αρχικά / δισελίδη κατά τα έτη 1940-1941 / εξασελίδη μόνο στις περιπτώσεις δημοσίευσης της έκδοσης του Διοικητή Τραπεζής Ελλάδος / τετρασελίδη μετά την Κατοχή και συνήθως δισελίδη κατά τη δεκαετία του 1950 έως το τέλος, εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις που έβγαINE τετρασελίδη και σπάνια εξασελίδη. Δεν εκδίδεται την επόμενη Κυριακή, μετά την κήρυξη του ελληνο-ιταλικού πολέμου, ενώ έως τις 9 Μαρτ. 1941, αρ. φ. 446, εκδίδεται χωρίς σταθερή περιοδικότητα, λόγω έλλειψης χαρτιού. Επτάστηλη για τα πρώτα χρόνια / εξάστηλη τα έτη 1937-1941 / οκτάστηλη μεταπολεμικά. Στην περ. Α' διαστάσεων 52x37 εκ. με μικρές αλλαγές, πάντα όμως μεγάλου σχήματος έως το τέλος. Στην τελευταία περιόδο της, σπάνια (όπως στη γιορτή του Πάσχα) εμφανίζεται με έγχρωμο τίτλο. Από τις 13 Δεκ. 1938, αρ. φ. 299, τυπώνεται με διαφορετικά τυπογραφικά στοιχεία «νεώτατου τύπου». Ετήσιες συνδρομές: 100 δρχ. στα χρόνια 1932-1938, και 150 δρχ. στα χρόνια 1939-1941. Τιμή φύλλου (μεταπολεμικά): 30 δρχ. στα πρώτα φ. του 1945, 50 δρχ. από το φ. 6 (27 Νοε. 1945), 80 δρχ. από το φ. 13 (13 Ιαν. 1946), 200 δρχ. από το φ. 17 (12 Φεβρ. 1946), 300 δρχ. από το φ. 501 (8 Δεκ. 1946), 400 δρχ. από το φ. 547 (26 Οκτ. 1947), 500 δρχ. από το φ. 559 (18 Ιαν. 1948), 1000 δρχ. από το φ. 734 (22 Αυγ. 1950) και 1.500 δρχ. από το φ. 1708 (6 Μαΐου 1954) έως το τέλος. Τυπογραφείο: ιδιόκτητο.

Όπως δηλώνει και ο υπότιτλος της ανήκε στον χώρο των Φιλελευθέρων. Στο πρώτο φύλλο της δηλώνεται: «Δεν εκδιδόμεθα υπό τας σημαίας ευκόλων οραματισμών και ενθουσιωδών προγραμμάτων. Αρεσκόμεθα και είμεθα ικανοποιημένοι από τας συντηρητικές αρχάς. Τασούμεθα υπό την σημαίαν του κόμματος φιλελευθέρων, διότι πιστεύομεν ακραδάντως ότι μόνον του κόμματος τούτου η δράσις υπήρξεν κοινοφελής κατά το παρελθόν». Στην έκδοσή της συντέινει άλλωστε και η σύγκρουση του διευθυντή της με την εκδοτική ομάδα του κατ'εξοχήν φιλελευθέρου *Ελευθέρου Πολίτη*, στον οποίο αρχικά εργαζόταν ως οικονομικός διαχειριστής. Διέκοψε την κυκλοφορία της στη διάρκεια του κινήματος του 1935 (24 Φεβρ. 1935 - 2 Ιουν. 1935, αρ. φ. 125-126). Ο αρχισυντάκτης της Δ. Λιανόπουλος είναι από τους ελάχιστους δημοσιογράφους για τους οποίους διατάσσεται κατάσχεση της περιουσίας τους για συμμετοχή στο αποτυχημένο κίνημα. Λίγο αργότερα θα εμφανισθεί ως υμνητής του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου, ενώ το 1945 θα κατηγορηθεί για δωσιλογισμό, αλλά θα αθωωθεί, στην περίφημη δίκη των «προδοτών δημοσιογράφων».

Στα πρώτα χρόνια της δικτατορίας του Ι. Μεταξά η εφημερίδα αρκείται στο να αναδημοσιεύει λόγους αξιωματούχων του καθεστώτος, ενώ στα τελευταία εμφανίζεται ως ένθερμη υποστηρικτρία της. Κατασχέθηκε από τις βουλγαρικές αρχές των Σερρών τον Ιούνιο 1941 και το τυπογραφείο της μεταφέρθηκε συνοδεία βουλγάρων στρατιωτών στην Ξάνθη. Μετά την Απελευθέρωση παραλήφθηκε από τις ελληνικές κρατικές αρχές που διαδέχθηκαν το ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) και παραδόθηκε στον ιδιοκτήτη της Νικ. Κυρπίδη. Με την ευκαιρία της επανακυκλοφορίας της ο διευθυντής της απευθύνει ευχαριστίες στον ιδιοκτήτη και διευθυντή της εφ. *Φως της Θεσσαλονίκης Ι. *Σπαδάρη, όπως και στον σερραίο τυπογράφο στη Θεσσαλονίκη Χρ. Γούσιο για την παραχώρηση από μέρους τους τυπογραφικών στοιχείων.

Τα φ. 13 και 14 της 13ης και 20ης Ιανουαρίου 1946 συνεκδίδονται σε μια συμβολική ένωση (κάθε εφ. καλύπτει και από μία όψη του κοινού δισελίδου) με την προπολεμική, υποτίθεται ανταγωνίστρια, *Πρόοδο (αρ. φ. 776 και 777 αντίστοιχα). Στο δεύτερο φ. ο Ν. Κυρπίδης δηλώνει: «αι καταβληθείσαι επίμονα ενέργειαι των κομμουνιστικών οργανώσεων όπως επιτύχουν την διακοπήν των Ελληνικών Σερραϊκών εφημερίδων δεν εκαρποφόρησαν. Η Πρόδος και το Βήμα θα συνεχίσουν απροσκόπτως πάλιν το

έργον». Η έλλειψη δημοσιογραφικού χαρτιού οδηγεί στη διακοπή της από τις 19 Φεβρουαρίου έως τις 26 Μαρτίου 1946. Τάσσεται στις εκλογές της 31^{ης} Μαρτίου 1946 υπέρ των Εθνικών Φιλελευθέρων του Στ. Γονατά και επιτίθεται κατά της αριστερής εφ. *Νίκη. Συνεχής είναι και η πολεμική της κατά τον κόμματος της Ένωσης Δημοκρατικών Αριστερών του Ι. Σοφριανόπουλου. Στις εκλογές του ίδιου έτους για την επάνοδο της βασιλείας εμφανίσθηκε ως φιλομοναρχική. Ευνόησε στη συνέχεια την πολιτική της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση) και τάχθηκε κατά της Ένωσης Κέντρου. Υποστήριξε τη στρατιωτική δικτατορία της 21ης Απριλίου 1967, όπως εμφανίζεται και από τον απολογισμό του έτους 1968: «Όλα Πάνε Καλά: [...] Το εκπνεύσαν έτος διέψευσε τας προσδοκίας των εχθρών της Ελλάδος, οι οποίοι προέδλεπαν και "επρωφήτειον" [...] την ανατροπήν της Επανάστασεως της 21^{ης} Απριλίου 1967 και την επάνοδον της χώρας στο καταλυθέν φαυλοκρατικόν καθεστώς της ρεμούλας της συναλλαγής και της διαφθοράς [...] ο Ελληνικός Λαός ενεστερνίσθη το πνεύμα της Εθνοσωτηρίου Επανάστασεως και οδεύει, με επικεφαλής τους πρωτεργάτας αυτής, προς ένα λαμπρό μέλλον απηλλαγμένον κάθε άγχους και αβεβαιότητος» (4 Ιαν. 1969, αρ. φ. 164).

Διατρεί, προπολεμικά και μεταπολεμικά, μόνιμες στήλες με τίτλους: «Σκέψεις και γνώμαι» όπου διατυπώνονται οι απόψεις της για πολιτικά ζητήματα και «Χρονογράφημα» υπογραμμένα συνήθως με ψευδώνυμα. Χαρακτηριστικό της, την δεκαετία του 1930, είναι οι πολλές διαφημίσεις, όταν είναι τετρασελίδη, που καταλαμβάνουν έως και δύο σελίδες, ενώ στην σ. 3 καταχωρίζονται δημοπρασίες υπό τον τίτλο «Από Κυριακής εις Κυριακήν». Μεταπολεμικά οι μόνιμες στήλες της τιτλοφορούνται: «Αι απόψεις μας», με πολιτικό περιεχόμενο, «Ενώ κυλά η ζωή» και «Από Βήμα σε Βήμα», με χρονογραφήματα. «Η στήλη των αγροτών» και «Εκλαϊκευμένη επιστήμη», με άρθρα επιστημόνων τοπικού κύρους.

Ο συνεργάτης της, δημοσιογράφος Βαγγέλης Γαμπιάζης, καθιερώνει στις αρχές της δεκαετίας του 1950 λογοτεχνική στήλη με τον τίτλο «Οι νέοι που γράφουν», δίνοντας την ευκαιρία σε τοπικούς δημιουργούς, όπως οι Ν. *Βουζούκας, Στ. *Κοταμανίδης και Γιάνος Γεωργόπουλος, να παρουσιάσουν ποιήματά τους. Στις στήλες «Το δήγημά μας» και «Εκλεκτά μυθιστορήματα» μεταφέρει ο σερραϊός συγγραφέας Γ. Καψταντζής έργα ξένων λογοτεχνών, σε συνέχειες. Ο ιεροκήρυκας της μητρόπολης Επιφάνιος Σκανδάλης δημοσιεύει κείμενα ηθικοπαιδαγωγικά στις αρχές της δεκαετίας του 1960. Στους συνεργάτες της ανήκουν και οι λόγιοι Τρ. Θεοδωρίδης και Ευάγγελος Ασπίωτης ενώ, γύρω στο 1960, εργάστηκε για έξι χρόνια περίπου, ως συντάκτης της, ο Μιχαήλ Καραγιαννίδης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΓΣ, ΒΒ (ελλ. σ.), ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Σερρών (προπολεμικά σκόρπια φ., και αρ. φ. 3894-6260, 5 Ιουλ. 1961 - 30 Απρ. 1969), ΔΚΒΣερρ. (αρ. φ. 1-6.279, 23 Οκτ. 1945 - 24 Μαΐου 1969), ΕΛΙΑ (φ. της περ. Γ').

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 62· Γ. Καψταντζής, *Οι Σέρρες άλλοτε και τώρα*, Σέρρες, έκδ. του Ομίλου Ορφεία Σερρών, 1983, σ. 62· του ίδιου, *Ιστορία της πόλεως Σερρών και της περιφέρειάς της*, τ. 3, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 448· Β. Τζανακάρης, *Εικονογραφημένη Ιστορία των Σερρών*, Σέρρες, έκδ. π. Γιατί, τ. 2, 1995, σ. 456-457· του ίδιου, *Χρονικό σεραϊκής τυπογραφίας 1878-1960*, Σέρρες, έκδ. π. Γιατί (1999), 39-40.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΑΣ

Σημεία

Όργανο της «Βασιλικής Νεολογίας Ελλάδος», Αθήνα, Δεκ. 1943 - 27 Νοε. 1944, αρ. τχ. 1-15. Διευθυντής: Κ.Α. Στρατηγός, Κυκλοφόρησε ως όργανο της ΒΝΕ, που είχε σκοπό τη διατήρηση του βασιλικού θεσμού στη χώρα. Το μότο αλλάζει από τείχος σε τεύχος. Ενδεικτικά, στο τχ. 1 δηλώνει: «Η "Βασιλική Νεολογία Ελλάδος" δεν ανήκει σε φατρίες, κόμματα ή παρατάξεις, ανήκει στην Ιδεολογία της Μεγάλης Πατρίδος με τον ηρωισμό Ελληνισμό». Το σχήμα της ποικίλλει και στην τιμή σημειώνεται: «Διανέ-

<p>ΑΘΗΝΑΙ ΔΕΥΤΕΡΑ 13 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1944 ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ ΑΡΙΘ ΦΥΛΛΟΥ 13 ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ ΔΡΧ. 4</p>	<h1>ΣΗΜΑΙΑ</h1>	<p>ΕΛΛΗΝΕΣ!</p> <p>Δεν είμεθα ΔΗΜΟΚΡΟΤΟΙ, ούτι ΛΑΟ- ΠΛΑΝΟΙ, ούτι ΠΑΤΡΙΟΚΛΗΤΑΙ. ΕΙΜΕΘΑ Η ΓΕΝΕΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΕΧΟΜΕ ΘΕΜΕΝ. Είμεθα ναι είμεθα Αδελφοί, καί εκεί, μέμα της ναι εμείς ΕΣΤΕΙΣ, ΕΙΜΕΘΑΣ [...]</p>
<p>ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΝΕΟΛΟΓΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ» Διευθυντής: ΚΩΝΣΤ. Α. ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ</p>		

μετα δωρεάν». Γραφεία: Μετοχικόν Ταμείον Στρατού, οδ. Σταδίου 4.

Στην αρθρογραφία της εφημερίδας ο βασιλιάς Γεώργιος Β΄ αναφέρεται ως «το μόνον εθνικόν κεφάλαιον» και η νεολαία. «που αποτελεί την αληθινή, την πραγματικήν ελπίδα του μέλλοντος», καλείται να συσπειρωθεί γύρω του, στο «Προσκλητήριο Σάλπισμα» (αρ. τχ. 1). Στο κύριο άρθρο του τχ. 10 καλούνται οι νεοί να συνεχίσουν τον αγώνα για να μεγαλώσουν τα όρια της πατρίδας και στο τχ. 13 δημοσιεύεται ανοιχτή επιστολή προς τον «Πρόεδρο της Ελλ.[ηνικής] Βασιλικής Κυβερνήσεως, κ. Γεώργιον Παπανδρέου». Η εφημερίδα δηλώνει ότι η ΒΝΕ συνεργάζεται με όλες τις άλλες βασιλικής κατευθύνσεως οργανώσεις.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (αρ. τχ. 15), ΕΣΗΕΑ (αρ. τχ. 10, 11, και το τχ. 13 σε φωτοτυπία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Αναγνωστόπουλος, *Παράνομος Τύπος 1941-44*, Αθήνα 1960, σ. 45-46· Οντέτ Βαριών, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος*, τ. Α΄, Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ, 1987, σ. 340-342.

ΟΝΤΕΤ ΒΑΡΓΙΝ-ΒΑΣΑΡ

Σημιαία

Ημερησία θεσσαλική εφημερίς απογευματινή. Βόλος, 19 Ιουλ. 1925 - 1933, αρ. φ. 1-2169 (31 Δεκ. 1931). Εκδιδόταν από εταιρία με εναλλασσόμενους διευθυντές. Υπεύθυνος ύλης ήταν ο Ι. Παπαγεωργίου και διαχειριστής ο Γ. Παπαθανασίου. Ημερήσια, τετρασελιδή σε σχήμα δεύτερο, από τις 9 Αυγ. 1925 γίνεται πρωινή. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 350 δρχ., εξωτερικού 2 λίρες Αγγλίας. Έως τον Σεπτ. 1925 χρησιμοποιούσε το πιεστήριο της εφ. **Ταχυδρόμος*. Τότε απέκτησε ιδιόκτητο ηλεκτροκίνητο ταχυπιεστήριο.

Έντονα χρωματισμένη πολιτική εφημερίδα, υποστήριξε το Λαϊκό Κόμμα και σε τοπικό επίπεδο τον Κ. Καρτάλη. Αρθρογράφος και σε πολιτικά θέματα ο δικηγόρος Νικ. Ιάτσος. Από το φθινόπωρο του 1926 εμφανίζεται ως αρθρογράφος ο άλλοτε εκδότης της εφ. **Κήρυξ* Δημοσθένης *Κούρτοβικ (υπογράφοντας ως «Γωθίας») με πύρινα άρθρα εναντίον του Βενιζέλου και υπέρ του Παναγή Τσαλδάρη.

Έδινε βαρύτητα στην τοπική θεματογραφία. Στο πλαίσιο αυτό ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το αφήγημα του συνεργάτη της Ιάτσου σχετικά με τη δημιουργία και την ανάπτυξη της πόλης του Βόλου, που δημοσιεύθηκε σε πολλές συνέχειες το 1928 και το 1931 με τον τίτλο «Βολιώτικα Αναμνήσεις». Το αφήγημα αυτό του Ιάτσου, με αναδημοσίευση από

τη *Σημιαία*, εκδόθηκε το 1997 σε βιβλίο από το Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας Βόλου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΒΕΤΙΒ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Γ΄, σ. 177· Γ. Παναγιώτου, «Ο Τύπος του Βόλου», *Αρχαίον Θεσσαλικών Ερευνών*, τ. 5 (1979), 167-182· Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*, τ. Α΄, σ. 377.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Σημιαί

Εφημερίς Πολιτική, Φιλολογική, Εμπορική, Γεωργική, Καβάλα (Θάσος / Θεσσαλονίκη / Καβάλα), 1908, 1910-1930, 1938. Υπεύθυνος διευθυντής-διαχειριστής: Ηλίας Α. Οικονόμου, Συνδιευθυντής-αρχισυντάκτης: Αστέριος Γ.*Ζουρμπάς· από το 1911 γίνεται ιδιοκτήτης διευθυντής και διαχειριστής ο Αστέριος Γ. Ζουρμπάς και αργότερα συνιδιοκτήτης και υπεύθυνος διευθυντής ο αδελφός του, Ιωάννης Γ. Ζουρμπάς, και διαχειριστής ο Στέλιος Παπαδόπουλος. Άλλοι υπότιτλοι: *Ημερήσια Πρωινή Εφημερίς* (1914)· *Εφημερίς Πρωινή της Καβάλας* (1915)· *Όργανο Τοπικών Συμφερόντων* (1938). Αρχικά τρισεβδομαδιαία (Τρίτη, Πέμπτη και Σάββατο), τετρασελιδή, πεντάστηλη, διαστάσεων περίπου 50x37 εκ. Στη συνέχεια παρουσιάζει αλλαγές στην περιοδικότητα, στον αριθμό σελίδων και στο σχήμα. Τιμή φύλλου: 5 λεπτά (1914). Ετήσιες

συνδρομές: Καβάλα 80 γρόσια αργυρά, εσωτερικού 90 γρόσια αργυρά και εξωτερικού 30 φράγκα χρυσά (1911). Υπογραφέας: «Φοίνιξ» του Η.Α. Οικονομού και μετέπειτα σε ιδιόκτητες εγκαταστάσεις.

Η πρώτη ελληνική εφημερίδα της Καβάλας, αρχικά όργανο του Μακεδονικού Αγώνα. Αγωνίστηκε πρώτα για τη διατήρηση των προνομίων των Ελλήνων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και για την προσάρτηση της περιοχής στο ελληνικό κράτος, καταδικάζοντας ιδιαίτερα την πολιτική της Βουλγαρίας. Πα τη δεύτερη βουλγαρική κατοχή της περιοχής (1916-1918) θεώρησε υπεύθυνο τον Δ. Γούναρη, «όστις παρέδωκε Ανατολικήν και Δυτικήν Μακεδονίαν εις τους προαιωνίους εχθρούς των Ελλήνων ιδίως Μακεδόνων». Αργότερα υποστήριξε το Λαϊκό Κόμμα. Πάντοτε προέβριλλε ιδιαίτερα τα ζητήματα των εργατών και των αγροτών.

Στην πρώτη σελίδα δημοσιεύονται τα κύρια εθνικού και τοπικού ενδιαφέροντος άρθρα της, διηγήματα και χρονογραφήματα των συνεργατών της, διάφορες μικρές ειδήσεις («Της ημέρας»), τραγούδια και ποιήματα. Η δεύτερη και τρίτη σελίδα περιλαμβάνουν μικρές ειδήσεις τοπικές («Επίκαιρα», «Επιχώρια»), εσωτερικές («Το εφθήμερον») και εξωτερικές, διηγήματα («Αι δεισιδαιμονίαι»), «Ο πρώτος μνηστήρ»), επιφυλλίδες («Εισατήρ») του Ερρίκου Σιέγκεβιτς, «Το περιδέραιον» της Νες Σαχίπ, «Το εξαφανισθέν υποδρύχιον») και μυθιστορήματα σε συνέχειες («Ο δεσμώτης του Λευκού Πύργου» του Ι. Πίππη), εργατική στήλη («Εργατική ζωή»), γυναικεία στήλη («Στήλη διά κυρίας»), ειδήσεις των τελευταίων τηλεγραφημάτων, διάφορες ανακοινώσεις («κοινωνική κίνηση»), διαφημίσεις. Η τελευταία σελίδα αρχικά έχει μόνο διαφημίσεις.

Τα κύρια άρθρα της έγραφε ο αρχισυντάκτης της Α. Ζουρμπάς και, κατά την περίοδο έκδοσής της στη Θάσο (1916), ο ιατρός Αθανάσιος Οικονομίδης («Α.Ο. πρόσφυξ εκ Καβάλλας»). Αρκετοί συνεργάτες της χρησιμοποιούν ψευδώνυμα («Βαρρέν», «Διογένης», «Καλαμαράς», «το Κουνούπι», «Οίστρος», «Γ. Ολύμπιος»). Μερικοί μόνο υπογράφουν επώνυμα (Πλάτων Ε. *Δρακούλης, Σοφία Ζάμπα, Κ. Σίντης). Διηγήματα και χρονογραφήματα έγραψαν ο «Απόμαχος», ο Δ.Κ. Δημητριάδης, ο «Ζέφυρος», ο Α. Ζουρμπάς, ο Α. Οικονομίδης, ο «Συρανό» και ο Βασίλης Υψηλάντης. Ο αξιόλογος λόγιος και συντάκτης της εφ. *Μακεδονία Γεώργιος Καπρίνης ήταν ανταποκριτής της στη Θεσσαλονίκη.

Τα πρώτα φύλλα της κυκλοφόρησαν πιθανώς

αμέσως μετά την ανακήρυξη του νεοτουρκικού συντάγματος (1908), αλλά η κυκλοφορία της σύντομα απαγορεύτηκε γιατί δεν είχε την απαραίτητη άδεια, η οποία τελικά της δόθηκε το πρώτο τρίμηνο του 1910. Η έκδοσή της διακόπηκε επίσης, στις 14 Οκτωβρίου 1912, όταν το οθωμανικό στρατοδικείο καταδίκασε σε θάνατο τον διευθυντή της για τη δημοσίευση ενός άρθρου σχετικά με την άτακτη φυγή και υποχώρηση του οθωμανικού στρατού. Ο Α. Ζουρμπάς διέφυγε τη σύλληψή του και λίγες μέρες μετά, με την κατάρρευση της Καβάλας από τους Βούλγαρους, αδωδήθηκε, αλλά στάλθηκε ως όμηρος στη Βουλγαρία. Ο Γ. Καπρίνης, ανταποκριτής της Σημαίας στη Θεσσαλονίκη, συνέχισε την έκδοσή της με τον τίτλο Νέα Ελλάς ως την επιστροφή του Ζουρμπά, στις 16 Αυγούστου 1913, στην ήδη απελευθερωμένη Καβάλα. Όταν οι Βούλγαροι κατέλαβαν για δεύτερη φορά την πόλη, τον Σεπτέμβριο 1916, η Σημαία της Καβάλλας συνέχισε την έκδοσή της αρχικά στον Λιμένα της Θάσου και, από τον Απρίλιο 1917, στη Θεσσαλονίκη έως την απελευθέρωση της Καβάλας στα τέλη Σεπτεμβρίου του 1918. Η έκδοσή της σταμάτησε, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, το 1930 ή το 1931 λόγω οικονομικών δυσχερειών. Ωστό-

σο, σύμφωνα με τα σωζόμενα φύλλα της, η Σημαία κυκλοφορούσε τουλάχιστον έως το 1938. Τα αρχεία της καταστράφηκαν κατά τη διάρκεια των βουλγαρικών κατοχών του 1916-1918 και 1940-1944.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΛΑΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Ι. Χιώτης, «Η έκδοση της “Σημαίας” στη Θάσο», *Θασακά* 3 (1986), 184-192· του ίδιου, *Η Παιδεία στην Καβάλα 1864-1919*. Καβάλα, Ιστορικό Αρχείο / Δημοτικό Μουσείο Καβάλας, 1990, σ. 139-141· Χριστίνα Φ. Βαμβούρη-Δημάκη, *Ιστορία του τύπου της Καβάλας από τις αρχές του 20ού αιώνα ως σήμερα*, ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία, Τομέας Νέοτερης και Σύγχρονης Ιστορίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 1-3· Γ.Β. Ιωαννίδης, *Ο τύπος της Καβάλας. Από τις Αρχές του Αιώνα μέχρι Σήμερα*, Καβάλα 1996, σ. 15-17· Ντ. Χριστιανόπουλος, *Ελληνικές εκδόσεις μακεδονικών πόλεων πλην Θεσσαλονίκης επί Τουρκοκρατίας (1759-1913)*, *Καταγραφή - βιβλιογραφία - προσωπιογραφία*, Καβάλα 2000, σ. 58-59.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΡΟΥΔΟΜΕΤΦ - ΠΡΩΤΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΩΤΗΣ

Σημαία

Εφημερίς εβδομαδιαία του Λαού - Εκδομένη κατά Πέμπτην, Λαμία, 19 Νοε. 1916, Ιδιοκτήτης: Κ. *Μαυροειδής, Διευθυντής: Ι.Ν. Παλιός, Υπεύθυνος συντάκτης: Δ. Πρεβεδορός (για σύντομο χρονικό διάστημα), Εβδομαδιαία

(Πέμπτη), τετρασέλιδη, τρίστηλη, διαστάσεων 35x25 εκ. «Συνδρομαί Εσωτερικού ετησίως Δρχ. 5, εξάμηνον Δρχ. 3, Εξωτερικού ετησίως Δρχ. 7, εξάμηνον Δρχ. 4, Δια την Αμερικαν. ετησίως δολάρια 2, Τιμαί καταχωρήσεων: Εις την Α' σελίδα ο στίχος Δρχ. 1, εις τας λοιπὰς ο στίχος λεπτά 0.40, Δια τους πλειστηριασμούς και κατ' αποκοπήν αγ- γελίας και δημοσιεύσεις ιδιαίτερα συμφωνίας». Διέδετε τυπογραφείο με άριστο τεχνικό εξοπλισμό.

Από τις αξιολογότερες λαϊμώτικες εφημερίδες της πρώτης εικοσαετίας του 20^{ου} αιώνα. Ανήκε στην αντιβενιζελική παράταξη και στον Εθνικό Διχασμό πρωτοστάτησε στην περιοχή με άρθρα και συνθήματα κατά του Ελ. Βενιζέλου. Το περιεχόμενο της αναφέρεται σε ειδικά και γενικά θέματα, η δε τοπική ειδησιογραφία είναι πλουσιότερη. Είχε μόνιμες στήλες: «Ποικίλα», «Κοινωνικά», «Ειδήσεις (τοπικές) της εβδομάδος», «Χρονικά», «Ημερολόγιον».

Τα κείμενά της είναι όλα σχεδόν ανυπόγραφα (χρονογραφήματα, ποιήματα) ή με ψευδώνυμο. Τα ειδικά θέματα της αναφέρονταν στη γεωργία, την κτηνοτροφία, την παιδεία και σε προβλήματα που αντιμετώπιζε η πόλη της Λαμίας και όλη σχεδόν η ευρύτερη περιοχή.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΛΑ (σχεδόν πλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ.Θ. Νάτσιος, *Κατάλογος Εφημερίδων και περιοδικών της Λαμίας, 1852-1979*, Λαμία, 1979· Ιωάννα Θ. Αλαμπάνου - Δημήτριος Θ. Νάτσιος, *Φθιωτικός Τύπος (1852-1999)*, Λαμία 2001.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Θ. ΝΑΤΣΙΟΣ

Η Σημαία

Εφημερίς πολιτική φιλολογική και εμπορική, Αθήνα, 1871-1875: 23 Αυγ. 1871-1874<;>, αρ. φ. 1-100<;> και 6 Μαρτ. 1875 - 1 Μαΐου 1875, αρ. φ. 101-107 (σύμφωνα με τα σωζόμενα φύλλα). Συντάκτης-εκδότης: Κ. Γρυπάρης, Άλλος υπότιτλος: *Εφημερίς πολιτική* (αρ. φ. 101, Μαρτ. 1875). «Μέλλει να εκδίδεται δις της εβδομάδος από του τετάρτου αυτής αριθμού» (πρωτοσέλιδη «Ειδοποίησι» στο φ. 1), τετρασέλιδη, τρίστηλη, διαστάσεων 46x32 εκ. Τιμή φύλλου: 30 λεπτά. Συνδρομές: εσωτερικού 30 δρχ., Ρωσίας 10 ρουβλία αργυρά, Τουρκίας 7 εικοσάρια, «Εκτός της Λαρίσσης και Βώλου οίτινες θέλουσι πληρώνει την αυτήν συνδρομήν με τους Έλληνας, δια δε τα λοιπά μέρη της Ευρώπης, Ασίας, Αφρικής και Αμερικής φρ. 40». Τυπογραφείο: Α. Καναριώτη και Ζ. Γρυπάρη (οδ. Χρυσοσπηλαιωτίσσης 14), «Γραφείον εν τω τυπογραφείω του Σελέπα».

Στο πρώτο φύλλο καταθέτει τις προγραμματικές της δημοσιογραφικές απόψεις (πάγια τακτική όλων των νεοεκδομένων εφημερίδων). Στο κύριο

άρθρο του φ. 2 με τίτλο: «Ότι εν Ελλάδι Συνταγματικών Πολίτευμα δεν υπάρχει», ο εκδότης ισχυρίζεται ότι για να υπάρχει σύνταγμα ο σ' ένα κράτος πρέπει ο βασιλιάς να είναι ελεύθερος στη σκέψη και στις ενέργειές του και η Βουλή να είναι πρώτα το απαισίμα της ελεύθερης θέλησης του έθνους και να περιορίζεται μετά στα καθαρώς νομοθετικά έργα και στην επίβλεψη της εκτελεστικής εξουσίας, η οποία οφείλει και έχει καθήκον να ενεργεί με βάση το συμφέρον και την πρόοδο που απαιτεί το έθνος. Θεωρεί λοιπόν ότι αυτά δεν ισχύουν για την Ελλάδα. Στο κύριο άρθρο του φ. 3 κάνει λόγο για την αντιπολίτευση, ισχυριζόμενος «ότι αντιπολίτευσις αληθής και γνησία δεν υπάρχει εν Ελλάδι». Στο ίδιο φύλλο περιλαμβάνεται «Συγκριτικός πίναξ των υπό των επαρχιακών και ειδικών ταμιών ενεργηθεισών εισπραξέων κατά τον μήνα Ιούλιον του 1871 επί των δώω εν ενεργεία χρήσεων προς εκείνας των παρελθόντων ετών 1870 και 1869 του ίδιου μηνός». Είναι φανερό ότι ο Γρυπάρης ενδιαφέρεται για την καλή διοίκηση του τόπου, τονίζοντας στο κύριο άρθρο του φ. 14 (20 Νοε. 1871) ότι είναι «ανάγκη χωρισμού της πολιτικής από της διοικήσεως».

Πολιτικά, υποστηρίζει την κυβέρνηση Αλ. Κουμουνδούρου, η οποία «πάσης άλλης δύναται να εκπληρώσει τας ευχάς και τας επιθυμίας ταύτας [δηλ. να εξαγάγει την πατρίδα ημών από την άβυσσον της καταστροφής εις την οποία ευρίσκεται]» (αρ. φ. 32, 26 Αυγ. 1872), ενώ με πληθώρα άρθρων καλύπτονται τα σχετικά με το Λαύριο γεγαστά: (αρ. φ. 32, 26 Αυγ. 1872· αρ. φ. 33, 30 Αυγ. 1872· αρ. φ. 36, 9 Σεπτ. 1872· αρ. φ. 41, 4 Οκτ. 1872). Από την εξωτερική επικαιρότητα διγεται ο γαλλοπροσικός πόλεμος (αρ. φ. 1, 23 Αυγ. 1871).

Εκτός από τα πρωτοσέλιδα άρθρα, την ύλη της εφημερίδας αποτελούν οι στήλες «Διάφορα», «Περίληψεις Εγκυκλιών», «Εξωτερική Πολιτική Επιδεώρησις», «Τηλεγραφήματα», «Ειδοδοποιήσεις».

Ψυχή της Σημαίας ήταν ο Κ. Γρυπάρης, μαχητικός δημοσιογράφος αλλά ασθενικής κράσης. Η έκδοση της εφημερίδας διακόπηκε δύο φορές. Την πρώτη λόγω ασθένειας του εκδότη και συντάκτη της: «Ένεκα της ασθενείας ημών το φύλλο υφίστατο διακοπήν τινά κατά τους μήνας Ιούνιον και Ιούλιον. Η διακοπή αυτή, της υγείας ημών σχεδόν αποκατασταθείσης δεν θέλει γίνεσθαι εις το εξής» (αρ. φ. 34, 2 Σεπτ. 1872). Φαίνεται ότι η φιλασθένειά του υποκινείται από τις υψηλές θερμοκρασίες του θέρους: «Επί έναν μήνα διακόψαντες το φύλλον ημών, απομακρυνθέντες των Αθηνών ένεκα των υπερβολικών καυσώνων» (αρ. φ. 32, 26 Αυγ. 1872). Η επανέκδοση μετά τη δεύτερη διακοπή δικαιολογείται στο φ. 101 (6 Μαρτ. 1875): «Μεθ' ενός περίπου έτους παρέλευσιν αναγκαζόμεθα να επαναλάβωμεν τον κάλαμον, τον οποίον, ως ενδυμούνται οι αναγνώσται ημών, εθραύσαμεν τότε υπ' οργής, διότι εβλέπομεν την πολιτείαν ημών φερομένην κατά κρημών. Τον επαναλαμβάνομεν δε, υπό της αυτής αιτίας». Δεν είναι ωστόσο γνωστό τι έγινε στην ενδιάμεση περίοδο (Νοέ. 1872 - Μάρτ. 1875).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α*, σ. 262· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 302.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΓΛΟΥ

Σημαία Καλαμών

Εφημερίς ανεξάρτητος καθημερινή, Καλαμάτα, 18 Ιαν. 1914-1923 και 1929 έως σήμερα [2005], αρ. φ. 1-29801. Ιδρυτές-ιδιοκτήτες: Β.Δ. Μιχαλακάς και Αθ. Σ. Πύλιουρας. Διευθυντής: Γεώργιος Ν. Μαράκας (έως τον θάνατό του, 1940), ακολούθησε ο Γιώργος Αποστολόπουλος. Από τα χρόνια της Κατοχής έως το 1982 τη διεύθυν-

στάσεις της εφημερίδας (ικτριακές και εκτυπωτικές), με εκδότη και διευθυντή τον Σάκη Λέφα. Στο υπ' αρ. 29156 φύλλο της (18/9 Οκτ. 2003) αναγράφεται νέα ιδιοκτησία με εκδότη τον Π.Γ. Δημοπούλου και διευθυντρια συντάξεως τη Νάνσυ Γ. Δημοπούλου. Εκδίδεται σε σχήμα ταμπλόιτ και πολύχρωμη στο 89^ο έτος της κυκλοφορίας της. Στους τόμους της έχει καταγραφεί η νεότερη ιστορία της Καλαμάτας και της Μεσσηνίας γενικότερα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. Σ.), ΛΒΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πότης Δ. Οικονομικής, «Εφημερίδες, περιοδικά και ημερολόγια που εξεδόθησαν στην Καλαμάτα (Συμβολή)». Μεσσηνιακό έτος. Καλαμάτα. Σύλλογος προς διάδοσιν των Γραμμάτων. 1938. σ. 240-241· Χριστόπουλος, Εφημερίδες, σ. 304-449· Αντ. Γ. Μπούνας, «Μεσσηνιακές Εφημερίδες και περιοδικά (1821-1992)». *Ιθάκη, περιοδική έκδοσις Σύλλογου προς Διάδοσιν των Γραμμάτων*, τχ. 33-34 (στο εξώφυλλο γράφει «τευχος λα' -λβ'»). (Ιούν. 1992), σ. 108· Χρ. Κ. Ρέππας, «Ο Τύπος της Καλαμάτας». *Η Κινημερινή / Επτά Ημέρες*, (18 Νοε. 2001), σ. 27-30· «Από την αφετηρία σε μια νέα αρχή»· εφ. *Σημαία*, 18 Απρ. 2001 και 24-25 Νοε. 2001· Ν.Ι. Ζερβής *Καλαμάτα-Κατοχή-Αντίσταση-Απελευθέρωση*, τ. Α' (1941), *πρώτη γερμανική κατοχή, ιταλική κατοχή*, Καλαμάτα 2001, σσ. 76, 99, 178.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΖΕΡΒΗΣ

Σημαία της Κορινθίας

Όργανο μαχητικής αντικομμουνιστικής πρωτοπορίας του εθνικοκόρνος κορινθιακού λαού. Κόρινθος, 1932-1966: 1932-1940, περ Α' και 1946-1966, περ. Β'. Ιδιοκτήτης-ιδρυτής-εκδότης: Β.Γ. Πανούσης. Άλλοι υπόπτιλοι: περ Α' *Εβδομαδιαία ανεξάρτητος πολιτική κοινωνική και επιστημονική εφημερίς*, *Όργανον των αγροτών και του εργαζομένου λαού της Κορινθίας* (από το 1956). Εβδομαδιαία, διετιδή αρχικά, από το 1958 τετρασέλιδη, διαστάσεων 50x36 εκ. Κυκλοφορούσε σε συνδρομητές. Τυπωνόταν σε τυπογραφείο της Κορίνθου και αργότερα του Λουτρακίου.

Από τις μεγαλύτερες σε κυκλοφορία εφημερίδες με 4000 φύλλα. Επανακυκλοφόρησε κατά την περίοδο μετά τον Εμφύλιο, όταν τα πολιτικά πάθη ήταν ακόμα εξημμένα και ο ιδρυτής της στην αρχή επέλεξε πολιτικά να πάρει σαφή θέση υπέρ της Δεξιάς παράταξης. Αργότερα, όπως μαρτυρά και η αλλαγή υποτίτλου το 1956, αποφάσισε να ακολουθήσει μετριοπαθέστερη στάση—επηρεασμένος ίσως και από συνεργάτες του—και κινήθηκε προς την Ένωση Κέντρου του Γ. Παπανδρέου. Ο ίδιος χρημάτισε κάποιο διάστημα και βουλευτής Κορινθίας. Σ' αυτό το πλαίσιο γινόταν και προβολή πολιτικών προσωπικοτήτων ιδιαίτερα της Δεξιάς, πράγμα που έπαψε αργότερα όταν η εφημερίδα άρχισε να αποχρωματίζεται πολιτικά.

Η ειδησεογραφία αφορούσε τοπικά νέα και προβλήματα και πάντα υπήρχε σχολιασμός της πολιτικής επικαιρότητας συνήδως από τον ίδιο τον εκδότη. Από την εφημερίδα δεν έλειπαν και οι λογοτεχνικές σελίδες που περιλάμβαναν ποίηση και πάντα χρονογράφημα. Επιπλέον υπήρχαν διαφημιστικές καταχωρίσεις, κοινωνικά και η εικονογράφηση της περιλάμβανε ασπρόμαυρες φωτογραφίες.

Από τους συνεργάτες της τακτικός ήταν ο Β. *Κωστάρας, ο οποίος έγραφε κυρίως και τα χρονογράφηματα και μάλιστα είχε διατελέσει διευθυντής της. Άλλοι συνεργάτες ήταν ο Α. Διαμάντης που είχε επίσης αναλάβει και διευθυντής, ο Α. Αποστολίδης ο οποίος είχε ασχοληθεί με την τοπική ιστορία, ο Τ. Ταρούσης και πιο αραιά ο Μ. Ανδρεάδης. Ένας από τους διευθυντές που είχε κατά καιρούς η εφημερίδα, ήταν και ο γιος του ιδρυτή, Γ. Πανούσης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Β. Κωστάρα (έτ. 1951-1966).

ΠΗΓΗ: Συνέντευξη με τον Π. Κωστάρα.

ΦΩΤΕΙΝΗ Β. ΠΕΡΡΑ

Σήμερα

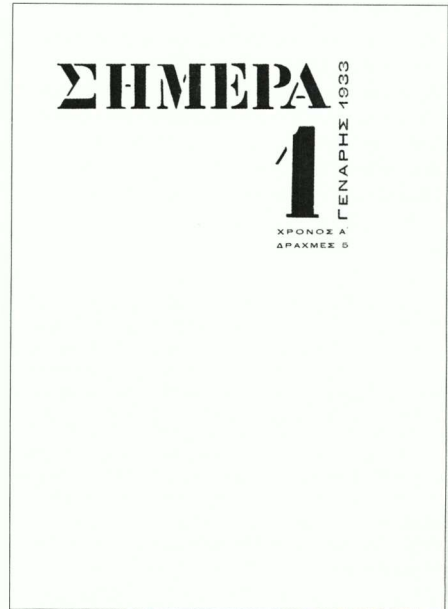
Μηνιαία έκδοση. Αθήνα. Ιαν. 1933 - Μάιος 1934, αρ. τχ. 1-17. Υπεύθυνος: Ξενοφών Λευκοπαρίδης. Μηνιαίο, τριάντα περίπου σελίδων, μονόσπηλο, διαστάσεων 24,5x17 εκ. Τιμή τεύχους: 5 δρχ. Τυπογραφείο: Ξεν. Ε. Σεργιάδου.

Βραχύβιο περιοδικό του Μεσοπολέμου, όχι αμιγώς λογοτεχνικό, με φιλοδοξία να αποτελέσει όργανο κοινωνικής και πολιτικής κριτικής, Σύμφωνα με τις προγραμματικές δηλώσεις του (αρ. τχ. 1), «πιστεύει στην αλληλεγγύη όλων των λαών» και στοχεύει «στην αντιμετώπιση των σύγχρονων ζωτικών προβλημάτων με την ανησυχία που χαρακτηρίζει την εποχή και μ' ένα βαθιά διεθνιστικό πνεύμα».

Η αντιφασιστική ιδεολογία του είναι εμφανής σε όλα τα τεύχη και αποτυπώνεται ενδεικτικά στους τίτλους των άρθρων του Χρ. Ευελπίδη («Το κύμα του φασισμού», αρ. τχ. 7) και του Παύλου Γκίκα («Δικτατορία και φασισμός», τχ. Β' 1). Ίον Μάιο του 1933 δημοσίευσε διαμαρτυρία ενάντια στον φασιστικό κίνδυνο που την υπογράφουν πάνω από εκατό έλληνες διανοούμενοι. Συγχρόνως, υιοθετεί τις επικρίσεις του Jules Romains, εναντίον του λεγόμενου «ορθόδοξου μαρξισμού», κατηγορώντας τον για «την αδιαλλαξία, τη φανατική άρνηση κάθε αναθεώρησης οποιουδήποτε σημείου του συστήματός του, με την επικήρυξη ως εχτρών του όλων όσων πλησιάζουν προς αυτόν χωρίς όμως να εφάπτονται στενά μαζί του» (αρ. τχ. 4). Οι ιδεολογικές αντιθέσεις τόσο με το π. **Ιδέα* του Σπύρου **Μελά* όσο και με το π. **Νέο Πρωτοπόρο* είναι εμφανείς στο άρθρο του Πιάννη Μηλιάδη «Διαβάζοντας...» (αρ. τχ. 1-2), και σε μια σειρά από ανυπόγραφα σημειώματα.

Ιδιαίτερα έντονο είναι το ενδιαφέρον του για τις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα, στα Βαλκάνια, στη Ρωσία και γενικότερα στην Ευρώπη. Η ιδέα της βαλκανικής ενοποίησης υποστηρίζεται τόσο από τον Ξ. Λευκοπαρίδη στο άρθρο του «Γύρω από τη Βαλκανική Ένωση» (αρ. τχ. 4), όσο και από τον Φάνη Μιχαλόπουλο στο «Ελληνοκεντρισμός και πραγματικότητα» (αρ. τχ. 1)· συγχρόνως προβάλλεται η ανάγκη της Ευρωπαϊκής ένωσης (Ξ. Λευκοπαρίδης, «Πέρα από στενούς εθνικισμούς», αρ. τχ. 5).

Οι λογοτεχνικές συνεργασίες περιορίζονται σε ένα ποίημα του Κώστα Ουράνη (αρ. τχ. 9)· δημοσιεύονται όμως αρκετά κριτικά κείμενα: μελέτες για τον Βαλερύ (αρ. τχ. 1, 3) και τον Καβάφη του Κ.Θ. Δημαρά και του Κ. Ουράνη (αρ. τχ. 5), για τον Σολωμό «ως ανθρωπιστή και λυρικό» του Φάνη Μιχα-

λόπουλου (αρ. τχ. 6), τον «σύγχρονο νέο ελληνικό λυρισμό» του Κλέωνα Παράσχου (αρ. τχ. 11/12), τον ποιητή Κώστα Ουράνη (αρ. τχ. Β' 1), τον Εμμ. **Ροΐδη* ως σατιρικό και ως κριτικό (αρ. τχ. 1, 3-5, αρ. τχ. Β' 2), Ο Ξ. Λευκοπαρίδης μελετά τον Marcel Proust ως καλλιτέχνη (αρ. τχ. 2) και αναφέρεται στη φιλοσοφία και την αισθητική θεωρία του· ο Άλκης Θρύλος απορρίπτει τον Παλαμά ως διηγηματογράφο, με εξαίρεση το *Θάνατος Παλικαριού*, και του καταλογίζει αδυναμία να «διεισδύσει στις ψυχές» (αρ. τχ. 2)· ο Φάνης Μιχαλόπουλος, μελετά τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη (αρ. τχ. 8-9), και εκφράζει μια νεότερη τάση της κριτικής που εμφανίστηκε στην Ελλάδα υπό την επίδραση της ψυχανάλυσης.

Στις τελευταίες σελίδες του με τίτλο «Σημειώματα», δημοσιεύονται βιβλιοκρισίες, άρθρα και σχόλια. Στη στήλη «Διαβάζοντας...», κρίνονται διβλία λογοτεχνικά, πολιτικά καθώς και συγγραφείς, κυρίως από τον Άλκη Θρύλο που σχολιάζει τον στόμφο του Ν. Βρεττάκου στο *Κατεβαίνοντας στη σιγή των αιώνων* και κρίνει ότι το *Μαραμπού* του Ν. Καθβαδία «στερείται αισθητά από λυρικό ενδοσιασμό, από δύναμη εξάρσεως» (αρ. τχ. 6). Στην πεζογραφία, διαπιστώνει υποχώρηση της ηθογραφίας και στροφή

σε δέματα κοινωνικά. Αναφέρεται στο *Θείο Τραγί* του Γ. Σκαρίμπα και σχολιάζει την ιδιόρρυθμη γλώσσα του, απορρίπτει τα *Μυστήρια της Ρωμιοσύνης* του Θρ. Καστανάκη ως εκκεντρικό, θεωρεί ότι η *Αργώ* του Γ. Θεοτοκά δεν κατορθώνει να δώσει συνολικά την εικόνα της ζωής της Ελλάδας, ενώ συστήνει τις *Γυναίκες* της Γαλάτειας Καζαντζάκη (αρ. τχ. 10). Επισημαίνει αδυναμίες στη *Δασκάλα με τα χρυσά μάτια* του Στρατή *Μυριβήλη, επαινεί την «εξαιρετική παραστατικότητα» των περιγραφών στο *Άγιον Όρος* και τη *Σπιναλόγκα* του Θέμου Κορνάρου, όχι όμως και την κραυγαλέα φιλοδοξία του συγγραφέα «να κοινωνιολογήσει» (αρ. τχ. 11). Αναγνωρίζει στην *Εκάτη* του Κοσμά Πολίτη τις περιγραφικές ικανότητές του, επισημαίνει όμως την «πολυλογία» του (τχ. Β´ 1). Μεταξύ των πολιτικών διβλίων που κρίνονται, περιλαμβάνονται αρκετά με θέμα τον μαρξισμό και τον σοσιαλισμό.

Η θεατρική κριτική κατέχει σημαντική θέση στο περιοδικό. Δημοσιεύονται κριτικές παραστάσεων όπως του *Διδύραμβου του Ρόδου* του Σκελιανού και του Οιδίποδα από το Εθνικό Θέατρο σε σκηνοθεσία του Φ. Πολίτη από τον Γιάννη Μηλιάδη (αρ. τχ. 5-7), του *Βύρωνα* του Αλ. Λιδωρίκη από το Εθνικό Θέατρο από τον Εύελπι Χρηστίδη (αρ. τχ. Β´ 3). Ο Γιάννης Σιδέρης μελετά τον θεατρικό Βερναρδάκη (αρ. τχ. 10), σχολιάζει συνοπτικά τις ελληνικές μεταφράσεις του Σαίξπηρ (ιδίως του Β. Ρότα) και κάνει επισκόπηση της «Θεατρικής κίνησης του 1933» (αρ. τχ. 11/12).

Σχετικά μικρό είναι το ενδιαφέρον του περιοδικού για θέματα παιδείας και για το γλωσσικό ζήτημα. Δημοσιεύονται άρθρα όπως του Στρατή *Σωμερίτη «Παρατηρήσεις στο πρόβλημα της παιδείας» (αρ. τχ. 10), όπου γίνεται αναφορά στο πρόβλημα της λαϊκής παιδείας και τη σύνδεσή της με το εργατικό κίνημα, και του Γιάννη Μηλιάδη «Η επαναστάση του δημοτικισμού και άλλα ηχηρά παρόμοια» (αρ. τχ. Β´ 1), όπου γίνεται μια ιστορική αναδρομή στο γλωσσικό ζήτημα και στο περιεχόμενο του δημοτικισμού και επικρίνονται το π. *Ιδέα*, ο Σπ. Μελάς και ο Γ. Θεοτοκάς για τις απόψεις τους.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ (αρ. τχ. 1-3, 5, 7, 10-12), ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαρία Σακελλαρίου, *Το περιοδικό "Σήμερα" (1933-1934)*, Θεσσαλονίκη 1994 (ευρετήρια και εισαγωγική μελέτη): Χριστίνα Ντουλιά, *Λογοτεχνία και πολιτική: Τα περιοδικά της αριστεράς στο Μεσοπόλεμο*, Αθήνα 1996· Γ.Γ. Αλισανδράτος, «Τέσσερα περιοδικά ιδεών στη δεκαετία του '30: *Νέοι Πρωτοπόροι*, *Ιδέα*, *Σήμερα*, *Το Νέον Κράτος*».

στον τόμο *Ο περιοδικός Τύπος στο Μεσοπόλεμο*, Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών, 2001, σ. 283-329, ιδίως σ. 317-321· Καράογλου (ετοππετία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Β´, σ. 384-391.

ΜΑΡΙΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Η Σημερινή

Πάτρα, 1925 και στη συνέχεια 14 Μαρτ. 1945-15 Αυγ. 1951.

Εκδόθηκε από το Σωματείο Τυπογράφων, στη διάρκεια απεργίας των εργαζομένων στις ημερήσιες εφημερίδες. Η συμμετοχή τους ήταν καθολική. Επί ένα μήνα (1 Φεβρ. 1925 - 3 Μαρτ. 1925) δεν εκδόθηκε καμία τοπική καθημερινή εφημερίδα. Οι απεργοί ζητούσαν ν' αυξηθεί η τιμή φύλλου από 50 σε 60 λεπτά και το δεκάλεπτο να περιέρχεται εξ ημισείας στα σωματεία των τυπογράφων και των συντακτών. Το αίτημα απορρίφθηκε, αλλά χορηγήθηκε κάποια αύξηση στα ημερομίσθια και στους μισθούς και λύθηκε η απεργία. Έπειτα από λίγους μήνες, τις 24 Μαΐου 1925, διπλασιάστηκε η τιμή των αθηναϊκών εφημερίδων από 50 λεπτά σε μία δραχμή. Από τις 27 Μαΐου αυξήθηκε και η τιμή των ημερησίων εφημερίδων της Πάτρας από 50 σε 60 λεπτά, αλλά υπέρ των εκδοτών. Της *Σημερινής* δεν σώζεται ούτε ένα φύλλο και είναι άγνωστο πόσους αριθμούς εξέδωσε στη διάρκεια της απεργίας. Μετά τη λήξη της απεργίας οι άλλες εφημερίδες τις ελάχιστες φορές που τη μηνμόνευαν απέφυγαν να αναφέρουν τον τίτλο της. Την αποκαλούσαν «εφημερίδα των απεργών».

Τον τίτλο της εφημερίδας παραχώρησε το σωματείο εργατών Τύπου Πατρών το 1945 σε Συνεργατική Εταιρεία, που είχαν ιδρύσει 12 τυπογράφοι, όταν έπειτα από απεργία απολύθηκαν ή αποχώρησαν από την εφ. **Νεολόγος Πατρών*. Από τη Συνεργατική αυτή εκδόθηκε από τις 14 Μαρτίου 1945 έως τις 15 Αυγούστου 1951 η *Σημερινή*, πρωινή ανεξάρτητη εφημερίς Πατρών. Τη διεύθυνση της είχε αναλάβει ο δημοσιογράφος Χρίστος Α. *Ριζόπουλος που έγινε μέλος της εκδοτικής εταιρείας. Στα χρόνια που κυκλοφορούσε η *Σημερινή* ήταν η μόνη εφημερίδα της Πάτρας που υποστήριζε τα κόμματα του δημοκρατικού Κέντρου και της μη κομμουνιστικής Αριστεράς. Σε μια εποχή δύσκολη κατόρθωσε να αποκτήσει κύρος και να κερδίσει συμπάθειες και μεταξύ των πολιτικώς αντιφρονούντων. Μετά τη διακοπή της *Σημερινής* ο Ριζόπουλος εξέδωσε την εφ. **Ημέρα*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΜΤΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατρικού τύπου, 1840-1940*, Πάτρα 1984.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Σήφακας, Νικόλαος

(Ηράκλειο ή Σφακιά 1891 - 12 Νοε. 1975). Δημοσιογράφος. Αρχισε να εργάζεται στην εφ. *Σύνταγμα* του Ηρακλείου. Κατά τη στρατεύσή του, βρέθηκε στην Καβάλα όπου το 1915 εξέδωσε την εφ. *Θράκη*. Στη συνέχεια εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη και άρχισε να εργάζεται ως αρθρογράφος και σχολιογράφος στην εφ. *Το Φως*, στο οποίο το 1923 κατέλαβε τη θέση του διευθυντή για μια δεκαετία. Το αγωνιστικό και το έντονο αντιβενιζελικό του πάθος διακρίνει το ύφος των κειμένων του, τα οποία το κοινό της εφημερίδας τα παρακολουθούσε με ζωηρό ενδιαφέρον. Μετά την Κατοχή εργάστηκε ως ανταποκριτής αθηναϊκών εφημερίδων και έγινε διευθυντής του γραφείου Θεσσαλονίκης της εφ. **Εμπρός*.

Ήταν ιδρυτικό μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης και εκλέχθηκε πολλές φορές μέλος του διοικητικού

συμβουλίου και πρόεδρος της σε διαστήματα από το 1925 έως το 1960, ενώ διετέλεσε πρόεδρος του Ταμείου Συντάξεων Υπαλλήλικού και Συντακτικού Προσωπικού Θεσσαλονίκης και της Εξελεγκτικής Επιτροπής του Ενιαίου Δημοσιογραφικού Οργανισμού Επικουρικής Ασφάλισης και Περιδάλφειας. Επίσης διορίστηκε στο Γραφείο Τύπου της Γενικής Διοικήσεως Μακεδονίας καθώς και Κυβερνητικός Επίτροπος στην Ελευθέρα Ζώνη Θεσσαλονίκης. Το 1929 εκλέχθηκε δημοτικός σύμβουλος Θεσσαλονίκης. Τέλος αναμίχθηκε με την πολιτική ως υποψήφιος βουλευτής του Λαϊκού Κόμματος το 1932 και της Γενικής Λαϊκής Ριζοσπαστικής Ενώσεως το 1936.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Γ', σ. 69: «Νεκρολογία». εφ. *Ελληνικός Βορράς* 13 Νοε. 1975· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ', σσ. 115, 117-118, 163.

ΜΑΝΓΙΑΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Στακαλλής, Γεώργιος

(Λευκωσία, 1859-1908). Δικηγόρος, πολιτευτής που έδρασε στη Λευκωσία και τη Λάρνακα. Από οικογένεια γαιοκτημόνων. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές στη Λευκωσία μετέβη στην Αθήνα όπου σπούδασε ελληνική φιλολογία. Στη συνέχεια σπούδασε αγγλική φιλολογία στο Λονδίνο και νομικά στο Πανεπιστήμιο Aix-en-Provence της Γαλλίας (δύο χρόνια). Μετά τη συμπλήρωση των σπουδών του επέστρεψε στη Λευκωσία όπου άσκησε το δικηγορικό επάγγελμα και διέπρεψε ως νομικός. Το 1886-1887 υπηρέτησε ως δήμαρχος της Κερύνειας. Το 1888 παντρεύτηκε στη Λάρνακα τη Μαρία Δημητρίου, γόνο της αριστοκρατικής οικογένειας Δημητρίου και μετακόμισε εκεί όπου άρχισε την έκδοση εβδομαδιαίας εφημερίδας με τίτλο **Κύπρος*, της οποίας οι δύο σελίδες ήσαν στην ελληνική και οι άλλες δύο στην αγγλική. Η εφημερίδα αυτή έζησε έως το 1890, για δύο δηλαδή χρόνια. Στη συνέχεια αναμειχθηκε στην πολιτική και εξελέγη δύο φορές βουλευτής, μέλος του Νομοθετικού Συμβουλίου (1891-1896 και 1901-1906). Διετέλεσε επίσης μέλος του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου.

Ο Γεώργιος Στακαλλής μέσα από τις στήλες της εφημερίδας του, αλλά και με την έκδοση εντύπων στην αγγλική γλώσσα, τα οποία απέστειλε στο αγγλικό κοινοβούλιο στο Λονδίνο, υπερασπίστηκε με

πάδος τα δίκαια του κυπριακού ελληνισμού. Τιμήθηκε με το ελληνικό παράσημο Αργυρού Σταυρού των Ιπποτών του Τύχματος του Σωτήρος. Κυκλοφόρησε επίσης τα ακόλουθα έργα: *Cyprus and the Cypriot Question* (Λευκωσία 1893), *Αγορεύσεις επί του ζητήματος του Φόρου Υποτελείας* (Λευκωσία 1902), *Cyprus Under British Rule* (Λευκωσία 1902).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σοφοκλέους. *Συμβολή στην ιστορία του Κυπριακού Τύπου*, τ. Α΄, σ. 230· Αρ. Α. Κουδουνάρης. *Βιογραφικοί Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920*. Λευκωσία 2001, σ. 342.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Σίδηρης, Ζήσιμος

(Χώρα Σάμου, 1869- Σάμος, 1933). Δικηγόρος, λόγιος, δημοσιογράφος και διευθυντής της σαμιακής εφ. **Πρόοδος* (1905-1908). Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, άσκησε τη δικηγορία στη Σάμο για πολλά χρόνια. διετέλε-

σε εφέτης καθώς και διευθυντής του Γενικού Λογιστηρίου του σαμιακού κρατιδίου στα χρόνια της Ηγεμονίας. Πήρε ενεργό μέρος στην πολιτική ζωή του τόπου του, ως πληρεξούσιος του Δήμου Χώρας στη Γενική Συνέλευση των Σαμίων και πρωτοστάτησε στους εθνικούς αγώνες του νησιού για την ένωση με την Ελλάδα. Συμμετείχε στην επανάσταση του 1908 και του 1912, υπήρξε μάλιστα μέλος της Προσωρινής Διοίκησης Σάμου, καθώς και επιτροπής που μετέθε στην Αθήνα για να επιδώσει στην κυβέρνηση το ενωτικό ψήφισμα. Μετά την ένωση (1912), εργάστηκε για ορισμένα χρόνια ως υπάλληλος της Τράπεζας Αθηνών στη Σάμο. Τα τελευταία χρόνια της ζωής του διετέλεσε πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου του Δήμου Λιμένος Βαθέως.

Αγωνίστηκε υπέρ του δημοτικισμού. Ποιητής και λογοτέχνης, δημοσίευσε άρθρα, μελέτες, διηγήματα και τρεις ποιητικές συλλογές: *Πλάσματα της Φαντασίας*, *Νοσταλγικά* (την περίοδο της εξορίας του στην Αθήνα, μετά τα γεγονότα του 1908 στη Σάμο) και *Φύλλα και Φτερά*. Η σημαντικότερη ωστόσο προσφορά του στα γράμματα υπήρξε η έμμετρη μετάφραση της *Οδύσσειας* του Ομήρου στη δημοτική γλώσσα, η οποία διδασκόταν στα ελληνικά σχολεία έως το 1999, καθώς και η μετάφραση των τραγωδιών του Σοφοκλή *Αίας* και *Οιδίπους τύραννος*. Όπως αναφέρει σε άρθρο του ο Ε. Κριαράς, ο Ζ. Σίδηρης «εστάθηκε και πρόδρομος της τονικής μεταρρύθμισης, γράφοντας

με ατονικό σύστημα και προχωρώντας και σε άλλες ορθογραφικές απλοποιήσεις. Την καινοτομία αυτή μνημονεύει και ο Μανώλης Τριανταφυλλίδης (Απαντα, Δ΄ 369) ».

Ως δημοσιογράφος, αρχικά στην εφ. *Φως* του Γ. *Καρατζά και στη συνέχεια στην εφ. *Πρόοδος* την οποία διεύθυνε από το 1905 ήταν μαχητικότερος. Τα άρθρα του ευφυή και δηκτικά, εμπνευσμένα από την αγάπη για τον τόπο του και τα εθνικά ιδεώδη του ελληνισμού, ενημέρωναν και προβληματίζαν τους αναγνώστες, ενώ δορυβούσαν τους πολιτικούς αντιπάλους, οι οποίοι και τον καταδίωξαν. Μετά την Ένωση συνεργάστηκε με τη σαμιακή εφ. **Αιγαίον*.

Πέθανε στη Σάμο στις 8 Δεκεμβρίου 1933. Η κηδεία του έγινε, με δαπάνες του Δήμου και του Δικηγορικού Συλλόγου Σάμου, στον ναό του Αγίου Στυρίδωνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Νεκρολογίες από την *Εφημερίδα τον Σαμίον*, 13 Δεκ. 1933, αρ. φ. 397, την εφ. *Σάμος*, 11 Δεκ. 1933, αρ. φ. 1741, και την εφ. *Αιγαίον* 11, 14, 18, 21 Δεκ. 1933· *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Λαρούς*· εφ. *Τα Νέα*, 31 Ιουλ. 1984 (άρθρο Ε. Κριαρά).

MARIA KABBADIA-BOIKALI

Σιδηροκαστρινόν Βήμα

Εφημερίς τοπικών συμφερόντων, Σιδηροκάστρο Σερρών, 1947-1970: 13 Απρ. 1947 - 8 Ιουν. 1947, περ. Α΄, αρ. φ. 1-4, και 4 Αυγ. 1957 - 19 Ιαν. 1970, περ. Β΄, αρ. φ. 1-495. Ιδρυτής-διευθυντής σύνταξης: Δημήτριος Ν. Τολουδής. Διευθυντής σύνταξης: Κώστας Σκούρας (από το φ. 21, 20 Απρ. 1958)· Αναστάσιος Δημ. Τολουδής (από το φ. 450, 9 Μαρτ. 1969). Άλλοι υπότιτλοι: *Δεκαπενθήμερος εφημερίς εκδομένη εν Σιδηροκάστρω* (από το φ. 1, 4 Αυγ. 1957)· *Πολιτική εφημερίς εν Σιδηροκάστρω* (από το φ. 7, 27 Οκτ. 1957)· *Εβδομαδιαία πολιτική εφημερίς εν Σιδηροκάστρω* (από το φ. 153, 26 Μαΐου 1963)· *Εβδομαδιαία Εφημερίς εν Σιδηροκάστρω* (από το φ. 359, 16 Μαΐου 1967), *Δεκαπενθήμερη / εβδομαδιαία* (Κυριακή, από το φ. 153, 26 Μαΐου 1963· Δευτέρα, από το φ. 493, 5 Ιαν. 1970), διεξίδη αρχικά (το φ. 4 της περ. Α΄ κυκλοφορεί με τη σ. 2 λευκή), όταν τυπώνεται στο Σιδηροκάστρο γίνεται τετρασελίδη. Δεν καταφέρνει όμως να συντηρήσει τις τέσσερις σελίδες με αποτέλεσμα να εναλλάσσονται τα δισέλιδα με τα τετρασελίδα φύλλα της χωρίς σταθερή περιοδικότητα. Εξάστηλη (περ. Α΄) / επτάστηλη (περ. Β΄), διαστάσεων 54x35 εκ. (περ. Α΄) / 55x38 εκ. (περ. Β΄, αρχικά): όταν αποκτά ιδιότητα τυπογραφείου (αρ. φ. 153) ο τίτλος της εμφανίζεται με πιο κομμά γραμματα μέσα σε διακοσμημένο πλαίσιο και με διαστάσεις 43x40 εκ. Τιμή φύλλου: 300 δρχ. (περ. Α΄) / 150 δρχ. (περ. Β΄). Ωστόσο αποκτήσει ιδιότητα τυπογραφείου τυπώνεται στις Σέρρες, στο τυπογραφείο της εφ. *Πρόοδος*. Κατά την περ. Α΄

ντικών γνωστών ποιητών και στη συνέχεια με ποιήματα συνεργατών που υπογράφουν με τα αρχικά του ονόματός τους.

Όταν επιβάλλεται η δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου διακόπτεται για δεκαπέντε μέρες η έκδοσή της. Έτσι επανεκδίδεται στις 14 Μαΐου του 1967 με αξιωμαπατήρητο γεγονός τον εξοβελισμό της λέξης «πολιτική» από τον υπότιτλό της. Από αυτό το χρονικό σημείο συνεχώς φιλοξενούνται στις στήλες της καταχωρίσεις υποστηρικτικές του καθεστώτος. Το τυπογραφείο της μάλιστα είναι το μόνο του Σιδηροκάστρου που δεν υπόκειται σε προληπτική λογοκρισία. Η αποδημία της οικογένειας Τολούδη στην Αθήνα, λόγω ασθένειας του διευθυντή της, οδηγεί στο κλείσιμο της εφημερίδας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΔΣ, ΒΒ, ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Σερρών. Δήμος Σιδηροκάστρου (πλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 62· Β.Ι. Ξζανικάκης, *Το Σιδηρόκαστρο επί περηνών Ιστορίας*, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 108-110· Στ. Κοταμανίδης, «Σιδηροκαστρινά πένθη. Δημήτριος Ν. Τολούδης [Νεκρολογία]», *Πανσερραϊκό Ημερολόγιο* 7 (1981), 159-160· για την Άννα Τολούδη: Σταύρος Κοταμανίδης, «Σύγχρονοι λογοτέχναι και πνευματικοί άνθρωποι των Σερρών», *Σερραϊκά Χρονικά*, 5 (1970), 653-655 του ίδιου, «Άννα Δ. Τολούδη», *Πανσερραϊκό Ημερολόγιο*, 4 (1981), 152-153.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΑΥΡΟΥΧΑΣ

Σίμος, Σπυρίδων του Μιχαήλ

(Λάβδανη Πωγωνίου, 1868 - Αθήνα, 14 Φεβ. 1935). Δημοσιογράφος, εκδότης, πολιτικός. Εγκαταστάθηκε αρχικά στον Πειραιά και εικοσαετής αρχίζει να αρθρογραφεί ως συντάκτης του π. **Εβδομάς* του Δ. Καμπούρογλου. Το 1890 εξέ-

δωσε στον Πειραιά δική του εφημερίδα μέσω της οποίας διεξήγε σφοδρό πόλεμο κατά του παλαιοκομματισμού. Η στάση του αυτή προκάλεσε αντιδράσεις και ο ίδιος θα πέσει θύμα δολοφονικής απόπειρας. Διέφυγε στην Κωνσταντινούπολη και από εκεί στη Βράιλα, όπου αρχικά εργάστηκε ως εκπαιδευτικός σε ελληνικό σχολείο. Το 1890 αναλαμβάνει αρχισυντάκτης και αργότερα εκδότης της εφ. **Πατρις* που εκδίδεται στο Βουκουρέστι. Από τις 20 Νοεμβρίου 1905 η εφημερίδα θα συνεχίσει την έκδοσή της στην Αθήνα, μετά την απέλωση από την Ρουμανία του εκδότη-διευθυντή της. Από την αρχή της έκδοσής της στην Αθήνα η εφημερίδα τάχθηκε

υπέρ της αβασίλευτης δημοκρατίας και αργότερα υποστήριξε με δέρμη τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Ο Σίμος εκλέχθηκε βουλευτής Άρτας από το 1910 ενώ ήταν μεταξύ των δεκαέξι βουλευτών που αποτέλεσαν την πρώτη κοινοβουλευτική ομάδα του Ε.Λ. Βενιζέλου στην πρώτη Αναθεωρητική Βουλή. Στην περίοδο 1917-1920 διετέλεσε υπουργός Περιθάλψεως της προσωρινής κυβέρνησης Θεσσαλονίκης (Σεπτ. 1916 -Ιούν. 1917) και της μετέπειτα κυβέρνησης Βενιζέλου (1917-1920).

Στη διάρκεια της πολιτικής δράσης του Ε. Βενιζέλου η *Πατρις* του Σίμου υποστήριξε το Κόμμα των Φιλελευθέρων και μάλιστα θεωρείτο το ημιεπίσημο όργανο του. Αυτό δεν εμπόδισε τον Σίμο να ασκεί κριτική, όταν το θεωρούσε αναγκαίο, και σε κυβερνητικούς χειρισμούς, δηλώνοντας ότι δεν εκπροσωπεί τις ιδέες του Κόμματος των Φιλελευθέρων και ότι η εφημερίδα του είναι «πολιτικός ανεξάρτητος καιπέρ προσκευμένη προς τους Φιλελευθέρους». Το 1928, όταν ξαναεκδόθηκε η εφημερίδα, μετά από τετραετή παύση της, και επέστρεψε από το Παρίσι ο Βενιζέλος, δημιουργήθηκε ένα πρόβλημα που ενόχλησε τον Βενιζέλο, όπως εμφανίζεται από την αλληλογραφία του με τον εκδότη της εφ. *Πατρις*. Και τούτο, γιατί όπως γράφει ο Βενιζέλος, υπήρχε η κοινή πεποίθηση ότι εκείνος ενέκρινε σιωπηρά τουλάχιστον την τακτική της εφημερίδας, ή ότι η εφημερίδα εξέφραζε τις ιδέες του Βενιζέλου, υπόνοιες που δύσκολα μπορούσαν να διαλυθούν, αν και οι αντιλήψεις του προέδρου «ευρίσκονται εις τόσην αντίθεσιν» προς εκείνες της *Πατρίδος*. Ο Βενιζέλος μάλιστα επισημαίνει ότι η διωδότη της αντιπολίτευσης, την οποία ασκούσε η εφημερίδα, όχι μόνο είναι άδικη, αλλά και επιβλαβής στον δημοκρατικό αγώνα διότι επιδιώκει ή μπορεί να φέρει ως αποτέλεσμα τη διάσπαση της αναγκαίας ενότητας για την επιτυχημένη διεξαγωγή του αγώνα.

Οι παρεξηγήσεις αυτές θα ξεπεραστούν, καθώς φαίνεται, μετά από αμοιβαίες επεξηγήσεις. Έναν χρόνο αργότερα ο Σπ. Σίμος ετοιμάζοντας ένα πανηγυρικό φύλλο για τον εορτασμό των σαράντα χρόνων της εφημερίδας του, θα ζητήσει με επιστολή του (21 Νοε. 1929) από τον πρόεδρο να στείλει λίγες ευχτήριες λέξεις «δια να ζήση και να εορτάση μαζί σας και την πεντηκονταετηρίδα της».

Έλληνας της Διασποράς με καταγωγή από την Ήπειρο, υπόδουλη ακόμα περιοχή, στρατευμένος στην ιδέα της εθνικής ολοκλήρωσης, ο Σπύρος Σίμος ήταν τυπικός εκφραστής του ελληνικού εθνικισμού

και αλτρωτισμού, όπως εκφράστηκε στη Μεγάλη Ιδέα. Μαζί με την εφημερίδα του ενσάρκωσαν το πνεύμα της εποχής, των ανασφαλειών του ελληνικού εθνικισμού, των νέων πολιτικών και εθνοτικών προσδιορισμών του ελληνικού κράτους των αρχών του 20^{ου} αιώνα.

Τιμήθηκε με το Σταυρό των Ταξιαρχών, τη Παλλική Λεγεώνα Τιμής, το παράσημο Ταξιαρχών Στέμματος Ρουμανίας, το δίπλωμα του βασιλέως της Σερβίας και το Μεγαλόσταυρο του Τάγματος του Αγίου Σάββα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: IAMM (Αρχείο Ελ. Βενιζέλου, φάκ. 275, αρ. 16, 17α και φάκ. 336, αρ. 25).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Β. Πατσέλης, «Σπυριδών Σίμος (1868 - 14 Φεβρουαρίου 1935)», *Ηπειρωτική Εστία*, 7 (1958), 448-456· Άλκης Μυρσίνης-Μάνδος, «Ηπειρώται Δημοσιογράφοι στη Ρουμανία», *Ηπειρωτική Εστία*, τχ. 245/246 (Σεπτ./Οκτ. 1972), 536-538· Gioula Koutsopanou, «Spyros Simos' newspaper *Patris*, Bucharest - Athens: a bridge of intellectual communication», στον Τ. Ρ.Μ. Kitromilides - Anna Tabaki (επιμ.), *Relations gréco-roumaines: interculturalité et identité nationale*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών/ΕΙΕ, Αθήνα 2004, σ. 275-292.

ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Σιμπή, Μπαρούχ

(Θεσσαλονίκη, 1906-1978). Δημοσιογράφος, συγγραφέας. Ήταν κοινοτικός υπάλληλος και από το 1944 διετέλεσε διευθυντής της ΙΚΘ (Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης). Ως δημοσιογράφος συνεργάστηκε με τις εφ. **L' Indépendant*, *La Esperansa*, **El Pueblo*, *La Prensa*, *El Nuevo Avenir*, *La Vara*, *Το Εβραϊκόν Βήμα*, και μεταπολεμικά με τα ελληνόφωνα έντυπα **Ισραηλιτική Επιθεώρηση*, και τα περιοδικά **Χρονικά* και **Ισραηλινά Νέα*. Από το 1964-1967 συνεργάστηκε με τον ποιητή Φοίβο Δέληρη για τη έκδοση του λογοτεχνικού π. *Δηλικά Τετράδια* όπου δημοσίευσε πολλές δικές του μελέτες και μεταφράσεις εβραίων συγγραφέων και ποιητών. Συνεργάστηκε επίσης με το *Μακεδονικό Ημερολόγιο* του Νίκου *Σφενδώνη όπου δημοσίευσε μελέτες και ομιλίες του για την εβραϊκή παρουσία στη Θεσσαλονίκη. Τα σημαντικότερα έργα του είναι *Η φλεγόμενη βιάς* (Εισαγωγή στην *ιουδαϊκή σκέψη*) (Αθήνα, εκδ. Δωδώνη, 1968), *Η Αγκανά του Πέσαχ* (Θεσσαλονίκη, εκδ. ΙΚΘ, 1970), *Οι Εβραίοι* (Αθήνα, εκδ. Δωδώνη, 1971).

Στα νεανικά του χρόνια υπήρξε δραστήριος σιωνιστής και εργάστηκε ως γραμματέας του αθλητικού συλλόγου Μακαμπή, ως πρόεδρος του πολιτιστικού εβραϊκού συλλόγου Μαξ Νορδάου και ως ιδρυτής του κοινωνικού συλλόγου Αχντούτ (Ένωση) το 1913 για την υπεράσπιση των πολιτικών δικαιωμάτων των Εβραίων, την παροχή νομικής υποστήριξης και τη χορήγηση άτοκων δανείων. Στη διάρκεια της Κατοχής διέφυγε στην Κρήτη όπου με τους Μεντές *Μπεζανσί, Ζακ *Βεντούρα, Ισαάκ Σιακή, Σεμτώβ Αλλαούφ και Αλμπέρτο *Μόλχο οργάνωσε ομάδα κατασκοπείας υπέρ των Συμμάχων. Αργότερα στην Αθήνα εντάχθηκε στο ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) και πρόσφερε τις υπηρεσίες του στην Εθνική Αντίσταση. Μετά την Απελευθέρωση συνέβαλε στην αναδιοργάνωση της εβραϊκής κοινότητας και από το 1949 στην ίδρυση και λειτουργία του Οργανισμού Περιθάλψεως και Αποκαταστάσεως Ισραηλιτών Ελλάδος. Πέθανε στη Θεσσαλονίκη ως καταξιωμένος διανοούμενος το 1978.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ραφαήλ Φρεζής, *Ο εβραϊκός τύπος στην Ελλάδα*, Βόλος, Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου, 1999.

PENA ΜΟΑΧΟ

Σινανίδης, Σωκράτης

(Σπάρτη Πισιδίας Μ. Ασίας, 1907 - Αθήνα, 8 Σεπτ. 1984). Δημοσιογράφος, εκδότης και διευθυντής εφημερίδων. Πατέρας του ήταν ο Χαράλαμπος Σινανίδης, που μετά το 1922 ήλθε ως πρόσφυγας με την οικογένειά του στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε αρχικά στις Σπέτσες και κατόπιν στον Πειραιά. Ο Σωκράτης Σινανίδης τελείωσε το σχολαρχείο στην πατρίδα του. Μετά την εγκατάσταση στον Πειραιά, εργάστηκε ως διαχειριστής σε κάποια προσφυγική εφημερίδα. Το 1927 ίδρυσε μαζί με τον αδελφό του Μακάριο την εφ. **Προσφυγικός Κόσμος*. Το 1950 εξέδωσε την εβδομαδιαία εφ. *Πρωία της Δευτέρας* και τον Σεπτέμβριο 1951 την ημερήσια *Δημοπρασιακά Νέα* (Αθήνα), από τα έσοδα της οποίας εξασφάλισε και τη συνέχιση της έκδοσης του *Προσφυγικού Κόσμου*, που παρουσίαζε μόνιμα παθητικό. Τον Μάρτιο 1957 εξέδωσε την ημερήσια οικονομική εφ. *Ο Κόσμος*, που σύντομα συγχωνεύτηκε με τα *Δημοπρασιακά Νέα*. Επίσης, υπήρξε διευθυντής και εκδότης των ημερησίων εφ. *Οικονομοτεχνικά Νέα* και *Οικονομολογική* (1937), η οποία αργότερα έγινε εβδομαδιαία και συγχωνεύτηκε με τον *Προσφυγικό Κόσμο*. Το 1974 ο δικηγόρος Παύλος Α. Κωνσταντινίδης αγόρασε τις εφ. *Προσφυγικός Κόσμος*, *Οικο-*

νομολογική και *Ο Κόσμος*. Δημοπρασιακά Νέα, η έκδοση των οποίων συνεχίζεται.

Ο Σινανίδης εκτός από δημοσιογράφος και εκδότης εφημερίδων, διακρίθηκε και για την κοινωνική και συνδικαλιστική του δράση. Ήταν μόνιμο μέλος της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων και ασχολήθηκε με την αντιμετώπιση των προβλημάτων των προσφυγικών συνοικισμών στην περιφέρεια πρωτεύουσας (στέγωση, υδροδότηση). Ίδρυσε τον στεγαστικό συνεταιρισμό «Τα Σπάρτα», του οποίου διετέλεσε πρόεδρος επί σειρά ετών, και ανήγειρε 68 αστικές κατοικίες στο Παλαιό Τέρμα Αχαρνών στα Κάτω Πατήσια, στις οποίες στεγάστηκαν ισάριθμες προσφυγικές οικογένειες. Ήταν μέλος του Κεντρικού Συμβουλίου Στεγασέως του υπουργείου Κοινωνικής Προνοίας και Υγιεινής επί μία πενταετία. Διετέλεσε μέλος του διοικητικού συμβουλίου της οργάνωσης Εθνική Μημισύνη καθώς και διαφόρων προσφυγικών σωματείων και συλλόγων. Κατά την περίοδο της Κατοχής οργάνωσε με τη συνδρομή του Ερυθρού Σταυρού συσσίτιο στα γραφεία της εφημερίδας του για το προσωπικό και για 70 επιπλέον άπορα άτομα.

Υπήρξε από τους ιδρυτές της ΕΠΙΤΕ (Ενώσις Ιδιοκτητών Περιοδικού Τύπου Ελλάδος) με έδρα την Αθήνα (ιδρυτικός νόμος 1093 του 1938). Αγωνίσθηκε, είτε ως μέλος του εννεαμελούς συμβουλίου της ΕΠΙΤΕ είτε ως αντιπρόεδρος της, για την αναγνώριση των δικαιών των εργαζομένων στον περιοδικό Τύπο και την εξύψωση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος. Από το 1964 έως το 1975 ήταν πρόεδρος της ΕΠΙΤΕ και προώθησε επιτυχώς το θέμα της βασικής συντάξεως των ασφαλισμένων στο Ταμείο Ασφαλίσεως Ιδιοκτητών, Συντακτών και Υπαλλήλων Τύπου, βάσει των συνταξίωνων ετών υπηρεσίας. Επίσης, πέτυχε τη διασφάλιση των πόρων του αγγελισόημου του περιοδικού Τύπου από το δικτατορικό καθεστώς, καθώς και τη σύσταση των κλάδων ασθενοείας, προνοίας και επικουρικής ασφαλίσεως για τους εργαζόμενους στον Περιοδικό Τύπο. Το 1976 η γενική συνέλευση και το διοικητικό συμβούλιο της Ενώσεως του απένεμαν δίπλωμα τιμής και ευγνωμοσύνης για τις υπηρεσίες του και τον ανακήρυξαν επίτιμο πρόεδρό τους.

Για τις αρετές του, τον ζήλο και τη συνέπεια, προσόντα με τα οποία εργάστηκε για την επίλυση των προσφυγικών ζητημάτων και τη διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς του ελληνοισμού της Μικράς Ασίας, του Πόντου, της Ανατολικής Θράκης, της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου, καθώς επίσης και για την εν γένει κοινωνική, φιλαν-

θρωπική και εθνική του δράση, του απενεμήθη από τον πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Αθηνάγορα, μετάλλιο μετά διπλώματος και ο τίτλος του Άρχοντος της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας. Τιμήθηκε επίσης από τον Πατριάρχη Ιεροσολύμων με μετάλλιο συνοδευόμενο από σχετικό δίπλωμα, καθώς και από την Ιερά Μονή του Μεγάλου Σπηλαίου και από το υπουργείο Τύπου. Η Εστία Νέας Σμύρνης το 1976 και η Ένωση Σπάρτης Μικράς Ασίας το 1984 οργάνωσαν τιμητικές εκδηλώσεις σε αναγνώριση της πολύπλευρης δράσης του υπέρ των προσφύγων.

Κηδεύτηκε με λιτότητα στο νεκροταφείο Αμαρουσίου. Σύντομο επικηδείο εκφώνησε ο φίλος του Δημ. Ντάγγας, τέως βουλευτής.

ΠΗΓΗ: Προφορική συνέντευξη με τον κ. Παύλο Α. Κωνσταντινίδη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Μάγερ, *Ιστορία του Ελληνικού Τύπου*, τ. Β', σσ. 344, 351, 352, 359, 362, 368· εφ. *Προσφυγικός Κόσμος*, αρ. φ. 2389, 4 Δεκ. 1976, αρ. φ. 2390, 11 Δεκ. 1976 και αρ. φ. 2391, 18 Δεκ. 1976, όπου δημοσιεύονται οι ομιλίες των Θωμά Παπαδόπουλου και Κωνσταντίνου Πετρόπουλου, καθώς και η προσφώνηση του Πάνου Χαλδέζου, στην τιμητική εκδήλωση που διοργάνωσε η Εστία Νέας Σμύρνης για τους Σωκράτη Σινανίδη, ιδρυτή και επί 50 χρόνια διευθυντή του *Προσφυγικού Κόσμου*, και Ε. Δαδιώτη, εκδότη του *Κήρυκος Νέας Σμύρνης*: εφ. *Προσφυγικός Κόσμος*, *Οικονομολογική*, αρ. φ. 2792, 15 Σεπτ. 1984, έκτακτη έκδοση.

ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΚΟΝΤΟΠΟΡΗ

Σιτράς, Αντώνης

(Χάλκη Λάρισα, 1896 - Αθήνα, 1951), Δημοσιογράφος, πολιτευτής, δικηγόρος. Ήταν ο πρώτος διευθυντής της εφ. **Ελευθερία* Λάρισας κατά τα χρόνια 1922-1924. Θεωρούνταν στυλίστας αρθρογράφος, καλός ευθυμογράφος και επιτυχημένος γενικά στη δημοσιογραφία, παρότι την εγκατέλειψε νωρίς και επιδόθηκε, πάλι με επιτυχία, στη δικηγορία. Ο Σιτράς είχε ενδιαφέρονει τον Κώστα *Περραιβό στα πρώτα του δημοσιογραφικά θήματα. Κατά μικρά χρονικά διαστήματα, το 1945 και το 1946, διετέλεσε δήμαρχος Λάρισας. Στις βουλευτικές εκλογές του Μαρτίου 1950 εξελέγη βουλευτής Λάρισας με την ΕΠΕΚ (Εθνική Προεδρευτική Ένωση Κέντρου) του Νικολάου Πλαστήρα. Τον Ιούλιο του επόμενου χρόνου πέθανε στην Αθήνα και ετάφη στο Α΄ Νεκροταφείο με τιμές βουλευτού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: 70 *σκαλοπάτια... 1932-2002*. Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας, Στερέας Ελλάδας και Ευβοίας, Βόλος, 2002.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΟΥΡΜΕΤΑΚΗΣ

Σιφναίου, Ελένη

(Μυτιλήνη, 1879 - Παλαιό Δήληρο, 1971). Φιλολόγος, δημοσιογράφος και φιλόμαθρος. Ο πατέρας της, Εμμανουήλ Λουκάς, ρωσικής και γαλλικής καταγωγής, ήταν υποπρόξενος της Ρωσίας στη Μυτιλήνη. Φοίτησε στο «Ομήρειο» της

Σμύρνης και σπούδασε ρωσική λογοτεχνία στο πανεπιστήμιο της Αγίας Πετρούπολης. Σε ηλικία 24 ετών παντρεύτηκε τον επιχειρηματία Ιωάννη (Βάνια) Σιφναίο, μυτιληναϊκής καταγωγής, που ζούσε στο Ταϊγάνιο και το Ροστόβ της Ρωσίας. Η οικονομική άνεση στη Ρωσία, η πολυάσχολη ζωή του συζύγου της και η οργάνωση του σπιτιού από την πεθερά της, την ώθησαν να ασχοληθεί με τη λογοτεχνία και τη συγγραφή. Η επανάσταση του 1917 την βρήκε στο Ροστόβ και τον Απρίλιο 1919, όταν οι μπολσεβίκοι εισέβαλαν στις πόλεις της Νότιας Ρωσίας, έφυγε μαζί με άλλους Έλληνες με ατμόπλοιο της οικογένειάς της στο συζύγου της για την Αθήνα.

Στην Αθήνα εγκαταστάθηκε με την οικογένειά της αδελφής της στην οδό Πανεπιστημίου. Αναμίχθηκε ενεργά στην περιθαλψη των προσφύγων της Μικρασιατικής Καταστροφής και οργάνωσε το «Σπίτι του Κοριτσιού», κέντρο περιθαλψής και επιμόρφωσης προσφύγων, του οποίου υπήρξε και πρόεδρος έως το 1938. Η ανάγκη οικονομικής αντήρκειας την οδήγησε στη δημοσιογραφία. Εργάστηκε ως ρεπόρτερ, χρονογράφος, αναγνωσματογράφος και μεταφράστρια στις εφ. *Ακρόπολις. Τα *Νέα, *Πατρίς και *Ανεξάρτητος. Συνεργάστηκε στο π. Γυναίκα και στην εφ. Ακρόπολις, της οποίας κράταγε τη γυναικεία στήλη με το φιλολογικό ψευδώνυμο «Νταϊζή». Ήταν ένα είδος «αισθηματικής συμβούλου» που με τη φωνή της λογικής προσπαθούσε να προσφέρει ηθική ενίσχυση στις γυναίκες με τις οποίες αλληλογραφούσε και να φέρει στο φως την πραγματικότητα που ζούσαν. Απαντούσε με εναισθησία στα γράμματά τους και τις ευχαριστούσε για την εμπιστοσύνη που της έδειχναν και τη δυνατότητα να «εισχωρήσει στο μυστικό τους περιβόλι». Απαντούσε χωρίς δωπίεις και με γνώμονα την ιδέα πως την ευτυχία δεν θα τη βρουν στα πλούτη, αλλά στην καλλιέργεια.

Τη δεκαετία του 1930 μετέφρασε και παρουσίασε στο ελληνικό κοινό τα έργα των ρωσών συγγραφέων Τσέχωφ, Τολστόι, Τουργκένιεφ, Αρτομπάσεφ, Κου-

πρίν, Οστρόφσκι, Κορολιένκο κ.ά. Βραβεύτηκε για τα θεατρικά της έργα *Κάν και Άβελ* και *Γ' αρραβωνιάσματα της Σιλβίας*. Είναι συγγραφέας των διηγημάτων *Ρωσικές σελίδες ή αναμνήσεις απ' τη Μπολσεβικική Ρωσία* (Αθήνα, εκδ. Ι. Σιδέρη, 1927), *Τα μυστικά της Νταϊζής* (Αθήνα 1937), *Ταξίδια στη Βυζαντινή Ελλάδα* (Αθήνα 1937), και *Σκοτεινά Μερώνια 1941-1944* (Αθήνα 1947, διηγήματα για την Κατοχή). Μετά την Κατοχή ασχολήθηκε ενεργά με την φιλανθρωπία και την περίθαλψη ορφανών στο Παλαιό Φάληρο, όπου και διέμενε έως το τέλος της ζωής της.

Υπήρξε μέλος της ΕΣΠΕΑ και του φιλολογικού ομίλου του Λυκείου των Ελληνίδων επί προέδρου Καλλιρόης *Παρρέν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. Α', Αθήνα, εκδ. Γιοβάνη, 1989, σ. 244· Κ.Γ. Μίσσιος, *Μυτιληναίοι λόγιοι και λογοτέχνες*, τ. Α', Μυτιλήνη 1994, σ. 169-173.

ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΣΙΦΝΑΙΟΥ

Σίφνος

Πολιτική, Φιλολογική και των Ειδήσεων. Κωνσταντινούπολη, 1879 / Αρτεμίωνος Πνεύμον. 1880 έως σήμερα [2005]: 1880-1932, περ. Α', 1932-1974, περ. Β' και 1974 έως σήμερα περ. Γ', έτ. 126^ο. Ίδρυτής-εκδότης: Ν.Γ. Καμπάνης, τυπογράφος, Εκδότης: την περ. Β' ο Αποστόλος Ν. Καλογήρου, τυπογράφος, και την περ. Γ' η Ουρανία Απ. Καλογήρου. Ο Καμπάνης αλλάζει τον τίτλο από Σίφνος σε *Νέα Σίφνος*, *Μερόπη* και πάλι Σίφνος. Κάτω από τους τίτλους συμβολική απεικόνιση: «ένα περιστερί με κλάδο ελιάς»· την περ. Β' έφερε τετραγωνάκια εκατέρωθεν του τίτλου, αριστερά με τον ιδρυτή και τον εκδότη της και δεξιά με τον μήνα και με γνωμικό διωφορητικό κάθε μήνα από τη λαογραφία του νησιού. Μότο: «Πόλις άριστα πράττει όπου τοις πονηροίς ουκ έξεστιν άρχειν». Άλλοι υπότιτλοι: *Εφημερίς Πολιτική, Κοινωνική και των Ειδήσεων*, *Όργανον των απανταχού Σιφνίων* (περ. Β')· *Η αρχαιότερα εφημερίς των Κυκλάδων και της Ελλάδος, συνεχώς εκδιδόμενη από το 1880 μέχρι σήμερα*, *Μηνιαία εφημερίδα της νήσου Σίφνου* (περ. Γ'). Αρχικά εβδομαδιαία, κατόπιν δεκαπενθήμερη και τελικά μηνιαία, τετρασελίδη / οκτασελίδη, δίσηλη / τρίσηλη, διαστάσεων 34x24 εκ. Στην περ. Γ' ξεκινά με νέα αριθμηση, στο ίδιο σχήμα, οκτασελίδη, τρίσηλη. Γραφεία: την περ. Β' στην αρχή στον Πειραιά (οδ. Φωκίδος 25) και στη συνέχεια στην Αθήνα (οδ. Μάγερ 34)· την περ. Γ' στην οδ. Γ' Σεπτεμβρίου 25, στην Αθήνα. Τηλέφωνο-Fax: 210-5225264. Τυπογραφείο: Νικήτα Κ. Καράλη, οδ. Γερανίου 7, Αθήνα.

Το 1879 τυπωνόταν δοκιμαστικά για έναν χρόνο στην Κωνσταντινούπολη όπου εργαζόταν ο Καμπά-

νης ως τυπογράφος. Το 1880 αγοράζει από τη Σύρο στοιχεία και πιεστήριο (που φυλάσσεται τώρα στο Δημαρχιακό Παράρτημα στον Αρτέμωνα του Δήμου Σίφνου) και τα μεταφέρει στη Σίφνο, στο κατώι του σπιτιού του, στον Αρτέμωνα, και εκεί δουλεύει μόνος του εκδίδοντας την εφημερίδα του για 52 χρόνια, έως το 1932. Ο Ν.Γ. Καμπάνης ήταν διανοούμενος, αγωνιστής και αγαπούσε το νησί του. Αγωνιζόταν με την εφημερίδα του που όπως έλεγε «ήταν ο κώδων και ο αλέκτωρ» που αγρυπνούσε για το νησί του να μην το εκμεταλλεύονται οι τότε αρχές και οι οικονομικά ισχυροί του τόπου (δήμαρχοι, έμποροι κ.ά.). Πάντοτε είχε δέσιμο με την Πόλη και αναφερόταν συχνά στη ζωή της εκεί σιφναϊκής παροικίας που είχε μεγάλη δραστηριότητα σε πολλούς τομείς (γιατροί, δάσκαλοι, δημοσιογράφοι-εκδότες, βιβλιοπώλες, τυπογράφοι, μάγειροι). Είχε τυπώσει για κάθε χρόνο και μικρά βιβλιαράκια με τα παραδοσιακά αποκριάτικα αυτοσχέδια τραγούδια της Σίφνου και τα έστελνε όπου υπήρχαν Σιφνιοί (Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Αλεξάνδρεια). Είχε εκδώσει επίσης, το 1896 το βιβλίο του καθηγητή του Γυμνασίου Σίφνου, του Κιθωνιάτη Γεωργ. Σάκαρη με τίτλο *Αιολικά Ασματα*, (έκδ. εφ. *Σίφνος*, ποιητική συλλογή).

Το 1932 αγόρασε από τον Ν.Γ. Καμπάνη την εφ. *Σίφνος*, ο επίσης τυπογράφος, υπάλληλος στο Εθνικό Τυπογραφείο, συμπατριώτης του από τον Αρτέμωνα. Απόστολος Νικ. Καλογήρου. Ανανεωμένη σε στοιχεία και χαρτί, το σχήμα της έμεινε το ίδιο, με αριθμηση από την αρχή. Η εφημερίδα του Απ. Ν. Καλογήρου, εκδιδόταν και καθ' όλο το διάστημα της Κατοχής (1940-1945), χωρίς διακοπή. Και ο Ν.Γ. Καμπάνης και ο Απ. Ν. Καλογήρου με στοιχεία, σε-λιδοθέτη συνέδραμαν την εφημερίδα μόνοι τους. Με συνεργάτες τους όλους τους επιφανείς Σιφνιούς της κάθε εποχής, νομικούς, δικαστικούς, ποιητές, λογοτέχνες, συγγραφείς, μελετητές και λαιογράφους. Αλλά και με συνεργάτες αξιόλογους διανοούμενους από τις Κυκλάδες. Η εφημερίδα έδινε το ήγμα και τον χώρο της, έπλαθε πολιτισμό και πρόσφερε στους νέους τόπο προβολής για ευγενή άμιλλα. Επαινούσε κάθε πρόοδο των πολιτών του νησιού και κατέγραφε λαογραφικά στοιχεία πολιτισμού, ιστορικά γεγονότα και τις ειδήσεις του νησιού, αλλά και παγκόσμια νέα, επί έναν και πλέον αιώνα.

Η Ακαδημία Αθηνών βράβευσε τον Απόστολο Νικ. Καλογήρου το 1958 για την εφ. *Σίφνος*. Το χαρακτηριστήρισε «άνθρωπο/πατριώτη, δημοσιογράφο». Ήταν δυναμικός άνθρωπος και καθόριζε έντομα την

τύχη του νησιού. Στην εποχή του με αφορμή τις επετείους της και αφιερώσεις σε επιφανείς συμπατριώτες η *Σίφνος* εκδόθηκε πολυσέλιδη, έως και σε 64 σελίδες.

Μετά τον θάνατο του εκδότη, το 1974, την έκδοση της εφημερίδας αναλαμβάνει η θυγατέρα του Ουρανία Απ. Καλογήρου. Φύλλο ανεγνωρισμένο ως έγκυρο δημοσιογραφικό έντυπο, συνεχίζει να αποτελεί ήγμα του νησιού αντικειμενικό και αμερόληπτο. Έχει επίσης βραβευτεί πολλές φορές: από τον Σύνδεσμο Κρητών Επιστημόνων (1978), από τα τρία σιφναϊκά σωματεία (1980) Σύνδεσμος Σίφνιων, Αδελφότητα Σίφνιων «Ο Άγιος Συμεών» (ιδρυτής και Α΄ πρόεδρος του ο Απόστολος Νικ. Καλογήρου) και Σιφναϊκή Αδελφότητα Κυρίων. Το 1988 από την ΕΔΙΠΤ (Ένωση Δημοσιογράφων Ιδιοκτητών Περιόδικου Τύπου), με μετάλλιο και δίπλωμα, το 1990 από το Συνέδριο Έξω Μάνης (δίπλωμα-πλακέτα), το 1991 και πάλι από την Ακαδημία Αθηνών (βραβείο), το 1991 με το Δίπλωμα Εκδοτικής Επίτευξης από το Πνευματικό Πρακτορείο Γιοχάνεσμπουργκ (110 χρόνια), το 1993 από την Ένωση Κυκλαδικού Τύπου και την ίδια χρονιά έλαβε το «Δίπλωμα Τιμής» από την Ένωση Ελλήνων Λογοτεχνών, για τη συμμετοχή της στα 50 χρόνια της γιορτής του Ολοκαυτώματος των Καλαβρύτων. Το 1998 από το «Καφενείο Ιδεών» Σαλαμίνας, Βραβείο Δημοσιογράφων. Το 2002 από την Ένωση Ελλήνων Λογοτεχνών, Χρυσό Μετάλλιο Δίπλωμα Πνευματικής Αξίας Α΄ Τάξεως. Το 2002 Αριστείο Πρακτορείου Γιοχάνεσμπουργκ (για την πολυχρονη επιτυχημένη έκδοση της). Το 2005 από την Ένωση Δημοσιογράφων Συγγραφέων Τουρισμού Ελλάδος.

Πολυσέλιδες εκδόσεις έχει κυκλοφορήσει σε επετείους της: αφιέρωμα 32 σ. «Αντώνιος Ζηλήμων», το 1944 με το θάνατο του μεγάλου έλληνα δικαστή από τη Σίφνο, προέδρου του Αρείου Πάγου το 1946 στο τεύχος «Κωνσταντίνος Α. Διαληγάς», 64 σ., το 1956 (Απρίλιος) στα 25 χρόνια περ. Β΄ της εφημερίδας, 12 σ., το 1981 (Ιανουάριος) «Πανοηγρικό 1880-1980», μετά την επετειακή γιορτή στην Αίθουσα του υπουργείου Πολιτισμού με την Ένωση Ελλήνων Λογοτεχνών και τα σιφναϊκά Σωματεία της Αθήνας (υπότιτλος του τεύχους: «Εκατό χρόνια Δημοσιογραφικής Προσφοράς» και εξώφυλλο ένα από τα πρώτα φύλλα της εφημερίδας). Το 1999 κυκλοφόρησε έγχρωμο το τεύχος Μαρτίου, κάνοντας τα γαλάζια γενέθλια των 120 χρόνων της που τα γιόρτασε στη μεγάλη αίθουσα του Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός».

Η εφ. *Σίφνος*, συνεχίζει να συμβάλει ευρύτερα στην πενταετή ανάπτυξη του νησιού: έχει διοργανώσει επί 14 χρόνια, κάθε Αύγουστο, τα Λογοτεχνικά Σαββατόβραδα. «Τα Γραψάφαια», στα θερινά γραφεία της εφημερίδας, με φιλοξενία των φίλων του νησιού, εκλεκτών λογοτεχνών, ποιητών και συγγραφέων της Σίφνου. Βραβεύει τον αριστόχο απόρροιο κάθε χρόνο του Λυκειού Σίφνου, καθώς και τα Σφινωτόπουλα που επιτυγχάνουν στις εξετάσεις για τα ΑΕΙ και τα ΤΕΙ. Είχε επίσης διοργανώσει για έξι

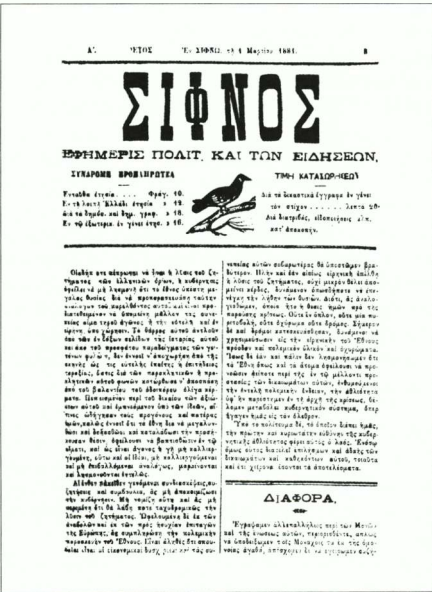
Η *Σίφνος* έχει εκδώσει και βιβλία σικραίνων συγγραφέων, όπως τον Ν. Καλαμάρι, Αρχμ. Φιλ. Βιτάλη, Ματίνας Κουλούρη, Ουρανία Απ. Καλογήρου και Ν. Στασινόπουλου. Η ΕΣΗΕΑ, για ένα μεγάλο διάστημα είχε τοποθετήσει στα γραφεία της, ειδικά, αναλόγιο για την εφ. *Σίφνος* και τη χαρακτήρισε ως την «Αρχαιότερη Εφημερίδα της Ελλάδος».

Είναι μέλος της ΕΔΙΠΤ και των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Ενώσεων FIPP και FAER.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΣ, ΒΒ (ελλ. σ.), ΕΛΙΑ (ελλ. σ.), Σύνδεσμος Σφιναιών, Αθήνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Ε. Σκιαδάς, *Χρονικό της Ελληνικής Τυπογραφίας*, τ. Γ', 1863-1909, Αθήνα, Gutenberg, 1982, σ. 82-85' εφ., *Καθημερινή/Επτά Ημέρες*, II Ανν., 1996, σ. 2-31 [αφιέρωμα]: Σίφνος, το απολλώνιο φως, επιμέλεια Κωστής Λιόντης' Λεωκμία των μελών της Ένωσης Δημοσιογράφων Ιδιοκτητών Περιοδικού Τύπου (ΕΔΠΙΤ), Έκδοση 2001, σ. 179 (εφ. *Σίφνος*).

ΟΥΡΑΝΙΑ ΑΠ. ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ

Σκαλιδής, Αλέξανδρος Γ.

(Κρήτη, 1838 - Αθήνα, 1895). Δημοσιογράφος και μεταφραστής. Σπούδασε στην Αθήνα, όπου και εγκαταστάθηκε μόνιμα. Το 1870 (Ιούν.-Δεκ.), διορίστηκε γραμματέας του υπουργείου Εσωτερικών. Υπήρξε μέλος του συλλόγου «Ευαγγελισμός» (1870) και γραμματέας της Φιλαρμονικής Εταιρείας «Ευτέρπη» (1871). Εργάστηκε ακόμη και ως ηθοποιός: το 1875 με το θίασο του Μιχαήλ Αρνωτάκη έλαβε μέρος σε παραστάσεις στην Κωνσταντινούπολη. Για το έργο του τιμήθηκε με το παράσημο του Σωτήρος.

Χαρακτηριστική περίπτωση λογιού του 19^{ου} αιώνα, προσπάθησε να ασκήσει διάφορα επαγγέλματα, αλλά κύρια δουλειά του υπήρξε πάντοτε η δημοσιογραφία: πιδανόν γ' αυτό πέθανε πάμπτωχος. Συνιδρυτής με τον Αρσιτεΐδη Βαμπά του π.**Εθνική Βιβλιοθήκη* (1865-1873), ανέλαβε από το 1867 έως το 1869 τη διεύθυνσή του. Παράλληλα εξέδωσε τη λιγώση εβδομαδιαία σατιρική εφ. *Κώνωπες* (1869-1870). Σε συνεργασία με τον Γεράσιμο Λυκαρδόπουλο εξέδωσε την εβδομαδιαία πολιτική και φιλολογική εφ. *Κόσμος* (1870-1871). Ακόμη, υπήρξε ο ιδρυτής και πρώτος διευθυντής της εφ. **Νεολόγος-Νεολόγος Αθηνών* (1874-1879).

Στις εφημερίδες του υποστήριζε τον Ελαμεινώδη Δεληγιώργη και αντιπολιτευόταν τους πολιτικούς του αντιπάλους, όπως τον Δημήτριο Βούλγαρη. Εκτός από τα δικά του έντυπα συνεργάστηκε και με αρκετά περιοδικά (**Πανδώρα*, *Παρθενών*, *Ιλισσός*, **Εκλεκτά Μυθιστορήματα*, *Θεατρική Βιβλιοθήκη* (Κωνσταντινούπολη κ.ά.)). Ιδιαίτερα εκτεταμένο και

χρόνια την «Οικοτεχνία Σίφνου» της Κυκλαδικής Ένωσης Κυριών, με εκδόσεις σε αιούσους των σχολείων της Σίφνου και στην αϊδουσα του Φιλολογικού Ιδρύματος Στυλ. Πρόκοο στην Απολλώνια Σίφνου. Το 1989 και το 1991 διοργάνωσε στην αϊδουσα «Παρνασσός» και στην Αρχαιολογική Εταιρεία αντίστοιχα δύο Πανελληνίους Λογοτεχνικούς Διαγωνισμούς, και απένειμε τα βραβεία. Έχει παρουσιαστεί σε εκδόσεις εφημερίδων γενικού θέματος και ειδικών δεμάτων, σε έκδοση του υπουργείου Τύπου, δύο φορές. Έκδοση του αρχείου της πειρωσίας σε ιδιόκτητο χώρο (οδ. Μακεδονίας 27 και Αχαρνών) στη Αθήνα από το 1984 έως το 1993.

σημαντικό υπήρξε το μεταφραστικό του έργο, μεγάλο μέρος του οποίου πρωτοδημοσιεύτηκε στον Ύψο. Μετέφρασε από τα γαλλικά πολλούς ξένους συγγραφείς (Β. Ουγκό, Αλεξ. Δουμά πατέρα, Σαίξπηρ, Μολιέρο, Ι. Βερν κ.ά.) αλλά και αρχαίους (Όμηρο, Θουκυδίδη, Ηρόδοτο, Λουκιανό και Ξενοφώντα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Τ.Ε. [Υναγγελίδης]. «Σκαλιδής Αλέξανδρος». *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*. τ. ΚΑ΄, σ. 897. Αντρίνια Δημακοπούλου. *Το περιοδικό Εθνική Βιβλιοθήκη (1865-1873)*. Συμβολή στην ιστορία των ελληνικών οικογενειακών-φιλολογικών περιοδικών, ανέκδοτη διδακτορική διατριβή, Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών, 2003. Χρυσόδεμς Σταματοπούλου-Βασιλάκου. *Το θέατρο στην καθ' ημάς Ανατολή: Κωνσταντινούπολη-Σμύρνη, Δράμα και Δρώμενα*, Αθήνα, εκδ. Πολύτροπον, 2006.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Σκάνδαλον

Εβδομαδιαία Σατυρική Γελοιογραφημένη Εφημερίς, Θεσσαλονίκη, 1914-1917. αρ. φ. 1-114, 19 Οκτ. 1914 - 8 Ιαν. 1917. Διευθυντής: Μήτρος (από το φ. 21 αναγράφεται «Μήτρος») Κατσίκης [Θωμάς *Βαλαλάς]. Υπεύθυνος ιδιοκτητής: Ζαχαρίας Σκαπέρδας (από τον Ιαν. 1915 παύει να αναγράφεται). Εβδομαδιαία, πληνή της προεκλογικής περιόδου του Μαΐου 1915, οπότε μετετράπη σε ημερήσια με υπότιτλο *Ημερησία Σατυρική Γελοιογραφημένη Εφημερίς* (αρ. φ. 28-43, 13 Μαΐου 1915 - 30 Μαΐου 1915)· με καθυστερήσεις στην έκδοση μερικών φύλλων, οι πιο αξιόλογες από τις οποίες, διάρκειας ενός περίπου μήνα, μεταξύ των φ. 52-53 και 62-62[63]. Οκτασέλιδη (αρ. φ. 1-27 και 44-53) / τετρασέλιδη (αρ. φ. 28-43 και 54 έως το τέλος). Την πρώτη χρονιά (αρ. φ. 1-56) είναι διττήλη και μικρού μεγέθους (28x20 εκ.), στη συνέχεια (αρ. φ. 57 έως τέλος) τρίστηλη διπλάσιου μεγέθους (42x29 εκ.)· ειδικά το μη αριθμημένο και εξολοκλήρου εικονογραφημένο πανηγυρικό φύλλο της 31^{ης} Μαΐου 1915 είναι διαστάσεων 58x43 εκ. Στα φ. 1-43 και 54-56 πλήρως εικονογραφημένη η πρώτη σελίδα (συχνά με επιπλέον γελοιογραφίες στην τελευταία ή και σε ενδιάμεσες σελίδες)· στα φ. 44-53 εικονογραφείται επιπλέον το κεντρικό «σαλόνι» (σ. 4-5) με μία μεγάλη γελοιογραφία· στα φ. 57-114 εξολοκλήρου εικονογραφημένη η πρώτη και η τελευταία (4^η) σελίδα (πλην του φ. 113, 1 Ιαν. 1917 που είναι εξολοκλήρου εικονογραφημένο). Πολύχρωμη εικονογράφηση στα φ. 28-31 και 57-60 (ή 61)· μονοχρωματική εικονογράφηση στα φ. 32-35, 44-45, 47-50, 53, 61 (ή 62)-106, 109-113. Τιμή φύλλου: 10 λεπτά (5 λεπτά στα φ. 13-15 και 28-43). Ετήσιες συνδρομές: 7 δρχ. Γραφεία: οδ. Φράγκων, Passage Oriental 32. Τα φ. 1-4 και 21-53 τυπώθηκαν στο τυπογραφείο Σ. Παπανέστορος, τα φ. 5-20 στο τυπογραφείο Παντελή και Ξενοφώντιδου (πλην του φ. 7—με αναγραφόμενο αρ. 6— που τυπώθηκε στην Αθήνα) και τα φ. 54-114 στο τυπογραφείο Ν. Χριστομάου.

Ο καστοριανός δημοσιογράφος Θωμάς Βαλαλάς το 1914 εγκατέλειψε την Κωνσταντινούπολη και εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη, όπου στις 19 Οκτωβρίου της ίδιας χρονιάς, λίγους μόλις μήνες μετά την έκρηξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, εξέδωσε τη σατιρική εφ. *Το Σκάνδαλον*, την πρώτη γελοιογραφημένη εφημερίδα που κυκλοφόρησε στην πόλη. Χρησιμοποίησε το ψευδώνυμο «Μήτρος Κατσίκης», με το οποίο ήταν ήδη γνωστός από τα δημοφιλή του ευζωνικά διηγήματα που δημοσίευε στο περιοδικό της Κωνσταντινούπολης *Απ' Όλα* από την αρχή της έκδοσής του το 1910.

Το *Σκάνδαλον* γραφόταν σχεδόν καθ' ολοκληρίαν από τον Βαλαλά, ο οποίος με ποικίλα ψευδώνυμα («Θ. Βαλς», «το Κολύβριον», «το Παιδί», «το Κρητικάτσι», «Ζιώρξ Καθαφιδές», «Αρ. Χ. Δάτος» κ.ά.) μεταπηδούσε με εξαιρετική ευχέρεια λόγο από τον σχολιασμό της πολιτικής και κοινωνικής επικαιρότητας σε ευθυμογραφήματα γραμμένα στο ευζωνικό (ρουμελιώτικο), κρητικό ή γαλλοελληνικό (!) ιδίωμα, αλλά και σε ποιηματάκια, διηγήματα, ανέκδοτα, αστείες μικρές αγγγελίες, ψευδείς διεθνείς ειδήσεις, διασκεδαστικές διαφημίσεις κ.ά., μη διατάζοντας να σατιρίσει, συχνά μάλιστα με πολύ δηκτικό τρόπο, γνωστά πρόσωπα της Θεσσαλονίκης και της μακεδονικής επαρχίας. Στην επιτυχία ωστόσο του εντόπου συνέτεινε ιδιαίτερα η συμμετοχή του παλαίμαχου κωνσταντινουπολίτη σκιτσογράφου Νίκου Κεσανλή, επίσης εγκατεστημένου στη Θεσσαλονίκη, ο οποίος με το ψευδώνυμο «Παπατρέχας» κοσμούσε με επίκαιρες γελοιογραφίες την πρώτη και συχνά την τελευταία σελίδα ή και το κεντρικό «σαλόνι», με τη σποραδική συμμετοχή και άλλων σημαντικών καλλιτεχνών, όπως ο Άγγελος Θεοδωρόπουλος και ο Φωκίων *Δημητριάδης. Η συνεργασία του «Παπατρέχα» έγινε συστηματικότερη κατά την προεκλογική περίοδο του Μαΐου 1915, οπότε το *Σκάνδαλον* μετατράπηκε για ένα διάστημα σε ημερήσιο, με προσθήκη ενός ή περισσότερων χρωμάτων στα εξώφυλλα.

Με την έναρξη του δεύτερου έτους οι διαστάσεις της εφημερίδας διπλασιάστηκαν και οι σελίδες σταθεροποιήθηκαν στις τέσσερις, με τις δύο εξωτερικές εξολοκλήρου γελοιογραφημένες. Μάλιστα τα τέσσερα πρώτα φύλλα της νέας περιόδου είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακά, αφού τυπώθηκαν χρωμολιθογραφικά. Παράλληλα, κάποια κείμενα έγιναν ακόμη πιο πιπεράτα, «ακατάλληλα διά δεσποινίδας», με αποτέλεσμα να αιχρής και άλλο η κυκλοφορία της. Για ένα διάστημα (Νοέ. 1915 - Μάρτ. 1916) την οικονο-

γράφηση ανέλαβε ο επίσης σπουδαίος γελοιογράφος Νίκος Καστανάκης, νεαρός τότε, για να επανέλθει στη συνέχεια ο «Παπατρέχας» μέχρι το τέλος.

Για ένα τετράμηνο (28 Απρ. 1916 κ.ε.) ο Βαλαλής εξέδωσε «το αδελφάκι του Σκανδιάλου», το γαλλόφωνο σατιρικό φύλλο *Le Pierrot* (Ο πιερότος) για τους γάλλους στρατιώτες της Στρατιάς της Ανατολής. Η γαλλική έκδοση μιμούταν πλήρως την ελληνική ως προς το σχήμα και την εικονογράφηση, η οποία, από το χέρι του πληθωρικού «Παπατρέχα», κάλυπτε κι εδώ όλη την επιφάνεια των εξωτερικών σελίδων και συχνά μεταφερόταν αυτοίσα από λίγο προγενέστερα φύλλα του *Σκανδιάλου*.

Οι παραγμένες χρονιές 1915 και 1916, με τον αναβρασμό που επικρατούσε στα Βαλκάνια, τις πολεμικές συρράξεις, τη συμμαχική κατοχή της Μακεδονίας, τα κύματα των προσφύγων και την αρχή του Εθνικού Διχασμού, ξετιλίγονται σαν ταινία στις σελίδες και τις γελοιογραφίες του *Σκανδιάλου*, που διέγραφε μια σπουδαία πορεία και αποτελεί μια από τις κορυφώσεις του σατιρικού Τύπου της Θεσσαλονίκης και συγχρόνως έναν πραγματικό θησαυρό στοιχείων για τον μελετητή της περιόδου. Στη διάρκεια της κυκλοφορίας του εξέδωσε και τρία εντυπωσιακά ετήσια *Ημερολόγια* (1915, 1916, 1917), με πλουσιότατη εικονογράφηση, που είχαν μεγάλη κυκλοφορία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Δημητρίου Θ. Βαλιλά (Θεσσαλονίκη), ιδιωτική συλλογή Γιώργου Γκολομπία (Θεσσαλονίκη).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σ. 408-412 (όπου και συμπληρωματική βιβλιογραφία)· Γ. Γκολομπίας, «Νίκος Κεσσαλής (Παπατρέχας), ένας σπουδαίος γελοιογράφος», π. *Συλλογές*, τχ. 231(Μάρτ. 2004), 279-281.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΚΟΛΟΜΠΙΑΣ

Σκαπανεύς

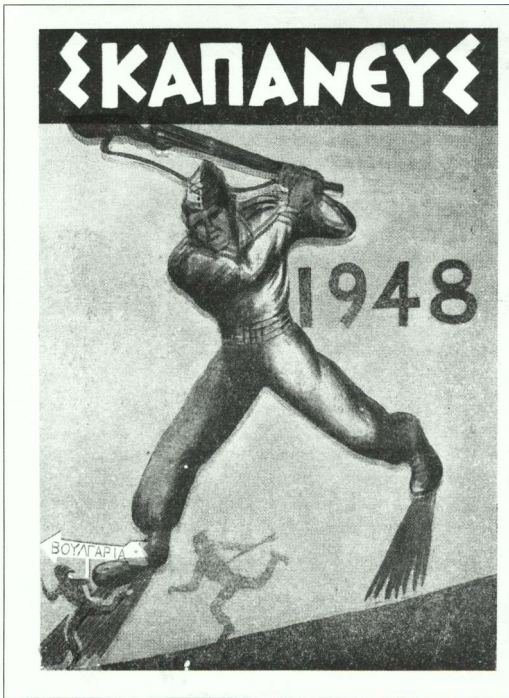
Μηνιαίο περιοδικόν του Γ' Τάγματος Σκαπανέων, Μακρόνησος, 1947-1951: 28 Νοε. 1947 - Απρ. 1949, περ. Α', αρ. τχ. 1-16. Μάιος 1949 - Απρ. 1950, περ. Β': αρ. τχ. 1-12 (ο τίτλος γίνεται *Σκαπανεύς Μακρονήσου*, ενώ υπάρχουν δύο υπότιτλοι: στο εσώφυλλο *Μηνιαίο περιοδικόν των μονάδων Μακρονήσου* και στην τρίτη σελίδα *Μηνιαίο στρατιωτικό περιοδικό*). Μάιος 1950 - Φεβρ. 1951, περ. Γ', αρ. τχ. 1-10 (τίτλος και υπότιτλοι όπως ακριβώς και στην περ. Β'). Τα τχ. 1-7 (28 Νοε. 1947 - 1 Ιουλ. 1948) της περ. Α' είναι είκοσι οκτώ σελίδων, τα τχ. 8-12 (1 Αυγ. 1948 - 1 Δεκ. 1948) της ίδιας περιόδου είναι τριάντα δύο σελίδων, ενώ από εκεί και πέρα το περιοδικό σταθεροποιείται στις τριάντα έξι σελίδες. Ως τόπος έκδοσης αναγράφεται «Β.Σ.Τ. 902» (στα τχ. 1-3 της περ. Α') και «Σ.Τ.Γ.

902 Β» (σε όλα τα υπόλοιπα), δηλαδή η διεύθυνση της Μακρονήσου, με τον τρόπο που κωδικογραφείται για το στρατιωτικό ταχυδρομείο. Ωστόσο, το περιοδικό τυπώνεται εκτός Μακρονήσου, στην Αθήνα. Από το πρώτο μέχρι και το δέκατο τχ. της περ. Α' (28 Νοε. 1947 - 1 Οκτ. 1948) αναγράφεται: «Διευθύνεται από Συντακτική Επιτροπή, Αρχισυντάκτης: Μάκης Δόγκας». Από το τχ. 11 και έως το τέλος της περ. Α' δεν γίνεται λόγος ούτε για αρχισυντάκτη, ούτε για συντακτική επιτροπή· αντ' αυτών, στο εσώφυλλο σημειώνεται: «Έκδοσις Γραφείου Ηθικής Αγωγής». Φαίνεται ωστόσο –κυρίως από την υπογραφή στα κύρια άρθρα– ότι, έως το τέλος της περ. Α', ρόλο αρχισυντάκτη επιτελεί ο Τάκης Πανταζής. Στις περ. Β' και Γ' αναφέρεται στο εσώφυλλο, κάτω από τον τίτλο και τον υπότιτλο: «Εκδίδεται υπό του Γραφείου Τύπου και Ραδιοφωνίας Μακρονήσου».

Ενώ εμφανίζεται με τη μορφή στρατιωτικού περιοδικού ποικίλης ύλης, στην πραγματικότητα αποτελεί καθαρά προπαγανδιστικό έντυπο, το οποίο διακινείται και εκτός στρατεύματος, σε όλη την Ελλάδα. Αποτελεί βασικό όργανο στη μεγάλη προπαγανδιστική εκστρατεία που αναπτύσσεται για το έργο και την αποστολή της Μακρονήσου (εντός και εκτός Μακρονήσου), με ιδιαίτερη ένταση τα έτη 1947-1950. Μέσα από τα τεύχη του αποτυπώνονται, εύγλωττα, οι άξονες και οι στόχοι του προπαγανδιστικού εγχειρήματος. Έτσι, η Μακρόνησος, τόπος πρωτοφανούς σωματικού και ψυχικού βασανισμού χιλιάδων κρατουμένων, στρατιωτών και πολιτών (τουλάχιστον 50000, σύμφωνα με τις πιο συγκριτημένες, επίσημες εκτιμήσεις), εμφανίζεται ως «μεγάλο σχολείο»-«θεραπευτήριο», στο οποίο «αναμορφώνονται» και «αναηπύτουν» οι τρόφιμοί του. Η «αναμόρφωση» αυτή παρουσιάζεται ως ένα από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα της κυβέρνησης, του στρατού και της ελληνικής φυλής γενικότερα: «Η ιστορία θα γράψει πως η στροφή της παγκοσμίου καταστάσεως εδώ άρχισε, στη Μακρόνησο. Στο ξερονήσι αυτό εβλάστησε σήμερα η Ελλάς ωραιότερα παρά ποτέ» (Παναγιώτης Κανελλόπουλος, *Σκαπανεύς*, τχ. 1. Μάιος 1949).

Βασικός άξονας που κυριαρχεί και δίνει τον τόνο στο περιοδικό είναι ο εγκωμιασμός του έργου που επιτελείται στη Μακρόνησο. Ιδιαίτερα προβάλλονται τα σημαντικά πρόσωπα που επισκέπτονται το στρατόπεδο (το βασιλικό ζεύγος, υπουργοί και βουλευτές, ανώτατοι στρατιωτικοί και ιεράρχες, διανοούμενοι και καλλιτέχνες, ξένοι πρεσβευτές και επίσημοι), με ποικίλους τρόπους: κυρίως παρατίθενται οι δηλώσεις τους και εκτενή φωτορεπορτάζ, αλλά και συνεντεύ-

ξεις. Επίσης, δημοσιεύεται πληθώρα άρθρων, ρεπορτάζ, αλλά και ευθυμογραφημάτων, σκίτσων κ.ά. με το ίδιο αντικείμενο, τα τεκτανόμενα στο στρατόπεδο. Όλα αυτά συμπληρώνονται από μια θεματική που μπορεί να ονομαστεί «η Μακρόνησος έξω από τη Μακρόνησο». Εδώ περιλαμβάνονται, λ.χ., ειδήσεις για τη μεγάλη φωτογραφική έκθεση, με θέμα τη Μακρόνησο, που οργανώθηκε στο Ζάππειο Μέγαρο τον

Απρίλιο 1949, τις τελετές στην Αθήνα όπου ο βασιλιάς παραδίδει όπλα σε «ανηήφαντες», οι οποίοι αναχωρούν για το μέτωπο κ.ά.

Δεύτερος θεματολογικός άξονας του περιοδικού είναι ο «υπέρ πάντων αγών» του έθνους κατά του κομμουνισμού. Σ' αυτή την κατηγορία ανήκουν άρθρα για τον κομμουνισμό και τις χώρες του «παρὰ πετάσματος», τις επιτυχίες του εθνικού στρατού, τα καθήκοντα του «εθνικόφρονος» –εδώ η αποστολή και το έργο της Μακρόνησου εντάσσεται στη γενικότερη αντικομμουνιστική πανστρατιά.

Τρίτος άξονας, η ελληνική ιστορία, από αρχαϊστάτων χρόνων μέχρι σήμερα. Κοινή συνισταμένη, στα άρθρα αυτού του είδους, είναι η ένταξη του αντικομμουνιστικού αγώνα στην προαιώνια ιστορία της φυλής. Τέλος, σημαντικό μέρος της ύλης του περιοδικού καταλαμβάνουν διηγήματα, ευθυμογραφήματα, ανέκδοτα, ποιήματα, αθλητική σελίδα, λαογραφικά θέματα, στήλη «εκκλαϊκευμένης επιστήμης», στρατιωτικά ζητήματα, σταυρόλεξα και παιχνίδια κ.ά. θεματολογία απαραίτητη στην προσπάθεια του Σκαπανέως να εμφανιστεί ως περιοδικό ποικίλης ύλης.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα σκίτσα, τα οποία αφθονούν. Μόνιμοι πρωταγωνιστές σε αυτά οι αντάρτες, απεικονιζόμενοι με στερεοτυπικό τρόπο: ρακένδυτοι, εξαθλιωμένοι, γελοίοι, κυρίως, και όχι «αιμοσταγείς». Στο εξώφυλλο κυριαρχούν τα στρατιωτικά θέματα. Όσον αφορά πάντως στο γενικό πνεύμα του περιοδικού και στην προπαγανδιστική αποστολή του, η οποία διαποτίζει το σύνολο της ύλης, εύγλωττη είναι η απάντηση σε δικηγόρο Αθηνών, στη στήλη της αλληλογραφίας: «Για να κριθῆ κατάλληλο για δημοσίευση ένα κομμάτι, πρέπει να περιέχῃ ανοικτό κτύπημα κατά του κομμουνιστικού μιάσματος. Κατά τα άλλα, οι συνεργασίες που μας στείλατε είναι αξιόλογες» (αρ. τχ. 5, 2 Μαΐου 1948, σ. 21).

Κύριοι συνεργάτες του Σκαπανέως είναι «ανηήφαντες» στρατιώτες –έτσι υπερτερείται ένας βασικός προπαγανδιστικός στόχος: να καταδειχθεί η επιτυχία της «αναμορφώσεως» μέσα από τα λεγόμενα των ίδιων των πρώην κομμουνιστών, που έχουν επανέλθει στον «εθνικό κορμό». Ανάμεσά τους, ξεχωρίζουν τα ονόματα του Μάκη Δόγκα (αρχισυντάκτης και επικε-

φαλῆς του Γραφείου Ηθικής και Εθνικής Αγωγῆς του Γ' Τάγματος), του Τάκη Πανατζῆ, του Νίκου Μπούτθα, καθῶς και του Σπύρου Δεμενάγα, ο οποίος γράφει το χρονογράφημα-ευθυμογράφημα του τεύχους. Στη δρασκευτική σελίδα, συνεργάζονται, μεταξύ άλλων, οι τότε αρχιμανδρίτες Αυγουστίνος Καντιώτης και Στυλιανός Κορονάρος. Τέλος, από τους διανοούμενους που συνεργάζονται σε τακτικότερη βάση με τον Σκαπανέα, αναφέρονται εδῶ ο Ανδρέας Καραντώνης, ο Στράτης *Μυριβήλης και ο Κωνσταντῖνος Τσάτσος.

Δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία για το τιράζ του περιοδικού. Ωστόσο, όπως αναφέρεται στον κατάλογο της φωτογραφικής έκθεσης για τη Μακρόνησο, που οργάνωσε το Γενικό Επιτελείο Στρατού στο Ζάππειο τον Απρίλιο 1949, το τεύχος του Ιανουαρίου 1949 «εξεδόθη σε 15000 τεύχη, τα οποία κυκλοφορούν στη Μακρόνησο και σ' όλη την Ελλάδα». Κατά την ίδια πηγή πολλά τεύχη αποστέλλονται δωρεάν σε στρατιωτικές μονάδες, ενώ με βάση τις ημερήσιες διαταγές των Ταγμάτων, τη στήλη της αλληλογραφίας και τις ευχαριστίες που απευθύνει κατά καιρούς το περιοδικό, συμπεραίνεται ότι βασικοί παραλήπτες του, έξω από τη Μακρόνησο είναι, εκτός από στρατιώτες και στρατιωτικούς, μαθητές, δάσκαλοι, καθηγητές, ιερείς, πάσης φύσεως κρατικοί λειτουργοί και συγγενείς Μακρονησιωτών.

Στο σύνολο των 38 τευχών του *Σκαπανεύς* σημειώνεται μία βασική διαφοροποίηση (εκτός από τον –ενώπιτο– εμπλουτισμό του περιεχομένου που συνοδεύει την αύξηση των σελίδων και τη μετατροπή του σε περιοδικό όλων των μονάδων, τον Μάιο 1949): μετά τους πρώτους μήνες του 1950, παρατηρείται μια αύξηση της «ποικιλίας» θεματολογίας και αντίστοιχη ελάττωση της «μαχόμενης» αρθρογραφίας –συνέπεια της ανόδου της κυβέρνησης Πλαστήρα στην εξουσία, τον Απρίλιο 1950, και της έναρξης της διαδικασίας κατάργησης της Μακρονήσου ως στρατοπέδου εγκλεισμού.

Ο *Σκαπανεύς* είναι το γνωστότερο και χαρακτηριστικότερο έντυπο που κυκλοφορεί στη Μακρόνησο. Ανάμεσα στα υπόλοιπα σημειώνονται: Ο *Σκαπανεύς*, εβδομαδιαία εφημερίδα του Γ' Ταγματος, που ξεκινάει την έκδοσή της πολυγραφημένη *Φωνή της Πατριδος*, δεκαπενθήμερη εφημερίδα του Β' Ταγματος· *Αναμόρφωσις*, εβδομαδιαία εφημερίδα του Α' Ταγματος· *Μακρόνησος*, εφημερίδα του ΕΓΑΞ (Ειδικών Τάγμα Αξιωματικών). Ωστόσο, τα έντυπα αυτά, εξαιρετικά δυσεύρετα σήμερα, είναι μικρότερης κυκλοφορίας και εμβέλειας, φτωχότερα σε περιεχόμενο και εμφάνιση. Διακόπτουν την έκδοσή τους τον Μάιο του 1949, οπότε, όπως ήδη αναφέρθηκε, ο *Σκαπανεύς*, από όργανο του Γ' Ταγματος μετατρέπεται σε περιοδικό όλων των μονάδων της Μακρονήσου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ, ΒΒ, ΕΒΕ, ΒΠΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «*Μακρόνησος*». *Φωτογραφική έκθεση*, Ζάππειο, Απρίλιος 1949 [κατάλογος της έκθεσης]. [Αθήνα 1949]: Ν. Μύργαρης, *Ιστορία της Μακρονήσου*, 2τ., Αθή-

να χ.χ.: Στρ. Μπουρνάζος, «Το "Μέγα Εθνικόν Σχολείον Μακρονήσου", 1947-1950», στον τόμο *Ιστορικό τοπίο και ιστορική μνήμη. Το παράδειγμα της Μακρονήσου*, Αθήνα, εκδ. Φιλίστωρ, 2000, σ. 115-145.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΗΘΥΝΝΑΖΟΣ

Σκαπάνη

Μηνιαίον Περιοδικόν Όργανον του Ελληνικού Κέντρου Αγωγής, Αθήνα, 1961-1963, έτ. Α' -Γ', αρ. τχ. 1-28. Υπεύθυνος: Αθηνά Καραμπέτσου, φιλόλογος, Επόπτης: Αρ. Ασπίωτης, ψυχίατρος. Μηνιαίο, τριάντα δύο σελίδων, δίσηλο / τρισήλο, διαστάσεων 26x19 εκ. Τιμή τεύχους: 4 δρχ. Συνδρομές: εσωτερικού 40 δρχ., εξωτερικού 3 δολ. Αμερικής. Υπεύθυνος τυπογραφείου: Μιράν Ιμπλιξιάνη, οδ. Μεσσηνίας 23, Πειραιάς. Γραφεία: οδ. Γριβαίων 3, πάροδος Σκουφά 62, Αθήνα. Από το 1964 συνεχίζεται με συνεχιζόμενη αρίθμηση τευχών ως *Σύννορο*. *Τρίμηνη έκδοση πνευματικής μαρτυρίας*, Αθήνα 1964-1967, έτ. Δ' -ΣΤ', αρ. τχ. 29-40. Συντακτική επιτροπή: Χρήστος Πιανναράς (θεολόγος), Νίνα Δημητριάδη, Τάσος Ζαννης (ιατρός), Ελ. Μάνας (θεολόγος), Ν. Τριανταφυλλόπουλος (φιλόλογος), Καίτη Χιωτέλλη (φιλόλογος), Δήμητρα Κωνσταντίνου-Χριστοδούλου (φιλόλογος), Υπεύθυνος: Χρήστος Πιανναράς. Τρίμηναίο, εξήντα μία έως ενενήντα πέντε σελίδων, μονόσηλο, διαστάσεων 23x16 εκ. Τιμή τεύχους: αρχικά 8 δρχ., κατόπιν 15 δρχ. Συνδρομές: αρχικά 30 δρχ., κατόπιν 50 δρχ. Υπεύθυνος τυπογραφεί-

ου: Δημήτρης Ηλιάδης, οδ. Ρούμελης 11. Αλσούπολη, Ν. Ιωνία· κατόπιν Στ. Δρόσος, οδ. Μέτωνος 2, Αθήνα, και αργότερα Κ. Ανεσιτιάδης, οδ. 1. Μεταξά 165. Καλλιθέα. Γραφεία: οδ. Ιπποκράτους 23, Αθήνα.

Νεανική έκδοση των πιο ανήσυχων πνευμάτων της οργάνωσης «Ζωή» (Χρήστος Γιανναράς, Καίτη Χιωτέλλη κ.ά.) που αργότερα απετέλεσαν τον πυρήνα της λεγόμενης «θεολογίας του '60». Σύμφωνα με τις προγραμματικές εξαγγελίες του, σκοπός του περιοδικού ήταν «να αποτελέσει μια παρουσία διαμαρτυρίας μέσα στον κόσμο των νέων ανθρώπων». Και αυτό γιατί «τα προγνωστικά της πορείας των νέων ανθρώπων είναι σήμερα πολύ αβέβαια. Τα θέματα της γενιάς μας αντηχούν στους δρόμους της γης χωρίς καμιά σιγουριά. Τα ερωτηματικά έχουν πληθύνει γύρω μας και μέσα μας. Ο πόλεμος, που μέσα στη φλογερή του ανάσα γεννηθήκαμε και μεγαλώσαμε, ήταν ένα σχολείο που μας έδειξε την ανθρώπινη ζωή γυμνή από σκοπό και νόημα. Γι' αυτό και οι αναζητήσεις μας μέσα στη ζωή έχουν συχνά ένα τραγικό χαρακτήρα. Όσοι προσπαθούν να εκφράσουν τη σύγχρονη καινούργια γενιά στην οδόν, στη φιλολογία ή στο θέατρο ζητούν να δώσουν την εικόνα μιας αδιάφορης και ανεμμάτιστης νεολαίας, που δεν πιστεύει σε τίποτα, δεν ενδιαφέρεται για τίποτα σοβαρά, έχει χαρίσει τον χλευασμό και την περιφρόνησι της σ' όσες αξίες θεμελίωσαν μέχρι τώρα τον ανθρώπινο πολιτισμό». Όμως, κατά το περιοδικό, «μια τέτοια [...] εικόνα αδικεί τη γενιά μας, αγνοεί το βασικό χαρακτηριστικό της, την πείνα και τη δίψα για αλήθεια που καίει στα σπλάγχνα μας, καπλητεύεται την εναγώνια αναζήτησι της αληθινής και γνήσιας ζωής, αναζήτησι που την επιχειρούμε μέσα σ' ένα κόσμο πλαστικότητας και φθοράς. Είμαστε μια γενιά αντιφατική, δεν μπορούμε να το αρνηθούμε. Ίσως να μη θρέθηκαν άλλες γενιές να μη περιφρόνησαν με τόσο πείσμα το πνεύμα και τις αξίες του πνεύματος μέσα στη ζωή, αλλ' ίσως και να μη δόθηκαν άλλες γενιές με τόσο πάθος στο πνεύμα και στην υπηρεσία του πνεύματος για να γίνη καινούργια η γύρω ζωή». Για αυτό και η Σκαπάνη εξαγγέλλει ότι «έρχεται να αποτελέσει μια παρουσία διαμαρτυρίας για την αδικία που γίνεται στην καινούργια γενιά» και να αποτελέσει «το όργανο της μάχης των νέων ανθρώπων για ένα αύριο ουσιαστικά καλύτερο απ' το σήμερα».

Η ύλη του περιείχε άρθρα σύγχρονου προβληματισμού, παιδείας και επαγγελματικού προσανατολισμού, όπως, ενδεικτικά, τα άρθρα «Η μόρφωσις και

η αγωγή μετά το πτυχίον» και «Από την ψυχολογία της εφηβικής ηλικίας» του Αρ. Α. Ασπιώτη, «Ο μηδενισμός στη σύγχρονη ζωή», Χρήστου Γιανναρά, «Ποιος ανησυχεί για την καινούργια γενιά» (έρευνα), «Το πρόβλημα του επαγγελματικού προσανατολισμού». Επίσης, υπήρχαν δοκίμια, διηγήματα, ποιήματα, κριτικές, βιβλιοκρισίες, θέατρο και κινηματογράφος, Δημοσίευσε και αθλητικές ειδήσεις που υπογράφε ο Πέτρος Κάκκαλης.

Ανάμεσα στους συνεργάτες του περιοδικού ήταν και οι Καίτη Χιωτέλλη, Θεοδώρα Τζόλα, Χρυσούλα Βαλααμίδου, Αναστ. Γιαννουλάτου, Γ.Δ. Καχριμάνης, Αγγλαία Μπίμπη-Πατασपुरοπούλου, Ζωή Μουρούτη κ.ά.

Στο τχ. 29, που συνεχίζεται με τον τίτλο *Σύννορο*, σε κείμενο με την υπογραφή του Χρήστου Γιανναρά προσδιορίζεται ο ρόλος που το νέο περιοδικό επιδιώκει να διαδραματίσει: «Σήμερα λοιπόν ένα περιοδικό "λογοτεχνικό", δύο πράγματα μπορεί να είναι. "Η χαρτοκάλαδο, ή τόπος άσκησης και μαθητείας. Χαρτοκάλαδο θα πη, πνευματικό χαρμάνι και ιδεολογικό κομφούζιο—πάσα προσφορά δεκτή μετά υποχρεώσεως. Ότι γράφετε το φιλοξενούμε, αρκεί να γράφετε με έμνευση και ανησυχία και, φυσικά, να μη σας λείπει το ταλέντο ευστοχίας στην έκφραση, κάτι ανάλογο με το ποδοσφαιρικό ταλέντο, ευστοχίας στο λάκτισμα. Το άλλο σημαίνει δοκιμασία στην πράξη, να βγουν στο στίβο όσοι θέλουν ν' ασκηθούν, (ν' αποκλειστούν οι φιγούρες των φτασμένων), να βάλουν κάτω ότι έχουν μαζέψει από ποίηση μέσα τους, από έργο, και να το δοκιμάσουν. Να αναμετρηθούν υπεύθυνα με τους ανθρώπους που δάχουν τη δέληση και την αγάπη να παρακολουθήσουν αυτή την ομαδική γυμνασία. Να γίνη αυτή η συμπόρευση λίγο ζυμάρι, ζωντανό, μέσα στο νεκρό αλεύρι. Να πλάσουμε ψωμί, πρόσφορο, να φάνε κι οι πεινασμένοι. Έτσι καταλαβαίνω ένα λογοτεχνικό περιοδικό σε τέτοιους καιρούς».

Σε γλώσσα δημοτική περιείχε θεολογικές μελέτες, άρθρα, λογοτεχνία, βιβλιοκρισίες, που συνέθεταν τομή στο χώρο της θεολογίας με την επαναανακάλυψη της ορθόδοξης παράδοσης, και την προσπάθεια να διαλεχθεί αυτή με το σύγχρονο δυτικό πολιτισμό. Αυτό φαίνεται σε θέματα του περιοδικού όπως: Ορθοδοξία και Μαρξισμός (αρ. τχ. 31, Φθινόπωρο 1964), Έρωτας και Ίαμος (αρ. τχ. 34, Καλοκαίρι 1965) κ.ά. Αρκετά κείμενα αποτελούσαν μεταφράσεις από σημαντικά έργα φιλοσόφων και θεολόγων του εξωτερικού. Με το πρακικόπημα της 21^{ης} Απριλίου 1967 διέκοψε συνειδητά την έκδοσή του.

Ανάμεσα στους συνεργάτες ήταν οι Κωστής Γκάρτζος, Χρ. Πανναράς, Καίτη Χιωτέλλη, Νίκος Δ. Τριανταφυλλόπουλος, Π. Β. Πάσχος, Στέργιος Βίττης, Σάββας Αγουρίδης, Ελένη Δαρβουνέλη, Ελένη Καριτά, Άννα Αρβανίτη-Κωστάκου, Δημήτρης Κωνσταντίνου-Χριστοδούλου, Leonid Ouspensky, Jean Danieloy, Vladimir Loscky κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Θ. Μπουγάτσος, λ/α 482 (Σκαπτή), λ/α 508 (Σύντορο) Βιβλιογραφία Ελληνικού Θρησκευτικού Τύπου (1826-1966), Αθήνα 1974· Χρ. Πανναράς, Καταφύγιο ιδεών-μαρτυρία, Αθήνα 1987, σ. 284-332.

Δ.Ν. ΜΟΣΧΟΣ

Σκαπτή Ύλη

Περιοδική έκδοση του Συνδέσμου Γραμμάτων και Τεχνών Καβάλας. Καβάλα, 1965-1966, αρ. τχ. 1-2. Τη συντακτική επιτροπή αποτελούσαν ο έφορος αρχαιότητων Δ. Λαζαρίδης, ο στρατιωτικός γιατρός Η. Παπαδημητριάκοπουλος, ο πομπής Γ. Στογιαννίδης και ο αρχαιολόγος Γ. Χουρμουζιάδης, μετέπειτα καθηγητής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ετήσιο, σαρανταοκτώ σελίδων, μονόστιλο, διαστάσεων 25x17,5 εκ. Τιμή τεύχους: 10 δραχ.

«Περιοδικό γενικών πνευματικών θεωρήσεων», το πρώτο του Συνδέσμου Φίλων Γραμμάτων και Τε-

χνών Καβάλας, του κατ' εξοχήν πνευματικού σωματείου της πόλης, ξεκίνησε την έκδοσή του γνωρίζοντας ότι «είναι δύσκολο να πιάσει ένα πνευματικό περιοδικό». Ήθελε να οργανώσει την προσπάθεια του Συνδέσμου «να συντηρήσει την παραδομένη ανησυχία γύρω από τα ωραία και τα αιώνια» σ' ένα επίπεδο πιο θεωρητικό και θιώσιμο. Πάντως, δήλωνε ότι θα κυκλοφορούσε χωρίς χρονικές δεσμεύσεις.

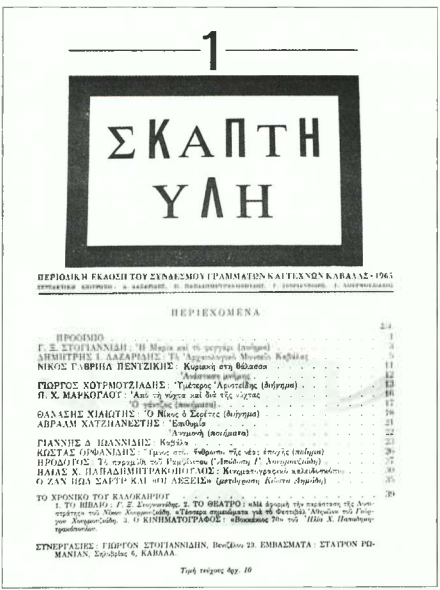
Δημοσιεύει λογοτεχνικά κείμενα κυρίως Καβαλιωτών και συγκεκριμένα των Νίκου Γαζέπη, Γιώργου Δέλιου, Δημήτρη Δουκάρη, Γιάννη Δ. Ιωαννίδη, Π.Χ. Μάρκογλου, Μιχάλη Μητράιου, Γ.Ε. Στογιαννίδη, Κώστα Ορφανίδη, Ναυσικάς Πετροπούλου, Νίκου Γαβριήλ Πεντζίκη, Αβραάμ Χατζηγιάννη, Θανάση Χιλιώτη (Η. Χ. Παπαδημητριάκοπουλου), Γ. Χουρμουζιάδη. Επίσης, περιλαμβάνει μελέτες του Δημήτρη Ι. Λαζαρίδη για το Αρχαιολογικό Μουσείο Καβάλας, του Η.Χ. Παπαδημητριάκοπουλου για τον κινηματογράφο και για τον λαϊκό ζωγράφο Μπάριμπα Κέφη, του Νικόλαου Παπαχαραλάμπου για τον Σικελιανό, απόδοση στα νέα ελληνικά αποσπάσματος του Ηροδότου, μετάφραση συνέντευξης του Jean-Paul Sartre, κριτική θεατρικών, κινηματογραφικών και λογοτεχνικών έργων, «Θέματα και απόψεις» της συντακτικής επιτροπής για τοπικά ζητήματα.

Η αποτυχία των ιδιωτικών πρωτοβουλιών για την έκδοση ενός μακρόβιου λογοτεχνικού περιοδικού της πόλης (*Χαραυγή, *Νέοι, *Εννέα Όδοι και *Αργώ) οδήγησε στην έκδοση του π. Σκαπτή Ύλη από έναν φορέα (Σύνδεσμος Φίλων Γραμμάτων και Τεχνών Καβάλας) που θα διασφάλιζε την επιβίωσή του εντύπου. Ωστόσο, η δικτατορία των συνταγματάρχων, το 1967, σταμάτησε την ευνοϊκή πορεία της έκδοσης αυτής: απαγορεύτηκε η εκτύπωση του τρίτου τεύχους και παιδί της διοικητικού συμβουλίου του Συνδέσμου. Το περιοδικό γνώρισε και μια δεύτερη περίοδο κυκλοφορίας κατά τα έτη 1978-1985.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΚ, ΙΛΑΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Διαιμ. Αξιώτης, «Η λογοτεχνία σήμερα», εφ. *Η Καθημερινή* / *Επτά Ημέρες* (27 Ιουν. 1993), 19· Γ.Ε. Στογιαννίδης, «Μικρή ιστορία του τοπικού τύπου», *Αντί* τχ. 113 (2 Δεκ. 1978), 48· Πρόδρομος Χ. Μάρκογλου, «Η πνευματική ζωή. Η λογοτεχνία στην Καβάλα από τις αρχές του αιώνα έως τη χούντα του 1967», εφ. *Η Καθημερινή* / *Επτά Ημέρες* (27 Ιουν. 1993), 14· Χριστίνα Φ. Βαμβούρη-Δημακί, *Ιστορία του τύπου της Καβάλας από τις αρχές του 20ου αιώνα ως σήμερα*, ανέκδοτη μετπτυχιακή εργασία. Τομέας Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 1995, σσ. 16-18, 22· Γ.Β. Ιωαννίδη, *Ο τύπος της Καβάλας. Από τις Αρχές του Αιώνα μέχρι Σήμερα*, Καβάλα 1996, σ. 25.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΩΤΗΣ

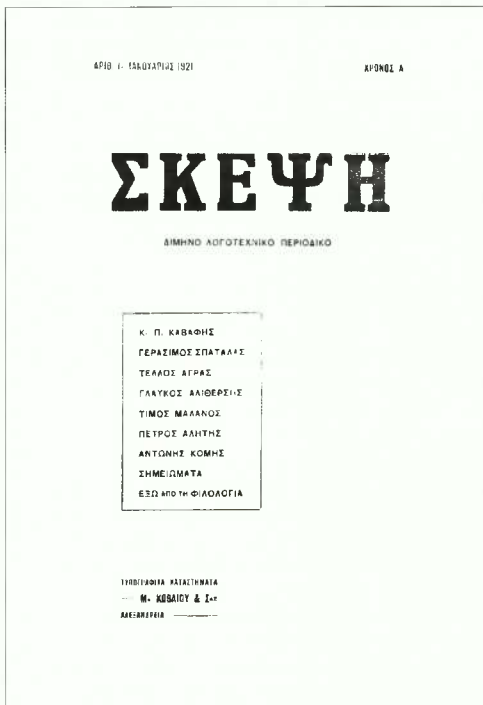
Σκευδέρης, Κωνσταντίνος Χ.

(Μοσχόπολη, 1864<;> ή 1870<;> - Αθήνα<;>, 1959). Εκπαιδευτικός, δημοσιογράφος, πολιτευτής, Σπούδασε στη Μεγάλη του Γένους Σχολή, στην Κωνσταντινούπολη. Υπηρέτησε, αρχικά, ως δάσκαλος και αργότερα ασχολήθηκε με το εμπόριο και την τυπογραφία. Ίδρυσε διδλωπωλείο στην Κορυτσά, και το 1908 τυπογραφείο, όπου εξέδωσε την εφ. *Πελασγός. Την ίδια χρονιά, μαζί με τον Χαράλαμπο Δάρδα, γιατρό, ίδρυσαν στην Κορυτσά την «Αδελφότητα των Φιλομούσων Η Αναγέννησις» της οποίας ορίστηκε γραμματέας (με πρόεδρο τον Δάρδα). Ο σύλλογος αυτός, όπως και ανάλογοί του που άρχισαν να ιδρύονται στην Κορυτσά ήδη από το 1870, έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ενίσχυση των ελληνικών γραμμάτων, της μουσικής και της γυμναστικής. «Η Αναγέννησις» οργάνωνε τακτικές διαλέξεις γύρω από διάφορα κοινωνικά και εθνικά θέματα (με ομιλητές τον Δάρδα, τον Θεμιστοκλή Βαλαούρη, τον καθηγητή Στεφανίδη κ.ά.), καθώς και συναυλίες και θεατρικές παραστάσεις. Στις αρχές του 1910 οι οθωμανικές αρχές απαγόρευσαν προσωρινά τη λειτουργία του συλλόγου, ο οποίος είχε αναπτύξει σημαντική δράση για την τόνωση του ελληνικού εθνικού φρονήματος στην περιοχή και μέλη του συμμετείχαν δυναμικά σε ενέργειες για την προώθηση του σκοπού αυτού.

Έλαβε ενεργό μέρος στον Βορειοηπειρωτικό Αγώνα του 1914. Συμμετείχε ως εκπρόσωπος Κορυτσάς, στην Συντακτική Συνέλευση του Πανηπειρωτικού Συνεδρίου στο Δέλβινο το οποίο επικύρωσε το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας (17 Μαΐου 1914). Εξέδωσε τα έργα: *Ιστορία της αρχαίας και συγχρόνου Μοσχόπολης* (Αθήνα 1906, 2^η 1928). *Ο Βορειοηπειρωτικός Αγών* (1914) (Αθήνα 1929, νέα έκδοση «Πελασγός» 2003) και από το 1930 το «Εγκυκλοπαιδικόν Ημερολόγιον του Πελασγού». Κατά τη διάρκεια της ελληνικής κατοχής της Κορυτσάς εκλέχτηκε δύο φορές βουλευτής Κορυτσάς στο ελληνικό Κοινοβούλιο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χ.Ι. Σιούλης]. «Σκευδέρης Κωνσταντίνος». ΜΕΕ, τ. ΚΑ', σ. 913-914· Κ.Α. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Βορείου Ελληνισμού: Ηπειρος*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Κυριακίδη, 1992, σσ. 761, 774, 815· Γιούλα Κουτσοπανάνου, «Ο ελληνόγλωσσος Τύπος στην Αλβανία: Πρώτη διερεύνηση στα αλβανικά και ελληνικά αρχεία και βιβλιοθήκες», στον τόμο *Ο Ελληνικός Τύπος, 1784 έως σήμερα. Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, ΙΝΕ/ΕΙΕ, Αθήνα 2005, 454-462.

ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Σκέψη

Δείμνο λογοτεχνικό περιοδικό. Αλεξάνδρεια, Ιαν. 1921 - Ιούλ. 1921, αρ. τχ. 1-4. Εκδότης: Αντώνης Κόμης, Δημνιάιό, περίπου σαράντα σελίδων, διαστάσεων 21,4x15 εκ. (αρ. τχ. 1) / 23,4x15,7 εκ. (αρ. τχ. 2-4). Ετήσιες συνδρομές: 30 γρόσια διατίμησης. Τυπώνεται στα τυπογραφικά καταστήματα Μ. Κωβαίου (τχ. 1) και Κασσιάτη και Ιωνά (τχ. 2-4).

Συνεργάτες του φύλλου, που εμφανίζεται χωρίς προγραμματικό σημείωμα και διακηρύξεις αρχών, είναι οι Κ.Π. Καβάφης, Τέλλος Άγρας, Γλαύκος Αλιθέρης, Τίμος Μαλάνος, Γιάγκος Περρίδης, Μυρτιώτισσα, Πόλυς Μονιός. Διακρίνονται η παρουσίαση του Πέτρου Αλήτη από τον Μαλάνο, το σημείωμά του για τον πρόσφατο θάνατο του Δ. Ζαχαριάδη κι οι διδωκοκρισίες του για έργα του Ν. Νικολαΐδη και του Ν. Χάγερ Μπουφιδή, τα κριτικά σημειώματα του Γλ. Αλιθέρη για «το έργο του Κ. Π. Καβάφη» και τα *Νηπενθή* του Καρυωτάκη, καθώς και το κριτικό «σκίτσος» του Τ. Άγρα για τη Μυρτιώ-

τισσα. Επίσης, η δημοσίευση γαλλικών συνέτων του Alec Scouffi, με σημείωμα για την εξέλιξη της λογοτεχνικής αυτής φόρμας και οι εκπρόσωποι της École traditionnaliste, όπως και τις μεταφράσεις ποιημάτων του P. Verlaine από τον Μιχαήλ Στασινόπουλο. Μεταφράζονται επίσης έργα των Aug. Rodin, Jean Lahor, Henri de Regnier, Edmond Haraucourt, Jacques Madeleine, Edgar Alan Poe, Oscar Wilde.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ευγ. Μιχαηλίδης, *Μητρώον του Δημοσιογραφικού Περιοδικού Τύπου της Αιγύπτου υπό Αιγυπτιακών Ελλήνων (1862-1963)*, Αλεξάνδρεια 1964, σ. 83· Μαν. Γιαλουράκης, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*, Αθήνα, Μητρόπολις, 1967, σ. 584 (6^η έκδ. 2006).

ΜΑΡΙΑ ΡΙΖΑ

Σκληρός, Σωτήριος

(<,>, <,> - <,>, 1927). Δημοσιογράφος, έμπορος και καθηγητής των Εμπορικών Γραμμάτων. Ίδρυσε Ελληνική Εμπορική Ακαδημία (Σχολή) στην Αλεξάνδρεια. Έγραφε μελέτες και άρθρα με οικονομικό περιεχόμενο και διακρίθηκε σε αυτόν τον τομέα που ενδιέφερε τον ελληνικό εμπορικό κόσμο της χώρας. Ήταν εκδότης και διευθυντής του ειδικευμένου εμπορικού π. **Εμπορικός Μηνύτωρ* (1901-1927) που κυκλοφορούσε στην Αίγυπτο και το Σουδάν έως τον θάνατο του ιδρυτή του, το 1927. Το περιοδικό εξέδιδε επίσης και ιδιαίτερο ετήσιο τόμο με τίτλο *Ημερολόγιον του Εμπορικού Μηνύτορος* (1904-1910), που περιείχε ενδιαφέρουσες και χρήσιμες πληροφορίες, ιδιαίτερα για τους εμπόρους και τους βιομηχάνους. Το 1906 ιδρύει την φιλολογική επιδεύρωση *Φιλολογικός Μηνύτωρ, Δεκαπενθήμερον όργανον της παρ' ημίν Φιλολογικής, Καλλιτεχνικής και Επιστημονικής κινήσεως μετ' εικόνων Ευρωπαϊκών*, προσπαθώντας να διευρύνει προφανώς τα ενδιαφέροντα των αναγνωστών και προς άλλους τομείς.

Ο Σκληρός ασχολήθηκε επίσης και με θέματα του παροικιακού ελληνισμού της Αιγύπτου, όπως της εμπορικής εκπαίδευσης των Ελλήνων στην Αίγυπτο. Τιμήθηκε με τον Σταυρό Τιμής και το Χρυσό Μετάλλιο στη Διεθνή Έκθεση των Αθηνών το 1903.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ευγ. Μιχαηλίδης, *Μητρώον του Δημοσιογραφικού Περιοδικού Τύπου της Αιγύπτου υπό Αιγυπτιακών Ελλήνων (1862-1963)*, Αλεξάνδρεια 1964, σ. 63-64· Μιχαηλίδης, *Πανόραμα*, σ. 174 κ.ε.

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΣΟΥΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

Σκουτέρης, Γεώργιος Χρ.

(Κόρινθος, 1917- 2004). Δικηγόρος, δημοσιογράφος. Γιος του εκδότη Χρ. Α. Σκουτέρη, ο οποίος εξέδιδε την εβδομαδιαία εφ. **Νέα Κόρινθος* και της Αλεξάνδρας Ρόκκα. Αφού ολοκλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του στην Κόρινθο, σπούδασε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, από την οποία αποφοίτησε το 1941. Για δέκα έτη άσκησε το επάγγελμα του δικηγόρου, ενώ παράλληλα αρθρογραφούσε στη *Νέα Κόρινθο* μαζί με άλλους διανοούμενους της εποχής του (Γ. Σάμιος, Αγγ. Μετζελίδης κ.ά.). Το 1939 βρέθηκε στο επιτελείο της λαρισιακής εφ. **Ελευθερία* όντας φίλος του τότε εκδότη της. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής παρέμεινε μέγιστος δημοσιογραφικά έχοντας την έδρα του στο κέντρο της πόλης, στην οδό Εθνικής Αντιστάσεως. Το 1948 μαζί με τον θείο του, Γ. Χρ. Σκουτέρη, εκτυπώνουν στην Τεργέστη μία σειρά από έγχρωμες καρτ-ποστάλ με φωτογραφίες από διάφορα μέρη της Κορίνθου, του Λουτρακίου, καθώς και άλλων ελληνικών πόλεων δημιουργώντας έτσι μια μοναδική συλλεκτική έκδοση.

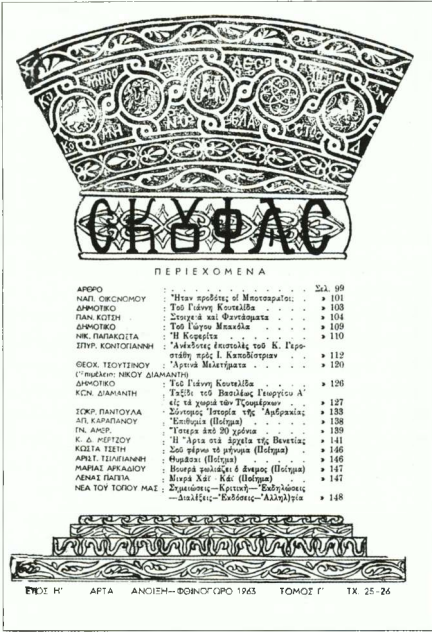
Το 1953 μετά τον θάνατο του πατέρα του και το κλείσιμο της *Νέας Κορίνθου* ξεκίνησε τη δική του εκδοτική πορεία εκδίδοντας την επίσης εβδομαδιαία εφ. **Εφημερίς της Κορίνθου*, στην οποία φιλοξενήθηκαν πολλά πολιτικά πρόσωπα (Κ. Τσαλδάρης, Π. Παπαληγούρας, Ι. Ρέντης, Κ. Μανιαδάκης κ.ά.).

Τον επόμενο χρόνο νυμφεύθηκε τη Γεωργία Γεωργίου και παράλληλα εκλέχτηκε δημοτικός σύμβουλος, με το συνδυασμό του Κ. Τσέλιου, διατελώντας και πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου Κορίνθου. Το 1961 επιμελήθηκε και εξέδωσε μόνος του ένα αλφαβητάρι για παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Το 1964 και μετά από δέκα έτη εκδοτικής δραστηριότητας άνοιξε συνεταιρικά την πρώτη ημερήσια εφ. *Ελεύθερος Λαός*, η οποία κυκλοφόρησε για τέσσερα χρόνια. Το 1983 εξέδωσε την ημερήσια εφ. *Κορινθιακή Ημέρα*, η οποία συνεχίζει να δγαίνει έως σήμερα από τον γιο του, Χρ. Σκουτέρη. Ήταν φιλαναγωγός και πολυμαθής, ενώ περιστασιακά αρθρογραφούσε στην εφ. *Η *Καθημερινή* και η στήλη «Γράμματα Αναγνωστών» φιλοξένησε πολλές φορές τις σκέψεις του.

ΠΗΓΗ: Συνέντευξη με τον Χρ. Σκουτέρη.

ΦΩΤΕΙΝΗ Β. ΠΕΡΡΑ

το «ιστορικολαογραφικό περιοδικό». Η πεποίθηση των συντακτών του ότι η πλούσια ιστορία της Άρτας και το πλήθος των λαογραφικών πληροφοριών της περιοχής δεν είχαν έως τότε μελετηθεί συστηματικά οδήγησαν στο εκδοτικό αυτό εγχείρημα. Ο στόχος του περιοδικού ήταν διπλός. Αφενός φιλοδοξούσε να συμβάλει στην έρευνα και αφετέρου να δημιουργήσει «πνευματική ζωή» στην πόλη.

Στο πλαίσιο αυτό είναι φυσικό στο επίκεντρο της ύλης του να τίθεται η Άρτα και η ευρύτερη περιοχή της μέσα από κείμενα γραμμένα σε απλή καθαρεύουσα. Το μεγαλύτερο μέρος των περιεχομένων καλύπτεται από ιστορικές και αρχαιολογικές μελέτες που αναφέρονται στην περιοχή από τα αρχαία χρόνια μέχρι και την απελευθέρωσή της: «Η προσφορά της Αμβρακίας εις τον Πελοποννησιακόν πόλεμον κατά την ιστορία του Θουκυδιδου», «Η περιφέρεια Άρτης το 1809», «Χρονικό Ισραηλιτικής κοινότητας Άρτης», «Η Άρτα στα αρχαία της Βενετίας» και άλλα παρεμφερή. Σημαντική θέση κατέχει η καταγραφή λαογραφικών στοιχείων («Το καρναβάλι εις το Σούλι», «Άρτινες αναμνήσεις»). Το 1961 το περιοδικό οργανώνει διαγωνισμό συγγραφής λαογραφικής μελέτης με έπαθλο 5000 δρχ. Στον πίνακα περιεχομένων, επίσης, περιλαμβάνονται λίγα διηγήματα, αρκετά ποιήματα τοπικών συνεργατών, φιλολογικές μελέτες, βιβλιοκρισίες, νεκρολογίες και άφθονα δημοτικά τραγούδια («Του Κατσαντώνη», «Η κλεφτοπούλα» κ.ά.). Αξίζει να σημειωθεί ότι δημοσιεύει ολοσέλιδες γραβούρες και πίνακες που απεικονίζουν τοπία, πρόσωπα και ιστορικά γεγονότα.

Ο κατάλογος των συνεργατών απαρτίζεται κυρίως από τοπικούς λογίους που συχνά ταυτίζονται με τα μέλη της υπεύθυνης συντακτικής ομάδας. Ανάμεσά τους περιλαμβάνονται προσωπικότητες της ευρύτερης πνευματικής κίνησης της Ηπείρου όπως ο Γ. Δάλλας, Γ. Κοτζιάσος, Μιχ. Περάνδης και Δ. Σαλιμάγκας. Γενεφανίση τους κάνουν και άλλοι επιφανείς συνεργάτες ανάμεσα στους οποίους ξεχωρίζουν οι Γιάννης *Κορδάτος, Νικόλαος Τωμαδάκης, Ηλίας Βενέτης, Μάριος Πλωρίτης, Νικηφόρος Βρεττάκος και Τάσος *Βουρνάς. Το περιοδικό συνεχίζει να εκδίδεται, μετά από μια παύση τεσσάρων ετών (1971-1975).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΒΜΣΣ, ΒΠΙ, ΕΒΕ, ΕΗΜ, ΕΛΙΑ, ΖΒΙ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ιωάννης Τσούτσινος, *Σύλλογος Ο Σκουφάς της Άρτας: ιστορία εκατό χρόνων 1997 (1896-1996)*. Άρτα, Ο Σκουφάς, 1997.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΣ

Σκουφάς

Περιοδική Επιθεώρησης. Άρτα, 1955-1971. τ. Α' - Δ', αρ. τχ. 1-35 και 1975 έως σήμερα [2005]. Εκδότης: Μουσικοφιλολογικός Σύλλογος Άρτης «Ο Σκουφάς». Διευθύνεται από συντακτική επιτροπή. Υπεύθυνος σύνταξης: Ιωάννης Τσούτσινος (αρ. τχ. 1 και 29-32), Τάκης Βαριάς (αρ. τχ. 2-28), Κώστας Τσέτης (αρ. τχ. 33-35). Άλλος υπότιτλος: *Ιστορία-Λαογραφία-Λογοτεχνία* (από το 1960 κ.ε.). Τριμηνιαίο, όμως η περιοδικότητα ποικίλλει με παρατεταμένες διακοπές. Συνεχής σελιδαρίθμηση ανά τόμο, συνήθως τριάντα δύο έως εξήντα τεσσάρων σελίδων, μονόσπηλες με ορισμένες δίσπηλες σελίδες, διαστάσεων 24x16 εκ. Τιμή τεύχους: 7 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: 30 δρχ., για ιδρύματα 60 δρχ. Από το τχ. 17-18 η τιμή τεύχους και οι συνδρομές διαμορφώνονται σε 10, 40 και 60 δρχ. αντίστοιχα* δωρεάν για τα μέλη του Συλλόγου. Τυπογραφείο: της εφη. *Ηπειρωτικός Αγών*. Ιωάννινα (αρ. τχ. 1), Γ. Ζορμπά και Σ. Φλέγγα, Άρτα (αρ. τχ. 2), «Χαρτοτυπογραφική Άρτης» (αρ. τχ. 3-31), «Τυπογραφική εργασία Ευριπίδη Κ. Θέμελη, Ιωάννινα» (αρ. τχ. 32-35).

Εκδόθηκε υπό την αιγίδα και με τις ευλογίες του μητροπολίτη Άρτας Σερραφείμ, ο οποίος στο πρώτο τεύχος διαγράφει και το στίγμα χαρακτηρίζοντάς

Σκρίπ

Καθημερινή εφημερίδα εικονογραφημένη. Αθήνα, 3 Σεπτ. 1895-1918. 1920-1930. 1939<;>. Ιδρύθηκε από τον Ευάγγελο *Κουσουλάκο και προήλθε από την ομώνυμη σατιρική εφημερίδα. Το όνομά της οφείλετο στην αγγλική λέξη που σήμαινε τις προσωρινές αποδείξεις που η κυβέρνηση είχε δώσει στους εγγραφέντες στο δάνειο κεφαλαιοποιήσεων, μέχρις ότου τους χορηγηθούν οι ομολογίες. Συντάκτης διετέλεσε ο Ζαχαρίας *Παπατωνίου για ένδεκα χρόνια και τέλος αρχισυντάκτης (1900-1905). Μετά τον θάνατο του Κουσουλάκου το 1903, την εφημερίδα ανέλαβε ο Γρηγόριος Ευστρατιάδης, βουλευτής Λέσβου (1916). Διέκοψε την έκδοσή της τον Μάιο 1918 μετά την προφυλάκιση του ιδιοκτήτη της και επανекδόθηκε το 1920 για να διακόψει στις 22 Ιουν. 1930 οριστικά<;>, παρά την πρόθεση «πλήρους ανακαινισέως του», όπως τουλάχιστον έγραφε. Από τις 22 Μαρτ. 1901 φέρει τον υπότιτλο *Εφημερίδα εκδομένη καθ' εκάστην*, από την 1^η Ιαν. 1916 γίνεται *Εφημερίδα πολιτική και των ειδήσεων* και από τις 11 Μαΐου 1939 *Πανελλήνιος πρωινή εφημερίδα*. Καθημερινή, τετρασέλιδη, τετράστηλη, σχήματος 4^{ου} (αρχικά) / τετρασέλιδη, εξάστηλη, σχήματος 2^{ου} (1901) / επτάστηλη, σχήματος 2^{ου} (1930). Αρχικά: «Τιμή 5 λεπτά. Συνδρομή εσωτερικού ετησία 15 δρ. εξάμηνος 8 δρ. εξωτερικού ετησία 20

δρ. εξάμηνος 10 δρ. εν Τουκία το φύλλο παράδες 10» / 1930: «Τιμή 1 δρ. Συνδρομή εσωτερικού ετησία 380 δρ. εξάμηνος 200 δρ. εξωτερικού ετησία ληρ. Αγγ. 3, Αμε. Δολλ.12. Γραφεία: Φιλελλήνων 15». Τυπογραφείο: ιδιόκτητο, με κυλινδρικό πιεστήριο.

Τάχθηκε κατά του παλαιοκομματισμού στην προ του 1909 περίοδο. Υπήρξε μία από τις πλέον φανατικές αντιβενιζελικές εφημερίδες, ήδη πριν από την έκρηξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, όταν αντιπολιτεύθηκε έντονα τον αρχηγό των Φιλελευθέρων στο ζήτημα των νήσων και το ηπειρωτικό. Πρόσβυε φιλομοναρχικές απόψεις και η γερμανοφιλία της είχε προγενέστερες του Διχασμού καταβολές. Συνέστησε στην κυβέρνηση Λάμπρου να μην κάνει υποχωρήσεις έναντι των Συμμάχων, διατηρώντας την αδιάλλακτη στάση της έως την απομάκρυνση του Κωνσταντίνου από τον θρόνο (1917). Το 1920 αποδέχεται με υπερηφάνεια τον τίτλο της «αντίδρασης», ως στρεφόμενη εναντίον των «επαναστατικών ενστίκτων» των βενιζελικών, της «αναληφθείσης επιχειρήσεώς των προς ανατροπήν του Συντάγματος», «του ιδρυθέντος δια της δίας δικτατορικού κράτους».

Μετά την ήττα στη Μικρά Ασία και την κήρυξη της «Επανάστασης», το Σκρίπ άλλαξε τόνο προβάλλοντας ως αναγκαίοτητα τη λήθη του παρελθόντος και τη συναδέλφωση για τη σωτηρία της Θράκης και την εσωτερική γαλήνη. Η αλλαγή αυτή είναι αξιοπρόσεκτη παρά τις συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί στον Τύπο λόγω της κατάστασης πολιτορκίας την οποία επέβαλε η «Επανασταστική Επιτροπή». Μεγάλη προσπάθεια κατέβαλε για την ένωση του αντιβενιζελισμού, την οποία δώρησε ως «διεर्मήνευσιν κοινού αισθήματος, επίγνωνσιν ανυστερόδουλον απαραίτητου ανάγκης συσπειρώσεως όλων των δυναμικών στοιχείων» του χώρου, τα οποία εμπνέονταν από την ίδια ιδεολογία, με στόχο τη διασφάλιση αυτών που αποκαλούσε λαϊκών ελευθεριών και την επάνοδο στη «λαϊκή κυριαρχία». Υπέρ της αποχής από τις εκλογές του Νοεμβρίου 1926, κατέκρινε την ανάμειξη του στρατού στην πολιτική, αναγνωρίζοντας ωστόσο λίγο αργότερα ότι η Οικουμενική εκπληρούσε τη θέληση της κοινής γνώμης. Εξέφρασε τη διαφωνία του προς τη **Νέα Ημέρα* ως προς τα κόμματα που εκπροσωπούσαν τον αντιβενιζελισμό, υποστηρίζοντας ότι οι «ωργανωμένοι», το Λαϊκό Κόμμα και εκείνο των Ελευθεροφρόνων, δεν μπορούσαν να κατευθύνουν και να συντονίσουν μια τέτοια προσπάθεια. Την τελευταία κυβέρνηση Βενιζέλου χαρακτήρισε ως

«δеспοτεία» και το πολίτευμα ως «μευδές κοινοβουλευτικόν». Εμφανιζόταν ως προασιζόμενον τη θρησκεία και τη γλώσσα, ενώ στήριζε τους παλαιομερολογίτες ως «εμμένοντα εις τα πάτρια ορθοδόξους».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1895 - Μάιος 1918, 1920-1930 και Μάιος 1939).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ. *Ιστορία*, τ. Α', σ. 237-238· Χριστόπουλος. *Εφημερίδες*, σ. 307-308.

ΔΕΣΠΙΝΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΟΥ

Το Σκριπ

Εβδομαδιαία σατιρική εφημερίς. Αθήνα, 2 Αυγ. 1893 - 20 Αυγ. 1895. Ιδρυτής-διευθυντής: Ευάγγελος *Κουσουλάκος. Μετά τον θάνατό του περιήλθε στον Γρηγόριο Ευστρατιάδη. Μότο: «Τα γραφεία μας και οι φυλακίαι του κράτους είναι πάντοτε ανοικτά» (μόνο στα πρώτα φύλλα). Ο υπότιτλος εμφανίζεται από το φρ. 37. Αρχικά κυκλοφόρησε ως εβδομαδιαίο σατιρικό περιοδικό κάθε Κυριακή, δίστηλο / τετράστηλο, διαστάσεων 46x32 εκ. Από τις 3 Σεπτ. 1895 έγινε *Καθημερινή εφημερίς εικονογραφημένη*, σε διπλάσιο μέγεθος και πέντε στήλες και από τις 28 Ιουν. 1899 (αρ. φρ. 1-1888), πήρε το μεγάλο σχήμα, «σεντόνι», με έξι στήλες και συνέχισε έως το 1930 ως εφημερίδα πολιτική (δλ. επόμενο λ/α). Τιμή φύλλου: 5 λεπτά. Συνδρομές: «ταυτά γίνονται μόνον

εις τα φιλανθρωπικά καταστήματα ούχι δε και εις τας εφημερίδας» (στα πρώτα τεύχη)· «εν ελλάδι ετήσια: 5 δρ., εν τω εξωτερικώ 6 φρ». (στη συνέχεια). Τυπογραφείο: ιδιόκτητο. Γραφεία: οδ. Πινακωτών 6.

Στην πρώτη του μορφή εκτός από σατιρικούς στίχους, δημοσίευε ευθυμογραφήματα, ειδήσεις και γελοιογραφίες επικαιρότητας. Το πρόγραμμά του δημοσίευσε σε στίχους στο δεύτερο φύλλο με τον τίτλο: «Ο δεκάλογος του Σκριπ», αρχίζοντας από τους συνεργάτες του («Στο Σκριπ θα γράφουν όλοι οι δημοσιογράφοι / ακόμα κι' όσος ήσαν βαλμένοι εις το ράφι»). Από την σατιρική του ακόμα ιδιότητα είχε μεταφέρει κατά κάποιο τρόπο, από το *Αστύ όπου κι ο ίδιος ο Κουσουλάκος ήταν συνεργάτης, ένα καλό επιτελείο συντακτών και σατιρικών που το αποτελούσαν κορυφαία στελέχη των γραμμάτων: Γρ. *Ξενοπούλος, Δ. Χατζόπουλος, Αριστομ. Προβελέγγιος, Ι. *Κονδυλάκης, Δ. Ταγκόπουλος, Δ. Καμπουρόγλου κ.ά. Κατά τον σύντομο σατιρικό του θίο το Σκριπ εξασφάλισε τις προϋποθέσεις να αποκτήσει δικές του «σύγχρονες» τυπογραφικές εγκαταστάσεις, ώστε κατά τη δεύτερη φάση του 1895 άρχισε να δημοσιεύει και έγχρωμες γελοιογραφίες.

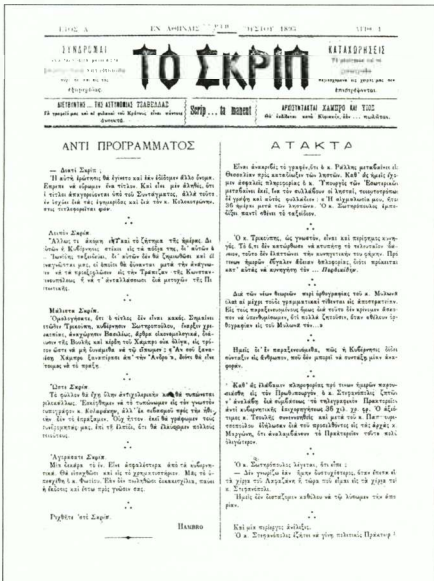
Ως «σατιρική εφημερίς» είχε κατακτήσει τον επίσημο αριθμό 10000 φύλλων κυκλοφορίας, κατά εκτίμηση του ίδιου του περιοδικού (4 Σεπτ. 1895) και ως «Εφημερίς εικονογραφημένη» τον αριθμό των 15000 φύλλων, πάντα κατά την εκτίμηση της ίδιας της εφημερίδας. Ως πολιτική εφημερίδα αργότερα υπήρξε κατά την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα μαχητική υπέρ της καθαρεύουσας και του παλαιού ημερολογίου.

Ο τίτλος της εφημερίδας προέρχεται από το ακόλουθο περιστατικό: στις 22 Αυγούστου 1893 όταν, μετά τη χρεωκοπία, τα οικονομικά της χώρας βρέθηκαν υπό τον διεθνή οικονομικό έλεγχο, η λέξη που συμπόκνωνε το αστείο μέσα στην τραγικότητά του, ήταν ο αγγλικός λογιστικός όρος «σκριπ» που σημαίνει, μια προσωρινή απόδειξη για αγορά ομολογίων που δεν είχαν εκδοθεί ακόμα! Το ελληνικό κράτος είχε δώσει την ιδέα και ο Ευάγγελος Κουσουλάκος την υλοποίησε βαφτίζοντας το περιοδικό μ' αυτό το όνομα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ. *Ιστορία*, τ. Α', σ. 237-241· Δ. Σαπρανίδης. *Ιστορία της Πολιτικής Γελοιογραφίας στην Ελλάδα*, τ. Α', Αθήνα, 2001, σ. 135.

Δ. ΣΑΠΡΑΝΙΔΗΣ

Σκυλίτσης, Ιωάννης Ισιδωρίδης [Σκυλίσσης, Ι.Ι.Σ.]

(Σμύρνη, 1819 - Μόντε Κάρλο, 1890). Ποιητής, μεταφραστής, δημοσιογράφος. Σπούδασε στα Κύθηρα, στην Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης και στην Εμπορική Σχολή της Χάλκης. Ήταν κάτοχος της γαλλικής, της ιταλικής και της γερμανικής γλώσσας. Σε ηλικία μόλις δεκαπέντε ετών μετέφρασε τη *Θηβαΐδα* του Ρακίνα και το 1841 τον *Θάνατον του Σωκράτους*, του Α. Λαμαρτίνου. Παρ' όλο ότι ο χιώτης πατέρας του επιθυμούσε να τον κατευθύνει προς το εμπόριο, ο ίδιος δραστηριοποιήθηκε έντονα ως δημοσιογράφος και συνεργάστηκε με τα συμφωνιακά περιοδικά της εποχής. Αρχικά στη σύνταξη της πολιτικής φιλολογικής και εμπορικής εφ. **Ιωνικός Παρατηρητής* (στη δεκαετία του 1830) και το 1839 ίδρυσε, με τον δάσκαλό του Αργύρη Καραβά, το π. *Φιλολογικός Κήπος της Ιωνίας*.

Ακολουθούν ορισμένα ταξίδια του για εμπορικούς σκοπούς στην Ιταλία και τη Γαλλία. Μαρτυρείται επίσης ότι το 1844 παρακολούθησε μαθήματα φυσικής στο Παρίσι. Τον ίδιο χρόνο έπεισε τον Κ. Βαρσαμιά να χρηματοδοτήσει την αγορά και εγκατάσταση στη Σμύρνη ενός ελληνικού τυπογραφείου, του οποίου και ανέλαβε τη διεύθυνση. Κατά τη χρονική περίοδο 1849-1855 εκδίδει την εβδομαδιαία **Εφημερίδα της Σμύρνης*. Στην Τεργέστη όπου εγκαταστάθηκε το 1855 εξέδωσε με μεγάλη εκδοτική επιτυχία την εφ. **Ημέρα* (1855-1866). Στη συνέχεια στο Παρίσι, ιδρύει ένα νέο περιοδικό με τίτλο **Μύρια Όσα* (1868-1869). Κατά την επιστροφή του στη Σμύρνη άρχισε να δημοσιογραφεί στην **Αμίλδεια* του Ιάκωβου Σαμωϊτάκη.

Ακολουθώντας τα διδάγματα του Αδ. Κοραή για την ωφέλεια που προσφέρουν οι μεταφράσεις ξένων έργων στη γενικότερη παιδεία των Ελλήνων, καταπίστηκε συστηματικά όλο αυτό το διάστημα με το έργο της μετάφρασης ξένης λογοτεχνίας, κυρίως δημοφιλών γαλλικών μυθιστορημάτων (E. Sue, Αλ. Δουμά, Γεωργία Σάνδη κ.ά.) άλλα και θεατρικών έργων, τα περισσότερα από τα οποία κυκλοφόρησαν ως επιφυλλίδες στις διάφορες εφημερίδες με τις οποίες συνεργάστηκε κατά καιρούς. Και μάλιστα σε πολύ βραχύ χρονικό διάστημα από την πρώτη Οβαλική τους έκδοση. Ανάμεσα στα έργα αυτά ήταν *Ο Βασιλεύς των Ορέων* του Εδ. Αμπου. Οι *Άθλιοι* του Β. Ουγκώ σε συνέχειες στην *Ημέρα* της Τεργέ-

στης και αργότερα στην έκδοσή του από τα Εκδοτικά Καταστήματα της «Ατλαντίδος» (Νέα Υόρκη, χ.χ.), και ο *Δον Κιχώτης ο Μαρκήσιος*, του Μιχαήλ Κερβάινο (Θερβάντες) («Η Ημέρα»: μέρος Α', Βιέννη, αρ. φ. 238-318, 1862-1863· μέρος Β', Τεργέστη, από το φ. 446, 12/2 Απρ. 1864). Μετέφρασε και εξέδωσε επίσης στην Τεργέστη (1871) τρία έργα του Μολιέρου με τον τίτλο *Άριστα Έργα*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χρ. Σολομωνίδης, *Η δημοσιογραφία στη Σμύρνη (1821-1922)*, Αθήνα 1959· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 87· Σ.Ι.Σ. Μακρομυιάλος, «Η έκδοση της εφημερίδας *Ημέρα* στην Τεργέστη στα 1855 (Από την ανέκδοτη αλληλογραφία του ιδρυτού της Σμυρναίου λογίου και δημοσιογράφου Ι. Ισ. Σκυλίτση)», *Ο Ερασιστής*, έτ. Η', τχ. 43 (1970), 10-30· Άννα Ταμτάκη, *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, τ. 9Α' (λ'α για τον Ι.Ι. Σκυλίτση), 1988· της ίδιας, «Οι εκδοχές της πεζογραφίας μέσα από τα μεταφρασμένα κείμενα. Η περίπτωση του Ιωάννη Ισιδωρίδη Σκυλίτση», *Από τον Λέανδρο στο Λουκή Λάρα. Μελέτες για την πεζογραφία της περιόδου 1830-1880*, επιμ. Ν. Βαγενάς, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, 1997, σ. 191-204.

LUCIA MARCHESELLI LOUKAS

Σνοκ, Κωνσταντίνος

(Σέρρες, 1 Μαΐου 1879 - 29 Νοε. 1951). Φαρμακοποιός, λόγιος, διευθυντής εφημερίδας. Παρακολούθησε τα εγκύκλια μαθήματα στην ιδιαίτερη πατρίδα του. Σπούδασε στη Φαρμακευτική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και εξάσκησε

το επάγγελμα στην Ξάνθη, όπου εργάστηκε κρυφά για το Μακεδονικό Ζήτημα. Από το 1905 συνεργαζόταν με ημερήσιες εφημερίδες της Κωνσταντινούπολης, της Σμύρνης και της Θεσσαλονίκης και σε περιοδικά (**Κόσμος* της Σμύρνης και **Μικρασιατικός Ημερολόγιον* της Ελένης **Σβορώνου*).

Το 1912 συνελήφθη από τους Βουλγάρους και κλείσθηκε στις φυλακές του Σλίβεν λόγω των φλογερών πατριωτικών του άρθρων υπέρ του Μακεδονικού Αγώνα. Από το 1914 προσανατολίστηκε στην επαγγελματική δημοσιογραφία και αργότερα εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη και εργάστηκε στις εφ. **Ελλάς* και **Μεγάλη Ελλάς*, αφού είχε διοριστεί για κάποιο διάστημα νομάρχης σε νομούς της Ανατ. Μακεδονίας και Θράκης και πολιτικός διοικητής στην περιοχή Καραγάτς (Αδριανουπόλεως) επί διασυμμαχικής Κατοχής πριν επιδικασθεί τελικά στην Τουρκία, και το 1920 πολιτικός διευθυντής Αλεξαν-

δροπούλεως, την οποία παρέλιβε κατά την ημέρα της απελευθερώσεώς της.

Στη **Νέα Αθήναια* εργάστηκε ως χρονογράφος, επιφυλλιδιογράφος, κριτικός και φιλολογικός συντάκτης· στο διάστημα 1930-1935 ανέλαβε επίσης διευθυντική θέση. Η κατηγορία ότι αναμίχθηκε στο κίνημα του 1935 ήταν η αιτία να απολυθεί από τη *Νέα Αθήναια*. Συνεργάστηκε τότε με τις εφ. **Μακεδονία* και **Ελεύθερος Μακεδονικός Τύπος*. Από τον Ιανουάριο 1937 έως τον Σεπτέμβριο 1940 εξέδιδε το ημιλογοτεχνικό και εγκυκλοπαιδικό λεξικό *Μήνες* με θέματα κοινωνικά, οικονομικά και πατριωτικά και με συνεργάτες διαπρεπείς λόγιους πανεπιστημιακούς καθηγητές. Χρονογραφήματά του δημοσίεψε και στον *Φαρμακευτικόν Αγώνα* του Θ.Ι. Λαμπρινόπουλου.

Μετά την Κατοχή, κατά την οποία φυλακίστηκε από τους Γερμανούς για τη δράση του, διορίστηκε διευθυντής του Γραφείου Τύπου Βορ. Ελλάδος. Ο Σνωκ ασχολήθηκε επίσης με συγγραφικό έργο: *Μακεδονία-Θράκη* (1942), το χρονικό *Η τραγωδία της Δράμας* (1945), το μελέτημα *Το πνεύμα του [Γ] Παπανδρέου* και τέλος το πεζογράφημα *Το γράμμα ενός στρατιώτη* (1948), ενώ πολλά χρονογραφήματα και μελετήματά του (για διάσημους ξένους συγγραφείς κ.ά.) βρίσκονται σκορπισμένα στις εφημερίδες που εργάστηκε και σε άλλα έντυπα. Το 1927 βραβεύτηκε με χρυσό μετάλλιο Λογοτεχνίας της Διεθνούς Εκθέσεως Θεσσαλονίκης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Σερρών (Αρχείο Τάκη Γκοσιόπουλου, φάκ. 1, αρ. εγγρ. 27. Επιστολή Μυριάς Σνωκ προς Τάκη Γκοσιόπουλου).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Ζωγραφάκης, *Θεσσαλονίκη-100 χρόνια λογοτεχνικής ζωής. 1878-1978*. Θεσσαλονίκη 1980· Ντ. Χριστιανόπουλος, *Λογοτεχνικά Περιοδικά Θεσσαλονίκης 1889-1954*. Θεσσαλονίκη 1995.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

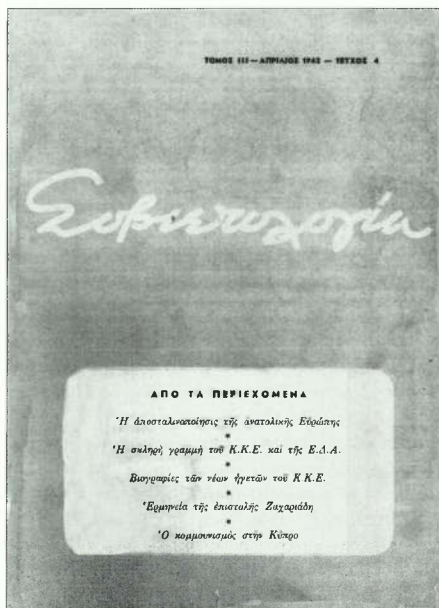
Σοβιετολογία

Μηνιαία έκδοσις σοβιετολογικών μελετών. Αθήνα. Ιαν. 1960 - Νοέ./Δεκ. 1964. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Γεώργιος Γεωργιάδης. Στο εσώφυλλο αναγράφονται όλα τα στοιχεία της ταυτότητας του περιοδικού στα ελληνικά, τα αγγλικά, τα γαλλικά. Στις ξενόγλωσσες αναγραφές υπάρχει η πρόσθετη πληροφορία ότι κυκλοφορεί σε συνεργασία με το «Institute of Athens for the study of U.S.S.R.» - «Institut d'Athènes pour l'étude de l'U.R.S.S.» - από το τχ. 43 (Ιουλ. 1963) η ονομασία του Ινστιτούτου διαφοροποιείται: «Institute for the study of communism» - «Institut pour l'étude du communisme». Μηνιαίο,

εξήντα τεσσάρων σελίδων (τχ. 1-48, με εξαίρεση το τχ. 10, Οκτ. 1960, αφιερωμένο στην Κίνα, ογδόντα σελίδων) / σιφάντα οκτώ σελίδων (από το τχ. 49, Ιαν. 1964). Από το τχ. 53 (Μάιος-Ιούν. 1963) τα τεύχη κυκλοφορούν διπλά, χωρίς να αυξηθεί ο αριθμός των σελίδων. Από το τχ. 8 αναφέρεται: «Κεντρική πώλησις: Βιβλιοπωλείον Εστίας-Κολλάρου, Σταδίου 38», ενώ από τον Δεκ. 1960 προστίθεται και δεύτερο σημείο κεντρικής πώλησις: «Βιβλιοπωλείον Π. Πατσιλινάκου, Πανεπιστημίου 37»· μετά τον Οκτ. 1962 παραμένει μόνο το βιβλιοπωλείο Πατσιλινάκου.).

Η *Σοβιετολογία*, όπως υποδηλώνει και ο τίτλος της, είναι ο κατεχού εκπρόσωπος στην Ελλάδα της σοβιετολογίας, που ανθεί στα δυτικά, και κυρίως τα αμερικανικά, πανεπιστήμια κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Στον ελληνικό αντικομμουνιστικό λόγο, μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1950, σημειώνεται μια μετάβαση, από τη φάση του «πολεμικού αντικομμουνισμού» (όπου κυριαρχούν τα «εγκλήματα» των κομμουνιστών και η ταύτισή τους με τους Σλάβους), στην περίοδο ενός εκσυγχρονισμένου και ρεαλιστικότερου αντικομμουνισμού. Αρχίζει να κυριαρχεί μια νέα προσέγγιση, με βασικούς άξονες: α') τη σκληρή και στοιχειοθετημένη κριτική στις «λαϊκές δημοκρατίες», με κύριες αιχμές την έλλειψη δημοκρατίας, ελευθερίας και ευημερίας, β') την πλήρη ταύτιση της ΕΔΑ (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά) με το ΚΚΕ.

Η *Σοβιετολογία*, όπως και τα βιβλία του διευθυντή της, Γ. Γεωργιάδη [κυρίως: *Η ιδεολογία του αντικομμουνισμού*, (Αρνήσις της αρνήσεως), α' έκδ., Αθήνα 1961, β' έκδ.: 1972· *Ο πολιτικός πόλεμος στην Ελλάδα*, Αθήνα 1965· *Ο κομμουνισμός: θεωρία, πράξεις, ιστορία και κριτική*, Αθήνα 1968, τμήματα του οποίου δημοσιεύονται, συνεπτυγμένα, στη *Σοβιετολογία*, το 1963], αποτελούν το πιο χαρακτηριστικό και συγκροτημένο παράδειγμα της νέας οπτικής. Το περιοδικό αυτοπαρουσιάζεται ως εξής: «Η *Σοβιετολογία* εκδίδεται με προορισμόν της να παρουσιάξη εις την Ελληνικήν κοινήν γνώμην μίαν υπεύθυνον, επιστημονικήν ανάλυσιν όλων των συγχρόνων εξελίξεων του σοβιετικού συστήματος και να της διδῆ μίαν αντικειμενικήν εικόνα των όσων συμβαίνουν εις τον κομμουνιστικόν κόσμον και εις το διεθνές κομμουνιστικόν κίνημα. Προς τον σκοπόν τούτον δημοσιεύει πρωτοτύπους εργασίας Ελλήνων συνεργατών της και άλλων μελετητών του κομμουνισμού και αναδημοσιεύει πλήρως ή εν περιλήψει και κατόπιν προσεκτικής επιλογής διαφόρους μελέτας Σοβιετολόγων διεθνούς κύρους [...]» (αρ. τχ. 1, σ. 1).

Βασικοί άξονες της δεματολογίας: α') ειδήσεις, αναλύσεις, μελέτες για τις χώρες του «Παραπετάσματος» και το διεθνές κομμουνιστικό κίνημα, β') άρθρα σχετικά με το ΚΚΕ και την ΕΔΑ, γ') άρθρα θεωρητικού και ιστορικού περιεχομένου, σχετικά με τη μαρξιστική θεωρία και την κομμουνιστική ιδεολογία. Όσον αφορά στον πρώτο άξονα, τον τόνο δίνουν κείμενα για την οικονομία, τον στρατό, την καθημερινή ζωή, την ανελευθερία, την εξωτερική πολιτική, ωστόσο, καλύπτονται και ευρύτερες πτυχές, λ.χ.: «Η τζαζ στη Σοβιετική Ένωση», «Η περίπτωσης Εφτουσένκο και οι νέοι διανοούμενοι στην ΕΕΣΔ», «Το στεγαστικό και πολεοδομικό πρόβλημα στην Αν. Ευρώπη», «Το Πατριαρχείο της Μόσχας», «Ο σοσιαλιστικός ρεαλισμός», «Ο κινεζικός κινηματογράφος», «Μία δίκη τετυμπόιδων στην Ουγγαρία».

Ενίοτε, αλλά όχι συχνά, υπάρχουν αφιερώματα: στην Κίνα (αρ. τχ. 10, Οκτ. 1960), στα «45 χρόνια της Ρωσικής Επανάστασης» (αρ. τχ. 35, Νοέ. 1962) ή στη «δεκαετία του μετασταιλινικού κομμουνισμού» (αρ. τχ. 39, Μάρτ., 1963). Ας σημειωθούν και οι μόνιμες στήλες, όπως: το «Ημερολόγιον» (επέτειοι του κάθε μήνα, σχετικές με τον κομμουνισμό) ή «Το Φροντιστήριον μας», όπου το περιοδικό απαντά σε –πραγ-

ματικές ή υποτιθέμενες– ερωτήσεις αναγνωστών, οι οποίοι επιθυμούν να μάθουν «ο,τιδήποτε διά την ζωήν εις τα κομμουνιστικά καθεστώτα» ή «οποιοδήποτε στοιχείον, πληροφορίαν ή διευκρίνισιν επί ενός γενικού ή συγκεκριμένου θεωρητικού ή πρακτικού ζητήματος αναφερομένου εις τον κομμουνισμόν».

Μεγάλο μέρος της ύλης –κυρίως για τα διεθνή και θεωρητικά ζητήματα– καταλαμβάνουν μεταφράσεις από ξένα αντικομμουνιστικά έντυπα, με κυριότερο το γαλλικό *Est et Ouest*, επίσης, ορισμένοι από τους ξένους συγγραφείς είναι συνεργάτες του γνωστού σοβιετολογικού «Ινστιτούτου για τη Μελέτη της ΕΕΣΔ», του Μονάχου, Εδώ συγκαταλέγονται γνωστά ονόματα, όπως: Ελέν Καρέν ντ' Ενκώς, Μπράνκο Λάζιτς, Λουσιέν Λωρά, Μίλοβαν Τζίλας, Μπόρις Σουβάριν κ.ά.

Η *Σοβιετολογία* είναι έργο ενός κυρίως ανθρώπου, του Γεωργίου Γεωργαλά (ή Γωργαλά, όπως αναφέρεται στα πρώτα τεύχη)· σε αυτόν ανήκει και η μεγάλη πλειονότητα των ανυπογράφων άρθρων. Ο ίδιος γράφει, μεταφράζει και επιμελείται το σύνολο σχεδόν της ύλης, με τη θοήθεια της γυναίκας του, Φούλης, η οποία ασχολείται κυρίως με τα ζητήματα διανομής και διακίνησης.

Σύμφωνα με προφορική μαρτυρία του Γ. Γεωργαλά (συνέντευξη στον υπογράφο) η ιδέα της έκδοσης ανάγεται στο κλίμα έντονης ανησυχίας μετά τις εκλογές του 1958, οπότε η ΕΔΑ αναδεικνύεται σε αξιωματική αντιπολίτευση. Το γεγονός πυροδοτεί έναν πυρετό σκέψεων, συσκέψεων και επιχειρήσεων, στα ανώτατα κλιμάκια των υπηρεσιών πληροφοριών, του στρατού, των σωμάτων ασφαλείας, της κυβέρνησης και γενικότερα του κρατικού μηχανισμού, με στόχο την ανάσχεση του κομμουνισμού. Στο πλαίσιο αυτό, ο Γ. Γεωργαλάς υποβάλλει υπόμνημα προς την ΥΕΜ (Υπηρεσία Ειδικών Μελετών) της ΚΥΠ (Κρατική Υπηρεσία Πληροφοριών), με κεντρική ιδέα την αντιμετώπιση του κομμουνισμού όχι πλέον κυρίως με στρατιωτικά-αστυνομικά μέσα, αλλά και με μια οργανωμένη πολιτικοϊδεολογική δραστηριότητα. Σε αυτό προτείνεται η αξιοποίηση των δυνατοτήτων των Ενόπλων Δυνάμεων (τυπογραφεία, ραδιοφωνικός σταθμός κ.ά.) για την οργάνωση της προπαγάνδας και η συγκρότηση της υπηρεσίας πληροφοριών του υπουργείου Προεδρίας. Σε αυτό το πλαίσιο σκέψεων εντάσσεται η έκδοση της *Σοβιετολογίας*.

Δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία για το τιράζ. Ο Γ. Γεωργαλάς κάνει λόγο για 10000 αντίτυπα, από τα οποία τα μισά περίπου αγόραζαν κρατικές υπηρεσίες και φορείς, ενώ τα υπόλοιπα διακινούνταν

σε περίπτερα, βιβλιοπωλεία και συνδρομητές. Τον αριθμό –τουλάχιστον για τα αντίτυπα που αγοράζει το κράτος– επιβεβαιώνουν δημοσιεύματα του περιοδικού (αρ. τχ. 50, Φεβρ. 1964).

Το τελευταίο τεύχος κυκλοφορεί τον Νοέμβριο-Δεκέμβριο 1964· από τα τέλη του 1963, ωστόσο, το περιοδικό αντιμετωπίζει προβλήματα: «Λόγω σοβαρών οικονομικών δυσχερειών, η “Σοβιετολογία” παρουσιάζει τελευταία κάποια αταξία ως προς τον χρόνον της κυκλοφορίας της» (αρ. τχ. 48, Δεκ. 1963). Τα προβλήματα συνεχίζονται, όπως φανερώνει, το επόμενο έτος, η μείωση του αριθμού των σελίδων και η έκδοση διπλών τευχών.

Οι δυσχέρειες συνδέονται με την άνοδο στην εξουσία της Ένωσης Κέντρου. Με τα μέτρα «εκδημοκρατισμού», χτυπήματος των παρακρατικών οργανώσεων, στο γενικότερο πνεύμα σύμπλευσης ΕΔΑ και Ενώσεως Κέντρου, το κλίμα αλλάζει άρδην: σταματάει η κρατική ενίσχυση του περιοδικού, ο Γ. Γεωργιάδης απολύεται από την Υπηρεσία Πληροφοριών (Διεύθυνσις Διαφωτίσεως) της Προεδρίας της Κυβερνήσεως, εξαγγέλλεται η διάλυση της Υπηρεσίας, σταματάει η προμήθεια τευχών της *Σοβιετολογίας* από το Γενικό Επιτελείο Στρατού, ελέγχονται πειδαρχικά στρατιωτικοί που συνεχίζουν να διακινούν το περιοδικό. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται δημοσιεύματα όχι μόνο της **Αυγής*, αλλά και των εφ. Το **Βήμα*, Τα **Νέα* και **Αθηναϊκή*, με κοινή αιχμή την καταγγελία της κρατικής χρηματοδότησης της *Σοβιετολογίας* από «μυστικά κονδύλια», η οποία περιγράφεται ως όργανο της ΕΡΕ (βλ. δημοσιεύματα 14 και 15 Φεβρ. 1964· πρβλ. την απάντηση του περιοδικού: «Απάντησις σε “αστοίς”», αρ. τχ. 50, Φεβρ. 1964, σ. 94-96). Σε αυτήν τη συγκυρία δημοσιεύονται το «Υπόμνημα προς τον πρόεδρο της κυβερνήσεως κ. Γ. Παπανδρέου» (αρ. τχ. 52, Απρ. 1964) και η «Εκκλήση προς τον Βασιλέα» (αρ. τχ. 53, Μάιος-Ιούν. 1964): και τα δύο κείμενα, που κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου προ της διεΐσδυσης των κομμουνιστών στο κράτος, τα υπογράφει ο Γ. Γεωργιάδης και επέχουν θέση κύριου άρθρου.

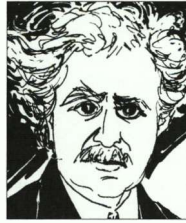
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ, ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΠΗΓΗ: Συνέντευξη του εκδότη στον υπογράφοινα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μελέτης Μελετόπουλος, *Η δικτατορία των συνταγματαρχών*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1996· Γ. Γεωργιάδης, *Ιστορίας δρώσης*, Αθήνα, Πελασγός, 2000· Στρ. Μπουρνάος, «Το ελληνικό αντικομμουνιστικό έντυπο, 1925-1927. Μια πρώτη προσέγγιση», π. *Αρχαιοτάξιο*, τχ. 5 (Μάιος 2003), 52-63.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΠΟΥΡΝΑΟΣ

Σολομωνίδης, Σωκράτης Σ.

(Σμύρνη, 1859 - Αθήνα, 1932). Ο πατέρας του Σταύρος γεννήθηκε στη Σμύρνη, οι πρόγονοί του όμως κατάγονταν από την Καισάρεια της Καππαδοκίας. Το αρχικό επώνυμο της οικογενείας ήταν Τσουρουκτσόγλου και ένας κλάδος της το άλλαξε

σε Σολομωνίδη. Ο Σωκράτης Σολομωνίδης ολοκλήρωσε τις γυμνασιακές του σπουδές στην Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης και φοίτησε κατόπιν στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Στη Σμύρνη επέστρεψε ως πτυχιούχος Νομικής χωρίς εντούτοις να εξασκήσει ποτέ τη δικηγορία. Τον Μάρτιο 1878, με τη συνεργασία του Γεωργίου *Υπερίδη, εξέδωσε το βραχύβιο φιλολογικό π. **Βίω*, τον οποίο διέκοψε την κυκλοφορία του τον Ιούλιο 1879.

Από το καλοκαίρι του 1882 ανέλαβε από κοινού με τον Γ. Υπερίδη τη διεύθυνση της εφ. **Αμάλθεια*. Ο Σολομωνίδης έγραφε κατά κανόνα το κύριο άρθρο της σε άκρα καθαρεύουσα (δύσκολη να κατανοηθεί και από τη λογοκρισία), ενώ ο Υπερίδης είχε την ευθύνη της σύνταξης της ύλης. Διεύθυνε την εφημερίδα ανελλιπώς έως την Καταστροφή, εκφράζοντας θέσεις εναντίον των Νεοτούρκων, και αγωνιζόμενος για την επιβίωση του Γένους στο πλαίσιο της Αυτοκρατορίας, προφανώς ως μια ελληνο-οθωμανική συνύπαρξη που θα απέκρουε και τον σλαβικό κίνδυνο. Μέλος τεκτονικής στοάς, υποστήριξε τις αγγλικές απόψεις στην περιοχή. Είχε παίξει επίσης πρωτεύοντα ρόλο στις προσπάθειες να επανεκλεγεί ο πατριάρχης Ιωακείμ Γ' στον οικουμενικό θρόνο· ως μέλος της επιτροπής που αποστάλθηκε στο Άγιον Όρος για να του αναγγείλει την επανεκλογή του, τον συνόδευσε κατά τη θριαμβευτική του επιστροφή στην Κωνσταντινούπολη.

Υπήρξε γνωστός στη Σμύρνη και για την ενεργή ανάμιξή του στα κοινοτικά πράγματα υπό την ιδιότητα του δημογέροντα, ανταγωνιζόμενος έντονα τον συγγενή του Ιωάννη Ν. Τσουρουκτσόγλου, ιδιοκτήτη της γαλλικής εφ. *Indépendant*. Επί σειρά ετών διετέλεσε και επιτροπος της εξαρχίας του Παναγίου Τάφου. Επίσης, από την έλευση του μητροπολίτη Χρυσόστομου στη Σμύρνη, το 1907, έως και την Καταστροφή, συνεργάστηκε μαζί του ως σύμβουλός του. Λίγες ημέρες πριν από τα γεγονότα της Σμύρνης ο Χρυσόστομος του είχε αναθέσει, με τη σύμφωνη γνώμη της Δημογεροντίας και της Κεντρικής Επιτροπής

να επιδώσει επιστολή (23 Αυγ. 1922) στον πατριάρχη Μελέτιο Δ' (Μεταξάκη) και να του μεταφέρει, καθώς και στους αξιωματικούς της Εθνικής Άμυνας, επείγον μήνυμα σχετικά με την απελευστική κατάσταση που επικρατούσε. Όμως, προγραμμαμένος καθώς ειδοποιήθηκε ότι ήταν από τους Τούρκους, κατ' εντολή του αντισυνταγματάρχη Ν. Ραγκαβή, διέφυγε στις 26 Αυγ. 1922, με το επίτακτο «Βυζάντιον» στη Χίο χωρίς να ειδοποιηθεί τον Χρυσόστομο, εγκαταλείποντας την οικογένειά του στη Σμύρνη.

Όταν έφθασε στην Αθήνα, τον Δεκέμβριο 1922, προσπάθησε να επανεκδώσει το ιστορικό συμφωνητικό φύλλο. Το εγχείρημα όμως δεν ευδοκίμησε, με συνέπεια τον Οκτώβριο 1923 «η αρχαιοτάτη των εν τη Ανατολή εφημερίδων» να σταματήσει οριστικά την κυκλοφορία της. Μετά την αποτυχία της *Αμαλθείας* ο Σολομωνίδης ανέλαβε καθήκοντα γενικού γραμματέα του Πατριωτικού Ιδρύματος. Αναγκάστηκε όμως να παραιτηθεί τον Μάιο 1929 για λόγους υγείας. Πέθανε στην Αθήνα, την παραμονή των Χριστουγέννων του 1932.

Παράλληλα με τη δημοσιογραφία υπηρέτησε και τη λογοτεχνία γράφοντας λυρικά ποιήματα και έμμετρα διηγήματα, ενώ δημοσίευσε και τοπογραφικά σημειώματα και ηθολογικά μελετήματα γύρω από τη γενέτειρά του. Το 1879 εξέδωσε στη Σμύρνη («Τύποις Ν. Α. Δαμιανού») την εργασία του *Οι δύο πρώτοι της Ευαγγελικής Σχολής Διευθυνταί, Γερόθεος Δενδρινός και Χρύσανθος Καραβίας. Σύντομα βιογραφήματα*. Από τους συναδέλφους του θεωρήθηκε ως δημοσιογράφος με θετική σκέψη, πνευματική διαύγεια και οξεία αντίληψη των πραγμάτων. Ως προς τη γλώσσα φαίνεται ότι δεν υπήρξε φανατικός οπαδός ούτε της καθαρεύουσας ούτε της δημοτικής.

ΠΗΓΗ: Προφορικές μαρτυρίες του εγγονού του Σωκράτη Α. Δάλλα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Στέλ. Τσαλούχος, *Η εν Σμύρνη κοινοτική κακοδιομηνία*, τχ. Α': Εφημεριδογράφοι και κοινοτικοί άρχοντες από εικοσοεπταετίας μέχρι σήμερα. Έλεγχος ιδία της πολιτείας των απηνών και αμειλίκτων δικωτών τον εν Σμύρνη Ελλήνων. ΣΟΚΡΑΤΟΥΣ ΣΟΛΟΜΩΝΙΔΟΥ ΚΑΙ ΤΙΝΟΣ ΜΑΝΩΛΟΓΛΟΥ των τα στήθη της δυστυχούς των Σμυρναίων ορθοδόξου Κοινότητος πεζόντων απαισιών Εφιαλτών. Αθήνα 1906, σ. 6 κ.ε.· *Ιστορία της Ορθοδόξου Κοινότητος Σμύρνης*, Αθήνα 1908, σ. 3 κ.ε.· [Τίρφων] Ε. Ε[υαγγελίδης], «Σωκράτης Σολομωνίδης», *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. ΚΒ', σ. 88· Γ. Αναστασιάδης, «Σωκράτης Σ. Σολομωνίδης».

Μικρασιατικά Χρονικά, τ. Ε' (1952), 4-26· Χρ. Σωκρ. Σολομωνίδης, *Η δημοσιογραφία στη Σμύρνη (1821-1922)*, Αθήνα, 1959, σ. 52-75.

ΣΤΑΥΡΟΣ Θ. ΑΝΕΣΤΙΑΝΗΣ

Σοσιαλιστική επιθεώρηση

Πολιτική, Οικονομία, Κοινωνιολογία, Ιστορία, Δίκαιο, Εργατ. Κίνηση, Τέχνη, Αθήνα, Ιαν. 1933 - Αυγ. 1935, «Ιούλιος 1945 - Οκτώβριος 1947». Υπότιτλος εσωφύλλου: *Μηνιαίο περιοδικό του Σοσιαλιστικού Κόμματος*. Ιδρυτής-υπεύθυνος σύνταξης: Στράτης Δ. *Σωμερίτης. Διεύθυνση: οδ. Γενναδίου 3, Αθήνα. Εκδότης-διαχειριστής: Στράτης Δ. Σωμερίτης (Ιαν. 1933 - Δεκ. 1935). Διακοπή έκδοσης: Φεβρ. 1935 - Αυγ. 1935: Σοσιαλιστικός Εκδοτικός Συνεταιρισμός. Γραφεία: οδ. Σίνα 62, Αθήνα (όπου το σπίτι και το προσωπικό δικηγορικό γραφείο του Στρ. Σωμερίτη). Στην περ. Β' ο υπότιτλος: *Μηνιαίο θεωρητικό όργανο του Σοσιαλιστικού Κόμματος ΕΛΔ* (Ένωση Λαϊκής Δημοκρατίας), Εκδότης εμφανίζεται αργότερα ο Π. Ράνος. Μηνιαία επιθεώρηση, με τριάντα έως ογδόντα σελίδες ανά τεύχος (αρκετά διπλά ή τριπλά και στις

ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ
ΤΕΧΝΗ

ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΘΕΩΡΙΑ-ΚΡΙΤΙΚΗ
ΠΑΝΡΟΦΟΡΙΕΣ
ΧΡΟΝΟΣ Α - ΑΡΙΘΜΟΣ 1
15 ΓΕΝΑΡΗ 1933

δύο περιόδους), διαστάσεων 24x17,5 εκ. Διευθύνση: δεν αναφέρεται αλλά όλες οι εκδόσεις του Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλά (μεταξύ τους και η εφ. *Η *Μάχη*) στεγάζονταν στο Μέγαρο Πεσματζόγλου της οδ. Πανεπιστημίου). Αναφέρονται μόνο από όταν ο νόμος το επέβαλε, οι διευθύνσεις των κατοικιών του διευθυντή, του εκδότη και του τυπογράφου. Κυκλοφορία: την περ. Α΄ 1500 φύλλα., την περ. Β΄ 2000 αρχικά, κάτω από 1000 το 1947 όταν υπήρχαν δυσκολίες στην αποστολή και την παραλαβή, λόγω των συνθηκών που οδήγησαν στη διακοπή της έκδοσης. Τιμή φύλλου: δεν αναφέρεται. Ετήσιες συνδρομές: την περ. Α΄ 50 δρχ., την περ. Β΄ άγνωστο ποσό. Τυπογραφείο: συχνές αλλαγές.

Σε δημοτική γλώσσα. Οι θέσεις του περιοδικού καταγράφονται στις προκηρύξεις των δύο περιόδων. Στην περ. Α΄ δημοσιεύει προκήρυξη της έκδοσης που περιλαμβάνει το ακόλουθο απόσπασμα: «Καπιταλισμός, καταστροφική πορεία του, κρίση, πάλι των τάξεων, ταξικό κόμμα, δικτατορία του προλεταριάτου, βαθύτατη σοσιαλιστική νοοτροπία, είναι οι λέξεις που πιπιλίζουν χωρίς να τις νιώδων διανοούμενοι και προλεταριοί, δημαγωγοί πολιτικοί και σκλάβοι που ξυπνούν και γυρεύουν το δρόμο τους, χωρίς να μπορούν να το βρουν [...] Να γιατί λοιπόν, για μας σήμερα, το θεωρητικό ξεκαθάρισμα, η σταθερή τοποθέτησή μας, η σαφής διαμόρφωση των σκοπών μας είναι ένα έργο που αποκτά εξαιρετική σημασία».

Το περιοδικό αναδημοσίευε τακτικά άρθρα και μελέτες των κυριότερων εκπροσώπων της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας. Στην περίοδο αυτή συντάκτες-συνεργάτες είναι οι Στρ. Σωμερίτης, Δ. Στρατής, Παύλ. Γκίκας (ψευδ. Ηλία Τσιριμώκου), Ε. Λεμπέσης, Κ. Απέκας, Λ. Χλωμός, Κ. Πετρίδης, Πέτρος Πιαννίδης κ.ά.

Στην προκήρυξη έκδοσης της περ. Β΄ σημειώνονται τα ακόλουθα: «Η *Σοσιαλιστική Επιδείξη* ξεκινάει απ' την αρχή πως ο επιστημονικός σοσιαλισμός δεν είναι δόγμα αλλά μέθοδος για τη σκέψη και τη δράση. Επομένως δεν υπάρχουν για τα συγκεκριμένα ζητήματα, στερεότερες και από πριν έτοιμες λύσεις· αλλά αντίθετα είναι απαραίτητη, κάτω από το φως της νέας εμπειρίας, η διαρκής επανεξέταση και ανακατάταξη των απόψεων ώστε κάθε φορά να εδράζονται σωστά οι ιστορικές ανάγκες που μεταβάλλονται διαρκώς». Στην περίοδο αυτή συντάκτες-συνεργάτες είναι οι Στρ. Σωμερίτης, Ρένα Χριστούλα, Θ. Τζαβάς, Τάκης Τζαβάς, Ηλ. Τσιριμώκος, Γ. Βλάχος, Αχ. Γρηγορογιάννης, Αβραάμ *Μπεναρόγας, Μανούσος Πλουμίδης, Αλ. Σβώλος, Γιάννης Σκουριώτης, Γ. Τενεκίδης και πολλοί άλλοι

ενώ συνεχίστηκε και η αναδημοσίευση άρθρων σημαντικών ευρωπαϊκών σοσιαλιστών
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΛΙΑ.

ΡΙΧΑΡΔΟΣ ΣΩΜΕΡΙΤΗΣ

Σοσιαλιστική Ιδέα

βλ. *Κόκκινη Σημαία*, Αθήνα 1943-1944

Σουρής, Γεώργιος

(Σύρος, 1853 - Αθήνα, 1919). Σατιρικός ποιητής και δημοσιογράφος. Άρχισε τις εγκύκλιες σπουδές του στη Σύρο και τις ολοκλήρωσε στην Αθήνα. Μετά από τρίμηνη παραμονή στη Ρωσία, όπου εργάστηκε ως υπάλληλος σε ατέμπορο συγγενή του, επέστρεψε στην Αθήνα και εργάστηκε σε συμβολαιογραφικό γραφείο, ενώ παράλληλα δοκίμασε την τύχη του ως ηθοποιός.

Από το 1872 άρχισε τη συνεργασία του με την εφ. **Φως* και κατάπιν τις εφ. **Αριστοφάνης*, **Ραμπαγιάς*, **Μη Χάνεσαι*, **Ασμοδαίου* κ.ά. Το 1873 εξέδωσε την πρώτη του ποιητική συλλογή, Τρία χρόνια αργότερα διακριθike στον Βουτυναίο Διαγωνισμό για την ποιητική συλλογή του *Τα Τραγούδια μου*, ενώ αργότερα δημοσίευσε πολλές έμμετρες σάτιρες, θεατρικά έργα κ.ά. Το 1879 γράφτηκε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών την οποία δεν τελείωσε ποτέ επειδή απορρίφθηκε στη μετρική και τα λατινικά.

Τον Απρίλιο 1883 εξέδωσε την εφ. **Ρωμικός*, του οποίου υπήρξε, επί 36 χρόνια, ο μοναδικός συντάκτης. Η εφημερίδα, χάρη στο αδιαμφισβήτητο ταλέντο του συντάκτη της και την εξαιρετική στιχουργική του ικανότητα, είχε τεράστια απήχηση σε όλα τα κοινωνικά στρώματα. Ο Σουρής δεν ταυτίστηκε, τουλάχιστον στη συνείδηση των αναγνωστών του και έως την είσοδο του Ελ. Βενιζέλου στην πολιτική ζωή της χώρας, με κανέναν μεγάλο πολιτικό σχηματισμό και δεν θεωρήθηκε ούτε οπαδός ούτε πολέμιος της μοναρχίας, μολοντί μία και μοναδική φορά διώχτηκε από τις αρχές, επειδή η Αυλή αποτέλεσε αντικείμενο ενοχλητικής σάτιρας από την εφημερίδα του. Ήταν μέλος της Εθνικής Εταιρίας και, μέσα από τα φύλλα του *Ρωμικού*, πρωτοστάτησε στον πολεμικό ξεσηκωμό για τον πόλεμο του 1897. Το 1886 παρασημοφορήθηκε από τον πρωθυπουργό Χαρίλαο Τρικούπη, το 1906 προτάθηκε από τη Βουλή των Ελλήνων για το Βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας και το 1915 τιμήθηκε με το βασιλικό μετάλλιο Γραμμάτων και Τεχνών.

Ο γάμος του με τη Μαρή Κωνσταντινίδη, το γένο- ρο Ροδοκανάκη, συνετέλεσε ώστε να δημιουργηθεί αυτό που σύγχρονοι αλλά και μεταγενέστεροι λογο- τέχνες και δημοσιογράφοι ονόμασαν «σαλόνι του Σουρή», και να αναπτυχθούν ισχυρές προσωπικές σχέσεις ανάμεσα στον εκδότη του *Ρωμού* και μια σημαντική μερίδα των διανοουμένων της εποχής. Στις καθημερινές βραδινές συγκεντρώσεις στο σπίτι του ζεύγους στην Αθήνα, αλλά και στην έπαυλη του Φαλήρου, όπου παραδέρριζε τα καλοκαίρια με την οικογένειά του, σύχναζαν ο Κωστής* Παλαμάς, ο Γεώργιος* Δροσίνης, ο Ιωάννης Πολέμης, ο Μπάμπης* Αννίνος, ο Βλάσης* Γαβριηλίδης, ο Αδωνής* Κύρου, ο Ζαχαρίας* Παπαντωνίου, ο Ανδρέας Καρκαβί- τσας, ο Γεώργιος* Πωπ, ο Μιλτιάδης Μαλακάσης, ο Πάυλος Νιρβάνας, ο Ιωάννης* Δαμβέρης κ.ά.

Με εξαίρεση τον Γιάννη Ψυχάρη, ο οποίος τον κατηγορήσει για τη γλώσσα του αλλά και για έλλειψη θέσεων και απόψεων, ο Σουρήs αναγνωρίστηκε από το σύνολο σχεδόν των συγχρόνων του. Ενδεικτική είναι η αναφορά του Παλαμά στους «δρoσερούς, διαγωγείς και κρυσταλλίνους» στίχους του. Ωστόσο, όπως παρατηρεί και ο Κ.Θ. Δημαράς, από τη σάτιρα του Σουρή έλειπε παντελώς η σατιρική αιχμή· ήθελε να διασκεδάσει τον αναγνώστη, να μην αγγίζει τις πληγές του, αλλά με ένα αστειό ή με ένα λογοπαί- γιο να τις καταστήσει ανώδυνες.

Ο θάνατός του θεωρήθηκε ενδική απόλεια. Κη- δεύτηκε δημοσία δαπάνη με τιμές στρατηγού και η κυβέρνηση του απένεμε τον Ταξιάρχη του Σωτήρος. Μετά το θάνατό του η εφ. **Εστία* εξέδωσε ειδικό φύλ- λο-αφιέρωμα στον Γ. Σουρή, όπου δημοσιεύονταν επαι- νητικά σχόλια για το έργο του από το σύνολο σχεδόν των δημοσιογράφων και των λογοτεχνών της εποχής. Οι μεταγενέστεροι, όμως, τον θεωρήσαν παρεϊσακτο στην ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας και στην πάλη των ιδεών τον κατέταξαν στην άλλη πλευρά της γενιάς του 1880, που είχε ως αίτημα την ήρεμη ζωή και το χα- μόγελο αντί για την πολεμική και τις νέες αναζητήσεις και αγωνίες. Μετά τον θάνατό του κυκλοφόρησαν πολ- λές ανθολογήσεις και επανεκδόσεις του έργου του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κρίτων Σουρήs, *Ο Γεώργιος Σουρήs και η εποχή του*, Αθήνα 1949· Β. Βαρίκας, «Ο ποιητής του *Ρω- μού*», εφ. *Το Βήμα*, 12 Ιουν. 1967· Χρ. Εμ. Αγγελομάτης, *Ελληνικά Ρωμανικά Χρόνια (Ανθρωποι, Ιδέες, Ζωή)*, Αθήνα χ.χ· Κ.Θ. Δημαράς, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Αθήνα, Γνώση, 92000, σ. 533· Λίνα Λούδη, *Περνήλατος Βα- σίλειου. Οι σατιρικές εφημερίδες και το εθνικό ζήτημα (1875- 1886)*, Αθήνα 2002, σ. 62-66.

ΛΙΝΑ ΛΟΥΔΗ

Σούτσος, Αλέξανδρος

(Κωνσταντινούπολη, 1803 - Σμύρνη, 1863). Ποιητής, εφημεριδογράφος, εκδό- τής. Γιος του Κωνσταντίνου Δημ. Σούτσου και της Ελέ- νης, αδελφής του Ιακώβου Ρίζου Νερούλου, μεγάλωσε σε ένα λόγιο οικογενειακό περιβάλλον στο οποίο συ- νέβαλλαν με την παρουσία τους φωτισμένοι οικοδι- δάσκαλοι. Μαζί με τον αδελφό του Παναγιώτη συ- νέχισε τις σπουδές του στο Γυμνάσιο της Χίου όπου ανάμεσα στους άλλους διδασκάλους, δέσποξε η μορφή του σχολάρχη Νεόφυτου Βάμβα. Μετά τον θάνατο του πατέρα του, στα 1820, οι αδελφοί Σού- τσοι φεύγουν για το Παρίσι, εφοδιασμένοι με συστα- τική επιστολή του ηγεμόνα δείου τους προς τον Αδ. Κοραή, «επιθυμούντες το αναγκαϊότερον εφόδιον εις την παρούσαν ζωήν, τα καλά μιδήματα της Ευ- ρώπης».

Από τα μέσα του 1825 μαρτυρείται με δεβαιότη- τα η παρουσία του Αλέξανδρου στην Ελλάδα και το αδιάπτωτο ενδιαφέρον του για όλα όσα συμβαίνουν γύρω του. Υπάρχει μάλιστα πληροφορία στα *Απο- μνημονεύματα* του Γ.*Ψύλλα ότι ήδη το 1826 ήθελε να αναλάβει μαζί με τον Δημ. Χρηστίδη τη συνέχιση της **Εφημερίδας Αθηνών* μέσα στην πολιορκούμενη Ακρόπολη. Από τον ίδιο χρόνο, με τη σατιρογραφία του, τεκμηριώνεται ο ζήλος με τον οποίο συμμετείχε στην πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα της εποχής, προσπαθώντας, να σφραγίσει και να με- ταρρυθμίσει τη διαγωγή των «μικρών» πολιτικών. Καλλιεργώντας το είδος αυτό ακολουθεί τον συρμό της εποχής, και διότι η σάτιρα εκφράζει το κλίμα και το πνεύμα του Διαφωτισμού, και διότι είναι χρη- σιμοδηρικό, ταυτίζεται εν πολλοίς τότε με το έργο της δημοσιογραφίας, δηλαδή τον δημόσιο έλεγχο τον οποίο έχει θέσει ως στόχο του ο ποιητής. Ταυτόχρο- να αρθρογραφεί επώνυμα και μαχητικά στην εφ. **Φίλος του Νόμου* της Ύδρας.

Ο Αλέξανδρος συνέχισε τις σπουδές του στο Παρίσι (1827-1829<,>) και καθηγητές του στη Σορ- βόνη, διαπρεπείς ιστορικούς, που διακρίθηκαν στην πνευματική και πολιτική ζωή της Γαλλίας (Fr. Villemain, Fr. Guizot, V. Cousin). Παράλληλα, στη γαλλική πρωτεύουσα ζώντας μέσα στο κλίμα του Ρομαντισμού, επιδίδεται με ζέση, όπως και ο αδελ- φός του Παναγιώτης* Σούτσος, στην πατριωτική δράση κάτω από την παρακολούθηση της γαλλικής

αστυνομίας. Έχοντας μάλιστα συγκεντρώσει κατά τη διαμονή του στην Ελλάδα ιστορικό υλικό για τη συγγραφή μιας ιστορίας της ελληνικής επανάστασης, την ολοκληρώνει και την εκδίδει στα γαλλικά αποβλέποντας να ενημερώσει με ακρίβεια το ευρωπαϊκό κοινό για τον ελληνικό αγώνα (*Histoire de la Révolution grecque*, Παρίσι 1829· γερμανική μετάφραση: Βερολίνο 1830).

Η όλη του μέριμνα από την επιστροφή του στην Ελλάδα (τέλη 1829 - αρχές 1830), εστιάζεται πλέον στην υποστήριξη της δημοκρατίας και των συνταγματικών ελευθεριών. Ο Τύπος ήταν ακόμα στα σπάργανά του και «η πολιτική διεξήγετο κατά μέγα μέρος ποιητικώς». Με την ποίησή του ο Σούτσος χτύπησε αλύπητα και φανερά την καποδιστριακή διακυβέρνηση και αργότερα το οθωνικό καθεστώς και ιδιαίτερα τους υπουργούς του, αν και αρχικά είχε προσβλέψει με ελπίδες στον Όθωνα ως συνταγματικό φορέα. Η ενασχόλησή του με την δημοσιογραφία είναι συνεχής. Οι πολιτικές του σάτιρες, που κυκλοφορούσαν συνηθώς σε φύλλα ξεχωριστά, φιλοξενούνται στις στήλες της αντιπολιτευόμενης εφημερίδας **Απόλλων* του Αναστ. *Πολυζωΐδη· συμμετέχουν έτσι επίσημα στη μαχόμενη δημοσιογραφία, χωρίς να χάσουν τον τόνο της οικειότητας και την εμφάνιση της ελαφρότητας που θέλει να τους προσδώσει ο Αλέξανδρος, κινούμενος πάντοτε μέσα στο κλίμα του Ρομαντισμού.

Ένας από τους κύριους λόγους που αντιτέθηκε στον Καποδίστρια είναι γιατί περιόρισε την ελευθεροτυπία. «Είν' ελευθέρου ο Τύπος / φθάνει μόνο να μη γράφης», είναι μία επωδός στο πατρικό ποιήμα του με τίτλο *Ο περί Ελευθεροτυπίας Κανονισμός ή το Τυποκτόνον Ψήφισμα του Ι. Καποδίστρια* (Μάιος 1831). Έχει υποστηρίξει πρόφατα, ότι το στηλιτευτικό πάθος του Σούτσου δεν απορρέει από αντικαποδιστριακό μένος, όπως αυτό εμφανίζεται στη μυθιστορία του *Ο Εξόριστος*, αλλά από έναν ουτοπικό πόθο του απολύτου, μία δέληση να αναπτύξει και να διαδώσει τις ιδεολογικές του θέσεις που ταυτίζονταν με εκείνες του Σαιν Σιμόν. Και ακόμα ότι η εφημερίδα των αδελφών Σούτσων **Ηλιος* (1833) αποτελούσε όργανο διάδοσης του ουτοπικού σοσιαλισμού στον ελλαδικό χώρο.

Ο Αλέξανδρος γνωρίζει επίσης καλά τη δύναμη του Τύπου και πώς τον μεταχειρίζονται ορισμένοι για να εκδιώκουν καταστάσεις («Η υπούργημα με δίδεις, ή Εφημερίδα γράφω»), αλλά και πώς, αντίστροφα, εξαγοράζεται η σιωπή του «Γλυκοφάγου Εφημεριογράφου» («Εύφρανα τον λάρυγγά μου

με την ροδοζάχαρή της / Κ' η Εφημερίς μου στάξει ροδοζάχαρη και μέλι») ή «Μέσα σ' ένα γραμματάκι φλουριά κάμπουσα σε θάβουν, / και το στόμα σου το φράζουν» (*Πανόραμα της Ελλάδος*, Ναύπλιο 1833). Λίγο αργότερα, το 1836, εκδίδει το βραχύβιο περιοδικό φύλλο *Ελληνική Πλάστιγξ* κατά των Βαυαρών, σε έμμετρο και πεζό λόγο· απομεινάρια εδώ το έμμετρο, σφοδρά αντικυβερνητικό, εθδομαδιαία σατιρικό δημοσίευμα *Némésis* (1831-1832) των γάλλων ποιητών Α.Μ. Barthélémy και J. Méry. Συνεχίζει κατόπιν τη δημοσιογραφική του δραστηριότητα μέσα από τις στήλες της εφημερίδας του αδελφού του Παναγιώτη *Αναγεννηθείσα Ελλάς*. Με δικό του δίγλωσσο (ελληνικά και γαλλικά) ένθετο τμήμα τιτλοφορημένο *Εφημερίς των Εφημεριδών* όπου χρησιμοποιεί ποίηση, και τον επιστολικό τύπο, κρίνει τον Τύπο της εποχής. Ωστόσο, οι συχνές «συκοφαντικές» επιθέσεις που υπέστη τον κούρασαν και, σκεπτόταν «να παραιτήσει δια πάντοτε την Δημοσιογραφίαν». Επιπρόσθετα, τα νέα διατάγματα για τον πολιτικό Τύπο (11/23 Σεπτ. 1833) και η οικονομική επιβάρυνση εξαιτίας της υπέρογκης εγγύησης που πρέπει να καταβληθεί, οδηγεί στην αλλαγή του περιεχομένου των φυλλών και εντέλει στο κλείσιμό τους.

Παρ' όλα αυτά ο ποιητής-δημοσιογράφος, κατά το ρομαντικό πρότυπο του Βερανζέρου (Béanger), δεν σταμάτησε να κρίνει τη σύγχρονη κοινωνία, να επικρίνει τις ηγετικές ομάδες και να αντιπαρατίθεται στην εκάστοτε εξουσία, προκαλώντας κατ' επανάληψη την οργή, γεγονός που του στοίχισε φυλακίσεις και καταρτήσεις. Πολυγραφώτατος ρομαντικός ποιητής και συγγραφέας, θα αναγνωριστεί ως αρχηγός της Αθηναϊκής Σχολής. Το έργο του θα βρει αισθητή απήχηση στους νεότερους, και μπορεί να πει κανείς ότι δίνει το στίγμα της ψυχοσύνθεσής του μέσα από τους τίτλους ορισμένων έργων του: τη μυθιστορία *Ο Εξόριστος του 1831* (1835), τα θεατρικά έργα *Ο άσωτος* (1830), *Ο πρωθυπουργός και ο ατιθάσος ποιητής* (1843), το λυρικό ποίημα *Ο Περιπλανώμενος* (1839), που ακολουθεί το θυρωτικό υπόδειγμα *Child Harold's Pilgrimage*. Η κατάσχεση του *Περιπλανώμενου*, πριν καλά-καλά κυκλοφορήσει, εξαιτίας του αντικυβερνητικού και αντιβιαιοκρατικού του περιεχομένου, προκάλεσε εκ μέρους του Σούτσου κατατήγηση φυλλαδίων σε πολλαπλές εκδόσεις, στην Αθήνα και τη Σμύρνη. Ανάλογες διώξεις και φυλακίσεις θα υποστεί και το 1859 όταν τυπώνει το τέταρτο άσμα του *Περιπλανώμενου*: αντίστοιχα θιάβεις θα είναι και οι αντιδράσεις του κατατρεγμένου και οργισμένου περιπλανώμενου ρομαντικού ποιητή, που βρίσκεται

διαρκώς σε διάσταση με την κοινωνία και έχει, με την πάροδο του χρόνου, ακολουθήσει την τροπή προς τον αρχαϊσμό. Ο Αλέξανδρος Σούτσος θα πεθάνει μόνος, μακριά από τους οικείους του, στη Σμύρνη τον Ιούλιο 1863.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Αλεξάνδρου Σούτσου Πανόραμα της Ελλάδος μετά Συνοπτικής Βιογραφίας*, υπό Ε. Ιωαννίδου, 2^η έκδ. Ερμούπολη 1875· Γ. Τσοκόπουλος, «Οι Σούτσοι και η πολιτική ποίησις επί Όθωνος», *Διαλέξεις περί Ελλήνων ποιητών του 19^{ου} αιώνος*, Διαλέξεις του Φιλολογικού Συλλόγου Παρνασσός, Αθήνα 1916 (ανατύπωση: Φιλολογικός Σύλλογος Παρνασσός, αρ. 3, Αθήνα 1973)· Κ.Θ. Δημαράς, «Ο Αλέξανδρος Σούτσος από την σκοπιά της εποχής του», αντίτυπο από το π. *Νέα Εστία*, τχ. 874 (1 Δεκ. 1963)· *Αλεξάνδρου Σούτσου*, Άπαντα, πρόλ. - επιμ. Νικ. Κουντρομιχίλη, Αθήνα, εκδ. Μπαύρα-Κοσμαδάκη, 1963· Π. Μουλλάς, «Αλέξανδρος Σούτσος», αντίτυπο από τον τόμο *Σάτυρα και πολιτική στη νεώτερη Ελλάδα*, Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, 1979, σ. 46-70· Γιάν. Α. Λέφας, «Νεοελληνικές επιδόσεις στο έργο του Αλέξ. Σούτσου», *Επετηρίς Ιδρύματος Νεοελληνικών Σπουδών* τ. 1 (1979-1980), 111-130· Ελένη Φουρναράκη, *Η εφημερίδα Ηλιος του Παναγιώτη Σούτσου - 1833*, *Περιλήψεις - Ευρετήρια*, Αθήνα, Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, παράρτημα του π. *Μνήμων*, αρ. 2, Αθήνα 1986· *Αλεξάνδρου Σούτσου. Ο Εξόριστος του 1831*, φιλολογική επιμ. Λουκία Δρούλια, Αθήνα, Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, 1994, σ. 7-59 («Εισαγωγή»)· *Από τον Λεάνδρο στον Λοικη Λάρα. Μελέτες για την πεζογραφία της περιόδου 1830-1880*, επιμ. Νάσος Βαγενάς, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 1997, και ειδικότερα: Άννα Κατσιγιάννη, «Ένας άριστος αγώνας δρόμου. Εκδοτικές πληροφορίες για τα πρώτα ελληνικά μυθιστορήματα», *ό.π.*, σ. 31-41 και Νάσος Βαγενάς, «Ο ουτοπικός σοσιαλισμός των αδελφών Σούτσων», *ό.π.*, σ. 43-58· Κ.Θ. Δημαράς, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Αθήνα, εκδ. Γνώση, 92000.

ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ

Σούτσος, Παναγιώτης

(Κωνσταντινούπολη, 1806 - Αθήνα, 1868). Ποιητής, πεζογράφος, εφημεριδογράφος, εκδότης. Πος του Κωνσταντίνου Δημ. Σούτσου και της Ελένης, αδελφής του Ιακώβου Ρίζου Νερουλού, ήταν αδελφός του Αλεξάνδρου* Σούτσου, με τον οποίο

ακολούθησε κοινή πορεία στις σπουδές του, στη Σχολή της Χίου και μετέπειτα στο Παρίσι, καθώς και στο ελληνικό πνευματικό στερέωμα. Οι πολιτικοί τους αγώνες, αν και όχι πάντα ταυτόσημοι, η στενή, συχνά, συνεργασία τους και γενικότερα μια βιοτική τροχιά φαινομενικά, τουλάχιστον, παραπλήσια καθεύρωσε

από νωρίς τη συνήθεια να μνημονεύονται, ακόμα και να σχολιάζονται, οι δύο ποιητές από κοινού.

Μετά την κάθοδό του στην Ελλάδα και την ανάμιξη του στα γεγονότα του Αγώνα, αρθρογραφεί μαχητικά στην εφημερίδα της Ύδρας **Φίλος του Νόμου* και συνεχίζει τη συγγραφική του δραστηριότητα (*Πολεμιστήρια άσματα*, 1827). Τη μαχητικότητα αυτή και τη δύναμη του Τύπου εξεικονίζει ο Αλέξανδρος Σούτσος στην «Σάτυρα Τρίτη» (επιστολή προς τον Παναγιώτη Σούτσον, Δεκ. 1826): «Αυθέντης είμαι σήμερα και στύλος του Μωρέως / Τι δέλει το παιδί αυτό; Ζητεί το χαλινάρι / από τα δύο χέρια μας με ταις φρονιάς να πάρη; / [...] / με ταις γαζέταις, του λαού τα μάτια θα ν' ανοίξη / η χώρα μας θα σηκωθή και όλους θα μας πνίξη / [...] / οπού μας ερωτώφερε γαζέταις στη Γρακία, / και τον λαόν διαβόλευσε με την τυπογραφία!».

Το 1827 επιστρέφει με τον αδελφό του Αλέξανδρο στο Παρίσι για να ολοκληρώσει τις σπουδές του. Δημοσιεύει τη συλλογή *Odes d' un jeune grec* (Παρίσι 1828) με λυρικά και πατριωτικά άσματα και κινείται στους φιλελεύθερους και φιλελληνικούς κύκλους. Στην Ελλάδα, από το 1830, εργάστηκε για δεκατρία χρόνια ως δημοσίος υπάλληλος, με μικρές διακοπές - απομακρύνθηκε όταν οι σχέσεις του με τον Ι. Καποδιστρια άρχισαν να διαταράσσονται και στη συνέχεια εντάχθηκε στο στρατόπεδο των Συναγματικών - φθάνοντας στη θέση του Συμβούλου Επικρατείας· απολύθηκε τελικά το 1843 όταν ανέκυψε το θέμα των ετεροχθόνων.

Το 1833 η «ποιητική διυάδα» εκδίδει στο Νάυπλιο τη συλλογή «Ποιήσεις νέαι των αδελφών Αλεξάνδρου και Παναγιώτου Σούτσων» και τον επόμενο χρόνο ο Παναγιώτης δημοσιεύει τη, θεωρούμενη πρώτη, νεοελληνική μυθιστορία *Λεάνδρος*, συνεχίζοντας την πλούσια λογοτεχνική παραγωγή του και μέσα από τις εφημερίδες που εξέδιδε. Ξεχωρίζει το λυρικό δράμα του *Οδοπόρος* (1831) με τις διαδοχικά επεξεργασμένες επανεκδόσεις του για να το καταστήσει πιο προσεπτό στο αναγνωστικό κοινό.

Μαζί με τον αδελφό του Αλέξανδρο αναλαμβάνει το 1833 τη σύνταξη και έκδοση της εφ. **Ηλιος* χωρίς τούτο να δηλώνεται επίσημα και ενυπόγραφα. Άραγε η επιλογή του τίτλου να έχει κάποια σχέση με την ηλιοκεντρική θεωρία του Φοντενέλ, την οποία αναπτύσσει ο Παναγιώτης στο διήγημά του «Τρισχιλιόπληχος» που δημοσιεύεται ανυπόγραφα στην εφημερίδα; Σύμφωνα με τα νέα διατάγματα στην εφημερίδα; Σύμφωνα με τα νέα διατάγματα σχετικά με τον Τύπο (11/23 Σεπτ. 1833) οι Σούτσοι αναγκάστηκαν να μεταβλήσουν το περιεχόμενο των

εφημερίδων που εξέδιδαν, αδυνατώντας να ανταποκριθούν στο ύψος της εγγύησης που έπρεπε να καταβληθεί για πολιτικά έντυπα. Γούτο ίσχυσε και στην περίπτωση της έκδοσης του *Ηλιου*, όπου προσπάθησαν, επιστρέφοντας από τη «φωτισμένη Ευρώπη [...] να μετοχετεύσουν επωφελείς γνώσεις εις την φιλάττην πατρίδα», αλλά και τις προοδευτικές τους απόψεις, σχετικά με τις συνταγματικές ελευθερίες και το κοινοβουλευτικό καθεστώς, ακόμα και τις πρωτοεμφανιζόμενες ιδέες του ουτοπικού σοσιαλισμού. Αντικαποδιστριακό μένος και φιλομοναρχική υποστήριξη χαρακτηρίζει τις θέσεις των Σούτσων που προσβλέπουν τότε με ελπίδα στην εγκαθίδρυση της νέας ελληνικής μοναρχίας και την προσδοκώμενη ευνομία της Ελλάδας. Μέ αυτό το πνεύμα, κυκλοφορούν μαζί το 1836-1837 την εφ. *Αναγεννηθείσα Ελλάς*, στην οποία ο Παναγιώτης Σούτσος υποστηρίζει τις ιδεολογικο-πολιτικές θέσεις του αρχιγραμματέα της Αντιβασιλείας, κόμητος Αρμανομπεργ.

Στην περίοδο που υπηρέτησε ως σύμβουλος της Γραμματείας των Εσωτερικών υπό τον Ι. Κωλέττη ανήκουν οι προτάσεις να οριστεί ως ετήσια εορτή της Επανάστασης η ημέρα του Ευαγγελισμού και να οργανωθούν ανά τετραετία νεοελληνικοί αγώνες «κατά μίμησιν των παλαιών». Αργότερα, θα υποστηρίξει τον Κωλέττη και τη θεωρία της Μεγάλης Ιδέας με την έκδοση της πολιτικο-φιλολογικής του εφ. *Συνένωσις* (Ιουν. 1844 - 4 Ιουλ. 1845, αρ. φ. 1-46). Χαρακτηριστικός του περιεχομένου της είναι ο αναλυτικός υπότιτλος της: «Ελληνική ενότης εσωτερικώς. Η διάλυσις των κομμάτων. Ελληνική ενότης εξωτερικώς ή σύνδεσμος ηθικός των έσω του Βασιλείου Ελλήνων μετά των έξω. Ενθρόνισις της ανατολικής ορθοδόξου Θρησκείας κατά το 40 άρθρον του Συντάγματος. Ενέργεια των συνταγματικών δεσμών άνευ βίας, απάτης και διαφθοράς. Ουδεμία ξενική επέμβασις. Ανεξαρτησία της δημοσιογραφίας από πάντων κομμάτων».

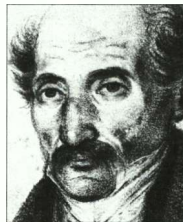
Μετά το 1843 ο Π. Σούτσος ιδιωτεύει και ασχολείται με το συγγραφικό του έργο και τη δημοσιογραφία. Οι αλληπάλληλες οικογενειακές δυστυχίες —θάνατοι, διώξεις, οικονομική δυσπραγία— και άλλες συγκυρίες της εποχής συμπιέζουν με την τροπή του προς τον συντηρητισμό και τον γλωσσικό αρχαϊσμό. Κυκλοφορεί τότε τη μελέτη του με τίτλο *Η Νέα Σχολή του γραφομένου λόγου ή Ανάστασις της αρχαίας ελληνικής γλώσσης εννοουμένης υπό πάντων* (1853), όπου διατυπώνει τις σκέψεις του για την επαναφορά της αρχαίας γλώσσας, απομακρυνόμενος πια από τα γλωσσικά διδάγματα του Κοραή. Επίσης, το μυδι-

στόρημά του *Χαριτήν, ή το κάλλος της Χριστιανικής δρασκείας* (1864). Τέλος, από τις 15 Φεβρ. 1855 αρχίζει την έκδοση εβδομαδιαίας πολιτικής και φιλολογικής εφημερίδας, επιλεγόμενης πάλι τον τίτλο *Ήλιος*, όπου μόχεται για τις πραγματικές συνταγματικές ελευθερίες, την ανεξαρτησία από τις ξένες επιρροές —κατά της δαναροκρατίας, υποστήριζε επίσης τους Επτανήσιους έναντι της αγγλικής Προστασίας—, για την προαγωγή της εκπαίδευσης, τις γλωσσικές του θέσεις κ.ά. Στην ύλη της εφημερίδας περιλαμβάνονται, και εν πολλοίς σχολιάζονται, τα ποιητικά του έργα καθώς και του αδελφού του Αλέξανδρου και παρουσιάζεται η πνευματική κίνηση της εποχής. Η εφημερίδα παύεται το 1861 και επανεκδίδεται με διακοπές από τον Ιούλιο 1865, όταν έχει πια αποδιώσει ο αδελφός του Αλέξανδρος, έως τον Ιανουάριο 1868, χρονιά του δικού του θανάτου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Τσοκόπουλος, «Οι Σούτσοι και η πολιτική ποίησις επί Όθωνος». *Διαλέξεις περί Ελλήνων ποιητών του 19^{ου} αιώνος*, Αθήνα. Διαλέξεις του Φιλολογικού Συλλόγου Παρνασσός, 1916 (ανατύπωση: Φιλολογικός Σύλλογος Παρνασσός, αρ. 3, Αθήνα 1973)· Αικατερίνη Κουμαριανού, *Ο Τύπος στον Αγώνα*, 3τ., Αθήνα 1971· Ελένη Φουρνάρακη, *Η εφημερίδα Ηλιος του Παναγιώτη Σούτσου 1833. Περίληψεις - Ευρετήριο*. Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, παράρτημα του π. *Μηνίων* αρ. 2, Αθήνα 1986· Γιάν. Λέφας, *Παναγιώτης Σούτσος*, Αθήνα 1991, σ. 106-144 (αναλυτική εργογραφία του Π. Σούτσου)· *Από τον Λέανδρο στον Λουκή Λάρδα. Μελέτες για την πεζογραφία της περιόδου 1830-1880*, επιμ. Νάσου Βαγενά, Ηράκλειο. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 1997, και ειδικότερα: Άννα Καταγιάνη, «Ένας άνισος αγώνας δρόμου. Εκδοτικές πληροφορίες για τα πρώτα ελληνικά μυδιστορήματα», *ό.π.*, σ. 31-41· Νάσος Βαγενάς, «Ο ουτοπικός σοσιαλισμός των αδελφών Σούτσων», *ό.π.*, σ. 43-58, και Αλεξάνδρα Σαμουήλ, «Ο Παναγιώτης Σούτσος διηγηματογράφος», *ό.π.*, σ. 59-68· Κ.Θ. Δημαράς, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Αθήνα, Γνώση, 192000.

ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ

Σοφιανόπουλος, Παναγιώτης [ή Μιλτιάδης]

(Σοποτός Καλαβρύτων, 1786 - Αθήνα, 1856). Λόγιος, γιατρός και δημοσιογράφος. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του στην πατρίδα του και στη Χίο, σπούδασε ιατρική στην Ιταλία. Επιστρέφοντας στην Ελλάδα, άσκησε το επάγγελμα του γιατρού και του δασκάλου στην Πάτρα και στα Λαγκάδια Γορτυνίας—στο σπίτι των Δεληγιανναιών. Παράλληλα με τις δραστηριότητες αυτές, ασχολή-

δικε, όπως αναφέρει ο ίδιος, με τη συγγραφή βιογραφιών «σοφών και φρονίμων ανδρών του γένους» (του Νεόφυτου Κουσοκαλυδίτη κ.ά.). Οπαδός των γλωσσικών αντιλήψεων του Κοραή, ο Σοφριανόπουλος επέκρινε το 1815 το έργο του Βηλαρά *Ρωμέηκη γλώσσα*. Σε επιστολιμαία διατριβή του εκφράζει την αντίθεσή του στη δημοτικιστική θεωρία του γιαννιώτη γιατρού και ποιητή και στην ονομασία «Ρωμιοί», δηλώνοντας την προτίμησή του στο «Νεοέλληνες» και τα παράγωγά του («Νεοελληνικόν γένος», «νεοελληνική γλώσσα»): όπως θα γράφει μάλιστα αργότερα, αυτός ήταν που δημιούργησε τους όρους αυτούς. Λίγο πριν από την Επανάσταση του 1821 βρίσκεται να εγκατεστημένος στη Χίο.

Στα χρόνια της Επανάστασης ο Σοφριανόπουλος πρόσφερε σημαντικές ιατρικές υπηρεσίες στην Τριπολιτσά και σε άλλες περιοχές. Χρημάτισε προσωπικός γιατρός πολιτικών και καπεταναίων: του Δημήτριου Υψηλάντη και κυρίως του Ιωάννη Γκούρα, του οποίου στάθηκε επίσης σύμβουλος και γραμματέας. Ενταγμένος πολιτικά στο «γαλλικό» κόμμα, έλαβε μέρος στον δεύτερο εμφύλιο πόλεμο, στο πλευρό του Γκούρα, καθώς και στις κινήσεις για την πρόσκληση ως βασιλιά της Ελλάδας του δούκα του Νεμούρ, γιου του κατόπιν βασιλιά της Γαλλίας Λουδοβίκου Φιλίππου. Για τον σκοπό αυτό στάλθηκε το 1826 στο Παρίσι. Με την ευκαιρία αυτή επισκέφθηκε το 1830 την Αγγλία, ενώ το 1832 πήγε στην Ουγγαρία, Μολδαβία, Γαλικία και Βιέννη για να μελετήσει την επιδημία της χολέρας στις περιοχές αυτές.

Επιστρέφοντας στην Ελλάδα (1833) ασχολήθηκε κυρίως με τη δημοσιογραφία, εκδίδοντας το π. **Πρόσδος* (1836-1854) και δύο εφημερίδες, τον *Σωκράτη* (1838-1848) και τον *Νέο Κόσμο* (1849-1854). Το 1838 είχε προαναγγείλει την έκδοση μιας ακόμη εφημερίδας, που δεν κυκλοφόρησε, με τον τίτλο *Δέκατος έννατος Αιών*. Το 1845 εκλέχτηκε με το γαλλικό κόμμα βουλευτής Καλαβρύτων, αλλά η εκλογή του ακυρώθηκε.

Άνθρωπος με φιλελεύθερες ιδέες, αλλά ιδιόρρυθμος και ηδελμημένα ίσως προκλητικός, ο Σοφριανόπουλος κατηγορήθηκε από τα προεπαναστατικά ήδη χρόνια για δημοσκοπική ασεβεία έως και «ειδωλολατρία». Έτσι, γύρω στο 1815 ο πατέρας του Κανέλλου Δεληγιάννη τον διώχνει από το σπίτι του για δημοσκοπικούς λόγους, «υποπτευθείς μήπως εισάξη την διαφθοράν και την κακοθήειαν εις την οικογένειαν του». Αλλά και στα χρόνια του Αγώνα, η στενή συνεργασία του με τον Γκούρα και η

επιρροή που ασκούσε σ' αυτόν –«ό,τι δ' αν έγγραφον ο Σοφριανόπουλος, υπέγραφον ο Γκούρας ως αν δικτάτωρ», γράφει ο Κασμοούλης– καθώς και η αντίθεσή του προς τους πρόκριτους του Μοριά, έγιναν αφορμή να θεωρηθεί άνθρωπος των παρασκηνίων, φατριαστής και ταραχοποιός. Φανατικός της δημοσιογραφίας αργότερα, ο Σοφριανόπουλος υπέστη επανειλημμένες διώξεις και ήταν από τους πρώτους που εισήγαγαν στην Ελλάδα τον ουτοπικό σοσιαλισμό, ακολουθώντας σε γενικές γραμμές τις θεωρίες των γάλλων Σαινσιμονιστών.

Τα κυριότερα έργα του Σοφριανόπουλου είναι: *Relation des épidémies du choléra-morbus observées en Hongrie, Moldavie, Gallicie et à Vienne en Autriche...*, Παρίσι 1832 (και ισπανική μετάφραση δημοσιευμένη στο έργο: F.-J. V. Broussais, *La colera morbus epidemica...*, Παρίσι 1832)· *Η Πρόσδος του ιατρού Π. Σοφριανόπουλου του Πελοποννησίου, έκδοσις δευτέρα, από την διεύθυνση της Προόδου*, τ. Α' - Β', Αθήνα 1839· *Εγκόλπιον περί χολέρας ή χολορροίας εις γλώσσαν συνήθη χάριν του λαού...*, Αθήνα 1849· *Ισοκράτους τα άπαντα, μετά σχολίων παλαιών και νεωτέρων...*, τ. Α' - Β', Αθήνα 1840· *Βεκκαρίου περί αδικημάτων και ποινών...*, Αθήνα 1842 (τα δύο τελευταία είναι επανεκδόσεις έργων του Κοραή με προσθήκες).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μ.Μ. Παπαϊωάννου, «Παναγιώτης Σοφριανόπουλος», π. *Νέα Εποχή*, αρ. 38 (Λευκωσία, 25 Μαρτ. 1962), 12-17, 32· Ιωάννης Οικονόμου Λαρισσιώτης, *Επιστολαί διαφόρων ελλήνων λογίων...*, Αθήνα, εκδ. Πάνης Α. Αντωνιάδης – Μ.Μ. Παπαϊωάννου, 1964, σσ. ρλα', 219 κ.εξ'· Κ. Λάμπας, «Η "Πρόσδος" του Σοφριανόπουλου», *Ο Ερανιστής*, τ. 16 (1980), 199-228· Δ. Παλαιολογόπουλος, *Παναγιώτης Σοφριανόπουλος. Ο πρώτος έλληνας οραματιστής του σοσιαλισμού (1786-1856)*, Αθήνα, εκδ. Φιλιππίτη, 1988.

ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΠΠΑΣ

Σπαδάρης, Ιωάννης

(Βόλος, 1904 - Θεσσαλονίκη, 2 Νοε. 1961), Δημοσιογράφος, εκδότης εφημερίδας και πολιτικός. Φοίτησε στη Σχολή Κωνσταντινίδη, στη Θεσσαλονίκη. Σπούδασε στο Πανεπιστήμιο της Δρέσδης, στη Γερμανία, ηλεκτρολόγος μηχανικός, όμως δεν εξάσκησε ποτέ το επάγγελμα, αφού αμέσως άρχισε να εργάζεται ως ρεπόρτερ και ως συντάκτης ύλης στην εφημερίδα του δείου του Δημοσθένη Ρίζου *Το Φως*. Έγινε επίσης μέλος της Ενώσεως

Συντακτών Μακεδονίας-Θράκης από το 1923 έως το 1941, όταν διαγράφηκε γιατί έγινε ιδιοκτήτης της εφημερίδας μετά τον θάνατο του Δημ. Ρίζου. Τις πρώτες μέρες της Κατοχής κατασχέθηκαν οι εγκαταστάσεις του *Φωτός* που χρησιμοποιήθηκαν για την έκδοση της φιλοναζιστικής εφ. **Νέα Ευρώπη*, που εκδόθηκε τότε και στην οποία μετά από λίγες εβδομάδες κλήθηκε ο Σπαθάρης, να διευθύνει προσωρινά, ως γνώστης της γερμανικής γλώσσας και ως ιδιοκτήτης των εγκαταστάσεων.

Μετά από την Απελευθέρωση άσκησε την ουσιαστική διεύθυνση της εφημερίδας, χωρίς όμως να κατορθώσει να την προσαρμόσει στις νέες απαιτήσεις της αγοράς και να ανταγωνιστεί τις άλλες εφημερίδες της πόλεως, με αποτέλεσμα να συρρικνωθεί η κυκλοφορία της και να οδηγηθεί στη διακοπή της εκδόσεώς της τον Αύγουστο 1959. Στην περίοδο αυτή του Εμφυλίου, το *Φως* με την αρθρογραφία και την ειδησεογραφία του άσκησε έντονη εθνική πολιτική στηρίζοντας τον κυβερνητικό αγώνα. Δεν είναι άσχετη με τη διακοπή της εκδόσεως η απορρόφηση του Σπαθάρη στην πολιτική και η εκλογή του ως βουλευτή Θεσσαλονίκης το 1958 με την ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις). Πέθανε από συγκοπτή καρδιάς, μόλις απέτυχε στις βουλευτικές εκλογές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Ελληνικός Βορράς* και εφ. *Νέα Αλήθεια*, 3 Νοε. 1961 (νεκρολογίες).

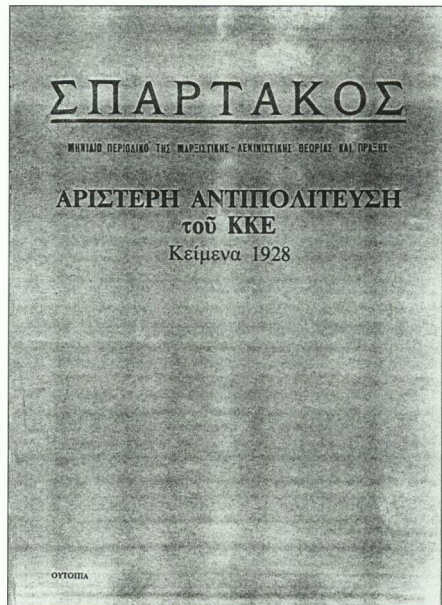
ΜΑΝΔΑΝΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Σπάρτακος

Μηνιαίο περιοδικό της μαρξιστικής – λενινιστικής θεωρίας και πράξης, Αθήνα Ιαν. 1928 – Μάρτ./Απρ. 1928 αρ. τχ. 1-4. Υπεύθυνος: Σεραφεΐμ *Μάξιμος, Μηνιαίο, σαράντα οκτώ σελίδων, δίτηλο, Συνδρομή εσωτερικού: ετήσια 90 δρχ., εξάμηνη 45 δρχ., τρίμηνη 25 δρχ. *Μηνιαίο όργανο της αντιπολίτευσης του ΚΚΕ (Ομάδα Σπάρτακος)* Ιουλ. 1930- Ιούν./Ιουλ. 1932, αρ. τχ. 1-25, Σεπτ. 1932 (Έκτακτη Έκδοση), Εκδότης, υπεύθυνος και προϊστάμενος τυπογραφείου: Λεων. Αθανασίου, οδ. Λέσβου 33^α, Μηνιαίο, 16σέλιδο. Συνδρομή εσωτερικού: ετήσια 35 δρχ. και εξάμηνη 20 δρχ. Ταχ. δ/ση: Ιωαν. Μοναστηριώτης Poste Restante, Αθήνα. *Δεκαπενθήμερο όργανο της ΚΕ της Αντιπολίτευσης του ΚΚΕ (Ομάδα Σπάρτακος)*, 1 Οκτ. 1932 – 31 Αυγ. 1934, Εβδομαδιαία και στη συνέχεια δεκαπενθήμερη εφημερίδα, εξασέλιδη, πεντάστυλη, Τιμή φ.: 1 δρχ.

Όργανο της αντιπολίτευσης του ΚΚΕ, που προήλθε από την κρίση του 1927 και εξελίχθηκε στην ομώνυμη κομμουνιστική οργάνωση. Δημοσίευσε κείμενα και δέσεις της Κομμουνιστικής Αντιπολί-

τευσης του ΚΚΕ για την πολιτική και οικονομική κατάσταση, το εργατικό κίνημα και τα καθήκοντα των επαναστατών μαρξιστών, το συνδικαλιστικό κίνημα, το εθνικό ζήτημα, κείμενα και δέσεις της Διεθνούς Αριστερής Αντιπολίτευσης και του Λ. Τρότσκι, για το φασισμό στη Γερμανία, διακήρυξη του «Σπάρτακου», εισηγήσεις του Πολιτικού Γραφείου του σε εθνικές συνδιασκέψεις, Περιέχει αρθρογραφία πάνω σε ζητήματα του συνδικαλιστικού κινήματος και κριτικές στο ΚΚΕ, την ΚΕΟ/ΛΑΚΚΕ και την ΚΟΜΛΕΑ (Αρχαιομαρξιστές).

Βασικοί συνεργάτες του περιοδικού ήταν στελέχη της «Ομάδας Σπάρτακος», Παντελής *Πουλιόπουλος, Γραμματέας του ΚΚΕ (1924–1927) και Σεραφεΐμ Μάξιμος, πρώην βουλευτής του ΚΚΕ, που ξαναγύρισε στο κόμμα. Ο Πουλιόπουλος δημοσίευσε άρθρα, αναλύσεις και πολεμικές, πολλές φορές και με τα ψευδώνυμα Π. Σαρκάτος, που είναι αναγραμματισμός της λέξης «Σπάρτακος» και Σπαρτακιστής. Ο Σ. Μάξιμος υπέγραφε και ως MINIMUS. Η Ομάδα Σπάρτακος αποτέλεσε την Αριστερή Αντιπολίτευση του ΚΚΕ και ιδρύθηκε τυπικά τον Ιανουάριο 1929. Αδιαμφισβήτητος ηγέτης της ήταν

ο Παντελής Πουλιόπουλος. Το 1934 συγχωνεύτηκε με τη Λενινιστική Αντιπολίτευση του ΚΚΕ (ΛΑΚ-ΚΕ) και εκδόθηκε από κοινού με την εφ. *Εργατική Πρωτοπορία* που αντικατέστησε την εφ. *Σπάρτακος*. Άλλοι συνεργάτες του *Σπάρτακος* ήταν οι Γιάννης Μοναστηριώτης, Τ. Δημητρίου, Β. Νικολινάκος, Γ. Λουκάτος, Ν. Μαρινόπουλος, Π. Κατσιβαρδέλας, Λ. Αθανασίου, Γ. Καρωτίτης κ. ά.

Τα τεύχη του περιοδικού αναπαράχθηκαν φωτογραφικά και εκδόθηκαν από τις εκδόσεις Ουτοπία το 1986. Στο εσωτερικό της δίτομης αυτής έκδοσης εμπεριέχον τα αντιπολιτευτικά φυλλάδια που κυκλοφόρησαν οι Παντ. Πουλιόπουλος και Παστιά Πιατσόπουλος το 1927 με τίτλο *Νέο Ξεκίνημα*, έκτακτα φύλλα της αντιπολίτευσης μέσα στο ΚΚΕ.

Με τον ίδιο τίτλο *Σπάρτακος*, *Όργανο της Οργάνωσης Κομμουνιστών- Διεθνιστών Ελλάδας*, κυκλοφόρησε το 1968 διακτυλογραφημένη και πολυγραφημένη (φ. 1-16, 10 σελίδων) παράνομη έκδοση από την ομάδα Παναγιώτη Δούμα και Θεοδόση Θωμαδάκη.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (τχ. 19/1932), ΕΛΙΑ (ψηφιοποιημένη συλλογή 1932-1934), ΕΛΙΑ (Αρχειο Χρ. Αναστασιάδη, τχ. 1928-1934, Αρχείο Σύγγα), Ιδιωτική συλλογή Βαγγέλη Σακκάτου: *Νέο Ξεκίνημα* (Αυγ. 1927), *Σπάρτακος* (1930-1932).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πολιτική και Κοινωνιολογική Εγκυκλοπαίδεια του *Ανεξάρτητου*. Αθήνα 1934, σ. 3051· Φωτογραφική αναπαραγωγή εφ. *Σπάρτακος* από τις εκδόσεις Ουτοπία, Αθήνα Δεκ. 1986 (τχ. 1-25/Ιουλ.1930-Ιουλ. 1932, και έκτακτη έκδοση Σεπ. 1932)· Φωτογραφική αναπαραγωγή *Νέο Ξεκίνημα*, εκδ. Ουτοπία, Αθήνα, Δεκ. 1986· Ελ. Αστερίου, Δ. Κυτορίδης, κ.ά., *Παντελής Πουλιόπουλος. Παλαιοί και νέοι μελετητές συζητούν για τον θεωρητικό του ελληνικού τροτσκισμού*, εκδ. Παρασκήνιο, Αθήνα 2003· Δ. Καταορίδας, Δ. Λιβεράτος, Κ. Παλούκης, *Ο ελληνικός τροτσκισμός, ένα χρονικό 1923-1946*, Φιλίστωρ, Αθήνα 2003· Κ. Παλούκης, «Η αριστερή αντιπολίτευση στο ΚΚΕ» στο Χ. Χατζηιωσήφ (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ου αιώνα. Ο μεσοπολέμος*, Β2, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2003.

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΣΑΚΚΑΤΟΣ – ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΛΟΥΚΗΣ

Σπάρτακος

Όργανο του Ελληνικού Τμήματος της εν Νοβορωσίσκη Περιφερειακής Οργανώσεως του Κομμουνιστικού Κόμματος της Ρωσίας, Νοβορωσίσκ, Νότια Ρωσία, Δεκ. 1920 - Οκτ. 1922<;>. Διευθυντής: Δημήτρης *Σακκ(κ)αρέλος. Από το φ. 17 (1921) στη θέση του διευθυντή αναφέρονται διαδοχικά: Ελληνική Κομμουνιστική Σέκσα και Μακρογιάννης. Αναφέρεται επίσης το όνομα Ξιφιλίνος, ο οποίος συχνά αντικαθιστούσε τον διευθυντή. Από το φ. 70 αναλαμβάνει και πάλι τη διεύθυνση ο Σακκαρέλος. Πάνω από τον τίτλο υπήρχε το στερεότυπο σύνθημα

«Προλετάριοι όλου του κόσμου ενωθείτε!». Μετά το φ. 45 ο υπότιτλος άλλαξε: *Όργανο του Ελλην. Τμήματος του Ρωσικού Κομμουνιστικού Κόμματος της Οργανώσεως Κουπάν και Τσερνομόριας*, Εβδομαδιαία, διεύλιδη, τετράσπληη, διαστάσεων 40x26.5 εκ. / 36x25 εκ. (από το φ. 41) / 70x35 εκ. (από φ. 70). Τιμή φύλλου: 3 ρούβλια. Τυπωνόταν στο Κρατικό Τυπογραφείο του Νοβορωσίσκ σε 2500 αντίτυπα.

Υπήρξε η πρώτη καθεστωτική ελληνική μπολσεβικική εφημερίδα. Σε δημοτική γλώσσα με αρκετές επιδράσεις της απλής καθαρεύουσας, χρησιμοποιούσε επίσης, σε ορισμένα άρθρα που απευθύνονταν άμεσα προς τον ελληνικό πληθυσμό, την ποτσιακή. Οι στόχοι της ήταν: «η πολιτική ανάπτυξης των ελληνών χωρικών και εργατών και η απαλλαγή τους από τας απατηλάς φαντασιοπληξίας με τας οποίας είναι δεσμευμένες αι αμόρφωτες και οπισθοδρομικές μάζες μας, που διατελούσαν υπό την καταδυσταστικόν του ελληνικού καπιταλισμού». Διακήρυξε ότι «εκδίδεται κυρίως για τους εργάτες και χωρικούς και όχι για την παπαδοκρατία, τους πειρατάς και αντεπαναστάτας».

Στο κύριο άρθρο της σχολιαζόταν η διεθνής πολιτική κατάσταση σε σχέση με τη Σοβιετική Ρωσία, καθώς και ζητήματα των ελληνικών κοινοτήτων. Μεγάλο χώρο καταλάμβαναν οι «Ειδήσεις της εβδομάδας» με ανταποκρίσεις απ' όλο τον κόσμο. Στη στήλη αυτή δημοσιεύονταν και ανταποκρίσεις για τον ελληνοτουρκικό πόλεμο στη Μικρά Ασία. Στη στήλη «Επιφυλλίδες» σχολιαζόταν οι «αντιδραστικές» συμπεριφορές που εμφανίστηκαν στις ελληνικές κοινότητες και σχετίζονταν με τη θρησκεία, τον πλουτισμό, την ελλαδολατρία των Ποντίων, τον αντικομμουνισμό κ.ά. Προβαλλόταν το νέο καθεστώς και δίνονταν πολλές πληροφορίες για τις κοινωνικές του αντιλήψεις καθώς και για τα πλεονεκτήματα που θα είχαν οι Έλληνες στο πλαίσιο του.

Ο *Σπάρτακος* είχε, επίσης, αναλάβει τον ρόλο του «συλλογικού οργανωτή» των ελληνικών πληθυσμών. Προσπαδούσε να αναστρέψει τις μεταναστευτικές τάσεις προς την Ελλάδα. Παρουσίαζε τα προβλήματα των ελλήνων προσφύγων και καλούσε τους υπόλοιπους Έλληνες της περιοχής να επιδείξουν αλληλεγγύη. Σε αναλύσεις για την πολιτική κατάσταση της Ελλάδας κατάγγελλε την «Κωνσταντινική φαυλοκρατία» και τον «απόλυτο άρχοντα, δικτάτορα, τύραννο» Βενιζέλο. Για τη μικρασιατική εκστρατεία είχε την παραδοσιακή άποψη του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος, ότι δηλαδή η Ελλάδα πραγματοποιήσει επέμβαση για τα συμφέ-

ροντα του «μπεριαλισμού». Η διαφορά ήταν ότι σε αντίθεση με το ελλαδικό κομμουνιστικό κόμμα, ο Σπάρτακος αναφέρονταν στο δράμα των ελληνικών πληθυσμών της Μικράς Ασίας και τις δίξεις που υπέστησαν από την τουρκική απολυταρχία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιστορικό Αρχείο Βατούμι (Ατζαρία, Γεωργία), ιδιωτική συλλογή Αρτεμης Ξανθοπούλου Κυριακού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Βλάσης Λαγτίδης. «Ο ελληνικός Τύπος στον Εύξεινο Πόντο (190%-20% αιώνας)». π. Τα Ιστορικά, τχ.24-25 (Ιούν.-Δεκ. 1996). 267-293.

ΒΛΑΣΗΣ ΑΙΤΙΔΗΣ

Σπαρτιατικά Νέα

Όργανο ερευνής των ζωντανών προβλημάτων της Λακωνίας. Σπάρτη, 1934-1995, με διακοπές. Ιδιοκτήτες: Γεώργιος Δ. Τσιγκουράκος (1934-1940, 1950-1960), Νικόλαος Αδαμάντιου Σούστας (1971-1976), Μαρία Ν. Σούστα-Ελευσινιώτη (1977-1991), Κ. Παπαδοπούλου (1992-1993), Δέλτος Α.Ε. (Περιστερί Αθηνών, 1994-1995), Διευθυντές: Γ.Α. Γκουζούλης (1934-1938), Λεονίδας Τριήρης (1939-1945), Νικόλαος Παν. Λιναρδάκης (1945), Αριστέ-

δης Θεοδωρόπουλος (1946), Ιωάννης Κασπάνης (1950-1952), Γεώργιος Τσιγκουράκος (1953-1956), Νικόλαος Αδαμ. Σούστας (1957-1978), Π. Καρδάσης (1982-1983), Μαρία Σούστα-Ελευσινιώτη (1984-1986), Ανδρέας Χρ. Χιώτης (1987-1989), Δημοσθένης Γ. Λυμπερόπουλος, (1990-1991), Ηλίας Μπόνος, (1992), Ιωάννα Καμαγιαννάκου (1993), Ανδρέας Χρ. Χιώτης (1994-1995). Άλλοι υπότιτλοι: *Εβδομαδιαία πολιτική και κοινωνική εφημερίς* (1939)· *Εβδομαδιαία εφημερίς των εθνικοφρόνων της Λακωνίας* (1945)· *Όργανο ερευνής των ζωτικών προβλημάτων της Λακωνίας* (1950)· *Ημερήσια ανεξάρτητη Δημοκρατική πολιτική και οικονομική εφημερίδα της Λακωνίας* (1983)· *Ανεξάρτητη ημερήσια πρωινή εφημερίδα της Λακωνίας* (1992)· από τον Σεπτ. 1992: *Ημερήσια ευρωπαϊκή εφημερίδα της Λακωνίας*, από το 1994 και μέχρι τέλους κυκλοφορίας της, το 1995, *Ημερήσια πολιτική και οικονομική εφημερίδα της Λακωνίας*. Εβδομαδιαία έως το 1983 και έκτοτε ημερήσια, τετρασελίδη / δισελίδη και κατά καιρούς εξασελίδη κατά τη διάρκεια της συντομής κυκλοφορίας της, διαστάσεων 50x35 εκ. (1934-1950) / 39x34 εκ. (1945-1946) / 50x35 εκ. (1950-1977) / 39x34 εκ. (1978) / 63x43 εκ. (1983-1992) / 39x289 εκ. (1993-1995). Συνδρομές: 1934<;>1939, ετήσια εσωτερικού 100 δρχ., Αμερικής 5 δολ., 1945, τιμή φύλλου 10 δρχ., 1950, ετήσια εσωτερικού 30000 δρχ., Αμερικής 10 δολ., 1953, ετήσια εσωτερικού 40000 δρχ., εξωτερικού 10 δολ., 1992, ετήσια εσωτερικού 10000 δρχ., εξωτερικού 150 δολ., 1994-1995, ετήσια εσωτερικού 10000 δρχ. Από το 1934 έως το 1976 τυπώνεται στο ιδιόκτητο τυπογραφείο του ιδιοκτήτη του φύλλου, Γεωργίου Τσιγκουράκου. Από το 1977 έως το 1990 στο ιδιόκτητο τυπογραφείο του Νικόλαου Σούστα, ο οποίος αγόρασε τον εξοπλισμό του προηγούμενου. Από το 1992, όταν η ιδιοκτησία της εφημερίδας περιήλθε σε αθηναίους επενδυτές, τυπώνεται στην Αθήνα, χωρίς να αναφέρονται στοιχεία του τυπογραφείου, πλην του ονόματος του υπευθύνου σύμφωνα με τον νόμο.

Στην προπολεμική περίοδο κυκλοφορίας της η δομή της ύλης ήταν: στην πρώτη σελίδα εκτός από κύριο άρθρο, χρονογραφήματα και κατά καιρούς επικυλλίδα, καθώς επίσης και μόνιμες στήλες στις επόμενες σελίδες, όπως «Νέα από όλη την Λακωνία», «Αι ειδήσεις της εβδομάδος», «Τα τελευταία γεγονότα», «Λακωνική ζωή», «Κοινωνικά». Περιείχε επίσης διαγραφίσεις και ιδιαίτερα, από το 1992, πλούσιο φωτογραφικό ρεπορτάζ. Από την πρώτη εμφάνισή της έως τον πόλεμο του 1940, την εκδοτική της προσπάθεια αγκάλιασαν και βοήθησαν ως τακτικοί ή περιστασιακοί συνεργάτες, αξιόλογοι συμπολίτες, που διακρίθηκαν από την επιτυχή κάλυψη στηλών ή και ως αρθρογράφοι.

Άξιο επισήμανσης του ήθους, της αμοιβαίας εκτιμήσεως και της χωρίς ανταγωνιστικά προβλη-

ματα συμπόρευσης των *Σπαρτιατικών Νέων*, με τα από το 1932 εκδιδόμενα *Γράμματα της Λακωνίας* είναι το ότι, ορισμένοι από τους συνεργάτες, που λίγο αργότερα θα διακριθούν ως εκδότες ίδιων εφημερίδων —όπως ο δημοσιογράφος Δ. Βούκλιτας (*Κοινή Γνώμη*), ο δικηγόρος Γ. Πατράκος (*Νέα Σπάρτη*), ο φοιτητής Ι. Καστάνης (*Ταχυδρόμος της Λακωνίας*), ο καθηγητής Ν. Πατρινάκος (*Λακωνικός Ταχυδρόμος*) και άλλοι, γράφουν κατά καιρούς ταυτόχρονα και στις δύο εφημερίδες, επώνυμα.

Κατά την μακρά πορεία της η εφημερίδα υπηρέτησε την ενημέρωση του αναγνωστικού της κοινού, με αντικειμενικές κρίσεις και επαγωγικές θέσεις στα προβλήματα του τόπου. Η ιδεολογική της γραμμή ήταν πάντα δημοκρατική φιλελεύθερη και οι σκέψεις της εκφραζόνταν σε ήπιο τόνο και χωρίς ακρότητες. Υπήρξε συνεπής στις συμβατικές ημερομηνίες κυκλοφορίας της, όλα τα χρόνια, εκτός από την περίοδο 1941-1944 που ανέστειλε την έκδοσή της λόγω του πολέμου και από το 1946 έως το 1949 λόγω της εμφύλιας αναταραχής, για να επανεκδοθεί και συνεχίσει την πορεία της από το 1950 έως το 1995 που έπαυσε οριστικά, αφού ο τελευταίος ιδιοκτήτης-επενδυτής (Δέλτος Α.Ε.) αντί προσπάθειας πώλησης η μεταβίβαση των *Σπαρτιατικών Νέων* προτίμησε το «σφράγισμα» του τίτλου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΣπ. (μεγάλος αριθμός φύλλων της μεταπολεμικής περιόδου, ελάχιστα της προπολεμικής).

ΝΙΚΟΣ Β. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Σπηλιόπουλος, Ανδρέας

(Παρασκευή Αιγίου, δεκαετία 1850 - Αίγιο, < >). Πατρός, δημοσιογράφος, αδελφός του Χρήστου Σπηλιόπουλου, που είχε ιδρύσει το μεγάλο τυπογραφείο στο Αίγιο, σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας, όπου και την άσκησε για μερικά χρόνια. Όταν επέστρεψε στο Αίγιο, παράλληλα με την ιατρική ασχολήθηκε και με τη δημοσιογραφία. Μαζί με τον επίσης γιατρό Βασίλη Χριστοδουλόπουλο εμφανίζεται, μέσα σε μια πενταετία, ως εκδότης δύο τοπικών εβδομαδιαίων εφημερίδων. Η πρώτη του **Αίγιον* κυκλοφόρησε το 1875 με εκδότη τον Αργύρο *Μανούσο, ιδρυτή του πρώτου αιγιώτικου τυπογραφείου. Η δεύτερη ήταν *Οι Σημερινοί Καιροί* (1880), εφημερίδα που χάραξε νέα εποχή στον τοπικό τύπο. Και στις δύο ο Σπηλιόπουλος είχε συνδιευθυντή τον Β. Χριστοδουλόπουλο. Οι δύο γιατροί-δημοσιογράφοι μαζί με άλλους δύο γιατρούς, τους Χαρ. Φιλιππακό-

πουλο και Ιωάννη Ζωγράφο, σύχναζαν κάθε βράδυ στο φαρμακείο του Νεοκλή Ιωάννου. Εκεί μάθαιναν, συζητούσαν και σχολίαζαν —τις περισσότερες φορές επικριτικά— όλα τα μικρά και μεγάλα θέματα και γεγονότα της τοπικής κοινωνίας. Για τον λόγο αυτό, τόσο το στέκι τους —το φαρμακείο—, όσο και η παρέα των γιατρών, πήρε από τον θυμόσοφο λαό την εύστοχη επωνυμία: «Μοχθηρείον».

Η τολμηρή αυτή ομάδα των γιατρών, είτε με την προφορική κριτική και τις συζητήσεις τους, είτε με την αρθρογραφία στις δύο εφημερίδες εξέφραζαν τις ιδέες και τις αντιλήψεις μιας ομάδας πρωτοπόρων ιδεολόγων επιστημόνων «που προσπαθούν να εμβολιάσουν την τοπική κοινωνία με κοινωνιστικές σκέψεις». Ο Σπηλιόπουλος, ανήσυχο πνεύμα, φορέας νέων ιδεών, διατυπώνει μέσα από τις στήλες των *Σημερινών Καιρών*, τις θέσεις του για την οικονομία και την κοινωνία, την εμπορευματική συγκρότηση της περιοχής καθώς και για την προσωπική του συμμετοχή στα κοινά, τα τοπικά δημοτικά πράγματα.

Οι δύο γιατροί-δημοσιογράφοι, άκαμπτοι στις ιδεολογικές τους πεποιθήσεις, με όπλο τη δημοσιογραφία, επί είκοσι χρόνια, προσέφεραν σημαντικές υπηρεσίες στον τόπο. Πολέμησαν, ασυμβίβαστα και θαρραλέα, τα πολιτικά έκτροπα των κομματαρχών-τραμπούκων, γεγονός που επέδρασε καταλυτικά στην εξυγίανση και την ομαλή εξέλιξη των τοπικών πολιτικών πραγμάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αρίστ. Σταυρόπουλος, *Ιστορία της πόλεως Αιγίου*, Πάτρα 1954, σ. 590· Μιχ. Ροδάς, *Τα πρώτα μου χρόνια στη Βοστίτσα*, Αίγιο, εκδ. Φωνή της Αχαΐας, 1970, σ. 37· Θαν. Καλαμπίτης, *Αγροτική πίστη και οικονομικός μετασχηματισμός στην Πελοπόννησο*, Αιγάλεω τέλη 19^{ου} αιώνα, τ. Β', Αθήνα, ΜΙΕΓ, 1991, σ. 244· Γ. Ανδρικόπουλος, *Ο Τύπος της Αιγαλιώς*, Αίγιο 2000· του ίδιου, *Μορφές του Αιγιώτικου Τύπου*, Αίγιο 2006.

ΠΑΝΝΗΣ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ο Σπινθήρ

Εφημερίς περιέχουσα ωφελίμους και τερπνούς αναγνώσεις. Ζάκυνθος, 1 Οκτ. 1847 - 15 Σεπτ. 1848 (έτ. Α'), αρ. φ. 1-24. Ως πολιτικό φύλλο: *Σπινθήρ*, Ζάκυνθος, 17 Φεβρ. 1849 - 20 Απρ. 1850 (έτ. Β'), αρ. φ. 1-47 και 11 Απρ. 1849 φέρει υπότιτλο: *Εφημερίς πολιτική, φιλολογική και εμπορική*. Υπεύθυνος συντάκτης: Περικλής Καλόφρονος. Μότο δηλωτικό των προσανατολισμών της υπαρχεί στα φ. 1-8 (17 Φεβρ. 1949 - 7 Απρ. 1849) του έτ. Β': «Ο παρών καιρός, ω άνθρωε, είπερ ποτέ, και πολλές φροντίδος και βουλήσ δείται». Το έτ. Α' δεκαεπενθήμερη, οκτασέλιδη, δίσηλη, με συνεχή αρίθμηση (σ. 1-192), γίνεται το έτ. Β' εβδομαδιαία, τετρασέλιδη (με εξασέ-

Ε. α. Α. Αρ. 3 Ρ. ΕΝ ΖΑΚΙΝΘΩ. Νεῖμα Α'. 1847.

Ο ΣΠΙΝΘΗΡ, ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΠΕΡΙΕΧΟΥΣΑ

ΩΦΕΛΙΜΟΥΣ ΚΑΙ ΤΕΡΙΝΑΣ ΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ

Table with 4 columns: Day, Price, Advertisement, Price. Row 1: Τὸ ἔτος, 45 λιβ. Row 2: Ἡμερησίως, 1/2 λιβ. Row 3: Ἡμερησίως, 1/2 λιβ. Row 4: Ἡμερησίως, 1/2 λιβ.

ΒΕΒΗΚΑΝΙΑ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΝ

Καθὼς μέλλει λατ. ἔχει καὶ τὸς ἀρχαίους τοῦ ἔτους... Ἐξαιρέτως ἐπισημαίνεται τὸ ἐπεσημασμένον... Ἐπισημαίνεται τὸ ἐπεσημασμένον... Ἐπισημαίνεται τὸ ἐπεσημασμένον...

τὴν ἀρχαίαν καὶ ἐπισημαίνεται τὴν ἀρχαίαν... Ἐπισημαίνεται τὴν ἀρχαίαν... Ἐπισημαίνεται τὴν ἀρχαίαν... Ἐπισημαίνεται τὴν ἀρχαίαν...

λιδα τα φ. 3, 4, 15, δισελίδα τα φ. 17, 27), δίστηλη αρχικά (αρ. φ. 1-8), τρίστηλη κατόπιν. κυκλοφόρησε ασιρίτως κάθε Πέμπτη αλλά και Δευτέρα (αρ. φ. 9). Τετάρτη (αρ. φ. 2, 5, 7, 10, 11, 26) ἢ Παρασκευή (αρ. φ. 6, 33, 43). Κατὰ τὸ ἐτ. Α' ἐκδόθηκαν «δια τὸν νόμον» καὶ δικαστικά παρατήρια, ποικίλων διαστάσεων, με προγράμματα πλειστηριασῶν. Ξυλογραφία με υπογραφή «Ρ.Π.», που απεικονίζει ἄποψη τῆς Ζακύνθου (τὸ λιμάνι Ἅγιος Νικόλαος τὸ Μώλου, στο βάθος ο Σκοπὸς) κοσμεῖ τὸν τίτλο κατὰ τὸ ἐτ. Α' (αρ. φ. 5-24), ἐνῶ κατὰ τὸ ἐτ. Β' (αρ. φ. 1-8) ὑπάρχει ἐπιτίτλο Ξυλογραφικό κόσμημα. Οἱ διαστάσεις τῆς ποικιλιοῦν: 31x22 εκ. (αρ. φ. 1-8) / 39x25 εκ. (αρ. φ. 9) / 42x27 εκ. (αρ. φ. 10-47). Συνδρομὸς: ἐτήσια εσωτερικοῦ 8 σελίνια καὶ ἐξωτερικοῦ (ἐκτὸς Ἑπτανήσου) 10 σελίνια· τὸ ἐτ. Α' εξαμηνιαῖα εσωτερικό 5 σελίνια καὶ ἐξωτερικό 6 σελ., ἐνῶ ἡ τριμηνιαία 3 καὶ 4 σελίνια ἀντίστοιχα. Υπογραφεῖο: «Ο Ζάκυνθος». Κωνσταντίνου Ρωσόλιμου.

Ἐκδόθηκε ἐπὶ ἀγγλικῆς Προστασίας, πρὶν παραχωρηθεῖ ἐλευθεροτυπία ἀμέσως μετὰ τὴν ἰδρυση «τυπογραφίας μερική», με ἄδεια τὸν ἀρχόν καὶ με τὴν προϋπόθεση ὅτι θα εἶναι μόνον φιλολογικό φύλλο. Σύμφωνα με τὸν κανονισμό τῆς εφημερίδα

«δέλει γράφεται εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν [...] ὁ δε ἐκδότης δέλει ἀναλαμβάνει τὴν φροντίδα τῆς μεταφράσεων» καὶ ὅσον οἱ συντάκτες ἔγραφαν σε ξένη γλῶσσα. Στόχος τῆς κατὰ τὸ ἐτ. Α' ἦταν «ἡ διάδοσις τῶν γνώσεων αἰσὸία συντείνοντες εἰς τὴν εκπαιδεύσιν τοῦ λαοῦ». Με τὴ μετατροπὴ τῆς σε πολιτικό φύλλο, κατὰ τὸ ἐτ. Β', ἔχει στῆλες καὶ στα ἰταλικά. Σκοπὸς τὴν περίοδο αὐτῆ σύμφωνα με τὸ προγραμματικό τῆς ἀρθρο ἦταν «ἡ στηλίτευσις τῶν εσωτερικῶν καταχρήσεων, πᾶσα ἀναγκαῖα μεταρρυθμίσις τοῦ πολιτεῦματος [...] πρὸς βελτίωσιν τῆς πατρίδος ὄχι μόνον πολιτικὴν ἀλλὰ καὶ κοινωνικὴν», ἐνῶ χρέος θεωροῦσε τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐθνικοῦ καὶ τὴν ἐνημέρωση «περὶ τῶν πραγμάτων τῆς ἀδελφῆς Ἑλλάδος».

Ἀν καὶ αὐτοχαρακτηρίζεται ὡς «εφημερίς», κατὰ τὸ ἐτ. Α' τῆς ἑκδόσεως τῆς ἦταν φιλολογικό, ἐπιμorfωτικό καὶ ψυχολογικό περιοδικό. Περιλαμβάνει πρωτότυπα ἢ μεταφρασμένα ἀρθρα «ιστορίας, γεωγραφίας, περιηγήσεων, φυσικῆς ιστορίας, παραγγελμάτων υγιεινῆς καὶ ἠθικῆς, νομικῶν υποθέσεων, ἐμπορικῶν, οικονομικῶν, γεωργικῶν, τεχνῶν ὑπελίμων καὶ ἐφευρέσεων, ποιήματα, μυθιστορίας καὶ ἄλλα πρὸς τέρψιν μὴ ἀντιτείνοντα εἰς τὸν σκοπὸν τῆς εφημερίδος». Τα ἀρθρα, τα ποιήματα καὶ οἱ μυθιστορίες εἶναι ἀνυπόγραφα ἐκτὸς ἀπὸ δύο ἀρθρα τοῦ Ἀγγελου Ζήσου (τὸ ἐνα γὰ τὸν Δ. Σολωμό). Ὡς συντάκτες τοῦ περιοδικοῦ ἀναφέρονται οἱ Νικ. Μινώτης, ὁ ἰατροφιλόσοφος Δημ. Πελεκάσης καὶ ὁ Παν. Χιώτης.

Ὡς πολιτικό φύλλο, κατὰ τὸ ἐτ. Β', περιλαμβάνει ἀνυπόγραφα πολιτικά ἀρθρα στὴν πρώτη καὶ δεύτερη σελίδα ἐνῶ στὶς εσωτερικῆς στήλες «Βασιλείων τῆς Ἑλλάδος» καὶ «ἐξωτερικῶν» ἐνημερώνει καὶ σχολιάζει τὴν εἰδησιογραφία ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἑυρώπη καὶ τὴν Ὀθωμανικὴ Ἀυτοκρατορία. Ἡ στήλη «Διάφορα» στὴν τρίτῃ ἐστὴν τέταρτη σελίδα με εἰδήσεις τοπικῆς καὶ ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησο, στὴν τέταρτη σελίδα ἡ στήλη «ἐμπορικά» πληροφορεῖ γιὰ τις τιμῆς καὶ τὴν κίνηση βασικῶν προϊόντων (σταφίδα, λάδι, σιτάρι, σαποῦνι), ἐνῶ ἔχει καὶ καταχωρίσεις με εἰδοποιήσεις, δηλοποιήσεις καὶ ἐπιστολῆς ἀναγνωστών. Ἀργότερα προστίθεται στὴν δεύτερη ἢ τρίτη σελίδα στήλη «Βουλευτικά» με εἰδήσεις καὶ σχόλια περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Κοινοβουλίου, συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς, λόγους τοῦ ἀρμοστή. Σε προεκλογικῆς περιόδους δημοσιεύει πολιτικῆς ὁμολογίες ὑποψηφίων βουλευτῶν καὶ ἐπαρχιακῶν συμβούλων. Περιέχονται ἐπίσης τρεῖς παραρτυλίδες με περιεχόμενο παιδαγωγικό, ἐθνικό καὶ πολιτικό, δύο ποιήματα καὶ

μερικές νεκρολογίες και λόγιοι. Ως συντάκτες της αναφέρονται οι Γεώργιος Βερούκιος, Νικ. Μινώτος και Γεώργιος Λαγουιδάρας.

Ο *Σπινθήρ* διέκοψε την τακτική έκδοσή του και έβγαλε ένα μόνο φύλλο τον Αύγουστο 1849, λόγω «ενασχολήσεων του τρύγου» και το διάστημα Ι Σεπτ. 1849 - Ι Δεκ. 1849 «λόγω απασχολήσεων των συντακτών» και της αναστολής της λειτουργίας του τυπογραφείου.

Ως περιοδικό ο *Σπινθήρ*, κατά το έτ. Α΄ της έκδοσής του, υπό την επίδραση των αρχών του Διαφωτισμού έκαμε την αρχή για «τον εξευγενισμό του λαού» με τη διάδοση και διχοτέυση των γνώσεων και την αφύπνιση του εθνισμού. Ως εφημερίδα, κατά το έτ. Β΄, αγωνίστηκε για την παροχή μεταρρυθμίσεων, καλλιέργησε τον εθνισμό και χαιρέτισε μ' ενθουσιασμό τον πρωτοεμφανιζόμενο τότε ριζοσπαστισμό.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΖ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Λ.Χ. Ζώης, «Η δημοσιογραφία εν Επτανήσω», εφ. *Ελπίς*, Ζάκυνθος, αρ. φ. 1306-1313, 22 Οκτ. 1900 - 10 Δεκ. 1900· Σπ. Δεβιάζης, «Η πρώτη εφημερίς και το πρώτον περιοδικόν εν Ζακύνθω», εφ. *Ελπίς*, Ζάκυνθος, αρ. φ. 1317, 7 Ιαν. 1901, αρ. φ. 1322, 11 Φεβρ. 1901, αρ. φ. 1323, 18 Φεβρ. 1901· Δ. Μάργαρης, «Το πρώτο Ζακυνθινό περιοδικό», π. *Επτανησιακά Φύλλα*, τ. Α΄ (Νοέ. 1945), 3-5· Δ. Μάργαρης, *Τα παλιά περιοδικά. Η ιστορία τους και η εποχή τους*, Αθήνα [1954]· Λ.Χ. Ζώης, *Λεξικόν Ιστορικών και Λαογραφικών Ζακύνθου*, Αθήνα 1963 τ. Α2, σ. 607· Ντ. Κονόμος, «Επτανησιακός Τύπος 1798-1864», π. *Επτανησιακά φύλλα*, τ. Ε΄ (1964), 99-102.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΟΥΚΑ-ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ

Σπορ

Η μεγαλύτερη αθλητική εφημερίς της Βορείου Ελλάδος. Θεσσαλονίκη, 1969-1971, αρ. φ. 1-199 και 1971-1978, όταν άλλαξε ο τίτλος της έγινε *Τα Μακεδονικά Σπορ* διατηρώντας τον ίδιο υπότιτλο. Στο διάστημα 1969-1971 κυκλοφορούσε και το φύλλο *Σπορ της Δευτέρας*. Εκδότης: Αναστάσιος Λ. *Νάστος. Αρχισυντάκτης: αρχικά ο Τάκης Χασιέρ και αργότερα ο Δ. Μπούζας. Εβδομαδιαία / τρισεβδομαδιαία (την περ. Β΄, Πέμπτη, Σάββατο, Κυριακή και από το φ. 631, 18 Μαρτ. 1971, Δευτέρα, Πέμπτη, Σάββατο) / δισεβδομαδιαία (Πέμπτη, Σάββατο, από το φ. 634, 27 Μαρτ. 1971), οκτασέλιδη / δωδεκάσέλιδη, διαστάσεων 44 x 36 εκ./70x43 εκ. (από τις 18 Μαρτ. 1971). Με πλούσια εγχρωμή εικονογράφηση και σωστή σελοδοποίηση Τιμή φύλλου: 3 δρχ. Υπεύθυνος ύλης: στην αρχή ο Λάκης Μιχαηλίδης και αργότερα οι Βασίλης Κοφσανίδης, Στ. Μπαλιτίδης. Προϊστάμενος τυπογραφείου: Χ. Βαζάκας. Γραφεία: οδ. Αριστοτέλους 4· γραφεία σύνταξης: οδ. Καλαποθάκη 3.

Η εφημερίδα επιχείρησε να διασπάσει το «μονοπώλιο» της εφ. **Αθλητικά Νέα* του Ν. *Καμπάνη που εκδιδόταν από το 1955 και υποστήριζε συγκεκριμένη ποδοσφαιρική ομάδα της Θεσσαλονίκης. Φιλοδοξούσε να καλύψει κάθε είδους αθλητική δραστηριότητα όλων των κατηγοριών των ομάδων. Οι περιγραφές της ήταν ζωντανές, η γλώσσα με υπερβολές και σχήματα λόγου που φανάτιζαν τον αναγνώστη, με σχόλια, κρίσεις και επικρίσεις, και εντυπωσιακά πρωτοσέλιδα για όλα τα αθλήματα και ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την αθλητική κίνηση στη Βόρειο Ελλάδα.

Συντάκτες της ήταν οι Κώστας Βουλώνης, Νίκος Κωνσταντινίδης, Στέλιος Μιχαηλίδης, Λάκης Φλώρος, Ε. Κωφίδης και Κώστας Λασκαρέλιος. Στα *Μακεδονικά Σπορ* το φωτορεπορτάζ κάλυπτε ο Μιχαήλ Παππού και τα σχόλια ο Ι. Σκορδάτος. Η εφημερίδα διέκοψε την κυκλοφορία της το 1978 μετά τον θάνατο του εκδότη της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.). Ιδιωτική συλλογή κληρονόμων Αν. Νάστου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 310.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Σπουδαστική Επιθεώρηση

βλ. *Πανσπουδαστική*, Αθήνα, 1956-1967

Σπορ Αθλητής

βλ. *Αθλητής*, Αθήνα, 1931

Σπουδαστικός Κόσμος

βλ. *Αναγέννηση*, Αθήνα, 1964-1967

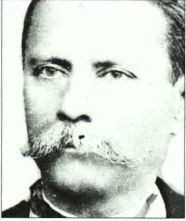
Σπυρόπουλος, Ευάγ. Π.

βλ. *Ευβοϊκός Κήρυξ*, Χαλκίδα, 1945-1970

Στάγκος, Σταύρος

(Σωζήτοψη Ανατολικής Θράκης, 1889 - Αθήνα, 1961). Δημοσιογράφος. Από το 1913 άρχισε να ασχολείται με τη δημοσιογραφία. Εργάστηκε σε διάφορες εφημερίδες της Κωνσταντινούπολης και στη συνέχεια εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη όπου εργάστηκε ως ρεπόρτερ και σχολιογράφος. Το όνομά του συνδέεται και με την εφ. *Σημιαία* (της Καβάλας), που μεταφέρθηκε στη Θεσσαλονίκη όταν οι Βούλγαροι κατέλαβαν την Αν. Μακεδονία. Υπήρξε συνιδρυτής, με τον νεαρό επίσης τότε Ι. Πετσόπουλο, της εφ. **Ριζοσπάστης* που εκδόθηκε στη Θεσσαλονίκη στις 12 Ιουνίου 1916. Η εφημερίδα αυτοχαρακτηρι-

Σταματιάδης, Επαμεινώνδας

(Κωνσταντινούπολη, 1832 ή 1835 - Σμύρνη, 5 Φεβρ. 1901). Δημοσιογράφος, συγγραφέας. Είχε σαμιώτες γονείς. Το 1843 στάλθηκε στην Αθήνα σε ιδιωτικό σχολαρχείο και το 1849 γράφτηκε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών στη Νομική Σχολή. Τον Μάρτιο 1851 μετέβη στην Κωνσταντινούπολη, όπου εργαζόταν ως γραμματέας σε εμπορικές επιχειρήσεις. Διετέλεσε δεύτερος συντάκτης της εφ. **Βυζαντίς*. Ξεκίνησε την συγγραφή βιβλίων και άρθρων σε αθηναϊκά κυρίως περιοδικά, αλλά από το 1874 εγκαταστάθηκε οριστικά στη Σάμο, όπου διορίστηκε ως διευθυντής του ηγεμονικού γραφείου.

Από το 1874 έως το 1882 διετέλεσε διευθυντής της εφ. **Σάμος*, η οποία είχε ιδρυθεί το 1863. Η παρουσία του συνετέλεσε στη στροφή της εφημερίδας σε θέματα λογοτεχνικά και ιστορικά, σε περιορισμένη βέβαια έκταση γιατί το έντυπο παρέμεινε ως η επίσημη εφημερίδα της ηγεμονίας της Σάμου. Πρότυπό του είχε την κωνσταντινουπολίτικη εφ. **Νεολόγος*. Επίσης, εξέδιδε κάθε χρόνο σχεδόν την *Επετηρίδα της ηγεμονίας Σάμου*, όπου δημοσιεύονταν στατιστικά στοιχεία για τον πληθυσμό, την εκπαίδευση, το εμπόριο, αλλά και ιστορικά θέματα από το 1875 έως το 1900. Συνέγραψε 23 βιβλία, κυρίως ιστορικά, με σπουδαιότερο τα *Σαμακιά*, σε πέντε τόμους (Σάμος 1881-1887).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Ο εν Σμύρνη επισημιάς θάνατος του Επαμεινώνδου Σταματιάδου». εφ. *Σάμος*, αρ. φ. 11, Σάμος 8 Φεβρ. 1901· «Μνημόσυνα, Επαμεινώνδας Σταματιάδης», *Μικρασιατικόν Ημερολόγιον* (1907) 79-80· «Επαμεινώνδας Σταματιάδης, 135 χρόνια από την γέννησή του», *Σαμακιά Επίδειξη*, τχ. 5-6 (1964-1965).

ΜΑΝΟΛΗΣ ΒΟΥΡΛΙΩΤΗΣ

Σταματίου, Σταματίης Γ. [Σταμ. Σταμ.]

(Ναύπακτος, 1881 - Θεσσαλονίκη, 1946). Σκιτσογράφος, λογοτέχνης, δημοσιογράφος, δημόσιος λειτουργός. Αδελφός του επίσης δημοσιογράφου, εκδότη, λογοτέχνη Χαρίλαου (Χάρη) Σταματίου. Μετά τα μαθήματα του πρώτου κύκλου στην ιδιαίτερη πατρίδα του, έφυγε σε ηλικία 14 ετών για την Αθήνα όπου τελείωσε τις γυμνασιακές

του σπουδές στο Λεόντειο Λύκειο και φοίτησε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Το ενδιαφέρον του στράφηκε από νωρίς προς τη δημοσιογραφία και άρχισε να διακρίνεται στη σκιτσογραφία στο π. **Διάπλασις των Παιδών*, όπου είχε θραυτευθεί σε διαγωνισμούς ζωγραφικής και διηγήματος με το ψευδώνυμο «Κεντρί» (1903). Εργάστηκε από πολύ νέος στην εφ. **Ακρόπολις* κοντά στον Βλ. *Γαβριηλίδη, ο οποίος γρήγορα διείδε το δημοσιογραφικό του ταλέντο· του ανέθεσε ευδύνες συντάκτη –για ένα διάστημα μετέπειτα και διευθυντή– και τον προώθησε στο ελεύθερο ρεπορτάζ. Τότε, όπως και αργότερα, ο Σταμ. Σταμ. ανέλαβε αποστολές, περιόδεσε στη Μακεδονία και τη Θράκη και ταξίδευσε συχνά στο εξωτερικό: Βιέννη, Λονδίνο, Παρίσι και άλλες μεγαλουπόλεις, έχοντας έτσι την ευκαιρία να έρθει σε επαφή με τη γαλλική παιδεία. Δημοσίευε ανταποκρίσεις, ταξιδιωτικές εντυπώσεις, άρθρα καθώς και ευθυμογραφήματα, συνεργαζόμενος επίσης σε διάφορες αθηναϊκές εφημερίδες (**Πατρις*, **Εθνός* κ.ά.) και περιοδικά.

Διακρίθηκε για το πηγαίο χιούμορ του, καθώς και για την αμεσότητα του λόγου του –χρησιμοποιούσε συχνά το διάλογο στα σύντομα γραπτά του– ενώ καλλιέργησε τη σάτιρα, το ευθυμογράφημα σε γλώσσα ανάμικτη (καθαρευουσιανική με δημοτικιστικά στοιχεία). Θέματά του ήταν πολεμικές και χωριότικες ιστορίες σε ημερολόγια και οικογενειακά περιοδικά ποικίλης ύλης (*Απ' όλα δι' όλους*, *Μπουκέτο*, **Παρνασσός* κ.ά.), με τις οποίες απέβλεπε έμμεσα να επισημάνει τα κακώς κείμενα και να αναδεικνύει τις ηθικές αξίες. Τα παραστατικά σκίτσα του με τύπους της ελληνικής υπαίδρου και επαρχίας (Μήτρος ο Μητράρας, Δήμος ο Τυρόγαλος ή Πρέντζας κ.ά.), πλουσιώνουν τα διάσπαρτα εγθυμα κείμενά του. Μόλις το 1946 πρωτοεμφανίζεται ο πρώτος τόμος των Απάντων του με τίτλο *Ιστορίες του χωριού* (Αθήνα 21973) και προλογικό κείμενο του Δημ. *Ψαθά, που ο ίδιος ο Σταμ. Σταμ. όμως δεν πρόλαβε να τον δει τυπωμένο. Πολύ αργότερα, το 1973, κυκλοφόρησε ο τόμος με τα ευθυμογραφημάτα του (*Εγθυμα και Σατιρικά*).

Σημαντική πατριωτική και υπεύθυνη δράση ανέπτυξε ο Στ. Σταματίου στις κρίσιμες δεκαετίες του 1910 και 1920, από την εποχή της στρατεύσεώς του (Ιούλ. 1913) και στη συνέχεια όταν υπηρέτησε σε ποικίλες θέσεις ως ανώτατος δημόσιος λειτουργός, έμπιστος του Ελ. Βενιζέλου. Τη διαδρομή του αυτή σκιαγραφεί τεκμηριωμένα ο Δημήτριος Νικολάου («Ο Σταματίης Σταματίου στην Έδεσσα») με βάση τα σωζόμενα τμήματά του αρχείου του, τα κείμενά του –αυτοβιογραφικά σχόλια και εντυπώσεις– σε

εφημερίδες ή περιοδικά της εποχής ή λίγο μεταγενέστερα (Μπουκέτο, εφ. *Εδεσσα, *Εδεσσαϊκή, Κήρυξ (Ιωάννινα), *Ελευθερος Λόγος*, *Η Πρωία* κ.ά.), τη δίτομη έκδοση της εφ. *Ακρόπολις* με τον τίτλο *Η Νέα Ελλάς*, ή ακόμα την ειδησεογραφία στον Τύπο σχετικά με τα γεγονότα στα οποία έλαβε και ο Σταματίου μέρος. Συνοπτικά αναφέρονται εδώ τα ακόλουθα: Ως έφεδρος δεκανέας «κυριεύει σε μάχη κοντά στη Τρωμνίτσα τη σημαία του 22^{ου} βουλγαρικού συντάγματος πεζικού, ένα λάφυρο που παρουσιάζει ο ίδιος στον βασιλιά».

Στη συνέχεια υπηρετεί στο γραφείο τύπου της Γενικής Διοίκησης Ηπείρου, κατόπιν ως υποδιοικητής Σιδηροκάστρου και μετά τις 24 Σεπτεμβρίου 1915 τοποθετείται στο Καστελλόριζο, καταγράφοντας αργότερα σε κείμενό του το προσωπικό ενδιαφέρον του Βενιζέλου για τα γεγονότα στο νησί και ειδικότερα «την ανάρμοστον συμπεριφοράν του εκεί Γαλλικού στόλου» απέναντι στους κατοίκους. Οι δημόσιες θέσεις του αλλάζουν ανάλογα με τις κυβερνήσεις που διαδέχονται η μία την άλλη. Έτσι π.χ. επειδή προσχώρησε στην Εθνική Άμυνα, παύεται (5 Οκτ. 1916) από υποδιοικητής Καστοριάς, παρ' όλο που του αναγνωρίζεται η πατριωτική του δράση στην περιοχή. Τον Μάρτιο 1918, ενώ είναι νομάρχης Φλώρινας, του απονέμεται από τη γαλλική κυβέρνηση ο τίτλος του Ιππότη της Λεγεώνας της Τιμής. Για τα επόμενα δύο χρόνια (1919-1920) διορίζεται από την κυβέρνηση Βενιζέλου νομάρχης Πέλλας και με ένα διάλειμμα λόγω επικράτησης του Λαϊκού Κόμματος, σε μια δεύτερη θητεία από το φθινόπωρο 1922 έως τον Δεκέμβριο 1923, στη διάρκεια της επαναστατικής κυβέρνησης Πλαστήρα – Γονατά.

Η ενεργητική δράση του σε αυτές τις θέσεις για τα προβλήματα της τοπικής κοινωνίας, την πραγματοποίηση κοινωφελών έργων με τη συνδρομή της τεχνολογίας του γαλλικού στρατού, την εγκατάσταση προσφύγων μετά το 1922, την αρμονική συνεργασία του με τους μουσουλμάνους της περιοχής, και γενικά την αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκύπτουν στην κρίσιμη αυτή περίοδο καθώς και οι λύσεις, που προτείνει και εφαρμόζει στο μέτρο του δυνατού, παρουσιάζονται τακτικά από τον τοπικό Τύπο. Οι εμπειρίες –συχνά τραυματικές– και οι δραστηριότητές του αποτελούν ταυτόχρονα δέματα δικών του λογοτεχνικών συγγραμμάτων ή μαχητικών και επικριτικών άρθρων για τις μεθόδους της εξουσίας τα 15 πρώτα χρόνια της ελεύθερης ζωής στη Μακεδονία, δημοσιευμένα στην εφ. **Ελευθερος Λόγος*, προετοίμαζε μάλιστα για έκδοση έναν σχετικό τόμο, καθώς αναφέρει η εφημερίδα

στο φ. 1079 (27 Μαΐου 1927), έκδοση που δεν πραγματοποιήθηκε τελικά. Στην περίοδο αυτή, ο γάμος του με τη Θεανώ Δώδου, στην Έδεσσα (1922), τον συνέδεσε έκτοτε πολλαπλά και με την πόλη.

Για μικρό χρονικό διάστημα στα χρόνια 1924 και 1925 τοποθετείται επικεφαλής της νομαρχίας Δράμας και στη συνέχεια στα Γιαννιτσά ως αναπληρωτής γενικός διοικητής Ηπείρου, έως την παύση του από τη δικτατορία Παγκάλου, με συνέπεια να ξαναδραστηριοποιηθεί ως δημοσιογράφος ρεπόρτερ φιλοβενιζελικών αιδηναϊκών εφημερίδων: 1925, στο Βελιγράδι ως ανταποκριτής της εφ. **Ελευθερον Βήμα*: 1934-1938, περιοδείες σ' όλη την Ελλάδα, από βορρά σε νότο, απεσταλμένος της εφ. **Εθνος*. Στο μεταξύ είχε διατελέσει νομάρχης Ρεθύμνης (1930-1933). Κατά τον ελληνοιταλικό πόλεμο (Οκτ. 1940) εργάστηκε ως ανταποκριτής στο Πόγραδετς. Μετά την επιστροφή του και στο διάστημα της Κατοχής η υγεία του επιδεινώθηκε και τελικά απεβίωσε σε νοσοκομείο της Θεσσαλονίκης από έλκος στομάχου τον Οκτώβριο 1946.

Στα ειδικότερα ενδιαφέροντά του συγκαταλέγονται η ελληνική γλώσσα, η λαογραφία και γενικά η φυτολογία. Ως προς το γλωσσικό ζήτημα, αναφέρεται ενδεικτικά η «προτοποριακή» ερμηνευτική εγκύκλιος (Έδεσσα, 19 Νοε. 1918) που εξέδωσε ως νομάρχης Πέλλας σε απλή γλώσσα για να είναι εύκολα κατανοητή από τους αγροτικούς πληθυσμούς της περιοχής. Η εγκύκλιος αυτή δεν πέρασε καθόλου απαρατήρητη από τους υποστηρικτές της δημοτικής γλώσσας: μάλιστα δημοσιεύθηκε στο π. **Νουμάς* (5 Ιαν. 1919). Παράλληλα, συνέλεγε συστηματικά λαογραφικό υλικό, κυρίως για ό,τι αφορούσε τη φύση για την οποία έδειχνε ιδιαίτερη ευαισθησία: «Και ένα άλλο δυστύχημα υπέστησαν οι ευμοφίες της Εδέσσης. Από τότε που το πήρε η Ελλάς το μέρος αυτό, οι Έλληνες βάλθηκαν να καταστρέψουν ό,τι γραφικό και ωραίο είχαν αυτό το μέρος. Έχουν πεπάθει μίαν μανίαν να κόβουν τα δέντρα, να ισοπεδώνουν τα πάντα, να ξηραίνουν τις πηγές», γράφει σε επιστολή του της 19^{ης} Μαρτίου 1929 στον φίλο του λογοτέχνη Δ. Τροβά (Θανάσης Παπαθανασόπουλος, *Ναυπακτιακά*, τ. 1Α' (2002), σ. 115).

Ήταν μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών και του Συνδέσμου Σκιτογράφων. Για τη σημαντική εθνική του προσφορά τού απονεμήθηκε το 1919 ο Αργυρός Σταυρός των Ιπποτών του Βασιλικού Τάγματος του Σωτήρος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών. Ζωγράφοι-Γλύπτες-Χαρακτές, 16^{ος}-20^{ος} αιώνας*, τ. 4, Αθήνα 2000 (Δ. Παυλόπουλος), όπου συγκεντρώνεται και η έως τότε σχετική

βιβλιογραφία: Σταμ. Σταμ., *Χάρης Σταματίου. 1^η Συμπόσιο Ναυτακτικής Λογοτεχνίας*. Ναύπακτος 15-17 Οκτ. 1999, π. *Ναυτακτικά*. 1Α^η Έταιρεία Ναυτακτικών Μελετών, Αθήνα 2002· Δ. Αν. Νικολάου, «Ο Σταμάτης Σταματίου στην Έδεσσα», *ό.π.*, σ. 153-205· Σπ. Μοσχονάς, «113 πρωτότυπα σχέδια του Σταμ. Σταμ. με χαρακτηρισές από τις ιστορίες του χωριού», π. *Βιβλιοφιλία*, 108 (2005), 9-11.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Στασίος

*Εφημερίς εκδομένη καθ' εβδομάδα. Λάρνακα. 1 Ιαν. 1882 - Ιαν. 1884, αρ. φ. 1-97. Από το φ. 98 (13 Ιαν. 1884) ο τίτλος έγινε **Στασίος ή Φωνή της Κύπρου** και από το 1887 επικράτησε ο τίτλος ***Φωνή της Κύπρου**. Εκδότης-διευθυντής: Θεμιστοκλής *Θεοχαρίδης. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τρίστηλη στην αρχή και αργότερα τετράστηλη και πεντάστηλη, διαστάσεων αρχικά 36x24 εκ., αργότερα 41x29 εκ. με πολλές παραλλαγές. Ετήσιες συνδρομές: 12 σελίνια για τις πόλεις, 10 σελίνια για τα χωριά και 20 φράγκα για το εξωτερικό. Οι περιορισμένες ειδοποιήσεις (διαφημίσεις) καταχωρίζονταν στην τέταρτη σελίδα και χρεώνονταν προς τέσσερις πέννες τη γραμμή. Πωλούνταν στο τυπογραφείο «Κύπρος» και τα γραφεία της ήταν στην οδ. Βαλσαμικής.*

Σημαντική πολιτική εφημερίδα της Κύπρου, περιλαμβάνει πλούσια αρθρογραφία και σχολιογραφία πάνω στα τρέχοντα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά θέματα, με ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση του αγώνα για την εθνική αποκατάσταση των Κυπρίων, τη δημιουργία σχολείων και ιεροδιδασκαλείων, την άμβλυνση της βαριάς φορολογίας και την ανάπτυξη της γεωργίας και του εμπορίου. Αποτελεί επίσης πολύτιμη πηγή πληροφόρησης για την πρώτη λογοτεχνική παραγωγή των Κυπρίων, μετά την κάθοδο των Άγγλων στο νησί, καθώς και για την υπόλοιπη πνευματική και πολιτιστική κίνηση.

Στην πρώτη φάση της ζωής της εξέδιδε ως παράρτημα το π. *Λύρα*, για το οποίο όμως οι πληροφορίες είναι περιορισμένες, καθώς δεν έχει σωθεί ούτε ένα τεύχος. Μετά τον θάνατο του εκδότη Θ. Θεοχαρίδη, το 1886, συνέχισε να κυκλοφορεί με υπεύθυνη έκδοση τη Μαρία Θεοχαρίδη. Από το 1887, την εκδοτική ευθύνη της εφημερίδας με τίτλο **Φωνή της Κύπρου* ανέλαβε ο Γεώργιος *Νικόπουλος, συνεργάτης και βοηθός του Θεοχαρίδη, ο οποίος μετέφερε την έκδοσή της στη Λευκωσία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΚΜ, ΑΕΓΠΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Έθνους*, τ. Α^η, σ. 121-143.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Σταυρίδης, Ελευθέριος

(Σηλυβρία Β. Θράκης;> - Θεσσαλονίκη, 1966). Δημοσιογράφος. Μετά την αποφοίτησή του από τη Μεγάλη του Γένους Σχολή διορίστηκε το 1914 δάσκαλος στη Ζάκυνθο και κατά τη στράτευση του υπηρέτησε στη Θράκη όπου συνελήφθη και στάλθηκε όμηρος στη Βουλγαρία. Από το 1919 έγινε μέλος του ΣΕΚΕ (Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδας, που εξελίχθηκε σε ΚΚΕ/Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας) και ανέβηκε σταδιακά όλες τις βαθμίδες της ιεραρχίας του, φθάνοντας στη θέση του γενικού γραμματέα και του βουλευτή.

Το 1928 αποχώρησε από το ΚΚΕ και εντάχθηκε στο Προοδευτικόν Κόμμα του Γ. Καφαντάρη. Στο διάστημα αυτό εργάστηκε στις εφ. **Νεολόγος της Κωνσταντινουπόλεως* και **Δράσις*. Επίσης, μετά το 1949, στις εφημερίδες της Θεσσαλονίκης **Μακεδονία* και **Ελληνικός Βορράς*, ενώ το 1952 διορίστηκε διευθυντής του Ραδιοφωνικού Σταθμού Θεσσαλονίκης και το 1953 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα όπου υπηρέτησε σε κυβερνητικές θέσεις και έκανε ομιλίες σε στρατιωτικές σχολές. Ήταν μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης από το 1933 έως το 1957, όταν διαγράφηκε λόγω της εγκαταστάσεώς του στην Αθήνα.

Έγραψε τα ακόλουθα βιβλία: *Η πολιτική εις την θεωρίαν και εις την πράξιν. Το ιδεολογικόν χάος* (Αθήνα 1951)· *Τα παρασκήνια του ΚΚΕ από της ιδρύσεώς του 1953 μέχρι τον Συμμοριτοπόλεμον* (Αθήνα 1953)· *Τα παρασκήνια του ΚΚΕ από της ιδρύσεώς του 1953 μέχρι το 1950* (Ελεύθερη Σκέψη 1988)· *Ο Τρίτος Παγκόσμιος Πόλεμος* (Αθήνα, χ.χ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αλ. Δάγκας, *Ο Χαρίτες: Το κράτος κατά του κομμουνισμού: Συλλογή πληροφοριών από τις υπηρεσίες Ασφαλείας Θεσσαλονίκης, 1927*, Λάρισα, Ελληνικά Γράμματα, 1995.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Σταυρίδης, Νίκος Δ.

(Σέρρες, 1904 - 9 Μαρτ. 1933). Δημοσιογράφος και πολιτικός. Από τους πρωτεργάτες της σερραϊκής δημοσιογραφίας. Έμεινε ορφανός από πατέρα σε μικρή ηλικία. Ήταν ανιψιός του αρχαιολόγου και ιστορικού της πόλης Ευάγγελου Στρά-

τη. Λόγω της φτώχειας του τη μέρα παρακολουθούσε τα μαθήματα του γυμνασίου ενώ το βράδυ δούλευε σε δικηγορικά γραφεία. Αποφοίτησε από το Γυμνάσιο

Αρρένων Σερρών και εγγράφηκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών στις 30 Νοεμβρίου 1922. Γρήγορα στράφηκε προς τη δημοσιογραφία.

Εργάστηκε στη διάρκεια της παραμονής του στην Αθήνα σε διάφορες δουλειές αλλά και ως συντάκτης της αθηναϊκής εφ. **Δημοκρατία*. Το 1924 εκλέχθηκε γενικός γραμματέας της Δημοκρατικής Νεολαίας της Αθήνας, οργάνωσης των Φιλελευθέρων και είχε την ευκαιρία να συνεργασθεί με πρόσωπα που ανήκαν στον σοσιαλιστικό χώρο. Λόγω των ταλαιπωριών και της δύσκολης διαβίωσης του προσβλήθηκε από φυματίωση. Αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τις σπουδές του και να επιστρέψει στην ιδιαίτερη πατρίδα του. Πρόλαβε στο μεταξύ, ενώ ήταν φοιτητής, να διευθύνει στις Σέρρες, μαζί με τον Ιακώβ Ζαγκαρόλα, τον *Ελευθέρο Άνθρωπο* (22 Απρ. 1923 - 16 Δεκ. 1923), εφημερίδα με μαχητικό χαρακτήρα.

Αν και μικρός σχετικά στην ηλικία αναδείχθηκε γρήγορα σε σημαντικό πολιτικό παράγοντα της πόλης. Υπήρξε από τους ιδρυτές της Δημοκρατικής Νεολαίας των Σερρών. Με τη ριζοσπαστικότητα των ιδεών του επηρέασε τις εσωκομματικές εξελίξεις του χώρου του ώστε να αναδειχθούν νέες δυνάμεις στην πολιτική σκηνή. Διακρίθηκε και στο κοινωνικό πεδίο συμβάλλοντας στην καλύτερη οργάνωση της φιλανθρωπικής επιτροπής των καπνεργατών των Σερρών όπως και στην ίδρυση οικοδομικού συνεταιρισμού για τη στέγασή τους. Από τον Μάιο 1927 έγινε αρχισυντάκτης της *σερραϊκής* εφ. **Ελευθέρος Πολίτης*. Αφιέρωσε πολλά άρθρα του στην καταπολέμηση της τοκογλυφίας, ενώ αγωνίστηκε για την ίδρυση Αγροτικής Τράπεζας στις Σέρρες. Τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου αποχώρησε διαφωνώντας με τη γραμμή της στις επικείμενες δημοτικές εκλογές. Χάρη στα προσωπικά του διαβήματα παραχωρήθηκε από την κυβέρνηση Βενιζέλου αναστολή εκτελέσεως κατασχέσεων στα ακίνητα των αγροτών. Διακρίθηκε και στον αγώνα για την αποκατάσταση των πολεμοπαθών.

Από τις 15 Σεπτεμβρίου 1929 διηύθυνε την εφ. **Αλήθεια* την κύρια εκπρόσωπο των Φιλελευθέρων του νομού Σερρών. Προσπάθησε να γεφυρώσει, και μέσα από τις στήλες της, το χάσμα που δημιουργήθηκε ανάμεσα στους πρόσφυγες και τους γηγενείς του πολιτικού του χώρου. Στις εκλογές του 1932 ήταν για πρώτη φορά υποψήφιος του Κόμματος των Φιλελευθέρων. Δεν κέρδισε την εκλογή του για λίγες ψήφους. Στο μεταξύ υπέφερε λόγω της κλονισμένης υγείας του μπεινογαίνοντας σε κλινικές. Συγκρούστηκε με τον οικονομικό διευθυντή του Νικόλαο

Κυρπίδη και αναγκάστηκε να τυπώνει την *Αλήθεια* στο τυπογραφείο της **Προόδου*. Πέθανε λόγω της ασθένειάς του αρνούμενος την πρόταση του υπουργού Προνόιας Πιστολάκη για την αποστολή του προς θεραπεία στο Λονδίνο. Πριν λίγες μέρες, στις εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου του 1933, είχε εκλεγεί πρώτος, για τον νομό, βουλευτής του Εθνικού Συνασπισμού (συνεργασίας των Φιλελευθέρων με άλλα κόμματα), λαμβάνοντας 12619 ψήφους. Η κηδεία του, με την παρουσία όλου του πολιτικού κόσμου του νομού, έγινε με δαπάνες του Δήμου Σερρών. Το φύλλο με αριθμό 197 της 12^{ης} Μαρτίου 1933, της *Αλήθειας* είναι αφιερωμένο στον θάνατό του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Αλήθεια*, αρ. φ. 197, 12 Μαρτ. 1933 αφιερωμένο στον εκλιπόντα Ν. Σταυρίδη· Β. Τζανακάρης, «Νίκος Δ. Σταυρίδης», π. *Γιατί*, τ. 199-200 (Ιαν.-Φεβρ. 1992), 21-38· του ίδιου, *Εικονογραφημένη Ιστορία των Σερρών*, τ. 2, Σέρρες, έκδ. π. *Γιατί*, 1995, σ. 452, σημ. 21· του ίδιου, *Χρονικό σερραϊκής τυπογραφίας 1878 - 1960*, Σέρρες, έκδ. π. *Γιατί*, 1999, σ. 87, σημ. 22 και σ. 108-109· του ίδιου, *Οι βουλευτικές εκλογές στις Σέρρες 1915-1996*, Σέρρες 2000, σ. 60.

ΠΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΑΣ

Σταυρίδης, Γεώργιος [«Ραγιάς»]

(Κερύνεια, 1870-1923). Δημοδιδάσκαλος, δημοσιογράφος. Φοίτησε στο δημοτικό σχολείο Κερύνειας και στην Ελληνική Σχολή Λευκωσίας. Σε ηλικία 15 χρόνων αναχωρεί με τη συνοδεία της γιαγιάς του στα Ιεροσόλυμα όπου φοιτά για πέντε χρόνια στη Θεολογική Σχολή του Τιμίου Σταυρού. Το 1890 μεταβαίνει στην Αθήνα για σπουδές στο Διδασκαλείο Αθηνών. Παράλληλα με τις σπουδές του ασχολείται με τη λογοτεχνία. Παρακολουθεί τη λογοτεχνική κίνηση και επηρεάζεται από τους ρομαντικούς ποιητές, τον κυριότερο εκπρόσωπο των οποίων Αχιλλέα Παράσχο, που μεσουραίνει την περίοδο αυτή στο ποιητικό στερέωμα των Αθηνών, γνωρίζει προσωπικά. Τα πρώτα ποιήματά του δημοσιεύει σε περιοδικά και ανθολογίες της εποχής. Το 1891 συμπληρώνει τις σπουδές του στην Αθήνα και επιστρέφει στην Κύπρο για να προσφέρει τις υπηρεσίες του ως δημοδιδάσκαλος. Ο πρώτος διορισμός του είναι στο χωριό Κάρμι που απέχει πέντε χιλιόμετρα από την Κερύνεια. Κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας του στο Κάρμι εκδίδει το 1893 την ποιητική συλλογή *Παλμοί* από την οποία μόνο μερικά ποιήματα σώζονται. Το 1899 και ενώ υπηρετεί ως δημοδιδάσκαλος στο χωριό Κοντεμένο, παντρεύεται την Κατίνα Λιβέρδου, γειτονοπούλα του στην Κερύνεια, την οποία αγάπησε με πάθος.

Όταν φοιτούσε στην Αθήνα ο Σταυρίδης δαμάζει τον μεγάλο ποιητή Γεώργιο *Σουρή, τις επιτυχίες του και το δηκτικό του πνεύμα. Διάβαζε ανελλιπώς τον *Ρωμιά, την περιήφιμη αυτή σατιρική εφημερίδα του Σουρή που άρχισε να εκδίδεται από το 1883. Η επίδραση αυτή και το πηγαίο χιούμορ που τον χαρακτηρίζει οδηγεί τον Γεώργιο Σταυρίδη στην έκδοση παρόμοιας εφημερίδας στην Κύπρο. Έτσι, από την 1^η Ιανουαρίου 1898 κάνει την εμφάνιση της η σατιρική εφ. *Ραγιάς πάνω στις ίδιες γραμμές του Ρωμιού. Η επίδραση είναι καταφανής όχι μόνο στο ύφος και στην εμφάνιση, αλλά και στη γλώσσα. Ο Σταυρίδης χρησιμοποιεί στους έμμετρους στίχους του μια γλώσσα βασικά καθαρευουσιάνικη με αρκετά όμως στοιχεία δημοτικής και κυπριακής διαλέκτου.

Ο Γεώργιος Σταυρίδης ταυτίστηκε με την εφημερίδα του, γι' αυτό και έγινε γνωστός στην κοινωμία της Κερύνειας με το παρατσούκλι «Ραγιάς». Τα σχόλια και άρθρα του αναφέρονται στα κύρια προβλήματα της κυπριακής κοινωνίας της εποχής του (πολιτικά, εθνικά, οικονομικά, κοινωνικά) και ήταν δηκτικά, πατριωτικά και μαχητικά. Οι άγγλοι διοικητές δέχονταν τακτικά τα πυρά του για θέματα κακοδιοίκησης, αδικίας και προπαντός για τους υψηλούς φόρους. Γι' αυτό και αρχίζει ο πόλεμος εναντίον του.

Ο Σταυρίδης εμπλέκεται στη δίνη του Αρχιεπισκοπικού Ζητήματος και τοποθετείται ανοικτά υπέρ της υποψηφιότητας του μητροπολίτη Κιτίου και εναντίον της υποψηφιότητας του μητροπολίτη Κερύνειας, με αποτέλεσμα να συνασπίσει τους συμπολίτες του εναντίον του. Αυτό έχει καταστροφικές συνέπειες στην κυκλοφορία της εφημερίδας του, καθώς και σε καταδίδες του από τα δικαστήρια για λίβελο. Το 1905 καταδικάστηκε από τον άγγλο πρόεδρο του επαρχιακού δικαστηρίου Κερύνειας σε πρόστιμο 92 αγγλικών λιρών, ποσό υπέρρογο για την εποχή εκείνη αν ληφθεί υπόψη ότι ο μηνιαίος μισθός του ως δασκάλου ήταν τρεις λίρες. Η κατηγορία εναντίον του ήταν ότι ενώ είχε άδεια από τις βρετανικές αρχές της Κύπρου να εκδώσει εφημερίδα με τίτλο *Κυπριακή Επιθεώρησης* ως φιλολογικό φύλλο, την εξέδωσε στη Λευκωσία ως πολιτική εφημερίδα.

Την εφημερίδα αυτή στην ουσία εξέδιδε στη Λευκωσία ο πύρινος αρθρογράφος και υπέρμαχος της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα καθηγητής φυσικομαθηματικών από την Μάνη Νικόλαος *Καταλάνος. Υπεύθυνος όμως, σύμφωνα με το Νόμο για τον Τύπο, εμφανιζόταν ο Γεώργιος Σταυρίδης, στενός φίλος και ομοϊδεάτης του Καταλάνου. Και δεν έφτανε η βαριά καταδίκη του, η αγγλική διοίκηση του ησιού,

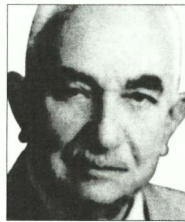
τον μετέθεσε για υπηρεσία σ' ένα απομακρυσμένο και απομονωμένο χωριό της Πάφου, τη Λυσό, όπου με τα μέσα της εποχής εκείνης (μόνο με μουλάρι λόγω της έλλειψης δρόμων) χρειάζονταν μια βδομάδα για να μεταβεί εκεί από την Κερύνεια. Το γεγονός αυτό προκάλεσε την οικονομική του κατάρρευση και τη στέρηση της οικογένειάς του που παρέμεινε στην Κερύνεια. Την κατάσταση του χειροτέρεψε ακόμα περισσότερο μια πάθηση των ματιών που τον δυσκόλευε στο γράψιμο. Αποτέλεσμα ήταν και η αναστολή της κυκλοφορίας του *Ραγιά* για τρία χρόνια.

Το 1908 και ύστερα από πολλά διαβήματα φίλων του προς την αγγλική διοίκηση, επέτρεψε να διοριστεί σε χωριό κοντά στην Κερύνεια και να προχωρήσει έτσι στην επανέκδοση του *Ραγιά* έως το 1911. Από το 1912 έως το 1922 η εφημερίδα σιωπά λόγω οικονομικών δυσχερειών και προβλημάτων υγείας του Σταυρίδη. Επανεκδίδεται για μικρή μόνο περίοδο το 1922. Στις 23 Ιουνίου 1923 ο Γεώργιος Σταυρίδης «Ραγιάς» άφησε την τελευταία του πνοή. Υπήρξε ένας γνήσιος αγωνιστής και πατριώτης, με πηγαίο χιούμορ και πλούσιο ταλέντο. Ένας πεισματάρης ιδεολόγος, ένας δάσκαλος με την πλατεία σημασία της λέξης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ρήνα Χ. Καπελλή, *Ραγιάς Ο Ανδρωπος και το Φύλλο*, Ίδρυμα Αν. Γ. Λεβέντη, Λευκωσία 1989· Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Τύπου*, τ. Β', Λευκωσία 1998, σ. 43-45· Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 353.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ, ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Σταυρινίδης, Δημοσθένης Θεοδούλου

(Λευκωσία, 1878-1957). Νομικός, πολιτικός, δημοσιογράφος και διηγηματογράφος. Αποφοίτησε από το Παγκύπριο Γυμνάσιο και στη συνέχεια φοίτησε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών από όπου πήρε πτυχίο νομικής. Από το 1901 ασκούσε το δικηγορικό επάγγελμα στη Λευκωσία. Το 1906 ίδρυσε μαζί με τον αδελφό του Κύρο *Σταυρινίδη την εφ. **Ελευθερία* η οποία έγινε μία από τις σημαντικότερες και εγκυρότερες κυπριακές εφημερίδες. Το 1910 μετέβη στο Λονδίνο όπου σπούδασε για δύο χρόνια πολιτικές επιστήμες. Μετά τις σπουδές παρέτεινε την παραμονή του στο Λονδίνο όπου στη διάρκεια των ετών 1912-1913 διηύθυνε την εφ. *Ηχώ του Λονδίνου*. Το 1915 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και ανέλαβε τη διεύθυνση της εφ. *Πολιτεία*. Υπηρέ-

ησε επίσης σε διάφορα πολιτικά και διοικητικά αξιώματα στην Ελλάδα. Διετέλεσε πρώτα διευθυντής του γραφείου εξωτερικού Τύπου της Ηνωμένης Αντιπολίτευσης έως το 1920. Στη συνέχεια διορίστηκε Γενικός Διοικητής Χίου, Γενικός Διευθυντής Χαλκιδικής και Αγίου Όρους. Το 1923 εξέδωσε στην Αθήνα την καθημερινή εφ. *Εφημερίς της Ελλάδος*.

Το 1931 πέθανε ο αδελφός τους Κύρος, γι' αυτό επιστρέφει στην Κύπρο και αναλαμβάνει τη διεύθυνση και σύνταξη της εφ. *Ελευθερία*. Ανέπτυξε τότε πολιτική, κοινωνική και συγγραφική δραστηριότητα. Με την ιδιότητα του μέλους του Έθναρχικού Συμβουλίου και του κύριου αρθρογράφου της *Ελευθερίας* επηρέαζε τις εξελίξεις του Κυπριακού Ζητήματος. Συνεργάστηκε με το *Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό Ελευθερουδάκη* όπου έγραψε νομικά, πολιτικά και άλλα θέματα.

Στα νεανικά του χρόνια ασχολήθηκε με το διήγημα και το 1898 εξέδωσε στη Λευκωσία την πρώτη κυπριακή συλλογή διηγημάτων με τίτλο *Κυπριακά Διηγήματα*. Τα διηγήματα του επηρέασαν την μετέπειτα κυπριακή πεζογραφία γιατί σηματοδότησαν το τέλος του καθαρευουσιάνικου ρομαντισμού. Το διήγημά του *Η εξομολόγησης του Μοναχού* τιμήθηκε το 1905 με έπαινο σε διαγωνισμό του «Πανωνίου Συλλόγου», την κριτική επιτροπή του οποίου αποτελούσαν οι Ν. Πολίτης, Κ. Παλαμάς και Γ. Δροσίνης.

Ο Δημοσθένης Σταυρινίδης, από τους σημαντικότερους κυπρίους λογίους και δημοσιογράφους με εντυπωσιακή δράση στην Κύπρο, το Λονδίνο και την Ελλάδα, απεβίωσε το 1957.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης. *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 12, Λευκωσία 1990, σ. 305-306· Ένωση Συντακτών Κύπρου. *Στυλοβάτες της Κυπριακής δημοσιογραφίας*, Λευκωσία 1990, σ. 22· Αρ. Α. Κουδουνάρης. *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 354-355.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Σταυρινίδης, Κύρος Θεοδούλου

(Λευκωσία, 1868-1931). Δημοσιογράφος. Ήταν μεγαλύτερος αδελφός του γιατρού και λογοτέχνη Γεώργιου Θ. Σταυρινίδη και του δημοσιογράφου και λογοτέχνη Δημοσθένη Θ. *Σταυρινίδη. Ο Κύρος φοίτησε στην Ελληνική Σχολή Λευκωσίας και έγινε δημοσιογράφος συνεργαζόμενος με τον Γεώργιο *Νικόπουλο στην εφ. **Φωνή της Κύπρου*. Το 1906 ίδρυσε μαζί με τον αδελφό του Δημοσθένη

Σταυρινίδη την εφ. **Ελευθερία*, της οποίας διετέλεσε τεχνικός και οικονομικός διευθυντής, αλλά και συντάκτης και σχολιογράφος. Από το 1910 ως το 1931, που ο αδελφός του Δημοσθένης βρισκόταν στο εξωτερικό, ανέλαβε πλήρως τη διεύθυνση και σύνταξη της έως τον θάνατό του το 1931.

Έζησε στη σκιά του ταλαντούχου και πολυμαθούς αδελφού του Δημοσθένη, γι' αυτό και δεν εξετιμήθη πλήρως η μεγάλη προσφορά του στην κυπριακή δημοσιογραφία. Με τον ζήλο, τις ικανότητες και τη σκληρή του εργασία κατέστησε την *Ελευθερία* ως την εγκυρότερη και μια από τις σημαντικότερες εφημερίδες της Κύπρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Ελευθερία*, 3 Οκτ. 1931· εφ. *Πάφος*, 2 Οκτ. 1931· Ένωση Συντακτών Κύπρου, *Στυλοβάτες της Κυπριακής δημοσιογραφίας*, Λευκωσία 1990, σ. 23.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Σταυρόπουλος, Γεώργιος

(<>, <> - Αγρίνιο, 1891). Τυπογράφος, δημοσιογράφος και εκδότης εφημερίδων στην Πάτρα, το Μεσολόγγι και το Αγρίνιο. Το έτος 1856 είναι εγκατεστημένος στην Πάτρα όπου διατηρεί δικό του τυπογραφείο και εκδίδει την εφ. *Αι Πάτραι*, που βρίσκεται στο ΣΤ΄ έτος έκδοσής της, με διευθυντή και συντάκτη τον δικηγόρο Κ. Τσιλιάνη και στη συνέχεια τον επίσης δικηγόρο Ν. Μίχο. Από το φ. 303 (20 Σεπτ. 1858) ο Σταυρόπουλος εκδίδει την εφ. *Αι Πάτραι* στο Μεσολόγγι, όπου προφανώς έχει μεταφέρει τις τυπογραφικές του εγκαταστάσεις. Στο φ. 310 (16 Ιαν. 1859) με ανακοίνωσή του καλεί τους συνεργάτες του να συγκεντρώσουν τις συνδρομές για την έκδοση της εφ. **Ελληνικά Χρονικά*. Πράγματι τον Φεβρουάριο 1859 αρχίζει στο Μεσολόγγι η έκδοσή της, ενός από τα πλέον αξιόλογα επαρχιακά φύλλα με εκδότη τον Γ. Σταυρόπουλο και διευθυντή και συντάκτη τον μεσολογιτή δικηγόρο Αναστάσιο Γιαννόπουλο. Οι δύο συνεργάτες δίνουν στην εφημερίδα τους τον ιστορικό τίτλο εκείνης του Ιάκωβου Μάγερ και τη θεωρουν συνέχεια των **Ελληνικών Χρονικών* του 1824-1826, αφού στον λογότυπο σημειώνουν ως έτος έκδοσης «Δ΄ της συστάσεως αυτής». Ο Γ. Σταυρόπουλος αποχωρεί από την εφημερίδα ακριβώς έναν χρόνο αργότερα, στις 14 Μαρτίου 1860, οπότε την έκδοσή της συνεχίζει ο Γιαννόπουλος και κατόπιν ο Σ. Σωτηρόπουλος.

Η αποχώρηση του Σταυρόπουλου σαφώς έχει σχέση με τα οικονομικά προβλήματα των *Ελληνικών Χρονικών* ή με διαφωνίες του με τον διευθυντή Γιαννόπουλο. Η διαφωνία τους ωστόσο εξελίσσεται σε σύγκρουση, αφού ο Σταυρόπουλος εκδίδει μόνος του από τις 8 Ιουλίου 1860 την εφ. *Ο Πολίτης*. Και στις δύο εφημερίδες περιέχονται αλληλοκατηγορίες και πικρόχολα σχόλια. Η ζωή του Πολίτου υπήρξε βραχύβια, έως το φ. 36 (10 Μαρτ. 1861). Στο φ. 311 (12 Απρ. 1861) της εφ. *Αι Πάτραι*, την έκδοση της οποίας συνεχίζει από το φ. 310 (16 Ιαν. 1859) που είχε αφήσει στο Μεσολόγγι, δημοσιεύεται η ειδοποίηση: «Ενεκα περιστάσεων απροσδοκώτων εν Μεσολογγίω περαιτέρω διαμονή μας έχει καταστεί αδύνατος. Μετενεγκόντες ὄθεν το τυπογραφείον μας εις Πάτρας, όπου ανέκαθεν εἰμεθα ἀποκατεστημένοι, ἀπεφασίσαμεν να ἐξακολουθήσομεν τὴν ἐκδόσιν τῆς καὶ ἄλλοτε ἐκδιδομένης εφημερίδος “Αἱ Πάτραι” ἀντὶ τῆς “Ὁ Πολίτης”, ἣν ἐν Μεσολογγίῳ μέχρι τοῦδε ἐξεδίδομεν. Ἐλπίζομεν ὅτι οἱ κ.κ. Συνδρομηταὶ μας[...]».

Δεν είναι γνωστό σε ποιο τυπογραφείο τυπώσαν αυτό το διάστημα (1860-1861) η εφ. *Ελληνικά Χρονικά* με την οποία βρίσκεται σε σύγκρουση ο Σταυρόπουλος, ενώ ο ίδιος εκδίδει τον *Πολίτη* στο «τυπογραφείον του Πολίτου», το οποίο τον Μάρτιο 1861 μετέφερε ξανά στην Πάτρα. Πιθανόν υπήρχαν δύο τυπογραφεία στην πόλη, αφού τα *Ελληνικά Χρονικά* συνεχίζουν να εκδίδονται με την ένδειξη «Τύποις Ελληνικών Χρονικών». Ωστόσο, ο Σταυρόπουλος επανέρχεται στο Μεσολόγγι αφού αναφέρεται εκ νέου ως εκδότης των *Ελληνικών Χρονικών* τον Φεβρουάριο 1863 και έως τον Μάιο 1864 (αρ. φ. 136, 23 Μαΐου 1864). Προφανώς το καλοκαίρι του 1864 εγκαθίσταται πάλι στην Πάτρα όπου συνεχίζει την έκδοση των *Πατρών* (αρ. φ. 413, 16 Δεκ. 1866). Κατά το διάστημα Οκτωβρίου-Νοεμβρίου 1866 διευθύνει επίσης το τυπογραφείο της εφ. *Βροντή* στην Πάτρα.

Ο Σταυρόπουλος επανέρχεται στην Αιτωλοακαρνανία το έτος 1880. Εκδίδει στο Μεσολόγγι την εφ. **Αιτωλία*, με συνεργάτη τον δικηγόρο Τιμολ. Τσαγκαράκη, έως το 1885. Το 1888 αρχίζει νέα εκδοτική περίοδος της *Αιτωλίας* με εκδότη τον Χαράλαμπο *Γουργουρίνη, ο οποίος ανακοίνωσε ότι περιήλθε στην κυριότητά του το τυπογραφείο της άλλοτε εκδιδόμενης *Αιτωλίας* (δεν είναι σαφές αν ο Σταυρόπουλος μετέφερε δικές του τυπογραφικές εγκαταστάσεις στο Μεσολόγγι το 1880 και αυτές περιήλθαν στον Χ. Γουργουρίνη, ούτε αν το 1886 εγκαταστάθηκε στο Αγρίνιο με δικό του τυπογραφείο).

Το 1886 εγκαθίσταται στο Αγρίνιο όπου εκδίδει την εφ. **Πανατώλιον* έως το 1888. Τότε νοικιάζει το τυπογραφείο του στον Θ. Χαβέλλα ο οποίος εκδίδει την *Αιτωλική Συμπολιτεία*. Το 1889 ο Γ. Σταυρόπουλος επανεκδίδει την εφ. *Ο Πολίτης* που είχε αφήσει στο Μεσολόγγι το 1861. Συνεχίζει έως το 1891, οπότε απεβίωσε και συνέχισε ως κληρονόμος του ο Γεώργιος Βλαχόπουλος.

Προφανώς ο Γεώργιος Σταυρόπουλος διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στα δημοσιογραφικά πράγματα της Δυτικής Ελλάδας όπου κινείται, εργάζεται και εκδίδει εφημερίδες για 35 ολόκληρα χρόνια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Θωμόπουλος, *Ο Τύπος της Δυτικής Ρούμελης (1821-1940)*, Αθήνα 1959· Τάκης Λάμπας, *Ο Ρουμελιώτικος Τύπος 1821 - 1880*, Αθήνα 1959.

ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΑΔΗΜΑ

Ο Σταυρός του Νότου

Όργανο Πνευματικής Συντροφιάς Γιοχάνεσμπουργκ. Γιοχάνεσμπουργκ, 1961-1962, περ. Α', αρ. τχ. 1-2 και Ιούν. 1977 - Νοέ. 1984, περ. Β', αρ. τχ. 1-12. Την περ. Α' υπεύθυνος-διευθυντής-ιδιοκτήτης: Μάκης (Γεράσιμος) Τζιλιάνας. Την περ. Β' ιδιοκτησία-έκδοση: Κ. Παΐζης, Μ. Λέος, Μ. Τζιλιάνας, Ε. Παζιζός, Α. Ραυτόπουλος (1977-1979), Κ. Καλίνικος, Δ. Λέος, Ευ. Μάντζαρη, Α. Ραυτόπουλος (1979-1984). Υπεύθυνος Ύλης σύμφωνα με τον νόμο: Δ. Λέος, Υπότιτλος στην περ. Β': *Έκδοση του Πνευματικού και Καλλιτεχνικού Συνδέσμου ο Σταυρός του Νότου Νότιας Αφρικής*. Τριμηνιαίο, τριάντα έως πενήντα σελίδων, δίσηπλο, μικρού σχήματος. Τυπογραφείο: «Νέα Ελλάς» (περ. Α'), «Νέα Ελλάς» και διάφορα τυπογραφεία στην Αθήνα (περ. Β'). Διεύθυνση: 315 Commercial Exchange 7 Harrison Street, Johannesburg, PO Box 53. Τηλέφωνο: 011-8341357.

Εκδόθηκε για πρώτη φορά στο Γιοχάνεσμπουργκ το 1961 από τον ποιητή Γερασιμο (Μάκη) Τζιλιάνο που το μοίραζε δωρεάν σε συμπόσια καλλιτεχνών και διανοουμένων στην «πόλη του χρυσού». Ο Τζιλιάνος ήταν μέλος της «Πνευματικής Συντροφιάς Γιοχάνεσμπουργκ» από το 1977 έως τη μετανάστευσή του στη Νέα Υόρκη το 1979. Η ιδιοκτησία του περιοδικού (που συντηρείτο από χρηματικές δωρεές μελών της «Συντροφιάς») πέρασε έως το τελευταίο του τεύχος στους Δ. Λέο, Κ. Καλίνικο, έναν ζωγράφο ολκής, Α. Ραυτόπουλο και Ε. Μάντζαρη. Ο Δ. Λέος ήταν ακόμα υπεύθυνος για την εκτύπωση του περιοδικού κατά τη δεύτερη περίοδο λόγω της μεγάλης του γνώσης της αθηναϊκής αγοράς.

Το περιοδικό ήταν ένα αμάλγαμα διαφόρων λογοτεχνικών μελετών, πρωτοεμφανιζόμενων ποιημά-

των, διηγημάτων και διαφόρων άλλων ειδών καλλιτεχνικής δημιουργίας. Ακόμα, για πρώτη φορά στη Νότια Αφρική παρουσίασε κριτικά την δημιουργία μαύρων ποιητών και διανουμένων με τους οποίους μέλη της «Συντροφιάς», όπως ο Ευάγγ. Μάντζαρης και ο Δ. Λέος, είχαν στενές επαφές. Ανάμεσά τους ήταν ο Ο. Μτσαλι, ο Α. Σμωλ, ο Α. Φουγκαρντ και ο Σ. Γκρέυ. Ο υπότιτλος του ήταν τότε «Έκδοση του Πνευματικού και Καλλιτεχνικού Συνδέσμου ο Σταυρός του Νότιου Νότιας Αφρικής». Υπήρξε ένα σοβαρό πολιτισμικό περιοδικό που το κλείσιμο του άφησε σοβαρό κενό στη Νότια Αφρική.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, Ιδιωτική συλλογή Ευάγγ. Μάντζαρη (υπλ. σ.).

ΠΗΓΗ: Συνεντεύξεις με όλους τους πρωτεργάτες.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΑΝΤΖΑΡΗΣ

Στέμμα

Επίσημον Όργανον του Εθνικού Κόμματος Χιτών. Μυτιλήνη, 11 Σεπτ. 1946 - 17 Νοε. 1973, αρ. φ. 1-6174. Ξαναβγήκε ένα χρόνο αργότερα, αλλά για ένα πολύ μικρό χρονικό διάστημα. Υπεύθυνος: Βασίλειος Βαλέκτσουλου. Ιδιοκτήτης: Γεώργιος Βιτούλιας. Από τις 23 Νοε. 1950 (αρ. φ. 794) συνεκδότης-συνδιευθυντής και υπεύθυνος τυπογραφείου ο Λεωνίδας Τζαμτζόγλου, από χρόνια συντάκτης της. Άλλοι υπότιτλοι: *Επίσημον όργανον του Εθνικού Αγροτικού Κόμματος Χιτών Λέσβου* (από το φ. 381, 13 Μαρτ. 1948)· *Όργανον των Εθνικών και Τοπικών Λεσθιακών Συμφερόντων* (από το φ. 794, 23 Νοε. 1950)· *Όργανον του Λαϊκού Ενωτικού Κόμματος εν Λέσβω* (από το φ. 867, 27 Μαΐου 1951)· *Όργανον του Ελληνικού Συναγερμού* (από το φ. 1151, 21 Απρ. 1953)· *Όργανον της Εθνικής Ριζοσπαστικής Ενώσεως* (1955)· *Πρωινή Εφημερίς Εθνικών Αρχών* (αρ. φ. 2209, 25 Μαΐου 1960)· *Καθημερινή Πρωινή Εφημερίς Εθνικών Αρχών* (από το φ. 2300, 16 Νοε. 1960)· *Όργανον Αγροιστικών Συμφερόντων του Νομού Λέσβου* (από το φ. 3459, 6 Οκτ. 1964). Καθημερινή, δισέλιδη/τετρασέλιδη, επτάστυχη/εξάστυχη/πεντάστυχη, διαστάσεων 55x43 εκ. / 45x31 εκ. ή 52x40 εκ (1960) / 43x30 εκ. (1964)· οι αλλαγές στο σχήμα θα συνεχιστούν έως το τέλος. Τιμή φύλλου: 500 δρχ. / 1,5 δρχ. (1960). Τριμηνιαίες συνδρομές: 18000 δρχ. (αρχικά). Το 1964: ετήσιες συνδρομές για τους δημούς 500 δρχ., για τις κοινότητες 300 δρχ., για τις τράπεζες 600 δρχ. και 300 δρχ. για τους ιδιώτες· οι συνδρομές αυτές θα παραμείνουν σταθερές έως το κλείσιμο της εφημερίδας, πλην εκείνης των τραπεζών που θα γίνει 750 δρχ. από το 1971. Υπεύθυνος για την ύλη και προϊστάμενος τυπογραφείου: Σταύρος Επαμεινώνδας. Ιδιοκτήτο τυπογραφείο στο Μέγαρο Βουρνάζου όπου και η Λέσχη των Χιτών.

Ο ιδιοκτήτης της εφημερίδας ήταν βουλευτής του Ελληνικού Συναγερμού και της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις) από το 1951 έως το 1964 (επτά εκλογικές διαδικασίες). Για πολλά χρόνια αρθρογράφος της ήταν ο Αθανάσιος *1 Κράβαλης, ο οποίος αν και δεν μνημονεύοταν στην «ταυτότητα» της, υπέγραφε συνήθως τα άρθρα του, κατά κανόνα ακροδεξιών θέσεων: «Αλλά είπομεν και χθες, Την σημερινήν επανάστασιν των συνταγματαρχών δεν την εκφράζουν πλέον ούτε οι ελληνικοί στρατώνες μόνο, αλλά ούτε και οι συνταγματάρχαι που την εσχεδιάσαν και την πραγματοποίησαν. Έγινε πλέον αυτή μία πορεία εθνική. Με βεβαίαν μεν αρχήν μία ημερομηνίαν, την 21^η Απριλίου, αλλά με τέρμα την ημέραν ο ήλιος της οποίας θα φωτίση την πλήρη και ασφαλή των σκοπών της επιτυχίαν. Έγινεν από επανάστασις των συνταγματαρχών, επανάστασις του λαού που έχει επί την αρχηγίαν του τους Έλληνας συνταγματάρχας», γράφει την Τρίτη 20 Ιουνίου 1972 (αρ. φ. 5747). Παρόμοιος ήταν οι θέσεις του και της εφημερίδας σε όλη την διάρκεια της έκδοσής της.

Στην εφημερίδα πλην των πολιτικών σχολίων και ειδήσεων δεν δημοσιεύθηκαν ρεπορτάζ, χρονογραφήματα, λογοτεχνικά κείμενα κ.λπ. Η μόνη σταθερή στήλη ήταν εκείνη των «Αθλητικών» την οποία έγραφε ο Γιώργος Κουκουμειλίδης με το ψευδώνυμο «Φίλαδλος».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΔΚΒΜ (ελλ. σ.), ΕΒΕ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Μίσσιος, *Εφημερίδες, περιοδικά, προγράμματα Μυτιλήνης*. Μυτιλήνη 1989. λ/α 25, σ. 20· Αντ. Πλάτων, *Η ιστορία της λεσθιακής δημοσιογραφίας*, π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1991), 210, 212· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 311.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Το Στέμμα

Ημερησία πολιτική εφημερίς. Αθήνα, 19 Δεκ. 1921 - 26 Σεπτ. 1922, αρ. φ. 1-269. Διευθυντής: Αντ. Λιθιεράτος και Κ. Πανάς (έως τις 22 Απρ. 1922). Έκτοτε, ο Λιθιεράτος εμφανίζεται ως ο μοναδικός διευθυντής και ιδιοκτήτης. Ο Κ. Περεσιάδης είχε τη δημοσιογραφική διεύθυνση, έως την 10^η Μαρτ. 1922, όταν για λόγους υγείας, όπως δήλωνε η εφημερίδα, την εγκατέλειπε για να παραμείνει όμως πολιτικός αρθρογράφος. Αρχισυντάκτης διετέλεσε ο Δ. Πατόπουλος και από τις 8 Αυγ. 1922 ο Γ.Α. Καραντζας, ενώ διευθυντής της ύλης ο Τόλης Δασκαλάκης. Καθημερινή, οκτασέλιδη (αρ. φ. 1) / τετρασέλιδη (στη συνέχεια), εξάστυχη, διαστάσεων 59x43 εκ. Στην πρώτη σελίδα του πρώτου φύλλου υπάρχει εικόνα που αναπαριστά τον λαό ο οποίος στηρίζει και φρουρεί

το βασιλικό στέμμα, το «Άγιον αυτό σύμβολον της ελευθερίας του, της Ανεξαρτησίας του και της Εθνικής τιμής του». Τιμή φύλλου: 20 λεπτά. Συνδρομές: εσωτερικού ετήσια 80 δρχ., εξαμηνιαία 40 δρχ., εξωτερικού ετήσια 140 φρ., εξαμηνιαία 70 φρ., Αμερικής 12 δολ., Αιγύπτου 160 γρόσια διατίμησις. Δεν αναφέρεται τυπογραφείο.

Αντιβενιζελική εφημερίδα που υποστήριξε καταρχάς την κυβέρνηση Γούναρη και άσκησε έντονη κριτική στον Νικόλαο Στράτο γιατί παραβίασε «την ιδεολογία του ελληνικού λαού», την «εκδηλωθείσαν» με την ψήφο της 1^{ης} Νοεμβρίου. Δήλωνε ότι μετείχε με άλλες συναδέλφους στον αγώνα υπέρ των παθόντων κατά τη διάρκεια της «βενιζελικής τυραννίας» για την αποζημίωσή τους. Από τον Ιούνιο 1922 στράφηκε υπέρ του Ι. Μεταξά, του οποίου δημοσίευσε τις απαντήσεις στην δημοσιογραφική επίθεση της εφ. *Πρωτεύουσα*. Στο *Ημερολόγιό* του, ο Μεταξιάς καταγράφει εξάλλου τον Ιούλιο δήλωση πολιτικής φιλίας προς αυτόν του Λιθιεράτου. Μετά την ήττα στη Μικρά Ασία απέδωσε την ευθύνη στην «επικατάρατο κυβέρνησιν» και τον «συνένοχο» πολιτικό κόσμο και ζητούσε από τον στρατό «να αναστηλώσει εις την Θράκην το απόρρητον μέτωπον της Εθνικής Ασφαλείας». Την «Επανάσταση» θεώρησε ως κατάσταση που αναγνώριζε όλος ο ελληνικός λα-

ός, συνιστούσε όμως την αποφυγή της ανάληψης της εξουσίας από βενιζελικούς, γιατί θα ισοδυναμούσε με εμφύλιο σπαραγμό. Η έκδοση της εφημερίδας διακόπηκε οριστικά στις 26 Σεπτεμβρίου 1922.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Στεφανόπολι, Αντώνιος-Γζανετάκης

(Κορσική, 1839 – Αθήνα, 1913). Δημοσιογράφος και συγγραφέας. Προερχόταν από επιφανή οικογένεια της Μάνης, η οποία μετόικισε γύρω στο 1675-1676 στην Κορσική (σύμφωνα με πληροφορίες η οικογένεια των Στεφανόπουλων ή Στεφανόπολι καταγόταν από την αυτοκρατορική οικογένεια της Τραπεζούντας, τους Κομνηνούς). Ολοκλήρωσε τις σπουδές του στην Φλωρεντία.

Εγκαταστάθηκε το 1863 στην Αθήνα, όπου εργάστηκε ως καθηγητής της γαλλικής γλώσσας στο «Ελληνικόν Εκπαιδευτήριον» του Γ.Γ. Παππί[παιδόπουλου. Με την υπογραφή Α. Ζανετάκης Στεφανόπουλος δημοσιεύθηκε στο π. **Πανδώρα* άρθρο του με τίτλο «Περί του γαλλικού μιδιστορηματος και της επί τ'α εν Ελλάδι ήδη». Επρόκειτο για την ελληνική μετάφραση του λόγου που εξεφώνησε στα γαλλικά την ημέρα της απονομής των βραβείων στους μαθητές του εκπαιδευτηρίου· το κείμενο αυτό δημοσιεύθηκε στα γαλλικά στην εφ. *La Grèce* (αρ. φ. 78, έτ. 7^ο, 5/17 Ιουλ. 1869) και κυκλοφόρησε αυτοτελώς με τον τίτλο *Discours sur le roman français et son influence sur les mœurs de la Grèce* (χ.χ.) και στα ελληνικά με τον τίτλο *Λόγος περί του γαλλικού μιδιστορηματος και της επιρροής αυτού επί τα εν Ελλάδι ήδη*.

Ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία και υπό το ψευδώνυμο Alfred Mèlek συνεργάστηκε αρχικά ως πολιτικός αρθρογράφος και ρεπόρτερ επί δύο χρόνια με την εφ. *L'Indépendance Hellénique* (1866-1867) και στη συνέχεια ανέλαβε, πάντα με το ίδιο ψευδώνυμο, την αρχισυνταξία των επίσης γαλλόφωνων αθηναϊκών εφ. *La Grèce* (20 Αυγ./1 Σεπτ. 1867 - Ιούν. 1868), που υποστήριζε τον Αλ. Κουμουνδούρο, και την *Le Courrier d'Athènes*, την ημεπίσημη εφημερίδα της κυβέρνησης Δ. Βούλγαρη, μεταπηδώντας έτσι από την αντιπολίτευση στη συμπολίτευση. Αυτές οι εναλλαγές προκάλεσαν ποικίλες συγκρούσεις και αντεγκλήσεις μεταξύ των γαλλόφωνων εφημερίδων· ο Στεφανόπολι κατηγορείται τότε για έλλειψη πολιτικής σταθερότητας και για χρηματική ιδιοτέλεια στις σχέσεις του με τις τρεις γαλλόφωνες εφημερίδες.

Στις 9/21 Μαΐου 1870 προσχωρεί στην *Indépendance Hellénique*, από όπου επιτίθεται στην εφ. *La Grèce* και τον εκδότη της Ι. Κασσανδρέα. Σε απάντησή του «*Quelques mots en réponse à M. Zanetaki*» (*La Grèce*, αρ. φ. 26. 4 Ιουν. 1870), ο Κασσανδρέας θα ταυτίσει τα ποικίλα ονόματα που χρησιμοποιούσε ο Στεφανόπολι: «*Un des ex-rédacteurs de notre journal, M. Zanetaki, dit Mélek, dit Stéphanopoli*». Την ίδια πληροφορία σημειώνει και η εφ. *Εκλεκτική* (αρ. φ. 74, 24 Μαΐου 1870): «*Η εφ. Grèce εστερήθη του συντάκτου της κ. Ζανετάκη Στεφανοπόλιδος μετακληθέντος εις άλλην γαλλικήν υπό το όνομα Alfred Malek*». Λίγο αργότερα, το 1875, ο Στεφανόπολι απέκτησε το δικό του φύλλο, *Le *Messager d'Athènes*, που εξυπηρετούσε τα ελληνικά συμφέροντα στο εξωτερικό. Παράλληλα, το 1878, διετέλεσε επί μακρόν ανταποκριτής της εφημερίδας του Léon Gambetta *République Française* της οποίας υπήρξε ο βασικός πληροφορητής σε σχέση με τα ελληνικά πράγματα κατά την περίοδο διεξαγωγής του Συνεδρίου του Βερολίνου.

Υπήρξε πρωτεργάτης της ίδρυσης της πρώτης Ένωσης Ελλήνων Δημοσιογράφων (γύρω στο 1889), της οποίας διετέλεσε και πρόεδρος. Στη διάρκεια της θητείας του, προήγαγε και επικούρησε την ελληνική δημοσιογραφία, διαπραγματευόμενος τα δημοσιογραφικά συμφέροντα με πολιτικές προσωπικότητες της εποχής, όπως ο Χαρίλαος Τρικούπης. Στη συνέχεια, το 1895, ίδρυσε πρακτορείο ειδήσεων, με το όνομα «*Τηλεγραφικών Πρακτορείον Στεφανόπολι*». Για μεγάλο χρονικό διάστημα είχε προσπαθήσει να οριστεί αντιπρόσωπος του γαλλικού πρακτορείου ειδήσεων Havas, και να συνεργαστεί με άλλα ξένα πρακτορεία ειδήσεων, όπως φαίνεται από τη σχετική αλληλογραφία του. Το 1906 το πρακτορείο άρχισε να λειτουργεί ως ιδιότυπος ιδιωτικός οργανισμός με τίτλο «*Αθηναϊκόν Πρακτορείον*» (*Agence d'Athènes*), ενώ η κυβέρνηση αναλαμβάνει την επιχορήγησή του. Ως διευθυντής αναφέρεται τότε ο Ιωάννης Παρρέν. Μετά τον θάνατο του Στεφανόπολι τη διεύθυνση ανέλαβε η κόρη του Ιωάννα *Στεφανόπολι.

Στον πολιτικό χώρο διακρίθηκε αμέσως μετά την έλευση του στην Αθήνα, το 1863, περίοδο κατά την οποία (ύστερα από την εκδίωξη του βασιλιά Όθωνα) διεξαγόταν εμφύλια διαμάχη («*Ιουλιανά*»). Οστόσο, ασχολήθηκε παράπλευρα με την πολιτική, μεταφέροντας ένα σημαντικό έγγραφο από τους πρεσβευτές των τριών Μεγάλων Δυνάμεων προς τον

πρόεδρο της Β' Εθνικής Συνελεύσεως. Το έγγραφο αυτό επεδίωκε και πέτυχε την επίτευξη ειρήνης μεταξύ των αντίπαλων παρατάξεων, δηλαδή των «*Πεδινών*» και των «*Ορεινών*». Παρόλο που υπήρξε ιδιαίτερα ακροασιμένος προς τα ελληνικά συμφέροντα, δεν απέβαλε ποτέ τη γαλλική του υπηκοότητα αποτέλεσμα του οποίου ήταν να αρνηθεί τη θέση του γενικού γραμματέα στο υπουργείο Εξωτερικών και του χαρτοφυλακίου του ίδιου υπουργείου επί κυβέρνησης Σωτηροπούλου, το 1892.

Το 1896 είχε κυκλοφορήσει το φυλλάδιο *Le facteur grec dans le problème oriental* (21897), πρώτη έκδοση της Εταιρείας «*Ο Ελληνισμός*». Συνέγραψε επίσης διάφορα φιλολογικά έργα όπως τα «*Clidona*» *Athènes moderne, Τα ελληνικά πουλιά*, κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΜΜ (Αρχείο Αντωνίου και Μαρίας Στεφανόπολι, αρ. 200).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: π. Πανδώρα, τ. 20 (1869-1870), φυλλ. 460 και 461· *Εγκυκλοπαίδικόν Λεξικόν*, τ. 11, Αθήνα, εκδ. Ελευθερουδάκη, 1927-1931, σ. 777· *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. ΚΒ', Αθήνα, Π. Δρανδάκης / εκδ. Ο Φοίνιξ, 1950-1980 (2^η αν. εκδ.), σ. 367-368· *Νεώτερον Εγκυκλοπαίδικόν Λεξικόν*, τ. 17, Αθήνα, εκδ. Ήλιος, σ. 273· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σσ. 159-160, 244-245· *Μέγα Ελληνικόν Βιογραφικόν Λεξικόν Βοβολίνη*, τ. 2, Αθήνα, εκδ. Βιομηχανική Επιθεώρησις, 1958-1962, σ. 425· Σπ. Β. Μαρκεζίνης, *Πολιτική ιστορία της Νεώτερης Ελλάδος*, τ. 1, Αθήνα, εκδ. Πάπυρος, 1966-1968, σ. 135· Π. Καρυκόπουλος, *200 χρόνια ελληνικού τύπου: 1784-1984*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρης, 1984, σ. 110-113· Αθηνά Γεωργαντά, *Εμμανουήλ Ροΐδης. Η πορεία προς την «Πάπυσα Ιωάννα»*, Αθήνα, εκδ. Ιστός, 1993· *Ελλάς. Η ιστορία και ο πολιτισμός του ελληνικού έθνους από τις απαρχές μέχρι σήμερα*, τ. 2, Αθήνα, εκδ. Πάπυρος, 1998, σ. 140· *1905-2005, Ένας αιώνας ειδήσεις*, Αθήνα, εκδ. Αθηναϊκού Πρακτορείου Ειδήσεων, 2005, σσ. 16, 104.

ΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

Στεφανόπολι, Ιωάννα Ζ.

(Αθήνα, 1878-1953). Κόρη του Αντωνίου *Στεφανόπολι Τζαννετάκη. Φοίτησε στο «*Ελληνικόν Παρθενγωγείον*» της Αικατερίνης Λασκαρίδου (1883-1887), με πολύ καλές επιδόσεις, σύμφωνα με τους σωζόμενους ελέγχους σπουδών της. Συνέχισε τη φοίτησή της στο «*Ελληνικόν Λύκειον*» Ι.Χ. Σιμοπούλου (1889-1890). Εγγράφηκε το 1890 στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και θεωρείται από τις πρώτες, αν όχι η πρώ-

τη, γυναίκα φοιτήτρια στο ελληνικό Πανεπιστήμιο. Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο Παρίσι. Εργάστηκε κοντά στον πατέρα της και «ακατάπνητος, ακαταπόνητος, γράφει, μεταφράζει, συγκεντρώνει ύλην, παρακολουθεί με ακοίμητον προσοχήν –και εις το τυπογραφείον ακόμη– την εμφάνισιν εκάστου φύλλου της εφημερίδος της, και από το δροσερόν, το βαδύ, το μελετώμενον πνεύμα της, παράγεται εργασία εκτιμωμένη από σφαιράς ανωτέρας πνευματικής μορφώσεως και αντιλήψεως», σύμφωνα με την Ευγενία *Ζωγράφου. Μετά τον θάνατο του πατέρα της (1913) ανέλαβε τη διεύθυνση της εφ. *Le *Messenger d'Athènes* την οποία μετατρέπει σε καθημερινό φύλλο. Αναλαμβάνει επίσης τη διεύθυνση του Τηλεγραφικού Πρακτορείου, που είχε ιδρύσει ο πατέρας της και που από το 1906 άρχισε να λειτουργεί ως ιδιότυπος Ιδιωτικός Οργανισμός, με την επωνυμία Αθηναϊκό Πρακτορείο (*Agence d'Athènes*), ενώ η κυβέρνηση ανέλαβε την επιχορήγησή του. Σε επιστολές της 5^{ης} Ιανουαρίου 1919 ο υπουργός των Εξωτερικών παρακαλεί το Λογιστήριο να ενεργήσει τα δέοντα «ίνα καταβληθώσι τη Δεσποινίδι Ιωάννα Στεφανόπολι, Διευθντρία του Πρακτορείου Αθηνών Δραχ. εννέα χιλιάδας πεντακοσίας ως πρώτη εξάμηνος επιχορήγησις του τρέχοντος έτους συμφώνως τω 7ω άρθρω του μετ' αυτής συμφωνητικού». Μια δεύτερη παρόμοια επιστολή (10 Ιουν. 1919) αναφέρεται σε νέα καταβολή για το δεύτερο εξάμηνο. Τα αρχεία Στεφανόπολι του Μουσείου Μπενάκη περιλαμβάνουν τακτική αλληλογραφία τους με το πρακτορείο Havas σχετικά με τη συνεργασία του στην αναμετάδοση των ειδήσεων καθώς και με άλλα ξένα πρακτορεία ειδήσεων, όπως το Reuters, με τα οποία μετά από πολλές διαπραγματεύσεις συμφωνήθηκε να συνεργαστεί το Αθηναϊκό Πρακτορείο.

Πολιτική αρθρογράφος, κατά κύριο λόγο, η Στεφανόπολι ασχολείται συστηματικά με σοβαρά εθνικά θέματα και προκαλεί ενδιαφέρουσες συζητήσεις και αντιλλαγές απόψεων. Νεότατη, μελέτησε ιδιαίτερα τα ελληνικά ζητήματα, όπως το Μακεδονικό και το Δωδεκανησιακό πρόβλημα, αρθρογραφώντας ανυπόγραφα στην εφ. *Le Messenger d'Athènes* και εκδίδοντας στη συνέχεια σχετικά φυλλάδια ήδη πριν από τους Βαλκανικούς Πολέμους. Το 1903 κυκλοφορούν επώνυμα τρία φυλλάδιά της (*Bulgares contre Hellènes, Grecs et Bulgares en Macédoine, Trente deux ans de propagande roumaine en Macédoine: les Koutzovalaques et l'hellénisme*) όπου επιχειρηματολογεί υπέρ των ελληνικών θέσεων και παρέχει στατιστικά και εθνογραφικά στοιχεία. Τα φυλλάδια

αυτά απέστειλε σε πλήθος παραληπτών στο εξωτερικό, πολλοί από τους οποίους την ευχαριστούν θερμά και την συγχαιρούν για την ενημέρωσή πάνω σ' ένα τόσο λεπτό θέμα καθώς και για τη στερεότητα του ύφους της γραφής της: «Η πυκνή επιχειρηματολογία, τα τόσο θεμελιωμένα στατιστικά στοιχεία και η σαφήνεια της έκδεσης καθιστούν τα άρθρα σας πολύτιμα για οποιονδήποτε θα ήθελε να ενημερωθεί σχετικά με την παρούσα κατάσταση του Μακεδονικού ζητήματος» (ΙΑΜΜ, φακ. 56, επιστολή στα γαλλικά 8 Νοε. 1903). Ανάλογη μεγάλη αποδοχή από τους διανοούμενους της εποχής, στην Ελλάδα και το εξωτερικό, γνώρισε και αργότερα, το 1912, το βιβλίο της *Le îles de l'Égée, leurs privilèges, avec documents et notes statistiques*, όταν ανέκυψε το ζήτημα της τύχης των Δωδεκανήσιων. Βιβλίο, ωστόσο, που ο ελληνικός τύπος «παρήλθεν εν σιγή», αφού «δεν εκρίθη άξιον ούτε προσοχής, ούτε αναγραφής, ούτε ενδιαφέροντος».

Στο πλαίσιο της συστηματικής εκστρατείας για την ενημέρωση των κυβερνήσεων και της κοινής γνώμης της Δύσης που οργάνωσε η κυβέρνηση Βενιζέλου, στα χρόνια 1917-1918 και εν όψει της Διάσκεψης της Ειρήνης στο Παρίσι (1919), με σκοπό να προβάλλει τις ελληνικές θέσεις, τις εδαφικές διεκδικήσεις και τα προβλήματα των ελληνικών πληθυσμών της Μικράς Ασίας, η Στεφανόπολι κλήθηκε να συνδράμει την προσπάθεια με άρθρα και συνεντεύξεις στο εξωτερικό. Συνέντευξή της, π.χ., με τίτλο «Greeks in Turkey, Their Sufferings and Claims» δημοσιεύτηκε τον Οκτώβριο 1918 στην εφ. *Manchester Guardian* και δύο εμπειριστατωμένα άρθρα της σχετικά με τους αλύτρωτους Έλληνες, στην αγγλική εφ. *New Europe*. Ο Έλληνας πρεσβευτής στο Λονδίνο, Δ. Κακλαμάνος, ενημερώνει την Κεντρική Υπηρεσία ότι αναδημοσίευσε το άρθρο αυτό σε δύο χιλιάδες αντίτυπα με σκοπό να τα αποστείλει στην Αμερική. Πεντακόσια αντίτυπα ζητούσε επίσης και η ελληνική πρεσβεία της Στοκχόλμης για το προπαγανδιστικό της έργο. Τα άρθρα κυκλοφόρησαν και σε γαλλική μετάφραση με τον τίτλο *Les Grecs en Turquie: deux articles traduits de l'anglais*, 1919.

Αντίθετα με τον πατέρα της η Ι. Στεφανόπολι δια υπογράφει πλέον τακτικά το κύριο άρθρο του *Messenger d'Athènes*. Το 1938 όμως δεν υπάρχει ούτε μία υπογραφή της σε κύριο άρθρο, το οποίο φέρει συνήθως το όνομα του Ν. Μοσχόπουλου. Είναι η περίοδος που η λογοκρισία, όπως και παλαιότερα (1926-1935), στέλνει οδηγίες τι πρέπει να δημοσιεύουν οι εφημερίδες και μάλιστα τα ποια σελίδα να παρου-

σιάζεται το κάθε κείμενο. Στο αρχείο Ιωάννας Στεφαννόπολι περιέχεται πλήθος τέτοιων σημειωμάτων των ετών 1937-1941 με τη σημείωση στον φάκελο «Σημειώματα για τις εφημερίδες για υποχρεωτική δημοσίευση». Ανεξάρτητη προσωπικότητα, υποστήριξε πάντα τις εθνικές θέσεις των Ελλήνων, ενίοτε με υπερβολή, κρατώντας αντικομμουνιστική στάση.

Η Στεφαννόπολι, καταπιάνεται επίσης με πολιτισμικά ζητήματα: αρχαιολογικά θέματα, κριτική βιβλίου και μουσικής καθώς και μεταφράσεις λογοτεχνικών έργων παρουσιάζονται τακτικά στην εφημερίδα της. Το γλωσσικό, με αφορμή το θέμα της διδασκαλίας της νέας ελληνικής γλώσσας στο εξωτερικό, απασχόλησε για πολύ καιρό τις στήλες της εφημερίδας και η συζήτηση ανάμεσα στους γλωσσολόγους και δημοσιογράφους που φιλοξενούνται σ' αυτή και στους αντιπάλους τους παίρνει διαστάσεις οξείας γλωσσικής αντιπαράθεσης, που φτάνει ακόμα και σε σχετική επερώτηση στη Βουλή από τον Κυριακούλη Μαυρομιχάλη. Ουσιαστικά οι επιθέσεις στρέφονταν εναντίον του Ψυχάρη που διδασκε τότε στη Σχολή Ανατολικών Γλωσσών του Παρισιού.

Επί των ημερών της η εφημερίδα γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη και εμβέλεια και η προσωπικότητά της σφράγισε τον ελληνικό Τύπο. Η ίδια θα συνεργαστεί και με ξενόγλωσσα περιοδικά που αποβλέπουν να προβάλουν τον πολιτισμό της νεότερης Ελλάδας και της ελληνικής παιδείας διαχρονικά. Παράδειγμα, η εμπειροστατημένη συμβολή της στον πανηγυρικό τόμο του π. Λ' **Hellénisme contemporain (1453-1953. Le cinq-centième anniversaire de la Prise de Constantinople*. Αθήνα 1953) με θέμα: «L'École, facteur du réveil national» (Το [ελληνικό] Σχολείο, παράγοντας εθνικής αφύπνισης).

Η γαλλική κυβέρνηση την τίμησε το 1950 με το παράσημο της Λεγεώνας της Τιμής, με την ευκαιρία της επετείου των εβδομηνταπέντε χρόνων της εφ. *The Messenger d'Athènes*. Σε σχέδιο επιστολής του αρχείου της προς υπουργό, που δεν κατονομάζεται, η Ιωάννα Στεφαννόπολι αναφέρεται: στην γαλλική τιμητική αναγνώριση καθώς και στη στάση της τότε ελληνικής κυβέρνησης «που δεν ήρθε τίποτε καλύτερο παρά να δηλώσει ότι ο *Messenger* ήταν άχρηστος και να τον πιάσει». Υπενθυμίζει, ωστόσο, ποια ήταν η άποψη του Βενιζέλου για εκείνη και ότι ο Γεώργιος Παπανδρέου «είχε συχνά κρίνει πως δεν ήταν άχρηστη [η εφημερίδα της], ότι τα άρθρα και οι ιδέες της να κοινοποιούνται μέσω του *Messenger* σε εκείνους που δεν μπορούσαν να τα διαβάσουν στα ελληνικά».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: IAMM (Αρχείο Ιωάννας Στεφαννόπολι, αρ. 200), ΙΑΥΕ (φρακ. Γ', 106, 3, 9).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: π. *Αττικών Μουσείων*, τ. 3, τχ. 14 (1890), 146 (φωτογραφία με τη λεζάντα «Ιωάννα Στεφαννόπολι. Η πρώτη Ελληνίσ φοιτήτρια του Εθνικού Πανεπιστημίου»)· Ευγενία Ζωγράφου, «Η Δις Στεφαννόπολι και το βιβλίο της», π. *Ελληνική Επιδείξις*, τ. Ε', τχ. 58-59 (Αυγ. Σεπτ. 1912), 254-255· Dimitri Kitsikis, *Propagande et "Pressions" en politique internationale. La Grèce et ses revendications à la Conférence de la Paix (1919-1920)*, Παρίσι, PUF, 1963· Ρένα Σταυριδίδη Πατρικίου, *Δημοτικισμός και κοινωνικό πρόβλημα*, Αθήνα, Ερμής, 1976· Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, *Η μέση εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830-1839)*, Αθήνα, ΙΑΕΝ, 1986, σ. 331-333· Βάσω Μέντζου, «Ο ξενόγλωσσος ελληνικός τύπος», στον τόμο *Ο Ελληνικός Τύπος 1784 έως σήμερα. Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών/ΕΙΕ, 2005, σ. 104-106.

ΒΑΣΩ ΜΕΝΤΖΟΥ – ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΣΙΑ

Στεφάνου, Πέτρος του Μιχαήλ

(Άνω Σύρος, 1873 - Ερμούπολη, 1932). Δημοσιογράφος και εκδότης εφημερίδων. Η ισχυρότερη, πιθανώς, προσωπικότητα του συριανού Τύπου στον 20^ο αιώνα. Γόνος διακεκριμένης, αν και όχι εύπορης, οικογένειας της Άνω Σύρου και εξάδελφος των πανεπιστημιακών καθηγητών Κυπριασμού Στεφάνου (μαθηματικού) και Κλώνια Στεφάνου (ανθρωπολόγου και ερασιτέχνη αρχαιολόγου), απέκτησε εγκύκλια μόρφωση στο οικογενειακό του περιβάλλον, όπου έμαθε και γαλλικά. Ανήσυχο και ζωηρό πνεύμα, ξεκίνησε το δημοσιογραφικό του στάδιο από τη γενέτειρά του Σύρο, το 1890 με συνεργασίες του στην εφ. *Χρόνος* του Νικολάου Χαλαβαζή.

Το 1892 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου, εκτός από τα διάφορα καθολικά έντυπα της εποχής (*Χρόνος*, *Ανατολή*, *Καθολική Επιθεώρηση*, *Χριστιανική Εστία*, *Αρμονία*), έγραφε στις εφ. *Αθηνά*, *Πολιτεία* και, κυρίως, στην εφ. **Ακρόπολις* του Βλάση *Γαβριηλίδη που υπήρξε και ο «μέντοράς» του. Για μικρό διάστημα εξέδωσε, μαζί με τον Κ. Πολύδορο, την εφ. **Φωνή των Κυκλάδων και Αθηνών*.

Το 1901 επέστρεψε στη γενέτειρά του Σύρο, όπου, αρχικά, εξέδωσε το σατιρικό φύλλο *Γάτος*, το ποικίλης ύλης φυλλάδιο *Σύρος* και από το 1907 έως τον Απρίλιο 1918 την **Αυγή*, στην οποία, εκτός από τους συριανούς λόγιους, συνεργάστηκαν εξέχουσες προσωπικότητες της αθηναϊκής πνευματικής και επισημονικής ζωής.

Το 1916 παραλαμβάνει από τον έως τότε ιδιοκτήτη του Ρωσέτο Γαβαλά το **Βήμα*, το οποίο αντικαταστάθηκε, το 1919, από τον *Κυκλαδίτη*. Παράλληλα

εκδίδει το βραχύβιο αντιβενιζελικό φυλλάδιο *Φίλος του Λαού*. Ύστερα από την αναγκαστική διακοπή της έκδοσης του *Κυκλαδίτη* το 1920, λόγω επεμβάσεως της βενιζελικής κυβέρνησης, ο Π.Μ. Στέφανος προχώρησε την ίδια χρονιά στην έκδοση της εφ. **Κυκλαδική*, «τρισεβδομαδιαία ανεξάρτητος πολιτική και κοινωνική εφημερίς». Την έκδοσή της συνέχισε έως τον πρόωρο θάνατό του το 1932. Μετά τον θάνατό του τη συνέχισαν οι δύο γιοι του, Μιχαήλ και Πίος Στέφανος.

Αντιβενιζελικός και φιλομοναρχικός στη διάρκεια του Εθνικού Διχασμού, οπότε και υπέστη δίωξεις (φυλάκιση) από το βενιζελικό καθεστώς της περιόδου 1917-1920, μετακινήθηκε σταδιακά, στη διάρκεια της δεκαετίας του 1920 και, κυρίως, στη διάρκεια της βενιζελικής «τετραετίας» 1928-1932, στο βενιζελικό στρατόπεδο, ακολουθώντας την αντίστοιχη πολιτική τροχιά του φίλου του συριανού πολιτικού Εμμανουήλ Λαδόπουλου (1870-1936), υπουργού των μετανοεμβριανών κυβερνήσεων (1920-1922), πολιτικού κληρονόμου του αποφραμισμένου με την εκτέλεση του Νικόλαου Στράτου μικρού «Μεταρρυθμιστικού Κόμματος» και, αργότερα, υπουργού Οικονομικών της παγκαλικής δικτατορίας. Ο Π.Μ. Στέφανος υπήρξε επίσης, μέχρι του θανάτου του, θερμός υποστηρικτής του από το 1923 δημάρχου της Ερμούπολης Επαμεινώνδα Παπαδάμ.

Την ισχυρή προσωπικότητα και την αγωνιστική ιδιοσυγκρασία του ο Π.Μ. Στέφανος αφιέρωσε σε όλη τη διάρκεια του δημοσιογραφικού του σταδίου, περισσότερο ακόμη και από την εκάστοτε πολιτική ιδεολογία του, στην περιφρούρηση των δικαιωμάτων της μικρής κοινότητας των ελλήνων καθολικών. Πιστός καθολικός και πολιτικά ανέκαθεν φιλελεύθερος, παρά τον αρχικό αντιβενιζελισμό του και τον εν γένει κοινωνικό συντηρητισμό του, υπεράσπισε με σπάνιο θάρρος και παρηρσία την ελληνικότητα του καθολικού πληθυσμού των Κυκλάδων αλλά και την ελευθερία της δρασκευτικής του ιδιομορφίας μέσα στην ελληνική κοινωνία. Από τον εκπρόσωπο της επίσημης καθολικής εκκλησίας Μάρκο Σιγάλα (αργότερα καθολικό αρχιεπίσκοπο Αθηνών), που εκφώνησε τον επικήδειό του, χαρακτηρίστηκε δίκαια «Λουδοβίκος Βεγίος» (επρόκειτο για τον αξιολογότερο γάλλο καθολικό δημοσιογράφο του 19^{ου} αιώνα) «των καθολικών Ελλήνων».

Το 1920 εκλέχτηκε πρόεδρος της τότε Κοινότητας Σύρου (αξιώμα αντίστοιχο του σημερινού Δημάρχου Άνω Σύρου), όπου παρέμεινε μέχρι του 1925

(με μία διακοπή κατά τα έτ. 1922-1923). Στη θέση αυτή επέδειξε εξαιρετική δραστηριότητα (ύδρευση Άνω Σύρου, ανέγερση Μνημείου πεσόντων κ.ά.). Εκτός από τις εφημερίδες, εξέδωσε το 1929 το *Κυκλαδικόν ημερολόγιον*. Συνέγραψε πλήθος ιστορικών και πολιτικών μελετών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Γκούτας, *Ο δημοσιογράφος Πέτρος Μ. Στεφάνου και η συμβολή του στην ιστορία των Κυκλάδων*, Αθήνα, εκδ. Ιδαίλογός, 1985· Μάρκος Ρούσσος, *Επιφανείς Συριανοί*, Αθήνα 1986· Γ. Πρίντζης, «Πέτρος Μ. Στεφάνου», π. *Αθηναϊκός δρόμος*, αρ. 11 (Σύρος, Ιαν. 1953)· εφ. *Πολίτεια*, Αθήνα, 17 Αυγ. 1932.

ΜΑΡΚΟΣ Δ. ΦΡΕΡΗΣ

Στολίγκας, Κώστας

(Δράμα, 1917 - Αθήνα, 1981), Φιλολόγος, δημοσιογράφος, συγγραφέας, Πραγματοποίησε τις βασικές σπουδές του στη Δράμα και στη συνέχεια σπούδασε φιλολογία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Μετά την αποφοίτησή του, επέστρεψε στη γενέτειρά του και ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία.

Δημοσιογραφούσε αρχικά στα *Πρωινά Νέα* (1939-1940) και μεταπολεμικά εξέδωσε, για λίγους μήνες, την *Αναγέννηση* (1950) και τον *Νέον Ορίζοντα* (1951) μαζί με τον Χάρη Χρυσόχοου. Αργότερα έγινε συντάκτης και μετέπειτα αρχισυντάκτης των εφ. *Λαϊκή Φωνή* (Θεσσαλονίκη), *Αθηναϊκή*, *Ελευθερία*, *Δημοκρατικός Τύπος*, *Εξόρμηση* και του π. *Δημοουργίες* (Αθήνα). Επίσης, υπήρξε συνεργάτης του ραδιοφώνου, Παράλληλα έγραψε ποίηση, μυθιστορήματα, επιθεώρηση και δράμα. Εξέδωσε τα λογοτεχνικά έργα *Αίμα και δάκρυ* (1956), *Επιδρομές* (1960, 1961), *Εξώγαμα* (1962, 1978), *Σύρραξη σε τρεις φάσεις* (1964), *Ω, τι ωραίο πίνιαξ επωλήθη* (1978), *Ο πόλεμος του 1940-1941 και η γενικά του* (1981). Μέρος της πλούσιας λογοτεχνικής παραγωγής του παραμένει ανέκδοτο. Το έργο του «μεγάλου διανοούμενου και συγγραφέα που όμως δεν προβλήθηκε και δεν δικαιώθηκε όσο του άξιζε» επαινήθηκε, μεταξύ άλλων, από τους Ηλία Βενέζη, Γιώργο Θεοδοκί, Άλκη Θρύλο, Μιχάλη Μερακλή, Κάρλο Μιτζάκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Τηλέμ. Τσελεπίδης, «Πρόσωπα από τον κόσμο του πνεύματος και της τέχνης. Κώστας Στολίγκας», *Βήματα στη Δράμα* 5 (Μάιος 1988), 26· Ανώνυμος, «Συμπληρωματικά στοιχεία για τις εφημερίδες και τη δημοσιογραφία στη Δράμα», *Βήματα στη Δράμα*, 17 (Δεκ. 1989), 69· Β.Κ. Πασχουλίδης, *Δραματικά ιστορικά*, 67 *Μελέτες για τη Δράμα και την περιοχή της*, Δράμα 1992, σ. 125-126.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΩΤΗΣ

Στρατιωτικός Άγγελος

Υπεράσεις των Δικαιωμάτων του Στρατού και Διδασκαλία της Στρατιωτικής Τέχνης. Αθήνα. 1844-1848. Συντάκτης-εκδότης: Χ. Βυζάντιος (Κωνσταντινούπολη, 1805-1877). Δεκαπενθήμερη (κάθε πρώτη και δεκαπέντε του μήνα), με συνεχή αρίθμηση φύλλων και σελίδων κατ' έτος (έτ. Α': 17 Φεβρ. 1844 - 30 Δεκ. 1844, αρ. φ. 1-26, σ. 1-210· έτ. Β': 15 Ιαν. 1845 - 15 Δεκ. 1845, αρ. φ. 1-24, σ. 1-388· έτ. Γ': 1 Ιαν. 1846 - 15 Δεκ. 1846, αρ. φ. 1-24, σ. 1-388· έτ. Δ': 15 Ιαν. 1847 - 15/25 Δεκ. 1847, αρ. φ. 1-23/24, σ. 1-392 και έτ. Ε': 15 Ιαν. 1848 - 15 Απρ. 1848, αρ. φ. 1-7, σ. 1-112). Το σχήμα της αυτοαποκαλούμενης εφημερίδας παράμεινε σταθερό καθ' όλη τη διάρκεια της κυκλοφορίας της: 21,5x14,5 εκ. Ετήσιες συνδρομές: για τους αξιωματικούς 12 δρχ., για τους υπαξιωματικούς και τους στρατιώτες 8 δρχ., για τους πολίτες 16 δρχ. και για τους συνδρομητές του εξωτερικού 20 δρχ. Τυπωνόταν αρχικά, από τη Βασιλική Τυπογραφία, κατόπιν από το τυπογραφείο Π. Β. Μελεχούρη και Φ. Καραμπίνη το 1848 τυπώθηκε από το τυπογραφείο Θ.Β.Χ. Παναγιώτου.

Σύμφωνα με διαταγή της Γραμματείας των επί των Στρατιωτικών, της 11^{ης} Δεκεμβρίου 1843, ο *Στρατιωτικός Άγγελος* διαιρείται σε δυο μέρη. Το πρώτο μέρος, με τον τίτλο «Επίσημον Μέρος», περιέχει τα βασικά διατάγματα, τις διαταγές της Γραμματείας των Στρατιωτικών και όσα άλλα έγγραφα η Γραμματεία έκρινε αναγκαία. Υποχρεώνονται δε οι υπηρεσίες να διατηρούν το «Επίσημον Μέρος» στα αρχεία τους.

Στο δεύτερο μέρος, ο λοχαγός, τότε Χρ. Βυζάντιος, μπορούσε να δημοσιεύει ό,τι νόμιζε κατάλληλο με ευθύνη του και σύμφωνα με τους όρους που είχε θέσει ο ίδιος. Τον πρώτο χρόνο, ο Βυζάντιος δεν έκανε χρήση αυτής της δυνατότητας, δημοσιεύοντας αποκλειστικά επίσημα έγγραφα. Από το 1845, όμως, εμπλούτισε την ύλη του με ένα πλήθος από θέματα στρατιωτικού ενδιαφέροντος, όπως είναι τα συστήματα οχυρωματικής που συνοδεύονταν από ένθετα επεξηγηματικά σχεδιαγράμματα και πίνακες, η τακτική του ιππικού και του πυροβολικού, η οδοποιία, η στρατιωτική τέχνη των αρχαίων Ελλήνων, μεταφράσεις ευρωπαϊκών στρατιωτικών άρθρων, σκέψεις περί του οργανισμού στρατευμάτων και του στρατιωτικού δικαίου κ.ά. Τις χρονιές 1846, 1847 και 1848, μετέφρασε και δημοσίευσε ερμηνεία σχετικά με την ιστορία του Ναπολέοντος από συγγράμματα του Α. Θιέρσου (Louis Adolphe Thiers). Κατά τα έτη 1848-1860 εξέδωσε σε έξι τόμους το έργο *Ιστορία του Ναπολέοντος, επιμελώς ερασιμεία εκ των του Α. Θιέρσου γαλλικών ιστορικών συγγραμμάτων*, υπό Χρήστου Σ. Βυζαντίου (6' έκδ. 1860, με προσθήκες και διορθώσεις).

Ως κύριος συντάκτης της εφημερίδας υπογράφει ο Χρήστος Βυζάντιος, ο οποίος είχε πλούσια δράση κατά τη διάρκεια του Αγώνα, το 1825, υπό τον Φαβιέρο. Μετά τη σύσταση του ελληνικού κράτους κατατάχθηκε στον τακτικό στρατό, παρακολούθησε μαθήματα στη Σχολή Ευελπίδων και, αργότερα, έγινε καθηγητής του Στρατιωτικού Δικαίου στην ίδια Σχολή. Έγραψε και μετάφρασε πολλά στρατιωτικά συγγράμματα. Εξέδωσε και την *Εφημερίδα του Στρατού* (1856). Άλλοι συντάκτες του *Στρατιωτικού Αγγέλου* που υπογράφουν άρθρα είναι στρατιωτικοί, όπως οι Σ. Μήλιος [Στυρομήλιος], Π. Κορωναίος, Σ. Σωνιέρος, Ν. Σκαρβέλης, Τ. Λαζαρέτος, Εμ. Μανιτάκης, Κ. Γενοβέλης, Β. Σαπονντζάκης, Ι. Πιπτάκος, Ν. Πετσάλης, Ε.Θ. Μαυροκορδάτος, Β. Νικολαΐδης, Γ.Α. Χαντζερής, Κ. Πικέρνης, Τ. Βλασσόπουλος, Ι. Ευσταθίου, Ι. Ρίζος, καθώς και ο δόκτωρ Χουκ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΑΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

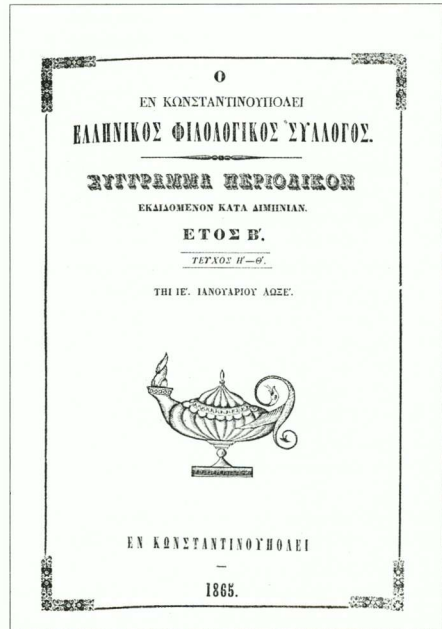
Σύγγραμμα Περιοδικόν [ο εν Κωνσταντινούπολι Ελληνικός Φιλολογικός Συλλόγος]

Κωνσταντινούπολη, 1863-1921 Υπεύθυνος έκδοσης: ειδική συντακτική επιτροπή του ΕΦΣΚ (Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινούπολης). Στο εξώφυλλο αναγραφόταν «Ο Εν Κωνσταντινούπολι Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος», ακολουθούσε ο υπότιτλος και έπονταν οι ενδείξεις του τόμου, του συλλογικού έτους και ο λογότυπος του υπεύθυνου τυπογραφείου. Υπήρχε, επίσης, το έμβλημα του ΕΦΣΚ, ένα λυχνάρι, που συμβόλιζε τον εκπαιδευτικό ρόλο που ο Σύλλογος διεκδικούσε για τον εαυτό του. Αριθμός τόμων: τ. Α' (1861-1863), αρ. τχ. 1-5· τ. Β' (1864), τ. Γ' (1867). Μετά τα 1870 απέκτησε μεγαλύτερη σταθερότητα έκδοσης και οι τόμοι εκδίδονταν το επόμενο ή ακόμη και το ίδιο έτος. Την περίοδο 1870-1896 εκδόθηκαν συνολικά 23 τόμοι (τ. Δ' -ΚΣΤ'), αλλά για το διάστημα που ακολούθησε παρατηρήθηκε μια σχετική μείωση στο ρυθμό έκδοσης. Το 1900-1914, λόγω οικονομικών προβλημάτων, κυκλοφόρησαν επτά τόμοι (τ. ΚΖ' -ΛΓ') που ο κάθε ένας αντιστοιχούσε στην ύλη τριών ή και τεσσάρων ετών. Ο τ. ΛΓ' υπήρξε ο τελευταίος με τη γνωστή μορφή του *Περιοδικού*. Ο τ. ΛΔ' (1921) ήταν αφιερωμένος στην πενήτηκονταετηρίδα του Συλλόγου (1861-1911), ενώ το 1915 είχαν εκδοθεί δύο Παραρτήματα του τ. ΛΔ' με εργασίες του Βιολογικού Τμήματος του Συλλόγου, Διμηνιαίο, δί-στηλο με ποικίλο αριθμό σελίδων, διαστάσεων 25,5x17,5 εκ. (1864) / 27,5x19,5 εκ. (1909). Διανεμόταν δωρεάν στα μέλη του Συλλόγου. Συνδρομές: ετήσια 80 ρούσια. Τυπογραφείο: «Τύπος Βυζαντινός», οδ. Γιουζέκ-καλλιόριμ 44 (1864), «Τύπος Αδελφών Γεράρδων», εν Γαλατά πεμπτο-παζάρω αρ. 17-19» (1909).

Η έκδοση του *Περιοδικού* εγγράφεται ανάμεσα στις σημαντικές δραστηριότητες του ΕΦΣΚ, ο οποίος, τον Μάρτιο 1863, συνέταξε σχετικό κανονισμό. Σύμφωνα με αυτόν η υπεύθυνη για την έκδοση συντακτική επιτροπή ήταν πενταμελής, αργότερα έγινε οκταμελής και τέλος δεκαμελής. Τα μέλη της ήταν αιρετά και συχνά αυτά συμμετείχαν και σε κάποια άλλη από τις διαρκείς επιτροπές του Συλλόγου. Ανάμεσά τους σημαντική ήταν η παρουσία των Ηροκλή Βασιάδη, Νικολάου Παρανίκα, Ιωάννη Τανταλίδη, Οδυσσέα *Ιάλεμου, Κωνσταντίνου Περδικίδη, Θεμιστοκλή Σαλτέλλη κ.ά. Η συντακτική επιτροπή που ήταν υπεύθυνη για τη διαχείριση της ύλης του *Περιοδικού* και την έκδοσή του, είχε πάντα μπροστά της ένα επίπονο έργο που απαιτούσε συχνά μεγάλη αφοσίωση και χρόνο.

Κυκλοφορούσε σε 500 αντίτυπα. Η ύλη συμπεριλάμβανε τα αναγνώσματα των μελών του Συλλόγου που κάλυπταν πολλές επιστημονικές περιοχές, από τη φιλολογία και την ιστορία έως την αρχαιολογία και την ιατρική. Συμπεριλάμβανε επίσης την έκδοση των πρακτικών των συνεδρίων του Συλλόγου, τις λογοδοσίες των εκάστοτε προέδρων, καθώς και την ύλη των διαγωνισμών που χρηματοδοτούσε ή διοργάνωνε ο Σύλλογος, όπως ο διαγωνισμός των Ζώντων Μνημείων, ο Καραπάνειος διαγωνισμός, ο Μαυρογένειος Αγών, οι Δραματικοί αγώνες κ.ά., αλλά και τις εκδόσεις της εκπαιδευτικής επιτροπής του Συλλόγου (1870-1886), στη βάση των οποίων γινόταν η κατανομή χρημάτων σε διάφορα σχολεία της οθωμανικής επικράτειας. Στην ύλη περιλαμβάνονται, επίσης, το αρχαιολογικό Παράρτημα, που εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1875 μαζί με τον τ. Θ', και το βιολογικό Παράρτημα στο οποίο δημοσιεύονταν εργασίες των ιατρών μελών του Συλλόγου καθώς και άλλες πληροφορίες ιατρικής φύσης. Με δεδομένο ότι τη δαπάνη για την έκδοση των βιολογικών παραρτημάτων είχαν οι ιατροί, μέλη του βιολογικού τμήματος του Συλλόγου, αυτή κατέστη ευχερέστερη με αποτέλεσμα να εκδοθούν στο διάστημα 1900-1915 επτά από αυτά. Τέλος, ιδιαίτερα σημαντική είναι η δημοσίευση των εκδόσεων των εκπαιδευτικών συνεδρίων που οργανώθηκαν το 1908 και ενσωματώθηκαν ως Παράρτημα στον τ. ΔΒ' (1908-1909), οι βιβλιογραφίες, τα ερανήματα ξένων περιοδικών κ.ά.

Το *Περιοδικό* του ΕΦΣΚ αποτελεί κατ' αρχήν μια απαραίτητη πηγή για την ίδια την ιστορία του Συλλόγου, με δεδομένο μάλιστα ότι το ίδιο το αρχείο του, που κατασχέθηκε από την τουρκική κυβέρνηση,

δεν είναι ακόμη προσβάσιμο. Τα πρακτικά των συνεδρίων του Συλλόγου, ακόμη και στη συμπυκνωμένη μορφή αλλά και οι λογοδοσίες των προέδρων αποτελούν μια σημαντική πηγή για την ιστορία αυτή. Ωστόσο, δεν θα έπρεπε να περιοριστεί κανείς σε αυτό αλλά να δει την πηγή με ευρύτερο μάτι αντιμετωπίζοντας την ύλη του *Περιοδικού* ως μια ενότητα με ιδιαίτερο χαρακτήρα. Το *Περιοδικό* είχε εξερχής έναν επιστημονικό χαρακτήρα, καθώς η έκδοσή του στηρίχθηκε στη δημοσίευση πρωτότυπων ανακοινώσεων από διαφορετικές γνωστικές περιοχές. Αντίθετα, δεν ασχολήθηκε καθόλου με τρέχοντα πολιτικά θέματα ή άλλα ζητήματα που θα μπορούσαν να εκθέσουν τον αποστασιοποιημένο και επιστημονικό χαρακτήρα που ήθελε να διατηρήσει. Πάντως και η σχετική άδεια έκδοσης που πήρε ο ΕΦΣΚ το 1884 εξαιρούσε ρητά τις δημοσιεύσεις, πολιτικές ή άλλες, που αφορούσαν θρησκευτικά ζητήματα που θα μπορούσαν να θίξουν το θρησκευτικό συναίσθημα άλλων κοινοτήτων.

Παρά τους περιορισμούς αυτούς, που επιβλήθηκαν ρητά κατά την περίοδο της «χαμιτικής απολυταρχίας», χωρίς όμως στην ουσία να θέτουν κάποιο πρόβλημα στην ήδη διαμορφωμένη φυσιογνωμία

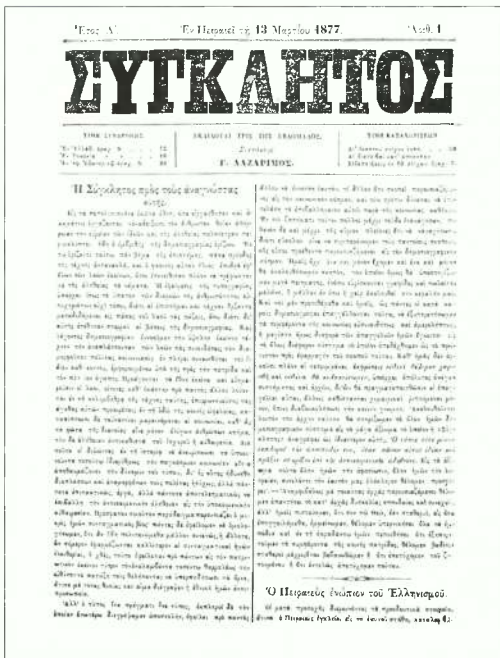
του, το *Περιοδικό* αποτελεί μια πλούσια πηγή πληροφοριών για την κοινωνική, εκπαιδευτική και επιστημονική κατάσταση των ελληνικών ορθόδοξων κοινοτήτων της οθωμανικής επικράτειας, κυρίως όμως αυτή της Κωνσταντινούπολης. Όχι μόνο δίνει τη δυνατότητα να γνωρίσει κανείς την κοινωνική σύνθεση αυτής της ιδιαίτερα δραστήριας συλλογικής δραστηριότητας, μέσα από τη δημοσίευση των καταλόγων των μελών αλλά επιτρέπει κυρίως να εξεταστεί πώς αυτή η εγγράμματη κοινότητα αντιλαμβανόταν το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζούσε και προσπαθούσε να επιδρασει επάνω του. Για παράδειγμα οι εκπαιδευτικές εκθέσεις και οι λαογραφικοί διαγωνισμοί δεν αποτελούν απλώς πηγές πληροφοριών σε σχέση με τους αριθμούς των σχολείων, των μαθητών και των δασκάλων ή τα ήθη και τα γλωσσικά στοιχεία από την ύπαιθρο, αλλά ταυτόχρονα εγγράφονται στους τρόπους αναπαράστασης των σχέσεων πόλης-υπαιθρου με βάση τους όρους και τις αξίες και τα «ελλείμματα» των αγροτικών κοινοτήτων που αναγνωρίζαν και πρόβλεψαν τα ίδια τα μέλη του συλλόγου απέναντί τους. Οι εργασίες της βιολογικής επιτροπής επιτρέπουν να εξεταστούν οι τρόποι με τους οποίους κατανοείται η ασθένεια εκείνη την περίοδο τόσο στις ατομικές όσο και στις συλλογικές διαστάσεις της.

Τα ποικίλα αναγνώσματα των μελών του Συλλόγου δείχνουν τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα που αναπτύσσονται μέσα στην εγγράμματη κοινότητα της Κωνσταντινούπολης, τις γλωσσικές της επιλογές και την ιδιαίτερη κοσμοαντίληψη που στηρίζει σε μια πολύ επεξεργασμένη μορφή. Επομένως το *Περιοδικό* συνιστά μια ιδιαίτερα σημαντική πηγή για την κοινωνική και πολιτισμική ζωή των αστών της Κωνσταντινούπολης και της εγγράμματης κοινότητας που συνιστούσαν κατά την ύστερη αυτοκρατορική περίοδο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΓΒ, ΚΜΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χ. Εξεργιζόλου, *Εθνική Ταυτότητα στην Κωνσταντινούπολη το 19ο αιώνα*. Ο Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινούπολεως 1861-1912. Αθήνα, εκδ. Νεφέλη, 1996. Γ. Γιαννικόπουλος, «Ο Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινούπολεως (1861-1922): Η ελληνική παιδεία και επιστήμη ως εθνική πολιτική στην Οθωμανική Αυτοκρατορία», αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 1998.

ΧΑΡΗΣ ΕΞΕΡΤΖΟΛΟΥ

Σύγκλητος

Πειραιάς, 13 Μάρτ. 1877- <.>. Εκδότης: Γεώργιος Λαζαρίμος. Κυκλοφορούσε κάθε Τρίτη, Πέμπτη και Σάββατο, τετρασελίδη, αρχικά διττήλη και από τις 31 Μαρτίου τριττήλη, διαστάσεων 31x23 εκ. Ετήσιες υποδρομές: «Εν Ελλάδι Δραχ. Ν. 12. Εν Τουρκία Δραχ. Ν. 16. Εν το Εξωτερικό Δραχ. Ν. 20». Τυπογραφείο: της *Συγκλήτου*, παραπλεύρως του πρακτορείου Φρασιονέ.

Με σαφές πολιτικό στίγμα, η εφημερίδα εκδόθηκε τον Μάρτιο 1877 σε μια εποχή που η πόλη του Πειραιά άρχισε να ακμάζει πολιτιστικά, με την ανέγερση του Δημοτικού Θεάτρου και τη δημιουργία πλήθους καλλιτεχνικών σωματείων. Στόχος της, όπως αναφέρεται στο πρώτο φύλλο της έκδοσης, ήταν να λειτουργήσει σύμφωνα με την βασική αρχή: «ο τύπος τότε μόνον εκπληροί τη βασιστήν του όταν πάσαν αυτού ιδεάν και πράξιν στηρίζει επί της αντικειμενικής αληθείας. Εις το αξίωμα τούτο όλην ημών την αφοσίωσιν, όλην ημών την λατρείαν, συνελόντι τον εαυτών μας ολόκληρον δέλομεν προσφέρει».

Οι δύο πρώτες σελίδες της φιλοενοούσαν τις πολιτικές και εξωτερικές ειδήσεις, ενώ στις δύο τελευ-

ταίες υπήρχαν οι ειδήσεις του κοινωνικού και αστυνομικού δελτίου. Συχνά στην πρώτη σελίδα δημοσιευόταν στήλη πολιτικού σχολιασμού με τον τίτλο «Πολιτικών Δελτίων.» η οποία ήταν ανυπογραφή, ενώ οι σημαντικοί λόγοι του Θεόδωρου Αφεντούλη καταλάμβαναν ολόκληρη την πρώτη σελίδα. Πολύ νωρίς μετά την κυκλοφορία του πρώτου φύλλου, η εφημερίδα ανακοίνωσε ότι κατόπιν εκκλήσεων των συνδρομητών αποφάσισε να αυξήσει το σχήμα της και να προσθέσει «εν επιφυλλίδι» τη μετάφραση ξένων μυθιστορημάτων, αρχής γενομένης από το έργο *Η καταραμένη κόρη* του Emile Richebourg.

Ο εκδότης της Γεώργιος Λαζαρίμος, ο οποίος ήταν ειδικευμένος στο Ναυτικό Δίκαιο, λίγο πριν από τον θάνατό του διορίσθηκε καθηγητής στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Τα άρθρα της *Συγκλήτου* ήταν στην πλειονότητά τους ανυπόγραφα. Όταν στις 21 Απριλίου 1877 εμφανίστηκε στήλη διβλιοκρισίας, έφερε την απλή υπογραφή «Ξ», ενώ από τον Μάιο 1877 εμφανίστηκε και στήλη με τα βιογραφικά «λαμπρών ανδρών», η οποία υπογράφεται από τον Κωνσταντίνο Ξένο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γιάννης Χατζημανωλάκης. *Χρονικό της Πειραιϊκής πνευματικής ζωής (1835-1973)*. Πειραιάς 1973.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ, ΑΝΕΣΤΗ

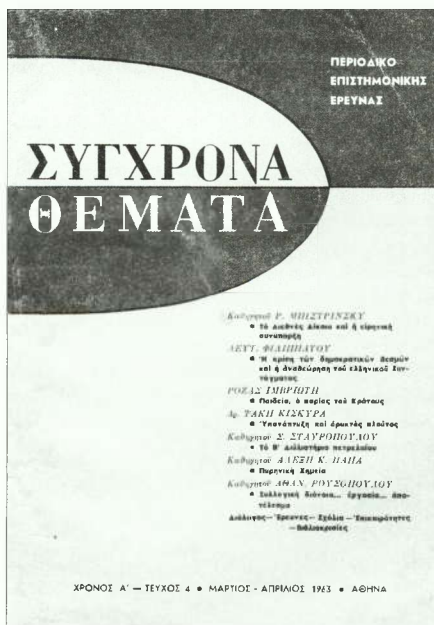
Σύγχρονα Θέματα / Synchrona Themata

Δίμηνο Περιοδικό Επιστημονικής Έρευνας / A Review of Scientific Research. Αθήνα, 1962-1966, περ. Α', αρ. τχ. 1-24, και 1978 έως σήμερα [2005], περ. Β', αρ. τχ. 1-91. Ιδιοκτήτης: Κώστας Μανωλίδης. Εκδότης: Σταμάτης Χρυσολούρης. Υπεύθυνος συντάκτης: Μάρκος Γκιόλιας. Διευδύνεται από επιτροπή. Την περ. Α' είναι διμηνιαίο (κατά τη διάρκεια της δικτατορίας 1967-1974 κυκλοφόρησαν τρία μηνιαία τεύχη: Ιαν., Φεβρ. και Μάρτ. 1972), με συνεχή σελοδιαρίθμηση μέσα στον χρόνο, δίτηλο, διαστάσεων 25x17 εκ. Τιμή τεύχους: 10 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 60 δρχ., εξωτερικού 4 δολάρια. Υπεύθυνος τυπογραφείου: Δ. Κούδαρης, οδ. Ικαρίας 14, Πετρούπολη. Την περ. Β' αλλάζει ο υπότιτλος: *Τριμηνιαία έκδοση προβληματισμού και παιδείας*. Ιδρυτής: Σταμάτης Χρυσολούρης. Εναλλαγή συντακτικών επιτροπών και υπευθύνων έκδοσης. Τριμηνιαίο, τρίτηλο, διαστάσεων 28x20,5 εκ. Τον αρχικό λογότυπο και το εξώφυλλο είχε φιλοτεχνήσει ο Τάσος Χατζής. Στον πρώτο χρόνο κυκλοφορίας του το περιοδικό είχε 1050 συνδρομητές και οι παραλήπτες υπολογίζονταν στους 2800.

Στην πρώτη περίοδο ήταν ένα περιδικό επιστημονικού προβληματισμού που εξέφραζε τη θέ-

ληση μιας ομάδας επιστημόνων να συμβάλουν στη διαμόρφωση της στρατηγικής για την οικονομική ανάπτυξη του τόπου και των τεχνολογικό εκσυγχρονισμό του, προφανώς εν όψει της συμμετοχής της Ελλάδας στο ευρύτερο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Είναι τα χρόνια που διαμορφώνεται η Κοινή Αγορά και αναπτύσσονται τα επιχειρήματα και τα αντεπιχειρήματα για τη συμμετοχή ή όχι της Ελλάδας στην ΕΟΚ (Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, πρόδρομος της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

Το περιοδικό, στρατευμένο να υπερασπίζεται τις πολιτικές επιλογές της ΕΔΑ (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά), όχι όμως καθοδηγούμενο, ανέλυε τα θέματα οικονομίας και ανάπτυξης με την ορθολογιστική, μαρξιστική προσέγγιση. Σύμφωνα με τον Ευτύχη Μπιτσάκη, μέλος της πρώτης συντακτικής επιτροπής που απαρτιζόταν από τους Άγγελο Διαμαντόπουλο, Λευτέρη Φιλίππου, Μάρκο Γκιόλια, Στέλιο Μπαμπά, Νίκο Ψυρούκη και Π. Λαλιώτη και άλλους, αναφέρει σχετικά με την ίδρυση του περιοδικού ότι δεν τους είχε δοθεί άδεια έκδοσης. Ο Μ. Γκιόλιας, τότε, εκδότης του π. *Αιτωλικά Γράμματα*, πρότεινε να αλλάξει τον τίτλο του περιοδικού του σε *Σύγχρονα Θέματα* έτσι ώστε να μην χρειάζεται τα άδεια

κυκλοφορίας νέου εντύπου. Ως ιδιοκτήτης του περιοδικού εμφανίστηκε ο χημικός Κ. Μανωλκίδης, ιδιοκτήτης των φροντιστηρίων «Ηράκλειτος».

Ο κύριος όγκος της θεματολογίας των άρθρων αναφερόταν στην ελληνική οικονομία, την ανάπτυξη και εκβιομηχάνιση, χωρίς να παραλείπεται και η ενημέρωση για τη διεθνή οικονομική ζωή (Γ. Τομπρογιάννης, Στ. Χρυσούλης, Γ. Φαράκος, Δ. Κιτσίκης, Γ. Κατηφόρης, Αιμ. Ζαχαρέας, Φ. Βέττα, κ.ά.). Σημαντική ενότητα αποτελούσε η επιστήμη και η τεχνολογία (Ευτ. Μπιτσάκης, με το ψευδώνυμο «Κ. Πολίτης», Στ. Ζερβός, Δ. Μπαϊρακτάρης, Α. Παπάς, Γ. Βουδούρης, Γ. Κολιόπουλος, Δ. Κισκύρας, Β. Φοκ κ.ά.), ακολουθούσαν τα ζητήματα παιδείας, τα οποία ανέπτυξε κυρίως η Ρόζα Ιμβριώτη. Δεν έλειπε αρθρογραφία για θέματα νομοθεσίας και δεσμών, καθώς και διάσπαρτα κείμενα που αναφέρονταν στον ελληνικό Διαφωτισμό και την Ελληνική Επανάσταση (Γ.*Βαλέτ(τ)ας, Ν. Ψυροϊκής, Στ. Τσεκούρας κ.ά.). Μέσα από τις στήλες του περιοδικού παρουσιάζονταν ανακοινώσεις και προβληματισμοί συνεδριών διαφόρων επαγγελματικών χώρων (αρχιτεκτόνων, μηχανικών, μηχανολόγων-ηλεκτρολόγων, οικονομολόγων). Ακόμα, αντλούσε θέματα από την ελληνική και την παγκόσμια επικαιρότητα και την πνευματική ζωή και δημοσίευε σε μετάφραση μελέτες ξένων διακεκριμένων επιστημόνων.

Η δεύτερη περίοδος του περιοδικού που ξεκίνησε τον Μάιο 1978 χαρακτηρίζεται από μια στροφή από την οικονομία, τις φυσικές επιστήμες και την τεχνολογία προς τις ανθρωπιστικές επιστήμες. Περιλαμβάνει άρθρα που ασχολούνται με ζητήματα υγείας και ιατρικής, αρχιτεκτονικής, πολεοδομίας, αστικής γεωγραφίας και περιφερειακής ανάπτυξης, περιβάλλοντος, γλώσσας, λογοτεχνίας, εκπαίδευσης, μέσω ενημέρωσης και πολιτισμού, ιστορίας και λαογραφίας, κοινωνιολογίας και ανθρωπολογίας, ψυχολογίας και ψυχανάλυσης, διεθνών σχέσεων—και ειδικότερα για την Ευρωπαϊκή Ένωση—, πολιτικής επιστήμης και οικονομίας. Ο κεντρικός άξονας της επιστημονικής πολιτικής και της πολιτισμικής σκέψης των εκδοτών, μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, παρακολούθησε και παρακολουθεί ολόένα τα νέα ρεύματα, προσαρμόζοντας το περιεχόμενο του περιοδικού στους προβληματισμούς της σύγχρονης εποχής.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ: ΒΒ. ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Σύγχρονα Θέματα*, τχ. 65 (Οκτ.-Δεκ. 1997), τχ. 86 (Σεπτ. 2004) και τχ. 89 (Απρ.-Ιούν. 2005).

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΛΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Σύγχρονος Κινηματογράφος

Μηνιαίο Κινηματογραφικό Περιοδικό. Αθήνα, Σεπτ. 1969 - 27/28 Μαΐου 1973, περ. Α΄, αρ. τχ. 1-28, και Αυγ./ Σεπτ. 1974-1984, περ. Β΄, αρ. τχ. 1-36. Εκδότες: την περ. Α΄ οι Βαγγ. Τρικιερώτης, Διαμ. Λεβεντάκος (από το τχ. 4/5, 1970), Γ. Σμαραγδής (από το 1971<;>). Β. Ραφαηλίδης (από το 1973<;>)· την περ. Β΄ οι Κλαίρη Μισσοτάκη, Αντ. Καρκαγιάννης, Μιχ. Δημόπουλος. Άλλος υπότιτλος: *Μηνιαίο Κινηματογραφικό Περιοδικό Μελέτης και Ενημέρωσης*. Μηνιαίο, σχήματος 8^{ου}. Κατά την περ. Α΄ τα μονά τεύχη είχαν σάραντα οκτώ σελίδες ενώ τα διπλά ενενήντα έξι σελίδες και πωλούνταν 10 δρχ. και 20 δρχ. αντίστοιχα. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 100 δρχ., εξωτερικού 50 δρχ., και εξωτερικού 7 δολ. Το περιοδικό αντιμετώπιζε σοβαρά οικονομικά προβλήματα και η μη ανταπόκριση του Ιδρύματος Φορντ στην αίτηση για χορηγία οδήγησε στο προσωρινό κλείσιμό του. Στην περ. Β΄ γίνεται διμηνιαίο με 140 σ. το τχ. και στον τίτλο του ενσωματώνεται η χρονολογία έκδοσης (π.χ. *Σύγχρονος Κινηματογράφος* '74). Η τιμή του κυμαίνεται από 50 έως 140 δρχ. Εκτός από τις συνδρομές εσωτερικού και εξωτερικού καθιερώνεται και η συνδρομή υποστήριξης. Τα γραφεία του βρίσκονταν στην οδ. Αναξαγόρα 1 έως τον Απρίλιο 1979 όταν και μεταφέρθηκαν στην οδ. Χίρηνος 1 και Ηροδότου. Στο εσωτερικό του περιοδικού τα στοιχεία του γραφοντα και στα γαλλικά. Υπεύθυνοι τυπογραφείου με χρονολογική σειρά ήταν οι Λουκάς Γιοβάνης, Στράτος Γιαννατσής, Κώστας Σιμόπουλος και Δ. Τουμαζάτος.

Η ύλη του περιοδικού περιλαμβάνει πλήρεις ανταποκρίσεις από το Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης, κριτικές ταινιών κ.ά. Ωστόσο, η πρωτοπορία της βασίζεται στο γεγονός ότι δεν ασχολείται μόνο με την μαζική παραγωγή, αλλά και με τον Νέο Ελληνικό Κινηματογράφο. Επίσης, διοργανώνει διαγωνισμούς και σε συνεργασία με αθηναϊκούς κινηματογράφους ορίζει προβολές ταινιών. Κατά τη διάρκεια της κυκλοφορίας του συνεργάστηκαν σημαντικά πρόσωπα, όπως οι Τ. Σαμαντάς, Αντ. Λυκουρέσης, Θ. Αγγελόπουλος, Γ. Μπακογιαννόπουλος, Κ. Σφήκας, Μπ. Κολώνιας, Χρ. Βακαλόπουλος, Δ. Αγραφιώτης, Μαρία Νικολακοπούλου, Φρίντα Λιάππα, Ν. Λιγκούρης κ.ά.

Το 1971 με βάση και αρετηρία το περιοδικό ιδρύεται η ομώνυμη εταιρεία από μία ομάδα κινηματογραφιστών, κριτικών και συγγραφέων με σκοπό την έμπρακτη ενδάρθρωση των νέων κινηματογραφιστών. Η εταιρεία διοικείται από πενταμελές Συμβούλιο (Σωτ. Δημητρίου, πρόεδρος· Κ. Σκαλιόρας, αντιπρόεδρος· Β. Ραφαηλίδης, διευθύνων σύμβου-

λος: Αλ. Αργυρίου και Θ. Κρητικός, μέλη) και εκτός των άλλων, αναλαμβάνει τη μετάφραση και έκδοση κινηματογραφικών βιβλίων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ταινιοθήκη της Ελλάδος (αρ. τχ. 1-6, 11-12, 16, 18, όλο το 1972 και το τχ. 1αν./Φεβρ./Μαρτ. 1973).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: [Πάννης Φραγκούλης]. «Ο κινηματογραφικός τύπος στην Ελλάδα: μια ιστορική αναδρομή». π. *Αντικινηματογράφος*. τ. 9 (Φθινόπωρο 1994). 31 (δημοσιεύεται το προγραμματικό άρθρο του τχ. 1) στο ίδιο, τ. 17. 1αν./Φεβρ./Μαρτ. 1997.

ΝΑΤΑΣΑ ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ

και στο φ. 127 (4 Σεπτ. 1882) ζητεί τις συνδρομές. Από το τυπογραφείο αυτό εκδόθηκε το 1880 και ένα μυθιστόρημα για το οποίο όμως παρουσιάζεται υπεύθυνος όχι ο Καλουτάς αλλά άλλος συριανός τυπογράφος, ο Σταμάτιος Νικολαΐδης.

Η έκδοση της εφημερίδας οφείλεται στην πρωτοβουλία του τότε επισκόπου Άνδρου και Κέας Μητροφάνη (1855-1889), που δεν ήταν Ανδρώτης, κατά κύριο λόγο για να καταπολεμηθεί τον φιλοκαϊρικό χαρακτήρα της άλλης τοπικής εφημερίδας, της **Άνδρου*. Η τελευταία με σθένος υποστηρίζει πάντοτε τη μνήμη του Θεόφιλου Καΐρη τον οποίο, ανεξαρτήτως των θρησκευτικών δοξασιών του που είχαν πια λησμονηθεί, εξακολουθούσαν να τιμούν οι συμπατριώτες του. Παράλληλα, η *Συζητήσις* αντιπολιτευόταν τον τότε δημοκλήτη δήμαρχο Άνδρου γραφό Γεώργιο Πούμπουρα, που επί τέσσερις φορές κέρδισε τις κάλπες (1870-1887) και αυτό φαίνεται αμέσως στο «πρόγραμμά» της στο πρώτο φύλλο, όπου λέγεται ότι «η Άνδρος παρεξέκλυε τον σκοπού της εξαιτίας της υποστηρίξεως που παρείχε στον δήμαρχο και αποβαίνει αναγκαία η εμφάνιση δευτέρας εφημερίδας». Αλλά και στα πολιτικά θέματα η εφημερίδα έπαιρνε αμέσως θέση και υποστήριξε τους τοπικούς φίλους του Μητροφάνη (Κωνσταντίνο Αργυρόπουλο, Ιωάννη Κυριακό, Κωνσταντίνο Εμπειρικό) και αντιπολιτευόταν τους υποτιθέμενους εχθρούς του (Νικόλαο Μαυροκορδάτο, Ευκλείδη Μπίστη, Δημοσθέδη Καΐρη).

Σε πολλά φύλλα δημοσιεύονται δικαστικές πράξεις που περιέχουν πληθώρα ονομάτων και τοπωνυμίων. Οι νεκρολογίες δεν είναι πολλές. Η εφημερίδα τελικά σταμάτησε την έκδοσή της από έλλειψη οικονομικών πόρων. Φαίνεται ότι η κυκλοφορία της, ιδίως κατά τα τελευταία χρόνια, ήταν περιορισμένη.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΚΒ (πλ. σ.).

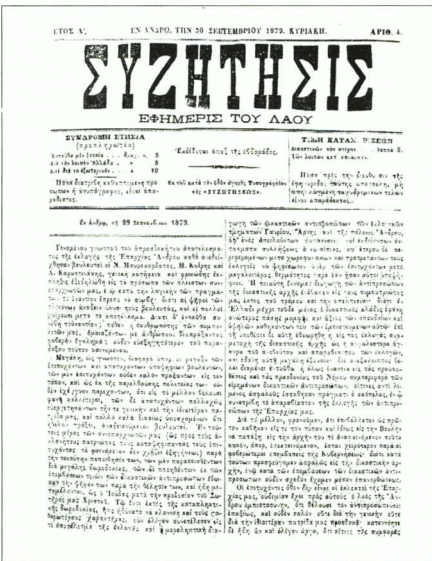
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΠΟΛΕΜΗΣ

Συκικόν Δελτίον

βλ. *Ανεμόμυλος*, Καλαμάτα, 1916

Ο Συλλέκτης

Περιοδικόν Ιστορίας - Βιβλιογραφίας - Καλλιτεχνίας και παντός σπανίου αντικειμένου αποτελούντος στοιχείον συλλογής. Αθήνα, 1947-1958; 1947-1951, τ. Α', αρ. τχ. 1-12, σ. 1-202, και 1957-1958, τ. Β', αρ. τχ. 1-2, σ. 1-110. Εκδόθηκε διευθυντής: Γεώργιος Γ. Λαδάς. Μονόστηλο/δίσηλο, διαστάσεων 24x18 εκ. Τιμή τευχούς: το 1947 5000 δρχ. για το

Συζητήσις

Εφημερίς του Λαού, Άνδρος, 1879-1884. αρ. φ. 1-204. Υπεύθυνος συντάκτης: ο Νικόλαος Α. Πολέμης (έως το 1883) που είχε διατελέσει και συμβολογράφος Άνδρου (1870-1873). Στο φ. 170 (29 Σεπτ. 1883) γράφεται ότι τη διεύθυνση αναλαμβάνει ο Νικόλαος Ι. Κωτάκης. Ο υπό-τιτλος αφαιρείται από το 1883, Εβδομαδιαία (Σάββατο), τετρασελίδη, δίσηλη (1879, 1881)/ τρισηλη (1880), διαστάσεων 31x21 εκ. Ετήσιες συνδρομές: «Εντάυθα μεν ετησία δραχ. Ν. 5. Δια την λοιπήν Ελλάδα δραχ. Ν. 8. Και δια το εξωτερικόν δραχ. 10». Τυπωνόταν σε δικό της τυπογραφείο που φαίνεται ότι ήταν ιδιοκτησία του συριανού Επαμεινώνδα Ι. Καλουτά ο οποίος στα φ. 76 και 78 (1881) γνωστοποιεί ότι αναλαμβάνει τη διεύθυνση

εσωτερικό και 1 δολ. για το εξωτερικό· 1949-51: 15000 δραχ. και 2 δολ. αντίστοιχα. Διεύθυνση: οδ. Ήπικράτους 4.

Προσωπικό έργο του συλλέκτη, ιστοριοδίφης και βιβλιογράφου Γεωργίου Λαδά, είχε ως στόχο να παράσχει «εξηκριθωμένας πληροφορίας περί παντός είδους συλλογής [...] προς ανάπτυξιν και συστηματοποίησιν και παρ' ημίν του ζήλου προς κατάρτισμόν διαφόρων συλλογών και την εξ αυτών προαγωγήν της επιστήμης». Ακόμα, «να καταστήση γνωστά εις την επιστήμην τα αξιολογώτερα αντικείμενα των εν Ελλάδι ιδιωτικών συλλογών» (όπως αναφέρει στον πρόλογο, στο τχ. 1).

Η ύλη είναι στο μεγαλύτερο μέρος της ιστοριοδιφική. Δημοσιεύονται άρθρα σχετικά με τη φραγκοκρατία, την τουρκοκρατία και την Επανάσταση του '21. Επίσης σχετικά με τα εκκλησιαστικά μνημεία

της Αττικής, ένα πεδίο ιδιαίτερου ενδιαφέροντος του Γ. Λαδά. Δημοσιεύει ακόμα ιστορικές πηγές (υπό τον τίτλο «Ελληνικά Αρχαία») —έγγραφα από την εποχή του Αγώνα. Η ύλη συμπληρώνεται με ειδήσεις και σχόλια. Σε αυτές τις στήλες περιέχεται και η αλληλογραφία σχετικά με την πώληση του χειρογράφου των *Απομνημονευμάτων Μακρυγιάννη* στον Ι. Βλαχογιάννη, στην οποία εμπλέκεται ο παλαιοβιβλιοπώλης Χ. Σπανός, στενός συνεργάτης του Γ. Λαδά.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο «βιβλιολογικός» χαρακτήρας του περιοδικού. Ο όρος βιβλιολογία (λέξη που μαρτυρείται από το 1857, βλ. Σ.Α. Κομμανούδης, *Συναγωγή Νέων Λέξεων*), εμφανίζεται στον υπότιτλο και σηματοδοτεί τη διαφοροποίηση του *Συλλέκτη* από τα παλαιότερα βιβλιογραφικά περιοδικά.

Το περιοδικό δεν τήρησε τακτικούς χρόνους έκδοσης. Έβγαλε δύο εξαμηνιαία τεύχη του 1947, δεν εκδόθηκε καθόλου το 1948, κύλησε το 1949 και το 1950 με δύο τριπλά τεύχη (αρ. τχ. 3-5 και 6-8) και ολοκλήρωσε την πρώτη του φάση με τετραπλό τεύχος (αρ. τχ. 9-12) τον Ιανουάριο 1952. Σε παράρτημα του πρώτου τόμου δημοσιεύονται οι *Προσθήκαι και σημειώσεις εις τους εκδοθέντας τόμους της “Bibliographie Hellénique” του Ε. Legrand*, του Γ. Λαδά, αποτέλεσμα της απασχόλησής του με τη συλλογή, καταγραφή και μελέτη παλαιών βιβλίων. Συνεργάτες του περιοδικού είναι οι Γ. Αρβανιτίδης, Γ. Βαλέτας, Δ. Δικόπουλος, Α. Α. Παπαγιαννόπουλος-Παλαιός, Αθ. Χατζηδήμος, ενώ τα περισσότερα άρθρα καθώς και τα ανυπόγραφα σχόλια ανήκουν στον ίδιο τον Γ. Λαδά.

Ο δεύτερος τόμος, παρόλο που στο εξώφυλλο αναφέρεται ως χρονολογία 1952-1958 —μια προσπάθεια να φανεί η «συνέχεια»—, στην πραγματικότητα αφορά ένα μόνο διπλό τεύχος για τα έτη 1957-1958, και είναι γραμμένο ολόκληρο από τον Γ. Λαδά με ιστοριοδιφική ύλη, αλλά και με απάντηση σε «επικρίσεις των βυζαντινολόγων, καθηγητών, ακαδημαϊκών κ.τ.λ. κ.κ. Γ.Α. Σωτηρίου και Α.Κ. Ορλάνδου».

Σημαντική λεπτομέρεια, που δείχνει την βιβλιογραφική στράτευση, είναι η αναφορά της ημερομηνίας που περατώθηκε η εκτύπωση κάθε τεύχους.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΑΣΙΛΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥΛΟΣ

Οι Συλλογοί

Εφημερίς φιλολογική και εμπορική εβδομαδιαία, Βράιλα, 28 Φεβρ. 1873 - 25 Μαΐου 1876 / Βουκουρέστι 3/15 Ιαν. 1880-1893 (με υπότιτλο: Ημερήσιον φύλλον). Η πορεία του φύλλου δεν είναι γνωστή κατά το διάστημα 1876-1880 καθότι δεν σώζονται φύλλα από την περίοδο αυτή. Στη Βράιλα (περ. Α΄, έτ. Α΄) υπεύθυνος εκδότης ήταν ο Χρηστάκης Οικονόμου, «συντάκται: παρ φιλόμοουσος». Από τις 21 Ιουν. 1873 ως υπεύθυνος εκδότης φέρεται ο Κ.Ν. Μουντιάνος και ως συντάκτες οι Κλ. Παππάσουλ. Πλ. Κ. Βάμβας και Τ. Ρουμπίνη. Από τις 23 Ιουλ. 1874 συντάκτης και ιδιοκτήτης: Τιμολέων Ρουμπίνη, ο οποίος αναγράφεται αργότερα ως ιδρυτής: «Ιδρυτής: Τ. Ρουμπίνη, 1873». Στον υπότιτλο προστίθεται τότε το μότο: «Είς οιωνός άριστος αμύνεσθαι περί πάτρησ». Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τρισηλίτη, σχήμα 2^{ου}. Συνδρομές: τριμηναία Ρουμανίας 4 φρ., εξαμηνιαία εξωτερικού 10 φρ. Τυπογραφείον: «Τρίγωνον» αρχικά, «Τύποις Π. Μ. Πεοτελματζόγλου», στη συνέχεια. Υπεύθυνος εκδότης: Κ.Ν. Μουντιάνος. Στο Βουκουρέστι (περ. Γ΄, έτ. Η΄), συντάκτης και εκδότης: Τ. Ρουμπίνη, εκτός από το διάστημα 18 Νοε. 1892 - 15 Δεκ. 1892, όταν ο Κωνσταντίνος Ράδος ανέλαβε τη διεύθυνση.

Συντάκτες ήταν, εκτός από τον ίδιο τον Ρουμπίνη, ο Γ. Βαριάδης (1885-1888), ο Α.*Βερούκιος (1890-1891) και ο Θεόδωρος Μοσχόπουλος (1891-1892). Ημερήσια, τετρασέλιδη (χωρίς αριθμηση σελίδων), τρίσηλη, μεγάλη σχήματος (2). Τιμή φύλλου: συνήθως 15 λεπτά, με εξαίρεση την περίοδο 1890-1891, όταν μειώθηκε σε 10 λεπτά. Ετήσιες συνδρομές: 40 φράγκα για τη Ρουμανία, 8 ρουβλία για τη Ρωσία και 50 φράγκα για το εξωτερικό. Γραφεία-τυπογραφείο: Tipografia Stefan Mihalescu, Strada Lipscaeni, no 11-13. Μετά την αποχώρηση του Ρουμπίνη, ο Θ. Μοσχόπουλος ανέλαβε και τη διεύθυνση και την σύνταξη της εφημερίδας, η οποία εκδιδόταν εβδομαδιαίως με τον υπότιτλο *Εβδομαδιαία εφημερίς, οικονομολογική, φιλολογική και εμπορική* (17 Ιουν. 1893 - 30 Οκτ. 1893). Η τιμή κάθε φύλλου ήταν 15 λεπτά, ενώ οι ετήσιες συνδρομές ήταν 12 φράγκα για το εσωτερικό και 20 φράγκα για το εξωτερικό.

Τα περισσότερα άρθρα των Συλλόγων αναφέρονταν στα γεγονότα που αφορούσαν την Ελλάδα, όπως το κρητικό και το βουλγαρικό ζήτημα. Ως προς τον πολιτικό τους προσανατολισμό, υποστηρίζαν το κόμμα του Χ. Τρικούπη* γι' αυτόν τον λόγο άλλωστε βρίσκονταν σε διαμάχη με μια άλλη ελληνική εφημερίδα της Ρουμανίας, την **Γρις*, η οποία υποστήριζε το κόμμα του Επ. Δηλιγιάννη. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1890 οι Συλλογοί βρέθηκαν σε ανταγωνισμό με την πρόσφατα ιδρυμένη ελληνική εφ. **Πατρίς*. Τελικά ο Γ. Ρουμπίνης αποφάσισε να σταματήσει την έκδοσή τους και να πουλήσει στην εφ. *Πατρίς* τον κατάλογο των συνδρομητών, για 400000 φράγκα.

Κατά την περ. Β΄ (17 Ιουν. 1893 - 30 Οκτ. 1893), οι Συλλογοί διαφέρουν πολύ. Η εφημερίδα εγκατέλειψε εντελώς τις πολιτικές ειδήσεις και ασχολήθηκε μόνο με την οικονομία, τη φιλολογία και την κίνηση των γραμμάτων, καθώς και με την ιστορία. Η καινούρια αυτή εμφάνιση αποτέλεσε όμως το κύκνειο άσμα της, καθότι στα τέλη του 1893 έπαψε οριστικά να εκδίδεται.

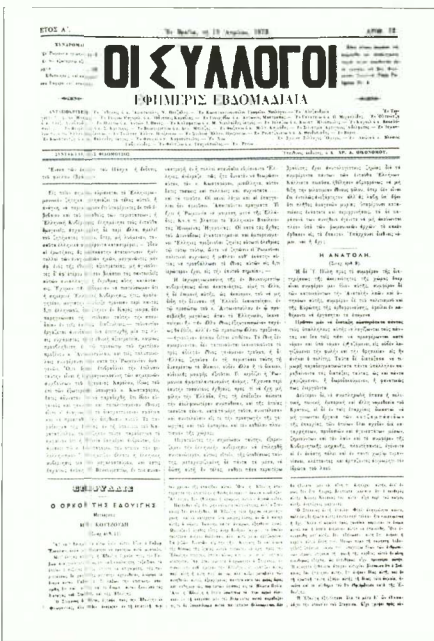
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.). ΒΡΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ Β. Οικονομίδης, «Σημειώσεις δια την ιστορίαν των εν Ρουμανία Ελληνικών Εφημερίδων και πρώτων δίδυμοαλειών», *Μηνιασινή*, τ. 6 (1976-1977), 68-93· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 312· Olga Cicanci, *Presa de limbă greacă din România în veacul al XIX-lea*, Βουκουρέστι, ed. Omonia, 1995.

OLGA CİCANCİ – ANCA DOBRE

Συμφιλίωτης, 1946-1947

βλ. *Λαϊκή Φωνή*, Θεσσαλονίκη, 1936-1946

Συναγερόμος

Παγκύπριος εβδομαδιαία εφημερίς, Λευκωσία, 3 Φεβρ. 1962 - 15 Ιουλ. 1974. Εκδότης-διευθυντής: Φάνος Κωνσταντινίδης. Μότο: «Η Ένωσις μόνη λύσις του Κυπριακού». Αργότερα έφερε ως επίτιτλο: *Εις την Υπηρεσίαν της Πατρίδος και του Λαού*. Εβδομαδιαία, οκτασέλιδη, εννιάστηλη, διαστάσεων 61x43 εκ. Τιμή φύλλου: 15 μιλς. Τυπογραφείο: «Πρόδος». Λευκωσία. και αργότερα «Σαμψών Λτδ.». Λευκωσία.

Εφημερίδα που εκδόθηκε σύμφωνα με το προγραμματικό της άρθρο («Εις Συναγερόμ») με σκοπό «να καταστώμεν ο εκφραστής της συνεπείας προς το υπέροχον αγωνιστικόν πνεύμα του λήξαντος απελευθερωτικού αγώνος της ΕΟΚΑ [Εθνική Οργάνωσης Κυπρίων Αγωνιστών], πιστεύοντες, ότι είναι δυνατό να πνεύση εξυγιαντικός άνεμος, δια να αποκαθάρη ό, τι κακώς έχει σήμερον και να δώση ώθησιν

ου, καθώς και της παράνομης δράσης της ΕΟΚΑ Β' και του κινήματος των μητροπολιτών εναντίον του αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Συχνά καλούσε την κυπριακή κυβέρνηση να σταματήσει τις διώξεις των παρανομούντων «αγωνιστών».

Περιλάμβανε πλούσιες τοπικές και διεθνείς ειδήσεις, στήλες για τον αγρότη, τον συνεργατισμό, το θέατρο και τον κινηματογράφο, αθλητικές στήλες, σελίδες για τη γυναίκα και την μορφία, ιατρικές και επιστημονικές στήλες, καθώς και καλλιτεχνικά και λογοτεχνικά νέα. Στην πρώτη σελίδα δημοσίευε πολιτικό σκίτσο από τον «D. Ζαππί» και έμμετρο κουτσουμπολιό για την πολιτική επικαιρότητα από τον «Κουτσομπόλη», ενώ συνεργάζονταν ακόμη οι Δημήτρης Παπαδημήτρης, Κώστας Λαβίδης, Σωτήρης Οικονομίδης, Γ. Χριστοδούλου, δρ. Γ. Μαραγκός, Διαμαντής Μιχαηλίδης, Μέλης *Ζαχαριάδης,

προς νέους αγώνας διά την καθ' όλα προκοπήν της Κύπρου. Θα καταστώμεν πολέμοι πάσης τάσεως και ενεργείας προς εκφυλισμόν του πνεύματος του εθνικοαπελευθερωτικού μας αγώνος και καταταμαχισμόν των εθνικών και αγωνιστικών δυνάμεων του λαού μας και θα μοχθήσωμεν δια την συστέρωσιν των εθνικών αξιών της Κύπρου, καλούντες και προτρέποντες προς την κατεύθυνσιν αυτήν όλους, από των αρχηγών μας μέχρι του τελευταίου Έλληνος Κύπριου πολίτου».

Κυκλοφόρησε σε μια κρίσιμη περίοδο μετά την ανακήρυξη και εγκαθίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας και τα πρώτα βήματα του κυπριακού κράτους και εξέφρασε τις αγωνιστικές δυνάμεις που έλαβαν μέρος στον απελευθερωτικό αγώνα κατά των Βρετανών στην περίοδο 1955-1959 και οι οποίες δεν έμειναν ικανοποιημένες από τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου. Σαφής είναι η υποστήριξη και η έννοια της εφημερίδας προς τον στρατηγό Γεώργιο Γρίβα-Διγενή, το πορτρέτο και τις δραστηριότητες του οποίου παρουσιάζει συχνά στην πρώτη σελίδα. Υποστήριξε με πάθος την ένωση με την Ελλάδα, τήρησε ανεκτική στάση προς τις δραστηριότητες της δικτατορίας εναντίον του προέδρου Μακαρίου,

Φρίξος Βράχας, Σ. Σαββίδης, Γιώργος Λυσιώτης, Στέλιος Ταμασίου, δρ. Α.Α. Μαρκίδης, Κ. Σιακαλλής, Γεώργιος Ξ. Ιωαννίδης κ.ά.

Το τελευταίο της φύλλο φέρει ημερομηνία 15 Ιουλίου 1974, μέρα που εκδηλώθηκε το πραξικόπημα εναντίον του προέδρου Μακαρίου. Στο φύλλο αυτό περιλαμβάνεται και έκκληση προς την κυβέρνηση των Αθηνών και τον πρόεδρο Μακάριο να έρθουν σε συμφωνία ξεπερνώντας τις οξείες αντιπαράθεσεις τους για χάρη του εθνικού συμφέροντος, ενώ καλούσε τους υπεύθυνους της στρατιωτικής δικτατορίας στην Ελλάδα να παραδώσουν την διακυβέρνηση της χώρας στους πολιτικούς.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΠΠ.

ΑΝΑΡΑΞΕΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Συναδέλφωσις

Εβδομαδιαία πολιτική επιθεώρησης, Κωνσταντινούπολη, 19 Φεβρ. 1912 - 11 Μαρτ. 1912, αρ. φ. 2/95 - 5/98 (έτ. Α': αρ. φ. 1-4). Πολιτικός διευθυντής: Γ.Α. *Μπούσιος. Εβδομαδιαία (Κυριακή), τετρασέλιδη, πεντάστηλη, διαστάσεων 56x41 εκ. Τιμή φύλλου: 20 παράδες. Συδρομές: 54 γρόσια για την Κωνσταντινούπολη και τις «Επαρχίες» της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, για το

«Εξωτερικών» 12,5 φράγκα. Υπογραφαίει: «Η Ανατολή». Κωνσταντινούπολη, Γραφεία: Στοά Συρίας, αρ. 2, Πέραν, και στη γαλλική: Péra, Cité de Syrie, No 2.

Ακολουθεί τις άλλες συγγενικές της εφημερίδες (**Πολιτική Επιθεώρησης, *Ισοπολιτεία, *Ελευθεροτυπία, Τα *Δίκαια των Εθνών, *Φωνή κ.ά.*) τόσο στη γλώσσα, τη δομή του εντύπου και τους συνεργάτες, όσο και στις τεχνικές προδιαγραφές και τον τρόπο και τη σκοπιμότητα της διπλής φυλλαριδίμησης. Ακολουθεί, επίσης, επακριβώς τις πολιτικές τους κατευθύνσεις. Τα άρθρα της αναφέρονται στην επικαιρότητα (συνέπειες του ιταλοτουρκικού πολέμου, γαλλογερμανικές σχέσεις, πανισλαμισμός, απέλαση ελλήνων δημοσιογράφων της Κωνσταντινούπολεως) και προσωπώνονται τις επικείμενες πολιτικές αλλαγές και τη μεταστροφή της εσωτερικής τουρκικής πολιτικής. Έντονη είναι η εκλογολογία (η σημασία των εκλογών, προεκλογικό κλίμα, εκλογικές παρανομιές των Τούρκων κ.ά.). Επισημαίνονται ακόμα οι νέες ανταποκρίσεις, του «Δωδωναίου» «Εξ Ηπείρου» και του «Ι.Χ. Μαχ.» (προφανώς Μαχίλη) «Εκ Καβάλλας», καθώς και η αρθρογραφία τόσο του Γ. Μπουσίου, όσο και του Γ. Θεοχαρείδη, ιδιοκτήτη της *Πολιτικής Επιθεώρησης*.

Το ιστορικό της ονομασίας της και για ποιους λόγους διαδέχθηκε την εφημερίδα *Δράσις*, καταχωρίζεται στο φ. 2/95, για να υπενθυμίσει εντέχνως την αδέτηση των πολιτικών υποσχέσεων της κεντρικής εξουσίας περί συνυδελφώσεως των διαφόρων εθνοτήτων στην Τουρκία. Στο ίδιο φύλλο, επ' ευκαιρία ταξιδιού του βουλευτή Γ. Μπουσίου στη Σμύρνη, αποκαλύπτεται ο σημαντικός ρόλος του ως μέλους της πατριωτικής «Οργανώσεως Κωνσταντινούπολεως» και η επιρροή που ασκούσε στους Έλληνες της Ανατολής, εφόσον «η μετάβασίς του εθωρήθη [...] ισοδύναμος με την δράσιν των Ιταλικών θωρηκτών», τα οποία είχαν προκαλέσει δέος στους Τούρκους, έχοντας βομβαρδίσει πρόσφατα τη Βηρυτό.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. Ιδιωτική συλλογή Θ. Πυλαρινού.

ΘΕΟΔΩΡΗΣ Δ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Η Συνέχεια

Γράμματα, τέχνες, επιστήμες του ανθρώπου, Μηνιαία έκδοση λογοτεχνίας, κριτικής, πνευματικού/θεωρητικού προβληματισμού. Αθήνα, Μάρτ. 1973 - Οκτ. 1973, αρ. τχ. 1-8, σ. 1-384. Ιδιοκτησία: Εταιρεία Εκδόσεως Περιοδικών, Ανατύπων και Συλλογών Κειμένων ΕΠΕ. Εκδότες: Αλέξανδρος Αργυρίου, Αλέξανδρος *Κοτρίδας, Δημήτριος Μαρωνίτης. Το πρώτο τμήμα του υπότιτλου εμφανίζεται

στη σ. 2. Μηνιαίο, τριάντα έξι έως σαράντα οκτώ σελίδων ανά τεύχος, δίστιλο/τρίστιλο, διαστάσεων 27,5x22 εκ. Τιμή τεύχους: 20 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 200 δρχ., φοιτητική 150 δρχ., εξωτερικού 10 δολ. Γραφεία: «Κέδρος», οδ. Πανεπιστημίου 44, Εμβάσματα: Αθηνά Καλλιανέση, Υπογραφαίει: Β. Παπαζήση, οδ. Καβάθα 22. Εξώφυλλο δίχρωμο, εικόνες, 28x20,5 εκ.

Το σημαντικότερο λογοτεχνικό περιοδικό την περίοδο της επταετίας 1967-1974 με σαφώς εκφρασμένη αντιδικτατορική θέση. Από τα ονόματα των εκδοτών και των περισσότερων συνεργατών, η βραχύβια συλλογική προσπάθεια μπορεί να θεωρηθεί το τελευταίο εκδοτικό εγχείρημα της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Τα κείμενα –πρωτότυπα, μεταφράσεις, κριτικές– συνδέει μια διάθεση πνευματικής ελευθερίας και εναντίωσης στο απολυταρχικό καθεστώς. Η ανάγκη υπεράσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων προβάλλεται ιδιαίτερα στα σχόλια και τις επιστολές («Ήτρες και Στίγματα»).

Τα όρια της πνευματικής δημιουργίας εκείνη την εποχή –έξι χρόνια μετά την 21^η Απριλίου 1967– προσδιορίζει στο σύντομο «απολογισμό» του ο Μανώλης Αναγνωστάκης, που επισημαίνει «ό,τι υπάρχει σήμερα στον τόπο, άξιο του ονόματός και του σεβασμού, κινείται, δρα, λειτουργεί –έστο αντιπατικά, έστο απρογραμμάστια, έστο κάποτε πολύ σπασμωδικά– έξω από τη βούληση, τις επιδιώξεις, το συμφέρον, το κάθε πλαίσιο τελικά των κρατούντων» (αρ. τχ. 2). Αυτή την στάση «που σέβεται και περιφρουρεί τη νοημοσύνη, την πνευματική εγρήγορση και τη δοκιμασμένη ωριμότητα του ελληνικού λαού» διατηρεί από την αρχή έως το τέλος το περιοδικό.

Η ύλη –εμπλουτισμένη με θέματα για τις επιστήμες του ανθρώπου– και η διάρθρωσή της αποδίδουν τα γνωρίσματα του ακραϊκούς λογοτεχνικού περιοδικού. Καινοτομεί όμως εισάγοντας την «πολυκριτική» για τη διερεύνηση καίριων πολιτιστικών ζητημάτων. Επιδιώκεται «η αντίστιξη και η πολυφωνία, ο έμμεσος και ο άμεσος διάλογος» εναλλάσσοντας κάθε φορά μορφή, παρουσιάζοντας άρθρα, συνοπτικές γνώμες, προετοιμασμένη ή και αυτοσχέδια συζήτηση. Θέματα γύρω από τα οποία αναπτύχθηκε ένας πολυπρόσωπος κριτικός προβληματισμός ήταν: το έργο του Γιάννη Ρίτσου (Αragon, Πάνος Θασίτης, Κώστας *Κουλουφάκος, Peter Levi, Δ. Ν. Μαρωνίτης, Χρύσα Προκοπάκη) στο τχ. 1. Το αφιέρωμα που επιμελήθηκε ο Π.Α. Ζάννας για το κινηματογραφικό φιλμ *Ημέρα οργής* του Carl Th. Dreyer με μεταφράσεις των απόψεων του σκηνοθέτη, περιληπτική φιλομορφία και την παράθεση

της γνώμης για το έργο πολλών ξένων κριτικών (αρ. τχ. 2). Πολυσελίδο αφιέρωμα στον Πάμπλο Πικάσο με κείμενα και έργα του καλλιτέχνη, άρθρα των Α. Γ. Ξύδη, Guillaume Apollinaire, René Char, Paul Eluard, Michel Leiris και André Breton (αρ. τχ. 3). Για το θέμα «η νεοελληνική πραγματικότητα και η πεζογραφία μας», συζητήσαν οι Αλέξανδρος Αργυρίου, Αλέξανδρος Κοτζιάς, Κώστας Κουλουφάκος, Σπύρος Πλασκοβίτης και Στρατής Τσίρκας (αρ. τχ. 4). Με αφορμή το ανέβασμα από τον Κάρολο Κουν του έργου του Σαίξπηρ *Τρωίλος και Χρυσίδα*, μεταφράστηκε σχετικά κείμενα και συνεντεύξεις ξένων θεατρολόγων, προστέθηκε μέρος της εισαγωγής του μεταφραστή (Βασιλί Ρώτα) και με χρονολογική σειρά κατάλογος των παραστάσεων (αρ. τχ. 5). Για την κατάσταση στο πανεπιστήμιο δημοσιεύονται οι απαντήσεις στα ερωτήματα του περιοδικού των πανεπιστημιακών Θ. Τάσιου και Δημήτρη Ρόκου, ενώ ο δημοσιογράφος Νικήφορος Αντωνόπουλος παρουσιάζει τη συζήτηση με φοιτητές διαφόρων σχολών (αρ. τχ. 7). Η έρευνα συνεχίστηκε στο τχ. 8 με τις απαντήσεις του τώως πρύτανη του Πολυτεχνείου Ε. Κοκκινόπουλου και του οικονομολόγου καθηγητή Διονύση (Σάκη) Καραγιωργα.

Από τη δημοσιευμένη ύλη που καλύπτει ακόμη και τα εξώφυλλα και στο σύνολο της έχει ένα διαρκές αναγνωστικό ενδιαφέρον, ξεχωρίζουν: οι σελίδες ημερολογίου του Γιώργου Σεφέρη (αρ. τχ. 1 και 7) που περιελήφθησαν αργότερα (1975) στα βιβλία του «Μέρες α' - ζ'», το πεζό του Οδυσσέα Ελύτη «Φύση και Γλώσσα» και το ποίημα «Αιώνος ειδώλων». Πολύτιμες πληροφορίες για τις σχέσεις λογοτεχνών μεταξύ τους περιέχουν οι επιστολές που αντάλλαξαν ο Γιώργος Θεοτοκάς και ο Α. Πανσέληνος την περίοδο 1956-1963 (αρ. τχ. 5).

Δεν μπορεί κανείς να μη σταθεί στις νεκρολογίες του Στρατή Τσίρκα για τον Μάριο Χάκκα, του Μένη Κουμανταρέα για την Μέλπω Αξιώτη και του Μανώλη Αναγνωστάκη για τον Μάρκο Αυγέρη. Υποδειγματικά είναι και τα βιβλιογραφικά δελτία που συντάσσει για την κίνηση του μήνα ο Εμμ. Μοσχονάς.

Η *Συνέχεια* θγαίνει τη δύσκολη χρονιά του 1973, ανάμεσα στους μήνες που συνδέουν τις δύο κορυφές αντιστασιακές εκδηλώσεις της Νομικής και του Πολυτεχνείου. Στις σελίδες της καταγράφηκαν δύο ενέργειες του καθεστώτος σε βάρος του Τύπου, όπως ήταν το κενό στη θέση του άρθρου του συνεδότη Δ. Μαρωνίτη (αρ. τχ. 2) και η κυβερνητική απόφαση αφαίρεσης της ατέλειας του χάρτου για το

περιοδικό (αρ. τχ. 6). Μέσα στις εκδοτικές δυσκολίες εκείνου του καιρού κρίνονται η εμφάνιση του λογοτεχνικού φυλλαδίου με το μέτριο ποιότητας χαρτί, την πρόχειρη διβλιοδεσία και την όχι τόσο προσεγμένη αισθητική σελίδας και τεύχους. Οι λίγες όμως αυτές αδυναμίες δεν μειώνουν τη σημασία μιας συλλογικής έκδοσης που συνέχισε την παράδοση των καλών λογοτεχνικών περιοδικών και αποτέλεσε θαρραλέο βήμα ελευθερίας και πολιτισμού σε χαλεπούς καιρούς.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΚΕ, ΕΛΙΑ, ΚΝΕ/ΕΙΕ, ΣΒΝΦ/ΦΣΠΑ (φωτοτυπία), ΤΜΝΕΣ/ΑΠΘ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αξ. Αργυρίου – Αλ. Κοτζιάς, «Οι συγγραφείς στη δικτατορία. Ο Αλέξανδρος Αργυρίου συνομιλεί με τον Αλέξανδρο Κοτζιάς», π. *Το Τέταρτο*, τχ. 12 (Απρ. 1986), 63-65 και τχ. 14 (Ιούν. 1986), 96· Δ. Αθανασιάδου, *Το Περιοδικό "Η Συνέχεια" (Μάρτιος 1973-Οκτώβριος 1973)*, Θεσσαλονίκη 1998 (μεταπτυχιακή εργασία στον Τομέα Μεσαιωνικών και Νέων Ελληνικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ): Αλ. Αργυρίου, *Η Μεταπολεμική Πεζογραφία. Από τον Πόλεμο του '40 ως τη Δικτατορία του '67*, τ. Α', Αθήνα, εκδ. Σοκόλη, 1988, σ. 297-360· Δ. Παπαγεωργιάκης, *Το Περιοδικό "Η Συνέχεια" (1973)*, *Λογοτεχνία και Κριτική*, Αθήνα 2001 (μεταπτυχιακή εργασία στον Τομέα Μεσαιωνικής και Νέας Ελληνικής Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Παν/μίου Αθηνών).

ΠΩΡΤΟΣ ΖΕΒΕΑΚΗΣ

Συνοδινός, Ηλίας Α., 1845-1906

βλ. *Κέντρα*, Πάτρα, 1894

Σύνορο, Αθήνα 1964-1966

βλ. *Σκαπάνη*, Αθήνα 1961-1963

Σύνταγμα

Εθνική εφημερίς, Θεσσαλονίκη, 30 Νοε. 1909-1910<); Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Αθανάσιος Γ. Βόγας, Αρχισυντάκτης: Ηλίας Π. Βουτιερίδης, Απογευματινή, πεντάσηλη, Τιμή φύλλου: 10 παράδες. Τα γραφεία της βρίσκονταν στην οδ. Εγνατία «έναντι Αρναούτ φούρνου». Τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Γεωργίου Δίβολη.

Η εμφάνιση της εφημερίδας χαιρετίστηκε από την εφ. **Νέα Αθήνα* (1 Δεκ. 1909) με αυτά τα λόγια: «Η νέα συνάδελφος, ως ενεφανίσθη αποτελεί εν σημαντικών βήμα προσόδου εις την δημοσιογραφικήν σταδιοδρομίαν της πόλεώς μας, με τον τρόπον δε καθ' όν γράφεται, παρουσιάζει όλα τα στοιχεία φύλλου αξιοπρεπούς, συναισθανομένου την ευγενή απιστολήν και την δυναμείον να προσελεύσθη την εκτίμησιν και την αγάπην του δημοσίου». Υπάρχουν

ώμως πολλές, αλληλοσυγκρουόμενες ενότιες, πληροφορίες για τους στόχους και την ημερομηνία έκδοσης της εφημερίδας και είναι άγνωστο πότε δέκομε την κυκλοφορία της· εκδιδόταν ακόμα τον Μάρτιο 1910. Σε νεκρολογία του Αθ. Βούγα που δημοσιεύθηκε στη Νέα Αλήθεια στις 5 Νοεμβρίου 1911 αναφέρεται ότι η εφημερίδα είχε εκδοθεί «επί τινας μήνας». Η εφ. Έθνος, που ήταν η συνέχεια της εφημερίδας του Αθ. Βούγα, έγραψε ότι η εφ. Σύνταγμα εκδόθηκε «επί τέσσαρας μήνας».

Ο εκδότης του Σύνταγματος Αθων. Βόγας είχε διατελέσει για πολλά χρόνια συνεργάτης εφημερίδων της Αθήνας και της Κωνσταντινούπολης, ενώ ο Πίλις Βουτιερίδης βρισκόταν στη Θεσσαλονίκη ως απεσταλμένος της αθηναϊκής εφ. *Σκριπ για την κάλυψη των γεγονότων της νεοτουρκικής επανάστασης. Παρατίθηκε όμως από το Σκριπ και παρέμεινε στη Θεσσαλονίκη.

Ορισμένοι συνέδεσαν την έκδοση της εφ. Σύνταγμα με τον ενθουσιασμό που προκάλεσε το Σύνταγμα των νεοτούρκων. Η εμφάνισή της ήταν καλλιτεχνική. Σύμφωνα, ωστόσο, με την άποψη του ο Άρ. Χασιήρ, επρόκειτο μεν για μια πολύ σοβαρή εφημερίδα, γεμάτη εκλεκτή και βαριά ύλη, αλλά ήταν πολύ κρύα και χωρίς πνοή. «Ήταν εποχή των μιχαητικών και φλογερών άρθρων και τα άρθρα της ήταν νερόβραστα».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΓΣ, ΕΣΗΕΑ (1 φ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Άρ. Χασιήρ [Χασρητζόγλου], «Εφημερίδες και Δημοσιογράφοι της Θεσσαλονίκης», εφ. Νέα Ευρώπη, 12 Ιουλ. 1942 - 9 Αυγ. 1942 (φωτοτυπική αντύπωση, με σελιδοποίηση τίτλβλίου, επιμέλεια, πρόλογος και ευρετήριο του Μαν. Κανδυλάκη: Θεσσαλονίκη 1985). Β. Τζανακάρης, «Η Θεσσαλονίκη του '10, μέσα από το "Έθνος"», π. Γιατί (Δεκ. 1992): Κανδυλάκης, Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης, τ. Α', σ. 220-225.

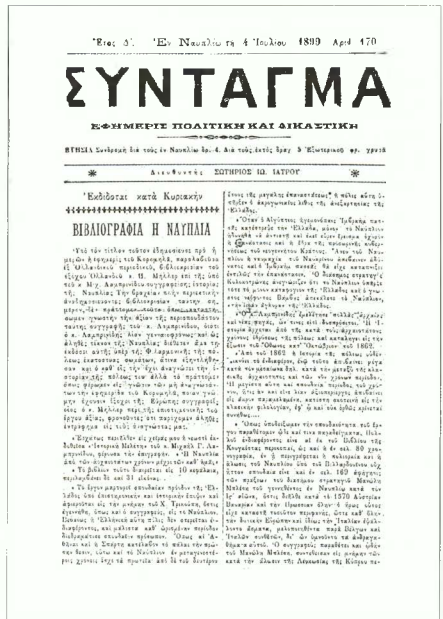
ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Σύνταγμα

Εφημερίδα Πολιτική Δικαστική και των Ειδήσεων. Ναύπλιο, Ιούν. 1892-1970. αρ. φ. 1-3022 (8 Ιουν. 1969). «Ιδρυτής: Παναγ. Ιω. Ιατρός, διευθυντής-διοικήτης: Στυλ. Ν. Κωστόπουλος» (από τις 8 Ιουλ. 1928). «Ιδρυτές: †Σωτ. Ιω. Ιατρός, Παν. Ιω. Ιατρός, †Στυλ. Ν. Κωστόπουλος, Ιδιοκτήτες: Αφού Στυλ. Κωστόπουλου, Διευθυντής: Θάσος Θ. Αναγνωστόπουλος» (από τις 23 Ιουν. 1944). Από 22 Οκτ. 1950 εναλλάσσονται τα ίδια άτομα στις διευθυντικές θέσεις της εφημερίδας. Οι υπότιτλοι αλλάζουν, χωρίς να διαφέρει το νόημα. Εβδομαδιαία («Εκδίδεται κατά Κυριακήν»), τετρασέλιδη, τετραστήλη (συνήθως η πρώτη σελίδα) και πεντάστήλη, διαστάσεων 45x31 εκ.·

δισέλιδη και εξάστηλη, διαστάσεων 48,5x34 εκ. (από τις 23 Ιαν. 1949). Τιμή φύλλου: 2 δρχ. (από τις 4 Ιουν. 1939), 500 δρχ. (από τις 23 Ιαν. 1949), 1000 δρχ. (από τις 22 Οκτ. 1950), 1 δρχ. (από την 1^η Ιαν. 1956). Συνδρομές: ετήσια «εν Ναυπλίω δραχ. 50, εν λοιπή Ελλάδα [δραχ.] 60», 75 δρχ. (από τις 4 Ιουν. 1939), 30000 δρχ. (από τις 23 Ιαν. 1939), 50000 δρχ. (από τις 2 Οκτ. 1955 και 50 δρχ. από την 1^η Ιαν. 1956)· ετήσια εξωτερικού 3 δολ. (από τις 8 Ιουλ. 1928), 15 δολ. (από τις 23 Ιαν. 1949). Γραφεία: έναντι Νομαρχίας (από τις 8 Ιουλ. 1928). Γραφεία-τυπογραφεία: πλατεία Τριών Ναυάρχων (από τις 4 Ιαν. 1931) και μεταπολεμικά στην οδ. Βασιλέως Κωνσταντίνου (όπου σήμερα το κατάστημα «Κομμούτσου»).

Η μακροβιότερη εφημερίδα της Αργολίδας. Την εποχή που εκδόθηκε, το Ναύπλιο είχε χάσει την οικονομική σημασία του, λόγω της ανάπτυξης του Πειραιά και του σιδηροδρόμου. Από πληροφορίες σχετικά με την ίδρυση της από «αφηγήσεις του Αντ. Λεκόπουλου, Παν. Ιατρού και [...] του Αλέκου [Μουτζουρίδη]» από το επετειακό άρθρο (5 Ιουν. 1938, αρ. φ. 1945) για τη συμπλήρωση των 47 χρόνων κυκλοφορίας, το Σύνταγμα εκδόθηκε τον Ιούνιο 1892, όταν είχαν εκλείψει άλλες εφημερίδες στο Ναύπλιο ή αντιμετώπιζαν προβλήματα εκδο-

σης, καλύπτοντας «μία πραγματική έλλειψη και μία πραγματική ανάγκη». Ως «Ιδρυτής [...] πραγματικός, εμπνευστής» του *Συντάγματος* αναφέρεται ο δικηγόρος Διονύσιος Ι. Ιατρού ή «Νιόνιος Τζανίνος», γνωστός ως Μιγάς εξαιτίας του καθολικού του δόγματος, έχοντας την τυπογραφική στήριξη του αδελφού του Σωτήρη. Λίγα χρόνια αργότερα αναλαμβάνει την εφημερίδα ο αδελφός τους Παναγιώτης. Το 1926 περιέρχεται στον Στέλιο Κωστόπουλο, ο οποίος μια δεκαετία περίπου αργότερα ανακαινίζει τις εγκαταστάσεις. Τυπογραφεία και γραφεία παραμένουν στο ισόγειο της «μεγάλης οικίας των Ιατρού ή των Τζανίνων» που βρισκόταν «Λοξιά, άντικρυ στο Παλάτι του Όθωνα». Η «αδιάλειπτη και συνεχής» έκδοσή της με τους «μακροχρόνιους αγώνες» της «συντετέλεσαν στην προαγωγή της πόλεως».

Ως στόχος τίθεται εξαρχής η εξυπηρέτηση των αναγκών και συμφερόντων του Ναυπλίου και της Αργολίδας. Το τρίπτυχο «Πατρίς - Θρησκεία - Οικογένεια» αποτελεί το σταθερό της σύμβολο. Γλώσσα της είναι άλλοτε η καθαρεύουσα και άλλοτε η δημοτική.

Τάσσεται με το Λαϊκό Κόμμα, υποστηρίζει τον Παναγή Τσαλδάρη και τον ντόπιο εκπρόσωπό του Ιωάννη Μουτζουρίδη. Αντιπολιτεύεται σκληρά τον Ελ. Βενιζέλο σε όλη την τελευταία πρωθυπουργία του: η εκλογική του νίκη θεωρείται «πραξικοπηματικός τερματισμός» της δημοκρατίας που θα προκαλέσει θανάσιμους κλυδωνισμούς για τη χώρα. Οι ενδεχόμενες φιλοβασιλικές της απόψεις δεν έγιναν δυνατόν να ανιχνευθούν λόγω απώλειας των περισσότερων φύλλων της. Ωστόσο με το άρθρο «Ο κίνδυνος επί θύραις» καλεί σε λήξη των πολιτικών παθών και προτρέπει τα δύο μεγάλα κόμματα σε συνεργασία (αναφέρεται από τη **Ναυπλιακή Ηχώ*, 17 Μαΐου 1936, αρ. φ. 519).

Κατά τη διάρκεια της μεταξικής δικτατορίας στηρίζει το καθεστώς, που σώζει τη χώρα από «τριβόλους και ακάνθια κομμουνιστικά». Αναπαράγει συνεχώς την ειδυλλιακή εικόνα μιας χώρας όπου επικρατεί ομόνοια και ευημερία. Προβάλλει τα στελέχη του καθεστώτος και τις οργανώσεις του και ανατυπώνει άρθρα από τις εβδομαδιαίες εφημερίδες των Λόγων Αρρέων-Θηλέων της ΕΟΝ (Εθνική Οργάνωση Νεολαίας).

Η επιθετική στάση απέναντι στους Φιλελεύθερους φέρνει το *Σύνταγμα* σε σύγκρουση με το «ρυπαρόφυλλο» της *Ναυπλιακής Ηχούς*. Αιτία αποτελούν οι προστριβές των δύο κοιμητικών παρατάξεων σχετικά με τον δήμο, αλλά και η γενικότερη

πολιτική κατάσταση. Από τα φύλλα της *Ναυπλιακής Ηχούς* φαίνεται ότι η αντιπαλότητα αυτή υποχωρεί παραμονές της 4^{ης} Αυγούστου. Όμως αναξυπυρόνεται πάλι, μέχρι την ιταλική επίθεση. Τότε οι σχέσεις των δύο εφημερίδων εισέρχονται σε περίοδο σύμπτουσις. Κατά τον ελληνοϊταλικό πόλεμο, το *Σύνταγμα* καλύπτει τις εξελίξεις του μετώπου. Στις 20 Απριλίου 1941, τέσσερις μέρες πριν από τη συνθηκολόγηση της στρατιωτικής ηγεσίας, η «*Δ/ς της Εφημερίδος*» δηλώνει την πρόθεσή της να αποφύγει τη διακοπή της έκδοσης.

Επανακυκλοφορεί στο τέλος του Εμφυλίου. Ενδιαφέρεται σχεδόν αποκλειστικά για τοπικά θέματα. Πολιτικά, καλύπτει κυρίως τις αλληπάλληλες εκλογικές αναμετρήσεις των Βασίλη Κόκκινου και Δημήτρη Α. Σαγιά για τον δημορχικό θώκο του Ναυπλίου, υποστηρίζοντας μία τον ένα και μία τον άλλο· η τοποθέτηση αυτή την ωθεί να αντιπολιτεύεται την εφ. *Αργοναυπλία*. Παρακολουθεί τις δραστηριότητες της βασιλικής οικογένειας. Υποστηρίζει τον «*Στρατάρχη*» Παπάγο ως θεμέλιο της ομαλότητας. Επικρίνει έντονα «τους της Αντιπολιτεύσεως εκπροσώπους» και «τους της Σοβιετίας υπηρέτας». Εγκωμιάζει την κυβέρνηση Κ. Καραμανλή. Τον Ιούλιο 1965 με κύριο άρθρο της ονομάζει τον πρωθυπουργό Γ. Παπανδρέου «Ο Δικτάτωρ», συμπληρώνοντας ότι «Η χώρα εσώθη τον έσχατον κίνδυνον να γίνη Άγιος Δομνίκους χάρις εις την αποφασιστικότητα του Βασιλέως». Η δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου χαιρετίζεται με διθυραμμικά άρθρα ως «συνισταμένη των προσδοκιών του λαού μας».

Η ύλη αποτελείται κυρίως από ειδήσεις της τοπικής κοινωνίας. Όταν όμως κρίνεται σκόπιμο, η γενικότερη – πολιτική κατά κύριο λόγο – κατάσταση γίνεται αντικείμενο του κύριου άρθρου στην πρώτη σελίδα. Οι τοπικές ειδήσεις κατατάσσονται στις στήλες «Χωρίς Τίτλο», «Επιφανείς Ναυπλιείς», «Ζητήματα και Πράγματα» κάτω από τον υπέρτιτλο «*Ναυπλιακή ζωή*» της δεύτερης σελίδας, όπου δημοσιεύονται επίσης επιστολές αναγνωστών, τα κοινωνικά και οι μικρές αγγελίες. Η τρίτη σελίδα, «*Τα γεγονότα της Εβδομάδος*», περιέχει τη στήλη «*Ζωή και Κίνησις*» και ανταποκρίσεις από τις κωποπόλεις του νομού. Διαφημίσεις αποτελούν την τελευταία σελίδα. Υπάρχει ακόμη το εβδομαδιαίο χρονογράφημα, στήλη με ύλη αθηναϊκή, άρθρα πατριδογνωστικού ενδιαφέροντος, μόνιμη δρασηκευτική στήλη, «*Φιλολογικά Σημειώματα*», ρήσεις και «*Διαλεχτοί Στίχοι*», διηγήματα σε συνέχειας. Σποραδικά δημοσιεύονται ασπρόμαυρες φωτογραφίες.

Μεταπολεμικά, το *Σύνταγμα* δημοσιεύει διηγήματα, ποιήματα και ευθυμογραφήματα, επιφυλλίδες, μελέτες, κριτική βιβλίου, αλλά και θρησκευτική στήλη. Η στήλη «Ζητήματα και Πράγματα» περιέχει σχολιασμένες ειδήσεις, κυρίως τοπικές. Η δεύτερη σελίδα περιλαμβάνει ανακοινώσεις, τα «Κοινωνικά» και τη στήλη «Ματιές» για μικρότερες αυτή τη φορά ειδήσεις του Ναυπλίου.

Οι λιγότερο ή περισσότερο περιστασιακοί συνεργάτες υπογράφουν με το όνομά τους, τα αρχικά τους ή με ψευδώνυμο. Για τη μακρά συνεργασία του ξεχωρίζει ο δικηγόρος Πριζιτέλης Γ. Μουτζουρίδης. Δημοτικός σύμβουλος, συγγενής βουλευτή και υπουργού του Λαϊκού Κόμματος και βουλευτής ο ίδιος, αποτελεί έναν από τους βασικούς αρθρογράφους. Ο Θ.Θ. Αναγνωστόπουλος κρατά τη στήλη «Επίκαιρα Σημειώματα» στο κάτω μέρος της πρώτης σελίδας και μετά την αντικατάστασή του στη διεύθυνση της εφημερίδας. Τακτικότατος συνεργάτης είναι ο δικηγόρος Ηλίας Χ. Μπέζας, υπογράφοντας το κύριο άρθρο τις περισσότερες φορές. Ο Α.Π. Τσακόπουλος συνεισφέρει άρδρα ιστορικού-επετειακού και λαογραφικού ενδιαφέροντος. «Ο Αητώνυχης» υπογράφει τη μόνιμη στήλη «Σατιρικός Στίχος».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (10 Σεπτ. 1939 - 20 Απρ. 1941, αρ. φ. 2011-2095, μ/φ 6232, με φ. να λείπουν), ΔΚΒΝΠ (23 Ιαν. 1949 - 8 Ιουν. 1969, αρ. φ. 2135-3104), ΕΒΕ (1928-1929, 1931-1932, 1933, 1934, 1939-1940).

ΠΗΓΗ: πληροφορίες από τον Β.Κ. Δωροσίτη

ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΑΞΙΔΙΩΝ

Ο Συνταγματικός Έλληνας, Πάτρα 1858
6λ. *Ο Μίνως*, Πάτρα 1848-1877

Η Συντηρητική

Εφημερίς Πολιτική και Δικαστική. Αθήνα, 16 Σεπτ. 1846 - 10 Οκτ. 1848, Έτος Α' - Β', αρ. φ. 1-94. Εκδότης (=τυπογράφος): Κωνσταντίνος Ράλλης, υπεύθυνος συντάκτης: Δ. Παπαδόπουλος, ως τον αρ. φ. 45, 1 Σεπτ. 1847, για να επανέλθει στη θέση του από τον αρ. φ. 78, 3 Μαΐου 1848. Στο μεσοδιάστημα χρέη συντάκτη εκτελούσε ο Ιω. Κωνσταντίνου. Ενώ αναγραφόταν ότι «εκδίδεται δίς της εβδομάδος», κάθε Δευτέρα και Πέμπτη, στο ξεκίνημά της κυκλοφορούσε μία φορά την εβδομάδα, και όχι πάντα τις ημέρες που είχε καθορίσει. Ήταν τρίτηλη, διαστάσεων 45x30 εκ., και συχνά έκανε χρήση παραρτημάτων. Η ετήσια συνδρομή εντός της επικράτειας είχε οριστεί στις 36 δρχ και 40 δρχ εκτός. Το πρώτο και το δεύτερο φύλλο, σύμφωνα με την προκήρυξη, διανε-

μήθηκαν δωρεάν. Οι συνδρομές στην Αθήνα, γίνονταν μέσω του Κ. Ράλλη, και στις υπόλοιπες πόλεις από τους ταχυδρομικούς επιστάτες. Γυπνώταν αρχικά στο τυπογραφείο του Κ. Ράλλη που βρισκόταν στην οδό Αιόλου, αργότερα όμως (αρ. φ. 22, 18 Φεβρ 1847), έβγαине από το τυπο-λιθογραφικό κατάστημα Χρ. Χριστοδούλου και Συν. ως τον αρ. φ. 68, 21 Μαρτ. 1847, οπότε σημειώνεται ότι τυπώθηκαν από το κατάστημα του Γ. Α. Βακαλοπούλου. Τέλος, για την εκτύπωση της εφημερίδας χρησιμοποιήθηκε και το τυπογραφείο Σ. Κ. Βλαστού στην οδό Ερμού, από τον αρ. φ. 82, 10 Ιουλ. 1848.

Φιλοβασιλική εφημερίδα. Στηρίζει διακριτικά και την κυβέρνηση Κωλέττη, χωρίς όμως να αποφεύγει, ιδίως από το καλοκαίρι του 1847, και την αυστηρή κριτική σε επιλογές της. Στο πρώτο φύλλο δηλώνεται ότι «είμεθα φίλοι θερμοί της βασιλείας και των καδεστώτων νόμων, και ο κύριος ημών σκοπός είναι η υποστήριξις αμφοτέρων. αυτό είναι το σύμβολον ημών. ...», διό και η εφημερίς ημών λαμβάνει τον τίτλον η *Συντηρητική*.» Δηλώσεις που σχολίασαν αρνητικά σύγχρονες εφημερίδες, όπως ο **Αιών*, που εκδήλωσε τη δυσπιστία του απέναντι στις προδέσεις της, αποδίδοντας ότι έχει πνεύμα κατά της σεπτεμβριανής μεταπολίτευσης και του

συντάγματος. Ακόμα, σημειώνεται ότι παράλληλα με τις πολιτικές ειδήσεις και σχόλια, θα κοινοποιούνται δικαστικές υποθέσεις από την Αθήνα αλλά και τα άλλα μέρη του κράτους.

Παρά τα ονόματα που κατά τον νόμο αναγράφονται ως εκδότης και υπεύθυνοι συντάκτες, η *Συντηρητική* είναι εφημερίδα του γνωστού λογοτέχνη Κωνσταντίνου *Ράμφρου. Ο Αιών, που την πολεμά σφοδρά ήδη από την αγγελία έκδοσής της, σημειώνει: «Ίδου η περί εκδόσεως νέας Εφημερίδος Πολιτικής και Δικαστικής προκήρυξις, υπογραφήν μεν φέρουσα ως εκδότην την του τυπογράφου κυρίου Κ. Ράλλη προς το φαινόμενον συντάκτας δε έχουσα, γνωστόν μεν τον κύριον Κ. Ράμφρον Δικηγόρον, αφανείς δε ως μανθάνομεν, τους κυρίους Ν. Βαλσαμάκη Δικηγόρον, Γ. Τσιαμενόν και τοιούτους» (το σημείωμα του Αιώνος αναδημοσιεύεται από τη *Συντηρητική* στο φύλλο αρ. 1, 16.9.1846). Ο Κ. Ράμφρος σε επόμενο φύλλο της *Συντηρητικής* διευκρινίζει με ενυπόγραφο σημείωμα του ότι αυτός έχει τον αποκλειστικό έλεγχο της εφημερίδας: «Επειδή και η προς το υβρίζειν διάθεσις του συντάκτου του Αιώνος κατέστη παροικιώδης, και επειδή δεν ανέχομαι να εξυβρίζονται πρόσωπα μηδ'όλους μετέχοντα εις την σύνταξιν της εφημερίδος η *Συντηρητική*, αναγκάζομαι να φανερώσω εις αυτόν, ότι ουδείς άλλος πλην εμού γράφει εις την ρηδείσαν εφημερίδα. [...]» (αρ. 9, 10.11.1846).

Άλλοι συνεργάτες δεν αναφέρονται ονομαστικά παρά σε ελάχιστες μεμονωμένες περιπτώσεις, όπως αυτή του Κ. Ράμφρου.

Στην ύλη της συγκαταλέγονται ισολογισμοί της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος, νομοσχέδια, διατάγματα, επίσημες εγκύκλιοι, ειδοποιήσεις πλειστηριασμών, λόγοι, διάφορες ειδήσεις του εσωτερικού και του εξωτερικού, επιστολές αναγνωστών, καθώς και επιφυλλίδες με μεταφρασμένα διηγήματα και μυθιστορήματα όπως για παράδειγμα τα «Μια νυκτιά εις τα σύννεφα» του Souvestre, ο «Αιχμάλωτος» (σε μετάφραση του Α. Γ. Π.), Ο *Γαβριήλ Λαμβέρτης* του Αλέξανδρου Δουμά (εκδόθηκε και αυτοτελώς), οι «Ληστές» του Ε. Τ. Α. Hoffmann, «Τα Οικιακά του Μουσικού» του Arthur Rognou, «Ο Ρικάρδος», Ο *Λόρδος και ο Λοιδός*, Ακόμα, επιφυλλίδες με άλλα θέματα: την 'έκλειψη του ήλιου της 27 Σεπτεμβρίου 1847', συνοδευμένη με πίνακα και σχέδια του Γ. Κ. Βουρή, διευθυντή του Αστροσκοπείου και καθηγητή του Πανεπιστημίου. 'Μέτρα Προφυλακτικά κατά της Χολέρας' από την εφ. **Αμάλθεια*. Πηγές της είναι

οι άλλες εφημερίδες του εσωτερικού και του εξωτερικού και η ιδιαίτερη αλληλογραφία.

Περιστασιακές διακοπές στην κυκλοφορία της οφείλονταν σε οικογενειακά ζητήματα -θάνατος του 22χρονου γιου του Κ. Ράμφρου Επαμεινώνδα τον Μάιο του 1847-, ασθένειες, όπως η επιδημία γρίπης, ή μετακομίσεις των εγκαταστάσεων του τυπογραφείου.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

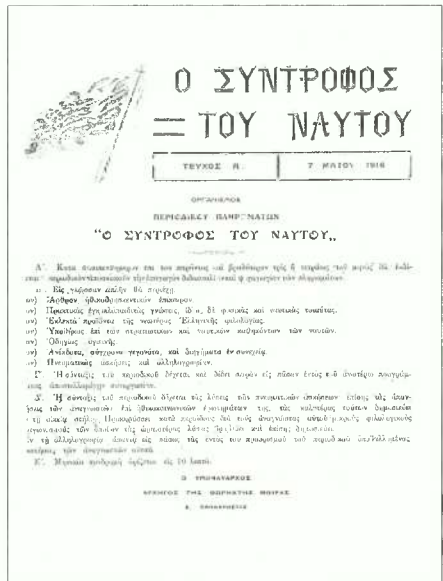
BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 97· Λάμπρος Βαρελάς, «Πρωτότυπα και μεταφρασμένα διηγήματα στον ελληνικό τύπο της δεκαετίας του 1840», υπό δημοσίευση στον τόμο *Το διήγημα στην ελληνική και τις ξένες λογοτεχνίες* (Πρακτικά Συνεδρίου της ΕΕΓΣΓ, Αθήνα, 8-11 Δεκ. 2005).

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΜΙΑ ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Ο Σύντροφος του Ναύτου

Περιοδικόν των πληρωμάτων, 7 Μαΐου 1916-<-. Δώδεκα σελίδων, διαστάσεων 29x21 εκ. Στο άνω αριστερό μέρος του εξωφύλλου η ελληνική σημαία. Δεν είναι γνωστόν πόσα τεύχη εκδόθηκαν. «Τύποις: Θωρ. "Λήμνος"».

Εκδίδονταν παράλληλα προς το **Ναυτικόν Δελτίον* που απευδύνονταν στους αξιωματικούς του Β.Ν. (Βασιλικού Ναυτικού). Κατά τον οργανισμό του οι σκοποί του διαγράφονταν ως εξής:

«Α' Κατά δεκαπενθήμερον επί του παρόντος και βραδύτερον τρίς ή τετράκις του μηνός θα εκδίδεται περιοδικόν αποσκοπούν εις την επαγωγόν διδασκαλίαν και ψυγαγωγίαν των πληρωμάτων. Β'. Εις γλώσσαν απλήν θα περιέχη: 1^{ον}) Άρθρον ηθικοδρασκευτικόν επίκαιρον. 2^{ον}) Πρακτικός εγκυκλοπαιδικάς γνώσεις, ιδίως δε φυσικάς και ναυτικές ταυτάς. 3^{ον}) Εκλεκτά προϊόντα της νεωτέρας Ελληνικής φιλολογίας. 4^{ον}) Υποθήκας επι στρατιωτικών και ναυτικών καθηκόντων των ναυτών. 5^{ον}) Οδηγίας υγιεινής. 6^{ον}) Ανέκδοτα, σύγχρονα γεγονότα, και διηγήματα εν συνεχεία. 7^{ον}) Πνευματικός ασκήσεις και αλληλογραφίαν. Γ'. Η σύνταξις του περιοδικού δέχεται και δίδει σειράν εις πάσας εντός του αυτέρου προγράμματος αποστελλομένην συνεργασίαν. Δ'. Η σύνταξις του περιοδικού δέχεται τας λύσεις των πνευματικών ασκήσεων, επίσης τας απαντήσεις των αναγνωστών επί ηθικοκοινωνικών ερωτημάτων της, τας καλύτερας τούτων δημοσιεύει εν τη οικεία στήλη. Προκηρύσσει κατά περιόδους διά τους αναγνώστας αυτού μικρούς φιλολογικούς διαγωνισμούς των οποίων τας ωραιότερας λύσεις βραβεύει και επίσης δημοσιεύει. Εν τη αλληλογραφία απαντά εις πάσας τας εντός του προορισμού του περιοδικού υποβαλλομένας ερωτήσεις των αναγνωστών αυτού. Ε'. Μηνιαία συνδρομή ορίζεται εις 10 λεπτά. / Ο Υποναύαρχος Αρχηγός της Θωρηκτής Μοίρας / Δ. Παπαχρήστος»

Στο πρώτο τεύχος περιέχονται: «Από την Θρησκείαν μας: "Ο Τυφλός του Ευαγγελίου"», ποίημα του Ι. Πολέμη· «Μαθήματα από την Φυσικήν: "Θέρμανσις-Ψύξις, Συστολή-Διαστολή"»· «Ναυτικά Επεισόδια του Πανευρωπαϊκού Πολέμου: "Η Φυγή του Γκαίμπεν"»· «Πώς μεταδίδονται αι κολλητικά ασθένεια»· «Κουπί και Τιμόνι», ποίημα του Ι. Πολέμη· «Οι δύο ετοιμοθάνατοι εις την Αγίαν», διήγημα του αρχμ. Παντελ. Φωστήρη· «Από το μέλι των σοφών», γνωμικά· «Η αλληλογραφία», «Η ιστορία ενός διδασκάλου», του Χόφμαν και «Οι υποβρύχιοι Ροβινσώνες» του Ντανρή.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Α. Ι. Τζαμτζή. Αγριά Μαγνησίας (σχ. 1.).

Ο Σύντροφος του Στρατιώτου

Όργανο της Χριστιανικής Αδελφότητας των Νέων - Περιφέρεια Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη. 1 Ιουλ. 1919 - Φεβρ. 1920 / Αθήνα. Φεβρ. 1920-<;>. Διευθυντές: Τζων Γκράνμπερυ, καθηγητής κοινωνιολογίας, και Ντόναλντ Ουίλιαμς, διδάκτορας του Πανεπιστημίου Νέας Υόρκης, στέλεχ της ΧΑΝΘ (Χριστιανική Αδελφότητα Νέων Θεσσαλονίκης). Άλλος υπότιτλος: Όργανον της Χριστιανικής Αδελφότητας των Νέων (αρ. φ. 8-12). Μηνιαίο (σε κάθε φύλλο σημειώνεται: Περιοδικόν δια τους Έλληνας στρατιώτας εμφανιζόμενον εκάστην πρώτην του μηνός), οκτασέλιδο. συνήθως με τρεις στήλες, διαστάσεων 34,5x24,5 εκ., χωρίς ιδιαίτερα επιμελημένη τυπογραφική εμφάνιση. Η τιμή του ήταν 10 λεπτά. Γραφεία: οδ. Ευώνων 19, στις πρώτες εγκαταστάσεις της ΧΑΝΘ. Τυπογραφείο: οδ. Πατιανέστωρος, Θεσσαλονίκη (αρ. φ. 1-7).

Όπως γράφει στο πρώτο φύλλο, η έκδοση «σκοπόν έχει ν' ανταποκριθῆ εις τας ανάγκας των Ελλήνων στρατιωτών [...]. Ακριβώς όπως ο Σύνδεσμός μας ενεργεί ασχέτως προς οικονομικόν όφελος, ούτω φυσικά η επιχείρησις αὐτή είναι καθ' ολοκληρίαν απηλλαγμένη τοιούτου σκοπού». Σε άλλο σημείο του φύλλου, υπό τον τίτλο «Ζήτω η Ελλάς», θεωρεῖ αναγκαία να εξηγήσει τη θέση και τους δευτικούς σκοπούς των εργαζομένων Αμερικανών στην Ελλάδα, «ουχι όπως Αμερικανοποιήσωμεν την Ελλάδα».

Στον Σύντροφον του Στρατιώτου δημοσιευθήκαν πατριωτικά και δρασκευτικά άρθρα, ρεπορτάζ από τη δράση της ΧΑΝ και λογοτεχνικές συνεργασίες στρατιωτών. Περιείχε επίσης φωτογραφίες από τη δράση της ΧΑΝ και διαφημίσεις καταστημάτων της Θεσσαλονίκης. Υπήρχε προοπτική να μετατραπεί σε δεκαπενθήμερο, αλλά, όπως έγραφε, «προτιμώμεν να μη κάμνωμεν περισσότερα από όσα οι πόροι μας επιτρέπουν». Από την 1^η Φεβρουαρίου 1920, μετά

A.I. ΤΖΑΜΤΖΗΣ

το φ. 7, μεταφέρθηκε στην Αθήνα, όπου εκδόθηκε τουλάχιστον έως και το φ. 39. Πολλοί λόγιοι και κληρικοί της εποχής συνεργάστηκαν με το περιοδικό.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΘ, ΕΝΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Τσικνίσης, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος, 1915-1936*, Αθήνα 1986, σ. 102-103· Βίκου Καλαντζοπούλου, *Συμβολή στη μελέτη των λογοτεχνικών και ημιλογοτεχνικών περιοδικών της Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1989· Κανδιδάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σ. 372-374.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Συρούκης, Γεώργιος

(Αιτωλοκαρνανία, τέλη 19ου αι. - Δράμα, 1929). Δημοσιογράφος, τυπογράφος. Εγκαταστάθηκε στη Δράμα μετά την απευθερώση της, το 1913. Το 1915 μαρτυρείται ότι εργαζόταν στην εφ. *Φως της Θεσσαλονίκης, από την οποία παραιτήθηκε κατά την ίδια χρονιά. Στη συνέχεια αναφέρεται ως αρχισυντάκτης της εφ. *Ελλάς της ίδιας πόλης. Τον Μάρτιο 1916 αποχώρησε και από αυτήν την εφημερίδα μετά από διαφωνία, όπως εξήγησε επιστολή του που δημοσιεύτηκε τότε στις εφημερίδες της Θεσσαλονίκης *Άγκυρα*, **Νέα Αλήθεια* και *Φως*. Μερικούς μήνες αργότερα, εγκατέλειψε τη μακεδονική πρωτεύουσα και επέστρεψε στη Δράμα όπου διετέλεσε αρχισυντάκτης της εφ. **Δράμα* (1916) και κατόπιν συνιδρυτής και αρχισυντάκτης της εφ. **Νέα Δράμα* (1916-1917). Μετά το κλείσιμο της τελευταίας από τις βουλγαρικές κατοχικές δυνάμεις, εξορίστηκε στη Βουλγαρία.

Με την αναχώρη του 1918 γύρισε στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη, όπου έγινε διευθυντής και συνεκδότης της εφ. **Εθνική* στο σύντομο διάστημα της επανέκδοσής της το 1920. Λίγους μήνες μετά, επέστρεψε και πάλι στην Ανατολική Μακεδονία, όπου εξέδωσε για δεύτερη φορά την εφ. *Εθνική*, αρχικά στην Καβάλα και στη συνέχεια στη Δράμα (1921), χωρίς ωστόσο να εγκαταλείψει τις προσπάθειές του για την επανέκδοσή της «εις την φυσικὴν ἔδραν αὐτῆς [Θεσσαλονίκη], ἐκεῖ ἔνθα ἀντίκρουε παράβολα και ἀλλεπάλληλα κτυπήματα του Βενιζελικού καθεστώτος».

Στη Δράμα, έγινε αργότερα ιδιοκτήτης της εφ. *Νέα Εποχή* (1924) και διευθυντής της εφ. **Πρώτα* (1925). Παράλληλα, είχε ιδρύσει εκεί και τυπογραφείο (1920). Τον Ιανουάριο 1921, το τυπογραφείο του

ενώθηκε με το τυπογραφείο Ταχτατζή και αποτέλεσε στο εξής το τυπογραφείο Συρούκη-Πεντζίκη, όπου και τυπώθηκε η εφ. *Εθνική* (1921) και το π. *Φιλίππου* (1922). Ο Συρούκης δημοσίευσε χρονογραφήματα στην εφ. **Μακεδονία της Θεσσαλονίκης* και έγραψε ποιήματα, τα οποία όμως δεν εξέδωσε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θεόφιλος Δ. Αθανασιάδης, «Ιστορική ανασκόπηση της τυπογραφίας και δημοσιογραφίας εν Δράμα από του 1913-1930», *Ημερολόγιον Δράμας* 1930, σ. 37· Β.Κ. Πασχάλιδης, *Δραματικά ιστορικά. 67 Μελέτες για τη Δράμα και την περιοχή της*, Δράμα 1992, σ. 122· Ντένος Χριστιανόπουλος, *Λογοτεχνικές εκδόσεις μακεδονικών πόλεων πλην Θεσσαλονίκης, 1879-1950. Καταγραφή - βιβλιογραφία - προσωπογραφία*, Κοζάνη 1998, σ. 56· Κανδιδάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σσ. 113, 161, 177, 193-194, 314, 315, 317-318.

ΠΩΡΓΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΩΤΗΣ

Σφαίρα

Εκδίδεται πεντάκις της εβδομάδος. Πειραιάς, 1880-1941. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Ιωάννης *Καλοσύτης. Άλλοι υπότιτλοι: *Εκδίδεται καθ' ἑκάστην πλὴν τῶν Κυριακῶν* (από την 1 Ιαν. 1901)· *Εφημερίς τῶν πειραικῶν συμπεριόντων* (από τις 3 Νοε. 1903)· *Ἡ ἀρχαιότερη Ἑλληνική Εφημερίς* (από τις 11 Μαρτ. 1919). Αρχικά πέντε και στη συνέχεια έξι φορές την εβδομάδα, τετρασέλιδη / διοσέλιδη, δίτονη / τρισέλιη (από το 1896) / τετράσέλιδη (από

το 1900) / εξέστηλη (από το 1918), με συνεχή σελιδαριθμηση, διαστάσεων 30x21,5 εκ. (1881-1882) / 54,5x37,5 εκ. (1904-1929). Το 1901: «Τιμή φύλλου λεπ.[τά] 5. Συνδρομή προπληρωτέα. Εν Πειραιεί και εν Αθήναις δρ. 14. Εν ταις επαρχίαις] δρ. 16. Εν τω εξωτερ.[ικώ] φρ. χρ. 25. Γραφεία παρά την πλατείαν «Κοραή» όπισθ.[εν] Α΄ Παρδεναγωγείου». Τυπογραφείο: ιδιόκτητο.

Πρώτη ημερήσια εφημερίδα του Πειραιά, δεν είχε τα χαρακτηριστικά μιας τοπικής εφημερίδας, αλλά εξαρχής έμοιαζε με τα μεγάλα αθηναϊκά φύλλα, με σαφείς επιρροές από την εφ. **Ακρόπολις*. Η θεματολογία της περιλάμβανε τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές ειδήσεις όχι μόνο του Πειραιά αλλά και ολόκληρης της Ελλάδας, ενώ ο εκδότης και διευθυντής Ιωάννης Καλοστούπης συχνότατα παρενέβαινε με πρωτοσέλιδα άρθρα προκειμένου να εκφράσει την άποψη του φύλλου για τις εκάστοτε εξελίξεις. Χαρακτηριστικό είναι ότι ήδη από τα πρώτα φύλλα φιλοξενούνταν αρκετές διαφημίσεις, αρχικά στην τελευταία σελίδα. Σταδιακά οι διαφημίσεις άρχισαν να πληθαίνουν και να εμφανίζονται και στις υπόλοιπες σελίδες, ακόμη και στην πρώτη. Χαρακτηριστικό είναι επίσης ότι από το 1903 και μετά άρχισαν να εμφανίζονται και οι πρώτες φωτογραφίες, στο πρωτοσέλιδο της εφημερίδας, αν και οι εμφανίσεις αυτές ήταν σπάνιες και συνδέονταν συνήθως με την υποστήριξη πολιτικών παραγόντων κατά τη διάρκεια προεκλογικών περιόδων.

Η πολιτική έπαιξε πρωτεύοντα ρόλο στη θεματολογία της *Σφαιράς* και ακολουθούσαν οι οικονομικές εξελίξεις, κυρίως οι σχετιζόμενες με την κίνηση στο λιμάνι του Πειραιά, ενώ στην ύλη συμπεριλαμβάνόταν και το χρηματιστηριακό δελτίο. Μεγάλη βαρύτητα δινόταν και στα κοινωνικά θέματα, ενώ εντύπωση προκαλεί ο περιορισμός των αυστηρά πειραϊκών νέων ουσιαστικά σε ένα μονόστηλο υπό τον τίτλο «Επιτόπια». Οι εξωτερικές ειδήσεις αποτελούσαν σημαντικό μέρος της ύλης της και φιλοξενούνταν συχνά και στο πρωτοσέλιδο. Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η *Σφαιρά* άρχισε να δημοσιεύει σε συνέχειες κλασικά μυθιστορήματα μεγάλων ξένων συγγραφέων, όπως για παράδειγμα την *Φρικώδη Ιστορία* του Αλέξανδρου Δουμά, αλλά και ελληνικά παραλογοτεχνικά κείμενα. Δημοσιεύεται επίσης ένα πρωτόλειο μυθιστόρημα του Σπύρου *Μελά με τον τίτλο *Τα μυστήρια του Πειραιώς*, Παρ' όλα αυτά δεν υπήρχε συνέπεια στις συγκεκριμένες δημοσιεύσεις. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η δημοσίευση δελτίου δημοσιότητας στην πρώτη σελίδα.

Η εφημερίδα ανήκε στην σφαίρα πολιτικής επιρροής των αδελφών Δημητρίου και Τρύφωνα Μουτζόπουλου, οι οποίοι διετέλεσαν δήμαρχοι Πειραιά επί 25 έτη. Λειτουργούσε, τρόπων τινά, ως πολιτικό όργανο του τοπικού τους κόμματος από την ημερομηνία έκδοσής της το 1880, με αποκορύφωμα τις δημοτικές εκλογές του 1895 και του 1899.

Αναμφισβήτητα ο Ιωάννης Καλοστούπης με την παρουσία του σφράγισε την μορφή και την πορεία της, αν και το 1882, μόλις δύο χρόνια μετά την πρώτη έκδοσή της, παρέδωσε τη διεύθυνση στον αδελφό του, Δημοσθένη Καλοστούπη. Συνέχισε πάντως να αρθρογραφεί στη *Σφαιρά* έως τον θάνατό του το 1918. Τότε ανέλαβαν την διεύθυνσή της οι Μιχαήλ Ελευθερίου και Σπύρος Γεωργόπουλος, οι οποίοι παρέμειναν στην κεφαλή της εφημερίδας έως την αναστολή της έκδοσής της το 1941, εξαιτίας της γερμανικής Κατοχής. Αξιοσημείωτη είναι πάντως η απουσία ενυπόγραφων άρθρων. Σπάνια εμφανίζονται υπογραφές όπως για παράδειγμα, η υπογραφή «Ηρακλής», αλλά και αυτή της Ξανθίππης Καλοστούπη ή του Σπύρου Γ. Γεωργόπουλου που διετέλεσε διευθυντής σύνταξης της εφημερίδας για μικρό χρονικό διάστημα από το 1918.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΙΑΔΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α΄, 273· Γ. Χατζημανωλάκης, *Χρονικό της Πειραιϊκής πνευματικής ζωής (1835-1973)*, Πειραιάς 1973· Π. Καρυκόπουλος, *200 χρόνια Ελληνικού Τύπου, 1784-1984*, Αθήνα 1984· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 316.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΑΝΕΣΤΗ

Σφενδόνης, Νίκος

(Θεσσαλονίκη, 1901 - Σεπτ. 1971). Δημοσιογράφος και εκπαίδευτικός. Οι γονείς του αντλούσαν την καταγωγή τους από τη Σιάτιστα και είχαν θεατρική συγκρότηση. Μετά τις γυμνασιακές του σπουδές γράφτηκε στη Φιλοσοφική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και παράλληλα με τις σπουδές του εργάστηκε στις εφ. **Νέα Αθήναια*, *Το Φως*, **Μακεδονία* ως ρεπόρτερ, χρονογράφος και κριτικός ενώ δημοσίευε και σημειώματα για φιλολογικά και ιστορικά θέματα. Παράλληλα εκλέχθηκε πρόεδρος των Φοιτητών Θεσσαλονίκης και με την ιδιότητα αυτή υποδέχθηκε τον Κωστή *Παλαμά κατά την ιστορική επίσκεψη του στη Θεσσαλονίκη το 1927, όπου τον προσφώνησε.

Από το 1925 εξέδιδε το *Μακεδονικών Ημερολόγιον*, με συνεργασίες λογοτεχνών και λογίων της Μακεδονίας και με επιστημονικά, ιστορικά, καλλιτεχνικά, λαογραφικά και άλλα θέματα, το οποίο συνεχίστηκε να εκδίδεται (με εξαίρεση την περίοδο της Κατοχής) έως το 2000. Ήταν μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης από το 1923 έως το 1937, όταν διαγράφηκε μετά από τον διορισμό του στη δημόσια εκπαίδευση. Τιμήθηκε με ανώτατες κρατικές διακρίσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Σιατιστέων Μνήμη», λείκωμα του Συλλόγου Σιατιστέων Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1972-Κανδύλακης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ'.

ΜΑΝΔΑΦΗ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Η Σφήκα

Εφημερίδα σαν κάθε εφημερίδα, Αργασόλι, 24 Αυγ. 1867 - 28 Σεπτ. 1876, αρ. φ. 1-345. Συντάκτης: Παναγιώτης *Πανάς (έως το φ. 28, 21 Μαρτ. 1868), κατόπιν ο τυπογράφος Γεράσιμος Α. Λεβαδίτης, Εβδομαδιαία (συνήθως Τετάρτη), τετρασέλιδη, δίστηλη, διαστάσεων 29x21 εκ. Τριμηνιαίες συνδρομές: εσωτερικού 2 δρχ. και εξωτερικού 4 φράγκα. Τυπογραφείο: «Η Πρόοδος».

Η καλύτερη από τις σατιρικές εφημερίδες του Πανά άνδισε στην τοπική κοινωνία της Κεφαλονιάς, προς την οποία απευθύνόταν. Η σάτιρά της ήταν πολιτική με κύριο στόχο τον πρωθυπουργό, Αλ. Κουμουνδούρο, αλλά και τον Κ. *Λομβάρδο, γέγη των ενωτικών ριζοσπαστών, κοινωνική αλλά και λογοτεχνική, καθώς περιέχει ολόκληρη σειρά έμμετρων και πεζών κειμένων εναντίον του Αρ. Βαλαωρίτη. Άλλα θέματα που την απασχολούν είναι η κρητική επανάσταση, οι βουλευτικές εκλογές του 1868 με σαφή θέση υπέρ του Δ. Βούλγαρη, ενώ διατηρεί σχετική ουδετερότητα στο θέμα της εκκλησιαστικής αφομοίωσης της Επτανήσου. Με τα δημοσιεύματά της βρίσκεται σε συνεχή διάλογο με τις τοπικές εφ. *Σάλπιξ* του Ανδρέα Άννινου, *Τύπος*, *Δίκαιον* του Σπυρ. Αραβαντινού, *Επαγρύπνησις* του Θεοδοσίου Γ. Πετρίτη, *Θέμις*, ακόμη και με τον αθηναϊκό *Τραμπόκο* του Π. Σούτσα.

Συχνά εμφανίζεται στις στήλες της ο Ανδρέας *Λασκαράτος με επιστολές και σχόλια, θεωρήθηκε μάλιστα από την αθηναϊκή εφ. *Αυγή* ως κύριος συντάκτης (*Η Σφήκα*, 14 Σεπτ. 1867). Οι αδελφοί Μικέλης και Γεώργιος Άβλιχος από το Ληξούρι δημοσιεύουν ποιήματά τους, ενώ άλλοι τυχόν συνεργάτες δεν είναι γνωστοί καθώς τα περισσότερα δημοσιεύματα είναι ανυπόγραφα ή με ψευδώνυμα.

Μετά τις εκλογές του 1868 ο Π. Πανάς αποσύρθηκε από τη σύνταξη της, παραχωρώντας την στον τυπογράφο Γ.Α. Λεβαδίτη, συνέχισε, όμως, για μεγάλο διάστημα να στέλνει συνεργασίες του. Το τελευταίο διάστημα της κυκλοφορίας της μεταβλήθηκε σε δικαστική.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΙΒΑ, ΚΙΛΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ερασμία-Λουίζα Σταυροπούλου, *Παναγιώτης Πανάς (1832-1896)*, *Ένας ριζοσπάστης ρομαντικός*, Αθήνα 1987, κυρίως σ. 130-136.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Η Σφήκα

Η μόνη εν Αυστραλία Ελληνική σατιρική εφημερίδα, Μελβούρνη, 16 Σεπτ. 1963-1965. Δεν αναγράφονταν τα ονόματα των ιδρυτών, αφού η εφημερίδα κυκλοφόρησε με ψευδώνυμα ή με ακρωνύμια, ωστόσο στο πρώτο φύλλο αναφέρεται ότι τυπώθηκε για λογαριασμό του Α. Μουσκεφτάρα. Κυκλοφόρησε αρχικά ως εβδομαδιαία εφημερίδα, οκτασέλιδη, διαστάσεων 30x23 εκ. (ταμπλόιντ), για να μετατραπεί τρεις μήνες αργότερα σε τετρασέλιδη, μεγάλου σχήματος. Στο φ. 8 (4 Νοε. 1963) μετατράπηκε και κυκλοφόρησε τετρασέλιδη, επτάστηλη, διαστάσεων 51x36 εκ., σε πράσινο χαρτί. Τιμή φύλλου: 1 πέννα. Τυπογραφείο: Πέτρου Πετράνη, 103 Leveson Street, North Melbourne.

Πρόκειται για τη μακροβιότερη σατιρική εφημερίδα του ελληνισμού της Αυστραλίας. Ιδρύθηκε υποσχόμενη αμεροληψία και κείμενα από τους καλύτερους σατιρικούς και ευθυμογράφους της παροικίας. Με τη δηκτική αρθρογραφία της κατηγορούσε και σατίριζε αποφάσεις των κοινοτήτων και του ιερατείου της Αρχιεπισκοπής Αυστραλίας και επηρέασε με την καυστική της πολλές αποφάσεις της Ομογένειας. Η κυκλοφορία της, ωστόσο, υπήρξε εποχιακή και αποσπασματική.

Δεν αναγράφονταν τα ονόματα των συνεργατών. Επώνυμα αναφέρονται οι σατιρικοί συνεργάτες Στάθης Ραυτόπουλος με τους ποιητάρικους στίχους του, Τάσος Μακαρατζής, ο «Πολιτικάντης» με τη στήλη «Επτά Μέρες σε Δύο Στήλες» κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΕΜΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Τάμης, *Η Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. 2, Victoria Αυστραλίας, Ellikon Press, 2000, σ. 101-115.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ, Μ. ΤΑΜΗΣ

Σφίγγα, Αθήνα 1950-1951
βλ. *Μάσκα*

ΑΡΧΙΜΟΣ ΘΥΣΙΑΣ
2016

ΣΤΑΣΗ

47 ΚΑΡΤΕΣ ΧΡΕΙΟΣΤΕΙ
576 ΜΕΛΟΣ/ΜΕΛΟΣΣΑ

ΠΡΟΚΑΤΑΒΛΕΨΗ 300€

ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝΟ 250€

REPRINTED BY AUSTRALIA'S FIRST PUBLICATIONS UNIT

Η ΣΦΙΓΓΑ

ΠΡΩΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΙΓΥΠΤΟΥ ΚΑΙ Μ. ΑΡΑΒΙΑΣ

ΣΥΜΦΩΝΗΤΗ 1982
ΚΟΛΛΗΤΕΡΟ 1982

Τηλ: 4634300

P.O. BOX 20000

Σ.Π.Ο. ΜΕΛΟΣ/ΜΕΛΟΣΣΑ

4634300

4634300

ΠΑΡΟΙΚΙΑΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ
Γραμμοί Τόσος Ευρωπαϊσμός

Πολλοί από τους παροίκους που ζουν στην Ελλάδα αντιμετωπίζουν προβλήματα που οφείλονται στην οικονομική κρίση. Η κατάσταση είναι ιδιαίτερα δύσκολη για τους νεότερους, οι οποίοι αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εύρεση εργασίας και στην απόκτηση ανεξαρτησίας. Η κατάσταση αυτή οδηγεί σε ψυχολογικά προβλήματα και σε κοινωνική απομόνωση.

Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΟΙΚΙΑΣ
Ο ρόλος της παροικίας στην Ελλάδα είναι πολύ σημαντικός. Η παροικία αποτελεί μια κοινωνία που έχει αναπτύξει μια δική της κουλτούρα και αξίες. Η παροικία μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη της χώρας και στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΟΙΚΙΑΣ
Ο ρόλος της παροικίας στην Ελλάδα είναι πολύ σημαντικός. Η παροικία αποτελεί μια κοινωνία που έχει αναπτύξει μια δική της κουλτούρα και αξίες. Η παροικία μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη της χώρας και στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει.

ΚΑΛΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Μέλη και Φίλοι της Ενώσεως, έλατε να εορτασιάσουμε στο
ΠΡΩΤΟ ΜΠΑΡΜΠΕΚΙΟΥ ΤΟΥ 1983
ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟ, 29 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ

ΑΠΟ ΤΗΣ 6.00 π.μ.

ΑΦΗΣΙΜΟΙ ΜΕΛΟΣΣΕΣ, ΝΑΡΤΙΣΤΟΙ, ΜΠΥΡΑ, ΚΡΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΑΓΗΤΑ

Καλήν ησπέρην!

Εξοπλισμός να εορτάσει η Ενώσεως με τον Κ.Ο. Μελβούρνη Αγγλίας

Τηλέφωνο 211 1987

Σφιγγα

Μηνιαίο καλλιτεχνικό περιοδικό. Μελβούρνη, Νοέ. 1958 έως σήμερα [2005]. Ιδρυτής: Αλέκος Ταϊφερνόπουλος. Το τχ. 2 εκδόθηκε σχεδόν εννέα μήνες αργότερα με συντάκτες τους Α. Κατσιμπούλα και Α. Ταϊφερνόπουλο, σε πολυγραφημένη μορφή και σχέδιο εξωφύλλου που είχε σχεδιάσει ο Τάκης Ευστρατιάδης. Μετά το τχ. 4 αρχίζει η έντυπη έκδοσή του. Υπεύθυνοι σύνταξης: Ευθύμιος Κοντός, Κώστας Δημητριάδης, και για το μεγαλύτερο διάστημα ο Τάκης Ευστρατιάδης. Στη συνέχεια την επιμέλεια και την έκδοση του περιοδικού ανέλαβε ο Τάκης Ευστρατιάδης με τον Κώστα Σκριβάνο ως συνεργάτη του. Στον τίτλο απεικονιζόταν η αιγυπτιακή μορφή σε τοπίο της Αιγύπτου, χωρίς όμως τη λέξη «Καλλιτεχνικό». Το 1983 ο τίτλος και υπότιτλος: *Η Σφιγγα, Μηνιαίο Περιοδικόν της Ενώσεως Ελλήνων Αιγυπτίου και Μέσης Ανατολής*. Στην πρώτη του εκδοσεία κυκλοφόρησε τετρασέλιδο, εξάσπηλο, διαστάσεων 38x27,5 εκ. Στη συνέχεια (1983-2005) κυκλοφόρησε σε σχήμα περιοδικού με 28 σελίδες, δίσητες. Τυπογραφείο: Petranis Press και αργότερα Pressway Printing.

Επίσημο όργανο της Ενώσεως Ελλήνων Αιγυπτίου και Μέσης Ανατολής και το μακροβιότερο περιοδικό του είδους του (εθνοτοπικτικό) στην Αυστραλία. Η έκδοσή του ήταν αφιερωμένη στον

μεγάλο αλεξανδρινό ποιητή, Κωνσταντίνου Καβάφη. Η ποιοτική επιμέλεια του περιοδικού υπήρξε υψηλή, ιδιαίτερα μετά το 1983 όταν τη σύνταξη ανέλαβε εκ νέου ο Τάκης Ευστρατιάδης και τη στοιχειοθεσία η εταιρεία του τελευταίου, Polyprint.

Το περιοδικό διατηρεί μόνιμες στήλες και άρθρα αφιερωμένα στην κίνηση των μελών, κοινωνικά θέματα και βέβαια το καμάρι της Ενώσεως Ελλήνων Αιγυπτίου, την ομάδα της καλαδόσφαιρας, ανδρική και γυναικεία, το τμήμα της ψυχιαγωγίας και του θεάτρου με πλούσια παράδοση 40 περίπου χρόνων, τη στήλη «Ο Ταχυδρόμος των Αιγυπτιακών», τις στήλες με τίτλο «Νέα από την Πατρίδα».

Συνεργάτες της Σφιγγας υπήρξαν πολλοί επώνυμοι ποιητές και πεζογράφοι του ελληνισμού της Αυστραλίας, όπως ο Νίκος Νομικός, από τους πλέον καταξιωμένους ομογενείς ποιητές, ο γλυπτής και ποιητής Ευθύμιος Κοντός κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΕΜΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Τάμης, *Η Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. 2, Victoria Αυστραλίας, Ellikon Press, 2000, σ. 101-115.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Σφιξε με

Θεσσαλονίκη, <:-> -16 Οκτ. 1916, 15 Οκτ. 1917-1920, 1922. Εκδότης: Σταύρος Μαχαμπίδης, πρώην ηθοποιός (έως τουλάχιστον τον Μάρτ. 1920). Η εφημερίδα στεγαζόταν στο «Ζυδεστιατόριο της Μαργαρίτας Μαχαμπίδου, έναντι του θεάτρου «Πάνθεον».

Σατιρική εφημερίδα που αντικατέστησε την εφ. Κεραυνός, του ίδιου εκδότη, της οποίας δεν σώζονται φύλλα. Σύμφωνα με τα λίγα στοιχεία που διασώθηκαν, η εφ. *Σφιξε με* αναρχίστηκε την έκδοσή της στις 15 Οκτωβρίου 1917, όμως δεν είναι γνωστό πότε την είχε διακόψει και αν οφείλεται στην πυρκαγιά της Θεσσαλονίκης του 1917. Η τελευταία ενδιάμεση αναφορά ότι εκδόθηκε δημοσιεύθηκε στις 20 Οκτωβρίου 1916.

Από τις 15 Απριλίου 1918 το σχήμα της εφημερίδας μεγάλωσε, αλλά δεν υπάρχουν πληροφορίες αν συνέχισε να εκδίδεται, έως το τέλος Δεκεμβρίου, όταν αναγγέλθηκε ότι συγχωνεύτηκε με την εφ. Κεραυνός και κυκλοφόρησε χωρίς τακτική περιοδικότητα, με τον νέο τίτλο Κεραυνός-Σφιξε με (Δεκ. 1918 - Φεβρ. 1920, με αρχισυντάκτη τον Νίκο *Φαρδύ, τετρασέλιδη, πεντάσπηλη και τιμή φύλλου 15 λεπτά, ετήσια συνδρομή 15 δρχ.). Με τον διπλό τίτλο, του οποίου το πρώτο συνθετικό ήταν τυπωμένο με έντονα χαρακτηρισ,

159

εκδιδόταν τουλάχιστον έως τον Φεβρουάριο 1920, χωρίς να διαπιστωθεί η αιτία ούτε της συνένωσης ούτε της διάσπασης των τίτλων τους, ούτε αν μετά από αυτή συνέχισε να εκδίδεται ο *Κεραυνός*, όπως έγινε με το *Σφίξε με*. Στην ύλη της εκτός από έμμετρα κείμενα περιελάμβανε και πεζά.

Τον Φεβρουάριο 1920 η εφημερίδα εμφανίζεται πάλι με ξεχωριστό τίτλο, είναι άγνωστο, όμως, πότε έγινε ο διαχωρισμός τους, όπως δεν είναι γνωστό μέχρι πότε συνεχίστηκε η έκδοσή της. Στις 15 Σεπτεμβρίου 1920 αναγγέλθηκε ότι θα κυκλοφορήσει προσεχώς με ύλη πρωτότυπη και νέο πρόγραμμα, χωρίς να διαπιστωθεί αν κυκλοφόρησε. Εκδόθηκε, όμως, στην αρχή του 1922.

Ο Άριστος Χασής γράφει για το *Σφίξε με* τα εξής: «Το περιοδικό [...] συντετάσσει την εποχή εκείνη της λιμοκτονίας και του μπισομισμού των δημοσιογράφων, στην ταβερνούλα [...] και οι συντάκται του “Σφίξε με” από τους οποίους οι περισσότεροι λίγα χρόνια αργότερα έγιναν υπουργοί, βουλευταί, μεγάλοι δημοσιογράφοι, επληρώνοντο για την συνεργασία τους εις είδος, ρευστόν και υγρόν, με άφθονο δηλαδή φαγοπότι αλλ’ αφού πρώτα... παρέδιδαν τα χειρόγραφα των στο διευθυντή των, το Μαχαίριδη δηλαδή [...]. Θα μιλήσωμε μόνον δια τον μακαρίτην και αλησμόνητον μας Μαχαίριδην, που επλήρωνε τους συνεργάτες του σαν Ολύμπιος Θεός με νέκταρ και αμβροσίαν και υπήρξε συγχρόνως και ο πρόδρομος στον τόπο μας των ντιζέ και ποιητών των νυκτερινών “μπουάτ”. Το όνομά του θα παραμείνη αρρήκτως συνδεδεμένον με την πιο ρέμπηλη εποχή του δημοσιογραφικού μπισομισμού της Θεσσαλονίκης και σαν ένα ηρωικό σύμβολο της ελευθέρης και ανυπότακτης Τέχνης».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Άριστος Χασής, «Εφημερίδες και Δημοσιογράφοι της Θεσσαλονίκης», εφ. *Νέα Ευρώπη*, 9 Αυγ. 1942· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σ. 413-422.

ΜΑΝΔΑΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Σφοΐνης, Ιωάννης

(Μαραδοκάμπος Σάμου, 1799 - Χαλκίδα, 1875). Εκπαιδευτικός, συγγραφέας, εκδότης. Μετά από σπουδές στις σχολές της Σάμου και της Πάτμου, στη Χίο κοντά στον Νεόφυτο Βάμβα και τον Κωνσταντίνο Βαρδαλάχο, και στην Ακαδημία των Κυδωνιών, ακολούθησε το επάγγελμα του εκπαιδευτικού, αναπτύσσοντας παράλληλα επαναστατική, συγγραφική και εκδοτική δραστηριότητα. Δίδαξε στην Πάτμο,

σε σχολείο που σύστησε ο ίδιος, και στη Σάμο, στην Ελληνική σχολή Μαραδοκάμπου, όπου συνέγραψε το 1826 την *Επιτομή ηθικής*, εράνισμα από το έργο του δασκάλου του Νεοφύτου Βάμβα.

Συμμετείχε στον ηγετικό πυρήνα των «καρμανιολών», υπήρξε ιδρυτικό μέλος μουσικής εταιρίας, εξελέγη γραμματέας του «Γενικού Διοικητηρίου» υπό τον Λογοθέτη Λυκοβίτη, της επαρχιακής δημογεροντίας επί Ι. Κωλέτη και της πρώτης Γενικής Συνελεύσεως των Σαμίων που κήρυξε την ανεξαρτητή «Ελληνική Πολιτεία της Σάμου» το 1830. Λίγο αργότερα, όταν αποφασίστηκε ο αποκλεισμός του νησιού από τα όρια του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, διέφυγε στη Σύρο.

Εκεί σύστησε σχολείο και διετέλεσε μέλος της εφορείας του πρώτου συριανού φιλολογικού συλλόγου. Παράλληλα, στο τυπογραφείο που ίδρυσε το 1831 ο επίσης «καρμανιολός» φυγάς Ιωάννης Γαρουφαλής με τον πατέρα του Μανουήλ, το οποίο περιήλθε στη διεύθυνσή του, εξέδωσε τον Αύγουστο 1832 την πρώτη εφημερίδα της Σύρου, την ελληνογαλλική **Ελληνική Μέλισσα. Εφημερίς Πολιτική Φιλολογική και Εμπορική (L' Abeille Grecque)*, συμβάλλοντας έτσι στο ξεκίνημα του Τύπου στη Σύρο. Η εφημερίδα σταμάτησε στα έξι φύλλα. Αμέσως μετά, την 1^η Σεπτεμβρίου 1832, εξέδωσε το μοναδικό μαρτυρημένο φύλλο της εφ. *Περίεργα*, της οποίας ήταν και συντάκτης (τα φ. της εφ. λανθάνουν). Τύπωσε ακόμη δύο φιλολογικά έργα (*Γραμματική της γαλλικής γλώσσης υπό Α. Δαυίδ και Πανηγυρικός του Ισοκράτους*). Η εκδοτική και δημοσιογραφική αυτή πρωτοβουλία δεν ευδοκίμησε λόγω διαφωνιών και οικονομικής δυσπραγίας.

Στη συνέχεια μετέβη στην Αθήνα, όπου δίδαξε στο Ευαγγελικό Γυμνάσιο. Έκτοτε χρημάτισε καθηγητής και γυμνασιάρχης στη Χαλκίδα και σε άλλα μέρη της Ελλάδας, ενώ στη Σάμο επέστρεψε μια λίγο ως γυμνασιάρχης του Πυθαγορείου Γυμνασίου το 1861. Εξέδωσε την *Επιτομή ηθικής* (Αθήνα 1853) και έγραψε άρθρα σε εφημερίδες. Πέθανε στη Χαλκίδα, η οποία «εκηρύχθη νέα πατρίς του Σαμίου», όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στη νεκρολογία που δημοσιεύτηκε στην τοπική εφ. **Εύριτος*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Επ. Σταματιάδης, *Σαμιακά*, τ. Δ', Σάμος 1886, σ. 553-554· Α.Κ. Χούμης, *Περί τυπογραφίας εν Σύρω*, Σύρος 1901· Μ. Βουρλιώτης, *Καρμανιολοί και βιβλίο (1800-1839)*, Αθήνα 1990· Δ. Αντωνίου, «Συμβολή στη σαμιακή προσωπογραφία: Στοιχεία για τον εκπαιδευτικό Ιωάννη Σφοΐνη», *Σαμιακές Μελέτες*, 3 (1997-1998), 435-458.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΣΦΟΙΝΗΣ

Σχολική Υγιεινή

Περιοδικόν Παιδολογίας και Σχολικής Υγιεινής. Αθήνα, 1936-1968, αρ. τχ. 1-262 και 1969-1974, τ. Α' - ΑΕ'. Εκδότης: Κέντρον Μαθητικής Αντιλήψεως Αθηνών. Υπεύθυνοι: Δ.Θ. Στεφάνου και Μωυσής Μ. Μωυσεΐδης. Μηνιαίο, σαράντα οκτώ σελίδων, διαστάσεων 23x15,5 εκ. Ετήσιες συνδρομές εσωτερικού: 25 δρχ. αρχικά, παρουσιάζει στη συνέχεια αλλαγές. «Τύποις: "Γραφικαί Τέχναι", Α. Διαλησιμά. Καρόρη II».

Παιδιατρικό περιοδικό, που ενδιαφερόταν για τη διάδοση της υγιεινής εκπαίδευσης, της κοινωνικής υγιεινής και της δημοσφαιατρικής στον χώρο των σχολείων. Βασική του επιδίωξη ήταν η «υγιεινή διαμώτισις» του λαού και η απόκτηση της «υγιεινής συνειδήσεως» απ' αυτόν, εφόσον, σύμφωνα με την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, «η υγεία πάντων των λαών είναι βασική προϋπόθεσις δια την επίτευξιν της ειρήνης και της ασφαλείας». Προς την κατεύθυνση αυτή, προσπαθούσε μάλιστα να αναδείξει την ανάγκη του δεσμού του σχολιάτρου, ο οποίος ήταν ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα στην πολιτεία, στην παιδιατρική και στην παιδαγωγική του σχολείου. Η παρουσίαση της σχολικής υγιεινής των χωρών του εξωτερικού, ιδιαίτερα μέσα από την ενημέρωση για τα διάφορα συνέδρια που διεξαγόταν σ' αυτές, αποτελούσε επίσης μια σημαντική συμβολή του περιοδικού, καθώς η δυτικοευρωπαϊκή κυρίως εμπειρία ήταν ο οδηγός των ανάλογων δραστηριοτήτων στην Ελλάδα.

Το περιοδικό παρουσίαζε συνήθως άρθρα σχολικής υγιεινής («Υγιεινομική συνειδήσις, Ανάγκη οργανώσεως της περιβάλλουσας», «Ο καρδιοπαθής μαθητής και ο ρόλος του σχολείου», «Το σύγχρονο διδακτήριον», «Γνώμαι διδασκάλων επί της υγιεινολογικής διαιταγωγώσεως»), μελέτες επιδημιολογίας του σχολικού περιβάλλοντος, κείμενα σχετικά με την υγεία των δασκάλων, καθώς και σειρά ιατρικών άρθρων που ασχολούνταν με όλους τους τομείς και τις ειδικότητες της παιδιατρικής («Η Μελαγχολία και αι κλινικαί μορφαί αυτής», «Σκοποί και μέθοδοι της παιδικής νευροψυχιατρικής», «Προβλήματα αναπτύξεως του παιδιού»).

Επίσης, παρουσιάζει τα συμπεράσματα συνεδρίων και άλλες ειδήσεις για τη σχολική υγιεινή στο εξωτερικό. Συνεργάτες του ήταν καθηγητές παιδιατρικής, όπως ο Κ. Χωρέμης και ο Χρ. Κασίμος,

ΣΧΟΛΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ ΤΗΟ ΤΟΤ ΚΕΝΤΡΟΤ ΜΑΘΗΤ. ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΣ ΑΘΗΝΩΝ
(ΑΡΘΡ. 38 ΤΟΤ Α.Ν. 1805 39 ΚΑΙ ΑΡΘΡ. 10 39 Β.Α. 1924 40)

ΑΠΟΣΤΕΛΕΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΠΡΟΤ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΤΩΝ ΓΝΩΣΤΩΝ ΤΗΣ ΠΑΙΔΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΔΗΜΗΤΡ. Δ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ, πρ. Διευθυντοῦ Σχολικῆς Υγιεινῆς: Ἀπορία καὶ ἀσφάλεια.
2. ΑΡΙΣΤΟΤ. ΔΕΛΗΒΑΝΗ, ἱατροῦ - Ὑγιεινομικῆ Ἐπιθεωρητοῦ: Ἡ σύγχρονα ὀργάνωσις τῶν Ὑγιεινομικῶν μαθητησίων καὶ μερικὰ βασικά προβλήματα τῶν.
3. Δρ. Μ. Ε. ΠΕΡΑΙΚΟΛΑΟΥ, Παιδιάτρου: Ἡ κληρονομικότης τῆς ἀρτηροσκλήρωσεως.
4. Κ. Ι. ΚΟΥΡΝΙΑ, Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Γεν. Ἐκπαιδεύσεως: Τὰ θέματα τῶν σχολείων Μέσης Γενικῆς Ἐκπαιδεύσεως.
5. Μερικὰ προβλήματα ἢ καθήκοντα ἱατρικοῦ τοῦ Σχολείου — Τὰ τίνα εἰς τὸ παρῆν.

ΕΤΟΣ Κ.

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1967

ΤΕΤΟΣ 283

καθηγητές υγιεινής, όπως ο Β. Βαλωράς και ο Γερ. Αλεξιάδης, καθηγητές ψυχιατρικής, όπως ο Κ.Δ. Κωνσταντινίδης και ο Δ. Κουρέτας, σχολιάτρου, όπως ο Δ. Στεφάνου, ο Εμμ. Λαμπαδάρικος και ο Ι.Π. Αμούργης, παιδιάτροι, εκπαιδευτικοί και παιδαγωγοί, όπως ο Ηλ. Ξηροτύρης και ο Γ.Ε. Ξύδης. Από τους ξένους εμφανίζονται τα ονόματα των C. Heuyer, F. Heimann, W. Foxley, R. Mande, P. Mollaret, M. Zazzo, C.L. Launau, S. Riou, P. Delthil, P.N. Nobecourt κ.ά.

Η Σχολική Υγιεινή διέκοψε την έκδοσή της κατά τα έτη 1942-1946 και έως το 1950 δεν είχε τακτική κυκλοφορία. Η έκδοση συνεχίστηκε και μετά το 1974. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΛΙΑ, ΚΕΝΕΚ, ΦΣΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κέντρον Εκπαιδευτικῆς Ἑρευνας, Ἑλληνικά Παιδαγωγικά Περιοδικά (1831 -1991) Ἰ. Βιβλιογραφία (1831 -1974), Α' Φάσις, εποπτεία Ἀλέξης Δημαρίας, εἰσαγωγή-επιμέλεια Χάρης Ἀθανασιάδης, Ἀθήνα 2004, σ. 443-445.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Α. ΣΜΥΡΝΑΙΟΣ

Σωμερίτης, Διονύσιος Θεοφίλου

(Ζάκυνθος, 1849 - Σικυά Κορινθίου, 1927). Δικηγόρος, δημοσιογράφος και συγγραφέας. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, αναγορεύθηκε διδάκτορας το 1874 και από το 1875 άσκησε τη δικηγορία στη Ζάκυνθο και αργότερα στην Αθήνα,

ενώ ασχολείτο συγχρόνως και με τη δημοσιογραφία. Το 1874 εξέδωσε με τον Δ. Βέρρα την εφ. *Ερμαιοίς* του Συλλόγου των Καλών Έργων και τον επόμενο χρόνο την εφ. **Ελπίς* (1875-1926), της οποίας ήταν διευθυντής και κύριος συντάκτης, πλην μικρών διακοπών, έως το 1893, που εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, και συνεργάτης έως το 1925. Το 1880 ήταν συντάκτης της εφ. *Οι Ελεύθεροι* του ομώνυμου Συλλόγου.

Έγραψε βιβλία νομικού περιεχομένου. Το πρώτο που εξέδωσε ήταν *Διαφωνία επί του εν Ελλάδι ισχύοντος αστικού δικαίου* (1874) και μετά τα: *Οδηγία προς τους σπουδαστές της Νομικής* (1875), *Δικονομικά μελέται* (1880), *Αι Βουλαι της Ελλάδος επί βασιλεύς Γεωργίου του Α΄* (1893), *Νομικός Οδηγός όλων των Ελλήνων και Ελληνιδών* (1897), *Περί της Γερουσίας εν Ελλάδι από θεωρητικής και ιστορικής απόψεως* (1924). Έγραψε στο *Νομικό Λεξικό* και συνεργάστηκε σε εφημερίδες και περιοδικά της Ζακύνθου και της Αθήνας με άρθρα και μελέτες πολιτικού, κοινωνιολογικού, οικονομικού, νομικού και ιστορικού περιεχομένου. Εκφώνησε επικηδείους και επιτάφιας λόγους και έγραψε νεκρολογίες.

Ανέπτυξε κοινωφελή δράση. Ίδρυσε στη Ζάκυνθο τη Σχολή Απώρων Παιδών (1874) και το Πτωχοκομείο η «Πρόνοια» (1876), και ήταν ιδρυτικό μέλος του Συλλόγου οι Ελεύθεροι, που είχε κοινωνικούς σκοπούς. Ήταν μέλος της «Εφορείας επί της Ανωτέρας εκπαίδευσως», του πολιτικού Συλλόγου Νέα Αδελφότης (Ζάκυνθος), του Φιλολογικού Συλλόγου Παρνασσός από το 1871 ενώ ήταν ακόμη φοιτητής, του Συλλόγου Βύρων και της Διεθνούς Εταιρείας Επιστημών (Παρίσι). Διατέλεσε νομικός σύμβουλος της Εθνικής Τράπεζας και για ένα διάστημα γενικός γραμματέας του υπουργείου Δικαιοσύνης επί υπουργίας Κωνσταντίνου *Λομβάρδου. Το 1919 τιμήθηκε με τον Χρυσό Σταυρό του Σωτήρος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Αβούρης, «Σκίτσα: Διονύσιος Σωμερίτης», π. *Αι Μούσαι*, τχ. 173 (Ζάκυνθος, 15 Ιουν. 1900), 1· Π. Χιώτης [Επιφανείς Επτανήσιοι:], «Σωμερίτης Διονύσιος», *ό.π.*, τχ. 509 (Ζάκυνθος, 1 Ιουν. 1914), 8· Ανωμόως, «Πένθη: Διον. Σωμερίτης», εφ. *Οσας*, αρ. φ. 18, Ζάκυνθος, 4 Σεπτ.

1927· Ανωμόως [Α.Χ. Ζώης], «Θαναί», π. *Αι Μούσαι*, τχ. 806 (Ζάκυνθος, 10 Σεπτ. 1927)· Ανωμόως, «Διονύσιος Θ. Σωμερίτης», π. *Νέα Εστία*, τχ. 11 (Αθήνα, 15 Σεπτ. 1927), 691-693· Π. Μουζιάκης, «Διονύσιος Σωμερίτης», π. *Ιόνιος Ανθολογία*, τχ. 7/8 (Οκτ./Νοέ. 1927), 22-24· Α.Χ. Ζώης, *Λεξικόν Ιστορικών και Λαογραφικών Ζακύνθου*, Αθήνα 1963, τ. Α2', σ. 630.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΟΚΚΑ-ΠΑΠΑΔΑΟΥ

Σωμερίτης, Στράτης [Ευστράτιος, «Σ.Σ.»]

(Καλακούτα Ινδιών, 1901 - Αθήνα, 1978). Δικηγόρος, συγγραφέας, πολιτικός, δημοσιογράφος. Σπούδασε νομικά. Υπήρξε ενεργό μέλος της «κοινωνίας των πολιτών», έπαιξε ηγετικό ρόλο σε πληθώρα κινήσεων, πολιτικών ομάδων, αντιστασιακών οργανώσεων, επιστημονικών συλλόγων με στόχους δημοκρατικούς και σοσιαλιστικούς. Ανάμεσα σε πολλά άλλα: Γενικός γραμματέας (1926-1927) του Εκπαιδευτικού Ομίλου (πρόεδρος Δ. *Γληνός) και συνεργάτης του π. *Αναγέννηση, Ιδρυτικό μέλος και γενικός γραμματέας του Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλάδος (1932-1935), Ιδρυτικό μέλος και μέλος της ηγεσίας της ΕΑΔ (Ένωση Λαϊκής Δημοκρατίας, 1941-1945) και σύνδεσμος κατά την Κατοχή της παράνομης οργάνωσης της Αθήνας με το ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο). Μετά την Απελευθέρωση και συνιδρυτής του ΣΚ-ΕΑΔ (Σοσιαλιστικού Κόμματος Ένωση Λαϊκής Δημοκρατίας) (πρόεδρος Αλ. Σβώλος, γενικός γραμματέας Ηλίας Τσιριμώκος). Ιδρυτικό στέλεχος του Κόμματος του Εργαζομένου Λαού (Γ. Καρτάλης) και στη συνέχεια πολλών σοσιαλιστικών και δημοκρατικών συλλόγων και οργανώσεων. Γενικός γραμματέας της Ελληνικής Ενώσεως Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και αντιπρόεδρος της Διεθνούς Ομοσπονδίας δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Πρόεδρος των αντιδικτατορικών επιτροπών Ευρώπης κατά τη διάρκεια της δικτατορίας της 21^{ης} Απριλίου που του απαίρεσε την ιδιγένεια.

Ιδρυτής και εκδότης της **Σοσιαλιστικής Επιδεώρησης* και πολλών άλλων περιοδικών. Πολιτικός υπεύθυνος της αντιστασιακής παράνομης εφ. *Η *Μάχη* (1941-1944) –πράγμα που στοίχισε διώξεις των αρχών Κατοχής σε θάρος όλης της οικογένειάς του– και αργότερα της νόμιμης καθημερινής έκδοσης της ίδιας εφημερίδας και της εβδομαδιαίας επανέκδοσής της μετά τα Δεκεμβριανά, καθώς και της νέας καθημερινής της έκδοσης το 1949 (με διευθυντή τον Γιώργο *Καραντζά).

Ο Στράτης Σωμερίτης είχε εκδώσει κατόπιν σειρά δελτίων και περιοδικών πάντα σοσιαλιστικού προσανατολισμού. Το τελευταίο (1976-1977) ήταν το μηνιαίο *Σοσιαλιστικό Βήμα*. Είχε επίσης αρθρογρα-

φήσει σε πολλές εφημερίδες: *Το Βήμα*, **Ελευθερία*. Προεδρευτικός Φιλελεύθερος και είχε επανεκδώσει δύο φορές, στη δεκαετία του 1950, στη Ζάκυνθο, σε εποχές εκλογών, την εφ. **Ελπίς* που είχε ιδρύσει τον 19^ο αιώνα ο πατέρας του Διονυσίου **Σωμερίτης*.

Κυριότερα βιβλία του: *Η μοιστική εργασία και η κοινωνική ασφάλιση της* (1932), *Σύγχρονα Προβλήματα του Σοσιαλισμού* (1934, πρωτοκυκλοφόρησε υπό μορφή άρθρων στην *Σοσιαλιστική Επιδείωση* του 1933, επανεκδόθηκε το 2000), *Λαϊκή Δημοκρατία και Σοσιαλισμός* (1945), *Τα ανδρόπαινα δικαιώματα* (1972), *Η Μεγάλη Καμψη: Μαρτυρίες και Αναμνήσεις 1924-1974* (1975).

ΡΙΧΑΡΔΟΣ ΣΩΜΕΡΙΤΗΣ

Ο Σωτήρ / Le Sauveur

Εφημερίς πολιτική, φιλολογική και εμπορική / Journal politique, littéraire et commercial. Ναύπλιο, 14/26 Ιαν. 1834 - 31 Μαρτ. 1835 / Αθήνα 16 Μαΐου 1835 - 3 Νοε. 1838. Εκδότης: Νικόλαος Σκούφος. Υπεύθυνος συντάκτης: Χ. Μιχαλόπουλος, από το έτ. Β' (αρ. φ. 1) Αντώνιος Ιωαννίδης, Μότο: «Ο Βασιλεύς (Le Roi). Εθνικά Ελευθερία (Libertés Nationales)». «Εκδίδεται δις της εβδομάδος, κατά Πέμπτην και Κυριακήν», τετρασελίδη, με συνεχή σελιδαρίθμηση (έτ. Α', αρ. φ. 192' έτ. Β' Γ'-Δ', αρ.

φ. 1-21, αρ. φ. 22-96 και αρ. φ. 170' έτ. Ε', αρ. φ. 171), διγλωσση και δισηπλή (ελληνικά-γαλλικά), διαστάσεων 45x32 εκ. Συνδρομές: «οκτώ Τάλλαρα ισπανικά κατ' έτος δια τους εντός της Ελλάδος, και δέκα δια τα έξω μέρη». «Αι συνδρομαί γίνονται εν Ναυπλίω εις το Γραφείον του Σωτήρος, εντός του κράτους εις τους επιστάτας των ταχυδρομείων, και εκτός εις τους κ.κ. Προξένους της Ελλάδος». Τιμή καταχωρίσεων: «30 λεπτ. την γραμμήν ανά 50 στοιχεία». Τυπογραφείο: «εκ του περί τα ιδιωτικά έργα τμήματα της Βασ. Τυπογραφίας», από το έτ. Β' αρ. φ. 1' «εκ της τυπογραφίας Κ. Τόμπρα και Κ. Ιωαννιδίου», από το φ. 22 (16/28 Μαΐου 1835)' «εκ της τυπογραφίας των αδελφών Α. και Ν. Αγγελιδών», από το φ. 33 (8/20 Αυγ. 1835)' «εκ του ιδιαιτ. τμή. της τυπογρ. διευθυνομένης υπό Κ. Νικολαΐδου», κατόπιν «υπό Κ. Αντωνιάδου και από το φ. 18 (8/20 Οκτ. 1936) «υπό Αντων. Κορομηλά».

Δημοσιογραφικό όργανο του Ι. Κωλέττη, με σκοπό «να κίμωνωμεν την Ελλάδα γνωστήν εις την Ευρώπην και την Ευρώπην γνωστήν εις την Ελλάδα», σύμφωνα με την «ειδοποίησιν» που δημοσιεύεται στο πρώτο φύλλο. Η έκδοσή του, το 1834, από τη Βασιλική Τυπογραφία πιστοποιούσε τον ημεπίσμο κυβερνητικό χαρακτήρα του καθώς και την ταύτιση, για το διάστημα αυτό, της πλειοψηφίας της αντιβασιλείας με τη φιλογαλλική πολιτική του Κωλέττη. Στις σελίδες του δια καταγραφεί η διάσταση του Κωλέττη με τον αντιβασιλέα Άρμανσπερκ και την εφ. **Εθνική*, τους οποίους κατηγορούσε για επεικέλι πολιτική προς τους ρωσόφιλους Ναπαιούς. Ζητούσε την τιμωρία των πρωτεργατών της εξέγερσης της Μεσσηνίας (Αύγουστος 1834), έστω και αν ανάμεσα τους βρίσκονταν παλαιοί αγωνιστές (Θ. Κολοκοτρώνης).

Το 1836, μέσα στο πλαίσιο της προσοριτής γαλλορωσικής προσέγγισης η εφημερίδα μεταστράφηκε, για καιροσκοπικούς λόγους, από κωλεττική σε υποστηρικτική του Άρμανσπερκ και της νέας διπλωματικής κατάστασης. Τον Ιούλιο, όμως, δια εξαπολύσει σφοδρή επίθεση κατά του Άρμανσπερκ σε βαθμό που θα οδήγησει τον αντιβασιλέα να επικαλεστεί τον νόμο περί Ύψου του 1833 για να κινήσει δικαστική δίωξη κατά του εκδότη Ν. Σκούφου και τελικά να διατάξει την πάυση της εφημερίδας. Η υπόθεση έκλεισε με επέμβαση του Άρειου Πάγου.

Η εφημερίδα δια επαναλάμβει την έκδοσή της, με οικονομική ενίσχυση του ρώσου πρέσβη Catacazy, επειδή ο τελευταίος επιδίωκε να επωφεληθεί από την ανουκτη σύγκρουση ανάμεσα στον Σκούφο και τον Άρμανσπερκ. Σύνθημα τώρα της εφημερίδας ήταν η χορηγία συντάγματος. Από τον Ιούλιο 1837 και για όλο το επόμενο εξάμηνο, ο *Σωτήρ* υποστήρι-

ΑΓΙΟΥ Γ. Γ.
1835 έτος Γ.
Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ

Ο ΣΩΤΗΡ
LE SAUVEUR

№ 67
1835 année 3^e
ΕΘΝΙΚΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ
JOURNAL POLITIQUE, LITTÉRAIRE ET COMMERCIAL.

Καθημέριον εκδίδεται, υπό βασιλέα και βασινομήτορα, υπό το βασιλικόν γραφείον, εν τω Ναυπλίω, εντός του κράτους εις τους επιστάτας των ταχυδρομείων, και εκτός εις τους κ.κ. Προξένους της Ελλάδος. Τιμή καταχωρίσεων: «30 λεπτ. την γραμμήν ανά 50 στοιχεία». Συνδρομαί γίνονται εν Ναυπλίω εις το Γραφείον του Σωτήρος, εντός του κράτους εις τους επιστάτας των ταχυδρομείων, και εκτός εις τους κ.κ. Προξένους της Ελλάδος. «30 λεπτ. την γραμμήν ανά 50 στοιχεία».

Από το έτ. Β' (αρ. φ. 1) Αντώνιος Ιωαννίδης, Μότο: «Ο Βασιλεύς (Le Roi). Εθνικά Ελευθερία (Libertés Nationales)». «Εκδίδεται δις της εβδομάδος, κατά Πέμπτην και Κυριακήν», τετρασελίδη, με συνεχή σελιδαρίθμηση (έτ. Α', αρ. φ. 192' έτ. Β' Γ'-Δ', αρ. φ. 1-21, αρ. φ. 22-96 και αρ. φ. 170' έτ. Ε', αρ. φ. 171), διγλωσση και δισηπλή (ελληνικά-γαλλικά), διαστάσεων 45x32 εκ. Συνδρομές: «οκτώ Τάλλαρα ισπανικά κατ' έτος δια τους εντός της Ελλάδος, και δέκα δια τα έξω μέρη». «Αι συνδρομαί γίνονται εν Ναυπλίω εις το Γραφείον του Σωτήρος, εντός του κράτους εις τους επιστάτας των ταχυδρομείων, και εκτός εις τους κ.κ. Προξένους της Ελλάδος». Τιμή καταχωρίσεων: «30 λεπτ. την γραμμήν ανά 50 στοιχεία». Τυπογραφείο: «εκ του περί τα ιδιωτικά έργα τμήματα της Βασ. Τυπογραφίας», από το έτ. Β' αρ. φ. 1' «εκ της τυπογραφίας Κ. Τόμπρα και Κ. Ιωαννιδίου», από το φ. 22 (16/28 Μαΐου 1835)' «εκ της τυπογραφίας των αδελφών Α. και Ν. Αγγελιδών», από το φ. 33 (8/20 Αυγ. 1835)' «εκ του ιδιαιτ. τμή. της τυπογρ. διευθυνομένης υπό Κ. Νικολαΐδου», κατόπιν «υπό Κ. Αντωνιάδου και από το φ. 18 (8/20 Οκτ. 1936) «υπό Αντων. Κορομηλά».

ΑΘΗΝΑ, 14 Ιανουαρίου, ΤΡΕΙΣΠΕΝΤΗ.

ΕΠΙΘΕΤΟΝ, 16 Μαΐου, ΜΕΡΕΙΔΙΟΝ.

Ε ΣΩΤΗΡΙΑ

ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ.

Το έτος 1835, ημερομηνία 14 Ιανουαρίου, 1835 έτος Γ. Ο βασιλεύς Στεφάνος, ο βασινομήτορας, ο βασιλικός γραφείον, εν τω Ναυπλίω, εντός του κράτους εις τους επιστάτας των ταχυδρομείων, και εκτός εις τους κ.κ. Προξένους της Ελλάδος. Τιμή καταχωρίσεων: «30 λεπτ. την γραμμήν ανά 50 στοιχεία». Συνδρομαί γίνονται εν Ναυπλίω εις το Γραφείον του Σωτήρος, εντός του κράτους εις τους επιστάτας των ταχυδρομείων, και εκτός εις τους κ.κ. Προξένους της Ελλάδος. «30 λεπτ. την γραμμήν ανά 50 στοιχεία».

INTELLIGENCE

ΝΟΜΟΝΟΜΙΑΣ.

Από το έτ. Β' (αρ. φ. 1) Αντώνιος Ιωαννίδης, Μότο: «Ο Βασιλεύς (Le Roi). Εθνικά Ελευθερία (Libertés Nationales)». «Εκδίδεται δις της εβδομάδος, κατά Πέμπτην και Κυριακήν», τετρασελίδη, με συνεχή σελιδαρίθμηση (έτ. Α', αρ. φ. 192' έτ. Β' Γ'-Δ', αρ. φ. 1-21, αρ. φ. 22-96 και αρ. φ. 170' έτ. Ε', αρ. φ. 171), διγλωσση και δισηπλή (ελληνικά-γαλλικά), διαστάσεων 45x32 εκ. Συνδρομές: «οκτώ Τάλλαρα ισπανικά κατ' έτος δια τους εντός της Ελλάδος, και δέκα δια τα έξω μέρη». «Αι συνδρομαί γίνονται εν Ναυπλίω εις το Γραφείον του Σωτήρος, εντός του κράτους εις τους επιστάτας των ταχυδρομείων, και εκτός εις τους κ.κ. Προξένους της Ελλάδος». Τιμή καταχωρίσεων: «30 λεπτ. την γραμμήν ανά 50 στοιχεία». Τυπογραφείο: «εκ του περί τα ιδιωτικά έργα τμήματα της Βασ. Τυπογραφίας», από το έτ. Β' αρ. φ. 1' «εκ της τυπογραφίας Κ. Τόμπρα και Κ. Ιωαννιδίου», από το φ. 22 (16/28 Μαΐου 1835)' «εκ της τυπογραφίας των αδελφών Α. και Ν. Αγγελιδών», από το φ. 33 (8/20 Αυγ. 1835)' «εκ του ιδιαιτ. τμή. της τυπογρ. διευθυνομένης υπό Κ. Νικολαΐδου», κατόπιν «υπό Κ. Αντωνιάδου και από το φ. 18 (8/20 Οκτ. 1936) «υπό Αντων. Κορομηλά».

163

ξε τη συγχώνευση όλων των κομμάτων σε μόνο μία κίνηση που θα αναγνώριζε τον βασιλιά ως αρχηγό του κράτους. Στόχος αυτής της κίνησης θα ήταν η εδραίωση της εθνικής ενότητας.

Η ύλη είναι οργανωμένη στις μόνιμες στήλες «Εξωτερικά», «Εσωτερικά» και «Ειδήσεις Διάφοροι». Οι εξωτερικές ειδήσεις που καλύπτουν μεγάλο μέρος της ενημέρωσης που παρέχει η εφημερίδα, αντλούνται από τον ξένο Τύπο, κυρίως τις γαλλικές εφ. *Le Temps*, *Le Constitutionnel*, τις αγγλικές εφ. *The Times*, *The Globe*, *The Sun*, την ισπανική *Gaceta de Madrid*, τη γαλλόγλωσσα γερμανική *Journal de Manfred*, γνωστή για τις ανδελλικές δέσεις της κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 43-44'. J. Petropoulos, *Πολιτική και Συγκρότηση Κράτους στο Ελληνικό Βασίλειο, 1833-1843*. Αθήνα, ΜΙΕΤ 1985'. Γιώλια Κουσοπανάγου, «Σερόγλωσσες πηγές του ελληνικού περιοδικού τύπου της περιόδου 1811-1847», αδημοσίευτη εργασία στο ερευνητικό έργο (ΠΕΝΕΔ) του ΙΝΕ/ΕΙΕ: *Η Αναζήτηση της Εθνικής Φυσιονομίας μέσα από ξενόγλωσσα κείμενα: Ερμηνείες και πολιτικές δεκτικότητες του νεότερου ελληνισμού. Μεταφράσεις - Περιηγητικά κείμενα, 190^ς αι.*, 4 Ιουν. 1998.

ΠΟΥΑΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Σωτηρίου, Ζαχαρίας

(Αμμόχωστος, 1878 - Αγγλία, 1959). Λόγιος και δημοσιογράφος. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές στην πόλη της Αμμόχωστου πήγε στη Βηρυτό όπου σπούδασε εμπορικά και ξένες γλώσσες στο εκεί Αμερικανικό Πανεπιστήμιο. Το 1900 μετέβη στην Αθήνα όπου σπούδασε τη φωτογραφική τέχνη. Ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία και τη σατιρική ποίηση και το 1903 προχώρησε στην έκδοση δεκαπενθήμερης σατιρικής έμμετρης εφημερίδας με τίτλο **Πηξ Λαξ*, η οποία συνέχισε την έκδοσή της με διακοπές έως το 1908 και αργότερα εμφανίστηκε στη Λευκωσία ως εβδομαδιαία και μετά πάλι στην Αμμόχωστο από τον Οκτώβριο έως τον Δεκέμβριο 1922. Αναμείχθηκε στα κοινά και διετέλεσε εφόρος των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Αμμοχώστου. Πήρε μέρος στην εξέγερση εναντίον των Άγγλων τον Οκτώβριο 1931, συνελήφθη και φυλακίσθηκε για λίγες μέρες.

Εξέδωσε αρκετές ποιητικές συλλογές, καθώς και φυλλάδια σατιρικού και εθνικού, πατριωτικού περιεχομένου. Ποιήματά του δημοσιεύθηκαν και σε εφημερίδες της εποχής. Από τα εκδοθέντα έργα του σημαντικότερα είναι: *Η Ελλάς Βαδίζει Θλιμμένη* (1904), *Πενήρσι Στόχοι* (1929), *Στόνοι Μικρασιατικής Συμφοράς* (1931), *Ποητικών Μνημόσμων* (1932), *Πεζοζέμετρα Διηγήματα* (1933), *Ποικίλα* (1934).

Ο Ζαχαρίας Σωτηρίου μετανάστευσε στην Αγγλία το 1952, όπου παρέμεινε έως τον θάνατο του το 1959.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αρ. Α. Κουδούνάρης, *Βιογραφικών Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 362.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Σωτηρίου-Μηλιώτης, Λευτέρης

(Μηλιά Αμμοχώστου, 1 Μαρτ. 1908 - Λευκωσία, 1976). Εκπαιδευτικός, δημοσιογράφος, διηγηματογράφος. Μετά το δημοτικό σχολείο του χωριού του φοίτησε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο στη Λευκωσία και συνέχισε στο Παγκύπριο Διδασκαλείο όπου κατάρτιστηκε ως δημοδιδάσκαλος. Τα περισσότερα χρόνια της ζωής του εργάστηκε ως διδάσκαλος και διευθυντής δημοτικών σχολείων σε χωριά και πόλεις της Κύπρου. Κατά τη διάρκεια της διδασκαλικής του σταδιοδρομίας συγκέντρωσε αρκετό λαογραφικό υλικό καθώς και ιδιώματα και παροιμίες της κυπριακής διαλέκτου.

Όταν αρυπηρέτησε από την εκπαίδευση, το 1963, εργάστηκε εντατικά και δραστήρια ως δημοσιογράφος στην εφ. **Ελευθερία* και ως ανταποκριτής των αθηναϊκών εφ. *Το *Βήμα*, *Τα *Νέα* και το π. **Οικονομικός Ταχυδρόμος*. Στην *Ελευθερία* παρέμεινε έως το 1974, όταν λόγω της τουρκικής εισβολής η εφημερίδα αποφάσισε την αναστολή της έκδοσής της. Το 1976 πρωτοστάτησε μαζί με άλλους ένδεκα επαγγελματίες δημοσιογράφους στη δημιουργία της μεγάλης μετοχικής εφ. *Σημερινή*, η οποία εκδίδεται μέχρι σήμερα. Τον ίδιο χρόνο, όμως, απεβίωσε ξαφνικά από ανακοπή της καρδιάς.

Ήταν δημιουργικός και πολυγραφότατος. Δημοσίευσε εκπαιδευτικές μελέτες και άρθρα σε περιοδικά και εφημερίδες της εποχής του. Διέπρεψε ως διηγηματογράφος. Δημοσίευσε διηγήματά του στην κυπριακή διάλεκτο στο π. *Κυπριακά Γράμματα* (τ. Α', Β', Γ', Δ' και Ε') από το 1934-1940, καθώς και στο π. *Φιλολογική Πάρος*. Τα διηγήματά του υπέγραφε με το ψευδώνυμο «Λευτέρης Μηλιώτης». Η αξία των διαλεκτικών διηγημάτων του οφείλεται στην πλούσια κυπριακή διάλεκτο και στην επιτυχή χρήση ειδικών φράσεων και παροιμιών με συχνή εμφάνιση ποιητικής διαδέσεως.

Ο Λευτέρης Σωτηρίου αναμείχθηκε και στη διδασκαλική συνδικαλιστική κίνηση και υπηρέτησε για πολλά χρόνια ως Πρόεδρος της ΠΟΕΔ (Παγκύπριο Οργανισμό Ελλήνων Διδασκάλων), η οποία τον ανακήρυξε επίτιμο πρόεδρο της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ένωση Συντακτών Κύπρου, *Στυλοβάτες της Κυπριακής Δημοσιογραφίας*, Λευκωσία 1990, σ. 60'. Κύπρος Χρυσάνθη, *Μικρά Πορτραίτα Κυπρίων*, Λευκωσία, Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου, 1993, σ. 74-76.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Ο Ταγκός

Εβδομαδιαίον σατυρικόν φύλλον εν Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη, < > - 8 Οκτ. 1922 < >, Εκδότης: Γεωργίος *Ησαΐας (ψευδώνυμο: Ταγκός). Άλλος υπότιτλος: *Εβδομαδιαία Σατυρική Εφημερίς* (1922). «Ιδιοκτήτης, Διευθυντής, Υπεύθυνος, και διαχειριστής ο Ταγκός και Συντάκται πολλοί». Εβδομαδιαίο, τετρασέλιδο, τετράστιλο, μικρού σχήματος (4^{ου}) με κείμενα όχι έμμετρα (φ. της 4^{ης} Ιαν. 1918). «Συνδρομά Θεσσαλονίκης και Εσωτερικού. Ετησία Δραχ. 20. Εξάμηνος Δραχ. 20. Εν τω εξωτερικώ Φρ. 20. Τιμή εκάστου φύλλου λεπτά 30» (αρ. φ. 13). Γραφεία: Λεωφ. Βασιλέως Κωνσταντίνου 35.

Σατυρικό φύλλο που πρέπει να εκδιόταν πριν από την πυρκαγιά της Θεσσαλονίκης (Λύμ, 1917) και να διέκοψε προσωρινά την έκδοσή της εξαιτίας της. Επανελάβε την έκδοσή του στις 21 Σεπτεμβρίου 1917 και συνέχισε να εκδίδεται κανονικά. Έχει σόγια, χρονογραφήματα και κάποια έμμετρα του εκδότη του, που παρουσιάζεται ως «διευθυντής, ιδιοκτήτης και διαχειριστής».

Μετά από μεγάλο κενό και αφού δημοσιεύθηκαν νέες διαφημίσεις για «προσεχή επανέκδοση», ξαναεκδόθηκε ο Ταγκός στις 16 Ιουλίου 1922 και η εφ. *Μακεδονία έγραψε: «Κυκλοφόρησε το πρώτο φύλλο του σατυρικού “Ταγκός” του Ταγκού και έγινε ανάρπαστον από τους πολυπληθείς θαυμαστάς του. Εις την προμετωπίδα του περιοδικού ο αναγνώστης εις επιτυχημένην εικόνα βλέπει τον

Ο ΤΑΓΚΟΣ
ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΣΑΤΥΡΙΚΟΝ ΦΥΛΛΟΝ
ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Τετάρτη 16 Ιουλίου 1922 1^η ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ. ΔΕΚΑΕΠΕΝΝΗΣΕΤΕ Ο ΤΑΓΚΟΣ 4^{ος} ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 4 Ιανουαρίου 1918

<p>ΟΣΙΑ ΒΛΕΠΟΙ ΚΑΙ ΑΚΟΥΟΙ</p> <p>Επισημάνετε τακτικώς οτι οι δεσποτικοί κληρικοί ουκ εστιν ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες.</p>	<p>ΣΤΟ ΜΑΚΑΡΙΤΗ</p> <p>Μακαριτε, ομοιογενή ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες.</p>	<p>ΔΑΝΑΜΑΡΤΗΣ</p> <p>Δαναομαρτη, ομοιογενή ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες.</p>	<p>ΟΙ ΠΑΙΧΑΡΙΑΕΣ</p> <p>Παιχαραεσ, ομοιογενή ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες.</p>
<p>ΠΡΟΕΡΕΣΑΜΕ</p> <p>Προερεσαμε, ομοιογενή ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες.</p>	<p>ΔΑΝΑΜΑΡΤΗΣ</p> <p>Δαναομαρτη, ομοιογενή ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες.</p>	<p>ΟΙ ΠΑΙΧΑΡΙΑΕΣ</p> <p>Παιχαραεσ, ομοιογενή ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες.</p>	<p>ΟΙ ΠΑΙΧΑΡΙΑΕΣ</p> <p>Παιχαραεσ, ομοιογενή ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες.</p>
<p>ΤΑ ΚΡΥΦΑ ΤΗΣ ΨΑΡΑΣ</p> <p>Τα κρυφα της ψαρας, ομοιογενή ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες.</p>	<p>Ο ΤΡΟΓΟΣ</p> <p>Ο τρογος, ομοιογενή ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες.</p>	<p>ΕΣΤΙ ΠΕΚΑΛΑ</p> <p>Εστι πεκαλα, ομοιογενή ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες.</p>	<p>ΕΣΤΙ ΠΕΚΑΛΑ</p> <p>Εστι πεκαλα, ομοιογενή ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες. Ομοιογενή εστιν ομιλήσαντες οσοι κληρικοί ειναι ομοιογενή ομιλήσαντες.</p>

Ταγκόν ευλιτόμενον αγρίως από μίαν πεθεράν — το κακόν αυτό όνειρον του Ταγκού. Το φύλλο είναι γεμάτο από διάφορα διασκεδαστικά πράγματα και βεβαίως θα διαβασθή απλώς και εις τας επαρ-

χίας, όπου θα κυκλοφορήσει δια του Ηρακτορείου των εφημερίδων».

Το τελευταίο από τα φύλλα του που διασώζονται είναι το υπ' αρ. 13 της 8^{ης} Οκτωβρίου 1922.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΛ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Άριστος Χασής, «Εφημερίδες και Δημοσιογράφοι της Θεσσαλονίκης», εφ. *Νέα Ευρώπη*, 9 Αυγ. 1942· Β. Αϊδυλής, *Αι παρεκτροπαι του Ύψου*, Θεσσαλονίκη 1966· Ντ. Χριστιανόπουλος, «Οι πεζογράφοι και τα λογοτεχνικά περιοδικά της Θεσσαλονίκης», π. *Πολίτης*, τχ 67-68 (Οκτ.-Δεκ. 1984)· Κανδύλικης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σ. 416-420.

ΜΑΝΔΑΗΣ ΚΑΝΥΛΑΚΗΣ

Ταπανλής, Άγγελος

(Μυτιλήνη, 21 Φεβρ. 1911 - 5 Ιαν. 1971). Δημοσιογράφος. Τελείωσε τα εγκύκλια μαθήματα στη Μυτιλήνη και άρχισε να δημοσιογραφεί από πολύ νέος σε τοπικά έντυπα που κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου ανδούσαν στο νησί. Αργότερα, από το 1946 έως το 1950, ήταν αρχισυντάκτης της εφ. **Δημοκρατία* και διεύθυνε τις εφ. *Λαϊκή*, *Όργανο του Λαϊκού Κόμματος του Νομού Λέσβου* και *Ελευθέρα Γνώμη*. *Εφημερίς Εθνικοφρόνων Αρχών*. Λίγο μετά μετακινείται στην Αθήνα όπου εργάζεται στο *Εμπρός* του Αθ. Παράσχου.

Το 1959 επανέρχεται στη Μυτιλήνη και συνεργάζεται με τον Αθανάσιο *Καρβέλα στην έκδοση της εφ. **Λεσβιακός Κήρυξ*, δια της οποίας αναζωογονήθηκε η δημοσιογραφική ζωή της Μυτιλήνης καθώς η καινούρια αυτή εφημερίδα ήταν μαχητική, νευρώδης, καυστική και, κατά κανόνα, με πρωτότυπη ύλη. Δυστυχώς, για την δημοσιογραφία του νησιού, η συνεργασία διακόπηκε μετά από έναν χρόνο, ο Ταπανλής επανήλθε στο *Εμπρός*, ενώ ταυτόχρονα διεύθυνε, από το 1963 έως το 1965, την εφ. *Λεσβιακά Νέα* που την έβγαξε ο Περίανδρος Ξενοδοχειακής, βουλευτής της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση) του νομού Λέσβου. Ήταν κι αυτή μια πρωτοποριακή εφημερίδα, και από πλευράς στοιχειοθεσίας (χωρίς γυρίσματα, σύντομα κείμενα, κ.ά.) και ύλης.

Ο Άγγελος Ταπανλής ήταν ένας από τους αξιότερους νεότερους δημοσιογράφους του νησιού, δηλαδή μετά από εκείνους των χρόνων της «Λεσβιακής Άνοιξης».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Γ. Μίσσιος, *Τα Μυτιληνά*, Λιγάλεω 1976, σ. 12-14· του ίδιου, «Τα εικοσάχρονα του Λεσβιακού Κήρυκα», π. *Απανεμιά*, τχ. 9 (Γεν.-Μάρτ. 1979), 216-217.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Ταρζάν

Παραμύδια Αγκύρας - Νέες περιπέτειες, Αθήνα, 1950. Εκδότης: Αγκυρα (Απόλ. Παπαδημητρίου). Συγγραφέας: Νίκος Β. *Ρούτσος. Εικονογράφηση: Χρ. *Μποσταντζόγλου (Μποστ.) και Β. *Απτόσογλου (Byron). Τεύχη: 56. Εβδομαδιαίο, τριάντα έξι σελίδων, διαστάσεων 17,5x12,5 εκ. Εξώφυλλο εγχρωμο. Τιμή: 1500 δρχ. Μετά το τχ. 32 έγινε δισεβδομαδιαίο, ενώ ο τίτλος άλλαξε σε *Ταρζάν - Γκαούρ*, Αθήνα, 1951 (δευτέρα εποχή). Τεύχη: 52. Εκδότης-συγγραφέας: Νίκος Ρούτσος (είχε αποχωρήσει από την Αγκυρα λόγω οικονομικών διαφορών). Εικονογράφηση: Μποστ και Byron. Εβδομαδιαίο, τριάντα έξι σελίδων, διαστάσεων 17,5x12,5 εκ. Τιμή: 2000 δρχ. Εξώφυλλο: μονόχρομο πλαίσιο, διαφορετικό για κάθε τεύχος (σταθερές εναλλαγές με σειρά: πράσινο, κόκκινο, κίτρινο, μπλε, σε διαφορετικές όμως αποχρώσεις κάθε φορά). Κεντρική ασπρόμαυρη εικόνα, με τον τίτλο του τεύχους στο κάτω τμήμα. Στο χρωματιστό πλαίσιο απεικονίζονται οι φηγούρες των ηρώων. Περίπου στην αρχή της περιόδου αυτής (21 Δεκ. 1951) ο Ρούτσος, εκδότης και συγγραφέας, κυκλοφόρησε παράλληλα το π. *Ποκοπίκο*, διαστάσεων 17x12,5 εκ., με εξώφυλλο ασπρόμαυρο, τυπωμένο όμως σε χρωματιστό χαρτί, διαφορετικής κάθε φορά απόχρωσης. Εικονογράφηση: Byron. Τεύχη: 8. Σελίδες: 20. Τιμή: 1000 δρχ.). Τρίτη περίοδος: *Γκαούρ - Ταρζάν*. *Ο Γίγαντας που δεν*

φοβάται κανένα - Ο Ήρωας που δεν νικήθηκε ποτέ (ο πρώτος χαρακτηρισμός αναφέρονταν στον «Γκαούρ» και ο δεύτερος στον «Ταρζάν»). Αθήνα, 1955. Εκδότης: Άγκυρα (Απ. Παπαδημητρίου). Συγγραφέας: Ν. Ρούτσος (νέα συνεργασία). Εξώφυλλο: έγχρωμο (αρ. τχ. 1-32: Νείρος· αρ. τχ. 33-112: Κουκάκης). Εσωτερική εικονογράφηση: Ν. Νείρος, Γλιτάς, Κουκάκης, Θέμος Ανδρέοπουλος και Μπoστ. Τεύχη: 112. Εβδομαδιαίο, τριάντα έξι σελίδων, διαστάσεων 17,5x12,5 εκ. Τιμή: 2 δρχ. Τέταρτη περίοδος: **Γκαούρ - Ταρζάν. Ο Γίγαντας που δεν φοβάται κανένα - ο Ήρωας που δεν νικήθηκε ποτέ**. Αθήνα, 1981. Εκδότης: Χαρ. Α. Παπαδημητρίου. Συγγραφέας: Ν. Ρούτσος, Εικονογράφηση: Αθαγιάνος. Τεύχη 24. Εβδομαδιαίο, διαστάσεων 21x14 εκ. Εξώφυλλο: τετράχρωμο. Τιμή: 12 δρχ.

Μεγάλη επιτυχία του συγγραφέα, που άφησε εποχή: ο «παραμυθιάς» Νίκος Ρούτσος κατάφερε να κερδίσει για πολλά χρόνια το ενδιαφέρον των παιδιών γράφοντας περιπέτειες ζούγκλας και όχι μόνο (στην 2^η εποχή είχε επεκταθεί σε ιστορίες επιστημονικής φαντασίας, φτάνοντας ακόμα και στον πλανήτη Άρη και στον θυδό της θάλασσας, κυρίως για να αντιμετωπίσει τον *Υπεράνθρωπο του *Ανεμοδουρά που κυκλοφορούσε ταυτόχρονα). Κεντρικός ήρωας ο γνωστός «Ταρζάν» (όπως τον παρωσάσε ο δημιουργός του Έντγαρ Ράις Μπάροουζ). Μαζί του ο ελληνικής καταγωγής μελαψός γίγαντας «Γκαούρ». Οι δύο τους άλλοτε μάχωναν και άλλοτε φιλιώναν, πολεμώντας αδελφωμένοι κάθε εχθρό που απειλούσε τη γαλήνη της απέραντης άγριας ζούγκλας. Τους παισιώναν οι πανέμορφες (πανώριες κατά τον Ρούτσο) συντρόφισσες τους: Η αγγλίδα «Τζέιν» και η ελληνικής επίσης καταγωγής μελαψή «Ταταμπού», επίσης άσπονδες φίλες, καθώς και δύο νεαρά αραπάκια, ο «Ποκοπίκο» και η «Χουχού», δύο αστείοι νάνοι που με τις γκάφες και τις εξυπνάδες τους έδιναν το αστείο χρώμα στο ανάγνωσμα. Υπήρχε ακόμα μια πλειάδα ηρώων, κωλών και κακών, για να εξασφαλιστεί η ποικιλία και οι εναλλαγές της δράσης: ο γιος του Ταρζάν «Μπέιμπυ» (αργότερα ονομάστηκε «Κραγιαμπού»), ο αμερικανός γόνιμος τυχοδιώκτης «Μαξ Άρλαν», η ηγιά γιάτρισσα «Χούλχα», ο μονοφθαλμός μάγος «Νάχρα Ντου», η καλόκαρδη μελαψή ιεραπόστολος «Γιοχάνα», ο κακός υπεργίγαντας «Γιαχάμπα», ο θερατόμορφος «Μποχάρ», ο τρελός γοριλάνθρωπος «Νταμπούχ» που μιλούσε με «τρίλεκτα», ο τρίποδος γαϊδαρος του Ποκοπίκο «Καθαράμιος», το κοράκι «Πικ», οι μαϊμούδες «Βατ» και «Τσίτα», ο

ελέφαντας «Σομ». Μερικές σπάνιες εμφανίσεις έκανε και ο αστείος καθηγητής «Κοντέ Τζουτζούκος», που κυκλοφορούσε με ένα μικρό κανονάκι (!) κρεμισμένο στη μέση του.

Το περιοδικό είχε μεγάλη απήχηση στα παιδιά, και ανάλογη κυκλοφοριακή επιτυχία. Σε μερικές φράσεις της έκδοσής του μάλιστα κατάφερε να πλησιάσει επικίνδυνα τον αδιαφιλονίκητα πρώτο *Μικρό Ήρωα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Νίκου Ζωϊπούλου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Πλάτη – Άρης Μαλωνδράκης, *Χάρτινοι θρύλοι*. Αθήνα 1987· Κυρ. Κάσσης, *Ελληνική παραλογοτεχνία & κόμικς*. Αθήνα 1997· Ν. Ζωϊπούλος, *Τα χάρτινα όνειρα των παιδικών μας χρόνων*. Αθήνα 2000.

ΝΙΚΟΣ ΖΩΙΠΟΥΛΟΣ

Τατάνης, Πέτρος Π. [Tatanis, Peter P.]

(Αμαλιάδα, 1884 - Νέα Υόρκη, 1959). Εκδότης. Μετανόστευσε στις ΗΠΑ το 1905 και εργάσθηκε ως αντιπρόσωπος του ελληνικού οίκου καφέδων αδελφών Καρακανά. Παράλληλα ήταν δραστήριο στέλεχος της βενιζελικής πυράταξης και ιδρυτής και γενικός γραμματέας της φιλοβενιζελικής Πανελληνίου Ενώσεως, καθώς και πρόεδρος της επιτροπής Φιλελευθέρων στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.

Το 1915 ιδρύει την καθημερινή εφ. **Εθνικός Κήρυξ*, που υποστήριζε τον Ελ. Βενιζέλο και γίνεται έτσι ο ανταγωνιστής της φιλοβασιλικής εφημερίδας της Νέας Υόρκης **Ατλαντίς*. Ο Τατάνης διευθύνει τον *Κήρυκα* έως το 1939, παρόλο ότι το 1933 είχε ήδη πουλήσει την ιδιοκτησία της εφημερίδας στον καπνέμπορο Ευρωπαϊδή Κεχαγιά (1875-1964) που μεταβίβασε την ιδιοκτησία της το 1940 στον Πώλ Δήμο (1888-1983). Σε όλη τη διάρκεια του Μεσοπόλεμου ο Τατάνης διατηρεί σταθερά τη φιλοβενιζελική στάση του *Εθνικού Κήρυκα*. Η ελληνική κυβέρνηση του απένειμε τον Χρυσό Σταυρό του Γεωργίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Πέτρος Π. Τατάνης, Σκιαγραφία και Βιογραφικών Σημείωμα του Ιδρυτού του Εθνικού Κήρυκος», *Μηνιαίος Εικονογραφημένος Εθνικός Κήρυξ*, Απρ. 1925· Μπάμπης Μαλιφούρης, *Έλληνες της Αμερικής 1528-1948*. Νέα Υόρκη 1948· «Peter P. Tatanis», εφ. *New York Times*, 29 Δεκ. 1959 (νεκρολογία).

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΦ

Ταχογιάννης, Γιάννης

(Σιάτιστα, 1898 - 23 Ιουλ. 1942). Δημοσιογράφος και συγγραφέας. Γράφτηκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, όμως στράφηκε ενωρίς στη δημοσιογραφία. Αρχισε να εργάζεται ως ρεπόρτερ στις εφ. *Νέα Αλήθεια, *Εφημε-

*ρίς των Βαλκανίων, *Ταχυδρόμος Βορ. Ελλάδος, *Μακεδονικά Νέα, *Εσπερινά Νέα, *Φωνή του Εργάτου.* *Χρόνος και για πολλά χρόνια στη *Μακεδονία. Παράλληλα έγραφε ιστορικοφιλολογικά σημειώματα, έρευνες, χρονογραφήματα, κριτική και επιμελήθηκε φιλολογικές σελίδες τους, ιδίως της εφ. *Μακεδονία*. Επίσης, ήταν ανταποκριτής εφημερίδων της Γαλλίας. Το ύφος της γραφής του ήταν μαχητικό αλλά και ρομαντικό, διερευνητικό και διδακτικό, αυστηρό αλλά και συναίσθηματικό. Ήταν μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης από το 1926.

Το 1938 εξέδωσε σε βιβλίο επιλογή χρονογραφήματων του με τίτλο *Η ζωή στη βιτρίνα*, ενώ το 1939 μαζί με τον Αντώνη *Κοσματόπουλο το εγκυκλοπαιδικό ημερολόγιο *Φάρος της Βορείου Ελλάδος*, που εκδόθηκε τον επόμενο χρόνο. Στη διάρκεια της Κατοχής άρχισε συστηματικά μελέτη του έργου του Αλ. Παπαδιαμάντη, που όμως δεν την ολοκλήρωσε. Αναφέρεται ότι έγραψε και θεατρικά έργα, χωρίς να επιβεβαιώνεται. Για κάποιο μικρό διάστημα τον απασχόλησε η πολιτική και το 1923 ήταν υποψήφιος βουλευτής Θεσσαλονίκης με το Σοσιαλιστικό (Κομμουνιστικό) Κόμμα Ελλάδας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Φωτεινός, «Γιάννης Ταχογιάννης», εφ. *Νέα Ευρώπη*, 24 Ιουλ. 1942· Αντ. Θεοδωρίδης, «Γιάννης Ταχογιάννης», εφ. *Απογευματινή*, 24 Ιουλ. 1942.

ΜΑΝΘΑΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Ταχυδρόμος

Αλεξάνδρεια, 1880-1985<;>. Ιδρύθηκε από τον Κερκυραίο Παύλο Γαρζώνη, υπάλληλο στα Μικτά Δικαστήρια και συντάκτη του εμπορικού δελτίου *Μέμφις*. Στο φ. 466 (18/30 Οκτ. 1894) αναγράφεται ο Γ. Τήνιος ως ιδιοκτήτης-διαχειριστής και ο Σωτήριος *Λιάτσος ως διευθυντής-συντάκτης. Από το φ. 157 (5/17 Μαΐου 1891) φέρει τον υπότιτλο *Εφημερίς πολιτική, φιλολογική και των ειδήσεων, εκδιδόμενη κατά Κυριακήν* από τις 14 Μαρτ. 1938 εμφανίζεται και με αραβικό λογότυπο: *Ταχυδρόμος-Ομόνοια. Η ημερησία ελληνική εφημερίς, η πλέον διαδεδομένη. Με-*

τά τη συγχώνευση (3 Νοε. 1929) ο τίτλος εμφανίζεται με τον διπλό τίτλο ως *Ταχυδρόμος - Ομόνοια. Ημερησία μεσομβρόνια εφημερίς*. Νέος υπότιτλος το 1957: *Ημερησία πολιτική και εμπορική εφημερίς. Εβδομαδιαία / ημερησία* (από το φ. 1346, 21 Απρ./4 Μαΐου 1901), γίνεται πεντάστηλη, μεγαλύτερη σε σχήμα και δέκα χρόνια αργότερα εξάστηλη. Στη μορφή αυτή, οκτασέλιδη και «εικονογραφημένη», θα διατηρηθεί, εκτός μικρών διαφοροποιήσεων, όπως η «έλλειψις χάρτου» στις αρχές του 1919. Το 1957 γίνεται εξασέλιδη, επτάστηλη, διαστάσεων 57,2x40 εκ. Ετήσιες συνδρομές: 240 γρόσια διατίμησης, «Τύποις "Ταχυδρόμου"».

Πρόκειται για τη μακροβιότερη ελληνική εφημερίδα της Αλεξάνδρειας, η οποία άλλαξε συχνά ιδιοκτήτες, συντάκτες, υπότιτλους και εμφάνιση. Ο ιδρυτής της Π. Γαρζώνης πούλησε τον τίτλο της στον τυπογράφο Αντ. Βιτάλη, για να αποσβέσει το προς αυτόν χρέος του. Ο τίτλος πέρασε στον γαμπρό του, Γεώργιο Τήνιο, ο οποίος συνεργαζόταν με τον Νικόλαο Ι. Λήνιο στην έκδοση της εφ. *Μεταρρύθμις*. Ο *Ταχυδρόμος*, με συντάκτες τους Ιωάννη *Μπεθάνη, Γ. Βαλλά, Ν. Βενέτη, εξακολουθεί την εβδομαδιαία έκδοσή του. Την ίδια περίοδο ο Σωτ. Λιάτσος είναι εκδότης-συντάκτης στη *Μεταρρύθμις* (αρ. φ. 1634, 19/31 Οκτ. 1894) και ο Γ. Τήνιος ταμίας

και διαχειριστής της, έως το 1897, όταν αποφασίζει και τη συγχώνευσή της με τον Ταχυδρόμο. Ο Λιάτσης προώθησε αποφασιστικά την έκδοση, που σύντομα αναδείχθηκε μεταξύ των ελληνικών εφημερίδων της Αιγύπτου, κυκλοφορώντας, καθώς σημειώνεται από τον Φ. Φ. Όδδη, σε τέσσερις χιλιάδες αντίτυπα.

Από τα 1910, Τήνιος και Λιάτσης αποκτούν την ομήλικη του Ταχυδρόμου εφ. Ομόνοια, η οποία εξελίσσεται σημαντικά και συγχωνεύεται μ' αυτόν στις 3 Νοεμβρίου 1929 με τον διπλό τίτλο Ταχυδρόμος-Ομόνοια. Ο Λιάτσης αναγράφεται ως διευθυντής του πρώτου και ιδιοκτήτης της δεύτερης και ο Τήνιος ιδιοκτήτης του πρώτου, διαχειριστής της δεύτερης. Χρέη αρχισυντάκτη εκτελεί ο Αγγελόλαος *Αριστοκλής, που κρατά τη στήλη του χρονογραφήματος.

Μετά τον θάνατο του Λιάτση (1938) αρχισυντάκτης αναλαμβάνει ο Απόστολος *Λεοντής, ενώ ο Βάσος Γ. Τήνιος, που έχει διαδεχθεί τον πατέρα του δυο χρόνια νωρίτερα, έχει την ιδιοκτησία του φύλλου Αίγυπτος (1939) και παρουσιάζεται συχνά με τον συνδυασμό Ταχυδρόμος-Αίγυπτος. Η κυριακάτικη έκδοση της εφημερίδας με φιλολογικά και καλλιτεχνικά θέματα (από 8 Ιουλ.1923) εμπλουτίζεται με τη χωριστή «Φιλολογική σελίδα» του Μανώλη *Παλουράκη (1952-1965).

Μετά τον θάνατο του Απ. Λεοντή (1949), αρχισυντάκτης είναι ο Ευάγγελος *Σάμιος (1949-1961), άλλοτε διευθυντής των καιρίων εφ. Κλειώ και *Κήρυξ (1936-1947), κατόπιν ο Νικήτας Κλαδάκης (έως το 1957), τον οποίο διαδέχεται ο απόγονος Γεώργιος Τήνιος έως τον Οκτ. 1967 κι έκτοτε ο Ντίνος *Κουτσούμης (Νοέ. 1967 - Μάιος 1985).

Ο Ι.Μ. Χατζηφώτης, που συνεργάσθηκε στην έκδοση, σημειώνει: «Ο Ταχυδρόμος στην ακμή του υπήρξε πλήρης εφημερίδα, κάτοπτρο του δυναμισμού και των δυνατοτήτων της ελληνικής παροικίας. Κυκλοφορούσε σε όλη την Αίγυπτο και την Αφρική και εκτός από τις πολιτιστικές ειδήσεις είχε στήλες που κύλλυπταν όλα τα ενδιαφέροντα: φιλολογικά, θρησκευτικά, αθλητικά, κοινωνικά κ.λπ., ανταποκρίσεις από ολόκληρο τον Αιγυπτιώτη Ελληνισμό, διατηρούσε γραφείο στο Κάιρο, έβγαυε όλες τις μέρες της εβδομάδας».

Συnergάτης της ήταν επίσης ο Ευγένιος Μιχαηλίδης (με την υραδική στήλη στα 1913-1914, άρθρα, βιβλιογραφίες, επισκοπήσεις), Θεόδωρος Μοσχονάς, Νικήτας Ορφανίδης, Ελισάβετ Ψαρά, Αλεξάνδρα Λαλασώνη, Κώστας Δρακόπουλος, Πέτρος Βαλλιανιάτος.

Στις 25 Μαΐου 1985, όταν κατέρρευσε το κτίριο όπου στεγαζόταν, η εφημερίδα αναστέλλει οριστικά την έκδοσή της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (Κυριακάτικος Ταχυδρόμος, Ταχυδρόμος-Ομόνοια), ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Φ.Φ. Όδδης, Ελληνικός Διάκοσμος, Αλεξάνδρεια 1911, σ. 116· Απ. Γ. Κωνσταντινίδης, «Ο εν Αιγύπτω και Σουδάν σύγχρονος ελληνικός Τύπος», Παναγιώπεια, Αλεξάνδρεια, 6 Ιουν. 1936, σ. 12(536)-13(537)· Ευγ. Μιχαηλίδης, Πανόραμα, σ. 66-87· Ι.Μ. Χατζηφώτης, Αλεξάνδρεια, Οι δυο αιώνες του νεότερου ελληνισμού (19^{ος}-20^{ος}), Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1999, σ. 323-325.

ΜΑΡΙΑ ΡΟΤΑ

Ταχυδρόμος

Βόλος, 8 Δεκ. 1916 - 19 Ιαν. 1996, αρ. φ. 1-25354. Εκδότης-ιδιοκτήτης-διευθυντής: Αλέξανδρος *Μέρος, έως τον θάνατό του (7 Οκτ. 1964). Άλλοι υπότιτλοι: Ημερησία εθνική εφημερίς (από το φ. 20, 28 Δεκ. 1916)· Καθημερινή πρωινή εφημερίς (1924). Καθημερινή, τεσσαράκων έως δεκαέξι σελίδων, σχήματος 4^{ου} (έως το 1920) και στη συνέχεια σχήματος 2^{ου}. Άρχισε την εκτύπωσή του στο τυπογραφείο του Αδ. Πλατανιώτη.

Ημερησία πολιτική εφημερίδα, ξεκίνησε με σημαία την αλήθεια, το δίκαιο και την ευθύτητα και έδινε βαρύτητα σε πολλές και εξακριβωμένες ειδήσεις, σε κοινωνικούς και αγροτικούς αγώνες,

σε θέματα πολιτισμού, καθώς και σε θέματα παν-δεσσαλικού ενδιαφέροντος. Ωστόσο, τα πάθη των πολιτικών ανταγωνισμών της εποχής δεν την άφησαν αλώβητη: προσωρινές παύσεις, πρόστιμα και καταστροφή του τυπογραφείου από αντιπάλους εμπόδισαν στην περίοδο του Διχασμού την ομαλή πορεία της. Ιδιαίτερη επίσης προσπάθεια κατέβαλε για την προστασία των πολιτών από αστήρικτες επιθέσεις. Χαρακτηριστικό ένα απόσπασμα σχετικού άρθρου της: «Ο Ταχυδρόμος νομίζει ότι ακολουθεί αφ' ής εξεδόθη -έτος 1916- γραμμήν ευ-συνειδητον και ευπρεπή. Προ αυτού ο τοπικός Τύπος παρουσίαζε όχι σπάνια अपαραδέκτους ασχημίας με αδικαιολογήτους προσωπικές επιθέσεις και ύβρεις. Τότε και η νομοθεσία, η προασπίζουσα την υπόληψιν των προσώπων, ήτο ατελής. Δι' αυτό και μερικοί αδιάστακτοι δημοσιογράφοι είχαν καταστή ο εφιάλτης δια το ποσοστό του κοινού, το οποίον παρουσίαζε μία πολιτική, κοινωνική ή άλλη δράσι. Μπορεί να λεχθή ότι ο Ταχυδρόμος, με τον σεβασμό του προς την κοινωνία και την αλήθεια, συνετέλεσε ώστε βαθμιαίως να εξυγιανθούν και εδώ τα πολιτικά ήθη».

Πολλές στήλες και πολλές σελίδες του αφιερώ-νονταν σε προβλήματα της αγροτικής τάξης, αφού άλλωστε και ο Μέρος είχε εκλεγεί επανειλημμένα βουλευτής ως εκπρόσωπος του Αγροτικού Κινήμα-τος. Πολλές επίσης στήλες αφιερώνονταν σε κοινωνικές δραστηριότητες (νυκτερινά σχολεία, προσκο-πισμός, ευαγή ιδρύματα κ.ά.), στις οποίες ο εκδότης είχε προσωπική ανάμιξη.

Ο Μέρος, θεωρούμενος πατριάρχης της δεσσα-λικής δημοσιογραφίας, συνετέλεσε πολύ στην εξύ-ψωση του τοπικού Τύπου και κατάφερε, ύστερα από δεκαετίες, να αναδείξει τον Ταχυδρόμο στην πρώτη επαρχιακή εφημερίδα της Ελλάδας, από πλευράς κυκλοφορίας, κύρους και πληρότητας. Κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου (1945-1949), η κυκλοφορία του είχε αισθητή άνοδο, γιατί προσπαδούσε να μην έλθει σε αντίθεση με τη μεγάλη μάζα των αριστερών που δοκιμαζόταν από διωγμούς. Υπό την καθοδή-γηση του Μέρου και με σκληρές συνθήκες εργασί-ας, εθίγευσαν στον Ταχυδρόμο και αναδείχθηκαν πολλοί αξιόλογοι δημοσιογράφοι του Βόλου και της λοιπής Θεσσαλίας. Μετά τον θάνατο του ιδρυτή της η εφημερίδα περιήλθε στους αδελφούς Πώποτα, ανειμίους του Αλ. Μέρου, και συνέχισε την έκδοσή της επί 31 ακόμη χρόνια. Το 1996 δέκατος της έκδοσή του εξαιτίας οικονομικών δυσκολιών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. α.), ΒΣΤΠΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, Ιστορία, τ. Α', σ. 176-177· Γ. Πανα-γιώτου, Ο Τύπος του Βόλου, Βόλος 1979· Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδος, Ευ-βοίας 50 χρόνια δημοσιογραφικής αναμνήσεως (1932-1982), Βόλος 1982· Κολιού, Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου, τ. Α' σ. 271.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Ταχυδρόμος

Ημερησία πρωινή πολιτική εφημερίς εν Καβάλα. Καβά-λα, 1 Ιαν. 1932 έως σήμερα [2005], με διακοπές. Εκδότες: Δ. Αθανασιάδης, Ιορδ. Βλάχος Ν. Αξαρλής. Μετά από λίγους μήνες αποχώρησαν οι πρώτοι και (αργότερα) έγινε συνιδιοκτήτης ο Ι. Μουτσοκάπας, Διευθυντής: Πάννης Πριμικίδης, Αρχισυντάκτης: Ν. Αξαρλής. Καθημερινή, συνήθως εξαεσίλιδη, οκτάστηλη, μεγάλου σχήματος. Εγκατέστησε σύγχρονες για την εποχή της λανοτυπικές μηχανές, πριν ακόμη από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Συνεχίζει την έκδοσή του σε μικρό σχήμα και με την τε-χνική της φωτοσυνδέσεως.

Φιλελευθέρων αρχών, δημοκρατική, είχε από την αρχή έντονο ενδιαφέρον για τα τοπικά ζητήματα. Υποστήριξε πάντοτε τα αιτήματα, τους αγώνες και τα δικαιώματα των εργαζομένων, είχε δε συνεργάτες προοδευτικά άτομα, πολλά από τα οποία αναφέρονται για τους επιστημονικούς και τους κοινωνικούς αγώνες τους, ενώ είχε αξιόλογη κυκλοφορία. Διέκοψε την έκδοσή του για μικρό διάστημα λίγο πριν από τη δικτατορία του Ι. Μεταξά, επανεκδόθηκε και διέκοψε πάλι την έκδοσή της κατά τη βουλγαρική Κατοχή, όταν οι κατακτητές λεηλάτησαν και διέελλαν τις εγκαταστάσεις της που τις μετέφεραν στη Σόφια.

Επανεκδόθηκε μετά την Απελευθέρωση (3 Μαΐου 1945) με διευθυντή τον Γιάννη Πριμκικίδη, αρχισυντάκτη τον Ν. Αζαρλή και συντάκτες τους Χρ. Βραϊκίδη, Γ. Τάση, Γιάν. Ιωαννίδη, Δ. Γλυφό κ.ά. Αργότερα, εργάστηκαν στην εφημερίδα ο Δ. Γκουλούσης, ο Παύλος Αλισάνογλου και ο Μ. Μαυρόπουλος. Τον Ν. Αζαρλή στην αρχισυνταξία διαδέχθηκαν ο Γιάννης Πριμκικίδης και ο Δ. Τουρκίδης, ενώ από το 1987 εκδότης ανέλαβε ο αθλητικός συντάκτης Ζήσης Μπρουκάκης, με διευθυντή τον Παύλο Αλισάνογλου. Σήμερα, εκδότης διευθυντής είναι ο Αλ. Μουσκοκάπας και αρχισυντάκτης ο Παύλος Αλισάνογλου. Αγωνίζεται για τα εθνικά ιδανικά και τα οικονομικά και πολιτιστικά συμφέροντα της περιοχής.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γιάν. Ιωαννίδης, *Ο Τύπος της Καβάλας*, Καβάλα 1996· Μαν. Κανδυλάκης, «Ο Τύπος της Καβάλας» π. *Τύπος* (Απρ. 2000).

ΜΑΝΘΗ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Ταχυδρόμος

Κωνσταντινούπολη, 16 Απρ. 1898-1923 <.>. Ιδρυτής: Δ.Α. Βελλής, Ιδιοκτήτης: Δ.Α. Βελλής, Ν.Δ Βελλής (γιος του ιδρυτή), Διευθυντής-διχειριστής: Γ.Α. Βελλής (αδελφός του ιδρυτή) έως το 1908, Ιδιοκτήτης-υπεύθυνος διευθυντής: Νικόλαος Η. Μαργαρίτης (1910), Αρχισυντάκτης: Γ. Οκονομίδης, (1915) Υπεύθυνος: Δημήτριος Σωφρονιάδης (1918), Υπεύθυνος διευθυντής: Κωνσταντίνος Γ. Μακρίδης (1920), Διευθυντής: Κ.Α. Γεράρδος (1920-1923), Υπεύθυνος: Παυλάκης Μελιτόπουλος (1920-1921), Βύρων Ερμείδης (1921), Συντάκτες: Κ. Μακρίδης, Αχ. Αλευράς, Υπότιτλοι: *Εφημερίς εν Κωνσταντινουπόλει* (1915)· *Ανεξάρτητος Εφημερίς εν Κωνσταντινουπόλει* (1920-1923)· *Ο Ταχυδρόμος έχει την πρώτη κυκλοφορίαν* (1898-1923), Ημερήσια, απογευματινή (εκτός Κυριακής), τετρασέλιδη/ οκτασέλιδη (για

μικρό διάστημα, 1899), διαστάσεων 67x49 εκ. Στα 1915, η εφημερίδα κυκλοφορεί με τον τίτλο και τις άλλες πληροφορίες και στα οθωμανικά. Η πρακτική αυτή έχει εγκαταλειφθεί το 1920. Η τιμή, από 10 παράδες που ήταν το 1915, φτάνει τους 100 παράδες στα 1920, ενδεικτικό της ανόδου του πληθωρισμού στα χρόνια του πολέμου. Τυπώνεται στο τυπογραφείο των αδελφών Γεράρδων (1915) και «Ταχυδρόμου» (1918-1921), Γραφεία: Τιτζαρέτ Χάν, Πεμπτοπάζαρον (Μπεσιντζί Παζάρ), Γαλατά, κάποια στιγμή αποκτά τηλέφωνο με αριθμό 607 Πέρα, (1910) / Κιουτσούκ Χεντέκ, 29, 31, Γαλατά (1920) / Βοεβόδα, Μπερεκέτ Χάν, Γαλατά (1920-1923) / Πεμπτοπάζαρον (Μπεσιντζί Παζάρ) Σαν Πιέρ χάν, Γαλατά.

Στο διάστημα έως την άνοδο στην εξουσία του Ελ. Βενιζέλου, η γραμμή της εφημερίδας είναι άμεσα συνδεδεμένη με την πολιτική του ελληνικού κράτους. Η πολιτική αυτή συνίσταται σε δύο κυρίως σημεία: την προώθηση του κλίματος φιλίας με ταξύ της Ελλάδος και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την παράλληλη προώθηση στα όργανα του Οικουμενικού Πατριαρχείου και κυρίως στο Εθνικό Μικτό Συμβούλιο ατόμων φίλα προκείμενων στην πολιτική αυτή. Στο πλαίσιο αυτό, ο *Ταχυδρόμος* στηρίζει την τρικουμική παράταξη η οποία στο παρελθόν είχε συγκροτήσει με τον Οικουμενικό Πατριάρχη Ιωακείμ Γ', και η οποία την εποχή εκείνη εκπροσωπείται από τον Κωνσταντίνο Θεοτόκη, Ωστόσο, και ο ίδιος ο Ιωακείμ Γ', μετά την επάνοδό του στο θρόνο, στα 1901, ακολουθεί πολιτική σε γενικές γραμμές εναρμονισμένη με τις επιλογές της ελληνικής κυβέρνησης. Έτσι, ο *Ταχυδρόμος*, έχει την δυνατότητα και να στηρίζει τον Πατριάρχη και να διατυπώνει απόψεις που φαίνεται να προωθούν τα συμφέροντα των νέων ηγετικών ομάδων που είναι προσανατολισμένα προς το ελληνικό κράτος. Η εφημερίδα κατηγορήθηκε συχνά για κομματική πολιτική· ωστόσο, μόνιμη επιβόλος της σε κάθε διαμάχη στην οποία εμπλέκεται, είναι πως ακολουθεί «απαρτίαστον» πολιτική, κατηγορώντας όλους τους άλλους για το αντίθετο.

Μετά την άνοδο του Βενιζέλου, θα ταχθεί απροκάλυπτα στο πλευρό του. Ο βενιζελισμός που διαπερνά πολλά από τα κύρια άρθρα αποτυπώνεται χαρακτηριστικά στις 15 Δεκεμβρίου 1920, ημέρα της ονομαστικής εορτής του Βενιζέλου που όμως μερικές εβδομάδες πριν είχε χάσει την εξουσία. Χαιρέτησε την έναρξη της μικρασιατικής εκστρατείας με ενθουσιασμό, αλλά και στη συνέχεια πανηγύρισε τις νίκες του ελληνικού στρατού παρά το γεγονός ότι η ηγεσία του ήταν βασιλόφρονη. Στη αρχές του 1923 παρακολουθεί με αγωνία τη συνδιάσκεψη της Λω-

ζάνης και το δράμα των προσφύγων. Στα εσωτερικά της Ελλάδας παίρνει αμέσως θέση υπέρ της επαναστατικής τριανδρίας που ανέτρεψε την φιλοβασιλική κυβέρνηση. Ωστόσο σε ένα υπέροχο άρθρο στο οποίο ο συγγραφέας «Θ.Κ.Μ.», γιος του Κωνσταντίνου Μακρίδη, αποκυλιπτει τα «φιλογαλικά» αισθήματα της εφημερίδας, η καταχώριση μιας αγγελίας για ανεύρεση μιας γάτας και ο συνωστισμός γατών που προκλήθηκε, προβάλλεται ως αδιάσειστη απόδειξη όχι φιλογαλλισμού φυσικά αλλά φιλικών προς την «γαλήνη» αισθημάτων. Αυτά λίγους μήνες πριν από την οριστική διακοπή της κυκλοφορίας της.

Ενδιαφέρουν για τις απόψεις της σχετικά με την οργάνωση της δημόσιας σφαίρας παρουσιάζουν μία σειρά άρθρων που αφορούν στην καθημερινή ζωή και τους τρόπους συμπεριφοράς. Καταφέρεται κατά «πορνογραφικών» εντύπων που είναι σε δημόσια δέα των νέων στην περιοχή του Πέρα, αλλά και στις χοντροκομμένες συνήθειες που υιοθετούν τα λαϊκά στρώματα κατά τον εορτασμό του Πάσχα (συνωστισμός στις εκκλησίες, βεγγαλικά) και φέρει την «ακόλαστον κερδοσκοπία». Αντιθέτως επαινεί το έργο συλλόγων, όπως του Συλλόγου προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, ο οποίος, κατά την γνώμη της, αποτελεί

«σωτήριον αντίτροπον». Προβάλλει επίσης το έργο του Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, παραθέτοντας ειδήσεις για διαλέξεις, ή για τη λειτουργία επιτροπών όπως η Βιολογική Επιτροπή.

Όσον αφορά στο γλωσσικό ζήτημα ο *Ταχυδρόμος* εμφανίζεται εσφοδρός πολέμος της δημοτικής και των «μαλλιαρών». Σε άρθρο της 4^{ης} Απριλίου 1903 εξαπολύει επίθεση εναντίον του Αλέξανδρου Πάλλη, με αφορμή τη μετάφραση του Ευαγγελίου. Ταυτόχρονα, τάσσεται και κατά της χρήσης της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, την οποία θεωρεί τροχοπέδη για την ανάπτυξη του έθνους, ενώ φιλοξενεί άρθρα του λόγιου Νικόλαου Φωτιάδη (Απρ. 1900), ο οποίος υπερασπίζεται την κοραϊκή «μέση οδό». Παρά τον απροκαάλυπτο βενιζελισμό της η εφημερίδα φαίνεται να διαφοροποιείται πάντα στο ζήτημα της γλώσσας ακόμη και όταν η κυβέρνηση Βενιζέλου ανακινώνει την εισαγωγή της δημοτικής στα σχολεία.

Η ύλη της, ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια, αναπτύσσεται γύρω από το κύριο άρθρο «Εν Κωνσταντινουπόλει», που αναφέρεται είτε στις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα, είτε σε ζητήματα του Πατριαρχείου και σπανιότερα της κοινότητας της Πόλης, είτε σε κάποιο σημαντικό γεγονός από το εξωτερικό, και σε ειδικές στήλες όπως η «Η εν Ελλάδι πολιτική κατάσταση», όπου κυρίως μεταφέρονται, με λεπτομέρειες, συζητήσεις από το ελληνικό κοινοβούλιο. Γίνεται, εξάλλου, συστηματική αναφορά στις εργασίες και άλλων κοινοβουλίων, κυρίως του βρετανικού.

Άλλες στήλες είναι η στήλη «Εφημερίδες» με ειδήσεις που δημοσιεύονται σε άλλες εφημερίδες της Πόλης κυρίως πολιτικού και οικονομικού χαρακτήρα, η «Επιφυλλίς», όπου παρατίθενται σε συνέχειες ευρωπαϊκά μυθιστορήματα, όπως λ.χ. «Οι Ρωθινούρες της Γουιάνης», η στήλη «Πολιτική Ανασκόπηση», όπου καταχωρούνται τηλεγραφήματα που φτάνουν στην Πόλη από όλο τον κόσμο. Επίσης, η στήλη «Ο Ταχυδρόμος Εξ Ελλάδος» με σχόλια κοινωνικά-πολιτιστικά και «Ο Ταχυδρόμος εν Κωνσταντινουπόλει», στήλη η οποία ξεκινά πάντα με την «αυτοκρατορική ευμένεια», παρασημοφορήσεις από τον Σουλτάνο ή σουλτανικές δωρεές σε ιδρύματα, για να ακολουθήσουν διάφορες ειδήσεις από την Πόλη αλλά και άλλες μεγάλες πόλεις όπως η Σμύρνη, η Αδριανούπολη κ.ά.

Στη στήλη «εν ταις επαρχίαις», δημοσιεύονται ανταποκρίσεις από διάφορα σημεία της αυτοκρατορίας, που έχουν πιο συστηματικό χαρακτήρα ενώ στη στήλη «Αττικά χρονογραφήματα», άρθρα για καλλιτεχνικές και κοινωνικές δραστηριότητες

στην Αθήνα. Η στήλη «Ποικίλη Ιστορία» ασχολείται με φιλολογικά και ιστορικά θέματα και η στήλη «Οικουμένη» περιλαμβάνει ποικίλες χαριτωμένες ειδήσεις από ολόκληρο τον κόσμο. Τέλος υπάρχει «Οικονομικόν Δελτίον», το αντίστοιχο του σημερινού ρεπορτάζ του χρηματιστηρίου, «Μηνολόγιον», με ανακοινώσεις για καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, «Θεατρικά - Μουσικά», «Κοινωνικά» και πολλές διαφημίσεις προϊόντων ή επιχειρήσεων.

Φαίνεται πως ο Ταχυδρόμος διέδτε ανταποκριτές που ήταν επαγγελματίες δημοσιογράφοι, όπως στην περίπτωση του «εν Σμύρνη ανταποκριτή» που είναι «ο εκ των εγκριτοτέρων μελών της Σμυρναϊκής κοινότητος διαπρεπής δικηγόρος κ. Λάζαρος Σταματιάδης». Πρόκειται για τον εκδότη της Προόδου της Σμύρνης. Τη στήλη «Η εν Ελλάδι Πολιτική Κατάσταση» υπογράφει ο «Παρατηρητής». Σε φύλλο της 29^{ης} Αυγούστου 1920, στο δεύτερο άρθρο της πρώτης σελίδας η εφημερίδα χαιρετά την επιστροφή στις τάξεις της του δημοσιογράφου Επαμεινώνδα Κυριακίδη, ανταποκριτή από το Παρίσι, ο οποίος μετά την κήρυξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου είχε καταφύγει στην Αθήνα, όπου αρθρογραφούσε στην εφ. *Πατρις στρέφοντας τα βέλη του εναντίον του βασιλιά Κωνσταντίνου. Της πολιτικής της ουδετερότητας και τελικά της Γερμανίας.

Τα χρόνια εκείνα ανταποκριτής από την Αθήνα είναι ο Βασίλειος Ηλείαδης. Όταν καταλαμβάνεται η Κιουτάχεια και στη συνέχεια το Εσκι Σαχίρ το καλοκαίρι του 1921, η διεύθυνση της εφημερίδας σε ειδικό άρθρο ευχαριστεί τους ανταποκριτές στην Προύσα Κώστα Μάργαρη και στην Αθήνα Βασίλη Ηλείαδη για τις ανταποκρίσεις τους. Ισχυρίζεται πως από όλες τις ελληνικές και ξένες εφημερίδες της Πόλης, πρώτη εκείνη ανακοίνωσε τις νίκες του ελληνικού στρατού. Το ενδιαφέρον είναι ότι αποκρούει αιτιάσεις κάποιας «συναδέλφου» πως προσπάθησε να δημιουργήσει δόρυβο λόγω της παρουσίας ισχυρών ενδονομικών στρατευμάτων, στην Κιουτάχεια, το οποίο αποδείχθηκε ακριβές. Φαίνεται, ότι η κριτική που ασκεί ενίοτε η εφημερίδα στη φιλοβασιλική στρατιωτική ηγεσία εκλαμβάνεται ως σκόπιμη δημιουργία αρνητικού κλίματος από τις εφημερίδες της εν λόγω παράταξης.

Η στήλη «Επιστημονική διάλεξις», η οποία εμφανίζεται κάθε Σάββατο, με διάφορα επιστημονικά θέματα, κυρίως από το χώρο της ιατρικής, φέρει την υπογραφή «N.M.».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΒΟΠ. ΒΖΣ. Κων/λη. Ιδιωτική συλλογή Στρατή Ταϊριά.

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΚΕΧΡΙΩΤΗΣ

Ταχυδρόμος

Καθημερινή πρωινή πολιτική εφημερίς. Διευθύνεται υπό Επαροπής. Μυτιλήνη, 18 Μαΐου 1925 - 9 Ιαν. 1959, με πολλές διακοπές. Συντάκτες: Στρ. *Μυριβήλης - Θ. *Λεφκιάς. Η έκδοση διακόπηκε στο φ. 13 (31 Μαΐου 1925) και ξαναβγήκε στις 16 Οκτ. 1925, με αρ. φ. 14, τον ίδιο υπότιτλο και με ιδιοκτήτες-διευθυντές τους Στρ. Μυριβήλη και Θ. Λεφκιά. Καθημερινή, τετρασέλιδη, πεντάστηλη, διαστάσεων 56x42 εκ. Τιμή φύλλου: 50 λεπτά. «Όροι Συνδρομών: Εσωτερικού: ετησία δρχ. 120, εξάμηνη δρχ. 70, Εξωτερικού ετησία Λ[ίρα], Αγ[γλίας]. 1/2, δολ. Αμερικής 2. Γραφεία-Τυπογραφεία: Κεντρική Αγορά - Μητρόπολις». Προϊστάμενος τυπογραφείου: Νίκος Ι. Νικολαΐδης (Ιαν. 1932 και από Ιαν. 1936). Θ. Τσακίρης (4 Οκτ. 1932).

Όργανο της πολιτικής ομάδας του Βύρωνα Καραπαναγιώτη αρχικά. Στο φ. 14 οι ιδιοκτήτες-διευθυντές του σχολίασαν την επανέκδοση: «Μετά πολύμηνη διακοπήν και με κόπους και αγώνας ανιστορήτους, ο Ταχυδρόμος, που με ενδουσιασμών, πρωτοφανή ενδουσιασμών, εις τα δημοσιογραφικά χρονικά του τόπου υπεδέχθη το λεσβιακόν κοινόν κατά την πρώτη εμφάνισίν του, επανεκδίδεται σήμερα. Η ανάμνησις του ενδουσιασμού εκείνου τού παρέχει τας μεγαλύτερας ελπίδας δια την μέλλουσαν σταδιοδρομίαν. Και εις τούτο τον κάμεν να ελπίζει περισσότερο τον γεγονός ότι την φοράν αυτήν εμφανίζεται ως εντελώς ανεξάρτητος πολιτικός και επαγγελματικός οργανισμός αποκλειστικόν κτήμα των πνευματικών εργατών των οποίων οι υλικαί δυσίαί κόποι και οι αγώνες του εδημιούργησαν. Την φοράν αυτήν μακράν πάσης κηδεμονίας και πολιτικής επιρροής προσώπων και κομμάτων αποδύεται εις τον δημόσιον βίον του τόπου ως μοναδικόν υπηρετή των λαϊκών συμφερόντων και μόνον αυτών. Και αν η επανέκδοσις του αποτελεί ούτως ειπείν συνέχειαν ιστορικήν της πρώτης βραχυτάτης περιόδου του, εν τούτοις μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος υψούται τείχος αδιαπέραστον η νέα συνείδησις την οποίαν ούτως αποκτά δια των νέων ιδιοκτητών του».

Το πολυκύματο ιστορικό της εφημερίδας καθρεφτίζεται στις επάλληλες αλλαγές της. Έτσι, από την Κυριακή 10 Ιαν. 1932 (αρ. φ. 1869) το σχήμα μικραίνει (41x30 εκ.), γίνεται εξασέλιδη, πεντάστηλη και εβδομαδιαία με υπότιτλο: «Εβδομαδιαία Πολιτική Επιθεώρησις». Η τιμή του φύλλου είναι τότε 2 δρχ. και οι ετήσιες συνδρομές εσωτερικού 100 δρχ. και εξωτερικού 250 δρχ. Ως προς τις συνδρομές μετά την αλλαγή, οι εκδότες σημειώνουν τα ακόλουθα: «Με τη νέα εκδοτική μορφή του

πήρε το φύλλο μας ανοίγονται και οι λογαριασμοί των συνδρομητών που θα δελήσουν να εξακολουθήσουν παρέχοντες εις αυτό την υποστήριξή τους για την περαιτέρω έκδοσή του. Οι συνδρομητάί που έχουν προκαταβάλει την συνδρομήν των για την καθημερινή έκδοση θα πιστωθούν για ανάλογο προς το καταβληθέν ποσόν χρονικό διάστημα. με βάση τη νέα συνδρομή που ορίσαμε».

Λίγο καιρό αργότερα (αρ. φ. 1882, 3 Μάρτ. 1932) ο υπότιτλος φανερώνει την αλλαγή στην περιοδικότητα: «Δισεβδομαδιαία Εφημερίς», ενώ από το φ. 1896 (24 Απρ. 1932) επανέρχεται στην καθημερινή έκδοση με υπότιτλο: «Συνεργατική Εκδοτική Επιχειρήσις» και διαχειριστή τον Κ. Καρτέρη. Στις 5 Ιουνίου 1932 (αρ. φ. 1930) ως διευθυντής φέρεται μόνο ο Θ. Λεφκίας, που θα είναι και ο ιδιοκτήτης, αφού ο Στρ. Μυριβήλης έχει πλέον μετακινηθεί προς την Αθήνα για να διευθύνει την εφ. **Δημοκρατία* του Αλ. Παπαναστασίου, το σοσιαλιστικό κόμμα του οποίου υποστηρίζει και ο Λευκίας. Στις 3 Ιανουαρίου 1936

πριν από 26 χρόνια, ύστερα από μια εipaίσχυντη καταστροφή και μιαν οξύτατη εθνική κρίση. [...] Και δεν είναι χωρίς βαθύτερη σημασία το γεγονός ότι ύστερα από 12 χρόνων αδιάκοπης και αλύγιστης πνευματικής πάλης, η εφημερίδα αυτή υπήρξε το πρώτο και το μόνο δύμα της τεταρτοαυγουστιανής τυραννίας. Πέρασαν έκτοτε τέσσερα χρόνια ανεκδήγητης φασιστικής ακολασίας. Ακολούθησαν άλλα τέσσερα χρόνια μαύρης και ασβόλερης εθνικής σκλαβιάς. Και ήρθαν κατόπι άλλα πέντε καταραμένα χρόνια αγόρταγου, αδερφοκτόνου, αποτροπιαστικού εμφυλίου πολέμου. Σύνολον δεκατρία χρόνια [...] Η εφημερίδα τούτη με την αδρή παράδοση περασμένων αγώνων της, έρχεται πάλι να γίνει σηματοφόρος μιας νέας πολιτικής σταυροφορίας [...] Όλη η εξουσία στο Λαό».

Από τις 23 Μαρτίου 1950 (με διαστάσεις 56x42 εκ., κυκλοφορεί όμως δισέλιδη και οκτάστηλη, με τιμή φύλλου 500 δρχ.) στηρίζει τον Αλ. Σβάλω. Ο Λεφκίας, μαζί με τον Ασημ. Πανσέλλω, θα εκλεγούν

(αρ. φ. 2810) έχει υπότιτλο: «Καθημερινή Εφημερίς, Όργανο της Δημοκρατικής Παρατάξεως». (τετρασέλιδη, πεντάστηλη και οι ετήσιες συνδρομές διαμορφώνονται: εσωτερικού 250 δρχ., δήμων, κοινοτήτων και μονών 300 δρχ., Αμερικής 5 δολ., λοιπών χωρών 1 λίρα Αγγλίας). Σύντομα πάντως (αρ. φ. 2898, 14 Ιαν. 1936) ο υπότιτλος ξαναγίνεται «Καθημερινή Πρωινή Πολιτική Εφημερίς». Επιβιώνει ένα μικρό διάστημα μετά την επιβολή της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου, αλλά όταν ο Λεφκίας στέλνεται εξορία, σταματά η κυκλοφορία της (13 Νοε. 1936).

Το Σάββατο 11 Φεβρουαρίου 1950 ξανακυκλοφορεί με επίτιτλο: «όλη η εξουσία στο Λαό», συνεχίζοντας την παλαιά αρίθμηση, αλλά και με νέα (αρ. φ. 3066/1). Η τιμή φύλλου είναι 500 δρχ. και ο Λεφκίας, σε άρθρο με τίτλο «Μετά 13 χρόνια», γράφει: «Η εφημερίδα αυτή πρωτοείδε το φως

βουλευτές Λέσβου του ΣΚΕΛΔ (Σοσιαλιστικό Κόμμα Ένωση Λαϊκής Δημοκρατίας). Από τις 21 Ιανουαρίου 1951 (αρ. φ. 3154) ο παραπάνω επίτιτλος καταργείται και μπαίνει ως υπότιτλος: «Ελευθερία - Δημοκρατία - Κοινωνική Δικαιοσύνη». Λίγο αργότερα, διευθυντής φέρεται ο νέος δημοσιογράφος Παναγιώτης Σκοπελίτης, ο Λεφκίας προσδιορίζεται ως ιδρυτής και η σύζυγος του Αγάπη Λεφκία ως ιδιοκτήτρια. Αυτά ως την εκδημία του Λεφκία (21 Ιαν. 1958).

Η εφημερίδα θα ζήσει περίπου 11 μήνες, μετά από αυτόν. Στις 9 Ιανουαρίου 1959 (αρ. φ. 4139/1068), υπό τον τίτλο «Η διακοπή της εκδόσεώς μας», αναγγέλλεται ότι «ελήφθη απόφασις όπως από το σημερινό φύλλο διακοπή προσωρινώς η έκδοσις [...] δια λόγους ανεξαρτήτους της δελήσεως όλων μας [...] παρ' όλον ότι το πιστόν εις τον Ταχυδρόμον αναγνωστικών κοινών ουδέποτε

έπαυσε να περιβάλλει την εφημερίδα του με το ενδιαφέρον και την στοργή του». Στον *Ταχυδρόμο* που υποστήριζε πάντοτε τα αντιδεξιά κόμματα και μετά την αποχώρησή του Μυριβήλη στάθηκε δίπλα στους αριστερούς σοσιαλιστές, συνεργάστηκαν όλοι οι Λέσβιοι διανοούμενοι των ιδίων θέσεων, με προεξάρχοντα τον Στρατή Παρασκευαΐδη, ο οποίος συμπορεύτηκε με τον Λεφκία από το 1915.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΔΚΒΜ, ΕΒΕ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Βαλέτας, *Αιολική βιβλιογραφία*, Αθήνα 1939, λ/α 820, σ.124· Κ. Μίσσιος, *Εφημερίδες, περιοδικά, προγράμματα Μυτιλήνης*, Μυτιλήνη 1989, λ/α 2, σ.16· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της Λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1991), 199, 203.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Ο Ταχυδρόμος

Εβδομαδιαία, πολιτική, οικονομική εφημερίς, Αθήνα, Απρ. 1954 έως σήμερα [2005], με διακοπές, αρ. τχ. 1-305. Ίδρυτής: Δ. *Λαμπράκης. Διευθυντής: Χρ. Λαμπράκης, Αρχισυντάκτης: Απ. *Μαγκανάρης, *Εβδομαδιαία* (Σάββατο), τριάντα δύο έως σαράντα σελίδων / ογδόντα δύο έως ενενήντα δύο σελίδων, συνήθως τριστηλή ή τετράστηλη. Διακοπές στην κυκλοφορία: αναγκαστική διακοπή τις πρώτες δύο εβδομάδες μετά το πραξικόπημα της 21^{ης} Απρ. 1967 και επανακυκλοφορία στις 6 Μαΐου 1967 με τριπλό αριθμό τεύχους (αρ. τχ. 680/681/682) επταετής διακοπή το 1993 και επανέκδοση το 2000 ως ένδετο περιοδικό στην εφ. *Τα *Νέα*, με μόντο: «Μέσα στη ζωή». Διαστάσεις: 38x28 εκ, που αργότερα περιορίσθηκαν (35x25 εκ.). Τιμή τεύχους: αρχική 1500 (πληθωριστικές) δρχ· από το τχ. 4, μετά τη νομισματική αναπροσαρμογή Μαρκεζίνη: 1,5 δρχ, που λίγο μετά θα γίνουν 3 δρχ, και έξι χρόνια αργότερα 12 δρχ. Πριν από τη διακοπή της κυκλοφορίας του (1993) είχε φτάσει στις 400 δρχ. Τεχνική τυπογραφική κάλυψη από τον Δημοσιογραφικό Οργανισμό Λαμπράκη και αργότερα από την «Τεχνογραφική ΑΕ» και στην εκτύπωση offset από τον Απ. Παυλιόγλου.

Εβδομαδιαία επιδεώρηση της πολιτικής, κοινωνικής ζωής και παρακολούθηση των διεθνών θεμάτων σε γλώσσα μικτή, καθαρύνουσα των εφημερίδων με έντονη ροπή προς τη δημοτική που κερδίζει βαθμιαία έδαφος, ενώ στη Μεταπολιτευση υιοθετεί και μονοτονικό σύστημα. Την έκδοση του *Ταχυδρόμου* το 1954 χαιρέτησαν με δηλώσεις τους ο πρωθυπουργός Αλ. Παπάγος, ο βασιλιάς Πάυλος, πολιτικοί αρχηγοί και πολλές άλλες προσωπικότητες.

Στόχος του περιοδικού, στην ιδρυτική διακήρυξη, ήταν η ελάττωση της πνευματικής απόστασης που

χώριζε τα διάφορα κοινωνικά στρώματα» λόγω του υψηλού ποσοστού αναλφάβητων που υπήρχε τότε. Ένα επιμελημένο περιοδικό με ζωντάνια εφημερίδας, όπου η επικαιρότητα, το μεγάλο θέμα της εβδομάδας, η καυτή εξωτερική επικαιρότητα, ο σχολιασμός γεγονότων αλλά και η ανάδειξη προβλημάτων της καθημερινής ελληνικής ζωής, καλλιτεχνικά θέματα, μόδα, τεχνολογία αποτελούν μόνιμα θέματα του.

Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε σε λογοτεχνικά θέματα από τον καθηγητή Γ.Π. Σαββίδη (για τον Γ. Σεφέρη Οδ. Ελύτη, Ν. Καζαντζάκη, Αγγ. Τερζάκη, Γ. Θεοτοκά κ.ά.). Στο εξώφυλλο υπήρχαν φωτογραφικές συνδέσεις από την επικαιρότητα, αργότερα ολοσέλιδη προβολή προσώπων από το καλλιτεχνικό στερέωμα, σατιρικές και άλλες συνδέσεις –συνήθως του Σπύρου Ορνεράκη– όταν η πολιτική επικαιρότητα το απαιτούσε και απλή παράθεση με τίτλους των θεμάτων του τεύχους όταν η λογοκρισία αφαιρούσε, ως μη αρεστά, πρόσωπα και θέματα. Επίσης, στην ύλη του περιλαμβανόνταν θέματα από τα επιτεύγματα της επιστήμης, της αθλητικής και καλλιτεχνικής ζωής και της οικονομίας. Ο **Οικονομικός Ταχυδρόμος* επανекδόθηκε το 1954, αρχικά ως χωριστό ένδετο του *Ταχυδρόμου*.

Ξεφυλλίζοντας κάνεις, έστω σκορπιστά, τα άναυχα μιας πενηνκονταετίας του *Ταχυδρόμου* βρίσκεται μπροστά σε μια πανοραμική εικόνα του πολιτικού κλίματος και της καθημερινής ζωής της μεταπολεμικής και μετεμφυλιακής Ελλάδας, παρακολουθεί τα ήγημά της προς τον εκσυγχρονισμό, την αποτίναξη του «βαλκανισμού», την έξοδό της από τη δυσπραγία. Σ' αυτό το ξεφύλλισμα δεν μπορεί παρά να σταθεί το μάτι σε μερικά τολμήματα του περιοδικού στη διάρκεια της δικτατορίας (επί διευθυντίας Γ. Ρούσου): επιλέγονται προσεκτικά θέματα κυρίως εξωτερικής ειδησεογραφίας που ενοχλούν το καθεστώς χωρίς τη δυνατότητα της λογοκρισίας να τα περικόψει. Με ακροπατήματα δε σε «ναρκοπέδια» μόλις χαλαρώνει κάπως η λογοκρισία (1970-1973) αρχίζει «κλεφτοτολέμος» με έξυπνη σάτιρα των Κώστα και Βασιλή Μητρόπουλου, με δημοσιεύσεις για εξεγέρσεις κατά αυταρχικών καθεστώτων σε διάφορα σημεία του κόσμου (επιλογή θεμάτων και μεταφράσεις άρθρων του Ορέστη *Λαζαρίδη), πλούσιος εβδομαδιαίος, καυστικός σαρκασμός των δικτατόρων από τον *Μπόστ και παράλληλα μεγάλες αποστολές σε ευρωπαϊκές πρωτεύουσες (Ανδρόνικος Μαρκόκης) για συνεντεύξεις με πολιτικούς και καλλιτέχνες στην εξορία, όπως τους Κωνσταντίνο Καραμανλή, Μίκη Θεοδωράκη, Μελίνα Μερκούρη (Παρίσι),

Ειρήνη Παππά και τον τώος βασιλιά Κωνσταντίνο. Η συνέντευξη με τον Μ. Θεοδωράκη συνοδεύεται και με φωτογραφία του στο εξώφυλλο. ενώ αυτή με τη Μελίνα Μερκούρη, καθώς η έκδοση του τεύχους έτυχε να συμπίσει με την καταστολή της εξέγερσης του Πολυτεχνείου, λογοκρίνεται στη φάση της δι-βλιοδεσίας του τεύχους και αφαιρείται.

Τακτικοί και έκτατοι συνεργάτες του περιοδικού ήταν οι: Ξεν. Ζολώτας, Χρ. Λαμπράκης, Γ. Δασκαλάκης, Δ. Ζακυθηνός, Κ. Κιτσίκης, Κ. Γεωργουσόπουλος, Αλμπέρτο Μοράβια, Οριάντα Φαλάτσι, Αδ. *Κανελλόπουλος, Δ. *Ψαθιάς, Πάυλος Παλαολόγος, Στρ. Τσίρκας, Ν. Τσιφόρος, Γ.Π. Σαββίδης, Γ. Κοιμάντος, Χρ. Σβολόπουλος, Γιάν. Κυριακόπουλος («Κυρ»), Γ. *Φτέρης, Ηλ. Βενέζης, Γ. Ρούσσοι, Ν. Μαράκης, Χρ. *Λεβάντας και δεκάδες άλλοι. Κατά καιρούς διετέλεσαν διευθυντές και διευθυντές σύνταξης οι Χρ. Λαμπράκης, Γ.Π. Σαββίδης, Λένα Σαββίδη, Γ. Ρούσσοι, Ν. Γιανναράς Δ. Παπαναγιώτου, Ν. Κυριαζίδης, Γιάν. Καψής, Ανδρόνικος Μαρκάκης, Ρούλα Μητροπούλου, Νίκος Αντωνιάδης, Κ. Τσίτσας, Παντ. Καψής.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΟΛ/ΑΤ, ιδιωτική συλλογή Ανδρόνικου Μαρκάκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: π. Ταχυδρόμος, πανηγυρικό (50ετίας) τη. Μαΐου 2004.

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΜΑΡΚΑΚΗΣ

Ο Ταχυδρόμος

Μεγάλη πρωινή πολιτική εφημερίς Πατρών, Πάτρα. 30 Νοε. 1934 έως σήμερα [2005] (ως *Εθνικός Κήρυξ*). Διευθυντής: Θέμις Ι. Σωτηρίου, δημοσιογράφος, Ιδρύθηκε από εκδοτική εταιρεία, που δεν κατόρθωσε να την καταστήσει βιώσιμη και την εγκατέλειψε. Έπειτα από μικρή δικαστική επανεκδόθηκε από συνεργατική εταιρεία μέρους του προσωπικού της, αλλά πάλι δεν ευδοκίμησε. Τελικά, η ιδιοκτησία και η διεύθυνση της περιήλθαν στον Ανδρέα Βρη. Αρχισυντάκτης ήταν ο Βρασίδης Λευτάκης, δημοσιογράφος ικανός, που αρθρογραφούσε, έγραφε χρονογραφήματα και έκανε εντυπωσιακές καμπάνιες. Ημερήσια, τετρασέλιδη, επίσημη, σχήματος 2^{ου}. Τιμή φύλλου: 1δρχ. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 380 δρχ., εξωτερικού 200 δρχ., τριμηνιαία 100 δρχ., ετήσια εξωτερικού 2 λίρες, εξωτερικά 1 λίρα, Αμερικής 10 δολ. Τυπογραφείο: οδ. Σαχτούρη 13.

Αντιβενιζελική εφημερίδα, μαχητική και αδιάλλακτη. Μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, όταν η κυβέρνηση απαγόρευσε την έκδοση των εφημερίδων που έβγαιναν και κατά την Κατοχή, μετονομάστηκε σε *Εθνικός Κήρυξ* και συνέχισε την έκδοσή του ως καθημερινή εφημερίδα, αλλά αργότερα μετατράπηκε σε εβδομαδιαία. Μετά τον θάνατο του Ανδρέα Βρη διατήρησαν την εφημερίδα οι γιοι του,

οι οποίοι ίδρυσαν και την καθημερινή εφ. *Ημερήσιος Κήρυξ* από τις 14 Σεπτεμβρίου 1969. Σήμερα τις δύο εφημερίδες εκδίδουν οι εγγονοί του Ανδρέα Βρη, Ανδρέας Αλεξάνδρου Βρη και Ανδρέας Κ. Βρη.

Με τίτλο *Ταχυδρόμος Πατρών* εκδιδόταν εβδομαδιαία εφημερίδα από τις 12 Μαρτίου 1884. Ήταν συνέχεια της εφ. *Εργάτης*, με εκδότη τον Βλάση Τσέλιο. Μετά από δύο χρόνια διέκοψε ο Τσέλιος την έκδοση του *Ταχυδρόμου Πατρών*, ο οποίος τον Ιούνιο 1887 επανεκδίδεται ως όργανο του υποψηφίου δημάρχου Αριστομένη Κοντογούρη. Αυτός εγκαταλείπει τον τίτλο το 1891 και από τότε θαυμηδόν καταλήγει σε εφημερίδα δικαστικών και μόνον δημοσιευμάτων. Το τελευταίο γνωστό φύλλο είναι ο αρ. ΑΒ΄ / 5549 της 17^{ης} Μαρτίου 1911.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΜΤΠ (3 Οκτ. 1935-29 Οκτ. 1944).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατράικου τύπου, 1840-1940*, Πάτρα 1984.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Ταχυδρόμος Αθηνών

Εφημερίς πολιτική. Εκδίδεται κατά Δευτέραν. Αθήνα. 30 Οκτ. 1871 - 8 Μαΐου 1876, αρ. φ. 1-325. Συντάκτης-εκδοτής: Διονύσιος Κορομηλάς. Τα φ. 225-294 (22 Μαρτ. 1875 - 1 Ιαν. 1876) με τον τίτλο: *Εφημερίς Ταχυδρόμος Αθηνών*. Καθημερινή, τετρασέλιδη, δίσηλη, διαστάσεων 48x32,5 εκ. Τιμή φύλλου: 25 λεπτά. Συνδρομές: «Δια την πρωτεύουσαν και τας επαρχίας Δραχ. 16. Δια τα εξωτερικόν φράγκα 20. Λι ειδοποιήσεις κατ' αποκοπήν. Τιμή καταχωρήσεων δι' έκαστον στίχον λεπ. 50». Τυπογραφείο: Διονυσίου Κορομηλά (οδ. Ανδριανού 214).

Ελληνική έκδοση της *Courrier d' Athènes* την οποία εξέδιδε ο ίδιος δημοσιογράφος. Όπως σημειώνει: «Θεμελιώσας προ τεσσαράρων περίπου ετών τον Αθηναϊκόν ταχυδρόμον, *Courrier d' Athènes* όστις ένεκα ποικίλων περιστάσεων υπέστη ποικίλας περιπετειάς, κατόρθωσα δια κόπων και θυσιών πολλών να δώσω, εις την εφημερίδα ταύτην μορφήν τισαύτην ώστε να δύναται το φύλλον μου να καταταχθή, αν δεν απατώμαι, μεταξύ των καλών, σπουδαίων και ικελιμών οργάνων της Αθηναϊκής δημοσιογραφίας» (αρ. φ. 1).

Στην έκδοση αυτή έχει σαφείς αντικουμουνδουρικές θέσεις. Σε μακρόστηλο πρωτοσέλιδο άρθρο επιτίθεται εναντίον του «υπουργείου» (κυβέρνησης) του μεσσηνίου πολιτικού (αρ. φ. 1), ενώ στα φ. 2 (10 Νοε. 1871) και 6 (20 Ιαν. 1872) εγκωμιάζει τον Θρ. Ζαΐμη και αναδημοσιεύει επανειστικά σχόλια άλλων συναδέλφων για τον αχαϊό πολιτικό. Ο πολιτικός όμως που

συγκεντρώνει τα αντιπολιτευτικά της πυρά είναι ο Επ. Δεληγιώργης. Τα πρωτοσέλιδα άρθρα «Τα έργα του δημοκόπου Πρωθυπουργού Ε. Δεληγιώργη» (αρ. φ. 44) και «ο Δημοκόπος Δελη-Γιώργης» (αρ. φ. 96, 31Μαρτ. 1873) είναι συνταγμένα με ασυνήδη βιασιότητα. Όταν μάλιστα ο Δεληγιώργης προκάλεσε βασιλικό διάταγμα 40ημέρου διακοπής των εργασιών της Βουλής πριν αυτή εκλέξει τον πρόεδρο της, ο Τύπος της πρωτεύουσας διαμαρτυρήθηκε έντονα με τη συμμετοχή του Ταχυδρόμου Αθηνών («Διαμαρτυρήσεις του εν τη πρωτευούσῃ Τύπου. Προς τους Συμπολίτας ημών» (αρ. φ. 98). Η επικείμενη πτώση του υπουργείου Δεληγιώργη πανηγυρίζεται και προτείνεται διάδοχη λύση. Στο πρωτοσέλιδο «Το Υπουργεῖον πίπτει. Τις ο διάδοχος;», γράφει: «Εἰς μόνος δύναται να διοικήσῃ την Ελλάδα ἐπ' ἀγαθῷ αὐτῆς. ο Δημήτριος Βούλγαρης» (αρ. φ. 112).

Στο φ. 120 (26 Ιουν. 1873 μεταστρέφονται τα φιλοζαϊμικά αισθήματα της εφημερίδας για να υπογραμμιστεί ότι: «ο κ. Βουλγαρης γνωσμένου πατριωτισμοῦ αναμφηρίστου τιμιότητος» αποτελεί την κατάλληλη πολιτική λύση. Όταν τελικώς φέρπει η κυβέρνηση Δεληγιώργη γίνεται δεκτὴ με ανακούφιση: «Ο Εφιάλτης ο ἐπὶ 19 ὅλους μῆνας πείσας τα

στήθη της πατρίδος ἔπεσαν πτώσιν οικτρὰν και επονεῖδιστον [...] ἐκλήθη προχθές [...] ο Εὐδάρχης και μέγας της Ελλάδος ευεργέτης Δημήτριος Βούλγαρης» (αρ. φ. 173, 13 Φεβρ. 1874). Αργότερα, το 1876, θα αντιπολιτευθεῖ και τον Κουμουνδούρο με σειρά πύρινων άρθρων (αρ. φ. 301, 303, 310, 313-314).

Στο επίμαχο ζήτημα του Λαυρίου, για το οποίο αποτελεί πλούσια πηγή πληροφοριῶν, με το πρωτοσέλιδο «Η παραχώρηση των εκβολῶδων» (αρ. φ. 105, 5 Μαΐου 1873) αναρωτιέται: «Τοιαύτη λοιπὸν ἦτο ἡ λύσις του Λαυρεωτικῶ ζήτηματος; Η διαρπαγὴ δηλαδὴ του δημοσίου πλοῦτου και η χορηγῆσις αὐτοῦ τοῖς Συγγροῖς και λοιποῖς ἀδηφάγοις;».

Τέλος, στην εξωτερικὴ επικαιρότητα ενημερώνει με συνέπεια τους αναγνώστες της γύρω ἀπὸ την ἐπανάσταση της Ερζεγοβίνης του 1875 με σειρά άρθρων (αρ. φ. 264-272).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Στεφ. Κουμανούδης, «Ελληνικὴ Περιοδικὴ Δημοσιογραφία». Οικονομικὴ Ἐπιθεώρησις, τ. 3, φ. 32 (Οκτ. 1875). 353· Μάγερ, Ιστορία, τ. Α', σ. 262· Χριστόπουλος, Εφημερίδες, σ. 34.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΓΛΟΥ

Ταχυδρόμος Ἐδέσσης

Εβδομαδιαία πολιτικοκοινωνικὴ εφημερίς ἐν Ἐδέσῃ. Ἐδεσσα, 14 Ἀπρ. 1929 - 27 Σεπτ. 1931<>, αρ. φ. 1-120<>. Αρχικὰ, ιδιοκτήτης-διαχειριστὴς εἶναι ο Δ. Πετρίτσῃς (δικηγόρος, μετέπειτα δήμαρχος Ἐδεσσας) και διευθυντὴς ο Γρηγ. Σεῖζτος (δικηγόρος), ο οποίος στη συνέχεια γίνεται ιδιοκτήτης-διευθυντὴς. Εβδομαδιαία (Κυριακὴ), τετρασελιδῆ, πεντάστηλῃ, διαστάσεων 45,50x33 εκ. (εκτός ἀπὸ τα πρώτα φύλλα που ἦταν δισελίδα και 41x28,8 εκ.). Τιμὴ φύλλου: 1 δρχ. Ετήσιες συνδρομὲς: εσωτερικῶ 60 δρχ. (αρχικὰ 50 δρχ.), δῆμων, κοινοτήτων, οργανώσεων κ.ά. 125 δρχ., ἐξωτερικῶ 4 δολ. Τυπογραφίῳ: Φίστα και Παρασκευὰ, στην Ἐδεσσα.

Αρχίζοντας την ἐκδόσή της μία εβδομάδα πριν ἀπὸ τις εκλογὲς, η εφημερίδα ἔσπευδε να δηλώσει ὅτι το γεγονός αὐτὸ αποτελοῦσε σύμπτωση και ὅτι ἀπείχε «πάσης πολιτικολογίας και κομματισμοῦ», διασκεδάζοντας ἔτσι την «κατὰ φυσικὴν συνέπειαν και δικαίως ἴσως» θεώρησή της ως προεκλογικὸ ὄργανο. Παράλληλα τόνιζε το διαφορετικὸ ἦθος της σε σχέση με τις προηγούμενες εφημερίδες της Ἐδεσσας: «Θα δημοσιογραφῆσωμεν ὄχι με τον ἀστοχον και ἀπρεπή τρόπον των κατὰ προγενεστέρας ἐποχῆς εκδοθεισῶν εφημερίδων, των κακῶς ἢ μάλλον ουδὸλως ἐννοησάντων την δημοσιογραφίαν. των οὔτε κατ' ἐλάχιστον ωφελισάντων τον τόπον». Στο δεύτερο φύλλο της

σημείωνε ιδιαίτερα ότι ένας από τους κυριότερους σκοπούς της ήταν «κα η γεφύρωση του υπολειπομένου μεταξύ προσφύγων και γηγενών χάσματος, η άρσις των υφιστάμενων αδικαιολογητών παρεξήγησεων, εν πεποιθήσει ότι ούτω πως μόνον θα δυνηθώμεν να εργασθώμεν δια τα κοινά».

Πέρα από τα κύρια πολιτικά και οικονομικά άρθρα, η πρώτη σελίδα περιλάμβανε μία μόνιμη στήλη με σχόλια για τοπικά και γενικά θέματα («Πρόσωπα και πράγματα», «Σχόλια και κρίσεις») και χρονογραφήματα του «Δαλαί Λίμας» που συνεχίζονταν και στην επόμενη σελίδα. Η δεύτερη σελίδα δημοσίευε τοπικές αθλητικές και πολιτιστικές ειδήσεις («Η κίνησης της πόλεως», «Αθλητικά») και διάφορες ανακοινώσεις, πλειστηριασμούς και προκηρύξεις. Αργότερα εμπλουτίζεται με ποιήματα («Ελληνικός στίχος») των Ηρ. Μάλλωση, Αλ. Μπαμπίλη, «Νιόβη», Νίκου*Παπαπερικλή, «Τ.», χρονογραφήματα των «Κυρ. Γκολ.», Γώγ, Σταματίου και διαφημίσεις ταινιών, ενώ τα αθλητικά νέα παρουσιάζονταν στο εξής στην τρίτη σελίδα («Αθλητική εβδομάς»). Στη σελίδα αυτή υπήρχαν επίσης ανακοινώσεις του Δήμου Εδέσσης και η στήλη «Ο Ταχυδρόμος στις επαρχίας» όπου ο Ν. Παπαπερικλής γράφει για ζητήματα των χωριών του Νομού Πέλλας. Στην τελευταία σελίδα καταχωρίζονταν αγγελίες, ανακοινώσεις, προκηρύξεις και σύντομες κοινωνικές ειδήσεις («Κοινωνικά»). Τέλος, οι τελευταίες σελίδες είχαν και αρκετές διαφημίσεις. Άλλοι συνεργάτες της ήταν ο γεωπόνος Αλ. Κωνσταντινίδης και ο δικηγόρος Δ.Ε. Οικονόμου. Αρκετοί υπογράφουν με ψευδώνυμα ή με τα αρχικά τους («Κ.Β.», «Μ. Ολς», «Μ.Π.», «Νεμρώδ», «D. Nonus», «Ω.»).

«Ανωμαλία και κλονισμοί εις την έκδοσιν διά μίαν επαρχιακήν εφημερίδα ούτε σπάνια είναι, ούτε ακόμη ασυνήθιστοι». Έτσι, δικαιολογούσε η διεύθυνση τη διακοπή της κυκλοφορίας της εφημερίδας για τρεις εβδομάδες στο φ. 120 (27 Σεπτ. 1931) και συνέχιζε εξηγώντας συγκεκριμένα: «Τούτο, όταν μία επαρχιακή εφημερίς αποζη, διά τα έξοδά της μόνον, εκ της υποστηρίξεως των συνδρομητών, περιωρισμένη εις την εξέτασιν και τον έλεγχον των τοπικών ζητημάτων έξω της κομματικής και πολιτικής διαμάχης». Παρά το γεγονός ότι «η επανέκδοσις ήτο η εκδηλωθείσα επιθυμία εκατοντάδων συνδρομητών μας», η εφημερίδα δεν πρέπει να συνεχίσει την κυκλοφορία της για μεγάλο διάστημα, διότι δεν σώζεται κανένα μεταγενέστερο φύλλο της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Τάσος Σαμαρτζής, «Ο Ταχυδρόμος Εδέσσης, Εβδομαδιαία εφημερίδα (1929-1931)», *Εδεσσαϊκά Χρονικά* 6 (Σεπτ.-Δεκ. 1973), 30-31· του ίδιου, «Ο Εδεσσαϊκός Τύπος. Από την Εδεσσα (1919) έως την Πρωινή και την Εδεσσαϊκή σήμερα», *Η Καθημερινή/Επτά Ημέρες*, 13 Απρ. 1997, σ. 29· Μαν. Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Μακεδονίας και της Θράκης. Συμβολή στην εξιστόρηση του Τύπου των εφημερίδων και των περιοδικών της Βορ. Ελλάδος, Θεσσαλονίκη* 2001, σ. 155-157.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΩΤΗΣ

Ταχυδρόμος Πατρών. Πάτρα 1884-1891
βλ. *Ταχυδρόμος*, Πάτρα 1934-σήμερα

Ταχυδρόμος της Βορείου Ελλάδος
Ημερησία Πρωινή Εφημερίς, Θεσσαλονίκη, 13 Απρ. 1920-1937. Εκδότης: Νικόλαος *Δαρβέρης, δικηγόρος και αργότερα βουλευτής, Αρχισυντάκτης: Νίκος Βέρρος (έως το 1921), Διευθυντής: Πέτρος *Ορολόγας (1921-1927), Θ. *Ρηγινός (1927-1931) και αρχισυντάκτης ο Στ. *Χριστοδούλου (1928-1930). Αρχικά η εφημερίδα ήταν μετοχική με κύριο μέτοχο τον Δαρβέρη. Λίγους μήνες αργότερα φαίνεται ότι άλλαξε τον μετοχικό χαρακτήρα της. Καθημερινή, πρωινή, τετρασέλιδη / οκτασέλιδη / εξασέλιδη, εξάστηλη, μεγαλύτερου πλάτους από τις άλλες εφημερίδες (59x42 εκ. το 1930). Στον τίτλο η λέξη

«Ταχυδρόμος» ήταν με πολύ μεγαλύτερα στοιχεία. Από τον Οκτ. 1921, μαζί με την αλλαγή του τύπου των γραμμάτων του τίτλου (έγιναν πιο έντονα) και του σχήματός της (έγινε πιο κοντό το ύψος της: (59x42 εκ. το 1930), οι λέξεις «της Βορείου Ελλάδος» έγιναν ακόμη πιο μικρές, με αποτέλεσμα να επικρατήσει ως τίτλος ο *Ταχυδρόμος*. Ανακαίνισε τότε τις εγκαταστάσεις της και ανακοίνωσε ότι «εκδίδεται εις νέον σχήμα, υπό νέαν μορφήν εις τα ιδιόκτητα αυτού ταχυπτεστήρια». Δίπλα στον τίτλο αναγράφονταν η ανατολή και η δύση του ήλιου καθώς και το εορτολόγιο. Τιμή φύλλου: 50 λεπτά (1923) / 1 δρχ. (1930). Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 200 δρχ., εξαμηνιαία 110 δρχ., ετήσια εξωτερικού 2 λίρες Αγγλίας και 9 δολάρια ΗΠΑ (1923), αργότερα (1930), εξαμηνιαία εσωτερικού 200 δρχ., ετήσια εσωτερικού 400 δρχ. και εξωτερικού 2 λίρες Αγγλίας και 12 δολάρια ΗΠΑ. Αγόρασε τυπογραφείο και πιεστήριο από τον επιχειρηματία Κ. Καπιτζόγλου. Αργότερα το αγόρασε ο Κ. Γαβριηλίδης για την εφημερίδα του *Νέος Δρόμος*. Γραφεία: γωνία Τσιμισκή και Αγ. Σοφίας.

Ήταν φιλοβασιλική και αντιβενιζελική εφημερίδα. Την εποχή που εκδόθηκε, ο πολιτικός αυτός χώρος στη Θεσσαλονίκη ήταν τελείως ακάλυπτος (αφού η αντιβενιζελική **Εθνική* που επεχείρησε να τον καλύψει, διέκοψε την έκδοσή της πριν από ένα περίπου χρόνο) και παράλληλα «ο αντιβενιζελισμός εφούντωσε χάρις εις την αισχράν δημαγωγίαν, η οποία εξεμεταλλεύτηκε αριστοτεχνικώς τον κάματον του λαού εκ των πολεμικών περιπετειών». Έτσι ο *Ταχυδρόμος της Βορείου Ελλάδος* έγινε μεγάλο «αγωνιστικόν όργανον του βασιλοφρονος και αντιβενιζελικού κόσμου» και αργότερα αφιερώθηκε «εις το θλιβερόν έργον να αγωνισθή κατά των παιαίων συναγωνιστών της 1^{ης} Νοεμβρίου, του λεγομένου Λαϊκού Κόμματος».

Πρώτος αρχισυντάκτης του ήταν ο δημοσιογράφος από την Αθήνα Νίκος Βέρρος, έως την έκδοση της εφ. *Τηλέγραφος Βορ. Ελλάδος*, το 1921, όταν ανέλαβε την διεύθυνσή του και τον αντικατέστησε, ως διευθυντής, ο Πέτρος *Ωρολογάς, ο οποίος παρέμεινε στη θέση αυτή επί πολλά χρόνια. Όταν το 1927 οι αδελφοί Ωρολογά αναγκάστηκαν να αποχωρήσουν από τον *Ταχυδρόμο*, κατήγγειλαν τον Δαρβέρη ότι «τυχαίως» είχε δηλωθεί από αυτόν η ιδιοκτησία. «μη όντος ουδέποτε δημοσιογράφου» και ότι ο τίτλος «καθ' ολοκληρίαν ανήκε εις αυτούς», αλλά το ζήτημα δεν φαίνεται να λύθηκε. Ο Γ. Αναστασιάδης θεωρεί τον Π. Ωρολογά συνδιοκτήτη της εφημερίδας. Αρχισυντάκτης –τουλάχιστον στην αρχή– πρέπει να ήταν ο Νίκος *Καμμένος, ο οποίος όμως «εκδιώχθηκε» από την εφημερίδα

για άγνωστη αιτία. Χρονογραφήματα έγραφαν ο Ν. Καμμένος και ο Κίμων Παπασταθόπουλος. Τακτικός αρθρογράφος ήταν ο Π. Ωρολογάς, ενώ συχνά αρθρογράφουσε και ο βουλευτής Σωτήρης Γκοτζαμάνης.

Όπως αναγράφεται στο φύλλο των πρώτων γενεθλίων του, στις 23 Απριλίου 1921: «Ο *Ταχυδρόμος* γεννήθη από τον πόδον της ελευθερίας, από την ανάγκην της λυτρώσεως από συστήματα μαύρης τυραννίας, η οποία κατέδλιβε τον Ελληνικόν κόσμον και εξησφάλιζε την αδιότητα και την έκπτωσίν του. Ήλθεν εις φως χωρίς να μολυνθή από κομματικές μικρότητας και υπολογισμούς, διότι ενεπνέετο από υψηλότερα ιδεώδη και κάποιαν ενδιάθετον ροπήν προς ανωτέραν πολιτικήν και κοινωνικήν διαβίωσιν. Ο αγών του *Ταχυδρόμου* κατά του Βενιζελισμού υπήρξεν ιερός και ενθουσιώδης όσον και η ελευθερία και κατά τοσοούτο ξεχωριστός από ζήτηματα προσώπων και κομμάτων καθόσον απέβλεψεν ουχί εις την αλλαγήν των ατόμων, αλλά των προγραμματικών μέσων [...]. Τοιουτοτρόπως, η εμφάνισις του *Ταχυδρόμου* απετέλεσε γεγονός, το οποίον η νεωτέρα ιστορία της Μακεδονίας θα αναφέρη μετά σεβα-

σμού [...]. Εφιλοδόγησε να εμφυσήσει εις τον Μακεδονικόν λαόν μίαν πνοήν αδαμάστου προσηλώσεως προς τον ανώτερον πολιτισμόν και την ασφαλή ευημερίαν, διότι πιστεύει ότι τίποτε δεν καθιστά την πρόδον των λαών πραγματικόν αν λείψη το ακμαίον και υψηλόν φρόνημα και ολόκληρον το παρελθόν του, αν και βραχύ, πάλλεται από την αυτήν ψυχικήν ανάγκην της ελευθερίας και της αναμορφώσεως και ποτέ δεν εξευτελίσθη από μικροπολιτικές επιχειρήσεις ουδέ εξήφθη υπό φανατισμού και της προσωπολατρείας, ώστε να θολώνη τας ιδέας του και να φωτοσκιάζη επιζημίως τας περιστάσεις».

Ο αντιπολιτευόμενος κόσμος φαίνεται ότι ανέμενε με αγωνία την έκδοσή του. Από τα πρώτα φύλλα του *Ταχυδρόμου*, τα σχόλια και η αρθρογραφία του ήταν σκληρά και βίαια. Ένα από τα σχόλια του, που δημοσιεύθηκε στις 9 Ιουλίου 1920, αναφέρει: «Η λογοκρισία της Θεσσαλονίκης έχει μεταβληθεί εις καρμανιόλαν. Αποκόπτεi τας ιδέας και αφήνει εις την θέσιν των το μυστηριώδες ερωτηματικόν του λευκού, το οποίον δεν συγκνεί πλέον κανένα, αφού ουδέν πλέον εκπλήττουν αι αυθαρεσίαι. Εις κάθε προσπίδειαν του Τύπου, όπως εξέληθη των ορίων της βενιζελικής μινολογίας, ορδούται η γηραιά λογοκρισία και φωνάζει: "Άλτ!". Ωδομένη από το πνεύμα της αρνήσεως διαγράφει, αφαιρεί, οβύνει, καταπνίγει, απαγορεύει και καθιστά αδύνατον την εργασίαν μας. Τόσον υπερβολικός είναι ο ζήλος της, ώστε υπέθετε κανείς ότι δέχεται διαταγας εκ μέρους του Συλλόγου των Φιλελευθέρων».

Η συμπεριφορά όμως, της υπηρεσίας της λογοκρισίας απέναντι στον *Ταχυδρόμο* –ιδιαίτερα όταν βρέθηκε στο φιλοκυβερνητικό στρατόπεδο– ήταν ανεκτική με αποτέλεσμα να διαμαρτυρηθούν οι άλλες εφημερίδες για τη δυσμενή μεταχείρισή τους. Αλλά και η ίδια η λογοκρισία είχε παράπονα από την περιφρονητική συμπεριφορά του, όταν δεν της έστειλε τρεις συνεχείς φορές το φύλλο του, για να λογοκριθεί, παρά τις φιλικές συστάσεις, ή όταν αδιαφορούσε για την κρίση της και δημοσίευε τα απαγορευμένα κείμενα.

Ο *Ταχυδρόμος Βορείου Ελλάδος* δεν άφησε συνήθως χωρίς απάντηση τα πολλά σχόλια που δημοσιεύονταν εναντίον του, συχνά δε τέτοια σχόλια του έδωσαν την αφορμή να εξηγήσει την πολιτική του και να αναπτύξει γενικότερες απόψεις του. Η αδιάλλακτη όμως και προκλητική στάση του εξόργισε τους αντιφρονούντες με αποτέλεσμα να επιτεθούν στα γραφεία και τα τυπογραφεία του και να τα καταστρέψουν. Προφανώς η απόπειρα δολοφονίας του Ελ. Βενιζέλου

στο Παρίσι είχε εξάψει τα πάθη. «Η καταστροφή που υπέστη ο *Ταχυδρόμος*», σημειώνει ο Κ. Μάγερ, «επροκάλεσε την αναστολήν της εκδόσεώς του επί 42 ημέρας. Επανεξεδόθη την 13^{ην} Σεπτεμβρίου 1920 σε ταχυπεσστήρια που είχαν αγοραστεί προ καιρού για την έκδοση βενιζελικής μεγάλης εφημερίδος, όμως παρέμειναν αχρησιμοποίητα λόγω των διαταγμών και των διαφωνιών των ιδιοκτητών τους.

Υπήρξε μία από τις πιο σημαντικές προπολεμικές πρωινές εφημερίδες της Θεσσαλονίκης, η οποία, αφού κυκλοφόρησε για 17 περίπου χρόνια, από το 1920, αναγκάστηκε να διακόψει την έκδοσή της το 1937, λίγους μήνες μετά τη δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου. Η έκδοσή του επιχειρήθηκε να επανεκδοθεί το 1945, χωρίς όμως επιτυχία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΕΣΗΜΘ (αρχείο της εφημερίδας), ΕΒΕ (ελλ. σ.), ΕΛΙΑ (μερικά φύλλα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: 1. Κοίμενος, «Εφημεριδογραφική κίνησης της Θεσσαλονίκης», στο *Ημερολόγιο «Διάπτων Αστήρ»* 1924· Β. Μεσολογίτης, «Π δημοσιογραφία εις την Θεσσαλονίκην», εφ. *Ελευθέρος (Μακεδονικός) Τύπος*, 26 Μαΐου 1934· Αριστος Χασής, «Εφημερίδες και δημοσιογράφοι της Θεσσαλονίκης», εφ. *Νέα Ευρώπη*, 30 Ιουλ. 1942· του ίδιου, «Ο Τύπος εν Θεσσαλονίκη επί Τουρκοκρατίας και σήμερον», στον τ. *Μέγας Οδηγός Θεσσαλονίκης Περιχώρων*, 1932-1933· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Γ' , σ. 77-80· 1. Γερωντάκης [Γ. Χατζόπουλος], «Οι εφημερίδες της Θεσσαλονίκης από το 1904 μέχρι και σήμερα», εφ. *Ο Τεχνικός του Τύπου*, Νοέ. 1986· του ίδιου, *Ιστορία του Τύπου της Θεσσαλονίκης*, επιμ. Μαν. Κανδιλάκης, Θεσσαλονίκη 1988· Γ. Αναστασιάδης, «Σημειώσεις για την ιστορία των εφημερίδων της Θεσσαλονίκης», π. *Παρατηρήσις*, τχ. 21-22 (Καλοκαίρι 1993), 110-121· Κανδιλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β' , σ. 245-246.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Ο Ταχυδρόμος της Λακωνίας, 1957.

6λ. Καστάνης, Ιωάννης, Μυστράς, 1923-1995

Τεκτονικόν Δελτίον

Όργανο της Μεγάλης Στοάς της Ελλάδος (Μ.Σ.Ε.) Αθήνα, Ιαν. 1950 - Δεκ. 1974. Την έκδοση-διεύθυνση και συντακτική ευθύνη είχε οριζόμενο μέλος της Μεγάλης Στοάς της Ελλάδος, υποστηριζόμενο κατά καιρούς από Συντακτική Επιτροπή. Την εποπτεία είχε ο Μέγας Διδάσκαλος της Μ.Σ.Ε. Διμηνιαίο / τριμηνιαίο, με 54 έως 104 σελίδες και ενιαία σελιδαρίθμηση κατ' έτος, διαστάσεων 24x17 εκ. Τα τεύχη κάθε έτους κυκλοφορούσαν το επόμενο έτος δεμένα σε ετήσιους τόμους. Διανεμόταν δωρεάν στα μέλη της Μ.Σ.Ε. Γραφεία: Αχαρνών 19, Αθήνα.

Αποτελεί συνέχεια του περιοδικού **Πυθαγόρας-Γνώση* που είχε διακοπεί το 1941 λόγω αναστολής της

Τελευταίες ειδήσεις από τον Παγκόσμιο Αγώνα για την Λευτεριά

Αθήνα, [4 Αυγ. 1943] - 17 Φεβρ. 1944, αν και υπάρχει ακόμη ένα «Δελτίον ειδήσεως της 3ης Αυγούστου 1944», η αυθεντικότητα του οποίου δεν είναι επιβεβαιωμένη. Το Δελτίο εκδίδεται από τους αδελφούς Ίων και Αλέξανδρο Ζαούση, φοιτητές οργανωμένους στην αντιστασιακή οργάνωση «Ιερά Ταξιαρχία». Σώζονται III φύλλα (μονόφυλλα ή δίφυλλα, σπανίως τρίφυλλα) εκ των οποίων τα 13 είναι χειρόγραφα, τα υπόλοιπα δακτυλόγραφα. Έβγαλε σε ελάχιστα αντίτυπα, τα οποία διακινούνταν χέρι με χέρι, στα γραφεία του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού, στο Μαράσλειο. Οι ημερομηνίες σε αρκετά φύλλα, είναι σημειωμένες με το χέρι, ενώ σύμφωνα με μαρτυρία του Α. Ζαούση, δεν είναι σίγουρο για το εάν προστέθηκαν μεταγενέστερα.

Στο Δελτίο δημοσιεύονταν κατά κύριο λόγο πολεμικές ειδήσεις από τα διάφορα μέτωπα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Τα δύο αδέρφια είχαν ανακαλύψει πως γυρίζοντας το πηνίο στο όριο αντοχής του σύρματος, του σφραγισμένου κατά τα άλλα ραδιοφώνου της πατρικής τους εστίας (ένα παλιό RCA, που αποκαλούσαν «ραδιόλα»), μπορούσαν να πιάνουν το συμμαχικό ραδιόφωνο στο Αλγέρι. Έτσι γεννήθηκε η πρωτοβουλία για τη σύνταξη ενός παρανόμου δελτίου συμμαχικών ειδήσεων.

Κάθε πρωί ή κάθε δεύτερη μέρα, ο Ίων Ζαούσης υπαγόρευε στα ελληνικά τις αγγλόφωνες ειδήσεις, στον αδελφό του Αλέξανδρο, ο οποίος στη συνέχεια τις συνέτασσε σε ένα δελτίο που δακτυλογραφούσαν με τη σειρά τους τρεις έμπιστες συνάδελφοι του τελευταίοι στα γραφεία του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού, στο Μαράσλειο. Σημειωτέον πως η οικία των αδελφών Ζαούση (στην οδ. Σόλωνος 85), ήταν επιταγμένη από τους Γερμανούς, για λογαριασμό γερμανού αξιωματικού. Εκτός από τις καθαρά πολεμικές ειδήσεις, αρχίζει σταδιακά να διαφαίνεται μέσα από το Δελτίο, η πόλωση στα ελληνικά πράγματα. ενώ οι εκδότες της θα υιοθετήσουν μια όχι ουδέτερη στάση, πράγμα που σχετίζεται ασαφώς και με τις θέσεις της οργάνωσης στην οποία είχαν ενταχθεί. Όπως δηλώνει μεταγενέστερα ο Αλέξανδρος Ζαούσης: «ιδιαιτέρα μερικά σχόλια για πολιτικά θέματα, είχαν πάθος και φανατισμό που με τωρινή σκοπιά σοκάρουν». Χαρακτηριστικό είναι πως τα περισσότερα φύλλα, τελειώνουν με συνθήματα που ανάμεσα στα άλλα καταλήγουν στο «Μεγάλη Ελλάδα», διακριτική φράση που χρησιμοποιούσαν οι μη εαμικές οργανώσεις.

Το Δελτίο προβάλλει τη βρετανική πολιτική και είχε φιλοβασιλικές τοποθετήσεις. Ενδεικτικοί είναι

οι όροι που εμφανίζονται με πυκνότητα στα φύλλα, όπως: «Βρετανική αυτοκρατορία», «Ρώσικος στρατός» —και όχι σοβιετικός—, «κομμουνιστές τρομοκράτες», και το αφιέρωμα του Δελτίου στη σύγκρουση των όρων «δημοκρατία» και «λαοκρατία» κ.ά. Οι διατυπώσεις στα κείμενα συμβάλλουν στην ανάπτυξη του γοήτρου της Μ. Βρετανίας, «αστικοποιώντας», στην περιγραφή της, τη Σοβιετική Ένωση.

Η εγκυρότητα των ειδήσεων που κατέγραφε το Δελτίο οδήγησε τους Γ. Λεώπουλο και Κ. Χειμαριό, διπλωμάτες σε διαδεσμιότητα, να προσεγγίσουν τον Αλέξανδρο Ζαούση, ζητώντας να τους φέρει σε επαφή με τους άγγλους αξιωματικούς που πίστευαν ότι ήταν οι πληροφοριοδότες του Δελτίου. Άλλωστε, το γεγονός ότι χαρακτηριζόταν ως «Μαράσλειοι TIMES», η αναφορά σε φύλλο του Δελτίου πως «Οι οδηγίες μάχης για τον ελληνικό λαό δίδονται από ανώτερο αξιωματικό του Αρχιστρατήγου Ουίλσον», η ένταξη των αδελφών Ζαούση στην αντιστασιακή οργάνωση «Ιερά Ταξιαρχία», αλλά και η ίδια η φύση του Δελτίου, ως προς την επιλογή των ειδήσεων και τον τρόπο παρουσίαισής τους, δικαιολογούσαν αυτήν την εντύπωση που δεν ανταποκρινόταν στην πραγματικότητα. «Το Δελτίο έβγαλε από δύο αδελφούς παλαβούς στην κρεβατοκάμαρά τους», σύμφωνα με τις *Αναμνήσεις* του Αλ. Ζαούση.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΣΗΕΑ (χιμένο αρχείο σύμφωνο με μαρτυρία του δωρητή), ΙΑΜΜ (αρ. εισαγωγής 713, φάκ. 1), Ιδιωτική συλλογή Αλέξανδρου Ζαούση.

ΠΗΓΗ: Προκορική μαρτυρία Αλ. Ζαούση στην υπογράφησα (15 Νοε. 2001 και 15 Δεκ. 2004).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αλ. Α. Ζαούσης, *Αναμνήσεις ενός αντιρόκου 1933-1944*, Αθήνα 1980, σ. 62-73.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΟΜΠΙΛΑΚΟΥ

Τετράδιο

Αθήνα, Μάρτ. 1945 - Μάιος 1947, αρ. τχ. 1-6. Εκδότες: Αντώνης Βουσοβούνης, Ανδρέας Καμπάς, Αλέξανδρος Ξύδης, Αλέξης Σολομός. Χωρίς τακτική περιοδικότητα, είκοσι τεσσάρων έως εκατόν είκοσι σελίδων, διαστάσεων 24,5x17 εκ. (αρ. τχ. 1-3), 17x12 εκ. (αρ. τχ. 4-6). Γραφεία: για τα τχ. 1-3 Απότσος, οδ. Σταδίου 5Α· για τα τχ. 4-5, οδ. Σταδίου 42· για τα τχ. 6, οδ. Θησέως 9, Αθήνα.

«Ακολουθούμε την κατακόρυφη γραμμή που είναι η ιστορία της ελληνικής τέχνης, και την οριζόντια που είναι η τέχνη της εποχής μας. Στο σημείο τομής θέλει να σταθεί το *Τετράδιο*. / Δεν ανουήμαστε καμμία προηγούμενη προσπάθεια, ούτε πιστεύουμε πως

ερχόμαστε να συμπληρώσουμε κανένα κενό. Άλλοι, πριν από μας, δούλεψαν την ελληνική τέχνη και την ανεβάσαν στα επίπεδα της παγκόσμιας. Είμαστε η προέκταση της προσπάθειας αυτής. / Το *Τετράδιο* θα καθρεφτίζει το ανήσυχιο πνεύμα της αναζήτησης και της δοκιμής της γενιάς του πολέμου σ' όλες τις χώρες. Αυτό μας ενώνει και με τις ζωντανές πηγές της τέχνης στον υπόλοιπο κόσμο».

Το απόσπασμα από το εισαγωγικό κείμενο στο πρώτο τεύχος του περιοδικού, εκφράζει παραστατικά τους στόχους που είχαν θέσει οι τέσσερις εκδότες του: οι λογοτέχνες Αντώνης Βουσούνης και Ανδρέας Καμπάς, ο τεχνοκριτικός Αλέξανδρος Ξύδης και ο ηθοποιός και σκηνοθέτης Αλέξης Σολομός Η αναζήτηση και η δοκιμή αποτελούσαν τα χαρακτηριστικά μιας νέας γενιάς, της γενιάς του πολέμου, η οποία συνδεόταν με όλες τις ζωντανές πηγές της τέχνης στον υπόλοιπο κόσμο.

Το πρώτο τεύχος κυκλοφόρησε στο τέλος του Μαρτίου 1945, και αριθμούσε 120 σελίδες. Το τιράζ του ήταν 500 τεύχη, τα οποία και εξαντλήθηκαν. Οι εκδότες του το διακίνησαν στα βιβλιοπωλεία και στα κεντρικά περίπτερα της Αθήνας, ενώ υπήρχε και μικρός αριθμός συνδρομητών. Τον Αύγουστο-Σεπτέμβριο 1945 εκδόθηκε το δεύτερο τεύχος, με μειωμένο αριθμό σελίδων (96 σ.). Για την οικονομική ενίσχυσή του τυπώθηκαν και διετέθησαν προς πώληση 666 λαχνοί με έπαθλο πίνακα του Γιάννη Τσαρούχη. Τον Δεκέμβριο ακολούθησε το τρίτο τεύχος με 80 πλέον σελίδες. Τον Ιανουάριο 1947 επανακυκλοφόρησε, λόγω οικονομικών δυσκολιών, ως «μικρό» πλέον, λόγω σχήματος, *Τετράδιο*, με μόλις 48 σελίδες και ακολούθησε το δεύτερο τεύχος του Μάρτιο του ίδιου χρόνου με 80 σελίδες. Το τελευταίο τεύχος κυκλοφόρησε σε 24 μόλις σελίδες, τον Μάιο του ίδιου χρόνου.

Το *Τετράδιο* κυκλοφορούσε με ένα μικρό ένθετο έντυπο, τον *Ιπποκάμπο*, το σκίτσο του οποίου αποτελούσε και το σήμα του περιοδικού. Το ένθετο περιελάμβανε διογραφικά στοιχεία για τους συντελεστές, πληροφοριακά κείμενα, σχόλια, απαντήσεις των εκδοτών σε σκωπτικό συνήθως ύφος. Αρχικά ήταν ένθετο και στη συνέχεια ενσωματώθηκε στις σελίδες του περιοδικού.

Πρότυπο του περιοδικού ήταν αντίστοιχα έντυπα στη Δυτική Ευρώπη: *Horizon*, *Daylight*, *New Writing* (στη Μεγάλη Βρετανία), *L' Arche*, *Fontaine*, *La Nef* (στη Γαλλία). Κύριο μέλημα αποτελούσε η παρουσίαση και ανάδειξη των πιο πρόσφατων έργων σύγχρονων λογοτεχνών, η ενημέρωση του κοινού για την ευρωπαϊκή σκέψη. Τα έργα των Τ.Σ. Ελιοτ (μετάφραση: Αλ. Ξύδης), Πολ Ελύαρ (μετάφραση: Οδ. Ελύτης), Μπένγιαμιν Περέ (μετάφραση: Νίκος Καλαμάρης), Πάμπλο Πικάσο (μετάφραση: Νίκος Εγγονόπουλος), Φεντερίκο Γκαρδία Λόρκα (μετάφραση: Γιώργος Σεβαστίκογλου), Ζαν Πολ Σαρτρ (μετάφραση: Αλ. Σολομός, και με ειδικό σημείωμα του συγγραφέα προς τους εκδότες), Ανρί Μισώ και Αναίς Νιν (μετάφραση: Αν. Καμπάς – Αλ. Ξύδης) που είχαν δημοσι-

ευειά στο περιοδικό ήταν ενδεικτικά του πνευματικού κλίματος στο οποίο ζούσαν οι εκδότες του.

Θέατρο, εικαστικές τέχνες, ελληνική παράδοση. Στο περιοδικό δημοσιεύθηκαν τρία θεατρικά κείμενα (*Ματωμένα Στέφανα* του Λόρκα στη μετάφραση του Γ. Σεβαστίκογλου, με εισαγωγή του Οδ. Ελύτη· *Κεκλεισμένων των θυρών* του Σαρτρ, με εισαγωγή του Τ.Κ. Παπατσώνη από τον Αλ. Σολομό, και μία σκηνή από το έργο του τελευταίου *Αλής ο Μέγας*) και εισαγωγή στο έργο του Πολ Κλωντέλ από τον Ροζέ Μιλλιέξ. Σε κάθε τεύχος δημοσιεύονταν μικρές μονογραφίες, από τον Αλ. Ξύδη, για το έργο

σύγχρονων ελλήνων εικαστικών καλλιτεχνών (Ν. Εγγονόπουλος, Θεοφίλος, Γ. Τσιμούρης), καθώς και ειδήσεις και κριτικές για εκδόσεις και εκδηλώσεις. Στις σελίδες του *Τετράδιου* περιλαμβάνονται έργα των Μ. Αργυράκη, Γ. Βακαλό, Ν. Εγγονόπουλου, Ορ. Κανέλλη, Χρ. Καπράλου, Γ. Μόραλη, Γ. Τσαρούχη, Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα. Το *Τετράδιο* υπήρξε το πρώτο ελληνικό περιοδικό που έκανε αφιέρωμα στον Πάσκο με κείμενα του Ν. Εγγονόπουλου, του Ελυάρ, του Σαν Που (πρόκειται στην πραγματικότητα για ψευδώνυμο του Αντώνη Βουισβούνη), του Περέ, καθώς και κείμενα και πίνακες του ζωγράφου. Τα εξώφυλλα του περιοδικού σχεδίασαν κατά σειρά οι Ανδρέας Νομικός, Γ. Μόραλης, Ν. Εγγονόπουλος, Γ. Τσαρούχης, Γ. Βακαλό και Γ. Μαυροϊδής.

Στην ενότητα υπό τον τίτλο «Ελληνικά Κείμενα» δημοσιεύθηκαν παλιότερα κείμενα της νέας ελληνικής λογοτεχνίας και γλώσσας. Συνεργάστηκαν ο Γ. Σεφέρης (με τη διάλεξη του για τον Μακρυγιάννη από το 1943 στην Αίγυπτο και ένα απόσπασμα από τα *Απομνημονεύματα* του), ο Κ.Θ. Δημαράς (με εισαγωγή και επιμέλεια στην *Βοσκοπούλα*) και ο Τ.Κ. Παπατζώνης (με εισαγωγή και επιμέλεια σε απόσπασμα από το έργο *Παρεκβολάει εις την Ομήρου Ιλιάδα* του Ευσταδίου Θεσσαλονίκης), κείμενα τα οποία υπηρετούσαν την ελληνικότητα. Μια ελληνικότητα συνδεδεμένη με την ευρωπαϊκή κατεύθυνση της εγχώριας πνευματικής ζωής, με την προβολή των στοιχείων εκείνων που θα επέτρεπαν την ισότιμη ένταξη της στη δυτική παράδοση.

Πολλοί λογοτέχνες δημοσίευσαν στο *Τετράδιο* τα πρωτόλεια ή τα πλέον πρόσφατα από τα έργα τους. Πρόσωπα νέα (εκτός από τους εκδότες, τη Μάτση Ανδρέου, ο Νάνος Βαλαωρίτης, ο Πάργος Λίκος, ο Γ. Μαυροϊδής, ο Μίλτος Σαχτούρης, ο Αλέξης Στεφάνου κ.ά.) και παλαιότεροι δημιουργοί, κυρίως των «Γενιάς του '30». Στο περιοδικό φιλοξενήθηκαν μερικά από τα πιο σημαντικά κείμενα των δημιουργών τους: το *Ημερολόγιο Καταστροφώματος Β'* του Σεφέρη, *Το άσμα ηρωικό και πένθιμο για τον χιμέντο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας* και «Η κωλωσίνη στις λυκοποριές» του Ελύτη, ποιήματα του Εγγονόπουλου και του Παπατζώνη, κείμενα του Εμπειρικού.

Στις σελίδες του περιοδικού αποτυπώθηκε η καταλυτική εμπειρία του πολέμου, η οποία σημάδεψε την καλλιτεχνική τους δημιουργία, καθώς είχαν πλέον να διαχειριστούν με την τέχνη τους τόσο έντονα και πρωτόγνωρα θιώματα. Άλλοτε καθαρά, άλλοτε υπαινικτικά, οι ήχοι του πολέμου και της Κατοχής διαπερνούσαν τα κείμενα όλων όσοι συμμετείχαν

στο περιοδικό, ανεξάρτητα από γενιές και ηλικίες. Ανάμεσα σε μια Κατοχή που είχε τελειώσει και σε έναν Εμφύλιο που ερχόταν οι εκδότες του περιοδικού πίστευαν ότι θα μπορούσαν να κρατήσουν μια φιλελεύθερη στάση, στάση εκτός πολιτικής. Στην πραγματικότητα η στάση τους προκάλεσε τη σκληρή κριτική, κυρίως των πνευματικών εκπροσώπων της κομμουνιστικής Αριστεράς.

Το *Τετράδιο* αποτελεί ένα από τα πλέον σημαντικά περιοδικά της μεταπολεμικής περιόδου. Στις σελίδες του δημοσιεύθηκαν μερικά από τα πιο αξιολογικά πρωτότυπα κείμενα της νεοελληνικής γραμματείας, καθώς και αξιολογότερες μεταφράσεις. Ο πρωτοποριακός του ρόλος αποτυπώθηκε ιδιαίτερα στη σύνδεση της λογοτεχνίας με τις εικαστικές τέχνες. Γέννημα μιας νέας ομάδας ανθρώπων συνδύασε στα λιγοστά τεύχη του τα καινοτόμα ενδιαφέροντα και τις αναζητήσεις τους με τις βεβαιότητες και τις κατακτήσεις της «Γενιάς του '30» που είχε ήδη διαγράψει μια σημαντική πορεία και έδωσε, σε μεγάλο βαθμό, το στίγμα της στο περιοδικό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Φωτογραφική ανατύπωση από το ΕΛΙΑ, στη σειρά *Τα Ελληνικά περιοδικά III. Περιοδικά του 20^{ου} Αιώνα*, σε δύο τόμους, με εισαγωγή του Αλ. Σύδη (1981): Βαγγ. Καραμανωλάκης, «Ο σύντομος βίος του περιοδικού *Τετράδιο* (1945, 1947): ανάμεσα στον "πρόσφατο πόλεμο" και στην "τραγωδία" που έμελλε να ακολουθήσει», π. *Αρχιστάξιο*, 4 (Μάιος 2002), 44-60.

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΚΑΡΑΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

Τέχνη

Εφημερίς των εικαστικών τεχνών, Αθήνα, 20 Ιαν. 1938 - 5 Ιουλ. 1938, αρ. φ. 1-12. Ιδιοκτήτης: Πάνος Σπανούδης. Διευθυντής: Ερρ. Φραντζεσκάκης. Δεκαπενθήμερη, εξασέλιδη, τετράστιχη, διαστάσεων 42x29 εκ. Τιμή φύλλου: 3 δραχ. Τυπογραφείο: «Οίκος Βιβλίου».

Αμιγώς εικαστική, εκδόθηκε με σκοπό να εργαστεί «για την ωφέλεια όλης της Ελληνικής Τέχνης και για το επαγγελματικό συμφέρον και την ηθική επιβολή όλων εκείνων των Ελλήνων καλλιτεχνών που πρέπει να υπολογίζονται». Πρόθεση της ήταν να «αγκαλιάσει κάθε αξιολογητέα καλλιτεχνική εκδήλωση, ανεξαρτήτως τάσεως ή σχολής χωρίς να αποκλείει ούτε τις εκφράσεις της πιο τολμηρής πρωτοπορίας, εκτός φυσικά από τα έργα της χυδαιότητας».

Στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός της βρίσκονται πρόσωπα και θέματα της ζωγραφικής, δημοσιεύονται άρθρα για τους Θεοτοκόπουλο, Θεόφιλο (χαρακτηρίζεται ως μεγάλος ζωγράφος συγκρινόμενος με τους μεταϊμπρεσιονιστές και τους φοβιστές),

Τόμπρο, Γουναρόπουλο και Κόντογλου, Γαλάνη, Γκόγια, ντε Κίρικο, Μοντιλιάνι κ.ά. Με θέματα της βυζαντινής τέχνης ασχολούνται οι Σπ. *Βασιλείου, Φ. *Κόντογλου και Α. Ξυγγόπουλος* ο Άγγ. Θεοδωρόπουλος μιλά «περί της ξυλογραφίας και της χαλκογραφίας», ο Σωκρ. Καραντινός, σε δύο άρθρα του, αναφέρεται στην εξέλιξη και στη σημασία της σκηνογραφίας, και ο Γιάννης Σιδέρης στη σκηνογραφική εργασία του Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα. Άλλες συνεργασίες πραγματοποιούνται αρχιτεκτονικά θέματα, όπως λ.χ. για τα αθηναϊκά σπίτια του Πικιώνη, τη χιτλερική αρχιτεκτονική, την κλασικιστική αρχιτεκτονική της Αθήνας του 19^{ου} αιώνα και το έργο του αρχιτέκτονα Κλεάνθη κ.ά. Τέλος, γίνεται λόγος για τη φωτογραφία ως τέχνη και την ιστορία της.

Στους συνεργάτες της περιλαμβάνονται επίσης οι Γ. Γουναρόπουλος, Κ. Δημητριάδης, Ορέστης Κανέλλης, Κ. Παρθένης, Αλέξανδρος Ξύδης, Δημήτρης Πικιώνης, Μ. Τόμπρος, Γιάννης Τσαρούχης, Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ.

X.A. ΚΑΡΑΘΕΑΟΥ

Τέχνη

Δεκαπενθήμερο φιλολογικό περιοδικό, Θεσσαλονίκη, 15 Φεβρ. 1921 - 1 Μαΐου 1921, αρ. τχ. 1-6<;>, «Διευθυνσις: Λεωφόρος Βασιλ. Κωνσταντίνου 30» (χωρίς αναγραφή του ονόματος των συνδιευθυντών Βασιλή *Χατζηανδρέου και Μανώλη *Μάνου). Κάθε τεύχος αποτελείται από ένα πυκνοτυπωμένο δεκαεξασέλιδο, χωρίς συνεχόμενη αρίθμηση, διαστάσεων 25x17,5 εκ. Σύνολο τευχών: έτ. Α΄, αρ. τχ. 1 (15 Φεβρ. 1921), αρ. τχ. 2 (1 Μαρτ. 1921), αρ. τχ. 6 (1 Μαΐου 1921)* λανθάνουν τα τχ. 3, 4, 5. Τιμή τευχούς: 60 λεπτά. Τυπογραφείο: Ι. Κωνσταντινίδου, οδ. Κουντουριώτου 40.

Η Τέχνη προς τους αναγνώστες της: «Ο σκοπός μας θάναι να προσπαθήσουμε ν' αποτραβήξωμε κάπως τους νέους από τη σημερινή τους κατάσταση και αν τους χαρίσουμε λεπτότερες κι' ωμορφότερες συγκινήσεις απ' όσες γνώρισαν ως τώρα, συγκινήσεις που νοιώθει μόνο ένα πνεύμα καλλιτεχνικά μορφωμένο και μια εξευγενισμένη ψυχή. [...] Διαλέξεις, φιλολογικό σαλονάκι, βιβλιοθήκη, θέατρο, μικρές συναυλίες, εκδόσεις ζωγραφικής ή σκίτσων, διαγωνισμοί σε κάθε είδος λογοτεχνικό: να ο σκοπός μας». Σχεδόν τίποτε από αυτά δεν πραγματοποιήθηκε, κι όμως ο σπόρος έπεσε σε γόνιμη γη: η λογοτεχνική ζωή της Θεσσαλονίκης αρχίζει με το περιοδικό αυτό.

Περιεχόμενα: Αρκετές αναδημοσιεύσεις από έργα των Λάμπρου Πορφύρα, Λορέντη Μαβίλλη, Ιωάννη Πολέμη, Παύλου Νιρθίνα, Δ.Γ. Καμπούρογλου και τακτική παρουσίαση δημοτικών τραγουδιών. Από τους τότε λογίους της Θεσσαλονίκης συνεργάστηκε ο ιστοριοδίφης Χρ. Γ. Γουγούσης (με μελέτη για το ισνάφι των κουντουράδων) και ο μουσικός Αιμίλιος Ριάδης (με μελέτη για τον γλαπώνεζο ποιητή Ματσουγάκα). Ο Χατζηανδρέου, με το ψευδώνυμο «Χάρης Άλσης» (και όχι μόνο μ' αυτό) δημοσίευσε διηγήματα, ποιήματα, διασκευές και μία μετάφραση από τα «Τραγούδια της Βιλιττός» του Πιέρ Λουίς. Ο Μάνος δημοσίευσε μια ελεύθερη απόδοση ενός κομματιού από την «Azizade» του Πιέρ Λοτι και άρχισε τη μετάφραση του έργου του Λόγγου *Δάφνης και Χλόη*, που έμεινε μιστελειώμενη. Εμφανίστηκαν επίσης και άλλοι δέκα συνεργάτες. Το σύνολο θυμίζει «Διάπλασι των παιδών», οι δύο όμως διευθυντές παρουσιάζουν ένα ιδιότυπο συγκέρασμα ιδεαλιστικών και αισθητικών τάσεων.

Οι διαμάχες για το γλωσσικό ζήτημα εκφέρασαν σύντομα το τέλος. Οι δύο διευθυντές απολυθούσαν μια μετριοπαθή δημοτική, οι περισσότεροι όμως συνεργάτες ήταν οπαδοί του Ψυχάρη. Οι δύο ομάδες γρήγορα συγκροστήκαν, με αποτέλεσμα να σταματήσει η Τέχνη και να εμφανιστούν τα *Μακεδονικά Γράμματα (1922-1924).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Ντίνου Χριστιανόπουλου, Θεσσαλονίκη (αρ. τχ. 1, 2, 6).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ντίνος Χριστιανόπουλος, «Τα πρώτα λογοτεχνικά περιοδικά της Θεσσαλονίκης (1921-1924)», π. *Διαγώνιος*, τχ. 12 (Σεπτ.-Δεκ. 1975), 226-232· του ίδιου, *Λογοτεχνικά περιοδικά της Θεσσαλονίκης (1889-1954)*, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 45-46· Βίκη Καλαντζοπούλου, *Συμβολή στη μελέτη των λογοτεχνικών και ημιλογοτεχνικών περιοδικών της Θεσσαλονίκης (1889-1932)*, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 51-60.

ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Τέχνη

Μηνιαίο Λογοτεχνικών και Επιστημονικών Περιοδικόν, Ισταμπούλ, Οκτ. 1944-1950, 4τ., αρ. τχ. 1-48. Την ιδρυτική ομάδα συγκροτούν οι Αλίκη Αλγιανάκη, Γ. Δηκταμπάνης, Δ. Ζουρελίδης, Ευδ. Ιορδανίδης, Χριστ. Κωνσταντινίδης, Δ.Κ. Παπακωνσταντίνου και Αλ. Χατζόπουλος, Ιδιοκτήτης-υπεύθυνος: Αλ. Χατζόπουλος, Αρχισυντάκτης: Δ.Κ. Παπακωνσταντίνου (τ. Α΄, αρ. τχ. 1-12, Οκτ. 1944 - Σεπτ. 1945), Γ. Δηκταμπάνης (τ. Β΄, αρ. τχ. 13-24, Οκτ. 1945 - Νοε. 1946) και Μάγια Δρόσου (τ. Γ΄-Δ΄, αρ. τχ. 25-48, Δεκ. 1946 και Ιαν./Φεβρ. 1947 - Μαρτ. 1950). Διευθυντής Διαχείρισεως: Ευδ. Ιορδανίδης, Μηνιαίο, με συνεχή αελιαριθμηση για κάθε τόμο.

διαστάσεων: 24x17 εκ. Συνδρομές εσωτερικού: ετήσια 300 γρόσια τουρκικά, εξαμηνιαία 150 γρ. (τ. Β΄, Οκτ. 1944 - Νοε. 1946), 400 και 200 γρ. (τ. Γ΄, Δεκ. 1946 - Δεκ. 1947, αρ. τχ. 30), 500 και 250 γρ. (αρ. τχ. 31-32, Φεβρ. 1948 κ.έ.). Τιμή τεύχους: 30 γρόσια, που αναπροσαρμόζονται σε 40 και σε 50 γρ., παράλληλα προς την αύξηση της συνδρομής. Ύπογραφοί: Fazilet (αρ. τχ. 1-4) και αδελφών Τσιτούρη (αρ. τχ. 5-48).

Στόχος της έκδοσης ήταν «να δημιουργηθεί ζωή στην Πόλη, γνήσια πνευματική, που θα καλλιεργούσε σιγά-σιγά την καλαισθησία του κοινού, δ' ανίφωνε τη διανοητική στάθμη του και θα το απομάκρυνε από την παραφιλολογία, να γίνει μέσο έκφρασης των νέων, κι ακόμη να παρακολουθεί την πολύπλευρη τουρκική πνευματική ζωή». Παρά τη διακήρυξη ότι δεν ανήκει σε καμία παράταξη ή σχολή, ωστόσο, σε πρώτη φάση, με τους δύο πρώτους αρχισυντάκτες,

καθηγητές φιλόλογους της Μεγάλης του Γένους Σχολής, στο Φανάρι, όπως και οι περισσότεροι από την ιδρυτική ομάδα, προκαλεί την αντιπαράθεση με την ομάδα «Σύγχρονη Σκέψη» του Δ. Μάνου, καθηγητή φιλόλογου στο Ζωγράφειο Λύκειο, στο Πέρα, και την έκδοση του π. Χρονικά, περιοδικού γραμμάτων και τέχνης, ώστε να χαρακτηριστεί κλειστός χώρος. Τον κλειστό χώρο πέτυχε να σπάσει η Μάγια Δρόσου, η τρίτη αρχισυντάκτρια, και αφού η έκδοσή του π. Χρονικά δεν προχώρησε, έγινε ο ιστορικός συμβιβασμός των συντηρητικών της Μεγάλης του Γένους Σχολής και των προοδευτικών, δημοτικιστών, του Ζωγράφειου Λυκείου. Γλώσσα της Τέχνης είναι η δημοτική, όμως στις σελίδες της σημειώνεται ότι «είναι και θα μείνει γλωσσικά αφαντίστη» (τ. Α΄, 78).

Η ύλη ήταν οργανωμένη σε θεματικές στήλες, όπως ποίηση, Πολίτες ποιητές, Πολίτικο διήγημα, νουβέλα, ελληνικό διήγημα, μεταφραση ψαλμών, αρχαία ελληνικής ποίησης και επιγραμμάτων, σύγχρονοι τούρκοι λογοτέχνες, ελληνικά διηγήματα, αρχαιολογικά σημειώματα, επιστημονικά θέματα, μορφές τέχνης, χρονογράφημα, γαλλική λογοτεχνία, αγγλική λογοτεχνία, νέα τουρκική ποίηση, και στα «Σημειώματα του μηνός» με σχόλια, θέατρο, κινηματογράφο, εκδόσεις, εκδόσεις, αθλητικά, περιοδικό Τύπο, διαλέξεις, νεκρολογίες, γράμματα προς τη σύνταξη, αλληλογραφία.

Από τους πολυάριθμους συνεργάτες της αναφέρονται οι Β. Αιμίλιος, Κλ. Αλγιανάκη, Π. Αλεξανδρινός, Π. Αμπατζής, Ν. Αντωνίου, Γ.Ν. Αποστολόπουλος, Χ. Βαΐος, Μ.Ι. Βασιλειάδου, Δ. Βάσου, Λ. Βεζάνης, Β. Βενέτης, Α. Βεράνης, Β. Βικάρης, Μ. Βίτης, Αντ. Γεράνης, Κ. Γερασίμου, Α. Γραμματίδης, Π. Γρανίτας, Κ.Α. Γρίβας, Ν. Δάμτσας, Κ. Δόκου, Ν. Δρόσος, Μ. Δρόσου, Δ. Ηλιάδης, Β. Ιωαννίδης, Δ. Ιωαννίδης, Δ. Ιωάννου, Α. Καλαμπούσης, Κ. Καλάνης, Β. Κασαπάκης, Ν. Κάχος, Α. Κεχαγιόπουλος, Αρρ. Κλώντια, Α. Κόβας, Η. Λαμπίρη, Η. Λυμπερόπουλος, Ν. Μαγιόπουλος, Μ. Μαλλινόπουλος, Τριαν. Μαμέγρης, Δ. Μάνος, Δ. Μαρτίνου, Μ. Μαυρίδης, Α. Μαυρομάτη, Ζ. Μελανδρινού, Α. Μέξης, Θ.Γ. Μένιτς, Χ. Μεσημβρινού, Βλ. Μιμίρο-

ΤΕΧΝΗ

ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΙΩΡΓΙΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΑ . . . Τίσιμα ποιήματα:
«Γάιος»: «Π' ἄρρησ' ἔσται»
«Φόρουλα» — Παιδί τῆς Ἀδελφῆς.

Ι. Ν. ΠΑΠΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ . . . Ἐπιτομὴ τῆς Τέχνης

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΠΑΠΑΘΟΠΟΥΛΟΥ . . . Ἄρθρα (κείμενα).

ΠΕΤΡΟΥ ΠΑΠΑΘΟΠΟΥΛΟΥ . . . Ὁ ρόλος τῆς ἀποφασιστικῆς ἀποστολῆς.

ΠΕΤΡΟΥ ΔΕΣΑΝΔΡΙΝΟΥ . . . Ὀμοίως (ποίημα).

ΔΟΗΝΑΣ ΓΑΥΔΑΝΟΥ ΠΛΑΝΗΟΥ Φωτιστικὸς Φερμανισμὸς.

ΜΟΥΣΑΦΕΣΚΕ ΠΑΜΑΖΑΝΙΣΛΟΥ (Ματ. ΔΙΜ. ΣΙΜΩΝ ΝΙΛΟΥ) Π' Ἄγκας Σοφίας (τέλειος).

ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΑΝΟΥ . . . Ἐπιτομὴ καὶ Τέχνη Τῆς Παιδείας τῆς Ἀκρωτῆος.

ΔΕΦΤΕΡΗ ΠΑΔΑΝΗΝ . . . Διηγήματα (διήγημα).

ΑΝΤΩΝΗ ΓΕΡΑΝΗ . . . Ἀπελιόσεις λαρεϊκῆς.

ΔΑΕΣΗ ΠΑΛΑΜΑ . . . Ἡ ἴδρα τοῦ Φωτὸς Φωτισθῆ.

ΔΑΚΗΣ . . . Τώρα ποὶ οἱ ἀρραβανὶδες ἀφ' ἑθῶν.

JOHN STEINBECK (ματ. Η. ΦΕΡΓΑΡΑ) . . . Τὸ Φεγγάρι ἔχει δύο. (μεταφράσματα)

SAYI 31-32 **ΤΕΥΧΟΣ 31-32**

γλου. Αλ. Μπάρας, Α. Μπέρτ, Π. Νέξης, Ε. Ξένου, Ν. Παλαιόπουλος, Α. Παλαμίδης, Α. Πάλμας, Γ. Παναγιωτάκου, Ι.Γ. Παναγιωτίδης, Π. Παπαδόπουλος, Στ. Παπαδόπουλος, Δ.Κ. Παπακωνσταντίνου, Αρ. Πασαδαΐος, Γ.Σ. Πατριαρχάς, Κ. Πολίτης, Π. Σιδερίδης, Αιγ. Σιμαλαρίδου, Στ. Στασινόπουλος, Γ. Τσιλίγκρας, Κ. Τσοκώνας, Γ. Φενερλής, Φ. Φεράνης, Ν. Φραμπασχάλης, Α. Χιδήρογλου, Γ. Χαλκούσης, Αλ. Χατζόπουλος.

Η κύρια προσφορά της *Τέχνης* είναι η καταγραφή της λογοτεχνικής κυρίως δημιουργίας των Ελλήνων της Πόλης. Ακολουθεί η περιορισμένη καταγραφή μελετημάτων και η τρίτη και πιο σημαντική, η καταγραφή της τρέχουσας επικαιρότητας από τη ζωή στην Πόλη, όπως πρόσωπα, κριτική βιβλίου, θέατρο, μουσικής, εκδόσεων, κινηματογράφου και η καταγραφή των βιβλίων, περιοδικών και εφημερίδων, ομιλιών και ειδήσεων.

Με τη Συνθήκη της Λαζάννης, έχει κλείσει και τυπικά μια εποχή, κατά την οποία ο ελληνισμός αποτελούσε, μέσα στην Πόλη, τον περισσότερο λαό και διεκδικούσε ιστορικά και πνευματικά δικαιώματα. Τα γράμματα και οι τέχνες ήταν φυσικό να συρρικνωθούν στο εξής στην Πόλη. Ούτε οι γνωστοί σύλλογοι, που τα καλλιεργούσαν αναβίωσαν, ούτε τα φιλολογικά σαλόνια συνέχισαν, ούτε τα σχολεία αναβαθμίστηκαν. Στο μεταξύ, οι περισσότεροι από τους διανοούμενους έφυγαν, είτε για την Ελλάδα ή κατέληξαν. Η έκδοση και κυκλοφορία, από το 1923 έως το 1945, μέσα σε μια εικοσαετία, τριών εφημερίδων, δύο επτημερίδων, δύο λογοτεχνικών περιοδικών και ενός περιοδικού ηθικοδημοκρατικού, μαζί με έναν περιορισμένο αριθμό βιβλίων λογοτεχνικών, επιστημονικών και σχολικών, αποτελεί μαρτυρία της μετάπλασης του ελληνισμού της Πόλης, μέσα στα νέα πλαίσια, που οριοθέτησε η νέα πραγματικότητα.

Πιο συγκεκριμένα κυκλοφόρησαν χρονολογικά η έκδοση της ημερήσιας απογευματινής εφ. **Απογευματινή* (1925), του περιοδικού του Οικουμενικού Πατριαρχείου **Ορθοδοξία* (1926-1927), της *Φιλολογικής Πρωτοχρονιάς* του Αθρ. Ν. Παπάζογλου (1930-1933), του *Εγκυκλοπαιδικού Ημερολογίου Εικονογραφημένου* του Στ. Ζερβόπουλου (1934-1940), της ημερήσιας πρωινής εφ. *Εφημερίς* του Θ.Κ. Μαρκουλίζου (1942), της εβδομαδιαίας φιλολογικής, καλλιτεχνικής και επιστημονικής επιδεώρησης *Εστία* (1943), της εβδομαδιαίας φιλολογικής, καλλιτεχνικής και εγκυκλοπαιδικής εφ. *Νέα* (1944), του μηνιαίου λογοτεχνικού και επιστημονικού π. *Τέχνη* (1944-1950) και του π. *Χρονικά* (1945).

Από τις εκδόσεις αυτές επιβιώνει μέχρι σήμερα μόνο η εφ. *Απογευματινή* και η *Ορθοδοξία*, που διέκοψε την έκδοσή της το 1963, και άρχισε να επανεκδίδεται στη Θεσσαλονίκη, μέσα στις πολιτικές κοινωνικές και προσωπικές αντιθέσεις που παρουσιάστηκαν στην Τουρκία, στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, και στην ελληνική μειονότητα της Πόλης, με την αντιπαλότητα ανάμεσα στη συντήρηση και την προοδευτικότητα, που εκφράζει η αντιπαράθεση της καθαρεύουσας και της δημοτικής.

Η *Τέχνη*, το μακροβιότερο, από το 1923 έως το 1944, λογοτεχνικό περιοδικό, κατόρθωσε να συγκεντρώσει όλες τις πνευματικές δυνάμεις της Πόλης, στην τρίτη φάση της πορείας του, από το 1947-1950, με αρχισυντάκτη τη Μάγια Δρόσου. Έτσι πέτυχε να καλλιεργήσει το έδαφος, ώστε στα γράμματα να εμφανιστεί μια ωριμότητα, που συνεχίστηκε καθορίζοντας τις προϋποθέσεις για την κυκλοφορία του τελευταίου περιοδικού λόγου και τέχνης στην Πόλη. **Πυρσός* (1954-1962). Η *Τέχνη* βασικά πέτυχε να εξασφαλίσει κάποια συνέχεια στην πνευματική ιστορία του τόπου και να συντηρήσει ό,τι απ' εκείνη την πλούσια εποχή μπορούσε να ζήσει ακόμη.

Το περιοδικό εκδιδύταν στηριζόμενο μόνο στις συνδρομές και στις διαφημίσεις. Στα τχ. 1 και 2 δημοσιεύονται τα ονόματα των συνδρομητών, 640 συνολικά. Και ενώ σημειώνεται ότι η συνέχεια θα υπάρχει στο επόμενο, αυτή δεν δόθηκε. Η διακοπή της έκδοσής του οφείλεται σε λόγους οικονομικούς.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Αδ. Ανεστίδη. Ιδιωτική συλλογή Στρατή Ταρίνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αδ. Στ. Ανεστίδης, «Το περιοδικό *Τέχνη* της Πόλης (1944-1950). Ιστορία. Συνεργάτες και Περιεχόμενα», π. *Απόψεις*, τ. 4 (1988), 326-377 του ίδιου, «Το περιοδικό *Τέχνη* καθρέπτης της μεταπολεμικής Πόλης», *Αναφορές εις μνήμην Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξίμου 1914-1986*, τ. Α΄, Γενεύη 1989, σ. 259-290 του ίδιου, *Πόλη και παιδεία. Η ελληνική παιδεία στην Κωνσταντινούπολη τα τελευταία 200 χρόνια*, Αθήνα 1997, σ. 75-92.

ΛΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΣΤ. ΑΝΕΣΤΙΔΗΣ

Τέχνη

Μηνιαία Φιλολογική Επιδεώρησης, Ρόδος, Φεβρ. 1946 - Μάρτ./Ιούν. 1947, περ. Α΄, αρ. τχ. 1-12, και Ιαν. 1970 - Μαρτ. 1972, περ. Β΄, αρ. τχ. 1-7. Την περ. Α΄ εκδόθηκε από συντακτική επιτροπή αποτελούμενη από τους Αχιλλέα Κωνσταντινίδη (δικηγόρο), Νεοκλή Καλαβρό (ιατρό) και Στέλιο Κωτιάδη (οικονομολόγο και μετέπειτα βουλευτή Δωδεκανήσου και υπουργό Εμπορικής Ναυτιλίας). Διευθυντής ήταν ο φιλόλογος Χριστόδουλος Παπαχριστοδούλου, επιμελητής της ύλης ο επίσης φιλόλογος

ται ξάστερη, δροσερή και γλυκειά η ελληνική φωνή, που είχε σωπάσει τόσα χρόνια; [...] Ακόμα δεν πρόλαβαν να συνέλθουν από τα σκοτάδια της σκλαβιάς, από τα αίματα, τη δεινοπάθεια και τη στέρση. Και μας στέλλουν τα πρώτα λογοτεχνικά προϊόντα τους, Τι χαρμόσυνο μήνυμα!». Κι ο Άγγελος Τερζάκης στα *Καθημερινά Νέα* της 17^{ης} Μαΐου 1946, στο άρθρο του «Χαιρετισμός», σημειώνει: «Από τη Ρόδο τη θρυλική, την πολυπόθητη νύφη της Δωδεκανήσου, μου έρχονται —φρρωτός χαιρετισμός πάνω στο ανδισμένο ελληνικό Αρχιπέλαγος— τρία κομμάκι ανάλαφρα τεύχη με τον λακωνικό, κατηγορηματικό τίτλο *Τέχνη*. Είναι —ω τρυφερό σφίξιμο της καρδιάς!— το πρώτο καλλιτεχνικό μήνυμα της ελεύθερης πούλιας των νησιών που λάμπει πάλι στον ορίζοντά μας, αφού τέλος το βαρύ σύννεφο της δουλείας σκορπίζεται. Η Δωδεκάνησος γνήσιο σμάρι από Ελληνπούλες, μόλις απέκτησε το δικαίωμα να έχει φωνή, εκφράζεται με τη μουσική λαλιά της *Τέχνης*». Κολακευτικά γράφει επίσης και ο Αχ. *Κύρου στην **Εσπία* της 18^{ης} Μαΐου 1946.

Με το τχ. 12 (Μαρτ.-Ιουν, 1947) έκλεισε ο πρώτος κύκλος του περιοδικού. Ο σκοπός της επανέκδοσής του το 1970 είναι, όπως σημειώνεται στο πρώτο τεύχος: «να γνωρίσει στο δωδεκανησιακό και ξένο κοινό άγνωστες πτυχές της ιστορίας του τόπου, τις παραδόσεις, δημοτικά τραγούδια, ήθη και έθιμα και γενικά τη λαογραφία των νησιών. Μελέτες γλωσσικές για τα διαλεκτικά ιδιώματα ή σχετικά με τα αρχαία και νεώτερα μνημεία των νησιών, τη ζωή και τις ασχολίες των κατοίκων τους θα είναι ευπρόσδεκτες στο περιοδικό. Ιδιαίτερη όμως σημασία θα δοθεί στα λογοτεχνικά έργα, ποιήματα, διηγήματα κ.λπ. δοκιμών και νέων λογοτεχνών και θα είμαστε ευτυχείς αν καταρθώσουμε να παρουσιάσουμε νέα τάλαντα, που δεν είχε δοθεί η ευκαιρία ως τώρα να εκδηλώθουν». Τέλος το περιοδικό απευθύνει κάλεσμα σ' όλους τους πνευματικούς ανθρώπους, σ' όλες τις δυνάμεις να το ενισχύσουν, στέλλοντας τις συνεργασίες τους.

Στο περιοδικό συνεργάστηκαν και δημοσίευσαν εργασίες και κείμενά τους οι Χριστόδ. Παπαχριστοδούλου, Φ. Βαρέλης, Γιάν. Κωνσταντάκης, Σωτ. Αγαπητίδης, Ν. Μαυρή, Γρ. Κωνσταντινίτουλος, Αργυρώ Γιαννακάκου-Παπαμανώλη, Ελένη Ζαχαρίου-Μαμαλιγά, Κ.Ν. Κωνσταντινίδης, Γ. Βρούχος, Γ. Βεργιώτης, Μάρκος Δραγούμης, Παράσχος Παρασός, Παντ. Ευθυμίου, Ι. Γιάκρας, Β. Μοσκόβης, Ζαχ. Τσιρανιάλης, Ι. Χατζηφώτης, Κ. Ζαχαρίου κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΡοδ (Αρχείο π. *Τέχνη*, περ. Α' -επανεκδόση).

ΑΝΤΩΝΗΣ ΑΓΓΕΛΗΣ

Η Τέχνη

Αθήνα, Νοέ. 1898 - Οκτ. 1899, αρ. τχ. 1-12. Εκδότης-διευθυντής: Κωνσταντίνος Χατζόπουλος (1868-1920). Μότο: «Το έθνος πρέπει να μάθει να θεωρεί εθνικόν ό,τι είναι αληθές» (Δ. Σολωμός). Μηνιαίο περιοδικό με συνεχή σελιδαρίθμηση (308 σ.). Η έκταση των τευχών ποικίλλει: Τα τχ. 1-4 (Νοέ.1898 - Φεβρ. 1899) αριθμούν είκοσι τέσσερις σελίδες, τα τεύχη 5-7 (Μάρτ. 1899 - Μάϊος 1899) τριάντα δύο σελίδες, τα δύο διπλά τεύχη (αρ. τχ. 8/9, Ιούν./Ιουλ. 1899 και αρ. τχ. 10/11, Αύγ./Σεπτ. 1899) σαράντα οκτώ σελίδες και το τχ. 12 (Οκτ. 1899) μόλις δεκαοκτώ σελίδες. Σε όλη τη διάρκεια της έκδοσης είναι δίσηλο, διαστάσεων 25x18 εκ. Τιμή τεύχους: 1 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 10 δρχ. και εξωτερικού 10 χρ. φρ. Από το διπλό τχ. 8/9 δεσπίζεται και εξαμηνιαία συνδρομή που ανέρχεται σε 5 δρχ. και 5 χρ. φρ. αντιστοίχως. Τυπογραφείο: «Νομικής».

Η έκδοσή της αποτελεί ορόσημο για την εισαγωγή του ελληνικού περιοδικού τύπου στο χώρο των περιοδικών «γραμμάτων και τεχνών» με κύριο γνώρισμα τη δημοσίευση λογοτεχνικών συνεργασιών και θεωρητικών αναζητήσεων για τα ζητήματα της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Οι αναγκαίοιτες από τη μια της εθνικής αφύπνισης και πνευματικής αναγέννησης του ελληνισμού μετά την οδυνηρή ήττα του 1897 και από την άλλη της πλήρους ανεξαρτησίας της «τέχνης και της Ιδέας» αποτελούν τους πυλώνες των προγραμματικών σκοπών του περιοδικού όπως διατυπώνονται στο πρώτο τεύχος. Παράλληλα, σταθερή επιδίωξη είναι η επαφή με τα ευρωπαϊκά ρεύματα της σκέψης με ιδιαίτερη βαρύτητα στη διδασκαλία του Νίτσε, του αισθητισμού και του συμβολισμού. Αντανάκλαση της αντίληψης για την αυτονομία της τέχνης είναι η απουσία δογματισμού σε ορισμένα ζητήματα, όπως π.χ. αυτό της γλώσσας. Αν και ο δημοτικισμός κάνει έντονη την παρουσία του, με αποτέλεσμα να θεωρείται η *Τέχνη* το πρώτο δημοτικιστικό περιοδικό, δεν μπορεί να γίνει λόγος για ενιαία γλωσσική εικόνα του περιοδικού καθώς ο κάθε συνεργάτης «μεταφέρει» στις σελίδες του τις προσωπικές του γλωσσικές προτιμήσεις και δεν υπάρχει η επιδίωξη για θέσπιση γλωσσικών κανόνων.

Η ύλη, κατά το μεγαλύτερο μέρος, καλύπτεται από λογοτεχνικές συνεργασίες των επιφανέστερων συγχρόνων δημιουργών που χρησιμοποιούν την *Τέχνη* ως εφελθτήριο προβολής του έργου αλλά και των απόψεών τους. Τον κεντρικό ρόλο στην αποτύπωση του στίγματος του περιοδικού διαδραματίζει ο διευθυντής του Κ. Χατζόπουλος, αν και εμφανίζεται

με περιορισμένο αριθμό δημοσιεύσεων. Επικεφαλής του επιτελείου των τακτικών συνεργατών αναδεικνύεται ο Κωστής *Παλαμάς που με τη συνεχή παρουσία του συνέβαλε όσο λίγοι στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του.

Εκτός από τον Παλαμά εμφανίζονται ο Ι.Ν. Γρυπάρης με μια σειρά από ποιήματα, ο Κωνσταντίνος Θεοτόκης με διηγήματα, ο Γιάννης Καμπύσης, σταθερός συνεργάτης του περιοδικού από τη Γερμανία, ο Παύλος Νιρβάνας και ο Γρηγόριος *Ξενοπούλος. Τέλος, οι σελίδες της Τέχνης φιλοξενούν και τους Αργύρη Εριταλιώτη, Μιλτιάδη Μαλακάση, Αλέξανδρο Πάλλη, Αλέξανδρο Παπαδιамάντη και Σπήλιο Πασαγιάννη. Το περιοδικό, εκτός από τις πρωτότυπες λογοτεχνικές συνεργασίες των παραπάνω, διανθίζεται με μελέτες, άρθρα γνώμης και επιστολές (Ψυχάρης) πάνω σε επίκαιρα ζητήματα προσανατολισμού της τέχνης. Αν και οι μεταφράσεις είναι ποσοδικές (Νίτσε, Τολστόι) έντονο είναι το ενδιαφέρον για τις ευρωπαϊκές εξελίξεις όπως εκφράζεται μέσα από τη στήλη «ο ξένος κόσμος» και τις ανταποκρίσεις του Γ. Καμπύση.

Στη σύνθεση πορεύει η Τέχνη προκάλεσε οξυμένης αντίδρασης από συνηθητικούς κύκλους τόσο για τη χρήση της δημοτικής όσο και για το δόγμα της αυτονομίας της τέχνης και της υιοθέτησης του συμβολισμού στο επίπεδο της καλλιτεχνικής έκφρασης. Ως το πρώτο καθαρά λογοτεχνικό περιοδικό χειριρίστηκε να εκφράσει την αναγκαιότητα της επαφής και της αφομοίωσης των ευρωπαϊκών ιδεών στην κατεύθυνση της εθνικής χειραφέτησης. Στα πλαίσια αυτά συνυπήρχαν και αντιφατικά (αλλά ταυτόχρονα ερμηνεύσιμα) χαρακτηριστικά, όπως αφενός η χρήση της δημοτικής και αφετέρου ο εξ' ορισμού ελιτιστικός προσανατολισμός του περιοδικού. Η αντιφατικότητα αυτή, τέκνο μιας ταραγμένης εποχής και αναπόσπαστο στοιχείο κάθε προδρομικού εγχειρήματος, δεν μειώνει στο ελάχιστο τη σημασία και τον ρόλο που διαδραμάτισε το περιοδικό ως προπομπή νέων, ποιητικά αναβαθμισμένων προβληματισμών στον χώρο της τέχνης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αιμ. Χουρμούζιος, «Η συμβολή της Τέχνης», π. Νέα Εστία, 28 (1940), 1285-1293· Μ.Μ. Παπαϊωάννου, «Το περιοδικό Τέχνη και η πάλη των ιδεών στην Αθήνα στο τέλος του 19ου αιώνα», Επιδρόση Τέχνης, 11 (Μάρτ.-Απρ. 1960), 216-223· Β. Τωμαδάκης, «Τα περιοδικά Τέχνη και Δύσινος», ΕΕΦΣΠΑ, 20 (1969-1970), 120-154· Δ. Δασκαλόπουλος, «Η Τέχνη (1898-1899) του Κ. Κατζόπουλου», π. Διαβάζω, αρ. 22 (Ιούλ. 1979), 22-24·

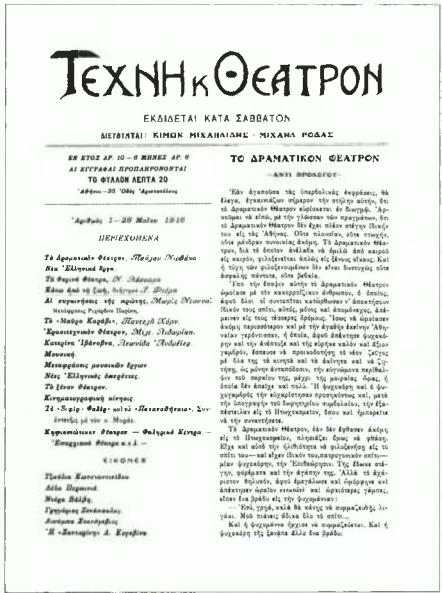
Φωτ. ανατύπωση με εισαγωγή Μάνου Χαριτάτου από το ΕΛΙΑ, Αθήνα 1980· Μαρία Αντωνίου-Τίλλου, Το περιοδικό Η Τέχνη (1898-1899): Συμβολή στη μελέτη της Ιστορίας της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Ιωάννινα 1989.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΣ

Τέχνη και Θέατρον

Εκδίδεται κατά Σάββατον, Αθήνα, 28 Μαΐου 1916 - 30 Ιουλ. 1916. αρ. τχ. 1-10. Εκδότες-διευθυντές: Κίμων Μιχαηλίδης - Μιχαήλ Α. *Ροδάς / Μιχαήλ Α. Ροδάς (από το τχ. 7). Εβδομαδιαίο, δίσηλο, εκατόν εξήντα σελίδων, διαστάσεων 32,5x23 εκ. Τιμή τεύχους: 20 λεπτά. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 10 δρχ., εξωτερικού 6 δρχ. Τυπογραφείο: Αφού Μπλαζουδάκη, οδ. Ευρυπιδίου 3. Γραφεία: οδ. Αριστοτέλους 35, οδ. Βερανζέρου 3 (από το τχ. 7).

Βραχυβίο περιοδικό με πολύ καθαρές προθέσεις όσον αφορά την παρακολούθηση των καλλιτεχνικών γεγονότων της περιόδου, αλλά και την έκφραση ορισμένων θεωρητικών προβληματισμών για ευρύτερα ζητήματα, κυρίως της θεατρικής τέχνης. Το μεγαλύτερο ποσοστό των περιεχομένων είναι θεατρικό και αφορά τόσο την εγχώρια όσο και την ξένη θεατρική κίνηση, ενώ σε μικρότερο βαθμό αλλά σταθερά σε κάθε τεύχος σχολιάζονται η κινη-

ματογραφική κίνηση, η λογοτεχνία και οι εικαστικές τέχνες. Σε κάθε περίπτωση είναι ενδιαφέρουσα η τακτική του περιοδικού να παρακολουθεί από κοντά τη ζωντανή πραγματικότητα της εποχής και να συμμετέχει στη διερεύνηση φαινομένων που καθορίζουν την φυσιογνωμία της καλλιτεχνικής ζωής στη συγκεκριμένη συγχρονία.

Ο Φ. Πολίτης και ο Π. Νιρβάνας επισημιάζουν την κρίση του σοβαρού δραματικού θεάτρου και την επικράτηση της επιθεώρησης την περίοδο ακριβώς που το είδος κερδίζει σχεδόν το αποκλειστικό ενδιαφέρον του φιλοθεάμονος αθηναϊκού κοινού. Διάφορα άρθρα για τη σχέση της πολιτικής με το θέατρο του Γρ. *Ξενοπούλου, για τους «εγκάθετους» θεατές, τους στημένους χειροκροτητές στις θεατρικές παραστάσεις, ιστορικά άρθρα των Θ.Ν. Συναδινού για το πρώτο θέατρο στην Αθήνα και του Ν. Λάσκαρη για τον ηθοποιό Ν. Καρδοβίλλη πλουτίζουν την δεματολογία του περιοδικού και συμπληρώνουν ταυτόχρονα τη θεατρική βιβλιογραφία.

Ο Π. Νιρβάνας κρατά τη στήλη της θεατρικής κριτικής όπου ανάμεσα σε άλλα σχολιάζει *Το πορτραίτο του Ντόριαν Γκρέυ* και την *Φλωρεντινή τραγωδία* του Ο. Ουάλιντ, τη *Νεράιδα* του Α. Τανάγρα, *Το κουρέλι* του Ντ. Ντικοντέμ, *Το πατρικό σπίτι* του Στ. Δάφνη, Δημοσιεύεται μία σύζηση των Π. Χορν, Λ. Αστέρη και Γρ. *Ξενοπούλου με θέμα την παράσταση του έργου του Ξενοπούλου *Ο έρωσ θριαμβεύει*, ενώ προκηρύσσεται και διαγωνισμός για τη συγγραφή μονοπρακτού δράματος και κομωδίας με ελληνική υπόθεση. Το περιοδικό κυκλοφορεί οικονομολογούμενο με προσωπογραφίες γνωστών προσωπικοτήτων της εποχής: Αιμ. Βεάκης, Μαρίκα Κοτοπούλη, Κυβέλη, Μ. Μυράτ, Ροζαλία Νίκα, Π. Νιρβάνας, Γρ. Ξενοπούλος, Εδμ. Φουρστ, Ρ. Φιλύρας κ.ά. Εκτός από τους παραπάνω συνεργάστηκαν οι Μ. Λιδωρίκης, Ν. Ποριώτης, Δ. Χατζόπουλος, Δ. Ταγκόπουλος, Μ. Μυράτ, Δ. Κόκκινος και Ελένη Νεγρεπόντη, ενώ ορισμένοι από αυτούς υπογράφουν και με ψευδώνυμα όπως «Denis Diderot» (Μ. Μυράτ), «Multatuli» (Δ. Χατζόπουλος), «Dario Nicodemi» (Κ. Καιροφύλας).

Η έκδοση είχε αναγγελθεί με τον τίτλο *Θεατρικός κόσμος* στο π. *Αρμονία*, στις 6 Μαΐου 1916 (αρ. τχ. 10). ΒΙΒΛΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΕΒ/ΦΣ/ΑΠΘ. ΒΘΜ. ΕΒΕ. ΕΛΙΑ. ΛΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κυριάγλου (εποπτεία), *Περιοδικά Λόγου και Τέχνης (1901-1940)*, τ. Α', σ. 240-242.

ΡΕΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Τζαβάρα, Παρασκευή [Μπακογιάννη]

(Βαλτέτσι Αρκαδίας, 1899 - Σικάγο, 1978). Εκδότρια, αρθρογράφος. Μετανάστευσε το 1907 στις ΗΠΑ και εγκαταστάθηκε με άλλα μέλη της οικογένειάς της στο Σικάγο, όπου σπούδασε στο Πανεπιστήμιο του Ιλινόις. Εργάστηκε στο τυπογραφείο του αδελφού της και αρθρογραφούσε στο π. *Νέα Ζωή* που εξέδωσε το 1920-1924 στο Σικάγο ο Παύλος Τζαβάρας και οι Σωτήριος Δημόπουλος, Αλέξανδρος Σουσιάνης, Ματθαίος Σκορδίλης και Γεώργιος Χαλέπας. Το 1929, παντρεμένη ήδη με τον Παύλο Τζαβάρα, ιδρύει με τον σύζυγο της και τον Ηλία Γεωργόπουλο την εβδομαδιαία εφ. *Ελληνικός Τύπος* /* *Greek Press* που το 1934 συγχωνεύτηκε με την εφημερίδα *Saloniki* του Σικάγο και πήρε τον τίτλο *Ελληνικός Τύπος Saloniki* *Greek Press*. Το 1931, εποχή μεγάλων οικονομικών δυσκολιών, ενώ άνοιξε ραφείο, συνέχισε να αρθρογραφεί για την εφημερίδα έως την πώλησή της το 1956. Το 1958 έκανε δωρεά ύψους πέντε χιλιάδων δολαρίων για την ύδρευση στο Βαλτέτσι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Rima Lunin Schultz – Adele Hast, *Women Building Chicago 1790-1990: A Biographical Dictionary*, Ινδιάνα 1990.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΕΦ

Τζουνάκος, Τάκης [Παναγιώτης]

(Γύθειο, 1897 - Πειραιάς, 1969). Δημοσιογράφος. Έζησε στο Γύθειο έως την ηλικία των οκτώ ετών. Στη συνέχεια οι γονείς του εγκαταστάθηκαν στον Πειραιά, στο Χατζηκυριακείο, επί της οδ. Χατζηκυριακίου και Κρεβατιά. Όταν τελείωσε το σχολαρχείο άρχισε να εργάζεται ως δόκιμος δημοσιογράφος σε πειραιακές εφημερίδες, μεταξύ των οποίων στη *Σημαία*. Λίγο αργότερα έγινε ανταποκριτής του Πειραιά στην εφ. **Βραδινή*, όπου και παρέμεινε για τριάντα περίπου χρόνια.

Το 1924 σε συνεργασία με τον Στ. Φραγκούλη εξέδωσαν για βραχύ όμως χρονικό διάστημα την εφ. *Ναυτικός Κόσμος* που διακρινόταν για το ναυτιλιακό της ρεπορτάζ. Το 1930 συνεργάστηκε με τον εκδότη Δ. Κωττάκη για την έκδοση του π. **Ναυτικά Χρονικά*, του οποίου χρημάτισε διευθυντής σύνταξης από το 1930 έως το 1969. Το 1944 αποφασίζει από κοινού με τους Γ. Μουκουβάλα και Γ. Πασαμήτρο να επανεκδώσουν την εφ. **Φωνή του Πειραιώς*, η έκδοση της οποίας είχε ανασταλεί λόγω του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ανέλαβε τη διεύθυνση της εφημερίδας έως τον θάνατό του το 1969.

Υπήρξε έμπειρος δημοσιογράφος, με ευρύτητα αντιλήψεως τόσο για τα πειραϊκά θέματα, όσο για τα θέματα της ναυτιλίας. Συνήδιζε να συντάσσει τα άρθρα του στο καφενείο του «Ρολογιού» αλλά και στο καφενείο «Βερσαλλίες» που βρισκόταν στη συμβολή των οδ. Γρηγορίου Λαμπράκη και Μπουμπουλίνας.

Διετέλεσε ενεργό μέλος της Ένωσης Δημοσιογράφων Πειραιά. Τιμήθηκε δύο φορές από την Ένωση Συντακτών για την προσφορά του στη δημοσιογραφία αλλά και από το υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας για την προσφορά του στον χώρο της ναυτιλίας, ενώ για τον ίδιο λόγο τον τίμησε μετά θάνατον και η Ένωση Ελλήνων Εφοπλιστών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή οικογένειας Όλγας Παΐτη.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΠΑΦΟΥΝΗ

Τζώνης, Μιλτιάδης Κ.

(Σέλιτσα / σημ. Εράτυρα Κοζάνης, 1885 - Αθήνα <:;>). Δημοσιογράφος, ιδρυτής, εκδότης και διευθυντής της εφ. **Ηχώ της Μακεδονίας*. Εγκατεστημένος από τα χρόνια των σπουδών του στην Κωνσταντινούπολη και άριστος γνώστης της γαλλικής, γερμανικής και τουρκικής γλώσσας, μετά το τέλος των σπουδών του ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία και για πολλά χρόνια εργαζόταν ως δημοσιογράφος, συντάκτης του **Νεολόγου* του Στ. *Βουτυρά και άλλων εφημερίδων. Το 1910 άρχισε να εκδίδει στην Κωνσταντινούπολη, μαζί με τον Ε. Χατζόπουλο, την καθημερινή εφ. *Αναγέννησις*, την έκδοση της οποίας έπαψαν οι Νεότουρκοι.

Δύο χρόνια μετά την απελευθέρωση, το 1914, δοκιμασμένος και έμπειρος δημοσιογράφος πλέον, επιστρέφει και εγκαθίσταται στην Κοζάνη, φέρνοντας μαζί του κι ένα χειροκίνητο πιεστήριο και εγκαθιστώντας στις 31 Αυγούστου 1914 την έκδοση της εφημερίδας του, της πρώτης που κυκλοφόρησε στη Δυτική Μακεδονία Παράλληλα εξέδιδε στο τυπογραφείο του διάφορα βιβλία ντόπιων λογίων, ο ακριβής αριθμός των οποίων παραμένει μέχρι σήμερα άγνωστος· τον Σεπτέμβριο 1914 επεκτείνει την επιχείρησή του και σε βιβλιοπωλείο.

Στην Κοζάνη γίνεται ο γάμος του με την κόρη του δημάρχου Σελίτσης, ενώ μετά το 1934 οι δραστηριότητες του στη Δυτική Μακεδονία σταματούν. Το 1947 βρίσκεται εγκατεστημένος στην Αθήνα, απ' όπου—και ύστερα από παράκληση του τότε εφόρου της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Κοζάνης Νικ. Π. Δελι-

αλή— αποστέλλει στη βιβλιοθήκη μία πλήρη σειρά των φύλλων της εφ. *Ηχώ της Μακεδονίας*.

Ο Μιλτιάδης Τζώνης υποστήριξε με μαχητικότητα και φανατισμό τις πολιτικές του πεποιθήσεις, οι οποίες όμως μέσα σε μια αντίξοχη και θυελλώδη εποχή δεν αργούσαν κάποιες φορές ν' αλλάξουν, κρατώντας αρκετά σπάνια μια επιφυλακτική στάση απέναντι στους κομματικούς ομοϊδεάτες του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π.Ν. Λιοϊκής, *Ιστορία της Κοζάνης*, Αθήνα, εκδ. Ι. Βάρτσου, 1924· Ν.Π. Δελιαλής, *Εφημερίδες (εκδοθείσαι εν Κοζάνη)*, Κοζάνη 1959· Ντίνος Χριστιανόπουλος, *Λογοτεχνικές εκδόσεις μακεδονικών πόλεων πλην Θεσσαλονίκης*, Κοζάνη, INBA, 1998.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ Μ. ΜΑΤΣΟΥ

Τηλέγραφος

Εκδίδεται καθ' εκάστην, Αθήνα, 6 Σεπτ. 1876 - 17 Μαΐου 1883, αρ. φ. 1-2308 και 18 Ιαν. 1898 - 8 Αυγ. 1898, αρ. 2071-2267 (η αρίθμηση παρουσιάζει προβλήματα, καθώς το 1898 επαναλαμβάνονται οι ίδιοι αριθμοί). Διευθυντής-συντάκτης: Γεώργιος Σιβιτανίδης, Ιδιοκτήτης: Γεώργιος Κορωνάιος (το 1898). Άλλοι υπότιτλοι: *Εφημερίς ημερησία* (από το φ. 76, 1 Νοε. 1876)· *Ημερησία έκδοσις Αθηνών* (από το φ. 744, 1 Σεπτ. 1878)· *Ημερησία εφημερίς Αθηνών* (από το φ. 1474, 1 Οκτ. 1880)· *Η πρώτη εκδοθείσα εν Ελλάδι εις μέγα σχήμα ημερησία εφημερίς* (από το φ. 2071, 18 Ιαν. 1898)· *Έκδοσις εσπερινή* (από το φ. 2186-2220, 15 Μαΐου 1898 - 20 Ιουν. 1898)· κατόπιν χωρίς υπότιτλο. Από τις 27 Μαρτ. 1878 άρχισε να εκδίδεται και γαλλικά με τίτλο *Télégraphe* (άγνωστο για πόσο διάστημα). Από τον Μάρτ. 1880 έως τον Σεπτ. 1880 ο τίτλος: *Τηλέγραφος Ημερησίος*. Καθημερινή, τετρασελίδη. Το σχήμα της κυμαίνεται ανάμεσα στο 2^ο και το 4^ο μεγάλο (τον Απρ. και Μάιο 1883 γίνεται 8^ο μεγάλο), ενώ το 1898 γίνεται 2^ο μεγάλο. Ανάλογα με το μέγεθος οι στήλες κυμαίνονται από δύο έως έξι. Ετήσια συνδρομή για Αθήνα και επαρχίες 25 δρχ. και εξωμηνιαία 13 δρχ., για τις χώρες της Ταχυδρομικής Ένωσης 35 φρ., για τις λοιπές 40 φρ. Το 1882 η ετήσια συνδρομή για το εσωτερικό γίνεται 30 φρ. και για το εξωτερικό 40 φρ. Τιμή φύλλου: 10 λεπτά, για το εξωτερικό 15 λεπτά, το 1882-1883 5 λ., το 1898 για την Κύπρο και την Αίγυπτο 1 γρόσι και για την Τουρκία 20 παράδες. Από το έτ. Γ', περ. Β' (1 Σεπτ. 1878), Γραφείο-τυπογραφείο: Βουλής 18, Σταδίου 41, Σταδίου και Ομήρου 27, Ερμού και Φωκίωνος 6 (από το 1882)· το 1898 (Γραφείο): Σταδίου και Γεωργίου Σταύρου 2 και στον Πειραιά, Τσαμαδού και Νοταρά 20.

Εφημερίδα κυρίως ειδησεογραφική και ποικίλων γνώσεων υπηρετεί τη φιλοδοξία του Γ. Σιβιτανίδη να εισέλθει στη Βουλή, το 1879 ως υποψήφιος Αττικής και το 1882 ως υποψήφιος Καλαμπάκας, χωρίς όμως

να το κατορθώνει. Γενικά αντιπολιτευόμενη, υπέρ της Μεγάλης Ιδέας, δηλώνει «αμερόληπτη».

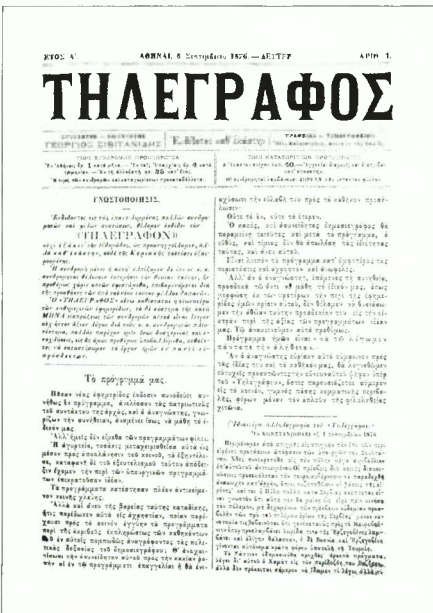
Με μεγάλη δεματική ποικιλία, συχνά δεν δημοσιεύει κύριο άρθρο. Οι τακτικές στήλες της περιλαμβάνουν «Ανταποκρίσεις», «Χρηματοπιστήριον», «Διάφορα», «Τηλεγραφήματα», «Εξωτερικά Ανταποκρίσεις», «Καταχωρήσεις», «Πρακτικά Βουλής», «Εμπορική Επιδείξεις», «Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου», πολλές αναδημοσιεύσεις από άλλες εφημερίδες, διαφημίσεις και γράμματα αναγνωστών. Συστηματικά παρακολουθεί τις

Φλογαίτη, Αναστάσιο Στούπη, και τον διευθυντή της, για τα οικονομικά τον Ιωάννη Ζωγράφου, για τα φιλολογικά τον Αλέξανδρο Ρίζο *Ραγκαβή, για τα εκκλησιαστικά θέματα τον Ιγνάτιο Μοσχάκη, για τις φυσικές επιστήμες τον Αναστάσιο Χρηστομάνο και τον Τιμοθέοντα Αργυρόπουλο, για τα αστρονομικά τον Δημήτριο Κοκκίδη, για την επιστημονική κίνηση στην Ευρώπη τον Εμμ. *Ροΐδη, για τα αρχαιολογικά τον Σπυρίδωνα Λάμπρο, για τα ιατρικά τον Γεώργιο Χ. Βάφα, για το Χρηματοπιστηριακό Δελτίο τον Ξενοφώντα Κυριαζή, για την Εμπορική Επιδείξηση τον Πέτρο Κηρύκο και για τα ποικίλα τον Ειρηναίο Ασόπιο. Ανταποκριτές για το Λονδίνο έχει τον Β. Gautier, για τη Ρώμη τον Mirzan και για την Κωνσταντινούπολη τον S. Domengé. Οστόσο, ελάχιστα επώνυμα κείμενά τους εμφανίζονται στις σελίδες του φύλλου. Συνεργάτης υπήρξε και ο Π. *Πανός με δελτία εξωτερικής πολιτικής και μεταφράσεις, ενώ κείμενα υπογράφονται ακόμη από τον Β.Π. Καλογερόπουλο, τον Ν.Ι. Σαρίπολο και τον Γ. Στρατήγη. Γνωστά είναι ακόμα τα ονόματα αρκετών μεταφραστών: Ν.Δ. Χατζίσκος, Α. *Αργυρός, Π.Ι. Μεντζελοπούλου, Ξανθίπη Ι. Καλοτύπη.

Η εφημερίδα είναι χαρακτηριστική για την εξέλιξη και το τέλος των προσωπικών φύλλων του 19ου αιώνα. Ο διευθυντής της προσπάθησε να δημιουργήσει μια καθημερινή εφημερίδα με συνεργάτες γνωστών προσωπικότητες από τον χώρο των επιστημών και της λογοτεχνίας. Το 1878 ανακίνησε ότι η ετήσια δαπάνη για την έκδοσή της, μετά τις «μεταρρυθμίσεις και βελτιώσεις» ανερχόταν στο ποσό των 80000 δρχ. Το 1882 μείωσε την τιμή του φύλλου στο μισό για να διαβάσουν περισσότεροι αναγνώστες τα αναλυτικά πρακτικά της βουλής, που άρχισε να δημοσιεύει τακτικά. Πιθανότατα, όμως, δεν είχε σημαντικούς δημοσιογράφους ως μόνιμο προσωπικό, γ' αυτό και δεν μπόρεσε να συνεχίσει απρόσκοπτα την κυκλοφορία της για πολλά χρόνια. Αυτό φαίνεται από το ότι όταν το 1883 ο Σιβιτανίδης πήγε στην ιδιαίτερη πατρίδα του για τις δημοτικές εκλογές, η εφημερίδα άρχισε να τυπώνεται σε 8^ο σχήμα και λίγο αργότερα διακόπηκε η κυκλοφορία της. Το 1898 ο Σιβιτανίδης παραμένει διευθυντής αλλά η εφημερίδα έχει πουληθεί στον Γ. Κορωναίο. Δεν είναι γνωστό πότε σταμάτησε να κυκλοφορεί οριστικά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ (ελλ. σ.), ΕΛΙΑ.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

εξελιξeis στο Ανατολικό Ζήτημα. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι επιφυλλίδες με έργα (αρκετά από τα οποία έχουν ελληνική υπόθεση) των Οκταβίου Φεγιέ, Αλεξάνδρου Δουμά (πατέρα), Εμίλ Ζολά, Αλφόνσου Καρ, Αλβέρτου Δελπύ, Αιμίλιου Γκραβιδίνου, Emile Gaboriau, Juliette Lambert, Auguste Lepage, Hugues Le Roux, Jules Guillebert κ.ά. Δημοσιεύει επίσης και επιστημονικές επιφυλλίδες με ωφέλιμες γνώσεις.

Τον Σεπτέμβριο 1878 διαφημίζει ως συνεργάτες της για τα πολιτικά τους Νεοκλή *Κατάξη, Θεόδωρο

Τηλέγραφος

Αλεξάνδρεια, 1880-1924. Διευθυντής: Αχιλλέας *Κυριακόπουλος. Αρχικά εβδομαδιαία (1880-1881), κυκλοφορεί μαζί με την εφ. *Ελπίς* (1881-1882), διακόπτεται για τρεις μήνες μέσα στο 1882 και επανακυκλοφορεί ως ημερήσια (1882-1924). Αλλαγές στον τίτλο και υπότιτλο: *Εκδίδεται καθ' εκάστην. Le Télégraphe. Journal quotidien* (αρ. φ. 1265, 23 Αυγ./4 Σεπτ. 1885). Τετρασέλιδη, πεντάστηλη, διαστάσεων 49x37 εκ. «Γραφείον και τυπογραφείον οδός Δαχάν προς την θάλασσαν. Συνδρομές εν Αλεξανδρεία φρ. 40, εν τω εσωτερικώ φρ. 45, εν τω εξωτερικώ φρ. 40». *Εφημερίς εμπορική και πολιτική. Le Telegraphos-Alexandrie. Εκδίδεται καθ' εκάστην.* (αρ. φ. 12129, 26 Σεπτ./9 Οκτ. 1920). Τετρασέλιδη, τετράστηλη, διαστάσεων 46x31 εκ. Ιδιοκτήτρια: Χριστίνα Κυριακοπούλου. Διευθυντής: Δ. Δικαίος. Γραφεία: Λεωφ. Ραμλίου 6. Τιμή φύλλου: 10 μιλλιέμ. *Ημερησία πολιτική και εμπορική εφημερίς εκδιδόμενη εν Αλεξανδρεία* (περ. Β', αρ. φ. 5, 11/24 Απρ. 1922). Τετρασέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων 63x48 εκ. Ιδιοκτήτρια: Χρ. Κυριακοπούλου. Διευθυντές: Ν. Μιχαλακάς, Δ. Δικαίος, Διαχειριστής: Γ.Θ. Ποτήρης. «Συνδρομή ετησία: Γρόσια διατιμῆσεως 160 εν Αλεξανδρεία, 200 εν τω εσωτερικώ, 240 εν τω εξωτερικώ». Γραφεία: οδ. Ραμλίου 24. Το 1923 (αρ. φ. 246, 19 Ιαν./1 Φεβρ. 1923) αναγράφεται ως ιδιοκτήτρια τίτλου η Χριστίνα Κυριακοπούλου και ως εκδότης-διευθυντής ο Γεώργιος Θ. Ποτήρης.

Ιδρύθηκε στην Αλεξάνδρεια το 1880 από τον Ξενοφώντα Σάλτη ως εβδομαδιαία μικρού σχήματος εφημερίδα. Το 1881 την αγόρασε ο Αχιλλέας Κυριακόπουλος και τη συγχώνευσε με την εφ. *Ελπίς* για ένα έτος. Από το 1882 άρχισε να κυκλοφορεί ως ημερήσια μεγάλο σχήματος. Στο ΕΛΙΑ σώζεται σπάραγμα ενός φύλλου του 1885, από το οποίο προκύπτει ότι η αρίθμηση ετών και φύλλων της εφημερίδας ξεκίνησε εκ νέου το 1882 με τη μετατροπή της σε ημερήσια. Στη δεύτερη σελίδα του φύλλου αυτού εκτενής είναι η στήλη «Χρονικά», με πολλές εμπορικές ειδήσεις: έκθεση περί του εξωτερικού

εμπορίου της Αιγύπτου κατά το 1884, στατιστικές για τις εισαγωγές ελληνικού καπνού με επιφυλάξεις για την ακριβειά τους, προτάσεις για τη διασφάλιση των εθνικών συμφερόντων από τις συμβάσεις περί εισαγωγής καπνών κ.ά.

Το 1904, στο *Ημερολόγιον Εμπορικού Μηνύτορος*, ο Σωτήριος *Σκληρός επαινεί τον διευθυντή του *Τηλεγράφου*, ο οποίος «παρέχει μερίστην υπηρεσίαν, ιδία εις τους ομογενείς του εσωτερικού, δημοσιεύων καθ' εκάστην δύο στήλας της εφημερίδος του, μεστάς εμπορικών ειδήσεων υπό τον τίτλον "Η θέσις του βάμβακος"». «Η συγκεκριμένη στήλη είναι η μόνη στην οποία αναφέρεται αργότερα και ο Ευγένιος Μιχαηλίδης, για να αποτιμήσει με την ίδια ακριβώς διατύπωση τη συνεισφορά του *Τηλεγράφου*. Ο Σκληρός έχει δώσει επίσης την πληροφορία ότι η εφημερίδα κυκλοφορούσε για μικρό χρονικό διάστημα ως ελληνογαλλική, «χάριν των ελληνικών συμφερόντων απέναντι της Βρετανικής κατοχής», που τη διασώζει και ο Ευγένιος Μιχαηλίδης σημειώνοντας επιπλέον ότι το 1890, όταν «σύσσωμος ο γαλλικός και ελληνικός της Αιγύπτου τύπος κατεφέρετο κατά των Άγγλων», ο διευθυντής αυτής της εφημερίδας «ήτο ο μόνος δημοσιογράφος ο οποίος υποστήριξε διά του *Τηλεγράφου* την αγγλική πολιτική». Τη συγκεκριμένη πληροφορία την έχει σθεναρά αντικρούσει ο Στρατής Τσίρκας, που χαρακτηρίζει την αρθρογραφία της εφημερίδας αντιβρετανική «πέρα για πέρα», έχοντας μελετήσει τα σωζόμενα τότε φύλλα της από την περίοδο 1885-1906. Στο αρχείο του (ΕΛΙΑ) υπάρχει ημερολόγιον μεταγραφη άρθρον από φύλλο του *Τηλεγράφου* με ημερομηνία 19/31 Μαρτίου 1891 και τίτλο «Η Ελληνοαιγυπτιακή Σύμβασις», το οποίο αποδίδει ευθύνες στην αγγλόφιλη πολιτική Τρικούπη για τη σύναψη εμπορικής σύμβασης που πλήττει τους Έλληνες καπνευπότους.

Το ενδιαφέρον της εφημερίδας για την κατο-

χύρωση των εθνικών συμφερόντων, τις εμπορικές συμβάσεις και τις εισαγωγές ελληνικού καπνού επιβεβαιώνεται και από το μοναδικό φύλλο του 1885 στο οποίο είναι σήμερα δυνατόν να γίνει αυτοψία. Επίσης, η συνεργασία του Κ.Π. Καβάφη στον *Τηλεγράφο*, τη μόνη αλεξανδρινή εφημερίδα στην οποία αρθρογραφεί από το 1891 ο ποιητής και για μια δεκαετία περίπου, δημοσιεύοντας κείμενα όπως αυτό για «Το Κυπριακόν ζήτημα», που τυπώνεται πρωτοσέλιδο δεξιά σε δύο στήλες (αρ. φ. 2517, 9/21 Απρ. 1893), ενισχύει τις αμφιβολίες για την τότε εξάρτηση διευθυντή και εντύπου από τα αγγλικά συμφέροντα. Συνεργάτης του *Τηλεγράφου* ήταν και ο Σωτήριος *Λιάτσης.

Μετά τον θάνατο του Αχ. Κυριακόπουλου (22 Ιουλ./4 Αυγ. 1917) η εφημερίδα εκδίδεται με διευθυντή τον ανεψιό του Δ. Δικαίο και με αντιβενιζελική πολιτική τοποθέτηση, όπως προκύπτει από το φύλλο στις 26 Σεπτ./9 Οκτ. 1920, που κυκλοφορεί με τετρασέλιδο αφιέρωμα στον «πολύκλαυστον Εθνομάρτυρα και φίλον» Ίωνα Δραγούμη, για τον οποίο τελείται μνημόσυνο στην Αλεξάνδρεια παρά τις αντιδράσεις «του βενιζελικού τύπου της πόλεώς μας». Σκληρά αντιβενιζελική πολιτική ασκεί και κατά το 1922-1923, σύμφωνα με τα δύο συζόμενα φύλλα της εποχής αυτής, ένα εκ των οποίων είναι αφιερωμένο «εις μνήμην του μαρτυρικού Βασιλέως Κωνσταντίνου», ενώ το άλλο υποδημιρίζει στο κύριο άρθρο του «τον κρημνόν» στον οποίο οδηγήθηκε η Ελλάδα για να παρασκευασθεί η «έλευσις του Ελευθερίου Βενιζέλου». Συνεργάτης της εφημερίδας είναι, στο φύλλο του 1922 ο Διονύσιος Κόκκινος, ο οποίος υπογράφει τη στήλη του χρονογραφήματος. Το 1923 αρθρογραφεί σ' αυτήν ο Μάνος Βατάλας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (4 φ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σωτ. Σκληρός, «Τα ελληνικά προξενεία και η ελλην. δημοσιογραφία της Αιγύπτου», *Ημερολόγιον Εμπορικού Μηνύτορος* 1904, σ. 257-259· Ενγ. Μιχαηλίδης, *Μητρών του δημοσιογραφικού περιδικού τύπου της Αιγύπτου υπό Αιγυπτιακών Ελλήνων (1862-1963)*, Αλεξάνδρεια 1964, σσ. 47-48 και 153-154· Μιχαηλίδης, *Πανόραμα*, σσ. 64-66 και 259· Μαν. Γαλουράκης, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων. Συνοπτική ιστορία του ελληνισμού της Αιγύπτου*, Αθήνα 1967 (2006), σ. 555· Στρ. Τσίρκας, *Ο πολιτικός Καβάφης*, Αθήνα, Κέδρος 1971 (1982), σ. 118-121· Μαρία Ρώτα, «Πρωτεύουσες και περιφέρεια- Αλεξανδρινά έντυπα», *Ο ελληνικός Τύπος 1784 ως σήμερα. Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου, Αθήνα, 23-25 Μαΐου 2002, επιμ. Λουκία Δρούλια, ΙΝΕ/ΕΙΕ, Αθήνα 2005, σ. 298-300.

ΜΑΡΙΑ ΡΩΤΑ

Τηλεγράφος

Καθημερινή Πρωινή Εφημερίς της Κερκύρας, Κέρκυρα, 1 Ιουν. 1958 - 31 Δεκ. 1977<;>. αρ. φ. 1-5328<;>. Εκδότης: «Κερκυραϊκά Εκδόσεις» Σαράντης Β. Ζαφειρόπουλος. Αργότερα ως ιδιοκτήτες αναγράφονται οι Κώστας *Δαφνής και Σαράντης Ζαφειρόπουλος, διευθυντής ο Σαράντης Β. Ζαφειρόπουλος και υπεύθυνος τυπογραφείου ο Π. Σκορδίλης ή ο Σπ. Μπαλός, Καθημερινή (πλην της Δευτέρας), δισέλιδη (σπανιότερα τετρασέλιδη), οκτάστηλη (αρχικά) / επτάστηλη, χωρίς ελιδαριθμηση, διαστάσεων σταχωμένου σώματος: κα. 54,5x41 εκ. Τιμή φύλλου: 1,5 δρχ. Συνδρομές: ετήσια 360 δρχ., εξαμηνιαία 180 δρχ., τριμηνιαία 90 δρχ., μηνιαία νομικών προσώπων 50 δρχ. (αργότερα, αναφέρεται συνδρομή ιδρυμάτων κ.ά. 200 δρχ.). Αγγελίες καταχωρίζονται «κατά συμφωνίαν». Γραφεία: οδ. Ιακ. Πολυλά 1 και αργότερα οδ. Καποδιστρίου 16. Τυπογραφείο-πτεστήριμ: οδ. Μουστοξύδου 2. Προϊστάμενος-τυπογραφείου: Σπ. Σ. Σπανιόπουλος.

Σχετικά με την ονομασία δίνεται η ακόλουθη ερμηνεία (αρ. φ. 1): «Σαν θγαίνει μια καινούργια εφημερίδα, μάλιστα με τον τίτλο “Τηλεγράφος”, που σημαίνει αέναη κι’ εντατική κίνηση προς όλα και εξ όλων των σημείων του ορίζοντος». Η γλώσσα της είναι η απλή δημοσιογραφική καθαρεύουσα

της εποχής, που σε πολλές περιπτώσεις τείνει προς τη γραφόμενη κοινή. Συχνά, ανάλογα με τα άρθρα και τους συνεργάτες, είναι ρέουσα, απλή δημοτική. Σπάνια υπάρχουν φωτογραφίες, ο δε τυπογραφικός χάρτης είναι μέτριας ποιότητας.

Το κύριο άρθρο, συνήθως πολιτικό, ανυπόγραφο, γραφόταν από τον κερκυραίο δημοσιογράφο Κ. Δαφνή. Τα άρθρα τής πρώτης σελίδας είχαν περιεχόμενο σχετικό με την παγκόσμια και την ελληνική πολιτική, καθώς και την κερκυραϊκή κοινωνία και τα ζητήματα που την απασχολούσαν (γεωργία, τουρισμός, παιδεία, υγεία κ.ά.). Δημοσιεύονται λογοτεχνικά έργα σε συνέχειες (π.χ. αναδημοσιεύσεις πεζογραφημάτων του Ι. *Πολυλά, του Κ. Θεοτόκη κ.ά.), πολλά, αναλογικά, άρθρα ή μεταφράσματα σχετικά με τη μουσική (απόρροια της μουσικής παράδοσης των κατοίκων του νησιού), μελέτες εκλαϊκευτικού χαρακτήρα, περιπετειώδεις διηγήσεις, ιστορικά δημοσιεύματα (αναδημοσιεύσεις συνήθως από βιβλία ή εφημερίδες, αλλά και πρωτότυπα). Η δεύτερη σελίδα αναφερόταν στις τέχνες, στην επικαιρότητα και στη γενική πληροφόρηση (ανακοινώσεις, γνωστοποιήσεις), καθώς και την εμπορική, κυρίως, διαφήμιση, επιχώριου ενδιαφέροντος.

Συνήθειες στήλες, σταθερές ή κυμαινόμενης συχνότητας: τα «Σχόλια», η δίστηλη «Κερκυραϊκή Ηχώ» του «Δήμου Γλαύκου» (Κ. Δαφνής), με ενδιαφέροντα πολιτιστικά θέματα, οι γενικές στήλες «Ειδήσεις-Γεγονότα-Περίεργα» και «Κερκυραϊκά εικοσιτετράωρα», οι επιμέρους στήλες «Σε τρεις γραμμές» με κείμενα του εκδότη της, οι «Πενιές...», που αρχικά υπογράφονταν με τρεις αστερίσκους και στη συνέχεια με τη λέξη «Πέννας», έπειτα μάλιστα από δήλωση του οξυδερκούς σατιρστή συντάκτη τους, που από τη γραφή εκάζεται πως πρόκειται για τον ποιητή και φιλόλογο κωδηγητή Πάνη Σαρακινό, «Το ραδιόφωνον», «Από ημέρας εις ημέραν», με κοινωνικού περιεχομένου επικαιρική ύλη, οι «Ξένες δημοσιεύσεις», «Στο περιθώριο», «Μικραί διεθνείς ειδήσεις», «Αθλητικά» κ.ά.

Συnergάτες: «Η Σκνίτα» (Κ. Δαφνής), που από το φ. 18 (1958) δηλώνει αλλαγή του ψευδωνύμου σε «Δήμος Γλαύκος» στη στήλη «Κερκυραϊκή Ηχώ», ο «Ερανιστής», ο «Δημόδοκος» (στη στήλη «Το περιθώριο»), ο «Δς» (Κ. Δαφνής, επίσης). Τα πρώτα έτη συνεργάστηκαν γνωστοί Κερκυραίοι, όπως ο Γερ. Χυτήρης, ο Μ. Λύκισσης, η Αυγή Μακρή κ.ά. Τα επώνυμα κείμενα δεν διακρίνονται για την κανονικότητά τους. Μάλλον είναι ευκαιρικά ή παροδικά και υπογράφονται από γνωστούς και συνήθως συνεργα-

ζόμενους Κερκυραίους ή περιπτώσιακά επιστρατευόμενους ανθρώπους των γραμμάτων εξ Αθηνών.

Τονίζοντας προγραμματικά «τη συνείδηση της ευθύνης» τους, οι συντελεστές του εντύπου διακήρυξαν (αρ. φ. 1): «η ανάγκη αυτή είναι να υπάρξει ένα καθημερινόν όργανον της κοινής γνώμης, το οποίον, υπεράνω προσώπων, κομμάτων και συμφερόντων, να αγωνισθή διά την μεγάλην υπόδειξιν της επιβίωσης της Κερκύρας». επισημαίνοντας τη διάθεση για αντικειμενικότητα (που δεν τηρήθηκε, ωστόσο, με ευλάβεια λόγω της μονόπλευρης –αν και μετριπαδούς– πολιτικής τοποθέτησής τους), και την ανάγκη ανάκαμψης της χειμαζόμενης Κέρκυρας μετά τον πόλεμο.

Η ποιότητα του φύλλου, προϊόντος του χρόνου, υποβαθμίστηκε (και ποσοτικά όμως, το πλούσιο αρχικό τετρασέλιδο έγινε άνευρο και κουραστικά τυποποιημένο δισέλιδο, και τα περιεχόμενα των συνήθων στηλών συμπύκνωθηκαν ή συρρικνώθηκαν), όταν έπαυσαν οι συνεργασίες πνευματικού ή πολιτιστικού ενδιαφέροντος του Δαφνή και του Σαρακινού: οι διαφημίσεις πολλαπλασιάστηκαν, αλλά και η πρώτη σελίδα με την πολιτική και κοινωνική επικαιρότητα έχασε τη δημοσιογραφική ζωντάνια της. Πολιτικά ανήκε στον τότε συντηρητικό χώρο: τήρησε ήπια, αν όχι ευνοϊκή, στάση προς τη δικτατορία και μετά τη μεταπολίτευση δίκειτο φιλικά προς το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας. Στο δημοψήφισμα του 1974 τάχθηκε με πρωτοσέλιδο ενυπόγραφο κείμενο του Κ. Δαφνή υπέρ της Δημοκρατίας (αρ. φ. 4598, 5 Δεκ. 1974).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΔΒΚερκ.

ΘΕΩΔΩΣΗΣ Δ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Τηλέγραφος Βορείου Ελλάδος

Ημερήσια Απογευματινή Εφημερίς εν Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη, 17 Ιαν. 1921 - Δεκ. 1921, περ. Α', 5 Δεκ. 1921-ζ', περ. Β' και 16 Σεπτ. 1922 - 19 Αυγ. 1923<ζ>, περ. Γ', Εκδότης: Ν. *Δαρβέρης, Διευθυντής: Ν. Βέρρος, Καθημερινή, δισέλιδη, τετράστηλη / εξάστηλη, διαστάσεων 61x44 εκ. Τον Δεκ. 1921, εκχωρήθηκε στους δημοσιογράφους Θεοφ. Παναγιωτόπουλο και Κ. Ποιμενίδη, στους οποίους τον Ιαν. 1922 προστέθηκε και ο Β. *Μεσολογγίτης, Η περ. Β' άρχισε στις 5 Δεκ. 1922, με τη νέα διεύθυνση και νέα αρίθμηση, χωρίς τις λέξεις «Βορείου Ελλάδος» στον τίτλο της, αλλά με τον ίδιο υπότιτλο. Ήταν πάλι εξάστηλη και συνήθως δισέλιδη, αλλά συχνά είχε και «ουρά», δηλαδή μισό φύλλο στο ύψος της εφημερίδας, που τυπωνόταν στη συνέχεια του φύλλου. Σύνδρομες: ετήσια εσωτερικού 75 δρχ., εξαμηνιαία εσω-

τερικού 45 δρχ., ετήσια εξωτερικού 100 δρχ. Τα γραφεία του βρίσκονταν στην οδ. Χατζή Οσμάν 18, κατοπίν στην οδ. Κουντουριώτη 5 και αργότερα στην οδ. Ερμού.

Την εξέδωσε ο εκδότης του πρωινού **Ταχυδρόμος Βορ. Ελλάδος* Ν. Δαρβέρης, όταν η εφημερίδα του ανδρώθηκε και απέκτησε αξιολύγλυτη κυκλοφορία, η δε αντιβενιζελική παράταξη, την οποία υποστήριζε, μετά τις εκλογές του 1920 ανέλαβε την εξουσία.. Ο διευθυντής της Ν. Βέρρος ο οποίος ήταν λοχίας, λίγους μήνες αργότερα συνελήφθη για λιποταξία, αφού η μονάδα του βρισκόταν στη Μικρά Ασία και αυτός εργαζόταν στη Θεσσαλονίκη. Όμως, παρέμεινε στη θέση του έως τον Δεκέμβριο 1921. Ο *Τηλέγραφος Βορείου Ελλάδος* δεν είχε την ίδια κυκλοφοριακή επιτυχία με τον *Ταχυδρόμο Βορείου Ελλάδος*.

Είχε πολλές εξωτερικές ειδήσεις, ελάχιστα τοπικά ρεπορτάζ, πολλές διαφημίσεις και ιδιαίτερα μεγάλους τίτλους, Δημοσίευε σχόλια, πενιές στην πρώτη σελίδα, μυθιστόρημα σε συνέχειες. Επίσης, αποσπάσματα από τον **Ερμή*, την πρώτη εφημερίδα της Θεσσαλονίκης, με την υπογραφή «Ν.» (πιθανόν Ν. *Γκαρπολάς). Έκανε επίσης μια εντυπωσιακή έρευνα για την ανάγκη να ιδρυθεί πανεπιστήμιο στη Θεσσαλονίκη και χρηματιστήριο για να ενισχυθεί η βιομηχανία. Στη νέα περίοδο αρθρογραφούσε ο Θ. *Χατζηγώγος, ενώ φέρεται ως συντάκτης της ο Γ. Γαύρος, συγγενής και νομικός συνεργάτης του εκδότη Ν. Δαρβέρη.

Μια νέα περίοδος του «*Τηλέγραφου*» άρχισε στις 16 Σεπτεμβρίου 1922. Στην περ. Γ΄ ήταν απογευματινή και κυκλοφορούσε και τις Κυριακές και τις Δευτέρες. Ως μόνος διευθυντής και υπεύθυνος εμφανίστηκε ο Θεοφ. Παναγιωτόπουλος. Από τον Ιανουάριο 1923 εργάστηκε ως αρχισυντάκτης στον *Τηλέγραφο* και ο Β. Μεσολογγίτης, αφού πρώτα διέκοψε την έκδοσή της η εφ. **Ελλάς*.

Μερικούς μήνες αργότερα, στις 23 Αυγούστου 1923, διακόπηκε η έκδοση του *Τηλέγραφου*. Ξαναεκδόθηκε λίγες μέρες αργότερα, στις 27 Σεπτεμβρίου, με τον αρχικό της τίτλο, με νέα αριθμηση, όχι όμως τον ίδιο διευθυντή, τον Β. Μεσολογγίτη, ο οποίος την επόμενη μέρα δημοσίευσε δήλωσή ότι δεν είχε καμιά σχέση με την εφημερίδα, και ότι δεν πρέπει να εκπλαγεί το κοινό αν η εφημερίδα δεν ήταν «επαναστατική» όπως ήταν κάτω από τη δική του διεύθυνση. Από τα σχόλια της εφ. **Μακεδονία* προκύπτει ότι υποστήριζε πλέον τις ιδέες του Ι. Μεταξά, που είχε δημιουργήσει δική του ομάδα μέσα στο Λαϊκό Κόμμα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΕΒΕ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θεοφ. Παναγιωτόπουλος, *Επικήδειος εις τον εκλιπόντα δημοσιογράφο Βασίλ. Μεσολογγίτην*, Θεσσαλονίκη 1953· Αλ. Ωρολογιάς, «Ο Τύπος της Θεσσαλονίκης», στο *Λεύκωμα Θεσσαλονίκη 1912-1962*· Β. Αιδαλής, *Αι παρεκτροπαι του Τύπου*, Θεσσαλονίκη 1966· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Γ΄· Ι. Γεροντάκης (Ι. Χατζόπουλος), «Οι εφημερίδες της Θεσσαλονίκης από το 1904 μέχρι και σήμερα», εφ. *Ο Τεχνικός του Τύπου*, Δεκ. 1985· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β΄, σ. 268-274.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΑΥΛΑΚΗΣ

Ο Τηλέγραφος του Βοσπόρου

Εφημερίς πολιτική, εμπορική και φιλολογική, Κωνσταντινούπολη, 1843 - Ιούν. 1857, αρ. φ. 1-710. Εκδότης-ιδιοκτήτης: Κωνσταντίνος Αδοσίδης, νεοφαναριώτης, υψηλόβαθμος υπάλληλος του οθωμανικού κράτους από το 1841, μετέπειτα διοικητής Κρήτης. Αργότερα, ο Αδοσίδης αναφερόταν ως ιδρυτής, ενώ το 1847-1852 ως εκδότης διευθυντής αναφέρονται οι Δ. Ξένης και Θ. Αργυράμμος (1847-1852). Ιδιοκτήτης: Κωνσταντίνος Ι. Φωτιάδης. Μότο: «Εγώ γαρ ηγοιμαι πόλιν πλείω ξυμπασαν ορθομένην ωφελείν τους ιδιώτας, η καθ' έκαστον των πολιτών ευπραγούσαν, αδρόαν δε φαλαγγμένην. Καλώς μεν γαρ φερόμενος ανήρ το καθέαυτόν, διαφθειρομένης της πατρίδος, ουδέν ήσσαν ξυναπόλλυται

κακοτυχών δεν ευτυχοῦσι· πολλῶ μάλλον διασώζεται. (Θουκυδ. β. 60)» (από το φ. 340). Άλλος υπότιτλος: *Εφημερίς πολιτική, φιλολογική και των ειδήσεων* (από τις 7 Ιαν. 1856). Το 1857-1871 συγχωνεύτηκε με την εφ. **Βυζαντίς* υπό τον τίτλο *Τηλέγραφος του Βοσπόρου και Βυζαντίς* με διευθυντή τον εκδότη της *Βυζαντίδος*. Δημήτριος Ξένη. Αρχικά τρεις φορές τον μήνα, αργότερα εβδομαδιαία (Σάββατο), τρίσηλη, τετρασέλιδη, διαστάσεων 45x30 εκ. / 47x36 εκ. (από το 1947). «Τιμή ετησία δια τους εν Κωνσταντινουπόλει Γρόσια 130, εξαμηνιαία ομ.[οίως] Γρόσ. 70. Τιμή ετησία δια το εξωτ. γρ. 150, εξαμηνιαία ομ. 80. Τιμή ειδοποιήσεων η γραμμῆ με ψιλογραμμίαν Γρόσ. 2. Αι διατριβαί συμφωνούνται μετά του κ. Κωνσταντίνου Φωτιάδου. Ουδέμια ειδοποιήσις ή διατριβή είναι δεκτή άνευ προπληρωμῆς. Ουδεὶς λογιζεται Συνδρομητής μη έχων αποδεικτικόν της αποτίσεως της Συνδρομῆς φέρον την υπογραφήν μου. (Κ.Ι. Φωτιάδης)». Τυπογραφείο: «Αυτοκρατορική τυπογραφία» (1845). Ε. Καγιόλ (1847-1848, 1857). «τύποις Εκ του Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου» (1849). Ι. Λαζαρίδου (από τις 17 Φεβρ. 1851). Σταύρου Ιγνατιάδου (1855), βουλγαρικής εφημερίδος (19 Ιαν.1857 - 27 Απρ. 1857, αρ. φ. 683-710).

Στο φ. 339 (17 Ιούν. 1850) ο Κωνσταντίνος Ι. Φωτιάδης ενημερώνει το αναγνωστικό κοινό ότι η εφημερίδα αυτή θα συντελέσει στη διανοητική ανάπτυξη του Γένους και θα στοχεύσει να επιτύχει τις εξής βελτιώσεις: το φύλλο της εφημερίδας να είναι μεγαλύτερο και η ύλη αυτής ποικίλη και σπουδαία. Κάθε φύλλο θα περιέχει ένα κύριο άρθρο, σοβαρό και πρέπει στους καιρούς, λαμβάνοντας υπόψη τα γεγονότα της εποχής και θα φέρει σκέψεις και επικρίσεις σε αυτά, αλλά και πολιτικές επιθεωρήσεις. Επίσης, θα περιλαμβάνει τις σημαντικότερες ειδήσεις που θα λαμβάνει από κάθε ατόπιλοιο, ταχυδρομείο ή οποιοδήποτε άλλο μέσο, αλλά και μεταφράσεις από την οθωμανική εφ. *Takvim-i Vaka'yi*, το Επίσημο Μέρος, αλλά και τις εσωτερικές ειδήσεις. Θα περιλαμβάνει επιπλέον νέα από την «εν Κωνσταντινουπόλει εκπαίδευση», μεταφράσεις σημαντικών ιστορικών ή πρόποντος ήδους μυθιστορημάτων και διβλιοκρισίες.

Όπως ο ίδιος ο Φωτιάδης γράφει στο κύριο άρθρο του ίδιου φύλλου: «ο σκοπός ημών και των αναγνωστών μας είναι ο αυτός, να βελτιώσωμεν δηλονότι την κατάστασιν του έθνους ημών συμφώνως με το πνεύμα της διεπούσης τα πράγματα πατρικής και φιλανθρώπου Κυβερνήσεως, και να συνεργήσωμεν εις την διανοητικήν πρόοδον των πολλών υποδεικνύοντες αυτοίς τας αρχάς υγιούς ηθικής και περιγράφοντες τα όρια των χρεών και καθηκόντων αυτών». Ο *Τηλέγραφος του Βοσπόρου* δεν θέλει να

είναι απλός τηλεγράφος ειδήσεων και αγγελιοφόρος ξερός, αλλά «χρειάζεσαι τυχούσης θέλει εμβαίνει και εις συζητήσεις εναγωνίους και αναίρεσεις».

Μόνιμες στήλες της εφημερίδας είναι τα «Εσωτερικά», «Ποικίλα» και «Εξωτερικά». Έγραψαν κατά καιρούς ποιήματα ο Ηλίας Τανταλίδης και ο Ι. Ισιδωρίδης *Σκυλίτσης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.). Ιδιωτική συλλογή Στρατή Ταρίνα (ελλ. σ.), ιδιωτική συλλογή Π. Δολιανίτη (2 φ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Φ.Δ., «Ιστορικά σελίδες περί του Βυζαντινού τύπου», *Ο Φάρος της Ανατολής, Εγκυκλοπαιδικόν Ημερολόγιον του έτους 1902*. Κωνσταντινούπολη 1910, σ. 394· Μανουήλ Ι. Γεδεών, *Αποσημειώματα Χρονογράφου, 1800-1913*. Αθήνα 1932, σ. 41-43· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 326· Δ. Σταματόπουλος, *Μεταρρύθμιση και Εκκοσμίκευση: Προς μια ανασύνθεση της Ιστορίας του Οικονομικού Πατρι-αρχείου τον 19^ο αιώνα*, Αθήνα, εκδ. Αλεξάνδρεια, 2003.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ – ΔΗΜΗΤΡΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Τηλεπικοινωνιακά Νέα

Μηνιαία Εφημερίδα του Πανελληνίου Συλλόγου Υπαλληλικού Προσωπικού ΟΤΕ, Αθήνα, Ιαν. 1958 - Μαρτ. 1967. Έκδοση από συντακτική επιτροπή, Αρχικός τίτλος: *Τηλεπικοινωνιακό Βήμα* (περ. Α΄: 1958-1959). Υπεύθυνος έκδοσης κατά την τελευταία περίοδο πριν από τη δικτατορία: Γεώργιος Ι. Ταξιάρχος. Μηνιαία, εξασέλιδη / οκτασέλιδη, τρίσηλη έως εξάσηλη ανάλογα με τις ανάγκες και τη μορφή της ύλης κάθε φύλλου, με διαστάσεις μεγάλου σχήματος. Γραφεία: οδ. Αγ. Κωνσταντίνου 4, Ομόνοια.

Γραφόταν αρχικά σε απλή καθαρεύουσα και σταδιακά στη δημοτική. Στην αρχή της έκδοσής της η ύλη ήταν καθαρά συνδικαλιστική με αναφορά στα αιτήματα των υπαλλήλων γραφείου και του εν γένει διοικητικού και επιστημονικού προσωπικού του ΟΤΕ. Επίσης, δημοσίευε καταλόγους προαγωγών και μετατάξεων και εν γένει τις εξελίξεις στην επετηρίδα. Σταδιακά άρχισαν να εμφανίζονται στήλες χρονογραφημάτων, χιουμοριστικών και «παραπολιτικών» σχολίων καθώς και στήλες για θέματα λογοτεχνίας και καλλιτεχνικών ειδήσεων και αναλύσεων από τον χώρο των εργαζομένων του οργανισμού. Σημαντικός ήταν ο ρόλος της εφημερίδας στις προσπάθειες συνεργασίας των επιμέρους συλλόγων του ΟΤΕ με δημοσίευση ρεπορτάζ και ειδήσεων για τις κοινές κινητοποιήσεις. Τα περισσότερα άρθρα ήταν ανυπόγραφα ή με ψευδώνυμα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΠΑΣΕ/ΟΤΕ.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΤΣΑΚΙΡΗΣ

Τηλεπικοινωνιακό Βήμα, Αθήνα, 1958-1959
 βλ. *Τηλεπικοινωνιακά Νέα*

Τόλλης, Γιώργος

(Πρέσπα, 1917 - Μελβούρνη, 17 Φεβ. 2005). Δάσκαλος, ιδιωτικός υπάλληλος, δημοσιογράφος και ιδιοκτήτης εφημερίδων. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του στο χωριό του και στη Φλώρινα, μετανάστευσε στην Αυστραλία σε ηλικία 20 χρονών. Στις 26 Φεβρουαρίου 1937 έφτασε στο Περθ της Δυτικής Αυστραλίας, όπου ήδη ήταν εγκαταστημένοι ένας αδελφός και μια αδελφή του. Εκεί έμεινε περίπου έναν χρόνο. Κατά το διάστημα αυτό, αρχικά προσλήφθηκε ως ιδιαίτερος γραμματέας του μητροπολιτη Τιμόδου Ευαγγελινίδη και αργότερα δίδαξε ελληνικά στα παιδιά των ελλήνων μεταναστών.

Στα τέλη του 1938 πήγε στη Μελβούρνη, όπου του προτάθηκε να συνεργαστεί με την εφ. **Φως*, τη μόνη τότε ελληνική εφημερίδα της πόλης εκείνης. Ο Τόλλης εγκαταστάθηκε έκτοτε στη Μελβούρνη. Εργάστηκε στο *Φως* για δύο χρόνια. Το 1940 διέκοψε τη συνεργασία του με την εφημερίδα για να ασχοληθεί στα επόμενα εννιά χρόνια με άλλες δουλειές. Τους πρώτους τέσσερις μήνες έγινε υπάλληλος γαλακτοπωλείου και αμέσως μετά ανέλαβε ως εμπορικός αντιπρόσωπος στην καναδική εταιρεία καλλυντικών J.R. Watkins. Στη συνέχεια ανέλαβε το κατόστημα οιοσπνευματωδών ποτών του πεδρού του που μόλις είχε πεθάνει. Πολύ σύντομα ίδρυσε, αρχικά συνεταιρικά και αργότερα μόνος του, το Texas Café για να το διαδεχθεί και αυτό μια αλυσίδα γραφείων ταξιδίων, το Tollis Travel Service, τόσο στην Αυστραλία (στο κέντρο και σε προάστια της Μελβούρνης, στο Περθ κ.α.) όσο και στην Ελλάδα (Αθήνα, Φλώρινα, Καλαμάτα κ.α.), καθώς και αντιπροσωπεία τροφοδοσίας πλοίων που στεγαζόταν στο κεντρικό ταξιδιωτικό του γραφείο της Μελβούρνης. Την τεράστια αυτή επιχείρηση την κράτησε έως τη δεκαετία του 1970.

Σε όλη αυτή την περίοδο το ενδιαφέρον του στράφηκε και στην πολιτική. Αριστερών αρχών από πεποίθηση και υποστηρικτής της πολιτικής του Εργατικού Κόμματος της Αυστραλίας (ALP), κατόρθωσε να γίνει, το 1947, γραμματέας του κομματικού παραρτήματος του προαστίου South Carlton της Μελβούρνης, αλλά και προσωπικός φίλος του ομοσπονδιακού υπουργού Μετανάστευσης Arthur Caldwell. Τον ίδιο χρόνο, ύστερα από παρότρυνση φίλου του στη Μελβούρνη για έκδοση εφημερίδας αντίθετης προς την δεξιά πολιτικής γραμμής *Φως*, ο Τόλλης υπέβαλε αίτηση στην Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση για άδεια έκδοσης εβδομαδιαίας εφημερίδας με τίτλο **Αυ-*

στραλοέλλην. Μολονότι τα χρόνια εκείνα η έκδοση ξενόγλωσσας εφημερίδας ή περιοδικού ήταν αδύνατη χωρίς ειδική άδεια από τον υπουργό Μετανάστευσης λόγω της ρατσιστικής πολιτικής των τότε αυστραλιανών κυβερνήσεων, ο Τόλλης με την υποστήριξη του Caldwell, κατόρθωσε να την αποκτήσει.

Αν και η άδεια δόθηκε και η εφημερίδα καταχωρήθηκε επίσημα ως έντυπο το 1944, η κυκλοφορία της δεν άρχισε παρά το 1949, κατά μια άποψη εξαιτίας των περιορισμών που είχαν επιβληθεί στο τυπογραφικό χαρτί ήδη από την εποχή του πολέμου. Τελικά, ο *Αυστραλοέλλην* κυκλοφόρησε στη Μελβούρνη ως «Εβδομαδιαία κοινωνική, εμπορική και καλλιτεχνική εφημερίς» και μετά ένα χρόνο απλώς ως «Εβδομαδιαία κοινωνική και εμπορική εφημερίς». Κυκλοφορούσε υπό τη διεύθυνση «συντακτικής επιτροπής» με αρχισυντάκτη τον νεαρό τότε Δημήτρη Γκόγκο (αργότερα ιδρυτικό μέλος και τελικά ιδιοκτήτη της εφ. **Νέος Κόσμος* Μελβούρνης) και τον Τόλλη χρηματοδότη και διευθυντή. Στις αρχές ο Τόλλης διατηρούσε στην πρώτη σελίδα και δική του στήλη («Απλές κουβέντες»), στην οποία έγραφε χρονογραφήματα με το ψευδώνυμο «Γιάννης Ανάποδος». Η εφημερίδα είχε και στήλες στην αγγλική γλώσσα (τις πρώτες εβδομάδες δύο σελίδες), συνήθως με μη παροικιακά νέα. Ως προς τη συχνότητα έκδοσης, παρόλο που στον λογότυπο της δηλωνόταν ως εβδομαδιαία, κατά διαστήματα έβγαине με καθυστέρηση, καμιά φορά ύστερα και από διακοπή.

Ο *Αυστραλοέλλην* υπήρξε η πρώτη μεταπολεμική ελληνική εφημερίδα σε ολόκληρη την Αυστραλία, αλλά και η πρώτη ελληνική εφημερίδα στη χώρα αυτή με φωνή αριστερής ιδεολογίας, ενώ, ταυτόχρονα, η πρώτη που έπαιξε ενεργό ρόλο και υποστήριξε δημόσια τα δικαιώματα των μεταναστών εργατών στη συντηρητική τότε Αυστραλία. Κυκλοφόρησε έως τον Ιανουάριο 1957. Η απότομη διακοπή της έκδοσής του οφείλεται στην αποχώρηση του Δημήτρη Γκόγκου και στην ανάληψη εκ μέρους του της διεύθυνσης της ομόρφονης νεοϊδρυθείσας εφημερίδας της Μελβούρνης *Νέος Κόσμος*, η οποία τη διαδέχτηκε και συνεχίζει να εκδίδεται έως σήμερα.

Το κλείσιμο όμως του *Αυστραλοέλληνα* δεν σήμανε και το τέλος της σχέσης του Τόλλη με τον έντυπο Τύπο. Στα τέλη του επόμενου χρόνου (18 Οκτ. 1958), από τον ίδιο άρχισε στη Μελβούρνη η έκδοση μιας άλλης εφημερίδας, της ημερήσιας «πρωινής ανεξάρτητης» **Ελληνικής Φωνής*, η οποία όμως έκλεισε ύστερα από μερικούς μήνες. Μη υποκύπτοντας στις αντιξοότητες, έκανε μια τρίτη απόπειρα έκδοσης

εφημερίδας στη Μελβούρνη. Με διευδυνή σύνταξης τον έμπεφο Γιάννη *Αίλλη στις 9 Απριλίου 1959 εξέδωσε μια εβδομαδιαία οκτασέλιδη εφημερίδα με τίτλο **Έθνος*. Περί τα τέλη του ίδιου χρόνου, σε μια προσπάθεια παράλληλης έκδοσης του *Έθνος* και στο Σίδνεϊ, ο Αίλλη εγκαταστάθηκε για αρκετούς μήνες στην πόλη αυτή, στο κέντρο της οποίας άνοιξε γραφεία. Αλλά, τελικά, και αυτή η προσπάθεια απέτυχε μετά την έκδοση σαράντα περίπου φύλλων, με αποτέλεσμα την αποχώρηση του Αίλλη από τις εκδοτικές επιχειρήσεις του Τόλλη. Το *Έθνος* όμως, αν και με διακοπές, συνέχισε να γαίανει στη Μελβούρνη έως το 1964, οπότε έληξαν οριστικά οι εκδοτικές προσπάθειες του Τόλλη. Εκτοτε ο δραστήριος αυτός επιχειρηματίας επικέντρωσε το ενδιαφέρον του στο γραφείο ταξιδιών και τροφοδοσίας πλοίων που διηύθυνε επί χρόνια στη Μελβούρνη.

Χωρίς αμφιβολία ο Γιώργος Τόλλης υπήρξε ένα πολιτικά ενεργό και δραστήριο άτομο, το οποίο μεταβίβασε τον πολιτικό ζήλο του, αλλά και τις πεποιθήσεις του και στις εφημερίδες, τις οποίες κυκλοφόρησε και στήριξε οικονομικά. Από τις τρεις εφημερίδες τις οποίες εξέδωσε, αυτή που του εξασφάλισε μια ιδιαίτερη θέση στην ιστορία του ομογενειακού Τύπου της Αυστραλίας υπήρξε ο *Αυστραλοέλληνας*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Γιώργου Καναράκη (Αυστραλία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Καναράκης, *Η λογοτεχνική παρουσία των Ελλήνων στην Αυστραλία*. Αθήνα, Ίδρυμα Νεοελληνικών Σπουδών, 1985, σ. 43· G. Kanarakis, *Greek Voices in Australia: A Tradition of Prose, Poetry and Drama*. Sydney, Australian National University Press, 1991, σ. 29· του ίδιου, «The Press of the Greeks in Australia with Reference to Other Presses of the Hellenic Diaspora», *Journal of the Hellenic Diaspora* (New York), τ. 18, τχ. 2, (1992), 119-120· του ίδιου, «One Voice Among Many: The Greek Press in a Multi-Ethnic Context», *Modern Greek Studies (Australia and New Zealand)*, τ. 5-7 (Sydney 1997-1999), 183· Γ. Καναράκης, *Ο ελληνικός τύπος στους Αντίποδες: Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*. Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000, σσ. 30, 111, 137-138.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΝΑΡΑΚΗΣ

Τόμπρας, Κωνσταντίνος

(Κυδωνίες/Αίβαλι Μ. Ασίας, < > - < >, 1846) Τυπογράφος. Σπουδαστής ακόμα της Ακαδημίας των Κυδωνιών, επιλέχθηκε ως υπότροφος του Χατζή Παρασκευά Σαλτέλλη για να σπουδάσει την τυπογραφική τέχνη στη Βιέννη και στο Παρίσι, με σκοπό, μετά την επιστροφή του να εισαγάγει την τυπογραφία στις Κυδωνίες. Ακολούθησε τον φιλέλληνα τυπογράφο Α.Φ.

Didot, μετά την επίσκεψη του τελευταίου στις Κυδωνίες και διδάχθηκε κοντά του (1817-1819) την τέχνη της στοιχειοθεσίας, της στοιχειοσχυσίας, της κατασκευής τυπογραφικών μητρώων και του πιστηρίου.

Επιστρέφει στις Κυδωνίες στο τέλος Ιουνίου 1819 φέρνοντας μαζί του και το απαραίτητο τυπογραφικό υλικό για την οργάνωση ενός πλήρους τυπογραφείου. Τον ίδιο χρόνο συστάθηκε το τυπογραφείο αυτό με δαπάνη της οικογένειας Σαλτέλλη και λειτουργήσε υπό τη διεύθυνσή του έως την καταστροφή της πόλης (3 Ιουν. 1821). Κοντά του έμαθαν την τυπογραφική τέχνη ο Αναστάσιος Νικολαΐδης και οι Αναστάσιος και Ιωάννης Τόμπρας, οι οποίοι θα δραστηριοποιηθούν αργότερα σε διάφορα τυπογραφικά εργαστήρια της Επανάστασης. Στο διάστημα της λειτουργίας του τυπογραφείου τυπώθηκαν, εκτός των άλλων, ένα στιχούργημα προς τιμήν του Α.Φ. Didot, η διτομή ελληνική γραμματική του Γρηγορίου Σαράφη και οι *Συμβουλιαί προς την θυγατέρα μου* του J. N. Bouilly σε μετάφραση Ευανθίας Καΐρη. Συνοδικά εκδόθηκαν εφτά διθλία ποικίλου περιεχομένου. Μετά την καταστροφή του τυπογραφείου ο Τόμπρας καταφεύγει, μαζί με τον Α. Νικολαΐδη, στα Ψαρά.

Κατά πρόταση του Ιάκωβου Τομπάζη στον Δημήτριο Υψηλάντη, ο Τόμπρας καλείται να διευθύνει στην Ύδρα ένα πλήρες μικρό τυπογραφείο, που είχε φέρει μαζί του ο Υψηλάντης. Το τυπογραφείο τελικά εγκαταστάθηκε και λειτουργήσε τον Ιούλιο 1821 στην Καλαμάτα. Εκεί, με συντάκτη τον Θεόκλητο *Φαρμακίδη, στοιχειοθετούνται τα κείμενα του Αγώνα και εκδίδεται η πρώτη έντυπη εφημερίδα σε ελληνικό έδαφος, η θρασύδια **Σάλπιγξ Ελληνική*. Ύστερα από την άλωση της Τριπολιτσάς (20 Σεπτ. 1821) το τυπογραφείο μεταφέρεται εκεί, κατόπιν στο Άργος και εν συνεχεία στην Κόρινθο. Τη διεύθυνσή του θα αναλάβει και πάλι ο Τόμπρας, μετά από μακρά ασθένεια, τον Μάρτιο 1822. Ανάμεσα στις εκδόσεις του συγκαταλέγονταν διάφορες προκηρύξεις και διαταγές της Κυβέρνησης, ο *Οργανισμός των ελληνικών επαρχιών*, ο *Οργανισμός των Δικαστηρίων* και άλλα έγγραφα του Αγώνα. Το πρώτο τυπογραφείο της Κορίνθου θα καταστραφεί το 1822 με την εισβολή του Δράμαλη στην Πελοπόννησο.

Ο Τόμπρας εργάστηκε επίσης στο τυπογραφείο της Ύδρας (1824-1825) και στο τυπογραφείο της Διοίκησης στο Ναύπλιο ως στοιχειοθέτης της **Γενικής Εφημερίδος της Ελλάδος*. Στην πρώτη απεργία των τυπογράφων, τον Μάρτιο 1826 στο Ναύπλιο, θεωρήθηκε πρωταίτιος και απομακρύνθηκε, μαζί με άλλους απεργούς. Θα γίνει για άλλη μια φορά

κεντρικό πρόσωπο στις προσπάθειες για ανάπτυξη της τυπογραφίας, αυτή τη φορά της ιδιωτικής, στο Ναύπλιο, όπου με πρωτοβουλία του Κωνσταντίνου Δημάδη ιδρύεται το 1828 το πρώτο ιδιωτικό τυπογραφείο. Το 1829-1833 θα συνεργαστεί με τους Κωνσταντίνο Ιωαννίδη και Γεώργιο Αθανασιάδη Μελισσαγιά, ενώ το 1833 μαζί με τον Κ. Ιωαννίδη θα συνεχίσει την τυπογραφική του δραστηριότητα με την ίδρυση τυπογραφίας με την επωνυμία «Ο Κάδμος». Η τυπογραφία Τόμπρα-Ιωαννίδη θα ιδρύσει τμήμα της στην Πάτρα (1836-1839).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Στεφ. Καββαδάς, «Κωνσταντίνος Τόμπρας, ο πρώτος Εθνικός τυπογράφος της Επανάστασης», π. *Χιακή Επιδείξις*, τχ. 38 (1975)-Ν.Ε. Σκιαδάς, *Χρονικό της Ελληνικής Τυπογραφίας*, τ. 1-3, Αθήνα, Gutenberg, 1981-1982· Klimis Mastoridis, *Casting the greek newspaper*, Θεσσαλονίκη 1999.

ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Τράκας, Αλέκος

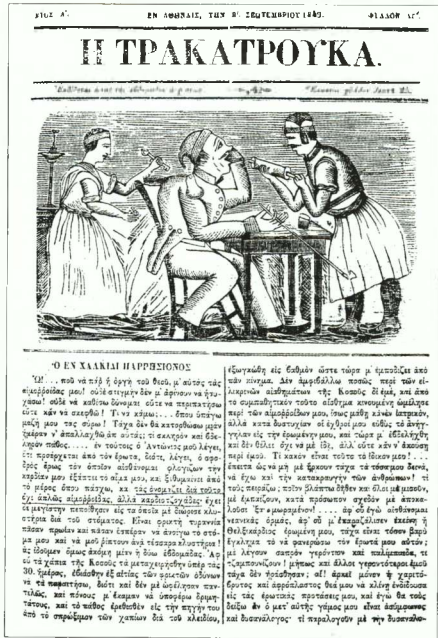
(Λιλαία/Αγόριανη Παρνασίδα, 1925- Αθήνα, 1988). Δημοσιογράφος. Εργάστηκε στις ημερήσιες εφημερίδες του Βόλου **Θεσσαλία* και **Ταχυδρόμος* (1947-1952) και στην εβδομαδιαία εφ. **Θάρρος* (1952-1955).

Από το 1956 έως τη δικτατορία του 1967 εξεδίκε την εβδομαδιαία εφ. *Φως*. Στη συνέχεια εγκαταστάθηκε στο τουριστικό έντυπο *Διακοπές* του Δημοσιογραφικού Οργανισμού Λαμπράκη, ενώ παράλληλα συνεργαζόταν με το π. **Ταχυδρόμος*. Από το 1974 έως τον θάνατό του εργάστηκε στην εφ. Η **Καθημερινή* ως τουριστικός κυρίως συντάκτης. Πραγματοποίησε αναριζήματα ταξίδια σε πολυάριθμες χώρες Ανατολής και Δύσης, πήρε συνεντεύξεις από προσωπικότητες της εποχής και ήταν προσωπικός φίλος του προέδρου Μακαρίου.

Υπήρξε μέλος της Ένωσης Συντακτών ημερησίων εφημερίδων Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδας και Εύβοιας (1953-1979) και της ΕΣΗΕΑ (1979-1988), Διακρινόταν για ζήλο στο επάγγελμα και μαχητικότητα. Κατά τα χρόνια της Κατοχής έλαβε μέρος στην Αντίσταση, ακολουθώντας τον Άρη Βελουχιώτη στα βουνά της ελευθερίας Ελλάδας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*, τ. Β', σσ. 559, 586-588.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Η Τρακατούκκα

Εκδίδεται τρεις του μηνός αορίστως, Αθήνα, Σεπτ. 1848-Ιούν. 1853, αρ. φ. 1-169. Ως «υπεύθυνοι συντάκται» της έκδοσης αναγράφονται εκ περιτροπής οι Γ. Σερμιδάης, Δ. Ιωάννης, Στ. Ευσταθίου, Κ. Ρήγας, Ν. Μπρούσαλης, Ν. Αγγελίδης, Σ. Βοϊκόπουλος (ποιητής) και Νικόλαος Μπύλλερ, Τετρασέλιδα, διαστάσεων 30x20 εκ.

Πραγματικός εκδότης και υπεύθυνος για τη σύνταξη του περιοδικού ήταν πάντα ο Ν. Μπύλλερ ή Παυλίδης, του οποίου το όνομα αναφέρεται sporadικά καθ' όλη τις χρονικές περιόδους της έκδοσης, καθώς είναι πάγια συνήθεια της εποχής η εναλλαγή διαφόρων ονομάτων ως υπευθύνων, για τις ανάγκες του ποιικικού και αστικού ελέγχου. Το όνομα του Μπύλλερ αναγράφεται από το φ. 88 του έτ. Β' (3 Δεκ. 1850) και από το φ. 101 (17 Σεπτ. 1851) επανεμφανίζεται το όνομα του Ν. Μπρούσαλη. Κατά το έτ. Α' της έκδοσης κυκλοφόρησε πότε «τρεις του μηνός, αορίστως», άλλοτε «δύς της εβδομάδος, αορίστως» ή «αορίστως» και «εκτάκτως» κατά τα επόμενα χρόνια. «Άπαξ της εβδομάδος» κυκλοφόρησε για ένα διάστημα κατά το έτ. Β', ενώ η αρίθμηση της μέχρι το έτ. Δ' αναγράφεται με αρχαίους ελληνικούς χαρα-

κτήρες, δυσχεραίνοντας την ταξινόμηση με τις συχνές τυπογραφικές και συντακτικές αβλεψίες.

Η εμφάνιση του περιοδικού αρχικά δύμιζε τετρασέλιδο δελτίο, χωρίς σταθερό λογότυπο. Από το έτ. Β' όμως έτος ο τίτλος του περιοδικού αναγράφεται σε «ειλητόριο» που ξεδιπλώνει διάβολος πίσω από έναν καθισμένο «εφημεριδογράφο». Κάτω απ' αυτό σημειώνεται ο υπότιτλος, «Αφοβία μεγίστη το φοβείσθαι την Τρακατρούκα», ο οποίος αποδίδεται εν παρενθέσει, στον πρώτο υπεύθυνο συντάκτη του περιοδικού Γ. Σεργιάδη «εκ φιλοσόφων φιλόσοφον». Κατά το έτ. Δ' (Νοέ. 1851) το λογότυπο παριστάνει διμόρφο σκίτσο κάτω από την απειλή ομπρέλας που κρατά μία «γραιά», κατά το πρότυπο των αρχαίων Ερινύων, σταθερό γελοιογραφικό σύμβολο λαϊκής τιμωρού.

Σατιρικό περιοδικό, είναι η πρώτη ελληνική περιοδική έκδοση που δημοσίευσε πολιτικές γελοιογραφίες, όλες χαραγμένες στο ξύλο από τους πρώτους απόφοιτους της Ξυλογραφίας στο «Βασιλικόν Σχολείον των Τεχνών» της Αθήνας. Ο ίδιος ο Μπύλλερ ήταν και χαράκτης και δημοσίευε σατιρικούς στίχους ή και σατιρικά σχόλια εναλλάξ με τους λοιπούς «συντάκτες», ασκώντας πολεμική εναντίον των «συνταγματικών» και υπέρ της μοναρχίας του Όθωνα. Γελοιογραφίες και σατιρικά πεζά και ποίημα είχαν σταθερούς στόχους τον ποιητή Αλέξανδρο *Σούτσο, τον εκδότη της εφ. *Αιών, Ιωάννη *Φιλήμονα, τους «Ναπιστάς» (ρωσόφιλους) και, λίγο πριν διακόψει την κυκλοφορία του, τον εκδότη του σατιρικού *Δημόκριτου. Ν. Βρατάσιου που είχαν ταχθεί εναντίον του «Αυτοκεφάλου» της Ελληνικής Εκκλησίας. Από ένα σχόλιο του π. Δημόκριτος (Σεπτ. 1850) προκύπτει ότι η Τρακατρούκα ή ήταν όργανο του υπουργού Οικονομικών και Εξωτερικών της δεύτερης κυβέρνησης Α. Κριεζή, Πέτρου Δελιγιάννη, ο οποίος χειριζόταν το εκκλησιαστικό ζήτημα στην Κωνσταντινούπολη ή το χρηματοδοτούσαν οι Βουαροί λόγω οικονομικού δεσμού με τον εκδότη της.

Η σχέση του Μπύλλερ με την «καμαρίλα», όπως χαρακτηρίζαν τους ανακτορικούς κύκλους, δεν τον εμπόδιζε ωστόσο να σατιρίζει ανελέητα τα «διαπλεκόμενα» ανάμεσα στις κυβερνήσεις και τους εκδότες των εφημερίδων, καθιερώνοντας γι' αυτούς και τον γελοιογραφικό τύπο του «εφημεριδογράφου», συνήθως διπρόσωπο και καλοδρεμιόνο. Η Τρακατρούκα ήταν το μόνο περιοδικό που δεν βρισκόταν σε εμπόλεμη κατάσταση με τους συνδρομητές του. Είχε καθιερώσει μάλιστα και το πιστοποιητικό απορίας για όσους δεν είχαν την δυνατότητα να καλύψουν τους οικονομικούς όρους της συνδρομής. «Όσοι εκ

των συνδρομητών», έγραφε, «είναι πένητες [...] δύνανται να παρουσιάσουν πιστοποιητικά πενίας επί χαρτσόσημου μιας δραχμής και επικυρωμένα παρά του Δημάρχου μεθ' όλων των τυπικών της ισχύος» (Τρακατρούκα, έτ. Ε', αρ. φ. 36, 17 Σεπτ. 1849).

Στα τελευταία τεύχη, κατά τους πρώτους μήνες του 1853, η Τρακατρούκα έγινε περισσότερο δημοσιογραφικό περιοδικό και λιγότερο σατιρικό, δημοσιεύοντας αναλύσεις εξωτερικής πολιτικής προκειμένου να εξηγήσει τους λόγους για τους οποίους οι Έλληνες δεν θα έπρεπε να είναι ρωσόφιλοι. Στο φ. 169 (21 Φεβρ. 1853) με πρωτοσέλιδο αρθρίδιο, αναγγέλλει τη διακοπή κυκλοφορίας του περιοδικού ως Τρακατρούκα και την έκδοση του ως Ανατολικός Παρατηρητής, εξηγώντας ότι ο «εξ ανατολών κίνδυνος» δεν είναι μόνο η Τουρκία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΣΗΕΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Σαπρανίδης, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας. 3000 χρόνια αμφοσήθησης*, Αθήνα 2001, σ. 60-62, 71-72.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΑΠΡΑΝΙΔΗΣ

Τραπεζικό Βήμα

Μηνιαίον Όργανον Τραπεζούπαλληλικών Συμφερόντων, Αθήνα, 1955-2000: περ. Α', 1955, αρ. φ. 1-3· περ. Β', 1962-1967, αρ. φ. 1-100· περ. Γ', 1974-2000, αρ. φ. 1-302. Εκδότης: Σώτος Κλήμης (έως το φ. 52). Διευθυντής: Βαγγέλης Τσακίρης, πρώην εκτελεστικός σύμβουλος της ΟΤΟΕ (Ομοσπονδία Τραπεζούπαλληλικών Οργανώσεων Ελλάδος) και γενικός γραμματέας του Συλλόγου Υπαλλήλων Ιονικής-Λαϊκής Τράπεζας (περ. Β' και Γ'). Μηνιαία (περ. Α') / δεκαπενθήμερη και μηνιαία (περ. Β' και Γ'), οκτασέλιδη (περ. Β') / εξασέλιδη και δεκαεξασέλιδη (περ. Γ'), εξάστηλη και οκτάστηλη, διαστάσεων 48x34 εκ. / 58x41 εκ. Τιράζ: 10000 φ. Τυπογραφείο: Κ. Κεσανιώτης (έως το φ. 32), Δ. Μουσουλιώτης (έως το φ. 55), Δ. Αντωνιάδης (έως το φ. 100). Γραφεία: οδ. Κρατιών 7 και Αθηνάς (Αθήνα).

Αρχικά σε απλή καθαρεύουσα, στην πορεία υιοθέτησε τη δημοτική. Κυκλοφόρησε κατά την περίοδο των ζυμώσεων για τη δημιουργία της ΟΤΟΕ και των κινητοποιήσεων για το ασφαλιστικό. Καθαρώς συνδικαλιστική και δημοσίευε τα αιτήματα των εργαζομένων, ειδήσεις για τις κινητοποιήσεις και άλλα συνδικαλιστικά θέματα. Η δεύτερη περίοδος έκδοσης συμπίπτει με την άνοδο των εργατικών συνδικαλιστικών αγώνων το 1962. Στο πρώτο φύλλο αυτής της περιόδου, σημειώνεται ότι: «Επί τη επανεκδόσει μας, θεωρούμεν επιβεβλημένον να τονίσωμεν εν και μόνον. Ότι διά τους τραπεζούπαλληλους εκδιδό-

μεδα, την πρόσσιπιν των δικαίων αιτημάτων μας επιδιώκομεν και δι' εαυτήν δ' αγωνιστοόμεν με όλες μας τας δυνάμεις. Συνεπώς μόνον εις τους τραπεζοϋπαλλήλους προσβλέπομεν με εμπιστοσύνην, ότι θα εκτιμήσουν την προσπάθειάν μας και θα μας παράσχουν την δυνατότητα δια περαιτέρω βελτίωσιν της εφημερίδος, δια περαιτέρω άνοδον του αγώνος μας δια τα απαραίραπτα δίκαια των μοχλούντων δια την πρόοδον των τραπεζών, και γενικώτερον της Οικονομίας μας, τραπεζοϋπαλλήλων». Η γραμμή της εφημερίδας ήταν και παρέμενε αμχητική, χωρίς συμβιβασμούς. Ο Β. Τσακίρης εξορίστηκε στη Γυάρο από το καθεστώς της στρατιωτικής δικτατορίας 1967-1974 και όταν επέστρεψε από την εξορία αρνήθηκε να εκδώσει την εφημερίδα υπό λογκκρισία.

Παρ' όλο που η φιλοσοφία της εφημερίδας ήταν αριστερή και προωδούσε «γραμμή ταξικης πάλης», στο επίπεδο της αρθρογραφίας ήταν πλουραλιστική. Η δεματολογία της περιλαμβάνει ειδήσεις για τα τεκταινώμενα στον συνδικαλιστικό χώρο των τραπεζών (γενικες συνελεύσεις συλλόγων προσωπικού των τραπεζών, συνεδριάσεις των διοικητικών συμβουλίων και άλλων οργάνων λήψης αποφάσεων των συλλόγων, συνεδριάσεις των διοικητικών οργάνων της ΟΤΟΕ, καθώς και κάλυψη των γεγονότων στα συνδικαλιστικά πράγματα του χώρου των τραπεζών στην Κύπρο), ενημέρωση για τις συνδικαλιστικές εξελίξεις στους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας, άρθρα σχολιασμού και κριτικής της γενικότερης συνδικαλιστικής και πολιτικο-οικονομικής ζωής, μελέτες για διάφορα θέματα (τραπεζικό και φορολογικό σύστημα, δέατρο, κινηματογράφος, μουσική, λογοτεχνία, εικαστικές τέχνες κ.ά.). Περιλαμβάνονται επίσης ανταποκρίσεις από τα συνέδρια των διεθνών συνδικαλιστικών συνομοσπονδιών (Διεθνής Ελευθέρων Συνδικάτων, Παγκόσμια Συνδικαλιστική Ομοσπονδία, FΙΕΤ κ.ά.). Υπήρχαν, επίσης, έκτακτες εκδόσεις (στις περ. Β' και Γ').

Εκτός από τους άμεσους συνεργάτες της εφημερίδας, που οι περισσότεροι ήταν συνδικαλιστές/τριες του κλάδου, συνέβαλαν με άρθρα τους προσωπικότητες της οικονομικής και πολιτικής ζωής, καθώς και λογοτέχνες, ζωγράφοι και άλλοι καλλιτέχνες, τόσο από τον τραπεζικό κλάδο όσο και επαγγελματίες, όπως οι Στέλλα Καρυτινού, Γ. Ιμβριώτης, Ντ. Βλαχογιάννης, Α. *Αγγελόπουλος, Αδ. Πεπελάσης, Α. Μητροπούλος, Κ. Βενάρδος, Ορ. Χατζηθασιλείου, Ι. Αλευράς, Δ. Στρατής, Ανδ. Γεωργιάδης κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΓΚΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή οικογένειας Ευγγ. Τσακίρη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ευάγγ. Τσακίρης (επιμ.), *Τραπεζική Άνοιξη*. Αθήνα, εκδ. *Τραπεζικού Βήματος*, 1978 (συλλογή διηγημάτων, ποιημάτων και δοκιμίων από τραπεζικούς υπαλλήλους).

ΘΑΝΑΣΗΣ ΤΣΑΚΙΡΗΣ

Τραπεζικός Αγών

Εφημερίς Συνδικαλιστική, Όργανον των Συνταξιούχων και Εν Ενεργεία Τραπεζικών των Εν Ελλάδι Τραπεζών, Αθήνα, Οκτ. 1954 έως σήμερα [2005], αρ. φ. 1-584. Ιδρυτής: Κώστας Μαγκλιθέρας (απέβισε τον Ιαν. 1972). Εκδότης: Διονύσιος Μαγκλιθέρας (από τον Φεβρ. 1972). Ιωσηφίνα Τομελίτου-Καστορινή (Φεβρ. 2000 έως σήμερα). Διευθυντής έκδοσης: Χρήστος Καστορινής. Μηνιαία, τετρασέλιδη / οκτασέλιδη / δωδεκασέλιδη (μετά το 2000), πεντάστιχη, διαστάσεων 48x34 εκ. / 58x41 εκ. Συδρομές: 10 ευρώ. Γραφεία: οδ. Ακαδημίας 61. Ιστοσελίδα: www.trapezikosagou.gr

Είναι συνέχεια της εφημερίδας *Τραπεζικός Συνταξιούχος, Εφημερίς των Συνταξιούχων των Εν Ελλάδι Τραπεζών* (Αθήνα 1953-1954), την οποία ο πρώτος εκδότης αποφάσισε να επεκτείνει σε θέματα των εν ενεργεία.

οπότε και τη μετονόμασε σε *Τραπεζικό Αγώνα*. Σε απλήκαθαρεύουσα, σταδιακά από τη Μεταπολίτευση και ύστερα υιοθετήθηκε η δημοτική χωρίς ακρότητες. Αρχικά κάλυψε θέματα που σχετίζονταν περισσότερο με τη δράση των επιμέρους συλλόγων του κλάδου και μετά το φ. 8 άρχισε να προβάλλει σε περίοπτη θέση τη δράση της ΟΤΟΕ (Ομοσπονδία Τραπεζοϋπαλλήλικών Οργανώσεων Ελλάδος).

Η ύλη της περιλάμβανε επίσης ειδικότερα αιτήματα που για πρώτη φορά διατυπώνονταν στον κλάδο, όπως η ίση αμοιβή για τις γυναίκες, η προστασία της μητρότητας και η δίκαιη ασφαλιστική μεταχείριση, καθώς και θέματα όπως η συμπαράσταση στον αγώνα του κυπριακού λαού ή η εξομείωση των μισθών και των συντάξεων με την ΕΤΕ (Εθνική Τράπεζα Ελλάδος) και την Τράπεζα της Ελλάδος. Προέβαλλε τα θέματα με τρόπο «πολύπλευρο, σφαιρικό, αντικειμενικό, υπεύθυνο» και η στρατηγική της ήταν μεταρρυθμιστική. Εκτός αυτών η εφημερίδα προσέβαινε σε έκτακτες εκδόσεις, ειδικές εκτυπώσεις για θέματα κανονισμών κ.ά. Επίσης, τον Οκτώβριο 1967 προκήρυξε διαγωνισμό μεταξύ των υπαλλήλων, με θέμα «Ο ρόλος του τραπεζικού υπαλλήλου εις τον σύγχρονον οικονομικόν βίον», και τον Ιανουάριο 1970 με θέμα την ανάπτυξη των τραπεζών.

Εκτός από τους άμεσους συνεργάτες της εφημερίδας, που οι περισσότεροι ήταν συνδικαλιστές/τριες του κλάδου, συνέβαλαν με άρθρα τους προσωπικότητες της οικονομικής και πολιτικής ζωής καθώς και λογοτέχνες, ζωγράφοι και άλλοι καλλιτέχνες, τόσο από τον τραπεζικό κλάδο όσο και επαγγελματίες, όπως οι Αδ. Πεπελάσης, Χ. Παπαμάργαρης, Ι. Στουρνάρας, Στέλλα Καρυτινού κ.ά.

Από το 2000 η έκδοση της εφημερίδας υπό τη νέα διεύθυνση αναβαθμίστηκε ποιοτικά και αισθητικά. Στόχος της εκδοτικής προσπάθειας είναι «η προάσπιση των καλών εννοουμένων συμφερόντων των εργαζομένων στις Τράπεζες, του υγιούς τραπεζοϋπαλλήλικού κινήματος αλλά και των Τραπεζών ως οικονομικών οργανισμών-ομίλων και της εθνικής οικονομίας γενικότερα». Το περιεχόμενο κάθε φύλλου, εκτός των τραπεζοϋπαλλήλικών θεμάτων, εμπλουτίστηκε με νομικά και οικονομικά θέματα, ενώ διευρύνθηκαν οι μόνιμες στήλες για τη δράση των εν ενεργεία και συνταξιοδικών συλλόγων της ΟΤΟΕ και της ΟΣΤΟΕ, την αναφορά στο γεγονός του μήνα στον χώρο των συλλογικών εκφράσεων, τη νομική στήλη με δικαστικές αποφάσεις τραπεζοϋπαλλήλικού ενδιαφέροντος (απολύσεις, προαγωγές,

συνδικαλιστικές διώξεις κ.ά.), νομοθεσία, ερμηνεία, αποφάσεις αρμοδίου υπουργείου) Απασχόλησης.

Επίσης περιλαμβάνονται ειδήσεις, δραστηριότητες, από τον χώρο των τραπεζών (νέα προϊόντα, αποφάσεις γενικών συνελεύσεων κ.ά.), τον αθλητισμό στις τράπεζες, λογοτεχνία, ποίηση και τέχνες από τον χώρο των εργαζομένων στις τράπεζες (εκδόσεις, εκθέσεις κ.ά.), καθώς και συνεργασίες με διαπρεπείς εργαζόμενους, νομικούς, οικονομολόγους και συνδικαλιστές. Γίνεται, επίσης, αναδρομή στο παρελθόν με τη στήλη «Πριν 30 Χρόνια» και αναφορά στο πολιτικό, οικονομικό και συνδικαλιστικό ημερολόγιο του μήνα που πέρασε.

Με την ευκαιρία του εορτασμού των 50 χρόνων από την έκδοση του *Τραπεζικού Αγώνα*, η εφημερίδα εξέδωσε διβλίο που περιλαμβάνει όλες τις συλλογικές συμβάσεις που υπέγραψε η ΟΤΟΕ με τις διοικήσεις των τραπεζών από τη Μεταπολίτευση και εντεύθεν, με ένα χρηστικό ευρετήριο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. Αρχείο εφ. *Τραπεζικός Αγών*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χρ. Καστορίνης, 1974-2003. 30 Χρόνια Συλλογικών Διαπραγματεύσεων στον Τραπεζικό Κλάδο. Αθήνα, εκδ. *Τραπεζικός Αγών*, 2004.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΤΣΑΚΙΡΙΠ

Τραπεζικός Συνταξιούχος, 1953-1954

βλ. *Τραπεζικός Αγών*, Αθήνα 1954-σήμερα

Τραπεζική

Εφημερίδα του Συλλόγου Υπαλλήλων Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος. Αθήνα, 1934-1942 και 1944 έως σήμερα [2005]. Εκδότης: ο εκάστοτε πρόεδρος του Συλλόγου. Μηνιαία, διεξέλιξη/ τετραεξέλιξη ανάλογα με τις ανάγκες της ύλης, πεντάστηλη. Τιράζ: αρχικά 2000 φύλλα που αυξάνονταν ανάλογα με την αύξηση των μελών του Συλλόγου. Διανεμύταν δωρεάν. Γραφεία: οδ. Σοφοκλέους 12-14. Αθήνα.

Αρχικά γραφόταν στην καθαρεύουσα αντανakλώντας την ιδιομορφία του Συλλόγου που διοικείτο μόνο από υψηλά ιστάμενα στελέχη της Εθνικής Τραπέζας στις εκλογές του οποίου είχαν δικαίωμα ψήφου μόνο οι μόνιμοι υπάλληλοι και οι υπάλληλοι των καταστημάτων της τράπεζας στο λεκανοπέδιο της Αθήνας. Επίσης, πρέπει να τονιστεί ότι ο Σύλλογος και η εφημερίδα δεν κάλυπταν τις κατηγορίες των εισπρακτόρων και κλητήρων, καθώς και των γυναικών γραμματέων και δακτυλογράφων.

Παράλληλα με τη συνδικαλιστική ύλη της εφημερίδας (προβολή των αιτημάτων των υπαλλήλων

σχετικά με τις αμοιβές και την ασφάλιση), σημαντικό θάρρος δινόταν στη λειτουργία της ως επιστημονικού εντύπου, στο οποίο δημοσιεύονταν αναλύσεις για την οικονομία γενικά αλλά και για την τραπεζική οικονομία ειδικά. Συνδύαζε δηλαδή τη συνδικαλιστική και την «τεχνοκρατική» οπτική. Στη συνέχεια υποχώρησε ο «τεχνοκρατικός» χαρακτήρας και αυξήθηκαν οι στήλες της λογοτεχνίας, των καλών τεχνών και εν γένει οι πολιτιστικές αναφορές. Από τις σελίδες της εφημερίδας εκφράστηκαν διάφοροι παράγοντες της πολιτικής και οικονομικής ζωής με πιο γνωστό τον πρωθυπουργό της Ελλάδας Αλέξανδρο Κοριζή, ο οποίος είχε διατελέσει γενικός γραμματέας του Συλλόγου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Σύλλογος Υπαλλήλων Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος (υπεύθυνος: Αλέξανδρος Κράσος).

ΘΑΝΑΣΗΣ ΤΣΑΚΙΡΗΣ

Τριανταφυλλίδης, Νεοκλής.

(Κωνσταντινούπολη, < > - < >, < >) Λογοτέχνης, δημοσιογράφος. Στην Κωνσταντινούπολη είχε αναλάβει το 1917 τη διεύθυνση του φιλολογικού π. *Επιθε-*

ώρησις. Στο Μπουένος Άιρες όπου μετανάστευσε το 1923 εργάστηκε για αρκετά χρόνια ως γραμματέας της ελληνικής πρεσβείας.

Το 1924 ανέλαβε τη διεύθυνση της παροικιακής εφ. **Πατρίς* που εκδιδόταν στο Μπουένος Άιρες και τον Αύγουστο 1926 αγόρασε την εφημερίδα συνεταιρική με τους Ιωάννη Κασαπίδη και Ανδρέα Φόνσο. Κατά το διάστημα 1931-1936 έζησε στην Αίγυπτο, όπου με το ψευδώνυμο «Ν. Ρόδης» δημοσίευσε δοκίμια, κριτικές και διηγήματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πλ. Φιλιππίδης, *Εμπορικός και κοινωνικός οδηγός των Ελλήνων της Νοτίου Αμερικής*, Μπουένος Άιρες 1938, σ. 125.

ΜΑΡΙΑ ΔΑΜΗΛΑΚΟΥ

Τριανταφυλλίδης, Σοφοκλής

(Τραπεζούνα, 1862 - Θεσσαλονίκη, 1929). Διαπρεπής νομομαθής, μαχητικός δημοσιογράφος, εκδότης, πολιτευτής των Φιλελευθέρων και αγωνιστής της «αγροτικής ιδέας», καθώς συντέλεσε στην απαλλοτριώση των τσιφλικιών στη Θεσσαλία. Είχε σπουδάσει στη Μεγάλη του Γένους Σχολή στο Φανάρι. Σε νεαρή ηλικία ήλθε με άλλους συμμαθητές του στην Αθήνα και μετέβη σε εθελοντικό επαναστατικό σώμα, το οποίο έφθασε στο Πήλιο και πήρε μέρος το 1878 στις μάχες της Μακρινίτσας, όπου και τραυματίστηκε.

Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και ταυτόχρονα εργαζόταν ως συντάκτης στην εφ. **Καιροί*. Δικηγόρησε στον Βόλο και διακρίθηκε στην ευρύτερη περιφέρεια της Θεσσαλίας. Το 1900 εξέδωσε την εφ. **Πανθεσσαλική* του Βόλου (1900-1912), με την οποία έκανε αγώνες υπέρ των λαϊκών δικαίων και κυρίως υπέρ του αιτήματος των αγροτών για απαλλοτριώση των τσιφλικιών, με συνθήματα «Κάτω τα τσελιγκάτα», «Κάτω τα τζάκια». Παράλληλα, περιέτρεχε τα χωριά της Θεσσαλίας για φλογερά κηρύγματα και για διάδοση της σηροτροφίας και καπνοφυτείας, μοιράζοντας ο ίδιος σπόρους στους γεωργούς.

Το 1902 εκπροσώπησε τη Θεσσαλία στο πρώτο πανελλήνιο γεωργικό συνέδριο, όπου αγόρευσε με θέμα «Η γη ανήκει στους καλλιεργητάς». Το 1906 εξέδωσε τη μελέτη *Οι κολίγοι εν Θεσσαλία* και τον ίδιο χρόνο ίδρυσε στον Βόλο τον πρώτο Σύλλογο Φιλελευθέρων. Το 1907 οργάνωσε την πρώτη κα-

πνευματική απεργία του Βόλου. Από το 1903 έως το 1907 έδρασε ως αντιπρόσωπος του Μακεδονικού Κομιτάτου. Το 1910 εξελέγη βουλευτής επικεφαλής 48 θεσσαλών βουλευτών. Το 1911, ύστερα από δικές του ενέργειες, απαγορεύτηκε με νόμο του Ελ. Βενιζέλου η έξωση των κολίγων. Το 1913 ο Τριανταφυλλίδης εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη, όπου δικηγόρος έως τον θάνατό του, το 1929.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κολιού. *Γυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*. τ. Α΄, σσ. 109, 177, 180, 183, 209, 212-221.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Τριαντάφυλλος, Κλεάνθης

(Σίφνος, γύρω στα 1850 - < > 1889). Ποιητής, μεταφραστής και δημοσιογράφος, εκδότης της πολιτικο-σατιρικής εφ. **Ραμπαγιάς* (της οποίας χρησιμοποίησε τον τίτλο και ως προσωπικό του ψευδώνυμο). Μετά τις εγκύκλιες σπουδές στη γε-

νείτερή του, διορίζεται δάσκαλος στην Άνδρο, για να βρεθεί το 1877 στην Κωνσταντινούπολη, όπου επιδίδεται στην ποίηση και τη δημοσιογραφία. Καταδικασμένος σε θάνατο και καταζητούμενος από τις τουρκικές αρχές για εξύβριση του σουλτάνου, κατορθώνει την ίδια χρονιά να διαφύγει στην Αθήνα, όπου εκδίδει ανωνύμως και τη δεκαεξασέλιδη ποιητική συλλογή του *Πανόραμα Αφροδίτης* (1877).

Λίγο αργότερα, σε συνεργασία με τον Βλάση *Γαβριηλίδη, γνώριμό του από την Κωνσταντινούπολη, αρχίζει να εκδίδει τον *Ραμπαγιά* που από το πρώτο του τεύχος (14 Αυγ. 1878) θα υποστεί διώξεις, καθώς το πρωτοσέλιδο άρθρο του «Διατί Ραμπαγιάς;» θεωρείται προσβλητικό για τον βασιλιά Γεώργιο. Μόνο εκδότης του *Ραμπαγιά* μετά την αποχώρηση του Βλάση Γαβριηλίδη (1880), ο Τριαντάφυλλος θα συνεχίσει τη δημοσιογραφική του δραστηριότητα στην Αθήνα, συναντώντας όμως ολοένα και περισσότερες δυσκολίες. Αν, κατά τη δεκαετία του 1880, επιβάλει δυναμικά την πολιτική και πνευματική παρουσία του, οδηγείται όμως ταυτόχρονα στο αδιέξοδό του. Τον Μάιο 1881, μετά από δημοσίευση στίχων του που θεωρήθηκαν και πάλι προσβλητικοί για τον βασιλιά, κλείνεται για έναν μήνα στις φυλακές του Κόκλα.

Το 1887, ύστερα από οκτάμηνη διακοπή του *Ραμπαγιά*, όταν τον επανεκδίδει με νέο υπότιτλο («εφημερίς πολιτική, φιλολογική και εντράτελος»), η στενή συνεργασία του με τον μαχητικό Ρόκκο Χοϊ-

δά αποβαίνει μοιραία. Έτσι, συνεχίζοντας και εντατικοποιώντας τις αντιμοναρχικές τους επιδιέσεις, οι δύο άνδρες καταγγέλλονται «επί εξυβρίσει του Βασιλέως των Ελλήνων» και καταδικάζονται, τον Μάιο 1889, από το κακουργιοδικείο της Άμφισσας, ο μεν Χοϊδάς σε τρία ο δε Τριαντάφυλλος σε επτά χρόνια κάθειρξη. Είναι το τέλος. Εξουθενωμένος από τις ταλαιπωρίες, τα οικονομικά του προβλήματα, την αρρώστια, την αίσθηση της εγκατάλειψης και την προοπτική της μακρόχρονης φυλάκισής του, ο Τριαντάφυλλος αυτοκτονεί στις 29 Μαΐου 1889.

Όσο για τη γενικότερη προσφορά του ως πνευματικού ανθρώπου, θα μπορούσε κανείς να ξεχωρίσει στην περίπτωση του: α΄) τον ασματογράφο στιχουργό («τραγουδιστή» τον ονομάζει ο Κ. *Παλαμάς), δηλαδή τον ανακρεόντειο chansonnier που υμνεί με τολμηρούς στίχους τον έρωτα και το κρασί, β΄) τον μεταφραστή γάλλων ποιητών, όπως ο Βέρνγκερ ή ο Δέγουελε, ακόμη και μυθιστοριογράφων όπως ο Paul de Kock, και γ΄) τον αντιμοναρχικό δημοσιογράφο του, παρά τις πικρίες, τις δυσκολίες και τους κατατρεγμούς του, παραμένει έως το τέλος πιστός στα οράματά του και στις δημοκρατικές, λαϊκιστικές ή σοσιαλίζουσες επιλογές του. Αλλά αξίζει εδώ να προστεθεί και κάτι άλλο: ότι, φιλονεϊστής και φιλοπρόσδος, όπως επίσης και ο Γαβριηλίδης, ο Κλεάνθης Τριαντάφυλλος φιλοξένησε πρόθυμα στην εφημερίδα του και προώθησε, όχι μόνο τη δημοτική γλώσσα αλλά και πολλούς από τους πρωτοπόρους ποιητές της νέας γενιάς: τον Κωστή Παλαμά, τον Νίκο Καμπά, τον Γ. *Δροσίνη και άλλους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Στ. Ξένος, «Κλεάνθης Τριαντάφυλλος», εφ. *Ακρόπολις*, 26 Μαΐου 1889· Ι. Αρσένης, «Ο Ραμπαγιάς», *Ποικιλία Στοά* (1891), 191-192· Δ. Π. Ταγκοπούλου, «Ο Ραμπαγιάς», *Ποικιλία Στοά* (1891) 193-215· του ίδιου, *Φιλολογικά πορτρέτα*, Αθήνα 1922· Γ. Βαλέτας, «Ο αληθινός Ραμπαγιάς, Δοκίμιο ιστορικοκριτικής αποκατάστασης», *Νέα Εστία* (15 Φεβρ. 1964), 218-234· «Κλεάνθης Τριαντάφυλλος - Ραμπαγιάς, ο πρωτομάτυρας της Δημοκρατίας», *Επιθεώρηση Τέχνης*, τ. 19 (1964), 65-76· Α. Κουκούλας, «Κλεάνθης Τριαντάφυλλος-Ραμπαγιάς, Ο δημοσιογράφος, ο ποιητής, ο μαχητής», *Νέα Εστία* (15 Φεβρ. 1964), 215-217· Ελένη Πολίτου-Μαρμαρινού, «Η εφημερίδα Ραμπαγιάς 1878-1889 και η συμβολή της στην ανανέωση της νεοελληνικής λογοτεχνίας», *Παρνασσός*, τ. ΚΑ΄ (1979), 235-257· Δ. Σταμέλος, *Πρωτοπόροι και ήρωες της ελληνικής δημοσιογραφίας. Βλάσης Γαβριηλίδης Κλεάνθης Τριαντάφυλλος-Ραμπαγιάς*, Αθήνα 1982, σ. 91-151· Π. Νούτσος, «Ρόκκος Χοϊδάς και Ραμπαγιάς, Προβλήματα ερμηνείας», *Δελτίο Αναγνωστικής Εταιρίας Κερκύρας*, αρ. 22 (1988), 121-128· Λίνα Λούδη, *Περιεγλωττος Βασιλειον. Οι σατιρικές εφημερίδες και το εθνικό ζήτημα (1875-1886)*, Αθήνα 2002, σ. 33-43.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΟΥΣΑΛΑΣ

Τριανταφύλλου, Κώστας Ν.

(Πάτρα 1912-2002). Δικηγόρος, ιστορικός και δημοσιογράφος. Οι γονείς του κατάγονταν από τον Τολωφώνα Δωρίδος. Εργάστηκε ως δικηγόρος (1935-1973) στα δικαστήρια. Ως δημοσιογράφος από τα φοιτητικά του χρόνια (1929) δημοσίευσε στις εφημερίδες της Πάτρας πάμπολλες συνεργασίες, άρθρα, σημειώματα, επιστολές, κριτικές κ.ά. για τοπικά και για γενικότερα θέματα. Ωστόσο, δεν υπήρξε ποτέ επαγγελματίας δημοσιογράφος. Τον Ιανουάριο 1936 εξέδωσε την βραχυβία εβδομαδιαία προεκλογική εφ. Η Ενωτική, της οποίας κυκλοφόρησαν μόνον τρία φύλλα. Γι' αυτό ο Χρίστος *Ριζόπουλος όταν αναφερόταν σ' αυτήν την αποκαλούσε «ο Δάγκειος του Τριανταφύλλου» (από την επιδημία του τριήμερου δάγκειου πυρετού το 1936). Το 1937 εξέδωσε το π. *Αχαϊκά.

Διακρίθηκε ως ιστοριογράφος της Πάτρας και συνεισέφερε στη βιβλιογραφία της ιστορίας των νεότερων χρόνων πλήθος μονογραφιών, επιμελήθηκε την Γ' έκδοση της Ιστορίας της πόλεως των Πατρών του Στέφανου Θωμόπουλου με συμπληρώματα και προσθήκες και συνέγραψε και εξέδωσε το Ιστορικό Λεξικό των Πατρών που αριθμεί τρεις εκδόσεις (3^η συμπληρωμένη έκδοση 1995, 2 τ.). Ανέπτυξε και πολιτικές και κοινωνικές δραστηριότητες και επί πολλά χρόνια χρημάτισε διευθυντής της «Βιβλιοθήκης του Λαού». Εξελέγη επανειλημμένα δημοτικός σύμβουλος και μετέβη στις διοικήσεις φιλανθρωπικών ιδρυμάτων και πνευματικών σωματείων. Έλαβε πολλές διακρίσεις.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Τρίβολος

Μυτιλήνη, 24 Δεκ. 1931 - 25 Αυγ. 1939. αρ. φ. 1-354, 15 Μαρτ. 1940 - 29 Αυγ. 1941. αρ. φ. 355-418, 11 Ιουλ. 1952 - 6 Δεκ. 1952. αρ. φ. 419-435. Ίδιοκτήτης-διευθυντής: Στρατής Παπανικόλας. «Μεγάλη φημερίδα / Μισή μερίδα / Γέλοια και κλάματα / Πρώματα και δάματα / Χίλια εννιακόσια / και τριανταένα / τα λάδια ξεπεσμένα / κι' η λίρα πέντε γρόσια / το Δεκέμβρη μίνα / ο Λαός κρύνει / τον ταράζει η πείνα / φόρους δεν πληρώνει / Παραμονή Χριστουγεννα / το πρώτο φύλλο βγαίνει / κι ο κριδαρένιος ο καφές / κάθε πρωί ακριβαίνει / βγαίνει την Πέφτη. / Άλλοι στον κλέφτη / και κατεργάρι / πάρει δεν πάρει. / Στο Βουναράκι αν ανεβής / Σ'ένα' ανώνυμο δρομάκι / και σε καλυβοσιτάκι / Αστυνόμο, θα με βρής. / Η συνδρομή μας είναι μόνο / εκατό δραχμές το χρόνο / και το φύλλο μας κοστίζει / δύο δραχμές και τις αξίζει. / Το φύλλο έχει διευθυντή / υπεύθυνο συντάκτη / μα και αρχισυντάκτη / και για διορθωτή / πλανόδιο ανταποκριτή /

ρεπόρτερ και διαχειριστή / τον ιδιοκτήτη / τα έχει τζέμπια όλα / με τον πολυτεχνίτη / Στρατή Παπανικόλα. / Στης Σαπφώς το δρόμο / νούμερο δεκοχτώ / με το μπάμπια Ζωγράφο / τον αρχιτυπογράφο / τον "Τρίβολο" τυπώνω / κι' όλους σας χαιρετώ / Εκεί 'νε τα βραβεία / και τα τυπογραφεία / κατά τον Β.Ρ.Α.Σ.Ε. νόμο / για τον κυρ' Αστυνόμο / Μυτιλήνη, 24 Δεκεμβρίου 1931». Η αρχική αυτή διατύπωση της ταυτότητας της κράτησε έως το φ. 7 (τετρασελίδη, τετράστιλη, διαστάσεις 43x29 εκ.). Από το φ. 8 η ταυτότητα θα φέρει τα ακόλουθα στοιχεία: *Εύθυμο-Σατυρικό-Γελοιογραφικό Βδομαδιακό Περιοδικό, Μυτιλήνη, 12 Φεβρ. 1932. «Ιδιοκτήτης-Διευθυντής: Στρατής Παπανικόλας (Βουναράκι-Μυτιλήνη). Γραφεία και Τυπογραφεία: Πάροδος Αγίων Θεοδώρων. Πρώι-στάμενος τυπογραφείου: Θάνος Τσακίρης. Συνδρομές χρονατικές: Εσωτερικού δρχ. 100, Εξωτερικού δρχ. 250, τιμή φύλλου δρχ. 2. Οι συνδρομές προπληρώνονται». Άλλοι υπότιτλοι: *Εύθυμη-Σατυρική-Γελοιογραφική Βδομαδιακή Φημερίδα* (αρ. φ. 189, 8 Νοε.1935) *Λεσβικό-Σατυρικό-Γελοιογραφικό Βδομαδιακό Περιοδικό* (αρ. φ. 236, 30 Οκτ. 1936) στο επόμενο φύλλο αλλάζει το «Γελοιογραφικό» σε «Λογογραφικό» και προσδιορίζεται τελικά ως *Λεσβική Χιομοριστική-Λογογραφική Βδομαδιακή Επιδείωση* (από το φ. 273, 6 Αυγ. 1937) που θα*

διατηρηθεί έως το φ. 354, 25 Αυγ. 1939 που κλείνει, και θα συνεχίσει από το φ. 355, 15 Μαρτ. 1940 που ξαναρχίζει να εκδίδεται έως το φ. 418, 29 Αυγ. 1941, τελευταίο της περιόδου εκείνης, αφού το επόμενο (αρ. φ. 419, 14 Οκτ. 1941) το απαγόρευσε η λογοκρισία και ανάγκασε τον Παπανικόλα να σταματήσει την έκδοση. Όταν ξαναβγήκε, με ίδιο αρ. φ. 419 (1 Ιουλ. 1952) ο υπότιτλος ήταν: *Σατιρικό και Λαογραφικό Περιοδικό Έκδοση Εβδομαδιαία Έδρα: Μυτιλήνη και τα λοιπά στοιχεία: Υπεύθυνος Συντάξσεως: Στρατής Παπανικόλας-Βουναράκι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Κοσμάς Ρούκης - Αγ. Γεωργίου. Συνδρομές: εξάμηνης Λέσθου 45.000 δρχ. Εσωτερικού 50.000 δρχ. Εξωτερικού 150.000 δρχ. Τιμή φύλλου: 2.000 δρχ.*». Το τελευταίο φύλλο ήταν το φ. 435 (6 Δεκ. 1952), με την ύλη του φύλλου που θα έβγαине την 31^η Οκτ. 1952, που πρόλαβε η εκδημία του εκδότη, την προηγούμενη.

Ήταν εντελώς διαφορετικό, από τα πολλά σατιρικά περιοδικά που εκδόθηκαν στη Μυτιλήνη (*Μυτιληνίος, Σκορπιός, Βούρδουλας, Μασκαράς, Φουρτουήρα* κ.ά.), ίσως κάτι μοναδικό στην Ελλάδα. Με τσουχτερή σάτιρα, σε γλωσσικούς ιδιοματισμούς πολλών περιοχών του ηπαισίου, αλλά και με λαογραφικές προεκτάσεις, παροιμίες, παρμυθία, ανιγήματα κ.ά. Τα περισσότερα κείμενα –έμμετρα και πεζά– τα έγραφε ο Παπανικόλας είτε ως «Τιν’ς», σχολιάζοντας τα γεγονότα της εβδομάδας, έμμετρα, στην αγιασιώτικη διάλεκτο, είτε μιμούμενος με επιτυχία διάφορους γνωστούς τύπους, όπως τον Συρνυίο ζαχαροπλάστη Βαλάκη Αποίκο που καμάρωνε για τα κινηγητικά του κατορθώματα, τον δήμαρχο Πετρόπουλο και άλλους. Πολλοί αναγνώστες νόμιζαν ότι τα κείμενα αυτά τα έγραφαν οι ίδιοι οι σατιριζόμενοι. Στην αγιασιώτικη διάλεκτο έγραφαν και οι Στρατής Αναστασέλλης («Κοπς», «Μποτς») και ο Παπα-Χριστόφας Κανιμάς («Ξοφς», «Γιαννάτ’ς», «Γληγρό’ς»), ενώ στο νταμαδιώτικο ιδίωμα έδινε έξυπνες ιστορίες ο Πρόδρομος Τζώανος («Αγκάθ’», «Μιχαλ’ς»). Η επιτυχία μάλιστα της στήλης «Λόγοι μεγάλων ανδρών» φαίνεται και από το γεγονός ότι οι σατιριζόμενοι, γνωστοί παράγοντες της τοπικής κοινωνίας, δεν ενοχλούνταν καθόλου, αλλά αντίθετα διασκεδάζαν με τα πειράγματα.

Ανάμεσα στους συνεργάτες του *Τρίβολου* ήταν και οι Νίκος Σαραντάκος («Άγθος Αρούρης»), Σαράντης Αντωνάκης («Μπουτέλ»), Κώστας Βοβολίνης («Κώστας Δειλινός»), Γιάννης Βόμβας («Γιάννης Αλύτης»), Άλκης Γεωργαντέλλης («Γουραγός»), Τάκης Ελευθεριάδης («Π. Κεντρής»), Βαγγέλης

Καραγιάννης («Μούρτζουφλος»), Κώστας Μαλακός («Μεριστό»), Ελπίνωρ Σάββας («Μαρινέττι»), Δημήτριος Χατζηραφαήλ («Μήτρους», «Δ.Ρ.»), «του Δημητρέλ’»). Αλλά, ας σημειωθούν και τα ψευδώνυμα που χρησιμοποιούσε ο Παπανικόλας: «Τιν’ς», «Σ. Ακρογιάλης», «Σ. Κανιός», «Κατανάγκης», «Τρίβολος», «Χωρατατζής», «Τρίβιλέτος», «Βαρωνίσκη Σταμ.», «Ο Γυμνάσιος», «Ο ζήτουλας», «ο πάτερ Νικόλαος», «Σελεμεντές», «Πανοραματζής», «Παραμυθάς», «Ο Καζαμιάς», «Γιοβανάκης», «Β. Αποίκος», «Αόρατος Δύναμις», «Ν. Πετρόπουλος», «Νταή Παναής».

Ο *Τρίβολος* επανεκδόθηκε σε τρεις τόμους, με μικρότερο σχήμα (34x24 εκ.) το 1980 με πρόλογο του Γιώργου *Βαλέτα και επίλογο του Βαγγέλη Καραγιάννη.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΔΚΒΜ. ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Βαλέτας, *Αιολική Βιβλιογραφία*, Αθήνα 1939, λ/α 991, σ. 145· «Αφιέρωμα στον σατιρικό Στρατή Παπανικόλα», π. *Αιολικά Γράμματα*, τχ. 34 (Ιούλ-Αύγ. 1976)· Βαγγ. Καραγιάννης, *Ο Τρίβολος και η εποχή του*, *Στρατής Παπανικόλας, ο σατιρικός της Λέσθου*, Αθήνα 1977· Κ. Μίσιος, *Εφημερίδες, περιοδικά, προγράμματα Μυτιλήνης*, Μυτιλήνη 1989, λ/α 2, σ. 34· του ίδιου, *Φιλολογικά και πάρεργα της Μυτιλήνης*, Μυτιλήνη, 1996, σ. 277-315 (συγγραφικά ψευδώνυμα Μυτιληνίων 1800-1995)· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ’ (1991), 206, 207.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΙΟΣ

Τριγωνής, Αθως

(Βόλος, 1907 - Αθήνα, 1942), Δημοσιογράφος του Βόλου, με προύπηρεσία σε εφημερίδες των Αθηνών και του Παρισιού. Ήταν επιστήμων του επαγγέλματος, με επιτυχείς δημοσιογραφικές σπουδές στη Σορβόνη. Διακρίθηκε ως χρονογράφος, αρθρογράφος και ερευνητής ιστορικών θεμάτων στις τοπικές εφημερίδες **Ταχυδρόμος*, **Σημεία* και **Λαϊκή Φωνή*. Το 1934 εξέδωσε το βιβλίο *Χρονικά του Βόλου*, με πλήθος ιστορικών στοιχείων και χαριτωμένων αφηγήσεων. Κατά τον πόλεμο του 1940 υπηρέτησε στο τάγμα χιονοδρόμων. Στην Κατοχή, τον Σεπτέμβρη 1941, συνελήφθη στον Βόλο από τους Ιταλούς για ανάμιξη του στην οργάνωση, που φυγάδευε τους Άγγλους στη Μέση Ανατολή. Φυλακίστηκε και βασανίστηκε και στη συνέχεια μεταφέρθηκε στις φυλακές «Αβέρωφ»

στην Αθήνα, όπου δικάστηκε και καταδικάστηκε. Άρρωστος πλέον διακομίστηκε διαδοχικά στα νοσοκομεία «Ελπίς» και «Σωτηρία», όπου πέθανε στις 18 Απριλίου 1942. Στη συγγραφή του έργου της περιλαμβάνεται και η μετάφραση του έργου του Μ. Γκόρκι *Μάκαρ Τσουντρα*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*, τ. Α', σσ. 90, 282, 364, 371, 388, 416.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Τρικαλινά Νέα

Καθημερινή πρωινή εφημερίς Τρικάλων. Τρίκαλα, 11 Φεβρ. 1964 έως σήμερα [2005]. Εκδόθηκε από ομάδα δημοσιογράφων, τους Αλ. *Κορδαλή, Ευθ. Λώλη, Δ. Σαμπανίκο, και τον τυπογράφο Κ. Καπουντζή. Πρώτος διευθυντής της ο Αλ. Κορδαλής (1964-1985). Μετά τον θάνατό του η διεύθυνση της εφημερίδας περιήλθε στους Ευθ. Λώλη, Δ. Σαμπανίκο και Κ. Μπράβο. Καθημερινή, τετρασέλιδη / οκτασέλιδη / πολυσέλιδη, τετράστηλη, εκδόθηκε αρχικά σε μεγάλο σχήμα και ήδη πέρασε στο μικρό σχήμα έγχρωμης φωτοσύνδεσης. Τιμή φύλλου: από 1 δρχ. έως 0.75 ευρώ. Τυπώνεται στο τυπογραφείο της εφ. *Πρωινός Λόγος* (Τρίκαλα).

Αποτέλεσε ένα πείραμα δημοσιογραφικής αυτο-διαχείρισης εφημερίδας, που πέτυχε. Από το πρώτο της φύλλο είναι τοποθετημένη στον κεντροαριστερό πολιτικό χώρο, με μεγαλύτερη όμως προβολή στα τοπικά προβλήματα. Παρακολουθούσε επίσης τα διεθνή γεγονότα, όπως φαίνεται π.χ. από τίτλους άρθρων της: «Εδραϊώδη το επαναστατικό καθεστώς εις Λιβύη», «Τρεις επιθέσεις δια βομβών εναντίον πρεσβειών του Ισραήλ», «Το Ισραήλ ξανακτύπησε εκ νέου χδης εντός του αιγυπτιακού εδάφους», «Εις Ρωσικήν πρωτοβουλίαν ωφείλετο η συνάντησις Κοσύγκιν-Τσου εν Λάϊ», «Αι Ηνωμένα Πολιτεία εσκήρυναν την στάσιν των στο Βιετναμικό», «Ο πρόεδρος Νάσσερ ασθενεί σοβαρά», «Οι πρόεδροι Τίτο και Γουουιέσκου επιχειρούν την δημιουργίαν άξονος αδεσμεύτων χωρών εις τα Βαλκάνια», «Η ώρα δια την κατάπαυσιν του πολέμου στο Βιετνάμ έχει σημάνει» κ.ά.

Κατά τη διάρκεια της πολύχρονης κυκλοφορίας της, πέρασε τεχνικά από την τυπογραφία, τη λινοτυπία και τη φωτοσύνδεση, με επιμελημένη τεχνική εμφάνιση και άρτια –για εποχιακή εφημερίδα– δημοσιογραφική κάλυψη. Αναγκάστηκε να αναστείλει την έκδοσή της με στρατιωτική διαταγή (από τις 22 έως τις 28 Απρ. 1967) λόγω της δικτατορίας. Η μακρόχρονη παρουσία της ασκεί πάντα αποφασιστική παρέμβαση στα τοπικά, πολιτικά και κοινωνικά δρώμενα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1968-1970). ΔΒΤ. ΕΒΕ (1968-1969, 1970). ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Νίκη Κομπόση, *Η Ιστορία του Τρικαλινού Τύπου και η δημοσιογραφία*, Τρίκαλα 1989· Θεολ. Ι. Τριανταφύλλου, *Τα παλιά Τρίκαλα – Αναμνήσεις και ιστορήματα*, Τρίκαλα 1976.

ΕΥΘ. ΓΡ. ΛΩΛΗ

Το 3ο μάτι

Έκδοση Πνευματικής Καλλιέργειας και Τέχνης. Μουσική - Τέχνη - Ποίηση - Θέατρο - Εθνογραφία - Νέοι - Φιλοσοφία, Αθήνα, Οκτ. 1935 - [Σεπτ.] 1937, αρ. τχ. 1-12. Εκδότης: Ομάδα «Φίλων». Διευθυντής: Στρατής Δούκας. Επιμέλεια έκδοσης: Δημήτριος Πικιώνης, Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας, Σπύρος Παπαλουκάς και Σωκράτης Καραντινός (από τχ. 2 προστίθενται οι Τάκης Κ. Παπατσώνης, Μιχάλης Θ. Τόμπρος και Άγγ. Θεοδωρόπουλος. Στο τελευταίο τχ., ο Στρατής Δούκας ως μέλος της «Ομάδας»). Μηνιαίο αρχικά, στη συνέχεια με ακανόνιστη περιοδικότητα (κυκλοφορεί ένα διπλό, ένα τριπλό και ένα εξαπλό τχ.), χωρίς σελιδαρίδιμηση (σ. 1-309 στην ανατύπωση του ΕΛΙΑ), μονόστηλο, δίστηλο και τρίστηλο, διαστάσεων 28x21 εκ. Τιμή τεύχους: 5 δρχ. (50 δρχ. το τελευταίο, εξαπλό, τχ.). Τυπογραφεία: «Κύκλου».

Βραχυβίο, πρωτοποριακό εικαστικό και φιλολογικό περιοδικό που μαζί με τον *20^ο Αιώνα του Μιχαήλ Τόμπρου και την *Τέχνη του Ερρίκου Φραντζισκάκη αποτελούν τα μόνα εικαστικά έντυπα της δεκαετίας του 1930. Η παράλληλη κυκλοφορία τους φανερώνει μια έντονη δραστηριοποίηση του ελληνικού καλλιτεχνικού περιοδικού Τύπου, τις πα-

ραμονές του Πολέμου, ενώ και τα τρία εκφράζουν το ενδιαφέρον της σύγχρονης ελληνικής διανόησης για τις τάσεις της μοντέρνας δυτικοευρωπαϊκής τέχνης και, ταυτόχρονα, για την αξιοποίηση της ελληνικής παράδοσης.

Όπως επισημαίνεται στους προγραμματικούς στόχους του, η έκδοσή του αποσκοπεί να καλύψει ένα πνευματικό κενό, που συνίσταται αφενός στην έλλειψη ενημέρωσης για τις σύγχρονες καλλιτεχνικές τάσεις του εξωτερικού, και αφετέρου στην έλλειψη ενδιαφέροντος για την ελληνική παράδοση, λαϊκή ή λόγια. Έτσι, αναλαμβάνει να διαμεσολαθήσει για την εξοικείωση του ελληνικού (ειδικού) κοινού με τον «μοντερνισμό», και ακόμη να προβάλλει από την ελληνική παράδοση τα στοιχεία εκείνα που μπορούσαν να λειτουργήσουν ως γέφυρες με την Ευρώπη. Προηγούμενος όμως, χρειάζεται να διαμορφωθεί η αίσθηση μιας «συνέχειας» που να διέπει την πολυποικιλία ελληνική παράδοση, η οποία, εκ πρώτης όψεως, δίνει την εντύπωση ενός «μοναδικού, αλλά ασυνάρτητου μωσαϊκού» πολιτισμών.

Η επιλογή του ιδιόρρυθμου τίτλου αιτιολογείται ως εξής: «Όταν πρόκειται για τέχνη, και γενικότερα, όταν πρόκειται να γίνει κανείς απ' το τετριμμένο, τους κοινούς τόπους της καθημερινής ζωής, χρειάζεται μια δυνατώτερη, νέα, δραματικότερη Όραση. Χρειάζεται ένα Τρίτο Μάτι». Τα περιεχόμενά του καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα αναζητήσεων: αρχιτεκτονική, ζωγραφική, γλυπτική, λογοτεχνία (πρωτότυπη και μεταφρασμένη), φιλοσοφία, μουσική, χορός, εθνογραφία, λαογραφία, θέατρο, κινηματογράφος, σκηνοθεσία, μηχανάλυση, κριτική, «προβλήματα του τόπου μας». Ειδικά η ρητή δήλωση των εκδοτών ότι δεν σκοπεύουν να ασχοληθούν με το γλωσσικό ζήτημα, το οποίο είχε τόσο ταλανίσει την ελληνική πνευματική ζωή, κατά τα προηγούμενα χρόνια, προφανώς αποτελεί επιπλέον ένδειξη μιας στροφής που συντελείται ευρύτερα, στην Ελλάδα, κατά τη δεκαετία του 1930, από τον προγενέστερο εθνικό απομονωτισμό προς τις ευρωπαϊκές αναζητήσεις. Παράλληλα, όπως προκύπτει σαφώς από τις επιλογές των εκδοτών, η ελληνική παράδοση δεν παραγνωρίζεται, αντιθέτως οι «πηγαιές» και «πρωτότυπες» εκφράσεις της αποτελούν τον άλλο πόλο της «πρωτοπορίας». Όπως δηλώνεται «το Μέτρον της διαλογής θα είναι η Ποιότης του έργου και όχι το είδος της μορφής του».

Ήδη στο πρώτο τεύχος διαμορφώνεται το υπόβαθρο για την εκλεκτικιστική πρόσληψη του μοντερνισμού: ο Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας επιση-

μαίνει τα χαρακτηριστικά της «νέας τέχνης» και παρουσιάζεται η τάση του εσωτερικού μονολόγου στη λογοτεχνία. Τα επόμενα τεύχη είναι αφιερωμένα στη σχέση Φύσης και Τέχνης (αρ. τχ. 2/3), με συνεργασίες γύρω από την τοπογραφία, τη γεωλογία, τη «γεωγραφία» της τέχνης και τη γεωκλιματική θεωρία, και στην τέχνη του Λόγου (αρ. τχ. 4-6), με αποσπάσματα από το έργο βυζαντινών συγγραφέων, του Βιτσέντζο Κορνάρο, του Δ. Σολωμού, του στρατηγού Μακρυγιάννη, του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, καθώς και από λαϊκές φυλλάδες (Αίσωπος, Μπερτολδίνος, Καραγκιόλης, Χαλιμά) και από παιδικές ρήσεις. Το τελευταίο, εξαπλό, τεύχος είναι αφιερωμένο στον νόμο του Αριθμού στη Φύση και στην Τέχνη, και περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, αναφορές στην πυθαγόρεια «φιλοσοφία των αριθμών» και σε μαθηματικά θεωρήματα του Ευκλείδη με εφαρμογές στη μουσική.

Οι αισθητικές αναζητήσεις γύρω από την έννοια της «νέας τέχνης» αφορούν το «πνεύμα των μορφών», την «ελληνική γραμμή», τη «συναισθηματική τοπογραφία», τη γεωμετρική σκέψη και την αρχιτεκτονική ή χρωματική αρμονία στην τέχνη, τον ρυθμό στον Λόγο, δηλαδή περιορίζονται στην «πλαστική» γλώσσα και την τεχνική, χωρίς περαιτέρω προεκτάσεις του μοντερνισμού στον ευρύτερο ιδεολογικό ή κοινωνικό χώρο. Μέσα από τις σελίδες του διαφαίνεται ο θεωρητικός προβληματισμός των καλλιτεχνών-εκδοτών και για την τέχνη τους. Χαρακτηριστικές συνεργασίες είναι τα «Ιδεογράμματα της οράσεως» του Δ.Π. Πικιώνη, «Φύσις και Τέχνη» του Χατζηκυριάκου-Γκίκα, «Οι θεωρίες των αρμονικών χαραξων εις την αρχιτεκτονικήν» του αρχιτέκτονα Κωνστ. Α. Δοξιάδη κ.ά.

Εκτός από τους συντελεστές της έκδοσης, στους άμεσους ή έμμεσους συνεργάτες συγκαταλέγονται οι Περικλής Γιαννούπουλος, Ν. Καζαντζάκης, Ν. Καλαμάρας, Ζωή Καρέλλη, Σταυράκιος Κοσμάς (Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης), Γ. Σαραντάρης και Ρώμος Φιλόρας. Μεταφράζονται, μεταξύ άλλων, οι Η. Bergson (από τον Κ. Παπαλεξάνδρου), G. Apollinaire, L. Da Vinci (από τον Γ. Σαραντάρη), E. Dujardin (από τον Ν. Πεντζίκη), Elie Faure και Stéphane Mallarmé (από τον Κασάρα Εμμανουήλ), Le Corbusier, Aug. Rodin (από τον Π. Πρεβελάκη). Ο Τ.Κ. Παπατσώνης μεταφράζει Dante, Alfred Jarry, John Ruskin και James Joyce (απόσπασμα από τον *Οδυσσέα*). Δημοσιεύονται επίσης αποσπάσματα από αρχαίους Έλληνες συγγραφείς όπως ο Όμηρος, ο Πλάτωνας, ο Αριστοφάνης (από τον Α. Μελαχρινό). Αποσπά-

σηματα δημοσιεύονται ακόμη από θεωρητικά έργα των J. Gasquet-Paul Cézanne, W. Kandinsky και Paul Klee. Οι συνεργασίες συνοδεύονται από εικονογράφηση με χειρόγραφα, γεωμετρικά σχέδια ή έργα ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών.

Η διακοπή της έκδοσής του αποδίδεται σε «τεχνικούς λόγους», που μοιραία επέδρασαν και στο οικονομικό σκέλος και είχαν ως συνέπεια να πάρει η έκδοση πολύ γρήγορα τη μορφή περιοδικών τευχών όχι πια μηνιαίων, αλλά αφιερωμάτων σε κάποιο ειδικό θέμα κάθε φορά, τα οποία και εμφανίζονταν σε ολόένα και αριωτέρα χρονικά διαστήματα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ανατύπωση από το ΕΛΙΑ το 1982.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Τάσος Κόρφης, «Τρία θραχίβια περιοδικά του Μεσοπολέμου [Φιλική Εταιρία, Φραγκέλιο και Το 3ο μάτι] μιας σημαντικής καλλιτεχνικής συντροφιάς», π. *Γράμματα και τέχνες*, 72 (Νοέ.-Δεκ. 1994), σ. 44-47· Έλενα Χαμαλίδη, «Εικαστικός Περιοδικός Τύπος της δεκαετίας του '30», στον τόμο *Ο περιοδικός τύπος στο Μεσοπόλεμο*, Αθήνα 2001, σ. 235-250.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΛΟΥΔΗ

Τσαγγάρης ή Τσαγκάρης, Σπύρος

(Ζάτουνα, 1852 - Αθήνα, 1931). Εφημεριδοπώλης, ιδρυτής του πρώτου πρακτορείου διανομής Τύπου. Η πρώτη του απασχόληση, όταν έφτασε στην Αθήνα, ήταν η πώληση εφημερίδων. Την εποχή εκείνη οι εκδότες ήταν και οι ίδιοι διανομείς των δικών τους εφημερίδων. Σε πολύ νεαρά ηλικία, ο Τσαγγάρης συνέλαβε την ιδέα της οργανωμένης διανομής των εφημερίδων, τότε ακριβώς που εμφανίζονται οι πρώτες ημερήσιες. Έτσι το 1875, πήρε την απόφαση να συντονίσει την πώληση των εφημερίδων, κατ' αρχάς στην Αθήνα. Συνένωσε πολλούς μικρούς εφημεριδοπώλες και ανέπτυξε έτσι το πρώτο, στην Ελλάδα, οργανωμένο πρακτορείο εφημερίδων δίνοντας την επωνυμία «Σπύρος Τσαγγάρης».

Η πρωτοτυπία της λειτουργίας του πρακτορείου ήταν, λόγω έλλειψης κεφαλαίων, ότι οι εργαζόμενοι σε αυτό λάμβαναν, αντί αμοιβής, δωρεάν τροφή και στέγη. Στεγάζονταν, δε, σε χώρο, ο οποίος την ημέρα χρειαζόταν για γραφείο, το γνωστό «Τσαρδί» του Βαρθακείου. Καθώς ο Τσαγγάρης διέβλεπε ότι αυτή η επιχείρηση ήταν κερδοφόρος, το 1877 κατόρθωσε να συνενώσει και άλλους μικρούς εφημεριδοπώλες και να δημιουργήσει το «Κεντρικόν Πρακτορείον Εφημερίδων - Σπύρος Τσαγγάρης». Τα κέρδη που απέφερε το πρακτορείο ήταν πολλά και ο Τσαγγάρης ανέλαβε την αποκλειστική πώληση της μεγάλης

κυκλοφορίας σατιρικής εφ. **Παλιάνθρωπος* του Ι. *Βερβέρη. Την ίδια εποχή χρηματοδότησε την έκδοση της πολιτικοσατιρικής εφημερίδας του Βλάση *Γαβριηλίδη, **Μη Χάνεσαι* (1880), η οποία, το 1883, εξελίχθηκε στην εφ. **Ακρόπολις*.

Για την πορεία του Πρακτορείου ενδιαφέρουσες πληροφορίες παρέχει η έκδοση της Κεντρικής Διεύθυνσής του προς την Επιτροπή της Δ' Έκδοσης των Ολυμπίων του 1888 που δημοσιεύθηκε με τον τίτλο *Ο Εφημεριδοπωλικός Οργανισμός* (Αθήνα, 1888) και φέρει στην τελευταία σελίδα τις υπογραφές των μελών της: Σπ. Τσαγκάρης, Χρ. Παντούλιας, Π. Παρασκευόπουλος, Δ. Παπαδημητρίου ή Δράκος, Π.Χ. Πανουριάς και Κ. Δημητρακούλης. Η έκδοση αναφέρεται με λεπτομέρειες στη σύνθεση του Οργανισμού, τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του, την επέκτασή του στην επαρχία –απαριθμούνται περίπου 30 πόλεις– ή και σε ελληνικές κοινότητες του εξωτερικού (Αλεξάνδρεια, Κωνσταντινούπολη), καθώς και στη διαχείριση των οικονομικών του. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι από έξι παιδιά εφημεριδοπώλες το 1875, οι εργαζόμενοι αυξήθηκαν στους 387 το 1888· ταυτόχρονα τονίζεται η μέριμνα για «τους μικρούς αγώνας των αποκλήρων της κοινωνίας μελών» και για την επαγγελματική τους αποκατάσταση. Παράλληλα περιλαμβάνονται στατιστικά στοιχεία για την κυκλοφορία και τις πωλήσεις φύλλων στην Αθήνα και τον Πειραιά το 1888, δίνοντας συγκριτικούς αριθμούς για το αναγνωστικό κοινό και προβάλλοντας τη συμβολή του Πρακτορείου στην ανάπτυξη και διάδοση του αθηναϊκού Τύπου, με αποτέλεσμα την οπωσδήποτε «πνευματική επικοινωνία» του κέντρου με την περιφέρεια.

Το 1912 ο Τσαγγάρης δημιούργησε παράλληλα με το «Κεντρικόν Πρακτορείον Εφημερίδων-Σπύρος Τσαγγάρης», και ένα δεύτερο πρακτορείο με την επωνυμία «Εταιρεία Ελληνικού Τύπου» υπό τη διεύθυνση του Τάκη Πικραμένου. Στα υποπρακτορεία που άνοιξε συνεχώς, όπως αναφέρθηκε, τοποθετούσε ως μικρούς εφημεριδοπώλες ή πράκτορες αποκλειστικά και μόνον Γορτύνιους που κατάγονταν «εκ των δήμων Γόρτυνος, Δημητζίτης, Ηραίας και Τρικολώνων».

Από το 1925, μετά την αποχώρηση του Σπύρου Τσαγγάρη, τη διεύθυνση του πρακτορείου ανέλαβε ο δευτερός γιος του, Ιωάννης Τσαγγάρης, έως το 1929 που δολοφονήθηκε στη Θεσσαλονίκη και τη συνέχισε ο Ι. Αναγνωστόπουλος. Την περίοδο της Κατοχής, τα δύο πρακτορεία συνενώθηκαν και αποτέλεσαν την

«Εταιρεία Ελληνικού και Ξένου Τύπου», τον έλεγχο της οποίας κατείχε γερμανική επιχείρηση. Μετά την Κατοχή το «Συνδικάτο Τύπου» που ιδρύθηκε από τις ενώσεις των συντακτών και του προσωπικού εφημερίδων, ανέλαβε την πρακτόρευση του Τύπου. Τον Ιανουάριο 1945, με την επανέκδοση των εφημερίδων, ιδρύεται το «Πρακτορείο Εφημερίδων Αθηναϊκού Τύπου» από τους Παρασκευά Χριστοδουλόπουλο, Γιάννη Τσούρνο και Κώστα Τσαγγάρη. Το 1952 ιδρύεται δεύτερο πρακτορείο εφημερίδων, το «Νέον Πρακτορείον Εφημερίδων και Περιοδικών», το οποίο αργότερα μετονομάστηκε σε «Κεντρικό Πρακτορείο Εφημερίδων και Περιοδικών».

Ο Σπ. Τσαγγάρης εξελέγη δύο φορές βουλευτής Αρκαδίας, την πρώτη το 1911. Υπήρξε λάτρης του Ελευθερίου Βενιζέλου. Βοήθησε οικονομικά τη γενετήριά του Ζάτουνα, και ήταν από τους πρωτεργάτες μαζί με άλλους συμπατριώτες του, στο να φτάσει στην Ζάτουνα αμαξωτός δρόμος. Στον θάνατο του Σπύρου Τσαγγάρη αναφέρθηκε σύσσωμος ο Τύπος με πολύσηπτα σημειώματα. Τιμήθηκε με τον Σταυρό του Σωτήρος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ.Α. Καραντζάς, «Τσαγγάρης Σπύρος», ΜΕΕ, τ. 23, σ. 391· Μάγερ, *Ιστορία, τ. Α'*, σ. 177-179· Δ. Μπασααντής, *Πρακτορείο Εφημερίδων Αθηναϊκού Τύπου - 50 χρόνια*, Αθήνα, ΠΕΑΤ, 1995, σ. 17· του ίδιου, *Ο ημερήσιος τύπος*, Αθήνα, Οδυσσεύς, 2002, σ. 56· Έρη Σταυροπούλου, «Πρώτες προσπάθειες για την καλύτερη διακίνηση του τύπου στην Ελλάδα. Η οργάνωση του Κεντρικού Πρακτορείου Εφημερίδων», στον τόμο *Ο Ελληνικός τύπος 1784 έως σήμερα. Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα, ΙΝΕ / ΕΙΕ, σ. 178-184.

ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Τσαπάρας, Αθανάσιος

(Αθήνα, 1926 - Καλάβρυτα, 1991). Δημοσιογράφος. Γόνος παλιάς και ιστορικής καλαβρυτινής οικογένειας, μεγάλωσε και τελείωσε το γυμνάσιο στα Καλάβρυτα. Αναζήτησε, στη συνέχεια, καλύτερη επαγγελματική τύχη στην Αθήνα, όπου εργάστηκε ως ιδιωτικός υπάλληλος. Το 1948 μετά την καταστροφή της πόλης των Καλαβρύτων επιστρέφει με σκοπό να συμμετάσχει στην προσπάθεια της ανοικοδόμησης της ιστορικής πόλης.

Το 1958 αναλαμβάνει από τους Κ.Γ. Νέξερη και Α.Α. Φίλη τη διεύθυνση και μετέπειτα την ιδιοκτησία της εφ. *Η *Φωνή των Καλαβρύτων*, στην οποία αφιερώνει την ζωή του, αναδεικνύοντας το μικρό επαρχιακό φύλλο σε πρότυπο δημοσιογραφικής δημιουργίας. Ανεβάζει την κυκλοφορία σε 5500

φύλλα που φτάνουν στους Καλαβρυτινούς σε όλη την ελληνική επικράτεια, την Αμερική, Αυστραλία, Καναδά, Αφρική, Βραζιλία, Κεντρική Ευρώπη.

Τον Νοέμβριο 1991 αφήνει την τελευταία του πνοή στα Καλάβρυτα, λίγο πριν ταχυδρομήσει το φ. 536 της *Φωνής των Καλαβρύτων*. Ο εγγονός του, Θάνος Τσαπάρας ανέλαβε και συνεχίζει την έκδοση της σαρανταπεντάχρονης πλέον *Φωνής των Καλαβρύτων*.

ΘΑΝΟΣ ΤΣΑΠΑΡΑΣ

Τσεκούρα

Εφημερίς Εβδομαδιαία, Λευκάδα, 1927<;> 1928<;>. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Χρ. Χριστοδουλόπουλος, κοινωνικός σύμβουλος. Μότο: «Πάν δένδρον μη φέρον καρπόν καλόν κόπτεται και εις πυρ βάλλεται». Εβδομαδιαία, δισέλιδη, τετράσπληη, διαστάσεων 41x31 εκ. Συνδρομές εσωτερικού: ετήσια 36 δρχ., εξαμηνιαία 18 δρχ., τριμηνιαία 9 δρχ.

Από τα δύο μόνο σωζόμενα φύλλα φαίνεται ότι η εφημερίδα, κατά κύριο λόγο, ασχολούνταν με την τοπική επικαιρότητα. Το φύλλο της 13^{ης} Σεπτεμβρίου 1927 εξαντλείται αποκλειστικά σε δομεία επίθεση κατά του φιλοβασιλικού βουλευτή Λευκάδας Μάρκου Τσαρλαμπά, κατηγορώντας τον για ιδιοτέλεια και ανεντιμότητα στη διαχείριση τοπικών θεμάτων. Στο φύλλο της 5^{ης} Μαρτίου 1928 υπάρχει τρισέλιδο κύριο άρθρο του συνεργάτη της εφημερίδας Π.Μ. Δετζώρτζη με τίτλο «Τα δεμέλια εφ'ών στηρίζεται η κοινωνία είναι η δρησκεία». Η ύλη συμπληρώνεται με χρονογράφημα, τη στήλη «Διάφορα», όπου καταχωρούνται ποικίλα θέματα: κοινωνικές ειδήσεις, διαφημιστικές καταχωρίσεις και άλλες πληροφορίες όπως δωρεές αθηναίων Λευκαδίων, διακρίσεις Λευκαδίων στον αθλητισμό και νεκρολογίες. Το χρονογράφημα έγραφε ο «Ούτις», προφανώς ο δημοσιογράφος Πάνος Κουνιάκης, που αργότερα και σε άλλα έντυπα υπέγραφε κείμενά του με αυτό το ψευδώνυμο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Λευκάδας (Αρχειοφυλάκειο, αρ. φ. 32, έτ. Β' 5 Μαρτ. 1928), ΧΕΛΒ (αρ. φ. 16, 13 Σεπτ. 1927).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Παναγιής Κοντομύχης, *Ο Τύπος της Λευκάδας (1806-1987)*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2003, σ. 123-125.

ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΚΟΝΤΟΜΥΧΗΣ – ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Τσιμίλλης, Λύσανδρος

(Μόρφου, 1912 - Λευκωσία, 1987). Εκδότης, δημοσιογράφος. Υπήρξε το δημοσιογραφικό λειτούρ-

γυμα για πενήντα πέντε χρόνια. Μετά το δημοτικό σχολείο της Μόρφου φοίτησε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο Λευκωσίας και στη συνέχεια φοίτησε για δύο χρόνια στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Διέκοψε όμως για οικονομικούς λόγους τις σπουδές του και επέστρεψε στην Κύπρο.

Άρχισε τη δημοσιογραφική του σταδιοδρομία στη σημαντική εφημερίδα της Λευκωσίας **Κυπριακός Φύλαξ* και το 1932 συνεργάστηκε με τον Νίκο **Παττίχη* στην έκδοση της εφ. *Καθημερινά Φύλλα*. Το 1935 ήταν συνεκδότης μαζί με τον κουνιάδο του Θαλή **Παπαδόπουλο* στην έκδοση της εφ. **Κυπριακός Τύπος* έως το 1938, όταν προχώρησε στην έκδοση ιδιοκτήτης εφημερίδας με τίτλο **Ανεξάρτητος*, που άσκησε έντονη κριτική στους βρετανούς αποικιοκράτες ως όργανο του σοσιαλιστικού και αριστερού κινήματος. Το 1955 οι Άγγλοι ανέστειλαν δια διατάγματος την έκδοση του *Ανεξάρτητου* και συνέλαβαν τον Λύσανδρο Τσιμίλλη μαζί με άλλα στελέχη του αριστερού κινήματος, και τον έκλεισαν στα κρατητήρια για πέντε μήνες ως πολιτικό κρατούμενο χωρίς δίκη. Μετά την απελευθέρωσή του προχώρησε το 1956 στην έκδοση της εβδομαδιαίας εφ. *Νέοι Καιροί* που συνέχισε να εκδίδεται για 18 χρόνια έως τον Νοέμβριο 1974. Από τον Δεκέμβριο 1974 ο Λύσανδρος Τσιμίλλης ανέλαβε ως αρχισυντάκτης της εβδομαδιαίας εφ. *Δημοκρατία* και αργότερα ως αρχισυντάκτης της εβδομαδιαίας *Χαραυγής της Δευτέρας* έως το 1983.

Διετέλεσε επίσης διευθυντής σύνταξης της εφ. *Τα Νέα*, οργάνου του Σοσιαλιστικού Κόμματος ΕΔΕΚ. Υπήρξε ένα από τα ιδρυτικά μέλη το 1941 του ΑΚΕΛ (Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 13, Λευκωσία 1990, σ. 189· Ένωση Συντακτών Κύπρου, *Στυλοβάτες της Κυπριακής δημοσιογραφίας*, Λευκωσία 1990, σ. 43· Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 376.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Το Τσίμπημα.

βλ. *Ορεστιάς*, Καστοριά 1946-1947

Τσιμπιδάρος, Γεώργιος,

βλ. Φτέρης, Γεώργιος, 1891-1967

Τσιμπιδάρος, Πότης

(Καρέας Ουτύλου Λακωνίας, 1888 - Αθήνα, 1969), Δημοσιογράφος, δικηγόρος και πολιτικός. Αποφοί-

τησε από το Γυμνάσιο Καλαμάτας το 1905. Συνέχισε τις σπουδές του στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών τις οποίες ολοκλήρωσε το 1909. Μετά τις σπουδές του εγκαταστάθηκε στην Καλαμάτα, όπου άρχισε να δικηγορεί.

Παράλληλα με τη δικηγορία ξεκίνησε τη δημοσιογραφική του σταδιοδρομία από την εφ. **Θάρος* της Καλαμάτας, στη διεύθυνση της οποίας διαδέχτηκε τον Γεώργιο **Βενήτη* έως τον Σεπτέμβριο 1916. Στη συνέχεια προσχώρησε στο Επαναστατικό Κίνημα του Ελευθερίου Βενιζέλου και διορίστηκε ανώτατος υπάλληλος του υπουργείου Εθνικής Οικονομίας στη Θεσσαλονίκη, όπου άρχισε να αρθρογραφεί στην εφ. **Μακεδονία* (1916-1917). Το διάστημα 1918-1920 εξέδωσε την ημερήσια απογευματινή εφημερίδα των Αθηνών **Βαλκανικός Ταχυδρόμος* και με τα άρθρα του υποστήριξε τον Βενιζέλο, τον οποίο θεωρούσε ως τον δημιουργό της Μεγάλης Ελλάδας και ως τον μόνο πολιτικό που ήταν ικανός να φέρει σε πέρας το αλυτρωτικό όραμα της χώρας.

Μετά την κατάληψη της Σύμυνης από τον ελληνικό στρατό μετέβη ο ίδιος εκεί συνοδεύοντας τον αντιπρόεδρο και υπουργό των Στρατιωτικών της βενιζελικής κυβέρνησης Εμμανουήλ Ρέπουλη και έστειλε ενδιαφέρουσες ανταποκρίσεις στην εφημερίδα του. Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας του 1920 υποστήριξε με ενθουσιασμό το κόμμα των Φιλελευθέρων. Διέκοψε την έκδοση της εφημερίδας του μετά το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος υπέρ της επιστροφής στον δρόμο του βασιλιά Κωνσταντίνου. Στη συνέχεια αρθρογράφησε σε πολλές αθηναϊκές εφημερίδες, όπως **Πατρίς*, **Ελευθερος Λόγος*, **Ελευθερον Βήμα*, **Νέος Κόσμος*, *Εργασία* και *Ελληνική Ημέρα*. Διετέλεσε αρθρογράφος στην εφ. **Ελεύθερος Τύπος* όπου υπέγραφε με το ψευδώνυμο «Γάιος Γράχκος». Συνέδωσε το όνομά του με την εφ. **Εμπρός*, στην οποία διετέλεσε για αρκετά χρόνια διευθυντής σύνταξης. Συνεργάστηκε επίσης με το π. **Βιομηχανική Επιθεώρησης*.

Το 1924 διετέλεσε γενικός διευθυντής του πολιτικού γραφείου του Γεωργίου Καφαντάρη, όταν αυτός σχημάτισε κυβέρνηση και στη συνέχεια στο γραφείο του Βενιζέλου από τον Φεβρουάριο 1929 έως το καλοκαίρι του 1932. Την ίδια χρονιά εξελέγη βουλευτής Αθηνών με το Κόμμα των Φιλελευθέρων και για δεύτερη φορά, το 1945. Το 1963 διετέλεσε υπηρεσιακός υπουργός Προεδρίας στην κυβέρνηση του Στυλιανού Μαυρομυχάλη.

Το 1952 και το 1953 εξελέγη τιμητικά αντιπρόεδρος της ΕΣΗΕΑ. Επίσης, υπήρξε μέλος

του διοικητικού συμβουλίου του Ελληνικού Ερευνητικού Σταυρού και του Θεραπευτηρίου «Ευαγγελισμός».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (Αρχείο Βάσου και Πόπη Τσιμπιδάρου).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Μυτάλης – Κ. Μάγερ, *Ελληνική Δημοσιογραφία*, Αθήνα 1939, σ. 104· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 152-157· Χ.Ε. Αγγελολιάτης, *Χρονικόν Μεγάλης Τραγωδίας*, Αθήνα, Εστία, 31971, σσ. 57, 179· *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα*, Αθήνα, Πάπυρος, 1993 τ. 58, σ. 239-240· *Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν*, τ. ΙΖ', Αθήνα, έκδ. της Εγκυκλοπαιδικής Επιθεωρήσεως «Ηλιος», χ.χ., σ. 922-923· Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. 1, Αθήνα, Γιοβάνης, 1989, σ. 275-276.

ΓΕΩΡΓΙΑ Δ. ΓΓΓΑΕΖΟΥ

Τσιμπιδής Σταύρος (1894 - 1969),

βλ. *Ανεμόμυλος*, Καλαμάτα 1916

Τσιμπούκης, Δημήτριος

(Μακρινίτσα Πηλίου, 1875-1944). Δημοσιογράφος του Βόλου, με εντυπωσιακή παρουσία κατά διαστήματα, από το 1898 έως το 1936. Ενδιάμεσα έζησε σε χώρες της Ευρώπης επί δεκαεπταετία. Η σταδιοδρομία του άρχισε από την εφ.

**Φωνή του Λαού*, όπου εργάστηκε ως συντάκτης (1898). Κατά την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα χρημάτισε διευθυντής της εφ. *Η Θεσσαλία* (1900, 1906, 1909). Το 1901 εξέδωσε τη βραχύβια εφ. *Θεσσαλική*, της οποίας ήταν διευθυντής και ιδιοκτήτης. Στη συνέχεια ήταν εκδότης, διευθυντής και ιδιοκτήτης των εφ. *Τύπος* (1902-1904 και 1935-1936) και *Πρωία Θεσσαλίας* (1909-1913). Πολύ εργατικός, μεθοδικός και νωτεριστής χαρακτηρίστηκε δημιουργός και θεμελιωτής της θεσσαλικής δημοσιογραφίας. Επιπλέον διετέλεσε γραμματέας του Δήμου Παγασών (Βόλου) επί πενταετία και πρόεδρος της κοινότητας Μακρινίτσας από τις 8 Σεπτεμβρίου 1929 έως τις 29 Μαρτίου 1934.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*, τ. Γ', σσ. 215, 222-225.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Τσιριμώκος, Γιάννης

βλ. *Μαρής, Γιάννης*, 1919-1979

Τσιριντάνης, Αλέξανδρος του Νικολάου

(Γεράπετρα, 1903 - Αθήνα, 1977). Διαπρεπής καθηγητής Νομικής, διανοητής, ζηλωτής χριστιανός και θρησκευτικός δημοσιογράφος. Από μικρός πήγε στον Πειραιά, σπούδασε νομικά στα Πανεπιστήμια Αθηνών, Μονάχου, Βερολίνου.

Παρισίων και Αμβούργου, όπου και απέκτησε το διδακτορικό δίπλωμά του. Γνώριζε γερμανικά, γαλλικά, αγγλικά και ιταλικά. Στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών έγινε το 1933 υφηγητής, το 1939 έκτακτος καθηγητής και το 1942 τακτικός καθηγητής. Μερικά από τα νομικά του βιβλία είναι τα ακόλουθα: *Die Order-Poliz* (Αμβούργο 1931), *Η υπασφάλισις* (1933), *Αι βάσεις του συγχρόνου Ασφαλιστικού Δικαίου* (1934), *Η ασφάλισις* (1949), *Μελέται του Εμπορικού Δικαίου*, *Στοιχεία Εμπορικού Δικαίου* (τ. 1-2) κ.ά.

Ο ζήλος του για τη χριστιανική πίστη τον συνέδεσε με τον πατέρα Γ.*Μακρή στον Πειραιά και με χριστιανούς νέους επιστήμονες στη ΧΑΝ (Χριστιανική Αδελφότητα Νέων) Αθηνών και στο σύλλογο «Ανάπλαισις» με πρώτο τον Εμ. *Μυτιληναίο που έγινε ιερέας και ίδρυσαν τον σύλλογο «Απόστολος Παύλος». Τότε ο Τσιριντάνης, με πλήρη γνώση του ευρωπαϊκού πολιτισμού, απεφάσισε να αγωνιστεί εναντίον του υλισμού και της αδείας σε όλη τη ζωή του και το επέτυχε. Συνεργάστηκε με τον π. Σεραφείμ Παπακώστα μαζί με τους νέους επιστήμονες φίλους του, και ίδρυσαν τη «Χριστιανικήν Ένωσην Επιστημόνων», εξέδωσαν το π. *Ακτίνες τον Νοέμβριο 1937, του οποίου εμπνευστής και η ψυχή ήταν ο Τσιριντάνης. Το σπουδαιότερο έργο του είναι η σύνταξη της «Διακήρυξεως της Χριστιανικής Ενώσεως Επιστημόνων» (που το θεώρησαν και ο Σεραφείμ Παπακώστας και ο Ιερώνυμος Κοτσώνης) και κυκλοφόρησε τα Χριστούγεννα 1946, στη μετά την Κατοχή αναστατωμένη ιδεολογικά και πολιτιστικά εποχή στην Ελλάδα. Τη Διακήρυξη συνόδευσε με «Δήλωσιν εκατοντάδων Ελλήνων επιστημόνων, καλλιτεχνών και λογίων υπέρ του πνευματικού πολιτισμού» (σε αντίθεση με τον υλισμό).

Ο Τσιριντάνης με τα κύρια άρθρα του στο π. *Ακτίνες* (λ.χ. «Κατηγορώ τους Χριστιανούς») ήταν ο οδοδείκτης του νεοελληνικού πολιτισμού, καθώς και με τα βιβλία του. Ανώνυμα βιβλία του είναι τα ακόλουθα: *Διακήρυξις των Χριστιανών Επιστημόνων*

Δια κάθε Έλληνα (1946, και μετάφραση στην αγγλική), *Σύγχρονα προβλήματα* και το διήγημα *Λάκης Δαβέρης* (1948). Βιβλία με το όνομά του: *Προς ένα Χριστιανικόν Πολιτισμόν* (1949, πρώτα σε αγγλική γλώσσα και έπειτα στην ελληνική), *Η ελληνική αρχαιότης ως οδηγός του σύγχρονου ανθρώπου* (1962), *Η Ε.Ο.Κ. ως πρόβλημα του σύγχρονου Ευρωπαϊκού πολιτισμού* (1963, ανάπτυπο).: «Εις την διαδοχί των πολιτισμών» (1966, σπάρραγμα π. *Συζήτησις*), «Εμπρός εις την κρίσιμον καμπήν, Ένα μήνυμα» (1967 συλλογή άρθρων, π. *Συζήτησις*), «Οι νέοι και η εποχή μας» (1971, συλλογή άρθρων π. **Συζήτησις*), «Εμφάνις και αντιμετώπις της συγχρόνου αδείας» (1972, ανάπτυπο π. *Ο Εφημέριος*), «Για μια πορεία με επίγνωση» (1975, άρθρα στο π. *Συζήτησις*), *Για τα ελληνικά νιάτα* (1978), *Εμείς οι Έλληνες: Για μια πορεία με επίγνωση* (1978), *Για να επιζησει η δημοκρατία* (1979), *Η πίστις ως βίωμα*, τ. 1-5 (1980-1987).

Ως συγγραφέας χρησιμοποιούσε και τα ψευδώνυμα «Β. Πλουμίδης» (1967: «Χριστιανικός και πολιτικός», ανάπτυπο άρθρων π. *Ακτίνες* 1957: «Για ν' ανοίξη ο δρόμος», άρθρα στο π. *Ακτίνες* 1943-1955, 1958: *Εισαγωγή εις τον Χριστιανισμόν* 1959: «Ο υιός της απωλείας» (Ιούδας), *Εισαγωγή στο βιβλίον Το τραγούδι του παιδιού*), «Ζηνάς», «Νομικός» κ.ά. Το 1959 ο Τσιριντάνης εγκατέλειψε τις Ακτίνες και με το ψευδώνυμο Π. Μελίτης εξέδωσε (επ' ονόματι του πανεπιστημιακού βοηθού του Κ.Θ. Παπαδάκη) το π. *Συζήτησις*, όπου αρθρογραφεί με χρώμα μάλλον πολιτικοχριστιανικό μέχρι του θανάτου του (1977).

Η προσφορά του Αλ. Ν. Τσιριντάνη, ζηλωτή ορθόδοξου χριστιανού, υπήρξε πολύ μεγάλη στη μεταπολεμική θεμελίωση του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ε.Ν. Μόσχος, *Θ.Η.Ε.*, II, 891-896· Ν.Θ. Μπουγάτσος, «Αλ. Ν. Τσιριντάνης», π. *Ανάπλασις* (1978) του ίδιου, *Βιβλιογραφία Ελληνικού Θρησκευτικού Τύπου*, 1974, λ'α 33, 66, 500.

Ν.Θ. ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΣ

Τσιρόπουλος, Ευάγγελος

(<·>, <·> - <·>, 1938). Τυπογράφος, δημοσιογράφος. Γιος τυπογράφου, ξεκίνησε και ο ίδιος ως τυπογράφος, αλλά γρήγορα μετεπήδησε στη δημοσιογραφία. Διακρίθηκε κυρίως στην εφ. **Ελευθερία* της Λάρισας στην οποία διετέλεσε αρχισυντάκτης και διευθυντής. Ήταν επίσης αρχισυντάκτης της εφ. *Νέα Ημέρα* που εκδόθηκε το 1935, όταν η έκδοση

της *Ελευθερίας* είχε διακοπεί, για ένα διάστημα, μετά το βενιζελικό κίνημα. Θεωρούνταν ανήσυχο και σπινθηροβόλο πνεύμα με σημαντική προσφορά για την πρόοδο της Λάρισας και της περιοχής. Είχε διατελέσει και πρόεδρος της Ένωσης Συντακτών Λαρίσης.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΟΥΡΜΕΤΑΚΗΣ

Τσιώμου-Βασιλικού, Μερόπη

βλ. Βασιλικού Μερόπη, 1897-1979

Τσούρκας, Δημήτριος

(Βογατσικό Καστοριάς, 1899 - Θεσσαλονίκη, 27 Ιουλ. 1986). Δημοσιογράφος και εκδότης. Από τη νεαρή ηλικία του εργάστηκε στις εφ. **Μακεδονικά Νέα* και **Ταχυδρόμος Βορ. Ελλάδος* και το 1933 εξέδωσε με τον Αλ. **Ωρολόγιά την καθημερινή* εφ. **Απογευματινή* η οποία συνέχισε να εκδίδεται και στη διάρκεια της Κατοχής. Μετά την Απελευθέρωση οι εκδότες δικάστηκαν από το Ειδικό Δικαστήριο λόγω της κατηγορίας για «δωσιλογοισμό»· ο Τσούρκας αθώωθηκε. Στη συνέχεια εργάστηκε στην εφ. **Νέα Αλήθεια*. Ήταν μέλος της Ενώσεως Συντακτών Μακεδονίας-Θράκης από το 1927 έως το 1944, αν και επί δέκα χρόνια υπήρξε συνδιοκτικής εφημερίδας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ', σ. 222-225.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Τσούρκας, Κλεόβουλος του Δημητρίου

(Βογατσικό Καστοριάς, 26 Οκτ. 1898 - Θεσσαλονίκη, 23 Μαρτ. 1972). Δημοσιογράφος και ιστορικός, εκδότης-διευθυντής εβδομαδιαίας εφημερίδας, διπλωματικός υπάλληλος, εκδότης μηνιαίου περιοδικού. Μετά το δημοτικό σχολείο

της γενέτειράς του φοίτησε στη Μεγάλη του Γένους Σχολή (Κωνσταντινούπολη, Σεπτ. 1910 - Μάιος <·> 1917). Αμέσως μετά την αποφοίτησή του, μη μπορώντας να επιστρέψει στην Ελλάδα λόγω του πολέμου, διέφυγε, ως λαθρομετανάστης, στη Ρουμανία (Βουκουρέστι) για να αποφύγει την αναγκαστική στράτευσή του στην Τουρκία.

Από το 1918 έως το 1932, εργάστηκε ως συντάκτης σε ελληνικές εφημερίδες του Βουκουρεστίου και διετέλεσε αρχισυντάκτης της ημερησίας εφημερίδας του

Βουκουρεστίου *Το Έθνος*. Από το 1932 έως το 1934 εξέδωσε στην ίδια πόλη την εφ. *Ελλάς*. Στη διάρκεια του Μεσοπολέμου, από το 1920 και πέρα, διετέλεσε μόνιμος ανταποκριτής για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη των αθηναϊκών εφημερίδων **Ελευθέρον Βήμα* και **Ελευθέρος Τύπος*. Μετά τον πόλεμο, στο διάστημα 1944-1946, εξέδωσε τη δίγλωσση (στα ελληνικά και στα ρουμανικά) εβδομαδιαία εφ. **Νέα Ελλάς*. Στις δεκαετίες 1950 και 1960 δημοσίευσε επιφυλλίδες στην εφ. **Καθημερινή*. Το 1966 ίδρυσε και διηύθυνε έως τον θάνατό του (1972), με κρατική επιχορήγηση, το μηνιαίο π. *Μακεδονική Ζωή*, με κύριο αντικείμενο την ενημέρωση των Μακεδόνων της διασποράς με εκλαϊκευμένα επιστημονικά άρθρα ειδικών σε θέματα ιστορικά, αρχαιολογικά, λογοτεχνικά, λαογραφικά κ.ά. της Μακεδονίας.

Ο Κλ. Τσούρκας σπούδασε ιστορία και φιλοσοφία στο Πανεπιστήμιο του Βουκουρεστίου (1918-1924<>), και αναγορεύθηκε διδάκτωρ φιλοσοφίας του ιδίου Πανεπιστημίου (1948). Από το 1925 προσελήφθη ως ακόλουθος Τύπου στην ελληνική πρεσβεία Βουκουρεστίου. Υπηρέτησε σε αυτή τη θέση, αλλά και ως υπεύθυνος για τα θέματα των ελληνικών κοινοτήτων της Ρουμανίας, μέχρι τη διακοπή των ελληνορουμανικών διπλωματικών σχέσεων (1940). Μετά την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου, διαπιστεύθηκε από την ελληνική κυβέρνηση στην ελβετική πρεσβεία του Βουκουρεστίου, η οποία είχε αναλάβει την προστασία των ελλήνων υπηκόων, των κοινοτήτων κ.ά. ιδρυμάτων και σωματείων τους.

Το 1948 (Ιούλιος) απελάθηκε από τη Ρουμανία, προσελήφθη στην ελληνική διπλωματική υπηρεσία και διετέλεσε πρόξενος της Ελλάδας στο Σουέζ (1948-1950) και στη Μίνα της Άνω Αιγύπτου (1950-1954). Το 1954 μετατέθηκε στη Διεύθυνση Πολιτικών Υποθέσεων του υπουργείου Βορείου Ελλάδος στη Θεσσαλονίκη, θέση από την οποία συνταξιοδοτήθηκε το 1966.

Εκτός από τη διδακτορική του διατριβή, *Les débuts de l'enseignement philosophique et de la libre pensée dans les Balkans: La vie et l'œuvre de Théophile Corydalé* (Βουκουρέστι 1948, Θεσσαλονίκη 1967), ο Κλ. Τσούρκας δημοσίευσε μελέτες και άρθρα κυρίως για την πνευματική ιστορία του Νέου Ελληνισμού κατά τον 16^ο-19^ο αιώνα και τις αμφίδρομες σχέσεις των λογίων της Τουρκοκρατίας με τη Δύση και τα Βαλκάνια.

Υπήρξε ιδρυτικό μέλος του Βαλκανικού Ινστιτούτου του Βουκουρεστίου (1934) και της συ-

ντακτικής ομάδας του περιοδικού του *Balkanica*, μέλος του διοικητικού συμβουλίου του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, από της συστάσεώς του (1954-1972), και του Λαογραφικού και Εθνολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης, για την ίδρυση του οποίου εργάστηκε με ενθουσιασμό, όπως επίσης για την ίδρυση του Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα και της Ελληνικής Επιτροπής Σπουδών Νοτιο-Ανατολικής Ευρώπης (μέλος της Association Internationale des Études Sud-Est Européennes της UNESCO).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Κλεόβουλος Τσούρκας», *Μακεδονική Ζωή*, τχ. 71 (Απρ. 1972)· Γ.Κ. Ζωγραφάκης, *Θεσσαλονίκη, 100 χρόνια Λογοτεχνικής Ζωής, 1878-1978: Δοκίμιο για μια ιστορική προσέγγιση*, Θεσσαλονίκη, Ράγας, 1980· Constantin Vavoukos, «Kleovoulos Tsourkas, 1898-1972», *Balkan Studies* 13/2 (Θεσσαλονίκη, 1972), 185-189· C. Papacostea-Danielopolu, «Dr. Cléobule Tsourkas», *Revue des études sud-est européennes*, τ. X/4 (Βουκουρέστι, 1972), 726-727.

ΔΕΛΦΙΝΑ ΤΣΟΥΡΚΑ-ΠΑΛΙΑΣΤΑΘΗ

Τσώγκος, Δημήτριος

(Μοναστήρι/Βιτώλια, 1886 - Φλώρινα, 1961). Δημοδιδάσκαλος, τυπογράφος, εκδότης, δημοσιογράφος. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στο Μοναστήρι. Σπούδασε στο εκεί γυμνάσιο και μετά την αποφοίτησή του διορίσθηκε δημοδιδάσκαλος και συμμετείχε ενεργά ως μέλος του Ελληνικού Μακεδονικού Κομιτάτου. Μετά την κατάληψη του Μοναστηρίου από τους Σέρβους το 1913 εγκαθίσταται στη Φλώρινα, όπου ιδρύει το πρώτο και μοναδικό για την εποχή διβλυσχαρτοπωλείο και στη συνέχεια επιδιέεται στη δημοσιογραφία και στα εκδοτικά. Δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριζόταν κανείς ότι στο πρόσωπο του Δ. Τσώγκου συμπυκνώνεται η ιστορία του Τύπου της πόλης της Φλώρινας, αφού μεταφέρει τη μακροχρόνια παράδοση των Μοναστηριωτών στην εκδοτική δραστηριότητα στη Φλώρινα και ασχολείται έως και το θάνατό του με τον τοπικό Τύπο.

Η πρώτη εφημερίδα που εκδόθηκε και είδε το φως της δημοσιότητας, δύο σχεδόν χρόνια μετά την απελευθέρωση της Φλώρινας (τέλη Οκτ. 1914), ήταν η **Νέα Φλώρινα*, ημερήσια, καθημερινή. «Επαρχιωτική της Νέας Ελλάδος εφημερίς», όπως διευκρινιστικά διατυπώνεται στο αριστερό άκρο του τίτλου. Εκδότης και διευθυντής της ήταν ο Δ. Τσώγκος, με υπεύθυνο τον Μ. Νίτσα. Το 1919 ο Δ. Τσώγκος, ο Σταύρος Κωνσταντινίδης και κάποιος Χαρίσης ιδρύουν το δικό τους τυπογραφείο, το οποίο αργότερα θα περάσει αποκλειστικά στα

χέρια του Τσώγκου. Στη συνέχεια, ο πρωτοπόρος αυτός εκδότης της Φλώρινας εργάζεται ως διχειριστής στη **Φωνή του Λαού* την περίοδο 1919-1930, της οποίας ιδιοκτήτης και διευθυντής ήταν ο εκ Στρωμνίτσης καταγόμενος επιδηωρήτης δημοτικών σχολείων Κωνσταντίνος Ιωαννίδης.

Στο τυπογραφείο του Τσώγκου τυπώνεται από το 1928 και ύστερα η εβδομαδιαία «πολιτικοσαυρική» εφημερίδα των Γ. Παταγανάκη και Σ. Αμάραντου *Το *Κουνούπι* (1925-1935). Από το 1929 μέχρι και το 1938 ο Δ. Τσώγκος εκδίδει την εφ. **Μακεδονική*, η οποία σταματά την αυτόνομη έκδοσή της ύστερα από μια απόφαση των νομαρχιακών αρχών Φλώρινας, που αφορούσε και άλλες εφημερίδες της πόλης και αποτέλεσε βαρύτατο πλήγμα κατά της πολυφωνίας του τοπικού Τύπου. Σύμφωνα με την απόφαση αυτή υποχρεώθηκαν οι εφ. *Μακεδονική*, **Εθνος*, *Νέοι Καιροί* και *Μακεδονικός Αστήρ* να συγχωνευθούν υπό τον ενιαίο τίτλο *Ηνωμένος Τύπος*, ο οποίος έκλεισε στις παραμονές του ελληνοϊταλικού πολέμου. Η *Μακεδονική* του Τσώγκου έδινε ιδιαίτερη σημασία σε τοπικά ζητήματα και προβλήματα, μιας και ο πληθυσμός της πόλης αυξανόταν συνεχώς.

Από το 1945 έως και το θάνατό του εκδίδει την *Ελληνική Φωνή* ως ιδιοκτήτης-διευθυντής, με βασικό συνεργάτη και διευθυντή σύνταξης το Θεόδωρο Βόσδου. Πολιτικά ανήκε στον δεξιό-συντηρητικό χώρο και υποστήριξε από την εφημερίδα του το κόμμα της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση).

Ο Τσώγκος, όπως και οι περισσότεροι Μοναστηριώτες οι οποίοι είτε είχαν στα χέρια τους τα περισσότερα μορφωτικά αγαθά (Τύπος, εκπαιδευτικά ιδρύματα) είτε είχαν επαρκή πρόσβαση σε αυτά, υποστήριξε με σθένος μέσα από την εφημερίδα του την κοινωνική ομάδα των Μοναστηριωτών και τα συμφέροντά της τόσο στη νομή της εξουσίας όσο και σε ζητήματα ευρύτερης κοινωνικής συγκρότησης της πόλης της Φλώρινας.

Πέθανε στις 25 Φεβρουαρίου του 1961 στη Φλώρινα, όπου και κηδεύτηκε με κάθε επιβλητικότητα. Στην κηδεία παρέστησαν σύσσωμες οι αρχές και οι βουλευτές του τόπου και τον επικήδειο λόγο εκφώνησε ο Θ. Λούτσας, ενώ ο υπουργός των Εσωτερικών Δ. Μακρής ζήτησε να κατατεθεί στεφάνι εκ μέρους του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Εθνος*, Φεβρ. 1961· Σοφία Ηλιάδου-Τάχου, «Ο Τύπος της Φλώρινας μέσα από το αρχείο του Γεωργίου Ι. Θεοδοσίου», π. *Αριστοτέλης*, 251 (Φλώρινα, 1999), 45-47· εφ. *Εθνος*, αρ. φ. 3780, 7 Μαρτ. 2003,

ΑΝΔΡΕΑΣ Π. ΑΝΔΡΕΟΥ

Ο Τύπος

Αθήνα, 15 Δεκ. 1934 - 1 Μαρτ. 1941. Εκδότης: Νικόλαος Κρανιωτάκης, Αρχισυντάκτης: Παναγιώτης Τρουμπούνης. Από το φ. 86 (12 Μαρτ. 1935) έφερε τον υπότιτλο: *Απογευματινή εφημερίς εν Αθήναις*. Καθημερινή (απογευματινή, οκτασέλιδη / τετρασέλιδη και κατά τον πόλεμο δισέλιδη / τετρασέλιδη, επτάστυλη, διαστάσεων 58x43 εκ. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. Συνδρομές: εσωτερικού 380 δρχ., εξωτερικού 2 λίρες. Τυπώνονταν στη Στοά Πάππου 4.

Αντιβενιζελική εφημερίδα που υποστήριξε το Λαϊκό Κόμμα και χρησιμοποίησε ιδιαίτερα πολεμική, σκληρή και συκοφαντική συχνά γλώσσα εναντίον του Ελ. Βενιζέλου, διακρινόμενη από πνεύμα αντεκδίκησης. Στην προκήρυξη της έκδοσης διακήρυσε ότι ο Τύπος ήταν διασώτης της λελογισμένης προόδου, την οποία θεωρούσε ότι υπηρετούσαν εμπράκτως οι κυβερνώντες. Μετά το βενιζελικό κίνημα του Μαρτίου 1935 έγραφε ότι είχε κηρυχθεί ο πόλεμος «της φυλής των μαύρων κατά της φυλής των λευκών» και εξέφραζε την αποκρασιατικότητα των αντιβενιζελικών να καθαρίσουν τον τόπον από τους «μαύρους».

Δεν αναγνώριζε ως δημοκρατία το πολίτευμα που προέκυψε από την «εκτροματική Συνέλευσις του 1924», αλλά τη συνταγματική μοναρχία που καθιερώθηκε στην Ελλάδα το 1863. Από τον Ιούλιο 1935 στήριξε τον Γ. Κονδύλη και την προσπάθεια επαναφοράς της βασιλείας. Κατηγορούσε τον Π. Τσαυδάρη για συνεννόηση και συνεργασία με τους βενιζελικούς, χαρακτήρισε ως αντεθνική τη συμφωνία του Θεμ. Σοφούλη με τους κομμουνιστές και ως πρωτοφανή προδοσία την «κατάργησιν του ιδιωνύμου και της εθνικής αμύνης».

Την 1^η Μαρτίου 1941 ανακοινώνει τη διακοπή της κυκλοφορίας του για να προετοιμάσει την πρώτη του έκδοση υπό τον τίτλο *Πρωϊνός Τύπος* που κυκλοφόρησε στις 9 Απριλίου (με νέα αρίθμηση) υπό τη διεύθυνση του Ν. Κρανιωτάκη έως την 23^η Οκτωβρίου και των συντακτών της έκτοτε και έως τον Μάρτιο 1944.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 305-310.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Τύπος της Αργολιδοκορινθίας

Εβδομαδιαία ανεξάρτητη εφημερίς, πολιτική-επιστημονική, φιλολογική. Κορίνθος, 1959-1962, αρ. φ. 1-2344. Ιδιοκτήτες-διευθυντές: σε όλη τη διάρκεια που εκδιδόταν, ήταν οι δημοσιογράφοι Λάμπης Αποστολίδης και Τάκης Ταρούσης. Εβδομαδιαία, κυκλοφορούσε πά-

<p>ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ ΕΦΗΜΕΡΙΣ</p>	<h1>Ο ΤΥΠΟΣ</h1>	<p>ΠΟΛΙΤΙΚΗ—ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ</p>
<p>ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ—ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ: ΛΑΜΠΗΣ Δ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ ΤΑΚΗΣ ΣΠ. ΤΑΡΟΥΣΗΣ</p>	<p>ΤΗΛΕΓΡΑΦ. ΑΝΩ. Τ.Ε. ΠΑΡΕΔΡΑΣ 84 Τηλ. 407</p>	<p>ΓΡΑΦΕΙΑ: ΚΟΡΙΝΘΟΣ Λέωρ. Πλατ. Κορινθίου 13 Τηλ. 51-84</p>
<p>Έτος: Έ. Δέκατον Άριθ. Φύλλου 456</p>	<p>ΤΗΛΕΓΡΑΦ. ΑΝΩ. Τ.Ε. ΠΑΡΕΔΡΑΣ 84 Τηλ. 407</p>	<p>Τηλ 4 0334ev Αρμυ. 1.90</p>
<p>ΤΗ ΕΡΓΟΔΟΤΗΣΙΑ</p>		
<p>ΚΥΡΙΑΚΗ 16 Φεβρουαρίου 1969</p>		

να τετρασελίδη, με εξαίρεση ένα χρονικό διάστημα δύο μηνών κατά το έτος 1960, που κυκλοφόρησε δισελίδη, διαστάσεων 48.5x32.8 εκ. Τυπωνόταν στην Κόρινθο και κυκλοφορούσε σε συνδρομητές, ενώ παράλληλα υπήρχε και αντιπρόσωπος της εφημερίδας στην Αθήνα.

Όπως μαρτυρούσε και ο τίτλος της ασχολούνταν με θέματα που αφορούσαν στην ευρύτερη περιοχή της Αργολιδοκορινθιάς. Η ύλη της περιλάμβανε τα τοπικά νέα και ταυτόχρονα γινόταν εκτενής αναφορά στα αγροτικά κυρίως προβλήματα και προβάλλονταν αιτήματα της τοπικής κοινωνίας, που χρειαζόταν την κυβερνητική αρωγή. Η πολιτική τοποθέτηση της εφημερίδας ήταν σαφώς συντηρητική με προτίμηση στο κόμμα της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση), της οποίας τους τοπικούς βουλευτές στήριζε ανοιχτά, δημοσιεύοντας ομιλίες τους στη βουλή και προβάλλοντας γενικότερα τις δραστηριότητές τους.

Τα σχόλια στο κυρίως άρθρο της εφημερίδας άπτονταν διαφόρων θεμάτων της επικαιρότητας, ενώ χαρακτηριστικό ήταν πως ενίοτε καταπιανόταν και με ζητήματα που είχαν να κάνουν με τον επαρχιακό Τύπο. Πολλές φορές αναδημοσιεύονταν και άρθρα μεγάλων αθηναϊκών εφημερίδων ποικίλων θεμάτων. Κατά τα άλλα η εικονογράφηση της αποτελούνταν από φωτογραφίες πολιτικών προσώπων κατά κύριο λόγο ή τόπων στους οποίους αναφέρονταν. Διέδθε ειδική στήλη, με τίτλο «Πνεύμα-Τέχνη-Ζωή», όπου παρακολουθούσε την καλλιτεχνική κίνηση του τόπου και δημοσίευε άρθρα που αφορούσαν στο ανέθισμα παραστάσεων, ομιλίες και άλλες εκδηλώσεις. Δημοσιεύονταν ακόμα ποιήματα και ενίοτε ξένα έργα μεταφρασμένα. Επίσης, δεν έλειπαν και θέματα ιστορικού ενδιαφέροντος, καθώς και νέα που αφορούσαν στις αρχαιολογικές ανασκαφές που διεξάγονταν από την Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών ή ελληνες αρχαιολόγους στην Αργολιδοκορινθία. Όπως και στα άλλα τοπικά φύλλα υπήρχε η στήλη με τα κοινωνικά και πέρα πολλές διαφημιστικές καταχωρίσεις. Είναι πιθανό

η εφημερίδα να κυκλοφορούσε και στην Αθήνα, εφόσον υπήρχε εκεί αντιπρόσωπός της (ο Α. Σαουσόπουλος).

Βασικοί αρθρογράφοι ήταν οι ίδιοι οι ιδιοκτήτες-διευθυντές, Τ. Ταρούσης και Λ. Αποστολίδης. Την επιμέλεια της φιλολογικής ύλης είχε ο Θ. Σπηλιόπουλος, ενώ η Κασσιανή Πανουτοπούλου ήταν συνεργάτιδα για λαογραφικά θέματα. Επιπλέον, υπήρχε αθλητικός συντάκτης, ο Τ. Λάμπρος. Άλλοι συνεργάτες ήταν οι Η. Οικονόμου και Α. Κουτρούλης. Εκτός όμως από τους τακτικούς συνεργάτες η εφημερίδα έδινε τη ευκαιρία να αρθρογραφήσουν και άνθρωποι εκτός του δημοσιογραφικού χώρου πά-νω σε διάφορα θέματα, όπως εκπαιδευτικοί, ιατροί, και ελεύθεροι επαγγελματίες γενικότερα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (φ. των ετ. 1959-1962).

ΦΩΤΕΙΝΗ Β. ΠΕΡΡΑ

Ο Τύπος της Γορτυνίας

Μηνιαίο οργανον των χωριών και συλλόγων της Γορτυνίας. Αθήνα, 1938, 15 Απρ. 1972 - 24 Δεκ. 1981, αρ. φ. 1-100. Εκδότης-ιδιοκτήτης: Τ. Παρασκευόπουλος. Διευθυντής: Θεόδωρος *Κανελλάκης. Υπερτίτλος: «Όλοι και όλα για τα χωριά μας». Μηνιαία, έως τον Φεβρ. 1973 κυκλοφορούσε κάθε 15 του μήνα. Έπειτα η περιοδικότητα του εντύπου ήταν ασταθής. Τετρασελίδη κατά το πλείστον, εξάστηλη, διαστάσεων 46x29,5 εκ. Τιμή φύλλου: 3 δρχ. από τις 10 Σεπτ. 1975 (αρ. φ. 39) η τιμή φύλλου είναι 5 δρχ. και παραμένει η ίδια έως και τον Δεκ. 1981. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 100 δρχ., τράπεζες-σύλλογοι 200 δρχ., κοινότητες-δήμοι 200 δρχ., εξωτερικού (αεροπ.) 10 δολ. από τις 30 Ιουν. 1975 (αρ. φ. 37): εσωτερικού 150 δρχ., τράπεζες-σύλλογοι 300 δρχ., κοινότητες-δήμοι 300 δρχ., εξωτερικού (αεροπ.) 15 δολ. από τις 24 Ιαν. 1979 (αρ. φ. 73): εσωτερικού 200 δρχ., τράπεζες-σύλλογοι 500 δρχ. Τυπωνόταν αρχικά στο τυπογραφείο Απ. Δ. Χρυσού, οδ. Γερανίου 5, Αθήνα, αργότερα (Σεπτ. 1976) στο τυπογραφείο του Τάσου Χρο-νέα, οδ. Σαρρή 3, Αθήνα, ενώ κατά το τέλος της εκδόσής της (Ιούν. 1981) στο τυπογραφείο του Λεωφ. Πατησίων 21. Τυπώνεται σε περίπου 1500 τεύχη κάθε φορά.

Η έκδοσή του ήταν βραχύβια, διεκόπη το 1938, ύστερα από παρέμβαση της λογοκρισίας του δικτατορικού καθεστώτος Ι. Μεταξά, εξαιτίας ενός άρθρου με τίτλο: «Η ζωοκλοπή οργιάζει στην ορεινή Γορτυνία». Ο Λούλης Κανελλάκης μετά τις φυλακίσεις και το άγριο κυνηγητό που υπέστη από το μεταδεκεμβριανό και μετεμφυλιακό κράτος δεν μπόρεσε να ασχοληθεί ξανά με τη δημοσιογραφία, παρά πολύ αργότερα, τον Απρίλιο 1972, όταν επανεξέδωσε την πρώτη του εφημερίδα, *Ο Τύπος της Γορτυνίας*. Στη δεκαετία 1972-1981, η νέα έκδοση διακρίθηκε για την καλαισθησία και το περιεχόμενό της, με κάθετη, οριζόντια και συμμετρική σελιδοποίηση.

Η πρώτη σελίδα, κανονικό κομψοτέχνημα, με το κύριο άρθρο ακριβώς κάτω από το λογότυπο, εκφράζει τον προβληματισμό του εκδότη τον οποίο ο ίδιος διατυπώνει με παρρησία, πάντοτε και ανελλιπώς, πράγμα όχι και πολύ συνηθισμένο για επαρχιακή εφημερίδα. Εκατέρωθεν του κύριου άρθρου, από την αρχή *Ο Τύπος της Γορτυνίας* φιλοξενεί δύο μονόστιχα ισομεγέδη, συμμετρικά και με την ίδια οικογένεια τυπογραφικών στοιχείων και με τους ίδιους τίτλους τους «Σκέψεις και «Γνώμες».

Επίσης φιλοξενεί τα κύρια, τα βασικά θέματα

που απασχολούν τη γορτυνιακή γη και τους όπου γης Γορτύνιους. Υπάρχουν επίσης μόνιμες στήλες, «Πνευματική ζωή» στη δεύτερη σελίδα, με θέματα φιλολογικά, λαογραφικά, στήλη βιβλίου, χιούμορ, «Ξέρετε ότι...», «Επιστολές αναγνωστών», στην τρίτη σελίδα «Από μήνα σε μήνα», κανονικό ληξιαρχείο γεννήσεων, βαπτίσεων, αρραβώνων, γάμων, θανάτων της Γορτυνίας και της γορτυνιακής πατριότητας των Αθηνών, ενώ στην τέταρτη, την τελευταία σελίδα κάτω από τον τίτλο «Ειδήσεις, Ανταποκρίσεις» δημοσιεύονται όλα τα επίκαιρα και σημαντικά νέα γορτυνιακού και όχι μόνο ενδιαφέροντος.

Οι συνεργάτες του από την αρχή της έκδοσής του ήταν υψηλής στάθμης και μεγάλου πνευματικού διαμετρήματος. Λόγιοι, όπως ο λογοτέχνης και δικηγόρος, Λάμπης Χρονόπουλος, ο δικηγόρος και συγγραφέας Σταύρος Πιανόπουλος, ο καθηγητής Αρχαιολογίας Π.Γ. Πυριοβολής, ο Λάμπης Διονυσίου, ο χροματίσας κρυπουργός Εξωτερικών Γιάννης Ζαφειρόπουλος, ο ιστοριοδίφης Χρήστος Γ. Κωνσταντινόπουλος, ο τακτικός καθηγητής αρχιτεκτονικής, μορφολογίας και ρυθμολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Ν. Μουτσόπουλος κ.ά.

Το φύλλο παρουσιάζει επίσης πλούσιο φωτογραφικό υλικό τεκμηριώνοντας τα θέματά του με την αδιάφευκτη αλήθεια της φωτογραφίας. Στη βάση των σωτερικών του σελίδων φιλοξενεί διαφημιστικά μηνύματα καλαισθητά και ολοκληρωμένα για τις δραστηριότητες των επαγγελματιών συμπατριωτών του που είναι και οι αιμοδότες της νέας του προσπάθειας. Οι παραλήπτες του είναι φανατικοί αναγνώστες. Σημειωτέον ότι η εφημερίδα δεν φιλοξένησε κρατικές διαφημίσεις, ούτε επιχορηγήθηκε ποτέ από το επίσημο κράτος και από το καθ' ύλην αρμόδιο, τότε, υπουργείο Προεδρίας.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (1 φ.: περ. Β', αρ. φ. 2, 1981).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Φάνης Τζαβέλλας, «Η ιστορία του τύπου εις την Αρκαδίαν», εφ. *Αρκαδικός Τύπος*, έτ. Ε', αρ. φ. 209, 210, 212, 216 και 217, Τρίπολη, 24 και 31 Μαΐου 1936, 14 Ιουν. 1936, 12 και 19 Ιουλ. 1936.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΡ, ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ο Τύπος της Θεσσαλονίκης

Εφημερίς εκδιδόμενη υπό του Συνδικάτου του Τύπου της Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη, 25 Οκτ. 1924 < >. Την εξέδωσε το Συνδικάτο Τύπου κατά τη διάρκεια της ανταπεργίας (λοκ άουτ) των ιδιοκτητών των εφημερίδων. Ημερήσια απογευματινή, δισελίδη / τετρασελίδη, εξάστηλη, σχήματος 2^{ου}. Τιμή φύλλου: 50 λεπτά.

Πρόκειται για κοινή έκδοση των επτά πρωινών και των απογευματινών εφημερίδων της Θεσσαλονίκης, κατά την απεργία των τυπογράφων τον Οκτώβριο και Νοέμβριο 1924. Στην πρώτη σελίδα του πρώτου φύλλου δημοσιεύεται άρθρο με τίτλο: «Διατί εκηρύχθη η απεργία των εργατών. Ανακοινωθέν ελλ. εφημερίδων Θ/νίκης», το οποίο υπογράφουν οι εφ. **Νέα Αθήναι*, **Μακεδονία*, **Φως*, **Εφημερίς των Βαλκανίων*, **Υαχυδρόμος*, **Ημερησία* και **Μακεδονικά Νέα*. Στην ίδια σελίδα ανακοινώνεται από τους ιδιοκτήτες των πρωινών και εσπερινών εφημερίδων η «Ίδρυσις Σχολής Τυπογραφικής Τέχνης», για την εκμάθηση της τυπογραφικής τέχνης (στοιχειοθεσία). Οι εγγραφές θα γίνονταν στα γραφεία της εφ. *Φως*, η εκμάθηση θα ήταν δωρεάν. Τα κρατούσε έναν μήνα και οι άποροι θα λάμβαναν αμοιβή κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας. Η πρωτοβουλία της πρότασης αυτής φαίνεται ότι οφείλεται στον Δ. Ρίζο. Οι ιδιοκτήτες δεν είχαν απόλυτη σύμπνοια μεταξύ τους για την πορεία της αντιμετώπισης του προβλήματος και δυσανασχετούσαν, με τον φόβο ότι «θα τους ξεχνούσαν οι αναγνώσται».

Δεν είναι γνωστό μέχρι πότε συνεχίστηκε η έκδοση της εφημερίδας και η απεργιακή κινητοποίηση

που την προκάλεσε. Στις 29 Οκτωβρίου οι ιδιοκτήτες εξέδωσαν και δεύτερη εφημερίδα με τίτλο *Ενωσις*. *Πρωινή εφημερίς εκδιδομένη υπό των ιδιοκτητών των ημερησίων εφημερίδων Θεσσαλονίκης*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (4 φ.), ΕΣΗΕΑ (1 φ.), ΕΣΗΕΜΘ (πλ. σ., 18 φ.), Ιδιωτική συλλογή Μαν. Κανδυλάκη (1 φ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ', σ. 268-274.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Ο Τύπος της Θράκης

Εφημερίς Εθνικών Αρχών εν Αλεξανδρουπόλει, Αλεξανδρουπόλη, 20 Νοε. 1946 - 31 Δεκ. 1965, αρ. φ. 1-1227. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Αθανάσιος Α. **Αθανασιάδης*. Υπεύθυνος: Αντ. Γ. Πάντζιος, ο οποίος από τον Φεβρ. 1949 αναφέρεται ως διαχειριστής. Στη διάρκεια του Εμφυλίου, κυρίως το 1948, έχει παραθέματα υπέρ των κυβερνητικών δυνάμεων: «Ο Ελληνικός στρατός είναι εχέγγυον της εθνικής μας ανεξαρτησίας», «Θράκες εις τας επτάλξεις» κ.ά. Από το 1958 ο υπότιτλος: *Πανθρακική Εφημερίς εν Αλεξανδρουπόλει*. Αρχικά εβδομαδιαία, δισέλιδη, δεν είχε σταθερή ημέρα κυκλοφορίας. Από τις 2 Απρ. 1948, δύο φορές την εβδομάδα (Τετάρτη και Σάββατο / Δευτέρα και Πέμπτη). Σε προεκλογική περίοδο κυκλοφορούσε καθημερινά. Από τις 11 Ιαν. 1955 έγινε εβδομαδιαία με συχνότερη ημέρα κυκλοφορίας την Κυριακή, αν και κατά διαστήματα εκδιδόνταν και δύο φορές την εβδομάδα. Από τις 11 Ιαν. 1963 σταθερά εβδομαδιαία. Δισέλιδη στην αρχή, σε έκτακτες περιστάσεις τετρασέλιδη και από τις 6 Ιαν. 1949 τετρασέλιδη. Από τις 11 Ιαν. 1956 άλλοτε δισέλιδη άλλοτε τετρασέλιδη και σπανίως εξασέλιδη, ενώ από τις αρχές του 1958 και έως τη διακοπή της έκδοσης κυρίως δισέλιδη. Οι διαστάσεις της ποίκιλλουν: τα έτη 1946-1949 είναι διαστάσεων 55x38 εκ., από τις 6 Ιαν. 1949 είναι 42x28 εκ., τα έτη 1950-1957 γίνεται 47x32 εκ. (τετράσσηλη), τα έτη 1958-1963 είναι διαστάσεων 43x30 εκ. (πεντάσσηλη) και από τις αρχές του 1963 σταθεροποιείται στο μεγάλο σχήμα: 54x39 εκ. (οκτάσσηλη). Η τιμή της αρχικά είναι 50 δρχ., σύντομα φτάνει τις 300 δρχ. για να σταθεροποιηθεί στις 500 δρχ. από το 1948 έως το 1950. Το 1950 έχει 1000 δρχ., ενώ από το 1954 μέχρι το τέλος 1,5 δρχ. Στα πρώτα χρόνια η ετήσια συνδρομή εσωτερικού ήταν 30000. Μετά το 1954 έγινε 80 δρχ. Η συνδρομή εξωτερικού ορίστηκε στα 20 δολάρια. Τυπωνόταν σε ιδιόκτητο τυπογραφείο, το οποίο αναλάμβανε και άλλες τυπογραφικές εργασίες.

Τα πρώτα χρόνια γράφεται στην καθαρεύουσα ενώ αργότερα περνάει στη δημοτική. Πρωτοκυκλοφόρησε μέσα στη δίνη του Εμφυλίου για να υποστηρίξει την εθνικόφρονα πλευρά όπως φαίνεται και

από τον υπότιτλο και όπως δηλώνεται στην προκήρυξη: «δια να παρασταθώμεν παρά το πλευρόν του εθνικόφρονος λαού της Θράκης, να τον διαφωτίωμεν και καθοδηγώμεν, να μην τον αφήνωμεν έκδετον και ακαδοδήγητον εις τας δηλητηριώδεις εκπομπάς της διαφωτίσεως ελληνόγλωσσων ανδελφών». Αργότερα, το 1950, προσδιορίζει τον στόχο της έκδοσης στην ενυαισθητοποίηση της κυβέρνησης στα ζητήματα της περιφέρειας: «εις την ανάγκην της διαφωτίσεως των εν τω κέντρω κρατικών αρχών, της υποδείξεως προς αυτάς των αναγκών της ταλαιπώρου και δεινώς πλησσομένης και εγκαταλειμμένης ελληνικής επαρχίας». Διακηρύσσει την ανεξαρτησία της απέναντι στα κόμματα: «χωρίς να έχει δεσμόν αίματος με κανένα κόμμα παρά μόνον με την Ελλάδα και με την Θράκην [...] ο Τύπος δεν σιτίζεται από τα περισσεύματα της χύτρας ουδενός κομματικού μαγειρείου, αλλά στηρίζεται μόνον εις τους αγαπητούς του αναγνώστας», και απευθύνεται στον ευρύτερο θρακικό χώρο όπως δηλώνεται και στον υπότιτλο *Πανδρακική* που υιοθετεί από το 1958.

Η δομή της όπως και το σχήμα και η συχνότητα έκδοσης ποικίλλουν. Σχετική σταθερότητα παρατηρείται στο διάστημα 1949-1956, καθώς και κατά τη διετία 1963-1965. Την πρώτη περίοδο δημοσιεύει στην πρώτη σελίδα, εκτός από το κύριο άρθρο, συνεργασίες πολιτικών, νομικών, ιστορικών, πανεπιστημιακών κ.ά. για τοπικά θέματα ή θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος, ανταποκρίσεις από το εξωτερικό, επιστολές, χρονογραφήματα. Κατά καιρούς περιλαμβάνει ξένες δημοσιεύσεις (συνήθως από τους *Táιμς* της Νέας Υόρκης), ανταποκρίσεις από το εσωτερικό του νομού, γελοιογραφίες αναδημοσιευμένες από εφημερίδες του εξωτερικού. Στη δεύτερη σελίδα, έχει τη στήλη *Θρακική ζωή* με δημοσιεύσεις αναγνωστών, ποιήματα, διηγήματα κ.ά., και διαφημίσεις, διακηρύξεις, ανακοινώσεις. Στην τρίτη σελίδα είναι το φωτογραφικό ρεπορτάζ, ή ιστορίες εικονογραφημένες, διηγήματα, τοπικά σχόλια, μικρές αγγελίες και δηλώσεις πολιτών για αποκήρυξη του κομμουνισμού. Στην τέταρτη σελίδα βρίσκονται τα αθλητικά, τα νέα των Συλλόγων, τα κοινωνικά και τα δημοτικά νέα. Αργότερα εμπλουτίζει την ύλη της με αναλύσεις κοινωνικών θεμάτων όπως η μετανάστευση, συνεντεύξεις και ρεπορτάζ του απεσταλμένου διευθυντή για κάλυψη αστυνομικού ενδιαφέροντος ή άλλων σημαντικών τοπικών θεμάτων. Είναι η μόνη εφημερίδα που καλύπτει θέματα του αστυνομικού ρεπορτάζ με επιτόπια έρευνα και φωτογραφίες.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η φωτογραφική κάλυψη σημαντικών τοπικών γεγονότων στα οποία παρίστανται πολιτικοί, όπως η έναρξη των αντιπλημμυρικών έργων του Έβρου, τα εγκαίνια της διάνοιξης της παραλιακής οδού της Αλεξανδρούπολης, τα εγκαίνια του Μουσείου Σαμοθράκης κ.ά. Σε προεκλογική περίοδο η εφημερίδα παίρνει ενεργό μέρος με έκτακτες εκδόσεις, ολοσέλιδες φωτογραφίες πολιτικών αρχηγών και υποψηφίων βουλευτών. Ως προς την πολιτική γραμμή ταυτίζεται με τον αντικομμουνισμό στα πρώτα χρόνια και αργότερα με το Κόμμα των Φιλελευθέρων. Σε όλη τη διάρκεια της έκδοσης σημαντική θέση κατέχουν τα θέματα του Έβρου, όπως τα αντιπλημμυρικά έργα, το σηροτροφικό, τα μεταλλεία της Κίρκης, οι πολεμικές επανορθώσεις, η στέγαση των ομήρων της βουλγαρικής Κατοχής, οι τιμές των γεωργικών προϊόντων, ο τουρισμός, τα δημόσια έργα, η Παιδαγωγική Ακαδημία, ο ηλεκτροφωτισμός, το νερό και τα θέματα δημόσιας υγιεινής.

Συνεργασίες δημοσιεύουν εκτός από τους πολιτικούς όπως ο Π. Κανελλόπουλος («προς του Υπερασπιστάς της Ελλάδος»), ο Κ. Κοτζιάς, βουλευτές του νομού, γενικοί διοικητές της Θράκης, δικηγόροι, όπως ο Ξ. Χατζησαράντος, λογοτέχνες και λόγιοι.

όπως ο Σπ. *Μελιάς, ο Δ. *Ψαδάς και ο Π. Παλαιολόγος. Τα συχνότερα ψευδώνυμα είναι: «Θράκης Θρύλος», «Ρεπόρτερ», «Παρατηρητής». Η λογοτεχνία καλύπτει μικρό μέρος στην ύλη της εφημερίδας. Το μοναδικό μυθιστόρημα που δημοσιεύεται σε συνέχειες είναι το *Εγκλημα και Τιμωρία* του Ντοστογιέφσκι.

Ο *Τύπος της Θράκης* παίρνει ενεργό μέρος στα πολιτικά πράγματα της περιοχής. Την περίοδο του Εμφυλίου υποστηρίζει την «αντισυμμοριακή» δράση, δημοσιεύει ανταποκρίσεις από τις μάχες μεταξύ του εθνικού στρατού και των αριστερών όπως στο χωρίο *Μεταξάδες το Μάιο 1949* («Οι Σλαυόδουλοι Συμμορίται επετέθησαν κατά των Μεταξάδων»), παρουσιάζει τις «συνθήκες διαβίωσης των συμμοριοπληκτών», καλεί τους αναγνώστες να ελέγχουν κάθε ύποπτο και προβάλλει το έργο των συλλόγων «Οι φίλοι του στρατού» και «Η φανέλλα του Στρατιώτου». Την οκταετία 1950-1958 προβάλλει εξίσου τις θέσεις των κομμάτων που παίρνουν μέρος στην

προεκλογική εκστρατεία, επικρίνοντας την αδιαφορία των μεταπολεμικών κυβερνήσεων για τη Θράκη, ενώ από το 1958 παίρνει θέση υπέρ του Κόμματος των Φιλελευθέρων αρχικά και της Ένωσης Κέντρου αργότερα. Από την ίδια χρονιά και έως το 1965 ο εκδότης της κατεβαίνει υποψήφιος με το κόμμα του Γ. Παπανδρέου, χωρίς ωστόσο να εκλεγεί. Τη διετία 1963-1965 η εφημερίδα πρωτοστατεί στην οργάνωση των τοπικών γραφείων της Ενωσης Κέντρου στο νομό. Δημοσιεύονται οι λόγοι του Γ. Παπανδρέου στη Βουλή, οι συνεντεύξεις του, καλύπτονται οι περιοδείες του στη Θράκη και γενικότερα προβάλλεται το ενδιαφέρον του για το νομό. Η έκδοσή της ακολουθεί φθίνουσα πορεία από το 1958, ίσως εξαιτίας οικονομικών προβλημάτων που οδηγούν σε οριστικό κλείσιμο τον Δεκέμβριο 1965.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (πλ. σ.), ΕΛΙΑ (8 φ. των ετ. 1946-1959).

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΟΥ – ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ

Υπεράνθρωπος

Αυτοτελείς Διαπλανητικές Περιπέτειες. Αθήνα, 1957, αρ. τχ. 1-24. Εκδότες: Στ. *Ανεμοδουράς - Γ. Γεωργιάδης. Συγγραφέας: Π. Πετρίτης (ψευδώνυμο του Νίκου Μαρράκη). Εβδομαδιαίο, τριάντα έξι σελίδων, διαστάσεων 17,5x12,5εκ. Εξώφυλλα έγχρωμα (μερικά του *Byron). Οπισθόφυλλο: κόμικς συνεχείας. Εσωτερικά: εικόνες από ξένα περιοδικά. Τιμή τεύχους: 2 δρχ.

Περιοδικό της ίδιας εκδοτικής εταιρείας με το π. *Ο Υπεράνθρωπος* (1951) και με ίδιο όνομα αλλά εντελώς διαφορετικό περιεχόμενο. Πρόκειται για ένα ανάγνωσμα επιστημονικής φαντασίας του Νίκου Μαρράκη, που γράφτηκε μεν το 1957, οι περιπέτειες όμως εξελίσσονταν στο «μελλοντικό» 1980, όταν ο άνθρωπος είχε πλέον κατακτήσει τα άστρα. Σε διάφορους πλανήτες είχαν εγκατασταθεί μεγάλες αποικίες της Γης. Όλοι, ανεξάρτητα από φυλές ή θρησκεία, ήταν ενωμένοι στη γήινη κοινοπολιτεία. Υπήρχαν ισχυροί στόλοι με πολεμικά διαστημόπλοια, που αδιάκοπα εκτελούσαν περιπολίες για την προστασία της ειρήνης και της τάξης στο διάστημα και στους πλανήτες.

Κεντρικός ήρωας της σειράς ο Τζόε Σέρινταν, αστροναύτης-ντετέκτιβ, φόβος και τρόμος των κατοίκων της Γης και των άλλων πλανητών-αποικιών της γήινης κοινοπολιτείας. Μαζί του η όμορφη μελαχρινή Νάνσυ Έβιλγκτον, αφοσιωμένη βοηθός και μνηστή του.

Το απαραίτητο ελληνικό στοιχείο έδινε ο τολμηρός κοκκινομάλλης πιτσιρίκος Μίκυ, παιδί ελληνων μεταναστών στη Νέα Υόρκη που σκοτώθηκαν σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα, και τον πήρε υπό την προστασία του ο Σέρινταν. Οι τρεις μαζί ταξίδευαν σχεδόν αδιάκοπα στο διάστημα, κάνοντας περιπολίες με το καταδιωκτικό της διαπλανητικής αστυνομίας «Πρωτεύς II». Οι περιπέτειες ήταν ασταμάτητες και η δράση συγκλονιστική.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Χανός, *Το παιδικό λαϊκό φυλλάδιο - περιοδικό - βιβλίο*, Αθήνα 1991· Κυρ. Κάσσης, *Ελληνική παραλογοτεχνία & Κόμικς*, Αθήνα 1997· Ν. Ζωιάπουλος, *Τα χάρτινα όνειρα των παιδικών μας χρόνων*, Αθήνα 2000.

ΝΙΚΟΣ ΖΩΙΟΠΟΥΛΟΣ

Ο Υπεράνθρωπος

Αθήνα, 1951, αρ. τχ. 1-96. Εκδότες: Στ. *Ανεμοδουράς – Γ. Γεωργιάδης. Συγγραφέας: Θάνος Ασπίτης (Ανεμοδουράς). Εβδομαδιαίο, τριάντα έξι σελίδων, διαστάσεων 17,50x12,50 εκ. Εικονογράφηση: Β. *Απτόσογλου. Εξώφυλλο έγχρωμο. Στο οπισθόφυλλο κόμικς και σκίτσα των ηρώων. Τιμή: 2000 δραχ. Αργότερα, όταν ήδη κυκλοφορούσε ο *Μικρός Ηρώς, έγινε επανέκδοση όλης της σειράς. Από τους ίδιους εκδότες και τον ίδιο εικονογράφο κυκλοφόρησε ο *Εικονογραφημένος Υπεράνθρωπος* (Αθήνα 1952, αρ. τχ. 1-2: το τχ. 1 πενήντα δύο σελίδων, οι δεκαέξι με εικονογραφημένη περιπέτεια των υπερηρώων

και τριάντα έξι με την ιστορία «Ο Κοντοστούπης ντετέκτιβ»· τχ. 2: ολόκληρο εικονογραφημένο. Και τα δύο τεύχη επανακυκλοφόρησαν το 1955. Το έργο «Ο Κοντοστούπης ντετέκτιβ» κυκλοφόρησε και μόνο του, σε ένα τεύχος των 36 σελίδων. Περιπέτειες των ηρώων του *Υπεράνθρωπου* παρουσιάστηκαν ξανά αργότερα (1971) στο *Όμπραξ*, περιοδικό της ίδιας εκδοτικής εταιρείας.

Ο Ανεμοδουράς σε κείμενα επιστημονικής φαντασίας. Υπογράφοντας με το ψευδώνυμο «Θάνος Ασπίτης» παρουσίασε την ελληνική εκδοχή του δημοφιλούς «Σούπερμαν», γνωστού από τα αμερικανικά κόμικς. Ο νέος ήρωας ονομάστηκε

«Υπεράνθρωπος». Τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα (προέλευση, υπερδυνάμεις κ.ά.) είχαν πάρα πολλές ομοιότητες με εκείνα του Σούπερμαν, η μορφή του όμως διέφερε: Ήταν παρμένη απ' τον Κάπταιν Μάρβελ, επίσης γνωστού υπερήρωα άλλου αμερικάνικου εντύπου της εποχής (Ο Βυγον, δηλαδή ο Β. Απτόσογλου) ζωγράφισε τον Υπεράνθρωπο σαν «Κάπταιν Μάρβελ», με ελάχιστες αλλαγές. Από το ίδιο αμερικάνικο περιοδικό πήρε ακόμα αυτούσιες τις φιγούρες και άλλων ηρώων της σειράς, όπως του εγκληματία δόκτορα Φάουστ και του «Τρόμου», του θεού του Πολέμου).

Ο Υπεράνθρωπος πολεμούσε μόνος του κάθε εχθρό της ανθρωπότητας. Κάποτε παντρεύτηκε την γλυκιά Έλσα, και απέκτησε παιδιά (τον Ντάνυ ή Κεραυνό και την Ντιάνα ή Αστραπή, που κληρονόμησαν τις υπερδυνάμεις του πατέρα τους). Όλοι μαζί έδιναν μεγάλες μάχες υπερασπίζοντας το καλό και το δίκαιο. Αργότερα στη συντροφιά μπήκε ο Ελ Γκρέκο, ένας ταλαντούχος νεαρός Έλληνας επιστήμονας με σπάνιο μυαλό και μεγάλη επιστημονική κατάρτιση. Ο συγγραφέας πρόβαλε ιδιαίτερα τον ρόλο του (πράγμα φυσικό, λόγω καταγωγής), υποβαθμίζοντας κάπως τον Υπεράνθρωπο.

Όπως ήταν αναμενόμενο, ο νέος ήρωας και η Αστραπή αγαπήθηκαν, παντρεύτηκαν και σύντομα η υπερομάδα απέκτησε και άλλο επίλεκτο στέλεχος: Τον Υπερέλληνα, εγγονό του μεγάλου Υπεράνθρωπου, φυσικά προικισμένο με υπερδυνάμεις. Προς το τέλος της σειράς εμφανίστηκε το νεότερο μέλος της υπέρ-συντροφιάς, ο Σιμούν, γιος της Λάουρας (μιας κοινής θνητής) και του Κεραυνού. Σειρά πολύ επιτυχημένη στην εποχή της. Οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες εμπόδιζαν τα νεαρά ελληνόπουλα να παρακολουθούν τις περιπέτειες του γνήσιου Σούπερμαν, που άλλωστε δεν κυκλοφορούσαν στην Ελλάδα. Έτσι το υποκατάστατο του, ο «Υπεράνθρωπος» του Θάνου Αστρίτη απέκτησε πολλούς και φανατικούς αναγνώστες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΛΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Χανός, *Το παιδικό λαϊκό φυλλάδιο - περιοδικό - βιβλίο*, Αθήνα 1991· Κυρ. Κάσσης, *Ελληνική παραλογοτεχνία & Κόμικς*, Αθήνα 1997· Ν. Ζωιόπουλος, *Τα χάρτινα όνειρα των παιδικών μας χρόνων*, Αθήνα 2000.

ΝΙΚΟΣ ΖΩΙΟΠΟΥΛΟΣ

Υπερίδης, Γεώργιος

(Σμύρνη, 1858 – Αθήνα, 2 Μαρτ. 1939). Λογοτέχνης, εκδότης. Απόφοιτος της Ευαγγελικής Σχολής της Σμύρνης, εγγράφηκε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών χωρίς να ολοκληρώσει τις σπουδές του. Τύπος νέου ρομαντικού ποιητή με δημοκρατικά και πατριωτικά ιδεώδη, από πολύ νέος στράφηκε στη δημοσιογραφία. Το 1878 συνεργάστηκε με τον Σωκράτη *Σολομωνίδη και τον δικηγόρο Στέφανο Παπαμιχάλη στην έκδοση του φιλολογικού π. **Βίον*, στο οποίο δημοσίευσε και πολλά δικά του ποιήματα και άλλα πονήματα.

Επί σαράντα χρόνια, υπήρξε συνεκδότης, μαζί με τον Σ. Σολομωνίδη της εφ. **Αμάλθεια*, την οποία είχαν αγοράσει το 1882 από τον Ιάκωβο Σαμιωτάκη, μαζί με τα τυπογραφικά στοιχεία και το χειροκίνητο πιεστήριο. Ο Υπερίδης εργάστηκε με μεγάλο ζήλο και ευσυνειδησία για την άρτια έκδοση της εφημερίδας, ελέγχοντας ακόμα και τα τυπογραφικά δοκίμια. Ο Ν. Λάσκαρης που είχε συνεργαστεί για λίγο ως συντάκτης στην *Αμάλθεια*, δίνει μια λεπτομερή εικόνα του «αμύλητου [...] κλεισμένου εις τον εαυτόν του» δημοσιογράφου Υπερίδη που σπάνια μειδιούσε. «Η ζωή του περιωριζέτο με ταξί του δημοσιογραφικού του γραφείου και της βιβλιοθήκης του. Απέφυγε κάθε κοινωνικήν σχέσιν [και] προτιμούσε την συναναστροφήν των βιβλίων του παρά των ομοίων του».

Η πλούσια βιβλιοθήκη του περιλάμβανε περί τους είκοσι χιλιάδες τόμους, που αφορούσαν κυρίως στην ιστορία του ελληνισμού της Ανατολής, την τέχνη και τις επιστήμες. Για τον εμπλουτισμό της ταξίδευε συχνά στη Δυτική Ευρώπη όπου προμηθευόταν σπάνιες εκδόσεις παιδαίων περιηγητών, αλλά και νέες εκδόσεις της εποχής. Τα βιβλία και τα χειρόγραφα του κάρηκαν στην πυρκαγιά της Σμύρνης τον Αύγουστο 1922. Το πάθος του για τα βιβλία συνεχίστηκε και στην Αθήνα όπου κατέφυγε ως πρόσφυγας. Με τα πενήντα του μέσα και μειωμένη την όρασή του ξαναδημιούργησε έναν αξιόλογο πυρήνα δύο χιλιάδων βιβλίων που δωρίθηκαν από τους κληρονόμους του στην Εστία Νέας Σμύρνης. Συνεχίστηκε επίσης η συνεργασία του με τον Σολομωνίδη, με στόχο να επανεκδοθεί η *Αμάλθεια* στην Αθήνα, αυτή τη φορά.

Ο Υπερίδης υπήρξε από νέος πολυγραφότατος. Ανάμεσα στα έργα του, εκτός από τις ποιητικές του συλλογές, συγκαταλέγονται διηγήματα, μυθιστορήματα, θεατρικά έργα (η «Ορφανή της Σμύρνης», ανέθηκε συχνά στη Σμύρνη το 1882), μελετήματα για τη Σμύρνη και μεταφράσεις, πολ-

λά από τα οποία δημοσιεύθηκαν αυτοτελώς ή και στην εφ. *Αμάλθεια*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χ Σ. Σολομωνίδης, *Η δημοσιογραφία στη Σμύρνη (1821-1922)*, Αθήνα 1959.

ΠΑΝΟΣ ΚΡΟΚΙΑΔΣ

Φαλαγγτική Επιδείξεις

Επίσημον Όργανον Αγωγής των Στελεχών της Ε.Ο.Ν., εκδιδόμενον υπό της Κεντρικής Διοικήσεως κατά Τρίμηνον. Αθήνα, 1940. Εκδότης: «Κεντρική Διοίκηση της Εθνικής Οργανώσεως Νεολαίας». Συντακτική επιτροπή: Αλ. Κανελλόπουλος (πρόεδρος), Ε. Σταμάτης (διευθυντής επιδεωρήσεως), Αθ. Κόπιτσας (οικονομικός σύμβουλος), Άγγ. Μεταξάς και Ν. Καπίτσουλου (γραμματείς συντάξεως), Τριμηνιαίο (αρ. τχ. 1, Απρ.-Ιούν. 1940, 154 σ., αρ. τχ. 2, Ιούλ.-Σεπτ. 1940, 251 σ., αρ. τχ. 3, Οκτ.-Δεκ. 1940, 232 σ.), μονόστηλο, διαστάσεων 21x14,5 εκ. Συνδρομές: «Ετησία Βαθμοφόρων της Ε.Ο.Ν. δρχ. 100. Περιφερειακών Διοικήσεων δρχ. 150. Μελών μη βαθμοφόρων δρχ. 75. Μη μελών δρχ. 250. Τιμή εκάστου τεύχους δρχ. 25». Γραφεία: οδ. Σταδίου 28. Ύπογραφοί: «Γραφικαί Τέχναι» Π. Διαλησμά, οδ. Καρορί 11.

Το περιοδικό στόχευε στη διαφώτιση των στελεχών της ΕΟΝ. Στο σημείωμα «Αντί Προλόγου» που υπογράφεται από τον Ιωάννη Μεταξά (αρ. τχ. 1, σ. 3) σημειωνόταν: «Φυσικά ένα από τα κυριώτερα προσόντα που πρέπει να έχει κάθε βαθμοφόρος είναι και η πλήρης του τεχνική κατάρτισις σχετικά με τα καθήκοντά του, που δεν μπορεί παρά να πηγαινέ παραλληλα μαζί με την πρόχουσα ψυχική και ηθική του κατάρτιση. Την κατάρτιση αυτή την τεχνική δεν την εννοώ μονάχα κάτω από τη στενή της έννοια. Αυτή δίδεται με την γενική εκπαίδευσιν των βαθμοφόρων και στις σχολές των στελεχών, στους ουλαμούς βαθμοφόρων κ.λ.π. Την τεχνική κατάρτι-

σι, τουλάχιστον για τους ανωτέρους βαθμοφόρους, την εννοώ ευρύτερα, σαν κατατοπισμό τους επάνω στα μεγάλα προβλήματα που θα τους γεννηθούν και που θα πρέπει ν' αντιμετωπίσουν στην εξάσκηση των καθηκόντων τους. Η *Επιδείξις* είναι μια σοβαρή συμβολή στην τέτοια διαφώτιση και εύρυσιν των οριζώντων των στελεχών. Γι' αυτό δίνω μεγάλη σημασία στο να μελετούν τα στελέχη με προσοχή το περιεχόμενο της *Επιδεωρήσεως*, που είναι γι' αυτούς ένα σπουδαίο βοήθημα».

Δημοσιεύονταν ποικίλα θεωρητικά κείμενα για την 4^η Αυγούστου. Συντάκτες τους ήταν στελέχη της ΕΟΝ. Υπήρχαν όμως και άρθρα με φιλολογικό και φιλοσοφικό περιεχόμενο, σχόλια για τα ελληνικά πράγματα και ειδήσεις από δραστηριότητες της οργάνωσης, με φωτογραφίες φιλαγγιτών. Τις τελευταίες σελίδες κάθε τεύχους καταλάμβαναν διαφημίσεις τραπεζών και δημόσιων οργανισμών. Τα περιεχόμενά του παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον για τη μελέτη της ιδεολογίας του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου, καθώς αποτελούσε το εγκόλπιο των βαθμοφόρων της ΕΟΝ στις προπαγανδιστικές ομιλίες τους. Το γεγονός και μόνο ότι ο Ιωάννης Μεταξάς προλόγισε την έκδοση δείχνει τη σημασία που απέδιδε το καθεστώς σε αυτό. Ο χρόνος έκδοσης ωστόσο του εντύπου συνέπεσε με τα ραγδαία γεγονότα της εποχής. Ο πόλεμος που μεσολάβησε υπήρξε ανασταλτικός παράγοντας

στη συνέχιση της έκδοσης. Έτσι, πιθανότατα, διέκοψε μετά την κυκλοφορία του τρίτου τεύχους.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΛΙΑ, ΕΝΣ, Ιδιωτική συλλογή Λάκης Παπασιτάη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αγγελική Πανοπούλου – Κ. Τσιγκάκης, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1936-1941)*, Καταγραφή, Αθήνα, ΕΜΝΕ, 1992, σ. 220-224.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΓΝΑΚΗΣ

Φαλιμέντο

Εβδομαδιαία πολιτικοσατυρική εφημερίς της Βορ. Ελλάδος, Θεσσαλονίκη, 1 Μαΐου 1932-1934, αρ. φ. 1-108<;>. Ιδρυτής-διευθυντής: Αντώνης *Κοσματόπουλος, δημοσιογράφος. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, εξάστηλη / επτάστηλη, διαστάσεων 57x40 εκ. Ύψωνόταν στο τυπογραφείο της εφ. *Το *Φως*. Γραφεία: οδ. Αγ. Σοφίας και αργότερα στην οδ. Εγνατίας 112.

Πολύχρωμη, με ζωηρά χρώματα, σατυρική εφημερίδα, περιείχε μεγάλα σκίτσα, γελοιογραφίες, ανέκδοτα, φωτογραφίες και κείμενα καλογραμμμένα και σκανδαλιστικά. Βασικοί συνεργάτες της ήταν οι δημοσιογράφοι Νίκος *Φαρδής και Άριτος Χασήρ (*Χασητοζόγλου) και σκιτσογράφος ο Φ. Μαστιχιάδης. Άλλοι συντάκτες έγραφαν κείμενα σε παρεφθαρμένα εβραϊκά, αρμενικά, τουρκικά και στην «αργκό (τα μάγκικα)». Ασχολείτο με αποκαλύψεις ηθικών σκανδάλων, οικογενειακές ιστορίες, μυστικά των κοριτσιών και κοινωνικά προβλήματα. Σχολίαζε τα επίκαιρα γεγονότα που επιδέχονταν τη σάτιρα ή που μπορούσαν να παρουσιαστούν με σκωπτικό ή ευθύμο τρόπο. Τα θέματά της τα αντλούσε από την πολιτική –χωρίς να υποστηρίζει κανένα συγκεκριμένο πολιτικό κόμμα– και συχνά περιείχε καλλιτεχνικές και διογκωμένες μικρές ειδήσεις. Αποκαλυπτική ήταν η έρευνά της για τους μασόνους. Καθιέρωσε τακτική στήλη με προβλέψεις για το μέλλον και για την τύχη των αναγνώστών της.

Στα περιεχόμενά της περιλαμβάνονται επίσης σκανδαλιστικά αναγνώσματα, ερωτικές επιστολές πολύ αδόξες και ρομαντικές αν τις διάβαζε κανείς όπως ήταν τυπωμένες, ενώ αν δίπλωνε τη σελίδα κατάλληλα, το περιεχόμενό τους γινόταν σκανδαλιστικό, φωτογραφίες γυμνών ή ημίγυμνων κοριτσιών, που συχνά προκάλεσαν υποβολή μηνύσεων, διατύπωση διαμαρτυριών και καταγγελίες. Παρά το γεγονός ότι οι γονείς απαγόρευαν τα παιδιά τους να τη διαβάζουν, η εφημερίδα είχε πολύ μεγάλη κυκλοφορία. Η ίδια έγραφε ότι έφτασε τα 15000 φύλλα.

Η φροντισμένη εκτύπωση και σελιδοποίησή της εντυπωσίαζε. Το περιεχόμενό της που όφειλε την

επιτυχία της, κατά τον εκδότη, στη δημοσίευση πολλών θεμάτων και στην εύστοχη αλλά όχι και πολύ σκληρή σάτιρα, χαρακτηρίστηκε ως φάρμακο κατά της στενοχώριας, της φτώχειας, της απογοήτευσης και νευρασθένειας και ως παρηγοριά για όλες τις γυναίκες –«χήρες, γεροντοκόρες, ζωντοχήρες κ.ά.».

Την Πρωτοχρονιά του έτους 1933 εξέδωσε το *Ευθυμιογραφικόν Ημερολόγιον του Φαλιμέντου* με κύριους συνεργάτες τον Ά. Χασήρ και τον Αντ. Κοσματόπουλο, με συνεργασίες «των κορυφαίων Μακεδόνων δημοσιογράφων» και με εντυπωσιακή ύλη. Το 1934 εξέδωσε σε σχήμα βιβλίου «το τολμηρό, συγκλονιστικό, συναρπαστικό ανάγνωσμα» *Έρωσ, πόθος, λαγνεία* σε 16 σελίδες κάθε φύλλο.

Ο εκδότης της Απ. Κοσματόπουλος ανέφερε ότι η εφημερίδα του αναγκάστηκε να διακόψει την έκδοσή της λόγω των διώξεων που έγιναν εναντίον του στα Χανιά, τα Ιωάννινα και αλλού, σε συνδυασμό με τις πιέσεις να μην συνεχίσει τη δημοσίευση αναγνώσματος ενός πρώην μασόνου και τον τεκτονισμό και τα μυστικά του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΣΗΕΜΘ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Γερωντάκης, «Εφημερίδες της Θεσσαλονίκης», εφ. *Ο τεχνικός του Τύπου*, Φεβρ. 1987· Όλγα Τσαντήλα, «Αντ. Κοσματόπουλος – Φαλιμένο πράγμα», στο ένδετο της εφ. *Θεσσαλονίκη* «97», αρ. τχ. 10, Φεβρ. 1995 (αφιέρωμα: «Σατιρικές εφημερίδες 1908-1945»); Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ', σ. 383-387.

ΜΑΝΔΑΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Ο Φανός των Αθηναίων

Επίσημο όργανο των Αθηναίων Μελθούρης, Μελθούρη, Δεκ. 1962-1965, αρ. φ. 1-17. Εκδόθηκε από το διοικητικό συμβούλιο του Συλλόγου Αθηναίων Μελθούρης και διανεμόταν δωρεάν στα μέλη και τους φίλους του. Στον λογότυπο εμφανιζόταν από αριστερά ένας φανός και από δεξιά, πάνω σε κλώνα ιωνικού ρυθμού, η θεά Αθηνά. Εκτυπωνόταν περιοδικά ως τετρασελίδη εφημερίδα, τετράστηλη, διαστάσεων 36x22,5 εκ. Τυπογραφείο: Emily Press, 179 Ferguson Street, Williamstown.

Ενημερωτικό όργανο των μελών του Συλλόγου Αθηναίων Μελθούρης. Ποικίλης ύλης, περιλάμβανε ανακοινώσεις, δραστηριότητες και κοινωνικά του συλλόγου, λογοτεχνικά κείμενα, ιστορικά σημειώματα που αφορούσαν την Αθήνα, αθλητικές ειδήσεις, χρονογραφήματα, πολιτιστική στήλη αλλά και στήλη αναψυχής με γνωμικά και ανέκδοτα. Συνεργάτες της εφημερίδας υπήρξαν σχεδόν αποκλειστικά τα εκλεγμένα μέλη του διοικητικού συμβουλίου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΕΜΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Τάμης, *Η Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. 2, Victoria, Ellikon Press, 2000, σ. 101-115· Γ. Καναράκης, *Ο Ελληνικός Τύπος στους Αντίποδες, Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Φανουράκης Α.

βλ. Καβαφάκης Ανδρέας, 1870-1922

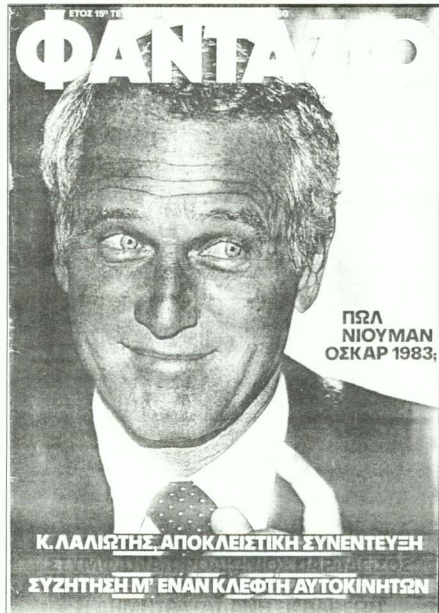
Φαντάζιο

Το σύγχρονο, Εβδομαδιαίο, Περιοδικό Ποικίλης Ύλης, Αθήνα, 6 Μαρτ. 1969 - 3 Ιαν. 1984, αρ. τχ. 1-771. Εκδότης: Ε. Τερζόπουλος ΑΕ, Διευθυντής: Ε.Χ. Τερζόπουλος, Αρχισυντάκτης: Ι. Μπακογιαννόπουλος, Εβδομαδιαίο (Πέμπτη), ενεργήτα τεσσάρων σελίδων, διαστάσεων 30x24 εκ. Τιμή τεύχους: 5 δρχ. Τυπογραφείο: οδ. Φραγκοκλησίας 7, Μαρούσι.

Περιοδικό με πολύχρωμο (όφσεντ) εξώφυλλο και σελίδες με πλούσια εικονογράφηση, επιδιώκει να γίνει «μια σύγχρονη πρωτότυπη έκδοση» και να συμβάλει «στην ανανέωση του περιοδικού τύπου ποικίλης ύλης [...] που να ικανοποιεί την απαίτηση

του σύγχρονου αναγνώστη που δεν αρκείται στα καθιερωμένα, αλλά ζητάει κάτι καινούργιο, κάτι πιο ζωντανό». Φιλοδοξεί να έχει «πλούσιο περιεχόμενο, άφορη εμφάνιση, να είναι εφάμιλλο με τα ευρωπαϊκά μεγάλης κυκλοφορίας περιοδικά ποικίλης ύλης, όπως το κατόρθωσε η *Γυναίκα* που συμπληρώνει εφέτος, το 1969, ζωή 20 ανοίξεων».

Η ύλη του διαρείται στις εξής ενότητες: «Επικαιρότητες», «Πορτραίτα», «Ποικίλα», «Σειρές», «Μυθιστορήματα», «Διηγήματα», «Φωτορομάντζα», «Πρακτικά». Πιο αναλυτικά, τα περιεχόμενα διακρίνονται στα ακόλουθα είδη: αισθηματικά, ιστορικά και αστυνομικά μυθιστορήματα σε συνέχειες, «Μόδα και Σπίτι», ταξιδιωτικά, συνταγές, καλλιτεχνικά (ελαφρά κυρίως θέματα), πορτραίτα ηθοποιών, τραγουδιστών και αθλητών, γελοιογραφίες, κουίζ, σταυρόλεξα, κόμικς, ζώδια, αλληλογραφία (κυρίως συμβουλές επί αισθηματικών θεμάτων). Εκτός όμως από τα ποικίλα θέματα και τα πρόσωπα της επικαιρότητας υπάρχουν και ενδιαφέρουσες λογοτεχνικές σελίδες: α') σειρά με τον τίτλο «Έλληνες συγγραφείς και ποιητές με τα ανδρώπινα πάθη τους», όπου, μεταξύ άλλων, παρουσιάζονται οι Κώστας Καρυωτάκης, Γεώργιος Βιζυηνός, Περικλής Γιαννόπουλος, Αν-

δρέας Κάλβος και Διονύσιος Σολωμός, β') σειρά με τον τίτλο «Περιλήψεις από τα αριστουργήματα της παγκόσμιας λογοτεχνίας», όπου δημοσιεύονται Το Όνειρο του Εμίλ Ζολά, το Με Οικογένεια του Έκτορος Μαυλό, Τα Σαφίλια της Οργής του Τζών Στάινμπεκ, Οι Άδλιοι του Βίκτωρος Ουγκώ κ.ά.

Το Φαντάζιο ανήκει στα ευπρεπή έντυπα μεγάλης κυκλοφορίας που ξεκίνησαν την έκδοσή τους στα χρόνια της δικτατορίας και συνέχισαν να εκδίδονται την πρώτη δεκαετία της Μεταπολίτευσης διανούτας συνολικά δεκαπενταετή περίοδο αδιάλειπτης παρουσίας. Στόχευαν σε ένα νεανικό αναγνωστικό κοινό προσπαθώντας να ικανοποιήσει τις προτιμήσεις του στα πιο ανώδυνα και ελαφρά δέματα. Στις σελίδες του κάνει την εμφάνισή της και η ελληνική τηλεόραση στα πρώτα της θήματα και παρουσιάζονται το πρόγραμμα και οι συνεργάτες της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Αρχείο εκδόσεων Τερζόπουλου (Αθήνα), Ιδιωτική συλλογή Γ. Ζεβελάκη (12 πρώτοι τόμοι).

ΠΡΩΤΟΣ ΖΗΒΕΛΑΚΗΣ

Φαραί

Εφημερίδα πολιτική, εμπορική, δικαστική και των ειδήσεων. Καλαμάτα, 4 Ιουν. 1895 - 2 Ιουλ. 1900, έτ. Α' -ΣΤ' . αρ. φ. 1-218. Εκδότης-ιδιοκτήτης φέρεται ο Νικόλαος Δ. Πύλιουρας και ως διευθυντής αρχισυντάκτης ο Δημήτριος Μπενή Ψάλτης (αρ. φ. 22-63, 5 Νοε. 1895 - 15 Σεπτ. 1896). Εβδομαδιαία (Κυριακή), διαστάσεων 40x27 εκ. Τιμή φύλλου: 5 λεπτά. Συνδρομές: ετήσια 15 δρχ., εξάμηνια 8 δρχ. Τυπογραφείο: δεν αναγράφεται.

Στο πρώτο φύλλο υπάρχει μακροσκελής άρθρο του Π. Α. Σάλμα σχετικά με τον τίτλο της εφημερίδας («Η ονομασία Φαραί»). Πρόκειται για την ομηρική πόλη Φαραί, την οποία διαδέχθηκε η Καλαμάτα, σύμφωνα με τα δεδομένα των αρχαίων συγγραφέων, των κειμένων της χριστιανικής περιόδου και των ανασκαφών.

Συnergάτες της εφημερίδας ήταν επίσης οι Δ. Μιχαλάς και Π. Α. Σάλμας, δικηγόρος και ποιητής, ο οποίος το 1924 εκλέχθηκε δήμαρχος Καλαμάτας. Τα κείμενα της εφημερίδας αναφέρονταν σε θέματα της καθημερινότητας που απασχολούσαν την Καλαμάτα και την ευρύτερη περιοχή της. Στα εθνικά θέματα της εποχής είχε ταχθεί υπέρ της «Εθνικής Εταιρείας», η οποία αποκλιούνταν και «αόρατος». Κατά τον πόλεμο του 1897 το κύριο άρθρο της (αρ. φ. 90, 20 Απρ. 1897) διατυπώνει έντονα τη δυσανασχέτησή της για την προώθηση των οθωμανικών δυνάμεων στο έδαφος της Θεσσα-

λίας. Σε άλλο κύριο άρθρο της με τίτλο «Οι Αίτιοι» (αρ. φ. 91, 29 Απρ. 1897) αποδίδει με σθένος τις ευθύνες της αποτυχίας στους κυβερνώντες: τον βασιλιά, τον άπειρο διάδοχο του θρόνου, την κυβέρνηση Δεληγιάννη «μωρόν και εμπαιζομένην υπό του Βασιλέως, Κυβέρνησην αποκρύπτουσαν από το έθνος την αληθή του κατάσταση».

Εξ άλλου, σε σειρά άρθρων με τίτλο «Επί του εκπαιδευτικού νομοσχεδίου» (αρ. φ. 37, 25 Φεβρ. 1896) έγραφε, μεταξύ άλλων: «καιτοι [οι υπουργός] σαφώς διορά τα αίτια της εκπαιδευτικής ημών αδιότητος, δεν προβαίνει εις την άρσιν αυτών σωφρόνως και συντεώς, αλλά ζηλώσας την ματαιοφροσύνην των προτέρων υπουργών νομίζει ότι δια της σπάθης ως άλλος Αλέξανδρος θα δυνηθή να διαρρήξη τους δεσμούς της συνήχοντας την ημιμάθειαν και ακολασίαν μετά του Ελληνικού λαού».

Στο τελευταίο γνωστό φύλλο της (αρ. φ. 218, 2 Ιουλ. 1900) δηλώνει ότι «Αντί των Φαρών το Φως». Η καινούρια εφημερίδα θα εκδιδόταν, όπως αναγράφεται, «εις της εβδομαΐδας».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΛΒΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πότης Δ. Οικονομάκης, «Εφημερίδες,

περιοδικά και ημερολόγια που εξεδόθησαν στην Καλαμάτα (Συμβολή)». *Μεσοσημακόν Έτος*. Καλαμάτα. Σύλλογος προς Διάδοσιν των Γραμμάτων. 1938, σ. 232· Π.Γ. Σαλιμάς, «Πνευματική και ψυχαγωγική ζωή της Καλαμάτας (Προ σαράντα ετών)». *Μεσοσημακόν Έτος*. ό.π., σ. 100· Μίμης ΗΑ. Φερέτος, «Ο Δημ. Μπενιυράλης και η εφημερίδα *Φαραί*». *Μεσοσημακόν Νέα*. αρ. φ. 43-51. 12 Μαΐου 1958 - 18 Οκτ. 1958.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΖΕΡΒΗΣ

Φαρδής Νίκος

(Θεσσαλονίκη, 1890 - 22 Μαρτ. 1955). Δημοσιογράφος, εκδότης και συγγραφέας. Είχε σπουδάσει θεολογία στο Κίεβο. Άρχισε να εργάζεται ως χρονικογράφος σε εφημερίδες το 1918 όταν στρατεύθηκε. Έγραφε χρησιμοποιώντας μεγάλη ποικιλία ψευδωνύμων («Ιαβέρης», «Λόσγκριν», «Θωμάς Βινίκιος» «Γεράνης» κ.ά.) και αρθρογράφουσε στις εφ. *Ηχώ* (L'Écho, ελληνογαλλική), **Μακεδονία*, **Μακεδονικά Νέα* (στις οποίες εργάστηκε και ως αρχισυντάκτης), **Ελεύθερος Μακεδονικός Τύπος*, και *Το Φως* (εκδότης, μαζί με τον Β. *Μεσολογγίτη, το 1934 και το 1937 αντίστοιχα), **Φαλιμέντο*, **Ελληνικός Βορράς* (1936), *Μακεδονικός Φάρος* κ.ά. Εξέδωσε επίσης το π. *Χαραυγή*, που δεν ευδοκίμησε. Ήταν ιδρυτικό μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης όπου εκλέχθηκε πολλές φορές από το 1925 στο διοικητικό συμβούλιό της και κατέλαβε αξιώματα: το 1926 εκλέχθηκε για πρώτη φορά πρόεδρος της Ένωσης και πάλι το 1941.

Τον Ιούνιο 1931 σημειώθηκαν τα αντισημιτικά επεισόδια που κατέληξαν στον εμπρησμό της εβραϊκής συνοικίας Κάμπελ στην περιοχή του Βυζαντίου. Τα αιματηρά αυτά επεισόδια θεωρήθηκαν ως συνέχεια σειράς αντισημιτικών δημοσιευμάτων στον Τύπο και ειδικότερα της εφ. *Μακεδονία*, για τα οποία διώχθηκε ο αρχισυντάκτης της Ν. Φαρδής, ο οποίος μηνύθηκε και για την αρθρογραφία του εναντίον της εβραϊκής πολιτιστικής οργάνωσης «Μακαμπή». Απαλλάχθηκε από τις κατηγορίες γιατί η «Μακαμπή» απέσυρε τη μήνυσή της και λόγω αμφιβολιών για την ηθική αυτοουργία του εμπρησμού.

Στην περίοδο της Κατοχής εργάστηκε στο γερμανικό Γραφείο Τύπου (και λογοκρισίας). Για την υπηρεσία του αυτή διαγράφηκε μετά την Απελευθέρωση από την Ένωση, καθότι κατηγορήθηκε ως δωσίλογος και παραπέμφθηκε σε δίκη που είναι

άγνωστο αν ολοκληρώθηκε μετά τον διαχωρισμό της λόγω νοσηλείας σε νοσοκομείο.

Ασχολήθηκε με το ρεπορτάζ, έγραψε αναμνήσεις από την παλιά Θεσσαλονίκη, χρονικά ευθυμογραφήματα, μυθιστορήματα κ.ά. Από το συγγραφικό του έργο εκδόθηκαν: το βιβλίο *Ρωσικά διηγήματα* με μεταφράσεις μικρών διηγημάτων (1923), η συλλογή διηγημάτων *Το μάτι του εχθροτάξ*, *άλλα διηγήματα* (1926), το μυθιστόρημα *Τα κορίτσια της Θεσσαλονίκης*, ως ένδετο της εφ. *Φαλιμέντο* (1933), η μελέτη του *De portu Sinusque Thessalonicentis* (1932) και τα ιστορικά σημειώματα *Θεσσαλονίκη-ιστορικά σκίτσα* που είχαν δημοσιευθεί στην εφ. *Μακεδονία*, το 1929-1930. Από τα θεατρικά του έργα παίχθηκε η κωμωδία *Αφού το θέλεις ας γίνει...* (1925) και το *Ο ραβίνος Άβελ* (1929). Δεν βρέθηκαν στοιχεία αν παίχθηκαν τα έργα του ή αν εκδόθηκαν βιβλία με τους τίτλους «Θεοφανώ» (ρομάντζο), «Ροζίτα», (ρομάντζο), «Δύσ' μου τα χείλη σου Στέλλα», «Μεταξύ των δύο» και «Η κυρία με την πράσινη σάρπα». Το έργο του παραμένει σκορπισμένο και άγνωστο στα διάφορα έντυπα της Θεσσαλονίκης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Ζαφ.[ειρόπουλος], «Νίκος Φαρδής», εφ. *Ελληνικό Βορράς*, 24 Μαρτ. 1955· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ'.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Φαρμακίδης, Αντώνης

(Λεμεσός, 1909 - Λευκωσία, 1981). Δημοσιογράφος και χρονικογράφος. Φοίτησε στο Γυμνάσιο Λεμεσού και από νεαρή ηλικία εκδήλωσε το ταλέντο του στη δημοσιογραφία ως ανταποκριτής εφημερίδων της Λευκωσίας. Στο δημοσιογραφικό επάγγελμα πρωτοπαρουσιάστηκε ως συνεργάτης και χρονικογράφος της εφ. *Χρόνος* της Λεμεσού. Στη συνέχεια μετακόμισε στη Λευκωσία (1932) όπου συνεργάστηκε ως συντάκτης με τις εφ. *Ημερήσια Νέα*, *Καθημερινά Φύλλα*, **Πρωινή*, **Πρωία*, **Φως*, **Εσπερινή*, **Εθνική*, *Ελεύθερος Τύπος*, **Ανεξάρτητος* κ.ά. Το 1951 εκδίδει δική του εβδομαδιαία εφημερίδα με τίτλο **Αλήθεια*, την οποία διευθύνει για τρεις δεκαετίες έως τον θάνατό του. Το 1976 ο Αντώνης Φαρμακίδης με άλλους οκτώ γνωστούς δημοσιογράφους της Κύπρου προχώρησαν στην έκδοση της πρώτης μετοχικής εφημερίδας με τίτλο *Σημερινή*, η οποία συνεχίζει με επιτυχία την έκδοσή της έως σήμερα.

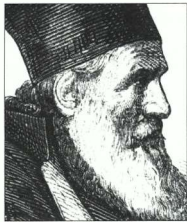
Πολυσύνθετος και χαλκέντερος εργατής της πέννας, άφησε πλούσιο δημοσιογραφικό έργο: αρθρογραφικό, χρονογραφικό, ερευνητικό και

ευθυμογραφικό, που έφερε τη σφραγίδα μιας δυναμικής και μαχητικής γραφής σε κείρια πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα. Το 1960 έπεσε δύμα τρομοκρατικής απαγωγής από φανατικούς πολιτικούς αντιπάλους του, οι οποίοι όμως αναγκάστηκαν να τον αφήσουν ελεύθερο σε λίγες μέρες λόγω της μεγάλης γενικής κατακραυγής για την αποτρόπαια αυτή πράξη. Στην Αθήναι ο Φαρμακίδης εισήγαγε σταθερές πολιτικές και ευθυμογραφικές-σατιρικές στήλες, όπως τα «Ευαγγέλια», οι «Τσιμπιές», «Η Στήλη του ΦΑΡ», οι οποίες είχαν μεγάλη επιτυχία και μεγάλο αριθμό αναγνωστών. Συνήδιξε επίσης να υπογράφει τα τσουχερά πειράματά του ως «ΦΑΡΜΑΚΙ-ΔΙΣ».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ένωση Συντακτών Κύπρου, *Στυλοβάτες της Κυπριακής δημοσιογραφίας*, Λευκωσία 1990, σ. 42· Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 382.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ, ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Φαρμακίδης, Θεόκλητος

(Λάρισα, 1784 - Αθήνα, 1862). Κληρικός, λόγιος, εκδότης. Από το 1811 εγκαταστάθηκε στη Βιέννη ως εφημέριος του ελληνικού ναού του Αγίου Γεωργίου και από το 1813 ήδη, και συστηματικότερα από το 1816, μετά την αποχώρηση του Ανθιμου *Γαζή, ανέλαβε την έκδοση του π. **Ερμής ο Λόγιος* μαζί με τον Κων. *Κοκκινάκη. Το 1819, υπότροφος του κόμητος Γκίλφορντ, έφυγε για το Πανεπιστήμιο της Γοτtingης. Στην Ελλάδα επέστρεψε με την κήρυξη της Επανάστασης. Εξέδωσε στην Καλαμάτα, τον Οκτώβριο 1821, την πρώτη έντυπη εφημερίδα του Αγώνα, με τίτλο **Σάλπιγξ Ελληνική*. Κατά την έκδοσή της ήρθε σε αντιπαράθεση με τον Δημήτριο Υψηλάντη, που ως απισταλμένος εκπρόσωπος της «Ανωτάτης Αρχής» θεωρούσε ότι είχε το δικαίωμα να ελέγχει τα δημοσιευόμενα κείμενα. Η ανένδοτη στάση του εκδότη σχετικά με ζητήματα ελευθεροτυπίας, είχε ως συνέπεια να διακοπεί πολύ σύντομα η έκδοση του φύλλου.

Καθηγητής για μικρό διάστημα στην Ιόνιο Ακαδημία, στην Κέρκυρα, επανήλθε στην Ελλάδα, όπου υπήρξε υπεύθυνος συντάκτης της επίσημης εφημερίδος που εκυκλοφόρησε το 1825 στο Ναύπλιο με τίτλο **Γενική Εφημερίς της Ελλάδος*. Η άκαμπτη στάση του σχετικά με την ελευθερία του Τύπου τον έφερε και

πάλι, συχνά σε αντιπαράθεση με την πολιτική ηγεσία και την εξουσία. Υπήρξε από τους κύριους, αν όχι ο κύριος, συντελεστές του αυτοκέφαλου της Εκκλησίας της Ελλάδος. Στο Πανεπιστήμιο Αθηνών εδίδασκε θεολογία από την αρχή της ίδρυσής του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θεόκλητος Φαρμακίδης, *Απολογία*, Αθήνα 1840· Δ.Σ. Μπαλάνος, *Θεόκλητος Φαρμακίδης (1784-1860)*, Αθήνα 1933· «*Σάλπιγξ Ελληνική*» / *Θεόκλητος Φαρμακίδης*, πρόλογος Βασ. Βασ., εισαγωγή-επιμέλεια κειμένου Παντελής Μυλωνάς, σχόλια-γενική επιμέλεια Ι. Τσερεβελάκης, Αθήνα, «Βιβλιοπωλείον των Βιβλιοφίλων» / εκδόσεις Σπανού, 1975· Αικατερίνη Κουμαριανού, «Θεόκλητος Φαρμακίδης προς Κωνσταντίνο Ασίπτι, 1819-1832», *Κερκυραϊκά Χρονικά*, τ. 23 (1980) - Δ' Πανόμο Συνέδριο, Πρακτικά, τ. Α', σ. 100-194.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ

Φάρος

Εικονογραφημένον περιοδικόν δια παιδας και εφήβους εκδιδόμενον δις του μηνός υπό Τομάζου Α. Δεπάστα. Κωνσταντινούπολη, 20 Ιαν. 1909 - 13 Οκτ. 1912 (με διακοπή από 27 Μαρτ. - 21 Απρ. 1912). Εκδότης: Τομάζος Α. Δεπάστας, Υπεύθυνος: Κ. Παπαδόπουλος, Μότο: «Πίστις - Πατρίς - Αγωγή» (έτ. Γ' - Δ'). Την περίοδο 28 Απρ. 1912 - 14 Ιουλ. 1912 ετανεκδίδεται με τον τίτλο **Μέλισσα*, στις 21 Ιουλ. 1912 ξανατιτλοφορείται *Φάρος*, αλλά από το αμέσως επόμενο τεύχος επανέρχεται ως *Μέλισσα* έως τις 18 Αυγ. 1912 και στο εξής τιτλοφορείται και πάλι *Φάρος*. Αναλυτικά: αρ. τχ. 1-24 ανά έτος (έτ. Α' - Γ') και 1-37 (1912). Άλλοι υπότιτλοι: *Εικονογραφημένον περιοδικόν δια παιδας και εφήβους*, *Συνιστώμενον υπό του εν Ελλάδι Υπουργείου της Δημοσίας Εκπαιδύσεως* (έτ. Β')· *Εικονογραφημένον περιοδικόν δια παιδας και εφήβους*, *εκδιδόμενον δις του μηνός*, *Συνιστώμενον υπό του εν Ελλάδι Υπουργείου της Δημοσίας Εκπαιδύσεως και του Οικουμενικού Πατριαχείου* (έτ. Γ')· *Εικονογραφημένον περιοδικόν δια παιδας και εφήβους*, *Συνιστώμενον υπό του εν Ελλάδι Υπουργείου της Δημοσίας Εκπαιδύσεως και του Οικουμενικού Πατριαχείου* (έτ. Δ'). Δεκαεπενήμερο και αργότερα εβδομαδιαίο (1912). Δεκαεξαεπίδο, δίσηλο, με συνεχρή αριθμηση, διαστάσεων 28,5x20,5 εκ. Τιμή τεύχους: 1 γροσί (έτ. Α' - Γ') 20 παράδες (έτ. Δ'). Συνδρομές: ετήσια τα έτη Α' - Γ': 20 γρ. για την Κωνσταντινούπολη, 25 γρ. για τα περίχωρα και τις επαρχίες, 6 φράγκα για το εξωτερικό και 6 δρχ. για την Ελλάδα· το έτος Δ' οι συνδρομές ορίστηκαν αντίστοιχα σε 25 γρ., 30 γρ., 8 φρ., 7 δρχ. Τυπογραφείο: «Εν Γαλατά, Μέγα Εθνικόν Χάνιον, τύπος Κ. Ζιβίδου, οδός Χαρατζή αριθ. 2, οδός Εργαβάν αριθ. 4 (Όπισθεν της Τραπεζής Θεσσαλονίκης)» (έτ. Α' - Γ') και «Τύπος θιβλιοεκδοτικών καταστημάτων Π. Αγγελίδου και Σιας» (έτ. Δ'). «Γραφεία: Μέγα Εθνικόν Χάνιον, αρ. 41, Γαλατάς».

Είναι το δεύτερο κατά σειρά έκδοσης περιοδικό για παιδιά και νέους, μετά το π. **Παιδικός Κόσμος* (1898-1908;< >), που εκδόθηκε στην Κωνσταντινούπολη την πρώτη δεκαετία του εικοστού αιώνα. Οι εκδοτικοί στόχοι του αναφέρθηκαν στις προγραμματικές δηλώσεις της διεύθυνσής του (αρ. τχ. 1, σ. 2): «Τέκνα και σεις, αγαπητά μου Ελληνόπουλα, μητρός δοξασμένης, οφείλτε να εργασθήτε προς αποκατάστασιν του αρχαίου εθνικού μας μεγαλείου. Προς τούτο σας παρασκευάζει η οικογένεια και το Σχολείον, τα οποία με τόση φιλόστοργον μέριμναν σας ανατρέφουσι και σας περιβάλλουσιν εν χρησταίς ελπίσι με ό,τι μέγα, ευγενές και ωραίον. Προς τούτο φιλοδοξεί να συντελέσῃ και ο *Φάρος*». Την εκδοτική παρουσία του περιοδικού στήριξε το Οικουμενικό Πατριαρχείο και το υπουργείο Παιδείας της Ελλάδας, ενώ επικουρικά ιδρύθηκε και ο Σύλλογος Πρόσδος του Φάρου.

Στις σελίδες του δημοσιεύτηκαν δρασκευτικά αναγνώσματα, μυθιστορήματα, διηγήματα, ποιήματα, παραμύθια, διαγωνισμοί, γυμναστική του πνεύματος, αλληλογραφία και άλλα ποικίλου περιεχομένου ύλη, παισιωμένη με πλούσιο φωτογραφικό υλικό, στόχος της οποίας ήταν η διδασκαλία και η ψυ-

χαγωγία του αναγνωστικού κοινού. Συνεργάτες του ήταν οι Παπα-Σπύρος (Κωνσταντίνος Καλλιάνος), Μαρία Παπαριστείδου, Αθηνά Ιαϊτάνου-Γιαννίου, οι καθηγητές του Ζωγράφειου Λυκείου Ιωακείμ Βαλαβάνης και Αθανάσιος Ιωάννου, Ευρυδική Αλεξανδρίδου, Ναπολέων Λαπαδιώτης κ.ά.

Οι συνδρομητές προέρχονταν από τον μαθητικό κόσμο, εντός και εκτός Κωνσταντινούπολης, και αλληλογραφούσαν με το περιοδικό χρησιμοποιώντας ψευδώνυμα, η επιλογή των οποίων γίνονταν βάση των κοινωνικοπολιτικών συνθηκών της εποχής. Χαρακτηριστικά μπορούν να αναφερθούν τα «Ανδρείος Μακεδών», «Μακεδονική Καρδιά», «Θρίαμβος της Ελλάδος», «Μακεδονομάχος», «Δαφνοστέφανος Βουλγαροκτόνος», «Ευτυχημένο Ψι», «Ηρωικό Σούλι», «Κομήτης του Χάλλεϊ», «Δορυφόρος», «Ζαπτιές», «Ζιζάνιον», «Τικ-Τακ», «Αγριολούλουδο» κ.ά.

Παρότι στην αρχή το έντυπο τηρούσε φιλική προσοικειμένη στάση στην οθωμανική ηγεσία με τακτές αναφορές στον σουλτάνο, για λόγους αποφυγής επέμβασης της λογοκρισίας, προς το τέλος του τρίτου έτους και πολύ περισσότερο κατά τη διάρκεια του τέταρτου έτους της κυκλοφορίας του αγνόησε τις προειδοποιήσεις της οθωμανικής κυβέρνησης για παύση της κυκλοφορίας του, λόγω της δημοσίευσης δύο μυθιστορημάτων, με τίτλους *Λέων Καρικής* του Γ.Β. Ίσοκόπουλου και *Αρτεμής της Μεσογείου* που έφερε την ψευδώνυμη υπογραφή Σμίλις. Για τα μυθιστορήματα αυτά, οι Τούρκοι θεώρησαν ότι εμπειρίχαν εθνικιστικά μηνύματα που υπέσκαπταν την ειρηνική συμβίωση της ελληνικής μειονότητας και του οθωμανικού κράτους, λόγο τον οποίο επικαλέστηκαν για να διακόψουν την κυκλοφορία του περιοδικού τον Μάρτιο 1912. Επρόκειτο για ένα φαινόμενο γνωστό την εποχή εκείνη στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο, καθώς η λογοκρισία στόχευε στην παύση της κυκλοφορίας ελληνικών εντύπων στην οθωμανική επικράτεια. Το τελευταίο, πιθανόν, τεύχος του εντοπίζεται στις 13 Οκτωβρίου 1912, αν και δεν υπάρχουν ενδείξεις για παύση της κυκλοφορίας του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΔΒΘ, ΕΒΕ, Ιδιωτική συλλογή Στρατηγ Δ. Γαρίνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάρθα Καρπόζηλου, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1830-1914)*, Καταγραφή, Αθήνα, ΙΑΕΝ, 1987, 163-170. Ζαχαρούλα Καραβά, «Το περιοδικό *Φάρος* της Κωνσταντινούπολης (1909-1912)», στον τόμο *Το Παιδικό Έντυπο*, Πρακτικά Συμποσίου, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο / Δήμος Θεσσαλονίκης (16-17 Ιαν. 1993), Θεσσαλονίκη 1996, σ. 71-80.

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ ΚΑΡΑΒΑ

Φάρος

Οικογενειακόν Περιοδικόν Ανάγνωσησ. Πάτρα, 15 Ιαν. 1886 - 20 Δεκ. 1886. αρ. τχ. 1-28. Εκδότες: αδελφοί Διονύσιος *Φραγκόπουλος (μετέπειτα Διονύσιος Βασιλειάδης) και Ηρακλής Φραγκόπουλος. Διευθυντής: Ηρακλής Φραγκόπουλος. Δεκαπενθήμερο / δεκαήμερο (από τον Ιούλ. 1886), οκτασέλιδο, δίστιχο, διαστάσεων 24.5x17.5 εκ. «Εξαμηνιαία συνδρομή, εν Ελλάδι δρ. 3, εν Αλλοδαπή δρ. 5, τύπος Φάρου».

Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα εμφανίζονται, κυρίως στην Αθήνα, τα λεγόμενα οικογενειακά-φιλολογικά περιοδικά που περιλαμβάνουν «τερτην» και «ποικίλη» ύλη εγκυκλοπαιδικών γνώσεων, συνοδευμένη συνήθως από πλούσια εικονογράφηση* απευθύνονται στον άνδρα, τη γυναίκα, το παιδί, γι' αυτό και ο χαρακτηρισμός «οικογενειακόν». Σ' αυτή την κατηγορία ανήκει και το π. *Φάρος*, όπως δηλώνεται στον υπότιτλό του, όπου προορίζεται επακριβώς σε ποιο αναγνωστικό κοινό απευθύνεται και ποιο είναι το περιεχόμενό του. Αναγνώσματα, προφανώς ευχάριστα, ενδιαφέροντα, διδακτικά και ενημερωτικά, χωρίς όμως στην περίπτωση αυτή οποιαδήποτε εικονογράφηση.

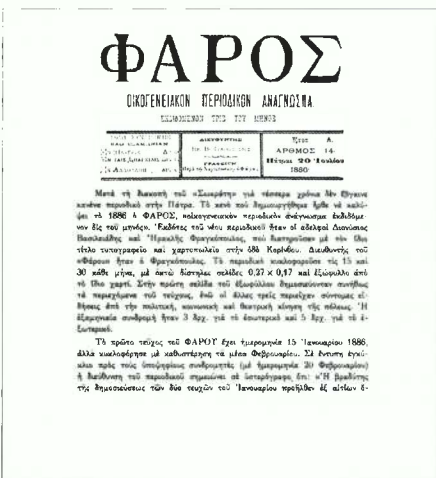
Φιλοδοξία των εκδοτών ήταν να καλύψουν ένα κενό και να συμβάλουν στη μόρφωση και παιδεία των συμπολιτών τους. Η έκδοση του *Φάρου* χειριστήθηκε από την εφ. **Φορολογούμενος* ως «ευχής έργον», άξιο να υποστηριχθεί για το καλό της πνευματικής ανάπτυξης της πόλης, δίνοντας ταυτόχρονα την ευκαιρία στους τοπικούς λόγιους να κοινοποιούν

«ωφελίμους γνώσεις». Η καθυστέρηση της κυκλοφορίας των πρώτων τευχών προδίδει μια δυσκολία στην έκδοσή του, ασφαλώς οικονομικής φύσης. Αυτό τουλάχιστον συμπεραίνεται από το άρθρο της ευθύνης στο πρώτο τεύχος, το οποίο αναφέρεται στις άλλες ελληνικές πόλεις, που καλλιεργούν την πνευματική πρόοδο της κοινότητας και εκδίδουν ήδη παρόμοια περιοδικά, ενώ στην Πάτρα, τη δεύτερη πόλη της επικράτειας την εποχή εκείνη, δεν υπάρχει σχετικό ενδιαφέρον. Αιχμηρός είναι ο ακόλουθος σχολιασμός: «Ίσως μας αποκριθώσιν ότι αι Πάτραι είναι πόλις αποκλειστικώς του κερδώου Ερμού και όπου δεν διαφεύγει την δικαιοδοσίαν του δεν εισχωρεί ή ότι δεν πολυαρέσκειται εις τας Μούσας, αλλ' ενασμενίζεται και καταγοιτείεται, ίνα μη είπωμεν λειποθυμεί, εις μόνην την θέαν ή τον ήχον του χρυσού και του αργύρου».

Στην πρώτη σελίδα –το εξώφυλλο του περιοδικού– δημοσιεύονταν συνήθως τα περιεχόμενα κάθε τεύχους και στις υπόλοιπες επτά, σύντομες πολιτικές και κοινωνικές ειδήσεις, η θεατρική κίνηση της πόλης και πολλές συνεργασίες λογίων. Ποιήματα δημοσίευαν οι Περικλής Ραυτόπουλος, Κ. Χαυρόπουλος, Θεοδοσίος Πετιαλός (ηδουποιός), Σπύρος Περεσιάδης (ο ποιητής της Γκόλφως) και ο ζακυνθινός Δ. Ηλιακόπουλος, και πεζογραφήματα οι Διον. Βασιλειάδης, Ιωάννης Π. *Παπανδρόπουλος, εκδότης της εφ. **Νεολόγος* από το 1894 και Β.Α. Γριμάνης. Επίσης οι ιατροί Ι. Καρόκης, Ι. Βέροροις και Αρ. Γραμματικές παρουσίασαν διάφορα θέματα ιατρικά και υγιεινής. Αρκετοί υπέγραφαν με ψευδώνυμα· ανάμεσά τους περιλαμβάνονται και τέσσερις λόγιες γυναίκες. Επίσης, είναι καταχωρημένες πολλές λόγιες ειδήσεις, από την καθημερινή ζωή της πόλης, οι οποίες αντικατοπτρίζουν τις όψεις της τοπικής κοινότητας, με την κυρίαρχη παρουσία του εμπορίου.

Έτσι π.χ. με τον τίτλο «Χρονικά», είναι καταχωρημένο (αρ. τχ. 4, 28 Φεβρ. 1886) ένα ενδιαφέρον δημοσίευμα για την Αποκριά στην Πάτρα, η οποία χαρακτηρίζεται σταθμός «της απολαύσεως της μονοτόνου ζωής»· το χ. 6 (31 Μαρτ. 1886), είναι αφιερωμένο στην επέτειο της 25^{ης} Μαρτίου και περιέχει πατριωτικό περιεχόμενο άρθρα των Β.Α. Γριμάνη, Διον. Βασιλειάδη, Π. Πετρόπουλου, ένα πατριωτικό ποίημα του Περ. Ραυτόπουλου και συνεργασίες πατριωτικού περιεχομένου των Ι.Π. Παπανδρόπουλου και Κ. Χαυρόπουλου.

Στην τελευταία σελίδα του τχ. 8 (30 Απρ. 1886) είναι καταχωρημένη η «Αγγελία» έκδοσης της εφ.

**Πελοπόννησος* που άρχισε να κυκλοφορεί στις 10 Ιουλίου 1886, με διευθυντή και συντάκτη τον Διονύσιο Βασιλειάδη, και μοιραζόταν δωρεάν στους συνδρομητές μαζί με το περιοδικό. Σε ένα εκτενές άρθρο με τον τίτλο «Ο Γυναικείος Στολισμός» και με υπογραφή «Κλειώ» (αρ. τχ. 11. 15 Ιουν. 1886), επικρίνεται η καθ' υπερβολή μίμηση δυτικότερων ενδυματολογικών νεωτερισμών, ενώ στο παράρτημα του ίδιου τεύχους δημοσιεύθηκε, με τον τίτλο «Εκδσεις ακριβής των εν τοις συνόροις συμβάντων», εκτενής εξιστόρηση του μεθριακού επεισοδίου που συνέβη στη δέση Κούτρα (περιοχή Θεσσαλίας), από τον πρώην λοχία Δ.Π. Γεωργακόπουλο. Πρόκειται για σημαντική μαρτυρία, η οποία, κατά την σύνταξη του περιοδικού, εκτός από το ιστορικό ενδιαφέρον που παρουσιάζει, συμβάλλει «να σχηματισθή μία σαφής ιδέα περί της καταστάσεως και θελιώσεως του στρατού, όστις εν τω μέλλοντι έχει να επιτελέση μεγάλην αποστολήν». Στη συνέχεια καταχωρίζεται το ποίημα που απήγγειλε ο Σπύρος Περεσιάδης στο μνημόσυνο που έγινε στην Ακρόα, για τους πεσόντες στα δεσσαλικά πεδία, κοντά στη μεθόριο. Στις 15 Αυγούστου 1886, ισχυρός σεισμός συγκλόνισε την Μεσσηνία και ο *Φάρος* (αρ. τχ. 18), αναφέρεται εκτενώς στο συμβάν και κάνει έκκληση «προς τους αξιοτίμους συνδρομητάς και αναγνώστας», για οικονομική συνδρομή των πληγέντων, μέσω της επιτροπής που είχε συσταθεί γι' αυτόν το σκοπό, υπό την προεδρία του αρχιεπισκόπου Λαχυσιήλιδος.

Αν και μακροδιότερο από άλλα πατρινά περιοδικά, η κυκλοφορία του *Φάρου* δεν ξεπέρασε τον έναν χρόνο. Το περιοδικό αυτό δεν έχει εντοπιστεί σε δημόσιες βιβλιοθήκες και έρχεται να προστεθεί στον «Χρονολογικό Κατάλογο των οικογενειακών-φιλολογικών περιοδικών (1847-1900)», που περιλαμβάνεται στο πρωτοποριακό έργο της Μάρθας Καρπόζηλου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Χρήστου Αθ. Μούλια (Πάτρα, πλ. σ. σε φωτοτυπία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάρθα Καρπόζηλου, *Τα ελληνικά οικογενειακά περιοδικά (1847-1900)*, Ιωάννινα 1991.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΘ. ΜΟΥΛΙΑΣ

Φάρος της Θεσσαλονίκης

Εφημερίς εν Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη, 1895< >- 25 Μαΐου 1912, με πολλές παύσεις, Ιδιοκτήτης: Σοφοκλής *Γκαρπολάς, Διευθυντές: Σοφ. Κ. Γκαρπολάς – Νίκος Σ. *Γκαρπολάς, Διαχειριστής: Αλέκος Σ. *Γκαρπολάς. Άλλο υπότιτλος: *Εφημερίς εμπορική και των ειδήσεων Εφημερίς οικονομική, πολιτική, φιλολογική* (1908). Το 1903

αρχίζει η περ. Β', οπότε εγκαταλείπεται η συνέχισή της αριθμησης στον αριθμό 1910 και αρχίζει πάλι από τον αρ. φ. 1. Ο λογότυπος του τίτλου που έμοιαζε με εκείνον του **Φάρου της Μακεδονίας* άλλαξε το 1909, έγινε πιο μεγάλος, με κλισέ· απεικόνιζε έναν φάρο, του οποίου οι ακτίνες φώτιζαν τη λέξη «Φάρος», ενώ από κάτω η λέξη «Θεσσαλονίκης» ήταν με μικρότερα γράμματα. Ο υπότιτλος έγινε τότε «*Εφημερίς Εθνική*». Ως διευθυντής φέρεται ο Νίκος Σ. Γκαρπολάς και ως συνδιευθυντής-διαχειριστής: ΑΛΕΚ. Δισεβδομαδιάια (Τετάρτη και Σάββατο και ορισμένες φορές και Κυριακές ή Πέμπτες) /τρισεβδομαδιάια (μετά το 1904) / καθημερινή (από το 1908), αρχικά τετρασέλιδη, τετράσπλη / πεντάσπλη, μεγάλου σχήματος. Η τιμή φύλλου ήταν αρχικά 40 και κατόπιν 30 παράδες. Όταν έγινε καθημερινό είχε τιμή 20 παράδες. Το γραφείο και τυπογραφείο ήταν στον Φραγκομαχαλά, στο Βοσνάκ Χαν και αργότερα στο «Σκεπαστό», κοντά στη σημερινή συμβολή των οδ. Βενιζέλου και Εγνατία.

Αποτελεί συνέχεια της εφ. *Φάρος της Μακεδονίας* του ίδιου εκδότη. Δεν είναι γνωστό πότε ακριβώς πρωτοκυκλοφόρησε· ένα φύλλο της, που διασώζεται στο Ιστορικό Αρχείο Εδέσσης, είναι της 31^{ης} Μαΐου 1895. Με τον πόλεμο του 1897, ο *Φάρος της Θεσσαλονίκης* παύθηκε για δύο χρόνια, κατά τη διάρκεια των οποίων έγιναν προσπάθειες για να επανεκδοθεί. Στις 16 Απριλίου 1903, επέτειο της έκδοσης του **Ερμή*, γιορτάζει το 17^ο έτος έκδοσης. Γράφει: «Επί εικοσιεξαετίαν κατηγγελάμεν ερρωμένως σκευωρίας και πλεκτάνας κατά της υπάρξεως του ημετέρου πιστού εν τω ενδόξω θρόνω των Οσμανιδών Γένους. Επί εικοσιεξαετίαν προσσιζόμεθα των τιμαλφών συμπερνοντων της Σεβαστής Αυτοκρατορικής κυβερνήσεως και ταύτα πάντα επράξαμεν, χωρίς να πτοηθώμεν έτι των κινδύνων της δημοσιογραφικής καταγίδος».

Για ένα διάστημα εργάσθηκε ως συντάκτης της ο γνωστός δημοσιογράφος Ηλίας Βουπεριδής, που είχε εγκατασταθεί στη Θεσσαλονίκη, ενώ συνεργάτες του υπήρξαν ο Ιωάννης *Μήτιος, που έγραφε χρονογραφήματα, ο Βασίλης *Μεσολογγίτης, που άρχισε με περιγραφές τελετών και χρονογραφήματα, ο Γεώργιος Χατζηκυριακού κ.ά. Κατά την τελευταία περίοδο (1912) έκδοσής της η εφημερίδα είχε ως αρχισυντάκτη τον Αντώνιο *Οικονομίδη. Μετά την επανάσταση των Νεοτούρκων (1908), ο *Φάρος της Θεσσαλονίκης* από «εφημερίς εμπορική και των ειδήσεων» έγινε «εφημερίς οικονομική, πολιτική και φιλολογική», αλλαγή που παρατηρήθηκε σε πολλά ελληνικά έντυπα που εκδιδόνταν στον χώρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αλλά και σε άλλες περιοχές. Οι μετονομασίες της

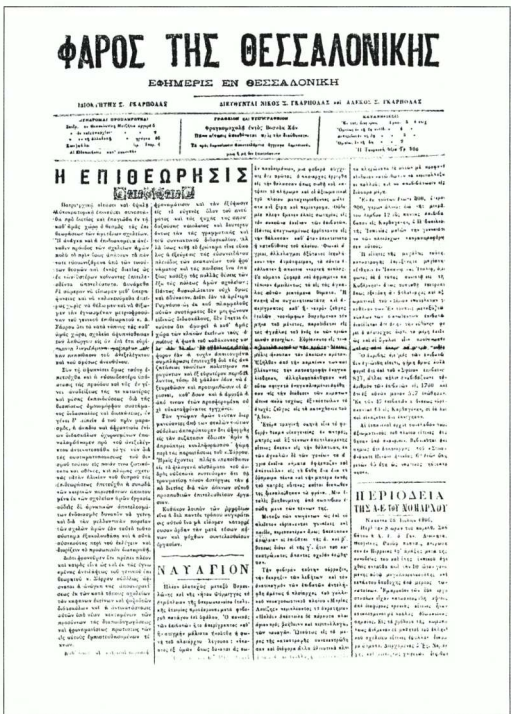
εφημερίδας, καθώς και η χρησιμοποίηση μικρότερων γραμματίων στον τίτλο το 1909 και κυρίως η εκκραστική διεύκυνση δημιουργήσαν σύγχυση μεταξύ των ιστοριογράφων και χρονικογράφων, οι οποίοι ονομαζόντων συνολικά «Φάρος» και τις δύο εφημερίδες ή αναφέροντων ότι προϋπήρξε ο Φάρος της Θεσσαλονίκης ή του αγνού εντελώς.

Το 1903 άλλαξε η παρουσίαση των ειδήσεων οι οποίες χωρίσθηκαν εν σφήτες: «Εξ Ελλάδος» για τις ελληνικές, «επιχώρια» για τις τοπικές, «εξωτερικές» οι ειδήσεις από τις άλλες χώρες κ.ά. Οι επιστολές και άλλες συνεργασίες, που αποστέλλονταν στη σύνταξη, χαρακτηρίζονταν «διατριβαί», δημοσιεύονταν «πενιές» —κάτι συνηθισμένο μέχρι τελευταία— με διάφορες σύντομες ειδήσεις, χρονικά, σχολαστικά κ.ά., χωρίς φωτογραφικά και χωρίς υπογραφές. Τα ρεπορτάζ δημοσιεύονταν με ψευδώνυμα. Χρησιμοποιούνταν μερικά γραμμικά κλισέ, που εικονίζον συνήθως γυναικεία κεφάλια και οπωσδήποτε είναι αμφίβολο ότι αντιστοιχούν με τα πρόσωπα που αναφέρονταν. Στην τελευταία σελίδα δημοσιεύονταν διαφημίσεις, με μερικά γραμμικά κλισέ, συχνά κακοτυπωμένα. Έχει διασωθεί και μία έκτακτη έκδοση —παράρτημα— που κυκλοφόρησε για να γράψει την ειδηση της ανατίναξης του ατμόπλοιου «Γκουανταλιβέρ» στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης μεταξύ των ταυτοχρόνων βομβιστικών επιδράσεων των βουλγαρικών κοιμητήζων στην πόλη.

Από την αναφορά που έστειλε ο Σοφ. Γκαρπολά στον βασιλιά Γεώργιο Α΄, προκειμένου να επιτύχει ακρόαση, για να του ζητήσει την ενίσχυση του Φάρου της Θεσσαλονίκης, «όπως δυνηθώ να εξακολουθήσω αυτήν και μη την εγκαταλείψω εν χρόνω καθ' όν αυτή έδει να υποστηριχθή ηθικώς τε και υλικώς», γίνεται γνωστό ότι «ο Βούλαρος, Ρωμούκος και Σέρβου οι κατορθώσαντες να έχωσι εφημερίδα εν τη Μακεδονία, πληρούσι κατά χιλιάδας αυτήν εκ του εξωτερικού εφημερίδων βουλγαρικών, ρουμουνικών και σερβικών αποστέλλοντες αυτάς δωρεάν εις το εσωτερικόν της Μακεδονίας. Εν τούτοις εγώ θα έχω την συνειδησιν εις οιαδήποτε τύχην και αν περιέλθω ο «Φάρος», ως επιτελέσας επί εκκοσμητικής του καθήκοντος».

Κατά τον Ιωάννη Μπήτο ο αδελφός Γκαρπολά, ως έλληνας υπήκοοι είχαν πληγεί από τον πρόσφατο

πόλεμο, με συνέπεια σημαντική οικονομική ζημία. Από εθνική άποψη, η προσπάθεια τους υπήρξε αξιόπαινη, αλλά ταυτόχρονα και καθαρή ματαιοπονία, διότι η λογοκρισία «ενησκειό πλέον με τόσην θηριώδη αγριότητα καθ' άπασαν την Τουρκίαν, ήτο τόση η θάνασος βία, ήτις εησκειό εναντιόν πάσης οιασδήποτε διαμαρτυρίας δια τα εντός και πέριχ του Κράτους συντελούμενα, ώστε η προάσπισι των πανταχόθεν καταπολεουμένων εθνικών συμφερόντων και δικαίων να καθίσταται απολύτως αδύνατος και ανέφικτος από των στηλών του εν Τουρκία Έλληνι-

κού τύπου, Βαρύς εκάλυψε τότε την Μακεδονία μας ο πέλλος του σκότους».

Από το 1903 ο Φάρος της Θεσσαλονίκης αντιμετώπιζε για πρώτη φορά τον σοβαρό ανταγωνισμό της καθημερινής εφ. *Αλήθεια, ενώ, ταυτόχρονα, δεχόταν διαμαρτυρίες και κατηγορίες ότι δεν δημοσίευε ειδήσεις, γιατί οι διευθυντές του εισπράττων

χρήματα για τη σωπή τους. Οι δύο ελληνικές εφημερίδες έσπευσαν να γίνουν καθημερινές. Αλλά πολύ γρήγορα μετανόησαν και οι δύο για τη διασύντη τους γιατί η πώληση των εφημερίδων στους δρόμους δεν απέδιδε τίποτε. Ζήτημα ήταν αν πωλούνταν 100-200 φύλλα ημερησίως. Υπήρχε τότε το σύστημα των συνδρομητών και της διανομής του φύλλου στα καταστήματα και τα σπίτια. Και οι συνδρομητές που πλήρωσαν ετήσια συνδρομή για το τρισεβδομαδιαίο φύλλο πέντε μετζήτια, δυστροπούσαν να πληρώσουν ακόμη πέντε μετζήτια για την καθημερινή εφημερίδα τους.

Τα τυπογραφεία του *Φάρου της Θεσσαλονίκης* κατάσχεσε ο ντονιές (μουσουλιάνος πρώην Εβραίος) Χαβούζι εφένδης, τυπογράφος και λιθογράφος, με τον οποίο οι ιδιοκτήτες της εφημερίδας Γκαρπολάδες είχαν κάνει συνεταιρισμό. Με την ευκαιρία του θανάτου του Νικολάου Γκαρπολά, η εφ. **Νέα Ευρώπη* έγραφε στις 8 Ιανουαρίου 1942: «Από τριών τουλάχιστον δεκαετηρίδων, ο Γκαρπολάς είχε τεθεί εις το περιθώριον, εμφανιζόμενος από καιρού εις καιρόν μόνον και επισκεπτόμενος τα γραφεία των εφημερίδων, με πλείστα χειρόγραφα υπό μάλης, γεμάτα από στοιχεία και αναμνήσεις. [...] Εξέδιδε επί πολλά χρόνια την μοναδικήν ελληνικήν εφημερίδα της Θεσσαλονίκης, τον "Φάρον", του οποίου η μικρά σειρά των τόμων, αποτελεί ήδη πολυτίμιμον υλικόν δια τα χρονικά της πόλεως, ως δημοσιογράφος, προσέφερεν υπηρεσίας εις τον Ελληνισμόν, κατά την δύσκολον και σκοτεινήν εκείνην εποχήν, οπότε εχρειάζετο όχι μόνον εργατικότητα, αλλά και θάρρος. Αργότερα και επί μακρά έτη εδοκιμάσθη από την στέρησιν και την πείναι. [...] Δεν ήτο δυνατόν να αποφύγη τον κλήρον των πλείστον εξ εκείνων, οι οποίοι ηγράσθησαν ανιδιοτελώς δια το ιδανικόν της Πατρίδος».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΓΣ, ΔΒΘ (1907, 1908, 84 φ.), ΕΒΕ (1903), ΕΑΙΑ, ΙΑΕ, Ιδιωτική συλλογή κληρονόμων Στεφ. Κοτσιαίνου (Πολύγυρος, 1907, 1908, 1909, 1910).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Μπίτος, «Η προοδευτική εξέλιξις του ελληνικού τύπου της Θεσσαλονίκης κατά τα τελευταία τεσσαράκοντα έτη», στο *Λευκόμα Βορ. Ελλάδος* της Γεωργίας Νενέ, έτους 1935, σ. 31-41· Β. Μεσολογγίτης, «Η Δημοσιογραφία εις την Θεσσαλονίκη», εφ. *Ελευθερος (Μακεδονικός) Τύπος*, 25 Μαρτ. 1934· 11 Αυγ. 1934, Α΄ Μέρος (και σε φωτοτυπική ανατύπωση με πρόλογο-ερευτήρια, επιμ. Μ. Κανδυλάκη, Θεσσαλονίκη 1985)· Π. Κόλλας, «Η οικογένεια Γκαρπολά και η πρώτη ελληνική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης», π. *Μακεδονικά* (1981), 222-252· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, Α΄, σ. 89-114.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Φάρος της Μακεδονίας

Εκδίδεται κατά Τρίτην και Παρασκευήν, Θεσσαλονίκη, 17/29 Απρ. 1881 - 4 Μαρτ. 1895, αρ. φ. 555-1771 (το πρώτο φύλλο έχει αριθμό 555 επειδή αποτελούσε συνέχεια της εφ. **Ερμής*). Εκδότης-υπεύθυνος: Σαφοκλής *Γκαρπολάς, Αρχισυντάκτης: Ν. Θεοδώρου (14 Νοε. 1881) και αργότερα, ο Ευμένιος Παπαγεωργίου. Συντάκτης: Δ. Γιαννουλάτος, Δισεβδομαδιαία, πεντάστηλη, τετρασέλιδη/δισελίδη, διαστάσεων 50x37 εκ., δεν παρουσιάζει τις τεχνικές αλλαγές, που είχαν προαναγγελθεί από τις στήλες του *Ερμής*. Το σχήμα της αυξομειώνεται στη συνέχεια, ενώ παραλλάσσει η περιοδικότητά της και βελτιώνονται τα τεχνικά μέσα. Τιμή φύλλου: 1 αργυρό γρόσι. Ετήσιες συνδρομές: για τη Θεσσαλονίκη 5 αργυρά μετζήτια, για τις επαρχίες 7, για την αλλοδαπή 10 φράγκα. Το γραφείο και τυπογραφείο ήταν στην οδ. Φραγκομαχαλά 102. Αργότερα, μεταφέρθηκαν στην κατοικία του εκδότη, στην οδ. Αγίου Νικολάου 20. Μεταξύ 1894 και 1895, τα γραφεία και τυπογραφεία μεταφέρθηκαν και πάλι στον Φραγκομαχαλά, πίσω από το «Λομβάρδου Χαν».

Αποτελεί συνέχεια της εφ. *Ερμής*. Δεν είναι γνωστό γιατί ο εκδότης Σοφ. Γκαρπολάς αποφάσισε να αλλάξει τον τίτλο της. Πιθανόν να πείστηκε –πράγμα που συνέβαινε συχνά στους εκδότες εφημερίδων. Σε ένα άτιτλο έντονο μονόστηλο της πρώτης σελίδας του πρώτου φύλλου ο Γκαρπολάς γράφει: «Η κατά τα προαγγελμένα γαλλιστί και τουρκιστί σύνταξις του φύλλου ένεκεν ανωτέρων κυλιμάτων θέλει θραδίνοι εισέτι να πραγματοποιηθή ουχι επί πολύ, ως δικαιούμεθα να ελπίζωμεν». Η ξενόγλωσση έκδοση μάλλον δεν έγινε ποτέ και πιθανολογείται ότι ίσως αποτελούσε τέχνασμα για τη χορήγηση άδειας έκδοσης της εφημερίδας με νέο τίτλο.

Ο *Φάρος της Μακεδονίας* εκδόθηκε σε μία εποχή που ήταν πολύ δύσκολη η χορήγηση άδειας για την έκδοση άλλης ελληνόγλωσσης εφημερίδας και σε περίοδο νέας έντασης της προπαγάνδας για την ελληνικότητα της Μακεδονίας. Στο προγραμματικό άρθρο του πρώτου φύλλου γίνεται μακροσκελής αναφορά στην ανάγκη να αναπτυχθεί και να διαφυλαχθεί η Μακεδονία. Αναφέρεται συγκεκριμένα: «Υπάρχουν διάφορα και αντίθετα συμφέροντα τα οποία συναντώνται και συγκρούονται εν τω τόπω τούτω, όστις αποτελεί και δέον να αποτελεί μέρος αναπόσπαστον της Οθωμ. Αυτοκρατορίας. [...] Το γενικόν συμφέρον αυτής μίαν μόνον έχει βλέψιν, ένα λαόν, μίαν σημαίαν και υπό την σημαίαν αυτήν δέον να βαδίσωμεν οι πάντες, αν δέλωμεν την ευημερίαν της Μακεδονίας και δεν δέλωμεν να ιδώμεν αυτήν έρμαιον αδιλόγητος και κακοδαμονίας και θύμα των σπαργαμών και των συγκρούσεων τας

οποίας αι ατομικάί βλέψεις και τα πολιτικά πάθη παρασκευάζουσιν εις ένα τόπον. [...] Η Μακεδονία ζη και δέον να ζήση δι' εαυτήν, δέον να αναπτυχθή υπό το πνεύμα τούτο. Δέον να ζητήση εν τη νομιμότητι μόνον την ανάπτυξιν των υλικών και ηθικών πόρων της και την προστασίαν εαυτής κατά πάσης εξωτερικής εποφθαλμιάσεως και ραδιουργίας και να αγωνισθῆ εσωτερικώς προς έννομον περιστολήν των καταρρήσεων, αίτινες γείρουσι προσκόμματα εις την προαγωγήν των καλώς εννοουμένων συμφερόντων της».

Το 1887 τη διεύθυνση της εφημερίδας ανέλαβε ο γιατρός και λογοτέχνης Μαρίνος Κουτούβαλης. Σε έγγραφό του προς τον πρόξενο της Ελλάδας στη Θεσσαλονίκη, τον πληροφορεί ότι φρόντισε να καταστήσει την εφημερίδα «όργανον ελληνικόν, εξυπηρετούν τα συμφέροντα του έθνους ημών και της δημοκράτειας και δη εν τοιαύταις κρισίμοις περιστάσεσιν, άς διήλθε και διέρχεται ο Ελληνισμός εν Μακεδονία» και του ζητάει να υποστηρίξει την έκδοση του μόνου ελληνικού οργάνου που εξυπηρετεί με αξιοπρέπεια τα ελληνικά συμφέροντα ώστε να αποφευχθεί το κλεισμό της. Επίσης, αναφέρει ότι απομάκρυνε τον Γκαρπολά, που διατήρησε μόνον την ιδιοκτησία. Την αρχισυνταξία της εφημερίδας ανέλαβε το 1889 ο Σπυρίδων Τζανότης από τη Ζάκυνθο, που θεωρείται ο πρώτος πολιτικός αρθρογράφος στις εφημερίδες της Θεσσαλονίκης. Οι οικονομικές δυσκολίες συνεχίστηκαν. Ορισμένες φορές, η έλλειψη χαρτιού προκάλεσε είτε ματαιώση της έκδοσης είτε την εκτύπωση σε χαρτί χοντρό ή μικρότερων διαστάσεων, πράγμα αρκετά συνηθισμένο στα έντυπα που κυκλοφορούσαν στον χώρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η παρακμή της εφημερίδας άρχισε μετά το 1891 και στις 9 Μαΐου 1892 αναγγέλλεται ότι τα γραφεία και τα τυπογραφεία από τον Φραγκομαχαλά 102, όπου βρίσκονταν, μεταφέρθηκαν στην κατοικία του εκδότη, στην οδό Αγίου Νικολάου 20. Μεταξύ 1894 και 1895, τη διαχείριση της εφημερίδας ανέλαβαν οι δανειστές της, για να εξασφαλίσουν τα χρήματά τους.

Για πολλά χρόνια ο *Φάρος της Μακεδονίας* ήταν η μοναδική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης, «ο μόνος άξων περὶ ὃν εστρέφετο η ὅλη πνευματική ζωὴ της Θεσσαλονίκης» και το κύριο ὄργανο του μακεδονικού ελληνισμού, την εποχή που το Μακεδονικό Ζήτημα παρουσίαζε νέα ὄξυνση και ήταν απαραίτητη η ενημέρωση του πληθυσμοῦ της Μακεδονίας –έστω και χωρίς ἐξαίρεση– για τις προσπάθειες των

Βουλγάρων και Ρουμάνων, που την εποφθαλμιούσαν. Παράλληλα, αντιμετώπιζε διαρκώς τον κίνδυνο των κυρώσεων και πιέσεων από την οθωμανική λογοκρισία, με συνέπεια ἄλλοτε να κυκλοφορεῖ με κενές στήλες και ἄλλοτε να παύεται η κυκλοφορία της.

Ο Νικόλαος Σοφ. *Γκαρπολάς, που ανέλαβε τη διεύθυνση της εφημερίδας (Φεβρ. 1892 - Ιούν. 1893) επισημαίνει ότι μετά το Συνέδριο του Βερολίνου και τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου «ο “Φάρος” πρώτος ὑψωσε την σημαίαν της αναταρασίας και από του εθνικού εκείνου προμαχώνος εσάλπιξε διαρκώς και παρεκίνησε τους Μακεδόνους εις την αντιμετώπισιν του επερχομένου κινδύνου. Εδημοσίευσε τότε ἄρθρον, ὅπερ ἀπείχει και την γνώμην πολλῶν Μακεδόνων περὶ ἀνακηρύξεως ηγεμονίας Μακεδονικής». Πάρα πολλά σχόλια του *Φάρου της Μακεδονίας* αναφέρονται σε βασικά προβλήματα της εποχής και πολλές φορές ο σημερινός αναγνώστης μένει με την εντύπωση ότι σχολιάζονται παρόμοιες σημερινές αρνητικές καταστάσεις.

Το τελευταίο φύλλο του *Φάρου της Μακεδονίας* που διασώθηκε φέρει την ημερομηνία 4 Μαρτίου 1895. Λίγες μέρες αργότερα ο τίτλος της εφημερίδας αλλάζει και γίνεται **Φάρος της Θεσσαλονίκης*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ (10 τ., 1881-1895, εκτός από τα έτ. 1886, 1891), ΕΒΕ (1891-1894, ελλ. σ.), ΕΣΗΕΑ. ΒΛ. Διεθνές Μουσείο Τύπου, Άαχην.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χρ. Γουγούσης, «Φιλολογική Ζωή Θεσσαλονίκης, 1860-1920», εφ. *Ταχυδρόμος Βορ. Ελλάδος*, 9-13 Οκτ. 1921· Ν. Γκαρπολάς, *Πώς η Μακεδονία παρέμεινε ελληνική*, τ. Α', Θεσσαλονίκη 1933· Ιωάννης Μπήτος, «Η προοδευτική εξέλιξις του Ελληνικού Τύπου της Θεσσαλονίκης κατά τα τελευταία τεσσαράκοντα έτη», στο *Λεύκομα Βορ. Ελλάδος της Γεωργίας Νενε*, έτους 1935, σ. 31-41· Π. Κόκκας, «Η οικογένειν Γκαρπολά και η πρώτη ελληνική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης», π. *Μακεδονικά* (1981), 222-252· Κωνδύλικης, *Εφημεριογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Α', σσ. 41-42, 63-64, 67-88, 90-96.

ΜΑΝΔΙΑΣ ΚΑΝΑΥΑΚΗΣ

Φάρος της Όδρου

Εφημερίς πολιτική και φιλολογική, Λαμία, 21 Απρ. 1856 - Ιουλ. 1881, με κενές διακοπές. Εκδότης-συντάκτης: Ευθύμιος *Οικονομίδης. Μότο: «Και μείζον αντί της αυτού Πάτρας φίλον νομίζει, τούτου ουδαμού λέγω» (Σοφ., *Αντιγόνη*). Εβδομαδιαία (Σάββατο), τετρασέλιδη, διστηλη και πυκνοτυπωμένη, διαστάσεων 40x30 εκ. «Τιμή συνδρομής ετησίας: Δια τους εν Λαμία Δρχ. 12, εξαμηνιαία Δρχ. 6, Δια τας επαρχίας Δρχ. 14, Δια τους εκτός κράτους Δρχ. 20, Τιμή καταχωρίσεων δια έκαστον στίχον λεπτά 30». Τυπωνόταν σε ιδιόκτητη τυπογρα-

Η εφ. *Φάρος του Ολύμπου* είναι σήμερα για τους ερευνητές πηγή πολλών και ποικίλων ειδήσεων. Στη στήλη με τίτλο «Διάφορα» δημοσιεύονται ειδήσεις για τοπικά θέματα, όπως για τη διοίκηση, την εκπαίδευση αλλά και την καθημερινή ζωή της πόλης. Επίσης, η εφημερίδα δημοσιεύει τα νομοσχέδια τα έχοντα σχέση με τη γεωργική παραγωγή, π.χ. το νομοσχέδιο για τον καπνό το 1883, αγορεύσεις βουλευτών, πλειστηριασμούς αλλά και επιστολές αναγνωστών.

Φασουλαρίδης, Κωνσταντίνος (Νίσυρος, 1843 - Αθήνα, 1909), Δημοσιογράφος, εκδότης. Σπούδασε στη Μεγάλη του Γένους Σχολή στην Κωνσταντινούπολη όπου δίδασκε τα ελληνικά γράμματα. Ανήκει σε μια γενιά δημοσιογράφων που είχαν ήδη αποκτήσει την πείρα του επαγγελματία πριν μεταναστεύσουν στην Αμερική. Συγκεκριμένα, είχε εργασθεί στην εφ. **Νεολόγος* της Κωνσταντινούπολης του Σταύρου *Βουτυρά. Εξέδωσε στην Βοστώνη την ελληνόγλωσση εφ. *Νέος Κόσμος* (1892-1894), την πρώτη ελληνική εφημερίδα που εκδόθηκε στις ΗΠΑ της οποίας υπήρξε και αρχισυντάκτης. Είναι χαρακτηριστικό πως όταν εξέδωσε την πρωτοποριακή αυτή εφημερίδα δεν υπήρχαν ομογενειακές οργανώσεις στη Βοστόνη. Δεν διασώζονται φύλλα της. Το 1905 ο Φασουλαρίδης εξέδωσε δεύτερη εφημερίδα, την εβδομαδιαία *Σημαία* στη Νέα Υόρκη, η οποία, το 1906, συγχωιδεύθηκε με την επίσης εβδομαδιαία εφ. *Θερμοπύλαι* του Ιωάννη Μπούρα και κυκλοφόρησε ως ημερήσια με τον τίτλο *Θερμοπύλαι-Σημιαία*, αλλά η νέα εφημερίδα έκλεισε το 1908.

Βαρία άρρωστος από φυματίωση, ο Φασουλαρίδης επιστρέφει στην Ελλάδα και εισάγεται στο θεραπευτήριο Ενωαγγελισμός, όπου λίγες ημέρες αργότερα πεθαίνει σε ηλικία 66 ετών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: δελτίο *Γνωμογόρας* (Αμερικής), αρ. 23, Δεκ. 1953 - Ιαν. 1954· Μπάπτης Μαλακούρης, *Έλληνες της Αμερικής*, Νέα Υόρκη 1948· Th. Saloutos, *The Greeks in the United States*, Harvard University Press, 1964, σ. 89-90· Μιλτιάδης Ιακ. Λογοθέτης, «Ο περιοδικός τύπος της Νισύρου (1914-1978)», ανάπτυπο από το π. *Νισυρικά*, τ. 6 (1978), 8.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΦ

Φασουλιώτης, Γεώργιος (Λεμεσός, 1895-1944), Γνωστός ζωγράφος, σκιτσογράφος, δημοσιογράφος και εκπαιδευτικός της Λεμεσού, μικρότερος αδελφός του δημοσιογράφου Πάνου *Φασουλιώτη. Μετά τη συμπλήρωση των γυμνασιακών του σπουδών στη Λεμεσό μετέβη στην Αθήνα, όπου σπούδασε ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών. Το 1915 επέστρεψε στην Κύπρο και διορίστηκε καθηγητής τεχνικών μαθημάτων στην Α΄ Αστική Λεμεσού έως το 1929. Ταυτόχρονα, δίδασκε ζωγραφική στο Ελληνικό Γυμνάσιο και το Ανώτερο Παρθενωγώγειο Λεμεσού έως το 1944. Δίδασκε επίσης για δύο χρόνια σε ιδιωτική σχολή και στο Τουρκικό Λύκειο Λεμεσού.

Ενώ ακόμα βρισκόταν στην Αθήνα εργάστηκε ως σκιτσογράφος στην **Εφημερίδα των Συζητήσεων*. Ως σκιτσογράφος-γελοιογράφος συνεργάστηκε κατά το 1921-1922 με τη σατιρική εφ. **Πειρασμός* που εξέδιδε

Στο τυπογραφείο του *Φάρου του Ολύμπου* τυπώθηκαν τα πρώτα φύλλα των εφ. *Οι Έργατά*, και *Πρόσδος*, καθώς και η σατιρική εφ. *Ψαλλίδω*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΚΙΠΚ (μέρος του αρχείου σε μικροφίλμ), ΙΑΜΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ.Θ. Νάτσιος, *Η τρικαλινή εφημερίδα «Φάρος του Ολύμπου»*, Λαμία, έκδ. *Φθισιακή Χρονικά*, 1981 του ίδιου, *Τυπογραφεία της Θεσσαλίας 1881-1899*, Λαμία, έκδ. *Φθισιακή Χρονικά*, 1982· Μαρούλα Κλιφάρ, *Τρίκαλα, 1996* του ίδιου, *Σειρήνιλλογος των Τσατανά*, τ. 1-3, Αθήνα, Κέδρος, 1996.

ΜΑΡΟΥΛΑ ΚΛΙΦΑΡ

στη Λεμεσό ο Γεώργιος Ζήνων και αργότερα με την εφ. *Κυπριακός Τύπος (1935). Το 1928 προχώρησε στην έκδοση ιδιόκτητης δεκαπενθήμερης σατιρικής εφημερίδας στη Λεμεσό με τίτλο *Γέλιο, η οποία σημείωσε μεγάλη επιτυχία και από το 1933 έως το 1938 κυκλοφορούσε ως εβδομαδιαία. Στα δύο τελευταία χρόνια έκδοσης του Γέλιου συνεκδόθη και συνέταιρος του Γ. Φασουλιώτη ήταν ο διακεκριμένος ζωγράφος της Λεμεσού Βίκτωρ Ιωαννίδης. Η εφημερίδα ανέστειλε την έκδοσή της το 1938, μετά τη δημοσίευση του βρετανικού αποικιοκρατικού νόμου, ο οποίος απαγόρευε στους εκπαιδευτικούς να δημοσιογραφούν.

Ο Γ. Φασουλιώτης ανέπτυξε παράλληλα και πλούσια κοινωνική δράση. Διετέλεσε πρόεδρος της οργάνωσης «Λεμεσιανή Νεολαία» (1928-1930), μέλος του διοικητικού συμβουλίου της Οργάνωσης των Ελλήνων Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης Κύπρου και δραστήριο μέλος του κόμματος της Εθνικής Ριζοσπαστικής Ενώσεως Κύπρου.

Ασχολήθηκε επίσης συστηματικά με το θέατρο, ως σκηνοθέτης και σκηνογράφος, και υπήρξε από τους πρωτοπόρους της θεατρικής κίνησης της Λεμεσού. Σκηνοθέτησε πολλές μαθητικές θεατρικές παραστάσεις, καθώς και παραστάσεις ερασιτεχνικών διάσων. Το 1939 εξέδωσε δικό του θεατρικό έργο με τίτλο *Από τη μια μέρα στην άλλη*, καθώς και μελέτη για την κυπριακή λαϊκή τέχνη. Υπήρξε επίσης ένας από τους σημαντικότερους κυπριακούς σκιτσογράφους-γελοιογράφους και ο πρώτος ο οποίος εκτύπωσε έγχρωμες γελοιογραφίες σε κυπριακή εφημερίδα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 13, Λευκωσία 1990, σ. 228-229· Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 382-383.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Φασουλιώτης, Πάνος

(Λεμεσός, 1894 - Λονδίνο, 1965). Δημοσιογράφος, χρονικογράφος και συγγραφέας. Μεγαλύτερος αδελφός του Γεωργίου *Φασουλιώτη και πρώτος εξάδελφος του Δημητρίου *Δημητριάδη (Ντόριαν). Φοίτησε στο Γυμνάσιο Λεμεσού, στην Αγγλική Σχολή Λευκωσίας και στο Αμερικάνικο Πανεπιστήμιο Βηρυτού όπου σπούδασε εμπορικά. Από νωρίς αναμείχθηκε στο αριστερό εργατικό κίνημα και οργάνωσε τις πρώτες συντεχνίες στη Λεμεσό (1915), τη συντεχνία οικοδόμων στη Λευκωσία (1917) και το πρώτο στην Κύπρο μαθητικό σωματίο, στη Λεμεσό (1918). Υπήρξε ως πρόεδρος των εργατικών συ-

ντεχνίων της Λεμεσού για οκτώ χρόνια και ως πρόεδρος της Λαϊκής Συνεργατικής Ένωσης Λεμεσού, που αποτέλεσε πρωτοπόρο του συνεργατικού και σοσιαλιστικού κινήματος.

Το 1922 μπήκε στη δημοσιογραφία ως εκδότης και ιδιοκτήτης της εβδομαδιαίας εφ. *Πυρσός, όργανο του Εργατοαγροτικού Κόμματος, σοσιαλιστικών προσανατολισμών. Ο Πυρσός έγινε αργότερα δεκαπενθήμερη εφημερίδα και κατόρθωσε να επιβιώσει με αρκετές δυσκολίες και αναστολές έως τον Ιανουάριο 1925. Η εφημερίδα αυτή συντασσόταν στη δημοτική γλώσσα, πράγμα ασυνήθιστο και πρωτοποριακό για την εποχή εκείνη. Από το 1925 εκδίδει στη Λεμεσό την δεκαπενθήμερη εφ. *Παρατηρητής-Observer στην ελληνική και αγγλική, την οποία μετατρέπει το 1928 σε εβδομαδιαία ελληνόγλωσση (Παρατηρητής). Η έκδοσή της συνεχίστηκε με επιτυχία έως το 1932. Από την επόμενη χρονιά όμως συγχωνεύεται με την άλλη εβδομαδιαία εφημερίδα της Λεμεσού *Χρόνος, που εξέδιδε ο Δημήτριος *Δημητριάδης-Ντόριαν, και γίνεται ημερήσια με τον εναλλασσόμενο τίτλο *Παρατηρητής-Χρόνος, Χρόνος-Παρατηρητής*. Αργότερα και έως το 1959, όταν ασθένεια σοβαρά ο Π. Φασουλιώτης η εφημερίδα εκδίδεται δύο φορές την εβδομάδα. Την έκδοσή της συνέχισε για λίγο ακόμη ο γιος του Πάνου Φασουλιώτη, Μάριος.

Ο Πάνος Φασουλιώτης υπήρξε ένθερμος υποστηρικτής του δημοτικισμού στην Κύπρο και πολέμιος των καθαρευουσίωνων. Υπήρξε χρονογράφος στην εφημερίδα *Σάλπιγξ Λεμεσού με το ψευδώνυμο «Ονήσιλος Κυπρέλης». Από το 1914 συνεργάστηκε με την άλλη εφημερίδα της Λεμεσού *Αλήθεια στην οποία έγραφε χρονογραφήματα, κριτικές, φιλολογικά σημειώματα και μεταφράσεις, χρησιμοποιώντας το ψευδώνυμο «Νάλας Νταμαγιάντης». Μετέφρασε έργα του Oscar Wilde που δημοσιεύθηκαν στην Αλήθεια. Εφ. συγγραφέας δημοσίευσε δύο βιβλία: *Three articles published in the Journal "Paratiritis" on Cyprus conditions and realities and the remedies for their improvement* (Λεμεσός 1934), *Η Ρωσία αντιμετώπις της Ναζιστικής Γερμανίας - Ο Δημιουργός Στάλιν* (τ. Α' - Β', Λευκωσία 1944). Άφησε επίσης ανέκδοτο το έργο του Λεμεσός, *η πόρτα του πολιτισμού στην Κύπρο*, μέρος του οποίου δημοσιεύτηκε σε συνέχειες στην εφ. Παρατηρητής το 1956.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 13, Λευκωσία 1990, σ. 229· Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 383.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Φατσεάς, Αντώνης

(Σμύρνη, 1909 - Βρισβάνη Αυστραλίας, 9 Ιαν. 1961). Μικροεπιχειρηματίας, δημοσιογράφος, λογοτέχνης. Μετά τις γυμνασιακές του σπουδές στη Σμύρνη, μετοίκησε στις ελληνικές παροικίες της Αιγύπτου όπου απέκτησε την πρώτη του δημοσιογραφική πείρα δουλεύοντας σε τοπικές ελληνικές εφημερίδες. Αμέσως μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, μαζί με τη σύζυγό του, μετανάστευσε στην Αυστραλία. Το 1946 εγκαταστάθηκε στη Βρισβάνη της Πολιτείας της Κουινόλάνδης. Εκεί, ο διευθυντής της εφ. *Το *Εθνικό Βήμα*. Θάναος *Νικολαΐδης, εκτιμώντας τη μόρφωση, τη δημοσιογραφική εμπειρία του σε ελληνικές εφημερίδες της Αιγύπτου και τη γνώση τριών ξένων γλωσσών (αγγλικής, γαλλικής, αραβικής), του πρότεινε συνεργασία στην εφημερίδα του στο Σίδνεϊ. Εργάστηκε στη σύνταξη του *Εθνικού Βήματος* έως το 1948, οπότε επέστρεψε στη Βρισβάνη χωρίς να σταματήσει, όμως, τη συνεργασία του με την εφημερίδα. Στη Βρισβάνη ίδρυσε μικρές επιχειρήσεις, όπως καφενείο και εστιατόριο έτοιμων εδεσμάτων, μόνος του ή συνεταιρικά, και εργάστηκε για δυο χρόνια γραφέας στη Δημαρχία της πόλης.

Εκτός από τη δημοσιογραφία ασχολήθηκε και με τη λογοτεχνική συγγραφή. Ποιήματα, διηγήματα, μεταφράσεις δημοσιεύθηκαν, κυρίως, στις εφ. *Το Εθνικό Βήμα* και **Πανελλήνιος Κήρυξ*, καθώς και στο περιοδικό του Λονδίνου *Κρίκος*. Ιδιαίτερα στην εφ. *Πανελλήνιος Κήρυξ* κατά τη δεκαετία 1950 επιμελούνταν τη στήλη «Βδομαδιατικό Κουτσομπολιό» και αρθρογραφούσε με το ψευδώνυμο «Φαίδων». Το 1948, όταν ακόμη εργαζόταν στο *Εθνικό Βήμα*, τύπωσε στο τυπογραφείο της εφημερίδας τη μικρή ανθολογία *Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία*, η οποία περιλάμβανε ποιήματα, διηγήματα, ευθυμογραφήματα και χρονογραφήματα ελλαδιτών συγγραφέων. Τον ίδιο χρόνο, μετέφρασε στα ελληνικά τη σκωτσέζικη μπαλάντα «Young Lochinvar» και το ποίημα του Edgar Allan Poe «The Raven», τα οποία τύπωσε, επίσης, στο τυπογραφείο του *Εθνικού Βήματος*. Το 1954 δημοσίευσε στον *Πανελλήνιο Κήρυκα*, σε δική του ελληνική μετάφραση, το ποίημα του Λόρδου Βύρωνα «Τη μέρα που συμπλήρωσα τα 36 χρόνια μου» και το 1955 στην ίδια εφημερίδα, από αγγλική μετάφραση, το «Ερωτας και ψυχή» από το βιβλίο *Ο χρυσός γάδαρος* του Λουκίου Απουλήιου, το οποίο δημοσίευσε επίσης στον *Πανελλήνιο Κήρυκα*. Αντίστοιχα, μετέφρασε στα αγγλικά ποιήματα ελληνών συγγραφέων, όπως του Άγγελου Δόξα κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική Συλλογή Γιώργου Καναράκη (Αυστραλία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: G. Kanarakis, «La presencia literaria griega en Australia», π. *Bizantion-Nea Hellas*, τ. 5. (Santiago 1981), 90' του ίδιου, «Hellenic Letters of the Greek Diaspora Since the Mid-Nineteenth Century», στο Fotios K. Litsas (επιμ.), *Tribute to Hellenic Letters*, Chicago, University of Illinois, 1985, σ. 106' του ίδιου, *H λογοτεχνική παρουσία των Ελλήνων στην Αυστραλία*, Αθήνα, Ίδρυμα Νεοελληνικών Σπουδών, 1985, σσ. 41, 43, 44, 203-204' του ίδιου, *Greek Voices in Australia: A Tradition of Prose, Poetry and Drama*, Sydney, Australian National University Press, 21991, σσ. 29, 31, 148-149' του ίδιου, *Οψεις της λογοτεχνίας των Ελλήνων της Αυστραλίας και Νέας Ζηλανδίας*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2003, σ. 69-70.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΝΑΡΑΚΗΣ

Φάτσης, Γιάννης

(Βόλος, 1930 - Αθήνα, 1997). Δημοσιογράφος του Βόλου και της Αθήνας. Είχε εγγραφεί στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, χωρίς να ολοκληρώσει τις σπουδές του. Εργάστηκε ως συντάκτης στην ημερήσια εφημερίδα του Βόλου *H *Θεσσαλία* (1958-1967) και ως διευθυντής στην εβδομαδιαία εφ. *Μαγνησία* (1965-1967). Παράλληλα ήταν υπεύθυνος έκδοσης του λογοτεχνικού π. *Διάλογος*, το οποίο όμως δεν επέζησε πέραν των τεσσάρων τευχών. Στην Αθήνα εργάστηκε στην επιμέλεια της εγκυκλοπαίδειας *Δομή*, στις εφ. **Ακρόπολις* (1972), **Βήμα* (1973-1982) και στη συνέχεια στα **Νέα* επί δεκαπενταετία, ως πολιτικός κυρίως συντάκτης. Από το 1967 υπέστη σειρά διώξεων (καταδίκη από στρατοδικείο, φυλάκιση, εκτόπιση) για την αντιδικτατορική του δράση.

Διετέλεσε μέλος της Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδας και Εύβοιας και στη συνέχεια της ΕΣΗΕΑ και διοικητικός σύμβουλος της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Ενώσεων Συντακτών. Επίσης διετέλεσε μέλος του Εθνικού Ραδιοτηλεοπτικού Συμβουλίου, του Ιδρύματος Γεωργίου Παπαandrέου, της Διοικούσας επιτροπής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας Πηλίου, του Καλλιτεχνικού Οργανισμού του Δήμου Βόλου, του ΔΗΠΕΘΕ Βόλου και του Κέντρου Μουσικού Θεάτρου. Υπήρξε συγγραφέας των ποιητικών συλλογών *Εξολοθρευτός*, *Το πλήθος*, *Τύμβος* και *Διαστημική Αδμή*, καθώς και των βιβλίων *Πολυτεχνείο*, *Χρονικό της Γιάφρου* και *Βιογραφία του Γεωργίου Παπαandrέου*. Τις ποικίλες δραστηριότητές του ο Γιάννης Φάτσης δεν τις ανέκοψε ούτε και κατά το διάστημα της εξάχρονης ασθένειάς του, που τον οδήγησε στο μοιραίο στις 9 Οκτωβρίου 1997.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κολιός, Γ. *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*, τ. Α΄, σ. 197 και τ. Β΄, σ. 631, 645.

ΝΤΕΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Η Φεμινιστική

Δεκαπενθήμερη επιθεώρηση. Όργανο Φ.Ε.Μ.Θ. Θεσσαλονίκη. 15 Ιαν. 1930 - 1 Μαΐου 1930, αρ. τχ. 1-5. Διευθύνεται από επιτροπή. Υπεύθυνος: Γ. Θεόδωρου (από τχ. 4), μέλος του διοικητικού συμβουλίου της ΦΕΜΘ[Φεμινιστική Ένωση Μακεδονία-Θράκη]. Άλλος υπότιτλος: *Κοινωνιολογική και Επιστημονική Επιθεώρηση*. Δεκαπενθήμερο (δεν τηρείται στα τχ. 4-5), με συνεχή σελιδαρίθμηση, δεκαέξι σελίδων, δίσηλο, σχήματος 8^{ου}. Τιμή τεύχους: 3.50 δρχ. (αρ. τχ. 1-2) και 3 δρχ. (αρ. τχ. 3-5). Συνδρομές: ετήσια 72 δρχ., εξαμηνιαία 36 δρχ. και τριμηνιαία 18 δρχ. (αρχικά)· ετήσια 60 δρχ. και εξαμηνιαία 30 δρχ. (αρ. τχ. 5). Τυπογραφείο: της *Εφημερίδος των Βαλκανίων* (αρ. τχ. 1-3) και τυπογραφείο Σύρου (αρ. τχ. 4-5).

Όργανο της Φεμινιστικής Ένωσης Μακεδονίας-Θράκης, που είχε ιδρυθεί στη Θεσσαλονίκη τον Ιούλιο 1928 και είχε ως στόχο της την προάσπιση των δικαιωμάτων της γυναίκας, καθώς «Στον τόπο μας υπάρχουν ακόμα άνθρωποι που πιστεύουν ότι η γυναίκα δεν έχει διανοητικές ικανότητες αλλά είναι μια απλή παιδοποιητική μηχανή και ένα σκεύος ηδονής για τον άνδρα. Υπάρχουν άνθρωποι που δέλουν να πιστεύουν ότι η εργασία της γυναίκας αποτελεί κοινωνικό κίνδυνο. Για την καταπολέμηση των απηρχαιωμένων αυτών αρχών από δυο τώρα χρόνια αγωνίζεται στην πόλη μας η Φ.Ε.Μ.Θ. έναν αγώνα αληθινά σκληρό γιατί έχει να αντιμετωπίσει προλήψεις βαθειά ριζωμένες στη συνείδηση του λαού, τις οποίες υποστηρίζει και αυτή η εκκλησία διδάσκοντας ότι η γυναίκα είναι κάτι κατώτερο που γεννήθηκε για να υπακούη. [...] Παλεύοντας προς τόσους εχθρούς η Φεμινιστική Ένωση επέτυχε έως σήμερα ένα αρκετά αξιόλογο αποτέλεσμα. Στο χρονικό αυτό διάστημα κατορθώθηκε μια σημαντική μεταστροφή της κοινής γνώμης. Ήδη η Ένωση είναι ευτυχής που κατορθωσε να εξασφαλίσει την έκδοση δικού της δημοσιογραφικού οργάνου».

Η έκδοση του περιοδικού πιθανόν αποφασίστηκε ως απάντηση στο θραυχίο έντυπο *Εφημερίδος των γυναικών*, της Μερόπης Τσιώμου.*Βασιλικού, που

είχε κυκλοφορήσει λίγο πριν (17 Νοε. 1929) με τον χαρακτηριστικό υπότιτλο: «εβδομαδιαία εφημερίδα συντηρητικών αρχών», και στόχους που βρίσκονταν στον αντίποδα των επιδιώξεων της ΦΕΜΘ: «Με την έκδοση της *Εφημερίδος των Γυναικών* δεν αποβλέπουμε ποσώς εις το να εξεγείρωμε την εργαζομένη και γενικώς τη σημερινή γυναίκα να υψώσει επαναστατική φωνή κατά της μέχρι τούδε καταστάσεως». Η ΦΕΜΘ αντιθέτως, και κατ' επέκταση και το περιοδικό της, είχαν στενούς δεσμούς με τον αθηναϊκό Σύνδεσμο για τα Δικαιώματα της Γυναίκας και το αντίστοιχο όργανό του, τον *Αγώνα της Γυναίκας*, που έσπευσε να χαιρετήσει με ενθουσιασμό την έκδοση του θεσσαλονικιώτικου εντύπου: «Αισθανόμαστε πραγματικά υπερηφάνεια για το ξάπλωμα της ιδέας και τις πραγματικά προοδευτικές τάσεις του νέου Φεμινιστικού δελτίου. Τίποτα πειρα δε θα μπορέσει να εμποδίσει τη ραγδαία εξέλιξη του φεμινισμού στην Ελλάδα γιατί ριζώσε στις ψυχές των γυναικών που υπήρξαν παντού τα φυσικά του στηρίγματα, των εργαζομένων γυναικών».

Ψυχή της έκδοσης του περιοδικού είναι η Γενική Γραμματέας της ΦΕΜΘ Ελπίς Αντωνιάδου, μία ιδιαίτερα δραστήρια νεαρή δασκάλα, γνωστή στο κοινό της Θεσσαλονίκης από τις διαλέξεις της, τη μαχητική της αρθρογραφία στον ημερήσιο και

περιοδικό Τύπο για θέματα της γυναικείας χειραφέτησης, αλλά και τους επιτυχείς αγώνες της για την επί ίσοις όροις εκπροσώπηση των γυναικών στο Σύλλογο Διδασκαλίσσών Θεσσαλονίκης «Η Αναγέννηση», όπου και τελικά θα εκλεγεί πρόεδρος. Πλάι σ' αυτήν και άλλα μέλη της ΦΕΜΘ, όπως η Ειρήνη Ζωγράφου και ο γιατρός Εμμ. Καραβέλας,

αλλά και προσωπικότητες από τον ευρύτερο φιλελεύθερο χώρο, όπως ο γνωστός, για τις προοδευτικές ακριβή τότε ιδέες του, φιλόλογος Κ. Γεωργούλης, ο καθηγητής ιστορίας του νεοσύστατου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Γ. Σωτηριάδης ή ο δημοσιογράφος Ιππόλυτος Γκοφστέτερ, θα συστρατευτούν στον αγώνα των γυναικών με άρθρα και διαλέξεις, το κείμενο των οποίων θα δημοσιευτεί στη συνέχεια στο περιοδικό.

Η έκδοση του περιοδικού θα συμπέσει με μια σημαντική στιγμή του φεμινιστικού κινήματος στην Ελλάδα, καθώς λίγες μέρες μετά την κυκλοφορία του πρώτου τεύχους (στις 30 Ιαν. 1930), ο υπουργός Εσωτερικών Γ. Σίδηρης θα υπογράψει το διάταγμα «περί παροχής εις τας γυναίκας δικαιώματος ψήφου κατά τας δημοτικές και κοινοτικές εκλογάς», ένα διάταγμα που, παρά τους σοβαρούς περιορισμούς, της ηλικίας και της μόρφωσης, θα χαρακτηριστεί ως ένα πρώτο ευόιοно βήμα και ταυτόχρονα θα κινητοποιήσει όλες τις φεμινιστικές οργανώσεις προκειμένου να επιτευχθεί ή όσο το δυνατόν μαζικότερη συμμετοχή των γυναικών στις επικείμενες δημοτικές εκλογές. Η *Φεμινιστική* θα ριχτεί και αυτή με όλες της τις δυνάμεις στη μάχη της ενημέρωσης, δημοσιεύοντας άρθρα και λεπτομερείς οδηγίες προκειμένου να διευκολύνει τις γυναίκες ψηφοφόρους. Την φεμινιστικού προσανατολισμού ύλη του περιοδικού συμπληρώνουν οι περιορισμένες μεν, αλλά σε κάθε τεύχος παρούσες, λογοτεχνικές σελίδες, που είτε ανοίγουν ένα παράθυρο στη γυναικεία ποίηση και πεζογραφία (Ειρήνη Δετρινίου, Γαλάτεια Καζαντζάκη, Ειρήνη Νικολάκη, Σπεράντζα Τώνη [Ελίς Αντωνιάδου], Α. Βολίκη, Grazia Deledda) είτε προβάλλουν πτυχές από το έργο καταξιωμένων λογοτεχνών για τη γυναίκα (Κ. *Παλαμά, Α. Παπαδιαμάντη).

Όπως προκύπτει από σχετικό σημείωμα που δημοσιεύεται στο 4^ο τεύχος του, η διακοπή της έκδοσής του φαίνεται να υπαγορεύτηκε κυρίως από τα οικονομικής φύσεως αξεπέραστα προβλήματα που αντιμετώπιζε η εκδοτική ομάδα και που την είχαν όχι μόνο αναγκάσει να μειώσει την τιμή του τεύχους προκειμένου να προσελκύσει ένα ευρύτερο κοινό, αλλά και να ορίσει μηνιαία την έκδοσή του με την ελπίδα να ξαναβγει δεκαπενθήμερο «μόλις το επιτρέψουν οι οικονομικές συνθήκες». Παρά τις προσπάθειες και τις συνεχείς εκκλήσεις για οικονομική ενίσχυση, οδηγήθηκε τελικά σε οριστική παύση τον Μάιο 1930 χωρίς να προλάβει να πανηγυρίσει για τις 240 γυναίκες της Θεσσαλονίκης που πρώτες αυ-

τές από όλες τις ελληνίδες συμμετείχαν σε εκλογές δημοτικών αρχόντων (14 Δεκ. 1930).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Έφη Αβδελά – Αγγέλικα Φαρά, *Ο Φεμινισμός στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου – Μια Ανθολογία*, Αθήνα 1985, σσ. 41, 466-484· Βίκυ Καλαντζοπούλου, *Συμβολή στη μελέτη των λογοτεχνικών και ημιλογοτεχνικών περιοδικών της Θεσσαλονίκης (1889-1932)*, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 113-115.

BIKY KALANTZOPOULOU

Φεττάογλου, Οσμάν Νουρή [Fettaoğlu, Osman Nuri]

(Βουλγαρία, 1902 – Ξάνθη, 1990), Δάσκαλος, πολιτευτής, δημοσιογράφος και εκδότης. Επειδή σε μικρή ηλικία έμεινε ορφανός εγκαταστάθηκε με τη μητέρα του στην Κομοτηνή κοντά στον θείο του Χαφούζ Γκαλήη (καθηγητής ιεροσπουδαστηρίου, βουλευτής Θράκης). Αποφοίτησε από το Δημοτικό Σχολείο της Κομοτηνής, από το Γυμνάσιο και την Παιδαγωγική Ακαδημία της Ανδριανούπολης και μετέπειτα από την Γαλλική Εμπορική Σχολή Θεσσαλονίκης (1920-1924). Εγκαταστάθηκε στη Ξάνθη και ακολούθησε το επάγγελμα του δημοσιογράφου μαζί με τον συμμαθητή του Μεχμέτ *Χιλμή, εκδίδοντας τις εφ. **Yeni Ziya* (1924-1926), **Yeni Adım* (1926-1930), **İnkılap* (1930-1931) και **Trakya* (1932-1965). Γνώριζε τη γαλλική και τη βουλγαρική γλώσσα. Ήταν από τους ιδρυτές των σωματείων Εστία Τουρκικής Νεολαίας Ξάνθης (1927) και Τουρκική Ένωση Ξάνθης (1936). Παράλληλα άσκησε και το επάγγελμα του δασκάλου, ιδρύοντας το 1928 το ιδιωτικό δημοτικό σχολείο (Εστία Παιδών), με την διδαχή της νέας τουρκικής γραφής, το οποίο λειτούργησε έως το 1931.

Η πολιτική του σταδιοδρομία ξεκίνησε στη μεταπολεμική περίοδο. Πολιτεύθηκε με το Κόμμα των Φιλελευθέρων και εξελέγη για πρώτη φορά βουλευτής Ροδόπης-Ξάνθης το 1946-1950 και το 1951-1952 πάλι με το ίδιο κόμμα. Στη συνέχεια πολιτεύθηκε με το κόμμα Ελληνικός Συναγερμός του Αλεξάνδρου Πατάγου, με το οποίο εξελέγη το 1952-1956 και το 1956-1958. Κατόπιν συνεργάστηκε ως βουλευτής με την ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση) του Κων. Καραμανλή (1958-1961). Τέλος, στις εκλογές της 3^{ης} Νοεμβρίου 1963 εξελέγη βουλευτής για τελευταία φορά με το κόμμα Ένωση Κέντρου του Γεωργίου Παπανδρέου.

Ως βουλευτής συνέβαλε με τον Σοφοκλή Βενιζέλο (πρόεδρο του Κόμματος Φιλελευθέρων) στη δεμελί-

ωση φιλίας και καλής γειτονίας με την Τουρκία. Έχει προσφέρει σημαντικές υπηρεσίες στη μειονότητα της Θράκης και παράδειγμα των συνεισφορών του είναι η ίδρυση Γυμνασίου-Λυκείου «Τσελάλ Μπαγιάρ» Κομοτηνής το 1952 και του Ιδιωτικού Μειονοτικού Γυμνασίου-Λυκείου Ξάνθης το 1965.

Υπήρξε φίλος του Αλέξανδρου Παπαναστασίου, του Παναγή Τσαλδάρη και του Αναστάσιου Μπακάλμπαση. Είχε στενή φιλία και συνεργασία με τους Σοφοκλή Βενιζέλο και Αλέκο Μπαλτατζή και, αργότερα, φιλικές σχέσεις με τον στρατάρχη Αλέξανδρο Παπάγο, τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, τον Ευάγγελο Αβέρωφ Τοσίτσα και με τον Γεώργιο Παπανδρέου, καθώς και τους Τζελάρ Μπαγιάρ και Αδνάν Μεντερές.

Με την αποχώρηση του από την πολιτική ζωή έπαυσε και την κυκλοφορία της εφημερίδας του *Trakya*. Ασχολήθηκε μόνο με το διάβασμα και την παρακολούθηση των πολιτικών θεμάτων στο εσωτερικό και το εξωτερικό. Ήταν παντρεμένος και είχε τρεις κόρες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Αρχεία των εφημερίδων *Yeni Ziya*, *Yeni Adım*, *Inkılâp*, *Trakya* και *Gezcek*.

ΠΗΓΗ: Συνεντεύξεις με τον Οσμάν Νουρή Φεττάογλου.

PIZA KIPAHNTOKME

***H Φήμη* / *Ημερολόγιον η «Φήμη»* /**

Βόλος, 1886 (έτ. Α´), 1887 (έτ. Β´), 1888 (έτ. Γ´), αρ. τ. 1-3. Εκδότης-διευθυντής: ο κοσμοκαλόγερος ιστοριοδίφης Ζωσιμάς *Εσφιγμένιτης. Μότο: *Άφρωνον έργον κρείττον απράκτου λόγου. Βίου μιν ουδείς πάποδ' υμώδη δίχα. Λόγου δε πολλοί του καλώς φροκόμενου. Ου γαρ λαλούντων, εν θιούτων δ' η χάρις. Φαινόμενων έργων περιττόν εστί μακρολογία* (Γρηγόριος Θεολόγος). Σε τύπο βιβλίου μικρού σχήματος (8^ο), με 165-209 σελίδες σε κάθε ετήσιο τόμο. «Τύποις «Θεσσαλία»».

Περιείχε αρχαιολογικά, θρησκευτικά, τοπικά και κοινωνικά θέματα, με επίκεντρο τη Θεσσαλία και την ιστορία της, καθώς και στήλη αλληλογραφίας. Στο *Ημερολόγιον* του έτ. Α´ ο εκδότης επεξηγεί την επιλογή του τίτλου: «Το παρόν *Ημερολόγιον* ονομάζεται *Φήμη* διότι ως η μυθολογούμενη θεά Φήμη ίστατο μεταξύ Ουρανού και Γης, λαμβάνουσα τας ειδήσεις από του Ουρανού και φέρουσα αυτάς εις την Γην, ούτω πως και το παρόν *Ημερολόγιον* μετάγει τας γνώσεις του παρελθόντος εις το παρόν» (σ. γ´-δ´). Παρουσιάζονταν επίσης ο πληθυσμός της επαρχίας Βόλου, σύμφωνα με την κυβερνητική στατιστική.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΤΠΒ, ΔΚΙΕΤΑΕΒ (τ. Β´), ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Παναγιώτου, «Ο Τύπος του Βόλου», ανάτυπο από το *Αρχείον Θεσσαλικών Μελετών*, τ. 5 (1979), 167-182· Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*, τ. 1, σ. 113-114· Αννίτα Ν. Πρασά, «Η πόλη της Καρδίτσας μέσα από τα περιοδικά *Φήμη* και *Προμηθεύς* του Ζωσιμά Εσφιγμένιτη», *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου Καρδιτσιώτικων Μελετών*, Καρδίτσα 1996, σ. 69-92· της ίδιας, «Τα περιοδικά *Φήμη* και *Προμηθεύς*, ως εργαλεία ιστορικής έρευνας», στο αφιερωματικό τεύχος *Ζωσιμάς Εσφιγμένιτης (1835-1902)*, Βόλος 1997, σ. 17-30.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Φθιώτις

Όργανον της Νομαρχίας Φθιώτιδος. Λαμία, Ιαν. 1955 - Δεκ. 1959, αρ. τχ. 1-24. Έκδοση Νομαρχίας Φθιώτιδας, κατά τη θητεία του Αριστομένη Κακούρη. Έως το τχ. 10 είχε συντακτική επιτροπή, κατόπιν επιμελητής έκδοσης και υπεύθυνος ύλης έγινε ο ευρυτάνας λόγιος και δημοσιογράφος Νίκος Κ. Θάνος, ο οποίος προπολεμικά εξέδιδε στο Καρπενήσι την εφ. *Η Φωνή της Ευρυτανίας* και το 1945-1946 την εφ. *Τα Ψηλά Βουνά*. Άλλοι υπότιτλοι: *Παραγωγή - τουρισμός - έργα - γράμματα - τέχνη* *Τριμηναία Επιθεώρησις Νομαρχίας Φθιώτιδος* (από το τχ. 2)· *Τριμηναία Επιθεώρησις της Ρούμελης* (από το τχ. 10) και *Διμηναία επιθεώρησις της Ρούμελης* (από το τχ. 13). Διμηναίο περιοδικό, συνήθως με πέντε τυπογραφικά δεκαεξασέλιδα (ο τ. 4, 1958, με 394 σ.), διαστάσεων 24x17 εκ. Συνδρομές: εταιρειών και τραπεζών 500 δρχ., κοινοτήτων, γυμνασίων και συλλόγων 200 δρχ., δημοτικών σχολείων, συνταξιωματών και ατόμων 100 δρχ., εξωτερικού 10 δολάρια. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Ν.Δ. Κοντορού στην Αθήνα (οδ. Παλαδιαμαντοπούλου 44). Η εικονογράφηση ήταν του ζωγράφου Κ. Θεατόλη, με άριστο αισθητικό αποτέλεσμα.

Για τους σκοπούς του περιοδικού σημειώνονται τα ακόλουθα στο πρώτο τεύχος (Ιαν. 1955): «Μια γόνιμος, σταθερά και μεθοδική εργασία γίνεται σε όλους τους τομείς της ιδιωτικής και δημόσιας ζωής. Εις την καθολικήν αυτήν προσπάθειαν διδει καθημερινώς το παρόν και ο νομός Φθιώτιδος. Την έκτασιν αυτή ακριβώς της εργασίας εν τω νομώ σκοπεύει να σκιαγραφήσει αδρομερώς και να φέρη εις την δημοσιότητα το περιοδικόν αυτό, το οποίον θα εκδίδη η Νομαρχία Φθιώτιδος. Παραλλήλως με την έκδοσιν των πεπραγμένων, το περιοδικόν φιλοδοξεί να συμβάλη εις μίαν τοπικήν καλλιέργειαν των γραμμάτων, δημοσιεύον εις τας στήλας του διηγήματα, ηθολογίας, λαογραφικά, μελέτας, τραγούδια και άλλην φιλολογικήν ύλην γύρω απ' την ζωή και την φύσιν της Ρούμελης». Το περιεχόμενον του αναφερόταν στην παραγωγή, τον τουρισμό, τα έργα της Νομαρχίας, στα γράμματα

και τις τέχνες. Τα τεύχη του ήταν κατάμεστα από αξιόλογες μελέτες γύρω απ' την αρχαιολογία, την ιστορία, τη λαογραφία, τη γλωσσολογία, τη λογοτεχνία (ποίηση, πεζογραφία, κριτική), καθώς και αρκετά «χρονικά» τοπικών γεγονότων, εικόνες και χάρτες της περιοχής.

Η Φθιώτις ανατάραξε τα λιμνάζοντα ύδατα της ελληνικής επαρχίας της μεταπολεμικής περιόδου και έδωσε αισθητή ώθηση στην έρευνα και την τοπική ιστορία. Αρκεί να σημειωθεί ότι πολλοί νεοέλληνες λογοτέχνες έχουν καταδέσει δείγμα γραφής στις σελίδες της, όπως είναι οι Ηλ. Βενέζης, Γιάκος, Στρ. *Μυριβήλης, Γ.Μ. Παναγιωτόπουλος, Πέτρος Χάρης κ.ά. Το ίδιο και «χαλκέντεροι» ερευνητές που εμπιστεύθηκαν ειδικές μελέτες τους σ' ένα επαρχιακό περιοδικό. Αναφέρονται ενδεικτικά οι Τάκης Λάμπας, Πάνος Βασιλείου, Κ. Μέρτζιος, Τάκης Λαϊνάς, Κ. Κώνστας κ.ά.

Το περιοδικό μετονομάστηκε σε *Στερεοελλαδική Εστία* το 1960, όταν ήταν νομάρχης Φθιώτιδος ο ευρυτάνας λόγιος και συγγραφέας Δημοσθένης Γούλας. Σταμάτησε να εκδίδεται το 1962, οπότε και δέκοψε οριστικά την κυκλοφορία του (αρ. τχ. 117-118, Σεπτ.-Δεκ. 1962).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Φθιώτιδος (πρώην ΓΑΛ), πλήρης βιβλιοδετημένη σειρά (5 τ. ως Φθιώτις και 3τ. ως *Στερεοελλαδική Εστία*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ.Θ. Νάτσιος, *Κατάλογοι Εφημερίδων και περιοδικών της Λαμίας, 1852 - 1979*. Λαμία, 1979. Ιωάννα Θ. Αλαμπάνου - Δ.Θ. Νάτσιος, *Φθιωτικός Τύπος (1852-1999)*. Λαμία 2001.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Θ. ΝΑΤΣΙΟΣ

Φιλάρετος, Γεώργιος

(Χαλκίδα, 1848 - Αθήνα, 1929). Νομικός, πολιτικός, δημοσιογράφος, συγγραφέας, γνωστός και ως «πατέρας της δημοκρατίας» για τους αγώνες του εναντίον της βασιλείας. Ήταν γιος του Πηλορείτη αγωνιστή Νικόλαου Φιλάρετου.

Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1866-1871) και εργάστηκε για ένα μικρό διάστημα ως δικηγόρος στην Αθήνα και τη Χαλκίδα. Υπήρξε από τα ιδρυτικά μέλη του πολιτικού συλλόγου «Ρήγας» (1875-1879), οι κυριότεροι στόχοι του οποίου ήταν η οργάνωση των «Λαών της Ανατολής» σε μία δημοκρατική ομοσπονδία και η προβολή των δημο-

κρατικών ιδεών. Συνεργάστηκε στενά με τους Π. *Πανά και Ρόκκο Χοϊδά, αλλά και με τους Γ. Φιλήμονα, Γ. Μαυρομαρά, Α. Πετσάλη κ.ά., από τους οποίους την επόμενη δεκαετία συγκροτήθηκε στη Βουλή η πρώτη ομάδα δημοκρατικών βουλευτών.

Το 1880 εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Αθήνα και την ίδια χρονιά έγινε μέλος της οργάνωσης «Κομίτατο Εθνικής Σωτηρίας». Τότε άρχισε η πολιτική του σταδιοδρομία. Το 1881 αμέσως μετά την προσάρτηση της Θεσσαλίας εκλέχτηκε βουλευτής Βόλου, όπως και το 1885 και το 1890 (το 1892 έγινε για μικρό διάστημα υπουργός Δικαιοσύνης και Εξωτερικών στην κυβέρνηση Κ. Κωνσταντόπουλου). Επανεκλέχτηκε το 1895 και τελευταία φορά το 1910. Χαρακτήρας αέριος και αυστηρός, προσπάθησε αρκετές φορές να συγκροτήσει κόμμα αρχών αλλά απέτυχε, καθώς οι δημοκρατικές ιδέες δεν είχαν ισχυρά ερείσματα στο κοινωνικό σύνολο. Κατά διαστήματα απογοητευμένος από την πολιτική κατάσταση αποσυρόταν από τη δημόσια ζωή (1887-1889, 1910-1912, 1920-1922). Από το 1915, πάντως, υποστήριξε την πολιτική του Ελ. Βενιζέλου, στον οποίο αναγνώριζε τη δυνατότητα να αντισταθεί στις αυταρεσίες της μοναρχίας. Το 1916 μάλιστα ανέλαβε διευθυντής του πολιτικού γραφείου της προσωρινής κυβέρνησης της Θεσσαλονίκης. Το 1929 εκλέχτηκε «αριστήνηδη» γεροϋσιαστής.

Ο Φιλάρετος είχε σημαντική και μακρόχρονη παρουσία στον Τύπο, διότι αναγνώριζε ότι ήταν το καταλληλότερο μέσο για να προβάλει τις αντιμοναρχικές και δημοκρατικές ιδέες του. Αρχικά συνεργάστηκε με διάφορες εφημερίδες (**Νεολόγος Αθηνών*, *Αθανίς Χαλκίδας* κ.ά.), ενώ το 1876 εξέδωσε στη Χαλκίδα την εβδομαδιαία εφ. «ποικίλης ύλης» **Εύβοια* (έως το 1881, από το 1880 την έκδοση ανέλαβε ο δικηγόρος Ν.Δ. Δημητριάδης). Από τις στήλες της πρόβαλε τα δίκαια του αλύτρουτου ελληνισμού, την ανάγκη πολιτικών και κοινωνικών μεταρρυθμίσεων και επέκρινε δριμύτητα τον τρόπο με τον οποίο η κυβέρνηση και ο θρόνος αντιμετώπισαν τα επαναστατικά γεγονότα στη Θεσσαλία, αποκυλύπτοντας σοβαρά λάθη και παραλείψεις, που τον οδήγησαν να ζητήσει την κατάργηση της βασιλείας. Το 1908 εξέδωσε την εβδομαδιαία «εθνική, πολιτική και κοινωνική» εφ. *Ριζοσπάστης* (έως το 1911) με την οποία υποστήριξε το κίνημα στο Γουδί.

Το πλούσιο συγγραφικό του έργο περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τα: *Σύμφωνα Ελλάς* (1881), *Η αναδέσφραση του συντάγματος υπό ιστορική εποψιν* (1895), *Ξενοκρατία και βασιλεία στην Ελλάδα*

(1897). *Περί Εθνοσυνελεύσεως* (1901). *Η ελληνική ναυτιλία κατά τας παραμονάς της Επανάστασεως* (1907). *Αι ελληνικάί πολιτείαί μέχρι της ρωμαϊκής κυριαρχίας* (1914). *Δημοκρατισμός του Έλληνος* (1918). *Κωνσταντίνος ο Μικρός εν πολεμική θεομηνία* (1918) και *L' Esprit démocratique chez les Hellènes* (Paris-Nancy 1919).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ.Χ. Παπαδόπουλος, εισαγωγικό σημείωμα στο *Ξενοκρατία και βασιλεία εν Ελλάδι*, Αθήνα 1973, σ. ε' -κε' · Όθων Τσουνάκος, «Φιλάρτος Γεώργιος», *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, τ. 9Β', Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1991, σ. 277.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ο Φιλελεύθερος

Λευκωσία, 7 Δεκ. 1955 έως σήμερα [Δεκ. 2005]. Ιδρυτής-διευθυντής: Νίκος Χρ. *Παττίχης, Υπεύθυνος, σύμφωνα με τον νόμο, και οικονομικός διαχειριστής: Μιχαλάκης *Χατζηευθυμίου, Εκδότης-ιδιοκτήτης: Εταιρεία «Φιλελεύθερος Ατδ». Αρχισυντάκτες χρημάτισαν κατά σειρά οι Τόλης Γαρουφαλής, Φίφης Ιωάννου και αργότερα οι Χριστάκης Κατσιμπάς και Άνθος Λυκαύγης (έως σήμερα). Από το 1974 διευθυντής και κατά νόμον υπεύθυνος ανέλαβε ο Χριστόφορος Ν. Παττίχης και από το 1990 ο γιος του Νίκος Χρ. Παττίχης, Καθημερινή, πρωινή, δωδεκασέλιδη / οκτασέλιδη, εννεάστηλη, διαστάσεων 42.5x26 εκ. Τιμή φύλλου: 10 μιλς. Τυπογραφείο: ιδιόκτητο.

Στην πρώτη σελίδα του πρώτου φύλλου δημοσιεύονται χαριετιστήρια μηνύματα του τότε πρωθυπουργού της Ελλάδος Κωνσταντίνου Καραμανλή και του Σοφοκλή Βενιζέλου, αρχηγού της Φιλελευθέρας Δημοκρατικής Ενώσεως. Επίσης, η έμμετρη σάτιρα του *Διογενή* (Άνθου Ροδίτη) που συνεχίζεται ανελλιπώς και καθημερινά από τότε μέχρι σήμερα. Σε πρωτοσέλιδο κύριο άρθρο, με τίτλο *Απαράδεκτος Αδιαλλαξία*, ο αρθρογράφος αναφέρεται στην επιμονή της συντηρητικής αγγλικής κυβέρνησης για επιβολή στην Κύπρο απαράδεκτης διχοτομικής λύσης και καταλήγει με την πιο κάτω παράγραφο: «Καιρός, λοιπόν, να ανανήψωμεν. Και να αντιληφθώμεν ότι εκτός του κρηνοού που χαινει εμπρός μας απειλητικά ή του ρεύματος όπισθέν μας, εκτός των σημερινών συμπληγάδων, υπάρχει και μία άλλη, πολύ προτιμότερα οδός: Η οδηγούσα τον κυπριακόν λαόν εις την ομαλήν συνέλιαν των ειρηνικών ασχολιών του. Και δια να εισέλθωμεν εις αυτήν την οδόν, όσον το

δυνατόν ταχύτερον, ο "Φιλελεύθερος" θα αγωνισθή με όλας του τας δυνάμεις».

Ο Φιλελεύθερος ξεκίνησε σε μια δύσκολη και κρίσιμη περίοδο της πρόσφατης κυπριακής ιστορίας, στον πρώτο χρόνο του κυπριακού απελευθερωτικού αγώνα (1955-1959). Με τη σοβαρότητα, την υπευθυνότητα και την ανεξαρτησία του κατόρθωσε να επιβιώσει έως σήμερα και να επιβληθεί ως η κυπριακή εφημερίδα με τη μεγαλύτερη κυκλοφορία (20000 περίπου φύλλα). Διαθέτει ικανό και πολυπληθές επιτελείο συντακτών, συνεργατών και ανταποκριτών, καθώς και ιδιόκτητα σύγχρονα γραφεία και τυπογραφεία, και τον άλλο αναγκαίο τεχνικό εξοπλισμό.

Στην ύλη του περιλαμβάνεται πλούσια ειδησεογραφία, αρθρογραφία και σχολιογραφία σε τοπικά και διεθνή θέματα, εξελίξεις και γεγονότα με έμφραση στον ελλαδικό χώρο. Περιλαμβάνει επίσης στήλες και σελίδες που αναφέρονται σε ιστορικά, επιστημονικά, οικονομικά, εκπαιδευτικά, κοινωνικά,

λογοτεχνικά, καλλιτεχνικά, πολιτιστικά, αθλητικά και άλλα θέματα που ενδιαφέρουν τον σύγχρονο αναγνώστη.

Μετά τη δεκαετία του 1990 η εφημερίδα αναπτύχθηκε σημαντικά υιοθετώντας τη νέα τεχνολογία και αυξάνοντας σημαντικά τις σελίδες της, εισάγοντας τον νεωτερικισμό των ένδοντων σε πολιτιστικά («Ελευθερος»), σε αθλητικά («Φιλάθλος»), οικονομικά («Καριέρα», «Αυτομαπία») και ψυχαγωγικά θέματα («TV Mania»).

Το 2002 Ο Φιλελεύθερος βραβεύθηκε από το Ίδρυμα Μπότση για την προσφορά του στους αγώνες του κυπριακού ελληνοισμού.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΛΕΓΤΤΙ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ανδρέας Κλ. Σοφοκλέους, «Φιλελεύθερος», Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια, τ. ΙΓ', Λευκωσία 1990, σ. 239-240.

ΑΝΑΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Ο Φιλελεύθερος

Εφημερίς πολιτική και φιλολογική. Αργιστόλι, 19 Φεβρ. 1849 - 1 Οκτ. 1851, αρ. φ. 1-56. Ίδρυτής: Ηλίας Ζερβός Ιακωβάτος. Υπεύθυνος συντάκτης: Πέτρος Πολλάνης αρχικά, κατόπιν Ευστάθιος Μαραβέγιας και τέλος Ιωάννης Φλωράτος. Μότο: «Πάντα γαρ αναγάγοι τις αν τα τυραννικά προς ταύτας τας υποθέσεις, τα μεν όπως μη πιστευώσιν αλλήλοις, τα δ' όπως μη δύνωνται, τα δ' όπως μικρών φρονώσιν. Αριστ. Πολιτ.». Χωρίς τακτική κυκλοφορία τον πρώτο χρόνο, κατόπιν εβδομαδιαία (συμβολή Σάββατο), τετρασελιδη, τρίσητη, διαστάσεων 47x32 εκ. Ετήσιες συνδρομές: 5 δισητήλια. Τυπογραφείο: «Η Κεφαλληνία».

Η πρώτη εφημερίδα που εκδόθηκε στην Κεφαλονιά, μόλις οι Άγγλοι παραχώρησαν το δικαίωμα της ελευθεροτυπίας (1848), και η πρώτη στα Επτάνησα που πρόβαλλε τις αρχές του ριζοσπαστισμού. Στο πρόγραμμά της διαδηλώνει την αντίθεση με την αγγλοκρατία και τον πόθο του επαναστασιακού λαού να ενωδεί με την Ελλάδα. Δημοσιεύει πολύτιμες ειδήσεις και σχόλια για την κατάσταση των Ιονίων Νήσων εκείνη την εποχή, ενώ το 1849 ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι πληροφορίες που δίνει για την Εξέγερση της Σκάλας. Στο φ. 2 (26 Φεβρ. 1849) η υπογραφή του Γεράσιμου Μαυρογιάννη «Εις ριζοσπάστης» καθιερώνει αυτό το χαρακτηρισμό για τους Επτανήσιους που αγωνίζονταν υπέρ της Ένωσης. Σε φ. του 1851 δημοσιεύονται γράμματα του Ανδρέα *Λασκαράτου. Συνεργάζονται, επίσης, ο Ι.Α. Αραβαντινός και ο Κρασοπατέρας με σατιρικούς

μύδους, ο Ιωάννης Ν. Σταματέλος και ο Ερμάνος Λούντζης με την επιφυλλίδα «Το μέλλον του Ελληνικού έθνους εκ του παρελθόντος εξεγόμενον», που εκδόθηκε και αυτοτελώς (1851).

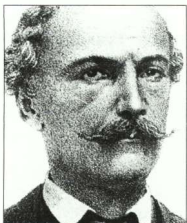
Οι αλληπάλληλες εξορίες του Ζερβού, εξαιτίας κυρίως των δημοσιευμάτων της εφημερίδας, ευδύνονται για τις δύο διακοπές της κυκλοφορίας της ανάμεσα στο φ. 3 (5 Μαρτ. 1849), το φ. 4 (20 Αυγ. 1849) και το φ. 5 (26 Ιουν. 1850), αλλά και για την οριστική διακοπή της (τελευταία εξορία του: 2 Οκτ. 1851 - 6 Φεβρ. 1857). Οι εκδοτικές δυσκολίες αντικατοπτρίζονται και στα λίγα διεύλιδα φύλλα. Τα παραπάνω φαινόμενα της τεράστιας δυσκολίας που αντιμετώπισε η μαχητική δημοσιογραφία του Ζερβού, η οποία, ωστόσο, διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση και στήριξη του εθνικού φρονήματος των συμπατριωτών του σε μια εξαιρετικά δύσκολη περίοδο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΚΙΛΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ντίνος Κονόμος, «Επτανήσιακός πόθος 1798-1864 (Ημίφωλα, φυλλάδια, εφημερίδες και περιοδικά)», Επτανήσιακά Φύλλα, τ. Ε', Αθήνα 1964, σ. 111-113.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Φιλίμων, Ιωάννης

(Κωνσταντινούπολη, 1798 - Αθήνα, 1874). Λόγιος, δημοσιογράφος. Τις εγκύκλιες σπουδές του πραγματοποίησε στην Κωνσταντινούπολη. Με την έκρηξη της Επανάστασης κατέφυγε στην Ύδρα από όπου πέρασε στην Πελοπόννησο.

Εκεί συνάντησε τον Δ. Υψηλάντη ο οποίος τον ονόμασε ιδιαίτερο γραμματέα του. Συμμετείχε σε όλες τις στρατιωτικές επιχειρήσεις, στην πολιορκία της Τριπολιτζάς, την μάχη της Πέτρας, στην απελευθέρωση των ανατολικών επαρχιών της Στερεάς Ελλάδος.

Μετά το πέρας του Πολέμου της Ανεξαρτησίας ίδρυσε στο Ναύπλιο, την βραχύβια, δισεβδομαδιαία, εφ. *Χρόνος (1 Μαΐου 1833 - 1 Σεπτ. 1833). Συστηματικά επιδόθηκε στην δημοσιογραφία με την έκδοση της εφ. *Αιών. Προσεκίμενος στην ρωσική πολιτική, συντηρητικών αρχών, αλλά γενναίος μαχητής προκειμένου να υπερασπίσει το σύνταγμα και να απαιτήσει την κατοχύρωση των συνταγματικών ελευθεριών, με βασικό αίτημα και την ελευθερία του δημοσιογραφικού λόγου, πολέμιος επίσης της βαυαροκρατίας και πάσης ξενοκρατίας, υπέστη διώξεις και φυλακίσεις. Το τυπογραφείο του κατεστράφη την περίοδο της γαλλικής κατοχής του Πειραιά και ο ίδιος βρέθηκε σε κίνδυνο ζωής, φυλακισμένος σε γαλλικό πλοίο, ενώ η εφημερίδα του διέκοψε την έκδοσή της για μεγάλο χρονικό διάστημα (1854-1857).

Εκτός από θέματα πολιτικής επικαιρότητας ποικίλα θέματα απασχόλησαν τον συντάκτη (εκπαιδευτικά, ποιητικοί διαγωνισμοί, ανασκαφές κ.ά.), ανάμεσα στα οποία η Εκκλησία. Στην περίπτωση του Θεόφιλου Καΐρη, δείχνει μίαν υπέρμετρη εχθρική στάση απέναντι στον τελευταίο, αντίθετος και με τον Εμμ. *Αντωνιάδη της εφ. *Αθηνά που υπερασπίσθηκε σθεναρά, αν και χωρίς αποτέλεσμα, τον Καΐρη.

Ο Ιω. Φιλίμων συνέγραψε το *Δοκίμιον ιστορικών περί της Φιλικής Εταιρείας* (Ναύπλιο, 1834), ενώ άφησε ημιτελές το *Δοκίμιον ιστορικών περί της Ελληνικής Επανάστασεως* (τ. Α΄ - Δ΄, 1859-1861). Πρωτοπόρος της ελληνικής δημοσιογραφίας, διακρίθηκε για τον τρόπο με τον οποίο άσκησε την εφημεριδογραφία, που πραγματοποιούσε τα πρώτα της βήματα στο ελεύθερο πλέον ελληνικό κράτος. Η προσήλωσή του

στους συνταγματικούς δεσμούς και στην ανεξαρτησία της γνώμης υπήρξε η κατευθυντήρια γραμμή του. Στην εφημερίδα τον διαδέχθηκε ο γιος του Τιμολέων, ο οποίος είχε ευρύτερη συμμετοχή στην πολιτική ζωή του βασιλείου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α΄, σ. 69-71.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ

Φιλής, Γεώργιος

(Ασγάτα Λεμεσού, 1926 – Λευκωσία, 1987). Δημοσιογράφος, σκηνοθέτης και θεατρικός παραγωγός. Αποφοίτησε από την Αμερικανική Ακαδημία Λάρνακας και στη συνέχεια σπούδασε φιλοσοφία στο Πανεπιστήμιο Καρόλου της Πράγας, απ' όπου πήρε τον τίτλο του διδάκτορα. Σπούδασε επίσης δημοσιογραφία στο Πανεπιστήμιο της Ινδιάνας των Ηνωμένων Πολιτειών. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1950 άρχισε τη σταδιοδρομία του ως δημοσιογράφος σε διάφορες εφημερίδες. Διετέλεσε πολιτικός συντάκτης της **Ελευθερίας* (1962) για σειρά ετών και αργότερα εργάστηκε ως αρχισυντάκτης στις εφ. *Ελευθερη Κύπρος* και *Δειλινή*. Ήταν ένας από τους ιδρυτές της Ενώσεως Συντακτών Κύπρου, της οποίας διετέλεσε πρώτος πρόεδρος (1959-1961) και στη συνέχεια γενικός γραμματέας της (1961-1965). Διετέλεσε επίσης (από το 1980) πρώτος πρόεδρος του Συνδέσμου Εκδοτών Εφημεριδών και Περιοδικών Κύπρου και Γενικός Διευθυντής του Πρακτορείου Τύπου «Πάπυρος» από την ίδρυσή του, το 1982, έως τον θάνατό του.

Παράλληλα με τα δημοσιογραφικά του καθήκοντα ανέπτυξε πλούσια πολιτιστική δραστηριότητα στον τομέα του θεάτρου και του κινηματογράφου. Το 1962 πρωτοστάτησε στη δημιουργία του ΟΘΑΚ (Οργανισμός Θεατρικής Αναπτύξεως Κύπρου), του οποίου ανέλαβε τη γενική διεύθυνση με μεγάλη επιτυχία έως το 1967. Οι θεατρικές παραστάσεις του ΟΘΑΚ σημείωσαν μεγάλη επιτυχία, και άνοιξαν το δρόμο για τη δημιουργία του κρατικού ΘΟΚ (Θεατρικός Οργανισμός Κύπρου). Στον τομέα του κινηματογράφου ο Γ. Φιλής εργάστηκε ως παραγωγός, σκηνοθέτης και σεναριογράφος διαφόρων ταινιών, όπως «Ένας Ήρωας με το Μνημοσκόπιο», «Για Ποιον να βρέξει», «Έτσι προδόθηκε η Κύπρος», Δυό από τις ταινίες του με τίτλους «Γρηγόρης Αυξεντίου» και «Μέγα Ντοκουμέντο» που αναφέρονται στα τραγικά γεγονότα της προδοσίας της Κύπρου, αποτελούν πολύτιμες μαρτυρίες της πρόσφατης κυπριακής ιστορίας.

Δημοσίευσε άρθρα και μελέτες σε εφημερίδες και περιοδικά, καθώς και διηγήματα και ποιήματα. Εξέδωσε τα ακόλουθα έργα: *Φώς στα μεταλλεία μας* (1945), *Τα Ακριτόπουλα* (θεατρικό, 1946). Ασχολήθηκε επίσης με τη μελέτη της ρωσικής φιλοσοφίας και λογοτεχνίας και μετέφρασε αρκετά κείμενα στην ελληνική που έμειναν ανέκδοτα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ένωση Συντακτών Κύπρου, *Στυλοβάτες της Κυπριακής Δημοσιογραφίας*, Λευκωσία 1990, σ. 59· Άντρος Παυλίδης, «Φιλής Γεώργιος», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. ΙΓ', Λευκωσία 1990, σ. 240-241.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ, ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Φιλική Εταιρία

Περιοδικό τέχνης και ελέγχου, Αθήνα, Ιαν. 1925 - Ιούν. 1925, αρ. τχ. 1-6. Επιμελητής: Φ. *Κόντογλου. Μηνιαίο, με συνεχή σελιδαριθμηση (σ. 1-272), μονόστηλο / δίστηλο, διαστάσεων 22,5x15,5 εκ. Τιμή τεύχους: 10 δρχ. Τυπογραφείο: Στ. Χρίστου.

Αποτελεί ένα από τα πλέον εκλεκτά περιοδικά μελέτης και κριτικής, που σκοπός της έκδοσής του είναι: «να κάνουμε το ρωμίο να πετάξει από πάνω του την ψευτιά, τη φαυλοφρονία και την επίδειξη και να γυρίσει στην απλότητα του παιδιού και της Φύσης, που μέσα στον αγνό κόρφο της αναδράφηκε σε κάθε εποχή προκοπής του στις Τέχνες». Το εκδοτικό του όραμα και η επιλογή του τίτλου παρουσιάζονται ως εξής: «Πεδίο για αγώνα υπάρχει σε κάθε εποχή, γιατί πάντα υπάρχει κάποια τυραννία που κρατά στα χέρια της τη λευτεριά του ανθρώπου, είτε την πνευματική είτε την υλική. Εμείς θα πολεμήσουμε για την πρώτη». Μολονότι η σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία αποτιμάται αρνητικά και προτιμώνται οι μεταφράσεις, δεν εκφράζει την τάση του «κοσμοπολιτισμού». Αντιθέτως, ανήκει στα λεγόμενα «ελληνοκεντρικά» περιοδικά· εκτιμά τη λαϊκή παράδοση και τη βυζαντινή τέχνη, αλλά δεν εκτοξεύει μύδρους εναντίον της Ευρώπης.

Από τις πιο αξιόλογες συνεργασίες αποτελούν: δύο δοκίμια του Στρατή Δούκα, «Παλαιές και Νέες Μορφές», όπου αναλύονται οι όροι «κλασικισμός» και «ρομαντισμός», και «Επιστήμη και Πόηση»; δύο δοκίμια του Μάρκου Ανυέρη για τη μυστικοπάθεια στην ελληνική τέχνη και ειδικότερα στον Σολωμό· μία εκτενής μελέτη για το νεότερο γερμανικό θέατρο και τον Gerhart Hauptmann· του Δ. Πικιώνη «Η λαϊκή μας τέχνη κι εμείς», του Κ. *Βάρναλη για τον Ξυλοράφο Γιάννη Κεφαλληνό και του Κ.Ι. Σφακιανό για

τη βυζαντινή μουσική. Ο Επαρχιώτης [Ηλίας Ηλιού], στοχεύοντας τον Φάνη Μιχαλόπουλο, ειρωνεύεται με καυστικότητα τον τρόπο με τον οποίο ασκείται η λογοτεχνική κριτική στην Ελλάδα. Με σχόλιό του, το περιοδικό υπερασπίζεται τον Κ. Βάρναλη και επιτίθεται εναντίον του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου για την εξάμηνη απόλυση που του επέβηλε και θεωρεί την εκριμερίδα *Εστία ως βασικό υποκινητή αυτής της υπόθεσης. Στις σελίδες του μεταφράζονται, μεταξύ άλλων, έργα των Jules Gérard, K. Hamsun, Montaigne, E.A. Poe, και R.L. Stevenson. Στους συνεργάτες του συγκαταλέγονται οι Πωσέφ Ελιγά, Έλλη Αλεξίου, Γ.

ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

ς με φανή οι κανόνες παράνομος ό τίτλος του περιε-
καί. Τζ όνομα αυτό δεν του τ έδομα ούτε από ουδι-
νομά οίτα καν από πατριωτικό καθυστερημένο· μά
του δόξαμα πρωτο· γιατί φανερώνει πολύ καλό τί λο-
γής θεομής υπέρχει ανάμεσα οι πρόσωπα που έχουν
τους ίδιους πόθους, και θέλωρα γιατί η ιστορική ένωση
του 1814 στέκει σαν ένα τιμιο και μοναχικό μονητό

μάα στις μικρότερες καινού του καιρού. Διάφορο έν σήμερα οι πόθοι
μας δε μεταρσίνε να έχουνε καμιά οκείση με τους εικούς της· στά 1800
ένας σκοπός σόν κι αυτόν για τον όποιο αγωνίστηκε ή Φιλική Έταιρία,
ήτανε πέρα και πέρα σύμφωνος με τζ όνομα καθ' ύλολόγητο. Δίν υπήρχε
καμιά άδενεκοτόρη σωμαία· για τέτα, κι έν μετεπίση κανόνες· τους άνθρω-
πους του 21 στη σημερινή εποχή ή έμας στη δική τους, δά έδη πολύ καλά
τους ή' άλλάξουνε κ' οι θεολογίες ευθείς. Η Φιλική Έταιρία όμως, άπομέ-
νει τιμία για πάντα, όπως είναι: τίμιος για κάθε εποχή αυτής πεύ πολεμεί
τόν τιμόνα που τον βασανίζει· δεν έχει καμιά οκείση έν τον βασανίζει· με
τό σπαθί, με τη φιλική, με το χέριμα, ή με όποιο νά· και άλλο μέσο. Χρη-
τικό μά· αυτό ήρσικονταί σε φανερή πάνση· όσοι έδωκε την έλα πώς, έπειθε
άλλάξουνε μά τέν καιρό οι έθολογίες, έν είναι έδω για οσοσμά ή κάθε θυ-
οια που γίνε ο' άλλην εποχή, και — γι· αυτό ίσα ίσα — μά διαφορετικώ
άνθρωπή της μίας και μόνης Λεωτερίας. Πεδίο για άγώνα υπάρχει· σε
κάθε εποχή, γιατί πάντα υπάρχει κάποιος τυρανία· που κρατά στα χέρια

Μηλιάδης και οι καλλιτέχνες Άγγελος Θεοδορόπουλος, Γ. Κεφαλληνός και Αντώνης *Πρωτοπαύρας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ΔΘΘ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Τάσος Κόρφης, «Τρία θραυχία περιοδικά του Μεσοπολέμου μιας σημαντικής καλλιτεχνικής συντροφιάς», π. *Γράμματα και Τέχνες*, 72 (Νοέ. - Δεκ. 1994), σ. 44-47· Καραόγλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α', σ. 383-385.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΒΑΡΕΛΛΑΣ - ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΛΟΥΔΗ

Φιλιππίδης, Νικόλαος

(Θεσσαλονίκη;<;, 1922 – Σικάγο, 1994) Δημοσιογράφος, αθλητής, Σπούδασε στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης από το 1945 έως το 1948. Το 1948 έλαβε μέρος στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Λονδίνου ως μέλος της ελληνικής κωπηλατικής ομάδας. Μετανάστευσε στις ΗΠΑ το 1953, εγκαταστάθηκε στο Σικάγο και προσλήφθηκε στην εφ. *Ελληνικός Αστήρ* / *Greek Star όπου έγινε αρχισυντάκτης του.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Nicholas L. Philippides, Long Time Editor of the Greek Star», *The Greek Star 10th Anniversary 1904-2004*, Σικάγο.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΦ

Φιλιππόπουλος, Ανδρέας

(Αίγιο, 1883 – 26 Ιαν. 1944). Τυπογράφος, δημοσιογράφος. Έκανε τις εγκύκλιες σπουδές του στο Αίγιο και το 1902 εγγράφηκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Παρακολούθησε τα μαθήματα της Σχολής επί τρία χρόνια και τα διέκοψε το 1904 λόγω της στρατεύσεώς του. Μετά την εκπλήρωση των στρατιωτικών του υποχρεώσεων, το 1906, δεν συνέχισε τις σπουδές του. Επέστρεψε στο Αίγιο και ασχολήθηκε επαγγελματικά με την τυπογραφία και ερασιτεχνικά με τη δημοσιογραφία. Η πρώτη εμφάνισή του ως δημοσιογράφος και εκδότης εφημερίδας έγινε το 1900, σε ηλικία μόλις δεκαεπτά χρόνων, όταν μαζί με τον δημοσιογράφο και μέτεπειτα εκδότη των τοπικών εφ. *Άμυνα* (1901), *Εργάτης* (1902) και *Ελεύθερη Γνώμη* (1902), Ιωάννη Αναγνωστόπουλο ή Ξυντάρη, εξέδωσαν τη σατιρική εφ. *Βάτραχος*.

Σε ηλικία είκοσι οκτώ ετών, αποφάσισε να εκδώσει τη δική του εβδομαδιαία εφ. **Έρευνα*. Το πρώτο φύλλο εκδόθηκε στις 4 Δεκεμβρίου 1911. Με σοβαρή πείρα της τυπογραφίας και των προβλημάτων της πόλης, αλλά και με τις γνώσεις νομικής που είχε αποκτήσει από τις τριετείς σπουδές του, ο Φιλιππόπουλος παρουσίασε την πλέον άρτια από αισθητικής-τυπογραφικής άποψης τοπική εφημερίδα, απ' όσες είχαν μέχρι τότε εκδοθεί. Για πρώτη φορά παρουσιάστηκε στο Αίγιο, τόσο άρτια και τόσο μαχητική τοπική εφημερίδα.

Το 1912-1913, για μερικούς μήνες, η *Έρευνα* διέκοψε την έκδοσή της γιατί ο Φιλιππόπουλος επιστρατεύτηκε και πήρε μέρος στους Βαλκανικούς Πολέμους. Έκτοτε η εφημερίδα δεν διέκοψε άλλη φορά την έκδοσή της. Ούτε όταν αρρώστησε ως τυπογράφος από μολυβδίαση, ούτε όταν απέθανε

μετά από εντυπωσιακή εκδοτική δραστηριότητα τριάντα τριών χρόνων, συνέχισε την έκδοσή της έως το 1980, με εκδότρια-διευθύντρια την κόρη του Μάγδα Ανδρ. Φιλιπποπούλου.

Για το πρόσωπο και τη δράση του Φιλιππουπουλου διατύπωσαν χαρακτηρισμούς στην εφ. *Έρευνα*, λίγες μέρες μετά τον θάνατό του (6 Φεβρ. 1944), μερικοί από τους συνεργάτες του, παρουσιάζοντας έτσι ανάγλυφα την προσωπικότητά του: «Πάσα πνευματική εκδήλωση τον εύρισκε πάντοτε, πρόθυμον να την εγκλωπώσει και να την προαγάγει» καδότη αγωνίστηκε για «την προσπάσιον των συμπεφορόντων της πόλεως μας και της προόδου αυτής ως και δια την ανύψωσιν του πνευματικού επιπέδου της κοινωνίας μας, εις την οποίαν παρέσχεν, ως πανδομολογείται, σημαντικήν συμβολήν» (Αδαν, Παπαθεοδώρου): «Στο γραφείο του γινόσαντε όλες οι πνευματικές ζυμώσεις κι από εκεί εξεπορεύοντο τα φιλολογικά του τόπου μας» (Γάννης Βαλσαμίδης): «ήταν άνθρωπος τόσο ανώτερος και τόσο ευγενικός ώστε όλοι να επιζητούν να έχουν στενή σχέση μαζί του» (Σωτ. Μεντζελόπουλος): «ήταν ο αντιπροσωπευτικός τύπος του Αιγιώτη, του στενά συνδεδεμένου με τον τόπο του, που πολεμούσε νύχτα-μέρα για την εξυπηρέτηση του κοινωνικού συνόλου» (Πλ. Αναστασόπουλος): «Έπεσε μαχόμενος ηρωικά, γράφοντας και στοιχειοθετώντας, μόνος του, την εφημερίδα του, δύμα της καθημερινής κι αδιάκοπης πάλης, για να κρατήσει, σφιχτά, στα τίμια χέρια του την ακηλίδωτη σημαία των ιδανικών του» (Αρ. Σταυροπούλου).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Έρευνα* (Αίγιο), 6 Φεβρ. 1944 - 28 Ιαν. 1945· Γάννης Ανδρικόπουλος, «Εφημερίδες του Αιγίου. Ο Τύπος της Αιγαίας», π. *Σχέδια της Αιγαίας*, τχ. 7 (Πάσσα 2000), 29-49· του ίδιου, *Σημαντικές μορφές του Αιγιώτικου Ύψου*, Αίγιο, έκδ. εφ. *Φιλολογική Φωνή*, Αίγιο 2006, σ. 77.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

Φιλίππου, Λοΐζος

(Πάφος, 1895-1950). Δικηγόρος, λόγιος και δημοσιογράφος, διακεκρμένη πνευματική φυσιογνωμία της Κύπρου. Φοίτησε στο δημοτικό σχολείο του Κτήματος Πάφου, στο Παγκύπριο Γυμνάσιο Λευκωσίας και στο Ιεροδιδασκαλείο απ' όπου αποφοίτησε με άριστα το 1913. Δίδαξε ως δάσκαλος στο χωριό Τσάδα (1913-1914), στο Ημιγυμνάσιο Πάφου (1914-1919) και στο Ελληνικό Γυμνάσιο Πάφου (1914-1919 και 1932). Το 1920 αποφοίτησε από τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και από το 1921 άσκησε το

δικηγορικό επάγγελμα στην Πάφο, όπου χρημάτισε και γραμματέας του εκεί δικηγορικού συλλόγου. Διέπρεψε στη δημοσιογραφία ως εκδότης και υπεύθυνος συντάκτης της εβδομαδιαίας εφ. **Πάφος*, που εκδόθηκε το 1921 και επέζησε με διάφορες αναστολές και διακοπές έως το 1950. Την περίοδο 1935-1947 εξέδιδε μαζί με τον Άντη *Περνάρη το μηνιαίο π. **Πάφος*, ένα από τα σημαντικότερα φιλολογικά περιοδικά της Κύπρου.

Παρά το γεγονός ότι ήταν αυτοδίδακτος στην ιστορική, αρχαιολογική και φιλολογική επιστήμη, εξελίχθηκε με τη φιλομάθεια και την ακαταπόνητη έρευνά του σε έναν από τους σημαντικότερους μελετητές της κυπριακής ιστορίας, προσφέροντας στη γενέτειρά του, αλλά και σ' όλη την Κύπρο, πολιτιστική αλλά και μεγάλη εθνική, πολιτική και κοινωνική υπηρεσία. Επιλέχθηκε ως αντιπρόσωπος των Κυπρίων Ελλάδος, ως Αντιπρόεδρος της Επιτροπής Αλυτρώτων Φοιτητών (Αθήνα 1919-1920) και ως μέλος της Παγκυπρίου Εθνοσυνελεύσεως που συνήλθε στις 10 Οκτωβρίου 1921 στη Λευκωσία και διακήρυξε «ως αναλλοίωτον πόθον του Κυπριακού λαού την Ένωσιν με την Ελλάδα», καθώς και ως μέλος του Εθνικού Συμβουλίου το 1924-1925. Εργάσθηκε σκληρά για την αποκατάσταση των μικρασιατών προσφύγων και συντόνιζε εράνους για την ελληνική αεροπορία και το ελληνικό ναυτικό. Εκλέχθηκε επανειλημμένα δημοτικός σύμβουλος Πάφου από το 1929. Διετέλεσε έφορος Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Πάφου, μέλος της Επαρχιακής Εκπαιδευτικής Επιτροπής και του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου Πάφου το 1930-1947. Επίσης, πρόεδρος του Μαθητικού Συστητίου Πάφου, το οποίο ο ίδιος ίδρυσε και μέλος της Θρονικής Επιτροπείας Πάφου.

Η πλούσια κοινωνική και πολιτιστική του δράση εκδηλώνεται επίσης με την ίδρυση του Προσκοπικού Σώματος Πάφου, του οποίου υπήρξε έφορος και αρχηγός, καθώς και του Γυμναστικού Συλλόγου «Κινύρας» Πάφου, του οποίου υπήρξε πρόεδρος επί δεκαεπταετία. Ανάμεσα στις άλλες δραστηριότητες του «Κινύρα» που διακρίθηκε για την αθλητική και πνευματική του προσφορά (Παγκύπριοι και Παμπάφιοι αγώνες κ.ά.) αναφέρονται οι «Διαλέξεις περί των κορυφαίων Κυπρίων φιλοσόφων και πεζογράφων» που εκδόθηκαν σε δύο τόμους και άφησαν άριστες εντυπώσεις. Ο Φίλιππου εργάστηκε ακόμα για τη διάσωση και ανάδειξη των αρχαιολογικών θησαυρών της Πάφου και ίδρυσε το 1936 το Επαρχιακό Αρχαιολογικό Μουσείο Πάφου, του οποίου ήταν επίτιμος έφορος έως τον θάνατό του. Ήταν επίσης

μέλος του δικηγορικού συμβουλίου της Εταιρείας Κυπριακών Σπουδών από το 1942-1945. Συνέβαλε παράλληλα στην προβολή της κυπριακής λαϊκής τέχνης στην Γερσοκήπου.

Δημοσίευσε φιλολογικές, ιστορικές και λαογραφικές μελέτες σε μεγάλο αριθμό εφημερίδων και περιοδικών. Εκδομένα σε βιβλία είναι τα πιο κάτω έργα του: *Τα Ελληνικά Γράμματα εν Κύπρω κατά την περίοδον της Τουρκοκρατίας 1571-1878* (τ. Α' -Β', Λευκωσία 1930), *Tourist's Guide to Paphos, the most attractive district of Cyprus* (Λευκωσία 1936), *Κύπριοι Αγωνισταί*, Ιερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου (Λευκωσία 1953), *Ιστορίες για παιδιά. Η Εκκλησία Κύπρου επί Τουρκοκρατίας* (επιμ. Θεόδωρου Παπαδόπουλλου, Κυπριολογική Βιβλιοθήκη, Λευκωσία 1975). Τη σημαντική βιβλιοθήκη του κατέλειπε με διαθήκη στο Ελληνικό Γυμνάσιο Πάφου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 13, Λευκωσία 1990, σ. 244-245· Αρ. Λ. Κουδουνάρης, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 385· Π.Μ. Κιτρομηλίδης, *Κυπριακή Λογιστήνη 1571-1878*, Λευκωσία 2002· Μάγδα Μ. Κιτρομηλίδου, *Η εφημερίδα «Πάφος» της Κύπρου, 1921-1950*, Αθήνα, ΙΝΕ/ΕΙΕ, 2005.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Φιλιπούπολις

Φιλιπούπολη (σημ. Πλόδντιφ, Βουλγαρία), 1879-1906. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Αθανάσιος Νικολαΐδης, Συντάκτες: Δ.Ι. *Κουμαριανός - Π.Μ. Μαρτί, Τον Μάιο 1879 ο τίτλος εμφανίζεται δίγλωσσος: **Phiilppoupolis (Φιλιπούπολις)**. Κυκλοφορούσε αρχικά δύο φορές την εβδομάδα (Τετάρτη και Σάββατο) και από το 1882 έως τουλάχιστον και το 1892 τρεις φορές την εβδομάδα. Στο ελληνικό τμήμα οι ημερομηνίες ακολουθούσαν το Ιουλιανό ημερολόγιο και στο γαλλικό τμήμα το Γρηγοριανό. Τετρασέλιδη, διαστάσεων 54x35 εκ. (1879) / 42x28,5 (1891). Το 1891 η συνδρομή για το εσωτερικό της Βουλγαρίας προσδιοριζόταν στα 26 φράγκα και του εξωτερικού στα 40. Τυπωνότιν σε δικό της τυπογραφείο που έφερε την επωνυμία της εφημερίδας.

Δίγλωσση, ελληνική και γαλλική έκδοση, από το 1882 έως το τέλος του 1885 κυκλοφόρησε σε δύο ελληνικές εκδόσεις και μία γαλλική εβδομαδιαίως. Από το 1886 έως το 1906 εκδιδόταν μόνο στα ελληνικά σε 500 περίπου αντίτυπα. Συντάκτης των γαλλικού τμήματος ήταν αρχικά ο Π.Μ. Μαρτί και από τις 22 Δεκεμβρίου 1879 ο Α. Πασσαλερί, ο οποίος εξέδωσε για κάποιο χρονικό διάστημα στη Φιλιπούπολη μία σατιρική εφημερίδα στα γαλλικά, *Le Charivari Rouméliote*. Η αλλαγή στη

γλώσσα σύνταξης της εφημερίδας συμπίπτει με την προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας στο Βουλγαρικό Πριγκηπάτο και την κατ' ουσίαν κατάργηση του πολυεθνικού χαρακτήρα του πολιτικού της μορφώματος.

Η Φιλιπούπολις και πριν από το 1885 είχε έλθει συχνά σε αντιπαράθεση με βουλγαρικές εφημερίδες της πόλης (κυρίως τη *Maritsa*) και ο πρώτος εκδότης της Αθ. Νικολαΐδης εξαιτίας των αντιπα-

ληκικών κοινοτήτων της Βουλγαρίας μέσα από τις στήλες της. Την τακτική του Αθ. Νικολαΐδη συνέχισε ο Δ. Κουμαριανός, ο οποίος από τις 29 Μαρτίου 1880 εμφανίζεται ως εκδότης και από το 1882 και ως διευθυντής της εφημερίδας, ενώ την ίδια χρονιά το όνομα του Αθ. Νικολαΐδη παύει να αναφέρεται. Ως εκδότης της εφημερίδας αναφέρεται, για κάποια περίοδο πριν το 1900, ο Αργύριος Δημητριάδης, δάσκαλος και διευθυντής των ελληνικών σχολείων της Στενιμάχου.

Η δομή της εφ. Φιλιπούπολις ακολουθούσε τα πρότυπα των άλλων εφημερίδων της εποχής εκείνης και αποτέλεσε πρότυπο για τις μεταγενέστερες ελληνικές εφημερίδες της Βουλγαρίας. Στην πρώτη από τις τέσσερις σελίδες της υπήρχε το κύριο άρθρο και συνήθως νέα από την Ελλάδα και στη δεύτερη σελίδα ακολουθούσαν ειδήσεις για τα εσωτερικά πράγματα της Βουλγαρίας, κυβερνητικές αποφάσεις, νομοθετικά διατάγματα, δημόσιοι λόγοι του βούλγαρου βασιλιά. Στην τρίτη και τέταρτη σελίδα δημοσιεύονταν οι ειδήσεις (κοινωνικά, κοινωνικά, εκπαιδευτικά, πολιτιστικά, εκκλησιαστικά) που αφορούσαν την τοπική ή γειτονικές κοινότητες (κυρίως τη Στενιμάχο). Στην τρίτη και την τέταρτη σελίδα δημοσιεύθηκαν σποραδικά επίσης μεταφράσεις λογοτεχνικών έργων ή αρχαιολογικές και ιστορικές μελέτες, ενώ η τέταρτη σελίδα φιλοξενούσε και τις διαφημίσεις διαφόρων εμπορικών επιχειρήσεων, κυρίως ελληνικών. Συχνά, δημοσιεύονταν επίσης ανταποκρίσεις και επιστολές πληροφορικού χαρακτήρα από άλλες ελληνικές κοινότητες ή και αναδημοσιεύσεις αποσπασμάτων από άρθρα άλλων ελληνικών εφημερίδων της Βουλγαρίας, όπως της **Οδησσού* και του **Ευζείνου Βάρνας*.

Η Φιλιπούπολις είναι η πρώτη ελληνική εφημερίδα που κυκλοφόρησε στο έδαφος της σημερινής Βουλγαρίας, στην περιοχή που έφερε τότε τον τίτλο και το καθεστώς της Αυτονόμου Τοπαρχίας της Ανατολικής Ρωμυλίας, το οποίο δημιουργήθηκε μετά το Συνέδριο του Βερολίνου (1878). Υπήρξε η μακροβιότερη ελληνική εφημερίδα και εκδιδόταν χωρίς διακοπές έως την έκρηξη του ανδελλικού κινήματος στη Βουλγαρία το καλοκαίρι του 1906, κατά τη διάρκεια του οποίου καταστράφηκαν το τυπογραφείο και οι

ραδέσεων αυτών είχε συχνά αντιμετωπίσει αγωγές εναντίον του στο Ποινικό Δικαστήριο της Νομαρχίας με την κατηγορία ότι προσέβαλε τις αρχές. Έτσι, μετά το 1885 η εφημερίδα υιοθετεί εξολοκλήρου την ελληνική γλώσσα και γίνεται η εφημερίδα που κατεχογόν υπερασπίζεται τα δικαιώματα των ελ-

εγκαταστάσεις της. Αποτελεί μία πολύτιμη πηγή για το όιο των ελληνικών κοινοτήτων της Βουλγαρίας, ενώ στις στήλες της βρίσκει κανείς πληροφορίες επίσης για κοινότητες της Μακεδονίας. Έως το 1886 κυκλοφορούσε και σε άλλα μέρη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μετά όμως την προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας στο Βουλγαρικό Πριγκιπάτο απαγορεύτηκε η εισαγωγή της στην οθωμανική επικράτεια.

Μέσα από τις στήλες της η *Φιλιππούπολις* υπερασπίστηκε με συνέπεια τα δίκαια των Ελλήνων και μουσουλμάνων κατοίκων της περιοχής έναντι των αυταρεσιών των βουλγαρικών αρχών. Ο διευθυντής της, Δημήτριος Κουμαριανός, εκπροσώπησε την αριστοκρατική, συντηρητική μερίδα της ελληνικής κοινότητας στη Φιλιππούπολη και ως δημοσιογράφος είχε ορμητική και δηκτική πέννα. Προωθούσε μία μαχητική και αρκετά άκαμπτη στάση στις σχέσεις των Ελλήνων με τις βουλγαρικές αρχές και κατευθύνε ανάλογα την ελληνική κοινή γνώμη σε αντιπαλότητα μαζί τους. Για τον λόγο αυτό συχνά βρισκόταν σε αντιπαράθεση με τον διευθυντή της άλλης μεγάλης ελληνικής εφημερίδας της Φιλιππούπολης, **Ειδήσεις του Αίμου*, του Αργυρίου Σκαρλάτου **Κωνσταντινίδη*, ο οποίος εξέφραζε μία πιο μετριοπαθή και προσδευτική γραμμή και εκπροσώπησε τη μερίδα της Δημογεροντίας, η οποία επιζητούσε ειρηνική συμβίωση και ενσωμάτωση στο βουλγαρικό κράτος. Η γραμμή αυτή της *Φιλιππουπόλεως* στοίχισε πολλές δικαστικές διώξεις στον συντάκτη και τον διευθυντή της. Μόνο τα πρώτα 15 χρόνια λειτουργίας της ο διευθυντής της υπεβλήθη σε δύο καταδίκες σε φυλάκιση με πρόστιμο και δύο καταδίκες μόνο σε πρόστιμο. Ο σημαντικός της ρόλος στην υπεράσπιση των ελληνικών συμφερόντων στη Βουλγαρία είχε αναγνωριστεί από τους μεγάλους ελληνικούς συλλόγους της Κωνσταντινούπολεως (Φιλανθρωπική και Φιλεκαπαιδευτική Αδελφότητα) και της Αθήνας (Σύλλογος προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων), οι οποίοι επιδίωξαν και πέτυχαν την επιχορήγησή της από το ελληνικό κράτος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΙΒ, ΕΒΚΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Υπουργείο Εσωτερικών - Γραφείον Στατιστικής, *Στατιστική του Ελληνικού Έθνους κατά τους πρώτους έξι μήνας του 1892*, Αθήνα 1892, σσ. 23-24, 27· Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου, «Αγωνιστική επιχειρηματολογία από ιστορικές πηγές της ελληνικότητας της Θράκης», *Αρχαίον Θρακικού Γλωσσικού και Λογογραφικού Θησαυρού* 30 (1964), 168-169· Despina Loukidou-Mavridou, «An outline of the Greek Press in Bulgaria (1879-1906)», *Balkan Studies*

2 (1978), 347-349· Ξανθίππη Κοτζαγεωργή, «Ο ελληνικός τύπος και η λοιπή εκδοτική δραστηριότητα» στο Ξανθίππη Κοτζαγεωργή (επιμ.), *Οι Έλληνες της Βουλγαρίας. Ένα ιστορικό τμήμα του περιφερειακού ελληνισμού*, Θεσσαλονίκη 1999, σσ. 416-417 και 421-422.

ΞΑΝΘΙΠΠΗ ΚΟΤΖΑΓΕΩΡΓΗ - ΖΥΜΑΡΗ

Φιλόδημος

Εφημερίς των αναγκών του λαού εκδομένη άπαξ της εβδομάδος, Αίγιο, 7 Ιαν. 1866 - Δεκ. 1874 (περ. Α' - Β')/ Πάτρα, 16 Νοε. 1874 - < ; > (περ. Γ'), και 29 Ιαν. 1876 - 16 Ιουλ. 1878 (περ. Δ'). Υπεύθυνοι έκδοσης: Ανδρέας **Μιχαλόπουλος* και Αργύρης Διαμαντόπουλος. Στην περίοδο που έβγαινε στην Πάτρα, αναφέρονται ως συντάκτες ο φοιτητής Παναγιώτης Μιχαλόπουλος, έως τις 24 Ιουλ. 1876, και ο Ευστάθιος Μηλιώτης. Άλλοι υπότιτλοι: *Εκδομένη άπαξ της εβδομάδος* (Πάτρα, από το φ. 1, 29 Ιαν. 1876)· *Εφημερίς πολιτική και φιλολογική* (αρ. φ. 11-15, 25 Μαΐου 1876 - 1 Ιουλ. 1876), Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, δίσηλη, διαστάσεων 31x20 εκ. Τιμή φύλλου: λεπτά 20, «Συνδρομία ετήσια δρχ. 8. Εν τας επαρχίας δρχ. 9. Δια τους φοιτητάς δρχ. 5. Καταχωρίσεις, δικαστικά παραρτήματα λεπτά 6 τον στίχο. Ιδιωτικά προς 25 λεπτά έκαστος στίχος. Διατριβαί υπέρ του λαού καταχωρούνται δωρεάν». Στο Αίγιο τυπωνόταν στο τυπογραφείο «Αίγλη» του Δ. Παπαναγιώτου.

Η πρώτη εφημερίδα του Αιγίου, την περίοδο που εκδιόταν στο Αίγιο εμφανίζεται ως ανεξάρτητη λαϊκή εφημερίδα και έχει τη στήριξη της *Αυγής* Αθηνών. Σε τοπικό πολιτικό επίπεδο υποστηρίζει το ζαιμικό κόμμα στην περιοχή Αιγιαλείας και Καλαβρύτων. Τα κύρια θέματα με τα οποία ασχολείται είναι τα προβλήματα της εξωτερικής πολιτικής, το εκλογικό σύστημα, το φορολογικό, οι δημοτικές ελευθερίες, και σε δεύτερη θέση τα τοπικά ζητήματα.

Το θέμα που δεσπόζει στις αρχές της πρώτης περιόδου είναι το Κρητικό ζήτημα. Η εφημερίδα κατακρίνει την κυβέρνηση Βούλγαρη για την τακτική της στο συγκεκριμένο ζήτημα, ενώ δια υποστηρίζει τους χειρισμούς στο ίδιο θέμα της κυβέρνησης Ζαΐμη. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι μετά την ήττα της Κρητικής Επανάστασης οι δύο κύριοι υπεύθυνοι της εφημερίδας θα εκφράσουν διαφορετικές προτάσεις για το Κρητικό ζήτημα. Ο Α. Διαμαντόπουλος θεωρεί ότι η λύση του σχετίζεται με τις ισσοροπίες που διαμορφώνονται ανάμεσα στις Μεγάλες Δυνάμεις και τη θαυμάια εξασθένση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αλλά ωστόσο διαμορφώνουν ευνοϊκότερες εξωτερικές συνθήκες πρέπει να διατηρηθεί η ένταση στην Κρήτη, ενώ ο Α. Μιχαλόπουλος, μετέπειτα δήμαρχος και βουλευτής, υποστηρίζει ότι η

Ελλάδα πρέπει να αφοσιωθεί στα ειρηνικά έργα και να διαθέσει όλους τους όρους της για την εσωτερική ανάπτυξη. Τον Ιανουάριο 1867 θα αποχωρήσει από τη διεύθυνσή της ο Αργύρης Διαμαντόπουλος, αλλά θα εξακολουθήσει να αρθρογραφεί ενυπόγραφα. Ενυπόγραφα θα αρθρογραφεί και ο Α. Μιχαλόπουλος, ο οποίος αργότερα, το 1870, θα ισχυριστεί ότι δεν κατεπύθει ο ίδιος τη γραμμή της εφημερίδας, αλλά απλώς αρθρογραφεί.

Η εφημερίδα ασχολείται ιδιαίτερα με τη ρύθμιση του εκλογικού συστήματος και τη μεταβολή του φορολογικού συστήματος. Ζητεί διαφάνεια και μεταφορά φορολογικών επιβαρύνσεων στις πλουσιότερες κοινωνικές ομάδες. Η παρέμβασή της στα τοπικά δημοτικά ζητήματα είναι αντιπροσμενής· αν και ο Α. Μιχαλόπουλος θα είναι αντίπαλος υποψήφιος δήμαρχος και θα πολεμήσει τον Διομήδη Πολυχροινιάδη στις δημοτικές εκλογές του 1866, ο *Φιλόδημος* την περίοδο 1866-1870 ασκεί ήπια κριτική και φαίνεται ότι θα τον υποστηρίξει στις εκλογές του 1870. Προφανώς διάκειται αιχρικά προς τον Ι. Μεσσηνέζη, που ανήκει στην παράταξη του Βούλγαρη.

Υπάρχουν μαρτυρίες ότι ο *Φιλόδημος* έβγαине και το 1883.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατράικου τύπου. 1840-1940*. Πάτρα 1984, σ. 62· Θ. Καλαφάτης, *Αγροτική πίστη και οικονομικός μετασχηματισμός στην Πελοπόννησο. Αιγαίεια τέλη 19^{ου} αιώνα*, τ. Β', Αθήνα, ΜΙΕΤ, 1991, σ. 239-241· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 345· Γιάννης Ανδρικόπουλος, *Η ιστορία του Τύπου της Αιγαίειας*, ανάτυπο από το π. Η *Σχεδιά της Αιγαίειας*, Αίγιο, έκδ. «Φιλολογική Φωνή», 2000, σ. 9· του ίδιου, *Η ιστορία του «Φιλόδημου»*, Η πρώτη εφημερίδα που κυκλοφόρησε στο Αίγιο, ανάτυπο από το π. Η *Σχεδιά της Αιγαίειας*, Αίγιο, έκδ. Φιλολογική Φωνή, 2005.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΚΑΛΑΦΑΤΗΣ

Φιλολογική Ηχώ

Εβδομαδιαίον περιοδικόν. Κωνσταντινούπολη, 1893-1898: περ. Α', 19 Αυγ. 1893-10 Φεβρ. 1894· περ. Β', 3 Φεβρ. 1896-7 Ιαν. 1897 και περ. Γ', 15 Σεπτ. 1897-28 Φεβρ. 1898, αρ. τχ. 1-62 (σε τρεις τόμους). Διευθυντής: Νίκος Φαληρές Βέης και συντάκτες, στις δύο πρώτες περιόδους, οι Ι.Ν Γρουπάρης και Αλεξάνδρα Παπαδοπούλου. Στην περ. Γ' ως συντάκτες εμφανίζονται οι Αχιλλέας Γεωργιάδης, Αντώνης Παλιούρης, Γεώργιος Ροντάκης και Δημήτριος Δαμασκηνός. Εβδομαδιαίο (Σάββατο), με συνεχή οσελιδαρίδηση, δεκαέξι σελίδων ανά τεύχος, μονόστηλο, σε σχήμα 27 εκ. Αρχικά τυπωνότα στο τυπογραφείο Ε. Σούμα και στη συνέχεια στον Κ. Ζιβίδη.

Μέσα από τη σύντομη πορεία της η *Φιλολογική Ηχώ* γίνεται καθρέφτης των καλλιτεχνικών ρευμάτων και πνευματικών ανησυχιών που χαρακτηρίζαν τα πιο προοδευτικά τμήματα της ελληνικής κοινότητας της Κωνσταντινούπολης στα τέλη του 19^{ου} αι. Στόχοι της—αν και δεν εκδηλώνονται ξεκάθαρα από την αρχή—είναι η προώθηση του δημοτικισμού και η διάδοση των νέων ποιητικών τάσεων, όπως ο συμβολισμός. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω ο εκδότης της σε άρθρο του στη δεύτερη περίοδο χαρακτηρίζει το δημιούργημά του «επίσημον όργανον της δημόδους εν Κωνσταντινουπόλει», χαρακτηρισμός βαρυσήμαντος καθώς ο ελλητισμός της Πόλης διακρίνεται για τον συντηρητισμό του και την επιφυλακτικότητα απέναντι σε κάθε τι νέο.

Το κύριο μέρος της ύλης καλύπτεται από διηγήματα, ποιήματα, φιλολογικές μελέτες και κρίσεις. Σταδιακά η δημοτική κάνει την εμφάνισή της όλο και πιο συχνά, οι φιλολογικές και οι κριτικές μελέτες ασχολούνται με τα σύγχρονα ρεύματα στην ποίηση και την πεζογραφία και οι πόρτες του περιοδικού ανοίγουν σε συνεργασίες αθηναίων λογίων που ενισχύουν τις προοδευτικές αυτές τάσεις. Σ' αυτήν την κατηγορία περιλαμβάνονται οι Κ. Χατζόπουλος, Γιάννης Ψυχάρης, Αργύρης Εφταλιώτης, Αλεξάνδρος Πάλλης, Γρ. *Ξενοπούλος, Γιάννης Καμπύσης, Μ. Μαλακάσης Κωστής *Παλαμάς και Χαρ. *Αννινός. Η συμβολή των αθηναίων συνεργατών είναι καθοριστική για την αποκρυστάλλωση του στίγματος του περιοδικού, καθώς ο κύκλος των αρχικών συνεργατών από την Κωνσταντινούπολη (Νίκος Φαληρές Βέης, Ι.Ν Γρουπάρης, Αλεξάνδρα Παπαδοπούλου) δεν διευρύνεται πέρα από την τρίτη τελευταία περίοδο (Αχιλλέας Γεωργιάδης, Αντώνης Παλιούρης, Γεώργιος Ροντάκης και Δημήτριος Δαμασκηνός).

Οι συχνές διακοπές στην κυκλοφορία του και οι συνεχείς εκκλήσεις για συνδρομές φανερώνουν ότι ο βασικός ανασταλτικός παράγοντας στην εδραίωσή του υπήρξε η αντίδραση και η αδιαφορία του ελλητισμού της Κωνσταντινούπολης που αποκομμένος από την Αθήνα, το κέντρο—πλέον—των εξελίξεων, δεν ήταν έτοιμος να αποδεχτεί νεωτερισμούς και καινοτομίες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΘ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αντ. Γιαλιούρης, «Το πρώτο λογοτεχνικό περιοδικό στην Κωνσταντινούπολη», *Ελληνικά Γράμματα*, 5, αρ. 72, (2 Νοε. 1929), 657· Τατιάνα Σταύρου, «Η Φιλολογική Ηχώ (Η συντροφιά και η εποχή της)», *Νέα Εστία*, 44 (1948), 1355-1358, 1419-1424, 1482-1497.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΠΟΖΛΟΣ

Φιλολογική Φωνή

Παράρτημα Λόγου – Τέχνης – Ιστορίας της εφημερίδος «Φωνή της Αχαΐας». Αίγιο, 1960-1986. Εκδότης-διευθυντής: Γιάννης Ανδρικόπουλος, δημοσιογράφος, λογοτέχνης, ποιητής. Στην περ. Α' (1960-1964) κυκλοφορούσε εβδομαδιαία ως παράρτημα της εφ. *Φωνή της Αχαΐας στο σχήμα της εφημερίδας· στην περ. Β' (1965-1967) κυκλοφόρησαν έξι τεύχη σε μικρό σχήμα 8°, χωρίς τακτά διαστήματα. Στη διάρκεια της στρατιωτικής δικτατορίας και έως τον Απρ. 1977 (περ. Γ') επανήλθε ως δισέλιδο ή αργότερα τετρασέλιδο ένδετο της εφημερίδας. Ακολουθούν οι περ. Δ' (Μάης 1977 - Δεκ. 1977), Ε' (1978-1980), και Στ' (1981-1986), ως αυτόνομο περιοδικό –δμηνιάιο αρχικά και στη συνέχεια εξαμηνιαίο ή τριμηνιαίο.

Ως περιοδική έκδοση «Λόγου – Τέχνης – Ιστορίας», συγκέντρωσε συνεργασίες και κείμενα από ανθρώπους των γραμμάτων και των τεχνών της Αχαΐας και της περιφέρειας, αλλά και από πολλούς καταξιωμένους συγγραφείς και επιστήμονες της Αθήνας. Ο κατάλογος των ονομάτων είναι πολύ πλούσιος. Ο βασικός μόνιμος συνεργάτης του περιοδικού, Μανώλης Πράτακας, βραβευμένος διηγηματογράφος και κριτικός λογοτεχνίας, κρατούσε τις τακτικές στήλες της αξιολόγησης των εκδόσεων και της κριτικής θεάτρου και εικαστικής ζωής. Επίσης δημοσίευε τις έγκυρες έρευνές του, με συνεντεύξεις κορυφαίων συγγραφέων για την εξέλιξη της σύγχρονης πεζογραφίας, για τον Κάφκα, την «Πνευματική Επαρχία» και πολλά άλλα θέματα.

Το περιοδικό πρόσφερε επίσης αρκετά αφιερωματικά τεύχη: στην παράδοση, στον Κοσμά τον Αιτωλό, τον Τάσο Αθανασιάδη τον Νύση Μεσσηνέζη, τους Π.Α. Συνόπουλο, Πέτρο Χάρη, Κύπρο Χρυσάνθη κ.ά. Η υποδοχή του ήταν πολύ θετική και απέσπασε αυθόρμητους επαίνους, από δεκάδες λογοτεχνών, για τη συγκρότησή του και την προσφορά του.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Γ. Ανδρικόπουλου (Αίγιο).

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

Φιλολογικός Μηνύτωρ

βλ. *Εμπορικός Μηνύτωρ*, Αλεξάνδρεια / Κάιρο, 1901-1927

Φιλολογικός Τηλέγραφος

Βιέννη, 1817-1821. Φιλολογικό παράρτημα του *Ελληνικού Τηλεγράφου. Ιδιοκτήτης και συντάκτης ήταν ο λόγιος ιατρός Δημήτριος *Αλεξανδρίδης. Σύμφωνα με τις

προγραμματικές εξαγγελίες, στόχος ήταν η εβδομαδιαία έκδοση του φύλλου. Κυκλοφόρησε ωστόσο ακανόνιστα. Το 1817 και το 1818, ο ρυθμός του ήταν ως επί το πλείστον συχνότερος από εβδομαδιαίος (1817: σύνολο τχ. 33 · 1818: 50). Το 1819 και το 1820, η κανονικότητα του σταθεροποιήθηκε σε δεκαπενθήμερη με ελάχιστη παρέκκλιση, και με σύνολο τχ. ανά έτος 24. Εκδόθηκαν συνολικά 133 τεύχη. Η εκτύπωση γινόταν συνήθως σε δίστηλα τετρασέλιδα, σε σχήμα πανομοιότυπο με του *Ελληνικού Τηλεγράφου*. Έφερε συνεχή σελιδαρίθμηση ανά έτος. Τα έτ. 1819, 1820 και 1821 έχουν σελιδαρίθμηση ανά στήλη. Το πρώτο τεύχος έφερε ημερομηνία 1 Ιαν. 1817 ενώ το τελευταίο που είναι γνωστό είναι το τχ. 2 της 15^{ης} Ιαν. 1821. Η συνδρομή ορίζεται σε 10 φιορίνια ετησίως ή σε 2 φιορίνια προστιθέμενα στην εξαμηνιαία συνδρομή του *Ελληνικού Τηλεγράφου*.

Όπως διαφάνηκε και από την απόπειρα ανάμιξης του στην έκδοση του π. **Ερμής ο Λόγιος*, ο Αλεξανδρίδης, διακατεχόταν από ενωρίς, τουλάχιστον μαρτυρημένα από το 1813, από την επιθυμία να διαιρέσει την εφημερίδα του σε δύο μέρη: στην καθαυτό πολιτική, τον *Ελληνικό Τηλέγραφο*, και στο εγκυκλοπαιδικό και φιλολογικό συμπλήρωμα της. Στις 18(6) Σεπτεμβρίου 1816 δημοσιεύει προκήρυξη για την έκδοση του *Φιλολογικού Τηλεγράφου* με τίτλο: «Είδισης περί της καθ' ημέραν εκδόσεως του *Ελληνικού Τηλεγράφου*, και της διαιρέσεως αυτού και εις *Φιλολογικήν εφημερίδα*». Το κείμενο διαπνέεται από τα διαφωτιστικά ιδεώδη και την περίοπτη θέση που κατέχει ο Τύπος στην «ταχύτεραν επαύξησιν και πολλαπλασιασμόν των φώτων μεταξύ ενός έθνους». Διευκρινίζει πως ο *Ελληνικός Τηλέγραφος* «θέλει διαλαμβάνει κυρίως περί πολιτικών και εμπορικών ειδήσεων», στο δε *Φιλολογικό Τηλέγραφο* «θέλει κατατάσσονται ειδήσεις και ανακρίσεις περί εκδεδομένων ή εκδιδομένων Ελληνικών βιβλίων, ή ξένων αναφερομένων εις την Ελληνικήν μάλιατα φιλολογία, ειδήσεις περί νέων ή μη γνωστών εις το Έθνος μας εφευρέσεων, ή νέων κοινωφελών συστημάτων, και εν γένει πάν ό,τι ανήκει εις φιλολογικήν εφημερίδα, πλην πάντοτε προτιμωμένων των περί της Ελληνικής και Ανατολικής φιλολογίας».

Η στιγμή εμφάνισης του *Φιλολογικού Τηλεγράφου* συμπίπτει με την εκκόλαψη της διαμάχης κορραϊστών-αρχαϊστών που αποτυπώνεται στον *Λόγιο Ερμή*. Ο Αλεξανδρίδης επιδιώκει να διατηρήσει σχετική ουδετερότητα· πράγματι, το περιοδικό του δεν εμπλέκεται ουσιαστικά και με τρόπο εμφανικό στη διαμάχη. Δημοσιεύει, ωστόσο, το 1817, άρθρο του Ν.

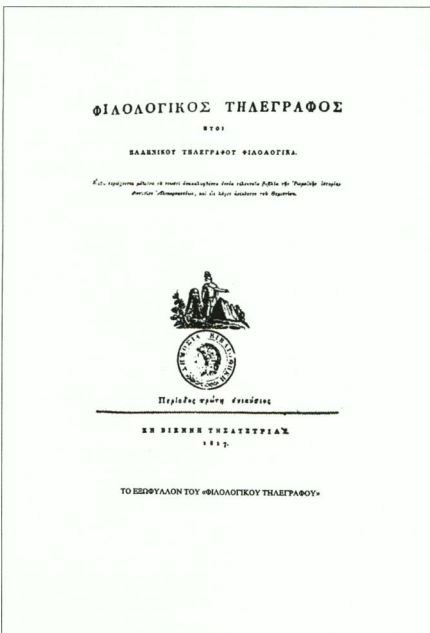
Σκούφου σχετικά με την παράφραση της «Ιλιάδας» από τον Γ. Ρουσιάδη, όπου εκτοξεύονται κατηγορίες κατά του *Λόγιου Ερμή* πως παραγεμίζει τα τεύχη του με αναφορές σε μεταφράσεις, με ξενόγλωσσους καταλόγους και με αναδρομικούς πίνακες ελληνικών εκδόσεων. Καταχωρίζει όμως και την απαντητική επιστολή των εκδοτών του *Λόγιου Ερμή* στις παραπάνω κατηγορίες. Επίσης, το επόμενο έτος, το 1818, αναδημοσιεύει (από τον *Λόγιο Ερμή*) την «Απάντησιν» στην επιστολή των ελλήνων σπουδαστών της Πίζας αναφορικά με το φυλλάδιο «Απολογία των εν Πίζα Ελλήνων υπέρ Κοδρικά».

Παρόλο που περιλαμβάνει τακτική ενημέρωση για την βιβλιοπαραγωγή και την ελληνική πολιτιστική κίνηση που συμβαίνει στις κυριότερες εστίες του ελληνισμού (εκπαιδευτικά θέματα, σύσταση σχολείων, βιβλιοθηκών, θεατρικές παραστάσεις), ωστόσο η έμφαση δίνεται σε θέματα αρχαιολογικά και αρχαιογνωστικά, σε ζητήματα λεξικογραφίας, περιηγητικής φιλολογίας σε συνδυασμό με την εθνογραφία και την τοπογραφία, γεωγραφίας και φυσικής ιστορίας και, όλης ιδιαιτέρως, όπως διαφαίνεται και στις προγραμματικές δηλώσεις του Αλεξανδρί-

δη, σε θέματα επιστημονικού ανατολισμού. Αυτά τα τελευταία στοιχεία, απόρροια των προσωπικών ενδιαφερόντων του εκδότη, συνιστούν άλλωστε την ιδιαιτούσα και σημαντική προσφορά του *Φιλολογικού Τηλεγράφου*.

Σημαντικοί εκπρόσωποι των νέων τάσεων (οι αρχαιογνώστες Étienne Clavier, Daunou, S. Ountauon, ο αρχαιολόγος Belzoni και οι ανασκαφές του στην Αίγυπτο, ο αστρονόμος Littrow, ο χημικός Monge, ο φυσιοδίφης J. Sibthorp, οι περιηγητές W. Leake και W. Gell, και πολλοί άλλοι) παρελαύνουν από τις στήλες του περιοδικού χάρις στον μεταφραστικό μόχθο του συντάκτη του. Σχετικά με την πρόσληψη της αγγλικής φιλολογίας, είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί πως παρατίθενται αποσπάσματα από τον «Ερρίκο τον Δ΄» και από τον «Κοριολανό» του Shakespeare, στο πρωτότυπο και σε έμμετρη ελληνική απόδοση. Παρατηρείται άλλωστε μια σχετική έμφαση στη χρήση αγγλικών πηγών, που οφείλεται στη γλωσσομάθεια του συντάκτη.

Μα πάνω απ' όλα αξίζει να επισημανθεί πως ο *Φιλολογικός Τηλεγράφος* αποτέλεσε το πρώτο δημόσιο βήμα της ανατολικής γραμματείας στην ελληνική παιδεία. Εδώ δημοσιεύεται η απάντηση του Silvestre de Sacy στην απολογία του Αλεξανδρίδη σχετικά με την κριτική που άσκησε ο γάλλος ανατολιστής στην έκδοση του *Αμπουλφέντα*, εδώ καταγράφονται οι δραστηριότητες των «Βιβλικών Εταιρειών», παρουσιάζεται το λεξικό κινεζικής γλώσσας του Robert Morrison, το σύγγραμμα του Mehmed-Edib *Βίβλος των καθηκόντων των προσκυνητών*, το αραβικό λεξικό «Ωκεανός», που μεταφράστηκε από τα αραβικά στην τουρκική με εντολή του σουλτάνου Σελήμ Γ'. Υπάρχει ακόμη άρθρο για την χρήση της λιθογραφίας και τη σημασία της στη σπουδή των ανατολικών γλωσσών, προκήρυξη για την έκδοση περσικού λεξικού, κείμενο «Περί της νομισματικής ιστορίας των Κινέζων [...]», αντλημένο από το βιβλίο του Hager, καθώς και εκτεταμένο άρθρο του ίδιου που άπτεται της συγκριτικής θρησκειολογίας, με θέμα «Πάνθεον Σινικών ή Παράλληλισμός των θρησκειών Ελλήνων και Κινέζων». Αναγγέλλονται, τέλος, συστηματικά εκδόσεις της ανατολικής γραμματείας. Ο *Φιλολογικός Τηλεγράφος*, μετριοπαθής ως προς τις εσωτερικές διαμάχες της ελληνικής διανόησης των προεπαναστατικών χρόνων, απεικονίζει ανάγλυφα τις διευρυνμένες περιέργειες και τα νεωτερικά επιστημονικά ενδιαφέροντα ενός λόγιου διαφωτιστή της καμπής του 18^{ου} αιώνα.

Ως ξένες πηγές του περιοδικού μνημονεύονται τα αγγλικά π. *The Classical Journal. The Literary Gazette. The Monthly Review* και τα γαλλικά *Journal des Voyages* και *Magasin Encyclopédique*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (από το έτ. 1820, τα τχ. 1-10, στ. 92 και τα 2 τεύχη του 1821: 1 και 15 Ιαν.). ΕΒΕ (τα έτ. 1817, 1818, πλήρη), ÖNB (έτ. 1820, από το στ. 92-τέλος).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ρωζάνη Αργυροπούλου – Άννα Ταμπάκη, *Τα Ελληνικά προεπαναστατικά περιοδικά. Ευρετήριο Γ' «Ειδήσεις δια τα ανατολικά μέρη», 1811, «Ελληνικός Τηλέγραφος», 1812-1836, «Φιλολογικός Τηλέγραφος», 1817-1821*. Αθήνα. ΚΝΕ/ΕΙΕ, 1983. σ. λη' -μ'. Anna Tabaki, «Un aspect des Lumières néohelléniques: L'approche scientifique de l'Orient. Le cas de Dimitrios Alexandridis», π. *Ελληνικά*, τ. 35 (1984), 316-337' της ίδιας. «La notion d'Orient dans la presse littéraire au temps des Lumières en Grèce», στον τόμο *Orient et Lumières. Colloque de Lattaquie 29 septembre - 2 octobre 1986. textes recueillis par Adberghman Moalla. Université de Grenoble III, 1987*, σ. 63-73' της ίδιας. «La presse préévolutionnaire grecque: reflet de nouvelles conceptions esthétiques et culturelles dans le Sud-Est européen. Première approche», *Revue des Études Sud - Est Européennes*, τ. XXXIV, τχ. 1-2 (1996), 133-140.

ANNA TAMPAKI

Φιλόπουλος, Κωνσταντίνος του Κυριάκου

(Πάτρα, 1849-1932). Πατρινός δικηγόρος και δημοσιογράφος, που διέπρεψε με τη δεύτερη ιδιότητά του. Ήταν επί δεκαοκτώ και πλέον χρόνια εκδότης, διευθυντής και συντάκτης της πατριάικης εφ. **Φορολογούμενος*. Παράλληλα, ασκούσε τη δικηγορία και υπήρξε νομικός σύμβουλος της εταιρείας του αεριοφότος, γραμματεὺς του Εμπορικού Συλλόγου «Ερμής», μέλος της διοικήσεως του Πτωχοκομείου, της επιτροπής ιδρύσεως του Α' δημοτικού νεκροταφείου, του συλλόγου των πολιτών, πρόεδρος της Φιλαρμονικής Εταιρείας κ.ά.

Ως δημοσιογράφος διακρίθηκε για τη σταθερότητα των ιδεών του και για την ευπρέπεια με την οποία τις υποστήριζε. Αγωνίστηκε με πάθος για να «χειραφετηθεί» η τοπική αυτοδιοίκηση από τις κομματικές επιρροές. Γι' αυτό δεν υποστήριξε ποτέ τους υποψήφιους δημάρχους, τους οποίους υποδεικνυαν τα κόμματα. Πίστευε επίσης ότι τη δημοσιογραφία πρέπει να ενδιαφέρει ο πολιτικός μόνον άνθρωπος και αυτός μόνον να είναι αντικείμενο έρευνας. Στο προγραμματικό του άρθρο τόνιζε ότι η εφημερίδα του «ουδέποτε θέλει υπερβή τον οδών των οικιών, ουδέ θα ρίψη ποτέ βέβηλον βλέμμα εν μέσω των οικογενειών». Και την αρχή

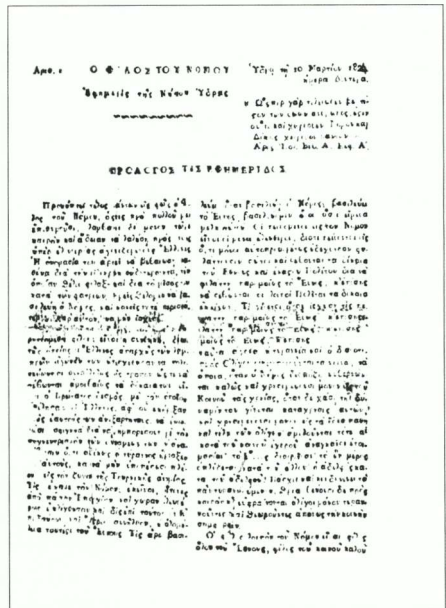
αυτή τήρησε πιστά. Μετά τη διακοπή της εφημερίδας του και ως τα τελευταία χρόνια της ζωής του συνέχισε να ενδιαφέρεται για τα κοινά και έστειλε στον τοπικό Τύπο επιστολές για διάφορα ζητήματα, που θεωρούσε σοβαρά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Ν. Τριανταφυλλού, «Ο Τύπος των Πατρών τον 19' αιώνα», π. *Αθηνα*, τ. ΟΓ' -ΟΔ' (1973), 127-143, και σε ανάτυπο Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατριάκου τύπου, 1840-1940*, Πάτρα 1984, σ. 47-52.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Ο Φίλος του Νόμου

Εφημερίς της Νήσου Ύδρας, Ύδρα, 10 Μαρτ. 1824 - 27 Μαΐου 1827, αρ. φ. 1- 296. Συντάκτης: Ιωσήφ *Κιάπης, ιταλός φιλέλληνας. Ως μότο επέλεξε τη ρήση του Αριστοτέλη: «Νοσηρ γαρ τελειωθέν βέλτιστον των ζώων άνθρωπος, εστίν ούτω και χωρισθέν Νόμου και Δίκης χείριστον πάντων» (Πολ. Βιβ. Α', Κεφ. Α'). Άλλοι υπότιτλοι: *Εφημερίς της Διοικήσεως και της νήσου Ύδρας* (από φ. 12, 25 Απρ. 1824), *Εφημερίς της Νήσου Ύδρας* (από φ. 150, 12 Οκτ. 1825). Δισεβδομαδιαία (Δευτέρα και Παρασκευή), τετρασέλιδη ή εξασέλιδη, ενίοτε με παραρτήματα, διστήλη, διαστάσεων 25x18 εκ. «Τιμή ετησία 7 διστήλια Ισπανία». Τυπογραφείο της Ύδρας, Κυκλοφορούσε σε 500 αντίτυπα.

Πρόκειται για την εφημερίδα του Αγώνα με τη μεγαλύτερη αντοχή στο χρόνο. Με έδρα την Ύδρα, δεν γνώρισε τις ίδιες δυσκολίες επιβίωσης με άλλες εφημερίδες, όπως τα **Ελληνικά Χρονικά* και η **Εφημερίς των Αθηνών*, που δοκιμάστηκαν από τα πολεμικά τεκταινόμενα. Το αυτοσχέδιο πιεστήριο των Γομπάσδων που χρησιμοποιήθηκε αρχικά για την έκδοση της εφημερίδας, αντικαταστάθηκε στις 5 Μαΐου 1824 (φ. 15) από εκείνο της δωρεάς του Γάλλου φιλελλήνα τυπογράφου Αμβροσίου Φιρμίνου Διδότου.

Πρωτοκυκλοφόρησε ως ανεξάρτητη εφημερίδα αλλά από το φ. 12 (25 Απρ. 1824), με το διάταγμα 972/14 Απρ. 1824 (σύμφωνα με το άρθρ. μδ' του Νόμου της Επιδαύρου) έγινε η επίσημη εφημερίδα της «Διοικήσεως» και άλλαξε τον υπότιτλό της σε *Εφημερίς της Διοικήσεως και της νήσου Ύδρας*. Στην Προκήρυξη της έκδοσής της (25 Φεβρ. 1824) ο Κιάππε αναφερόμενος ακριβώς στο άρθρο του Νόμου της Επιδαύρου τόνιζε: «Την ανάγκην εφημερίδος δια της οποίας να εκδίδωνται με δεσποτικήν βεβαιότητα εις γνώσιν απάντων των ελευθέρων Ελλήνων αι Διαπραγματεύσεις και πράξεις της διοικήσεως. [...] την ησθάνθησαν οι κατά πρώτην φοράν υπέρ πολιτικού Συστήματος συνελθόντες Έλληνες» στις εθνικές συνελεύσεις και μάλιστα στον νόμο για τον τύπο είχαν συμπεριλάβει ότι «ο Εφημεριδογράφος είχε την άδειαν να παρευρίσκειται εις τας Συνελεύσεις του Σεβαστού Βουλευτικού Σώματος». Το γεγονός όμως, ότι η λειτουργία ενός τυπογραφείου και η έκδοση μιας εφημερίδας που εξυπηρετούσαν τη Διοίκηση, θρσίσκονταν μακριά από την έδρα της, δημιούργησε δυσaráσκειες και το Βουλευτικό σώμα ζητούσε επανειλημμένα τη μεταφορά της τυπογραφίας στην «καθέδρα της Διοικήσεως» ή στο Ναύπλιο. Αίτημα στο οποίο ακόμα και ο πρόεδρος του Εκτελεστικού, Γ. Κουντουριώτης, παρά τις σχετικές εντολές του ίδιου, εκώφευσε, επιδιώκοντας να κριτικήσει η ηγετική ομάδα της Ύδρας τον έλεγχο της. Την ιδιότητα του επίσημου οργάνου διατήρησε ο Φ. τ. Ν. έως την ίδρυση της **Γενικής Εφημερίδος της Ελλάδος*, τον Οκτώβριο 1825, οπότε και ξαναπήρε τον αρχικό του υπότιτλο.

Ο Κιάππε στον «Πρόλογον» του πρώτου φύλλου της σημείωνε ότι «Προκόπτει τέλος πάντων εις φως ο Φίλος του Νόμου, όστις προσπολλού μεν επευδουμούσε, λαμβάνει δε μόνον τώρα καιρόν και άδειαν να λαλήσει προς τους υπέρ ελευθερίας αγωνιζόμενους Έλληνες». Στη συνέχεια εξήγηει ποιος νοείται ότι είναι ο Νόμος, η συνθήκη δηλαδή με την οποία οι Έλληνες από την αρχή του αγώνα τους «υπε-

σχέθησαν να πολιτεύονται συναλλάγως εις τρόπον ώστε να σέβονται αμοιβαίως τα δικάια των», καθότι «όταν βασιλεύει ο Νόμος, βασιλεύομεν όλοι όσοι είμεθα μέλη αυτού».

Στην εφημερίδα συνεργάστηκαν ως αρθρογράφοι και συντάκτες, εκτός από τον εκδότη, ο Παναγιώτης *Σούτσος, ο Αλέξανδρος *Σούτσος, ο Γ. *Χρυσίδης και το 1826 ο Χριστόφορος Παπαδόπουλος. Στο τυπογραφείο της Ύδρας αρχικά εργάστηκε ο Κ. *Τόμπρας και στη συνέχεια ο Ν. Βαρότσης, που υπογράφη και τον πρόλογο στην έκδοση *Αλφαριθμητικόν Μεθοδικόν* (1826). Η κυκλοφορία του Φ. τ. Ν. διακόπηκε δύο φορές το 1825 (10 Μαρτ. – 23 Μαρτ. και 17 Αυγ. – 18 Σεπτ.). «δι' έλλειψιν τυπογράφων». Ο εκδότης ζητάει συγγνώμη από τους συνδρομητές και τους πληροφορεί ότι οι εξαφανισμένες συνδρομές που προπληρώσανταν «δέλουν παρεκτανθή άλλας τόσας δια το αξιμίων των συνδρομητών».

Η εφημερίδα είχε καλή ενημέρωση, τόσο για τα εσωτερικά θέματα, όσο και για τις εκδηλώσεις φιλελληνισμού στη Δυτική Ευρώπη και στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ως διοικητική εφημερίδα δημοσίευε αποφάσεις, ψηφίσματα, πράξεις, εγκυκλίους και τα Πρακτικά του Βουλευτικού. Αναφερόταν στις εξελίξεις στα πεδία των μαχών, δίνοντας βαρύτητα στις ειδήσεις τις σχετικές με τον αγώνα του ελληνικού ναυτικού. Με δημοσιεύματα στόχευε στην τόνωση του ηθικού των Ελλήνων σε στιγμές αποκαρδίωσης και αναφερόταν στο ζήτημα των εμφυλίων διαφορών. Προς το σκοπό αυτό δημοσίευε σχετικές επιστολές, της «Φιλελληνικής Εταιρείας του Λονδίνου» (27 Δεκ. 1823, φ. 5) που έκαναν λόγο για τις «ελληνικές διχοστασίες», ή ακόμα του Κ.Α.Κ., του Αδ. Κοραή (28 Απρ. 1824, φ. 13). «προς την εν Λονδίην Ελληνικήν Αποστολήν» όπου επισημαίνεται ότι δεν πρέπει να υποταχθούν οι Έλληνες σε νέο άλλο εθνικό ή ξένο ζυγό, «αλλ' εις ζυγόν Νόμον δεμένον ως είναι το δίκαιον από τους Αντιπροσώπους όλου και μόνου του έθνους». Αναφερόταν ακόμα και σε θέματα συνταγματικού και κοινωνικού ενδιαφέροντος.

Ο Φ. τ. Ν., «ένα από τα τέσσερα φρούρια της ελευθερίας» κατά τον Κοραή, όταν έπαψε να αντιπροσωπεύει την επίσημη διοίκηση, ασχολήθηκε με θέματα θεσμών και άσκηση κριτική στις πράξεις της Διοικήσεως. Από το φ. 248 (1 Οκτ. 1826) δημοσίευσε σε συνέχειες κείμενο με τίτλο «Ενεστώσα κατάσταση της Ελλάδος». Αποβλέποντας πάντα στην πολιτική διαπαιδαγώγηση των ελλήνων πολιτών έδωσε συστηματικά σε κυκλοφορία από «το τυπογραφείο της Ύδρας» ορισμένα, χρήσι-

μα προς τον σκοπό αυτό, κείμενα, όπως ο *Κώδις των Νόμων*, ο *Νόμος της Επιδαύρου* κ. ά. τα οποία διαφήμιζε και στην εφημερίδα. Ανταποκρινόμενος π.χ. στην επιθυμία του Κοραή να κυκλοφορήσουν όσο το δυνατόν ευρύτερα οι διάλογοί του *Περί των ελληνικών συμφερόντων*, ο Κιάππε θα τους εκδώσει σε χωριστά τομείδια. Το ίδιο θα ανταποκριθεί στις προτάσεις του φιλοκοραϊκού κύκλου σχετικά με τις παραινέσεις του Κοραή για τη μετάφραση χρήσιμων ξένων εγχειριδίων. Από το τυπογραφείο της Ύδρας κυκλοφορεί το 1826 η *Κατήχησις πολιτική εις χράσιν των Ελλήνων, συνταχθείσα μεν ιταλιστί υπό του φιλέλληρος Κ.Α.Ιερνίνου Π.Ιάλμα, μεταφρασθείσα δε παρά Νικολάου Γ. Παγκαλάκη*, με πρόλογο του Κιάππε που συστήνει τον συγγραφέα και τονίζει τη χρησιμότητα του έργου τώρα «που ηρχίσασμεν να ζόμεν πολιτικώς». Επίσης, άλλο έργο του Α. Πάλμα που θεωρήθηκε χρήσιμο για την εμπόλεμη περίσταση των Ελλήνων, η *Συλλογή των αρχών του πρωτοτύπου και του εκ συνθήκης της Ευρώπης Δικαιώματος των Εθνών περί των θαλασσιών λειών και της ουδετερότητος* (1826), στο οποίο προτάσσεται επιστολή του συγγραφέα προς τον ναύαρχο Ανδρέα Μιαούλη. Στο φύλλο 139 παρουσιάζει άλλο δημοσίευμα της Ύδρας, την *Επιστολή Ελληνίδων τινών προς τας Φιλελληνίδας της Ευανθής Καίρης* που κυκλοφόρησε το 1825 και μεταφράστηκε κατόπιν στα αγγλικά από τον George Lee (1826). Ο Αλ. Σούτσος θα παρουσιάσει και θα επαινέσει με ενδοσιασμό στις σελίδες της εφημερίδας (φ. 266, 7 Φεβρ. 1827) το θεατρικό δράμα της Καίρης *Νικήρατος*, εμπνευσμένο από την άλωση του Μεσολογγίου.

Ο Κιάππε μερίμνησε για τη διάδοση της εφημερίδας του και έξω από τον ευρύτερο ελληνικό χώρο: στη Δυτική Ευρώπη και την Αμερική. Προς τον σκοπό αυτό, όπως σημειώνει στις 9 Ιουνίου 1824, «έκαμε συντροφιάν μετά του κ. Γουσταύου Οβέρτου» -του γερμανού φιλέλληνα Γ. Α. Έβερτ-, ο οποίος θα σύστηνε επί τούτους ένα κεντρικό γραφείο στην Ευρώπη. Δεν είναι γνωστό το αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας. Τέλος, στις 30 Μαΐου 1827 ο Κιάππε κυκλοφόρησε ένα μονόφυλλο τιτλοφορημένο «Είδησις περί διακοπής του Φίλου του Νόμου», όπου πληροφορεί τους αναγνώστες για τη διακοπή «δια να μην καταντήση η Εφημερίς αυτή αναξία της ευνοίας, την οποίαν απολαμβάνει από το φιλόκαλον Κοινόν» τους ενημερώνει επίσης για την πρόθεσή του να συνεχίσει την έκδοση με ανανεωμένα τυπογραφικά στοιχεία. Πράγματι τα τελευταία φύλλα

της εφημερίδας υστερούν πολύ σε εμφάνιση από τη φθόρα των τυπογραφικών στοιχείων. Είναι φανερό ότι δεν επέτυχε την ανανέωσή τους.

Αγγελία που γνωστοποιούσε την επανέκδοση του Φίλου του Νόμου δημοσιεύτηκε τον Σεπτέμβριο 1833 στις εφημερίδες του Ναυπλίου *Χρόνος και *Ηλιος, αλλά δεν φαίνεται να επανακυκλοφόρησε η εφημερίδα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (σπάνια), ΓΒ. ΙΑΜΜ (αρ. 498, 2).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Γκίνης, *Κατάλογος ελληνικών εφημερίδων και περιοδικών, 1811-1863*, Αθήνα, Κέντρον Νεοελληνικών Ερευνών / ΕΙΕ, Αθήνα 1967, αρ. 469· Ρωξάνη Δ. Αργυροπούλου, «Ο ελληνικός τύπος στον Αγώνα του 1821», *Νέα Εστία, Αφιέρωμα στο Εικοσιένα*, Χριστούγεννα 1970, σ. 299-300· Ιωάν. Κ. Μαζαράκης-Αινιάν, «Τα ελληνικά τυπογραφεία του Αγώνος (1821-1827)», *Νέα Εστία, Αφιέρωμα στο Εικοσιένα*, Χριστούγεννα 1970, σ. 277-279· Αικατερίνη Κοιμωρινού, επιμ. *Ο Τύπος στον Αγώνα, 1821-1827*, Αθήνα, Ερμής, 1971, τ. Α', σ. ξβ' -ξξ', τ. Γ', σ. [7]-198· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 346· Γιώργος Δ. Μπώκος, *Τα πρώτα ελληνικά τυπογραφεία στο χώρο της «καθ' ημάς Ανατολής» (1627-1827)*, Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, Αθήνα 1997, σ. 321-347· Klimis Mastoridis, *Casting the Greek Newspaper*, Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 101-112, κ.α.

ΕΛΙΑ ΔΡΟΥΑΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Ο Φίλος των Ζώων

Μηνιαίων περιοδικών του παιδικού τμήματος της Εταιρείας Προστασίας των Ζώων, Αθήνα, Μάιος 1932 - Οκτ. 1933, αρ. τχ. 1-10, Διευθυντής συντάξεως: Χαρίλαος Λαγουδάκης. Τη διοίκουσα επιτροπή αποτελούσαν οι κυρίες Ήβα Γζαλίκη, Ο. Δημαρά, Σ. Γουίλ, Α. Γεωργιοπούλου και οι κύριοι Ο. Ντέιθης, Ν. Ελεόπουλος, Ν. Γεωργιάδης. Στα τχ. 1-2 εμφανίζεται ως υπεύθυνο για την έκδοση το «Παιδικό Τμήμα προστασίας των ζώων», ενώ στα τχ. 3-10 η «Διοικούσα Επιτροπή Τμήματος Νεότητος Εταιρείας Προστασίας των Ζώων». Άλλος υπότιτλος: *Εκδίδεται κάθε μήνα από την Ελληνικήν «Εταιρίαν Προστασίας των Ζώων* (αρ. τχ. 3-10), Μηνιαίο, οκτασέλιδο (εκτός από τχ. 1 που ήταν τετρασέλιδο), δίστυλο, με αριθμηση μη συνεχή για τα δύο πρώτα τεύχη (σύνολο σελίδων 72), διαστάσεων 28,4x17 εκ. (αρ. τχ. 1) / 25,7x18,5 εκ. (αρ. τχ. 2-10), Γραφεία: οδ. Ακαδημίας 10, Αθήνα. Τυπογραφείο: «Τύποις Καβαλιέρου και Βήχου» (αρ. τχ. 1-2), «Τυπογραφείον Εστία» (αρ. τχ. 3-10).

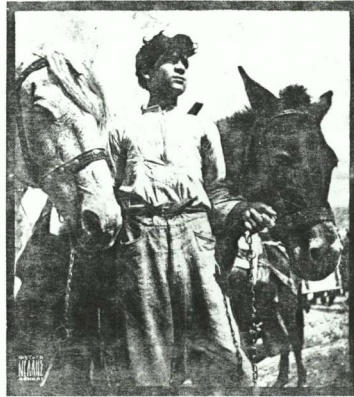
Οι στόχοι της έκδοσης παρατίθενται αναλυτικά στο άρθρο της επιτροπής έκδοσης «Ο σκοπός και η δράσις της Εταιρείας Προστασίας των Ζώων» (αρ. τχ. 1): «Το Συμβούλιον του Παιδικού Τμήματος εκτός των άλλων απεφάσισε και την έκδοσιν ιδιαιτε-

ρου φυλλαδίου με τον τίτλο Ο Φίλος των Ζώων διά την εξυπηρέτησιν των μελών του και όλων των παιδιών που επιθυμούν να παρακολουθήσουν την δράσιν του τμήματος. Η διάδοσις της ζωοφιλου ιδέας μεταξὺ της Ἑλληνικῆς νεολαίας θα σημειώσῃ ἓνα μεγάλο βήμα προόδου εἰς τον τόπον μας, ο οποίος, πρέπει να το ομολογήσωμεν, εἰς το σημεῖον τούτο εἶναι καθυστερημένος, και τούτο ἀπό ἔλλειψιν σχετικῆς διαπαιδαγωγήσεως. Ὅσα παιδιά ταχθούν ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ζωοφιλου ιδεολογίας θα γίνουιν πρωτοπόροι μιας ευγενούς και υψηλῆς ἀποστολῆς, ἡ οποία ἀσφαλῶς θα ἀνυψώσῃ τὴν βαθμίδα του πολιτισμοῦ τῆς ἀγαπητῆς και ωραίας πατρίδος μας».

Στο περιοδικό δημοσιεύονταν —ἀπὸ μικροῦς κυρίως μαθητῆς και μαθητρίτες— ἐκθέσεις, ἀρθρα, στίχοι, ἐπιστολές με ἀντικείμενο τὰ ζῶα και τὴν ἀνάγκη προστασίας τους. Στις τελευταίες σελίδες κάθε τεύχους ὑπῆρχαν σύντομες εἰδήσεις ἀπὸ τὴ δραστηριότητα που ἀνέπτυσσε το Παιδικὸ Τμήμα τῆς Ἐταιρείας Προστασίας Ζώων, εἰδήσεις ἀπὸ σχολικῆς δραστηριότητες και σχόλια γιὰ τον τρόπο συμπεριφοράς ἀπέναντι στα ζῶα. Τέλος, δημοσιεύονταν φωτογραφίες και σκίτσα ζώων, καθώς ἐπίσης διαφημίσεις καταστημάτων τῆς Ἀθῆνας και μικρές ἀγγελίες.

Στους συνεργάτες του περιοδικοῦ συγκαταλέγονταν γνωστῆς πνευματικῆς προσωπικότητες τῆς ἐποχῆς (Πλάτων *Δρακοῦλης, Φάνης Μιχαλόπουλος, Ζαχαρίας *Παπαντωνίου, Θ. Ποταμίανος, Κλειώ Γ. Σπανοῦδη, Σοφία Κ. Σπανοῦδη, Μ.Δ. Στασινοῦπουλος, Θ. Τσάτσος), ἀλλὰ και μικροὶ μαθητῆς και μαθητρίτες σχολείων τῆς Ἀθῆνας (Πάρις Κωνσταντινίδης, Μήτσος Λυγίτζος, Ἀνδρέας Γ. Παπανδρέου).

Ἡ ἐκδόση του περιοδικοῦ ἐντάσσεται στην ἐντονὴ δραστηριοποίηση που ἀρχισε να ἀναπτύσσει ἡ Ἐταιρεία Προστασίας τῶν Ζώων γιὰ τὴν προβολή του ἔργου τῆς. Σε μια πρώτη φάση θεωρήθηκε σκόπιμη ἡ προσέλευση στις τάξεις τῆς μαθητῶν και μαθητριῶν ἀπὸ τὴν περιοχὴ κυρίως τῆς Ἀθῆνας. Φαίνεται ὅμως ὅτι, παρὰ τις ὁμολογουμένως συγκινητικῆς προσπάθειες που καταβλήθηκαν, ἡ ἐκδόση δεν βρήκε τὴν ἀνυμνεμένη ἀναπόκριση. Γι' αὐτὸ και το περιοδικό, μετὰ τὴν κυκλοφορία του 10^{ου} τεύχους ἀλλάξε μορφή, ἀποτελώντας πλέον τὴν ἐπίσημὴ ἐκδόση τῆς

ΛΕΩΝ Κ. ΣΠΑΝΟΪΔΗΣ - Ο ΦΙΛΟΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ
Ἐπιμέλεια: Παναγιώτης Κ. Καραγιάννης

Ο ΦΙΛΟΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ

ΤΕΥΧΟΣ 29
ΕΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΝ
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1937

«Ἐταιρείας Προστασίας τῶν Ζώων». Με αὐτὴ τὴ μορφή συνέχισε να ἐκδίδεται ἕως το 1940. Ἐπανεκδόθηκε κατὰ τὴ δεκαετία του 1950.

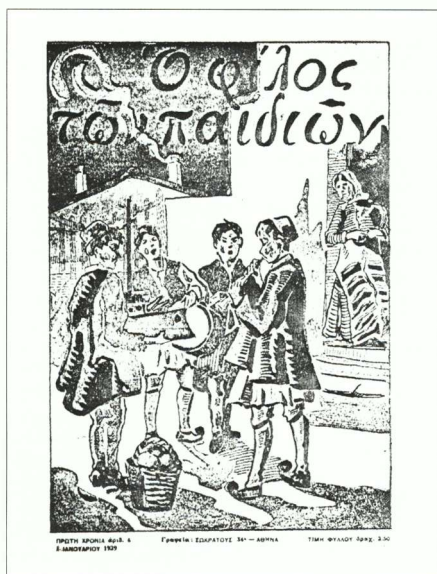
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Γ. Τσιγκνάκης, *Ἑλληνικὸς νεανικὸς τύπος (1915-1936)*, Καταγραφή, Ἀθῆνα, ΙΑΕΝ/ΓΓΝΓ, 1986, σ. 544-547· του ἴδιου, «“Ἡ γάτα και ο ποντικός”», Ἐνα μαθητικὸ κείμενο του Ἀνδρέα Παπανδρέου”, π. Καὶ τέχνες... και γράμματα... Κ. ΑΠ., τχ. 4 (Δεκ. 1996), 6-7.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΓΝΑΚΗΣ

Ο Φίλος των Νέων (Friend of Youth)

Σμόρνη, 1831-1835, 1836. Εκδότης: Josiah *Brewer, μέλος τῆς ιεραποστολῆς του American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM). Μότο: «Υἱέ ἐμὴ σοφία πρόσεχε, ἐμοῖς δε λόγους παράβαλλε σὸν οὐς» (Παροιμ. Σολομ. Κεφ. Ε'). Εβδομαδιαία (Σάββατο), δισέλιδη, δίπτυχη, διαστάσεων 36x22 εκ. Συνδρομές: 1 τάληρο διστήλο ἀνά τριμηνία. Τυπώνεται

Νώντας Έλατος, Πάυλος Νιρβάνας) δεν στάθηκαν ικανά ώστε να προσελκύσουν το παιδικό κοινό της εποχής. Έτσι, όπως όλα δείχνουν, δεν συνεχίστηκε επί μακρόν η έκδοση.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Γ. Τσιγκάνης, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1915-1936)*, Καταγραφή, Αθήνα, ΙΑΕΝ/ΓΓΝΤ 1986, σ. 412-413.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΓΕΙΚΝΑΚΗΣ

Φιλοσοφία

Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνες της Ελληνικής Φιλοσοφίας, Αθήνα, 1971 έως σήμερα [2000, αρ. τ. 1-30]. Πρώτος εκδότης και εμπνευστής: Ιωάννης Ν. Θεοδωρακόπουλος. Το 1983 η Άννα Κελεσίδου γίνεται διευθύντρια της επετηρίδας, ενώ από το 1989 (τ. 19-20) αναλαμβάνει υπεύθυνος έκδοσης ο ακαδημαϊκός Ευάγγελος Μουτσόπουλος (συντάκτες ήταν ο Δ. Παπάδης, η Γραμ. Αλατζόγλου-Θέμελη και η Α. Αραβαντινού-Μπουρλόγαννη). Κατά καιρούς συντάκτες ήταν ο Ευάγγελος Ρούσσος (τ. 2-11), η Α. Κελεσίδου (τ. 2-12), η Μυρτώ Δρα-

γόνα-Μονάχου (τ. 2-12), η Γραμ. Αλατζόγλου-Θέμελη (τ. 4-18 και 21-22), ο Δημήτρης Παπάδης (τ. 13-22) και η Α. Αραβαντινού-Μπουρλόγαννη (τ. 19 έως σήμερα). Ετήσια έκδοση της Ακαδημίας Αθηνών. Ο κάθε τόμος, σχηματός ογδού, περιέχει 400-500 σελίδες. Η τιμή της ξεκίνησε από 180 δραχμές. Άλλαξε συχνά τυπογραφεία.

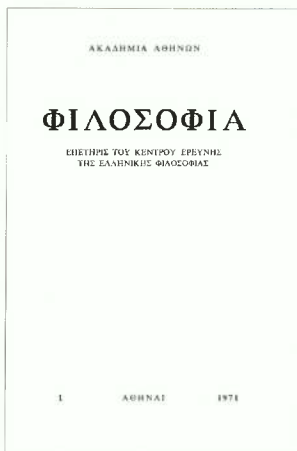
Σκοπός της έκδοσης του φιλοσοφικού αυτού περιοδικού ήταν να «καλύψει το μέγα κενό που υπάρχει εις την ελληνικήν επιστημονικήν βιβλιογραφίαν εις τον τομέα της Φιλοσοφίας», «να είναι πράγματι ο χώρος εκείνος, ο οποίος θα προσφέρει στέγη εις όλους τους αξιόλογους, νέους κυρίως, ερευνητάς των φιλοσοφικών προβλημάτων της εποχής μας και του παρελθόντος», αλλά και «να αποτελέσει το βήμα όλων των πνευματικών δυνάμεων του έθνους» (Ι.Ν. Θεοδωρακόπουλος, «Η έκδοσις της *Φιλοσοφίας*», *Φιλοσοφία*, 1 (1971), 5-6, προλογικό σημείωμα). Το περιοδικό τέλος επεδίωκε να επικοινωνήσει και με άλλα πνευματικά ιδρύματα του εξωτερικού. Η Εφορευτική Επιτροπή αποτελούνταν από τον ακαδημαϊκό Ιωάννη Ν. Θεοδωρακόπουλο και τους ακαδημαϊκούς Π. Μπρατσιώτη, Π. Κανελλόπουλο, Κ. Τσάτσο, Φίλ. Βασιλείου και Όθ. Πυλαρινό, ενώ συντάκτες ήταν οι Λίνος Γ. Μπενάκης και Ευ. Ν. Ρούσσος. (ο τ. 10-11 ήταν αφιερωμένος στον Ιωάννη Ν. Θεοδωρακόπουλο και ο τ. 19-20 στον Κωνσταντίνο Τσάτσο).

Η γλώσσα είναι κατά κύριο λόγο η ελληνική και δευτερευόντως η γαλλική, ενώ σε μικρότερη κλίμακα χρησιμοποιείται η αγγλική και η γερμανική. Τα άρθρα και οι ανακοινώσεις άρθρων που συμπεριλαμβάνονται στους τόμους αυτούς, γράφονται στη δημοτική σε πολυτονική μορφή.

Η *Φιλοσοφία* περιλαμβάνει άρθρα συστηματικής φιλοσοφίας και ιστορίας της φιλοσοφίας. Η αρχαία ελληνική φιλοσοφία καταλάμβανε τον μεγαλύτερο χώρο του περιοδικού, ενώ σε κάθε τεύχος μετά τα άρθρα ακολουθούν ανακοινώσεις, βιβλιοκρισίες και ειδήσεις (ειδήσεις υπήρχαν έως το 1998). Στο περιοδικό συνεργάζονται πολλοί Έλληνες και ξένοι επιστήμονες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΣΦ/ΦΣΠΑ.

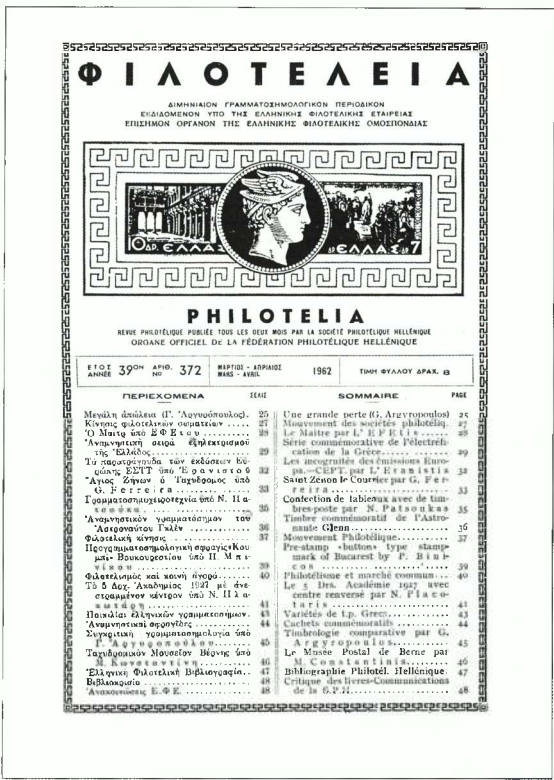
ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΓΑΥΚΟΦΥΡΔΟΥ-ΛΕΟΝΤΙΝΗ

Φιλοτέλεια / Philotelia

Μηνιαίο εικονογραφημένο περιοδικόν. Όργανον των εν Ελλάδι γραμματοσημοφίλων / Journal independant mensuel dedié aux intérêts de la Philatélie / An independent illustrated monthly devoted to the interests of Philately. Περισσ. 1924 – έως σήμερα. Διευθυντής και εκδότης: Σ. Ι. Μακρμιχάλος. Από το 1925 αναφέρεται ως ιδρυτής. Τον Απρίλιο 1926 παραχωρείται η ιδιοκτησία του τίτλου και του περιοδικού στην ιδρυθείσα Ελληνική Φιλοτελική Εταιρεία και έκτοτε, δεσμοδεύεται δεσφ Ερμού (αρχισυντάκτη) του περιοδικού στο Διοικητικό Συμβούλιο, με πρώτο Επίτροπον παρά τω περιοδικώ τον Στ. Ι. Μακρμιχάλο. Άλλοι υπότιτλοι: Μηνιαίο εικονογραφημένον γραμματοσημολογικόν περιοδικόν. Επίσημον όργανον της Ελληνικής Φιλοτελικής Εταιρείας με διατήρηση του δευτερευόντος υπότιτλου στα αγγλικά και γαλλικά (από αρ. τχ. 16-18/1925). Μηνιαίο εικονογραφημένον γραμματοσημολογικόν περιοδικόν. Επίσημον όργανον της Ελληνικής Φιλοτελικής Εταιρείας

με διατήρηση του δευτερευόντος υπότιτλου (αγγλικά-γαλλικά), με συχνές παραλλήλες στη συνέχεια. Από το τχ. 456/1976 προστίθεται Έπιανος Ακαδημίας Αθηνών μέχρι το τέλος του 2003. Μηνιαίο / διμηνιαίο εναλλάξ με μονή ή διπλή αρίθμηση εκάστοτε (από το 1949 καθιερώνεται μέχρι σήμερα η διμηνιαία έκδοση με μονή αρίθμηση). Οι σελίδες ανά τεύχος προπολεμικά ποικίλλουν από 24 έως 32 και κατά της δεκαετία του 1980 αυξάνονται κάθε έτος, με συνεχή σελιδαρίθμηση ανά έτος, Μονόστηλο (με εξαιρέσεις), διαστάσεων 23x16 εκ. (έως το 1945) / 24x17 εκ. Τιμή τχ. δρχ. 3 και ετήσια συνδρομή δρχ. 40, γαλλικά φράγκα 15, σελίνια 4, δολλ. 1). Η τιμή τχ. σήμερα είναι 2 ευρώ και η ετήσια συνδρομή εσπερικού 20, Ευρώπης 30 και εκτός Ευρώπης 35 ευρώ. Στα μέλη της Ελληνικής Φιλοτελικής Εταιρείας διανέμεται δωρεάν από το 1925. Στο πρώτο τεύχος, αν και δεν αναφέρεται τυπογραφείο, σημειώνεται «άπασαι αι δυσχέρεια εξομαλύνθησαν η δε Φιλοτέλεια θα εκτυπούται τακτικώς κατά μήνα εις το ελαττώτερον των εν Αθήναις τυπογραφείων Π. Γ. Μακρή και Σία υπό την άμεσον επίβλεψιν του Διευθυντού του εργοστασίου κ. Κ. Θεοδώροπουλου, παλαιού και γνωστού γραμματοσυλλέκτου». Από το τχ. 31/1927 τυπώνεται στο τυπογραφείο Σ. Ν. Ταρουσοπούλου και στη συνέχεια αλλάζει τυπογραφεία. Από το τχ. 13-15/1925 τυπώνεται με έγχρωμο κάθε φορά εξώφυλλο με κεντρική παράσταση την κεφαλή του Ερμή, παραστάσεις από εκδοθέντα ελληνικά γραμματόσημα. Από το τχ. 444/1974 καθιερώνεται σκληρό πολύχρωμο εξώφυλλο με κεντρική παράσταση την κεφαλή του Ερμή. Τα κείμενα είναι στα ελληνικά, γαλλικά και αγγλικά για τις κυριότερες μελέτες, μέχρι το 1984, οπότε εγκαταλείπεται η γαλλική.

Είναι το μακροβιότερο σήμερα φιλοτελικό περιοδικό. Στο κύριο άρθρο του πρώτου τεύχους με τίτλο «Η δέσις της Ελλάδος εις την παγκόσμιον γραμματοσημολογικὴν κίνησιν. Ποίος ο σκοπός της εκδόσεως της "Φιλοτελείας"», ο ιδρυτής, αφού κάνει ανακόπηση του φιλοτελικού γίνεσθαι στο εξωτερικό και αναφέρει την αίγλη που έχει κατακτήσει η μελέτη του ελληνικού γραμματοσημίου στην Ευρώπη, σημειώνει ότι το περιοδικό αποβλέπει να καταστεί επίσημο όργανο των γραμματοσημοφίλων στην Ελλάδα και των απανταχού του κόσμου φιλοτελιστών που ενδιαφέρονται για τα ελληνικά γραμματόσημα. Μνημονεύονται διάφοροι Έλληνες και ξένοι

μελετητές και συλλέκτες, διαπιστώνει ότι στην Ελλάδα «ο φιλοτελισμός υφίσταται και τυγχάνει διαδεδομένος εν ευρεία κλίμακα, καίτοι μη γενόμενος αντιληπτός. Η τοιαύτη λανθάνουσα υπόσταση του ελληνικού φιλοτελισμού οφείλεται αποκλειστικώς και μόνον εις την έλλειψιν ενός ειδικού περιοδικού, εν τω οποίω ο Έλλην γραμματοσυλλέκτης και εν γένει ο γραμματοσημόφιλος να ευρίσκει την ενδιαφέρουσαν αυτόν γραμματοσημολογικήν ύλην [...]». Το κενόν τούτο φιλοδοξεί να πληρωθή δια της εκδόσεως της η “Φιλοτέλεια”...».

Στα πρώτα τρία τεύχη δημοσιεύεται ελληνικά, αγγλικά και γαλλικά εκτενές κείμενο του Στ. Μακρυμίχαλου με τίτλο «Φιλατέλεια ή Φιλοτέλεια;» με το οποίο αποδεικνύει ότι ο επικρατήσας στο εξωτερικό όρος *philatélie* ή *philately*, προερχόμενος από τις λέξεις «φίλος» και «ατέλεια» είναι λανθασμένος και το ορθό είναι *philotélie* ή *philotely* από τις λέξεις «φίλος» και «τέλος». Στόχος του, η καθιέρωση διεθνώς του νέου όρου. Η έκδοση του περιοδικού αποτέλεσε την αιτία ίδρυσης, τον επόμενο χρόνο, της Ελληνικής Φιλοτελικής Εταιρείας, του αρχαιότερου και μεγαλύτερου σήμερα φιλοτελικού σωματίου με διεθνές κύρος, με την οποία το περιοδικό συνέδεσε τις τύχες του και αποτελεί από τότε επίσημο όργανό της.

Στο περιοδικό συνεργάστηκαν από το πρώτο ήδη τεύχος, οι αριστοί, Έλληνες και ξένοι, μελετητές του ελληνικού γραμματοσημίου και της ταχυδρομικής ιστορίας και το κύρος του διατηρείται συνεχώς ιδιαίτερα υψηλά, εφόσον αποτελεί την κιβωτό του ελληνικού φιλοτελισμού με εκατοντάδες άρθρα και μελέτες με πρωτότυπη φιλοτελική και ιστορική έρευνα, εκτιμώμενη διεθνώς. Από την ίδρυση του περιοδικού, μόνιμες στήλες είναι οι *Νέες Εκδόσεις* των ελληνικών γραμματοσημίων που πολλές φορές συνοδεύεται από κριτική, η *Φιλοτελική Κίνηση* που μεταφέρει το τόνο της ελληνικής και διεθνούς φιλοτελικής σκηνής και κρίνει την ελληνική φιλοτελική επικαιρότητα, οι *Μικρές Αγγελίες* αναγνωστών για πωλήσεις ή ανταλλαγές (από τη δεκαετία του 1970 έχουν μειωθεί σημαντικά), τα *Πρακτικά των ετησίων Γενικών Συνελεύσεων* με την ετήσια δράση της Εταιρείας και οι οικονομικοί απολογισμοί της ΕΦΕ, η στήλη παρουσίασης των νέων ελληνικών ή ξένων φιλοτελικών διβλίων και καταλόγων γραμματοσημίων, οι *Επιστολές* των αναγνωστών ως και τα αναλυτικά ετήσια ευρετήρια των περιεχομένων στο τελευταίο τχ. κάθε έτους. Από τη δεκαετία του 1960, με την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας, προστέθηκε

και η στήλη των *Κυπριακών Φιλοτελικών Νέων*. Από το τχ. 619/2003 καθιερώθηκε η στήλη *Η Γωνιά του Θεματικού Φιλοτελιστή*, με επιμέλεια Π. Λεούση. Πραπολεμικά, όσο και κατά τη δεκαετία του '90, υπήρχε στήλη δωρεών και νέων αποκτημάτων της βιβλιοθήκης της Εταιρείας. Το ανυπόγραφο κύριο άρθρο που εκφράζει τις θέσεις της Ελληνικής Φιλοτελικής Εταιρείας για τη καθημερινή φιλοτελική πραγματικότητα και η *Φιλοτελική Κίνηση* συντάσσεται κυρίως από τον Στ. Μακρυμίχαλο (1902-1983) μέχρι και το 1978, όταν το κύριο άρθρο εκλείπει κατά την περίοδο 1979-1983, λόγω ασθενείας του ιδρυτή και η *Φιλοτελική Κίνηση* συντάσσεται από τον Θ. Παπαηλιού.

Από το 1984, το κύριο άρθρο (εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων) και η *Φιλοτελική Κίνηση* συντάσσονται από τον Α. Βιρβίλη. Σημαντικές πληροφορίες περιέχονται και στις εκάστοτε *Νεκρολογίες* φιλοτελιστών όπου παρατίθεται και η φιλοτελική εργογραφία του εκλιπόντος. Η *Φιλοτέλεια* άσκησε πάντοτε καλόπιστη κριτική για τις διάφορες εκδόσεις των ελληνικών γραμματοσημίων αλλά και για όσες παρατυπίες, πράξεις ή παραλείψεις, αρκετές φορές σκληρά, διαπίστωνε στη λειτουργία των ταχυδρομικών υπηρεσιών και στάθηκε πολύτιμος αρωγός των Ελληνικών Ταχυδρομείων με διάφορες εισηγήσεις. Το 1925, με υπόμνημα προς τα Υπουργεία Συγκοινωνίας, Οικονομικών και Παιδείας υπέδειξε την πολιτική που θα έπρεπε να ακολουθείται κατά τον προγραμματισμό των εκδόσεων των ελληνικών γραμματοσημίων, ώστε να εκλείψει ο κίνδυνος χαρακτηρισμού τους ως κερδοσκοπικών. Ο πλούτος των μελετών που έχουν κατά καιρούς δημοσιευτεί στη *Φιλοτέλεια*, αντικατοπτρίζεται στους τέσσερις τόμους των *Γενικών Ευρετηρίων* (1924-1953, 1954-1973, 1974-1983, 1983-1992 και στον υπό έκδοση πέμπτο τόμο 1993-2003). Από το 1957, έχουν εκδοθεί μέχρι σήμερα 46 τίτλοι μελετών σε ανάτυπα, στην σειρά της *Φιλοτελικής Βιβλιοθήκης*, πλην τεσσάρων, που είχαν προηγουμένως δημοσιευτεί στο περιοδικό.

Από το πρώτο τχ. δημοσιεύει διαφημίσεις, κυρίως εμπόρων γραμματοσημίων, φιλοτελικών δημοπρασιών και εκδοτών καταλόγων γραμματοσημίων από την Ελλάδα και το εξωτερικό αλλά και τραπεζών, αεροπορικών, εμπορικών, εφοπλιστικών και κατασκευαστικών εταιρειών κ.ά. Εκδόθηκαν επίσης ειδικά αφιερώματα σε εκدهσιακά πλίσια, ελληνικά και στο εξωτερικό Το 1984, προς τιμήν της μνήμης του ιδρυτή, καθιερώθηκε το ετήσιο βραβείο

Στέφανο Ι. Μακρυμίχαλου. (μέχρι το 1992 υπό μορφή χρηματικού βραβείου 5.000 δρχ. και από το 1993 με αναμνηστική πλακέτα), το οποίο απονέμεται με εισήγηση της Συντακτικής Επιτροπής στην καλύτερη μελέτη που δημοσιεύτηκε, ολόκληρη ή κατά το μεγαλύτερο της μέρος, τον προηγούμενο χρόνο στο περιοδικό. Η *Φιλοτέλεια* έχει τιμηθεί με περισσότερα από 100 μετάλλια σε διεθνείς φιλοτελικές εκθέσεις, Στις 30 Δεκεμβρίου 1975, με την ευκαιρία της πεντηκοντηριδας της Εταιρείας, η Ακαδημία Αθηνών απένευσε Έπαινο στην Ελληνική Φιλοτελική Εταιρεία «*δια το υπ' αυτής εκδιδόμενον περιοδικον υπό τον τίτλον "Φιλοτέλεια"*, εις το οποίον δημοσιεύονται άφθονα υψηλής επιστημονικής στάθμης...». Από το 2001 η έκδοση κάθε τχ. και τα περιεχόμενά του αγγέλλονται στην ιστοσελίδα της Εταιρείας (www.hps.gr).

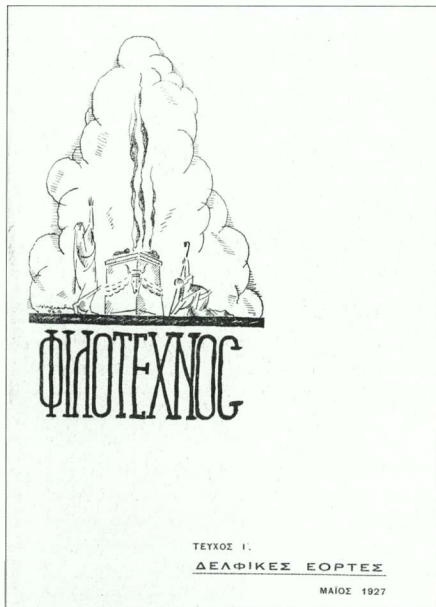
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, Ελληνική Φιλοτελική Εταιρεία, Δημοτική Βιβλιοθήκη Αθηνών, Ελληνικές Φιλοτελικές Εταιρείες Αμερικής, Αγγλίας, Γερμανίας και Ολλανδίας, The Royal Philatelic Society London, Λονδίνο, Collectors Club, Ν. Υόρκη, American Philatelic Research Library, Πενσυλβάνια, Φιλοτελικές Βιβλιοθήκες Μονάχου και Φραγκφούρτης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Institut Français d'Athènes. *Bulletin Analytique de Bibliographie Hellénique*, τ. 1950-1973· Ηλ. Βενέζης, «Τα Ευρετήρια της Φιλοτέλειας», κείμενο ραδιοφωνικής εκπομπής της 24, 26 και 29 Νοεμβρίου 1959 *Φιλοτέλεια* αρ. 358/1959, σ. 125· [Τα ευρετήρια της Φιλοτέλειας], στήλη Αθηνάου εφρ. *Καθημερινή* 25 Νοεμβρίου 1959· Μ. Κωνσταντίνης, *Το χρονικόν μιας εκατονταετίας του ελληνικού φιλοτελισμού 1860-1960*, Αθήνα 1960, Στ. Μακρυμίχαλος, «Πώς ίδρύσα τη Φιλοτέλεια», *Φιλοτέλεια* τχ. 442/1975, σ. 11-17· Α. Virvilis, «Philatelic Literature in Hellenic Philately», κατάλογος διεθνούς έκθεσης Φιλοτελικής Φιλολογίας MILANO '82· L. Basel, «Subject and author indexes to *Philotelia* 1954-1982» *Philatelic Literature Review* αρ. 124/1984· Στ. Μικρυμίχαλος, «Φιλοτελισμός: η γέννηση μιας λέξης», κατάλογος Εθνικής Φιλοτελικής Έκθεσης ΕΕΛΑΣ '84, σ. 49-59 (ελληνικά-αγγλικά)· [Κ. Χαϊζήρης] Ευρετήρια μελετών της Φιλοτέλειας των ετών 1954-1983 (ελληνικά-αγγλικά) στην ιστοσελίδα της ΕΦΕ [2002]· Π. Μουλλάς, *Ο λόγος της απουσίας*, Αθήνα 2002, σ. 177-180· Α. Βιρβίλης, *Εγχειρίδιο του Ελληνικού Φιλοτελισμού*, Αθήνα 2003 (ελληνικά-αγγλικά).

ΑΝΤΩΝΗΣ Β. ΒΙΡΒΙΛΗΣ

Φιλοτέχνος

Φιλολογική και καλλιτεχνική επιθεώρηση, Βόλος, Αύγ. 1926 - Ιούλ. 1927, αρ. τχ. 1-12, με συνεχόμενη αρίθμηση σελίδων: 1-336. Μηνιαίο περιοδικό, όργανο του Συλλόγου «Φιλοτέχνοι Βόλου», με επιμελητή τον διανοούμενο Αριστέδη Βεκιάρη. Τα περισσότερα κείμενα ήταν σε δύο στήλες. Διαστάσεις: 24x17,5 εκ. Τιμή τεύχους: 12,5

δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 100 δρχ., εξωτερικού 1 λίρα Αγγλίας. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Κ.Π. Παρασκευόπουλου.

Ο Σύλλογος των Φιλοτέχνων είχε πρωτοστατήσει το 1916, ως μοχλός της πνευματικής ζωής του Βόλου, με την επωνυμία «Καλλιτεχνικός Σύνδεσμος» και στη συνέχεια «Σύλλογος Ερασιτεχνών», ο οποίος εξέδωσε το π. *Μηνιαία Ερασιτεχνική Επιθεώρησης*. Το 1923 ο Σύλλογος Ερασιτεχνών πήρε την ονομασία «Σύλλογος Φιλοτέχνων».

Τα περιεχόμενα του περιοδικού αντανακλούν τα ενδιαφέροντα του συλλόγου. Στις σελίδες του δημοσιεύονταν κείμενα γνωστών και σημαντικών καλλιτεχνών και λογίων της εποχής, οι οποίοι κατέδταν τις απόψεις τους για θέματα τέχνης και σύγχρονου προβληματισμού. Ξεφυλλίζοντας το περιοδικό ο αναγνώστης διαπιστώνει την ποικιλία και ποιότητα των θεμάτων (άρθρα, μελέτες, διηγήματα, ποιήματα, βιβλιοκρισίες καθώς και κριτικές για λογοτεχνία, θέατρο, εικαστικές τέχνες, μουσική), τη διαρκή ενημέρωση με τα σύγχρονα καλλιτεχνικά και λογοτεχνικά ρεύματα και τις ανησυχίες του αθηναϊκού κέντρου, με το οποίο διατηρείτο συνεχής επικοινωνία. Το περιοδικό παρακολούθουσε την καλλιτεχνική

και πνευματική κίνηση της Αθήνας και του εξωτερικού και ενημέρωνε τους αναγνώστες του για τις διαλέξεις, συναυλίες, θεατρικές παραστάσεις που διοργανώνονταν εκεί, καθώς και για τις νέες εκδόσεις. Σε κάθε τεύχος δημοσιευόταν και από ένα έργο ζωγράφων, Βολιωτών και μη, που συνεργάζονταν με το περιοδικό και φυσικά με το σύλλογο.

Δηλωτικό του προσανατολισμού του περιοδικού είναι το αφιέρωμα στις Δελφικές Εορτές τον Μάιο 1927, όπου δημοσιεύθηκαν κείμενα του ζεύγους Άγγελου και Εύας Σικελιανού, Πάνου Καλογεργίου και Αρ. Βεκιαρέλη. Ο τελευταίος εκπροσώπησε τους Φιλότεχνους στους Δελφούς και δημοσίευσε σχετικές περιγραφές. Ο *Φιλότεχνος* διατηρούσε επίσης πολύ καλές σχέσεις με τον πνευματικό κόσμο της Αιγύπτου και όχι τυχαία, αφού εκεί διέμεναν πολλοί Πηλιορείτες, οι οποίοι είχαν αναπτύξει πολύ σημαντική οικονομική δραστηριότητα. Ενημέρωνε επίσης τους αναγνώστες του για τα ελληνικά περιοδικά που εκδίδονταν στην Αίγυπτο και για τους αιγυπτιώτες καλλιτέχνες.

Στον *Φιλότεχνος*, που συγκέντρωνε ευνοϊκές κρίσεις ανθρώπων του πνεύματος, συνεργάστηκαν οι Τάκης Σαρακινός (*Οικονομικός), Αρ. Βεκιαρέλης, Βασίλης Κόντης, Δημήτρης Σαράτσης, Πέτρος Μάγνης, Κώστας Ζημέρης, Τασία Αδάμ, Ελένη Θεοτόκη-Παρασκευοπούλου, ενώ συχνά δημοσίευαν και μη Βολιώτες, όπως οι Κ. Μαλέας, Αγγελική Χατζημιχάλη, Ελένη Ουράνη (ως Άλκη Θυρίλος), Σίτσα Καραϊσκάκη, Πέτρος Χάρης, Κώστας Γκέσκος, Νικήτας Γρύσπος, Ζήσης Κυρτσώνης, Όμηρος Μπεκές, Γ. Σαμσιαρέλος κ.ά. Χαρακτηριστικό το σχόλιο του παρισινού *Αγώνος*, που έγραψε ότι το π. *Φιλότεχνος* «αποτελεί μοναδικό φαινόμενο για την Ελλάδα [...] και θα τιμούσε μία ευρωπαϊκή χώρα». Ωστόσο το καλό περιοδικό, που είχε κυκλοφορήσει έναν χρόνο πριν από τη **Νέα Εστία* της Αθήνας, δεν βρήκε ανταπόκριση στο ευρύ κοινό και έκλεισε τον Ιούλιο 1927.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΧ Κ (τχ. των ετών 1926-1927). ΔΚΙΕΤΑΕΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Παναγιώτου, «Ο Τύπος του Βόλου» ανάτυπο από το *Αρχειόν Θεσσαλικών Ερευνών*, τ. 5 (1979), 167-182· Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα του Βόλου*, τ. Α', σ. 401· Ελένη Μ. Σπέντζα, «Συλλογικός Κατάλογος Περιοδικών καταπιθεμένων σε βιβλιοθήκες του Νομού Χίου», Χίος 1993· Αννίτα Πρασά, *Οι «Φιλότεχνος Βόλου»*, Βόλος, Γενικά Αρχεία του Κράτους / Αρχεία Ν. Μαγνησίας, 2004.

ANNITA ΠΡΑΣΑ

Φιλοδόλο

βλ. *Επονίτης*, Ελασσόνα, 1943

Φλωρεντίν, Νταβίντ

(Θεσσαλονίκη, 1874 - Ισραήλ, 1941). Δημοσιογράφος, Σπούδασε στο θρησκευτικό σχολείο *Talmud Torah* και στην Alliance, όπου απέκτησε μια ευρεία εβραϊκή μόρφωση και δυτική παιδεία. Από το 1897 συμμετείχε στην έκδοση της ισπανοεβραϊκής εφ. *El Avenir* (Το Μέλλον) ως αρχισυντάκτης, σε μια προσπάθεια διάδοσης της εβραϊκής εθνικής ιδεολογίας στους Εβραίους της Θεσσαλονίκης, κυρίως, αλλά και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Συνεργάστηκε επίσης με τις εφ. **Avanti*, *Verdad*, *El Pueblo*, *Esperansa* και τη σατιρική *La Vara*.

Για πολλά χρόνια υπήρξε ένας από τους πιο δραστήριους ηγέτες του σιωνιστικού κινήματος στην Ελλάδα. Επισκέφτηκε τρεις φορές την Παλαιστίνη και συμμετείχε σε ένδεκα διεθνή σιωνιστικά συνέδρια ως εκπρόσωπος της Ελλάδας. Από το 1930 έως το 1933 υπήρξε εκλεγμένο μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής της Παγκόσμιας Σιωνιστικής Οργάνωσης στο Λονδίνο, όπου διετέλεσε διευθυντής του Συμβουλίου των χωρών της Ανατολής. Πιστεύεται ότι από τη θέση αυτή διοργάνωσε τη μετανάστευση των εβραίων λιμενεργατών της Θεσσαλονίκης στην Παλαιστίνη (1932-1933), λίγο μετά τα γεγονότα του συνοικισμού Κάμπελ (Ιουν. 1931) Το 1933 εγκαταστάθηκε και ο ίδιος στο Τελ Αβίβ, όπου συμμετείχε στην ίδρυση του αγροτικού συνεταιρισμού *Moshav Tsour Moshe*, προς τιμή του έλληνα σιωνιστή Μοσέ Κορφινά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σολομών Ρεουβέν-Μορδεχάι, «Ο εβραϊκός τύπος στη Θεσσαλονίκη και γενικότερα στην Ελλάδα», ανάτυπο από τα *Χρονικά* τχ. 1 (Ιούν. 1978), 1-20.

ΡΕΝΑ ΜΟΛΧΟ

Φλώρινα

Εβδομαδιαία Εφημερίς, Πολιτική και των Ειδήσεων, Φλώρινα, 1916, 1921 (αρ. φ. 1-28 για τη χρονιά του 1916 και 29-54 για τη χρονιά του 1921). Ιδρυτής-εκδότης: Ιωάννης Κ. Θεοδοσίου. Διαχειριστής: Μιχαήλ Σίσκος (1921). Εβδομαδιαία (Σάββατο), κυρίως τετρασέλιδη, μερικές φορές εξασέλιδη και σπανίως δισέλιδη, διαστάσεων 32x22 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 0 δρχ., εξωτερικού 10 δρχ. Τη δεύτερη περίοδο αναγράφεται ως τιμή κάθε φύλλου 20 λεπτά. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Μ. Νίτσα.

Πρόκειται για τη δεύτερη εφημερίδα που κυκλοφόρησε στη Φλώρινα μετά την απελευθέρωση της πόλης στις 8 Νοεμβρίου 1912, η οποία ήρθε να

ανεξάρτητου βουλευτές της ομάδας Δραγούμη, τους λεγόμενους Μακεδονιστές, την ομάδα δηλαδή εκείνη η οποία είχε συμμετάσχει ενεργά στον Μακεδονικό Αγώνα. Κύριο χαρακτηριστικό της πρώτης περιόδου του 1916 είναι οι ειδήσεις για τους Έλληνες του Μοναστηρίου και οι αλυτρωτικές παραινέσεις για την απελευθέρωση του Μοναστηρίου.

Η εφημερίδα, εκτός από το κύριο άρθρο, διαθέτει στήλη με χρονογράφημα, το οποίο υπογράφει ο Νίκος Κοντός, ποίηση, στήλη με ειδήσεις της καθημερινότητας με τον τίτλο «Κινηματογραφικός», η οποία υπογράφεται με το ψευδώνυμο το «Υποβρύχιον». Αρκετές φορές χρησιμοποιούν άρθρα από την «Πολιτική Επιθεώρηση» των Αλ. Καραπάνου, Ι. Δραγούμη και Γ.*Μπούσιου, την οποία και διαφημίζει σε κάθε φύλλο της. Η πρώτη περίοδος της εφημερίδας συμπίπτει με τον αποκλεισμό των Αγγλογάλλων, με αποτέλεσμα η πόλη και η ευρύτερη περιοχή να έχει έλλειψη σιτηρών και άλλων αγαθών. Σχεδόν σε όλα τα φύλλα της περιόδου κάνει έντονο αγώνα για την απομάκρυνση του νομάρχη Φλώρινας, Βαμδέτσου, ο οποίος προστάτευε και καλλιεργούσε το λαθρεμπόριο μεταξύ Φλώρινας-Μοναστηρίου και Κορυτσάς. Γι' αυτόν τον λόγο και οι σύμμαχοι διέκοψαν τη σιδηροδρομική συγκοινωνία μεταξύ Θεσσαλονίκης και Φλώρινας.

Η έκδοση της εφημερίδας ήταν βραχύβια και χωρίζεται σε δύο περιόδους: στην πρώτη περίοδο από τις 4 Φεβρουαρίου 1916 έως τις 30 Ιουλίου 1916, η οποία διακόπτεται ξαφνικά εξαιτίας της κατάληψης της πόλης της Φλώρινας από τους Γερμανοβουλγάρους στις 4 Αυγούστου 1916 και στη δεύτερη από τον Ιούλιο έως και τον Δεκέμβριο 1922. Από άποψη περιεχομένου μπορεί η συγκεκριμένη εφημερίδα να θεωρηθεί σημαντική ιστορική πηγή, αφού καταγράφει και παρακολουθεί τις συνέπειες του Εθνικού Διχασμού στη Φλώρινα, σε μια εποχή όπου οι υπάρχουσες πληροφορίες για την περιοχή είναι ελάχιστες.

Κυριότερος αρθρογράφος της είναι ο ίδιος ο Ι.Κ. Θεοδοσίου, ο οποίος σχολιάζει με πάθος τα πολιτικά γεγονότα της εποχής.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΤΙ/ΠΣΦ/ΠΑΔ (σε φωτοαντίγραφο η εφ. *Φλώρινα*). Ιδιωτική συλλογή Γ.Ι. Θεοδοσίου (το μοναδικό φύλλο της *Νέας Φλώρινας*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σοφία Ηλιάδου-Τάχου. «Ο τύπος της Φλώρινας από το Αρχαίο του Γεωργίου Ι. Θεοδοσίου». *Αριστοτέλης*, τχ. 251 (Φλώρινα 1999), 45-47.

αντικαταστήσει την πρώτη ημερήσια εφ. **Νέα Φλώρινα* (πρώτο φύλλο κυκλοφόρησε τον Οκτ. 1914) των Μοναστηριωτών στην καταγωγή Δημητρίου *Γωγκου και Μ. Νίτσα. Οι πληροφορίες που υπάρχουν για την πρώτη εφημερίδα είναι ελάχιστες: ένα μόνο φύλλο διασώζεται στο Αρχαίο του Γ.Ι. Θεοδοσίου. Το πρώτο φύλλο της εφημερίδας *Φλώρινα* κυκλοφορεί το Σάββατο 6 Φεβρουαρίου 1916, στο οποίο διατυπώνεται και η διακήρυξη των σκοπών της, με πρώτο και βασικό την εξυπηρέτηση των συμφερόντων του τόπου και δεύτερο την αναπλήρωση στην έλλειψη που σημειώθηκε ως προς την ύπαρξη ενός ειδησεογραφικού οργάνου, το οποίο θα διέδεθε μάλιστα μόνιμους ανταποκριτές στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη. Εκτός από τα παραπάνω θα διέδεθε στήλες με τοπικά ζητήματα και αιτήματα και θα αποτελούσε το δήγμα για τα συμφέροντα της κάθε κοινότητας της περιοχής.

Ως προς το πολιτικό μέρος η εφημερίδα διακρίνεται την ανεξαρτησία της στις σκέψεις και τις αντιλήψεις και πως δεν θα γινόταν τυφλό όργανο κανενός κόμματος. Ωστόσο, τόσο από τα κείμενα των πολιτικών που φιλοξένησε όσο και από τα κύρια πολιτικά της άρθρα, φαίνεται να υποστήριξε ανοιχτά τους

Φοίνικας

Μηνιαία λογοτεχνική έκδοση. Κάιρο. Δεκ. 1915 - Αύγ. 1918. αρ. τχ. 1-16. Ιδρυτές και κυριότεροι συνεργάτες: Πάρος Σταυρινός, Λουκάς Χριστοφίδης, Γιάννης Πιερίδης, Θέμης Ματοάκης, Μιχάλης Πριονιστής, Αικατερίνη και Ευαγγελία Βάδη, Σταυρός Σταυρινός, Μαθθαίος Μαζιώτης. Μηνιαίο (αρ. τχ. 1-12, εκ των οποίων τα δύο τελευταία είναι τριπλά, σ. 1-244, αρ. τχ. 13-14 και 15-16, περ. Β', σ. 1-96), διαστάσεων 24,5x15,8 εκ. «Χρονιάτικη συντρομη γρούσι γερά 40». Τυπογραφείο: Γιάννη Πολίτη.

Οι συνεργάτες του επιδιώκουν να καταγράψουν δυνατότητες «Στοχασμού», οι οποίες ενυπάρχουν στο Κάιρο, σε μια εποχή που «η Αλεξάνδρεια αμιλλιέται με την πρωτεύουσα του Ελληνισμού και σε σημεία, μπορούμε να πούμε, κρατάει και τα σκήπτρα με τα περιοδικά της!». καθώς παρατηρούν στην προγραμματική τους διακήρυξη. Από το πρώτο τεύχος πληροφορούν τους αναγνώστες για τις δραστηριότητες του «Εντεκτηρίου» Κάιρου, στο οποίο οι ιδρυτές συμμετείχαν, για τις εκεί διαλέξεις του Γεωργίου Σκληρού και την κινητικότητα γύρω από τα γλωσσολογικά κείμενα, που συνδέει τους καιρικούς νέους με τις αντίστοιχες αλεξανδρινές συσπειρώσεις και το π. *Γράμματα, και οδηγεί στην ίδρυση της «Δημοτικιστικής Ομάδας».

Έως τον Μάιο 1916, εκτός των συνεργασιών του Μανώλη Μαγκάκη, του Φώτου Ποφύλλη, του Ναπολέοντα Λαπαθιώτη και του Τάκη Τσάκωνα, ο Φοίνικας δημοσιεύει κυρίως ποιήματα και μεταφράσεις των συντελεστών τους, ενώ τη στήλη της κριτικής, «Κριτικά Essais» κρατούν κυρίως ο Λ. Χριστοφίδης και ο Στ. Σταυρινός. Από το επόμενο τεύχος η ύλη του εμπλουτίζεται με πρωτότυπα πεζά κι ανάμεσα στους συνεργάτες του είναι οι Πέτρος Αλήτης, Διονύσιος Κύπριας, Μένος Φιλάντας, Ιωσήφ Ραφτόπουλος, Άλκης Θούλος, Γεράσιμος Σπαταλάς, Νίκος Βέμος. Στο ξεκίνημα της περ. Β' προτάσσεται ποίημα του Καβάφη και αρχίζει η συνεργασία του Γ. Βρισιμιτζάκη, ενώ έχουν στερεωθεί οι δεσμοί δύο ιδρυτών του Φοίνικα με τα Γράμματα, στα οποία δημοσιεύουν συστηματικά μεταφράσεις, άρθρα, σημειώματα, όπως και η συμμετοχή τους στις διεργασίες για τον Εκπαιδευτικό Όμιλο Αιγύπτου. Ενδεικτικό είναι κείμενο του Π. Σταυρινού για τον Στέφανο *Πάργα, που φέρει την υπογραφή του καιρνού περιοδικού, με τίτλο «Μια οφειλή» και σκέτσο του αλεξανδρινού εκδότη από τον Γιάννη Κεφαλληνό: «Σ' αυτόν οφείλομε κυρίως την ύπαρξη των αιγυπτιακών περιοδικών, την ανάδειξη μιας ολόκληρης στρατιάς γραφόντων». Στο τελευταίο τεύχος αναφέρεται η επιστράτευση των Σταυρινού, Μαζιώτη, Βρισιμιτζάκη,

Μεταφράζονται επίσης κείμενα των Remy de Gourmont, Georges Rouault, Henry de Régnier, E.[Elisabeth Barrett] Browning, Lafcadio Hearn, Jean Moréas, Klopstok, Francis Vile-Griffin, John Milton, Henry Bataille, Korfiz Holm, Emile Verhaeren, Paul Fort, Paul Perret, Ch. Baudelaire, Thomas Moore, Gaston Maspero, M. Maeterlinck, Roberto Bracco, Leit Hunt, G. d' Annunzio, Lorenzo Stecchetti, Adolfe Rette, Henry Sienkiewicz, Walt Whitman, Rupert Brooke, Antonio Bruno, Joseph Rivière, Han Ryner, F. M. Bergon, Gérard de Lucaze-Duthiers, John Keats, André Spire.

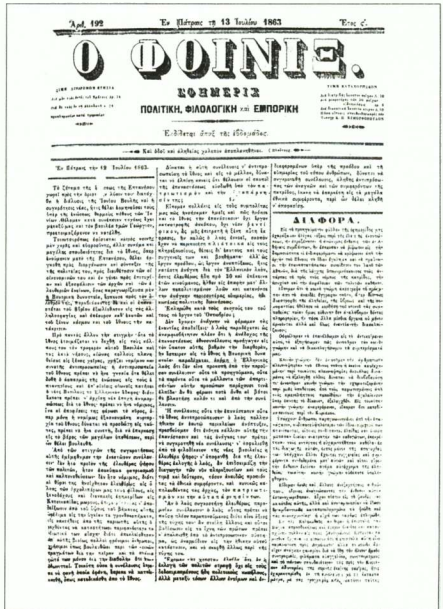
BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Λουκάς Ν. Χριστοφίδης, *Σύντομη επισκόπηση της φιλολογίας μας από τα 1890 έως σήμερα*, Κάιρο 1919, σ. 23-24 (ανατυπώθηκε από τις εκδ. Μπάραν, Αθήνα 1983)· Αθ. Γ. Πολίτης, *Ο Ελληνισμός και η Νεώτερη Αίγυπτος*, τ. Β', Αλεξάνδρεια / Αθήνα, «Γράμματα» 1930, σ. 443.

ΜΑΡΙΑ ΡΟΤΑ

Ο Φοίνις

Εφημερίδα πολιτική, φιλολογική και εμπορική. Εκδίδεται άσας της εβδομάδος. Πάτρα. 1858-1882. Εκδότης:

Παναγιώτης Ευμορφόπουλος, τυπογράφος που τρία χρόνια ενωρίτερα είχε ιδρύσει το ομώνυμο τυπογραφείο του. Συντάκτες της εφημερίδας υπήρξαν κατά καιρούς οι Γ.Η. Πανας, Π. Χαλικιόπουλος, Π. Ηλιόπουλος ή Τζιρώνης, Γ.Σ. Βαρδοίκας κ.ά. Μότο: «Και οδού και αληθείας χαλεπόν αποπλανηθήναι» (Πλούταρχος). Οι υποτίτλοι αλλιάζουν: *Εφημερίς πολιτική, φιλολογική και δικαστική* (από το φ. 622, 21 Ιουλ. 1872) / *Εφημερίς πολιτική και δικαστική* (από το φ. 751, 10 Μαΐου 1875). Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη ή δισέλιδη, κατά τις περιπτώσεις, εξέδιδε συχνά παραρτήματα και άλλαζε πολλές φορές σχήμα. Τυπογραφείο «Φοίνιξ». Π. Ευμορφόπουλου και Π. Δημητριάδη.

Ήταν συντηρητική εφημερίδα και δεν έκανε ποτέ αντιπολίτευση, όποιο κόμμα και αν κυβερνούσε. Εξάιρεση αποτέλεσε η μεταστροφή της υπέρ της αντιπολίτευσης το 1875 εξ αιτίας των «Σηλητιτικών». Στα τοπικά ζητήματα υποστήριξε σταθερά τους Ρούκους. Στα τελευταία χρόνια της εκδόσθης του ο Φοίνιξ περιοριζόταν στη δημοσίευση δικαστικών αποφάσεων και πλειστηριασμών. Τελευταίο γνωστό φύλλο είναι ο αριθμός ΚΓ΄ 1062 της 20^{ης} Ιουλίου 1882. Δεν σώζονται φύλλα των πρώτων ετών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ(ελλ. σ.), ΜΠΠ(ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Ν. Τριανταφύλλου, «Ο Τύπος των Πατρών τον ΙΘ΄ αιώνα», *Αθηνα*, τ. ΟΓ΄-ΟΔ΄ (1973), 127-143, και σε ανάντυπο: Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατράϊκού τύπου, 1840-1940*, Πάτρας 1984, σ. 39· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 347.

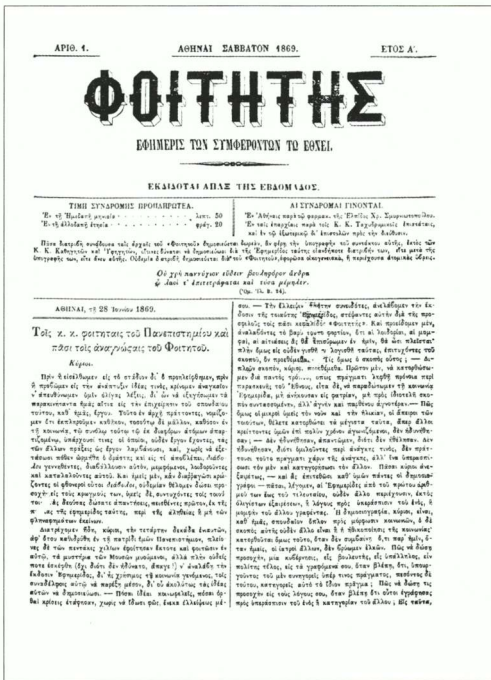
ΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

Φοίνις της Λέρου (1950-1951)

βλ. *Μηνιαία Επιθεώρησης Λέρου*

Φοιτητής

Εφημερίς των συμφερόντων το έθνει. Εκδίδεται άπαξ της Εβδομάδος. Αθήνα, 28 Ιουν. 1869 - 4 Οκτ. 1869, αρ. φ. 1-15<;>. Εκδότης-διευθυντής: Ευάγγελος Β. Παναγιώτοπουλος. Τετρασέλιδη, δισέλιδη, διαστάσεως 35x23.5 εκ. «Τιμή συνδρομής προπληρωτέα. Εν τη ημεδαπή τριμηνιαία δρχ. 1, 50. Εν τη αλλοδαπή ετησία φράγ. 20. Αι συνδρομαί γίνονται: Εν Αθήναις παρά τω φαρμακ. της Ελληνίδος Χρ. Σαμυρνιωπούλας. Εν ταις επαρχίαις παρά τοις Κ.Κ. Ταχυδρομικοίς επιστάταις και εν των εξωτερικώ δι' επιστολών προς την Διεύθυνσιν. Τυπογραφεῖον Νικολάου Ρουσοπούλου, τυπογραφεῖον Αγγ. Καναριώτου, οδός Χρυσοσπηλαιωτίσσης Αριθ. 14.»

Η έκδοση πρέπει να ενταχθεί στο κλίμα ευφορίας που επικρατούσε στο πανεπιστημιακό χώρο ύστερα από την παραίτηση στις 25/31 Ιανουαρίου 1869 της κυβέρνησης του Δημητρίου Βοϊλάγρη. Προς αυτήν την κατεύθυνση είχαν πιέσει έντονα οι φοιτητές, οργανώνοντας διαδηλώσεις, αποδοκμαζώντας τη στάση της κυβέρνησης στο Κρητικό Ζήτημα και τις παρεμβάσεις της στον πανεπιστημιακό χώρο. Η εφημερίδα παρουσιάζει ενδιαφέρον από την άποψη ότι αποτελεί ουσιαστικά το πρώτο έντυπο που απευθύνεται κατά κύριο λόγο στους φοιτητές και αποβλέπει στην ενημέρωσή τους για ζητήματα που σχετιζόνταν με αυτούς. Η κυκλοφορία της πάντως για μικρό χρονικό διάστημα δεν επιτρέπεται να διαμορφωθεί σαφέστερη γνώμη για τις απόψεις που εξέφραζε. Η προσπάθειά της να απευθύνεται σ' ένα περιορισμένο κοινό στάθηκε, όπως όλα δείχνουν, αποφασιστικός παράγοντας για τη διακοπή της έκδοσης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (αρ. φ. 1-15), ΕΒΕ (αρ. φ. 9, 10, 11, 12, 14, 15).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάρθα Καρπόζηλου, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1830-1914). Καταγραφή*, Αθήνα, ΓΓΝΓ/ΙΑΕΝ, 1987, σ. 49-50· Γ Γιάνναρης, *Φοιτητικά Κινήματα & Ελληνική Παιδεία*, τ. 1, Αθήνα, εκδ. Ποντίκι, 1993, σ. 318 σημ. 48· Κ. Λάππας, *Πανεπιστήμιο και φοιτητές στην Ελλάδα κατά τον 19^ο αιώνα*, Αθήνα, ΙΑΕΝ/ΓΓΝΓ, 2004, σ. 552-559.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ

Φοιτητής

Δεκαπενθήμερον δημοσιογραφικών όργανων εξυπηρετήσεως φοιτητικών ζητημάτων, Θεσσαλονίκη, 1960-1974. Έκδοση: Φοιτητική Ένωση του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Υπεύθυνος: Ιωάννης Παπαδημόπουλος. Δεκαπενθήμερη, δεκαεξαεπίδη, σχήματος Α3. Είχε πλούσια εικονογράφηση.

Πολυσέλιδη φοιτητική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης με πλούσια ύλη και δημοσιογραφικές αξιώσεις. Συνέχισε την έκδοσή της και κατά τη διάρκεια της δικτατορίας της 21^{ης} Απριλίου 1967, αγωνιζόμενη στα πλαίσια του εφικτού για τη χλιαρή, βέβαια, προβολή των φοιτητικών ζητημάτων και την υποστήριξη του δικτατορικού καθεστώτος.

Συνέχισε να εκδίδεται έως το τέλος της δικτατορίας και έγινε έτσι η μακροβιότερη φοιτητική εφημερίδα με εβδομαδιαία μάλιστα, σε κάποιο διάστημα, συχνότητα. Ήταν, όμως, μία εφημερίδα που συνδέθηκε με ένα αντιδημοκρατικό καθεστώς και με καθοδηγούμενη παρουσίαση των φοιτητικών συμφερόντων, παρά τη θαρραλέα—ιδίως στο τέλος της περιόδου—αρθρογραφία της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαν. Κανδυλικής, «Ο Φοιτητικός Τύπος στη Θεσσαλονίκη», ομιλία στο Αριστοτελείο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, στις 25 Απριλίου 1999.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΑΥΛΑΚΗΣ

Ο Φοιτητής

Δεκαπενθήμερον όργανον των φοιτητών, Αθήνα, Πέμπτη 19 Δεκ. 1929 - 29 Σεπτ. 1930, αρ. φ. 1-9. Διευθυνόταν από συντακτική επιτροπή. Υπεύθυνος: Κώστας *Αναστασιάδης. Αν και σε κανένα φύλλο της εφημερίδας δεν αναγράφονται τα ονόματα των υπευθύνων της έκδοσής της, από διβλιογραφικές ενδείξεις προκύπτει ότι την ευθύνη είχαν αρχειομαρξιστές φοιτητές. Άλλος υπότιτλος: *Δεκαπενθήμερον όργανον των σπουδαστών* (αρ. φ. 2-9). Δεκαπενθήμερη, τετραεπίδη, τετρασέλιχη για το πρώτο φύλλο και πεντάσέλιχη για τα υπόλοιπα. Οι διαστάσεις του φ. 1 ήταν 41x29 εκ. και των υπολοίπων 47,7x33 εκ. Η ετήσια συνδρομή της ήταν 25 δρχ. και η τιμή φύλλου 1 δρχ. Δεν είναι γνωστός ο αριθμός των αντιτύπων που τύπωνε. Πρέπει όμως να ήταν αρκετά υψηλός. Το πρώτο φύλλο της τυπώθηκε και σε δεύτερη έκδοση, ενδεικτικό της μεγάλης κυκλοφορίας. Τυπογραφείο: «Τύπος Α. Μαυριδίη, Τύπος Α. Θ. Λαμπροπούλου».

Η έκδοση της εφημερίδας συνέπεσε με τη μεγάλη φοιτητική απεργία της περιόδου 1928-1929, στην οποία τέθηκαν τα προβλήματα του Πανεπιστημίου. Για το κλίμα που κυριαρχούσε, χαρακτηριστικό ήταν το προγραμματικό άρθρο «Από την άποψή μας» στο πρώτο φύλλο: «Ο Φοιτητής εκδίδεται σε μιαν εποχή ζωής ζυμώσεως μεταξύ των φοιτητών. Η συνεπής τακτική της Κυβερνήσεως εις την απόφασή της να καταστήση το Πανεπιστήμιο και τις άλλες ανώτερες σχολές του Κράτους κέντρα εκπαίδευσως της αριστοκρατίας, εξήγειρε τους φοιτητάς και επροκάλεσε την τελευταία απεργία. Η προσπάθεια να εγκαθιδρυθή εις το Πανεπιστήμιο ένα απολυταρχικό καθεστώς διήγειρε την αγανάκτηση όλου του φοιτητικού κόσμου. Τα τρωτά του Πανεπιστημίου ευρίσκονται όχι μεταξύ των φοιτητών, αλλά εις τον οργανισμόν του εις τους δεσμούς, και εις τας δυνάμεις του, τόνον υπό έποψιν μέσων εκπαίδευσως όσο και υπό έποψιν διδακτικού προσωπικού. Το Πανεπιστήμιο κρύβει μέσα του πολλή σαπίλα. Για τον καθαρισμό του, διά τον συγχρονισμό του πρέπει να εργασθή κάθε φοιτητής, όχι μεμονομένος αλλά συλλογικός διά φοιτητικών οργανώσεων. Βάσις διά το έργο μας αυτό πρέπει να τεθή η εξής θεμελιώδης αντίληψις: Το Πανεπιστήμιο για τους ικανούς, όχι για τους πλουσί-

ους. Γενικό μας σύνθημα: Συλλογικός αγών για την εξύψωση της ανωτέρας εκπαίδευσης. Ο Φοιτητής ακριβώς δια τον σκοπόν αυτόν εκδίδεται: διά να συμβάλει εις την δημιουργία ισχυρών φοιτητικών οργανώσεων οι οποίες θα εργασθούν δια τα φοιτητικά συμφέροντα».

Περιλάμβανε οξύτατα κύρια άρθρα για τα προβλήματα που αντιμετώπιζε το Πανεπιστήμιο και την τακτική που ακολουδούσε η κυβέρνηση για την επίλυσή τους. Σε κάθε φύλλο υπήρχαν αναλυτικά ρεπορτάζ από τη φοιτητική απεργία και σύντομα σχόλια με τον τίτλο «Από την άποψή μας». Δημοσιεύονταν σύντομες ειδήσεις από κάθε σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ακόμη, συνεργασίες φοιτητών και επιστολές, κατά κανόνα με ψευδώνυμο. Στις σελίδες της δεν υπάρχουν παρά ελάχιστες φωτογραφίες και διαφημίσεις.

Η εφημερίδα, επηρέασε καθοριστικά την πορεία του φοιτητικού κινήματος της εποχής. Για πρώτη φορά, τόσο εμπειριστατωμένα τέθηκαν επί τάπητος τα προβλήματα του Πανεπιστημίου αλλά και οι δυσκο-

λίες που είχαν να αντιμετωπίσουν στις σπουδές τους οι φοιτητές. Σε μια προσπάθεια περιορισμού της απήχησης του έντυπου, οι αστυνομικές δυνάμεις αναήτησαν τους υπευθύνους έκδοσής του. Έτσι, συνέλαβαν τον εκδότη του Κώστα Αναστασιάδη, ο οποίος αποβλήθηκε από το Πανεπιστήμιο και φυλακίστηκε.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Γ. Τσικνάκης, *Ελληνικός νεανικός τόπος (1915-1936)*. Καταγραφή. Αθήνα. ΙΑΕΝ/ΓΓΝΓ, 1986. σ. 437-439.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ

Ο Φοιτητής

Δεκαπενθήμερο φοιτητικό περιοδικό. Θεσσαλονίκη, 25 Μαρτ. 1945 - Ιούν. 1945, αρ. τχ. 1-4. «Διευθύνεται από Συντακτική Επιτροπή». Αρχισυντάκτης: Θανάσης Παπαδόπουλος, συνεργάτης του π. *Ξεκίνημα. Μότο: «Ειρήνη - Λευτεριά - Δημοκρατία». Δεκαπενθήμερο, οκτασέλιδο, τετράστιλο, διαστάσεων 35x25 εκ., με πλούσια εικονογράφηση. Τιμή τεύχους: 30 δρχ. (αρ. τχ. 1-3) / 40 δρχ. (αρ. τχ. 4).

Πρόκειται για φοιτητικό έντυπο, που κυκλοφόρησε στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και αποτέλεσε κατά κάποιον τρόπο συνέχεια του περιοδικού του ΕΟΠ (Εκπολιτιστικός Όμιλος Πανεπιστημίου) *Ξεκίνημα*, αφού έβγαине από το ίδιο σχεδόν επιτελείο. Η σχέση του περιοδικού με την ΕΠΟΝ [Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νεολαίας], στη νόμιμη πια μεταπολεμική της περίοδο, είναι υπόρρητη. Πρόκειται για μια ομάδα που εκπροσωπεί την αριστερή παράταξη των φοιτητών. Είναι το νέο περιοδικό της ΕΠΟΝ, όπως το οραματιζόταν ο γραμματέας της ΕΠΟΝ Μακεδονίας στο τελευταίο τεύχος του *Ξεκινήματος*; Πάντως το έντυπο αυτό –εφημερίδα μάλλον, παρά περιοδικό– επικεντρώνεται στα προβλήματα που συναντά η ευρύτερη δημοκρατική παράταξη των φοιτητών, που αποτελεί και την πλειονότητα, και επισημαίνει τις πρώτες διώξεις από την παράταξη της Δεξιάς, που αναγγέλλουν τον επικείμενο Εμφύλιο. Μ' αυτή την έννοια ο *Φοιτητής* είναι διαφορετικό έντυπο από το *Ξεκίνημα*. Αν το *Ξεκίνημα* πετύχαινε μια ισορροπία ανάμεσα στα καθημερινά και στα πνευματικά ζητήματα, εδώ η πλάστιγγα γέρνει σαφώς προς την πρώτη επιλογή. Ενδιαφέρουσα είναι στον *Φοιτητή* η αποτύπωση το πρώτο εξάμηνο του 1945 της προσπάθειας χειραγώγησης του φοιτητικού κινήματος από το κράτος με την ίδρυση της Μορφωτικής Ενωσης Εθνικοφρόνων Φοιτητών.

Φοιτητική Συντροφιά

Δεκαπενθήμερη φοιτητική εφημερίδα. Αθήνα, 1 Φεβρ. 1926 - 15 Απρ. 1926, περ. Α', αρ. φ. 1-6 και 1 Φεβρ. 1929 - 1 Απρ. 1929, περ. Β', αρ. φ. 1-4. Εκδότης: Εκδοτικό Εταιρεία «Αθηνά» Α. Ράλλη και Σία. Διευθυντής: διοικητικό συμβούλιο Φοιτητικής Συντροφιάς (1926: Λίνος Πολίτης, Γιώργος Θεοδοκάς, Γ. Βουμβλινόπουλος, Α. Κολτασιδόπουλος, Ι. Οικονομίδης; 1929: Κ. Φωτιάδης, Δώρα Βουρλούμη, Π. Ζέπος, Μ. Λάμπρος, Ν. Καλαμάρης, Ν. Κασκαρέλης, Μ. Καραγάτσης, Γ. Μαντζούφας, Ν. Μαρτιανός). Άλλοι υπότιτλοι: Δεκαπενθήμερη δημοσιοκρατική εφημερίδα (περ. Α', αρ. φ. 5/6). Επίσημο όργανο της Φοιτητικής Συντροφιάς (περ. Β'). Δεκαπενθήμερη, οκτώ ή δωδέκα σελίδων, τρισετήρη, διαστάσεων 35x26 εκ. Τιμή φύλλου: 2 δρχ. Τυπογραφείο: «Ο Ήλιος», Α. Συράκος και Ν. Καραλής.

Εφημερίδα ιδιαίτερα μαχητική, στην υπηρεσία του «ακατάλυτου ιδανικού» του δημοτικισμού. Στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός της βρίσκεται το γλωσσικό ζήτημα σε σχέση με εκπαιδευτικά θέματα. Το στίγμα της αποσαφηνίζεται ήδη στο πρώτο κύριο άρθρο της, στο οποίο αναφέρεται στο παρελθόν και στην παράδοση του δημοτικισμού και καθορίζεται ο σκοπός των νέων αγώνων, που δεν είναι άλλος από την επικράτηση της δημοτικής μέσα στο Πανεπιστήμιο.

Εκτός από τα άρθρα με γλωσσικό περιεχόμενο, δημοσιεύονται: μια σύντομη ιστορική επισκόπηση της ιστορίας της Φοιτητικής Συντροφιάς από τον Γ. Θεοδοκά, το άρθρο του Ι. Λιμπερόπουλου «Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» και ένα ανυπόγραφο άρθρο για την υπό ίδρυση Ακαδημία Αθηνών, το οποίο καταλήγει σε «συμπεράσματα λυπηρά»: «Διακρίνεται πρώτα-πρώτα ο αντιδραστικός χαρακτήρας της αντίθετα προς την ακαδημαϊκή παράδοση. Έπειτα μας κάνει την εντύπωση ότι έγινε για να ικανοποιήσει τις κομματικές αξιώσεις διαφόρων φίλων».

Στην επικαιρη ύλη περιλαμβάνονται βιβλιοκρισίες (ο Ε.Π. Φωτιάδης κρίνει τη Σαμοθράκη του Δραγούμη και τις Κριτικές μελέτες του Άλκη Θρύλου) και θεατρικές κριτικές για το Θέατρο Τέχνης του Σπύρου *Μελά, τον Θίασο των Νέων και τον Θίασο της Κυβέλης, για τον οποίο παρατηρείται ότι «συγκεντρώνει σήμερα όλες τις ελπίδες για το θεατρικό μας μέλλον».

Όταν, το 1929, επανακυκλοφορεί, εξηγεί ότι η διακοπή της έκδοσής της τρία χρόνια πριν επιβλήθηκε θύα «από την ανήθικη στρατιωτική διχτατορία» του Θ. Πάγκαλου. Το νέο διοικητικό

Η εθνική επέτειος είναι σημείο αναφοράς για την αναγέννηση του τόπου. Στο πρώτο τεύχος (25 Μαρτ. 1945) δημοσιεύεται απόσπασμα από τα Απομνημονεύματα του Μακρυγιάννη και από το Πολίτευμα του Ρήγα Βελεστινλή. Στο τχ. 3 δημοσιεύονται ποιήματα των Θ. Φωτιάδη και Κλείτου Κύρου. Στο τχ. 4 ο Μανόλης Αναγνωστάκης δημοσιεύει κριτική του βιβλίου του Ν. Βρεττάκου 33 Ημέρες καθώς και παρουσίαση περιοδικών της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Ενδιαφέρον έχει η παρακολούθηση της δράσης του Παγκόσμιου Συμβουλίου Νέων σε κάθε τεύχος, στο οποίο συμμετέχει η ΕΠΟΝ ως επίσημος εκπρόσωπος της ελληνικής νεολαίας. Φαίνεται εδώ το άνοιγμα προς τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές δημοκρατικές νεολαίες, πριν την εσωστρέφεια που θα επιφέρει το ξέσπασμα του Εμφυλίου.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ. (πλ. σ.)
 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Φωτιάδης, «Η πνευματική αντίσταση στη Θεσσαλονίκη», *Επιθεώρηση Τέχνης*, τχ. 87-88 (Μάρτ.-Απρ. 1962), 434-442· Γ. Καφαντίζης, *Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης στον καιρό της κατοχής*, Θεσσαλονίκη [χ.χ.]· Οντέτ Βαρόν, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος*, τ. Β', Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ, 1987 (σκληρή αποδελτίωση)· Ντίνος Χριστιανόπουλος, *Εκατό χρόνια λογοτεχνικού περιοδικού στη Θεσσαλονίκη*, Θεσσαλονίκη 1989.

ΟΝΤΕΤ ΒΑΡΟΝ-ΒΑΣΑΡ

του όλη τη σημερινή ζωή σε όλες τις μορφές της». Ο νεαρός Νικόλας Κάλας, στην πρώτη εμφάνισή του, επιδοκιμάζοντας τη θέση του Παρορίτη, δη- μοσιεύει το επιθετικό αντικαριωτακικό άρθρο «Οι λιποτάχτες της ζωής» ενό. συγχρόνως, απορρίπτει τον νεοχριστιανισμό του Κ. *Μπαστιά και το «με- τακομμουνιστικό πιστεύω» του Καζαντζάκη. Ο Θ. Παπακωνσταντίνου, από τη σύγχρονη ποίηση που «τραγουδά χωρίς έρωτες, γεννήματα χορτάτη πλήρης ή ψεύτικον αλαμπικιάρικοθ διονυσιασιών νευρασθενικής φαντασίας», ξεχωρίζει *Τα σφυρί- ματα του Αλήτη* του Τεύκρου *Ανθία, που «μας αποκαλύπτει, μέσ' από το πρίσμα της ζωικής και αισιόδοξης ιδιοσυγκρασίας, μια πτυχή της τραγι- κότητας, την οποία δημιουργεί η "στέρηση και των πιο μικρών χαρών"». Ο Γιάννης Σιδέρης σχολιάζει την ίδρυση του Καλλιτεχνικού Ομίλου Ηθοποιών και επαινεί το έργο *Ο ισκιος του κακού* του Η.-R. Lespompand και την παράστασή του με την Κοτο- πούλη, τον Μινωτή κ.ά.

Στους συνεργάτες της συγκαταλέγονται, μεταξύ άλλων, οι Ελισαίος Γιαννίδης (Σ. Σταματιάδης), Δ. *Γληνός, Π. Νιρβάνας, Κωστής *Παλαμάς, Αλέξ. Πάλλης, Α.Ν. Πολίτης, Ψυχάρης κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (φ. Α' 4-6, Β' 1-3).

συμβούλιο του ομώνυμου συλλόγου αναφέρεται στους σκοπούς και στους γλωσσικούς αγώνες της Φοιτητικής Σύντροφιάς από την ίδρυσή της στα 1910, τονίζοντας το ευρύτερο (δηλαδή το κοινωνι- κό) περιεχόμενο αυτών των αγώνων. Το γλωσσικό ζήτημα, τα πανεπιστημιακά θέματα, η ιστορία και οι δραστηριότητες του συλλόγου εξακολουθούν να βρίσκονται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός της, όχι όμως όπως κατά την περ. Α'. Ο αγώνας για την επικράτηση του δημοτικισμού παίρνει, εμφα- ντικότερα τώρα, και κοινωνικό περιεχόμενο: «[ο δημοτικιστικός αγώνας] είναι ένας αγώνας για το γκρέμιμα της καθαρεύουσας απ' τις πολεμιστές που μόρδους να καταλάβει, απ' την Εκπαίδευση, απ' την Πολιτεία, απ' την Επιστήμη, γιατί είναι εμπόδιο στην ανάπτυξη του λαού μας, στη μόρ- φωσή του, στην ικανότητά του να ελέγξει με την πολιτική, να κρίνει με την επιστήμη».

Από τις υπόλοιπες συνεργασίες, αξιοσημείω- το είναι το άρθρο του Κώστα Παρορίτη «Εμείς οι αρνητές», στο οποίο επικρίνει την ηθογραφία και την «ανεξάντλητη ερωτική περπετεσιολογία» της σύγχρονης νεοελληνικής λογοτεχνίας και προτρέ- πει τον Έλληνα τεχνίτη «να αγκαλιάζει στο έργο

Χ.Α. ΚΑΡΑΦΛΟΥ

Φόρμιγγ

Δεκαπενθήμερος μουσική εφημερίς, Αθήνα. 1 Οκτ. 1901 - 31 Ιαν. 1904, περ. Α', αρ. φ. 1-32, και 15 Μαρτ. 1905 - 30 Ιουν. 1912, περ. Β', αρ. φ. 1-168. Εκδότης-διευθυντής: Ιωάννης Θ. Τσώκλης, Αρχισυντάκτης: Ιωάννης Θ. Τσώ- κλης (περ. Β', Α' 1 κ.ε.). Συντακτική επιτροπή: αρχιπέ- σκοπος Ζακύνθου Διονύσιος, Κ. Ψάχος, Ν. Κανακάρης (περ. Β', Α' 1-12). Άλλος υπότιτλος: *Μουσική εφημερίς εικονογραφημένη* (περ. Β'). Δεκαπενθήμερη, τριστήλη, τεσσάρων ή οκτώ σελίδων, διαστάσεων 30x27,5 εκ. Τυ- πογραφείο: Αποστολόπουλου (αρχικά).

Ιδιαίτερα αξιόλογη ελληνοκεντρική μουσική εφημερίδα, προσανατολισμένη σε θέματα βυζαν- τινής, αρχαίας ελληνικής και δημοτικής μουσι- κής. Αποτέλεσε το κύριο βήμα έκφρασης όσων

αντιτάχθηκαν στην εξέλιξη της εθνικής μουσικής σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα και κυρίως στην εναρμόνισή της, προκρίνοντας τη μελέτη της, τον καθαρισμό της από «ξένα» στοιχεία και την ενιαία διδασκαλία και εκτέλεσή της σύμφωνα με την παράδοση. Για τον λόγο αυτό πρόβαλε ιδιαίτερα την προσωπικότητα και το έργο του Κ. Ψάχου, ως σφαιρικής για δέματα της ελληνικής μουσικής, ιδανικού μελετητή και αναμορφωτή της. Παρακολούθησε εντατικά την ίδρυση της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής στο Ωδείο Αθηνών υπό τη διεύθυνσή του, και γενικότερα συμμετείχε ενεργά σε όλα τα ζητήματα που αφορούσαν την ελληνική μουσική, η οποία την εποχή εκείνη ήταν αντικείμενο μελέτης και ενασχόλησης για ιδιαίτερα μεγάλο τμήμα του μουσικού κόσμου και βρίσκονταν στο επίκεντρο του κοινωνικού ενδιαφέροντος – δεν αποτελούσε μουσειακή ενασχόληση μικρής μερίδας ειδικών.

Άρθρα με αυτά τα θέματα επανέρχονται σταθερά σε κάθε φύλλο δημοσιεύονται μελέτες Ελλήνων και Ευρωπαίων για την αρχαία ελληνική και την βυζαντινή μουσική. Ο Ψάχος είναι ο κυριότερος επιστημονικός συνεργάτης της σ' όλη τη διάρκεια της περ. Β' – που συμπίπτει με την εγκατάστασή του στην Αθήνα. Εκτός από τις πολυάριθμες δικές του μελέτες, δημοσιεύονται με δική του επιμέλεια πολύτιμα χειρόγραφα της βιβλιοθήκης του και αναδημοσιεύονται με δική του προτροπή πολύτιμες εξαντλημένες παλιές εκδόσεις, όπως το *Θεωρητικόν Μέγα της Μουσικής του Χρυσάνθου* της Μαδύτου.

Η συνεργασία του Ψάχου προσδίδει στο περιοδικό κύρος και μεγαλώνει την εμβέλειά του. Η «ψάλτική εφημερίδα», όπως ειρωνικά την αποκαλούν ανταγωνιστικοί κύκλοι, έχει ανάμεσα στους ψάλτες συνδρομητές και συνεργάτες της, και μερικούς κορυφαίους δυτικούς ερευνητές της βυζαντινής μουσικής. Σε αρκετά άρθρα σκιαγραφούνται ελληνες μουσικοί-συνεργάτες της: Ν. Παγανός (Β' 4), Κ. Ψάχος (Β' 6), Γ. Παγτικός (Β' 7), Πόλ. Παχειδής (Β' 11), Γ. Νάζος (Γ' 19) κ.ά. Δύο άρθρα (του Κ.Α. Ψάχου και του Ι.Θ. Τσώκλη) αναφέρονται στον Παπαδιαμάντη ως ψάλτη (Ε' 23 και Η' 11). Αξιοσημείωτα επίσης είναι η αναδημοσίευση της μελέτης του Α. Ραγκαβή «Περί της αρχαίας ελληνικής προσωδίας» και το δοκίμιο του Θ.Ν. Συναδινού «Η μουσική υπό ηθικόν έποψιν παραβαλλομένη προς την ποιήσιν» (Β' 15 κ.ε.), και ο ψευδώνυμος «Ερανιστής» με τα δημόδη άσματα των αρχαίων Ελλήνων (Δ' 7 κ.ε.).

Το ενδιαφέρον των συνεργατών της στράφηκε επίσης σε συζητήσεις που η μία αφορά τον ρυθμό της εκκλησιαστικής μουσικής και η άλλη τους λεγόμενους «κουτσούς» ρυθμούς των δημοτικών τραγουδιών, τη σχέση τους με τα αρχαία ελληνικά μέτρα και τον τρόπο που θα πρέπει να γράφονται στη Νέα Μέθοδο. Πλούσια σε ειδήσεις και σχόλια από τη μουσική κίνηση σε διάφορες επαρχιακές πόλεις, δείχνει ενδιαφέρον και για τα επαγγελματικά προβλήματα των ιεροψαλτών.

Τα μουσικά παραδείγματα και μουσικά κομμάτια που δημοσιεύονται στις σελίδες της είναι γραμμένα και στην ελληνική και στην ευρωπαϊκή σημειογραφία. Κατά την πρώτη περίοδο κυκλοφορίας της δημοσιεύονται κυρίως εκκλησιαστικές συνθέσεις σύγχρονων μουσικών. Στη δεύτερη περίοδο υπερτερούν οι καταγραφές δημοτικών τραγουδιών, τις οποίες στέλνουν –και γράφουν– αναγνώστες από την Ελλάδα και ελληνικές κοινότητες του εξωτερικού. Σ' αυτές περιλαμβάνονται προδημοσιεύσεις τμημάτων ή και ολόκληρων συλλογών δημοτικών τραγουδιών, από τις πιο σημαντικές των αρχών του αιώνα, όπως του Κύπριου Χ. Αποστολίδη (Β' 7) και του Ψάχου («Δημόδη άσματα της Σκύρου», Η' 20). Εξέδωσε και τρία μουσικά παραρτήματα σε ελληνική σημειογραφία: Α') *Μουσικά μαθήματα εσπερινού, όρθρου και λειτουργίας*, σε επιμέλεια των Γερμανού Κυριαζή, Ι.Θ. Τσώκλη και Π. Τζανέλα (12 τχ., 1901), Β') *Δημόδη Άσματα [...]*, επιμέλεια Ι.Θ. Τσώκλη (12 τχ., 1903), Γ') *Λειτουργικόν του Κ.Α. Ψάχου* (1905).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ. ΒΒ. ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καραόγλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α', σ. 95-98· Καίτη Ρωμανού, *Εθνικής μουσικής περιήγησις (1901-1912)*, *Ελληνικά μουσικά περιοδικά ως πηγή έρευνας της ιστορίας της νεοελληνικής μουσικής*, Αθήνα, Κουλτούρα, 1996, Μέρος Ι, σ. 17-21, και Μέρος ΙΙ, σ. 426-567, όπου σύνοψη των περιεχομένων του περιοδικού και των μουσικών παραρτημάτων.

Χ.Α. ΚΑΡΑΟΓΛΟΥ – ΧΡΥΣΗ ΠΑΡΙΑΡΑ

Φορολογούμενος

Εφημερίς πολιτική, εμπορική και των ειδήσεων, εκδομένη κατά Παρασκευήν, Πάτρα, 1869-1894; 28 Ιουν. 1869-;<;>, περ. Α' · 29 Νοε, 1873 - 5 Ιουλ. 1874, περ. Β' ·, αρ. φ. 1-25· 14 Φεβρ. 1875 - 14 Φεβρ. 1892, αρ. φ. 26-871 (886 λόγω προηγούμενου λάθους στην αριθμηση, από τις 26 Μαΐου 1885 και έπειτα, που δεν διορθώθηκε)· 21 Φεβρ. 1892 - 29 Ιαν.1894, περ. Γ' ·, αρ. φ. 872-953). Εκδότης-ιδρυτής: Παναγιώτης Μαντάς

(μεταγενέστερα Μαντζάς), τυπογράφος, ο οποίος με την έκδοσή της εγκαινίασε τις εργασίες του νεοσύστατου τυπογραφείου του. Για την περ. Α΄, από την οποία δεν σώζεται κανένα φύλλο, γνωστό είναι μόνο ότι ο συντάκτης της ήταν δικηγόρος – άγνωστο ποιος – και ότι εγκατέλειψε τη δημοσιογραφία, όταν διορίστηκε δικαστής. Από τις 29 Νοε. 1873, οπότε επανεκδόθηκε ο *Φορολογούμενος* έως και το φύλλο της 14ης Φεβρ. 1892 (αρ. φ. 1-871) συντάκτης ήταν ο Κωνσταντίνος Κυριάκος *Φιλόπουλος Τα υπόλοιπα φύλλα από τις 21 Φεβρ. 1892 έως και τις 29 Ιαν. 1894 (αρ. φ. 872-953) εκδόθηκαν με νέο συντάκτη τον Προκλή Παπαρρούπα. Εβδομαδιαία, με αλλαγές στις σελίδες, τις στήλες και τις διαστάσεις (34x23 εκ., 38x26 εκ.), κυκλοφορούσε στην αρχή κάθε Τρίτη και αργότερα κάθε Παρασκευή. Η προσπάθεια να μετατραπεί σε ημερήσια δεν επέτυχε, όπως γίνεται φανερό από το τελευταίο της φύλλο όπου κάτω με μεγάλα πεζά στοιχεία «Ο Φορολογούμενος ημερήσιος». Συνδρομές: ετήσια 14 δρχ. (από το 1875), 16 δρχ. (από το 1883). Τυπωνόταν αρχικά στο τυπογραφείο του Π. Μαντζά και μεταγενέστερα στον Γ. Σταυρόπουλο. Κατόπιν στο τυπογραφείο του Κ. Φιλόπουλου, στον οποίο από το 1877 περιέρχεται ο τίτλος της εφημερίδας.

Με μόνο συντάκτη τον Κ. Φιλόπουλο και συνεργάτες διαφόρους λογίους η επιστήμονες, ο *Φορολογούμενος* απέκτησε πανελλήνιο κύρος και θεωρήθηκε μία από τις καλύτερες επαρχιακές εφημερίδες (βλ. **Εφημερίς του Δ. Κορομηλιά*, 21 Μαρτ. 1875). «Γράφεται με φωτεινήν κρίσιν και γλωσσικήν ευπρέπειαν» – σημειώνει ο Βλάσης *Γαβριηλίδης στο **Μη Χάνεσαι* της 28^{ης} Ιουλίου 1882. Η πολιτική που ακολουθούσε ήταν ανεξάρτητη. Στις βουλευτικές εκλογές δεν υποστήριζε κανένα κόμμα και αγωνίστηκε για να χειραφετηθεί ο Δήμος Πατρέων από τα πολιτικά κόμματα. Ωστόσο, η ποιότητα και το κύρος της εφημερίδας δεν της εξασφάλιζαν την αναγκαία οικονομική άνεση που χρειαζόταν για να ανταποκριθεί ο εκδότης της στις φιλοδοξίες του σχετικά με τον ρόλο του τύπου. «Προϊόντος του χρόνου», έγραφε, «και εάν οι χρηματικοί πόροι αυτού το επιτρέψωσι, ο *Φορολογούμενος* θέλει εκδίδεσθαι και εκτάκτως εις την γλώσσαν του λαού και διανεμέσθαι δωρεάν κατά τας εορτασίμους ημέρας εις τας εργατικάς τάξεις, προς ας θέλει αναπτύσσει ευμεθόδως διάφορα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα, των οποίων η γνώσις είναι αναγκασιωτάτη». Αν και δεν μπόρεσε να υλοποιήσει αυτήν του την ιδέα, εξέδιδε τακτικά χωριστό *Εμπορικόν Δελτίον* και Παραρτήματα, όταν υπήρχαν σημαντικά γεγονότα.

Στο φύλλο της 14^{ης} Φεβρ. 1892 ο Φιλόπουλος ανακοίνωσε την απόφασή του να εγκαταλείψει τη δημοσιογραφία, με την πικρία του ότι σπαταλήσε τα ωραιότερα χρόνια της ζωής του σ' ένα έργο που αποδείχτηκε αχάριστο και ανώφελο. Η ιδιοκτησία της εφημερίδας και του τυπογραφείου περιέρχονται και πάλι στον Π. Μαντζά που συνεχίζει την έκδοση του *Φορολογούμενου* για δύο ακόμα χρόνια, με διευθυντή για ένα διάστημα τον νεαρό δικηγόρο (και μετέπειτα βουλευτή και υπουργό) Κ. Γκότση και συντάκτη τον Προκλή Παπαρρούπα.

Ο *Φορολογούμενος* αποτελεί πολύτιμη πηγή για την πολιτική και οικονομική ιστορία της Πάτρας στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΕΒΕ (ελλ. σ.), ΔΒΠ (ελλ. σ.), ΜΤΠ. Ιδιωτική συλλογή οικογενείας Κ. Στεφανόπουλου (Πάτρα, πλ. σ. πλην του φ. 843, 12 Ιουλ. 1891 που κατασχέθηκε).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Ν. Τριανταφύλλου, «Ο Τύπος των Πατρών», π. *Αθηνά*, τ. ΟΓ΄-ΟΔ΄ (1973), 127-143 και σε ανώτερο Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατράϊκού τύπου, 1840-1940*. Πάτρα 1984.

ΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

Φραγκέλιο

που το θγάξει ο Βέλμος, Αθήνα, 25 Δεκ. 1926 - Μάρτ. 1929, αρ. τχ. 1-51, έτ. Α', 1-6, έτ. Β' και 1-2, έτ. Γ', Εκδότης-διευθυντής: Νίκος Βέλμος, Μότο: «Και ποιήσας φραγκέλιον εκ σχοινίων πάντας εξέβαλεν εκ του ιερου». Εβδομαδιαίο, τετρασέλιδο (έτ. Α'), μηνιαίο, δεκαεξί περίπου σελίδων (έτ. Β' - Γ'), δίσηλο, διαστάσεων 28x20 εκ. Τιμή τεύχους: 2 δρχ. (το εβδομαδιαίο), 6 δρχ. (το μηνιαίο). Τυπογραφείο Γιάννη Καρανάσου.

Μαχητικό όργανο μιας ομάδας καλλιτεχνών που είχαν υποπειρωθεί γύρω από το Άσυλο Τέχνης στα μέσα της δεκαετίας του 1920. Προωθεί τα νέα καλλιτεχνικά ρεύματα και προβάλλει τη λαϊκή παράδοση και τέχνη. Στόχος του είναι να καταδικάσει τα ελαττώματα «της ελληνικής φυλής», να σατιρίσει τα κακώς κείμενα της κοινωνικής και καλλιτεχνικής ζωής και να συμβάλει στην πολιτική και στην πνευματική αναγέννηση του τόπου. Η έκδοση προκάλεσε αντιδράσεις αλλά δημιούργησε και φανατικούς υποστηρικτές. Το μεγαλύτερο μέρος το έγραφε και το εικονογραφούσε ο εκδότης του, τα κείμενά του, ειρωνικά και καυστικά πάντοτε, δημοσιεύονται ως επί το πλείστον ανυπόγραφα.

Σταθερή θέση κατέχουν οι σύντομες λαϊκές διηγήσεις, κείμενα όπου εγκωμιάζονται ή σατιρίζονται έμμετρα καλλιτέχνες, λογοτέχνες και πολιτικοί, οι στίχες ο «Ονειροκρίτης» και ο «Καζατικός» του Βέλμου, τα «Ανέκδοτα» και οι «Μακαρισμοί» του Πραξιτέλη. Αντιθέτως, περιορισμένη είναι η λογοτεχνική ύλη: δημοσιεύονται ποιήματα των Γ. *Δροσίνη, Κ. Κρυστάλλη, Ν. Λαπαδιώτη, Τ. Παπατσώνη, Μ. Μοσελίν Βαλιμού, Σαϊήτη και Χάνε και αποσπάσματα από θεατρικά έργα των Ηλία Καπετανάκη και Σαΐξπηρ. Συχνά παρατίθενται απόψεις γνωστών ευρωπαίων στοχαστών ή λογοτεχνών, όπως των Γκολντόνι, Ίψεν, Μπετόβεν, Σουλλύ Προυντώμ και Σοπενχάουερ. Καυστικά είναι τα σχόλια του Βέλμου για τον Κ. *Παλαμά, τον Κ. Πολίτη και τον Γρ. *Ξενοπόλο (έτ. Α', αρ. τχ. 16, 38), ενώ εγκωμιάζεται το έργο του Στρατή Δούκα (έτ. Α', αρ. τχ. 21). Από τα δοκίμια αξίζει να σημειωθούν του Τελλού Άγρα με θέμα την πίστη στην τέχνη (έτ. Β', αρ. τχ. 3) και του Τ. Παπατσώνη για τον θάνατο (έτ. Α', αρ. τχ. 51).

Αξιόλογη είναι η εικαστική κριτική από τους Στρατή Δούκα, Α. Δρίβα, Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Τζούλιο Καϊμή και Ν. Χάγερ-Μουφίδη. Ειδικότερα αφιερώματα δημοσιεύονται για τους καλλιτέχνες Πραξιτέλη Τσαλική (έτ. Α', αρ. τχ. 16), Δ. Πικιώνη

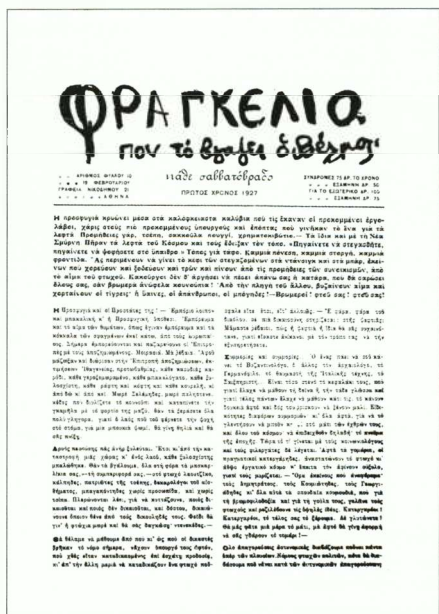
(έτ. Α', αρ. τχ. 25), Δ. *Γαλάνη (έτ. Β', αρ. τχ. 4-5) κ.ά., τις εκδόσεις του Ασύλου Τέχνης (έτ. Β', αρ. τχ. 5), τους κανόνες της ινδικής ζωγραφικής (έτ. Β', αρ. τχ. 1-2), το Άγιον Όρος (έτ. Α', αρ. τχ. 29/32) και τον ηθοποιό Θωμά Οικονόμου (έτ. Α', αρ. τχ. 14, 16, 18).

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η πλούσια εικονογράφηση με σχέδια, σατιρικά σκίτσα, φωτογραφίες, προσωπογραφίες, εικαστικά έργα γνωστών καλλιτεχνών της εποχής, όπως τον Μίμη Βιτωρώη, Άγγελου Βρεττού, Άγγελου Θεοδωρόπουλου, Φώτη *Κόντογλου, Πολυχρόνη Λεμπέση, Σπύρου Παπαλουκά, Πολύκωρο Ρέγκου, Γιάννη Τσαρούχη και Γιαννούλη Χαλεπά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΒ, ΔΘ, ΕΒΕ, ΕΑΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Τ. Κόρης, «Τρία βραχύδια περιοδικά του Μεσοπολέμου μιας σημαντικής καλλιτεχνικής συντροφιάς», π. Γράμματα και Τέχνες 72 (Νοέ.-Δεκ. 1994), 44-47· Χριστίνα Νικονιά, «Το Φραγκέλιο του Νίκου Βέλμου: μια ιδιότυπη φωνή στη φθίνουσα δεκαετία του '20», στον τόμο Ο περιοδικός Τύπος στο Μεσοπόλεμο, Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών (Ιδρυτής: Σχολή Μωραΐτη), 2001, σ. 103-123· Καρασόγλου (εποπτεία) Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940), τ. Β', σ. 52-56.

ΤΡΙΑΝΤΑΓΥΑΛΙΑ ΠΑΝΝΟΥ

Φραγκόπουλος, Διονύσιος Βασ.

(Λειβαρτζί Καλαβρύτων. 1862 – Αθήνα, 1943). Δημοσιογράφος. Άλλαξε το επώνυμό του σε Βασιλειάδης, για να αποφεύγει τη σύγχυση που προκαλούσε η συνωνυμία του με τον μεγαλύτερο Διονύσιο Φραγκόπουλο, τον οποίο δολοφόνησε στις 3 Νοεμβρίου 1896 ο σαγκάκρης Δημήτρης Μάτσαςλης. Διατηρούσε μαζί με τα αδέρφια του τυπογραφείο με την επωνυμία «Φάρος» και βιβλιοχαρτοπωλείο στην Πάτρα.

Τη δημοσιογραφική του σταδιοδρομία άρχισε στις 9 Δεκεμβρίου 1884, εκδίδοντας την πολιτικο-σατιρική εφ. *Τραγέλαφος*, της οποίας ήταν ο μόνος συντάκτης. Στις 15 Ιανουαρίου 1886 εξέδωσε, μαζί με τον αδελφό του Ηρακλή Φραγκόπουλο, το π. **Φάρος*, που ήταν δεκαπενθήμερο στην αρχή και από τον Ιούλιο 1886 έγινε δεκαήμερο. Συνολικά ο *Φάρος*, εξέδωσε 28 τεύχη (15 Ιαν. 1886 - 20 Δεκ. 1886). Στο 8^ο τεύχος (30 Απρ. 1886) ανήγγειλε ότι θα εξέδιδε εφημερίδα με τον τίτλο **Πελοπόννησος*, η οποία θα είχε «ως σύνθημα το εμπρός και ως έμβλημα μόνην την αλήθειαν, μη προσβλέπουσα εις τας επιφανομένους μεγαλειότητας, μηδέ δειλιώσα εις τας προπαιτουμένας δαπάνας».

Το πρώτο φύλλο της εφ. *Πελοπόννησος* κυκλοφόρησε στις 10 Ιουλίου 1886, σε μικρό σχήμα. Η έκδοσή της συνέπιπτε με την έκδοση του *Φάρου*, δηλαδή ήταν δεκαήμερη, διότι ο εκδότης της, δέλοντας να τη διαδώσει, την έστειλε δωρεάν στους συνδρομητές του περιοδικού.

Ο Βασιλειάδης, που ήταν διευθυντής και συντάκτης της, κράτησε ακομμάτιστη την *Πελοπόννησο* έως το 1915, που την διηύθυνε, υποστήριξε όμως την Επανάσταση του 1909 και τον Ελευθέριο Βενιζέλο και για τα δημοτικά πράγματα είχε την άποψη ότι ο Δήμος πρέπει να χειραφετηθεί από τα κόμματα. Ήταν γνωστός για τις δημοκρατικές του πεποιθήσεις και μάλιστα το 1885, δημοσίευσε στον *Τραγέλαφο* άρθρα υπέρ των ιδανικών της Γαλλικής Επανάστασης και κατά του δεσμού της κληρονομικής βασιλείας.

Το 1896 πρωτοστάτησε στην ίδρυση «Συνδέσμου επαρχιακής δημοσιογραφίας» και με δική του πρόκληση, συναντήθηκαν στην Αθήνα, στις 6 Απριλίου 1896, αντιπρόσωποι 20 περίπου επαρχιακών εφημερίδων και αποφάσισαν την ίδρυση Συνδέσμου, με έδρα την Αθήνα, που θα φρόντιζε για την προαγωγή των συμφερόντων του επαρχιακού Τύπου και θα συντόνιζε τον αγώνα για τη διάκριση των εξουσιών και την αποκέντρωση. Παρότι η πρωτοβουλία

του αυτή επιδοκιμάστηκε από το σύνολο σχεδόν του ελληνικού Τύπου, δεν προχώρησε και ξεχάστηκε γρήγορα.

Το 1899 πρωτοστάτησε να ιδρυθεί στην Πάτρα διαρκής έκδοση ελληνικών βιομηχανικών προϊόντων. Προς τούτο έστειλε σχετική «εγκύκλιο» σε όλες τις ελληνικές βιομηχανίες και μεγάλες βιοτεχνίες, ζητώντας να του στείλουν δείγματα και τιμοκατάλογο των ειδών που παρήγαγαν. Αλλά και αυτή η πρωτοβουλία δεν είχε συνέχεια.

Γρήγορα η *Πελοπόννησος* μετατράπηκε σε εβδομαδιαία και μεγάλωσε το σχήμα της και από τις 5 Απριλίου 1893 έγινε καθημερινή πρωινή, συνεχίζοντας την ίδια ανεξάρτητη πολιτική και καταγγέλλοντας τα προσωπικά κόμματα, ως υπαίτια για όλα τα κακά του τόπου. Ο Διονύσιος Βασιλειάδης αποχώρησε από τη διεύθυνση της εφημερίδας το 1915, αλλά διατήρησε την ιδιοκτησία της έως το 1917. Τον διαδέχτηκε ο αδελφός του Χαράλαμπος Φραγκόπουλος και έκτοτε η *Πελοπόννησος* έγινε αντιδενιζελική.

Το τυπογραφείο και βιβλιοπωλείο «ο Φάρος», του Διονυσίου Βασιλειάδη και των αδελφών του, ιδρύθηκε το 1884 και σ' αυτό τυπώνονταν, η σατιρική εφ. *Τραγέλαφος* (1884), η εφ. *Λαύρα* (1885), του Συλλόγου Καλαβρυτινών, το π. *Φάρος* (1886) και από το 1886 η *Πελοπόννησος*. Επίσης τυπώθηκαν σ' αυτό, από το 1884 έως το 1888, τρία βιβλία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατριϊκού Τύπου 1840-1940*, Πάτρα 1984.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΘ. ΜΟΥΣΙΑΣ

Φραγκούδης, Μενέλαος

(Λεμεσός, 1871-1931). Λόγιος και δημοσιογράφος, πολιτευτής, αθλητής και μεταφραστής. Γόνος της μεγάλης οικογένειας Φραγκούδη από την Επτάνησο. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές στη Λεμεσό, έγινε δημοδιδάσκαλος και δίδαξε στην Ελληνική Σχολή Λεμεσού. Πολύ νωρίς ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία. Εξέδωσε για σύντομο χρονικό διάστημα την εβδομαδιαία εφ. *Αναγέννησις* (1896), της οποίας ανέστειλε την έκδοση για να αναλάβει τη διεύθυνση της σημερινής εφημερίδας της Λεμεσού **Αλήθεια*, που αγόρασε το 1897 από τον ιδρυτή της Αριστοτέλη *Παλαιολόγο, ο οποίος αποδέχτηκε διορισμό στη θέση επαρχιακού δικαστή.

Ο Φραγκούδης διεύθυνε την *Αλήθεια* έως το 1931 και την ανέδειξε σε μία από τις σημαντικότερες πολιτικές και φιλολογικές εφημερίδες της Κύπρου. Υπήρξε επίσης ανταποκριτής στην Κύπρο της εφημερίδας του Λονδίνου *Ημερήσια Εικονογραφημένη* (1912). Ανέπτυξε πολιτική και κοινωνική δραστηριότητα και υπηρέτησε τη Λεμεσό από διάφορα δημόσια αξιώματα. Διετέλεσε μέλος του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου, έφορος Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Λεμεσού, μέλος του Εθνικού Συμβουλίου και της Εθνικής Οργανώσεως Κύπρου. Εκτός από δημοσιογράφος ήταν και λογοτέχνης και αθλητής παγκυπριονίκης και πατέρας του κυπρίου βαλκανιονίκη αθλητή Ρένου Φραγκούδη που αντιπροσώπευσε την Ελλάδα τρεις φορές σε Ολυμπιακούς Αγώνες (1928, 1932, 1936).

Ασχολήθηκε με τη λογοτεχνία και διέπρεψε ως λόγιος και ποιητής. Ένθετος υποστηρικτής της δημοτικής γλώσσας, ήταν από τους πρώτους εισηγητές της στην Κύπρο. Ασχολήθηκε με το γλωσσικό ζήτημα και δημοσίευσε σχετικές μελέτες, καθώς και ποιήματά του στα *Ημερολόγια* του Σκόκου και σε κυριακά έντυπα. Μετάφρασε από την αγγλική τα *Σονέτα* του Σαίξπηρ και από την γαλλική το έργο *Ακτή* του Αλέξανδρου Δουμά, καθώς και το *Αμόριον*, τα οποία δημοσίευσε με την μορφή επιφυλλίδων στην εφημερίδα της Λεμεσού **Σαλπής*. Το 1893 εξέδωσε στη Λεμεσό, σε μετάφραση από τη γαλλική, το έργο του Αλέξανδρου Δουμά *Η Ακροθαλασσιά*. Έγραψε επίσης το θεατρικό έργο *Νετζμπέ* το οποίο ανεβάστηκε επανειλημμένα επί σκηνής στην Κύπρο και δημοσιεύτηκε στο αθηναϊκό λογοτεχνικό π. **Νουμάς*, με το οποίο συνεργάζόταν ο συγγραφέας του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 13, Λευκωσία 1990, σ. 316· Αρ. Λ. Κουδουνάκης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 392.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ., ΣΦΟΚΛΕΟΥΣ

Φράαρ. Κίμων
6λ. Friar. Kimon

Ο Φρουρός της Ημαθίας

Εβδομαδιαίον κοινωνικοπολιτικόν όργανον του Νομού της Ημαθίας, Βέροια, 1955-1958, περ. Α' και 1959 - 7 Ιαν. 1980, περ. Β', αρ. φ. 1-1236. Ιδρυτής: Ιωάννης Παπαδάκης-Στάκος. Διευθυντής-υπεύθυνος: Ιωάννης Σπανίδης. Διευθυντής σύνταξης: Γεώργιος Χ. Χιονίδης (επίσημα 1959-1962, Έκτοτε συνεργάζεται με άρθρα,

βιβλιοκρισίες, φιλολογικά και ιστορικά κείμενα). Από τις 12 Σεπτ. 1966 αποσύρεται το όνομα του ιδρυτή Ιωάννη Παπαδάκη. Από τον Αύγ. 1973, συνδιοκτικές: Ι.Η. Σπανίδης και Χ.Χ. Ξανθόπουλος, Εκδότης-διευθυντής: Χ.Χ. Ξανθόπουλος. Άλλοι υπότιτλοι: *Εβδομαδιαία εφημερίς Ημαθίας εκδομένη εκάστην Δευτέραν* (1959-1964)· *Εβδομαδιαίον κοινωνικοπολιτικόν όργανον του Νομού Ημαθίας*. Στις 30 Απρ. 1967 υποχρεώνεται να αλλάξει τον υπότιτλό της, σε *Εβδομαδιαία εφημερίς εκδομένη εν Βεροία*. Αρχαιότερα *εβδομαδιαία εφημερίς εκδομένη εν Βεροία* (1976 κ.ε.) με συμπλήρωση από τις αρχές του 1979 *Πολιτική-Οικονομική-Κοινωνική-Φιλολογική*. Εβδομαδιαία (Δευτέρα), τετρασέλιδη και ενίοτε δισέλιδη, διαστάσεων 49x35 εκ. Τιμή φύλλου: 1, 50 δρχ. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 50 δρχ. και εξωτερικού 30 δρχ., ετήσια εξωτερικού 25 δολ., τραπεζών-εταιρειών 300 δρχ. και δήμων-κοινοτήτων 100 δρχ. Προς το τέλος της έκδοσής της η τιμή φύλλου είναι 8 δρχ., οι ετήσιες συνδρομές εσωτερικού 200 δρχ., εκτός νομού 250 δρχ., δήμων 400 δρχ., τραπεζών 500 δρχ., κοινοτήτων 300 δρχ., αγροτών 150 δρχ., εξωτερικού 30 δολ., Γερμανίας 40 μάρκα. Διαχειριστής-υπεύθυνος τυπογραφείου: Χαρ. Ξανθόπουλος. Τα γραφεία και το τυπογραφείο της εφημερίδας συστεγάζονταν στην οδ. Μητροπόλεως 28.

Στο κεντρικό άρθρο του πρώτου αρχειοθετημένου φύλλου (αρ. φ. 20, 25 Ιουν. 1956) που φέρει τον τίτλο «Είς το πλευρόν του Λαού», υπενθυμίζεται ότι «εμεσολάβησαν γεγονότα που τον ανάγκασαν να διακόψει προ καιρού την έκδοσή του [...] φιλοδοξία του όμως ήτο αντί πάσης δυσίας, παρακάμπτων τας πολλαπλάς δυσχερείας να επακεκδοθή για να συμβάλει στην εξυπηρέτηση των λαϊκών συμφερόντων του Νομού μας». Το πολιτικό στίγμα του *Φρουρού της Ημαθίας* εντοπίζεται στον κεντρικό φιλελεύθερο χώρο. Ο ιδρυτής του ήταν πολιτευτής της βενιζελικής παράταξης και η εφημερίδα υποστήριζε πάντα τις θέσεις και τους πολιτευτές του Κέντρου.

Στις μόνιμες στήλες του ξεχωρίζουν το κύριο άρθρο (συνήθως ανυπόγραφο), οι «Κουβεντούλες» (υπογράφει «Ο Ήρεμος»), το Χρονογράφημα («Ο Φιλόπολις»), «Στο πέρασμα της εβδομάδας», «Η Σκοπιά μας» (σχόλια). Παράλληλα δημοσιεύει, ενυπόγραφα άρθρα τοπικού ενδιαφέροντος, εκπαιδευτικά θέματα, «Εθνικές Αναμνήσεις», αθλητικά, διηγήματα (σε συνέχειες), ποίηση, ενώ δεν απουσιάζουν οι διακηρύξεις, προκηρύξεις, ανακοινώσεις και οι καταχωρήσεις διαφημίσεων. Στην πρώτη περίοδο υπάρχει μία έντονη αρθρογραφία για το Κυπριακό, και για άλλα σημαντικά

εθνικά αλλά και τοπικά ζητήματα. Καλύπτει με ρεπορτάζ την άφιξη στη Βέροια του αρχηγού των Φιλελευθέρων Γ. Παπανδρέου, την επίσκεψη των βασιλέων Παύλου και Φρειδερίκης, την ενθρόνιση του μητροπολίτη Καλλινίκου. Σε πολιτικό επίπεδο, αρθρογραφεί υπέρ του Κόμματος των Φιλελευθέρων και κατά της Κυβέρνησης της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση).

Την Απρίλιο 1959 (αρ. φ. 161), σημειώνονται σημαντικές αλλαγές. Διευθυντής σύνταξης ανέλαβε ο Γεώργιος Χ. Χιονίδης, και μία νέα πνοή χαρακτηρίζει την εκδοτική πορεία της εφημερίδας. Στο άρθρο «Σκοποί και Αρχαί», σημειώνονται ως αρχές της «η αντικειμενικότητας και η ενημερότης», ενώ ως σκοποί της, «η προώθησις και η συμβολή εις την επίλυσιν των τοπικών προβλημάτων». Στη στήλη «Η Γνώμη μας» - «Η πολιτική θέση μας», η εφημερίδα σημειώνει ότι η πολιτική της προσδιορίζεται «πάντοτε από τα συμφέροντα του λαού», και επίσης ότι «υπηρετεί μόνον τον λαόν και δεν αποτελεί βήμα πολιτικών γραφειών». Σ' αυτή την φάση κάνουν την εμφάνισή τους και νέες στήλες, όπως «Το Λαϊκό Πανεπιστήμιο» (υπογράφεται από τον «Doktor W»), «Για να γνωρίσωμεν την Ιστορία του Τόπου μας», «Βεροιώτες ποιητές», λαϊκά αναγνώσματα, «Το Θείον Κήρυγμα», τουριστικά θέματα, «Σημειώματα», ταξιδιωτικά κείμενα, «Προτάσεις για την Πόλη», «Καλλιτεχνικά Νέα», κοινωνικά, ενώ το κύριο άρθρο υπογράφεται από τον Γ. Χ. Χιονίδη.

Η εφημερίδα, συμπληρώνοντας δέκα χρόνια εκδοτικής παρουσίας, σημειώνει (23 Αυγ. 1965) «Την Υπερηφάνεια του Φρουρού» για τους αγώνες δέκα ετών. Αυτήν την περίοδο εντάσσει στην ύλη της στήλες τοπικού, ειδικού και γενικού, ενδιαφέροντος, όπως «Το Ανάγνωσμά μας» (Ν. Αδαλόγλου), ιστορικά και βιογραφικά σημειώματα «Της Πόλης και Της Ζωής» (Ορ. Σιδηρόπουλος), «Σημειώματα», άρθρα κ.ά. Δημοσιεύεται επίσης, η φωτογραφία του ανάρτικου σώματος του Καπετάν Κόρακα (25 Οκτ. 1965), άρθρο για

την λεωφορειακή συγκοινωνία Βέροιας-Αθήνας (3 Ιαν. 1966), και η πανηγυρική άνοδος της ποδοσφαιρικής ομάδας της Βέροιας στην Α΄ Εθνική Κατηγορία (27 Ιουν. 1966).

Ο *Φρουρός της Ημαθίας*, εδραιώνεται πλέον, σταδιακά, στη συνείδηση της τοπικής κοινωνίας, ενδυναμώνοντας το πολιτικό στίγμα, παράλληλα με την εκδοτική του δραστηριότητα. Υποστηρίζει σταθερά το Κόμμα των Φιλελευθέρων και αναγγέλλει δριμυτευτικά την ένωση των κομμάτων του Κέντρου. Η περίοδος αυτή διασφαριστεί με τις εκλογές του 1961, τη νίκη της ΕΡΕ και τις καταγγελίες της Αντιπολίτευσης για βία και νοθεία. Σε όλη τη διάρκεια της κυκλοφορίας του παρακολουθεί από κοντά τα γεγονότα της εποχής: τις εκλογικές αναμετρήσεις του 1963 και του 1964, όπου θριαμβεύει η Ένωση Κέντρου, την κρίση των «Ιουλιανών», την «Υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ» που θεωρεί ως «συνωμοσία», την πώση των «Αποστατών» (2 Ιαν. 1967), παίρνοντας θέση κατά της απλής αναλογικής και δυναμικά υπέρ της μονοκομματικής πλειοψηφίας (9 Ιαν. 1967). Η επιβολή του στρατιωτικού καθεστώτος της 21ης Απριλίου 1967, υποχρεώνει την εφημερίδα σε μία πιο επιφυλακτική στάση: αλλάζει την αρθρογραφία της και προβάλλει δηλώσεις κι εκδηλώσεις των παραγόντων του νέου καθεστώτος. Το καλοκαίρι του 1974 αναφέρεται στα τραγικά γεγονότα στην Κύπρο και τη νέα πολιτική αλλαγή στην Ελλάδα.

Παράλληλα, με όλα τα παραπάνω, εντυπωσιάζει η θαρραλέα αρθρογραφία του πρώην διευθυντή σύνταξης Γ.Χ. Χιονίδη, ο οποίος εκτός από μάχιμος δικηγόρος, είναι πλέον και σημαντικότερη πνευματική προσωπικότητα της Βέροιας, αφού ως συγγραφέας της δίτομης *Ιστορίας της Βέροιας* (1960-1970), και άλλων ιστορικών μονογραφιών, έχει καταξιωθεί στον χώρο της ιστορικής έρευνας. Ανάμεσα στα πολυάριθμα άρθρα του που συζητήθηκαν από την τοπική κοινωνία, είναι το «Αποχαριετιστήριο στον Γ. Παπανδρέου» (4 Νοε. 1968), ο «Χαιρτισμός στους Φοιτητές» (26 Φεβρ. 1973), η «Έκπτωση

του Βασιλέως» (4 Ιουν. 1973), η «Πτώση του Δι-κτάτορος» (3 Δεκ. 1973).

Το καλοκαίρι του 1974, με τη Μεταπολίτευση, ο *Φρουρός της Ημαθίας* περνάει σε μια νέα περίοδο της έκδοσής του. Όπως είναι ευνόητο, αλλάζει η αρθρογραφία του και εν γένει η πολιτική του στάση. Έτσι, στις εκλογές του Νοεμβρίου, υποστηρίζει και πάλι τον κεντρώο χώρο, προβάλλοντας τους υποψηφίους του κόμματος Ένωση Κέντρου-Νέες Δυνάμεις. Ανάμεσά τους και ο πρώην διευθυντής σύνταξης Γ.Χ. Χιονίδης, ο οποίος εκλέγεται βουλευτής. Σε ό,τι αφορά την τοπική ειδησεογραφία, την περίοδο της «Επταετίας», προβάλλει από τις σελίδες του τον πνευματικό παλμό της Βέροιας. Στην περίοδο της Μεταπολίτευσης διανθίζει την ύλη του με τα χρονογραφήματα, τη στήλη «Η Σκοπιά Μας» με σχόλια, λαϊκό ανάγνωσμα, βιβλιοκρισίες, ποίηση, φιλολογικά σημειώματα κ.ά. Το 1978 αναγγέλλει επίσης την έκδοση δύο ακόμη εντύπων στη Βέροια, της εβδομαδιαίας προοδευτικής εφημερίδας *Αλλαγή* της Χαρούλας Ουσουλιτζόγλου, και της καθημερινής πλέον, εφ. *Λαός* του Ζήση Πατούκα.

Στο φύλλο της 1^{ης} Οκτωβρίου 1979 ανακοινώνεται ότι «λόγω βαρείας ασθένειας» του διευθυντή Χαρ. Ξανδόπουλου θα διακοπεί προσωρινά η έκδοση της εφημερίδας, η οποία ωστόσο συνεχίζει να γράφει μερικά φύλλα έως το τέλος του 1979. Το τελευταίο αρχειοθετημένο φύλλο είναι της Δευτέρας 7 Ιανουαρίου 1980.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (16 Δεκ. 1970 - 14 Δεκ. 1970), ΔΚΒΒ (Αρχείο της εφ. *Φρουρός της Ημαθίας*, δεμένο σε 10 τ. Λείπουν τα πρώτα 19 φ.).

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΟΡΑ, ΚΑΡΑΣΑΒΒΑΣ

Φτέρης, Γεώργιος

(Καρέα Ουτύλου Λακωνίας, 1891 - Αθήνα, 1967). Φιλολογικό ψευδώνυμο του δημοσιογράφου και λογοτέχνη Γεωργίου Τσιμπιδάρου. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ξεκίνησε τη δημοσιογραφική του σταδιοδρομία από την εφ. **Θάρρος* της Καλαμάτας. Συνεργάστηκε με τις εφημερίδες Αθηνών, **Ακρόπολις*, **Ελεύθερον Βήμα*, **Καιροί*, **Πατρίς*, **Ελεύθερος Τύπος*, καθώς και με την **Αμάλθεια* Σμύρνης στην οποία υπέγραφε με το ψευδώνυμο «Ανατολίτης». Στον **Βαλκανικό Ταχυδρόμο* Αθηνών του Πότη **Τσιμπιδάρου*, μεγαλύτερου αδερφού του, έγραφε χρονογραφήματα τα οποία υπέγραφε ως «Γκρέ-

κο». Επίσης, δημοσίευσε τα δημοσιογραφικά του απομνημονεύματα με τον τίτλο *30 Χρόνια Δημοσιογραφικής Ζωής* στην εφ. **Πρώτα* (1925). Το 1924-1926 εργάστηκε ως ανταποκριτής στη Ρώμη και το 1926-1933 ως ανταποκριτής του *Ελευθέρου Βήματος* στο Παρίσι, όπου παρακολούθησε όλες τις πολιτικές, πνευματικές και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις του Μεσοπολέμου. Το 1933 έγινε διευθυντής στην εφ. **Αθηναϊκά Νέα* και παρέμεινε στη θέση αυτή έως το 1939. Συνεργάστηκε με την εφ. **Βήμα*, όπου έγραφε την τακτική κυριακάτικη λογοτεχνική επιφυλλίδα, καθώς και με το εβδομαδιαίο π. **Ταχυδρόμος*.

Έγραψε ποιήματα τα οποία πρωτοδημοσιεύτηκαν στον **Νομιά* και στη συνέχεια φιλοξενήθηκαν, όπως και φιλολογικά του σχόλια, σε περιοδικά όπως: **Διάπλασις των Παιδών*, *Ο *Καλλιτέχνης*, **Νέα Εστία*, *Νεοελληνική Λογοτεχνία*, *Νέον Πνεύμα*, **Παναθήναια*, **Χαραυγή*. Από τα πεζά έργα του ξεχωρίζουν *Η θρυλική ζωή του στρατηγού Βούρβαχη* (1937) και *Πρόσποκα και Σχήματα* (1954). Τα αξιολογότερα από τα κείμενά του τα συγκέντρωσε και τα εξέδωσε μετά τον θάνατό του η γυναίκα του: *Μάνη πατρίδα μου* (1976, 1981) και *Ελληνικές Μορφές* (1979).

Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στο Παρίσι διετέλεσε γενικός γραμματέας του συλλόγου «Ελλήνων Λογίων Καλλιτεχνών». Υπήρξε μέλος του διοικητικού συμβουλίου του Εθνικού Θεάτρου, μέλος της Επιτροπής Σχολικών Βιβλίων του υπουργείου Παιδείας και ιδρυτικό και τακτικό μέλος της Εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών (1930-1967). Έβαλε τα δεμέλια για την ίδρυση της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Αρεοπόλεως με τη δωρεά του σ' αυτή των έξι χιλιάδων τόμων της βιβλιοθήκης του. Τιμήθηκε με τις «Ακαδημαϊκές Δάφνες» της Σορβόνης (1930), τον «Ταξίαρχο του Φοίνικος» (1965) και το «Χρυσούν Εύσημον της δημοσιογραφίας» (1966). Ήταν μέλος της ΕΣΗΕΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Μυτάλης - Κ. Μάγερ, *Ελληνική Δημοσιογραφία*, Αθήνα, εκδ. Διον. Πετσάλη, 1939, σ. 187-188· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 157· π. *Ταίγετος και Μανιάτες*, τ. 4 (Μάιος 1978)· *Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν*, τ. ΙΖ', Έκδοσις της Εγκυκλοπαιδικής Επιθεωρήσεως «Πίσις», Αθήνα, χ.χ., 922-923· Τ. Δ. Ψαράκης, *Εφημερίδες και Δημοσιογράφοι*, Αθήνα, Νέα Σύνορα/Α.Α. Λιβάνη, 1993, σσ. 60, 182· Εγκυκλοπαίδεια *Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα*, εκδ. Πάπυρος, τ. 60 (1994), σ. 193.

ΓΕΩΡΓΙΑ Δ. ΠΤΕΡΑΖΟΥ

Φυλακτού, Κωνσταντίνος

(Καραβάς Κερύνειας, 1846 - Λευκωσία, 1932). Εκπαιδευτικός, λόγιος και δημοσιογράφος. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του στον Καραβά και την Κερύνεια φοίτησε στην Ελληνική Σχολή Λευκωσίας. Υπήρξε ως δάσκαλος στο χωριό του Καραβάς. Τα περισσότερα χρόνια της δημιουργικής του πορείας τα έζησε στη Λευκωσία. Ασχολήθηκε κυρίως με τα γράμματα. Υπήρξε ο πρώτος διευθυντής και συντάκτης της εβδομαδιαίας πολιτικής εφημερίδας της Λευκωσίας **Ευαγόρας* το 1890, τη συνέχεια της οποίας ανέλαβε στη συνέχεια ο Νικόλαος *Καταλάνος. Το 1900 προχώρησε στην έκδοση της δικής του εβδομαδιαίας πολιτικής εφ. **Κύπριος*, που εκτυπωνόταν στη Λευκωσία. Η εφημερίδα αυτή αναμείχθηκε έντονα στο Αρχιεπισκοπικό Ζήτημα και υποστήριξε την υποψηφιότητα στον αρχιεπισκοπικό θρόνο της Κύπρου του μητροπολίτη Κερύνειας Κύριλλου Βασιλείου. Συνεργάστηκε επίσης με το λογοτεχνικό περιοδικό της Λάρνακας **Κυπριακά Χρονικά*.

Αγνός πατριώτης, αλλά και μαχητικός αρθρογράφος, που υποστήριζε τα δίκαια της πατρίδος του σδενάρα και με επιχειρήματα, υπήρξε ένα από τα ιδρυτικά μέλη του Παγκυπρίου Γυμνασίου στη Λευκωσία το 1893 και υπηρέτησε ως μέλος της Εφορείας του Γυμνασίου. Υπήρξε επίσης εκ των ιδρυτών του γνωστού και πολύ δραστήριου σωματείου της Λευκωσίας Κυπριακός Σύλλογος, του οποίου υπήρξε γραμματέας για σειρά ετών. Εξέδωσε το έργο *Ιστορία της Ιδρύσεως του Παγκυπρίου Γυμνασίου* (1921). Ήταν πολύτεκνος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 395.

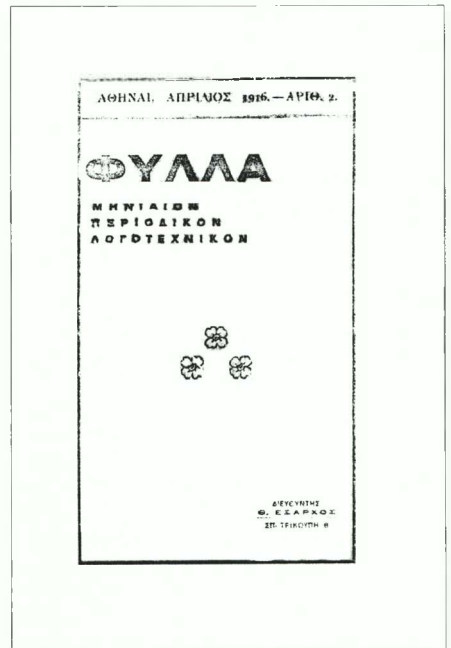
ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Φύλλα

Μηνιαίον Περιοδικόν Λογοτεχνικόν, Αθήνα, Μάρτ. 1916-1917, αρ. τχ. 1-6. Διευθυντής: Θ. *Εξαρχος. Μηνιαίο, τριάντα δύο έως σαράντα οκτώ σελίδων με συνεχή σελιδαρίθμηση (σ. 1-258), μονόστηλο, διαστάσεων 24x15 εκ. Βγήκαν 4 τχ. το 1916 (αρ. τχ. 2: Απρ· αρ. τχ. 3: Μάιος· αρ. τχ. 4: Ιούν.) και 2 τχ. το 1917 (αρ. τχ. 5: Απρ· αρ. τχ. 6: Μάιος), αν και σ' αυτά υπήρχε αναγγελία μετατροπής του σε δεκαπενθήμερο. «Τιμή τχ. Δρ. 1. Συνδρομαί προπληρωτέα: Εσωτερικού δρ. 10. Εξωτερικού δρ. 12. Τύποις: Επαμ. Ζαγκούρογλου».

Στο πρώτο τεύχος υπό τον τίτλο «Τα Φύλλα», ο Θ. Έξαρχος περιγράφει τη γένεση και τους στόχους

του περιοδικού: «Το αναφέρομε αρχή-αρχή, έτσι για να μείνη στα χρονικά της λογοτεχνίας. Η έκδοσις των *Φύλλων* απεφασίσθη όλως διόλου εξαφνικά, μέσα σ' ένα μονάχα θρόαδον, στα «Βουστάσια». Αφορμή έγινε ο κάποιος φιλολογικός οργανισμός ή σωστότερα ο οργανισμός των φιλολογούντων που φάνηκε τους τελευταίους αυτούς μήνας! Ίσως να είναι φαινομενικός, ψεύτικος. Οπωσδήποτε το ενδιαφέρον που δείχνει τώρα τελευταία ο κόσμος στη φιλολογία είναι αρκετά αξιοπαρατήρητο. [...] Προς το παρόν δε θγαίνουμε με προγράμματα επαναστατικά. Δεν υποσχόμεθα ούτε νέας σχολάς, ούτε νέα δόγματα». Ο εκδότης αποβλέπει να συγκεντρώσει εκλεκτό υλικό ώστε να ανοίγουν νέοι δρόμοι στη σκέψη και στην τέχνη, σε συνεργασία με ανθρώπους του πνεύματος όπως ήταν «η Φάλαγγα των Λεσβίων λογοτεχνών κι' άλλοι συνεργάτες που δεν είναι από εκείνους, που αγαπούν τον γλυκόν ηρεμισμό». Ως προς το γλωσσικό όργανον, ο εκδότης υποστηρίζει τη χρήση της δημοτικής γλώσσας, «Είμεθα δημοτικιστάι χωρίς όμως να αναγνωρίζουμε το σύστημα του Ψυχάρη» και καλεί τους ενδιαφερομένους να συνεργαστούν με το περιοδικό.

Η «Φύλαγγα των Λεσβίων» λογοτεχνών που επικαλείται ο Έξαρχος του έδωσε ως συνεργάτες τους Δ. Γρ. Βερναρδάκη, Β. Ελεγά, Κ. Κόντο, Μίλτο Κουντουρά, Στρατή *Μυριβήλη, Δ.Π. Πελεκίδη, Θρασο, Σταύρο, Δ. Σταύρου και Κ. Φριλίγγο, και με ένα μεταφρασμένο ποίημα του από τη συλλογή «Petites Élégies» τον Ευστράτιου Αθανασιάδη. Όλοι αυτοί συμμετείχαν με ποιήματα μόνο, πρωτότυπα ή μεταγλωττισμένα. Αλλά βέβαια δεν ήταν οι μόνοι συνεργάτες του Έξαρχου. Κοντά του και παλαιοί Σμυρνιοί από τα χρόνια που έβγαζε το π. *Νεότης στη Σμύρνη, και άλλοι όπως οι Δημοσθ. Βουτυράς, Κ. *Παλαμάς, Ρ. Φιλύρας, Αλεξιάς, Μιχαήλ *Ροδάς, Κ. Δελακοβιάς, Κ. Μισαηλίδης, Στέλιος Σεφεριάδης, Φ. Ευγένης, Θ. Νικολούδης, Γ. Στογιάννης, Δ. Ταγκόπουλος κ.ά. Ο ίδιος ο Θ. Έξαρχος, όπως πάντοτε, μεταγλωττίζει πολλούς ξένους και σχολιάζει τα λογοτεχνικά δρώμενα, αυστηρά και πικρά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ. Ιδιωτική συλλογή Λάκη Παπασιτάδη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Μ. Μιχαηλίδης, *Συμβολή στην αιολική βιβλιογραφία*, Αθήνα 1940, λγα 233, σ. 67· Κ. Μίσσιος, «Περιοδικά λόγου και τέχνης και ημερολόγια με τα οποία συνεργάστηκαν λόγιοι, λογοτέχνες κλπ της Μυτιλήνης», π. *Αιολικά Γράμματα*, τχ. 192 (Νοέ.-Δεκ. 2001), 410-419 (Φύλα.σ.α. 412-416).

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Φύλλα Τέχνης του Φραγκελίου

Αθήνα, 1927-1931, αρ. τχ. 1-12. Εκδότης-διευθυντής: Νίκος Βέλμος. Με ασταδή περιοδικότητα, είκοσι τεσσάρων έως τριάντα δύο σελίδων (το τχ. 12: διακοσίων σαράντα σελίδων), δίστηλο, διαστάσεων 28x20 εκ. Τιμή τεύχους: 25 δραχ. (αρχικά). Τυπογραφείο: Γιάννη Καρανιάσου.

Περιοδική έκδοση, παράλληλη με το *Φραγκέλιο, αφιερωμένη αποκλειστικά σε ένα θέμα κάθε φορά, κυρίως από τον χώρο της εικαστικής δημιουργίας, συναρμής με τις δραστηριότητες του Ασύλου Τέχνης. Υπεύθυνος όχι μόνο για την επιλογή των θεμάτων αλλά και για τη σύνταξη μεγάλου μέρους κάθε τεύχους ήταν ο Ν. Βέλμος, ο οποίος πρόβαλλε καλλιτέχνες που εκπροσωπούσαν τον ελληνικό «ρυθμό» και τη γνήσια λαϊκή δημιουργία. Αρχικά, φιλοδοξούσε να εκδίδεται κάθε μήνα και είχαν επιλεγεί να συμπεριληφθούν ποικίλα θέματα, όπως οι βουλγάρικες μπαλάντες, τα συνέτα του Σαίξπηρ, τα τραγούδια του Μούαρ και της Βαλμόρ, τα πεζοτράγουδα του Στρατή Δούκα, η Μαρία Μαγδαληνή του Χέμπελ κ.ά. Τελικά εξέδωσε μόνο δώδεκα τεύχη.

Το τχ. 1 περιλαμβάνει το έργο του Σαίξπηρ *Αντώνιος και Κλεοπάτρα*, σε διασκευή του Βέλμου (που εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1924) «ξαναφροντισμένη» από τον Στρατή Δούκα. Το τχ. 2 αποτελεί αφιέρωμα στον Μπετόβεν, τον συνθέτη που δαύμαζε ο Βέλμος, εκδόθηκε με αφορμή τα 100 χρόνια από τον θάνατό του και έχει χαρακτήρα λογοτεχνικό και μουσικολογικό. Το τχ. 3 αφιερώνεται στον Θεοδοκόπουλο και περιλαμβάνει σύντομη βιογραφία του ζωγράφου και δεκατρείς αναπαραγωγές σημαντικών έργων του. Σε δύο τεύχη προβάλλονται οι «Ασπυδάχτοι ζωγράφοι»: το τχ. 4 δημοσιεύει σκίτσα του Βέλμου που απεικονίζουν ανδρώπους του μόχθου και του περιθωρίου· το τχ. 6 περιλαμβάνει έργα του Στρατή Δούκα και σκίτσα του Ι. Καραλή. Στο τχ. 5 δημοσιεύονται ξυλογραφίες του Άγγελου *Θεοδωρόπουλου, και το τχ. 7 αποτελεί μία από τις πρώτες ολοκληρωμένες παρουσιάσεις του Δημ. *Γαλιάνο στο ελληνικό κοινό. Το τχ. 8 είναι αφιερωμένο στον γλύπτη Γιαν. Χαλεπά και, εκτός από φωτογραφίες έργων του, συγκεντρώνει σύντομες κρίσεις καλλιτεχνών και λογοτεχνών και εκτενέστερα άρθρα των Α. Δρίβα, Άγγ. Θεοδωρόπουλου και Γαλιάνο. Το τχ. 11 είναι αφιερωμένο στη ζωγράφο Αθηνά Ταρσούλη και στα σχέδιά της από την παλιά Αθήνα. Τέλος, ειδική περίπτωση αποτελεί το πολυσέλιδο βιβλίο υπό τον τίτλο *Παλιά Αθήνα*: εκδόθηκε το 1931 ως τχ. 12, έναν χρόνο μετά τον θάνατο του Βέλμου, με τη φροντίδα του Στρατή Δούκα και περιείχε πλούσιο εικονογραφικό υλικό.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΔΒΘ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Λογοθετίδης, «Αναζητώντας τον Νίκο Βέλο. Ο Βέλμος και τα Φύλλα Τέχνης του Φραγκελίου», π. *Επιλογές II* (2000), 27-62· Καραγιώλου (εποποιεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Β´, σ. 60-64.

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ ΓΙΑΝΝΟΥ

Φωκικά Χρονικά

Άμφισσα, Οκτ. 1970 - Μάιος 1972, περ. Α´, αρ. τχ. 1-4, και 1989 έως σήμερα [2005], περ. Β´, αρ. τχ. 1-13. Περ. Α´: Έκδοση: ΦΕΦ (Φοιτητική Ένωση Φωκίων). Υπεύθυνος ύλης: Δρόσος Κραβαρτόγιαννος. Συντακτική Επιτροπή: Νίκος Γεωργουσόπουλος, Αργύρης Λαγγουράνης, Χρήστος Μερινόπουλος, Τάκης Παυλοστάθης (αρ. τχ. 1), η ίδια με αντικατάσταση του Αργύρη Λαγγουράνη με την Ιωάννα Αλεξανδρή (αρ. τχ. 2, Μάιος 1971), η ίδια χωρίς τον Τάκη Παυλοστάθη (αρ. τχ. 3, Νοέ. 1971), η ίδια χωρίς την Ιωάννα Αλεξανδρή (αρ. τχ. 4, Μάιος 1972). Εξαμηνιαίο περιοδικό

τύποις και επταμηνιαίο ουσία, είκοσι οκτώ έως σαράντα σελίδων, με ιδιαίτερη αρίθμηση κάθε τεύχους, διστίγλα πλην ενός μονόστιγλου κειμένου (αρ. τχ. 4), διαστάσεων 24x17 εκ. Εικονογράφηση εξωφύλλων: αρ. τχ. 1 Κώστας Μοσκαχλαΐδης, αρ. τχ. 2 Γιώργος Σκυλογιάννης, αρ. τχ. 3 και 4 Δημήτρης Γέρος, Σκίτσα, τινιέτες, υποσέλιδα: οι ίδιοι και ο Γιάννης Πατίλης. Τιμή τεύχους: 20 δρχ., ετήσιες συνδρομές 40 δρχ. Υπεύθυνος τυπογραφείου: Χρήστος Αθανασίου, Αμφισσα. Περ. Β': Εκδότης διευθυντής: Δρόσος Κραβαρτόγιαννος. Ετήσια έκδοση, ο αριθμός σελίδων ποικίλλει (αναλόγως ποσότητας ύλης, 32-212 για τους απλούς τόμους, 168 για τον μόνο διπλό και 222 για τον επίσης μόνο τριπλό), με ιδιαίτερη αρίθμηση για κάθε τόμο, άρθρα μονόστιγλα, διαστάσεων 24x17 εκ. Οι τόμοι-αφιερώματα έχουν το εξωφύλλο μερικώς εικονογραφημένο και το οπισθόφυλλο μερικώς ή ολικώς, ενώ φωτογραφίες, σκίτσα ή σχεδιαγράμματα υπάρχουν σχεδόν σε όλους τους τόμους. Η τιμή των τόμων κυμαινόταν από 1000-2000 δρχ. και αργότερα από 5-10 ευρώ. Οι τ. 1-5, 9-11 τυπώθηκαν στην Αθήνα από τις εκδόσεις «Συλλογές», οι τ. 6, 7-8, 12 και 13, στο τυπογραφείο Αρχέτυπο της Αμφισσας.

Έντεκα χρόνια μετά την πρωτοποριακή όσο και σύντομη κυκλοφορία του **Δελφικού Φοίβου* μια άλλη ομάδα φοιτητών με πνευματικά ενδιαφέροντα,

αποφάσισαν την αναβίωση της αδρανούς επί δεκαετία Φοιτητικής Ενώσεως Φωκίων με κύριο στόχο την έκδοση λογοτεχνικού περιοδικού. Η τολμηρή απόφαση δεν άργησε να γίνει πράξη. Κάλεσαν τον Δρόσο Κραβαρτόγιαννο, φίλο τους και ιδρυτικό μέλος της ΦΕΦ και του ανέθεσαν την υπευθυνότητα και την επιμέλεια της ύλης. Με τα λίγα χρήματα που διέθετε το ταμείο τους κυκλοφόρησε το πρώτο τεύχος που ονομάστηκε *Φωκικά Χρονικά* στο τυπογραφείο της Αμφισσας, του Χρήστου Αθανασίου, με τη μέθοδο της κάσας. Ο υπεύθυνος ύλης κατοχύρωσε τον τίτλο και ανέλαβε τη δαπάνη των επόμενων τευχών. Κυκλοφόρησε δεύτερο, τρίτο και τέταρτο τεύχος.

Δημιουργός τους μία αξιόλογη φοιτητική συντροφιά. Άνθρωποι ώριμοι πνευματικώς, σοβαροί, συνεπείς, αυστηροί: Ιωάννα Αλεξανδρή, Χάρης Βρόντος, Νίκος Γεωργουσόπουλος, Μαίρη Γιαλέσσα, Αργύρης Λαγγουράνης, Χρήστος Μερινόπουλος, Γιώργος Σκυλογιάννης. Σχεδόν όλοι τους δημοσίευσαν πρωτότυπα και ποιοτικά κείμενά τους, Ψυχή του περιοδικού υπήρξε ο Τάκης Παυλοστάδης, πολύ καλός ποιητής και λόγιος που χάθηκε πρόωρα. Η κριτική του βιβλίου που άσκησε στην ομόθυμη στήλη των δύο πρώτων τευχών τάρραξε τα λιμνάζοντα νερά. Στρατεύτηκε και τον αντικατέστησε ο Πάνος Παπακωστόπουλος. Στα τέσσερα τεύχη που κυκλοφόρησαν σε διάστημα δύο ετών συνεργάστηκαν με ποικίλα αξιόλογα θέματα οι Γιάννης Σκαρίμπας, Θανάσης Παπαδινασόπουλος, Γιώργος Καψάλης, Δημήτρης Σταμέλος, Δρόσος Κραβαρτόγιαννος, Γιάννης Πατίλης, Κώστας Σοφιανός, Ευγενία Γερολυμάτου, Γιώργος Χαλατσάς κ.ά. Τα *Φωκικά Χρονικά* υπήρξε το περιοδικό που έγινε ο συνδετικός κρίκος μεταξύ της παλιάς και της καινούριας γενιάς του ρομελιώτικου πνεύματος.

Την Άνοιξη του 1974 ο Δρόσος Κραβαρτόγιαννος κυκλοφορεί τα *Τετράμηνια*, τετραμηνιαίο περιοδικό ποικιλίας ύλης, που καλύπτει αρκετούς τομείς της πνευματικής δραστηριότητας του β' μισού του 20^{ου} αιώνα. Παράλληλα, ζώντας ο ίδιος στον χώρο της Φωκίδας –στην πρωτεύουσά της– και βλέποντας να συσσωρεύεται πλήθος ανέκδοτου υλικού φωκικού περιεχομένου ένοιωσε την ανάγκη να φέρει στο φως το υλικό αυτό επανεκδίδοντας, μόνος του πλέον, τα *Φωκικά Χρονικά*.

Ο πρώτος τόμος γήγχε παραμονές Χριστουγέννων του 1989. Γράφει ο εκδότης στον Πρόλόγο του: «παραδίδω σήμερα στη χρήση και την κρίση του

αναγνωστικού κοινού της Φωκίδας, αλλά και κάθε ενδιαφερόμενου αναγνώστη, τον πρώτο τόμο της β' περιόδου των *Φωκικών Χρονικών*. Ο κυριότερος σκοπός της ετήσιας αυτής έκδοσης είναι η διάδοση και διάδοση του πνευματικού μόχθου—της επιστημονικής έρευνας— της σπουδάζουσας νεολαίας του φωκικού χώρου. [...] Η αύξηση των πανεπιστημίων στη χώρα μας είχε ως αποτέλεσμα την ανάδειξη νέων και φωτισμένων καθηγητών που έδωσαν—και δίνουν— κίνητρα και ευκαιρίες στους φοιτητές να επιλέξουν θέματα της πτυχιακής τους εργασίας μεσ' απ' τον χώρο της ιδιαίτερης πατρίδας καταγωγής τους. Όμως κάθε παρόμοιο πολύτιμο έργο, ελλείπει πόνων και πείρας, θάταν καταδικασμένο να μένει στο συρτάρι του φοιτητή-ερευνητή, έρμαιο της λήθης. Αυτές οι σκέψεις με οδήγησαν στην τολμηρή απόφαση να επανεκδόσω τα *Φωκικά Χρονικά* [...]. με μοναδικό κριτήριο την ποιότητα των κειμένων».

Πολλά κείμενα επιστημονικού και γενικότερου ενδιαφέροντος είδαν το φως της δημοσιότητας, όπως λχ. «Ο Νάος της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος της Αμφίσεως», της τελειόφοιτης φοιτήτριας Θεολογίας Χρυσούλας Ζουμά (τ. 1)· «Η ελαιοκαλλιέργεια στην Άμφισσα από οικονομική και ιστορική σκοπιά», πρωτότυπη εργασία του νεαρού γεωπόνου Γιάννη Θεοχαρόπουλου (τ. 2)· Μεταφράσεις-σχολιασμοί κειμένων ξένων ιστορικών και περιηγητών (τ. 2, 3, 4 και 7-8)· αφιερώματα στην αρχαιολογική έρευνα στη Φωκίδα (τ. 3 και 4)· ημερίδες στην Άμφισσα για τον Νίκο Καζαντζάκη (τ. 6) και στους Δελφούς για τον Φοίβο Δέληφ (τ. 12)· Πρακτικά Συνεδρίου Παπαλουκά στην Άμφισσα (τ. 13) και ακόμη Μνημεία Πολιτισμού, βιογραφίες επιφανών προσώπων κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ΒΒ, ΔΒΑμφ., ΕΒΕ, ΚΝΕ/ΕΙΕ, Ιδιωτική συλλογή Δρόσου και Κωνσταντίνος Κραβαρογιάννου.

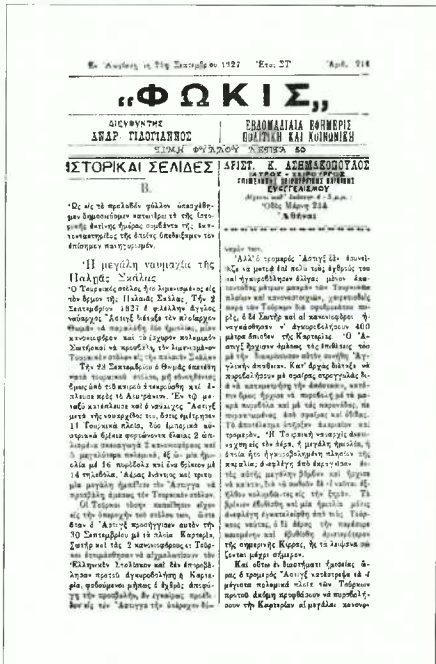
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δρόσος Κραβαρογιάννος, «Το χρονικό των *Φωκικών Χρονικών*», *Τετράμηνα*, τχ. 39-40 (Άμφισσα, Καλοκαίρι 1989), 2577-2578 του ίδιου, «Φωκικά Χρονικά-Περίοδος Β'», *Τετράμηνα*, τχ. 41-42 (Καλοκαίρι 1990), 2783 του ίδιου, «Ο περιοδικός τύπος στη Φωκίδα», *ό.π.*, σ. 2784-6 του ίδιου, «Η μεταπολεμική πολιτιστική και πνευματική πορεία της Φωκίδας», *εφ. Εν Δελφούς* (σε συνέχειες), αρ. φ. 118, 1 Ιαν. 2005, σ. 6 και αναδημοσίευση στο π. *Στερεά Ελλάς*, τχ. 427-428 (Ιαν.-Φεβρ. 2005), 8.

ΔΡΟΣΟΣ ΚΡΑΒΑΡΟΓΙΑΝΝΟΣ

Φωκικός Λαός, Άμφισσα 1949
βλ. Κορδώνης Κωνσταντίνος

Φωκίς

Εφημερίς εβδομαδιαία πολιτική κοινωνική ειδησεολογική εκκδιόμενη εν Άμφισσα. Άμφισσα. 20 Ιουν. 1921 έως σήμερα [2005], με συχνές διακοπές και πολλές αλλαγές. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Ανδρέας Γιδογιάννος. Τη διεύθυνση διατήρησε έως τις 13 Ιαν. 1951 (αρ. φ. 773), με μία ενδιάμεση αλλαγή από το φ. 62-121 (1923-1924), περίοδο κατά την οποία εφέρετο ως ιδιοκτήτης-υπεύθυνος ενώ τη διεύθυνση ανέλαμβανε ο μεγαλύτερος αδελφός του Γεώργιος Γιδογιάννος. Άλλος υπότιτλος: *Εβδομαδιαία εφημερίς πολιτική και κοινωνική* (αρ. φ. 11-598). Από τις 23 Φεβρ. έως τις 24 Ιουλ. 1930 η *Φωκίς* ενοποιείται με την εφ. **Άμφισσα* με τίτλο *Άμφισσα-Φωκίς* και με νέα αριθμηση (αρ. φ. 1-17). Επί τριετία η *Φωκίς* δεν εκκκλοφόρησε. Τον Απρ. 1937 ενοποιείται με την εφ. *Αμφισσαϊκή* με τίτλο: *Φωκίς-Αμφισσαϊκή. Εβδομαδιαία εφημερίς πολιτική κοινωνική και των ειδήσεων* και β' υπότιτλο: *Όργανον απάντων των Παρνασσιδέων και Δωριέων*, με διπλή αριθμηση ως συνέχεια του αριθμού εκάστης των δύο εφ.: αρ. φ. 599/205 - 683/289 (7 Απρ. 1937 - 31 Μαρτ. 1941). Διευθυντής: Ανδ. Γιδογιάννος - Γ.Ι. Παπαδόπουλος. Το 1941 έως το 1947 διακόπεται η έκδοση λόγω του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (Στο αρχείο του Ι. Κραβαρ-

τόγιαννου βρέθηκε μοναδικό φ. της εφ. *Φωκίς* με χρονολογία 17 Ιουλ. 1944. με φανταστικός αρ. φ. 650 και με υπότιτλο εντός παρενθέσεως: *Εφημερίς δικαστική*. Η πρώτη και μόνη σελίδα καλυπτόταν με τρίστηλο κείμενο πλειστηριασμού). Η *Φωκίς* επανεκδόθηκε την 1^η Ιαν. 1947 (αρ. φ. [684] αντί του λανθασμένου 648) με υπότιτλο: *Άκρωσ εθνικιστική εβδομαδιαία εφημερίς Φωκίδος*. Διευθυντής: Ανδρέας Γιδόγιαννος (έως το φ. 770. 27 Νοε. 1950). Από το φ. 771 (16 Δεκ. 1950) διευθυντής και συντάκτης ορίστηκε ο γαμπρός του Σπύρος Β. Τσαμτζής (ή Τζαμτζής), ενώ ο ίδιος έλαβε τιμητική θέση ως ιδρυτής-εκδότης. Υπό τη νέα διευθυνση ο υπότιτλος έγινε *Ανεξάρτητος εβδομαδιαία εφημερίς Νομού Φωκίδος*—στην ουσία μηνιαία με συχνές αποκλίσεις. Ο Σπύρος Τσαμτζής παραμένει εκδότης-διευθυντής επί 26 χρόνια (1951-1977, αρ. φ. 774-1326). Μετά την αποχώρησή του οι τίτλοι ιδιοκτήτης, εκδότης, διευθυντής πέρασαν στα μέλη της οικογένειάς του. Πρώτη κατά σειράν ιδιοκτήτρια εμφανίζεται η Ευφροσύνη Τζαμτζή, ακολουθεί ο Βασίλης Τζαμτζής, εν συνεχεία οι κληρονόμοι Σπύρου Τζαμτζή (τα προαναφερθέντα αδέρφια). Εκδότης παραμένει σταθερά ο Β. Τζαμτζής. Διευθυντής χρίζεται ο γαμπρός από την κόρη του Σ.Τ. Σταύρος Παπαδέας (1 Δεκ. 1977 - Μάιος 1979 και αρ. φ. 1327-1342). Ο υπότιτλος γίνεται *Ανεξάρτητος Εφημερίς Νομού Φωκίδος*. Η τακτική εβδομαδιαία έκδοση τηρήθηκε επί εικοσαετία. Μετά την επανέκδοση η ένδειξη «εβδομαδιαία» υπήρξε τύποις. Με την πάροδο του χρόνου έγινε δεκαήμερη, δεκαπενθήμερη, εικοσαήμερη για να καταλήξει μηνιαία. Από το φ. 945 (17 Ιαν. 1959) ο Α.Γ., προσφάτως τότε αποθανών, αναγράφεται συνεχώς ως ιδρυτής. Από το φ. 1200 (7 Δεκ. 1970) αναφέρεται κάτω απ' τον τίτλο ως έτος ιδρύσεως το 1901: και μάλιστα συνεχίζεται μέχρι και σήμερα ως υπέρτιτλος. Στη νεκρολογία του Α. Γιδόγιαννου αναφέρεται ως έτος έκδοσης της εφημερίδας το 1909 όταν εκείνος ήταν 17 ετών. Πιθανώς, ο μεγαλύτερος αδελφός του Γεώργιος Γιδόγιαννος, τυπογράφος το επάγγελμα, να είχε επιχειρήσει, κατά τη δεκαετία του 1900, έκδοση εφημερίδας με τον τίτλο *Φωκίς* και να κυκλοφόρησαν ένα ή και περισσότερα φύλλα, δείγμα των οποίων δεν έχει διασωθεί. Τη σκυτάλη θα παραλάβει ο Βασίλειος Σπ. Τζαμτζής (Ιούν. 1979 - Νοέ. 1980 και αρ. φ. 1343-1355). Τον Νοέ. 1980 διακόπτεται η κυκλοφορία της εφημερίδας επί 11 έτη. Η επανέκδοση (αρ. φ. 1356. 31 Αυγ. 1991) ήρθε στην Ευφροσύνη Σπ. Τζαμτζή ιδιοκτήτρια, εκδύτρια, διευθύντρια και συντάκτη. Ο υπότιτλος αλλάζει από το φ. 1389 (15 Οκτ. 1993) σε *Δεκαπενθήμερη ανεξάρτητος εφημερίς Νομού Φωκίδος* και αργότερα διαμορφώνεται σε δεκαπενθήμερο ανεξάρτητο δημοσιογραφικό όργανο τοπικών συμφερόντων (αρ. φ. 1480. 15 Απρ. 1999), που τον Σεπτ. 2003 γίνεται εβδομαδιαίο. Η εφ. ξεκινά ως δίσηλη, από τις 2 Αυγ. 1930 γίνεται τρίσηλη, από τις 23 Ιουλ. 1932 τετράσηλη και περιστασιακά

τετράσηλη και πεντάσηλη. Διαστάσεις: των πρώτων φ. 25x21 εκ. (ωφέλιμος χώρος 24x14 εκ.). σύνθηες μέγεθος 47x35 εκ., μέγιστο 50x35 εκ., σημερινό 42x30 εκ. Ενδεικτικά αναφέρεται η διαμόρφωση της τιμής των πρώτων 600 φ. (1921-1936): τα πρώτα 67 φ. (Ιούν. 1921 - Μάιος 1923): λεπτά 30, τα επόμενα (έως Απρ. 1932): λ. 50 και σταθεροποιούνται στη 1 δρχ. Τα τελευταία φ. (2005): 1 ευρώ.

Η *Φωκίς* των πρώτων χρόνων της έκδοσής της, έως τον Μεσοπόλεμο, τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τον Εμφύλιο περιέχει πολύτιμα στοιχεία για την ιστορία της Άμφισσας και του νομού της. Ο ιδρυτής Ανδρ. Γιδόγιαννος αγάπησε με πάθος και τίμησε το λειτουργήμα του δημοσιογράφου και την αγάπη του αυτή προσπάθησε να εμψύσησει στους απογόνους του. Η προσφορά του στην αποκατάσταση των μικρασιατών προσφύγων που ήρθαν στην Άμφισσα υπήρξε ανεκτίμητη, διαθέτοντας πολλές στήλες για τον ιερό αυτό σκοπό. Προέτρεπε συνεχώς τους συμπολίτες του σε αγαθοεργίες και εράνους δημοσιεύοντας σε πρωτοσέλιδα τα ονόματα των χορηγών με τα ποσά που δίδεταν.

Στην πολιτική τηρούσε αξιοπερίη και αμερόληπτη στάση, χωρίς να κρύβει τα φιλοβασιλικά του αισθήματα. Στον αγώνα του υπέρ του δικαίου οδηγήθηκε στα δικαστήρια και αδωώθηκε. Κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου τάχθηκε υπέρ του 5/42 Συντάγματος του Δ. Ψαρρού και πάντα εναντίον των κομμουνιστών. Μόνιμος συνεργάτης του υπήρξε ο Ξενοφών Χατζησαράντος, λόγιος, με άρθρα κοινωνικού και φιλοσοφικού περιεχομένου, ενώ ο με το ψευδώνυμο Νουνος στη στήλη «Μελέτη και Ζωή» κατέγραψε την πορεία της αγιογράφησης του Ι.Ν. της Μητροπόλεως από τον ζωγράφο και αγιογράφο Σπύρο Παπαλουκά. Οι διάδοχοι του Α. Γιδόγιαννου αγωνίστηκαν, ο καθένας με τον δικό του τρόπο, συμβάλλοντας στην πορεία της εξέλιξης της Άμφισσας και του νομού Φωκίδος, κυρίως στον τομέα του πολιτισμού.

Με τον ίδιο τίτλο είχε κυκλοφορήσει στην Άμφισσα (21 Οκτ. 1877 - 23 Ιουλ. 1878) η *Φωκίς*. *Εβδομαδιαία εφημερίς εκδιδομένη εκάστην Παρασκευήν*, της οποίας σώζονται 30 φ. Ιδρυτής και ιδιοκτήτης ήταν ο Αθανάσιος Χρ. Παπαθανασίου και υπεύθυνος ο Χρίστος Παπαϊωάννου. Στην πρώτη σελίδα του φ. 1 αναγράφονται τα εξής: «Η *Φωκίς* σκοπόν έχει εκτός της ανακινώσεως εις τους αναγνώστας αυτής πάσης περιέργου ειδήσεως και παντός συμβάντος εις τας δύο επαρχίας και αλλαχού, κυρίως την ανάπτυξιν του πολιτι-

κοι φρονήματος εν τω τόπω, την μόρφωσιν και την γνώμην, ήτις θα διέπτη τα πάντα και τούτο δια συγκροτήσεως συλλόγων και της δημοσίας συζητήσεως, επί τέλους δέλει παρακαλεί απάσας τας δημοτικές και δημοσίας αρχάς να εκτελώσι το καθήκον των θρησκευτικώς προς τιμήν αυτών και προς ευημερίαν του λαού».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΕΦΜΑ (σχεδόν πλ. σ.). Ιδιωτική συλλογή Δρόσου και Κωνσταντίνου Κραββαρτογιάννου (Αμφίσσα, από τη συλλογή Ιωάννου Δ. Κραββαρτογιάννου και του υιού του Δρόσου, με ελλείψεις, συμπεριλαμβανομένων και δύο τ. εφ. *Αμφίσσα-Φωκίας* και *Φωκίας Αμφισσάικη*).

ΠΗΓΗ: πληροφορίες από τον Γ. Ν. Κουτσοκλήνη (Αμφίσσα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δρόσος Κραββαρτογιάννος, «Γιδόγιαννος Ανδρέας Αθανασίου (1892-1959)», στον τόμο *Ιστορία της πόλεως Αμφίσσης*, τ. Β' (Συμπληρώματα), Αμφίσσα 1997, σ. 408.

ΔΡΟΣΟΣ ΚΡΑΒΒΑΡΤΟΓΙΑΝΝΟΣ

Φωνή

Εβδομαδιαία πολιτική επιθεώρησης, Κωνσταντινούπολη, 29 Ιαν. 1912, αρ. φ. 1/93 (έτ. Α'). Υπεύθυνος διευθυντής-ιδιοκτήτης: Π. Κοσμιδής. Εβδομαδιαία (Κυριακή), τετρασελίδη, πεντάστηλη, διαστάσεων 56x41 εκ. Τιμή φύλλου: 20 παράδες. Συνδρομές: 54 γρόσια για

την Κωνσταντινούπολη και τις «Επαρχίες» της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Για το «Εξωτερικόν» φράγκα 12.5. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο «Η Ανατολή» της Κωνσταντινούπολης, με τις τεχνικές προδιαγραφές που ακολουθούσαν οι εκδότες της σε όλα τα συγγενή φύλλα. Γραφεία: Στοά Συρίας, αριθμός 2, Πέραν, και στη γαλλική: Péra, Cité de Syrie, No 2.

Το μοναδικό αυτό φύλλο ακολούθησε τη δομή και την πολιτική των συγγενών του εντύπων (**Πολιτική Επιθεώρηση*, **Ισοπολιτεία*, **Ελευθεροτυπία*, *Τα *Δίκαια των Εθνών* κ.ά.), εφόσον η ονομασία μόνο άλλαξε για τα γνωστά λογοκριτικά αίτια, ενώ διατήρησε τον τρόπο και τη σκοπιμότητα της διπλής φυλλαρίθμησης, τη γλώσσα, τη δομή του εντύπου, έχοντας τους ίδιους συνεργάτες. Το κύριο άρθρο, καιριο ως αναφερόμενο στα εθνικά κόμματα και την οθωμανική βουλή, υπογράφεται από τον Γ.*Μπούσιο. Επίσης, δεν υπάρχει αλλαγή συνεργατών ή ανταποκριτών.

Για την παύση της γίνεται εκτενής λόγος, με αναφορές και στο παρελθόν των διώξεων, στη **Δράση* (αρ. φ. 1/94, 10 Φεβρ. 1912). Ωστόσο, για πρώτη φορά γίνεται δίωξη και συνάμα καταδίκη από το οθωμανικό στρατοδικείο του υπευθύνου της Π. Κοσμιδή.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. Ιδιωτική συλλογή Θ. Παλαρινού.

ΘΕΟΔΟΣΗΣ ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Φωνή

Εφημερίς Ανεξάρτητος-Κοινωνική, όργανον των απανταχού Ναυπακτιών, Ναύπακτος, 1929-1940. Ιδιοκτήτης-εκδότης: Αθανάσιος Δράκος. Διακρίνονται: τρεις εκδοτικές περιόδοι. Περ. Α': 1929-1932, αρ. φ. 1-87. Στα πρώτα 21 φύλλα υπάρχει η ένδειξη «Διευθύνεται υπό επιτροπής», ενώ στη συνέχεια διευθυντής είναι ο Αθανάσιος Δράκος. Από το φ. 45, χωρίς να αλλάξουν τα στοιχεία, αλλάζει η διάταξη αυτών στο κλισέ. Στην περ. Β', από το φ. 88 (13 Νοε. 1932), στον τίτλο προστίθεται άρθρο. *Η Φωνή*, με υπότιτλο *Εφημερίς Πολιτική και Κοινωνική-Όργανον Ναυπακτιακής Πρωτοπορείας*. Ο Αθανάσιος Δράκος καταγράφεται ως ιδιοκτήτης και ως διευθυντής ο Φώτης Γ. Μακρής και μόνο στο φ. 99 (1 Μαρτ. 1933) διευθυντής είναι ο Τάκης Κούμπιος. Η έκδοση της συνεχίζεται κανονικά έως το φ. 144 (31 Δεκ.1933) και το Ε' έτος έκδοσης, Περ. Γ': από τον Απρ. 1935, με νέα αρίθμηση, ενώ συνεχίζεται η αρίθμηση στο εκδοτικό έτος (ΣΤ') και με τον τίτλο *Η Φωνή της Ναυπακτίας* και υπότιτλο *Εφημερίς Κοινωνική-Όργανον Ναυπακτιακής Πρωτοπορείας*. Η έκδοση διακόπτεται μετά το φ.103 (13

Οκτ. 1940), προφανώς μέσα στη δίνη του πολέμου. Εβδομαδιαία, δισέλιδη / τετρασέλιδη (έως το 1933), διαστάσεων 41x29 εκ., ενώ στην περίοδο 1935-1940 εμφανίζεται συνήθως ανά δεκαπενθήμερο ή και περισσότερο, δισέλιδη, διαστάσεων 49x33 εκ. Τιμή φύλλου: 2 δρχ. το 1929 και από το φ. 25 (14 Ιουν. 1931) μειώθηκε στη 1 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: αρχικά 50 δρχ. για το εσωτερικό και 3 δολ. ΗΠΑ για το εξωτερικό και από το 1933 η του εξωτερικού μειώθηκε στα 2 δολ. Το 1935 επανακαθορίστηκε στις 40 δρχ. για το εσωτερικό και 2 δολ. για το εξωτερικό, ενώ το 1938 η ετήσια συνδρομή εσωτερικού διαμορφώθηκε στις 60 δρχ. Χαρακτηριστικό είναι ότι το 1930-1931 έχει ανταποκριτές στην Αμερική και δίνει τις διευθύνσεις τους στο Τέξας και τη Μέμφιδα για να απευθύνονται οι αναγνώστες και οι συνδρομητές. Τυπώνεται στο ιδιόκτητο τυπογραφείο-βιβλιοπωλείο του Αθανασίου Δράκου που διατηρεί όλα αυτά τα χρόνια στη Ναύπακτο.

Οι στόχοι της εφημερίδας καθορίζονται ως ο αγώνας για τα συμφέροντα, την ανάπτυξη και την πρόοδο της πόλης και της επαρχίας Ναυπάκτου. Με ενυπόγραφα κύρια άρθρα, σχεδόν σε κάθε φύλλο, ο εκδότης Αθ. Δράκος αγωνίζεται σε υψηλούς τόνους και έντονη πολιτική αντιπαράθεση με τους βουλευτές της Ναυπακτίας για μεγάλα ζητήματα και έργα υποδομής, όπως το συγκοινωνιακό δίκτυο, η ύδρευση, ο λιμένας Ναυπάκτου, τα αντιπλημμυρικά έργα στο Μόρνο και το Σκά, τα σχολικά κτίρια, η ίδρυση βιβλιοθήκης στη Ναύπακτο, τα προβλήματα των επαγγελματιοβιοτεχνών των οποίων είναι πρόεδρος.

Η πολιτική τοποθέτηση της εφημερίδας είναι σαφώς υπέρ του Γεωργίου Νόβα όταν αυτός μετέχει στην κυβέρνηση αλλά και όταν δεν μετέχει. Αντίθετα βρίσκεται σε έντονη αντιπαράθεση με τους Ι. Καναδό, Γ. Καλαντζόπουλο και Ι. Φαρμάκη, οι οποίοι κατακρίνονται για αδιαφορία και παραμέληση της επαρχίας. Μάλιστα, αντιπαράκειται με την εφημερίδα του Αργινίου *Τρχνώνης*, η οποία υποστηρίζει τους βουλευτές Καναδό και Παπαπέτρο. Αντιβενιζελική το 1929-1930, αλλά όταν ο Γ. Νόβας μετέχει στην κυβέρνηση Βενιζέλου είναι υπέρ αυτού, ενώ μετά το 1936 υπεραμύνεται των έργων και της πολιτικής της κυβέρνησης Μεταξά και της επανάστασης της 4^{ης} Αυγούστου.

Διατηρεί σταθερά τη στήλη «Χώ της επαρχίας» που καλύπτει ολόκληρη την τελευταία σελίδα, με ανταποκρίσεις από τα χωριά της Ναυπακτίας, στα οποία υπάρχει πλήρες δίκτυο ανταποκριτών. Ακόμα, μόνιμες στήλες είναι οι «Ειδήσεις του 15/μέρου» ανά δεύτερο φύλλο στα πρώτα χρόνια

ή «Επί των Ναυπακτιακών γεγονότων» το 1933, «Κρίσεις και Σχόλια», «Πενιές» με μικρές ειδήσεις της καθημερινότητας σε χιουμοριστικό ύφος που υπογράφονται από συνεργάτη της εφημερίδας με το ψευδώνυμο «Ανανίας». Συστηματικά δημοσιεύονται φιλολογικές συνεργασίες ναυπακτίων ποιητών, π.χ. Γ. Αθάνας, Ι.Δ. Ροντήρης, Φώτος Αλκής, Τάκης Σπυροπούλος, Βας-Άννης, Θάνας Αθάνας (πρόκειται για τον ίδιο τον Αθ. Δράκο που γράφει στίχους), χρονογραφήματα που υπογράφονται από τον Ι.Δ. Ροντήρη ή από συνεργάτη με το ψευδώνυμο «Ο Φιγαρώ» και «Αληθινές Ναυπακτιακές ιστορίες» ή «Αληθινές ιστορίες του χωριού» που αποτελούν πεζά λογοτεχνικά κείμενα, ωστόσο ανυπόγραφα. Καταγράφονται κοινωνικά δρώμενα, όπως αρραβώνες, γάμοι, μετακινήσεις πολιτικών ή άλλων προσώπων, πένθη, νεκρολογίες σημαντικών προσώπων από ολόκληρη την επαρχία. Δημοσιεύονται επίσης πάρα πολλές ανακοινώσεις, όπως πωλήσεις ακινήτων, ενοικιαστήρια και διαφημίσεις καταστημάτων και επαγγελματιών κατά κύριο λόγο στη Ναύπακτο, μερικές μάλιστα είναι έμμετρες ή σε ύφος χιουμοριστικό ώστε να ξαφνιάζουν τον αναγνώστη. Τέλος, δημοσιεύονται δικαστικά έγγραφα και πλειστηριασμοί του ειρηνοδίκειου Ναυπάκτου.

Κάποιες προσπάθειες επανέκδοσης της εφημερίδας έκανε ο Αθανάσιος Δράκος μετά το 1940. Το 1944 έδωσε εαυτήν στη διάθεση του ΕΛΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) σύμφωνα με δήλωση του εκδότη: «Υστερα από τετράχρονη διακοπή επανεκδίδεται η *Φωνή της Ναυπακτίας* και τίθεται στη διάθεση του Εθνικού Απελευθερωτικού Αγώνα. Ναύπαχος 2.10.1944 Αθαν. Δράκος».

Το 1952 κυκλοφόρησε πάλι ως φίλα προσκείμενη στον Γ. Νόβα με τίτλο *Φωνή της Ναυπακτίας*, υπότιτλο *Εφημερίς των Ναυπακτιακών συμφερότων*, δισέλιδη, χωρίς σταθερές διαστάσεις και περιοδικότητα έκδοσης, Σ' αυτήν την περίοδο η *Φωνή* βρίσκεται σε αντιπαράθεση με την εφ. *Ναυπακτιακή* που εκδίδει ο Κων. Ράικος στην Αθήνα. Στο φ. 23 (28 Οκτ. 1952) συσχετίζεται η έκδοσή του 1944 με αυτήν του 1952 που μόλις άρχισε. Μία ακόμα προσπάθεια ανασύστασης γίνεται το 1963 (αρ. φ. 1, 23 Νοε. 1963) με τίτλο *Η Φωνή της Ναυπακτίας*, χωρίς υπογράμμιση και με υπότιτλο *Εφημερίς Ναυπακτιακής Πρωτοπορείας*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Αττωλ/νίας, ΕΝΑΜ. ΔΒΝ (3 φ.: 1/1 Αυγ. 1952, 2/1 Σεπτ. 1952, 3/12 Σεπτ. 1952).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Θωμόπουλος, *Ο τύπος της Δυτικής Ρούμελης (1821-1940)*, Αθήνα 1959· *Ναυπακτικά*, τ. Θ', *Πρακτικά Β' συνάντησης Ναυπακτικός τύπος*, Περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτικών Μελετών, Αθήνα 1999.

ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΛΑΔΗΜΑ

Η Φωνή

Όργανον των Υπαλλήλων Υπουργείου Συγκοινωνίας, Αθήνα, 1943 - [6 Δεκ. 1943], αρ. φ. 1-[5].

Εφημερίδα όργανο της Οργάνωσης των Υπαλλήλων του υπουργείου Συγκοινωνίας που ιδρύθηκε από το Εργατικό ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) στις 16 Ιουλίου 1941. Εκδόθηκε μετά την καθολική εργατοϋπαλληλική απεργία του Σεπτεμβρίου 1943 στην οποία πρωταγωνίστησαν οι υπάλληλοι του υπουργείου Συγκοινωνίας με αιτήματα: «1) Να μη σταλούν Έλληνες εργάται εις την Γερμανία. 2) Να καταργηθούν τα Στρατοδικεία και η Ομηρία. 3) Να καταργηθούν οι μαύροι πίνακες και να μη εκτελεσθούν οι συλληφθέντες 50 εργάται δια δήθεν "σαμποτάζ" που διέπραξαν εις βάρος των Γερμανών εις την Καλλιθέαν. 4) Να διωχθή ο μαυραγοριτισμός. Και 5) να δοθούν τα μέσα να ζήσουν οι υπάλληλοι και οι εργάται». Η εφημερίδα αποτελεί την επόμενη δράση της κινητοποίησης αυτής, γεγονός που αποτυπώνεται στο άρθρο με τίτλο «Μετά την νίκην οργάνωσις και επαγρύπνησις» (αρ. φ. 2, 6 Σεπτ. 1943): «Τώρα, οπότε εσίγησαν οι νικηφόροι ιαχάι του σκληρού απεργιακού αγώνος που διεξήγαγεν ο δημοσιούπαλληλικός κόσμος, επιβάλλεται να επιχειρήσωμεν μίαν αναδρομήν εις τα αίτια που μας ηνάγκασαν να κατέλθωμεν εις την πάλην των δεκατεσσάρων ημερών, όπως επίσης και μίαν ανάλυσιν της ουσίας των οικονομικών αγώνων μέσα εις το πολιτικόν πλαίσιον των ιστορικών στιγμών που διερχόμεθα. Η απεργία μας θεδαιώσ ειχε κατά κύριον λόγον σαφή οικονομικόν χαρακτήρα. Αυτό το αντιλαμβάνεται ο καθείς. [...] Υπάρχει όμως και μία άλλη πλευρά των αγώνων που έχουν ως κίνητρον τα οικονομικά αίτια: η πολιτική πλευρά. Σήμερον, οπότε το έθνος σύσσωμον αγωνίζεται κατά του κατακτητού και των Αξονοδούλων Κυβερνητών με μίαν καθ'αυτό μεγαλειώδη αγωνιστικήν ορμήν η απεργία μας πρέπει να θεωρηθή ως μια συμβολή εις το εθνικοαπελευθερωτικόν κίνημα». Η εφημερίδα κυκλοφορούσε μόνο στην περιοχή Αθηνών-Πειραιώς, ενώ είναι άγνωστο πότε διεκοιμή την έκδοσή της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Αθ. Αναγνωστόπουλος, *Παράνομος Τύπος Κατοχής (1941-1944)*, Αθήνα 1960, σ. 100-101.

ΠΩΡΟΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Φωνή Ανεξαρτησίας

Όργανον του Κινήματος Εθνικής Ανεξαρτησίας, Croydon (Ν. Αυστραλία), Απρ. 1974-1980, αρ. φ. 1-5. Εκδότης: Επιτροπή του Κινήματος Εθνικής Ανεξαρτησίας. Με ασταθή περιοδικότητα δωδεκασέλιδη, τετράσηλη, διαστάσεων 40x25 εκ. (ταμπλόιντ) γραμμένη στην γραφομηχανή. Τιμή φύλλου: 20 σεντς. Ετήσιες συνδρομές: 5 δολ. Αυστραλίας. Γραφεία: 12 Elizabeth Street, Croydon, της Νοτίου Αυστραλίας.

Η εφημερίδα ως όργανο της αριστερής ιδεολογίας προήγαγε, γενικά, θέματα που αφορούσαν τα αδικημένα κοινωνικά στρώματα. Στράφηκε εναντίον του κατεστημένου, των συντηρητικών κυβερνήσεων της Αυστραλίας, των καπιταλιστών και των πολυεθνικών βιομηχανιών, προήγαγε τη σοσιαλιστική οικονομία, τόνισε την εξάρτηση της Αυστραλίας από τις ξένες αγορές, καταδίκασε την εξόρυξη ουρανίου, εκστράτευσε εναντίον των βιομηχανών του ορυκτού πλούτου της χώρας, και κατά της ύπαρξης των αμερικανικών βάσεων. Διατηρούσε μόνιμες στήλες για τις εργατικές κινητοποιήσεις, τις απεργίες, τους αγώνες «για προμή, για δουλειά και για δημοκρατικά δικαιώματα», στήλες για τις εργασιακές σχέσεις και τα εργατικά δικαιώματα, αλλά και σελίδες με καλλιτεχνικά και πολιτιστικά νέα. Είχε αναδημοσιεύσεις και ελάχιστες διαφημίσεις. Διατήρησε την ανωνυμία των συνεργατών της για προστασία τους.

Μετά από εξαετή κυκλοφορία έπαυσε την έκδοσή της εξαιτίας των μεγάλων οικονομικών προβλημάτων που αντιμετώπιζε.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΕΜΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Τάμης, *Η Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. 2, Victoria, Ellikon Press, 2000, σ. 101-115· Γ. Κωνσταντίνου, *Ο Ελληνικός Τύπος στους Αντίποδες, Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Φωνή Κυκλάδων και Αθηνών

Αθήνα, 1899, 1900-1902, αρ. φ. 1-68, <> - 5 Μαρτ. 1905, αρ. φ. 150/151. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Κώστας Δ. Πολύδωρος, Εβδομαδιαία, δίσηλη / τρισηλη, δύο έως οκτώ σελίδων διαστάσεων 32x23 εκ. / 34x24,5 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 8-10 δρχ., εξωτερικού 10-12 χρ. φρ. Γραφεία: Αγ. Γεωργίου 2, Παρνασσού 2, απέναντι στην παλαιά Διεύθυνση της Αστυνομίας Πινδάρου 8, απέναντι στο στρατοδικείο. Τυπογραφείο: Δ.Γ. Ευστρατίου, Πραξιτέλους 8.

Η έκδοσή της άρχισε το 1899, αλλά κατόπιν διακόπηκε για ένα εξάμηνο περίπου. Βγαίνει κανονικά

Μόνιμες στήλες: «Ποικίλα Κυκλαδικά», «Κοινωνικά», «Ποικίλα», «Ειδήσεις», «Κοινωνική κίνησις», «Χρονογραφήματα».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (10 Δεκ. 1900 - 2 Ιουν. 1902. αρ. φ. 1-68, 5 Μαρτ. 1905. αρ. φ. 150/151), ΔΒΕ (1900-1902. αρ. φ. 1-68).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 361.

ΤΑΙΝΑ ΧΙΕΤΑΛΑ

Φωνή Κυρίου / Η Φωνή του Κυρίου, 1935-6λ. Ποιήν. Μυτιλήνη, 1931-

Φωνή Νάξου-Πάρου

Όργανον των Νοτίων Κυκλάδων. Νάξος, 24 Ιαν. 1926-1932, περ. Α' και Φεβρ. 1933 - Αύγ. 1936, περ. Β', με νέα αριθμηση, σημειωνοντας και την παλιά. Ιδιοκτήτες: Ιωάννης Βλσιθίδης, δικηγόρος και Αντώνιος Χάμπας, πλοιοκτήτης (έως το 1930), Αντώνιος Χάμπας (έως το 1936). Άλλος υπότιτλος: *Εφημερίς εβδομαδιαία. Όργανον των Νοτίων Κυκλάδων* Εβδομαδιαία, δισελίδη, τρισηλίη, διαστάσεων 32x23 εκ. Τιμή φύλλου, 1 δρχ. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 50 δρχ., εξωμηνιαία 30

δρχ., ετήσια εξωτερικού 50 φρ., Αμερικής 2 δολ. Από την έκδοσή της τυπώνεται στη Νάξο στο τυπογραφείο του Π. Βυρήνη, το οποίο αγοράζουν οι νεοεμφανιζόμενοι εκδότες της. Ο Π. Βυρήνης έχει ουσιαστικά τη διεύθυνση του τυπογραφείου και στηρίζει απόλυτα τη *Φωνή*.

Ειδησιογραφική εφημερίδα, ασκούσε πολιτική κριτική και ανέδειξε όλα τα προβλήματα της Νάξου, προσφέροντας πολλά στο νησί. Σε άρθρο της τόνιζε την ανάγκη να ιδρυθεί στη Νάξο Γεωργική Σχολή. Συνεργάτες της ήταν ο δεινός φιλόλογος, γυμνασιάρχης Ζαφειρής Φραγκίσκος και ο Γεώργιος Βαρθής, ο οποίος έγραφε άρθρα γενικού ενδιαφέροντος για όλα τα προβλήματα που απασχολούσαν τους κατοίκους του νησιού, καθώς και ιστορικά σημειώματα.

Η *Φωνή Νάξου-Πάρου* δημοσίευε επίσης πλούσια φιλολογική ύλη. Ο Γιάννης Μαδιουδάκης, καθηγητής στο γυμνάσιο Νάξου, έγραφε χρονογράφημα με το ψευδώνυμο «Λξιώτης», σε γλώσσα ζωντανή και ύψος δόκιμου συγγραφέα: τα θέματά του τα αντλούσε από τη ζωή των λαϊκών τάξεων. Ποιήματα με ψευδώνυμο δημοσίευαν ο Νίκος Σφυρόρας, ο Νίκος Πρωτόπαπας (δάσκαλος), ο Ματθαίος Πρωτονοτάριος-Ραγκαβής (συμβολαιογράφος), ο γνωστός κωμειδουλλογράφος Δ. Κόκκος, καθώς και ο Λευκαδίτης καθηγητής Νίκος Αχειμάστος, που με το ψευδώνυμο «Νάγκελ» δημοσίευε τα πεζοτάραγμά του. Πολλά ακόμη φιλολογικά περιεχόμενα δημοσιεύματα καλύπτουν σημαντικό μέρος της ύλης.

Την περίοδο 1926-1930 που διηύθυναν την εφημερίδα και οι δύο εκδότες της (Βλσιθίδης, Χάμπας) η *Φωνή Νάξου-Πάρου* εμφανιζόταν ως «ανεξάρτητη». Ασχολείται ιδιαίτερα με τη ομόρφια. Σε άρθρο του Βλσιθίδη στο φ. 4 προτείνεται η εκχώριση και εκμετάλλευση των μεταλλείων του κράτους σε ιδιωτική εταιρεία. Από το 1930, όταν την ανέλαβε μόνος ο Αντ. Χάμπας, στηρίζει τους φιλελεύθερους πολιτευτές της Νάξου, ενώ τον Αύγουστο 1936 με την δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου θα αναστείλει την έκδοσή της. Λόγω του φιλελεύθερου προσανατολισμού της. Τον τελευταίο χρόνο 1935-1936 έβγαυε με Παραρτήματα με πλειστηριασμούς.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Βασ. Σφυρόρα (πλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Μ. Ματζουράνης, «Τύπος και τυπογραφία στη Νάξο», *Ναξιακών Αρχείων*, τχ. 2 (Φεβρ.-Μάρτ. 1947), 21-22 - Β. Σφυρόρας, «Ομιλία στα 60 χρόνια της εφημερίδας *Ναξιακών Μέλλων*», *ανάτυπο Ναξιακών Μέλλων 60 χρόνια*, Αθήνα 1995, σ. 40.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΛΕΒΟΓΙΑΝΝΗΣ

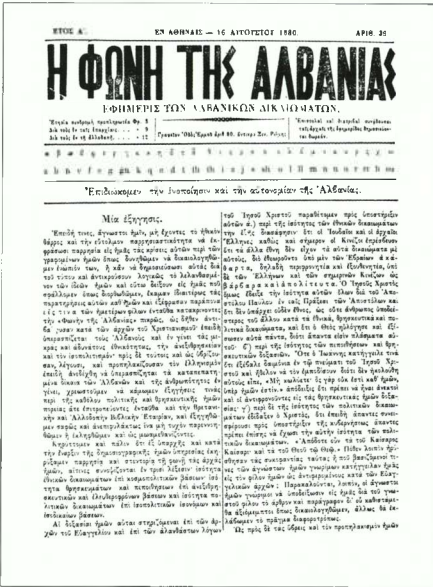
Η Φωνή της Αλβανίας

Εφημερίδα των Αλβανικών Δικαιωμάτων. Αθήνα, 29 Σεπτ. 1879 - 23 Αυγ. 1880. αρ. φ. 1-40. Ίδρυτής-εκδότης: Α.Ι. Κουλουριώτης. Μότο: «Θέλομεν την Αλβανίαν μίαν ηνωμένην και ανεξάρτητον» (αρ. φ. 1-25): «Επιδιόκομεν την ενοποίησιν και την αυτονομίαν της Αλβανίας» (αρ. φ. 26-40). Εβδομαδιαία (από το φ. 4 «Σαββατιαία»), δι-στηλη, τετρασελίδη, διαστάσεων 29x22 εκ. Συμβολές: ετήσια «προπληρωτέα εν Ελλάδι Φρ. 8, εν τη υλλοδαπή Φρ. 12» (εκτός του φ. 2, φρ. 5 και 8 αντίστοιχα), το φ. 4 «δία τους εν ταις επαρχίαις Φρ. 6», και από το φ. 5, φρ. 9. Τιμή καταχωρίσεων: «δι' έκαστον στίχον λεπτ. 40 δι' έκαστην ειδοποίησιν μέχρι των 10 στ. δηρ 3». ενώ «Επιστολαί και διατριβαί συνουδαναι ταις αρχαίς της εφημερίδος δημοσιούνται δωρεάν». Γραφείο: «εν οδώ Ερμού αριθ. 80 αντικρύ Ξενοδοχείου 'Ρώμης'».

Κατά τη διάρκεια της Ανατολικής κρίσης (1875-1878) υπήρξαν διεργασίες για συνεννόηση ανάμεσα στους Έλληνες και τους Αλβανούς. Στα σχέδια της επίσημης ελληνικής πολιτικής ήταν η δημιουργία ελληνοαλβανικού δυαδικού κράτους στο πρότυπο του αυστρουογγρικού μοντέλου. Για την υλοποίη-ξη της προσπάθειας αυτής εκδίδεται στην Αθήνα η Φωνή της Αλβανίας από τον Α.Ι. Κουλουριώτη. Ο στόχος της εφημερίδας εναρμονιζόταν πλήρως με τις προσπάθειες των ελληνικών κυβερνήσεων να έρθουν σε συνεννόηση με ορισμένους αλβανούς ηγέτες προς την κατεύθυνση της συγκρότησης μιας αυτόνομης ηγεμονίας που θα περιλάμβανε Αλβα-νία και Ήπειρο και η οποία θα συνδεόταν με το ελληνικό βασίλειο.

Η ίδρυση τον Ιούλιο 1878 του Αλβανικού Συνδέ-σμου απομάκρυνε την προοπτική μιας ελληνοαλβα-νικής συνεργασίας και φάνηκε ότι κάθε προσπάθεια για την προσέγγιση των δύο λαών ήταν ανέφικτη παρά τη συνέχιση του διαλόγου ανάμεσά τους. Από το φθινόπωρο του 1879, ο Κουλουριώτης βλέποντας ότι οι δικές του αντιλήψεις δεν συνάδουν με τις προ-τεραιότητες της ελληνικής πολιτικής διαφοροποιεί τη θέση του και την άνοιξη του 1880 η εφημερίδα του έχει ήδη απομακρυνθεί από τους αρχικούς της στόχους. Προφανώς ανάλογο περιεχόμενο με την εφ. Φωνή της Αλβανίας, αν κρίνει κανείς από τον τίτλο, έχει η τετραγλώσση (αλβανικά, ελληνικά, τουρκικά, γαλλικά) εφ. La Unione Albano-Greca (1901), που εκδίδεται στο Κάιρο.

Στο πνεύμα της ελληνο-αλβανικής συνεννόησης κινήθηκε και η διγλώσση (ελληνικά-αλβανικά) εφ. Σωτηρία / Cqirnia (15/28 Σεπτ. 1901 - 15/2 Ιαν. 1902) που εκδίδεται στις Βρυξέλλες από τον Ισμαήλ Κε-

μάλ Βέη Βλιώρα. Ο εκδότης και συντάκτης της. Ισμαήλ Κεμάλ, απόφοιτος της Ζωσιμαίας Σχολής των Ιωαννίνων, κορυφαίος αλβανός διανοούμενος, πρώην αξιωματούχος της οθωμανικής διοίκησης και μετέπειτα επικεφαλής της προσωρινής αλβανικής κυβέρνησης του Αυλώνα (1912), επιδίωκε την ανα-γνώριση των Αλβανών ως «ιδιαιτελούς έθνους» και την «σύμπραξιν Αλβανών μετά Ελλήνων και Τούρ-κων», των δύο, δηλαδή, δυνάμεων, την Οθωμανική Αυτοκρατορία και τον Ελληνισμό, που αυτός θεω-ρούσε κυρίαρχες στον χώρο των Βαλκανίων και της Εγγύς Ανατολής.

Η Φωνή διέθετε συνδρομητές στην Κωνσταντι-νούπολη και στην Αίγυπτο. Ιδιαίτερα ένθερμα εκ-φράζεται για «τους εν Αιγύπτω» διότι «άπαντες ανεξαιρέτως [...] εστάθσαν άκρως ευνοϊκοί ημίν και τους ευχαριστούμεν». Ο Ευδ. Ρ. Δίνε, «ως αρ-χαιότερος φίλος ημών» στην Αίγυπτο και ο Ιωάννης Βρετός στην Κωνσταντινούπολη είχαν αναλάβει τη διακίνηση και διανομή της.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΚΤ (φωτογραφική ανατύπω-ση: Έτος Α' : 1879 φ. 1-14, 1880 φ. 15-40). ΒΒ (μικροφίλμ). ΕΒΕ (8/79: αρ. φ. 1-7).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Α. Βρακωλόπουλος, Ιστορία του Βό-ρειου Ελληνισμού, Ήπειρος, Θεσσαλονίκη, εκδ. Κωνστα-

ντινίδη, 1992, σσ. 32, 235-231· Η.Ι. Σκουλίδας, *Οι σχέσεις Ελλήνων και Αλβανών κατά το 19^ο αιώνα: Πολιτικές επιδιώξεις και θεωρήσεις (1875-1897)*, ανέκδοτη διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 2001· Γιούλα Κουτσοπανάνου, «Ο ελληνόγλωσσος Τύπος στην Αλβανία: Πρώτη διερεύνηση στα αλβανικά και ελληνικά αρχεία και βιβλιοθήκες» στον τ. *Ο Ελληνικός Τύπος 1784 έως σήμερα. Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα, ΙΝΕ/ΕΙΕ, 2005, σ. 454-462.

ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Η Φωνή της Ανδρού

Εφημερίς εβδομαδιαία, πολιτική και των ειδήσεων. (Από το φ. 3 και η λέξη «φιλολογική» μετά το «πολιτική»). Ανδρος, 1894-1915, αρ. φ. 1-656. Στα πρώτα φύλλα δεν αναγράφεται εκδότης ή συντάκτης. Πάντως η εφημερίδα φαίνεται ότι από την αρχή ήταν ιδιοκτησία του Ιωάννου Π. Πασχάλη αλλά διευθύντης και κύριος συντάκτης στην αρχή ήταν ο αδελφός του και μετέπειτα ιστορικός της Ανδρού Δημήτριος Π. Πασχάλης. Στο φ. 84 (2 Νοε. 1896) λέγεται ότι «από τινος» ανέλαβε ο τελευταίος της διεύθυνση και σ' αυτόν πρέπει να στέλλονται οι συνδρομές. Στο φ. 95 (2 Αυγ. 1897) που κυκλοφόρησε ύστερα από πεντάμηνη διακοπή, γνωστοποιείται ότι την έκδοση ανέλαβε ο Ιωάννης Πασχάλης, ο οποίος συνέχισε μέχρι του βο-

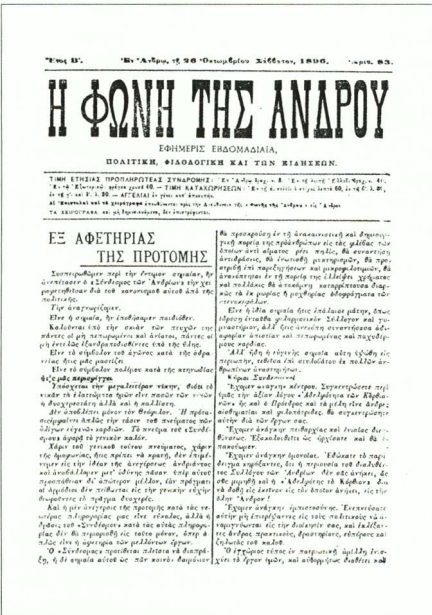
δούμενος κατά καιρούς από διάφορους έως την οριστική παύση στο 1915. Ασφαλώς ο Δημήτριος συμμετείχε στη σύνταξη όσο παρέμεινε στην Ανδρό, όμως από το 1902 διορίζεται νομαρχής, βρίσκεται μακριά και έτσι παύει η συνεργασία του. Σχεδόν πάντοτε τετρασέλιδη, είχε αρχικά διαστάσεις 33x23 εκ. «Τιμή ετησίας προπληρωτάς συνδρομής: Εν Άνδρω δραχ. ν. 8. Εν τη λοιπή Ελλάδι δραχ. ν. 10. Εν τω Εξωτερικώ φράγκα χρυσά 10. Τιμή καταχωρίσεων: Εν τη α'. σελίδι ο στίχος λεπτά 60. εν τη β'. λ. 50. εν τη γ'. και δ'. λ. 30. —Αγγελία εν γένει κατ' αποκοπήν». Η εφημερίδα διαφήμιζε στο πρώτο φύλλο της ότι «Τα δύο πρώτα φύλλα διανεμονται δωρεάν». Από την αρχή εκτυπωνόταν σε τυπογραφείο που είχε εγκαταστήσει στην Ανδρό ο Λουρέντζος Δ. Καραουλάνης, αλλ' αυτό δεν συνέχισε επί πολύ και φαίνεται ότι η εφημερίδα, τουλάχιστον από το 1897 απέκτησε δικό της τυπογραφείο στο οποίο εργάστηκαν ως τυπογράφοι ο Δημήτριος Ι. Μελάς και ο Αντώνιος Β. Βογιατζίδης (1904) που σε λίγο έβγαλε δική του εφημερίδα, *Τα Νέα της Ανδρού*. Ενίοτε τα φύλλα συνοδεύονται από δικαστικό παράρτημα. Από το τυπογραφείο της *Φωνής*, βγήκε ένα φυλλάδιο που ουσιαστικά αποτελεί ανάτυπο μιας εκκλήσεως που είχε δημοσιευθεί στην εφημερίδα.

Όσο διευθύνε την εφημερίδα ο Δημήτριος Πασχάλης το επίπεδο της ήταν αρκετά υψηλό και οι δημοσιεύσεις, τόσο η ειδησεογραφία, όσο και τα κύρια άρθρα και σχόλια που καταλαμβάναν σημαντικό χώρο, γραμμένες προσεκτικά. Αργότερα, η στάθμη αυτή δεν διατηρήθηκε και η εκτύπωση ακόμη παρουσιάζεται κακή. Αυτό συνέχισε έως το τέλος. Ο Πασχάλης δημοσίευσε στην εφημερίδα αρκετές δικές του μελέτες και μάλιστα ορισμένες που δεν είχαν την δέση τους σε μια μικρή επαρχιακή εφημερίδα, όπως την *Νομισματική της Νήσου Ανδρού*. Ακόμη δημοσίευσε μέρη της *Ιστορίας της Ανδρού* και των έργων *Θεόφιλος Καίρης* και *Πατριάρχης Ματθαίος*. Φυσικά τα περισσότερα άρθρα του για τοπικά ζητήματα, σχολιασμούς, νεκρολογίες και τα παρόμοια έμειναν ανυπόγραφα.

Πολιτικός Η Φωνή υποστήριξε τους αντιτρικουτικούς παράγοντες της Ανδρού και συγκεκριμένα τον τότε εκλεγόμενο βουλευτή Κωνσταντίνο Αργυρόπουλο, ο οποίος εν συνεχεία βόηθησε να διορισθεί ο Πασχάλης νομαρχής, ανσχόληση που τον κράτησε μακριά από την Ανδρό έως το 1920.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΚΒ (αρ. φ. 1-165 (1894-1900, και πολλά μετέπειτα μεμονωμένα φύλλα). Ιδιωτική συλλογή Δ.Ι. Πολέμη (ομοίως).

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΠΟΛΕΜΗΣ

Η Φωνή της Άνδρου

Εβδομαδιαία Εφημερίς εκδομένη εν Άνδρω. Άνδρος. 1945-1952. αρ. φ. 1-127. Διευθυντής: ο Δημήτριος Λ. Καραουλιάνης, ο οποίος συνέχισε τις τυπογραφικές εργασίες του πατέρα του Λουρέντζου, που διατηρούσε τυπογραφείο στην Άνδρο από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Άλλος υπότιτλος: *Όργανον εξυπηρετήσεως των ανδρικών συμφερόντων* (από το φ. 48). Εβδομαδιαία, δισέλιδη και συχνά υπήρχε και ένα μονόστηλο δεύτερο φύλλο, διαστάσεων 44x32 εκ. Την ελάμβαναν μόνον οι συνδρομητές. Η τυπογραφική της εμφάνιση ήταν πολύ καλή.

Δεν αποτελεί συνέχεια, ούτε έχει καμία σχέση με την παλιά φερώνυμη **Φωνή της Άνδρου*. Βγήκε σε δύσκολη εποχή, αμέσως μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τότε δεν υπήρχε άλλη ανδριώτικη εφημερίδα —ο **Ανδριώτης*, που άλλωστε τυπωνόταν στον Πειραιά, αλλά κυκλοφορούσε πρωτίστως στην Άνδρο επανεμφανίστηκε μόνο το 1947. Η εκδοτική προσπάθεια ήταν του Καραουλιάνη, αλλά ο κύριος συνεργάτης του και ουσιαστικός συντάκτης στάθηκε ο δικηγόρος Αντώνιος Αρ. Καρυστινιάκης. Αυτός έγραφε όλα σχεδόν τα ανυπόγραφα άρθρα και σχόλια. Εν τούτοις, το όνομά του πουθενά δεν εμφανίζεται. Άλλοι τακτικοί συνεργάτες της εφημερίδας ήταν ο συγγραφέας και καθηγητής των τεχνικών του Γυμνασίου Κυριάκος Βαρδακώστας που υπέγραφε τα χρονολογήματα ως «Ο Κορς της Πλατείας» και ο Αντώνης Σταματίου.

Πολιτικός η εφημερίδα παρέμενε αδέσμευτη και απέφευγε να υποστηρίξει ανοικτά τουλάχιστον, οποιονδήποτε υποψήφιο, αν και γενικότερα ήταν ο εκφραστής της κοινής γνώμης του νησιού που στη μεγάλη πλειονότητα ανήκε στην αντιβενιζελική παράταξη.

Η ύλη της *Φωνής* παρουσιάζει αρκετή ποικιλία. Όπως είναι φυσικό, τα ναυτικά θέματα απασχολούν τη σύνταξη συχνά και σχεδόν σε κάθε φύλλο, κάποτε και σε συνέχειες, δημοσιεύεται κάποιον παλιό ανδριώτικο έγγραφο, με σύντομο σχολιασμό από τον συλλέκτη και ιστοριοδίρη Ευάγγελο Δερτούζο, τον μετέπειτα δήμαρχο της Άνδρου. Μερικές από αυτές τις δημοσιεύσεις, όπως «Η ιστορία του Δήμου Ανδριών» σε πολλές συνέχειες και η έκδοση των στοιχείων του μοναστηριακού κώδικα της Αγίας Ειρήνης, διατηρούν πάντοτε τη χρησιμότητά τους. Κοινωνικές ειδήσεις, όπως αγγελίες γάμων, νεκρολογίες (συνήθως συνοδεύονται με φωτογραφία) και τα παρόμοια, βρίσκονται σε κάθε φύλλο. Δύο εκτενή δημοσιεύματα της εφημερίδας, η μακρά νεκρολογία του Φαίδωνος Κουκουλέ για τον Δημήτριο Π.

Πασχάλη και η εξιστόρηση του τελευταίου έτους του Πολέμου από τον Βαρδακώστα, ανατυπώθηκαν συγχρόνως και σε φυλλάδια.

Η εμφάνιση της *Φωνής* υπήρξε η τελευταία προσπάθεια για βιώσιμη εφημερίδα στην Άνδρο και από κάθε πλευρά πρέπει να θεωρηθεί επιτυχημένη. Είναι κρίμα που δεν κατάφερε να επιζήσει περισσότερο. Οι προϋποθέσεις υπήρχαν, αλλά όπως συμβαίνει συχνότατα, οι πρώτοι ενθουσιασμοί δεν διατηρούνται. Ως προς την *Φωνή*, κράτησαν επτά χρόνια.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΚΒ (πλ. σ.) Ιδιωτική συλλογή Δ.Ι. Πολέμη.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΠΟΛΕΜΗΣ

Φωνή της Αχαΐας, 1968-1986

βλ. *Φωνή του Αγίου*, Αίγιο, 1936-1968

Η Φωνή της Βισαλτίας

Νιγρίτα, 1968 έως σήμερα [Δεκ. 2005], αρ. φ. 1-1927. Εκδότης: Νικόλαος Τριαντάφυλλου, δημοσιογράφος, Διευθυντής: Απόστολος Βαγενάς, δικηγόρος, τέως δήμαρχος Νιγρίτας, για πολλά χρόνια. Υπεύθυνος συντάξεως: Ν. Τριαντάφυλλου, ο οποίος είχε και τη φροντίδα της έκδοσης, Εβδομαδιαίο (αρχικά Κυριακή, αργότερα Σάββατο), δισέλιδη, έπειτα τετρασέλιδη και σήμερα οκτασέλιδη, κατά αραιά διαστήματα δωδεκασέλιδη, επτάστηλη. Ετήσιες συνδρομές: 70 δραχ. Τυπωνόταν στο ιδιόκτητο τυπογραφείο του εκδότη.

Γενικά η διάταξη της ύλης παρουσιάζει κάποια χαλαρότητα, ενώ τα πρωτοσέλιδα αφιερώνονται κυρίως σε τοπικά θέματα, τα εσωτερικά περιορίζονται σε μονόστηλο γενικού ενδιαφέροντος. Στην τέταρτη και πέμπτη εξάλλου σελίδα καταχωρίζονται διαφημίσεις, στην έκτη κυρίως κείμενα που αφορούν τοπικά θέματα, ενώ στην έβδομη ποικίλες αγγελίες.

Το γλωσσικό όργανο της εφημερίδας είναι η δημοτική, απαλλαγμένη από ακρότητες. Οι στόχοι εξάλλου του εντύπου είναι η επισήμανση των τοπικών προβλημάτων και η καταβολή κάθε προσπάθειας για την επίλυση των προβλημάτων αυτών. Η θεματική της αφορά κυρίως τα προβλήματα των κατοίκων της περιοχής που συνδέονται με την οικονομική ανάπτυξη του τόπου, ενώ η πολιτική της αποσκοπεί μακριά από κομματικές επιρροές, με πορεία σε εντελώς αδέσμευτη γραμμή, στο να βελτιώσει την οικονομική κατάσταση των κατοίκων από τη μία μεριά και από την άλλη να βοηθήσει στην άνοδο του πολιτιστικού και πνευματικού επιπέδου του λαού της επαρχίας Βισαλτίας. Πάντως η εφημερίδα ασκεί

ντοές, όμως, ίδρυσε μαζί με τον αδελφό του, Σωτήριο Κοντοεΐ, ιδιόκτητο τυπογραφείο στην οδ. Καρόλου 18. Τυπώνεται στο τυπογραφείο του Παντ. Μουσχούρη, οδ. Γερανίου 7, Αθήνα. Γραφεία : οδ. Νικητάρα 8-10.

Η αρχαιότερη εν ζωή αρκαδική εφημερίδα. Σκοπός της ήταν να βοηθήσει στην επίλυση ζωτικών προβλημάτων και την προβολή των τοπικών θεμάτων της παρ'αμελημένης αυτής γεωγραφικής περιοχής της Ελλάδας, τη Γορτυνία. Μέσα από τις στήλες της γίνονταν μεγάλη προβολή αυτών των ζητημάτων, για τα οποία είχε προηγουμένως και αυτοποσώπως πληροφορηθεί. Η Φωνή της Γορτυνίας καθιερώθηκε ως το ανάγνωσμα των χωριών της γορτυνιακής επαρχίας. Όπως οι ξενιτεμένοι περίμεναν γράμμαμα από τους δικούς τους, έτσι και οι ξώμαχοι της υπαίθρου την ανέμεναν για να διαβάσουν τα γορτυνιακά νέα αλλά και τι έγραφε για το χωριό τους. Μεγάλη ήταν η συμβολή της και στη σύσταση και λειτουργία

γία γορτυνιακών συλλόγων. Όταν, μάλιστα, χρειάζονταν, τους παρότρυνε να ομοιοθήσουν, διορθώνοντας καταστάσεις ενώ επιβράβευε κάθε δετική προσπάθεια για τον σύλλογο και την προσφορά του στο χωριό των μελών του.

Εφημερίδα αυστηρά ειδησεογραφική, παρουσιάζει τα γεγονότα, και τις δραστηριότητες από τη ζωή και δράση των απανταχού Γορτυνίων. Γραμμένη σε απλή καθαρεύουσα κατά τις πρώτες δεκαετίες της έκδοσής της, με σεβασμό στη δημοσιογραφική δεοντολογία, χωρίς ακρότητες στις εκφράσεις της, δημοσίευε περιορισμένο αριθμό φωτογραφιών, ενώ καταχωρούσε πολλές διαφημίσεις στις εσωτερικές της σελίδες. Ο εκδότης της, πιστός στα πατροπαράδοτα ήθη και έθιμα, παρακολούθουσε με συνέπεια τα τεκταινόμενα στον χώρο στον οποίο καλείτο να υπηρετήσει. Η εφημερίδα του γνώρισε λαμπρή εξέλιξη και οι τιμητικές διακρίσεις ακολουδούσαν η μία την άλλη. Ο Κοντοεΐ ευτύχησε να δει το δημιούργημά του να έχει συνέχεια πέρα της συνταξιοδότησής του και ως το βαθύ γήρας, αφού από το 1984 η έκδοσή του περνά στα χέρια του γαμπρού του Στέλιου Παπαχρήστου και της κόρης του Άννας Παρ. Κοντοεΐ-Παπαχρήστου, που εμφανίζονται ως συνεκδότες και συνιδιοκτήτες, και σήμερα της εγγονής του Δήμητρας.

Οι συνεργάτες και οι ανταποκριτές της είναι πολλοί. Εκεί και μέσα από την ήπια αλλά ακριβοδικαιη πένα των εκδοτών της καθένας από τους ενεργούς συμπολίτες της Γορτυνίας παίρνει τη θέση που του αξίζει στα κοινωνικά δρώμενα. Βασικός συνεργάτης και συνιδρυτής υπήρξε ο Άγγελος Ηλιόπουλος, ιδρυτής και ιδιοκτήτης αργότερα (1971) της αξιολογότατης εφ. *Νέα της Μεγαλοπόλεως* που κι αυτή ακόμα κυκλοφορεί.

Μέλος της Ενώσεως Δημοσιογράφων Ιδιοκτητών Περιοδικού Τύπου, η εφημερίδα γνώρισε στιγμές δόξας χωρίς να αλλάξει το ύψος, το ήθος και τον προσανατολισμό του ιδρυτή της. Κυκλοφορεί σε περισσότερα από 4000 αντίτυπα. Υπήρξε φυτώριο νέων δημοσιογράφων, ακομμάτιστη με προσανατολισμό καθαρώς πατριωτικό, ημερολόγιο πραγματικό των γορτυνιακών και αρκαδικών δρώμενων. Στις 6-7 χιλιάδες σελίδες της πολυετούς έκδοσής της αποτυπώνεται η ιστορία της ενδοχώρας της μοραϊτικής γης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΡ. ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Φωνή της Ελλάδος

Όργανο του Εθνικού Δημοκρατικού Ελληνικού Συνδέσμου-ΕΔΕΣ Βορ. Ελλάδος. Θεσσαλονίκη, Φεβρ. 1944-⟨;⟩. Υπεύθυνος Τύπου του ΕΔΕΣ ήταν ο δικηγόρος Σταύρος Πάσχος, με βοηθούς δύο αξιωματικούς, τον Εμ. Παπαδάκη και τον Ιδομ. Μανωλιάδη, και τον τότε φοιτητή και αργότερα δικηγόρο του Πολυγύρου Χρ. Φυργάδη. Κάτω από τον τίτλο, στις δύο πλευρές του υπότιτλου αναγράφονται (αρ. φ. 3, 11 Απρ. 1944), αριστερά, οι στίχοι του Σολωμού: «Αν μισώντας ανάμεσού τους / δεν τους πρέπει λευτεριά», και δεξιά του Ρήγα: «Ο Νόμος νάναι ο πρώτος και μόνος οδηγός γιατί η αναρχία ομοιάζει τη σκλαδιά». Εκδόθηκαν 15 φύλλα αριθμημένα και ένα χωρίς αριθμηση. Εβδομαδιαία, χωρίς πάντα τακτική περιοδικότητα* εκδόθηκαν δύο φ. τον Απρίλιο (τα φ. 3 και 4) και τρία τον Μάιο (το φ. 5, 20 Μαΐου 1944), τα φ. 12 (8 Οκτ. 1944), 13 (15 Οκτ. 1944), 14 (26 Οκτ. 1944, τελευταίο της κατοχικής περιόδου). Αρχικά δισέλιδα, μικρού σχήματος (Α2), τυπωμένα με εντυπωσιακή πυκνότητα. Από το φ. 11 έγιναν τετρασέλιδα, δισέλιδα ή τρισέλιδα, μεγαλύτερου σχήματος (Α3). Ορισμένα φύλλα εκτυπώθηκαν στο τυπογραφείο του «Ερμή», στην οδ. Ίωνος Δραγούμη, με τυπογράφο τον Π. Παπαγεωργιάδη.

Στόχος της εφημερίδας ήταν να επισημαίνονται τα ψεύδη τόσο των φιλογερμανικών όσο και των αριστερών εφημερίδων και να διαιρησιεύεται ο λαός που έμενε απληροφόρητος ή παραπληροφορημένος. Έτσι παροδείγματος χάρη παρατίθεται η επιστολή του Ναπολέοντα Ζέρβα με την απάντησή του στην πρόσκληση να πάρει μέρος στην ΠΕΕΑ (Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης), την οποία, σύμφωνα με τον τίτλο, παρομοιάζει με νέα μορφή του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ/ Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο – Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (αρ. φ. 3) ή σχολιάζεται η απόφαση του Συνεδρίου του Λιδάνου και παρατίθεται αντίγραφο του Συμφώνου του Πετριτσίου (Ιούλ. 1944) ανάμεσα στα κομμουνιστικά κόμματα της Ελλάδας και της Βουλγαρίας (αρ. φ. 5).

Σε κύριο άρθρο με τίτλο «Έλληνες εις τας θέσεις σας, με το όπλο στο χέρι. Αναμένετε το σύνθημα για τη λευτεριά» που αναφερόταν στην επικείμενη επέτειο της κηρύξεως του ελληνοϊταλικού πολέμου, γινόταν αναφορά στην ηρωική αναμέτρηση στα βουνά της Ηπείρου και κατέληγε με την έκκληση να πυκνώσουν οι γραμμές των εθνικών τάξεων για να είναι έτοιμοι για την απολύτρωση και εκδίκαση (αρ. φ. 12). Ανάλογο σκληρό ήταν εντέλει και το κύριο άρθρο του φ. 13, με τίτλο «Βαρός θα πέση ο πέλεκυς επί των αυτοδικούντων», αν και τόνιζε την ανάγκη

να συμμορφώνονται στην κυβερνητική εντολή για αυτοσυγκράτηση και αποφυγή αυτοδικίας εναντίον της ζωής και της ξένης περιουσίας, παρουσιάσε ως κορυφαίο θέμα το «Πάνθεον εγκληματιών του Ελληνικού λαού – Τσεκούρι» και αναφερόταν σε οικογένεια της Θεσσαλονίκης που συνεργάστηκε με τους Γερμανούς και υποδείκνυε τουλάχιστον εκδίκαση και «τσεκούρι», δηλαδή την αυτοδικία.

Οι πληροφορίες για τα έκδοτικά της εφημερίδας προέρχονται κυρίως από τις προφορικές αναμνήσεις των πρωτεργατών της έκδοσης, σε συνέντευξη με τον συντάκτη. Ο Χρ. Φυργάδης θυμόταν τα εξής: «Ανέλαβα με μία ομάδα φίλων μου να δγάλλωμε την εφημερίδα. Παρακολουθούσαμε τις άλλες εφημερίδες, ακούγαμε το ραδιόφωνο και απαντούσαμε στις ψευτιές που έγραφαν οι Γερμανοί. Ήθελαμε να ενημερώνουμε τον σκλαβωμένο κόσμο και να αποκαλύψουμε τα σχέδια των Γερμανών και του ΕΑΜ. Βγάλαμε 15 φύλλα που διασώθηκαν. Μόνο αυτά έμειναν». Για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες τυπώνονταν η *Φωνή του Λαού* διηγείται τα ακόλουθα ο Π. Παπαγεωργιάδης: «Αγωνιστήκαμε όλοι, παλέψαμε, κινδυνώσαμε κάναμε αυτό που μπορούσαμε. Έδωσα κρυφά δύο “κάσες” με στοιχεία και στοιχειοθετούσαν την εφημερίδα σε ένα πατάρι κάπου στα “Λαδάδικα”. Ήταν για τον ΕΔΕΣ. Την έγραφαν ο τραπεζικός Μανώλης Παπαδάκης, ο ταγματάρχης Ιδομνένης Μανωλιάδης και ο φοιτητής Φυργάδης. Ήταν και ο Μητρωτσής από τον Πολύγυρο και ο δικηγόρος Σταύρος Πάσχος. Μου την έφεραν στο τυπογραφείο τυλιγμένη σε κουτιά και τη τύπωνα μετά μόνος στο μαγαζί μου. Επιδιώκαμε να τυπώνουμε έντυπα για τους Γερμανούς για να μη μας υποψιαστεί κανείς και καμιά φορά τύπωνα την εφημερίδα ενώ έξω στο πεζοδρόμιο φρουρούσε το τυπογραφείο κάποιος Γερμανός στρατιώτης που νόμιζε ότι τύπωνα δικές τους παραγγελίες. Εύρισκε το χαρτί και περιμένα την ευκαιρία. Σταματούσα το τύπωνμα των νόμιμων εντύπων και έβαζα τα παράνομα. Την εφημερίδα, προκρηύξεις, ό,τι έπρεπε. Έτσι γινόταν η δουλειά. Όμως κάποτε μας κατάλαβαν. Ήρθε το ΕΑΜ και μου διέλυσε το μαγαζί. Ύστερα ήρθαν οι δικοί μας, ο στρατός και αποτελείωσαν την καταστροφή γιατί μας πέρασαν για κομμουνιστές. Υποφέραμε. Δεν μίλησα ούτε όταν τύπωνα για τον ΕΔΕΣ, ούτε όταν με κυνήγησε η ελληνική κυβέρνηση. Δεν μίλησα ακόμη και στην οικογένειά μου. Τι να πω; Έκανα το καθήκον μου για την πατρίδα και δεν μετάνιωσα.»

την έχει έως σήμερα (με εξαίρεση τα φ. 1684-1921, οπότε την ανέλαβε η Ευδοκία Ιατρού). Από το φ. 1922 (1 Ιαν. 1985) αρχίζει η «περίοδος Ε'», η οποία παύει να αναγράφεται από το φ. 2450 (29 Φεβρ. 1996). Ως ιδιοκτήτες αναγράφονται διαδοχικά οι Ε.Γ. Ιατρού και υιός (αρ. φ. 1662-1672), Ε.Γ. Ιατρού - Π.Γ. Ιατρού (αρ. φ. 1673-1767), Ευδοκία και Στέργιος Ιατρού (αρ. φ. 1768-2316) και μόνος του ο Στέργιος (αρ. φ. 2317 έως σήμερα). Άλλοι υπότιτλοι: *Εβδομαδιαία Εθνική Πολιτική Εφημερίς* (αρ. φ. 49<;>127)· *Εβδομαδιαία Εθνική Πολιτική Ανεξάρτητος Εφημερίς* (αρ. φ. 128-1661)· *Εβδομαδιαία Ανεξάρτητη Πολιτική Εφημερίδα Καστορίας* (αρ. φ. 1662 έως σήμερα), *Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη* (αρ. φ. 1-12), *δισέλιδη και περιστασιακά τετρασέλιδη* (αρ. φ. 13-516) / *τετρασέλιδη* (αρ. φ. 517-2153) / *οκτασέλιδη έως δεκαεξασέλιδη* (αρ. φ. 2154 έως σήμερα), *πεντάστυχη* (αρ. φ. 1-117, 253-425, 517-999, 2154 κ.ε.) / *εξάστυχη* (αρ. φ. 118-185, 252, 426-516, 1000-2153) / *επτάστυχη* (αρ. φ. 186-251), *διαστάσεων 40-43x29 εκ.* (με συχνές αυξομειώσεις) / *35x25 εκ.* (αρ. φ. 2154 έως σήμερα). Αρχικά τυπωνόταν στα τυπογραφεία των Ι. Βουίτση (αρ. φ. 1-117) και Π. Ηλιάδη - Χρ. Γκυλιούρη (αρ. φ. 118-226) με διακριστική τον Ι. Βουίτση, κατόπιν στο τυπογραφείο του Κ. Δούκη (αρ. φ. 288-449) και στη συνέχεια σε ιδιότητα τυπογραφεία. Υπεύθυνοι τυπογραφείου: Χρήστος Παπανδρέου (αρ. φ. 52-105), Δ. Χατζηγεωργίου (αρ. φ. 118-155), Γεώργιος Τσόγκας (αρ. φ. 1067-1071, 1097-1216, 1261-1319), Νίκος Κωνσταντέλιος (αρ. φ. 1217-1260), Ευδοκία Ιατρού (αρ. φ. 1320-1347). Από το φ. 1348 η εκτύπωση μεταφέρθηκε στη Λάρισα με υπεύθυνους τυπογραφείου διαδοχικά τους Ν. Κωνσταντέλια (αρ. φ. 1348-1356 - με αναφερόμενη διεύθυνση τυπογραφείου στην Καστοριά, αρ. φ. 1373-1374), Δ. Ζορμπά (αρ. φ. 1357-1372) και Δ. Τουρφεξή (αρ. φ. 1375-1683), και στη συνέχεια στην Έδεσσα με υπεύθυνο τυπογραφείου τον Σ.Ε. Βαγουρδή (αρ. φ. 1684-2153). Από το φ. 2154 (23 Νοε. 1989) το σχήμα της μικραίνει και τυπώνεται πλέον στην Καστοριά, στο τυπογραφείο του Κ. Δούκη με υπεύθυνη την Ελένη Δούκη.

Η έκδοση συνεχίστηκε για λίγες μέρες μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή κληρονόμων Χρ. Φυργιάδη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαν. Κανδυλάκης, *Ο Μυστικός Τύπος της Εθνικής Ανστασισεως στη Βόρεια Ελλάδα*, Θεσσαλονίκη (υπό εκτύπωση).

ΜΑΝΔΑΦΕ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Φωνή της Καστορίας

Εβδομαδιαία Εθνική Εφημερίς, Καστορία, Αύγ. 1945 έως σήμερα [2005], αρ. φ. 1/26<;> κ.ε. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Περικλής Ηλιάδης, βουλευτής. Υπεύθυνοι σύνταξης: Ιωάννης Π. Ηλιάδης (αρ. φ. 6-17<;>), Κοσμάς Κουφιδάκης (αρ. φ. 18<;>-21), Περικλής Ηλιάδης (αρ. φ. 22 κ.ε.), Γεώργιος Π. Ιατρού (αρ. φ. 392-425), Χρ. Σκύβαλος (αρ. φ. 1067-1079), Ευδοκία Γ. Ιατρού (αρ. φ. 1165-1198). Ο Γεώργιος Ιατρού αναλαμβάνει από το φ. 833 (29 Ιουλ. 1962) ως υπεύθυνος συνδιευθυντής και διαχειριστής και από το φ. 941 (18 Οκτ. 1964, οπότε αναγράφεται «περίοδος Β'») ως διευθυντής. Από το φ. 1255 (14 Μαρτ. 1971) αρχίζει η «περίοδος Γ'» και ο Ηλιάδης παύει να αναγράφεται ως ιδρυτής-ιδιοκτήτης. Από το φ. 1662 (14 Ιουλ. 1979) αναγράφεται «περίοδος Δ'» και τη διεύθυνση αναλαμβάνει ο Στέργιος Γ. Ιατρού, ο οποίος

Είναι η πρώτη εφημερίδα «εθνικών αρχών» που εκδόθηκε στην Καστορία μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Συνεχίζει να κυκλοφορεί από τον Αύγουστο 1945 έως σήμερα χωρίς διακοπή, συγκαταλεγόμενη μεταξύ των μακροβιότερων επαρχιακών εντύπων της χώρας.

Μετά τον έντονο αντικομμουνιστικό της χαρακτήρα την περίοδο του Εμφυλίου, ακολούθησε τον συνηθισμένο συνδυασμό της τρέχουσας τοπικής ειδησεογραφίας με άρθρα γενικού ενδιαφέροντος και με ιστορικολαογραφικά κείμενα με θέμα την Καστορία και την περιοχή της. Τα τελευταία όμως με μικρότερη βαρύτητα σε σχέση με τους κύριους εκδοτικούς της αντιπάλους, τις εφ. **Ορεστιάς*

(1946-1956) και **Νέα Καστοριά* (1956 κ.ε.). Η κύρια πηγή εσόδων της εφημερίδας ήταν οι συνδρομές των αποδήμων Καστοριανών, που εξασφαλιζόταν με αλληπάλληλα ταξίδια του εκδότη Γεωργίου Ιατρού από το 1965 σε Αμερική και Καναδά, Γερμανία και Γαλλία, ακόμη και στην Αυστραλία, παράδοση την οποία συνέχισε για ένα διάστημα και ο γιος του Στέργιος που τον διαδέχθηκε.

Στα τέλη του 1989 η εκτύπωση της εφημερίδας, που από το 1973 γινόταν στη Λάρισα και κατοπιν στην Έδεσσα, επανήλθε στην Καστοριά με ταυτόχρονη διαφοροποίηση της εμφάνισής της: μείωση των διαστάσεων στο μισό, διπλασιασμό των σελίδων και υιοθέτηση της εκτύπωσης offset. Η παράλληλη πτώση της ποιότητας στη νέα της περίοδο σηματοδοτείται από την κάλυψη της μεγαλύτερης έκτασης της από διαφημίσεις, αγγελίες κ.ά. εις βάρος των πρωτότυπων άρθρων, σε συνδυασμό με το διεκπεραιωτικό στήσιμο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΔΒΚαστ, ΔΒΚοζ, Αρχείο Φωνής της Καστοριάς, Ιδιωτική συλλογή Γιώργου Γκολομπία, Θεσσαλονίκη.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΚΟΛΟΜΠΙΑΣ

Φωνή της Κύπρου

Εφημερίς εκδιδόμενη καθ' εβδομάδα, Λευκωσία, 24 Ιαν./5 Φεβρ. 1887 - 25 Οκτ. 1952, αρ. φ. 1(230) - 3721. Εκδότης συντάκτης: Γεώργιος *Νικόπουλος, βοηθός του Θεμ. *Θεοχαρίδη, τον οποίο διαδέχθηκε, μετά τον θάνατό του το 1886. Ιδιοκτησία: Μαρία Θεμ. Θεοχαρίδη. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τετράστηλη και αργότερα εξάστηλη, διαστάσεων αρχικά 38x27 εκ., αργότερα 41x29 εκ. και 45x31 εκ. και μετέπειτα 54x37 εκ. Ετήσιες συνδρομές: 12 σελίνια για τις πόλεις, 10 σελίνια για τα χωριά και 20 φράγκα για το εξωτερικό. Από τις 24 Φεβρ. 1887 τυπωνόταν στο ιδιόκτητο τυπογραφείο του Γ. Νικόπουλου στη Λευκωσία.

Πρωτοεμφανίστηκε στη Λάρνακα ως **Στασίνας* (1882-1884), με ιδρυτή τον Θεμ. Θεοχαρίδη, και στη συνέχεια ως *Στασίνας ή Φωνή της Κύπρου* (1884-1887). Η νέα φάση της ζωής της στη Λευκωσία αρχίζει με νέα αρίθμηση, ενώ συνεχίζεται σε παρένθεση η παλαιά. Στο πρώτο φύλλο της νέας περιόδου δημοσιεύεται σημείωμα του Γεωργίου Νικόπουλου: «Η *Φωνή της Κύπρου* απωλέσασα προ ολίγων μηνών τον συντάκτην αυτής εδέησεν όπως διακοπή η έκδοσίς της επί τινα καιρόν. Τη προτροπή δε πολλών αξιοτίμων κυρίων ου μόνον αλλά και τη υστάτη του μακαρίτου περακλήσει, όπως το φύλλον αυτού διατηρηθή, απεφασίσαμεν μεθ' όσας και αν

υποστώμεν δυσχερείας και διαπάνας να εξακολουθήσωμεν το επίμοχθον τούτο έργον, εν και μόνον αντικείμενον έχοντες εν τη διανοία και τη καρδία ημών, το αληθές της προσφιλεστάτης πατρίδος Κύπρου συμφέρον».

Πλούσια σε ειδησεογραφία και αρθρογραφία, εξελίχθηκε σταδιακά σε μία από τις σοβαρότερες, εγκυρότερες και μακροβιότερες πολιτικές εφημερίδες της Κύπρου. Ασχολήθηκε συστηματικά με το εθνικό πρόβλημα και το αίτημα για ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, με το αρχιεπισκοπικό και εκκλησιαστικό ζήτημα, την παιδεία, τη γεωργία, τη φορολογία, την αστυνομία και το έγκλημα. Κάλυπτε επίσης κοινωνικά και πολιτιστικά θέματα και στα φύλλα της πρωτοεμφανίστηκαν πολλοί κύπριοι ποιητές, λογοτέχνες και επιστήμονες.

Σημαντικός υπήρξε ο ρόλος της κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων, του Α΄ και Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου στην οργάνωση εθνικών εράνων και στην ενδάρρυνση των κυπρίων εθελοντών να πολεμήσουν στις τάξεις του ελληνικού στρατού. Έδωσε πλήρη κάλυψη στα τραγικά γεγονότα του 1922 και υποστήριξε ένθερμα τη βοήθεια προς τους μικρασιάτες πρόσφυγες που έφθασαν στην Κύπρο μετά την καταστροφή. Υποστήριξε με φανατισμό τον εθναρχικό αγώνα της Κυπριακής Εκκλησίας για ένωση με την Ελλάδα και το ενωτικό δημοψήφισμα του 1950.

Μετά τον θάνατο του Γ. Νικόπουλου το 1912 την έκδοση και διεύθυνση της εφημερίδας συνέχισε με μεγάλη επιτυχία ο εκπαιδευτικός, λογοτέχνης και συνεργάτης της Κύριλλος Κ. Παυλίδης που την εξέδιδε ανελλιπώς και με μεγάλη φροντίδα έως τον θάνατό του το 1950. Την έκδοση της εφημερίδας συνέχισε για δύο ακόμα χρόνια ο γιος του Τίμος Παυλίδης. Η εφημερίδα αναστέλλει οριστικά την έκδοσή της στις 15 Οκτωβρίου 1952 μετά από εβδομήντα χρόνια.

Στη μακρά πορεία της συνεργάστηκαν μαζί της σημαντικοί κύπριοι άνθρωποι των γραμμάτων και της επιστήμης, όπως οι Λουκάς Παϊσιού, Θρασύβουλος Ρώπας, Θεοφάνης Θεοδότου, Χαράλαμπος Παπαδόπουλος, Γ. Χριστοφάκης, Δημήτρης Λιπέρης, Επαμεινώνδας Μοδινός, Γεώργιος Σταυρινίδης, Α.Κ. Παζαράκης, Ονούφριος *Ιασονίδης, Γεώργιος *Σιακαλλής, Γ.Σ. Φραγκούδης, Ι.Γ. Καραγεωργιάδης, Πολύβιος Χ. Μοδινός, Γουσταίος Λαφρών, Μ. Βολωνάκης, Π. Γεννάδιος, Δημοσθένης Φ. *Σταυρινίδης, Ν. Καλλονάς, Γ. Μαρκίδης, Κύριλλος Κ. *Παυλίδης, Κύριος *Σταυρινίδης, Ι. Περισιτιάνης κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ, ΒΒ, ΒΚΜ, ΙΑΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 361· Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κοινιακού Τύπου*, τ. Β', Λευκωσία 1998, σ. 171-231.

ΑΝΔΡΕΑΣ Κ.Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Η Φωνή της Μακεδονίας

Φιλελευτέρα Εβδομαδιαία Εφημερίς. Θεσσαλονίκη, 20 Ιαν. 1919 - Νοέ. 1919. Ιδρυτής: Κ. Καπιτζόγλου. Ιδιοκτήτης-διαχειριστής: Γ.Κ. Γεωργιάδης. Διευθυντής: Π.Α. *Λούδαρης. Αρχισυντάκτης: Αρ. *Χασήρ. Άλλοι υπότιτλοι: *Φιλελευτέρα Εφημερίς Εκδομένη Πέμπτη και Κυριακή* (από το φ. 5 έως τις 18 Μαΐου 1919)· *Ημερησία Προινή Εφημερίς*

(από τις 19 Μαΐου 1919). *Εβδομαδιαία / δισεβδομαδιαία* (από το φ. 5) / *καθημερινή* (από τις 19 Μαΐου 1919), *δίσελιδη / τετρασελίδη*, *πεντάσητλη*. *Συνδρομές*: ετήσια εσωτερικού 12 δρχ., εξαμηνιαία 8 δρχ. (έως τις 18 Μαΐου 1919), ετήσια εσωτερικού 36 δρχ. / 50 δρχ. (από τις 19 Μαΐου 1919), εξαμηνιαία 20 δρχ. / 30 δρχ. (από τις 19 Μαΐου 1919). *Γραφεία*: Στοά Αγ. Μηνά, Τυπογραφείο: Άγκυρα, Ιωαν. Καμμένος, λεωφ. Εθνικής Αμύνης 2, Θεσσαλονίκη.

Φιλελεύθερη εφημερίδα της Θεσσαλονίκης, δήλωνε ότι «η εφημερίς ακραιφνώς σπαδάς του

εθνικού προγράμματος του Ελ. Βενιζέλου τυγχάνει ιδιοκτησία του Κ. Καπιτζόγλου». Πλούσιος δερματέμπορος, ο Καπιτζόγλου είχε συνεταιριστεί για τον σκοπό αυτό με τον Γεώργ. Γεωργιάδη ή Ραδόγλου, ένα από τα κορυφαία στελέχη των Φιλελευθέρων, αγόρασε τις τυπογραφικές εγκαταστάσεις της γαλλόγλωσσης εφ. *Παρί Μπαλκάν*, προμηθεύτηκε ελληνικά στοιχεία και εξέδωσε την εφημερίδα του, με διευθυντή τον Π.Α. Λούδαρη και αρχισυντάκτη τον Άρ. Χασήρ, που ήταν τότε λοχίας και υπηρετούσε στο στρατολογικό γραφείο.

Στο προγραμματικό της άρθρο, «Επί της εκδόσεως», έγραφε: «'Ητο φυσική εξέλιξις δι' όργανον του δάρρους της, της αμεροληψίας της, του αγωνιστικού της χαρακτήρος, της αγνότητος του σκοπού της, της επικαιρότητος των δημοσιογραφικών της προσπαθειών. Φιλελευτέρα από συνειδητής πεποιθήσεως, θα αφιερώση ιδιάουσαν προσπάθειαν εις την εσωτερικην ανόρθωσιν και εξυγιάνσιν ανά την Μακεδονικην χώραν, υπηρετούσα με επίμονον στοργήν το εύλογον συμφέρον του λαού».

Αν και βραχύβια, με διακοπές για ποικίλους λόγους, μαρτυρείται ότι είχε δυνατή αρθρογραφία και ειδησεογραφική ενημερότητα. Περιείχε επίσης άρθρα και ιστορικά σημειώματα πατριωτικού περιεχομένου· ενδεικτικό είναι το σημείωμα με υπογραφή «Πάρσιφαλ» και τίτλο «Η Δύσις της Ανατολής και η Ανατολή της Δύσεως», όπου γίνεται αναφορά στον εκπολιτιστικό ρόλο του Βυζαντίου, στην «ελληνομανία», τη χρήση δηλαδή της ελληνικής γλώσσας και από τους άλλους λαούς κ.ά.

Η έκδοση της εφημερίδας διακόπηκε για τρεις μήνες – από τις 24 Ιουλίου έως τις 26 Οκτωβρίου 1919 – και ξαναεκδόθηκε στις 27 Οκτωβρίου. Έκλεισε, όμως, οριστικά μετά από μία εβδομάδα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.). Ιδιωτική συλλογή Μαν. Κανδυλάκη (3 φ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β. Μεσολογιτίης, «Η δημοσιογραφία εις την Θεσσαλονίκην», εφ. *Ελευθερος (Μακεδονικός) Τύπος*, 18 Μαΐου 1934· Κανδυλάκη, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σ. 365-372.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Η Φωνή της Ναυπακτίας
βλ. *Φωνή*, Ναύπακτος, 1929-1940

Η Φωνή της Νέας
βλ. *Λευτεριά*, Αθήνα, 1942-1943

Η Φωνή της Νιούρου

Όργανον των Νισυριών Αμερικής. Νέα Υόρκη, Ιούν. 1968 - Οκτ. 1968, αρ. φ. 1-4. Έκδοση του Συλλόγου της Νισυριακής Νεολαίας Αμερικής (The Nisyrian Youth Organization). Η Εκδοτική Επιτροπή αποτελούνταν από τον πρόεδρο του Συλλόγου, Ιώργο Χ. Καρούσο, από τον γραμματέα Πώργο Ανδριώτη και από τον σύμβουλο Θεοδόση Ζαχαριάδη. Μότο: «εν τη ενώσει η ισχύς». Εκδόθηκαν 4 τετρασέλιδα φύλλα σε σχήμα μικρής εφημερίδας, διαστάσεων 43x28 εκ. Ετήσιες συνδρομές: ΗΠΑ και Καναδάς 6 δολάρια, εξωτερικό 10 δολάρια.

Ο σκοπός όπως διακηρύχθηκε στο πρώτο φύλλο ήταν η πρόοδος του νησιού, η εξύψωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων, η αλληλεγγύη και η επανασύσφιξη των φιλικών δεσμών όλων των Νισυριών σε ένα ξεκίνημα για νέους αγώνες, όχι πια απελευθερωτικούς, αλλά ανοικοδομητικούς και φιλοπρόοδους. Επίσης στόχευε και στην άμβλυνση κάθε τοπικιστικού πνεύματος στις επιμέρους παροικιακές κοινότητες των χωριών της Νιούρου, θέτοντες και ως υπότιτλο της εφημερίδας το μότο «εν τη ενώσει η ισχύς».

Η εφημερίδα φιλοξενούσε άρθρα της νισυριακής νεολαίας, που την αποτελούσαν νέοι κυρίως επιστήμονες, σε ειδικές στήλες όπως «Θέματα και σκέψεις της νεολαίας», «Νισυριακά», σχόλια και πληροφορίες, παρουσιάσεις Νισυριών που διέπρεψαν στην Αμερική, όπως του Κωνσταντίνου *Φασουλαρίδη, πατέρα της ελληνικής δημοσιογραφίας στις ΗΠΑ, άρθρα για προβλήματα του νησιού καθώς και ειδήσεις και νέα της παροικίας.

Ο βίος της εφημερίδας ήταν βραχύς, αφού ύστερα από τέσσερα φύλλα σταμάτησε η έκδοσή της, όπως και η δράση του Συλλόγου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Μιλτιάδη Λογοθέτη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μιλτ. Λογοθέτης. *Ο περιοδικός τύπος της Νιούρου (1914-1978)*. Αθήνα 1978.

ΜΙΑΤΙΑΔΗΣ ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

Φωνή της Φθιώτιδος

Εκδομένη άπαξ της εβδομάδος. Λαμία, Σεπτ. 1893-1911, με διακοπή και νέα αριθμηση. Ιδρυτής-ιδιοκτήτης-εκδότης: Δημήτριος Γ. Μπλάγκας. Διευθυντής-συντάκτης (αρχικά): Θεμιστοκλής Λάζος, δικηγόρος της Λαμίας και αργότερα ο Γεωργ. Γιαννακογεώργος. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, δίσηηλη, με καινούργια τυπογραφικά στοιχεία κάσας, σε μικρό σχήμα. «Συνδρομή ετησία: Εν Λαμία Δρχ. 8, εν ταις Επαρχιας Δρχ. 10, εν των εξωτερικώ Δρχ. 12. Δια Δημόσια γραφεία Δρχ.

12. Τιμαί καταχωρίσεων: Δι' έκαστον στίχον λεπτά 20. Δι' εκάστην γνωστοποίησιν Δρχ. 4. Αι συνδρομαί και οι καταχωρίσεις πληρώνονται ενταύθα». Είχε δικό της τυπογραφείο.

Τηρούσε συνήθως φιλοκυβερνητική στάση. Το περιεχόμενο της αναφέρεται σε τοπικά θέματα, χωρίς να παραλείπει να καταχωρίζει ειδήσεις και απ' τον ευρύτερο χώρο των Βαλκανίων. Ακόμη καταχωρίζει πλειστηριασμούς, διαφημίσεις, λογοτεχνικά κείμενα (πεζά και έμμετρα) και αγωγές. Έχει μόνιμες στήλες, όπως «Διάφορα», «Επίκαιρα» κ.ά. Συνεργάτες: Ποιήματα του Σπύρου Μαρσούκα (1875-1928), ποιητή απ' την Υπάτη. Ακόμη καταχωρίζει και αρκετά κείμενα ανυπόγραφα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΑ (1 τ.), ΒΒ (φ. 10 Μαρτ. 1903).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ.Θ. Νάτσιος. *Κατάλογος Εφημεριδών και περιοδικών της Λαμίας, 1852-1979*. Λαμία 1979, σ. 9· Ιωάννα Θ. Αλαμπάνου – Δ.Θ. Νάτσιος. *Φθιωτικός Τύπος (1852-1999)*. Λαμία 2001, σ. 11.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Θ. ΝΑΤΣΙΟΣ

Φωνή της Φλωρίνης

Εβδομαδιαία Εφημερίς των Απανταχών Φλωριναιών. Φλώρινα, 1962-1974, αρ. φ. 1-642. Ιδρύτρια και εκδότρια ήταν η Ασημούλα σύζυγος Θεοδώρου Βόσδου. Εβδομαδιαία (Σάββατο, μόνο σε συνδρομητές), τετρασέλιδη, σπάνια εξασέλιδη, διαστάσεων 42x30 εκ. Τυπνόνταν σε ιδιόκτητο τυπογραφείο, το οποίο ανήκε από κοινού στους Λάζαρο Λαζαρίδη, Βασίλειο Σφέτκο και την οικογένεια Βόσδου. Κύριος συντάκτης της εφημερίδας ήταν ο δημοσιογράφος-δικηγόρος Θεόδωρος Λεωνίδα Βόσδου. Ο λογότυπος της εφημερίδας σχεδιάστηκε από τον φλωρινιώτη ζωγράφο Ηλία Βυζάντη.

Πρωτοκυκλοφόρησε στις 17 Μαρτίου 1962 με βασικό συντελεστή της τον αρχισυντάκτη της Θ.Λ. Βόσδου, ο οποίος ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία ήδη από το 1953 ως τακτικός αρθρογράφος της εβδομαδιαίας εφ. *Ελληνική Φωνή* (1931-1964) του Δημητρίου *Γωγγκού, η οποία κυκλοφορούσε επίσης στη Φλώρινα. Στο πρώτο της φύλλο και στη δέση του κύριου άρθρου με τίτλο «Ευγενείς Φιλοδοξίες» διατυπώνονται κάποιες από τους σκοπούς και τους στόχους που επιθυμεί να επιτελέσει: «Φιλοδοξεί να καταστεί ο ηθικός και πνευματικός οδηγός των Φλωριναιών. Φιλοδοξεί ακόμη όπως η “Φωνή” της γίνιει “Φωνή” όλων των Φλωριναιών και όλων των κατοίκων του Νομού, που αγαπούν και πονούν αυτόν τον βασανισμένον – και δι’ αυτώ δυο περιπέτειες τόπον. Φιλοδοξεί ακόμη – και δι’ αυτό θα καταβάλει κάθε

δυνατή προσπάθεια— να αγκαλιάσει όλες τις κοινωνικές τάξεις, τους επιστήμονες, τους εμπόρους, τους αγρότες, τους επαγγελματιοστέχνας, τους εργάτες, τους νέους, τους καλλιτέχνες, τους αποδήμους αδελφούς μας, όλους τους ζώντας οργανισμούς και σωματεία κ.τ.λ. και να γίνει φορέας και εκφραστής των ανησυχιών και των επιδιώξεών των».

Η εφημερίδα κυκλοφορεί μέσω συνδρομητών σε όλη την Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό σε 1200 περίπου φύλλα. Μετανάστες και φοιτητές ενημερώνονται για τα νέα της Φλώρινας στις ΗΠΑ, στον Καναδά, στη Γερμανία, στην Ελβετία, στο Ηνωμένο Βασίλειο μέχρι και στην Αυστραλία. Μόνιμος ανταποκριτής από το Τορόντο του Καναδά είναι ο Χάρης Γρηγορίου. Τα τοπικά θέματα είναι αυτά που κυριαρχούν στις στήλες της εφημερίδας με ιδιαίτερη βαρύτητα στα λεγόμενα «κοινωνικά», δηλαδή τους γάμους, τις θιππίσεις, τους αρραβώνες, τους θανάτους, τα ευχτήρια κ.ά. Ως προς την πολιτική της τοποθέτηση υποστήριξε το κόμμα της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση), τον βουλευτή Φλώρινας και υπουργό Προεδρίας της Κυβερνήσεως Δημήτριο Μακρή, και στη συνέχεια, μετά τα μέσα του 1974, το νέο κόμμα του Κωνσταντίνου Καρμανλή, τη Νέα Δημοκρατία.

Φιλοξένησε στις στήλες της χρονογραφήματα, τοπικά παραμύθια, λαογραφικά πονήματα, μυθιστορήματα και ποιήματα φλωρινιωτών συγγραφέων και ποιητών. Εκείνο που χαρακτηρίζει την εφημερίδα είναι τα δημοσιεύματα που αφορούσαν την Μακεδονία, είτε με αφιερώματα στην αρχαία Μακεδονία είτε με αφιερώματα σε ντόπιους οπλαρχηγούς του Μακεδονικού Αγώνα, όπως τον Λάκη Πύρξα, τον Σπύρο Κύρου, τον Παύλο Ρακοβίτη, τον Γεώργιο Μόδη, τον Ίωνα Δραγούμη και τον Παύλο Μελά. Η εφημερίδα στήριξε και προέβαλλε το έργο των φλωρινιωτών μουσικών, όπως ο Τάσος Παπτάς, ο Δημοσθένης Μούσιος, ο Σωκράτης Βουβουλίκας, η Ντάνη Δοσίου, η Λίτσα Λιώτση-Ρόκα, σοπράνο στην όπερα της Βιέννης, ο Σώτος Παπούλκας αλλά και ζωγράφων, γλυπτών και άλλων καλλιτεχνών, που διέπρεψαν στη Φλώρινα, την Ελλάδα και το εξωτερικό. Σημαντικό είναι και το υλικό που έχει δημοσιευθεί στην εφημερίδα σχετικά με τις εκλογές, είτε τις εθνικές είτε τις τοπικές. Έτσι, για παράδειγμα, δημοσιεύονται με τις αντίστοιχες φωτογραφίες όλοι οι διατελέσαντες βουλευτές από το 1915 μέχρι πρόσφατα.

Η πορεία της εφημερίδας, αν κρίνει κανείς από τον αριθμό των φύλλων, ήταν ανοδική μιας και το

1962 ξεκίνησε με 680 περίπου φύλλα και το 1974 ξεπερνούσε τα 1200. Τακτικοί συνεργάτες του φύλλου, εκτός από τον αρχισυντάκτη της, υπήρξαν οι Παύλος Τσίμης, Σωκράτης Λιάκος, Σοφοκλής Τσίπανος, Ευάγγελος Αγγελόπουλος, Μανώλης Παρίσης και ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών Απόστολος Δασκαλάκης.

Στη δεύτερη σελίδα δημοσίευε τη «Φλωρινιώτικη Εβδομάδα», με στήλη για τον «Απόδημο της Φλώρινας» και στην τρίτη, κοινωνικά θέματα, με στήλη «Η Φωνή του Αμυνταίου» καθώς και στήλη με τίτλο «Η Φωνή των Χωριών μας», αθλητικές ειδήσεις εγχώριες και πανελληνίες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΒΦΣΦΑ, Ιδιωτική συλλογή Θ.Α. Βόσδου (Φλώρινα).

ΑΝΔΡΕΑΣ Π. ΑΝΔΡΕΟΥ

Φωνή του Αιγίου

Αίγιο, 1936-1940, 1954-1968, 1968 - 10 Δεκ. 1986. Εκδότης: Σπύρος Κανελλόπουλος, Διευθυντής: Γιάννης Ανδρικόπουλος (περ. Β΄). Στην περ. Γ΄ μετονομάστηκε σε *Φωνή της Αχαΐας*, με εκδότη-διευθυντή τον Γιάννη Ανδρικόπουλο. Εβδομαδιαία (Σάββατο ή Πέμπτη): περ. Α΄: τετρασέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων 58x44 εκ. περ. Β΄: δωδεκαδέλιδη και δεκαεξασέλιδη, διαστάσεων 40x30 εκ. Τιμή φύλλου: 2 λεπτά (1936-1940) / 1 δρχ. (1954-1968) / 2 δρχ. (1968-1986). Σε όλες τις περιόδους κυκλοφορούσε ένδετα με τίτλο *Αθλητική Φωνή* (σε εβδομαδιαία βάση) και **Φιλολογική Φωνή* (σε δίμηνη έκδοση). Ιδιόκτητο τυπογραφείο (περ. Α΄) / τυπογραφείο Γεωργ. Κουτσουμπή, Αίγιο (περ. Β΄) / τυπογραφικές εγκαταστάσεις «Μεταξά - Μητροπούλου Ο.Ε.», Πάτρα (περ. Γ΄).

Εγκαινίασε καινούργια εποχή για την αιγιώτικη δημοσιογραφία και από τα πρώτα χρόνια της έκδοσής της κέρδισε την εμπιστοσύνη των αναγνωστών της Αιγαίας, επικεντρώνοντας τις προσπάθειές της στους ακούλουθους τομείς: κυρίως στην τοπική ειδησεογραφία, τη μαχητική διεκδίκηση ζωτικών θεμάτων της περιοχής που χρόνιζαν ανεπίλυτα και ξεχασμένα, την υποστήριξη του τοπικού αθλητισμού και την πλατειά προβολή του αναγεννημένου «Παναγιάλειου» και την ειδική μέριμνα και φροντίδα για τα τοπικά πνευματικά και λογοτεχνικά θέματα του Αιγίου και της πνευματικής επαρχίας γενικότερα. Στα χρόνια της πρώτης και μεγάλης ακμής του «Παναγιάλειου» (1958-1964) η εφημερίδα κυκλοφορούσε κάθε εβδομάδα αθλητικό ένδετα και είχε συγκεντρώσει την προτίμηση και εκτίμηση των φίλων Αιγαίων. Για τα πνευματικά θέματα

εξέδιδε κάθε διμνηνο τη Φιλολογική Φωνή, παράρτημα Λόγου – Τέχνης – Ιστορίας – Λαογραφίας, που συγκέντρωνε αξιόλογα κείμενα κορυφαίων συγγραφέων του κέντρου και της περιφέρειας.

Στα τριάντα δύο χρόνια της εκδοτικής της πορείας (περ. Β΄ και Γ΄) η εφημερίδα, ακόμα και σε δύσκολες εποχές – τα μετεμφυλιακά χρόνια και την περίοδο της στρατιωτικής δικτατορίας της 21^{ης} Απριλίου 1967–, αναλώθηκε σε διεκδικητικούς, δημοσιογραφικούς αγώνες για επίλυση μεγάλων τοπικών προβλημάτων, όπως η επιδίωξη εκτροσώπησης της Αιγιαλείας στο κοινοβούλιο με δικό της βουλευτή, η πρόταση να αποτελέσουν ξεχωριστό νομό οι επαρχίες Καλαβρύτων και Αιγιαλείας, η ολοκλήρωση της διάνοιξης αμαξιτής οδού Αιγίου – Φτέρης – Καλαβρύτων, η προώθηση στο εμπόριο σταφίδας της μάρκας «Βοστίτσα» της Αιγιαλείας, η ίδρυση στο Αίγιο υποκαταστημάτων ΙΚΑ (Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων) και ΠΚΠΑ (Πατριωτικό Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας και Αντίληψης) και την κάλυψη άλλων τοπικών αναγκών.

Με τον τίτλο *Φωνή της Αχχίας*, η εφημερίδα πρωτόπορησε και σε δύο άλλους τομείς: από το 1980

έως το 1986 που διέκοψε την έκδοσή της, καθιέρωσε (πρώτη απ΄ όλες τις επαρχιακές εφημερίδες) το μικρό σχήμα σελίδων και τη φωτόσυνθεση στην εκτύπωσή της. Γενικά είχε χαρακτηριστεί ως η πληρέστερη εφημερίδα της επαρχίας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΔΒΑγ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Εύα Παπαγγελούτσου, χρονογράφημα «Ο ποιητής του Αιγίου», εφ. *Πελοπόννησος*, 12 Οκτ. 1960· Κ. Ριζόπουλος, «Οι εφημερίδες της Αιγιαλείας», εφ. *Βήμα Αιγιαλείας*, 8 Ιουν. 1995· Θαν. Γκόβας, «Αιγιώτικος Τύπος», εφ. *Πελοπόννησος*, 3 Ιαν. 1998· Γ. Ανδρικόπουλος, «Ο τύπος της Αιγιαλείας», π. *Η Σχεδία*, τχ. 7 (Πάσσα 2000), 29-49· Λεύκωμα *Εν Αίγιο*, Αίγιο, έκδ. «Πολυτεχνείο» Αιγίου 2001, σ. 263-266.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

Η Φωνή του βιβλίου

Μηνιαία επιθεώρησης. Αθήνα, Ιαν. 1931 - Ιαν. 1935, αρ. τχ. 1-33. Εκδότης: Εκδοτικός οίκος Δημητράκου Α.Ε. Διευθυντής το 1932: Ιωάννης Ζερβός. Άλλοι υπότιτλοι: *Μηνιαίον περιοδικόν Φιλολογίας - Λογοτεχνίας - Κριτικής - Βιβλιογραφίας* (1932-1933)· *Δεκαπενθήμερον περιοδικόν λογοτεχνίας-βιβλιογραφίας* (στο εξώφυλλο) και *Δεκαπενθήμερον περιοδικόν δια τα παιδιά όλων των σχολείων* (στην πρώτη σελίδα, 1934-1935). Έτος Α΄, αρ. τχ. 1-10, σ. 1-338. Έτ. Β΄, αρ. τχ. 1-10, σ. 1-512. Έτ. Γ΄, περ. Β΄, Ιαν. 1933 - 28 Φεβρ. 1933, αρ. τχ. 21-24. Έτ. Δ΄, περ. Γ΄, αρ. τχ. 25-28, σ. 1-414 και αρ. τχ. 29-33, σ. 1-333. Έτ. Ε΄, 1935, αρ. τχ. 33, σ. 1-208. Το περιοδικό δεν εκδίδεται τους καλοκαιρινούς μήνες Ιούλιο και Αυγούστο. Διαστάσεις: Έτ. Α΄, 24 x 17,5 εκ. Έτ. Β΄ και Γ΄, 20,5x17,5 εκ. Έτ. Δ΄ και Ε΄, 22x16 εκ. Μονόστυλο. Από το τχ. 22 (31 Ιαν. 1933) γίνεται δεκαπενθήμερο. Τιμή τείχους: 3 δραχ. Ετήσιες συνδρομές: για το εσωτερικό 1,5 μεταλλική δραχμή (= 22,50), για το εξωτερικό 3 δραχμές (= 45). Πα το 1933 ανακοινώνεται η μείωση της συνδρομής σε 1 χρυσή δραχμή (που ισοδυναμεί όμως τώρα με 35 χάρτινες δραχμές). Τυπωνόταν στις εγκαταστάσεις των εκδόσεων Δημητράκου και η διεύθυνση του περιοδικού βρισκόταν στην έδρα του εκδοτικού οίκου, Σταδίου 4, Αθήνα.

Προϊόν ενταγμένο οργανικά στην πολιτική ενός εκδοτικού οίκου, η *Φωνή του Βιβλίου*, αποτελεί φαινόμενο και αντανάκλαση των νέων τάσεων που έχουν διαφανεί από την δεκαετία του 1920 και σχηματοποιηθεί στην αρχή της δεκαετίας του 1930: τη γένεση του σύγχρονου εκδοτικού οίκου, ως επιχείρησης, μετά από την καινοτομική πρακτική του Γεωργίου Φέξη στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, τη διαμόρφωση ενός διευρυμένου αναγνωστικού κοινού, την αξιολόγηση του βιβλίου ως εμπροθεύματος και την ανάδυσση νέων σχέσεων παραγωγής στον εκδοτικό χώρο. Στη βάση

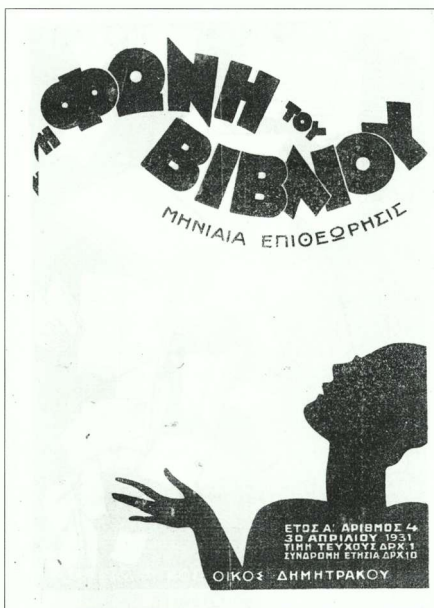
αυτής τη διεργασίας βρίσκεται ο διαχωρισμός του παλαιού τυπογράφου-εκδότη από τον σύγχρονο εκδότη, που δεν είναι άμεσος παραγωγός, αλλά οργανωτής της παραγωγής και διαμεσολαβητής των σχέσεων που πλέκονται γύρω από το βιβλίο. Υποχωρεί τώρα η ευκαιριακή έκδοση-εκτύπωση βιβλίων με έξοδα των συγγραφέα ή των φιλομούσων συνδρομητών και στη θέση της κερδίζει έδαφος η έκδοση βιβλίων με νέα κριτήρια: συμβόλαια με συγγραφείς, εκδοτικές πολιτικές (δημιουργία θεματικών σειρών, διαφήμιση, προσφορές), πολιτική για το βιβλίο (πίεση για ενίσχυσή του από το κράτος, διοργάνωση εκδόσεων κ.ά.). Η ίδια η εκδοτική μονάδα οργανώνεται με επιχειρηματικό τρόπο, πολλές γίνονται Ανώνυμες Εταιρίες και αναπτύσσεται ο εσωτερικός καταμερισμός. Στο πλαίσιο αυτής της νέας πραγματικότητας κάθε εκδοτικός οίκος προσπαθεί να δημιουργήσει γύρω του ένα σταθερό κύκλο συγγραφέων και διανοομένων, που θα ενισχύει την εικόνα του οίκου και θα τον βοηθά στην προώθηση των εκδόσεών του και την διείσδυσή του σε «αναγνωστικά κοινά» –μαθητόκοσμος, φοιτητόκοσμος, τεχνικός κόσμος, επιστήμονες, πολιτικοποιημένα στρώματα της κοινωνίας κ.ά.

Η έκδοση της *Φωνής του Βιβλίου* από τον εκδοτικό οίκο Δημητράκου υπηρετεί αυτές τις προθέσεις. Ο ίδιος ο τίτλος του περιοδικού επιλέχθηκε μετά από διαγωνισμό και κατάθεση προτάσεων από ένα ευρύτερο κοινό. Ο εκδότης πέτυχε, έτσι, τον στόχο της συσπείρωσης και της πρόκλησης ενδιαφέροντος. Τον επιλεχθέντα τίτλο είχε προτείνει ο ευρύτατα αναγνωρισμένος τότε λογοτέχνης Δημοσθένης Βουτυράς, ο οποίος ήταν και συνεργάτης του εκδοτικού οίκου. Διευθυντής του περιοδικού ανέλαβε τον δεύτερο χρόνο ο Ιωάννης Ζερβός, ένας άνθρωπος με μεγάλη πείρα στον εκδοτικό χώρο, στέλεχος των εκδόσεων Φέξη νωρίτερα, και εμπνευστής των εκδοτικών σειρών, έμπειρος επιμελητής εκδόσεων και συγγραφέας ο ίδιος φιλοσοφικού έργου. Ο Δημητράκος ήταν τότε ένας ανθηρός εκδοτικός οίκος, με πλούσια παραγωγή σε πολλά είδη βιβλίου. Εκείνη την εποχή έχει αρχίσει το εκδοτικό εργοτάξιο της σύνταξης του Μεγάλου Λεξικού της Ελληνικής Γλώσσας, το λεξικό Δημητράκου, έργο το οποίο συσπείρωσε σημαντικό δυναμικό από τον επιστημονικό και τον καλλιτεχνικό κόσμο. Στο 7^ο τεύχος της *Φωνής του Βιβλίου*, μάλιστα, υπάρχει αναγγελία αυτού του έργου.

Η ύλη του περιοδικού επεκτείνεται σε όλα τα καιρία πεδία της κίνησης ιδεών εκείνη την εποχή. Στο πρώτο τεύχος τα περιεχόμενα χωρίζονται στις ακόλουθες ενότητες: λογοτεχνία, φιλοσοφία-

κοινωνιολογία, ιστορία-γεωγραφία, επιστήμες-τέχνες, υγιεινή-ιατρική, παιδική βιβλιοθήκη. Από το τχ. 5, τα περιεχόμενα ενοποιούνται. Το περιοδικό ασχολείται με την κίνηση του βιβλίου, την κριτική παρουσίαση νέων εκδόσεων και άρθρα γύρω από τα προβλήματα του βιβλίου. Δημοσιεύει σε συνέχειες μία έρευνα για την κρίση του ελληνικού βιβλίου, όπου καταθέτουν τη γνώμη τους εκδότες και συγγραφείς. Χαρακτηριστικό είναι επίσης το άρθρο που δημοσιεύεται σε συνέχειες με τίτλο «Εκδοτικός οργανισμός: κύριος παράγων κοινωνικής μορφώσεως και εκπαιδευτικής προόδου».

Ιδιαίτερα προβάλλονται τα βιβλία του οίκου Δημητράκου. Πολλά άρθρα και κριτικές υπογράφει ο

ίδιος ο Ι. Ζερβός, ενώ ανάμεσα στους συνεργάτες περιλαμβάνονται οι Π. Νιρβάνας, Κ. *Παλαμάς, Π. Δημητράκοπουλος, Α. Τραυλαντώνης, Μπ. *Αννινος, Α. Μελαχρινός, Άγγ. Τανάφρας, Δ. *Γληνός (με σειρά άρθρων του που υποστηρίζουν την οργανωματική απλοποίηση), Δ. Γιατόπουλος, Μάρκος Τσιριμώκος, Α. Μελαχρινός, Μ. Τριανταφυλλίδης, Λευκάδιος Χερν, Μ. Φιλίγγας. Όλοι συνδέονται με

κάποιο τρόπο με τον εκδοτικό οίκο Δημητράκου, είτε εκδίδουν βιβλία τους εκεί (και η δημοσίευση στο περιοδικό αφορά αναδημοσίευση από το βιβλίο), είτε εμπλέκονται στη σύνταξη του Μεγάλου Λεξικού της Ελληνικής Γλώσσας.

Το περιοδικό διαθέτει επίσης σελίδες διαλόγου—για παράδειγμα τις απαντήσεις στη μακρά σειρά άρθρων του Ι. Ζερβού με θέμα την «Ιστορία του διδακτικού βιβλίου και της εκπαίδευσης εν Ελλάδι» και τις απαντήσεις σε έρευνα του περιοδικού για το εξάχρονο δημοτικό σχολείο. Η απασχόληση με τα προβλήματα της εκπαίδευσης συνδέεται με τις μεταρρυθμίσεις της εποχής και την έγκριση/εισαγωγή νέων εκπαιδευτικών βιβλίων στο σχολείο, ένα θέμα για το οποίο οι εκδοτικοί οίκοι είχαν ζωτικά συμφέροντα.

Τον τρίτο χρόνο της έκδοσής του (από τον Ιαν. 1933) το περιοδικό έγινε δεκαπενθήμερο και η ύλη του περιορίστηκε πιο αυστηρά στην προβολή (με μορφή παρουσιάσεων, αναδημοσιεύσεων ή δημοσίευση άρθρων για θέματα σχετικά με βιβλία που εκδίδει ο εκδοτικός οίκος). Ο Ι. Ζερβός δεν αναφέρεται πλέον ως διευθυντής, και το περιοδικό αλλάζει χαρακτήρα δημοσιεύοντας σε συνέχειες τρία βιβλία, μεταφρασμένα στα ελληνικά.—την *Παγκόσμια Ιστορία του Ουέλς*, τα *Κρυπτογραφικά τηλεγραφήματα του Υπουργείου Εξωτερικών της Ρωσίας* που αφορούν την Ελλάδα κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και το *Ο Κραπισμός και ο θάνατος των εθνών* του G. Lakhovsky. Τα έργα αυτά «αποσπώμενα αποτελούν βιβλία ανεξάρτητα», όπως διαφημίζει το περιοδικό. Η περίοδος αυτή υπήρξε σύντομη (τέσσερα μόλις τεύχη) και η αλλαγή του χαρακτήρα του περιοδικού, ήταν συνέπεια μάλλον των περικοπών που επέβαλε η οικονομική κρίση. Στο τελευταίο τεύχος αυτής της περιόδου, υπάρχει άρθρο σχετικά με την εξοικονόμηση που θα επιφέρει στο κόστος έκδοσης του βιβλίου η εφαρμογή του μονοτονικού συστήματος όπως το υποστήριξαν ο Γληνός και ο Τριανταφυλλίδης (αρ. τχ. 24, 28 Φεβρ. 1933).

Από το Δ΄ έτος (αρ. τχ. 25, 1934) μετατρέπεται σε «περιοδικόν δια τα παιδιά όλων των σχολείων» δημοσιεύοντας πάντα σε συνέχειες, οι οποίες δένονται σε τόμους, έργα όπως ένα *Λατινοελληνικό Λεξικό* (αρ. τχ. 25-28), το *Ομηρικό Λεξικό* του Autenrieth (αρ. τχ. 29-32, 1934) και έργα του Ιουλίου Βερν (*Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες* και *Κινήσι για γουναρικά*). Και η αποκλειστική στρόφη προς το σχολείο ήταν μία προσαρμογή και απάντηση στην οικονομική κρίση που ακολούθησε το κραχ της Γουώλ Στρήτ του 1929.

Η *Φωνή του Βιβλίου*, ισχυρίζεται τον πρώτο χρόνο της έκδοσής της, ότι «κυκλοφορεί σε 50000 αντίτυπα». Ο αριθμός μοιάζει αρκετά διογκωμένος, ίσως όμως, παρ' όλ' αυτά, υποδεικνύει κάποια σημαντική εκδοτική απήχηση.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ: ΕΛΙΑ (εκτός από τα τχ. 22-24 του 1933), Ίδρυμα Γληνού (έτ. Α΄, Β΄ και Γ΄).

ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ

Φωνή του Εργάτου

Θεσσαλονίκη, 17 Ιουν. 1919 - Ιαν. 1933<,>, με παύσεις και διακοπές. Έκδοση του Εργατικού Κέντρου Θεσσαλονίκης, Εβδομαδιαία και άλλοτε καθημερινή. Γραφεία: οδ. Σαλαμίνος 2.

Εβδομαδιαία εφημερίδα, όργανο της κομμουνιστικής παράταξης του Εργατικού Κέντρου Θεσσαλονίκης. Σε περιόδους εργατικών κινητοποιήσεων εκδιδόταν σε καθημερινή βάση, καλώντας τους εργαζομένους να πάρουν μέρος σε αυτές αλλά και ενημερώνοντας τους αναγνώστες της για την εξέλιξη των κινητοποιήσεων. Αρκετές φορές διέκοψε την έκδοσή της και τα φύλλα της κατασχέθηκαν από τις Αρχές, όπως τον Αύγουστο 1923 κατά τη διάρκεια της απεργίας των τυπογράφων, τον Ιανουάριο 1926 όταν τάχθηκε κατά του δικτάτορα Θ. Πάγκαλου.

Επιπλέον, αρκετοί από τους δημοσιογράφους της υπέστησαν διώξεις όπως για παράδειγμα οι Τάσος *Χαϊνόγλου και Ι. *Ταχογιάννης που παραπέμφθηκαν στο στρατοδικείο για εσχάτη προδοσία, όταν τάχθηκαν μέσω της εφημερίδας υπέρ της αυτονομίας της Μακεδονίας και της Θράκης. Σε αυτήν εργάστηκε και ο δημοσιογράφος Νίκος *Παπαπερικλής ή Φιλικός, σύμφωνα με μαρτυρία του οποίου η εφημερίδα τον Ιανουάριο 1933, όταν ο Χίτλερ ανέλαβε την εξουσία στην Γερμανία, αποτέλεσε «ένα χρονικό της πάλης κατά των χιτλερικών ορδών». Η μαρτυρία αυτή αποτελεί και την τελευταία αναφορά στην έκδοση της εφημερίδας.

Επειδή δεν έχουν εντοπιστεί φύλλα της εφημερίδας, οι πληροφορίες για την έκδοση και το περιεχόμενό της προέρχονται κυρίως από δημοσιεύματα σε άλλες εφημερίδες της Θεσσαλονίκης, πληρωμένες ανακοινώσεις ή από αναφορές σε δημόσια έγγραφα (του Γ΄ Σώματος Στρατού, της Χωροφυλακής κ.ά.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β΄, σ. 374-375, και τ. Γ΄, σ. 391-398.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Η Φωνή του Εργάτου/The Voice of the Worker

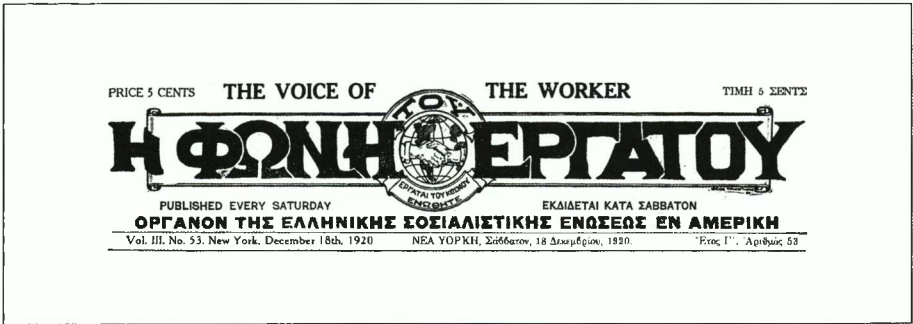
Όργανο της Ελληνικής Σοσιαλιστικής Ενώσεως εν Αμερική. Νέα Υόρκη, Ιουλ. 1918 - 30 Ιουν. 1923. αρ. φ. 1-184. Ιδρυτής και εκδότης δεν αναφέρονται. Αρχισυντάκτης: Δημοσθένης Ε. Βαλάκος. Μότο: «Εργάται του Κόσμου Ενωθήτε». Περ. Α΄: 1918-1921 ως όργανο του Σοσιαλιστικού Κόμματος. Περ. Β΄: τέλη 1921 κ.έ ως όργανο του Εργατικού Κόμματος. Άλλος υπότιτλος: *Εφημερίς των εργατών για τους εργάτας* (1921-1923). Μηνιαία εφημερίδα. δεκαπενθήμερη και αργότερα εβδομαδιαία (Οκτ. 1920 - Ιουλ. 1923), τετρασέλιδη, τετράστηλη, μικρού σχήματος. Τιμή φύλλου: 5 σέντς. Ετήσια συνδρομή Αμερικής 2 δολ., εξαμηνιαία 1 δολ., Ετήσια εξωτερικού: 3 δολ. Τυπώνονταν στις ελληνικές τυπογραφικές εγκαταστάσεις «Κόσμος» και «Ηπειρος».

Η αδιάλειπτη κυκλοφορία της την περίοδο 1918-1923 αποτελεί δείγμα της επιρροής των σοσιαλιστικών και επαναστατικών ιδεών στις τάξεις του ελληνικού μεταναστευτικού στοιχείου στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και ειδικότερα συσχετίζεται με την ένταξη ευάριθμης ομάδας μεταναστών στις οργανώσεις της αμερικανικής αριστεράς. Η Ελληνική Σοσιαλιστική Ένωσις / ΕΣΕ, ο συλλογικός φορέας έκδοσης της πρώτης περιόδου της εφημερίδας, δραστηριοποιούνταν αρχικά στο πλαίσιο του Αμερικανικού Σοσιαλιστικού Κόμματος (Socialist Party). Στην εσωτερική ιδεολογική διαπάλη μεταξύ της μαχητικής «αριστερής τάσης» και της συντηρητικής σοσιαλδημοκρατικής ηγεσίας του κόμματος, η ΕΣΕ τάχθηκε σαφώς υπέρ της πρώτης. Ως αποτέλεσμα, το 1921 συμμετείχε στο ιδρυτικό συνέδριο του Εργατικού Κόμματος Αμερικής (Workers Party) και μετονομάστηκε σε «Ελληνική Ομοσπονδία». Στη δεύτερη αυτή περίοδο, η εφημερίδα αποκτά καθαρά τριτοδιεθνιστικό και κομμουνιστικό προσανατολισμό υπαγόμενη στις κεντρικές πολιτικές κατευδύν-

σεις του κόμματος και κυκλοφορεί ως το επίσημο όργανο της «Ελληνικής Ομοσπονδίας του Εργατικού Κόμματος Αμερικής».

Πέραν των παραπάνω οργανωτικών μεταλλάξεων, ο χαρακτήρας της εφημερίδας παραμένει σταθερός σ΄ όλη τη διάρκεια έκδοσης. Η προγραμματική διακήρυξη του πρώτου φύλλου συμπυκνώνει την προσπάθεια ακύπνισης των ελλήνων μεταναστών –οι οποίοι συνηθέστερα πρωταγωνιστούσαν στο εργατικό κίνημα ως απεργοσπάστες παρά ως απεργοί– και της διάδοσης των σοσιαλιστικών ιδεών: «Δεν θγαίνει η εφημερίδα αυτή ούτε ως πλουτοπαραγωγική επιχείρησης, ούτε για την υποστήριξιν της μεν ή της δε κλίκας των εκμεταλλευτών που παχύνουν από τους κόπους και ρουφούν το αίμα των εργατών με τούτο ή εκείνο το μέσο. Βγαίνει με ένα πρόγραμμα καθορισμένο και αναλλοίωτο, να βροντοφωνήσει στον Έλληνα εργάτη: “Ξύπνα πια από τον λήθαργο· νοιώσε την μεγάλη ζύμωσι που γίνεται γύρω σου· δόσε και συ χέρι στην παγκόσμια αναγέννησι που τρεχάτη φτάνει. Υψώσου” [...]. Η Φωνή του Εργάτου είναι η εφημερίς των εργατών γιατί εργάται την θγάζουν, εργάται την γράφουν, εργάται την διαβάζουν, με χρήματα εργατών συντηρείται. [...] Σε κανένα δεν θα υποταχθή, καμμίαν υποχρέωση δεν θα χρωστά σε κανένα, ούτε ηθική, ούτε υλική, εκτός μόνο σε κείνους στους οποίους ανήκει ολοκληρωτικά· στο Ελληνικό προλεταριάτο της Αμερικής. Η Φωνή του Εργάτου είναι με λίγα λόγια εφημερίς των εργατών, που αποστεινεται προς τους εργάτας για τα συμφέροντα των εργατών.»

Οι ανταποκρίσεις από εργασιακούς χώρους, οι αναλύσεις για κεντρικά πολιτικά ζητήματα, η κίνηση και οι δράσεις του οργανωτικού ιστού των ελλήνων επαναστατών καταλαμβάνουν μεγάλο μέρος της ύλης. Το ιδιαίτερα έντονο ενδιαφέρον των μετανα-

στών για τις εξελίξεις στον ελλαδικό χώρο καλύπτεται από εκτενείς ανταποκρίσεις («ιδιαιτέρως αποπεμπόμενες») που εστιάζουν κατά κύριο λόγο στην Μικρασιατική Εκστρατεία και στις δραστηριότητες του ΣΕΚΕ (Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδας). Ενδιαφέρον τέλος παρουσιάζουν οι επιστολές μεταναστών που περιγράφουν κατά κύριο λόγο τις σκληρές συνθήκες εργασίας, αλλά και οι προσπάθειες του στελεχιακού δυναμικού της εφημερίδας για τη μαρξιστική κατάρτιση των αναγνώστων μέσα από μεταφράσεις κλασικών κειμένων πολιτικής οικονομίας και φιλοσοφίας.

Αν και τα στοιχεία που υπάρχουν είναι πενιχρά, μπορεί με ασφάλεια να υπολογιστεί ότι το δικτυο συνδρομητών της *Φωνής του Εργάτου* αριθμούσε, κατά τα τελευταία έτη κυκλοφορίας της, περισσότερα από 1000 άτομα, αριθμός που αποδεικνύει αξιολογήσιμη πολιτική επιρροή. Στο επίπεδο δε της γεωγραφικής εμβέλειας καταγράφεται η εξακρίβωση της εφημερίδας σε πάνω από 20 αμερικανικές πόλεις, στην Ελλάδα—όπου εντοπίζονται ανταλλακτικές σχέσεις με έντυπα του ΣΕΚΕ—στον Καναδά, στη Μασσαλία, στην Κούβα και στην Αίγυπτο μέσα από σταθερή συνεργασία με ανταποκρίσεις και συνεργασίες με το αλεξανδρινό π. **Γράμματα*.

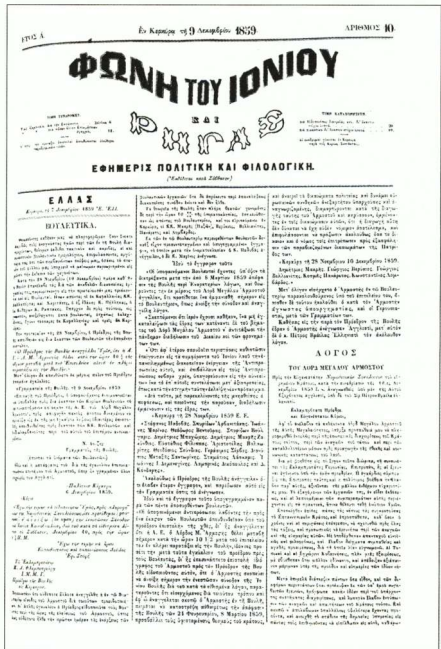
Το τέλος της κυκλοφορίας της εφημερίδας δεν σημαδεύεται από την ύφεση της ελληνικής σοσιαλιστικής κίνησης στην αμερικανική ήπειρο. Τουλάχιστον, η διευρυνόμενη επιρροή της επέβαλε τη μετεξέλιξή της. Στο πνεύμα αυτό το Γ' συνέδριο της «Ελληνικής Ομοσπονδίας», τον Μάιο 1923, αποφάσισε τη μετονομασία της εφημερίδας. Ύστερα από «διαγωνισμό» μεταξύ των αναγνώστων της για το νέο όνομα—με συνολικά 109 υποβληθείσες προτάσεις—επιλέχθηκε ο τίτλος *Εμπρός*, γιατί εκτός από «πολύ παραστατικός και ευκολοπρόφερτος είναι και πολύ γνωστός μεταξύ των Ελλήνων, διότι τον έχει [τον τίτλο] οικειοποιηθή μια μπουρζουαζική εφημερίδα των Αθηνών. Και τον έχει οικειοποιηθή ή αντιγράψει από Ευρωπαϊκά σοσιαλιστικά φύλλα, μεταξύ των οποίων είναι, ως γνωστόν, κοινότατος (Αβάντι, *Φόρμους* κ.λ.). Είναι και η πρώτη λέξις του Διεθνούς Ύμνου. Είναι τίτλος συμβολικώτατος, χωρίς απ' ετέρου να γεννά δυσπιστίαν εις τον αναγνώστην και να διεγείρη τας προλήψεις του». Η *Φωνή του Εργάτου* θα δώσει έτσι τη σκυτάλη της προσπάθειας επαναστατικής αφύπνισης των μεταναστών στην εφ. **Εμπρός*, που όταν μετέβαλε τον πολιτικό της προσανατολισμό μετονομάστηκε αρχικά σε **Ελευθερία* (1939-1940) και στη συνέχεια

Ελληνοαμερικανικό Βήμα (1941 μέχρι περίπου το τέλος της δεκαετίας).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: NYPL.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Dan Georgakas, «Greek-American Radicalism: The Twentieth Century», *Journal of the Hellenic Diaspora*, 20/1 (1994), 7-33. Κ. Καρπόζιλος, «Το αμερικανικό σοσιαλιστικό κίνημα και η ελληνική μεταναστευτική εφημερίδα *Η Φωνή του Εργάτου*», στο Μ. Δαμανάκης—Β. Κερδάρη—Θεοδοσία Μιχαελακί—Α. Χουρδάκης (επιμ.), *Ιστορία της Νεοελληνικής Διασποράς. Έρευνα και Διδασκαλία*, τ. 2, Ρεθύμνο 2004, σ. 156-163.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΠΟΖΙΛΟΣ

Φωνή του Ιονίου και Ρήγας

Εφημερίδα πολιτική και φιλολογική. Ζάκυνθος, 3 Οκτ. 1859 - 27 Οκτ. 1859 / Κέρκυρα, 9 Δεκ. 1859 - 21 Ιαν. 1860 / Ζάκυνθος, 23 Φεβρ. 1860 - 14 Μαΐου 1864, αρ. φ. 1-138. Υπεύθυνος εκδότης (Ζάκυνθος): Εμμ. Μανωλόπουλος. Υπεύθυνος συντάκτης (Κέρκυρα): Γεώργ. Μοναστηριώτης. Εβδομαδιαία (Σάββατο: 3 Οκτ. 1859 - 1 Απρ. 1861· Τετάρτη: 9 Δεκ. 1859 - 25 Ιαν. 1860, αρ. φ. 10-14), παρουσιάζει προβλήματα στην περιοδικότητά της: κυκλοφόρησε τρεις φορές το μήνα (από 28 Απρ. 1861), δύο φορές

το μήνα (29 Ιουλ. 1861 - 16 Σεπτ. 1861), καθυστέρησε ένα μήνα (6 Ιουν. 1862 - 6 Ιουλ. 1862) και επτά εβδομάδες (25 Ιαν. 1864 - 28 Μαρτ. 1864). Κυκλοφόρησε έκτακτα φύλλα (αρ. φ. 42, 57, 131) και παραρτήματα με δικαστικά, ειδήσεις και έκτακτα πολιτικά θέματα. Τετρασέλιδη (με ημίφύλλα τα φ. 53, 80, 107, 114, 131, εξασέλιδα τα φ. 110, 112, οκτασέλιδο το φ. 121), τρίστηλη, διαστάσεων 47x23 εκ. Εξαμηνιαία συνδρομή «δια την Επτάνησον» 6 σελήνια και «δια πάσαν άλλην Επικράτειαν» 10 δρχ. Από το φ. 2, 1 Απρ. 1861, εξαμηνιαία εξωτερικού 12 δρχ. και από τη 28 Απρ. 1861 εσωτερικού 6,5 σελήνια και εξωτερικού 15 δρχ. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο «Η Αυγή» Νυκ. Κοντόγιωργα (Ζάκυνθος) και «Η Ιονία» Σπυριδώνος και Αρσενίου Α[δελ]φών Κάων (Κέρκυρα).

Προήλθε από την ένωση των ριζοσπαστικών εφ. *Η Φωνή του Ιονίου*, του Κ. *Λομβάρδου, και *Ρήγας*, των Γ. *Βερούκιου, Δ. Καλλίνικου, Π. Ταβουλάρη και Ι. Ιωαννόπουλου. Τάχθηκε κατά του «λογωπατισμού» και υπερασπίσθηκε το δικαίωμα του λαού να χρησιμοποιεί τη δημοτική γλώσσα. Γλώσσα της σύνταξης είναι παρ' όλα αυτά η καθαρεύουσα, ενώ υπάρχουν στήλες στη δημοτική, καθώς και στην ιταλική και γαλλική γλώσσα. Στο προγραμματικό της άρθρο δηλώνεται ότι η τακτική μετάφραση των κυριοτέρων άρθρων στη γαλλική, η οποία είχε προαναγγελθεί, στο τελευταίο φύλλο της εφ. *Η Φωνή του Ιονίου* (αρ. φ. 50, 5 Ιουν. 1859) δεν πραγματοποιήθηκε για να μην καθυστερήσει η έκδοσή και να μην αποβάνει με θάρος του στόχου της που ήταν η «υπερ των πατριών ενέργεια».

Από τις στήλες της υποστήριζε ότι μόνο με την καθαρή, απόλυτη και τέλεια Ένωση με την Ελλάδα θα προόδευε ο τόπος. Προς την κατεύθυνση αυτή δημοσίευε άρθρα πολιτικού, εμπορικού και εκκλησιαστικού περιεχομένου, καθώς και νομοσχέδια· αξιοποιούσε επίσης επιστολές αναγνωστών, αναφορές, εκθέσεις και ειδήσεις, ενώ ασκούσε κριτική στις πράξεις της Βουλής και της Προστασίας καταγγέλλοντας τα όργανά της.

Κάλυψε τα εξωτερικά θέματα, παρακολουθώντας την πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα, τη δραστηριότητα των απελευθερωτικών κινήματων στην Ιταλία και το Μαυροβούνιο και την πολιτική κατάσταση στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Το τελευταίο διάστημα της έκδοσής της παρακολουθεί τα σχετικά με την Ένωση με την Ελλάδα και την άνοδο του Γεωργίου Α' στον ελληνικό θρόνο.

Το κύριο άρθρο και τα πολιτικά άρθρα καλύπτουν την πρώτη και δεύτερη σελίδα και στις άλλες περιέχονται οι στήλες: «Εξωτερικά» με ειδήσεις και

σχόλια, ανταποκρίσεις, τηλεγραφήματα, τελευταίες ειδήσεις από την Ελλάδα, την Ευρώπη και την Οθωμανική Αυτοκρατορία, «Βουλευτικά» με περιλήψεις συνεδριάσεων της Βουλής, πρακτικά, έγγραφα, αναφορές και λόγους, «Διάφορα» με τοπικές και επτανησιακές ειδήσεις, σχόλια και επιστολές αναγνωστών, «Δικαστικά» με προγράμματα πλειστηριασμών. Οι καταχωρίσεις αγγελιών, ειδοποιήσεων και δηλοποιήσεων και οι πολιτικές ομολογίες υποψηφίων βουλευτών φιλοξενούνται στην τρίτη και τέταρτη σελίδα. Τα φιλολογικά, ποιήματα, «Βιβλιογραφία» ή «Βιβλία νεοφανή» και «Βιβλιοκρισία» δημοσιεύονται στην τρίτη και τέταρτη σελίδα. Οι νεκρολογίες στην τέταρτη.

Συντάκτης της ήταν ο Δ. Καλλίνικος (που υπέγραφε με αστερίσκους) και οι Γ. Βερούκιος και Κ. Λομβάρδος. Ο τελευταίος υπέγραφε και με τα αρχικά του ή με το ψευδώνυμο «Χωρικός», ενώ έγραφε και ανώνυμα. Ο Δ. Καλλίνικος αποχώρησε από τη σύνταξη στις 21 Νοεμβρίου 1859 και ο Γ. Βερούκιος τον Απρίλιο 1862, γιατί διαφώνησε με τον Κ. Λομβάρδο, ο οποίος έμεινε μόνος συντάκτης έως το τέλος. Τη σύνταξη του φ. 136 ανέλαβε ο ιερέας Παν. Κλάδης, λόγω απουσίας του Λομβάρδου. Συνεργάτες της εφημερίδας με κείμενα ιστορικά, βιβλιοκρισίες, νεκρολογίες, λόγους και ποιήματα είναι οι Π. Χιώτης, Διον. Κεφαλληνός, Ν.Β. Καραντζάς, Ν. Κατραμής, Π. Γριτζάνης, Κ. Καλονιτζόπουλος, Θ. Κλαδάς, Π. Ταβουλάρης, Σπ. Καρβελάς, Αθ. Μπονσινιόν, Αρ. Βαλαωρίτης, Επ. Άνυνος, Π.Ε. Ιατρίδης, Αρ. Καποκέφαλος, Γ. Ρώμας, Spiridone Xinda, Ettore Sicuro. Πολλοί υπογράφουν με τα αρχικά τους ή μ' ένα γράμμα.

Η εφημερίδα διέκοψε την έκδοσή της λίγες μέρες πριν από την Ένωση της Επτανήσου με την Ελλάδα, την οποία στήριξε με πάθος, θεωρώντας την προϋπόθεση της ευημερίας και της κοινωνικής αλλαγής στην Επτάνησο.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (αρ. φ. 1-138, 3 Οκτ. 1859 - 14 Μαΐου 1864). ΔΒΖ.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Χ. Ζώης, *Λεξικόν Ιστορικών και Λογογραφικών Ζακύνθου*, τ. Α' 2, Αθήνα 1963, σ. 692· Ντ. Κονόμος, «Επτανησιακός τύπος 1798-1864», π. *Επτανησιακά Φύλλα*, Ε' (1964), 132.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΟΚΛΑ-ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

Η Φωνή του Ισραήλ

Μηνιαίον όργανον του Σιωνιστικού Συλλόγου Μπενέ-Σιών [Παιδιά της Σιών], Αθήνα, Σεπτ. 1934-1938, Διευθυντής: Μίνως Μάτσος. Την επιμέλεια της ύλης είχαν

τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου του συλλόγου. Μίνως Μάτσας, Ραφαήλ *Κωνσταντίνης, Αβραάμ Αλχανιάτης και Ζακ Καλογόρας. Ο υποτίτλος αλλάζει αργότερα: *Μηνιαία Ελληνο-Ισραηλτική Επιθεώρησης Συλλόγου Μπενε-Σιών*. Μηνιαίο, είκοσι έως είκοσι τεσσάρων σελίδων, με συνεχή σελιδαρίθμηση, διαστάσεων 25x18 εκ. Τιμή τεύχους: 3 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 30 δρχ., εξωτερικού, αρχικά 10 φρ. γαλλικά, αργότερα 1 δολ. Συνδρομή υποστηρίξεως: 100 δρχ. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Παρασκευά Λεωνή στην Αθήνα.

Με κείμενα στην ελληνική γλώσσα, το περιοδικό, σύμφωνα με το κύριο άρθρο του πρώτου τεύχους, είχε ως σκοπό «να εμφυσηση το Σιωνιστικόν και θρησκευτικόν αίσθημα» στους Εβραίους της Αθήνας που είχαν μείνει χωρίς όργανο πνευματικής τροφής, ιδίως μετά το κλείσιμο του π. *Ισραηλτική Επιθεώρησης (1912-1916), λόγω του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Οι μόνιμες στήλες αναφέρονταν σε ειδήσεις από την Ελλάδα, την Παλαιστίνη και τον παγκόσμιο εβραϊσμό και περιλάμβαναν θρησκευτικά, ιστορικά, σιωνιστικά κ.ά. θέματα. Στις σελίδες υπήρχαν ελάχιστες ασπρόμαυρες φωτογραφίες και μερικές διαφημίσεις.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Ραφαήλ Φρεξή (αφ. τχ. 1-12).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ραφαήλ Φρεξής, *Ο εβραϊκός τύπος στην Ελλάδα*. Βόλος, Έκδοση Ισραηλτικής Κοινότητας Βόλου, 1999.

ΡΑΦΑΗΛ Α. ΦΡΕΞΗΣ

Φωνή του Λαού

Πρωινή Ανεξάρτητος Εφημερίς, Αθήνα, 29 Μαΐου 1932 - 24 Μαρτ. 1934. Διευθυντές: Ευστ. Ασημακόπουλος (από τις 4 Δεκ. 1932). Στεφ. Στεφάνου (από τις 23 Μαΐου 1933). Ως αρχισυντάκτης αναγραφόταν ο Μιχ.*Ροδάς και ο Διον. Σ. Δεβάρης (από τις 23 Μαΐου 1933). Πρωινή, καθημερινή, τετρασέλιδη έως δεκασέλιδη, σε μικρό σχήμα έως τον Αύγ. 1933 και μεγάλο έκτοτε. Τυπωνόταν στα τυπογραφεία της οδ. Εβ. Λω 3.

Ο ιδιοκτήτης-διευθυντής έγραφε στο πρώτο φύλλο ότι πρόκειται για εφημερίδα δημοκρατική που είχε ως σημαία την αληθή εξυπηρέτηση των αναγκών και των συμφερόντων του λαού με την αμείλικτη καταπολέμηση της δημαγωγίας, η οποία οδηγεί στην πολιτική και κοινωνική αναρχία. Δήλωνε με αποφασιστικότητα ότι τα στόματα των υβριστών και των συκοφαντών θα φμιμώνταν και ότι θα έλεγε την αλήθεια και προς τον λαό και προς τους αρχηγούς των κομμάτων. Προσέδτε ότι δεν ήταν όργανο κανενός και ότι την ύπαρξή της στήριζε στην υποστήριξη του λαού

Στα δύο πρώτα φύλλα φιλοξένησε άρθρα του Ελ. Βενιζέλου και ως εκ τούτου χαρακτηρίστηκε ως βενιζελική. Διεκδικούσε ωστόσο για τον εαυτό της ανεξαρτησία από παραταξιακές δεσμεύσεις. Υποστήριζε όμως τον Βενιζέλο σε κάθε επίθεση την οποία δεχόταν, όπως φερ' ειπείν σε εκείνη που έγινε εκ μέρους του Γ. Καφαντάρη. Ο Στ. Στεφάνου διαπίστωνε εξάλλου ότι ενώ κατά την τετραετία που είχε προηγηθεί τα πολιτικά ήδη παρουσίασαν μια αξιόπεινη ανύψωση, η κατάσταση του Τύπου τη στιγμή εκείνη υπερέβαινε «την χαλινωσία του παρελθόντος», της περιόδου δηλαδή του Εθνικού Διχασμού. Τα προαγγελλλόμενα κινήματα θεωρούσε «παρακρούσεις ανισορρόπων εγκεφάλων» και «τερατολογίας του κιτρινού τύπου». Ζητούσε επίσης να μην επιβληθεί εκ νέου ο φόρος της Ούλεν (Ulen), και χαρακτήριζε τις συμβάσεις με την Εταιρεία αυτή και με την Πάουερ (Power) ως «κουρελόχαρτα». Η παρουσίαση των εγκλημάτων και των θίων ευγενών της προσέδιδε λαϊκό προφίλ, ενώ ο τρόπος της σελιδοποίησης των αναγνωσμάτων του παρείχε στο κοινό τη προκάλεσε προσοφυγή εναντίον της που κατέληξε στην αδώωση της εφημερίδας. Δεν είχε

καλλιτεχνική ή λογοτεχνική στήλη, μόνο ξένο μυθιστόρημα και τη στήλη του «Γατρού της οικογενείας», την οποία υπέγραφε ο Αλ. Ι. Γεωργιάδης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 212· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 362.

ΔΕΞΙΩΝΙΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Φωνή του Λαού

Εφημερίς πολιτική, εμπορική και φιλολογική, εκδιδόμενη την εβδομάδα. Βόλος, 1881-1885, 1891-1897, 1899-1902. Εκδότης-ιδιοκτήτης-διευθυντής: Αντ. Καραβασιέλος. Υπεύθυνος συντάκτης: Δ. Τσιμπούκης, δημοσιογράφος (1898-1900). Άλλοι υπότιτλοι: *Εφημερίς πολιτική και των ειδήσεων, εκδίδεται άπαξ της εβδομάδος (1891-1897)*; *Η αρχαιότερα των δεσσαλικών εφημερίδων. Εφημερίς των εθνικών και δεσσαλικών συμφερόντων (1899-1902)*; *Η αρχαιότερα των δεσσαλικών εφημερίδων, καθημερινή, εικονογραφημένη* (αρ. φ. 441, 7 Φεβρ. 1902). Δισεβδομαδιαία, τετρασέλιδη, δίσηχη, σχήματος 4^{ου}. Κατά την τρίτη περίοδο (1898-1900) εκδιδόταν δισεβδομαδιαία και τρισεβδομαδιαία στο 2^ο σχήμα. Ίσως αποτελεί συνέχεια της ομώνυμης εφημερίδας που εκδόθηκε στην Αθήνα (20 Αυγ. 1879 - 20 Ιουν. 1881). Ετήσιες συνδρομές: για τον Βόλο 6 δρχ., για τη λοιπή Ελλάδα 7 δρχ., για

το εξωτερικό 9 χρυσά φράγκα. Τυπωνόταν σε ιδιόκτητες εγκαταστάσεις, που απέκτησαν λίγο αργότερα «εντελέστατον μηχανικόν ταχυπρεστήριον».

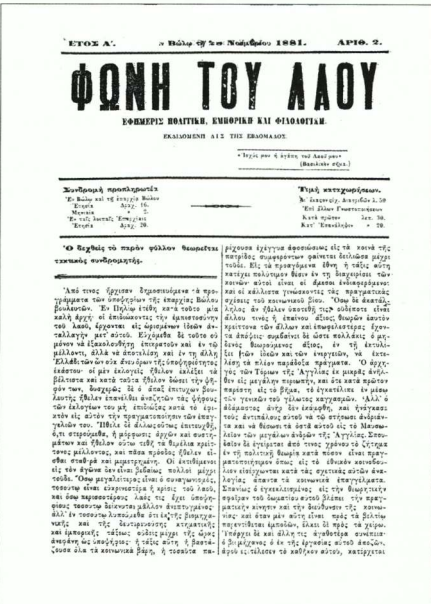
Πολιτική εφημερίδα η οποία στα πρώτα χρόνια περιλαμβάνει ενδιαφέρουσες τοπικές ειδήσεις, αλλά λίγες του εσωτερικού και του εξωτερικού, καθότι μόνες πηγές για αυτές τις ειδήσεις ήταν τα πλοία που κατέπλεαν στο λιμάνι του Βόλου. Με το πέρασμα του χρόνου οι εφημερίδες απέκτησαν και άλλες πηγές ειδήσεων, κυρίως τις τηλεγραφικές. Κατά τα πρώτα χρόνια της έκδοσής της είχε δηύσει ως αρθρογράφος ο δικηγόρος και πολιτευτής Π. Πολίτης (αδελφός του καθηγητή λυωγραφίας Νικολάου Πολίτη), ο οποίος, παρότι Πελοποννήσιος, είχε λάβει μέρος ως φοιτητής στην Επανάσταση του Πηλίου το 1878 και μετά την προαρίθση της Θεσσαλίας (1881) εγκαταστάθηκε στον Βόλο.

Ο εκδότης της είχε ιδρύσει ταυτόχρονα χαρτοπωλείο και βιβλιοπωλείο, που θεωρούνταν το μεγαλύτερο της Θεσσαλίας στις δύο τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα. Διαφημίσεις του τυπογραφείου και του χαρτοπωλείου καταχωρούνται στα φύλλα της εφημερίδας. Στο τυπογραφείο της *Φωνής του Λαού* εκδόθηκε το 1901 το αξιόλογο βιβλίο *Οδηγός του Βόλου του Εμπορικού Συλλόγου*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΒΣΤΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Παναγιώτου, «Ο Τύπος του Βόλου», ανάπτυπο από το *Αρχαίον Θεσσαλικών Μελετών*, τ. 5 (1979), 167-182· Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*, τ. Α', σ. 91.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Φωνή του Λαού

Ημερησία πολιτική και κοινωνική εφημερίς. Θεσσαλονίκη, 16 Ιουν. 1916 - 15 Σεπτ. 1916 (περίπου) // Αθήνα, 7 Απρ. 1919 - 15 Δεκ. 1919. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Αλέξανδρος Μπαλιάνος (Κλ. Βρανάς). Υπεύθυνος συντάκτης: Αριστείδης Φιλόπουλος. Εβδομαδιαία (αρχικά) / ημερησία (στη συνέχεια), τετρασέλιδη, τετράσηχη, διαστάσεων 42x29 εκ. (αρχικά), Συνδρομές (1919): ετήσια εσωτερικού 30 δρχ., εξαμηνιαία εσωτερικού 16 δρχ., ετήσια εξωτερικού 40 δρχ., εξαμηνιαία εξωτερικού 25 δρχ., «δια τους υπαλλήλους και εργάτας του ήμισυ». Γραφεία: ένα-ντι Τραπεζής Αθηνών (παραιτέρωως εργοστασίου Π. Κούκη) Τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Ν. Χριστόπουλου, στην Αθήνα και κυκλοφορούσε στη Θεσσαλονίκη.

Εβδομαδιαία και στη συνέχεια καθημερινή εφημερίδα της Θεσσαλονίκης, ιδιοκτησίας του δημοσιογράφου και τμηματάρχη του υπουργείου Οικονο-

ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗΣ ΑΛ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ

Η ΚΑΤΑΡΤΙΣ ΤΗΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣ

«Η Κατάρτις της Συμπλήρωσης» είναι το πρώτο τεύχος μιας σειράς τεσσάρων τευχών, τα οποία θα δημοσιεύσει ο εκδοτικός οίκος της «Φωνής του Λαού» με την ευκαιρία της συμπλήρωσης της πενήντης της έκδοσης της εφημερίδας. Η «Κατάρτις της Συμπλήρωσης» είναι το πρώτο τεύχος μιας σειράς τεσσάρων τευχών, τα οποία θα δημοσιεύσει ο εκδοτικός οίκος της «Φωνής του Λαού» με την ευκαιρία της συμπλήρωσης της πενήντης της έκδοσης της εφημερίδας. Η «Κατάρτις της Συμπλήρωσης» είναι το πρώτο τεύχος μιας σειράς τεσσάρων τευχών, τα οποία θα δημοσιεύσει ο εκδοτικός οίκος της «Φωνής του Λαού» με την ευκαιρία της συμπλήρωσης της πενήντης της έκδοσης της εφημερίδας.

ΑΝΑΘΕΣ

«Οι αναθέσεις» είναι το δεύτερο τεύχος της σειράς «Κατάρτις της Συμπλήρωσης». Περιλαμβάνει άρθρα σχετικά με την κατάσταση της οικονομίας και της κοινωνίας στην Ελλάδα. Το τεύχος αποτελείται από δύο άρθρα, το πρώτο των οποίων είναι του Γ. Μπαλάσκας.

ΣΤΙΝΗ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ

«Στινή Συμπλήρωση» είναι το τρίτο τεύχος της σειράς «Κατάρτις της Συμπλήρωσης». Περιλαμβάνει άρθρα σχετικά με την κατάσταση της οικονομίας και της κοινωνίας στην Ελλάδα. Το τεύχος αποτελείται από δύο άρθρα, το πρώτο των οποίων είναι του Γ. Μπαλάσκας.

ΑΙΩΣ ΚΑΙ ΠΑΥΟΣ

«Αίωσ και Πάως» είναι το τέταρτο τεύχος της σειράς «Κατάρτις της Συμπλήρωσης». Περιλαμβάνει άρθρα σχετικά με την κατάσταση της οικονομίας και της κοινωνίας στην Ελλάδα. Το τεύχος αποτελείται από δύο άρθρα, το πρώτο των οποίων είναι του Γ. Μπαλάσκας.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΛΟΓΙΑ
«Επιστημονολογία» είναι το πρώτο τεύχος της σειράς «Κατάρτις της Συμπλήρωσης». Περιλαμβάνει άρθρα σχετικά με την κατάσταση της οικονομίας και της κοινωνίας στην Ελλάδα. Το τεύχος αποτελείται από δύο άρθρα, το πρώτο των οποίων είναι του Γ. Μπαλάσκας.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΛΟΓΙΑ
«Επιστημονολογία» είναι το πρώτο τεύχος της σειράς «Κατάρτις της Συμπλήρωσης». Περιλαμβάνει άρθρα σχετικά με την κατάσταση της οικονομίας και της κοινωνίας στην Ελλάδα. Το τεύχος αποτελείται από δύο άρθρα, το πρώτο των οποίων είναι του Γ. Μπαλάσκας.

επί δύο εβδομάδας μίαν εφημερίδα την οποία ενέμιξε με ύλην των άλλων εφημερίδων, δανειζόμενος δι' ολίγην ώραν τας στήλας των περιγραφεών και άλλων δεμάτων ετοιμών εις το τυπογραφείον, ετύπων ελάχιστα φύλλα και κατευθύνετο εις το αρμόδιον γραφείον, όπου επληρώνετο, αφού 'αι διακριτικοί και αι νίκαι διοικητικοί μοιάδων', επληρώνοντο προς 50 χρωσά λεπτά κατά στίχον».

Ο ιδιοκτήτης της Αλ. Μπαλάσκας είχε εργασεί στην εφ. *Άγκυρα και αργότερα είχε εκδώσει το «Ημερολόγιον Θεσσαλονίκης» το 1917 και το 1920.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (φ. της περ. Β'), ΕΒΕ. Ιδιωτική συλλογή κληρονόμων Αλ. Μπαλάσκα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αλ. Ορολογάς, «Ιστορία της Θεσσαλονίκης», εφ. *Ελληνικός Βορράς*, 3 Νοε. 1961· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σ. 297-302.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Φωνή του Λαού

Εφημερίς πολιτική και φιλολογική. Εκδίδεται απαξ της εβδομάδος, κατά Σάββατον. Λαμία, 1862-1902. Υπεύθυνος συντάκτης: Σπυρίδων Σταυρίδης. Εκδότης: Σταμάτης Κατσανάκης. Αργότερα εκδότης και υπεύθυνος συντάκτης ο Θεόδωρος Α. *Κατσανάκης στη συνέχεια και για πολλά χρόνια, έως και στα 1902, η Μαρία Κατσανάκη. Μότο: «Θαροσείν χρή φίλε. Βάττε: τυχ' αύριον έσετ' άμεινον» (Θεόκριτος), το οποίο αργότερα παραλειφθηκε. Εβδομαδιαία, τετρασελίδη τρίτητηλη, πυκνοτυπωμένη, διαστάσεων 40x30 εκ. «Συνδρομή ετησία δια την Λαμίαν προσηλωτά Δρχ. 12, δια τας Επαρχίας προσηλωτά Δρχ. 14. Δια τους εκτός του κράτους συνδρομητάς προσηλωτά Δρχ. 18». Τυπογραφείο: ιδιόκτητο.

Ήταν εφημερίδα της οικογένειας Κατσανάκη. Προσέφερε επίκαιρη πληροφόρηση και είχε μόνιμες στήλες, όπως «Εσωτερικά», «Διάφορα», «Ποικίλα» κ.ά., είναι δε μία ακενώθη πηγή ειδήσεων για την, τότε, ακριτική περιοχή της χώρας. Ακόμη, καταχωρίζει πλειστηριασμούς, διαφημίσεις και αναδημοσιεύσεις απ' τον αθηναϊκό και τον διεθνή Τύπο. Διακρίνεται για τους χαμηλούς της τόνοους και την ευπρέπεια, χαρακτηριστική είναι και η πρωτοσελίδη δήλωσή της: «Ουδεμία διατριβή βάνανους είναι δεκτή».

μικών Αλέξανδρου Μπαλάσκα, η οποία τυπωνόταν στην Αθήνα και κυκλοφορούσε στη Θεσσαλονίκη. Η ειδησεογραφία της αφορούσε τα τεκταινόμενα της Θεσσαλονίκης. Η έκδοσή της διακόπηκε για τεχνικούς λόγους τον Σεπτέμβριο 1916 και επανακυκλοφόρησε μετά το τέλος του πολέμου τον Απρίλιο 1919, «ως πολιτική και κοινωνική εφημερίδα με εκλεκτική και φιλολογική ύλη». Η ιδιαιτερότητα της εφημερίδας να τυπώνεται στην Αθήνα της επέτρεψε να κυκλοφορήσει την περίοδο του «πραξικοπήματος» των τυπογράφων της Θεσσαλονίκης τον Σεπτέμβριο 1919.

Η απήχηση της εφημερίδας στο αναγνωστικό κοινό δεν είναι γνωστή, ενώ ο Αλ. *Ορολογάς θεωρεί ότι η *Φωνή του Λαού*, αναπαράγαγε τις ειδήσεις των υπολοίπων εφημερίδων της Θεσσαλονίκης. Περιγράφει ως εξής το σύστημα που ακολουθίησε ο εκδότης της: «έναν δημοσιογράφον, ονόματι Μπαλάσκα εμχανεύθη κάτι το οποίον θα μείνει ιστορικόν: εξέδωσε

λιδη, τετράσπηλη. Η τιμή φύλλου δεν αναφέρεται, ενώ αντίθετως οι ετήσιες συνδρομές ορίζονται σε 50 δραχ. για το εσωτερικό και 20 φράγκα για την Ευρώπη και 3 δολάρια για την Αμερική, με εκάστοτε αλλαγές στον χρόνο. Υπήρξε η πρώτη εφημερίδα στη Φλώρινα που όρισε συγκεκριμένη τιμή για ενχρητίμα και αυτή ανερχόταν στις 15 δραχ.

Η εφημερίδα παρά το σημειολογικό περιεχόμενο της λέξης «Λαός» στον τίτλο της, εντασσόταν ιδεολογικά στον χώρο της ευρύτερης Δεξιάς, υποστηρίζοντας με υπέρμετρο μερικές φορές ενδοσιασμό το Λαϊκό Κόμμα. Αξιωμαθύνοντες μάλιστα είναι οι συχνότερες αντεγκλήσεις με τις εφ. *Ελεγχος* και **Έθνος* αργότερα, που πλαισίωσαν το Κόμμα των Φιλελευθέρων και γενικά τον πολιτικό χώρο του Κέντρου. Πολύ συχνά στη δεματολογία της υπήρξαν κείμενα που αφορούσαν την ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας, αντιμετωπίζοντας το Μακεδονικό ως το κυρίαρχο δέμα στην πολιτική ατζέντα της εποχής. Ενδεικτικά μερικά από αυτά είχαν τίτλους όπως: «Οι Κομμουνιστές» (14 Οκτ. 1927), «Η Γλώσσα, Μακεδονική Πυγμή» (19 Νοε. 1927), «Η Ελληνικότητα της Μακεδονίας» (26 Μαρτ. 1927). Εξάλλου συχνές ήταν στην εφημερίδα και οι αντικομμουνιστικές καταχωρήσεις που θεωρούσαν «τον κόκκινο κίνδυνο» θανάσιμη απειλή για τη Μακεδονία (π.χ. «Κατά του Κομμουνισμού», 7 Οκτ. 1927, και «Κομμουνιστές», 25 Δεκ. 1930).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1 τ. τών ετ. 1875-1886), ΕΒΕ (1 τ.), ΙΑΛ (3 τ., τών ετ. 1863-1902).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Τάκης Αλίπτας, *Ρουμελιώτικος Τύπος 1821-1880*, Αθήνα 1959, σ. 91-92. Δ.Θ. Νάτσιος, *Κατάλογος Εφημερίδων και περιοδικών της Λαμίας, 1852-1979*, Λαμία 1979, σ. 8. Ιωάννα Θ. Αλαμπάνου, Δ.Θ. Νάτσιος, *Φθιλιώτικος Τύπος (1852-1999)*, Λαμία 2001, σσ. 6, 12.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Θ. ΝΑΤΣΙΟΣ

Φωνή του Λαού

Εθνική Εφημερίς Εκδόσιμος καθ' Εβδομάδα εν Φλώρινα, Φλώρινα, 1919-1922, 1924-1931 / Αθήνα, 1931-1933 / Φλώρινα, 1945-1947, Ιδρυτής-διευθυντής: Κωνσταντίνος Ιωαννίδης, Μοναστηριώτης (από την Σπρώμιντα), συνταξιοδότης επιθεωρητής δημοτικών σχολείων, Διαχειριστής του εντύπου: Δημήτριος *Τσώγκος, (1919-1930), στο τυπογραφείο του οποίου τυπωνόταν τότε η εφημερίδα. Το 1930 ως διαχειριστής εργάστηκε ο Συμεών Στανός, ενώ κατά την περίοδο 1931-1933 εκδότης ήταν ο δικηγόρος από την Αθήνα Αλκιβιάδης Παπαγεωργίου. Άλλος υπότιτλος: *Η Αρχαιότερα Εφημερίς της Επαρχίας Φλωρινής, Ιδρυθείσα το 1919* (μετά το 1930), Εβδομαδιαία, τετρασέ-

Επίσης, η εφημερίδα περιλάμβανε ανταποκρίσεις από πολλές πόλεις και χωριά της περιοχής, όπως το Μοναστήρι, το Ζέλενιτς, το Σοροβίτις (Αμύνταιο), η Νεβόλιανη (Σκοπιά), η Νερέτι (Πολυπόταμος), η Κλεισούρα, η Νεβέσκα (Νυμφαίο), το Ζέλοβο, η Καστοριά κ.ά. Εκτός των άλλων είχε στήλη όπως «τα Νέα της Εβδομάδος», «τα Παράπονα του Λαού» για αλληλογραφία, στήλη «κοινωνικών», σταθερή στήλη ποιήσις καθώς και πληθώρα διαφημίσεων. Εκτός από τον Δημήτριο Τσώγκο που αρθρογραφούσε σε εβδομαδιαία βάση ένας από τους σταθερότερους συνεργάτες της υπήρξε ο κοζανίτης δικηγόρος Κ. Τσιτσελίκης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Θ. Βόσδου, Ιδιωτική συλλογή Χρήστου Δ. Ζάγκου (σε ψηφιακή μορφή υπάρχει μεγάλος αριθμός φύλλων της εφημερίδας από την ιδιωτική συλλογή Θ. Βόσδου).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Βόσδου, *Ομιλία για τον τύπο της Φλώρινας* (ανεκδότος) / Σοφία Αλκίδου-Τάχου, «Ο τύπος της Φλώρινας από το Αρχείο του Γεωργίου Ι. Θεοδοσίου», π.

Αριστοτέλης, τχ. 251 (Φλώρινα 1999), 45-47· Χρήστος Δ. Ζάγκος, «Επαρχιακός Ύψος και Τοπική Κοινωνία στη Φλώρινα», στον τόμο «Όψεις της Δυτικής Μακεδονίας», Φλώρινα (υπό έκδοση).

ΧΡΗΣΤΟΣ Δ. ΖΑΓΚΟΣ

Η Φωνή του Μεγάλου Χωριού Ευρυτανίας

Τριμήνη Έκδοση του Συνδέσμου Μεγαλοχωριτών «Η Αγία Παρασκευή». Αθήνα. 1961-1991, αρ. τχ. 1-112. Ιδιοκτήτης: ο ομώνυμος σύνδεσμος. Άλλοι υπότιτλοι: Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών, Βραβείο Εθνικού Ιδρύματος. Αποστέλλεται δωρεάν στους Μεγαλοχωριτές και στους φίλους του Μεγάλου Χωριού Ευρυτανίας. Κυκλοφορεί μεταξύ των Ευρυτάνων του εξωτερικού. Τριμηνιαίο, μονόστιχο / δίστιχο, εξήντη τεσσάρων σελίδων, διαστάσεων 24x17 εκ. Τυπογραφείο: Μέμφρις Α.Ε., Αθήνα.

Στόχος της είναι η διατήρηση της επαφής των ξενιτεμένων με το χωριό, η ενημέρωση, ατόμων και αρμοδίων αρχών, για τα θέματα της κοινότητας Μεγάλου Χωριού, η προβολή του έργου του συνδέσμου, η γενικότερη ενημέρωση για ποικίλα ζητήματα σχετικά με την ευρυτανική ιστορία και κοινωνία, η ανάδειξη της ιστορίας του τόπου με τη δημοσίευση αρχαίων τεκμηρίων, ο ευρύτερος προβληματισμός για

θέματα της πρόσφατης ιστορίας, η ενημέρωση για νέες εκδόσεις, κυρίως ευρυτανικού ενδιαφέροντος, η παρουσίαση λογοτεχνικών κειμένων ευρυτάνων συγγραφέων, η προβολή ευρυτάνων επιχειρηματιών στην Ευρυτανία και στην Αθήνα. Δεν λείπει και η προσπάθεια ενημέρωσης και σχολιασμού θεμάτων με ευρύτερο χαρακτήρα.

Ένα δέμα στο οποίο επανέρχονται συχνά οι συνεργάτες του περιοδικού είναι ένα σπουδαίο γεγονός της τοπικής ιστορίας, η εκτέλεση έντεκα Μεγαλοχωριτών και δύο Μικροχωριτών από τους Ιταλούς (24 Δεκ. 1942). Στο τχ. 55-58, υπάρχει ειδικό αφιέρωμα που περιλαμβάνει ομιλίες και ποιήματα προς τιμήν των νεκρών και αναλυτική έκθεση των ιστορικών λεπτομερειών μέσα από αφήγηση από-πτη μάρτυρα. Βασικός συνεργάτης του περιοδικού υπήρξε επί σειρά ετών ο πρωτοπρεσβύτερος Κωνσταντίνος Βυστάκης, μορφή ιδιαίτερα σεβάσιμα, με πλούσιο έργο ως κληρικός και ως ερευνητής της τοπικής ιστορίας. Στο τχ. 111-112 παρουσιάζει τα ιστορικά αρχεία του χωριού.

ΜΑΡΙΑ ΠΑΝ, ΠΑΝΑΠΙΟΠΟΥΛΟΥ

Η Φωνή του Πειραιώς

Καθημερινή Απογευματινή Εφημερίς, Πειραιάς, 21 Δεκ. 1944 - Νοέ. 2005. Δευθυντές-εκδότες: Γ. Μπουκουβάλας, Π. Ξζουνακός, Γ. Πασαμήτρου. Στα πρώτα 22 φύλλα αναφερόταν ότι τη διεύθυνση είχε επιτροπή συντακτών. Καθημερινή, διςέλιδη, τετράστιχη, διαστάσεων 36x25 εκ. (αρχικά): διςέλιδη, πεντάστιχη, διαστάσεων 43x29 εκ. (Ιαν. 1945): διςέλιδη, εξάστιχη, διαστάσεων 50x35 εκ. (Φεβρ. 1945): διςέλιδη, επτάστιχη, διαστάσεων 55x41 εκ. Αρκετά χρόνια αργότερα έγινε τετρασέλιδη. Τιμή φύλλου: 20 δρχ. Συνδρομές: ετήσια 6000 δρχ., εξαμηνιαία: 3000 δρχ. Γραφεία: οδ. Νοταρά 76, Πειραιάς. Τυπογραφείο: «αρχικά εστοχειοθετείτο στα τυπογραφεία των Ναυτικών Χρονικών και εκτυπωνόταν στο μικρό τυπογραφείο του Σαφικόπουλου στη Νοταρά» και στη συνέχεια σε τυπογραφείο στην οδ. Βασιλέως Κωνσταντίνου 27, Πειραιάς.

Στο πρώτο φύλλο της αναφέρεται ότι «η έκδοση της Φωνής του Πειραιώς δεν έρχεται απλώς να καλύψει μία αισθητήν ανάγκη της Πειραικήs κοινωνίας, υπό τας σημερινάς κρίσιμους δια την πατρίδα μας ημέρας. Παράλληλος προς την ανάγκη αυτήν, έρχεται ως μία φιλότιμος και πατριωτική προσπάθεια μίως ομάδος Πειραιωτών συντακτών να εξυπηρετήσει την Ελλάδα, την ένδοξον Ελλάδα, την αιωνίαν και αδάνατην Ελλάδα, την κινδυνεύουσαν σήμερα να στερηθή και αυτής ακόμη της τιμής,

όπως παρακαθήσει εις το συνέδριον της ειρήνης. Η Φωνή του Πειραιώς φιλοδοξεί να αποθή ο ακοίμητος φρουρός, οδηγός και παραστάτης της υγιούς ελληνικής πλειοψηφίας, η οποία καθημαγμένη, πληγωμένη ποτισμένη με τας πικρίας του εμφυλίου πολέμου ίσταται εν τούτοις αγέρωχος, πιστή, ωραία, αλώβητος από τα αντεθνικά κηρύγματα, δια να προσπίση την τιμήν, την ιστορίαν και τα απαραίρατα δίκαια της Ελλάδος μας».

Πιστοί σε όλα όσα υπόσχονταν οι εκδότες και οι συντάκτες, ενημέρωναν καθημερινά τους αναγνώστες τους με όλες τις εξελίξεις που διαδραματιζόνταν στον ευρωπαϊκό κόσμο λίγο πριν τον οριστικό τερματισμό του πολέμου. Μακροσκελείς ανταποκρίσεις από τα ανοιχτά μέτωπα αλλά και προβλέψεις για το μέλλον της Ευρώπης. Εκτενής ήταν και η ενημέρωση για τα όσα συνέβαιναν στο εσωτερικό της χώρας: ανταποκρίσεις από την επαρχία, πολιτικές εξελίξεις και φυσικά αναλυτική παρουσίαση της πειραιϊκής επικαιρότητας. Δεν έλειπαν τα κοινωνικά και πολιτιστικά θέματα καθώς και τα ποιήματα ή η δημοσίευση διηγημάτων σε συνέχειες. Από τις 31 Ια-

νοαρίου 1945 έως τις 12 Απριλίου 1945 δημοσίευσε μία έρευνα για την εγκληματικότητα της γερμανικής Κατοχής στον Πειραιά με τίτλο «Η τριετία της κατοχής: η δράση της μαύρης Γκεστάπο, αι εκτελέσεις και συλλήψεις, η λεηλασία του πειραιϊκού πλούτου, οι προδότες και οι προμηθευτάι, οι συνεργάται και οι κατάσκοποι». Στόχος της έρευνας αυτής, που πραγματοποιήθηκε από τέσσερις δημοσιογράφους-συνεργάτες της εφημερίδας ήταν η αποκάλυψη κάθε αντεθνικής δράσης και κάθε πατριωτικής εκδήλωσης. Το σύνολο σχεδόν των άρθρων της ήταν ανυπόγραφο.

Όσο περνούσαν τα χρόνια η εφημερίδα επικεντρωνόταν σε θέματα σχετικά με τον Πειραιά και τις γύρω περιοχές. Διέκοψε τη λειτουργία της τον Νοέμβριο 2005.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΔΠ.

ΕΛΕΝΗ ΚΥΡΑΜΑΡΙΟΥ

Φωνή των Αποδήμων

Γιχάνεαμπουργκ, Νότια Αφρική, 1974-1977, αρ. φ. 1-487. Εκδότης-διευθυντής-ιδρυτής: Βασίλης Μαρκατσέλης, με συνεργασία του Δημήτρη Μιχαηλίδη. Εβδομαδιαία (Τετάρτη), οκτώ έως δώδεκα σελίδων (τα Χριστούγεννα-Πρωτοχρονιά: είκοσι τεσσάρων έως τριάντα σελίδων) με συνεχή σελιδαρίθμηση, τετράστιλο, ταμπλόνι. Τιμή φύλλου: 1 ραντ Ν. Αφρικής. Αριθμός πωλήσεων: 3500-6500 (ανάλογα με τα θέματα). Συνδρομητές: 750-1650 (περιοδικά). Διεύθυνση: γονία Simmonds και Pritchard.

Εφημερίδα που «τάραξε» τα νερά γιατί δημοσιογραφικά ξεπέρασε τα καθιερωμένα πλαίσια των συναγωνιστριών της, όπως η *Αφρικανίς κι η *Νέα Ελλάς. Τούτο γιατί ο διευθυντής-αρχισυντάκτης της Βασίλης Μαρκατσέλης ήταν φλογερός και δραστήριος δημοσιογράφος και τυπογράφος. Τεχνικά και αισθητικά η εφημερίδα υπερέχει των συναγωνιστριών της και η κάλυψη καιτών κοινωνικών και κοινοτικών θεμάτων αποτέλεσε τη δύναμή της. Ο Μαρκατσέλης ακόμα έχτισε την αγοραστική δύναμη της εφημερίδας του πάνω σε θέματα που ενδιέφεραν τον νεοφερμένο μετανάστη, αλλά και αυτόν της δεύτερης γενιάς, όπως διάφορες ατασθαλίες κοινωνικών και δρασκευτικών παραγόντων.

Ο συντάκτης χρησιμοποιούσε κατάλληλες πηγές για την αποκάλυψη ιστοριών που οι άλλες ελληνικές εφημερίδες απόφευγαν συστηματικά. Η Φωνή των Αποδήμων έδωσε έμφαση στα κοινωνικά και κοινοτικά συμβάντα της παροικίας σ' ολόκληρη την

περιοχή του Τσανσβαάλ και του Γιουχάνεσμπουργκ. την ενημέρωση του ελληνισμού σχετικά με τις διάφορες εξελίξεις στην Ελλάδα. Ακόμα δημοσίευσε πρωτοεμφανιζόμενα λογοτεχνικά μυθιστορήματα, διηγήματα και κριτικά σχόλια από τους λογοτέχνες Δημήτρη Λέο και Λεωνίδα Θεοφιλόπουλο. Η εφημερίδα έκλεισε το 1977 όταν ο Μαρκατσέλης αποφάσισε να παλιννοστήσει.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΝΑ.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΑΝΤΖΑΡΗΣ

Φωνή των Ελλήνων / Glasul Elenilor

Όργανο της Ελληνικής Δημοκρατικής Επιτροπής της Λαϊκής Δημοκρατίας της Ρουμανίας / Organ al Comitetului Democrat Grec din Republica Populară Română. Βουκουρέστι. 1949-1952. Υπεύθυνος συντάκτης: Vasile Cambitzi. Την περ. Α' (1949-1951), δεν κυκλοφορούσε σε τακτά χρονικά διαστήματα, άλλοτε μηνιαίο και άλλοτε μια φορά σε δύο-τρεις μήνες, συνήθως τετρασέλιδο, σε μεγάλο σχήμα. Την περ. Β' (1952), μηνιαίο, τριάντα δύο σελίδων, σε μικρό σχήμα. Τιμή φύλλου: ποικίλλει από 5 λεί (1949-1951) στα 25 μπάιν (Φεβρ. 1951 - Σεπτ. 1952) και στα 2 λεί (από τον Σεπτ. 1952).

Δίγλωσσο πολιτικό φύλλο εκδιδόταν στην ελληνική και στη ρουμανική γλώσσα. Οι ειδήσεις του είχαν κυρίως πολιτικό περιεχόμενο και αφορούσαν είτε στην εσωτερική πολιτική (το δρόμο της «οικοδόμησης του κομμουνισμού»), είτε στην εξωτερική πολιτική (αναφορές στις άλλες κομμουνιστικές χώρες, όπως η Ρωσία, η Κίνα, η Κορέα). Αποτελεί, με κριτήρια του ύψους, τα περιεχόμενα αλλά και την ίδια διενδυσή της, μία συνέχεια του π. *Ελεύθερη Ελλάδα.

OLGA CİCĂNI – ANCA DOBRE

Φωνή των Έξω Ελλήνων

Εφημερίδα του Λαού Εβδομαδιαία. Βόλος. 20 Ιουλ. 1894 - 7 Οκτ. 1895. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Γεώργιος *Συκελλαρίδης. Συντάκτης: Κ. Αντωνόπουλος, δικηγόρος. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, σε μεγάλο σχήμα. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 12 δραχ. και εξωτερικού 25 χρυσά φράγκα. Τυπογραφείο: αρχικά Νικ. Ρουσσιόπουλο και από τις 11 Απρ. 1895 Ιωάν. Ν. Δομέστιχου.

Ο εκδότης της Γεώργιος Συκελλαρίδης (παλιότερα εκδότης της πρώτης Θεσσαλίας, 1880-1889) επιστρέφοντας στον Βόλο μετά από πεντάχρονη απουσία εξέδωσε τη Φωνή των Έξω Ελλήνων, φιλοδοξώντας να συμπαρυσταθεί στα προβλήματα του δεσπαικού λαού και να συμβάλει στη βελτίωση της κατάστασης.

Στο πρώτο φύλλο ο Συκελλαρίδης ανήγγελλε στους αναγνώστες ότι «βάσις της πορείας των πολιτικών αρχών έσται η προστασία του παντοιοτρόπως καταπιεζόμενου και εκμυζωμένου λαού συμπασης της Θεσσαλίας, ην μετά πάροδον πενταετηρίδος επαναπιστικέπτομαι, αμοιούσαν όντως αγαθής δικωήσεως, ισορορολογίας, γέμοισαν ληστών και κακοποιών και στερουμένην ειδικής γεωργικής τραπέτης και υδραυλικών έργων, συνεπεία της των ηγοιμένων αβελτηρίας και ακηδίας. Και προ πάντων, ένεκα της πολιτικής εκλίσεως πάντων ημών, ης αφερτηρία εστιν η οικτρά του κράτους κατάσταση και τέρμα η των εν τη αλλοδαπή αδελφών μας Ελλήνων περιμρόνησις και η καθολική δυσπραγία των εμπόρων και βιομηχάνων εν τώ κράτει και τη αλλοδαπή».

Η έκδοση της βραχυτίης αυτής εφημερίδας παροούσιασε από τον πρώτο καιρό προβλήματα λόγω ασθένειας εργατών, αλλά και του ίδιου του ιδιοκτήτη, που καθυστέρησε την κυκλοφορία της για αρκετό διάστημα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΣΤΙΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κολιού, Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου, τ. Α', σ. 133.

ANNITA ΠΡΑΣΣΑ

Η Φωνή των Καλαβρύτων

Τοπική ανεξάρτητος εφημερίς, Καλάβρυτα, 28 Σεπτ. 1958 έως σήμερα [2005]. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Θάνος Π. *Τσαπάρας (1926-1992)· στα τρία πρώτα φύλλα ιδιοκτήτες οι Κ. Γ. Νέζερης και Α.Α. Φίλης και από το τέταρτο φύλλο και ο Θ. Τσαπάρας, ο οποίος γίνεται κατόπιν ο μόνος ιδιοκτήτης. Από το 1992, που πεθαίνει ο Θ. Τσαπάρας, εκδότης είναι ο εγγονός του Θάνος Π. Τσαπάρας και υπεύθυνος ο γιος του Πάνος Θ. Τσαπάρας. Δίπλα από τον τίτλο προστίθεται κάποια στιγμή σκίτσο με τον Παλαιών Πατρών Γερμανό να υψώνει τη σημαία της Επανάστασης. Δεκαπενθήμερη, τετρασέλιδη, αλλά συχνά και με περισσότερες σελίδες, κυκλοφορούσε στα πρώτα χρόνια κάθε δεύτερη Κυριακή, ενώ αργότερα έγινε μηνιαία. Οι διαστάσεις της ποικίλλουν: στα πρώτα φύλλα είναι 41,5x28,5 εκ., μεταβάλλονται όμως κατά εποχές (σημερινές διαστάσεις: 42x29 εκ.). Συνδρομές εσωτερικού κατά την έναρξη της έκδοσης

της: για τους ιδιώτες ετήσια 40 δρχ., εξαμηνιαία 20 δρχ. και τριμηνιαία 10 δρχ., για τα νομικά πρόσωπα ετήσια 200 δρχ. και εξαμηνιαία 100 δρχ. Συνδρομές εξωτερικού: ετήσια 6 δολ. και εξαμηνιαία 4 δολ. Οι συνδρομές σήμερα: ετήσιες εσωτερικού για ιδιώτες 4000 δρχ. και για τους λοιπούς 10000 δρχ., ετήσιες εξωτερικού για την Ευρώπη 35 μάρκα και για τις λοιπές χώρες 40 δολ. ΗΠΑ. Τιμή φύλλου 200 δρχ. Η εκτύπωση της εφημερίδας γίνεται στην Πάτρα.

Είναι η μακροβιότερη καλαβρυτινή εφημερίδα και η μόνη που εκδόθηκε και συνεχίζει να εκδίδεται στα Καλάβρυτα, γεγονός που της επιτρέπει να παρακολουθεί από κοντά τα τοπικά ζητήματα. Σκοπός της, όπως αναφέρουν οι εκδότες της στο πρώτο φύλλο, είναι να υπηρετήσει τα συμφέροντα της επαρχίας Καλαβρύτων, που είναι «ξεχασμένη» από το ελληνικό κράτος, μολοντί «έδωσε την Αγίαν Λαύραν» και «γίνεται κάθε τόσο ολοκαύτωμα». Η ύλη της καλύπτει το σύνολο σχεδόν των θεμάτων που αφορούν την επαρχία Καλαβρύτων και που θα ενδιέφεραν το αναγνωστικό κοινό της: «κοινωνικές» ειδήσεις (γεννήσεις, βαπτίσεις, αρραβώνες, γάμοι, θάνατοι, αναχωρήσεις και αφίξεις από και προς τα χωριά της επαρχίας κ.ά.), άρθρα πάνω σε καίρια ζητήματα της επαρχίας, σύντομες ειδήσεις και ανταποκρίσεις από τα χωριά, σχόλια γύρω από την καλαβρυτινή επικαιρότητα, άρθρα και επιφυλλίδες καλαβρυτινών κυρίως λογίων με θέματα σχετικά με την τοπική ιστορία, τη λαογραφία και την τέχνη, παρουσιάσεις βιβλίων. Επίσης, σε κάθε φύλλο δημοσιεύονται ποιήματα διαφημίσεις.

Μεταξύ των θεμάτων που απασχολούν την εφημερίδα, ιδιαίτερα στα πρώτα χρόνια της κυκλοφορίας της, είναι η οδοποιία και μάλιστα ο εξηλεκτρισμός των χωριών της επαρχίας. Την απασχολούν επίσης ζητήματα σχετικά με τις αγροτικές καλλιέργειες και την κτηνοτροφία, οι ελλείψεις στην ιατρική περιθαλψη και την εκπαίδευση (κτιριακή υποδομή και προσωπικό), το πρόβλημα των αγροτικών συνεταιρισμών και της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής, εκκλησιαστικά θέματα και ποικίλα άλλα ζητήματα που έρχονται στην επικαιρότητα με την πάροδο του χρόνου. Η σχετική αρθρογραφία δείχνει ικανή γνώση των προβλημάτων της επαρχίας και χαρα-

κτηρίζεται από δυναμικές παρεμβάσεις για την προώθηση και επίλυση τους. Παράλληλα η εφημερίδα προσφέρει στους αναγνώστες της πλούσια ενημέρωση για τα αναπτυξιακά έργα που γίνονται στην επαρχία, για τις δραστηριότητες των καλαβρυτινών συλλόγων, για την προεκλογική κίνηση σε περιόδους βουλευτικών και κοινοτικών εκλογών.

Σημαντικό χώρο καταλαμβάνουν και οι επτετειακές εκδηλώσεις που γίνονται στα Καλάβρυτα για την 25^η Μαρτίου 1821 και για το ολοκαύτωμα της πόλης από τα γερμανικά στρατεύματα Κατοχής (13 Δεκ. 1943). Με αφορμή τις σχετικές εκδηλώσεις, αλλά και με άλλες ευκαιρίες, η εφημερίδα δημοσιεύει άρθρα για τη συμβολή της επαρχίας Καλαβρυτίων στην έναρξη της Επανάστασης, μαρτυρίες για την εκτέλεση των Καλαβρυτινών το 1943 και άρθρα σχετικά με την παροχή αποζημιώσεων στα θύματα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (έτ. Α^ο-Γ^ο, αρ. φ. 1-258. 28 Σεπτ. 1958-20 Δεκ. 1970).

ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΪΠΑΣ

Η Φωνή των Κοινοτήτων

Δελτίον της Ομοσπονδίας Ορθοδόξων Κοινοτήτων Αυστραλίας, Μελβούρνη, Μαρτ. 1965 - τέλη 1969, αρ. φ. 1-18. Διευθυντής και κύριος επιμελητής της έκδοσης: Δημήτριος Ελεφάντης, πρόεδρος της Κοινότητας Μελβούρνης και γενικός γραμματέας της Ομοσπονδίας. Κυκλοφορούσε ανάλογα με τις περιστάσεις και τα γεγονότα που κυριαρχούσαν σε τέσσερις έως οκτώ σελίδες τριστηλες, διαστάσεων 40x27εκ. Τιμή φύλλου: 6 πέννες. Ετήσια συνδρομή: 1 λίρα. Τυπογραφείο: Aleck's Press, 98 Bridge Road, Richmond, Victoria. Γραφεία: 168, Lonsdale Street, Μελβούρνη.

Εκδόθηκε σε εποχή κρίσης και διχοστασίας μεταξύ των ελληνικών κοινοτήτων και της οργανωμένης εκκλησίας, την Αρχιεπισκοπή. Επίσημο όργανο της Ομοσπονδίας Κοινοτήτων που απηχούσε την άποψη των αποσχισθέντων από την Αρχιεπισκοπή παλαιών κοινοτικών οργανισμών του ελληνισμού, δηλαδή των ελληνικών κοινοτήτων του Σίδνεϊ, Newcastle, Αδελαΐδας, Μελβούρνης και Sunshine. Κυκλοφόρησε με την ευκαιρία της άφιξης στην Αυστραλία του πρώην (έκπτωτου) μητροπολίτη Πάφου Φώτιου Κουμίδη και την προσπάθειά του να εγκαθιδρύσει δική του αρχή δέτοντας τις αποσχισθείσες κοινότητες υπό την προστασία του.

Τα θέματα της εφημερίδας επικεντρώνονταν στην πληροφόρηση των Ελλήνων της Αυστραλίας αναφορικά με το εκκλησιαστικό πρόβλημα, τον ρόλο της Εκκλησίας στη Διασπορά, τους περιορισμούς

εξουσίας των επισκόπων, τον ρόλο των κοινοτήτων και τη διακίνηση των ιδεών που έδεται την κοινότητα ως τη βάση της οργάνωσης των Ελλήνων της Διασποράς. Η θεματική της αυτή παρέμεινε σταθερή σε όλη τη διάρκεια της έκδοσής της. Δημοσίευσε ειδήσεις από τις άλλες παροικίες, άρθρα και ρεπορτάζ που περιέγραφαν την κανονικότητα των ενεργειών των κοινοτήτων και των αναγνωρισμένων από αυτές εκκλησιαστικών ανδρών, κείμενα στην αγγλική γλώσσα που ανέλυαν τα αίτια του εκκλησιαστικού προβλήματος επιρρίπτοντας όλη την ευθύνη στην αρχιεπισκοπή και τις κοινότητες-ενορίες της.

Σταμάτησε την έκδοσή της όταν ο Ελεφάντης και η υπ' αυτού κοινότητα Μελβούρνης συμφωνήθηκε με την Αρχιεπισκοπή και επέστρεψε εκκλησιαστικά υπό την πνευματική της δικαιοδοσία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΕΜΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Τάμης, *Η Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. 2, Victoria, Ellikon Press, 2000, σ. 101-115.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Φωνή των Κυθήρων

Όργανον των Κυθηραϊκών συμφερόντων, Αθήνα (περ. Α^ο, Γ^ο, Δ^ο) / Πειραιάς (περ. Β^ο) / Κηφισιά (περ. Ε^ο) / Κύθηρα (περ. ΣΤ^ο), 24 Νοέ. 1893-1996, με πολλές διακοπές. Ιδρυτής-εκδότης: Διονύσιος Σ. Αλθανάκης (έως τον Ιούν. 1894). Περ. Α^ο: 1893-<;>, αρ. φ. 1-53, εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, διαστάσεων 36x25 εκ. Περ. Β^ο: 1924-1934, αρ. φ. 1-128, εβδομαδιαία / μηνιαία, τετρασέλιδη, Περ. Γ^ο: 1948 - Οκτ. 1949, αρ. φ. 1-16, μηνιαία, τετρασέλιδη, διαστάσεων 48x33,5 εκ. Περ. Δ^ο: Μάρτ. 1960-1963, αρ. φ. 1-10, μηνιαία, τετρασέλιδη, Περ. Ε^ο: 1973-1988, αρ. φ. 1-183, μηνιαία, τετρασέλιδη, Περ. ΣΤ^ο (Α^ο): Ιαν. 1989 - Οκτ. 1996, αρ. φ. 1-48, μηνιαία / δίμηνη, οκτώ / δέκα / δώδεκα σελίδων (τετραχρωμία). Μακρόβια εφημερίδα, μετά από τέσσερις αλλαγές εκδότη και έξι περιόδους έκδοσης, φυσικό είναι τόσο η διεύθυνση της εφημερίδας, όσο και οι υπεύθυνοι γι' αυτήν και τα τυπογραφεία ν' αλλάζουν πολλές φορές.

Είναι η δεύτερη κυθηραϊκή εφημερίδα. Μετά την αποχώρηση του ιδρυτή της, τον Ιούνιο 1894, φαίνεται να περιέρχεται στον έλεγχο του πολιτευτή Κυθήρων Γ. Κορωνάου, του τον στρατηγό Πάνου Κορωνάου, και να επιτίθεται με σφοδρότητα από τότε εναντίον του κυριάρχου στην πολιτική σκηνή του νησιού τρικούπικου πολιτικού Σπ. Στάη.

Στη δεύτερη περίοδο εμφανίζονται διαδοχικά ως διαχειριστές και υπεύθυνοι οι Γ. Θεοδοωράκης, Αλέκος Π. Μαρσέλος και Γ.Η. Βουρλάκης. Κατ' ουσίαν εκδότης και συντάκτης της είναι ο

στο χέρι, και κοσμείται από σκίτσα και ζωγραφιές του Αλ. Κοτζιά. Έβγαυε στον πολύγραφο σε 10-15 αντίτυπα και διεκκείτο χέρι με χέρι, προφανώς στους συμμαθητές των δύο νεαρών.

Στο περιοδικό δημοσιεύονταν κυρίως αφηγήματα (στα 6 τχ. δημοσιεύτηκαν έξι αφηγήματα του Τ. Λιγνάδη, τρία του Αλ. Κοτζιά, δύο του Σ.Θ. Δημητρίου, του κατοπινού πεζογράφου). Τα κείμενα αντανάκλυν τον ψυχισμό των νέων, τις αναζητήσεις και τις ανησυχίες τους. Στο περιοδικό όμως δημοσιεύεται και ποίηση: τέσσερα ποιήματα του Κοτζιά, ο οποίος στη συγγραφική του σταδιοδρομία υπήρξε μόνο πεζογράφος. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν αυτά τα κείμενα ως πρωτόλεια κατοπινών συγγραφέων. Ο Λιγνάδης δημοσιεύει τη μετάφραση της ραφωδίας α΄ της Οδύσσειας, ενώ μεταφράζεται και ξένη λογοτεχνία από πολλούς συνεργάτες (Browning, Longfellow, Gautier, Maupassant). Στο πλαίσιο των σκληρών συνθηκών της Κατοχής, το περιοδικό μαρτυρεί για τα ενδιαφέροντα των νέων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Αλέκου Αλεξανδρόπουλου (Αθήνα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Μπουφέα, «Η Φωνή των Νέων στην κατοχή», εφ. Καθημερινή, 7 Φεβρ. 1999.

ΟΝΤΕΤ ΒΑΡΦΩ-ΒΑΣΑΡ

Η Φωνή των Τεχνικών

βλ. Η Ηχώ των Τεχνικών, Αθήνα, 1958-1964

Φως

Εφημερίς των όλων εκδιδομένη καθ' εκάστην, Αθήνα, 1 Φεβρ. 1860 - 23 Οκτ. 1877. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Σοφοκλής *Καρύδης. Υπάρχει ενδεχομένως και Γ' περίοδος έκδοσης του Φωτός, δεδομένου ότι έχουν εντοπιστεί φύλλα των ετών 1880, 1884 (μην εξακριβωμένα στοιχεία). Μότο: Δεύτε λάβετε φως (από το φ. 1, 1 Φεβρ. 1860). Καθημερινή στην αρχή, στη συνέχεια εκδιδόταν τέσσερις, τρεις ή και δύο φορές την εβδομάδα Από τις 12 Ιαν. 1875 και έως το τέλος, 23 Οκτ. 1877, εβδομαδιαία (Κυριακή). Τετρασελιδί, σε σχήμα τέταρτο και δίστηλη στην αρχή και στη συνέχεια τρίστηλη μεγαλύτερου σχήματος Π περιείχε γειογραφίες. Τιμή φύλλου (1874-1877): 1 δρχ. Συνδρομές (1860): ετήσια Αθηνών 12 δρχ., εξαμηνιαία 6 δρχ., τριμηνιαία 3 δρχ., ετήσια επαρχίας 16 δρχ., εξαμηνιαία 4 δρχ., τριμηνιαία 4 δρχ. Τα έτη 1875-1877: ετήσια συνδρομή για Αθήνα, Πειραιά 20 δρχ., για τις επαρχίες 24, για το εξωτερικό 32, 34, 36 δρχ. αναλόγως του προσομίου. Τυπωνόταν σε ιδιόκτητο τυπογραφείο.

Μία από τις γνωστότερες και μακροβιότερες σατιρικές εφημερίδες του τέλους της οδωνικής

περιόδου και του αντιδυναστικού αγώνα, υπήρξε η πρώτη καθημερινή πολιτική σατιρική εφημερίδα και έγινε αμέσως γνωστή εξαιτίας των κατασχέσεων των φύλλων της και των φυλακίσεων του εκδότη της, τις οποίες προκαλούσαν οι καθημερινές, σχεδόν, επιθέσεις της εναντίον του Όθωνα και της κυβέρνησης Μιαούλη. Όταν πρωτοκυκλοφόρησε ίσχυαν ακόμη οι νόμοι περί Τύπου που είχε θεσπίσει η βαυαρική διοίκηση, οι οποίοι μάλιστα, λόγω του αυξανόμενου αντιδυναστικού ρεύματος, γίνονταν όλο και πιο σκληροί. Ωστόσο ο Καρύδης, παρά τα πρόστιμα, τις φυλακίσεις και τις κατασχέσεις, που του κόστισαν ακόμη και τη διακοπή της έκδοσης της εφημερίδας του, συνέχισε μέσα από το Φως την ίδια αντιμοναρχική και αντικυβερνητική πολιτική. Αλλά και μετά την έξωση του Όθωνα η εφημερίδα δεν σταμάτησε την πολεμική της εναντίον των κυβερνήσεων. Σύμφωνα όμως με τον συνεργάτη και φίλο του εκδότη Παναγιώτη *Πανά, «ο δημοσιογραφικός αστήρ» του Καρύδη είχε αρχίσει πλέον να δύνει. Η πάλη εναντίον του Όθωνα και του καθεστώτος τον είχαν εξαντλήσει και «αι υπ' αυτού δημοσιευμένα ακολουθως σάτυραι δεν ήσαν ή ωχραί απομιμήσεις

των προηγουμένων, ή μάλλον ειπείν ανούσια αυτών αναμασήματα».

Το μεγαλύτερο μέρος της ύλης γραφόταν από τον ίδιο τον Καρύδη. Συνεργάτες υπήρξαν ο Π. Πανάς, ο οποίος μάλιστα ανέλαβε προσωρινά και τη διεύθυνση της εφημερίδας, όταν φυλακίστηκε ο Καρύδης (Αύγ.-Σεπτ. 1860), ο Γεώργιος *Σουρής, ο Ιωάννης *Βερβέρης κ.ά. Λίγο προτού διακόψει την έκδοσή του (23 Οκτ. 1877), το Φως έγινε εφημερίς *συνεταριστική*, καθώς στη σύνταξη της συμμετείχαν ο Βερβέρης και ο Σουρής. Εκτός από το πρωτοσέλιδο κύριο άρθρο, η εφημερίδα του Σ. Καρύδη περιείχε έμμετρα και πεζά πολιτικά σατιρικά σχόλια, ειδήσεις από το εξωτερικό, και στην τέταρτη σελίδα –καμιά φορά και στην πρώτη– ξυλογραφημένες, και μάλλον άτεχνες, πολιτικές κυρίως γελοιογραφίες. Ο Καρύδης πριν από το Φως εξέδιδε το σατιρικό έντυπο *Η *Μαγνητιζόμενη*, καθώς και τον **Αριστοφάνη*. Οι δύο τίτλοι συμπύχθηκαν και το 1859 κυκλοφόρησε ο *Αριστοφάνης και η Μαγνητιζόμενη*. Σύμφωνα με τον Καρύδη, τη δική του έμπνευση «εσφετερίσθη [...] ο πρώην υπηρέτης ημών και διανομέυς του Φωτός Παν. *Πηγαδιώτης», ο οποίος και εξέδωσε αργότερα τη γνωστή σατιρική εφ. **Αριστοφάνης*. Η αντιπαράθεση των δύο ανδρών, μετά την έκδοση του *Αριστοφάνους*, πήρε μεγάλες διαστάσεις από τις στήλες των δύο εφημερίδων. Στη συνέχεια ο Καρύδης κυκλοφόρησε για μικρά χρονικά διαστήματα διάφορα σατιρικά έντυπα, όπως το **Κόσκιον* (1868-1869), η **Κρησάρα* (1869), ο *Πειρασμός* (1870, 1876), το *Παταχού Παρών* (1876-1877), το *Σκόπος* (1877) κ.ά.

Από τα πρώτα φύλλα της εφημερίδας, ο Καρύδης, καλλιεργούσε, μαζί με τον έντονο αντιοθωνισμό και έναν έξαλλο μεγαλοϊδεατισμό. Με την έλευση του Γεωργίου Α΄ και την Ένωση των Επτανήσων, η εφημερίδα, μέσα κυρίως από τα άρθρα του Π. Πανά, συνεχίζει τις επιθέσεις στη βασιλεία αλλά και στους ενωτικούς ριζοσπάστες επτανήσιους βουλευτές που συμμετείχαν στο ελληνικό κοινοβούλιο. Το κύριο χαρακτηριστικό ωστόσο στην αρθρογραφία της εφημερίδας παραμένει ο ακραίος μεγαλοϊδεατισμός, ιδίως μάλιστα σε περιόδους εθνικών κρίσεων. Θεωρώντας τους δημοσιογράφους «σημαιοφόρους της εθνικής ιδέας» και τη δημοσιογραφία τη μόνη δύναμη που μπορεί να «εξεγείρη τα πνεύματα», ο Καρύδης κατά τη διάρκεια, π.χ. της ανατολικής κρίσης του 1875-1878 δια προτρέψει τους Έλληνες να φθάσουν μέχρι τον «Αίμο και τον Ευφράτη», ενώ από το τελευταίο φύλλο της εφημερίδας καλούσε τους απογόνους

του Μιλτιάδη και του Κανάρη να ακολουθήσουν το «άγιον λάβαρον της ελευθερίας». Ο Καρύδης πέθανε, «εις εσχάτην πενίαν περιελθών», το 1893.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1860-1877), ΕΒΕ (1860-1861), ΕΑΙΑ (λίγα φύλλα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Σαπρανιδής, *Ιστορία της Ελληνικής Γελοιογραφίας. 3000 χρόνια αμφοβήτησης*, Αθήνα 2001· Λίνα Λούδη, *Περιγέλωτος Βασιλείων. Οι σατιρικές εφημερίδες και το εθνικό ζήτημα (1875-1886)*, Αθήνα 2002.

ΛΙΝΑ ΛΟΥΔΗ

Φως / Phos

Η μόνη καθημερινή πρωινή εφημερίς / Journal quotidien par actions. Κάιρο, 1897-1999, με διακοπές. Ιδρυτής-διευθυντής: Στέφανος Δ. Ευσταθιάδης. Υποδιευθυντής ήταν ο αδελφός του Μιχαήλ Ευσταθιάδης και διαχειριστής ο Ι. Σαδούκας. Αργότερα τη διεύθυνση ανέλαβε ο Κ. Μεταξάς, ο οποίος το 1912 την πούλησε στον τυπογράφο Ιωάννη Πολίτη, που συνέχισε την έκδοσή της με αρχισυντάκτη τον Ευάγγελο *Σάμιο και διαχειριστή τον Ευριπίδη Αναστασιάδη. Μετά τον θάνατο του Πολίτη (1936), ανέλαβαν τη διεύθυνση οι ανιψιό του Α. Κανάκης και Κ. Μπονάρος οι οποίοι το 1957 παροχώρησαν την εφημερίδα στους Σωκράτη *Πατέρα, Γεώργιο Λασκαρίδη και Μίλτο Παπαδάτο. Από το φ. 61 (31/6 Μαρτ. 1914) έως το 1916 συνεκδίδεται με την εφ. **Χρόνος*, με ενιαία αρίθμηση. Το φύλλο τιτλοφορείται τη μία μέρα Φως και την άλλη Χρόνος. Καθημερινή, τετρασέλιδη, τετράστηλη, διαστάσεων 43x31 εκ. / 58x41 εκ. «Συνδρομή εν Κάιρω γ.[ρόσια] δ.[ιατιμήσεως] 100, εσωτερικού γ.δ. 120, εξωτερικού φράγκα χρυσά 30». Τυπογραφείο: Ι. Πολίτη.

Καθ' όλη τη διάρκεια του εκατονταετούς βίου της, παρέμεινε «σοβαρή» εφημερίδα. Η στήλη των «κοινωνικών» ήταν λακωνική και σεμνή, οι διαφημίσεις τοπικών καταστημάτων και επαγγελματιών λιγοστές. Από άποψη θεματολογίας, δινόταν έμφαση στα διεθνή, αρκετές ήταν οι οικονομικές ειδήσεις, οι ανταποκρίσεις από την Ελλάδα και την Ευρώπη και οι αναδημοσιεύσεις άρθρων από τον ελλαδικό και τον ευρωπαϊκό Τύπο. Όπως είναι φυσικό, τα τελευταία χρόνια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου το ενδιαφέρον μοιράζεται ανάμεσα στις εξελίξεις στα μέτωπα και στο ελληνικό θέμα, με ενδιαφέρουσες αναφορές στην υπόθεση της εξέγερσης των ελληνικών στρατευμάτων της Μέσης Ανατολής.

Η έκδοση του *Φωτός* κατά πάσα πιθανότητα διακόπηκε και ξανάρχισε το 1903 –από το έτος αυτό, πάντως, μετρά η αρίθμηση των φύλλων. Στο τυπογραφείο του Ι. Πολίτη, που ανέλαβε τη διεύθυνση

το 1912. τυπωνόταν η γαλλόγλωσση *Progrès*, για την έκδοση της οποίας ο Πολίτης συνεργάστηκε με τον Ετεοκλή Κυριακόπουλο, αδελφό του ιδιοκτήτη της αλεξανδρινής εφ. **Τηλέγραφος Αχιλλέα** Κυριακόπουλου. Η επιχείρηση του Πολίτη προόδευε διαρκώς και πολύ σύντομα τυπωνόταν εκεί οι εφ. *Χρόνος*, *Σφαγή*, *Εθνική*, *Αιών* και *Παναλλήνιον*, καθώς και το π. *Μούσα*. Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ο Πολίτης πλήρωσε τις αντιβενιζελικές του πεποιθήσεις με εξορία στην Ισπανία. Επέστρεψε το 1920, οπότε και συνέχισε την έκδοση της εφημερίδας.

Ι. *Μπεθάνης και Τάκης Τσάκωνας, καθώς και ο Τάκης Ευσταθιάδης, γιος του συνιδρυτή του *Φωτός* Μιχαήλ Ευσταθιάδη, συνεργάτης της εφημερίδας ακόμα και μετά την αναχώρησή του από το Κάιρο, ως μόνιμος ανταποκριτής στην Ελλάδα.

Το 1999 το *Φως* μετονομάστηκε σε *Νέο Φως* και κυκλοφόρησε με νέα αρίθμηση (έτος 1^ο, αρ. φ. 1). Το *Νέο Φως* κυκλοφορεί στην Ελλάδα και στην Αίγυπτο κάθε δεκαπέντε μέρες δωρεάν, μαζί με την αλεξανδρινή εφ. *Πατριδα*, και αποτελεί ιδιοκτησία της Ελληνικής Κοινότητας Καΐρου. Είναι τετρασέλιδο και πεντάστηλο, εκδότης του είναι ο Ιωάννης Στ. Διακομίδης, διευθυντής αρχικά ο Γιώργος Ξενουδάκης (από το 2001 ο Χρήστος Καβαλής), διαχειριστικός διευθυντής ο Νικόλας Βαδής και αρχισυντάκτρια η Νανά Ευσταθιάδου, εγγονή του συνιδρυτή του *Φωτός* Μιχαήλ Ευσταθιάδη και κόρη του επί χρόνια συντάκτη της εφημερίδας Τάκη Ευσταθιάδη. Το *Νέο Φως* καλύπτει κυρίως τα παροικιακά νέα, ενώ μία σελίδα της εφημερίδας αφιερώνεται σε ειδήσεις από την Ελλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (*Φως*: λυτά φύλλα των ετ. 1905, 1906, 1910, 1929, 1930, 1936-38, 1942-1968, 1970-1975, 1978-1998. *Νέον Φως*: λυτά φύλλα των ετ. 1999-2006).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ευγ. Μιχαηλίδης, *Μητρώον του δημοσιογραφικού περιοδικού τύπου της Αιγύπτου υπό Αιγυπτιακών Ελλήνων (1862-1963)*, Αλεξάνδρεια 1964, σ. 65-67· Μιχαηλίδης, *Πανόραμα*, σ. 91-95· Νανά Ευσταθιάδου, *Η εφημερίδα μας και μια σύντομη αναδρομή στο ιστορικό της*, εφ. *Νέο Φως*, έτ. 1^ο, αρ. φ. 1, Κάιρο 1 Οκτ. 1999.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΣΑΚΝΙΑΣ

Φως

Ελευθέρα Εφημερίς Καλαμών, Καλαμάτα, 1900-1908, αρ. φ. 1-788. Εκδότης: Αθ. Σ. Πύλιουρας, «Συντάκται Αλέκος Ι. Θεοφωρόπουλος και Δημήτριος Π. Μιχαλάς». Το 1901 αναλαμβάνει αρχισυντάκτης ο δικηγόρος Ιωάννης Αθ. Ζακκέτας, ο οποίος αποχώρησε τον Μάιο 1902 και δικηγόροσε στην Καλαμάτα, Αλλος υπότιτλος: *Εφημερίς ελευθέρα εκδιδόμενη δις της εβδομάδος*. Δισεβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τρίστηλη, διαστάσεων 36x25 εκ. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 8 δρχ., εξαμηνιαία 4 δρχ., τριμηνιαία 2 δρχ., ετήσια εξωτερικού 8 χρ. φρ., εξαμηνιαία 4 χρ. φρ., τριμηνιαία 2 χρ. φρ. Τυπογραφείο: «Τύπος Αθων. Σ. Πύλιουρας».

Τοπική εφημερίδα της Καλαμάτας, η οποία ασχολούταν με την επικαρτότητα της πόλης καθώς και της ευρύτερης περιοχής. Οι τοπικές εξελίξεις, οι αλλαγές και τα προβλήματα συνολικά του νομού Μεσσηνίας και ρεπορτάζ που σχετίζονταν με το

Από τη δεκαετία του 1950, την εποχή της ανατροπής του Φαρούκ (1952), της δικτατορίας Νάσερ (1954) και της κρίσης της Διώρυγας (1956), το ενδιαφέρον της εφημερίδας στρέφεται περισσότερο προς τα θέματα της Αιγύπτου και της Αφρικής γενικότερα (κινήματα ανεξαρτησίας, Πατρίς Λουμούπα κ.ά.).

Από τους συντάκτες του αξίζει να αναφερθούν οι Τάκης Λαμπρόπουλος, Ζαχαρίας Χατζόπουλος,

τοπικό αστυνομικό δελτίο αποτελούσαν το μεγαλύτερο μέρος της ύλης της. Αξίζει να αναφερθεί ότι μέσα από την εφημερίδα παρουσιάζεται ραγδαία αύξηση της εγκληματικότητας στην πόλη της Καλαμάτας, μετά το 1904. Καθημερινές σχεδόν είναι οι κλοπές αλλά και οι δολοφονικές επιθέσεις δεν ήταν ασυνήθιστες. Χαρακτηριστικό ήταν το πρωτοσέλιδο στις 20 Ιουνίου 1904: «Η πόλις σφιδάζει υπό την πτέρναν της βίας και του τρόμου και ουδείς υπάρχει ο σώσων αυτήν».

Παρά την τοπική της εμβέλεια και τις ελάχιστες ανταποκρίσεις από την Αθήνα, το κύριο άρθρο της αφορούσε, συνήθως, τις κεντρικές πολιτικές εξελίξεις, και ιδιαίτερα οικονομικά ζητήματα. Σε άρθρο στις 30 Ιουλίου 1900, με τίτλο: «Προμηνήματα» σημειώνεται: «Δια τους γνωρίζοντας την οικονομικήν ιστορίαν της νεωτέρας Ελλάδος και τους έχοντας την περιέργειαν να εγκυψώσιν εν τη μελέτη των εκάστοτε κυβερνητικών πραγμάτων και την εφαρμογήν αυτών δύο μεγάλαι αλήθειαι φαίνονται προκύπτουσαι. Πρώτον η έλλειψις μονίμου κυβερνητικού χαρακτήρος, ης απότοκος η συναλλαγή, ήτοι η επίδρασις της ελλείψεως ταύτης επί του λαού».

Το περιεχόμενο της εμπλουτιζόταν από ποιήματα, διηγήματα, χρονογραφήματα, βιβλιοκρισίες και ρεπορτάζ από την καλλιτεχνική ζωή της πόλης, τις θεατρικές και μουσικές παραστάσεις. Οι μόνιμες στήλες της «Από την καθημερινήν ζωήν, σημειώσεις από την παραλίαν» και «Από τα περίεργα των Καλαμών» αποτελούσαν ευκράνταστα και σατιρικά σχόλια της επικαιρότητας, ενώ η «Ηχώ» σχολίαζε τις πολιτικές εξελίξεις. Τα περισσότερα άρθρα της ήταν ανυπόγραφα και όταν δεν συνέβαινε αυτό, οι συντάκτες τους χρησιμοποιούσαν ψευδώνυμα, όπως «ο ιδιότροπος», «ο ξενύχτης», «ο ανάποδος» κ.ά. Δεν είναι γνωστοί οι λόγοι για τους οποίους διέκοψε την έκδοσή της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (1902-1907), ΑΒΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πότης Δ. Οικονομάκης, «Εφημερίδες, Περιοδικά κι' Ημερολόγια που εξεδόθησαν στην Καλαμάτα (Συμβολή)», *Μεσογειακό Έτος*, τ. Α', Καλαμάτα 1938 σ. 235-Ν. Καράμπελας, *Μεσογειακό Βιογραφικό Λεξικό* (Νέστωρ), Καλαμάτα 1962, σ. 361, όπου το *Ν/α* για τον Ι. Σακκέτα.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΖΕΡΒΗΣ — ΕΛΕΝΗ ΚΥΡΑΜΑΡΓΙΟΥ

Φως

Μηνιαίον Φιλολογικόν Περιοδικόν εν Λευκωσία Κύπρου. Λευκωσία, Ιαν. 1911 - Νοέ/Δεκ. 1911, αρ. τχ. 1-11/12. Διευθυντής-συντάκτης: δρ. Χαρίλαος Ι. Παπαιωάννου. Μηνιαίο, τριάντα δύο σελίδων, δίσηπλο, διαστάσεων

24x16 εκ. Ετήσιες συνδρομές: 6 σελίνια για την Κύπρο και 7 σελίνια για το εξωτερικό. Τυπογραφείο: *Φωνής της Κύπρου*. Λευκωσία.

Επιστημονικό και φιλολογικό περιοδικό. Στο πρώτο τεύχος περιλαμβάνεται κύριο άρθρο με τίτλο «Προς τους Αναγνώστας», στο οποίο δίδονται οι στόχοι και οι προγραμματικές δηλώσεις του. Το σημαντικό αυτό κείμενο αρχίζει ως εξής: «Το κάτοπτον χώρας τινός είναι ο Τύπος αυτής, όστις είναι και κατά το πολύ μέρος ο οδηγός των λαών εις τον πολιτισμόν και την ηνιμέρωσιν· διότι ο Τύπος κέκτικται την περιέργον ιδιότητα να είναι όχι μόνον τα απαύγασμά της προς την πρόοδον ορμής και κινήσεως των Εθνών, αλλά και ο κυριώτατος υποκινητής και συντελεστής της κινήσεως ταύτης. Ο Τύπος είναι σήμερον ο φωτίζων την άγουσαν προς τους ευδαίμονας πνευματικούς λειψύνας οδούς· το ευώδες άνθος όπερ πρώτον εκ πάντων όρπειο το ευτυχίας να φθάσει μέχρι των μυροβόλων της πνευματικής αναπτύξεως παραδεισών οδοιπόρος· το γλυκύτατον εντρίψημα των λαών, των ευγενεστέρον ιδανικών αυτών η έκφρασις και της διανοητικής αυτών αναπτύξεως το τεκμήριον· το θαυμαστόν θήμα εξ ου η φωνή του λέγοντος άνευ πατάγου και άνευ κόπου δύναται να φθάση ευκρινής και πλήρης δυνάμεως

ΦΩΣ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΕΝ ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

ΕΤΟΣ Α' ΑΡΙΘ. 4.

*Απρίλιος, 1911.

AUTHOR: PENNYN STANLEY
ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛ. ΙΣΤΟΡ. ΕΝ ΟΣΦΟΡΩΝ

Ο ΜΩΑΜΕΘΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ

Α. Όπως ή Άνετολική ομοιομοσύνη και μέχρι της ή
Έλλησθία ήμερής πάντες
άς ή άντιπος της άντιπής.
όπου ή Μωαμεθανισμός, και
τουών άνδρίση και
λαύστον επί των άντι πρώ-
των έκαστοτετρίβων και δι-
ου άντι ή άντιπος όμο-
γώνων. Το ήχος των Δαρε-
κρών, Τάφρων, Τάφρων ή-
περιμένο άντιπος: επί των
άντελικών όρών της Χρι-
στον των μέσων άντων ό-

εις τας ακοάς των δελόντων να ακούσῃσι, να διδάχθῳσι, να εντρυφήσῃσι».

Είχε πλούσια περιεχόμενα και αποτελεί σημαντικό θήμα για τον περιοδικό Τύπο της Κύπρου. Τα περιεχόμενά του καλύπτουν θέματα ιστορικά, φιλολογικά, επιστημονικά, λογοτεχνικά, εκπαιδευτικά, εκκλησιαστικά, τοπογραφικά, γλωσσολογικά κ.ά. Σημαντικές είναι οι διβλιογραφικές σελίδες του στις οποίες παρουσιάζονται βιβλία, περιοδικά και διβλιογραφικές εργασίες για την Κύπρο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΑΜΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Τύπου*, τ. Γ', Μέρος Β', σ. 943-949.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ., ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Φως

Η Εφημερίς του Κέντρου, Λεωκωσία, 5 Μαΐου 1950 - 12 Δεκ. 1964, αρ. φ. 1-4.055 / *Κυπριακόν Φως*, 27 Σεπτ. 1965 - 22 Νοε. 1965. Ιδιοκτήτης-εκδότης υπεύθυνος: ο τυπογράφος Θάσος Κορφιώτης που διέθετε δικό του μικρό καλλιτεχνικό τυπογραφείο. Συντάσσόταν από συντακτική επιτροπή, της οποίας τα ονόματα δεν αποκαλύπτονται. Διευθυντής (από τον Απρ. 1952) ο δικηγόρος Ανδρέας Κορφιώτης. Άλλοι υπότιτλοι: *Η Εφημερίς των Τελευταίων Ειδήσεων*, *Καθημερινή Εφημερίς των Τελευταίων Ειδήσεων* (1959), *Δισεβδομαδιαία* (Γρίτη και Παρασκευή), τετρασέλιδη, εξάστηλη (με μύρες κάθετες γραμμές να χωρίζουν τις στήλες), διαστάσεων 48x30 εκ. Το κύριο άρθρο της, καθώς και μερικές άλλες ειδήσεις, εκτυπωνόταν και στην αγγλική. Από το φ. 14 (17 Ιουλ. 1950) γίνεται ημερήσια, δισέλιδη (μόνοφυλλη), εννιάστηλη, διαστάσεων 62x47εκ., χωρίς να περιλαμβάνει κείμενα στην αγγλική. Από το φ. 176 (29 Ιαν. 1951) επανέρχεται στο αρχικό μικρό μέγεθος (σχήμα ταμπλόν: 46x30εκ.), αλλά διατηρεί το δισέλιδο. Από το φ. 547 (17 Απρ. 1952) επανήλθε στο μεγάλο μέγεθος (62x47εκ.), δισέλιδο, εννιάστηλο, ενώ από την πρωτοχρονιά του 1959 γίνεται τετρασέλιδη. Από το φ. 4002 (14 Δεκ. 1963), γίνεται εβδομαδιαία (Σάββατο), αυξάνοντας τις σελίδες της σε οκτώ. Η τιμή του φύλλου ήταν 1 γρόσι και οι ετήσιες συνδρομές 2 λίρες για το εσωτερικό και 3 για το εξωτερικό. Εκτυπωνόταν στο τυπογραφείο Ζαβαλλή.

Πολιτική εφημερίδα. Στην πρώτη σελίδα του πρώτου φύλλου της περιλαμβάνεται με μύρα γράμματα κείμενο με τίτλο «Απλά Λόγια», το οποίο αναφέρει ανάμεσα στα άλλα και τα εξής: «Το Φως τάσσεται με την προσπάθειαν του ακομμάτιστου Κυπριακού λαού. Φιλοδοξούμεν να αντιπροσωπεύωμεν εις τας στήλας μας την κοινήν γνώμην, χωρίς τις στρεβλώσεις και τους φραγμούς του στενού κομματικού συμφέροντος. Το Φως δεν ανήκει εις κόμμα.

Θα υπάρξουν, ίσως, πολλοί, οίτινες θα προσπαθήσουν εσκεμμένως να σας παρασύρουν ή να μας παρεξηγήσουν, ίσως, διότι το βρίσκουν ως παράξενον ευχαρίστησαν. Εμείς πιστευόμενοι ότι ο τόπος μας έχει όλα τα συστατικά δια την εσωτερικήν του ειρήνην, την ένωσην και την αγάπην: μας λείπει μόνον ολίγη ειλικρίνεια. Δεν υπάρχει καμρός να αυταπατούμεθα. Ο λαός ποδεί το καθησυχαστικόν ευγενικόν φως της εσωτερικής και εξωτερικής ειρήνης. Αι προσπάθειαι όλων μας οφείλουν να συγκλίνουν προς το Κέντρον, προς αυτόν τον σκοπόν».

Για την αλλαγή που επέφερε στο σχήμα της τον Ιανουάριο 1951 περιλαμβάνεται στην πρώτη σελίδα του φ. 176 «Δήλωσις», στην οποία αναφέρονται τα εξής: «Η επικρατούσα σοβαρώτατη κρίσις εις την προμήθειαν δημοσιογραφικού χάρτου είναι εις όλους σήμεραν γνωστή. Αι τιμαί, ως ήδη ανεγράφη, έχουν αποτόμως υπερδιπλασιασθή και, όπερ χειρότερον, η διάθεσις του είδους τούτου, τόσον εις την εξωτερικήν όσον και εις την εσωτερικήν αγοράν είναι τόσον προβληματική, ώστε όλα ανεξαιρέτως αι Κυπριακάι εφημερίδες να αντιμετώπιζουν την αδύρητον ανάγκην: ή να αυξήσουν την τιμήν των εις το διπλάσιον ή να ελαττώσουν το σχήμα των. Προ του αυτού διλήμματος ευρισκομένη και η εφημερίς μας κατέληξεν εις την προσωρινήν και την, μέχρι της παρελεύσεως μόνον της σημερινής κρίσεως του χάρτου, ελάττωσιν του σχήματός της, προτιμούσα την λύσιν ταύτην παρά την αύξησιν της τιμής της εις δύο γρόσια, όπως συντόμως δυνατόν να πράξουν αι άλλα συνάδελφοι».

Και πράγματι, το Φως από την Πέμπτη 17 Απριλίου 1952 (αρ. φ. 547) επανήλθε στο μεγάλο μέγεθος και αυξάνει την ύλη της, με κύριο αρθρογράφο τον δικηγόρο Ανδρέα Χ. Γαβρηλίδη. Βελτιώνει επίσης σημαντικά την εκτυπωτική και αισθητική της εμφάνιση, εισάγοντας και αρκετές φωτογραφίες. Ως διευθυντής της εφημερίδας παρουσιάζεται ο δικηγόρος Ανδρέας Κορφιώτης, γιος του ιδρυτή και εκδότη Θάσου Κορφιώτη, που εξελίσσεται σε κύριο αρθρογράφο της εφημερίδας.

Η εφημερίδα επανекίδεται ως εβδομαδιαία με τίτλο *Κυπριακόν Φως* την Δευτέρα 27 Σεπτεμβρίου 1965. Σε κύριο άρθρο με τίτλο «Το Πρόγραμμά μας» αναφέρονται και τα εξής: «Κατόπιν της συμπληρώσεως των απαραίτητων τεχνικών προϋποθέσεων επανερχόμεθα σήμεραν εις τον δημοσιογραφικόν στίβον ως εβδομαδιαία πρωινή εφημερίς υπό τον τίτλον *Κυπριακόν Φως*, την οποίαν και φιλοδοξούμεν να καταστήσωμεν ένα ελεύθερον λαϊκόν βήμα εις

την υπηρεσίαν του πολυταθούς λαού μας προς λύσιν των διαφόρων προβλημάτων του». Η νέα όμως περίοδος της ζωής της ήταν σύντομη. Ανέστειλε οριστικά την έκδοσή της αφού κυκλοφόρησε εννέα μόνο φύλλα. Το τελευταίο φύλλο φέρει ημερομηνία 22 Νοεμβρίου 1965.

Η εφημερίδα *Φως* που κατόρθωσε να επιβιώσει για 15 χρόνια κάτω από πολύ δύσκολες συνθήκες, αποτελεί χρήσιμο βοήθημα για τους πρόσφατους αγώνες του κυπριακού λαού, ιδιαίτερα για τον απελευθερωτικό αγώνα του 1955-1959. τις συνθήκες ανακήρυξης της Κυπριακής Δημοκρατίας του 1960 και τα δραματικά γεγονότα που ακολούθησαν έως το 1965. Ιδιαίτερη εντύπωση στον αναγνώστη κάνει το γεγονός ότι στα πρώτα χρόνια έκδοσής της η εφημερίδα περιλαμβάνει πληθώρα διεθνών ειδήσεων ακόμα και αρθρογραφία από διάσημους ξένους δημοσιογράφους, όπως ο Ουόλτερ Λίπμαν.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΠΗ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, *Να «Φως»*, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 13, Λευκωσία, 1990, σ. 331.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ., ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Φως

Λιμνή Βαθέος Σάμου, 18 Δεκ. 1896 - 4 Ιουν. 1900, αρ. φ. 1-173, 26 Μαΐου 1902 - 7 Δεκ. 1903, αρ. φ. 1-79 / Σάμος, Νέον Καρλόβασι, 1 Ιαν. 1931-; >. Διευθυντές: Γεώργιος Ν. *Καρατζάς, Βασίλειος Ι. Καριώτογλου. Περ. Β΄: *Εβδομαδιαία πολιτική και φιλολογική εφημερίς εκδιδόμενη εν Σάμω*. Διευθυντής: Γεώργιος Ν. Καρατζάς. Εβδομαδιαία (Πέμπτη), τετρασέλιδη, διαστάσεων 44x30,5 εκ. Τιμή φύλλου: 30 παράδες. Τυπωνόταν αρχικά στο τυπογραφείο Φωτοδότης του Σπύρου Αιγινήτη, και από τον Μάιο 1897 στο τυπογραφείο Φωστήρ, το οποίο ίδρυσε ο Καρατζάς μαζί με τον τυπογράφο Δημήτριο Τσίγκα—απ’ όπου μπορούσε να την προμηθευτεί κανείς, όπως και από κάποια κεντρικά καφενεία. Στους συνδρομητές αποστέλλταν μέσω διανομέων, επιβαρυνόμενη με ταχυδρομικά τέλη που ανέρχονταν σε 5 παράδες ανά φύλλο, δηλαδή σε 6 γρόσια κατ’ έτος. Συνδρομές: εσωτερικού 30 γρόσια, εξωτερικού 10 φράγκα, στην Τουρκία 2 μετζίτια. Το 1902

η συνδρομή για τη Σάμο έγινε τριμηνιαία, 8 γρόσια για το Βαθύ, 9 για τους άλλους δήμους. Περ. Γ΄: *Εφημερίς πολιτική, κοινωνική και φιλολογική* (ελάχιστα φύλλα σώζονται, έως τον Ιούλ. 1931). Ιδιοκτήτης: Γεώργιος Ν. Καρατζάς. Διευθυντής: Σταύρος Α. Μοσχονάς. Τυπογραφείο: Ι. Παναγιωτίδου, Εβδομαδιαία (Σάββατο). Συνδρομές: εσωτερικού 100 δρχ., νομού Σάμου 75 δρχ., Αμερικής 3 δολάρια, για άλλες χώρες 1 λίρα Αγγλίας.

Εμφερόμενη από το πνεύμα του μαχητικού δημοτικισμού, η τρίτη (μετά από την **Αλήθεια* και την **Εينوμία*) ιδιωτική σαμιακή εφημερίδα, η πρώτη που τυπώθηκε σε ιδιόκτητο τυπογραφείο, ασχολήθηκε, αποκλίνοντας αισθητά από τον κοσμοπολίτικο προσανατολισμό των προκλιτύχων της, σχεδόν αποκλειστικά με θέματα τοπικού ενδιαφέροντος, καθώς και με τη λογοτεχνία. Στα πρωτοσέλιδα κυριαρχεί η πολιτική αρθρογραφία του Γεωργίου Καρατζά, σε δημοτική γλώσσα και σε καυστικό ύφος, η οποία εκτείνεται σε όλα τα θέματα του δημόσιου βίου, με σκοπό την υπεράσπιση «των δικαίων και της πρόόδου της πατρίδος».

Η στήλη «Εξωτερικά», όταν δεν παραλείπεται, περιορίζεται σε ένα δίστηλο της δεύτερης σελίδας, ενώ τα «Εσωτερικά» εκτείνονται στη δεύτερη και την τρίτη σελίδα, καταχωρίζοντας εκτός από τα τοπικά νέα, ανταποκρίσεις από τα χωριά με ζητήματα που απασχολούν τον αγροτικό πληθυσμό, καθώς και επιστολές συνδρομητών με κριτικές απόψεις. Ακολουθούν στήλες με επιμρφωτικό και εγκυκλοπαιδικό περιεχόμενο («Ιστορικά σημειώματα», «Γνωμικά», «Μικρά χρονικά») και η στήλη «Δικαστικά», την οποία προφανώς επιμελείται ο Καριώτογλου.

Αρθρογραφούν ακόμη ελάχιστα Σάμιοι, όπως ο δημοσιογράφος Ιωάννης *Βακιρτζής, ο γιατρός Ανδρέας Πανάς, ο Αλκιβιάδης Χρυσάκης κ.ά., συνήθως με ψευδώνυμο, όπως άλλωστε και ο ίδιος ο Καρατζάς. Στην τελευταία σελίδα, εκτός από τις διαφημίσεις, μόνιμη στήλη είναι η «Επιφυλλίς του Φωτός», που φιλοξενεί μικρά διηγήματα του Καρατζά σε συνέχειες, συνήθως ηθρογραφικού περιεχο-

ΕΤΟΣ Γ΄.	Έν Διάντι Βαθέος Σάμου τῆ 10 Ἰανουαρίου 1899.	ΑΡΙΘ. 99
ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ ΚΑΙ ΣΥΝΨΑΚΤΑΙ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΚΑΡΑΤΖΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ι. ΚΑΡΙΩΤΟΓΛΟΣ	Φ Ω Σ	ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ Ἐν Σάμῳ Γρ. 80 Ἐν Τουρκίᾳ Μον. 2 Ἐν ἄλλοις χώραις ₯. 10 Αἱ δημοσιεύσεις γίνονται κατ' ἐπιταγήν καὶ εἰ γὰρ ἄνευτα ὄν ἐπιστέλλονται. Τὴ τιμὴ ἑκάστου φύλλου παρ. 30.
Δια πάντων δημοσιεύσεων ἀποστέλλονται τὴ Διεύθυνσις.	ΕΚΔΑΪΟΤΑΙ ΑΝΑΣ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ	

μένου, αλλά και μεταφράσεις διηγημάτων γάλλων κυρίως συγγραφέων. Στην ίδια ή σε άλλες στήλες περιλαμβάνονται τα ονόματα —ή τα ψευδώνυμα— σαμίων δημοτικιστών (Ζήσιμος *Σίδερης, Μαρία Βοντζαλίδου, Φωκίων Πανάς, Νικόλαος Ζαχαρίου), καθώς και άλλων ελλήνων συγγραφέων και ποιητών (Πολέμης, Εφταλιώτης, Άννινος).

Ωστόσο, σ' αυτήν την πρώτη περίοδο λειτουργίας, το φιλολογικό μέρος είναι συμπληρωματικό, πρωτεύουσα σημασία δόθηκε στην πολιτική αρθρογραφία σε γλώσσα εύληπτη και ζωντανή, πράγμα που φαίνεται ότι βρήκε ανταπόκριση στο ευρύτερο κοινό. Αναφέροντας τον αριθμό των 900 συνδρομητών, ο Καρατζάς παρατηρεί ότι «δεν υπάρχει εις την Ανατολήν άλλη εφημερίς που να έχει πιο πολλούς συνδρομητάς χωρικούς και ανθρώπους δουλεντάδες [...] ο πολυς λαός καλά κατενόησε τον προορισμόν του φύλλου μας, όστις είνε η κατά παντός περιφρούρησης των λαϊκών συμφερόντων», και στον απολογισμό ενός έτους κυκλοφορίας, την 1^η Ιανουαρίου 1898 (αρ. φ. 47), γράφει: «Δια τον Σαμιακόν λαόν έγινε πλέον μία ανάγκη και ο χωριάτης όπου έως τώρα την εφημερίδα την ενόμιζε πράγμα που μονάχα λογώτατοι πρέπει να πιάνουν εις το χέρι των, από το Φως εκατάλαβε ότι κάθε άνθρωπος εμπορεί εις την εφημερίδα να εύρη πράγματα που ενδιαφέρουν αυτόν τον ίδιον από οιανδήποτε κοινωνικήν τάξιν και αν είναι». Η ανεξαρτησία και η αρθρογραφία σε οξείες τόνους την οδήγησαν σύντομα σε αντιπαράθεση με την *Ευνομία και τον κόσμο των δικαστικών, σε συνεχείς μηνύσεις, σε οικονομική δυσπραγία και εν τέλει στη διακοπή της λειτουργίας της τον Ιούνιο 1900.

Επανεκδόθηκε στις 26 Μαΐου 1902, μετά από την επικράτηση του Προοδευτικού Κόμματος του Θεμιστοκλή Σοφούλη, το οποίο είχε υποστηρίξει αρχικά για να ανεξαρτητοποιηθεί σύντομα. Στη δεύτερη περίοδο υπερτερεί το φιλολογικό και λογοτεχνικό μέρος, το οποίο δηλώνεται και στον υπότιτλο (ακολούθησε το πρότυπο του *Νουμά), ενώ παράλληλα αναγγέλλονται οι συνεργασίες γνωστών σαμίων δημοτικιστών (Μιλτιάδης Ίαγκος, Ζήσιμος Σίδερης, Νίκος Ζαχαρίου, Γεώργιος Μανωλιός, Ζαχαρίας Βοντζαλίδης). Την πρώτη σελίδα καταλαμβάνει τώρα η «Επιφυλλίς», όπου δημοσιεύονται σε συνέχεια διηγήματα του Καρατζά, του Γ. Ψυχάρη, του Α. Καρκαβίτσα, του Κ. *Παλαμά και άλλων δημοτικιστών, αλλά και αρχαία κείμενα, μεταφρασμένα στη δημοτική από τον Καρατζά και τον Ζήσιμο Σίδερη. Το ζήτημα της μετάφρασης της Ιλιάδας στη δημοτική από τον Αλέξανδρο Πάλλη δημοσιεύθηκε σε

συνέχειες στη στήλη «Φιλολογικόν ζήτημα». Νέες στήλες είναι επίσης τα «Φιλολογικά αγωνίσματα», όπου φιλοξενούνται εκθέσεις και φιλολογικές διατριβές νέων, ή τα «Μαργαριτάρια του συντακτικού και της γραμματικής», με επιστημονικές γλωσσικών σφραγμάτων των καθαρολόγων. Ωστόσο, οικονομικοί λόγοι την ανάγκασαν σε διακοπή στα 79 φύλλα.

Επανεκδόθηκε την 1η Ιανουαρίου 1931, προκρινόμενος για μικρό χρονικό διάστημα, με το ίδιο ανεξάρτητο πνεύμα, με αναφορές σε πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα, ευρύτερα εθνικά και κυρίως τοπικά, με λογοτεχνικά θέματα, αλλά χωρίς την ορμή του παρελθόντος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΓΑΚ-Αρχαία Νομού Σάμου, ΔΚΒΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αγγέλα Χατζημιάλη, «Αλήθεια, Φως, Ευνομία, η φυσιογνωμία των πρώτων ιδιωτικών εφημερίδων», *Η Σάμος από τα θυζαντινά χρόνια μέχρι σήμερα. Πρακτικά συνεδρίου*, τ. Β', Αθήνα, ΠΕΣΝΔ, 1998, σ. 510-511· Αλέξανδρος Σφοίνης, «Το Φως του Γεώργιου Καρατζά ή ο μαχητικός δημοτικισμός στη Σάμο», *Φτεριάς*, τχ. 1 (Αθήνα, Ιούλι 1999), 5-7.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΣΦΟΙΝΗ

Φως/Φιος

Εβδομαδιαία Ελληνική Εφημερίς / Non sectional, commercial and social journal, Greek weekly newspaper, Μελβούρνη, 25 Μαρτ. 1936-1973, αρ. φ. 1-2134. Ιδρυτής: Ι.Χ. Παναγιωτόπουλος· μετά τον θάνατό του (2 Απρ. 1972), την ευθύνη της κυκλοφορίας ανέλαβε πλήρως ο υπεύθυνος σύνταξης της εφημερίδας από το 1968: Κωνσταντίνος Γιοκαρίνης, θεολόγος. Μετά το 1970 ο τίτλος της εφημερίδας γράφτηκε με άλλο τύπο γραμμάτων και στον λογότυπο προστέθηκε κολώνα ιωνικού ρυθμού επί της οποίας υπήρχε το αρχαίο φως. Άλλοι υπότιτλοι: *Phos, Greek National Newspaper, published in Victoria circulating throughout Australia and New Zealand* (1957-1969), *Εβδομαδιαία (Τετάρτη)*, οκτασέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων 32x29 εκ. (ταμπλάιντ) και 42x25,5 εκ. (1972-1973). Τιμή φύλλου: κυμάνθηκε από 2 έως 9 πέννες ενώ στο διάστημα 1972-1973, με την αλλαγή του νομίσματος από λίρα σε δολάριο, 10 σεντς. Ετήσιες συνδρομές: 5 δολ. Αυστραλίας προσληρωτέα. Τυπογραφείο-γραφεία: 26-28 Market Lane, Μελβούρνη.

Η μακροβιότερη προπολεμική εφημερίδα του ελληνισμού της Μελβούρνης, ιδρύθηκε ως «αφατρίαστη εμπορική και κοινωνική περιοδική έκδοσις». Πιρά το γεγονός ότι ο ιδρυτής της ήταν ακραιών συντηρητικών δέσεων, άσκησε δριμυτάτη κριτική στην Εκκλησία και υποστήριξε τις νεοεπαιτικές κινήσεις του ελληνισμού, που επιδιώκουν έναν έλεγχο και

ανεξαρτησία στις εσωτερικές τους υποθέσεις. Όσον αφορά στις σχέσεις με την Ελλάδα ακολούθησε φιλοβασιλική και συντηρητική πολιτική, στήριξε τη δικτατορία των συνταγματάρχων και μεταβλήθηκε σε διασώτη της, ακόμη και μετά την απομάκρυνση του Ι.Χ. Παναγιωτόπουλου από την ενεργό δράση του εντύπου, προκειμένου να αποσπάσει επιδοτήσεις.

Η δεματολογία της ήταν ποικίλη. Δημοσίευε άρθρα και ειδήσεις από την παροικιακή ζωή και κυρίως την εκκλησιαστικο-κοινοτική διένεξη. Μεγάλο μέρος του χώρου της εφημερίδας καταναλώνονταν σε απαντήσεις και επικρίσεις άλλων εφημερίδων, οι οποίες αντιπολιτεύονταν συγκεκριμένους οργανισμούς, με κίνητρο την αύξηση της κυκλοφορίας της. Στην τελευταία σελίδα πάντα δημοσιεύονταν οι εξωτερικές ειδήσεις που λάμβανε με τηλετύπο ή τηλεφωνικά ή δια μέσου της ειδησεογραφίας των εφημερίδων που έφθαναν αεροπορικά και τηλεγραφημάτων. Διατηρούσε μόνιμες στήλες, όπως η στήλη «Το Εθνικό μας Ημερολόγιον» με υπότιτλο «Οικογένεια. Θρησκεία. Πατρίς», οι στήλες «Απ' όλα δι' όλους», «Ματιές ολόγυρα», «Η στήλη της Ελληνίδος», «Η στήλη της Εκκλησίας» κ.ά.

Διέθετε ανταποκριτές σε ολόκληρη τη χώρα και τη Νέα Ζηλανδία και δημοσίευε ανταποκρίσεις για παροικιακά θέματα των άλλων πολιτειών, για παράδειγμα, τα παροικιακά του Σίδνεϊ έγραφε ως ανταποκριτής ο Ε. Συνοδινός και της Αδελαΐδας ο Σταύρος Χατζηβασιλής. Έως το 1969 η εφημερίδα σπάνια δημοσίευε φωτογραφίες. Στη διάρκεια της μακρόχρονης κυκλοφορίας της συνεργάτες της υπήρξαν πολλοί και επώνυμοι δημοσιογράφοι και άνθρωποι των Γραμμάτων και της Τέχνης, όπως οι Θάνος *Νικολαΐδης, Ανδρέας Ανδρεόπουλος. Ο τελευταίος, για παράδειγμα, υπήρξε μία από τις σημαντικότερες μορφές της δημοσιογραφίας του ελληνισμού της Αυστραλίας. Συνεργάστηκαν, επίσης, οι Κ.Ι. Τζόβας, Ε. Συνοδινός, Κ. Φαφαλιός, Τάκης Παναγιωτόπουλος, Κώστας Γιοκαρίνης και Σταμάτης Καραμπίνης.

Στο διάστημα των δύο τελευταίων ετών της κυκλοφορίας της (1972-1973), η ποιότητα του εντύπου δοκιμάσθηκε σκληρά εξαιτίας της οικονομικής ανεπάρκειας, παρά το γεγονός ότι υπήρχαν αρκετές κρατικές διαφημίσεις και μία σελίδα με μικρές αγγελίες. Το έντυπο συνέχισε την έκδοσή του έως το 1973, όταν ο Κωνσταντίνος Γιοκαρίνης, χωρίς οικονομική βοήθεια από την κυβέρνηση της δικτατορίας και την αρχιεπισκοπή, αναγκάσθηκε να διακόψει την κυκλοφορία της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: EKEME.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Τάμης, *Η Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. 2, Victoria, Ellikon Press, 2000, σ. 101-115. Γ. Καναρκιάς, *Ο Ελληνικός Τύπος στους Αντίποδες. Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Το Φως

Θεσσαλονίκη, 5 Μαρτ. 1914-1959. Εκδότης: Δημοσθένης *Ρίζος, από το Πήλιο, που εξέδιδε τότε στον Βόλο την εφ. *Θεσσαλία. Διευθυντές: Ν. *Σήφρακας (1924-1926), Θ. *Ρηγνός (1932-1937), Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Ι.Κ. *Σπαδάρης (1945 κ.ε.). Ο τίτλος *Το Φως* ήταν γραμμένος ανάμεσα στις φτερούγες και το κεφάλι ενός οκτάστηλου δικέφαλου αετού. Υπότιτλοι: *Καθημερινή πρωινή εφημερίς* (από το φ. 28, 1 Απρ. 1914)· *Ημερησία πρωινή μακεδονική εφημερίς* (από το φ. 34, 8 Απρ. 1914)· *Ημερησία πρωινή εφημερίς εν Θεσσαλονίκη* (1956). Καθημερινή, τετρασέλιδη (η αρίθμηση των σελίδων άρχισε από το τέλος), εξάστηλη, διαστάσεων 63,5x46 εκ. / 62x43 εκ. (1956). Τα γραφεία της ήταν το 1914 στο Χάνι Καλλιδοπούλου, στην οδ. Βενιζέλου (τότε λεγόταν οδ. Σαμπρή Πασά), και τον επόμενο χρόνο μεταφέρθηκαν στην οδ. Ταυμική, κάτω από την Τράπεζα Ανατολής, στη Στοά Αγίου Μηνά, την τότε οδ. Ταυμική.

Εκδόθηκε στις 5 Μαρτίου 1914, πρώτη επέτειο της δολοφονίας στη Θεσσαλονίκη του βασιλιά Γεωργίου του Α΄. Ο Β. *Μεσολογγίτης αναφέρει ότι η εφημερίδα εκδόθηκε από πείσμα και από κάποια διάθεση εκδίκησης, κατέληξε, όμως, σε μία από τις μακροβιότερες εφημερίδες της Θεσσαλονίκης και σε μία από τις μεγαλύτερες του Μεσοπολέμου, ενώ η παρουσία της βοήθησε σημαντικά στην ανάπτυξη της δημοσιογραφίας, αλλά και στην εξέλιξη της Θεσσαλονίκης. Ο Β. Μεσολογγίτης εξηγεί ότι ο Ρίζος πειράχτηκε γιατί ο Κ. *Βελλίδης προσέλαβε ως αρχισυντάκτη στην εφ. *Μακεδονία τον Θεόδ. *Χατζηγώγο, διευθυντή μέχρι τότε της εφ. *Θεσσαλία. Όταν χρειάστηκε να φύγει ο αρχισυντάκτης της Β. Μεσολογγίτης σε δημοσιογραφική αποστολή, για να καλύψει τις επιχειρήσεις απελευθέρωσης της Κορυτσάς (τέλος Ιουν. 1914) τον αντικατέστησε ο Χατζηγώγος, που κατά τη διάρκεια της πολυήμερης αυτής συνεργασίας του, έπεισε τον Βελλίδη να τον προσλάβει. Θύμωσε όμως ο Μεσολογγίτης και όταν αποκαλύφθηκε η «συμφωνία» Βελλίδη-Χατζηγώγου, αποχώρησε από τη Μακεδονία. Θύμωσε όμως και ο Ρίζος, που αποφάσισε να εκδώσει εφημερίδα στη Θεσσαλονίκη, για να τιμωρήσει τον τώως αρχισυντάκτη του και να εκδικηθεί τον Βελλίδη, που τον πήρε.

Το Φως εκδόθηκε μετά από συμφωνία του Ρίζου με τον Μεσολογγίτη. Ο πρώτος θα έβαζε το κεφάλαιο, μετέχοντας κατά 50% στα κέρδη, και ο δεύτερος θα εξέδιδε τη νέα εφημερίδα, με τον τίτλο *Το Φως*, ως μοναδικός ιδιοκτήτης και διευθυντής. Ο Β. Μεσολογγίτης αναφέρει ότι μετά τη συμφωνία: «Ήρχισα λοιπόν την προπαρασκευαστική εργασία και μετά δύο-τρεις μήνες [...] εξεδόθη *Το Φως*. Αλλά από της πρώτης στιγμής αντελήφθη τας διαθέσεις του Ρίζου, όπως εγκαταλείψει τον πενιχρόν Βόλον και την εκεί φυτοζωούσαν εφημερίδα του *Θεσσαλίαν* και εγκατασταθή εις την πλουσίαν και πολυάνθρωπον Θεσσαλονικίην. Διότι από το πρώτον φύλλον επέμενε να εμφανισθή εις την προμετωπίδα της εφημερίδος ως «εκδότης». Η έκδοση της εφημερίδας ήταν φυσικό να προκαλέσει την ανησυχία και τις αντιδράσεις των άλλων εφημερίδων, ιδίως της *Μακεδονίας*, η οποία διέβλεπε έναν σοβαρό αντίπαλο στον δικό της κυκλοφοριακό και πολιτικό χώρο, αφού και οι δύο εφημερίδες ήταν πρωινές και φιλελεύθερων αρχών.

Στο πρώτο κύριο άρθρο αναλύθηκε το πρόγραμμα της νέας εφημερίδας και οι σκοποί της έκδοσης, που ήταν η προσπάθεια, για να επιλυ-

θούν τα μεγάλα προβλήματα που απασχολούσαν τον τόπο, ο οποίος περιελάμβανε ολόκληρη τη Βόρεια Ελλάδα, και η εξυπηρέτηση του έθνους με σεβασμό, αξιοπρέπεια και ευπρέπεια «χειριζόμενοι την δύναμιν ην το Σύνταγμα, οι Νόμοι και ο Λαός παρέχει εις την δημοσιογραφίαν». Εκτός όμως από τις προγραμματικές αρχές και από τον βαθμό στον οποίο τηρήθηκαν, είναι χαρακτηριστική η πρωτοποριακή εφαρμογή κάποιων ελευθερών φιλολαϊκών και ιδιόρρυθμων σοσιαλιστικών αρχών στα τοπικά, στα κοινωνικά και στα πολιτικά επίκαιρα ζητήματα. Αν και αστική εφημερίδα, αντιμετώπιζε με συμπάθεια τις εργατικές διεκδικήσεις και δημοσίευε τακτικά συνδικαλιστικές ειδήσεις, ενώ ιδιοκτήτης του πήρε μέρος σε συγκεντρώσεις εργαζομένων, ακόμη και εκτός Θεσσαλονίκης. Λίγες εβδομάδες μετά την έκδοση της εφημερίδας του, ο Ρίζος ήταν ομιλητής σε συγκέντρωση καπνεργατών στις Σέρρες. Εξάλλου, παραχώρησε το τυπογραφείο του για την έκδοση σοσιαλιστικών εφημερίδων, ενώ ένα φιλοσπεργιακό άρθρο του αναδημοσίευσε το σοσιαλιστικό *Αβάντι* (**Avanti*).

Η φιλική προς τον σοσιαλιστή Αβρ. *Μπενναρό-για στάση του επισημάνθηκε και κατακριθίκε από τις εφημερίδες και το 1921 κατηγορήσε τη «Μακεδονική Νεολαία», τη μαχητική οργάνωση του Λαϊκού Κόμματος, το οποίο υποστήριζε η εφημερίδα τότε, ότι συνωμοτούσε κατά των κομμουνιστών. Το Φως έγραφε ότι αγωνίστηκε «για το ψωμί του λαού», για να έχει «ο κόσμος να φάει μπακαλιάρο και να αγοράσει κάρβουνα», για να ζεσταθεί, για να μην πληρώνει πιο ακριβά τα είδη, για να δίδεται η ίδια μερίδα κρέατος και ζάχαρης, όπως στη Νότια Ελλάδα, για να μη διοικούν τον λαό οι αδιάφοροι και ανίκανοι υπάλληλοι κ.ά.

Εναν χρόνο μετά από την έκδοσή της, η εφημερίδα –και με την ευκαιρία της επετείου– δεν δίστασε να επιτεθεί στους «ποταπούς σκυφοβάντας οίτινες από της εκδόσεώς του διέδιδαν ότι η ζωή του θα είναι θραχία και ήδη το είδον γιγαντούμενον, διότι την πρόσδόν του εστήριξεν επί της αλανθάστου γνώμης των αναγνωστών του». Όμως η κυκλοφορία της εφημερίδας δεν ήταν η επιδιωκόμενη, αν και ικανοποιούσε τον εκδότη της και ανησυχούσε τις άλλες εφημερίδες, αφού βελτιωνόταν συνεχώς. Το 1917 είχε ημερήσια κυκλοφορία 2500 φύλλα, σύμφωνα με έγγραφο του Γραφείου Τύπου Θεσσαλονίκης, ενώ το 1919, ως αντιπολιτευόμενη πλέον, έφθασε τα 9000 φύλλα και το 1921, σύμφωνα με ισχυρισμό του Ρίζου, τα 10000-12000 φύλλα.

Στην αρχή Το Φως υποστήριξε τον Ελ. Βενιζέλο, αλλά τον εγκατέλειψε στις εκλογές του Μαΐου 1915, επειδή διαφώνησε με την εξωτερική πολιτική του, προκαλώντας τις αντιδράσεις των φιλελευθέρων. Το Κίνημα της Εθνικής Άμυνας και η εγκατάσταση στη Θεσσαλονίκη της Προσωρινής Κυβέρνησης ήταν η αιτία (ή το συμφέρον;) να στραφεί η εφημερίδα και πάλι στον Βενιζέλο, αποκτώντας μεγάλη κυκλοφορία. Εξ αιτίας αυτής της πολιτικής αστάθειας του εκδότη της Δημοσθένη Ρίζου, του αποδίδεται ο στίχος: «Εμένα με λένε Ρίζο και όπου θέλω το γυρίζω».

Η προσφορά της εφ. Το Φως στην εξέλιξη του Τύπου της Θεσσαλονίκης υπήρξε σημαντική: α') Καθιέρωσε το 1920, πρώτο αυτό, «γυνακεία στήλη» και μάλιστα στην κορυφή της πρώτης σελίδας, πολύ ενωρίτερα από την εμφάνισή στην Ελλάδα του φεμινιστικού κινήματος· β') Επιχείρησε να εκδώσει και απογευματινή εφημερίδα (με τον τίτλο *Νέα Ζωή*), αλλά η μικρή κυκλοφορία της το υποχρέωσε να εγκαταλείψει την προσπάθεια· γ') Για την κάλυψη του πολέμου στη Μικρά Ασία οργάνωσε δημοσιογραφικές αποστολές, ενώ κατά τη

διάρκεια του πολέμου δημοσίευε συχνά χάρτες του μετώπου και εντυπωσιακά μεγάλα σκίτσα των στρατηγών, που διευθύναν τις μάχες· δ') Έδειξε από την αρχή ακόμη ενδιαφέρον για τα αναγνώσματα, ένα είδος για το οποίο μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι πρωτοπόρησε, αφηγούμενη ως «μυθιστορήματα» καθημερινά γεγονότα και θρυλικά στοιχεία της Θεσσαλονίκης, Δημοσίευε αναμνήσεις πρωταγωνιστών του Μακεδονικού Αγώνα, των δύο Βαλκανικών Πολέμων, του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου και της εκστρατείας στη Μ. Ασία.

Η σημασία που απέδιδε στην ειδησιογραφία του φαίνεται από το πλήθος των τηλεγραφημάτων που δημοσίευε. Προς τον σκοπό αυτό εγκατέστησε μόνιμους ανταποκριτές στη Βιέννη και το Βερολίνο και προσπάθησε να βελτιώσει με καλαισθησία την εμφάνισή της χρησιμοποιώντας χρώματα και στα κείμενά της. Λίγες ημέρες μετά την έκδοσή της, εμφανίζονται «κατά ζώνες» τα βασικά χρώματα κίτρινο, κόκκινο και μπλε, μαζί με το μαύρο, στην πρώτη σελίδα. Μια άλλη καινοτομία –που βρήκε αργότερα μιμητές και συντέλεσε στην χρεοκοπία πολλών εφημερίδων από τον ανταγωνισμό– ήταν η χρησιμοποίηση ιδιωτικών μεταφορικών μέσων για την αποστολή των φύλλων στην επαρχία. Η τακτική αυτή επιβάρυνε το κοινό, το οποίο αγόραζε την εφημερίδα, που έφτανε πρώτη, στη διπλάσια τιμή. Αργότερα, η τιμή των εφημερίδων της Θεσσαλονίκης εξομοιώθηκε, ενώ αυξήθηκε η τιμή των αθηναϊκών εφημερίδων «λόγω των διπλών εξόδων». Τέλος, η μεγαλύτερη προσφορά της εφ. Το Φως την περίοδο αυτή ήταν η εγκατάσταση κυλινδρικού πιεστηρίου, του πρώτου του είδους του στη Θεσσαλονίκη. Μέχρι τότε (1919) χρησιμοποιούσε ενουκασμένα ή ιδιόκτητα κλασικά πιεστήρια.

Η εφημερίδα αντιμετώπισε πολλές φορές μνηύσεις και επεμβάσεις του εισαγγελέα, αλλά συνέχισε την πορεία της, με συνεργάτες κατά καιρούς τους Β. Μεσολογγίτη, Θ. Χατζηγόγο, Μ. Κωνστανταράκη, Ν. *Φαροδή, Π. *Ορολογά, Γ. Συρούκη, Α.Υγ. Θεολογίτη, Α.Λ. *Ορολογά, Β. Αποστολίδη, Θάνο Κωνσταντινίδη, Ν. Μπενάκη, Μερόπη *Βυσικίου - Τσιώμου, Χαρ. Ζόμπου, Αν. Χαϊνόγλου κ.ά. Με την είσοδο των γερμανικών στρατευμάτων στη Θεσσαλονίκη Το Φως διέκοψε την κυκλοφορία του και επανεκδόθηκε μετά την Κατοχή.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (από το φ. 1, εκτός των ετ. 1916-1918), ΕΒΕ (1920-1922), ΕΛΙΑ, ΕΣΗΕΜΘ (Αρχεία εφ. Το Φως).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β. Μεσολογγίτης, «Η δημοσιογραφία εις την Θεσσαλονίκην», εφ. *Ελεύθερος (Μακεδονικός) Τύπος*, 13 Απρ. 1934-18 Απρ. 1934· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Γ'· Ν. Σφενδόνης, «Το Φως», στο «*Μακεδονικόν Ημερολόγιον* έτους 1962· Β. Αϊδάλης, *Τυπογραφεία και εφημερίδες της Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1974· Χρ. Λαμπρινός, «*Συνοπτική Ιστορία του Τύπου της Θεσσαλονίκης*», π. *Νέα Εστία* (Χριστούγεννα 1985)· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 370· Γ. Αναστασιάδης, *Η Θεσσαλονίκη των εφημερίδων*, Θεσσαλονίκη 1994· του ίδιου, «*Σημειώσεις για την Ιστορία των εφημερίδων της Θεσσαλονίκης*», π. *Παρατηρητής*, τχ 21-22· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σ. 125-163.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Το Φως

Καθημερινή Πολιτική Εφημερίς, Μυτιλήνη, 5 Μαρτ. 1934-9 Σεπτ. 1944. Ιδιοκτήτης: Ανέστης Μυρωδέλλης. Διευθυντής: Α. *Γκράβαλης. Αρχισυντάκτης: Δημήτριος *Λεοντής. Περιοδικών αντιπρόσωπος ο Γεώργιος *Κονδύλης και προϊστάμενος εργασίας ο Νικ. Αναστόπουλος. Από τις 30 Μαρτ. 1938 ο Αθανάσιος Ν. Γκράβαλης φέρεται ως εκδότης και διευθυντής και από τις 14

Σεπτ. 1938 ως ιδιοκτήτης και διευθυντής. Από το 1942 αρχισυντάκτης ο Γ. Κονδύλης (έως το τέλος). Αρχιερργάτης από την ίδια χρονιά αναλαμβάνει ο Κοσμάς Ρούκας (μόνο έως τις 23 Δεκ. 1942)· στη δέση του εμφανίζεται ο Στέλιος Αντ. Τσακύρης. Άλλος υπότιλος: *Καθημερινή Πολιτ. Εφημερίς Εθνικοσοσιαλιστικών Αρχών*. Καθημερινή, τετραεπίδη, πεντάστηλη, διαστάσεων 50x33 εκ. Τιμή φύλλου 2 δρχ. / 5 δρχ. (από τις 3 Φεβρ. 1942) / 50 δρχ. (από τις 12 Σεπτ. 1942) / 500 δρχ. (26 Νοέ. 1943). Ετήσιες συνδρομές: ιδιωτών 2000 δρχ., δήμων κ.ά. 5000 δρχ. / 100.000 και 120.000 δρχ. αντιστοίχως (από τις 26 Νοέ. 1943). Τα γραφεία είναι στην οδ. Σαυφούς 18.

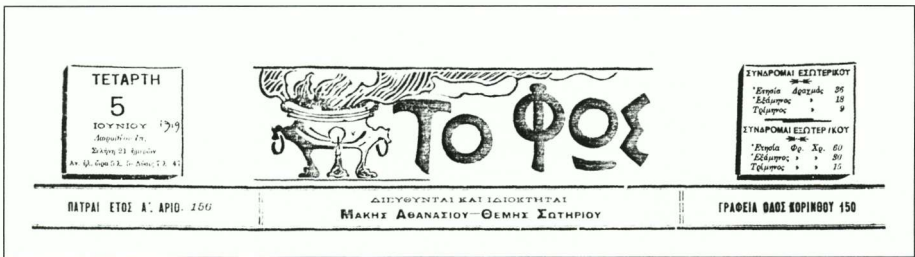
Το τελευταίο φύλλο της βγήκε την ημέρα που οι Γερμανοί εγκατέλειψαν τη Μυτιλήνη (9 Σεπτ. 1944). Την επομένη το ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) που, με επικεφαλής τον λόγο μητροπολίτη Μηθύμνης Διονύσιο Μηνά, αναλάμβανε την διοίκηση του νησιού, συνέλαβε τον Γκράβαλη για τη φιλοναζιστική στάση του, πλην σύντομα την επίμονα ακροδεξιά αρθρογραφία του την συνέχισε δι' άλλων εντόπων, έως την εκδημία του (1977).

Στην εφ. *Φως* οι μόνοι με ενυπόγραφα κείμενα ήταν κυρίως ο Αθανάσιος Γκράβαλης και ο δεύτερος αρχισυντάκτης του, Γεώργιος Κονδύλης ο οποίος έγραφε τις «Εικόνες» από τη ζωή των χωριών του νησιού και παρουσίαζε τις θεατρικές παραστάσεις. Ο πρώτος αρχισυντάκτης Δημήτριος Λεοντής δεν φέρεται με υπογραφή, τουλάχιστον στα φύλλα που διασώζονται.

Η αρθρογραφία υποστήριξε το καθεστώς του Ι. Μεταξά («Ο Μεταξάς μας έκανε κράτος από χάνι αδέσποτο που είμεθα έως χδες. Ο Μεταξάς μας έκανε να εξουσιάζουμε τους καρπούς των κόπων μας που έως χτες ήταν στη διάθεση του πρώτου τυχόντος εκμεταλλευτή. [...] Οι άλλοι, στην ενδύμησι των οποίων και μόνον καιάντησε να αισθάνεται ανατριχίλα ο Ελληνικός λαός, είναι οι λεγόμενοι κοινοβουλευτικοί, οι οποίοι με την δράσιν των είχαν καταντήσει το Κράτος εις τα χάλια που το ευρήκεν η 4^η Αυγούστου 1936»), διατύπωνε φιλοβασιλικές θέσεις («Ευλογημένος ο εν Κυρίω ερχόμενος», αρ. φ. 868, 21 Φεβρ. 1937) και φιλογερμανικές αναφορές.

Ένα τέτοιο δείγμα που φυσικά συγκινούσε τότε ιδιαίτερος, ήταν το θέμα της πείνας: «Σκληρός ο βραδύς θάνατος της πείνης. Πολλοί από μας αντίκρισαν το θέαμα αυτό, να ξεμυχιά συνάνθρωπος μας από αστία. [...] Στο ζουμερό αυτό κατάντημα μας έρχεται σαν αχτίδα φωτεινής ελπίδος το ευγενές ενδιαφέρον των συνδιοικήτων του τόπου μας. Οι Γερμανοί έδειξαν και πρόκειται να δείξουν

μέγα ενδιαφέρον για τα επισιτιστικά μας ζητήματα. Εφοδίασαν τα αλιευτικά μας πλοία με όλα τα χρωδία. [...] Παρέλκει κάθε σχολίων δια την ευγενή αυτήν χιρονομίαν των Στρατιωτικών Αρχών Κατοχής» («Ομιλούν οι μελλοθάνατοι», αρ. φ. 2307, 3 Φεβρ. 1942).

Με *Το Φως* δεν συνεργάστηκαν λόγιοι του νησιού, από τα πρώτα χρόνια της έκδοσης του, άλλωστε δεν είχε λογοτεχνική στήλη.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Βαλέτας: *Ατολική Βιβλιογραφία*. Αθήνα 1939, λ/α 1070, σ. 155· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μηπλήνη*, τ. Δ (1991), 205, 208, 209· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 371.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Το Φως

Πάτρα, 9 Δεκ. 1918 - 2 Νοε. 1923, αρ. φ. 1-1713, 10 Αυγ. 1924-1933. Ίδρυτές-διευθυντές: Μάκης* Αθανασίου και Θέμης Ι. Σωτηρίου, ο οποίος αποχώρησε στα τέλη του 1919. Από τις 16 Μαΐου έως τις 29 Σεπτ. 1923 τυπωνόταν με υπότιτλο *Εφημερίς ελευθεροφρόνων αρχών*. Δισέλιδη (και ενίοτε τετρασέλιδη), πεντάστηλη, διαστάσεων 46x32 εκ. Από τις 27 Ιαν. 1919: εξάστηλη, διαστάσεων 52x37εκ. και από τις 14 Δεκ. 1920: ημερήσια, πρωινή, τετρασέλιδη, τρίστηλη, διαστάσεων 43x29 εκ. Τιμή φύλλου: 10 λεπτά (1919), 50 λεπτά (1925). Συνδρομές: ετήσια 36 δρχ. (1919), 150 δρχ. (1925)· εξαμηνιαία 18 δρχ. (1919), 80 δρχ. (1925)· τριμηνιαία 42 δρχ. (1925). Τυπωνόταν στο τυπογραφείο Δημοσθένη Φραγκοκύλη, έως το 1924 που απόκτησε δικό του τυπογραφείο.

Αντιβενιζελική εφημερίδα, που δεν υποστήριζε συγκεκριμένο κόμμα. Από τους πρώτους μήνες της έκδοσής της αντιμετώπισε δυσκολίες: από τις 23 Φεβρ. έως τις 6 Μαρτ. 1919 διέκοψε την έκδοσή της λόγω απεργίας των τυπογράφων. Προβλήματα επίσης της δημιουργούσε και η λογοκρισία, που επιβλήθηκε από τις 4 Φεβρ. 1920. Για την αρθρογραφία της υπέστη και δικαστικές δίωξεις και λόγω

της αδιαλλαξίας της· όταν έγινε γνωστή στην Πάτρα (31 Ιουλ. 1921) η δολοφονική επίθεση κατά του Ελ. Βενιζέλου, βενιζελικοί διαδηλωτές επιτέθηκαν στα γραφεία και το τυπογραφείο της. Όταν τον Οκτώβριο 1922 ο Ιωάννης Μεταξάς ίδρυσε το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων, το *Φως* έσπευσε να γίνει ενθουσιώδης υποστηρικτής του και το πρώτο ανεπίσημο όργανο του μετέπειτα δικτάτορα. Η πρώτη περίοδος της εφημερίδας του Αθανασίου έληξε τις 2 Νοεμβρίου 1923. Εκείνη την ημέρα παύθηκε με κυβερνητική απόφαση, όπως όλες οι αντιβενιζελικές εφημερίδες που είχαν επιδοκιμάσει το Κίνημα Λεοναρδούπουλου - Γαργαλιδή. Τις 10 Αυγ. 1924 επανεκδόθηκε για Στ' έτος αριθμώνοντας τα φύλλα του πάλι από το 1. Από τότε συνέχισε την έκδοσή του με μικροδιακοπές έως το 1933.

Χάρη στις γνωριμίες των εκδοτών του το *Φως* εξασφάλισε σύντομα πολλούς και εκλεκτούς συνεργάτες, αρθρογράφους και χρονογράφους. Από τους τακτικότερους ήταν ο Χρήστος Παλαμάς, πρεσβύτερος αδελφός του ποιητή, ο Χρυσός Ευελπίδης, νομογεωπόνος που υπηρετούσε στην Πάτρα και έγραφε με το ψευδώνυμο «Χρ. Έσπερας», ο Γ. Αθανασιάδης (Γ. Αδάνας) με το ψευδώνυμο «Η Φούντα» και πολλοί άλλοι, δημοσιογράφοι, δικηγόροι, αξιωματικοί, με διάφορα ψευδώνυμα. Θρησκευτικά θέματα έγραφαν ο θεολόγος Π. Τρεμπέλας και αργότερα ο αρχιμανδρίτης Γερβάσιος Παρασκευόπουλος. Άρθρα και ειδήσεις από γαλλικές και ιταλικές εφημερίδες μετέφραζε για το *Φως* ο καθηγητής ξένων γλωσσών Ναπολέων Παραμιδιώτης.

Σε νεότερη περίοδο το *Φως* εκδόθηκε από τον δημοσιογράφο Γεώργιο Αντωνόπουλο ως απογευματινή εφημερίδα, από τις 18 Νοεμβρίου 1940 έως τις 19 Μαρτίου 1942.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΜΤΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατράϊκου τύπου, 1840-1940*. Πάτρα 1984.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Χαβαράνης, Σταύρος, 1894-1979
βλ. Ανατολέας, Φοίβος

Χαδέλ(λ)ης, Μιχάλης

(Συκούριο Λάρισας, 1903 - Λάρισα, 1975). Εκδότης, δημοσιογράφος. Πέρασε στην ιστορία του δεσσαλικού Τύπου ως ιδιοκτήτης της λαρισσαϊκής εφ. **Κήρυξ* και ως δραστήριος παράγων για την πρόοδο του επαρχιακού Τύπου. Είχε αναλάβει συντακτική εργασία στον *Κήρυκα* από το 1929 και την επόμενη δεκαετία πέρασε στη διεύθυνση και στην ιδιοκτησία της εφημερίδας. Το 1937 αναφέρονται συνιδιοκτήτες ο Κ. *Περραιβός και ο Γ. Ζάγουρας. Μετά την Απελευθέρωση ο Χαδέλης επανεξέδωσε, το 1945, την εφημερίδα με τον τίτλο *Ημερησίος Κήρυξ*, με τον οποίον συνεχίζεται και σήμερα η έκδοση του φύλλου. Ο Χαδέλης είχε διατελέσει πρόεδρος της Ένωσης Ιδιοκτητών Ημερησίων Επαρχιακών Εφημερίδων (Νοέ. 1965 - Ιούν. 1966, Σεπτ. 1970 – Δεκ. 1970) και αντιπρόεδρος το 1964 και μετά το 1970.

Μετά τον θάνατό του την κυκλοφορία της εφημερίδας ανέλαβε να συνεχίσει η κόρη του Ρένα και ο σύζυγός της Νίκος Καραθάνας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *70 σκαλοπάτια... 1932-2002*. Βόλος, Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδας και Ειβορίας, 2002· www.kirikas.com.gr/history.php

ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΟΥΡΜΕΤΑΚΗΣ

Χαϊδούλης Πάνος

βλ. εφ. *Κίτσα*, Χανιά, 1881-1885

Χαϊκάλης, Νικόλαος

(Ζάκυνθος, 1836 - Αλεξάνδρεια, 1905). Δημοσιογράφος. Από τους πρωτοπόρους στη διεθνή μάστιγα δημοσιογραφία της Αιγύπτου. Ήταν εκδότης-διευθυντής εφημερίδων στην Αίγυπτο, η σπουδαιότερη των οποίων ήταν η γαλλόφωνη *Le Phare d' Alexandrie* (1874-1912), που τυπωνόταν αρχικά με τον ίδιο τίτλο, στα ελληνικά, από τον Κοσμά Νομικό. Η εφημερίδα του Χαϊκάλη ήταν το πρώτο ξενόγλωσσο φύλλο που κυκλοφόρησε στην Αίγυπτο από έλληνα εκδότη. Μετά τον θάνατό του εξακολούθησε να κυκλοφορεί έως το 1912, με ιδιοκτήτη-εκδότη τον γιο του Ιωάννη.

Ως δημοσιογράφος διακρίθηκε για τη σύνεση, αξιοπρέπεια και οξυτήτα της κρίσης του, απηχώντας με επιτυχία τις θέσεις και απόψεις της κοινής γνώμης των ποικίλης εθνικότητας πολιτών της χώρας. Το γεγονός αυτό εκτιμήθηκε και από την αιγυπτιακή διοίκηση, η οποία τον τίμησε με τον τίτλο του μπέη και στη συνέχεια του πασά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ευγ. Μιχαηλίδης, *Μητρώνων του Δημοσιογραφικού Περιοδικού Τύπου της Αιγύπτου υπό Αιγυπτιακών Ελλήνων (1862-1963)*, Αλεξάνδρεια 1964, σ. 151-152· Μιχαηλίδης, *Πανόραμα*, σ. 256-257· Μαν. Γαλιουράκης, *Η Αιγύπτος των Ελλήνων*, Αθήνα 1967, σ. 151-152 (2006).

ΕΥΘΥΜΙΟΣ Θ. ΣΟΥΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

Χαΐμης, Μωυσής

(Κέρκυρα, 1864-1929). Δημοσιογράφος, εκπαιδευτικός. Τελείωσε το γυμνάσιο στην Κέρκυρα με άριστα. Μιλούσε και έγραφε γαλλικά, ιταλικά, ισπανικά, αγγλικά και εβραϊκά. Το 1889 γράφτηκε στη Νομική Σχολή Αθηνών όπου φοίτησε για δύο χρόνια εργαζόμενος παράλληλα ως μεταφραστής εφημερίδων για να καλύψει τα έξοδά του. Επέστρεψε όμως στην Κέρκυρα μετά από πρόβλημα υγείας και φοίτησε στο εκει Διδασκαλείο απ' όπου απέκτησε το δίπλωμα διδασκάλου επίσης με άριστα.

Το 1900 εκλέχτηκε πρόεδρος της Ισραηλιτικής Κοινότητας Κέρκυρας όπου δραστηριοποιήθηκε στον τομέα της θρησκευτικής εκπαίδευσης και φιλανθρωπίας. Μεταξύ του 1901-1903 εξέδιδε το μηνιαίο π. **Ισραηλίτης Χρονογράφος* στο οποίο προωθούσε και ανέπτυξε τη σιωνιστική ιδεολογία και τη σύσφιξη σχέσεων μεταξύ χριστιανών και εβραίων. Το 1906 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και προσελήφθη στη θέση του αρχισυντάκτη στην εφ. *Ημερησία* και στη θέση του συντάκτη και μεταφραστή στην εφ. **Ακρόπολις*. Επίσης, εργάστηκε και σε άλλες εφημερίδες όπως *Νέον Αστύ*, **Πατρίς* και σύντομα έγινε ανταποκριτής των ιταλικών εφ. *Tribuna*, *Il Secolo*, *L' Ora*, και *Eroca*. Από το 1912-1916 εξέδιδε στην Αθήνα τη μηνιαία **Ισραηλιτική Επιδείρωση* που περιλάμβανε φιλολογική, κοινωνική και ειδησεογραφική αρθρογραφία. Από τη θέση του εκδότη της *Ισραηλιτικής Επιδείρωσης* υποστήριξε τη βενιζελική παράταξη και τον ηγέτη της, ο οποίος ανταποκρίθηκε με τη φιλία του και τον διόρισε διευθυντή του Αθηνάϊκου Πρακτορείου Ειδήσεων και το 1913 διευθυντή του Γραφείου Τύπου στη Θεσσαλονίκη, όπου για ένα εξάμηνο ο Χαΐμης εξέδιδε τη κυβερνητική γαλλόφωνη εφ. *La Liberté*.

Ως καταξιωμένος δημοσιογράφος και ως άνθρωπος του πνεύματος συνδέθηκε με πολλούς γνωστούς έλληνες διανοούμενους της εποχής του, όπως τους Λορέντζο Μαβίλη, Αλ. Παπαδιαμάντη, Αλ. Πάλλη, Κ. Θεοτόκη κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ραφαήλ Φρεζής, *Ο εβραϊκός τύπος στην Ελλάδα*, Βόλος, Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου, 1999.

PENA ΜΟΛΑΧΟ

Χαϊνόγλου, Τάσος

(Κιουπλί Ανατολικής Θράκης, 1901 – Αθήνα, 1963). Δημοσιογράφος. Ο πατέρας του, ενεργό μέλος των απελευθερωτικών κινήσεων της περιοχής πριν από τους Βαλκανικούς Πολέμους, βρέθηκε δολοφονημένος –από πράκτορες

του Βουλγαρικού Κομιτάτου, κατά πάσα πιθανότητα– σε χωριό της Πέλλας, όπου είχε καταφύγει στα χρόνια της βουλγαρικής κατοχής. Δημοτικιστής από τα μαθητικά του χρόνια στα σχολεία της Ανδριανούπολης, πρόθυμος από νωρίς να ακολουθήσει κάθε προοδευτική τάση, ο Τ. Χαϊνόγλου ενστερνίστηκε τις σοσιαλιστικές ιδέες πριν συμπληρώσει τα 20 χρόνια του. Πήρε μέρος στην κίνηση των αντιμιλιταριστών φαντάρων στο μέτωπο της Μικράς Ασίας και στη συνέχεια οργάνωσε το «κίνημα των παλαιών πολεμιστών» σε πόλεις του Έβρου, όπως το Σουφλί και το Διδυμότειχο, όπου το 1923 διορίστηκε δάσκαλος για να γνωρίσει άμεσα τη δίωξη του από τις αρχές.

Φοιτητής στην Αθήνα, στους πρώτους μήνες του 1924, συμμετείχε στο έκτακτο συνέδριο του ΚΚΕ, εξελέγη γραμματέας της Κομματικής Οργάνωσης Αθήνας και στη συνέχεια περιφερειακός γραμματέας Μακεδονίας στη Θεσσαλονίκη, όπου διήυθη και την εφ. **Φωνή του Εργάτη*. Στις εκλογές του 1926, εκλέχθηκε βουλευτής του νομού Έβρου με το συνδυασμό του «Μετώπου Εργατών, Αγροτών και Προσφύγων». Την εποχή αυτή, ως μέλος της κοινοβουλευτικής ομάδας του ΚΚΕ ανέπτυξε αξιόλογο δραστηριότητα ως ειδικός αγορητής στο κοινοβούλιο σε θέματα παιδείας και υγείας. Στο 3^ο τακτικό συνέδριο του ΚΚΕ, το 1927, εξελέγη μέλος της Κεντρικής Επιτροπής και του Πολιτικού Γραφείου του κόμματος. Στη συνέχεια, στη διάρκεια της λεγόμενης λικβινταριστικής κρίσης, το 1928, βρέθηκε εκτός των γραμμών του ΚΚΕ. Διαγράφτηκε μαζί με τον Σεραφεΐμ *Μάξιμο και άλλα ηγετικά στελέχη, γιατί διαφώνησαν με την απομάκρυνση από το κόμμα του Παντελή *Πουλιόπουλου και της «ομάδας» του.

Επανεγκαθίσταται στη Θεσσαλονίκη για να συνεχίσει τη δημοσιογραφική του δραστηριότητα ως αρχισυντάκτης της *Φωνής του εργάτη*. Αντιπρόεδρος της Ενώσεως Συντακτών Θεσσαλονίκης, το

1935-1936, αγωνίστηκε για την καθιέρωση κατώτατων ορίων μισθού των εργαζομένων στον κλάδο, την επιβολή της Κυριακής αργίας και γενικά για τα συμφέροντα των επαγγελματιών δημοσιογράφων. Η δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου τον καθαιρέσε από τη διοίκηση της Ενώσεως Συντακτών και του στέρησε τα δημοσιογραφικά του προνόμια.

Στην Κατοχή εντάχθηκε στις γραμμές της ΕΑΜικής Αντίστασης, Μέλος του ΕΛΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) Θεσσαλονίκης, ήρθε στην Αθήνα, όπου συμμετείχε στο επιτελείο για την παράνομη έκδοση της εφ. **Απελευθερωτής* όργανο του ΕΑΜ Αθήνας. Τον Νοέμβριο 1944 ορίστηκε αρχισυντάκτης της εφημερίδας της Κεντρικής Επιτροπής του ΕΑΜ, **Ελεύθερη Ελλάδα*, θέση που διατήρησε έως και το κλείσιμό της από τις αρχές τον Σεπτέμβριο 1947. Στη διάρκεια του Εμφυλίου, συνελήφθη τον Ιούλιο 1948. Κρατήθηκε στις φυλακές Βούλων και στη συνέχεια, μετά την καταδίκη του από έκτακτο στρατοδικείο για αδικήματα Τύπου, στις στρατιωτικές φυλακές Αθηνών και στη Μακρόνησο.

Αποφυλακίστηκε τον Ιούλιο 1952 επωφελομένου, όπως και άλλοι αριστεροί δημοσιογράφοι, των διατάξεων της κυβέρνησης Ν. Πλαστήρα – Σ. Βενιζέλου, και ετέθη αμέσως στη διάθεση του συνασπισμού της ΕΔΑ (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά). Εργάστηκε τότε ως αρχισυντάκτης της εφ. *Η Αυγή* από την ίδρυσή της τον Αύγουστο 1952. Στα έντεκα περίπου χρόνια που μεσολάβησαν έως τον θάνατό του, εκτός από την καθημερινή δουλειά στην εφημερίδα, προσέφερε αφειδώς στο κόμμα της ΕΔΑ τις γνώσεις και τις πρακτικές ικανότητές του, παρά την κλονισμένη υγεία του: υποψήφιος βουλευτής Έβρου στις εκλογές του 1952 και 1961, μέλος του Γενικού Συμβουλίου της ΕΔΑ στα χρόνια 1956-1959 και αναπληρωματικό μέλος της Διοικούσας Επιτροπής της, μετά το Α΄ Συνέδριο του κόμματος, το 1959. Ο θάνατός του τον Αύγουστο 1963 προκλήθηκε από πνευμονικό οίδημα που είχε τις «ρίζες» του στο αποφρακτικό άσθμα που του άφησαν τα βασανιστήρια στις στρατιωτικές φυλακές.

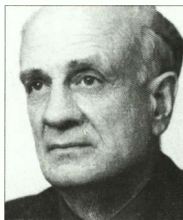
Ο Τάσος Χαϊνόγλου συνδέσε άρρηκτα την τελευταία δεκαετία της ζωής του με τη συγκεκριμένη νόμιμη καθημερινή έκφραση της Αριστεράς όπως και με τη διαμόρφωση, στις δύστοκες μετεμφυλοπολεμικές πραγματικότητες, μιας νεώτερης γενιάς δημοσιογράφων οι οποίοι προσδιόρισαν τον χάρτη της ελληνικής δημοσιογραφίας στα χρόνια της Μεταπολίτευσης. Ωστόσο, πέραν της σύν-

δεσης του ονόματός του με την έντυπη δημοσιογραφία, του τίτλου του «δασκάλου» που του αποδόθηκε από όλους και της αναγνώρισης της πολύτιμης μαθητείας στο πλευρό του, αποτελεί ένα ακόμη παράδειγμα που επιβεβαιώνει έναν «χρυσό κανόνα»: η δέση των οργανικών διανοουμένων της Αριστεράς δεν οροθετήθηκε αποκλειστικά από τις σχέσεις τους με το κόμμα. Κατακυρώθηκε σταδιακά παρά τις ασυνέχειες στη σχέση με τους κομματικούς μηχανισμούς, μέσα από τη στάση ζωής και τις επιλογές μιας πολύχρονης δητείας στον καθημερινό αγώνα για την έκφραση του αριστερού δημόσιου λόγου.

Ασχολήθηκε επίσης με την βυζαντινή και νεοελληνική ιστορία και γραμματεία, δημοσίευσε για τα ζητήματα αυτά σειρές επιφυλλίδων στην *Αυγή* και άφησε πίσω του μεγάλο αθημοσίευτο έργο.

ΓΙΑΝΝΑ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Χαιρόπουλος, Χρήστος

(Αθήνα, 1909-1992). Δημοσιογράφος, μουσικός συνθέτης, θεατρικός συγγραφέας και μυθιστοριογράφος. Γιος του δημοσιογράφου Κωστή Χαιρόπουλου. Πτυχιούχος Νομικής. Μίλουσε γαλλικά και αγγλικά.

Συνεργάστηκε με πολλές εφημερίδες και περιοδικά από πολύ νεαρή ηλικία, αφού άρχισε να δημοσιογραφεί από 14 μόλις ετών. Το 1938 επανακυκλοφόρησε μαζί με τους Δημήτρη Χρονόπουλο, Εμμανουήλ Σαφαρικά, Παναγιώτη Παπαδούκα, Δημήτρη Μπόγρη και Χρήστο Πιαννακόπουλο την ημερήσια πρωινή εφ. **Χρόνος* που είχε εκδώσει για πρώτη φορά ο πατέρας του το 1903. Η προσπάθεια όμως δεν στέφθηκε με επιτυχία και γι' αυτό η εφημερίδα εκχωρήθηκε λίγους μήνες αργότερα στον Σπύρο Μεταξά, ο οποίος, αφού την αναδιοργάνωσε, συνέχισε την έκδοση της έως τις 31 Δεκεμβρίου 1939. Ο Χαιρόπουλος εξακολούθησε τη συνεργασία του με την εφημερίδα μέχρι τη διακοπή της έκδοσής της. Συνεργάστηκε επίσης με τις εφ. **Εσπερινή*, *Η *Βραδινή*, **Εμπρός*, **Αθηναϊκή*, *Ελληνικά Χρονικά* και *Η *Καθημερινή*. Για μεγάλο χρονικό διάστημα εργάστηκε στο **Έθνος* όπου δημοσίευσε το 1989 και την τελευταία του εργασία, τις επιφυλλίδες.

Έγραψε πλήθος τραγωδία με πρώτη μεγάλη επιτυχία την *Ψαροπούλα* το 1932. Το τραγούδι του *Τα γεράματα* πήρε το 4^ο βραβείο στο 3^ο Φεστιβάλ Τραγουδιού του ΕΙΡ (Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας) το 1961. Μαζί με τον Αττίκ υπήρξε απ' τους κορυφαίους δημιουργούς της εποχής του, τη στιγμή που το τραγούδι άρχισε να λειτουργεί αυτόνομα ξεφεύγοντας από την οπερέτα και το μουσικό θέατρο. Έγραψε επίσης μουσική για ορισμένες από τις πρώτες μεταπολεμικές ελληνικές ταινίες (π.χ. *Η φωνή της καρδιάς*, *Η βίλα με τα νούφαρα*).

Από τα θεατρικά του έργα ξεχωρίζουν: η επιδεδωμένη *Ντόπιο Πράγμα* (1926), *Γυναίκες-Γυναίκες*, *Όνειρο ήταν και πάει*, *Ρόδο του Ισπαχάν*. Έγραψε πλήθος μυθιστορήματα και αναγνώσματα, πολλά από τα οποία δημοσιεύθηκαν σε εφημερίδες και περιοδικά, τα περισσότερα, εκτός του *Εκείνος... Εκείνη* (1944), αχρονολόγητα: *Η Μικρή Μαμά: Μυθιστόρημα*, *Ένα κορίτσι μες' τη βροχή*, *Η Δούκισσα της Πλακεντίας*, *Μαντώ Μαυρογένους*, *Η θυσία των γκριζών μαλλιών*, *Η γοήσος του ολέθρου-Η Κίρκη*, *Το δράμα μιας αδώς-Λιάνα Μαρτέλη*, *Το δράμα μιας «ευτυχισμένης»-Ο κλέφτης της νύχτας*, *Εμποδισμένος έρωσ-Η αστεφάνωτη*, *Αστέρια χωρίς λάμψη-Φανή*, *Λουλουδία της νύχτας: Αθηναϊκό μυθιστόρημα*, *Ο γάμος και η ευτυχία-Ακίνδυνα στέφανα*, *Αλίκη-Ένα κορίτσι σατανάς*, *Ένας άγγελος στο βούρκο-Νίνα*, *Ρίτα-Το ρομάντσο μιας μικρής άρρωστης*, *Το μεγάλο προμήνυμα*, *Τα καλλιστεία του θανάτου: Αστυνομικό μυθιστόρημα*, *Φθινόπωρο... τα φύλλα πέφτουν: Αθηναϊκό μυθιστόρημα*, *Τρεις καρδιές σ' ένα χτύπο: Αστυνομικό μυθιστόρημα*. Τέλος, έγραψε τα *Ελληνικά Προγράμματα* (1965) μελέτες-δοκίμια. Ήταν μέλος της ΕΣΗΕΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Μυτάλης – Κ. Μάγερ, *Ελληνική Δημοσιογραφία*, Αθήνα, εκδ. Διον. Πετράλη, 1939, σ. 82; Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 68; *Who's Who Δημοσιογράφων*, Αθήνα, Interpress, 1991-1992, σ. 294; *Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα*, Πάπυρος, τ. 60, Αθήνα 1994, σ. 330; *Εγκυκλοπαίδειον Λεξικόν «Ηλίου»*, Αθήνα χ.ε., 1955, τ. ΙΗ', σ. 512; *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, συμπληρωματικός τ. Δ', Αθήνα, Ο Φοίνιξ, χ.χ., σ. 981.

ΓΕΩΡΓΙΑ Δ. ΓΓΛΕΖΟΥ

Χαλκιάδης, Ζαχαρίας Ε.

(Κάσος, 1904 - Αλεξάνδρεια, 1960<;>). Δημοσιογράφος. Ξεκινά τη σταδιοδρομία του από την εφ. **Νέα Χχώ του Πορτ-Σαΐτ*. Αργότερα αρθρογραφεί κυρίως σε φύλλα της Αλεξάνδρειας, όπου εργάζεται διευθύνοντας το πατριαρχικό τυπογραφείο, συνερ-

γάζεται στην εφ. **Δωδεκάνησος*, συμμετέχει στην ίδρυση της εφ. **Ανατολή* (1932) και αναλαμβάνει τη διεύθυνσή της στα 1936, γράφοντας τα περισσότερα από τα κύρια άρθρα της. Εξέδωσε διηγήματα, μελέτες, ταξιδιωτικά και συναγωγή άρθρων του με τίτλο *Κασιώτικα ήθη και έθιμα* (Αλεξάνδρεια 1939).

Γενικός γραμματέας της «Αδελφότητα των Κασίων» και της «Δωδεκανησιακής Νεολαίας Αιγύπτου», μέλος της «Κεντρικής Επιτροπής Δωδεκανησιακών Ενώσεων», περιφερειακός γραμματέας του «Προσοπικού Σώματος» Πορτ-Σαΐτ, γενικός γραμματέας του συλλόγου «Ορφεύς» Πορτ-Σαΐτ, σύμβουλος της «Ενώσεως Συντακτών» Αλεξάνδρειας, ανακηρύχθηκε από τον Πατριάρχη Αλεξάνδρειας Χριστόφορο Β' «Ιππότης του Τάματος του Αποστόλου και Ευαγγελιστού Μάρκου».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δέσποινα Σεβαστοπούλου, *Η Αλεξάνδρεια που φεύγει*, Αλεξάνδρεια 1953, σ. 235.

ΜΑΡΙΑ ΡΟΤΑ

Χαμουδόπουλος, Αντώνιος

(Σμύρνη, 1888 - Αθήνα<;>, 1958). Δημοσιογράφος, εκδότης εφημερίδων. Άρχισε να εργάζεται σε εφημερίδες της Κωνσταντινουπόλεως (*Πρόδος*, **Πολιτική Επιθεώρησης*) και της Αλεξάνδρειας (**Ταχυδρόμος* κ.ά.), εγκαταστάθηκε δε στην Αθήνα όπου εργάστηκε σε διάφορες μεγάλες εφημερίδες της εποχής (**Ακρόπολις*, *Νέον Αστυ*, **Εστία*, *Η *Πρωία*, **Πατρίς*, **Ελευθερον Βήμα*, **Αθηναϊκά Νέα* κ.ά.). Το 1924 αναφέρεται ότι εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη και εργάστηκε στην *Ημερησία* και αργότερα στη **Μακεδονία* ως αρχισυντάκτης (1934), όπως και στην εφ. *Εθνική Ίδέα*. Το 1932-1933 είχε εκδώσει την φιλοβενιζελική απογευματινή εφ. **Εσπερινά Νέα*, που υποστήριξε και τον Αλ. Παπαναστασίου. Διευθυντής διετέλεσε και στην εφ. *Πρωϊνά Νέα*, όπως μετονομάστηκε η εφημερίδα του, ως «πολιτική και οικονομική». Μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης από το 1924, εκλέχτηκε πρόεδρος της για το διάστημα 1927-1933. Το επόμενο έτος διαγράφηκε επειδή εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου συνέχισε να εργάζεται σε διάφορες εφημερίδες και κρατικές θέσεις, όπως και ως διευθυντής Τύπου στο πολιτικό γραφείο του πρωθυπουργού, αμέσως μετά την Κατοχή.

Μία άλλη πτυχή της δημοσιογραφικής του δραστηριότητας ήταν οι συνεργασίες του ως ανταποκριτής ξένων εφημερίδων στην Αθήνα (των εφ. **Πατρίς*

και *Universal* του Βουκουρεστίου, *Lutetia Presse* του Παρισιού και *Εμπρός* της Ρώμης), καθώς και οι συνεντεύξεις του με ξένες προσωπικότητες.

«Εξαιρέτος διανοούμενος, ποιητής, διηγηματογράφος, πολιτικός σχολιαστής και αρθρογράφος», κατά τον Αλ. *Ωρολόγιά, διακρίθηκε και ως συγγραφέας ιστορικοπολιτικών συγγραμμάτων. Τα λογοτεχνικά του έργα υπέγραφε με το ψευδώνυμο «Τώνης Χρηστίδης». Το 1926 στη Θεσσαλονίκη εκδόθηκε το βιβλίο του *Ελληνισμός και Νεότουρκοι. Η εθνική δράσις του υποδούλου ελληνισμού κατά την περίοδον 1908-1912*, το 1931, σε συνεργασία με τον πρώην υπουργό Μικέ Μαυροκορδάτο, το βιβλίο *Η Μακεδονία: μελέτη δημογραφική και οικονομική* και το 1935 *Οι Ισραηλίται της Θεσσαλονίκης*. Αργότερα, στην Αθήνα εκδόθηκαν τα βιβλία του *Οι Έλληνες, οι Βούλγαροι και η Βαλκανική συνεννόησις* (1945) και *Η νεώτερη Φιλική Εταιρεία: άγνωστες σελίδες της Εθνικής μας ιστορίας* (1946), στο οποίο αναφέρεται στους Ίωνα Δραγούμη, Αθ. Σουλιώτη-Νικολαΐδη και Γ. *Μπούσιο, την εθνική δράση των οποίων είχε γνωρίσει από κοντά στην Αθήνα όταν είχε εργαστεί το 1916 στην εφ. **Πολιτική Επιθεώρησις* ως διαχειριστής. Το 1948 στη Θεσσαλονίκη δημοσίευσε συλλογή άρθρων και κατέγραψε τις εμπειρίες του από τα επαγγελματικά του ταξίδια με τον τίτλο *Από το ημερολόγιο ενός δημοσιογράφου, 1908-1948*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αλ. Ωρολόγιάς, «Νίκος Καστρινός και Αντώνης Χαμουδόπουλος. Δύο διαπρέψαντες εις την Θεσσαλονικην δημοσιογραφίαν», εφ. *Θεσσαλονίκη*, 19, Οκτ. 1963· Ν. Παπαδημητρίου *Οι συγγραφείς της Αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. Α', Αθήνα, Γοβάνης, 1989· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ'.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Χαμουδόπουλος, Μηνάς Δ.

(Βουρλά Σμύρνης, 1843-1908) Δημοσιογράφος, πολιτικός και συγγραφέας. Φοίτησε στην Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης. Ασχολήθηκε πρώτα με το εμπόριο και κατόπιν αφοσιώθηκε στη δημοσιογραφία και την πολιτική. Ξεκίνησε τη δημοσιογραφική του δράση με τη δίγλωσση (ελληνικά και τουρκικά) εφ. *Αϊδίν*. Το 1872, μαζί με τον αδελφό του, Χρήστο, εξέδωσαν την εφ. **Πρόσδος* στη Σμύρνη, της οποίας διετέλεσε αρχισυντάκτης έως το 1880. Το 1878, την εποχή του πρώτου οθωμανικού συντάγματος, εξελέγη βουλευτής Σμύρνης. Κατά το 1880 μετέφερε την *Πρόσδο* στην Κωνσταντινούπολη, αλλά μετά την έκδοση του τρίτου φύλλου η λογοκρισία του αφαίρεσε την άδεια και ο ίδιος διώχθηκε. Επί

πρώτης πατριαρχίας Ιωακείμ Γ' διετέλεσε, διευθυντής της **Εκκλησιαστικής Αλήθειας*. Ο Μέγας Βεζύρης Σαντίκ Πασάς τον χρησιμοποίησε σε διάφορες διπλωματικές και διοικητικές θέσεις. Εργάστηκε μαζί με τον Σαντίκ Πασά, αλλά και τον τότε έλληνα πρωθυπουργό Επ. Δεληγιώργη για την επίτευξη μιας ελληνο-οθωμανικής συμφωνίας. Το 1882, διορίστηκε εισαγγελέας Μυτιλήνης, όπου παρέμεινε έως το 1885. Έπειτα, μετατέθηκε στην οθωμανική πρεσβεία στην Αθήνα, όπου εργάστηκε ως σύμβουλος έως τον Δεκέμβριο 1896. Στη συνέχεια, επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη και διορίστηκε διευθυντής του εμπορίου στο υπουργείο Εσωτερικών. Μετά από μικρή παραμονή εκεί τον έστειλαν στο Diyarbakir (ΝΑ Ανατόλια) ως Βαλή μοναβίνης (βοηθός γενικού διοικητή/νομάρχη). Τη θέση αυτή τη διατήρησε έως τον θάνατό του το 1908.

Αρκετά βιβλία του επικεντρώνονται σε εκκλησιαστικά ζητήματα, άλλα αφορούν στην ιστορία και την γεωγραφία, τα οποία παραθέτουν και πολλά στατιστικά στοιχεία για τον ελληνικό πληθυσμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τα στοιχεία αυτά χρησιμοποίησε ο Ελευθέριος Βενιζέλος το 1918. Το βιβλίο *Γεωγραφία: Προς χρίσιν των σχολείων* (Κωνσταντινούπολη 1881) χρησιμοποιήθηκε ως εγχειρίδιο σε ελληνικά σχολεία τόσο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία όσο και στην Ελλάδα. Άλλα έργα ήταν: *Οι μυστηριώδεις νικτοκλέπται: Διήγημα πρωτότυπον* ([Σμύρνη] 1871)· *Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας* (Σμύρνη, «Τύποις Προόδου», 1874) σε συνεργασία με τον Χρήστο Δ. Χαμουδόπουλο· *Στοιχειώδης γεωγραφία* (Σμύρνη 1875)· *Ο Ρωσο-Τουρκικός πόλεμος* (Σμύρνη, «Τύποις Προόδου», 1879-1880)· *Γεωγραφία προς χρίσιν των σχολείων ερανισθείσα εκ διαφόρων γεωγραφικών κειμένων* (Κωνσταντινούπολη 1882)· *Οι εν τη Ανατολή μισιονήριοι του προτεσταντισμού* (Κωνσταντινούπολη 1882)· *Ερμηνεία των καθ' απαίας τας Κυριακάς του ενιαίου αναγνωσκομένων ευαγγελικών περικοπών* (Κωνσταντινούπολη, εκδ. Βουτυρά, 1883)· *Ερμηνεία της ιεράς Λειτουργίας* (Αθήνα, εκδ. Α. Κωνσταντινίδου, 1887)· *Γεωγραφία φινική και πολιτική: Προς χρίσιν των ελληνικών σχολείων* (Αθήνα 1888)· *Ορθόδοξος χριστιανική κατήχησις: Προς χρίσιν των σχολαρχείων και παρδενναγωγείων* (Αθήνα 1893).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Ε. Μηλιώρης, *Τα Βουρλά της Μικράς Ασίας, Μέρος α': Ιστορικά*, Αθήνα 1957· ΜΕΕ, Παύλου Δρανδάκη, Αθήνα, Φοίνιξ, τ. 24, 6' έκδοση, σ. 455.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ

Χάννας, Ανδρέας Τ. [Μιχαηλίδης Α.]

(Λευκωσία, 1920 - Αθήνα, <,>). Πατέρας, δημοσιογράφος, συγγραφέας και εκδότης. Μέλος της Ένωσης Συντακτών Περιοδικού Τύπου και ιδρυτικό μέλος της «Ζωφιλίας». Σπούδασε ιατρική και παράλληλα με τη νοσοκομειακή σταδιο-

δρομία του στην Αθήνα, έγραφε και σε περιοδικά που αφορούσαν ένα από τα χόμπι του, το κυνήγι (*Κυνηγετική Επιθεώρηση* το 1953. *Κυνηγητικά νέα* το 1956). Όσπου, το 1960, εγκατέλειψε την ιατρική και διάλεξε για επάγγελμα του το μεγαλύτερο έως τότε χόμπι του, τη δημοσιογραφία, μπαίνοντας ως εσωτερικός συντάκτης στην «Εκδοτικές επιχειρήσεις Ν. *Θεοφανίδης». Από το 1973 έως το 1987 που αποχώρησε από τα περιοδικά, υπήρξε, μαζί με τον Γιώργο Αναγνωστόπουλο, διευθυντής σύνταξης του εβδομαδιαίου π. **Βεντέττα*.

Αυτή η τόσο υπεύδυνη και απαιτητική θέση δεν κατάφερε να απορροφήσει όλη την ενεργητικότητά του. Πλήθος συναδέλφων του, που επί 30 χρόνια συνεργάστηκαν με τα περιοδικά του Θεοφανίδη, υπήρξαν έκπληκτοι μάρτυρες της πολυασχιδούς προσωπικότητάς του. Πρόκειται για «γεννημένο περιοδικάνθρωπο», αφού έγραφε ακατάπανυστα για όλα τα περιοδικά του συγκροτήματος (**Ρομάντσο*, **Πάνθεον*, **Βεντέττα*), όλα τα είδη άρθρων: με την υπογραφή του, ιατρικά, εγκυκλοπαιδικά και ταξιδιωτικά κομμάτια, στα οποία εκλάικευε με μαεστρία τις πολύπλευρες γνώσεις του. Αλλά και, ανώνυμα ή ψευδώνυμα, περιλήψεις μυθιστορημάτων, απαντήσεις σε επιστολές αναγνωστών, φροσκόπια. Παράλληλα, διόρθωνε χειρόγραφα με τα εξαιρέτα ελληνικά του, μετέφραζε με τα εξαιρέτα αγγλικά του, φωτογράφιζε «σινερομάντσα» για την *Βεντέττα* και μόδα για το *Πάνθεον* των πρώτων χρόνων, και συμβούλευε ιατρικά, πάντα υπεύδυνα και ασφαλώς δωρεάν, τους 500 εργαζόμενους στην εταιρία, από τον εκδότη έως τον ειδικευόμενο εργατή. Σ' αυτήν την εντατικότετη καθημερινότητα, χωρούσε επίσης η έγνοια και η μεγάλη αγάπη του για την γυναίκα του, τη λυκειάρχη Ελένη Μιχαηλίδου, και για τον γιο του Τεύκρο. Χωρούσε επιπλέον και η συνεχής ανασκόληση του με τα μαστορέματα και τα παράξενα εργαλεία (ο «μηχανάκις» υπήρξε ένα από τα παρατσούκλια του), ενώ του περίσσευε χρόνος για

να γράφει οκτώ διβλία σχετικά με ενδιαφέροντα του και να εκδώσει τα δύο περιοδικά, *Η φωτογραφία και η Τέχνη της* και *Το Κυνήγι και η Τέχνη του*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Who's Who Δημοσιογράφων*, Αθήνα, Interpress, 1991-1992· Πόλυ Μηλιώρη, *Από το «Ρομάντσο» στο «Πάνθεον»*, ένα χρονικό του ελληνικού περιοδικού τύπου, Αθήνα, Οδυσσέας, 1993.

ΠΟΛΥ ΜΗΛΙΩΡΗ

Η Χαρά

Περιοδικόν εκδιδόμενον κατά μήνα εν Άργει διά παιδιά, εφήβους και νεανίδας. Άργος, Ιαν. 1899 - Σεπτ./Οκτ. 1899, αρ. τχ. 1-10 (διπλά τχ.: αρ. 7-8, Ιούλ./Αύγ. 1899 και 9-10, Σεπτ./Οκτ. 1899). Διευθυντής: Κ.Α. Γαλιάνης, Στυμφάλιος, Μηνιαίο, οκτασέλιδο με συνεχή αρίθμηση (σύνολο σελίδων: 64), δίστηλο, διαστάσεων 25x18, 5 εκ. «Συνδρομική ετήσια προπληρωτέα, Εσωτερικού Δρ. 1. Εξωτερικού Φρ. χρ. 1». «Τύπος Αποστολοπούλου».

Δεν δημοσιεύεται: κάποιο σχετικό κείμενο στις σελίδες του περιοδικού, στο οποίο θα εξηγούνταν οι στόχοι του. Ακολουθώντας πάντως τα πρότυπα της **Διαπλάσεως των Παιδών*—ο υπότιτλος άλλωστε του περιοδικού έμοιαζε με εκείνον της *Διαπλάσεως*—απέδλεπε στην ψυχαγώγηση και την εγκυκλοπαιδική μόρφωση των νεαρών αναγνωστών του.

Σ' αυτό δημοσιεύονταν ποιήματα, διηγήματα, αναλύσεις ιστορικών φράσεων, μαθηματικές γνώσεις, Ακόμη, συμβουλές, υγιεινά παραγγέλματα, παροιμίες και αλληλογραφία. Μεγάλη αντιπαράθεση υπήρξε από τους νεαρούς αναγνώστες για τη στήλη των αινιγμάτων που δημοσιεύονταν στο έντυπο. Σε κάθε τεύχος του δημοσιεύονταν τρία, συνήθως, αινιγμάτα και υπήρχαν τα ονόματα των λυτών των αινιγμάτων που είχαν υποβληθεί στο προηγούμενο τεύχος. Με εξαίρεση τη βινιέτα της προμετωπίδας, δεν υπήρχε εικονογράφηση.

Με το περιοδικό συνεργάστηκαν, κατά κύριο λόγο, μαθητές της Αργολοδοκορινθίας. Ανάμεσά τους, εντοπίζονται δύο ονόματα, που θα διαπρέψουν αργότερα στο χώρο της λογοτεχνίας. Πρόκειται για τον Ι.Β. Οκονομόπουλο (τον γνωστό με το φιλολογικό ψευδώνυμο «Ρώμος Φιλύρας») και τον Βασίλη Ρώτα.

Η περίπτωση της *Χαράς* αποτελεί από τις πιο ενδιαφέρουσες απόπειρες έκδοσης νεανικών εντύπων στην επαρχιακή Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα. Όλα τα κείμενα που δημοσιεύθηκαν στις σελίδες της ήταν προσεκτικά επιλεγμένα. Τους λίγους μήνες έκδοσής της κινητοποίησε τους μαθητές και τις μαθήτριες της ορεινής Αργολοδοκορινθίας όπου είχε και τους περισσότερους συνδρομητές. Κι αυτό ήταν φυσικό

αφού ο Κωνσταντίνος Α. Γαλάνης καταγόταν από το χωριό Ψάρι της Στυμφαλίας. Αναγνώστες της όμως είχε και σε άλλες περιοχές της ελληνικής επικράτειας, όπως και στην Αίγυπτο. Η κυκλοφορία, κατά πάσα πιθανότητα, διακόπηκε με την εκτύπωση του τχ. 9-10. Δεν επαναλήφθηκε αργότερα, καθώς ο εκδότης της παραιτήθηκε από την εκπαίδευση και ασχολήθηκε με τη δικηγορία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάρθα Καρπούζηλου, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1830-1914)*, Καταγραφή, Αθήνα, ΓΓΝΓ/ΙΑΕΝ, 1987, σ. 155-156· Κ.Γ. Τσικνάκης, «Ο νεανικός τύπος της Κορινθίας (19%-20% αι.)», Ένα διάγραμμα», *Κορινθιακή πορεία. Περιοδική έκδοση της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Κορινθίας*, τχ. 28 (Μάρτ.-Μάιος 2001), 15· Κ.Γ. Τσικνάκης, «Ο Βασίλης Ρώτας, λύτης ανιγμάτων το 1899 στο περιοδικό Η Χαρά του Άργους», *Ερευνα. Στην πολιτική. Την οικονομία. Τα γράμματα. Τις τέχνες*, νέα περίοδος, αρ. φ. 18 (103), (Ιούν. 2001), 50-51.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ

Η Χαρά της Οδηγού

Μηνιαίο Οδηγικό Περιοδικόν, Αθήνα, 1938-1939, αρ. τχ. 1-16/17. Εκδότης: Σώμα Ελληνικών Οδηγών. «Υπεύθυνος διά την σύνταξιν»: Άννα Ν. Κουρμούλη, Ταμί-ας: Φανή Α. Χαριτουλάρη. Το Διοικητικό Συμβούλιο του Σώματος Ελληνικών Οδηγών αποτελούνταν εκείνη την περίοδο από τα ακόλουθα μέλη: πριγκίπισσα Ειρήνη της Ελλάδος (επίτιμος πρόεδρος και γενικός αρχηγός), Ελένη Α. Μπενάκη (πρόεδρος), Αλεξάνδρα Μ. Μελά (αντιπρόεδρος), Ειρήνη Π. Καλλιγά (γενική έφορος),

Άννα Ν. Κουρμούλη (γενική έφορος εκπαίδευσης), Ν. Κωνσταντοπούλου (γενική γραμματέας), Ελένη Σ. Θεοτόκη (ταμίως), Άννα Κ. Ζαφίρη (έφορος διοικητικού συμβουλίου) και Α. Αποστολάκη, Δ. Λαδά, Κίττυ Κοροζή (σύμβουλοι), Μηνιαίο (13 τχ., διπλά τα τχ. 1/2, 4/5, 14/15 και 16/17), δεκαέξι-εικοσοκτώ σελίδων με συνεχή σελιδαριθμηση (έτ. Α': 196 σ., έτ. Β': 72 σ.), διστηλες, διαστάσεων 23,3x16, 5 εκ. Τιμή τεύχους: 4 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 60 δρχ., εξωτερικού 4 σελ. Για την Αίγυπτο 15 γρόσια διατήρησης. «Τύποις Κ. Σ. Παπαδογιάννη, Φαρρών 41». Προϊστάμενος τυπογραφείου: Βασίλης Ν.

Γεωργιάδης, Γραφεία: οδ. Χάρωνος 1α (αρ. τχ. 1-8), οδ. Αραίου 7 (αρ. τχ. 9-16/17).

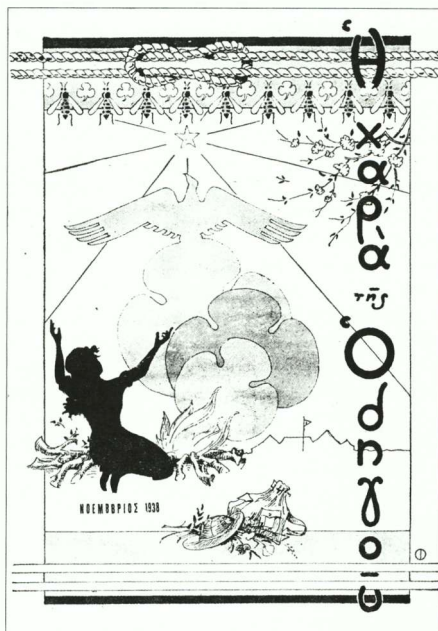
Το περιοδικό απέβλεπε, κατά κύριο λόγο, στην παρουσίαση της δραστηριότητας του Σώματος Ελληνίδων Οδηγών. Στο άρθρο της σύνταξης «Αντί Προλόγου» (αρ. τχ. 1, σ. 1) τονιζόταν αναλυτικότερα: «Τι καλλίτερο δώρο μπορούσαμε να είχαμε για το 1938 παρά την ειδησί ότι όλες μας, όλες οι Οδηγοί της Ελλάδος θα μπορούν να επικοινωνούν μεταξύ τους μ' ένα δικό τους περιοδικό, τον μεγάλο αυτό σύνδεσμο, που κάθε μήνα θα τους φέρνει την χαρά με τα νέα από τις αδελφές τους, της Ελλάδος όλης. Πού πήγαν; τι έκαναν; τι προόδους επραγματοποίησαν μέσα στον μήνα; τα πτυχία, τους βαθμούς, τις προαγωγές τους κτλ. κτλ.». Όσον αφορά τα σχέδια, στο ίδιο άρθρο, τονιζόταν: «Όλες μικρές και μεγάλες ας συμβάλωμε για να θγαίνη το περιοδικό μας ευπρόσπο, γεμάτο ενδιαφέρον για όλες μας, ένα περιοδικό που θα μας δίνη δύναμη και ενθουσιασμό, Όλες ας φροντίσωμε να συντελέσωμε ώστε κάθε μήνα να θγαίνη και καλλίτερο, προ παντός να εξυπηρετή τις ανάγκες μας, Συνεργατρίες του θα είναι οι Οδηγοί και Αρχηγοί όλης της Ελλάδος, Γράματέ μας λοιπόν, τι θα σας ενδιέφερε περισσότερο να βρίσκετε σ' αυτό, τι θα εξυπηρετούσε περισσότερο το Έργον σας».

Στις σελίδες του περιοδικού δημοσιεύονταν άρθρα, διηγήματα, εκθέσεις και ποιήματα με προσκοπικό περιεχόμενο. Σε συνέχειες δημοσιεύεται το μυθιστόρημα της Πηνελόπης Δέλτα «Το παραμύδι

χωρίς όνομα». Ακόμη, ημερήσιες διαταγές του Σώματος Ελληνίδων Οδηγών. Στις τελευταίες σελίδες κάθε τεύχους παρουσίαση των δραστηριοτήτων πολλών περιφερειακών ομάδων της Ελλάδας και του εξωτερικού. Συντάκτες των κειμένων γνωστοί συγγραφείς (Πηνελόπη Δέλτα, Στρατής *Μυριβήλης, Κωστής *Παλαμάς κ.ά.) αλλά και μέλη του Σώματος.

Η έκδοση του περιοδικού εντάσσεται στη γενικότερη προσπάθεια που ανέλαβε το Σώμα Ελληνίδων Οδηγών εκείνη την περίοδο για τη διάδοση των δέσεών του. Τις ανάγκες του Σώματος τα προηγούμενα χρόνια, όπως προκύπτει, κάλυπτε το π. Προσκοπική Ηχώ, επίσημο όργανο του Σώματος Ελληνίδων Προσκόπων. Οι στόχοι της εκδοτικής ομάδας, σ' ένα μεγάλο βαθμό, επιτεύχθηκαν. Για έναν περίπου χρόνο το έντυπο αποτέλεσε θήμα συσπείρωσης των μελών του Σώματος. Το περιοδικό ανέστειλε την έκδοσή του τον Ιούνιο 1939 όταν, εξαιτίας της διαφωνίας που ανέκυψε με το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου για το ποιος θα ασκούσε τον έλεγχο, αυτοδιαλύθηκε το Σώμα Ελληνίδων Οδηγών. Επανακυκλοφόρησε το 1945.

BIBΛIOΘΗKH-APXEIO: ΣΕΟ.

BIBΛIOΓPAΦIA: *Μηνύματα: 50 χρόνια Οδηγισμού στην Ελλάδα (1932-1982)*. Αθήνα 1982. σ. 61. Αγγελική Πανοπούλου - Κ. Ταυκάνης. *Ελληνικός νεανικός τύπος (1936-1941)*. Καταγραφή. Αθήνα, ΕΜΝΕ, 1992. σ. 139-142.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΓΕΙΚΝΑΚΗΣ

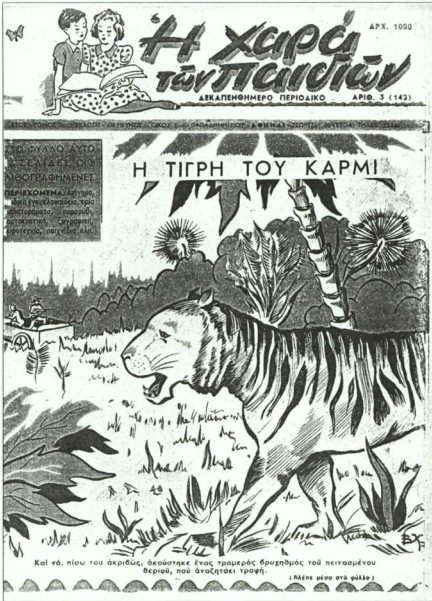
Η Χαρά των Παιδιών

Δεκαπενθήμερο Περιοδικό. Αθήνα, 16 Δεκ. 1936 - 1 Δεκ. 1940. αρ. τχ. 1-96. Εκδότης: Εκδοτικός Οίκος Γ. Παπαδημητρίου. Διευθυντής: Γιώργος Δ. Παπαδημητρίου. Αργότερα προστίθεται στον υπότιτλο: *Εκδίδεται την 1 ην και 16 ην εκάστοτε μηνός*. Δεκαπενθήμερο, δεκαεξασέλιδο (αρ. τχ. 71 και 72: δώδεκα σελίδων), διάστιλο, διαστάσεων 24,5x 17,3 εκ. Τιμή τεύχους: 3 δρχ. Συνδρομές: για τα τχ 1-4, ετήσια εσωτερικού 70 δρχ. και εξωτερικού 10 σελίνια· για τα τχ. 5-48 ετήσια εσωτερικού 70 δρχ. και εξωτερικού 8 σελίνια· για τα τχ. 49-72 ετήσια εσωτερικού 70 δρχ. και εξωτερικού 9 σελίνια. Τεύχη 1-57: «Προϊστάμενος Τυπογραφείου Κ. Βασιλείου Ιωνίας 1 Ν. Φάληρο». Τεύχη 58-72: «Προϊστάμενος Τυπογραφείου Δ. Κουκής Πλατεία Φιλομούσου Εταιρείας 4». Τεύχη έτ. Α' και Β': Αρχισυντάκτης ο Αλ. Μαυρογένης. Τεύχη έτ. Γ': Αρχισυντάκτης η Γεωργία Δεληγιάνη. Γραφεία: οδ. Σταδίου 60 (Στοά).

Το περιοδικό απέβλεπε στην ψυχαγωγία και την εγκυκλοπαιδική μόρφωση των παιδιών. Σ' αυτό δημοσιεύονταν παραμύθια, μυθιστορήματα, εγκυκλοπαιδικά άρθρα, ανιγήματα και ανέκδοτα. Ακόμη, πολλές εικονογραφημένες ιστορίες, με πιο χαρακτηριστική εκείνη που δημοσιεύονταν στη 16^η σελίδα κάθε τεύχους με τον τίτλο «Ο Σαρλώ σκαρώνει φάρσες». Στη σελίδα αλληλογραφίας, δημοσίευαν συνεργασίες τους με ψευδώνυμο πολλοί μικροί αναγνώστες και αναγνώστριες. Μεταξύ των συνεργατών του περιοδικού ήταν και γνωστοί λογοτέχνες, όπως η Μυρτιώτισσα, η Κατίνα Παϊζη, ο Γιάννης Περγαλιτής, ο Γ. Σημηριώτης κ.ά.

Χάρη στη φροντισμένη ύλη του, τα χρωματιστά σκίτσα που δημοσιεύονταν στο εξώφυλλο κάθε τεύχους, τις σελίδες με σχέδια χειροτεχνίας και παιδικής μόδας, το έντυπο γνώρισε μεγάλη απήχηση τα τελευταία προπολεμικά χρόνια στους μαθητικούς κυρίως κύκλους. Αν και δεν είναι γνωστός ο αριθμός των αντιτύπων που τύπωνε, θα πρέπει να ήταν ιδιαίτερα αυξημένος, αν ληφθεί υπόψη ότι η διανομή του γινόταν μέσω του Κεντρικού Πρακτορείου Εφημερίδων. Παράλληλα σχεδόν με την Αθήνα, κυκλοφορούσε τόσο στην επαρχία όσο και στο εξωτερικό, όπου είχε δεκάδες αναγνώστες. Η έκδοση διακόπηκε τον Δεκέμβριο 1940 εξαιτίας των πολεμικών γεγονότων. Επαναλήφθηκε την περίοδο 1945-1948.

BIBΛIOΘΗKH-APXEIO: Ιδιωτική Συλλογή Γιώργου Ζεβέλακη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Χανός, *Το παιδικό λαϊκό φυλλάδιο-περιοδικό-βιβλίο*, Αθήνα 1991, σ. 57-59· Αγγελική Πανοπούλου – Κ. Τσικνάκης, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1936-1941)*, Καταγραφή, Αθήνα, ΕΜΝΕ, 1992, σ. 80-83.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ

Χαραλαμπίδης Γαβριήλ

βλ. Πιττακός, Μυτιλήνη, 1877-1879

Χαραυγή

Δεκαπενθήμερος επιθεώρησης Μακεδονίας & Θράκης. Καβάλα, 15 Φεβρ. 1930, αρ. τχ. 1<->. Διευθυντής: Κ.Σ. Κωνσταντινίδης, έφεδρος αξιωματικός, βαθμοφόρος των προσκόπων και αργότερα διευθυντής της εφ. *Εθνική Πρόσδος*. Δεκαπενθήμερο, δεκαοκτασέλιδο, δίπτυχο, διαστάσεων 24,5x16 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 75 δρχ., εξωτερικού 2 δολ. Τυπωτόταν στα γραφεία-τυπογραφεία «Ερμής» – Νέα Αγορά.

Το πρώτο λογοτεχνικό περιοδικό της Καβάλας, προσδοκούσε ότι από τις στήλες του θα παρήλθαιναν «όλοι οι Έλληνες λογοτέχναι και προ παντός οι νέοι» και ότι θα έδινε έμψυχη «εις την φιλολογούσαν νεολαίαν μας η οποία λόγω του ότι εστερείτο ενός τοιούτου περιοδικού κατεδικάζετο

εις την αφάνειαν». Με την ενθάρρυνση των νέων συγγραφέων φιλοδοξούσε να προαγάγει «και την εθνικήν μας φιλολογοίαν η οποία τελευταίως ήρχισε να δεικνύει νέαν ζωήν και εξέλιξιν». Πέρα από τα διηγήματα, σκόπευε να προσφέρει στους αναγνώστες του «χίλια δυό άλλα οφέλιμα πράγματα» και να καταστή «ο ορελιμότερος φίλος και σύντροφος κάθε οικογενείας».

Η ύλη του είναι ουσιαστικά ποικίλη. Δεν δημοσιεύει μόνο ελληνικά διηγήματα και ποιήματα, αλλά και “εύθυμες ιστοριούλες” (ανέκδοτα), σύντομες ιατρικές συμβουλές και διεθνή νέα. Οι τελευταίες σελίδες περιλαμβάνουν κυρίως τις αθλητικές και τις τοπικές ειδήσεις, την κοσμική στήλη και τη στήλη αλληλογραφίας. Κύριος συνεργάτης του ήταν ο Καρβαλιώτης έμπορος και δημοσιογράφος Γιάννης Δοπρίδης, μετέπειτα εκδότης των θρακικών περιοδικών εκδόσεων *Ναξιανήθρον Ημερολόγιον*, *Ναξιανήθρη Ηχώ*, *Εμπρός* και *Παμπροσφυγκή*. Συνεργάτες του ήταν επίσης οι νέοι λογοτέχνες Γιάννης Ακρίτας, Γιώργος Ανέμης, Σάκης Γελαστός, Κώστας Γιούλης, Τάκης Π. Γκιουσόπουλος, Θωμάς Νέγρης, Ίσμα Σέρφη και Γ. Στοιγιαννίδης.

Δεν είναι γνωστό πόσα τεύχη κυκλοφόρησαν, καθώς σώζεται μόνο το πρώτο τεύχος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΚΕ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστίνα Φ. Βαζιμούρη-Δημάκη, *Ιστορία του τύπου της Καβάλας από τις αρχές του 20ου αιώνα ως σήμερα*, ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία, Τομέας Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Θεσσαλονίκη 1995, σσ. 16-18, 22· Ντίνος Χριστιανόπουλος, *Λογοτεχνικές εκδόσεις μακεδονικών πόλεων πλην Θεσσαλονίκης 1879-1950*, Καταγραφή - βιβλιογραφία - προσωπογραφία, Κοζάνη 1998, σ. 64-65.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΩΤΗΣ

Χαραυγή

Παγκύπρια πρωινή καθημερινή εφημερίδα. Λευκωσία, 18 Φεβρ. 1956 έως σήμερα [2005]. Πρώτος εκδότης και διευθυντής παρουσιαζόταν ο δικηγόρος Σαββάκης Α. Γιωργαλλής. Στο συντακτικό προσωπικό της ανήκαν αρχικά οι Ανδρέας Κανάουρος, Στάυρος *Αγγελίδης, Διομήδης *Γαλιανός, Στέλιος Ιακωβίδης, Τεύκρος *Ανθίας, Σάββας *Γωάννου και Μίνως *Περδίο. Από τον Μάιο 1957 αρχισυντάκτης ανέλαβε ο Στέλιος Ιακωβίδης. Το 1958 στο συντακτικό προσωπικό προστέθηκαν οι Πανίκος Παιονίδης και Παναγιώτης Δ. Πορτίδης. Έκτοτε πραγματοποιήθηκαν πολλές μεταβολές στο συντακτικό επιτελείο. Καθημερινή, πρωινή, τετρασέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων 46x31 εκ. Από τις 21 Ιουλ. 1956 γίνεται εννιά-στήλη, διαστάσεων 61x47 εκ. Το ίδιο μέγεθος και σχήμα.

αλλά με περισσότερες σελίδες, διατηρεί μέχρι σήμερα. Αργότερα στους τίτλους προσέθηκε και κόκκινο χρώμα και πρόσφατα για την εκτύπωση της εφημερίδας εισήχθη η σύγχρονη τεχνολογία και η έγχρωμη εκτύπωση ακόμη και φωτογραφιών. Τιμή φύλλου: 10 μιλς. Τυπογραφείο: «Κακουλλάη». Λευκωσία.

Όργανο του ΑΚΕΛ (Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζομένου Λαού), διαδέχθηκε την εφ. **Νέος Δημοκράτης*, του οποίου η κυκλοφορία είχε απαγορευθεί από τις βρετανικές αρχές τρεις μήνες προηγουμένως. Σε κύριο άρθρο με τίτλο «Ξεκίνημα», στην πρώτη σελίδα του πρώτου φύλλου, γράφει για τους σκοπούς και τους στόχους της και τα ακόλουθα: «η εφημερίδα μας θα φροντίζει να προσφέρει στο αναγνωστικό της κοινό ύλη ικανοποιητική από ποιητική άποψη. Πέρα από την ειδησεογραφία, που θα αποτελεί τη βάση της, υπάρχουν πολλοί τομείς άξιοι προσοχής. Έχουμε τόσα τοπικά ζητήματα που μπορούμε να ερευνησουμε, να τα μελετήσουμε και να τα φωτίσουμε με τρόπο αντικειμενικό –πάντα με την καλή πρόθεση να τα προωθήσουμε στη λύση τους. Επίσης, η προσπάθεια για την πνευματική ανάπτυξη και ψυχική καλλιέργεια του λαού, εν' ένα χρέος που οφείλουμε να το εκπληρώσουμε στον ανώτατο βαθμό. Η εκλαίκευση του πολιτισμού μας και η υποχρέωση που έχουν όλοι οι κοινωνικοί παράγοντες για την παραπέρα ανύψωση του, δάνει στην πρώτη γραμμή των κατευθύνσεων της εφημερίδας μας».

Η *Χαραυγή*, λόγω των αυστηρών περιορισμών της λογοκρισίας από την αγγλική διοίκηση και τον φόβο κλεισίματός της, όπως συνέβη και με τον *Νέο Δημοκράτη*, απέφυγε στην περίοδο αυτή τη συχνή πολιτική αρθρογραφία και την αναφορά στις εσωτερικές πολιτικές καταστάσεις, ιδιαίτερα κατά τα πρώτα χρόνια του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών), και έδινε περισσότερη έκταση και σημασία στις διεθνείς εξελίξεις, αλλά προ παντός σε λογοτεχνικά, καλλιτεχνικά, πολιτιστικά, κοινωνικά και επιστημονικά θέματα. Με το νέο μέγεθος και σχήμα (21 Ιουλ. 1956) η εφημερίδα μπήκε σε μια νέα περίοδο, παρά την καταδίωξη των βρετανικών μυστικών υπηρεσιών. Στο πρώτο φύλλο της νέας αυτής εξόμησης δημοσίευσε στην πρώτη σελίδα κύριο άρθρο με τίτλο «Εμπρός» που κατέληγε με τα εξής: «Εμπρός όλα για το λαό, πάντα μπροστά μαζί με το λαό». Στο ίδιο φύλλο δημοσιεύονταν επίσης στην πρώτη σελίδα, φωτοτυπίες δύο απειλητικών επιστολών της ΕΟΚΑ εναντίον του διευθυντή της *Χαραυγής* Σαββάκη Πιωργαλλή και

του ποιητή-συντάκτη της Τεύκρου Ανθία. Το δέμα αυτό δημιούργησε μεγάλο θάλο και έντονες διαμάχες στην αρθρογραφία διαφόρων εφημερίδων. Για τη δημοσίευση των δύο φυλλαδίων η *Χαραυγή* καταδικάστηκε σε πρόστιμο 10 λιβρών, γιατί δημοσίευσε παράνομα έγγραφα.

Από τον Μάιο 1957 διευθυντής της εφημερίδας ανέλαβε ο Στέλιος Ιακωβίδης, μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΑΚΕΛ. Τον διαδέχθηκε τον Φεβρουάριο 1960 ο δικηγόρος Χρύσης Δημητριάδης από την Λεμεσό, ο οποίος παρουσιάζοταν και ως εκδότης της εφημερίδας. Από τις 15 Μαΐου 1967 η ιδιοκτησία της *Χαραυγής* μεταβιβάστηκε στην εκδοτική εταιρεία «Τηλέγραφος Ατδ», που την εκδίδει μέχρι σήμερα. Το 1968 ο αρχισυντάκτης της εφημερίδας Σταύρος Αγγελίδης υποβιβάστηκε σε συντάκτη, μετά τη διαφωνία του με την ηγεσία του ΑΚΕΛ σχετικά με την εισβολή της Σοβιετικής Ένωσης στη Τσεχοσλοβακία. Τη θέση του έλαβε ο Ανδρέας Καννάουρος. Διευθυντής της εφημερίδας, εκ μέρους της Κεντρικής Επιτροπής του ΑΚΕΛ ήταν ο Ανδρέας Φάντης, που παραχώρησε τη θέση του, τον Σεπτέμβριο 1975, στον Κώστα Παρτασιόδη, ο οποίος απεβίωσε στις 28 Ιουλίου 1977. Τη διεύθυνση ανέλαβε στη συνέχεια ο βουλευτής του ΑΚΕΛ Γεώργιος Σαββίδης που τη διατήρησε έως τον Φεβρουάριο 1987, οπότε τον διαδέχθηκε ο Λτώνης Χριστοδούλου.

Το 1987 ομάδα τεσσάρων θιασικών στελεχών της *Χαραυγής*, οι Ανδρέας Καννάουρος (αρχισυντάκτης), Σταύρος Αγγελίδης (πολιτικός συντάκτης), Ανδρέας Στυλιανού και Πολυδωρος Πολυδωρίδης υποβιβάστηκαν στην ιεραρχία της εφημερίδας και αναγκάστηκαν να αποχωρήσουν. Ο Σταύρος Αγγελίδης εντάχθηκε στο συντακτικό προσωπικό του **Φιλελεύθερου* και οι άλλοι τρεις, με άλλους συνεργάτες, ίδρυσαν την βραχύβια εφ. *Εμπρός*. Μετά το 1990 τη διεύθυνση της εφημερίδας ανέλαβε ο Νίκος Κατσουρίδης, βουλευτής του ΑΚΕΛ, με αρχισυντάκτη τον Ανδρέα Ρούσο, τον οποίο διαδέχθηκε η Αντρούλα Γκιούροφ.

Η *Χαραυγή* συνεχίζει σταθερά την έκδοσή της, με πλούσια ειδησεογραφία, σχολιογραφία και ένδετα περιοδικά, κατέχοντας μια σημαντική θέση στην ιστορία του αριστερού και εργατικού κινήματος στην Κύπρο, αλλά και στην ιστορία του κυπριακού Τύπου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΠΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, «Χαραυγή», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. ΙΓ', Λευκωσία 1990, σ. 368.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Χαραυγή

Περιοδικόν εικονογραφημένον (δεκαπενθήμερον), Μυτιλήνη, 1910-1914: 15 Οκτ. 1910 - 31 Ιουλ. 1913, περ. Α', αρ. τχ. 1-68. / Αθήνα, 15 Νοε. 1913 - Μάιος 1914, νέα περίοδος, αρ. τχ. 1/69-13/81. Ιδιοκτήτες-διευθυντές: Μ.Σ. *Βάλλης - Δ.Π. *Αλβανός. Συνδιευθυντής: Χ. *Μολίνος (αρ. τχ. 69-73). Υπεύθυνος: Μ.Σ. Βάλλης (αρ. τχ. 1-50). Άλλος υπότιτλος: *Περιοδικόν δεκαπενθήμερον. Λογοτεχνία Καλλιτεχνία* (αρ. τχ. 69-81). Δεκαπενθήμερο, δεκαεξαεπίδο, δίστιγλο, διαστάσεων 28x20,5 εκ. Τιμή τεύχους: 1 δρχ. (αρχικά). Τυπογραφείο: «Σάπλιγγος» (αρχικά).

Λογοτεχνικό και καλλιτεχνικό περιοδικό, με προσεγγιγμένη τυπογραφική εμφάνιση. Η έκδοσή του στην τουρκοκρατούμενη Λέσβο αποσκοπούσε στην πνευματική υποστήριξη των Ελλήνων, κυρίως της υπόδουλης περιφέρειας· η προγραμματική δήλωση είναι σαφής όσον αφορά τον προσανατολισμό του: «[αρχίζομε τον αγώνα] από αγνόν και μόνον πόδον να αφυπνίσωμεν και ημείς την ελληνικήν ψυχήν και να εμπνεύσωμεν εις αυτήν τον έρωτα προς τα νεοελληνικά γράμματα και την λογοτεχνίαν. [...] Τα έθνη δεν οφείλουν και δεν στηρίζουν το μεγαλείον των εις την υλικήν δύναμιν και τας λόγχας μόνον, αλλά και εις την επιστήμην, την ποίησιν, το διήγημα, το μυθιστόρημα, το δράμα, την λογοτεχνίαν εν γένει» (αρ. τχ. 1). Άλλωστε, αφενός, ο συμβολικός τίτλος «Χαραυγή», χαρακτηρίζεται ως ο «προάγγελος και τόσο γρήγορος σωματικός απολυτρώσεως πλείστου μέρους του υποδούλου ελληνισμού [...] από ζυγό βάρβαρο και τυραννικό» (αρ. τχ. 51)· αφετέρου, επισημαίνεται με έμφαση ότι «ονειρεύτηκε το ξεσκάδωμα από τον φρικωδέστερο και απαισιώτερο βραχνά του σχολαστικισμού», από τον «πνευματοκτόνο τύραννο». Αντιστρατευόμενη μάλιστα τον πνευματικό συντηρητισμό και τον λογιοτατισμό, υπέθαλπε σαφώς τον αγώνα των δημοτικιστών και έδειξε την προτίμησή της στη δημοτική ως γλώσσα της λογοτεχνίας. Για τον λόγο αυτό κατηγορήθηκε κατ' επανάληψη ως όργανο του «μαλλιαρισμού», κυρίως από κύκλους λογίων και από ένα μέρος του τύπου της Κωνσταντινούπολης. Επίσημως, ωστόσο, διατήρησε μετριοπαθή στάση και δεν αναμείχθηκε στις διαμάχες του γλωσσικού ζητήματος.

Ο λογοτεχνικός και καλλιτεχνικός χαρακτήρας υπήρξε εξαρχής εμφανής. Τον κύριο λόγο έχει η λογοτεχνία (ποίηση, λυρική πρόζα, πεζογραφία, θέατρο), ελληνική και ξένη. Συνεργάζονται πολλοί καθιερωμένοι αλλά και νέοι, τότε, λογοτέχνες και λόγιοι από τις αλύτρωτες περιοχές του ελληνισμού: Κώστας *Βάρναλης, Δημοσθένης

Βουτυράς, Αργύρης Εφταλιώτης, Νίκος Καρθούνης, Ανδρέας Καρακίτσας, Ναπολέων Λαπαδιώτης, Λ. Μαβίλης, Γεράσιμος Μαρκοράς, Στέφανος Μαρτζώκης, Σπύρος *Μελάς, Στρατής *Μυριβήλης, Παύλος Νιρβάνας, Γρ. *Ξενοπούλος, Κωστής *Παλαμάς, Αλ. Παπαδιωμάντης, Ηλίας Σταύρου, Ρώμος Φιλύρας, Κ. Χατζόπουλος.

Από τις ξένες λογοτεχνίες κυριαρχούν η ρωσική και η γαλλόφωνη, και έπονται η αγγλόφωνη, η ιταλική, η γερμανική, οι σκανδιναβικές κ.ά. Μεταφράζονται κείμενα των L. Andreyev, Charles Baudelaire, B. Bjørnson, G. C. Byron, Gabriele D'Annunzio, F. Dostoyevsky, Ugo Foscolo, M. Gorky, Henrik Ibsen, John Keats, M. Maeterlinck, Guy de Maupassant, Francesco Petrarca, E.A. Poe, P.B. Shelley, Rab. Tagore, L. Tolstoy, Ivan Turgenev, Emile Verhaeren, Paul Verlaine κ.ά. Αρκετές επίσης είναι και οι μεταφράσεις από έργα της αρχαίας γραμματείας: Αλκaios, Μελέαγρος, Μίμνερμος, Μουσαίος, Σαπφώ, Τυρταίος κ.ά.

Από την κριτική αρθρογραφία, που αφορά περισσότερο την ξένη λογοτεχνία και λιγότερο την ελληνική, αξιολογούνται είναι τα δημοσιεύματα με bioεργογραφικά στοιχεία και κρίσεις για τη Σαπφώ (αρ. τχ. 11, 12 και 32), το δοκίμιο (από τα πρώτα) του Βάρναλη «Για το τραγούδι» (αρ. τχ. 69), το οποίο αναφέρεται στην αξία της ελληνικής λυρικής ποίησης, και το επιμνημόσυνο κείμενο του Νίκου Καστρινού για τον Παπαδιωμάντη (αρ. τχ. 7) κ.ά. Ο Καστρινός ασχολείται κυρίως με τη ρωσική λογοτεχνία: Ντοστογιέφσκι (αρ. τχ. 26), Τολστόι (αρ. τχ. 33), Γκόρκι (αρ. τχ. 42) κ.ά. Όσον αφορά τα γερμανικά γράμματα, ιδιαίτερο βάρος δίδεται στον Νίτσε (αρ. τχ. 10, 11, 15, 61-65). Ο Δ.Π. Αλβανός, σε άρθρο του για τον E.A. Poe, μεταφράζει και εκτενές απόσπασμα από τον πρόλογο του Ch. Baudelaire στα διηγήματα του Αμερικανού συγγραφέα (αρ. τχ. 3)· παρουσιάζεται, επίσης, ο M. Maeterlinck (αρ. τχ. 23). Αξιολογείται, τέλος, είναι αρκετά από τα δημοσιεύματα του ελληνιστή Ιταλού καθηγητή Giuseppe Barone, όπως οι συγκριτικές εργασίες του «Όμηρος και Δάντης» (αρ. τχ. 21) και «Περί επιδράσεως της Ελλάδος επί της ρωμαϊκής λογοτεχνίας» (αρ. τχ. 55).

Εξίσου μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι μόνημες στήλες «Το δεκαπενθήμερον», «Αθηναϊκά επιστολαί», «Γράμματα-Επιστήμη-Τέχνη» κ.ά., στις οποίες φιλοξενούνται βιβλιοκρισίες, διβλοπαρουσιάσεις, κριτικές θεατρικών παραστάσεων και διαλέξεις, ποικίλα σημειώματα, ειδήσεις και σχόλια από την πνευματική και την καλλιτεχνική επικρατού-

τητα, ελληνική και ξένη. Στο διάστημα κατά το οποίο εκδίδεται στη Μυτιλήνη, ιδιαίτερη έμφραση δίδεται στην αθηναϊκή θεατρική κίνηση, με ανταποκρίσεις, ειδήσεις και σχόλια από ειδικούς συνεργάτες, καθώς οι κυριότεροι αθηναϊκοί θίασοι περιοδεύουν συχνά και στη Λέσβο. Τη θεατρική κριτική διατηρούν, περιοδικώς, οι αταύτιστοι «Δ.Π.» και «Στ.» και ο Κώστας Δελακοβίας. Ο «Δ.Π.», που ξεχωρίζει για τα πνευματικά εφόδια και την επάρκειά του, στα εκτενή κείμενά του παρουσιάζει και κρίνει τόσο την παράσταση και τους συντελεστές της όσο και το ίδιο το έργο, διατυπώνοντας πάντοτε με παρηρησία τη γνώμη του. Στο στόχαστρό του βρίσκεται συνήθως ο Ξενόπουλος, τον οποίο κατηγορεί για «δημοσιογραφική φλυαρία», χαρακτηρίζει τα έργα του ως «ανάξια» (αρ. τχ. 21)· ακόμη, απορρίπτει την επιδεώρηση ως θεατρικό είδος αποκαλώντας την «επικερδές εμπόριον» και υποστηρίζει ότι έχει αποκτήσει δαυμαστές χάρη στα «τραγούδια και τα ξεγυμνώματα» (αρ. τχ. 21).

Το ενδιαφέρον για τη μουσική φαίνεται γενικά περιορισμένο στα σχετικά σχόλια και στις ειδήσεις από την Ελλάδα και το εξωτερικό. Αντιθέτως, ενδιαφέρεται περισσότερο για τις εικαστικές τέχνες· εκτός από την πλούσια εικονογράφηση που κοσμεί ολόκληρο το περιοδικό, αρκετή είναι η σχετική ελληνική και ξένη ειδησεογραφία.

Με την έναρξη των Βαλκανικών Πολέμων καθιερώνει και τη μόνιμη στήλη «Ημερολόγιον», στην οποία συνοψίζονται και σχολιάζονται τα σημαντικότερα πολιτικά και πολεμικά γεγονότα (αρ. τχ. 51 κ.ε.). Αρκετά δημοσιεύματα με ιστορικό, αρχαιολογικό, λαογραφικό ή άλλο περιεχόμενο μαρτυρούν και τον εγκυκλοπαιδικό χαρακτήρα του, ιδιαίτερα έντονο στην πρώτη περίοδο της έκδοσής του. Επίσης, φιλοξένησε άρθρα του Ηλία Σταύρου γύρω από παιδεντικά και παιδαγωγικά ζητήματα (αρ. τχ. 27-42), αποσκοπώντας σύμφωνα με τις προγραμματικές δηλώσεις των εκδοτών στην αναβάθμιση του ισχύοντος τότε εκπαιδευτικού συστήματος. Στα περισσότερα βάλλεται η διδασκόμενη σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης καθαρεύουσα γλώσσα.

Γενικά, μπορεί να θεωρηθεί προοδευτικό έντυπο με την έννοια ότι υπήρξε, απλώς, ο χώρος υποδοχής των σύγχρονών της κοινωνικών ζητημάτων: του σοσιαλισμού και του εργατικού κινήματος (αρ. τχ. 12 και 80), του γυναικείου ζητήματος (αρ. τχ. 2 και 80).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ (1910-1911, 1913-1914), ΒΒ, ΔΚΒΜ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ (με ελλείψεις τα έτ. 1910-1911).

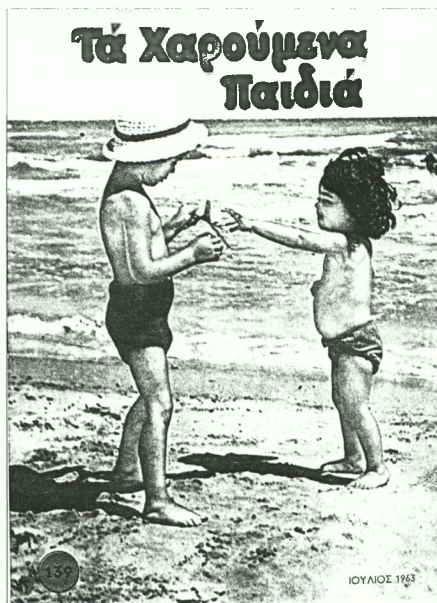
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Παντ. Αργύρης, «Η Χαρουγή, ένα πρωτοποριακό περιοδικό της Μυτιλήνης», π. *Λεσβιακά. Δελτίον της Εταιρείας Λεσβιακών Μελετών*, Μυτιλήνη, Γ' (1987), 17-50· Κ.Γ. Μίσσιος, *Η «Λεσβιακή Άνοιξη» εν καρποφορία. Συμβολή στην ιστορία της λεσβιακής γραμματείας*, τ. Β', Μυτιλήνη, εκδ. Αστερίας, 1994, σ. 60-135· Καραόγλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης*, τ. Α', σ. 193-203.

ΝΙΚΗ ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ

Τα Χαρούμενα Παιδιά

Παράρτημα του περιοδικού *Το Χαρούμενο Σπίτι*, μηνιαίο-ονόργανο των κατηχητικών σχολείων διδόμενον υπό της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα, Ιαν. 1952-1966. Διευθυντές: Εμμ. *Μυτιληναίος (πρωτοπρεσβύτερος, 1952-1954), Σήφης Γ. Κόλλιας (1955-1959), Αλ. Καντώνης (αρχιμανδρίτης, 1959-1965), Μηνιαίο, δεκαεξί σελίδων, δίστιχο / τρίστιχο, διαστάσεων 25x18 εκ. Από τον 2^ο χρόνο (αρ. τχ. 14) ξεκινάει συνεχής αρίθμηση των σελίδων ανά έτος, Τιμή τεύχους: 600 δρχ. (αρ. τχ. 27, Μάρτ. 1954). Στο τέλος κάθε χρόνου κυκλοφορούσε δεμένος ο τόμος του περιοδικού με όλα τα τεύχη, καλλιτεχνικό εξώφυλλο και τιμή 10 δρχ. Τυπογραφείο: Πεχλιβανίδη (αρ. τχ. 100, Απρ. 1960)

Αποτελούσαν έκδοση της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος υπό τη μορφή παραρτήματος του περιοδικού *Χαρούμενο Σπίτι*.

Σύμφωνα με τον πρωτοπρεσβύτερο Εμμ. Μυτιληναίο, πρώτο διευθυντή, στόχος αυτού του «ολότελα αφιερωμένου στα παιδιά περιοδικού» δεν ήταν μόνο η διασκέδαση, αλλά όπως χαρακτηριστικά ανέφερε «σκοπός μας είναι να σας δώσουμε τις ευκαιρίες για να μορφώνεσθε ευχάριστα και να σας δείξωμε πως μπορεί η ζωή σας να 'ναι πάντα χαρούμενη, αν βάλετε μέσα στην ψυχή σας, ό,τι δίνει την αληθινή και παντοτινή χαρά».

Οι εκδότες του περιοδικού επιχείρησαν να συνδυάσουν θέματα από την θρησκευτική παράδοση και την εκκλησιαστική ζωή με παραμύθια και διηγήματα για παιδιά. Μέσα από τις σελίδες των *Χαρούμενων Παιδιών* «η φωνή της εκκλησίας, της Μεγάλης Μητέρας του Έθνους και του κάθε ανθρώπου, θα έφερνε το μήνυμα της αγάπης και θα συντρόφευε τους μικρούς αναγνώστες στις ήσυχες ώρες τους». Οι βίοι των Αγίων και οι ιστορίες των εκκλησιών συνυπήρχαν με παιδικές ιστορίες και παραμύθια από όλο τον κόσμο. Ποιήματα και τραγούδια αλλά και παρουσιάσεις παιχνιδιών και αθλημάτων εναλλάσσονταν στις σελίδες του περιοδικού. Δεν έλειπαν οι αναφορές στη βυζαντινή ιστορία, τα αφιερώματα σε διάφορα θέματα –κυρίως σχετικά με την οικογένεια–, αλλά και οι διαγωνισμοί για τους μικρούς του φίλους. Πλούσια ήταν η εικονογράφηση του και συχνές οι αναφορές στην ανταπόκριση που είχε στην επαρχία και στα κατηχητικά σχολεία της Ελλάδας.

Δεν είναι γνωστοί οι λόγοι για τους οποίους διακόπηκε η έκδοσή τους.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Θ. Μπουγάτσος, *Βιβλιογραφία του Ελληνικού Θρησκευτικού Τύπου 1826-1966*. Αθήνα 1974, σ. 100.

ΕΛΕΝΗ ΚΥΡΑΜΑΡΓΙΟΥ

Το Χαρούμενο Σπίτι

Μηνιαίο περιοδικόν της ελληνικής οικογένειας εκδιδόμενον υπό της Αποστολικής Διακονίας της εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα Ιαν. 1952 - Νοέ. 1966. Διευθυντές: Εμμ. *Μυτιληναίος (πρωτοπρεσβύτερος, 1952-1954), Σήφης Γ. Κόλλιας (1955-1959), Αλ. Καντόνης (αρχιμανδρίτης, 1959-1965), Μηνιαίο, τριάντα δύο σελίδων, δίστιχο / τρίστιχο, διαστάσεων 25x18 εκ. / 28x21 εκ. Από τον 2^ο χρόνο ξεκινάει συνεχής αρίθμηση των σελίδων ανά έτος. «Ετήσιαι Συνδρομαί (μετά του παιδικού παραρτήματος): εσωτερικού: δρχ. 30.000, εξωτερικού: Αγγλίας: £1, Τουρκίας: £6, Αμερικής \$3, Αιγύπτου: £1, Γαλλίας: φρ. 1.000». Γραφεία: οδ. Ιασιών 1, Αθήνα. Τυπογραφείο: «εκ του τυπογραφείου της Αποστολικής Διακονίας, Ιωάννου Αποστόλου 4, Υπέυθυνος: Τιμολέων Ρούτσης».

Αποτελούσε έκδοση της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος ενώ υπό τη μορφή παραρτήματος κυκλοφορούσε μαζί του, το π. **Χαρούμενα Παιδιά*. Σύμφωνα με τον πρωτοπρεσβύτερο Εμμ. Μυτιληναίο, πρώτο διευθυντή, η Αποστολική Διακονία επιθυμούσε μέσω της έκδοσης αυτής «να καλύψει το κενό που δημιουργούσε η έλλειψη ενός τέτοιου εντύπου, το οποίο θα εξελισσόταν στον αχώριστο σύντροφο κάθε καλοπροαίρετου ανθρώπου, κάθε ηλικίας εις κάθε οικογένειαν». Ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών Σπυριδών χαίρετσε με ενθουσιασμό την κυκλοφορία του *Χαρούμενου Σπιτιού* επισπαινόμενα τον οικογενειακό του χαρακτήρα και την πρόθεσή του «να γίνει άγγελος και φορέας της χαράς εις τους οίκους των χριστιανών. Αποτελούσε μία πνευματική ενέργεια της εκκλησίας για να έλθη δια του τύπου εις επικουρωσίαν με το ποίμνιόν της με σκοπόν να διδάξη ανεπαχθώς, να ψυχαγωγήσει ευπρεπώς και να συντροφεύσει την ελληνικήν χριστιανικήν οικογένειαν».

Το περιοδικό απευθυνόταν στο σύνολο των μελών της οικογένειας για αυτό και επιχειρούσε να συνδυάσει ποικίλα θέματα και να κεντρίσει το ενδιαφέρον κάθε ηλικίας. Οι βίοι των αγίων, οι ιστο-

ρίες από την Βίβλο και δέματα ευρύτερου χριστιανικού και πνευματικού ενδιαφέροντος συνυπήρχαν με μύθους, ιστορίες και διηγήματα για τα παιδιά, με συμβουλές και προτροπές για τους νέους. Ιδιαίτερη σημασία έδινε στον θεσμό της οικογένειας: δημοσίευε πλήθος άρθρων και κειμένων που σχετίζονταν με τα προβλήματα των σχέσεων που αντιμετωπίζουν τα μέλη της. Συνταγές μαγειρικής, σταυρόλεξα και παιχνίδια εναλλάσσονταν με πολεμικές αναμνήσεις ποιήματα και τραγούδια. Ο Στράτης *Μυριβήλης, ο Ηλίας Βενέζης, η Μιράντα Μυράτ και ο Ανδρέας Καρκαβίτσας συγκαταλέγονται στους συνεργάτες του περιοδικού.

Δεν είναι γνωστοί οι λόγοι για τους οποίους διέκοψε την έκδοσή του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ.

ΕΛΕΝΗ ΚΥΡΑΜΑΡΤΙΟΥ

Κασηριτζόγλου-Χασήρ, Άριστος

(Ξάνθη, 1889 - 21 Μαρτ. 1971). Δημοσιογράφος και συγγραφέας. Καταγόταν από παλιά οικογένεια της Ξάνθης. Στη Θεσσαλονίκη, νέος ακόμη το 1907, άρχισε να γράφει στην εφ. **Νέα Αλήθεια* (όπου και επέλεξε να χρησιμοποιεί το ψευδώνυμο «Χασήρ»), ενώ αργότερα εργάστηκε ή συνεργάστηκε στις εφ. **Μακεδονικά Νέα*, **Μακεδονία*, **Ελεύθερος Λαός*, **Ελληνικός Βορράς*, **Λαϊκή*, **Εσπερινά Νέα*, **Δράσις*, **Χρόνος*, στο σατιρικό **Φαλιμέντο*, καθώς και σε περιοδικά με χρονογραφήματα και διηγήματά του. Από το 1914 ασχολήθηκε επαγγελματικά με τη δημοσιογραφία.

Αναζήτησε εργασία στην Αθήνα και εργάστηκε ως τακτικός χρονογράφος αλλά και αρθρογράφος στην εφ. **Ακρόπολις*, ενώ τον επόμενο χρόνο του ανατέθηκαν και τα καθήκοντα αρχισυντάκτη της. Όμως το 1917 έφυγε για το Παρίσι και εργάστηκε στην εφ. **Παρί Σουαρ* (*Paris Soir*). Μετά από μικρό διάστημα επέστρεψε στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη, όπου εργάστηκε σε επιτελικές θέσεις ή ως αρχισυντάκτης σε διάφορες εφημερίδες.

Ασχολήθηκε με το πολιτικό ρεπορτάζ αλλά έγραφε και χρονογραφήματα, διηγήματα και νουβέλες. Τα κείμενά του διακρίνονταν για τη γλωσσική τους πληρότητα, τη λεπτότητα της εκφράσεως και τη θα-

διά και φιλοσοφημένη προσέγγιση των θεμάτων. Κατά την Κατοχή εργάστηκε στη **Νέα Ευρώπη*, στην οποία δημοσίευσε μια αξιοπρόσεκτη εξιστόρηση του Τύπου της Θεσσαλονίκης και διάφορα χρονογραφήματα. Μετά τον πόλεμο συνεργάστηκε με τη *Μακεδονία* όπου έγραψε ιστορικά σημειώματα και διατηρούσε με ψευδώνυμο καθημερινή «αισθηματική» στήλη.

Ήταν μέλος του Συνδέσμου Ελλήνων Συντακτών Θεσσαλονίκης και από τα ιδρυτικά μέλη της Ενώσεως Συντακτών Μακεδονίας-Θράκης. Το 1941 εκλέχθηκε πρόεδρος της. Το 1925 εκδόθηκε το βιβλίο του *Το χρονογράφημα εν Θεσσαλονίκη επί μίαν εικοσαετίαν. 1900-1920* (ανθολογία χρονογραφημάτων και εισαγωγές), ενώ το 1932 εκδόθηκε το μυθιστόρημά του *Η γυνίκα που νίκησε τον έρωτα και έζησε με χιλίους εραστές*, ως ένδυτο της σατιρικής εφ. **Φαλιμέντο*. Μετά τον θάνατό του εκδόθηκε επιλογή των χρονογραφημάτων του με τον τίτλο *Χρονογραφήματα του Άριστου Χασήρ*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Ελληνικός Βορράς*, 21 Μαρτ. 1971 (νεκρολογία)· Ν. Μέρτζος, «Ένας Χασήρ φεύγει», εφ. *Ελληνικός Βορράς*, 22 Μαρτ. 1971.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Χατζηθαδανασίου, Ροδόλφος, 1898-1927

βλ. Χατζηνάσης, Ράδος

Χατζηανδρέου, Βασίλης

(Μοσχονήσι Λίβαλιού, 1900 – Θεσσαλονίκη, 1961), Εκπαιδευτικός, εκδότης. Εξάδελφος του Στρατή Δούκα, πρόσφυγας από το 1914 στη Θεσσαλονίκη, το 1921, μαζί με το Μανώλη Μάνο εξέδωσε το πρώτο λογοτεχνικό περιοδικό της Θεσσαλονίκης, **Τέχνη*, όπου δημοσίευσε με το ψευδώνυμο «Χάρης Άλσης». Με το ίδιο ψευδώνυμο συνεργάστηκε και στα **Μακεδονικά γράμματα*. Το 1925 τελείωσε τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και το 1926 διορίστηκε καθηγητής στη Νάουσα. Το 1932 μετατέθηκε στο Α΄ Γυμνάσιο Αρρένων Θεσσαλονίκης και από το 1943 έως το 1959 υπήρξε γυμνασιάρχης στο Γ΄ Γυμνάσιο Αρρένων. Το 1959 έγινε επιθεωρητής μέσης εκπαίδευσης. Από το 1927 στράφηκε στη θρησκεία και ήταν ηγετικό στέλεχος της χριστιανικής κινήσεως και έδινε πολλές διαλέξεις στους φοιτητές ως υπεύθυνος της Ενώσεως Χριστιανών Εκπαιδευτικών Λειτουργιών. Αγαπούσε πολύ το δημοτικό τραγούδι, τον Σολωμό και τον Καβάφη. Δεν τύπωσε κανένα βιβλίο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ντίνος Χριστιανόπουλος, *Λογοτεχνικά περιοδικά Θεσσαλονίκης (1889-1954)*, Θεσσαλονίκη, 1995, σ. 113-114 του ιδίου, «Βασίλης Χατζηανδρέου», στο βιβλίο του *Θεσσαλονικην. ου μ' ἐθέσπισεν...*, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 106-117.

ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Χατζηαντωνίου, Γεώργιος

(Σμύρνη, 1904 - Έδμοντον Καναδά, 1995). Νομικός, θεολόγος, ιστορικός, συγγραφέας, εκδότης. Σπούδασε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών (1926) και άσκησε τη δικηγορία για δέκα χρόνια (1927-1937). Το 1940 εγγράφηκε στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου του Cambridge στην Αγγλία. Συνέχισε τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου στη Σκωτία, όπου ειδικεύτηκε στην εκκλησιαστική ιστορία και έλαβε τον τίτλο του διδάκτορα. Υπηρέτησε ως ποιμην (πάστορας) ευαγγελικών εκκλησιών στο Chesterfield στην Αγγλία, στην Β' Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία στην Αθήνα (1946-1961), και αργότερα στο Calgary του Καναδά. Δίδαξε ιστορία του δυτικού πολιτισμού στο Πανεπιστήμιο του Calgary (1961-1971) και εκκλησιαστική ιστορία, πατρολογία και ελληνικά της Καινής Διαθήκης στη Ρωμαιοκαθολική Θεολογική Σχολή στο Edmonton του Καναδά (1971-1979), από όπου και αποχώρησε με τον τίτλο του επίτιμου καθηγητή. Κατά την παραμονή του στην Αθήνα, εξέδωσε το παιδικό π. **Παιδικά Φύλλα* (1947-1959).

Διετέλεσε πρόεδρος της Γενικής Συνόδου της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας. Διάφορα έργα του έχουν μεταφραστεί στα αγγλικά, γαλλικά και αφρικανικά (Afrikaans). Από την εργογραφία του αναφέρονται τα: *Cyril Lucaris, his life and work* (Εδιμβούργο 1948), *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη* (εκδόσεις π. Η Φωνή Του Ευαγγελίου, Αθήνα 1952), *Κύριοις Λούκαρις* (Αθήνα 1955), *Το Ευαγγέλιο Ανοχτό* (εκδόσεις Β' Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας, Αθήνα 1957), *Ιστορική Εισαγωγή στην Παλαιά Διαθήκη* (εκδόσεις Ο Λόγος, Αθήνα 1986), *Εικονομαχία στο Βυζάντιο* (εκδόσεις Ο Λόγος, Αθήνα 1988), *Η Εκκλησία του Χριστού τα Πρώτα Εξακόσια Χρόνια* (εκδόσεις Ο Λόγος, Αθήνα 1993).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: ΑΓΣΕΕΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Γεώργιος Αριστοτέλους Χατζηαντωνίου», π. *Αστήρ της Ανατολής*, τχ. 1 (Ιαν. 1996), 8· Βασιλική Σταδοκόστω, *Η Διαμόρφωση των Οικουμενικών Σχέσεων στην Ελλάδα*, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 2003·

ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΤΣΕΒΑΣ

Χατζηγώγος, Θεόδωρος

(Τρίκαλα, 1888 - 13 Σεπτ. 1950). Δημοσιογράφος και δικηγόρος. Σε ηλικία 18 ετών, ως φοιτητής της Νομικής Σχολής στην Αθήνα, στράφηκε στη δημοσιογραφία και άρχισε να εργάζεται στην εφ. **Σκριπ*, όπου σύντομα διακρίθηκε.

Το 1909 ανέλαβε αρχισυντάκτης της εφ. *Πρωΐα* της Λάρισας και με την αρθρογραφία του αγωνίστηκε για τις διεκδικήσεις των αγροτών της Θεσσαλίας εναντίον των τσιφλικιάδων. Για τα γεγονότα του Κιλελέρ βρέθηκε κατηγορούμενος ως πρωτεργάτης τους και παραπέμφθηκε στο στρατοδικείο όπου αντιμετώπιζε ποινή θανάτου, αλλά αθωώθηκε μετά τα συγκλονιστικά επιχειρήματα που υποστήριξε στην απολογία του. Το 1911 άρχισε να εργάζεται στη **Θεσσαλία* του Βόλου ως αρχισυντάκτης και εντυπώσιασε η μαχητικότητα του για να επιλυθούν διάφορα τοπικά προβλήματα. Αμέσως μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους (στους οποίους στρατεύθηκε και πολέμησε στη Μακεδονία), το 1913, προσλήφθηκε στην εφ. **Μακεδονία* και αργότερα έγινε αρχισυντάκτης της, αλλά τον επόμενο χρόνο, όταν εκδόθηκε *Το *Φως* και ετοιμαζόταν η έκδοσή της εφ. *Νέα Ζωή*, προσλήφθηκε από τον ιδιοκτήτη τους Δημοσθένη *Ρίζο ως διευθυντής τους.

Το 1916 επανέλαβε τις σπουδές του στη Νομική Σχολή, τις οποίες είχε διακόψει, και μετά από δύο χρόνια επέστρεψε στη Θεσσαλονίκη, συνέχισε να εργάζεται στην εφ. *Το Φως*, πάλι ως διευθυντής του και έγινε μέλος του Συνδέσμου των Ελλήνων Συντακτών. Αυτή την εποχή πρωταγωνίστησε στην περίπτωση «Δίκη του Αγίου Δημητρίου», δηλαδή στη δίκη και καταδίκη του για ένα άρθρο με το οποίο, με την ευκαιρία της θαυματουργού συμβολής του Αγίου Δημητρίου στην απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, εξυμνούσε με υπονοούμενα τον εκθρονισμένο βασιλέα Κωνσταντίνο. Μετά την ήττα της Μικρασιατικής εκστρατείας αποχώρησε από την ενεργή δημοσιογραφία (συνεργαζόταν με διάφορες εφημερίδες) και αφιερώθηκε στη δικηγορία, όπου διέπρεψε, ενώ εξέδωσε για λίγο στην Αθήνα την εφ. *Ελεύθερον Φρόνημα*. Παράλληλα αναμείχθηκε στην πολιτική και εκλέχθηκε δημοτικός σύμβουλος Θεσσαλονίκης στη δημοσιογραφία επέστρεψε όταν τελείωσε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και εργάστηκε ως αρθρογράφος

στην εφ. *Το Φως* έγινε επίσης μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας - Θράκης και εκλέχθηκε πάλι δημοτικός σύμβουλος. Είχε ασχοληθεί και με το θέατρο πριν ακόμη από τον Πόλεμο, έγραφε δε διάφορα θεατρικά έργα, ενώ το 1946 εκδόθηκε το θεατρικό του έργο «Η ηρωίδα της Πίνδου-δράμα». Αυτοκτόνησε για άγνωστους λόγους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Μακεδονία*, 14 Ιουν. 1950 (νεκρολογία)· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β' και Γ'.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Χατζηδάκης, Κυριάκος, 1898-1927

βλ. Λεβάντας, Χρήστος

Χατζηδανιήλ, Δημήτριος

(Βάρνα, < > - Ι.Μ. Διονυσίου Αγίου Όρους, 1932). Θεολόγος, δάσκαλος, δημοσιογράφος και συγγραφέας. Έκανε τις εγκύκλιες σπουδές του στην ιδιαίτερη πατρίδα του Βάρνα και τις ολοκλήρωσε στα Ζαρίφεια Γυμνάσια-Διδασκαλεία στη Φιλιππούπολη. Συνέχισε τις σπουδές του στη Λειψία, συμφοιτητής του Τρύφωνα Ευαγγελίδη, από όπου και έλαβε το πτυχίο του διδάκτορα της φιλοσοφίας και προλύτου της θεολογίας. Η διδακτορική του διατριβή με τον τίτλο *Ιωάννου του Χρυσόστομου η γενική Ηθική εν τη σχέσει αυτής προς την της ελληνικής φιλοσοφίας* εκδόθηκε στα ελληνικά στη Βάρνα το 1895. Στην ίδια πόλη εκδόθηκαν άλλα δύο δικά του έργα: *Ερμηνεία του Ευαγγελίου των Κυριακών της Νηστείας προ των Χριστουγέννων* (1899) και *Από Βάρνης εις Σωζόπολιν* (1905), καθώς και ένα ξένο έργο μεταφρασμένο από τον ίδιο: Πατρού Συρβλέδου (Dr Surbled) των Παρισίων, *Η νεανική ζωή*, 1907. Δικό του έργο είναι κατά πάσα πιθανότητα και η *Ιστορία ακριβής περί των κατά την Σταύρωσιν και Ανάστασιν του Κυρίου και Σωτήρος ημών Ιησού Χριστού* (Βάρνα 1896). Η συγγραφική του δραστηριότητα συνεχίστηκε στις ελληνικές κοινότητες στις οποίες διατέλεσε δάσκαλος μετά το 1907 και έως το 1914, στην Αίγυπτο και τον Πόντο και αφορούσε αποκλειστικά θεολογικά κείμενα.

Στη Βάρνα ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία και την έκδοση ημερησίων εντύπων, παραπληρωματικά με την άλλη του πνευματική δραστηριότητα, κατά το χρονικό διάστημα 1899-1905, εκδίδοντας το π. **Πανδαισία* και την εφ. *Φωνή* (1900-1905< >). Κανέ-

να φύλλο της *Φωνής* δεν έχει ανευρεθεί, η *Πανδαισία* όμως αποτέλεσε ένα σημαντικό όργανο δημοσιογραφίας, το οποίο κάλυψε το κενό της ενημέρωσης και της δημοσιογραφικής και πνευματικής έκφρασης της ελληνικής κοινότητας της Βάρνας σε μια περίοδο που δεν κυκλοφορούσε στην πόλη κανένα άλλο ελληνικό περιοδικό έντυπο.

Το 1914 είχε επιστρέψει και πάλι στη Βάρνα, είχε καρεί μοναχός, χειροτονηθεί ιερέας και προχειρισθεί σε αρχιερατικό επίτροπο της ελληνικής μητρόπολης Βάρνας. Και στη θέση αυτή υπηρέτησε προασπιζόμενος με συνέπεια τα δικαιώματα των Ελλήνων που είχαν παραμείνει στην πόλη και την περιοχή της μετά το ανδελλικό κίνημα του 1906. Η στάση του αυτή είχε ως άμεση συνέπεια, μετά την κατάλυση της Ελληνικής Εκκλησίας από το επίσημο βουλγαρικό κράτος, τη βίαιη απέλασή του οδικώς στην Ανατολική Οθωμανική Θράκη, από όπου κατέφυγε τελικώς στη Θεσσαλονίκη. Εκεί δέχτηκε τις φροντίδες του μητροπολίτη Γενναδίου, με τη συνδρομή του οποίου διορίστηκε καθηγητής στη σταυροπηγιακή Ι.Μ. Αγ. Αναστασίας Θεσσαλονίκης, της οποίας διατέλεσε για ένα διάστημα και διευθυντής. Σύντομα αποσύρθηκε στην Ι.Μ. Διονυσίου Αγίου Όρους, όπου επίσης διακρίθηκε για την πνευματικότητά του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Τρύφων Ε. Ευαγγελίδης, *Η Παιδεία επί Τουρκοκρατίας. Τα ελληνικά σχολεία από της Αλώσεως μέχρι Καποδιστρίου*, τ. II, Αθήνα 1936, σ. 343· Despina Loukidou-Mavridou, «An outline of the Greek Press in Bulgaria (1879-1906)», *Balkan Studies* 2 (1978), 355· Ξανθίππη Κοτζαγεωργή, «Ο ελληνικός τύπος και η λοιπή εκδοτική δραστηριότητα», στο Ξανθίππη Κοτζαγεωργή (επιμ.), *Οι Έλληνες της Βουλγαρίας. Ένα ιστορικό τμήμα του περιφερειακού ελληνισμού*, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 426-427.

ΞΑΝΘΙΠΠΗ ΚΟΤΖΑΓΕΩΡΓΗ-ΖΥΜΑΡΗ

Χατζηευθυμίου, Μιχαλάκης

(Σκυλλούρα, 1919 – Λευκωσία, 1981). Δημοσιογράφος. Φοίτησε στην Εμπορική Σχολή Σαμουήλ στη Λευκωσία. Από νωρίς ασχολήθηκε με την έκδοση εμπορικών και βιομηχανικών οδηγών. Συνέδεσε τη ζωή του με την δημοσιογραφία όταν το 1955 ίδρυσε μαζί με τον Νίκο *Παττίτη τη μεγάλη καθημερινή εφ. *Ο *Φιλελεύθερος* της οποίας ήταν συνιδιοκτήτης και συνδιευθυντής έως τον θάνατό του το 1981. Είχε κυρίως την ευθύνη της οικονομικής διαχείρισης της εφημερίδας, η οποία εξελίχθηκε σε μια από τις σημαντικότερες και μακροβιότερες κυπριακές εφη-

μερίδες και εκδίδεται μέχρι σήμερα κατακτώντας και τη μεγαλύτερη κυκλοφορία. Το 1972 προχώρησε στην έκδοση της καθημερινής απογευματινής εφ. *Απογευματινή η οποία σημείωσε μεγάλη επιτυχία· η έκδοσή της συνεχίστηκε έως το 2002. Ύστερα από τον θάνατό του τη διεύθυνση της εφημερίδας ανέλαβαν τα παιδιά του.

Μετά την τουρκική εισβολή του 1974 ίδρυσε στις 2 Δεκεμβρίου 1974 τη μεγάλη εβδομαδιαία εφ. *Δημοκρατική* για να υποστηρίξει την επάνοδο στην Κύπρο του Προέδρου Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Η εφημερίδα αυτή εκδίδεται για δέκα περίπου χρόνια. Εκτός από τη δραστηριότητά του στην έκδοση άρθρων και σημαντικών εφημερίδων, ασχολήθηκε επίσης με την οργάνωση εμπορικών εκθέσεων και υπήρξε για πολλά έτη ο γενικός γραμματέας της Διεθνούς Εκθέσεως Κύπρου προτού αυτή κρατικοποιηθεί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ένωση Συντακτών Κύπρου, *Στιλβάτες της Κυπριακής Δημοσιογραφίας*. Λευκωσία 1990, σ. 60· Άντρος Παυλίδης, «Χατζηγεωργίου Μιχαήλ», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 14, Λευκωσία 1991, σ. 12-13.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Χατζηγιάννου, Ευάγγελος

(Λάρνακα Κύπρου, 1870-1944). Νομικός, λόγιος, πολιτευτής και δημοσιογράφος που έδρασε στην Κύπρο, την Αιθιοπία και την Ελλάδα. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές στη Λάρνακα σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών απ' όπου αποφοίτησε το 1899. Έλαβε μέρος στην επανάσταση της Κρήτης το 1897 ως μέλος της φοιτητικής φάλαγγας που μετέθε στην Κρήτη γι' αυτόν το σκοπό. Από το 1900 ασκούσε το δικηγορικό επάγγελμα στη Λάρνακα. Το 1910 πήγε στην Αγγλία για μετεκπαίδευση στις νομικές / πολιτικές επιστήμες. Ανέπτυξε πλούσια πολιτική και κοινωνική δράση και πρόσφερε σημαντικές υπηρεσίες στα κοινά. Εκλέχθηκε μέλος του Νομοθετικού Συμβουλίου (βουλευτής Λάρνακας) στις περιόδους 1906-1911 και 1911-1916. Υπηρέτησε ως δημοτικός σύμβουλος Λάρνακας (1908-1911) και ως δήμαρχος Λάρνακας (1914-1917). Υπηρέτησε την εκπαίδευση ως έφορος και πρόεδρος των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Λάρνακας (1909-1911) και ως μέλος του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου. Έλαβε μέρος ως εθελοντής στους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913) και τραυματίσθηκε στη μάχη του Αγίου Νικολάου.

Το 1906 εισέρχεται στον χώρο της δημοσιογρα-

φίας ως εκδότης, διευθυντής και συντάκτης της εβδομαδιαίας πολιτικής εφημερίδας της Λάρνακας **Εφημερίδα του Λαού* μαζί με τον δημοσιογράφο Μιχαήλ *Νικολαΐδη έως το 1908 και από τον χρόνο αυτό έως το 1914 μόνος του. Το 1917, ύστερα από πρόσκληση του πρωθυπουργού της Ελλάδας Ελευθερίου Βενιζέλου μεταβίβει στην Αιθιοπία όπου αναλαμβάνει τη διεύθυνση του ελληνικού προξενείου στην Αντίς Αμπέπα έως το 1920. Στη συνέχεια μεταβίβει στην Αθήνα όπου συμβάλλει αμισθί στο έργο της Κοινής Επιτροπής των Προσφύγων έως το 1925. Υπήρξε επίσης τακτικός συνεργάτης της εφ. *Ισότης* της Λάρνακας έως το 1931, ενώ συνέχιζε να είναι σύμβουλος της Κυπριακής Αδελφότητα Αθηνών.

Από νεαρά ηλικίας ασχολήθηκε με τη λογοτεχνία και δημοσίευσε ποιήματα και άλλα κείμενα, άρθρα και μελέτες σε εφημερίδες της Κύπρου. Τιμήθηκε από την ελληνική κυβέρνηση με τον Χρυσό Σταυρό του Τάγματος του Φοίνικος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 14, Λευκωσία 1991, σ. 13-14· Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 407-408.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Χατζηνάσης, Ράδος [Ροδόλφος Χατζηθανασίου]

(Μενεμένη Μικράς Ασίας, 1898 – Θεσσαλονίκη, 1927). Εκδότης του περιοδικού της Θεσσαλονίκης **Μακεδονικά Γράμματα* και διευθυντής του κατά την πρώτη του περίοδο (1922-1923). Φοίτησε στο σχολαρχείο της Μενεμένης, πρόσφυγας στη Θεσσαλονίκη το 1913, εθελοντής στην Εθνική Άμυνα, τραυματίστηκε στη μάχη του Σκρα χάνοντας το ένα του πόδι. Από το 1924 δημοσιογράφος στην **Εφημερίδα των Βαλκανίων* και την εφ. **Νεολόγος* του Α. Βουτουρά. Τα πεζά του είναι μάλλον μέτρια, η προσφορά όμως του εκδότη στην πνευματική ζωή της Θεσσαλονίκης είναι πολύ σημαντική.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ντίνος Χριστιανόπουλος, *Λογοτεχνικά περιοδικά Θεσσαλονίκης (1889-1954)*, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 114· Αδαμαντία Πλατσούκα, *Βήματα με τη ζωή*, Αθήνα 1972 (όπου εκτενείς αναμνήσεις της συγγραφέας από την προσπάθεια του αδελφού της).

ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Χατζηνικολάου, Γεώργιος

(Καραβάς Κερύνειας, 1912 – Λευκωσία, 1987). Δημοσιογράφος, Σπούδασε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο Λευκωσίας. Από το 1931 άρχισε τη σταδιοδρομία του ως δημοσιογράφος στην εφ. **Ελευθερία* της Λευκωσίας, αρχικά ως ελεύθερος συντάκτης, μετά ως πολιτικός συντάκτης και επιμελητής και υπεύθυνος ύλης, έως το 1957. Μετά τον θάνατο του ιδρυτή και διευθυντή της *Ελευθερίας*, Δημοσθένη *Σταυρινίδη (1957), ο Χατζηνικολάου ανέλαβε τη διεύθυνση της *Ελευθερίας* έως τις 19 Ιουλίου 1974, οπότε η ιδιοκτησία της εφημερίδας ανέστειλε την έκδοσή της, εξαιτίας του πραξικοπήματος της 15^{ης} Ιουλίου εναντίον του Μακαρίου και της επικείμενης τουρκικής εισβολής.

Το 1958 ο Γεώργιος Χατζηνικολάου συνελήφθη από τους Άγγλους και φυλακίστηκε για έξι μήνες, επειδή αρνήθηκε να υπακούσει σε λογοκρισία των άρθρων του εναντίον των Βρετανών. Το 1959 ήταν μέλος της ομάδας προσωπικοτήτων που ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος κάλεσε στο Λονδίνο να τον συμβουλευθούν για αποδοχή ή όχι των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου για την Κύπρο.

Μετάφρασε στην ελληνική και εξέδωσε το 1944 το βιβλίο του Compton Mackenzie *Wind of Freedom (Αέρας Ελευθερίας)*, που αναφέρεται στη γερμανο-ιταλική εισβολή στην Ελλάδα το 1940-1941. Υπήρξε άριστος χειριστής του γραπτού λόγου και διακρίθηκε ως ένας από τους σημαντικότερους κυπρίους αρθρογράφους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ανδρέα Παυλίδη, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 14, Λευκωσία 1991, σ. 21. Έωση Συντακτών Κύπρου, *Στυλοβάτες της Κυπριακής Δημοσιογραφίας*, Λευκωσία 1990, σ. 39.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Χατζηνικολάου, Γεώργιος [Κόκος]

(Αγρός Πιτσιλίας, 1939 - Λευκωσία, 1990). Δημοσιογράφος, Σπούδασε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο Λευκωσίας. Άρχισε τη δημοσιογραφική του καριέρα ως ένας από τους ιδρυτές και συντάκτες της αθλητικής εβδομαδιαίας εφ. *Φίλαθλος*. Από το 1965-1968 συνεργάστηκε με την καθημερινή απογευματινή εφ. **Τελευταία Ώρα*. Από το 1970 ίδρυσε μαζί με τον Κώστα Σολομωνίδη την καθημερινή απογευματινή εφ. *Μεσημέρινη*, την οποία διεύθυνε και εξέδιδε έως τον θάνατό του. Ανέπτυξε μεγάλη εθνική και κοινωνική δραστηριότητα, έλαβε μέρος στον απελευθερωτικό αγώνα

της ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών) και τους άλλους εθνικούς αγώνες της Κύπρου που ακολούθησαν. Το 1976 ανέλαβε τη διεύθυνση της βραχυβίας εφ. *Δημοκρατικό Βήμα*, οργάνου του πολιτικού κόμματος Δημοκρατικός Συναγερμός του Γλαύκου Κληρίδη, γι' αυτό και η εφημερίδα του *Μεσημέρινη* μετατράπηκε σε εβδομαδιαία. Λόγω της μαχητικής και αποκαλυπτικής του ειδησεογραφίας και αρθρογραφίας, ο Κόκος Χατζηνικολάου διώχθηκε δικαστικά και καταδικάστηκε σε χρηματικά πρόστιμα και φυλακίσεις. Η εφημερίδα του αντιμετώπιζε συχνά οικονομικές δυσχέρειες και προβλήματα στην ομαλή κυκλοφορία της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Έωση Συντακτών Κύπρου, *Στυλοβάτες της Κυπριακής Δημοσιογραφίας*, Λευκωσία 1990, σ. 60

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Χατζηπαύλου, Γεώργιος

(Δρούσια Πάφου, 1884 - Λευκωσία, 1967). Πολιτευτής, αγωνιστής και δημοσιογράφος, μεγαλύτερος αδελφός του αγωνιστή Ιωάννη Χατζηπαύλου Ιωαννίδη. Γεννήθηκε σύμφωνα με διάφορες πηγές, στο χωριό Δρούσια της επαρχίας Πάφου και σύμφωνα με άλλες πηγές στη Λευκωσία. Σίγουρο είναι ότι μεγάλωσε στη Δρούσια, όπου κατέφυγε ο πατέρας του Παύλος, που ήταν έμπορος και πτόχχευσε, για να αποφύγει τους πιστωτές του. Φοίτησε στο δημοτικό σχολείο της Δρούσιας και στο Παγκύπριο Γυμνάσιο στη Λευκωσία, καθώς και στο Ιεροδιδασκαλείο και έγινε δάσκαλος. Σύντομα όμως εγκατέλειψε το διδασκαλικό επάγγελμα και μετέβη στην Αθήνα όπου σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, απ' όπου αποφοίτησε το 1911. Από το 1912 ασκούσε το δικηγορικό επάγγελμα πρώτα στην Πάφο έως το 1914 και μετά στη Λευκωσία (1914-1931). Ανήσχυο και δραστήριο πνεύμα, ανέπτυξε στην πρωτεύουσα πλούσια κοινωνική και πολιτική δράση. Ίδρυσε τον Πανεργατικό Σύλλογο, του οποίου υπήρξε πρόεδρος για σειρά ετών. Εξελέγη δημοτικός σύμβουλος Λευκωσίας σε δύο θητείες (1925-1926, 1926-1929), διετέλεσε μέλος της εκπαιδευτικής επιτροπής της επαρχίας Λευκωσίας (1921-1922 και 1926-1930) και μέλος του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου. Αναμίχθηκε έντονα στην πολιτική και εξελέγη μέλος (βουλευτής) του Νομοθετικού Συμβουλίου (1925-1930 και 1930-1931). Ίδρυσε επίσης το Λαϊκό Κόμμα του οποίου υπήρξε ο αρχηγός.

Στη δημοσιογραφία μπήκε το 1921 όταν εξέδιδε το δεκαπενθήμερο π. *Αγωγή*. Από το 1925-1926 εξέδιδε την εβδομαδιαία πολιτική εφ. *Η *Λαϊκή*, την κυκλοφορία της οποίας απαγόρευε η αποικιακή αγγλική κυβέρνηση λόγω της μαχητικής αρθρογραφίας εναντίον της. Τότε ο Γ. Χατζηπαύλου προχώρησε στην έκδοση της **Νέας Λαϊκής* η οποία επέζησε, παρά τις διώξεις, από το 1926 έως το 1930.

Αναμίχθηκε ενεργά στην εξέγερση των Ελλήνων της Κύπρου εναντίον των Άγγλων τον Οκτώβριο 1931. Η αποικιακή κυβέρνηση τον δέωρε ως ένα των πρωτεργατών της εξέγερσης, τον συνέλαβε και τον εξόρισε στη Μεγάλη Βρετανία. Κατόρθωσε όμως, με τη βοήθεια κυπρίων φίλων του, να φύγει από τη Μ. Βρετανία και να φθάσει στην Αθήνα. Λόγω όμως των έντονων διαμαρτυριών και παραστάσεων της βρετανικής κυβέρνησης προς την ελληνική, αναγκάστηκε να επιστρέψει στην Αγγλία, όπου έζησε τα δύσκολα χρόνια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Το διάταγμα της εξορίας του άρθηκε το 1946 και επέστρεψε στην Κύπρο το 1947.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκλωπαιδεια*, τ. 14, Λευκωσία 1991, σ. 22· Αρ. Α. Κουδουναρίου, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 411-412.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

ΒΟΥΛΑ ΚΟΝΤΗ

Χατζής, Γεώργιος Δ. [Πελλερέν]

(Ιωάννινα, 1881 - Αθήνα, 1930). Λογοτέχνης και δημοσιογράφος. Αποφοίτησε από τη Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων και γράφτηκε στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Για οικονομικούς λόγους εγκατέλειψε τις σπουδές του και το 1906 διορίστηκε δάσκαλος στη Βούρμπιανη. Το 1908, μετά την επικράτηση των Νεοτούρκων, ιδρύθηκε στα Ιωάννινα ο Ελληνικός Πολιτικός Σύλλογος, ο οποίος το 1909 εξέδωσε την εφ. **Ηπειρος*, με εκδότη και διευθυντή τον Γ. Χατζή, θέση που διατήρησε έως τον θάνατό του. Ήδη από τα φοιτητικά του χρόνια είχε αρχίσει να δημοσιεύει ποιήματα με το ψευδώνυμο «Πελλερέν», με το οποίο και στη συνέχεια συνέγραψε ποιήματα, θεατρικά έργα, διηγήματα, χρονογραφήματα και ιστορικές μελέτες (*Τα δαχτυλίδια*, *Ντιλή Ορμάν*, *Τα Ηφαίστεια*, *Κατρηαμένοι περιδέριον*, *Κίρκη*, *Λιάνα Αρσά*, *Υπεράτη θυσία κ.ά.*).

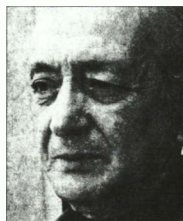
Ως διευθυντής της εφημερίδας αρθρογραφούσε κατά των Τούρκων με συνέπεια να συλληφθεί το 1912 και να καταδικαστεί σε θάνατο, από τον οποίο σώθηκε χάρη στην είσοδο του ελληνικού στρατού

στα Ιωάννινα το 1913. Το 1914 μετέσχε ενεργά στην κίνηση αυτονομίας της Βορείου Ηπείρου, ως γραμματέας του Χρηστάκη Ζωγράφου, ενώ παράλληλα έχοντας μεταφέρει στο Αργυροκάστρο το τυπογραφείο, συνέχισε την έκδοση της εφημερίδας με τίτλο *Ηπειρος του Αργυροκάστρου* (12 Φεβρ. 1944 - 9 Μαΐου 1914). Από την περίοδο αυτή διέσωσε το σημαντικό «Αρχείον του Βορειοηπειρωτικού Αγώνος», που σήμερα φυλάσσεται στο Τμήμα Ιστορικών Αρχείων του Μουσείου Μπενάκη.

Μετά την ενσωμάτωση της Ηπείρου στο ελληνικό κράτος εντάχθηκε στο αντιβενιζελικό στρατόπεδο με συνέπεια το 1917 να εξοριστεί στη Λευκάδα και να επακολουθήσει η κατά διαστήματα διακοπή κυκλοφορίας της εφημερίδας. Τέλος, το 1925 υποστήριξε τη δικτατορία του Θ. Πάγκαλου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Γ. Φάνης, «Γεώργιος Χατζής-Πελλερέν (ο ποιητής, ο θεατρικός συγγραφέας, ο πεζογράφος)», *Ηπειρωτική Εστία*, 2 (1953), 616-627, 740-750· Γ. Δ. Βαβαρέτος, *Γεώργιος Χατζής-Πελλερέν, Ο ηπειρώτης αγωνιστής, ο δημοσιογράφος, ο ποιητής*, Αθήνα, Ηπειρωτική Εστία Αθηνών, 1963· Ελευθερία Νικολαΐδου, «Από το Συνέδριο του Βερολίνου ως την απελευθέρωση της Ηπείρου», στον τόμο *Ηπειρος, 400 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1997, σ. 363.

Χατζής, Δημήτρης [Τάκης]

(Ιωάννινα, 21 Νοε. 1913 - Σαρωνίδα Αττικής, 20 Ιουλ. 1981). Πεζογράφος, δημοσιογράφος. Πιος του Γεωργίου *Χατζή και της Αθηνάς (το γένος Κυριακοπούλου), άρχισε να ασχολείται με τη δημοσιογραφία το 1931, όταν ανέλαβε την έκδοση και διεύθυνση της εφ. **Ηπειρος*, ύστερα από τον θάνατο του πατέρα του, Γεωργίου Χατζή Πελερέν, ιδρυτή, ιδιοκτήτη και εκδότη αυτού του φύλλου. Απομακρύνθηκε τον Αύγουστο 1936, όταν οι αρχές της δικτατορίας Μεταξά τον συνέλαβαν και τον εκτόπισαν στη Φολεγανδρό. Στα χρόνια της Κατοχής συμμετέχει στην αντιστασιακή έκδοση της εφ. **Ελεύθερη Ελλάδα* του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο). Όταν η *Ελεύθερη Ελλάδα* εκδίδεται πια νόμιμα, μετά την Απελευθέρωση, εργάζεται εκεί από τον Οκτώβριο 1944 έως τον Οκτώβριο 1947, οπότε η εφημερίδα κλείνει με απόφαση των αρχών. Σεχωρίζεται για την ευαισθησία του το κείμενό του «Κώ-

στας Βιδάλης, ο αγωνιστής και ο άνθρωπος» (Ελεύθερη Ελλάδα, 23 Αυγ. 1946). Από τα μέσα Μαΐου 1948 έως το φθινόπωρο 1948 ανήκει στον δημοσιογραφικό μηχανισμό του Γενικού Αρχηγείου του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας. Από τον Μάρτιο 1949 έως τον Δεκέμβριο 1949 ανήκει στον δημοσιογραφικό μηχανισμό του παράνομου ραδιοφωνικού σταθμού *Ελεύθερη Ελλάδα* του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας, ο οποίος εκπέμπει από το Βουκουρέστι (Ρουμανία).

Από το 1950 ο τόπος κατοικίας του είναι η Βουδαπέστη (Ουγγαρία) και το επάγγελμά του δημοσιογράφος στην εφ. *Λαϊκός Αγώνας*, όργανο των πολιτικών προσφύγων της Ελλάδας στην Ουγγαρία. Συνεργάζεται επίσης με την ελληνική εκπομπή της συγγραφικής ραδιοφωνίας. Αυτή η επαγγελματική απασχόληση θα διατηρηθεί έως το 1967, με διακοπή για την περίοδο από Μάιο 1957 έως τον Μάρτιο 1963, περίοδο στην διάρκεια της οποίας ο τόπος κατοικίας του είναι το Βερολίνο (Λαοκρατική Δημοκρατία Γερμανίας) και εργάζεται στο Ινστιτούτο Αρχαίας Ελληνικής και Ρωμαϊκής Ιστορίας. Συνεργάζεται στο δίμηνο εικονογραφημένο εκπολιτιστικό περιοδικό *Πυρσός*, το οποίο εκδίδεται στη Δρέσδη. Αξίζει να προσεχτούν ιδιαίτερα οι ανταλλαγές για τη λογοτεχνία με τους αναγνώστες του περιοδικού, μέσω της στήλης «Η αλληλογραφία μας για όσους γράφουν».

Ο Δημήτρης Χατζής γυρίζει στον τόπο του τον Νοέμβριο 1974 και ξαναπιάνει οριστικά εκεί το νήμα της ζωής του τον Ιούνιο 1975. Από το 1974 έως το 1981, ως επαγγελματίας συγγραφέας πια, οι παρεμβάσεις του στον χώρο της δημοσιογραφίας, γίνονται κυριότατα μέσα από τη συνεργασία του με την δεκαπενθήμερη πολιτική και πολιτιστική επιθεώρηση **Αντί*. Μία τελευταία προσπάθεια αποτέλεσε η ίδρυση και διεύθυνση του π. *Το Πρίσμα, τριμηνιαία έκδοση επιλογής από την παγκόσμια σύγχρονη λογοτεχνία* (εκδ. Καστανιώτη, 1980-1981).

ΠΗΓΗ: Τάσος Ψαρράς, «Δημήτρης Χατζής», στην τηλεοπτική σειρά «Αρχαίοι και σύγχρονοι», ΕΠ, 22 Απρ. 2005.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Γουλανδής, *Βιβλιογραφικό μελέτημα (1930-1989) Δημήτρη Χατζή*, Αθήνα, εκδ. Γνώση, 1991· του ίδιου, *Βιβλιογραφικό μελέτημα (1930-1989) Δημήτρη Χατζή, Συμπληρώματα II (1944-1991)*, Αθήνα, εκδ. Γνώση, 1992· του ίδιου, 491 *δελτία (1930-1975) για τον Δημήτρη Χατζή*, Από τα Αρχαία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας, την *Εθνική Βιβλιοθήκη Széchenyi* της Ουγγαρίας, δημόσιες και ιδιωτικές πηγές, Αθήνα, εκδ. Μαύρη Λίστα, 2001.

ΝΙΚΟΣ ΓΟΥΛΑΝΔΗΣ

Χατζηστυλιανός, Στυλιανός

(Μυτιλήνη, 1897 - Λαμία, 1966). Αξιωματικός, δημοσιογράφος. Τελείωσε το Γυμνάσιο στη Μυτιλήνη. Στη συνέχεια φοίτησε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και στη Σχολή Ευελπίδων. Ως ανθυπολοχαγός πολέμησε στη Μ. Ασία και το 1941 εγκαταστάθηκε στη Λαμία. Στις πόλεις, όπου υπηρετούσε, ερχόταν σε επαφή με τοπικές εφημερίδες και αρθρογραφούσε, όπως στην **Ελευθερία* της Λάρισας, και στην **Ελευθερία* του Π. *Κόκκα στην Αθήνα. Στη Λαμία αρθρογραφούσε στις τοπικές εφ. **Λαμιακός Τύπος*, της οποίας υπήρξε και αρχισυντάκτης, και **Εθνικός Αγών*.

Στα 1951 ίδρυσε την εβδομαδιαία εφ. **Πρόσδος*. Ήταν ένας αυτοδίδακτος δημοσιογράφος, η δε εφημερίδα του υπήρξε ένα μαχητικό επαρχιακό φύλλο. Απεβίωσε στη Λαμία το 1966, η δε *Πρόσδος* εκδίδεται από τη θυγατέρα του Ελένη Χατζηστυλιανού-Παπαευθυμίου. Η ίδια διεύθυνε και την ημερήσια εφ. *Το Φως*, την οποία είχε ιδρύσει ο σύζυγός της Δημήτριος Παπαευθυμίου το 1963.

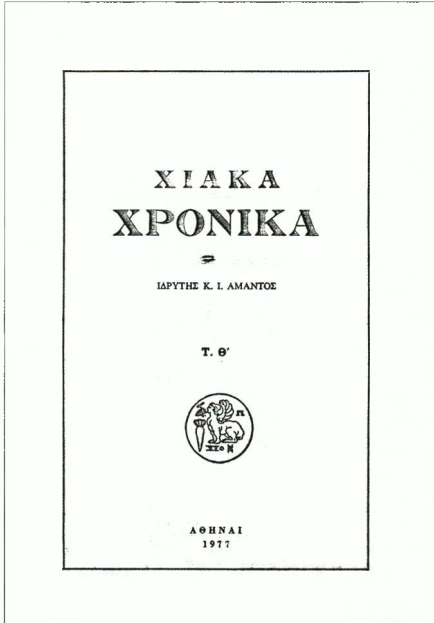
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Εθνικός Αγών*, 24 Απρ. 1966 (νεκρολογία)· Κ.Δ. Αθράαμ, «Στυλ. Χατζηστυλιανός 1897-1966», εφ. *Εθνικός Αγών*, 22 Απρ. 1966.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Θ. ΝΑΤΣΙΟΣ

Χιακά Χρονικά

Ετήσιον Δημοσίευμα εκδιδόμενον επιμελεία Κων/νου Αμάντου, καθηγητού εν Χίω. Χίος. Περ. Α', 1911-1926, τ. Α' -ΙΣΤ', περ. Β', 1975-1991, τ. Ζ' -ΚΑ'. Εκδότες: Κ. Άμαντος, καθηγητής ιστορίας, ακαδημαϊκός (περ. Α')· Στέργιος Φασουλάκης, καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών (περ. Β'). Ο υπότιτλος αλλάζει στην περ. Β': *Εκδίδονται τη συνεργασία πολλών λογίων, επιμελεία δε Κων/νου Αμάντου*. Από τον τ. Γ' και εντεύθεν δεν υπάρχει υπότιτλος. Το περιοδικό κατά την περ. Α' τυπωνόταν στην Αθήνα, στο τυπογραφείο Π.Δ. Σακελλαρίου, ενώ ο τ. Ε' τυπώθηκε στο τυπογραφείο Α. Ραφτάνη. Κατά την περ. Β' τυπωνόταν αρχικά στο τυπογραφείο των Αλ. Ράλλη-Ευ. Ράλλη, ενώ αργότερα στο τυπογραφείο Αλ. Ράλλη.

Είναι το πρώτο επιστημονικό περιοδικό τοπικής ιστορίας που εκδόθηκε στην Ελλάδα. Όπως σημειώνει στον πρώτο τόμο ο ίδιος ο ιδρυτής του περιοδικού, θυξαντιολόγος Κ. Άμαντος, «τα Χιακά Χρονικά είναι αφιερωμένα εις την έρευναν αποκλειστικώς χιακών ζητημάτων ιστορικών, λαογραφικών, τοπογραφικών γλωσσικών κ.λπ. και εις ανάπτυξιν γενικωτέρου διαφερόντος υπέρ αυτών». Ο Άμαντος, από τα γραφόμενά του, φαίνεται πεπεισμένος για την πολύτιμη συμβολή των *Χιακών Χρονικών* στη μελέτη

και προβολή της ιστορίας της Χίου, και παρότρυνε την έκδοση παρόμοιων τοπικών δημοσιευμάτων, καθώς πίστευε ότι αυτά «δύνανται ανυπολόγιστον εθνικήν ωφέλειαν να παράσχωσιν».

Τα *Χιακά Χρονικά* δεν εκδίδονταν σε τακτά χρονικά διαστήματα και ο κύριος λόγος ήταν τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζε ο εκδότης τους, στα οποία μάλιστα αναφερόταν συχνά, κυρίως στον πρόλογο κάθε τόμου, όπου και ζητούσε την οικονομική ενίσχυση «φιλοκάλων» και «φιλοπατρίδων» Χίων, προκειμένου να αποσπάσει τις χορηγίες τους για την έκδοση του επόμενου τόμου του περιοδικού. Οι εκκλήσεις του Αμάντου είχαν επιτυχή αποτελέσματα και διάφοροι Χίοι αναλάμβαναν κάθε φορά τη δαπάνη έκδοσης του περιοδικού. Έτσι, ο τρίτος τόμος εξεδόθη με δαπάνη του Κ.Χ. Σαλιάρη, ο τέταρτος με δαπάνη του Ζωρζή Μιχαηλίου, ο πέμπτος με δαπάνη των αδελφών Λεωνή και Δημητρίου Καλβοκορέση και τέλος τα έξοδα του έκτου τόμου ανέλαβε ο Μιλτιάδης Βιτιάδης.

Εκτός από τα επιστημονικά άρθρα, δημοσιεύονταν ανέκδοτα έγγραφα σχετικά με την ιστορία της Χίου και μικρά άρθρα 2-3 σελίδων, που αν και περιείχαν κάποια ιστορικά στοιχεία, κατέγραφαν

σύγχρονες ειδήσεις που αφορούσαν χιακά ιδρύματα, όπως το Λωβοκομείο και το νασοκομείο. Επίσης παρουσιάζονταν θέματα που σχετίζονταν με τοπικά εκκλησιαστικά ζητήματα και αρχαιολογικά ευρήματα. Δημοσιεύονταν φωτογραφίες μνημείων, τοπίων, αλλά και προσωπογραφίες και νεκρολογίες σημαινόντων Χίων προσωπικοτήτων όπως των Π. Καναλά, Ν. Κουβελά, Μ. Τσελεπίδη, Πέρα από τα ιστορικά θέματα, δημοσιεύονταν επίσης και ανέκδοτα έγγραφα σχετικά με την ιστορία της Χίου.

Το 1975 ξεκίνησε η δεύτερη περίοδος έκδοσης των *Χιακών Χρονικών* με πρωτοβουλία του καθηγητή Στέργιου Φασουλάκη, ο οποίος εξέδωσε τον τ. Ζ' στην Αθήνα. Ακόμα και αυτή την περίοδο η έκδοση δεν πραγματοποιούνταν σε τακτά χρονικά διαστήματα, λόγω των οικονομικών προβλημάτων που αντιμετώπιζε το περιοδικό. Απ' ό,τι φαίνεται οι δυσκολίες ξεπερνούνταν με χορηγίες από διάφορες επιτροπές, ιδρύματα, αλλά και επιφανείς Χίους. Η ύλη του περιοδικού εξακολουθούσε να κινείται στα ίδια πλαίσια, με θέματα που αφορούσαν κυρίως την τοπική ιστορία και λαογραφία, ενώ παράλληλα συμπεριλήφθησαν και ιδιαίτερες σελίδες που αναφέρονταν στη χιακή βιβλιογραφία. Ορισμένοι τόμοι ήταν ειδικά αφιερωμένοι σε συγκεκριμένο θέμα ή προσωπικότητα: στον Κ. Άμαντο (τ. ΙΒ', 1980), στη Βιβλιοθήκη Χίου «Ο Κοραΐς» (τ. ΙΔ', 1982) και στον Αδ. Κοραή (τ. ΙΕ', 1983).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ (1911-1923), ΔΚΒΧΚ, ΚΝΕ/ΕΙΕ (ελλ. σ.), ΠΙ.

ΕΥΗ ΨΑΡΡΟΥ

Χιακή Επιθεώρησις

Περιοδική Έκδοσις (κυκλοφορεί Ιανουάριον - Μάιον - Οκτώβριον). Αθήνα-Χίος, 1963-1975, τ. 1-13, αρ. τχ. 1-39. Ιδιοκτήτες: Δ.Α. Μαγγανάς - Κ.Δ. Φαφαλιός - Κ.Ν. Χαδιάρας (1963-1975). Εκδότες: Δ.Α. Μαγγανάς - Κ.Δ. Φαφαλιός - Κ.Ν. Χαδιάρας (1963-1969), από το 1970-1975 εκδότης υπήρξε μόνο ο Κ.Δ. Φαφαλιός και διευθυντές οι Δ.Α. Μαγγανάς - Κ.Δ. Φαφαλιός - Κ.Ν. Χαδιάρας (1963-1975). Τριμηνιαία έκδοση, 75-85 σελίδων κατά τεύχος, με συνεχή σελιδαριθμηση, διαστάσεων 24,5x17,5 εκ. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 50 δρχ. / 100 δρχ. (1975), εξωτερικού 3 δολ. ή 1 λίρα Αγγλίας, οργανισμών κ.λπ. 100 δρχ. / 150 δρχ. (1975). «Διεύθυνσις Χίου: Βιβλιοπωλείον Χαθιάρη. Αερ. Βασιλειάδη και Αθήναι Κ.Δ. Φαφαλιός, Μάρνη 7». Υπεύθυνος τυπογραφείου: Αδ. Αθανασόπουλος, οδ. Ρ. Παλαμίδη 5, Αθήνα.

Έναυσμα για την έκδοση του περιοδικού, όπως αναφέρεται στο πρώτο τεύχος του, υπήρξε η αγά-

πη των εκδοτών για τη Χίο και τον πολιτισμό της και η θέλησή τους να ανανεώσουν την πνευματική ζωή του νησιού, να προβάλλουν τη φυσιογνωμία του τόπου, αλλά και να παρουσιάσουν τα προβλήματα που αφορούσαν στο νησί και στις συνθήκες ζωής των κατοίκων του. Οι εκδότες λαμβάνοντας ως δεδομένη την αξιολογή πνευματική και ιστορική παράδοση της Χίου, υποστήριξαν ότι αυτή η παράδοση έπρεπε να προβληθεί σε όλο τον ελληνικό κόσμο και γι' αυτόν τον λόγο καλούσαν όλους όσους

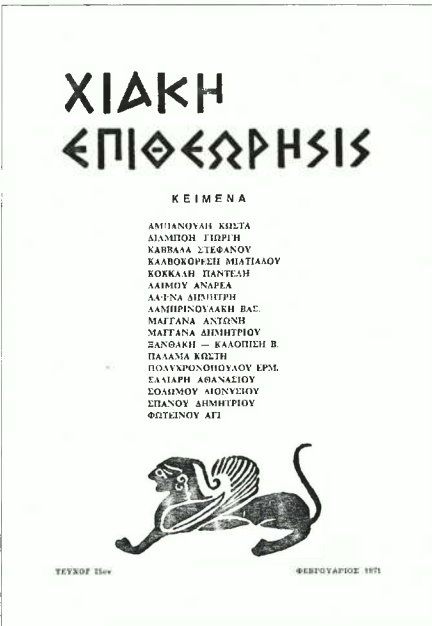
της κοινωνικής ζωής του νησιού και μέσα από τις σελίδες του αναζητούνταν λύσεις στα διάφορα προβλήματα του τόπου. Κατέγραφε γεγονότα από την καλλιτεχνική ζωή της Χίου, αλλά και ειδήσεις από τις τότε αξιόλογες χιακές εκδόσεις. Παράλληλα, δημοσίευε άρθρα σχετικά με την αρχιτεκτονική του νησιού, τα αρχαιολογικά του μνημεία και ταυτόχρονα παρουσίαζε γλωσσολογικά θέματα σχετικά με την ετυμολογία της τοπικής διαλέκτου. Επιπλέον, συμπεριελάμβανε βιογραφικές πληροφορίες σημαντικών προσωπικοτήτων και εξέδιδε για πρώτη φορά χειρόγραφα σχετικά με τη χιακή ιστορία. Ακόμα, περιείχε άρθρα λογοτεχνικού, φιλολογικού και καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος. Έτσι, αποτελούσε ένα περιοδικό ποικίλης ύλης, με θέματα γενικού ενδιαφέροντος, που άπτονταν της ιστορίας, της κοινωνικής, και οικονομικής ζωής του νησιού, όπως για παράδειγμα την καλλιέργεια και παραγωγή της μαστίχας, τις αγροτικές καλλιέργειες, τη ναυτιλία, τον μεταλλευτικό πλούτο του τόπου. Δημοσιεύονταν επίσης ασπρόμαυρες φωτογραφίες αρχαιολογικών ευρημάτων, αγγείων, νομισμάτων, Βυζαντινών εικόνων, γλυπτών κ.ά.

Τα άρθρα ήταν ενυπόγραφα και μάλιστα σε κάθε τεύχος παραδέχονταν βιογραφικές πληροφορίες των συνεργατών του περιοδικού. Ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών Ν.Μ. Κοντολέων σε επιστολή του προς τους συντάκτες της (τ. 3, αρ. τχ. 7, 1965) χαρακτήριζε το περιοδικό ως όργανο στο οποίο αντικατοπτριζόταν η πλούσια τοπική πνευματική παράδοση και πίστευε ότι η έκδοση της *Χιακής Επιθεωρήσεως* αποδεικνύει ότι η Χίος δεν αδιαφορούσε για την έρευνα, και επιπλέον συμμετείχε ενεργά στην ανάπτυξη του πολιτισμού. Ο Γεώργιος Θεοτοκάς σε άρθρο του έγραφε ότι η *Χιακή Επιθεωρήσις* βοήθησε τους Χιώτες να συντηρούν ζωντανή «τη συνείδηση του λογίου χιακού παρελθόντος και της τοπικής ιστορίας».

Στο τελευταίο τεύχος που κυκλοφόρησε το 1975, οι υπεύθυνοι του περιοδικού ανακοίνωσαν ότι προσαπαύσαν πάντοτε «η έκδοσή του και όλα τα δημοσιεύματα να βγαίνουν από τη Χίο επιτότσια». Δήλωναν δε ότι ήταν έτοιμοι να βοηθήσουν δετικά προς αυτήν την κατεύθυνση. Είναι φανερό ότι ο στόχος δεν επιτεύχθηκε καθότι το τ. 39 ήταν το τελευταίο, αφού η *Χιακή Επιθεωρήσις* δεν επανακυκλοφόρησε.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΧΚ, ΚΝΕ/ΕΙΕ (ε.α. σ.).

ΕΥΗ ΨΑΡΡΟΥ

ένιωθαν αγάπη για το νησί, αλλά και ανησυχία για τα προβλήματά του να ενώσουν τις δυνάμεις τους μαζί τους σε μια κοινή επιδιώκτρια προσπάθεια για την πρόοδο της Χίου.

Στο περιοδικό, που είναι ιδιαίτερα σημαντικό, δημοσιεύονταν άρθρα που αφορούσαν στην ιστορία του νησιού ανά τους αιώνες, από την εποχή του Ομήρου έως και τη σύγχρονη ιστορία του. Επίσης στην ύλη του περιλαμβάνονταν άρθρα σχετικά με τη λαογραφία και γίνονταν αναφορές στα ήθη, έθιμα και παραδόσεις του χιακού λαού. Ακόμα, το περιοδικό έδινε θέματα της επικαιρότητας και

Χιακόν Μέλλον

Δεκαπενθήμερη Εφημερίς Όργανον των Χιακών Συμπεροπόντων. Πειραιάς, 25 Μαρτ. 1947 - 1 Μαρτ. 1951. αρ. φ. 85). Ιδιοκτήτες: αδελφοί Φερούση, Διευθυντής-υπεύθυνος: Ν.Ι. Ζορμπάς, Μότο: «Όλοι και όλα δια την Χίον μας και την Χιακίην Παροικίαν». Άλλος υπότιτλος: *Μηνιαία Εφημερίς Όργανον των Χιακών Συμπεροπόντων* (αρ. φ. 85). Δεκαπενθήμερη/μηνιαία (αρ. φ. 85), τετρασελίδη, οκτάστηλη. Από το φ. 81 το μέγεθος του φύλλου μειώθηκε σημαντικά. Αποσπελλόταν σε συνδρομητές και επωλείτο σε πρακτορεία Τύπου στη Χίο. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 10000 δρχ., εξαμηνιαία εσωτερικού 6000 δρχ., ετήσια εξωτερικού 3 λίρες Αγγλίας ή 10 δολάρια, εξαμηνιαία εξωτερικού 2 λίρες Αγγλίας ή 2 6 δολάρια. Γραφειοτυπογραφεία: οδ. Τσιμαδαίου 9, Πειραιάς.

Οι εκδότες πιστεύοντας ότι η μεταπολεμική περίοδος ήταν πολύ δύσκολη για όλους τους πολίτες του ελληνικού κράτους, θέλησαν να προχωρήσουν στην έκδοση της εφημερίδας, ελπίζοντας ότι τα δημοσιεύματά της θα συνέβαλαν στην επίλυση των τοπικών προβλημάτων της Χίου. Υποστήριζαν ότι η ύπαρξή της θα αποτελούσε συνδετικό κρίκο ανάμεσα στους Χιώτες που διέμεναν εκτός Χίου και τους μόνιμους κατοίκους του νησιού, καλλιεργώντας ανάμεσά τους αισθήματα αλληλοβοήθειας και φιλίας. Επιπλέον, στόχευε στο να βοηθήσει τους Χίους της Αττικοβιοωτίας να γνωρίσουν τις ανάγκες και τα προβλήματα του νησιού, ενώ από την άλλη οι μόνιμοι κάτοικοι θα ενημερώνονταν για τη ζωή και τη δράση της χιακής παροικίας της Αττικοβιοωτίας. Η εφημερίδα ήταν ανεπηρεάστη από πολιτικές και κομματικές σκοπιμότητες, αφού δεν ανήκε σε καμία πολιτική παράταξη. Οι εκδότες της δήλωναν: «Ανήκομεν μόνον εις την Χίον και εις όλους τους Χίους», και έκαναν ανοιχτή πρόταση σε κάθε ενδιαφερόμενο να παρουσιάσει τις απόψεις του για την εύρεση λύσεων στα προβλήματα τόσο της Χίου όσο και της χιακής παροικίας.

Το άρθρο στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας περιελάμβανε πολιτικές ειδήσεις και γεγονότα, χωρίς να υπάρχει όμως διάθεση κομματισμού ή προπαγάνδας, αλλά και σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα του νησιού. Στις σελίδες της δημοσιεύονταν ιστορικές μελέτες σχετικές με το νησί, αλλά και άρθρα που αφορούσαν τη δράση της χιακής παροικίας Αθηνών-Πειραιά, προκειμένου να γίνει γνωστή η προσφορά των Χίων στη ζωή και την εξέλιξη των δύο αυτών πόλεων. Επιπλέον γίνονταν συχνές αναφορές στη ζωή και τη δραστηριότητα των Χίων της Αμερικής, αλλά και τις ενέργειες της Χιακής Αδελφότητας Αττικοβιοωτίας «Ο Κοραΐς». Πέρα από αυτά δημοσιεύονταν ειδήσεις που αφορούσαν στα

χωριά της Χίου, ακόμα και τα πιο απομακρυσμένα, ενώ υπήρχε ιδιαίτερη στήλη με κοινωνικά γεγονότα, καθώς και μικρά άρθρα και σχόλια που σχετίζονταν με τη δράση Χίων λογίων και επιστημόνων στην Αθήνα, με τις δραστηριότητες Χίων καλλιτεχνών στο νησί, τον αθλητισμό της Χίου, αλλά και ειδική στήλη για τους νέους. Η εφημερίδα παρουσίαζε τα σύγχρονα προβλήματα του νησιού και τη θέση των βουλευτών Χίου απέναντι σε αυτά. Ασχολούνταν με την αλεία, τη θυροσοδεψία, τη γεωργία, την καλλιέργεια της μαστίχας, τον τουρισμό, την κοινωνική πρόνοια, τα φιλανθρωπικά ιδρύματα και την εκπαίδευση. Υπήρχε ιδιαίτερη στήλη που έφερε τον τίτλο «Χιακά Πορτραίτα», η οποία αποτελείτο από μικρά αφιερώματα σε αξιόλογους Χιώτες, όπως ο Π.Μ. Κοντογιάννης, πρότανης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, και ο Κ. Κουντουριώτης, ακαδημαϊκός.

Επίσης στην ύλη της εφημερίδας περιλαμβάνονταν άρθρα για αρχαιολογικά και ιστορικά μνημεία της Χίου, τα οποία ήταν γραμμένα κυρίως από τη λογία Αιμιλία Σάρου, κόρη του καθηγητή και ιστορικού της Χίου Γ. Ζολώτα. Η ύλη του *Χιακού Μέλλοντος* ήταν ιδιαίτερα πλούσια και τα θέματα παρουσιάζαν ενδιαφέρον, αφού άπτονταν όλων των επιστημών. Ακόμα δημοσιεύονταν ασπρόμαυρες φωτογραφίες από εκδηλώσεις που πραγματοποιούνταν στη Χίο, χιακά τοπία, ιδρύματα κ.ά.

Η εφημερίδα σταμάτησε να εκδίδεται στο πέμπτο έτος κυκλοφορίας της, χωρίς καμία προαναγγελία, όμως στο τελευταίο φύλλο οι εκδότες υπενθύμιζαν στους συνδρομητές ότι έπρεπε να καταβάλουν τη συνδρομή τους, για να μπορέσουν οι ίδιοι να ανταποκριθούν στις μεγάλες δαπάνες που απαιτούσε η έκδοσή της, εξαιτίας της τότε γενικότερης οικονομικής κρίσης,

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΔΚΒΧΚ.

ΕΥΗ ΨΑΡΡΟΥ

Χιλμή, Μεχμέτ [Hilmi, Mehmet]

(Γονικό-Σουφλί, 1902 – Ξάνθη, 1931). Δάσκαλος, εκδότης, αρχισυντάκτης, αρθρογράφος, και συγγραφέας. Η καταγωγή του ήταν από φτωχή οικογένεια. Το 1920 αποφοίτησε από την Παιδαγωγική Ακαδημία Ανδριανούπολης. Επί ένα έτος εργάστηκε ως δάσκαλος σε ένα χωριό της Ανδριανούπολης. Στα τέλη του 1921 εγκαταστάθηκε στην Ξάνθη, όπου εργάστηκε ως καπνεργάτης και αργότερα εκλέ-

χθηκε βοηθός γραμματέας του Κόκκινου Καπνεργατικού Συλλόγου Ξάνθης. Ήταν ιδρυτής των εφ. **Yeni Ziya*, **Yeni Adım* και **Yeni Yol*.

Λόγω των αριστερών ιδεών του εξορίστηκε τρεις φορές, στη Λάρισα και τα νησιά Κύθηρα και Λήμνο. Κατά τη διάρκεια της εξορίας του συνέγραψε ποιήματα και απομνημονεύματα που δημοσιεύθηκαν στην εφ. **Yeni Adım*. Το 1927 ήταν από τους ιδρυτές του σωματείου «Εστία Τουρκικής Νεολαίας Ξάνθης». Πέθανε σε ηλικία 29 ετών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: Αρχεία των εφημερίδων **Yeni Ziya*, **Yeni Adım*, **Yeni Yol* και **Trakya*.

ΠΗΓΗ: συνεντεύξεις με τον Οσμάν Νουρή Φεττάογλου (Osman Nuri Fettaglu).

PIZA ΚΙΡΑΗΝΤΟΚΜΕ

Χιώτης, Χρίστος Στυλ.

(Ζάκυνθος, 1855-1925). Τυπογράφος και δημοσιογράφος. Ανεμικός του ιστοριογράφου Π. Χιώτη, μεγάλωσε σε πνευματικό περιβάλλον και ακολούθησε το επάγγελμα του τυπογράφου. Πολύ νέος εξέδωσε το π. *Κορίνα* (1875-1878). Τον Ιούλιο 1878 μετέφερε το τυπογραφείο του στην Αθήνα, όπου εξέδωσε το εικονογραφημένο π. **Εκλεκτά Μυθιστορήματα* και μετά διακοπή το π. *Νέα Εκλεκτά Μυθιστορήματα* (1899-1901). Το 1906 επέστρεψε στη Ζάκυνθο και εξέδωσε την πολιτική εφ. *Νέον Πνεύμα* (1907-1908). Μετά από δολοφονική επίθεση που έγινε εναντίον του (18 Αυγ. 1908), γιατί του αποδόθηκε, ως ανταποκριτή της εφ. *Πρωινή Αθηνών*, δημοσίευσά της περί της δημόσιας ασφάλειας στη Ζάκυνθο, διέκοψε την έκδοση της εφημερίδας και έφυγε στην Αθήνα. Επέστρεψε πάλι στη Ζάκυνθο και εξέδωσε την εφ. *Ο Φιλελεύθερος* (1911-1936). Ήταν διευθυντής της έως τις 19 Ιουλίου 1925, οπότε αποσύρθηκε λόγω ασθένειας. Λίγο πριν είχε δεχθεί και δεύτερη εναντίον του δολοφονική επίθεση.

Υπήρξε συνεργάτης περιοδικών και εφημερίδων με πολιτικά, κοινωνικά άρθρα και μεταφράσεις από τα γαλλικά και υπέγραφε και με τ' αρχικά «Χρ.Χ.» Από το τυπογραφείο του εκδόθηκαν πλην άλλων και μεταφράσεις ιταλικών έργων. Ήταν μέλος της πολιτικής λέσχης «ο Ζάκυνθος» και ακολούθησε το βενιζελικό κόμμα την πολιτική του οποίου υποστήριξε με την αρθρογραφία του. Υπήρξε ιδεολόγος, ελεγκτής της δημόσιας και κοινωνικής ζωής του τόπου του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Χρίστος Σ. Χιώτης», εφ. *Αναγέννησις* (Ζάκυνθος), αρ. φ. 51, 3 Σεπτ. 1925· «Χρίστος Χιώτης»,

εφ. *Ελπίς* (Ζάκυνθος), αρ. φ. 2605, 6 Σεπτ. 1925· Άρης, «Χρίστος Χιώτης», εφ. *Ο Φιλελεύθερος* (Ζάκυνθος), αρ. φ. 711, 9 Σεπτ. 1925 [Λ. Χ. Ζώης], «Χρίστος Χιώτης», *Αι Μούσαι* (Ζάκυνθος), αρ. τ. 773 (12 Σεπτ. 1925), σ 3· Λ.Χ. Ζώης, *Λεξικόν Ιστορικών και λογογραφικών Ζακύνθου*, Αθήνα 1963, τ. Α' 2, σ. 702· Σ.Ν.Α.[βούρης], «Χιώτης Χρίστος», *Μεγάλη Εγκυκλοπαίδεια Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα 1968, σ. 686-687.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΟΚΛΑ-ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

Χιωτόπουλος, Χρήστος

(Κωνσταντινούπολη, 1909 - Θεσσαλονίκη, 20 Δεκ. 1967). Εκδότης και διευθυντής εφημερίδων και τεχνικός Τύπου. Εγκαταστάθηκε στις Ξέρρες και μετά στη Θεσσαλονίκη, όπου εργάστηκε ως τυπογράφος. Το 1945, όταν επιτράπηκε η έκδοση και των μη αριστερών εφημερίδων συμμετείχε στην εκδοτική εταιρεία που συγκρότησαν ο Πέτρος *Λεβαντής, ο Β. *Μεσολογγίτης και ο ίδιος για την επανέκδοση του **Ελληνικού Βορρά*, με ευθύνη του στο τεχνικό τμήμα της επιχειρήσεως, σχέση που διατηρήθηκε επί 22 χρόνια κατά τα οποία η εφημερίδα αναπτύχθηκε σε τεράστιο βαθμό και απέκτησε σημαντική κυκλοφορία και κύρος. Επίσης ήταν μέτοχος στην επιχείρηση ομάδας δημοσιογράφων κ.ά. (Ηλ. *Κύρου, Δ. Ζαφειρόπουλος, Αν. *Νάστος και Τάκης Αγγελακόπουλος) που εξέδωσαν την καθημερινή απογευματινή εφ. *Δράσις*, μέχρι τη μετατροπή της σε εβδομαδιαία, όταν αποχώρησε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Ελληνικός Βορράς*, 21 Δεκ. 1967 (νεκρολογία).

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Χουρμούζιος, Αιμίλιος

(Λεμεσός, 1904 - Αθήνα, 1973). Λόγιος, δημοσιογράφος, κριτικός, συγγραφέας. Γιος του δημοσιογράφου Ευριπίδη *Χουρμούζιου και εγγονός του Στυλιανού *Χουρμούζιου. Μετά την αποφοίτηση του από το Γυμνάσιο Λεμεσού το 1921 ασχολήθηκε με την εκμάθηση ξένων γλωσσών. Πολύ χωρίς αναμείχθηκε στο αριστερό κίνημα και συναποτέλεσαν τον πυρήνα των αριστερών διανοουμένων πριν από την ίδρυση του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου. Μαζί με άλλους εξέδωσε το 1924 το προοδευτικό λογοτεχνικό π. **Αθγή*, του οποίου ήταν ο κατά νόμον υπεύθυνος. Το περιοδικό αυτό, στο οποίο ο Αιμίλιος Χουρμούζιος δημοσίευσε δικά του πεζά

κείμενα και μεταφράσεις, αγωνίστηκε για την επικράτηση της δημοτικής γλώσσας και θεωρείται από τα σημαντικότερα κυπριακά λογοτεχνικά περιόδικα. Υπήρξε μέλος του «Συλλόγου των Δώδεκα». Πρωτοστάτησε επίσης στην καθιέρωση της φιλολογικής σελίδας στην εφ. **Σάλπιγξ* που εξέδιδε ο πατέρας του στη Λεμεσό.

Το 1925 πήγε στην Αθήνα για σπουδές και εγκαταστάθηκε μόνιμα εκεί. Επιδόθηκε στη δημοσιογραφία, ενώ σπούδαζε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Άρχισε τη δημοσιογραφική του σταδιοδρομία ως συντάκτης στην εφ. **Εστία* Αθηνών. Εντάχθηκε στις τάξεις του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος και δημοσίευσε αρκετά στρατευμένα φιλολογικά και πολιτικά κείμενα χρησιμοποιώντας το ψευδώνυμο «Αντρέας Ζεδγιάς». Αργότερα συγκρούστηκε με το ΚΚΕ και αποχώρησε. Το 1927 προχώρησε στην έκδοση του λογοτεχνικού π. **Λογοτεχνική Επιθεώρηση* και στις περιόδους 1928-1929 και 1933-1934 του π. **Νέα Επιθεώρηση* που ήταν και το πρώτο ελληνικό περιοδικό σοσιαλιστικής ιδεολογίας. Λόγω της αριστερής και σοσιαλιστικής του δράσης κινδύνευσε ν' απελαθεί από την ελληνική κυβέρνηση, αλλά τούτο αποσοβήθηκε με την παρέμβαση του Αχιλλέα *Κύρου.

Το 1930 ο Γεώργιος *Βλάχος, εκτιμώντας τη δημοσιογραφική του δράση, του ανέθεσε καθηκοντα συντάκτη στη μεγάλη και έγκυρη αθηναϊκή εφημερίδα *Η *Καθημερινή*, όπου σύντομα προήχθη σε αρχισυντάκτη και μετά τον θάνατο του Γεωργίου Βλάχου το 1951, ανέλαβε ως διευθυντής σύνταξης της εφημερίδας και υπήρξε ο στενότερος συνεργάτης της Ελένης *Βλάχου. Επί των ημερών του η *Καθημερινή* αναβαθμίστηκε σημαντικά με φιλολογικές, λογοτεχνικές, θεατρικές και επιστημονικές επιφυλλίδες. Παρέμεινε στην *Καθημερινή* έως τον Απρίλιο 1967, οπότε η Ελένη Βλάχου αντιδρώντας στο στρατιωτικό πραξικόπημα της 21^{ης} Απριλίου προτίμησε να αναστείλει την έκδοσή της. Στην *Καθημερινή* δημοσίευσε μεγάλο αριθμό δοκιμίων, κριτικών, άρθρων, επιφυλλίδων κ.ά.

Ο Αιμίλιος Χουρμούζιος αποσύρθηκε στο σπίτι του, όπου ασχολήθηκε κυρίως με τη συγγραφή και τις μεταφράσεις έργων σημαντικών ξένων λογοτεχνών. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής είχε δραστηριοποιηθεί στην Αντίσταση και ήταν μέλος της Επιτροπείας Παρανόμου Τύπου, δημοσιεύοντας επίσης κείμενα και κριτικές βιβλίων στο π. **Πειραϊκά Γράμματα*. Το 1955 διορίστηκε γενικός διευθυντής του Εθνικού Θεάτρου Ελλάδος και στη θέση αυτή υπηρέτησε έως

το 1964. Κατά τη διάρκεια της δεκαετούς θητείας του έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στη σύγχρονη ερμηνεία της αρχαίας τραγωδίας και κωμωδίας και τέτοιες θεατρικές παραστάσεις έφτασαν σε πολύ ψηλά καλλιτεχνικά επίπεδα. Υπήρξε επίσης ως μέλος του διοικητικού συμβουλίου του Ωδείου Αθηνών.

Θεωρείται ένας από τους αξιολογότερους ελληνες κριτικούς και λόγιους. Διακρίθηκε ως κριτικός λογοτεχνίας και θεάτρου, δημοσίευσε μεγάλο αριθμό δοκιμίων και άρθρων. Ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τη μελέτη του έργου του Κ. *Παλαμά, του Ευγένιου Ο' Νηλ και του Κωνσταντίνου Θεοτόκα. Μετέφρασε επίσης στην ελληνική έργα σημαντικών ξένων συγγραφέων και εκδόθηκαν σε βιβλία 15 τέτοιες μεταφράσεις. Εκδόθηκαν επίσης 13 δικά του έργα, μερικά μετά τον θάνατό του. Η τρίτομη μελέτη του *Ο Παλαμάς και η Εποχή* του πήρε το βραβείο της «Ομάδας των Δώδεκα».

Το Ελληνικό κράτος τον τίμησε για τη μεγάλη πνευματική προσφορά του με τη διάκριση του Ταξιάρχου του Τάγματος του Γεωργίου του Α'.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Πάκος, «Αιμίλιος Χουρμούζιος», π. *Πνευματική Κύπρος*, τ. Β' (1961-1962), 423-427· π. *Κριτικά Φύλλα*, τ. Γ', τχ. 16 (Ιουλ.-Αύγ. 1974)· Ν. Παναγιώτου – Πάυλος Παρασκευάς (επιμ.), *Κύπριοι Συγγραφείς από την Αρχαιότητα μέχρι Σήμερα*, Λευκωσία, τ. 5, εκδ. Χρ. Ανδρέου, Λευκωσία 1984, σ. 1871-1876· Α. Παπαλεοντίου, «Αιμίλιος Χουρμούζιος», π. *Νέα Εποχή*, τχ. 188-190 (Γεν. Ιούν. 1988), 34-40· Αντρός Παυλίδης, «Αιμίλιος Χουρμούζιος», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 14, Λευκωσία 1991, σ. 77-78· Αλ. Αργυρίου, *Αιμίλιος Χουρμούζιος: ο κριτικός της ελληνικής λογοτεχνίας*, στο π. Σημειό, τχ. 4 (1996), 175-183· Αρ. Λ. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, τ. Δ', Λευκωσία 2001, σ. 417· Πίτσα Γαλάτη, *Οδός Αιμιλίου Χουρμούζιου*, Αθήνα 2005.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΦΟΚΛΕΟΥΣ

Χουρμούζιος, Ευριπίδης

(Λευκωσία, 1880 - Αθήνα, 1971). Δημοσιογράφος. Πίος του Στυλιανού *Χουρμούζιου. Σπούδασε στην Ελληνική Σχολή της Λεμεσού. Από νωρίς άρχισε τη δημοσιογραφική του σταδιοδρομία στην εβδομαδιαία εφ. **Σάλπιγξ* που ίδρυσε ο πατέρας του. Κατά την περίοδο 1903-1905 εξέδιδε και διευθύνε στη Λεμεσό το πρώτο κυπριακό παιδικό π. *Παιδική Ηχώ* και κατά τα διαστήματα 1906-1908 και 1913-1914 το δεκαπενθήμερο οικογενειακό π. *Παρθενών* με τη βοήθεια της παιδαγωγού και λογίας Πολυξένης Λοϊζιάδος. Το 1912 εξέδωσε τη δεκαπενθήμερη εφ. *Τα Νέα*. Από το 1913 ανέλαβε την έκδοση της μεγάλης και έγκυρης οικογενειακής εφ. *Σάλπιγξ* των

Χουρμούζιων, την έκδοση της οποίας μετέφερε από το 1926 στην Αθήνα όπου εγκαταστάθηκε μόνιμα. Η έκδοση της στην Αθήνα κράτησε για έναν χρόνο (1927). Απεβίωσε στην Αθήνα το 1971, αφού καταξιώθηκε να δει το γιο του Αιμίλιο να διαπρέπει ως δημοσιογράφος, κριτικός και συγγραφέας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ένωση Συντακτών Κύπρου, *Στυλοβάτες της Κυπριακής Δημοσιογραφίας*, Λευκωσία 1990, σ. 27· Άντρος Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 14, Λευκωσία 1991, σ. 77· ΜΕΕ, τ. ΚΔ', σ. 690· Αρ. Λ. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 42001.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Χουρμούζιος, Στυλιανός

(Όμοδος Λεμεσού, 1850 - Λεμεσός, 1937). Λόγιος, δημοσιογράφος και ιεροψάλτης. Ο πατέρας του ονομαζόταν Ελευθέριος γι' αυτό αρχικά ο Στυλιανός υπογραφόταν Ελευθεριάδης. Αργότερα, όμως, επειδή είχε πολύ ωραία φωνή

και διέπρεπε στη Βυζαντινή μουσική πήρε το επίθετο Χουρμούζιος από τον ομώνυμο διάσημο κωνσταντινουπολίτη πρωτοψάλτη του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Μετά το δημοτικό σχολείο στο χωριό του, ο Χουρμούζιος φοίτησε στην Αλληλοδιδασκατική Σχολή της Αγίας Νάπας Λεμεσού. Πήρε, επίσης, για δύο χρόνια μαθήματα βυζαντινής μουσικής από τον Αχιλλέα Νικολαΐδη στη Βάσα Κοιλανίου. Το 1862 μετέβη στο Καϊμακλί, Λευκωσίας για να διδαχθεί ζωγραφική. Στη συνέχεια χρημάτισε δάσκαλος βυζαντινής μουσικής στην Παλλουριώτισσα Λευκωσίας. Λόγω της γλυκιάς και μελωδικής του φωνής και της κατάρτισής του στη βυζαντινή μουσική αναγορεύεται σε Πρωτοψάλτη του Καθεδρικού ναού Αγίου Ιωάννη Λευκωσίας όπου υπηρέτησε από το 1874 έως το 1880. Στην ίδια πόλη δικηγόρει από το 1878 έως το 1880, όταν μετακινείται στη Λεμεσό και υπηρετεί ως δάσκαλος στην Αλληλοδιδασκατική Σχολή της Αγίας Νάπας έως το 1883, από το 1883-1888 ως διευθυντής και από το 1888-1892 πάλι ως δάσκαλος στην ίδια Σχολή. Από το 1892-1902 πρόσφερε τις υπηρεσίες του ως δάσκαλος στη Δημοτική Αστική Σχολή της Λεμεσού, ενώ παράλληλα έβαλλε στον Ιερό Ναό της Αγίας Νάπας.

Το 1884 μπαίνει στον χώρο της δημοσιογραφίας, όταν ιδρύει και διευθύνει την έγκυρη και ιδιόρρυθμη

πολιτικοσατιρική εφ. **Σάλπιγξ*. Εξέδωσε επίσης τις βραχυτίες σατιρικές εφ. *Διάβολος* (1888), με συντάκτη της έμμετρης σάτιρας τον μεγάλο ποιητή της Κύπρου Βασίλη Μιχαηλίδη, τη *Μάστιγα* (1904-1905) και αργότερα τη *Μικρή Σάλπιγγα*.

Μετά την εγκατάλειψη της δημοσιογραφίας το 1901, οπότε τη διεύθυνση της *Σάλπιγγος* παρέδωσε στον γιο του Χριστόδουλο, ο Στυλιανός Χουρμούζιος ασχολείται συστηματικά με τη βυζαντινή μουσική. Εγκαθίσταται και πάλι στη Λευκωσία όπου διδάσκει βυζαντινή μουσική στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και στο Διδασκαλείο Λευκωσίας (1917-1931), ενώ παράλληλα είναι πρωτοψάλτης της Ιεράς Αρχιεπισκοπής. Σταδιακά εξελίσσεται και διαπρέπει ως ένας από τους σημαντικότερους μελετητές της βυζαντινής μουσικής. Εξέδωσε σπουδαία εγχειρίδια διδασκαλίας, καθώς και άλλα μουσικά βιβλία, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν και χρησιμοποιούνται ακόμα μέχρι σήμερα από τους σπουδαστές της βυζαντινής μουσικής και τους ιεροψάλτες. Θεωρείται ως ένας διακεκριμένος δάσκαλος και συνθέτης βυζαντινών ύμνων. Γι' αυτή τη σημαντική προσφορά του τιμήθηκε το 1936 από την Κυπριακή Εκκλησία, η οποία τον ανακήρυξε σε Άρχοντα Πρωτοψάλτη της Εκκλησίας της Κύπρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Άντρος Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 14, Λευκωσία 1991, σ. 75-76· Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Έθνους*, τ. Α', σ. 209-210· Αρ. Λ. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 42001.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Χουρμούζιος, Χριστόδουλος

(Λευκωσία, 1878 - Λονδίνο, 1965). Δημοσιογράφος, λόγιος, διπλωματικός. Πος του πρωτοπόρου εκδότη και δημοσιογράφου της Λεμεσού Στυλιανού *Χουρμούζιου, αδελφός του δημοσιογράφου Ευριπίδη *Χουρμούζιου και θείος του

Αιμίλιου *Χουρμούζιου. Μετά τις γυμνασιακές του σπουδές μπήκε στη δημοσιογραφία στην οικογενειακή εφ. **Σάλπιγξ* και κατά το διάστημα 1901-1912 ανέλαβε τη διεύθυνσή της. Παράλληλα, κατά το 1906-1907 δίδαξε την αγγλική γλώσσα στο Ημιγυμνάσιο Λεμεσού και πρόσφερε τις υπηρεσίες του στην εκπαίδευση ως μέλος της Επαρχιακής Εκπαιδευτικής Επιτροπείας Λεμεσού.

Το 1912 μετέβη στην Ελλάδα και υπηρέτησε ως εδελοντής στην Βαλκανικούς Πολέμους. Ενώ υπηρετούσε στην εθνοφυακή αποστάσθηκε στο πολιτικό γραφείο του Ελευθερίου Βενιζέλου. Στη συνέχεια, από το 1913 εργάστηκε ως συντάκτης στην αθηναϊκή εφ. *Εστία, ενώ ταυτόχρονα ήταν ανταποκριτής στην Ελλάδα της μεγάλης και έγκυρης εφ. Times του Λονδίνου. Συνεργάστηκε επίσης με τη Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Στο Λονδίνο όπου μετέβη το 1919, ανέλαβε τη σύνταξη και αργότερα τη διεύθυνση της ελληνικής εβδομαδιαίας εφ. *Εσπερία, έως το τέλος της έκδοσής της το 1922. Από τη χρονιά αυτή υπηρέτησε ως ακόλουθος Τύπου στην ελληνική πρεσβεία του Λονδίνου όπου παρέμεινε έως το 1955.

Υπήρξε πολυμαθέστατος λόγιος και λογοτέχνης. Ασχολήθηκε με την ποίηση και τη μετάφραση λογοτεχνικών έργων. Ποιήματά του δημοσιεύτηκαν σε εφημερίδες και περιοδικά. Για τις υπηρεσίες του στο ελληνικό έθνος τιμήθηκε με τον Χρυσό Σταυρό του Τάγματος Γεωργίου Α΄. Το Πανεπιστήμιο Αθηνών τον ανακήρυξε επίτιμο διδάκτορα της Φιλοσοφικής Σχολής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Φ. Σκόκου, *Εθνικών Ημερολογίων 1904*, Αθήνα 1905, σ. 201. «Νεκρολόγιο», εφ. *Ελευθερία*, 2 Δεκ. 1965. Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων, 1801 - 1920*, Λευκωσία 2001, σ. 419.

ΑΝΑΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΑΛΟΥΣ

Χρηματιστήριον

Όργανον εμπορικόν, ναυτικόν και βιομηχανικόν. Εκδίδεται άπαξ της εβδομάδος. Ερμούπολη. 1863-1884<;>: 31 Οκτ. 1863 - 26 Δεκ. 1864, έτ. Α΄ - Β΄, αρ. φ. 1-62 και 1 Νοε. 1881 - 1 Ιαν. 1884 <;>, περ Β΄. Διευθυντής: Α. Καλαποδόπουλος. Άλλοι υπότιτλοι: *Μετοχικόν όργανον, εμπορικόν, ναυτικόν και βιομηχανικόν. Εκδίδοται κατά σάββατον* (από το φ. 46, 5 Σεπτ. 1864) *Ηθική και οικονομική τάξις. Εθνική πρόοδος και παραγωγή. Τοπική της Σύρου ευημερία* (περ. Β΄). Εβδομαδιαία, τετρασελίδη, διςτηλη, σχήματος 4^{ου}. «Τρίμηνος συνδρομή φρ. ή Ν. Δρ. 2. Προσωρινόν γραφείον εν το καπνοπωλείω Λάμπρου Χατζηγεωργίου παρα τη είσοδον του τηλεγραφείου».

Η επανέκδοσής της εφ. *Χρηματιστήριον* «παρελθούσης της κρίσεως της Ερμούπολης του εμπορίου και της ναυτιλίας, και της οικονομικής κινήσεως αναξωγονομένης» επιχείρησε να συνδράμει στην υπεράσπιση και προώθηση των συμφερόντων του τόπου μέσα από τα κατάλληλα οικονομικά δημοσιεύματα, να εδραιώσει την πεποίθησή για πρόοδο και να ενθαρρύνει την ανάπτυξη των επιχειρήσεων. Κάτοικοι της Σύρου υποστήριξαν τον εκδότη της Α.

Καλαποδόπουλο στο εγχείρημά του αυτό και ο ίδιος δεσμεύτηκε μέσα από τις σελίδες της εφημερίδας ότι θα μοχθήσει για την πρόοδο και την ευημερία του νησιού. Σύμφωνα με τον εκδότη της η ύλη της εφημερίδας ήταν σύμφωνα με το «πρόγραμμα ηθικής και οικονομικής τάξεως». Αποτέλεσμα «αξιόλογον οικογενειακών αγνώστων που κοινωνικήν διαμόρφωσιν», ήταν αμερόληπτη πολιτικά και παρείχε άμεση εμπορική και οικονομική ενημέρωση. Όπως μαρτυρά και ο τίτλος της, αποτελούσε μια καθαρά οικονομική εφημερίδα που περιείχε τις οικονομικές εξελίξεις της Σύρου, της Ελλάδας αλλά και εκτενείς ανταποκρισίες από το εξωτερικό. Το οικονομικό και εμπορικό μέλλον της Σύρου, τα ακτοπολιτικά προβλήματα του νησιού και γενικότερα της ναυτιλίας κάλυπταν το μεγαλύτερο μέρος της ύλης. Στις σελίδες της υπήρχαν επίσης άρθρα για τις εργασιακές σχέσεις, για τη φτώχεια, επιγραμματικά παρουσιάζονταν οι πολιτικές εξελίξεις σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Συχνά παρουσιάζονταν εταυρείες που αναπτύσσονταν ταχύτατα στο εξωτερικό και σταδιακά έκαναν την εμφάνισή τους στο ελληνικό προσκήνιο, όπως τα ασφαλιστικά πρακτορεία. Υπήρχε αναλυτική παρουσίαση των τιμών του

χρηματιστηρίου (μετοχές, προϊόντα, εθνικά δάνεια, συνάλλαγμα και νομίσματα).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 374.

ΕΛΕΝΗ ΚΥΡΑΜΑΡΙΟΥ

Χρηστοβασιλής, Χρήστος

(Σούλι, 1861 - Ιωάννινα, 1937). Δημοσιογράφος, συγγραφέας, αγωνιστής της απελευθέρωσης της Ηπείρου και πολιτικός. Σπούδασε αρχικά στην Ξάνθη και στη συνέχεια στην Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης, όπου συνελήφθη

το 1875 την περίοδο των βαλκανικών ξεγεγέρσεων. Η σύλληψή του δεν ανέστειλε τη διαδρομή του στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της εποχής, καθώς στη συνέχεια φοίτησε στο Αυτοκρατορικό Λύκειο της Κωνσταντινούπολης. Από το 1878 επέστρεψε στην Ήπειρο και συμμετείχε ενεργά σε απόπειρες προσαρτήσεως της περιοχής στο ελληνικό κράτος. Η έντονη δραστηριοποίησή του είχε ως αποτέλεσμα να συλληφθεί δύο φορές από τις οθωμανικές αρχές, που τον εξόρισαν αρχικά στα Τρίκαλα και τον καταδίκασαν σε θάνατο τη δεύτερη φορά.

Μετά την απόδρισή του και την καταφυγή στην Αθήνα (1885) εμφανίζεται στο λογοτεχνικό στερέωμα συνεργαζόμενος με μερικά από τα πλέον σημαίνοντα έντυπα της περιόδου. Αρχικά εργάζεται ως συντάκτης και δημοσιεύει διηγήματά του στην εφ. **Ακρόπολις* του Βλάση *Γαβριηλίδη. Την ίδια περίοδο δραστηριοποιείται σε κινήσεις εθνικού αλτρωτισμού, όπως η εταιρεία «Ελληνισμός». Παράλληλα, διηγήματά του, θεατρικά και ποιήματα εμφανίζονται σε περιοδικά φιλολογικής και ποικίλης ύλης όπως η **Εβδομάς*, το *Εθνικόν Ημερολόγιον*, το *Μουσείον*, το **Γεωγραφικόν Δελτίον* και η **Νέα Εστία*. Στο πλαίσιο της συγγραφικής του δραστηριότητας εκδίδει αυτοτελείς ποιητικές συλλογές (*Η Αγάπη*, 1897), λαογραφικές και ιστορικές μελέτες για την περιοχή της Ηπείρου (*Ηπειρος και Αλβανία*, 1904· *Σουλιώτες και Λιπίπδες*, 1905· *Η Ήπειρος Γεωγραφικώς και Εθνολογικώς*, 1907), καθώς και συλλογές διηγημάτων (*Διηγήματα της Σπάνης*, 1898· *Διηγήματα της Ξενιτειάς*, 1899· *Διηγήματα Θεσσαλικά*, 1900).

Η κατάληψη της Ηπείρου από τον ελληνικό στρατό και η προσάρτησή της περιοχής στο ελληνι-

κό κράτος οριοθετεί την ύστερη φάση του βίου του Χρηστοβασιλή, ο οποίος μετακομίζει στα Ιωάννινα. Παράλληλα με την συγγραφική του δραστηριότητα (ποιητική συλλογή *Ο Μάρκος Μπότσαρης*, 1923· *Διηγήματα από τα Χρόνια της Σκλαβιάς*, 1927· *Διηγήματα του Μικρού Σκολεϊού*, 1935), ο Χρηστοβασιλής εμπλέκεται ενεργά στον Εθνικό Διχασμό, υπό τη σημαία της φιλοβασιλικής παράταξης. Ως προέκταση της πολιτικής του ένταξης κυκλοφορεί την δισεβδομαδιαία εφ. **Ελευθερία* το 1923, επίσημο όργανο του Λαϊκού Κόμματος στην περιοχή της Ηπείρου. Εκτός από εκδότης, αρθρογραφούσε σε κάθε φύλλο κινούμενος σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων που καλύπτει τοπικά ενδιαφέροντα, την τρέχουσα πολιτική επικαιρότητα αλλά και ιστορικές και λαογραφικές πραγματείες. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ενεργός εμπλοκή του Χρηστοβασιλή στη φιλοβασιλική παράταξη δεν περιορίστηκε στην έκδοση της *Ελευθερίας*, αλλά και στην εκλογή του δύο φορές στη Βουλή (1926 και 1935) ως βουλευτής του νομού Ιωαννίνων με το Λαϊκό Κόμμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Λέανδρος Βρανούσης (επιμ.), *Κ. Κρυστάλλης - Χρ. Χρηστοβασιλής*, Αθήνα, Αετός, 1954· Άννα Χρυσογέλου-Κατόη, «Χρήστος Χρηστοβασιλής», στον τόμο *Η παλαιότερη πεζογραφία μας. Από τις αρχές της ως τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο*, τ. Η', 1880-1900, Αθήνα, Σοκόλης, 1997, σ. 286-337.

ΓΙΩΣΤΗ ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΣ

Η Χριστιανική

βλ. *Χριστιανική Δημοκρατία*, Αθήνα 1953

Χριστιανική Δημοκρατία

Πνευματικό και Πολιτικό όργανο της Νέας Γενιάς, Αθήνα 1953 έως σήμερα [Δεκ. 2005], με διακοπές (1967-1970, 1973), αρ. φ. 1-718(1031), Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Ν.Σ. *Φαρουδάκης (1953-1975), σήμερα ο Ι. Γραμματικάκης. Αλλαγή τίτλου: *Η Χριστιανική* (1970-1978), επανέρχεται *Χριστιανική Δημοκρατία* (5 Δεκ. 1975 - 10 Μαρ. 1978) και ξαναλλάζει σε *Χριστιανική* (από τις 31 Μαρτ. 1978 κ.ε.). Άλλοι υπότιτλοι: *Πνευματικών και Πολιτικών όργανον Μάχης του Αγωνιζόμενου Χριστιανικού Λαού* (1958-1966)· *Μηνιαία επιθεώρηση Χριστιανοκοινωνικών Αρχών* (1970-1973)· *Εβδομαδιαία εφημερίδα του Λαού* (από τις 27 Ιουλ. 1974)· *Εβδομαδιαία επιθεώρηση χριστιανοκοινωνικών σοσιαλιστικών αρχών* (από τις 21 Φεβρ. 1975)· *Εβδομαδιαίο όργανο μάχης του αγωνιζόμενου χριστιανικού λαού* (από τις 4 Ιουλ. 1975)· *Εβδομαδιαίο όργανο του χριστιανοσοσιαλιστικού Κινήματος της Χριστιανικής Δημοκρατίας*· *Δεκαπενήμερο όργανο του χριστιανοσοσιαλιστικού Κινήματος της Χριστιανικής Δημοκρατίας* (από τις 20 Ιουν.

1979)· Δεκαπενθήμερη εφημερίδα χριστιανικού κοινωνικού αγώνα (από τις 26 Σεπτ. 1991 κ.ε.). Μηνιαία (1958-1966) / δεκαπενθήμερη (1966-1967, 1973) / μηνιαία (1970-1973) / δεκαπενθήμερη (1973) / εβδομαδιαία (1974-1979) / δεκαπενθήμερη (1979 κ.ε.). Αρχικά τετρασέλιδη, εξάστηλη, κατόπιν σε μικρό σχήμα δωδεκασέλιδη, πεντάστηλη, διαστάσεων 45x32 εκ. (1953-1958) / 62x40 εκ. (1958-1985) / 38x29εκ. (ταμπλόιντ, 10 Οκτ. 1985 κ.ε.). Τιμή φύλλου: 1000 δρχ. / 1 ευρώ (σήμερα). Συνδρομές: 25000 δρχ. / 20 ευρώ (σήμερα). Τυπογραφείο, Δ.Κ. Καραγκούνη, οδ. Αμβρ. Φραντζή 49, Αθήνα· σήμερα: Νικηφοράκη. Γραφεία: αρχικά στην οδ. Νικητάρ 7, Αθήνα· σήμερα στην οδ. Ακαδημίας 78Δ', Αθήνα.

Γραφόνταν σε γλώσσα δημοτική. Οι απόψεις της απηχούν τις πολιτικές αρχές του κόμματος της Χριστιανικής Δημοκρατίας που ιδρύθηκε μαζί με την εφημερίδα το 1953 από τον κρητικό δάσκαλο και δικηγόρο Ν. Ψαρουδάκη. Κεντρική ιδεολογικοπολιτική αρχή του Ψαρουδάκη ήταν ο αγώνας εναντίον «του δικέφαλου υλισμού» δηλαδή του μαρξισμού αλλά και του καπιταλισμού για να επικρατήσει μια χριστιανική κοινωνία που θα εφάρμοζε την κοινωνική διδασκαλία του ευαγγελίου. Συγκρούστηκε με τη δικτατορία των συνταγματαρχών με αποτέλεσμα να κλείσει η εφημερίδα το 1967 λόγω προληπτικής λογοκρισίας.

Τον Φεβρουάριο 1966 το κόμμα Χριστιανική Δημοκρατία εξέδωσε το π. *Καινούργιοι Ορίζοντες*, ως «Μηνιαίο Όργανο νεολαίας της Χριστιανικής Δημοκρατίας (ΕΧΟΝ)» με διευθυντή σύνταξης τον Γ. Ροδίτη, θεολόγο. Το περιοδικό διατηρούσε γραφεία στην Αθήνα (Ασκληπιού 3), τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Ελ. Τουζιράρακη και ήταν τετρασέλιδο, εξάστηλο σε διαστάσεις 38x29εκ., τιμή τεύχους 1 δρχ. και συνδρομής 20 δρχ.

Μετά το 1970 ξανακυκλοφόρησε η *Χριστιανική Δημοκρατία* λόγω της άρσης του καθεστώτος λογοκρισίας. Ξαναέκλεισε από τη δικτατορία το 1973 και ο Ψαρουδάκης εξορίστηκε στη Γυάρο. Εκτός από σημαντικά αντιδικτατορικά κείμενα, που έβαλλαν και κατά της συνεργασίας της Εκκλησίας με τη δικτατορία, στη *Χριστιανική* δημοσιεύονταν κείμενα ενημερωτικά για τις ριζοσπαστικές πολιτικές κινήσεις χριστιανών παγκοσμίως (π.χ. στη Γαλλία ή τη Λατινική Αμερική) και αποτυπωνόταν η παρουσία της εφημερίδας στο νεολαιίστικο και φοιτητικό κίνημα με ρεπορτάζ και κείμενα θέσεων το διάστημα της Μεταπολίτευσης.

Συνεργάσθηκαν κατά καιρούς οι Γ. Ροδίτης, Γ. Γιωτόπουλος, Ι. Γραμματικάκης, Ι. Ζερβός, Σ. Παπαθεμελής, Ν. Μπουγάτσος, Σ. Παπασταματέλος κ.ά. Συνεργάτες της εφημερίδας έδρασαν πολιτικά ακόμη και από άλλους χώρους (Παπαθεμελής), ενώ η εφημερίδα διατήρησε ακόμη και κατά την περίοδο εκλογικής συνεργασίας του κόμματος με το ΠΑΣΟΚ (1985-1989) μια ριζοσπαστική κριτική στάση απέναντι στα κόμματα εξουσίας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Θ. Μπουγάτσος, *Βιβλιογραφία Ελληνικού Θρησκευτικού Τύπου (1826-1966)*, Αθήνα 1974, λ'α 164, σ. 400· Α.Χ. Αργυρόπουλος, *Χριστιανοί και πολιτική δράση κατά την περίοδο της δικτατορίας (1967-1974)*, Αθήνα, εκδ. Αρμός, 2005.

Δ.Ν. ΜΟΣΚΟΣ

Χριστιανισμός

Εφημερίς Εθνικοδρασκευτική, Φιλολογική και Ηθικο-κοινωνική, εκδομένη κατά πάσαν Κυριακήν, Θεσσαλονίκη, 20 Ιουλ. 1914-1915;<>, αρ. φ. 1-54;<>. Διευθυντές-αρχισυντάκτες: Νικόλαος Ρέγκος, Δ. Στραβοπόδης Από τις 16 Νοε. 1914 μετατράπηκε σε περιοδικό με αλλαγή και του προσωπικού του· διευθυντής ανέλαβε ο ιεροκήρυκας Γ. Μαλικουτοάκης και συντάκτες ο Ν. Ρέγκος και ο προϊστάμενος του ναού του Αγίου Μηνά Δ. Στραβοπόδης. Άλλος υπότιτλος: *Εθνικοδρασκευτικών και Φιλολογικών περιοδικών* (1915). Εβδομαδιαία / δεκαπενθήμερη (με-

τά το φ. 18), δεκαεξαεπίδη με διπλή αρίθμηση ως διαστάσεων αρχικά 30x28 εκ. και αργότερα 28x20 εκ. «Συνδρομή: Ετησία Δρ. 8. Εξάμηνος Δρ. 4. Τριμηνος Δρ. 2». Τυπωνόταν στα τυπογραφεία του Διθολή αρχικά, μετά στον Ακουαρόνη και τέλος στον Χριστομάνου. Τα γραφεία της βρίσκονταν στην οδ. Λέοντος Σοφού και Εργατίας και τέλος στην οδ. Πτολεμαίων 98.

Με περιεχόμενο «εποικοδομητικών και θρησκευτική διδασκαλία», δημοσίευε επαγγελματικές περικοπές, κήρυγμα, απαντήσεις σε απορίες θρησκευτικο-ηθικού περιεχομένου, ρεπορτάζ και σχετικά θέματα, δεν περιείχε όμως φιλολογική ύλη, όπως έγραφε στον τίτλο της.

Τον Φεβρουάριο 1915 προστέθηκαν ως συντάκτες του περιοδικού ο αρχιμανδρίτης Κύριλλος Ζαχόπουλος, ο «διδάκτωρ της ιατρικής και ιδιοκτήτης του χωρίου Λαζαράδες» Ξεν. Παταμιχαΐλη και από τον Ιούλιο 1915 ο Γ. Βουτσάς. Μετά την αποχώρηση του Μαλικουτσάκη, τη διεύθυνση ανέλαβε ο Ν. Ρέγκος. Ως περιοδικό τέθηκε «υπό την προστασία της Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης».

Δεν είναι γνωστό μέχρι πότε συνεχίστηκε η έκδοση του Χριστιανισμού, εκδόθηκαν όμως τουλάχιστον

54 φύλλα μαζί με την αρίθμηση ως περιοδικού. Κατά τα στοιχεία αυτά, το 52^ο φύλλο εκδόθηκε την 1^η Δεκεμβρίου 1915.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΚαθ. (τχ. 46-47, 15 Οκτ. 1915, τχ. 52, 1 Δεκ. 1915), ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Μπουγάτσος, *Βιβλιογραφία ελληνικού θρησκευτικού τύπου, 1826-1966*, ανάπτυπο από το π. Θεολογία, 1974· Κανδυλάκης, *Εφημεριογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σ. 353-355.

ΜΑΝΘΑΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Χριστοδούλου, Μιλτιάδης

(Αγλαντζιά Λευκωσίας, 1919-2001). Πολιτικός, δημοσιογράφος και συγγραφέας. Φοίτησε στο δημοτικό σχολείο Αγλαντζιάς και στο Παγκύπριο Γυμνάσιο Λευκωσίας απ' όπου αποφοίτησε με άριστα το 1938. Από πολύ μικρός αναμείχθηκε στο αριστερό εργατικό κίνημα και έγινε μέλος του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου. Το 1940 εκλέχθηκε επαρχιακός γραμματέας Λευκωσίας της ΠΣΕ (Παγκύπρια Συντεχνία Εργατών). Ήταν ιδρυτικό μέλος (στη Σκαρίνου το 1941) του ΑΚΕΛ (Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού). Σε ηλικία 22 ετών ήταν ήδη μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΑΚΕΛ, υπεύθυνος οργάνωσης του αγροτικού τομέα του κόμματος σε παγκύπριο επίπεδο. Πριν από την ίδρυση του ΑΚΕΛ είχε υπηρετήσει ως γραμματέας της Ενώσεως Εφημεριοπωλών και είχε αρχίσει να τον ελκύει το δημοσιογραφικό επάγγελμα. Ανέλαβε τότε τακτική συνεργασία με την εφ. **Δημοκράτης* και στη συνέχεια με τον Νέο *Δημοκράτη*, όπου έγραφε σχόλια και πολιτικά άρθρα, αρχικά με το όνομά του και αργότερα με το ψευδώνυμο «Α.Β.».

Στην πολιτική του σταδιοδρομία εκλέχθηκε μέλος του Πολιτικού Γραφείου, μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΑΚΕΛ και Κεντρικός Οργανωτικός Γραμματέας, όταν Γενικός Γραμματέας του ΑΚΕΛ ήταν ο Πλουτής *Σέρβας (1947-1948). Ως γενικός υπεύθυνος της εκλογής από την πλευρά του ΑΚΕΛ, δραστηριοποιήθηκε πολύ στην εκλογή του Λεόντιου ως αρχιεπισκόπου Κύπρου Στην περίοδο 1946-1949 εκλέχθηκε δημοτικός σύμβουλος Λευκωσίας στο συνδυασμό του ΕΑΣ (Εθνικός Απελευθερωτικός Συνασπισμός) του οποίου πρόεδρος ήταν ο Ιωάννης Κληρίδης και ο ίδιος Γραμματέας. Στις δημοτικές εκλογές Λευκωσίας του 1946 ο Ιωάννης Κληρίδης εξελέγη με την υποστήριξη του ΑΚΕΛ δήμαρχος Λευκωσίας και ο Μιλτιάδης Χριστοδούλου δημοτικός σύμβουλος.

Το 1948 ο Χριστοδούλου διορίστηκε επαρχιακός γραμματέας ΑΚΕΛ Λευκωσίας και αρχισυντάκτης της εφ. *Δημοκρατίας*. Λίγο αργότερα η πολιτική του ΑΚΕΛ ήταν να διεκδικήσει από τη βρετανική κυβέρνηση αυτοκυβέρνηση / ένωση οργανώνοντας διαδηλώσεις και ταραχές. Επικεφαλής μιας τέτοιας διαδήλωσης ο Χριστοδούλου συνελήφθη και καταδικάστηκε σε έξι μήνες φυλακή και 50 λίρες πρόστιμο. Μετά την αποφυλάκισή του το Πάσχα του 1949 συνέχισε να αρθρογραφεί στο *Νέο Δημοκράτη* έως το 1953, οπότε παύθηκε από τη θέση του. Δεν ακολούθησε όμως την αντιπαράθεση με το ΑΚΕΛ και δεν αρθρογράφησε εναντίον του κόμματος, διατηρώντας μέχρι τέλους φιλικές σχέσεις με τους αξιωματικούς του.

Το 1954 εργάστηκε ως βοηθός του Παύλου Ξιούτα στον τομέα των διαφημίσεων και δημοσίων σχέσεων της ΕΜΕ (Ελληνική Μεταλλευτική Εταιρεία). Το 1955 ο Κώστας Μαγγλής, διευθυντής της ΕΜΕ, αποφάσισε τη χρηματοδότηση αγγλόφωνης εφημερίδας στην Κύπρο. Για τον σκοπό αυτό κάλεσε από το Λονδίνο τον δημοσιογράφο Τσαρλς Φόλεϋ για να αναλάβει την έκδοση και αρχισυντάξια του π. *Times of Cyprus*. Η έκδοση του συνέπεσε με την έναρξή του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών) την ίδια χρονιά.

Επειδή το περιοδικό αρχικά περιελάμβανε και αρθρογραφία εναντίον του αγώνα της ΕΟΚΑ, ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος σε συνεργασία με τον Κ. Μαγγλή διόρισαν τον Μιλτιάδη Χριστοδούλου ως διευθυντή της, με οδηγίες να ελέγχει το περιεχόμενό της. Τότε τα γραφεία και η εκτύπωση της εφημερίδας μεταφέρθηκαν από τα τυπογραφεία «Κόσμος» του Πάνη Κυριακίδη στο τυπογραφείο «Αναγέννησις». Έτσι άρχισε και η γνωριμία και η μακρόχρονη συνεργασία του Μιλτιάδη Χριστοδούλου με τον πρόεδρο, αργότερα, Μακάριο. Το 1957 αποφασίστηκε και η έκδοση του π. *Times of Cyprus* στα ελληνικά για να υποστηρίξει τον αγώνα της ΕΟΚΑ. Τη διεύθυνσή του ανέλαβε ο Μιλτιάδης Χριστοδούλου.

Μετά την απελευθέρωση του Μακαρίου από τις Σεϊχέλλες ο Μιλτιάδης Χριστοδούλου τον επισκεπτόταν τακτικά στην Αθήνα συντονίζοντας τις δραστηριότητές τους στο εθνικό δέμα. Η στενή αυτή συνεργασία συνεχίστηκε και μετά την ανεξαρτησία της Κύπρου το 1960. Με οδηγίες του προέδρου, πλέον, Μακαρίου ίδρυσε το 1961 το ΚΥΠΕ (Κυπριακό Πρακτορείο Ειδήσεων), το οποίο ενεργοίσε

ως ανταποκριτής του ΑΠΕ (Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων) στη Λευκωσία. Το ΚΥΠΕ εξέδιδε επίσης ειδησεογραφικό δελτίο, το οποίο διένειμε δωρεάν στις εφημερίδες. Ο Μιλτιάδης Χριστοδούλου ήταν ταυτόχρονα ανταποκριτής του Μεσανατολικού Πρακτορείου Ειδήσεων ΜΕΝΑ και άλλων ξένων πρακτορείων ειδήσεων και εφημερίδων.

Το 1965 όταν πρωθυπουργός της Ελλάδας ήταν ο Γεώργιος Παπανδρέου, ο οποίος διαφωνούσε με τον Μακάριο όσον αφορά τη λύση του κυπριακού προβλήματος, το ΑΠΕ διέκοψε τη συνεργασία του με το Μιλτιάδη Χριστοδούλου, λόγω της προβολής των θέσεων του Μακαρίου στις ανταποκρίσεις του. Τότε ο πρόεδρος προσέλαβε τον Μιλτιάδη Χριστοδούλου ως σύμβουλό του και τον διόρισε διευθυντή του Γραφείου Δημοσίων Πληροφοριών και κυβερνητικό εκπρόσωπο. Έτσι δημιουργήθηκε ο δεσμός του κυβερνητικού εκπροσώπου.

Στα πολύ δύσκολα χρόνια για την Κύπρο που ακολούθησαν, ο Χριστοδούλου ήταν ένας από τους κύριους πολιτικούς συμβούλους του προέδρου Μακαρίου και εκφραστής της πολιτικής του. Συγκρούσθηκε πολλές φορές δημόσια με τους πολιτικούς του αντιπάλους, οι οποίοι έκαναν τρεις απόπειρες εναντίον του σε μια από τις οποίες τραυματίσθηκε σοβαρά από όργανο του Εθνικού Μετώπου, τον Δύγουστο 1968. Επί των ημερών του το Γραφείο Δημοσίων Πληροφοριών αναδιοργανώθηκε, επεκτάθηκε, δημιούργησε νέους κλάδους και ανέλαβε πρωταρχικό ρόλο στη διαμόρφωση της διεθνούς κοινής γνώμης στο εθνικό δέμα, εγκαθιδρύοντας και τους σχετικούς μηχανισμούς.

Ο Μιλτιάδης Χριστοδούλου συνελήφθη δύο φορές από τους πραξικοπηματίες της 15^{ης} Ιουλίου 1974, οι οποίοι απειλούσαν να τον σκοτώσουν. Τον άφησαν ελεύθερο με την παρέμβαση του Γλαύκου Κληρίδη, που ήταν τότε προεδρεύων της Δημοκρατίας. Με την επάνοδο του Μακαρίου στην Κύπρο τον Δεκέμβριο 1974, ο Χριστοδούλου επανέρχεται στα καθήκοντά του στο Γραφείο Δημοσίων Πληροφοριών. Μετά τον θάνατο του Μακαρίου (Αύγ. 1977) συνέχισε να είναι διευθυντής του Γραφείου Δημοσίων Πληροφοριών και κυβερνητικός εκπρόσωπος και στην πρώτη κυβέρνηση του Σπύρου Κυπριανού έως την αφυπηρέτησή του τον Ιούλιο 1981.

Με τη λήξη της πολιτικής του σταδιοδρομίας, ο δημιουργικός και ακούρατος Μιλτιάδης Χριστοδούλου αρχίζει το συγγραφικό του έργο. Εξέδωσε πέντε βιβλία για το Κυπριακό (*Πορεία μιας Εποχής, Η Πορεία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων και το Κυ-*

πριακό, Κύπρος-Ελλάς, Σχέσεις Αθηνών-Λευκωσίας και Κύπρος και ΝΑΤΟ). Ο θάνατος τον βρήκε ενώ εργαζόταν για το πέμπτο βιβλίο του. Τα έργα του έχουν κριθεί ως σημαντική συμβολή στη μελέτη του κυπριακού προβλήματος και τους παράγοντες οι οποίοι το διαμόρφωσαν και το επηρεάζουν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Άντρος Παυλίδης, «Μιλτιάδης Χριστοδούλου», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. ΙΔ΄, Λευκωσία 1991, σ. 87· Α. Κλ. Σοφοκλέους, «Μιλτιάδης Χριστοδούλου – Βιογραφικό Σημείωμα», εφ. *Αλήθεια*, 12 Αυγ. 2001.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Χριστοδούλου, Στέλιος

(Μιτζέλα / Αμαλιούπολις Μαγνησίας, 1897 - Θεσσαλονίκη, 30 Ιουνίου 1968). Δημοσιογράφος. Άρχισε να δημοσιογραφεί από νεαρή ηλικία. Τον Απρίλιο 1925 αναφέρεται ότι ανέλαβε τη διεύθυνση της εβδομαδιαίας εφ. *Έρεδρος Οπλίτης* που εξέδιδε η Ένωση των Εφ'εδρων Οπλιτών, με αγωνιστική αρθρογραφία, πατριωτική ύλη και αντικομμουνιστική γραμμή, ξένη προς τα πολιτικά κόμματα, όπως διαφημίστηκε με έμφαση. Τον Σεπτέμβριο της ίδιας χρονιάς το όνομά του αναφέρεται από την εφ. **Μακεδονία* όπου δημοσιεύτηκε η αγγελία ότι θα εκδοθεί «λίαν προσεχώς η *Νέα Ζωή*, μεγάλη εβδομαδιαία αγροτοεργατική εφημερίς, Εκδότης-διαχειριστής: Στέλιος Χριστοδούλου». Ωστόσο, το 1926 εργάστηκε στην εφ. **Ταχυδρόμος Βορ. Ελλάδος*, στην οποία έγινε αρχισυντάκτης στα χρόνια 1928-1930. Ασχολήθηκε και με τον δημοσιογραφικό συνδικαλισμό. Το 1953 ανέλαβε αρχισυντάκτης της εφ. **Ελληνικός Βορράς*. Ήταν μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης από το 1924 και το 1960 εκλέχθηκε πρόεδρος της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Γ΄, σσ. 78, 97· «Στυλιανός Χριστοδούλου» (εφ. *Ελληνικός Βορράς*, 2 Ιουλ. 1968)· Κωνδύλακης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ΄, σσ. 167, 401, 460.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΑΚΗΣ

Χριστοφίδης, Ηλίας

(Σμύρνη, 1793 - Πειραιάς, < >). Δάσκαλος αλληλοδιδασκτικής μεθόδου, τυπογράφος, εκδότης. Οι γονείς του είχαν γεννηθεί στα Σίλια της Μ. Ασίας αλλά η καταγωγή τους ήταν από το Λεωνίδιο Κυνουρίας. Ο πατέρας του ήταν έμπορος υφασμάτων και γουναρικών και τον προόριζε για διάδοχό του. Φοίτησε στο «Φιλολογικό Γυμνάσιο» της Σμύρνης όπου διδάχτηκε ελληνικά και ιταλικά από τους μεγάλους

δασκάλους του γένους του Κωνσταντίνο Κούμα και τον Κωνσταντίνο Οικονόμου τον εξ Οικονόμου και τουρκικά από τον Μασά-Αγά από το Ικόνιο. Φαίνεται ότι η αγάπη του για τα γράμματα διέφευσε πολύ γρήγορα τις πατρικές προσδοκίες για ενασχόληση με το εμπόριο και τον οδήγησε στην Ιταλία, όπου το 1815 αναφέρεται ότι σπουδάζει στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου της Πίζας. Πολύ γρήγορα όμως θα εγκαταλείψει τις σπουδές του, θα μνηθεί στη Φιλική Εταιρεία και θα εμπλακεί στην προετοιμασία της Ελληνικής Επανάστασης. Λίγο πριν ξεσπάσει η Επανάσταση, η Φιλική Εταιρεία θα του εμπιστευθεί μία εξαιρετικά δύσκολη αποστολή: να μεταβεί στην Τεργεστή και να αναλάβει τις εισπράξεις και τον ρόλο του έκτακτου απεσταλμένου της, του Ν. Σπηλιάδη, ο οποίος εν τω μεταξύ είχε συκοφαντηθεί ότι πρόδιδε την επανάσταση. Στην Τεργεστή παρέμεινε έως τα τέλη του 1821 εκτελώντας διαταγές της Εταιρείας. Το 1822 επιστρέφει στην επαναστατημένη Ελλάδα και πιο συγκεκριμένα στην Ύδρα.

Το διάστημα 1822-1828 εμφανίζεται να υπηρετεί ως αξιωματικός-γραμματέας σε διάφορα πολεμικά πλοία υπό τις οδηγίες του αντιναύαρχου Γ. Σαχτούρη, αλλά και των πλοιάρχων Κ. Μπουκουβάλα, Δ. Ν. Λάμπρο, Ι. Μπεράντη και Ανδριανό Αναστασίου Σωτήρου. Πήρε μέρος στη ναυμαχία της Σάμου, στις προσπάθειες άρσης του θαλάσσιου αποκλεισμού του Μεσολογγίου, στη ναυμαχία του Κρισαϊκού κόλπου, στον αποκλεισμό των μεσσηνιακών φρουρίων το 1826, 1828 και σε άλλες ναυμαχίες.

Ο Ιωάννης Καποδίστριας τον προσέλαβε ως διδάσκαλο της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου στη Σχολή του Ορφανοτροφείου της Αίγινας υπό τη διεύθυνση του Ανδρέου *Μουστοξύδη, όπου και θα παραμείνει έως το 1832 που του ανατέθηκε να μεταβεί στον Πόρο και να φροντίσει για την ανέγερση δημοσίου καταστήματος και να ιδρύσει σε αυτό αλληλοδιδασκτικό σχολείο. Η πείρα που θα αποκτήσει θα του χρησιμεύσει να οργανώσει στη συνέχεια αλληλοδιδασκτικά σχολεία στην Ύδρα. Το 1834 φέρεται ως εκδότης του βιβλίου *Στίχοι ηρωϊκοί και ερωτικοί δια την ανδούσαν νεολαίαν της Ελλάδος* που εκδόθηκε στην Αίγινα. Δύο μόλις μήνες μετά την ορκωμοσία του δημοτικού συμβουλίου Πειραιά, στις 13 Φεβρουαρίου 1836, το σώμα: «προς ασχολίαν των αφοσχόντων νεανιών αποφασίζεται η σύστασις σχολείου εις προσφερέδην οίκημα Γ. Λαμπρινίδη και προτείνεται ο Ηλ. Χριστοφίδης ως διδάσκαλος αυτού». Οι μαρτυρίες της εποχής αναφέρονται σε έναν άριστο δάσκαλο, που δώρισε πολλά βιβλία και έντυπα στον Πειραιά.

Ο Ηλίας Χριστοφίδης υπήρξε πρόδρομος της πειραϊκής τυπογραφίας με την ίδρυση το 1838 του πρώτου τυπογραφείου με την επωνυμία «Αγαθή Τύχη». Στο τυπογραφείο του τυπώθηκαν σημαντικά έργα μεταξύ των οποίων το έργο του Ανδρέα Ζ. Μάμουκα, *Τα κατά την Αναγέννηση της Ελλάδος υπό διαφόρων εθνικών συνελύσεων συνταχθέντα πολιτεύματα* και φυσικά το πρώτο περιοδικό που κυκλοφόρησε στην νεότερη πόλη του Πειραιά τον **Παιδαγωγόν*, συντάκτης και εκδότης του οποίου ήταν ο ίδιος.

Η επιτροπή του σχολείου όμως σύντομα τον κατηγορήσε ότι παραμελούσε τα καθήκοντά του λόγω της απασχόλησής του με το τυπογραφείο. Το δημοτικό συμβούλιο της πόλης, αρμόδιο και για την εκπαίδευση, θα αναγκαστεί να τον αντικαταστήσει στις 7 Ιουνίου 1840 με τον Δ. Παπανικολάου με το αιτιολογικό ότι παραμελούσε τα καθήκοντά του.

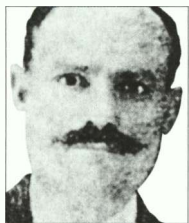
Για τις υπηρεσίες που προσέφερε στο ναυτικό τιμήθηκε με την απονομή του βαθμού του φροντιστού Β΄ Τάξεως, από το οποίο προήχθη, στις 30 Ιανουαρίου 1848 σε φροντιστή Α΄ Τάξεως, απ΄ όπου και αποστρατεύθηκε το 1856. Γι΄ αυτό άλλωστε παρ΄ότι δάσκαλος και εκδότης εμφανίζεται με επίσημη στρατιωτική στολή με παράσημα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΔΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ηρ. Παπαμανώλης, *Φιλολογικόν Λεύκωμα*, Πειραιάς 1901· Θ.Γ. Παπακωνσταντίνου (εισαγωγή - παρουσίαση - σχόλια), *Ο Παιδαγωγός*, Αθήνα, Εργαστήριο Πειραματικής Παιδαγωγικής Πανεπιστημίου Αθηνών, 1982· Χρ. Τζήκα, *Ι. Π. Κοκκώνης. Ο Ρόλος του στη Θεμελίωση και τα Πρώτα Βήματα της Δημοτικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα*, Αθήνα, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1999, σ. 167-176.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΠΑΦΟΥΝΗ

Χριστοφίδης, Κωνσταντίνος

(Αλεξάνδρεια, 1889 - Λάρνακα, 1941). Εκπαιδευτικός, λόγιος και δημοσιογράφος, που έδρασε σε διάφορα μέρη της Κύπρου, αλλά κυρίως στη Λάρνακα. Σε μικρή ηλικία εγκαταστάθηκε με τους κυπριακούς καταγωγής γονείς του στη Λάρνακα, όπου φοίτησε στο Αλληλοδιδασκτικό σχολείο, στο Ημιγυμνάσιο και στο Παγκύπριο Ιεροδιδασκαλείο. Άρχισε τη διδασκαλική του σταδιοδρομία από την Πάφο, όπου ανέπτυξε και πολιτιστική δράση δημοσιεύοντας ποιήματα, διηγήματα και ιστορικές

μελέτες σε περιοδικά και εφημερίδες της Πάφου και άλλων επαρχιών.

Το 1913 εξέδωσε στη Λάρνακα το δεκαεπενδήμερο φιλολογικό και επιστημονικό περιοδικό **Αρμονία*, το οποίο από το 1915 μετετράπη σε δεκαεπενδήμερη εφημερίδα που έζησε έως το 1921. Στα 35 τεύχη της κυκλοφορίας του το περιοδικό κάλυψε ευρεία ποικιλία θεμάτων, όπως εκπαιδευτικά, ιστορικά-αρχαιολογικά, πολιτικά, φιλολογικά-λογοτεχνικά, λαογραφικά, επιστημονικά, κοινωνιολογικά κ.ά. Στο τελευταίο τεύχος του αναφέρεται ότι αυτό, ύστερα από εξασφάλιση άδειας από τις βρετανικές αρχές, θα μετατραπεί σε εβδομαδιαία πολιτική εφημερίδα με τον ίδιο τίτλο. Παρά το μικρό της μέγεθος και τα περιορισμένα περιεχόμενά της, η εφημερίδα κατόρθωσε να επιδιώσει για έξι χρόνια και να κυκλοφορήσει 68 φύλλα. Σημαντική ήταν η προσφορά της στην πολιτική αρθρογραφία της εποχής, στη δημοσίευση ιστορικών μελετημάτων και λογοτεχνικών κειμένων (κυρίως ποιημάτων) νέων ποιητών.

Ασχολήθηκε συστηματικά με ιστορικά, αρχαιολογικά και λαογραφικά θέματα και δημοσίευσε μεγάλο αριθμό άρθρων, μελετών και πραγματειών τον στις εφημερίδες **Νέον Έθνος*, **Ενώσις*, **Αγών*, **Ισότης*, **Ελευθερία*, **Νέος Κυπριακός Φύλαξ* και **Φωνή της Κύπρου*. Χρησιμοποίησε στη συγγραφική διάφορα ψευδώνυμα όπως «Κώστας Ανυέρης», «Κώστας Φωτεινός», «Λύκιος» κ.ά. Ήταν ο πρώτος που επιχειρήσε να συντάξει τη *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, της οποίας εξέδωσε δύο τόμους: τον τ. Α΄ το 1934 και τον τ. Β΄ το 1935.

Άλλα αυτοτελή έργα του είναι *Ο Στρόβολος και το Παλάτι του Ερρίκου Β΄* (Λευκωσία 1924), *Ζήνων ο Κιτιεύς* (Λευκωσία 1928), *Πανηγυρικόν Λεύκωμα επί τη τελετή των αποκαλιπτηρίων του Έθνομάτρινος Κυπριανού εν τη γενετήρα αυτού Στροβόλω* (Λευκωσία 1929), *Ο Όμηρος και η Κύπρος* (Λάρνακα 1932), *Αι μεγάλοι ημέροι της Λευκωσίας επί Φραγκοκρατίας* (Λάρνακα 1935).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 14, Λευκωσία 1991, σ. 92· Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 425.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Χριστοφίδης, Δημήτριος [Christoforides, D.]

(Δανάικα Γραπεζούντας, 1887 - Νέα Υόρκη, 1949). Δημοσιογράφος. Σπούδασε στην Μεγάλη του Γένους Σχολή και εξέδωσε το π. *Χρονικά* με τον Αχιλλέα Γεωργιάδη στην Κωνσταντινούπολη, έως το

1913 που απελάθηκε στην Ελλάδα. Μετανάστευσε στις ΗΠΑ το 1916, δούλεψε πρώτα ως λογιστής ενώ παράλληλα αρθρογραφούσε σε ομογενειακές εφημερίδες. Έγινε αρχισυντάκτης του *Δελτίου Φιλελευθέρων* που κυκλοφόρησε στη Νέα Υόρκη τα χρόνια 1921-1923. Το 1922 προσλήφθηκε στην εφημερίδα **Εθνικός Κήρυξ* της Νέας Υόρκης, όπου, την δεκαετία του 1930, έγραφε τη στήλη «Καθαρά και Ξάστερα» υποστηρίζοντας τον αγώνα εργατικών συνδικάτων, τον αντιφασιστικό αγώνα στην Ισπανία και στηλίτευε το καθεστώς του Ι. Μεταξά. Αναγκάστηκε να παραιτηθεί από τον *Κήρυκα* το 1938 μάλλον για πολιτικούς λόγους. Έλαβε πρόσκληση την οποία και αποδέχτηκε να αναλάβει την αρχισυνταξία της αριστερής ομογενειακής εφ. **Εμπρός* του Σικάγου παραμένοντας σε αυτή τη θέση έως ότου μετονομάστηκε σε **Ελευθερία* και το 1941 σε **Ελληνο-Αμερικανικό Βήμα* με τόπο έκδοσης τη Νέα Υόρκη. Την ίδια χρονιά ανέλαβε αρχισυντάκτη του *Ελληνο-Αμερικανικού Βήματος*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μπάμπης Μαλαφούνης, *Ελληνες της Αμερικής 1528-1948*. Νέα Υόρκη 1948· Κ. Τσιριπανλής – Μιχαήλ Χαβθίδης, *Άγνωστες Σελίδες της Ιστορίας του Ελληνισμού της Αμερικής*, τ. 1, Νέα Υόρκη 1983· «D. Christophorides», εφ. *New York Times*, 24 Μαρτ. 1949 (νεκρολογία).

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΦΩ

Τα Χρονικά

Αθήνα, 16 Μαΐου 1921 - 30 Νοε. 1927, με διακοπές, Ίδρυτές: Στάθης Καραβίας και Κώστας Κοτζιάς. Παύθηκε από την «Επανάσταση» στις 22 Οκτ. 1922 και επανεκδόθηκε στις 30 Ιαν. 1924. Οιδιοκτήτες της εφημερίδας δηλώνουν (7 Μαρτ. 1924) ότι αποχωρούν από τη διεύθυνση, την οποία ανέλαβε έκτοτε ο έως τότε αρχισυντάκτης της, Κώστας Παπαλεξάνδρου. Η έκδοση διακόπηκε πάλι στις 2 Αυγ. 1924 για να επανεκδοθεί στις 27 Απρ. 1927 με διευθυντή τον Σπύρο Μεταξά. Διέκοψε οριστικά τον Νοέ. του ίδιου έτους. Καθημερινή, απογευματινή εφημερίδα, τετρασέλιδη, πεντάστηλη, μεγάλο σχήματος, με αρχική τιμή φύλλου 20 λεπτά.

Υπήρξε αντιβενιζελική και φιλοβασιλική εφημερίδα, αλλά άσκησε κριτική στις μετаноεμβριανές κυβερνήσεις. Στις 21 Αυγούστου 1922 υποδείκνυε ως αναγκαία λύση για να περισωθεί ό,τι ήταν δυνατόν, τη μετάβαση στο μέτωπο του αρχιστρατήγου Παπούλα και των στρατηγών Κοντούλη, Πολυμενάκου και Τριλίβα. Στις 23 Αυγούστου συνέστησε για πρώτη φορά την ανάθεση της κυβέρνησης στον Ι. Μεταξά, ενώ στο φύλλο της 8⁹⁵ Φεβρουαρίου

1924 ζητούσε να του επιτραπεί η επάνοδος από την εξορία. Σε κάθε περίπτωση τον υπερασπίστηκε, ενώ τον Ιούλιο 1924, αναφερόμενη στην κατηγορία ότι ο Ε. Παπαναστασίου μετά από σύσταση του Ι. Μεταξά, έδωσε χρήματα στις φιλικές του εφημερίδες, κατήγγειλε τους αντιβενιζελικούς εκείνους, τους οποίους χρησιμοποίησε ο βενιζελισμός για να πλήξει ηθικά τον αντιβενιζελισμό. Θεωρούσε ότι το κόμμα των Ελευθεροφρόνων είχε ως βασικό στόχο την πάταξη της φαυλοκρατίας, τόσο της βενιζελικής όσο και της αντιβενιζελικής. Στήριξε τις οικουμενικές κυβερνήσεις, κατηγορώντας τον Μάιο του 1927 το **Σκρίπ*, την **Ελληνική*, την **Καθημερινή* και το **Ελεύθερον Βήμα* ότι με την αρθρογραφία τους ενίσχυαν τη στρατοκρατία και εξήπταν τα πάθη. Τον Αύγουστο 1927 υπερασπιζόταν το κόμμα των Ελευθεροφρόνων από τις επιθέσεις του «αδιάλλακτου και πολιτικώς ασύνετου τύπου», της *Καθημερινής* και της *Ελληνικής*.

Ο Μεταξάς την θεωρούσε, όπως φαίνεται από το *Ημερολόγιό* του, ως μία από τις φιλικές προς αυτόν εφημερίδες· ωστόσο, η εκ μέρους της υιοθέτηση μιας ουδέτερης στάσης τον Αύγουστο 1922, σχολιάστηκε από τον Μεταξά ως αλλαγή πολιτικής και οπισθοχώρησή της από τις αρχικές θέσεις της. Στην εναντίον του επιχειρηματολογία της **Πρωίας* τον Σεπτέμβριο 1927, ο Μεταξάς είχε αμέριστη την υποστήριξη των *Χρονικών*. Αναπτύχθηκε τέλος μια πολιτικά συντηρητική αρθρογραφία που έφερε συνήθως την υπογραφή του Κ. Κοτζιά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Μεταξά, *Το προσωπικό του Ημερολόγιου*, τ. 7, Αθήνα, Ίκαρος, 1984.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΟΥ

Χρονικά Αισθητικής

Ετήσιον Δελτίον της Ελληνικής Εταιρείας Αισθητικής, Αθήνα, 1962 έως σήμερα [2005], αρ. τ. 1-40. Στο εσώφυλλο του πρώτου τόμου του περιοδικού αναγράφεται γαλλιστί ο τίτλος *Annales d'Esthétique*, ο οποίος σε μεταγενέστερους τόμους εμφανίζεται πλέον και στο εξώφυλλο. Ετήσιο, περίπου διακοσίων σελίδων, διαστάσεων 23x16 εκ. Γραφεία: Λεωφ. Βασιλίσσης Σοφίας 79.

Επιστημονικό περιοδικό αισθητικής και φιλοσοφίας της τέχνης, πεντάγλωσσο, που αποβλέπει στην καλλιέργεια της επιστήμης της αισθητικής και στην πρόοδο των αισθητικών μελετών. Απέκτησε εξ αρχής ευνοϊκή απήχηση στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και χαιρετίστηκε από διάφορες διεθνείς

ΧΡΟΝΙΚΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ

ΕΤΗΣΙΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ
1982

προσωπικότητες του κλάδου, όπως οι καθηγητές Étienne Souriau (Γαλλία), sir Herbert Read (Αγγλία), Thomas Munro (ΗΠΑ), Toshio Takeuchi (Ιαπωνία) κ.ά. Το περιοδικό διακινείται στην Ελλάδα και διεθνώς, και ανταλλάσσεται με άλλα ξένα περιοδικά αισθητικής, αποσπώντας ευνοϊκές κριτικές και επιτυγχάνοντας συνεργασίες αξιολογών αισθητικών, φιλοσόφων, καλλιτεχνών, αρχιτεκτόνων και κριτικών της τέχνης, Ελλήνων και ξένων.

Αποτελεί όργανο της Ελληνικής Εταιρείας Αισθητικής, η οποία ιδρύθηκε στην Αθήνα το 1960 κατά τη διάρκεια των εργασιών του Δ' Διεθνούς Συνεδρίου Αισθητικής, του γνωστού ως «Συνάντησις των Αθηνών», με πρωτοβουλία του καθηγητή του Μετσόβιου Πολυτεχνείου Παναγιώτη Α. Μιχαηλί και μιας ομάδας διακεκριμένων ελλήνων διανοουμένων. Στα ιδρυτικά μέλη της Εταιρείας περιλαμβάνονταν οι Ειρήνη Βαρούχα-Χριστοδουλοπούλου, Δ. Βασιλειάδης, Δ. Γιαννουκάκης, Οδ. Ελύτης, Γ. Ζιώγας, Α. Ζούμπος, Γ. Κουρυσίτος, Δ. Κωνσταντινίδης, Ευ. Μουτσόπουλος, Ν. Μπουτσόπουλος, Νούλα Μπεκιάρη, Π. Μυλωνάς, Δ. Νιάνιας, Αλ. Ξύδης, Ι. Παπαδημητρίου, Κ. Παπαϊωάννου, Κ. Παπαπάνου, Τάκης Παπατζώνης, Τερέζα Πεντζοπούλου, Άννα

Ποταμιάνου-Πιτινέλη, Ευ. Ρουσσόπουλος, Κατερίνα Σπεταιίρη, Άγγ. Τερζάκης, Δ. Φατούρος, Έφη Φεντενίου, Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας.

Στο προλογικό σημείωμα του τ. Α' ο Παναγιώτης Α. Μιχαηλής, πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου της Ελληνικής Εταιρείας Αισθητικής, σημειώνει πως το περιοδικό αυτό θα βοηθούσε «στην εδραίωση μιας αισθητικής σκέψης πρωτότυπης και εποικοδομητικής για την πρόοδο των τεχνών στην Ελλάδα». Στο διοικητικό συμβούλιο της Εταιρείας, υπεύθυνο για τη σύνταξη του περιοδικού, μετείχαν επίσης οι Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας (αντιπρόεδρος), Ε. Ματσόπουλος (γενικός γραμματέας), Τ. Παπατσώνης (ταμίας) και Π. Μυλωνάς, Δ. Φατούρος, Δ. Νιάνιας (μέλη). Ο τ. Α' περιέχει τις ανακοινώσεις των ελλήνων συνέδρων του Δ' Διεθνούς Συνεδρίου Αισθητικής και συμπληρώνεται με βιβλιοκρισίες και βιβλιογραφίες. Έκτοτε η ύλη του περιοδικού συγκροτείται είτε από μελέτες ελλήνων και ξένων επιστημόνων είτε από ανακοινώσεις συνεδρίων που οργανώνονται από την Ελληνική Εταιρεία Αισθητικής, κυρίως μετά το 1994.

Μετά τον θάνατο του Π. Μιχαηλί (1969), την έκδοση του περιοδικού συνέχισε η Έφη Μιχαηλή με τη συμβολή πνευματικών ανθρώπων, όπως ο Τάκης Παπατσώνης και ο Γεώργιος Μουρέλος, οι οποίοι διαδεχθήκαν στην προεδρία της Εταιρείας τον Π. Μιχαηλί. Από το 1984, μετά τον θάνατο της Έφης Μιχαηλή, τα *Χρονικά Αισθητικής* συνεχίζονται να εκδίδονται από το Ίδρυμα Παναγιώτη και Έφης Μιχαηλή, το οποίο ιδρύθηκε το 1979 με πρωτοβουλία και δωρεά της περιουσίας της Έφης Μιχαηλή, πρώτης προέδρου αυτού, σε συνεργασία με την Ελληνική Εταιρεία Αισθητικής, και διευθύνεται από εκδοτική επιτροπή, στην οποία μετέχουν τα μέλη της Γ. Αναγνωστόπουλος, Τ. Βαλαλά-Πεντζοπούλου, Κ. Τσιρόπουλος, Α. Μπενάκης, Μ. Πατιτή, Α. Περιστέρα και Δ. Ζήβας, ο οποίος είναι και πρόεδρος της Εταιρείας και του Ίδρυματος Μιχαηλί.

Μόνιμος στόχος του περιοδικού παραμένει η ελεύθερη διακίνηση και ανταλλαγή ιδεών, καθώς και η ενημέρωση για τις διεθνείς τάσεις στον τομέα της αισθητικής, αλλά και η γόνιμη επαφή και συνεργασία με τη διεθνή κοινότητα μέσω συναντήσεων, γνωριμιών, συζητήσεων και ανακοινώσεων, που προάγουν τον προβληματισμό για την αισθητική και τη φιλοσοφία της τέχνης.

Σταθμό στην ιστορία του π. *Χρονικά Αισθητικής* συνιστά το έτος 1992, κατά το οποίο συμπληρώθηκαν τριάντα χρόνια συνεχούς κυκλοφορίας του. Η

τριακονταετία του περιοδικού αναγγέλλεται στις «ειδήσεις» που περιέχονται στον τ. 31-32 (1992-1993), όπου και καταγράφεται ο αριθμός μελετών που έχουν δημοσιευθεί στους τόμους που έχουν κυκλοφορήσει: 107 μελέτες γραμμένες στην ελληνική γλώσσα, 52 στη γαλλική, 38 στην αγγλική, 7 στη γερμανική και 6 στην ιταλική, καθώς και 250 περίπου διδλοκρισίες και αναλύσεις νέων βιβλίων, ελληνικών και ξενόγλωσσων.

Από το 1994 στα Χρονικά Αισθητικής εκδίδονται τα Πρακτικά διεθνών συνεδρίων που οργανώνει η Ελληνική Εταιρεία Αισθητικής σε συνεργασία με άλλες εθνικές εταιρίες αισθητικής. Το περιοδικό υπερβαίνει χρονικά και τοπικά όρια, διακρίνεται από την ευρύτητα του προβληματισμού και την εγκυρότητα των συνεργατών του, οι οποίοι είναι γνωστοί έλληνες και ξένοι επιστήμονες, αισθητικοί, φιλόσοφοι, καλλιτέχνες, αρχιτέκτονες και κριτικοί της τέχνης. Αποτέλεσμα της συνεργασίας πολλών αξιόλογων επιστημόνων που συμμετείχαν στα συνέδρια που προαναφέρθηκαν, ήταν η απόφαση της Διεθνούς Εταιρείας Αισθητικής (International Association for Aesthetics) να αναθέσει τη φύλαξη του Αρχείου της στο Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος, ώστε να αποτελέσει αυτό κέντρο διεθνούς αναφοράς σε θέματα αισθητικής και φιλοσοφίας της τέχνης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ακαδημία Αθηνών/Φιλοσοφική Βιβλιοθήκη «Ελλην Λαμπριδίου», ΕΒΕ, ΙΠΕΜ, Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, Ίδρυμα Ευγενίδου

ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΓΑΥΚΟΦΥΡΔΗ-ΛΕΟΝΤΕΙΝΗ

Χρονικά Ισραηλιτικών Κοινοτήτων Ελλάδος
Μηνιαίο Όργανο του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου. Αθήνα, Ιούν. 1960-1962, 1977 - Σεπτ./Οκτ. 2004, αρ. τχ. 1-193. Εκδίδεται με την επιμέλεια συντακτικής επιτροπής. Μηνιαίο, τετρασελίδα, τρίστηλο, διαστάσεων 28x21 εκ. Τον Ιούλ. 1962 δέκομε έχοντας πραγματοποιήσει 21 εκδόσεις. Από τον Σεπτ. 1977 κυκλοφόρησε με τον ίδιο τίτλο, σε μορφή περιοδικού, στην ελληνική γλώσσα, εκδιδόμενο αρχικά κάθε μήνα και αργότερα διμηνιαίο, είκοσι έως σαράντα σελίδων, εξάστηλο, διαστάσεων 28x21 εκ. Τιμή φύλλου: 50 λεπτά (1960). Την ύλη επιμελείται συντακτική επιτροπή και σύμφωνα με το νόμο, υπεύθυνος εκδότης φέρεται ο εκάστοτε πρόεδρος του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδος. Κυκλοφορεί σε 6000 αντίτυπα και διανέμεται δωρεάν. Η εκτύπωση γινόταν αρχικά στο τυπογραφείο Κατσαίουνη και αργότερα στα «Πολιτικά Θέματα».

ΑΘΗΝΑΙ, ΙΟΥΝΙΟΣ 1960

ΧΡΟΝΙΚΑ

Ισραηλιτικών Κοινοτήτων Ελλάδος

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

ΑΙ ΠΑΙΔΙΚΑ ΚΑΤΑΧΗΡΗΣΕΙΣ ΑΡΧΙΖΟΥΝ...

ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους...
 Η ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους...
 Η ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους...
 Η ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους...

ΕΙΣ ΦΡΑΓΚΟΚΑΝΖΙΑ

Το φράγκο...
 Η ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους...
 Η ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους...
 Η ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους...

ΑΣΤΟΥΡΕΣ ΚΑΝΟΝΙΣΤΕ ΤΟ ΞΑΝΘΙΝΟΝ ΞΑΝΘΙΝΟΝ

ΔΙΕΤΙΜΟΛΟΓΙΑ...
 Η ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους...
 Η ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους...
 Η ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους...

ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους

Η ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους...
 Η ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους...
 Η ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους...

Η ΔΙΑΣΙΣ ΤΟΥ ΜΑΣ ΜΕΡΕΩΝ

Το...
 Η ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους...
 Η ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους...
 Η ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους...

ΘΑ ΑΣΤΟΥΡΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΕΣΤΟΥΝ ΕΚΟΥΣΕ ΤΟ ΕΡΓΑΚΟΝ ΕΣΤΟΝ

Το...
 Η ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους...
 Η ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους...
 Η ΕΙΣ ΤΗ ΓΡΑΜΜΗ τής Ήρακλειδους...

Σκοπός του εντύπου είναι η ενημέρωση του ελληνικού εθραϊσμού και η τακτική μηνιαία επαφή μεταξύ των Ισραηλιτικών Οργανώσεων και Κοινοτήτων. Στο περιοδικό προσέφεραν τη συνεργασία τους πολλοί επώνυμοι ιστορικοί, πολιτικοί, επιστήμονες και ιδιώτες. Τα θέματα του αναφέρονται στην ιστορία των ελλήνων εβραίων, τον πολιτισμό, τη θρησκεία και επίκαιρα εθνικά θέματα, ενώ περιλαμβάνονται και αφιερώματα προσωπικότητας, βιβλιοπαρουσιάσεις κ.ά. Τα κείμενα πλαισιώνονται με σχετικές φωτογραφίες.

Κατά καιρούς εκδόθηκε με ειδικά αφιερώματα («Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης», αρ. τχ. 70, Σεπτ. 1984· «Ισραηλιτική Κοινότητα Αθηνών», αρ. τχ. 78, Ιούν. 1985· «Φυσιογνωμία του Εβραίου στη νεώτερη ελληνική λογοτεχνία, αρ. τχ. 112, Σεπτ. 1990 κ.ά.). Το περιοδικό έγχρωμο, με καλαίσθητη εμφάνιση και ενδιαφέρον περιεχόμενο, συνεχίζοντας την εκδοτική πορεία του, έως τον Σεπτέμβριο - Οκτώβριο 2004 εξέδωσε 193 τεύχη.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΜΕ, ΙΚΒ, ΙΚΘ, ΚΙΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ρικαράλ Φρεζής, *Ο εβραϊκός τύπος στην Ελλάδα*, Βόλος, Εκδόση Ισραηλιτικής Κοινότητας Βόλου, 1999.

ΡΑΦΑΗΛ Α. ΦΡΕΖΗΣ

Χρονικό του Βιβλίου

Μηνιαίο Βιβλιογραφικό-Κριτικό Δελτίο του οίκου Γκοβόστη. Αθήνα. 15 Νοέ. 1935 - 6 Μίαη 1936. αρ. τχ. 1-6. Υπεύθυνος: Βάσος Βαρίκας. Άλλος υπότιτλος: Μηνιαία έκδοση Κριτικής και Πληροφοριών (από το τχ. 2). Μηνιαίο, οκτασέλιδο, δίσηλο και σε μερικές σελίδες τρίσηλο, διαστάσεων 29x21,5 εκ. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: 12 δρχ. Γραφεία: οδ. Ακαδημίας 79.

Ακολουθεί τη γραμμή που εγκαινίασε η *Φωνή του Βιβλίου των εκδόσεων Δημητράκου. Προβάλλει δηλαδή την εκδοτική παραγωγή του οίκου Γκοβόστη, με βιβλιογραφικά σημειώματα, σχόλια, άρθρα-πορτραίτα συγγραφέων, μικρές ειδήσεις, ρεπορτάζ και διαφημίσεις. Ολόκληρο το φυλλάδιο μάλλον γράφεται από τον Βάσο Βαρίκα, ο οποίος εμφανίζεται και ως υπεύθυνος της έκδοσης. Μία σελίδα σε κάθε τεύχος είναι αφιερωμένη σε σπάνια και δυσύρρετα βιβλία που διαθέτει το βιβλιοπωλείο Γκοβόστη και απευθύνονται στους έλληνες ειδικούς και συλλέκτες για τη δημιουργία άρτιων βιβλιοθηκών. Σε κάθε τεύχος υπάρχει εκτενές πρωτοσέλιδο άρθρο (το οποίο συνεχίζεται και στη δεύτερη σελίδα), όπου παρουσιάζει ένα συγγραφέα ή μία έκδοση. Το άρθρο αυτό υπογράφεται με ένα <W>.

Ο αριστερός προσανατολισμός του εκδοτικού οίκου είναι εμφανής στην ύλη του δελτίου με επαινετικά πρωτοσέλιδα άρθρα για τη Λιλικά *Νάκου (αρ. τχ. 1), τον Γιάννη Ρίτσο (αρ. τχ. 2), ο οποίος ήταν τότε και συνεργάτης του εκδοτικού οίκου και τα επικριτικά άρθρα για τον Θανάση Πετσάλη (αρ. τχ. 3) ή τον Γ. Θεοτοκά (αρ. τχ. 4). Για τον Πετσάλη γράφει πως «θα χρειαστεί να κάνει ολόκληρη επανάσταση ενάντια στο σημερινό εαυτό του, αν θέληση να δημιουργήσει στο μέλλον κάτι περισσότερο ζωντανό. Ν' αρνηθεί την τάξη που τον βρήνισε, να δει την ζωή με καθαρότερο μάτι».

Το δελτίο, στα λίγα τεύχη που κατάφερε να εκδώσει πριν από την δικτατορία του Μεταξά, ασχολήθηκε με τα ιδεολογικά και αισθητικά ζητήματα αιχμής του Μεσοπολέμου –το νεοελληνικό μιδιστήριμα, την ποιητική παραγωγή, το ιστορικό πρόσωπο του Ιησού, τη διαμάχη γύρω από τον Σολωμό–, πάντοτε σε σύνδεση με το εκδοτικό του πρόγραμμα. Στο τχ. 4, σε μια διαφήμιση, επικαλείται το «αναγνωστικό κοινό που μάς παρακολουθεί και που ποτέ δεν του δόθηκε η αφορμή ν' αμφιβάλλει για την ποιότητα εκείνου που διαφημίζουμε». ενώ στο τχ. 5, υπάρχει άρθρο με τίτλο «Τι σημαίνει νάχει ένας συγγραφέας έναν καλό εκδότη», όπου συγκρίνει την εμπορική απήχηση βιβλίων που εκδόθηκαν από άλλους εκδότες και από τις εκδόσεις Γκοβόστη. Το άρθρο καταλήγει με τη διαπίστωση ότι «το να είσαι εκδότης θα πει να συμπληρώνεις τον συγγραφέα, παρασκευάζοντας, δημιουργώντας το κοινό που θα υποδεχτεί το έργο του και σ' αυτό το σημείο οι Εκδόσεις Γκοβόστη έχουν να επιδείξουν μια προσπάθεια χωρίς προηγούμενο».

Το φυλλάδιο δεν φαίνεται να διέγεται από την οικονομική κρίση –είναι έκδοση χαμηλού κόστους και απευθύνεται στο πλατύ αναγνωστικό κοινό της Αριστεράς. Αντίθετα, το φυλλάδιο, όπως ο εκδοτικός οίκος, υφίσταται τις συνέπειες της πολιτικής διώξης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ.

ΒΑΣΙΛΣ ΓΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

Χρονογράφος

Εφημερίς εκδιδόμενη καθ' ἑκάστην. Πειραιά 1899 ἕως σήμερα (2005), με διακοπές. Ιδρυτής: Γεώργιος *Κριτικός. Μετά τον θάνατό του, το 1914, την διεύθυνση ανέλαβαν από κοινού ο Άγγελος Σούλης (1890-1923) και Γεώργιος Χαρβαλιάς. Μετά τον θάνατο του Α. Σούλη, ο Γ. Χαρβαλιάς ανέλαβε μόνος του την διεύθυνση. Άλλοι υπότιτλοι: Καθημερινή πειραική εφημερίς (από το 1902). Τον Δεκέμβριο 1923 αναγκάζεται να αλλάξει ὄνομα και

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ-ΚΡΙΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΓΚΟΒΟΣΤΗ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 79

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΟΣ ΒΑΡΙΚΑΣ

ΚΡΟΝΟΣ Ι ΨΑΛΙ Ι 15, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1935

ΤΟ ΨΑΛΟ ΔΡΧ. Ι 2

Επίσημη περιγραφή πρόκειται να γίνει τα κείμενα των άρθρων. Ηδη έχουν εκδοθεί από τον εκδοτικό οίκο Γκοβόστη τα τεύχη 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

να μετονομαστεί σε **Ημερήσιος Τηλέγραφος Πειραιώς**. με υπότιτλο *Ημερησία Πειραιάκη Εφημερίς. Όργανον του Εμπορίου, της Βιομηχανίας και της Ναυτιλίας*, και ιδιοκτήτη διευθυντή τον Γεώργιο Αναστ. Χαρβαλιά (γραφεία στην οδό Νοταρά 70). Καθημερινή, τετρασέλιδη /δισέλιδη, τετράστηλη / επτάστηλη, με διαστάσεις που ποικίλλουν από 44x32 εκ. έως 54x44 εκ. «Συνδρομή: Εσωτερικού ετησία 15 δρ., εξώμηνος 8 δρ. Εξωτερικού ετησία 20 δρ., εξώμηνος 10 δρ. Γραφεία: λιθογραφικά και τυπογραφικά καταστήματα οδός Κολοκοτρώνη 81. Όπισθεν Α΄ Παρθεναγωγείου».

Πρόκειται για την μακροβιότερη πειραιάκη εφημερίδα δεδομένου ότι η έκδοσή της συνεχίζεται έως σήμερα. Υπήρξε από τις εγκυρότερες εφημερίδες και με την εφ. ***Σφαίρα** αποτέλεσαν από τις σημαντικότερες εκδοτικές προσπάθειες της πόλης. Στο φύλλο της 30^{ης} Ιανουαρίου 1927 η εφημερίδα ανακοινώνει ότι «σήμερον ο Χρονογράφος ανακτά τον πραγματικόν αυτού τίτλον αντί του τίτλου «Ημερήσιος Τηλέγραφος» τον οποίον ηναγκάσθη να φέρει διαρκούσης της απαγορεύσεως της επαναστάσεως». Αναφέρει επίσης ότι «μετά από πάσιν ενός έτους» ο *Χρονογράφος* αναγκάσθηκε να φέρει το όνομα *Ημερήσιος Τηλέγραφος* για την συνέχισή του έργου του *Χρονογράφου*.

Η έκδοσή της εφημερίδας διακόπηκε το 1941 για να επανακυκλοφορήσει δέκα ολόκληρα χρόνια αργότερα, στις 2 Απριλίου 1951 με διευθυντή τον Αναστάσιο Γ. Χαρβαλιά (γεν. 1921-1962). Την χρονική περίοδο από τις 2 Απριλίου 1951 έως τις 16 Φεβρουαρίου 1953 η εφημερίδα είναι εβδομαδιαία, ανάλογα οκτασέλιδη ή εξασέλιδη. Από τις 17 Φεβρουαρίου 1953 θα γίνει πάλι ημερησία. Τον Αναστάσιο Χαρβαλιά μετ' τον πρόωρο θάνατό του σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα, θα διαδεχτεί ο Ανάργυρος Χαρβαλιάς (1925–2004) και τέλος η μικρότερη αδελφή τους Νανά Χαρβαλιά, με αξιοσημείωτη παρουσία στα πειραιά γράμματά. Καθοριστικό ρόλο στην έκδοσή, αλλά και την δομή της εφημερίδας, όλα αυτά τα τελευταία χρόνια έπαιξε ο διευθυντής συντάξεως Μιχάλης Καραγιάννης, σύζυγος της Νανάς Χαρβαλιά. Η εφημερίδα άλλαξε ιδιοκτησιακό καθεστώς και διευδυνθη από το 2003.

Η εφημερίδα αναφέρεται κυρίως στην τοπική ειδησιογραφία και διαθέτει ιδιαίτερη στήλη με τον τίτλο «Πειραιάκ» παράλληλα καταχωρίζει πολλές διαφημίσεις. Ο *Χρονογράφος* θα φιλοξενήσει τα πρώτα διηγήματα του Γερ. Βώκου, του Δημοσθένη Βουτυρά αλλά και ανταποκρίσεις του Σπύρου *Μελά τότε που είχε αρχίσει την σταδιοδρομία του ως

«πειραιώτης ανταποκριτής». Στις στήλες του προβάλλονταν συχνά οι σπουδαιότερες πνευματικές φρονησιγυμίες του Πειραιά όπως ο Άγγελος Κοσμή και ο Π. Σπαλάς φιλοξενούνταν επίσης άρθρα των: Δευκαλιάνη Ρεϊτάδη, Δ. Σπηλιωτόπουλου, Γ. Στρατήγη, Ιακ. Δραγάτη, Μήτση Παπανικολάου κ.ά. Διακρινόταν για τα άρθρα εναντίον του Δημητρίου και του Γρύφωνος Μουτσόπουλου.

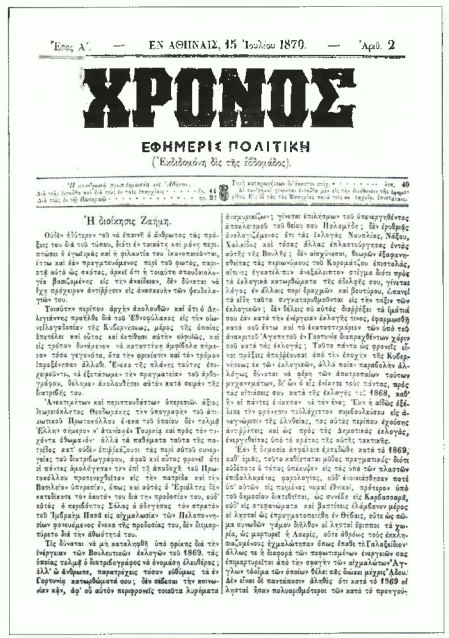
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΔΙ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χρήστος Λεβάντας, «Η πειραιάκη δημοσιογραφία κατά τα μεταπολεμικά χρόνια (1920-1940)», εφ. *Φωνή του Πειραιώς*, Νοέ.-Δεκ. 1973.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΠΑΦΟΥΝΗ

Χρόνος

Εφημερίς πολιτική (Εκδιδομένη δις της εβδομάδος). Αθήνα. 1870-1880: 11 Ιουλ. 1870 - 4 Φεβρ. 1875, αρ. φ. 1-301, 13 Νοε. 1875 - 17 Ιαν. 1880, περ. Β΄, αρ. φ. 1-40, 860-932. Εκδότης και ιδιοκτήτης: Ι Βιδυλής, ο οποίος στο φ. 98 (29 Ιαν. 1872) υποβάλλει στον «υπουργό επί των εσωτερικών» την παραίτησή του από τη διεύθυνση και σύνταξη του *Χρόνου*. Αργότερα, στις 23 Μαΐου 1874 κοινοποιεί την απόφασή του να κατέβει στις εκλογές

ως βουλευτής. Το 1878 τη διεύθυνση αναλαμβάνουν οι αδελφοί Βαρβαρίγου. Στο φ. 865 (23 Ιαν. 1879) εμφανίζεται ως διευθυντής και συντάκτης πάλι ο Ι. Βιδυνός. Δισεβδομαδιαία / καθημερινή (το 1878 επί διευθύνσεως Βαρβαρίγου) / και το 1879 διεβδομαδιαία (Τρίτη και Παρασκευή και από το φ. 883. 18 Απρ. 1879 Τετάρτη και Σάββατο), τετρασελίδη, τρισητή, διαστάσεων 23x21 εκ. Τυπογραφείο: ο «Κάδος». Γ. Μελισταγούς Μακεδόνος από το φ. 61 (22 Μαΐου 1871) τυπογραφείο «Χρόνου» (οδ. Καλαμώτου αρ. 53).

Σε πρωτοσέλιδη «Ειδοποίησι» στο πρώτο φύλλο «μετοχικός καταρτισθείσα, παρέχει τας πλείστας εγγυήσεις της επί άπειρον διατηρήσεώς της. Καθό δε μετοχική θέλει βαδίσει αμερόληπτον [...]». Η διεύθυνσή της ωστόσο δεν κρύβει την αντικομμουνδική της θέση. Σε άρθρο (αρ. φ. 78) με τίτλο «Αι αρχαί του Πρωθυπουργού Κομμουνδούρου», γράφει: «Τοιούτος είναι πάντα ο κ. Κομμουνδούρος εκτός της εξουσίας. Τα πάντα ενεργεί κατά των καθεστώτων. Τοιαύτα διεσπείρε και εμελέτα τότε κατά της Βασιλείας ο κ. Κομμουνδούρος, όστις σήμεραν δείκνυται φίλος της τάξεως και της ησυχίας». Από το φ. 71 έως το φ. 85, στην πρώτη στήλη, δημοσιεύει πρωτοσέλιδα: «Στερέω- τυπον. Το έθνος έχει ανάγκη ηθικής Κυβερνήσεως».

Η εφημερίδα δημοσιεύει τακτικά επιφυλλίδες με μυθιστορηματικό περιεχόμενο. Έτσι στο φ. 49 (24 Φεβρ. 1871) αρχίζει «Ο παράφρων ερμηίτης. Μυθιστορία υπό Λάμπρου Γ. Παναγιωτοπούλου» (1868). Αργότερα ακολουθεί «Η Δέσποινα της Βαργάμης. Μετάφρασις εκ του Γαλλικού υπό Τ. Βικέλα, επεξεργασθείσα υπό Ι. Βιδυνού» και «Ο Ερηνδρός Πειρατής», μυθιστορία του Αμερικανού Φένιμορ Κούπερ. Έλεος δύο ακόμα «Υποφυλλίδες», «Το ρόδο του Φλέσσιγγ» (ρωσικό μυθιστόρημα του Α. Μαρλίνσκυ) και «Η φραία κόρη του Προαστείου» (Πωλ-Δε-Κωκ, μτφρ. Α.Γ. Σκαλίδου).

Άλλη ύλη της εφημερίδας: «Εξωτερικά», «Τη- λεγραφήματα», «Διάφορα».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Εφημερίδες ελληνικά εκδιδόμενα το 1870 έτος», π. Πανδώρα, τ. ΚΑ' (1 Δεκ. 1870), 404. «Δελτίον της Εστίας, αρ. 6 (6 Φεβρ. 1877): Χριστόπουλος, Εφημερί- δες, σ. 378.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΓΛΟΥ

Χρόνος

Αθήνα, 21 Σεπτ. 1903 - 1918. Εκδότης-διευθυντής: Κω- στης Χαρόπουλος, δημοσιογράφος. Το 1912 τον διαδέ- χεται ο γιος του Αλέξανδρος Χαρόπουλος. Καθημερινή, τετρασελίδη, εξάστηλη, αργότερα εξασέλιδη / οκτασέλι-

δη. Τα πρώτα φύλλα της ήταν μικρού σχήματος, έγιναν όμως μεγάλο σχήματος στις 5 Οκτ. 1903. Συνεχώς σελι- δαρίδμηση. Σύμφωνα με την ίδια την εφημερίδα «έχει την πρώτην κυκλοφορίαν. Πωλεί κατά μήνα 40.000 φύλ- λα, περισσότερα από όλας τας άλλας εφημερίδας» (αρ. φ. 596. 16 Μαΐου 1905). Υπότιτλος (1917): Έχει την πρώτην κυκλοφορίαν εξ όλων των πρωινών αθηναϊκών εφημερίδων. Μετά τη διακοπή της έκδοσής της το 1918, έγιναν τέσσε- ρις επανεκδόσεις (φθινόπωρο 1920 - Ιούλ. 1921 · 11 Μαρτ. 1923 - 21 Οκτ. 1923, από τον Διον. Κόκκινο και τον Δ. Μοσχονά· 28 Φεβρ. 1924 - 19 Ιαν. 1925, από τον Ι. Διάκο· 13 Δεκ. 1925, υπό τον τίτλο *Χρόνος Χαροπούλου*, έως τις 29 Ιαν. 1926 και Δεκ. 1938 - Δεκ. 1939, από τον Χρ. Κ. *Χαρόπουλο). Τιμή φύλλου: 5 λεπτά / 10 λεπτά (από τις 3 Σεπτ. 1917). Συνδρομές εσωτερικού: ετησία 15 δρχ. / 18 δρχ. (από τις 28 Απρ. 1912), εξαμηνιαία 8 δρχ. (από τις 28 Απρ. 1912), τριμηνιαία 5 δρχ. (1917). Συνδρομές εξω- τερικού: ετησία 20 φρ. / 30 φρ. (από την 1^η Ιαν. 1907) / 35 φρ. (από τις 28 Απρ. 1912) / 40 φρ. (1917) / 7 δολ. ΗΠΑ / 8 δολ. (1917) και 15 ρούβλια Ρωσίας. Τυπογραφείο: οδ. Αιόλου 128 (από τις 11 Δεκ. 1904). Σταύ Πάππου (από την 1^η Ιαν. 1907). Γραφεία-τυπογραφείο: οδ. Αθηνάς (από τις 19 Απρ. 1911), οδ. Λυκούργου, στοά Καρελλά.

Καθημερινή πολιτική εφημερίδα, με σημαντικό ρόλο στον παραχωδθ δημόσιο βίο της πρώτης εικοσα- ετίας του 20^{ου} αιώνα. Στο κύριο άρθρο του πρώτου

φύλλου με τίτλο «το πρόγραμμά μας» διακηρύσσει ότι στοχεύει στην ανανέωση της πολιτικής ζωής στην καταπολέμηση του παλααιοκομματισμού. Ασκεί αυστηρή κριτική στις κυβερνήσεις και σε πρόσωπα και πράγματα του δημοσίου βίου. Το 1909 γίνεται όργανο του Στρατιωτικού Συνδέσμου, δημοσιεύει άρθρα του Γενικού Γραμματέα του Θ. Λιδωρίκη, υποστηρίζει το κίνημα στο Γουδί και πρωτοστατεί στην κίνηση για τη μετάβαση του Ελ. Βενιζέλου στην Αθήνα. Μαζί με την εφ. *Αθήνα του Γ. *Πωπ τον υποστηρίζει με όλες της τις δυνάμεις το 1910, μεταστρέφεται όμως το 1911 και στη συνέχεια είναι μία από τις πιο φανατικές αντιβενιζελικές εφημερίδες. Κατά τη διάρκεια του Εθνικού Διχασμού ο Χρόνος ακολουθεί στις πολιτικές του περιπέτειες τον εκδότη του, κλείνει δε το 1918 μετά τη δίκη και καταδικά του από το στρατοδικείο.

Ο Χρόνος είχε πλούσια και ποικίλη ύλη και ει-κονογράφηση με φωτογραφίες και γελοιογραφίες. Εκτός από την πολιτική αρθρογραφία και ειδησεογραφία δημοσίευε πολλές ειδήσεις και σχόλια σχετικά με την κοινωνική και καλλιτεχνική-πνευματική επικαιρότητα (όπως πχ. οι στήλες «Απ' όλα» και «Χρονικά» στη σ. 2 και «Θεατρικά», «Κοινωνικά» στη σ. 3), χρήσιμες πληροφορίες στον «Οδηγό της Ημέρας» (σ. 4: «Χρηματιστήριον, Συγκοινωνία, Μουσεία, Βιβλιοθήκαι, Φαρμακεία»), ποικίλες καταχωρίσεις και πολλές διαφημίσεις στην 3^η και 4^η σελίδα. Οι σημαντικότερες ειδήσεις δημοσιεύονται στην 1^η σελίδα, τα «Νέα της Ημέρας» στη 2^η, οι τελευταίες ειδήσεις στην 3^η («Τελευταία Ώρα») και στην 4^η («Επί του πειστηρίου») και ως «Δευτέρα Έκδοσις» στη 2^η ή 4^η σελίδα.

Τα χρονογραφημάτά της στην 1^η σελίδα έχουν τις υπογραφές σπουδαίων συγγραφέων, όπως ο Γρ. *Ξε-νόπουλος (στήλη «Αττικά Ημέραι»), ο Στέφανος Γρανίτσας (στήλη «Καθημερινά Σελίδες»), ο οποίος ήταν και υποδιευθυντής, υπεύθυνος ύλης έως το 1910 και ανταποκριτής της εφημερίδας στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, ο Σπύρος *Μελάς, ο Διονύσιος Κόκκινος, ο Γεώργιος Α. *Βλάχος («Σκίπτα»), ο Τιμ. Παπαμιχαήλ («Τ.Π-ήλ»). Στις επιφυλλίδες του Χρόνου, (σ. 1 και 4), δημοσιεύονται μυθιστορήματα συνεχίων, ελληνικά (όπως του πρώτου αρχισυντάκτη της Αριστείδη Κυριακού) και μεταφράσεις ξένων (όπως «Ο παρισινός ληστής, δραματική μυθιστορία μετ' εικόνων υπό Ν. Γκορόν», που αρχίζει να δημοσιεύεται στο φ. 1), τα οποία συμβάλλουν στην αύξηση της κυκλοφορίας της, από τις μεγαλύτερες κατά την πρώτη δεκαετία του αιώνα μαζί με εκείνες των εφ. *Πατρίς και *Ακρόπολις.

Η δύσκολη περίοδος του Διχασμού έχει επιπτώσεις και στην εμφάνιση και κυκλοφορία του Χρόνου, καθώς και όλων των αθηναϊκών εφημερίδων: «λόγω ελλείψεως χάρτου και υπερτιμήσεως αυτού [...] θα εκδίδονται προσωρινώς εις μικρότερον σχήμα τρεις ή τέσσαρας φορές την εβδομάδα» («Δήλωσις πρωινών εφημερίδων», αρ. φ. 3^{ης} Ιαν. 1917). Έκτοτε η εφημερίδα κυκλοφορεί συχνά δισέλιδη. Το ίδιο και μετά την 3^η Σεπτ. 1917, όταν βάσει των περιορισμών που δέτει ο τελευταίος Νόμος περί Ύψου οι εφημερίδες εκδίδονται σε μικρό σχήμα, δισέλιδες, δύο φορές την εβδομάδα. «τιμώνται δε 10 λεπτά» (αρ. φ. της 3^{ης} Σεπτ. 1917).

Εκτός από τους συνεργάτες που ήδη αναφέρθηκαν, στον Χρόνο εργάσθηκαν μεταξύ άλλων και οι Ανδρέας Ίσκος (υπεύθυνος ύλης το 1905 και διευθυντής το 1918), Ι. Αλεξάνδρου και Ηλίας Κατσαντώνης (υπεύθυνοι ύλης το 1909 και 1911-1912 αντίστοιχα), Ανδρέας *Καβαφάκης (αρθρογράφος το 1913-1914), Γ. Ασπρέας, Πύρρος Γιαννόπουλος Ηπειρώτης, Π. Λογοθέτης (υπεύθυνος σύνταξης το 1917), οι πολιτικοί συντάκτες Εμμ. Δαγλαρίδης και Κ. Περεσιιάδης, οι Δ. Γατόπουλος, Δ. Λαμπτικής, Κ. Αθάνατος, Γ. Οικονομόπουλος, Ν. Κινόπουλος και ο σκιτογράφος Μιχαήλ *Αθανασιάδης.

Η τελευταία απόπειρα επανέκδοσης έγινε από τους Χρήστο Κωστή Χαρόπουλο και Σπύρο Μεταξά την περίοδο Απριλίου 1938 - Δεκεμβρίου 1939.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Μυτάλης - Κ. Μάγερ, *Ελληνική Δημοσιογραφία*, Αθήνα 1939· Δ. Μοσχονάς, *Σαράντα χρόνια στις εφημερίδες*, Αθήνα, Γκοβόστης, 1940· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β'· Δέσπονα Παπαδημητρίου, *Ο Τύπος και ο Διχασμός 1914-1917*, ανέκδοτη διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αθηνών, 1990.

ΝΑΣΗ ΜΠΑΛΤΑ

Χρόνος

Εφημερίς καθημερινή, Κάιρο, 1899-1916. Ιδρυτής: Ι. *Μπεθάνης (μετέπειτα αρχισυντάκτης της αλεξανδρινής εφημερίδας *Ανατολή). Ιδιοκτήτες - διευθυντές: Ι. Μπεθάνης και Μ. Δ. Κωνσταντινίδης, Αρχισυντάκτης: Ιωάννης Πολίτης (άγνωστο για πιο διάστημα). Παράλληλος γαλλικός τίτλος: *Chronos. Journal quotidien ayant le plus grand tirage, dans les pays et l'étranger, parmi tous les journaux Européens en Egypte*. Άλλος υπό-τίτλος: *Καθημερινή πρωινή εφημερίς* (από το 1914). Κατά το διάστημα 1914-1916 συνεκδίδεται με την εφ. *Φως, με ενιαία αρίθμηση. Το φύλλο τιτλοφορείται τη μια μέρα Χρόνος και την άλλη Φως. Καθημερινή, τετρασέλιδη, τετράστηλη, διαστάσεων 60x47 εκ. Συνδρομές: Κάιρου ετήσια γ.[ρόσια] β.[λατιμήςεως] 140, εξωμηνιαία γ.δ. 80.

ΕΤΟΣ Β' ΚΑΘΗΜΕΡΙΝ ΤΡΙΤΗ 13-26 ΜΑΡΤΙΟΥ 1907 ΑΡ. 9. 2342

ΓΡΑΦΕΙΑ
Παρά τὸν ναυαρχιστὸν Ι. Βαλιν.
Ὄδὸς Μωχάμετ Ἀλῆ.
Αἰματωτὸς καὶ Ἰσλαμῶν
I. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ & Ν. Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
Αἰματωτὸς & Πασαῖοι
J. ΒΕΤΣΙΑΝ & Ν. Β. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΧΡΟΝΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝ

ΒΟΥΡΛΑΚ
près de l'Imprimerie Jean...
Αἰματωτὸς
NIKAN & ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
THAËSSANUS No 5/9

"CHRONOS.. Journal quotidien ayant le plus grand tirage, dans le pays et l'étranger, parmi tous les journaux Européens en Egypte."

μηνιαία γ.δ. 12, εσωτερικού γ.δ. 150, εξωτερικού φράγκα 50. Τυπογραφείο: Ι. Πολίτου. «Γραφεία: Παρά τὸν τυπογραφεῖον Ι. Πολίτου, Ὁδ. Μωχάμετ Ἀλῆ».

Ἡ πρώτη σελίδα αφιερώνεται σε δέματα διεθνούς (ο ρωσοαπικωνικός πόλεμος) ἢ ἐλληνικής (συγκρούσεις ἐνόπλων ομάδων στη Μακεδονία) επικαιρότητας. Ἐνίοτε, στο κάτω τμήμα της σελίδας, η τετράστηλη «υποκυλλίς του Χρόνου» φιλοξενεῖ μυθιστορήματα σε συνέχειες («Λουδοβίκου Αλεξῆ, ο Αββάς Κωνσταντίνος», «Λουδοβίκου Μάλταγκ, Η ραδιοῦργος»). Ἡ δεύτερη καὶ ἡ τρίτη σελίδα εἶναι αφιερωμένες σε λακωνικότερες εἰδήσεις ἀπὸ τὴν Ελλάδα, τὸν κόσμο καὶ τις ἐλληνικές παροικίες τις Αἰγύπτου, ἐνῶ ἡ τέταρτη σελίδα, ἐκτός ἀπὸ τὰ δρομολόγια τῶν σιδηροδρόμων, περιλαμβάνει ἀποκλειστικά διαφημίσεις.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ἐλλ. σ., φ. τῶν ἐτῶν 1914-1916), ΕΛΙΑ (ορισμένα φ. τῶν ἐτῶν 1903-1907).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μανώλης Παλουράκης, *Ἡ Αἴγυπτος τῶν Ἑλλήνων*. Ἀθῆνα 1967, σ. 559 (22005). Μιχαηλίδης, Πανόραμα, σ. 90· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 379.

ΠΩΡΤΟΣ ΤΣΑΚΝΙΑΣ

Χρόνος

Εβδομαδιαία Ανεξάρτητος Εφημερίς. Λεμεσός, 1 Ιουλ. 1925-28 Δεκ. 1963, αρ. φ. 1-2609, Εκδότης-διευθυντής: Δημήτριος *Δημητριάδης («Ντόριαν»). Το 1933-1934 ἀλλάζει τίτλο: *Χρόνος-Παρατηρητής*. Εβδομαδιαία αρχικά, καθημερινή ως *Χρόνος-Παρατηρητής*, τρισεβδομαδιαία μετὰ το 1934, δισεβδομαδιαία, τετρασελίδη καὶ δισελίδη, ἐξάστηλη, διαστάσεων 58x43 εκ / 46x30 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 12 σελίνια, ἐξωτερικού 20 σελίνια. Τυπογραφείο: ιδιόκτητο.

Εφημερίδα που περιελάμβανε πολιτική ἀρθρογραφία καὶ εἰδησιογραφία γιὰ τις κυπριακές πολιτικές ἐξελίξεις, χρονικό ἀπὸ τὴν Ελλάδα, ἀνατοκρίσεις ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Στὴν πρώτη σελίδα τὸν πρῶτο φύλλο της καὶ κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο «Ὀλίγα

λέξεις» δίδονται οἱ ἐπιδώξεις καὶ οἱ στόχοι της: «Ἡ ὄλη προσπάθεια μας εἰς ἐνκυρίως θὰ ἀποβλέπη σημαίον. Νὰ κρατηθῶμεν μακρὰν πάσης προσωπικής καὶ κομματικῆς διαμάχης, καθε ὑπερβολῆς καὶ καθε ἀκρότητος καὶ ψυχραίματος νὰ ἀντιμετωπίζωμεν τὰ πρόσωπα καὶ νὰ σταθμίζωμεν τὴν ἀξίαν τῶν ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων τῶν καὶ οὐχὶ ἀναλόγως τῶν συμπαθειῶν ἢ τῶν δεσμών οἱ ὅποιοι θὰ μας συνδέσωσι. Δὲν θὰ δουλεύωμεν εἰς δύο κυρίους, ἀλλ' ἔχοντες πάντοτε ὑπ' ὄψιν μας ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία τῆς γνώμης καὶ ἡ ἐλευθέρῃ διακρίσις τῆς ἀληθείας ἀποτελοῦσι τὰ κυριώτερα ἠθικά προσόντα ἐνὸς δημοσιογραφικοῦ

ΕΤΟΣ ΕΒΔΟΜΙΑΙΑ
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝ ΤΡΙΤΗ 13-26 ΜΑΡΤΙΟΥ 1907 ΑΡ. 9. 2342

ΓΡΑΦΕΙΑ
Παρά τὸν ναυαρχιστὸν Ι. Βαλιν.
Ὄδὸς Μωχάμετ Ἀλῆ.
Αἰματωτὸς καὶ Ἰσλαμῶν
I. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ & Ν. Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
Αἰματωτὸς & Πασαῖοι
J. ΒΕΤΣΙΑΝ & Ν. Β. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΧΡΟΝΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝ

ΒΟΥΡΛΑΚ
près de l'Imprimerie Jean...
Αἰματωτὸς
NIKAN & ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
THAËSSANUS No 5/9

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΤΟ ΚΥΡΙΑΚΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ
ΚΑΙ Η ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΜΙΑΝΤΟΥ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
Η ΑΓΓΛΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΖΕΤΑΙ ΠΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΤΟ ΚΥΡΙΑΚΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ
ΚΑΙ Η ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΜΙΑΝΤΟΥ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
Η ΑΓΓΛΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΖΕΤΑΙ ΠΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΤΟ ΚΥΡΙΑΚΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ
ΚΑΙ Η ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΜΙΑΝΤΟΥ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
Η ΑΓΓΛΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΖΕΤΑΙ ΠΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΝ

οργάνου, θα φροντίσωμεν όπως αφιερώσωμεν όλες μας τας δυνάμεις δι' αυτόν τον σκοπόν και αντί της νεφελώδους πτήσεως εις ακάρηρος προσπαθείας να εντείνωμεν την προσοχήν μας εις κατεύθυνσιν, προς επιδίωξιν δετικωτέρων αποτελεσμάτων». Στο ίδιο φύλλο δημοσιεύεται η πληροφορία ότι «κυκλοφορεί σήμερον εις χίλια και πλέον φύλλα και αποστέλλεται εις ωρισμένα πρόσωπα απανταχού της Κύπρου, επί τω σκοπώ όπως αποτελέσουν τούτα τον πυρήνα των συνδρομητών του».

Το 1933 συγχωνεύθηκε με την επίσης εβδομαδιαία εφημερίδα της Λεμεσού *Παρατηρητής, που εξέδιδε ο γνωστός λεμεσιανός δημοσιογράφος και σατιρικός συγγραφέας Πάνος *Φασουλιώτης. Κυκλοφόρησαν με κοινό τίτλο για έναν χρόνο, ενώ μετά το 1934 ανεξαρτητοποιήθηκε. Αργότερα μείωσε τον αριθμό των σελίδων της καθώς αντιμετώπιζε οικονομικές δυσχερείες, για να αναστείλει, τελικά, την έκδοσή της μετά από 37 χρόνια τον Δεκέμβριο 1963.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΠΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, «Χρόνος», Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια, τ. 14, Λευκωσία 1991, σ. 94.

ΑΝΔΡΕΑΣ Κλ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Χρόνος

Εφημερίς πολιτική φιλολογική και εμπορική. Ναύπλιο, 1 Μαΐου 1833 - 14 Σεπτ. 1833, αρ. φ. 1-40. Εκδότης ήταν ο Ιωάννης *Φιλήμων, ο οποίος και στοιχειοθετούσε την εφημερίδα του. Δισεβδομαδιαία (Πέμπτη και Κυριακή), συνήθως τετρασέλιδη, τριστηλή, διαστάσεων 40x27 εκ. Ετήσιες συνδρομές: 36 δραχμές. «Εκ της τυπογραφίας Ι. Φιλήμωνος».

Υπήρξε μία από τις πρώτες εφημερίδες που εκδόθηκαν μετά την ίδρυση του νέου ελληνικού κράτους. Δομείται σε δύο βασικά μέρη, στα «Εσωτερικά» και τα «Εξωτερικά». Μεγάλη έμφαση δίνεται στα εσωτερικά ζητήματα, όπου περιλαμβάνονται κριτική της επικαιρότητας, των διατάξεων και των οργανισμών, άρθρα, επιστολές αναγνωστών. Τα «Εσωτερικά» καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος κάθε φύλλου. Αναδημοσιεύονται αυτοτελή και σχολιάζονται συστηματικά τα διατάγματα, οι προκηρύξεις, τα ψηφίσματα, οι εγκύκλιοι, διακηρύξεις, αποφάσεις και κοινοποιήσεις, οι διορισμοί νομαρχών, επαρχών, γενικών εφόρων και άλλων που δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, η οποία ξεκινά την επίσημη κρατική λειτουργία της. Δίνονται ξεχωριστά οι ειδήσεις του Ναυπλίου. Ελληνικά ζητήματα που απασχολούν τη διεθνή κοινή γνώμη παρουσιάζονται στη στήλη «Εξωτερικά

ειδήσεις». Αναφέρονται συστηματικά περιόξεις που κατοικούν Έλληνες, όπως τα Ιόνια Νησιά, η Κρήτη, η Κωνσταντινούπολη, η Σμύρνη, η Σάμος, η Οδησός, η Ήπειρος, η Κύπρος. Στην ύλη περιλαμβάνονται πολεμικά και πολιτικά γεγονότα γειτονικών χωρών, κινήσεις στρατευμάτων, στόλων, ομιλίες στο γαλλικό και το αγγλικό κοινοβούλιο

Πηγή πληροφορόρησης των εξωτερικών ειδήσεων αποτελούν η προσωπική αλληλογραφία του εκδότη με γνωστούς του που σπάνια κατονομάζει, προερχόμενη από διάφορα μέρη («διαίτηρη αλληλογραφία»), καθώς και ο ξένος τύπος [Journal de St. Petersburg, Εφημερίς του Φραγκφούρτου, Αλιδιών (αγγλική), Ο Χρόνος (γαλλική), Journal de Smyrne, Courier de Smyrne, Gazette d' Augsburg]. Ειδήσεις συγκεντρώνει και από τα πλοία του περουνόυ από το λιμάνι του Ναυπλίου.

Στις σελίδες του Χρόνου φιλοξενούνται επιστολές αναγνωστών με ενημερωτικό, καταγγελτικό ή το αντίστροφο, υπερασπιστικό χαρακτήρα. Ορισμένες επιστολές υπογράφουν γνωστά πρόσωπα, όπως ήταν ο λόγιος κληρικός Νεόφυτος Δούκας, ο γιατρός Νικόλαος Λειβαδέου, ο γραμματέας της επικρατείας στην κατοχιστριακή περίοδο Νικόλαος Σπηλιάδης,

αλλά και άλλοι από διάφορα μέρη, όπως για παράδειγμα οι Προκόπιος Δενδρινός, Ι. Φαρσικλής, Δημήτριος Α. Μωραΐτης, Ιωάννης Πάνος, Ν. Πιεράκος, Α. Λαζαράς, ενώ πολλές επιστολές είναι ανυπόγραφες ή φέρουν ψευδώνυμα («Ο Παλαιάμαρχος», «Ο Μαθητής του Φαναρά της Σύρας», «Πανοπέυς», «Εἰς ἐκ τῶν Συνδρομητῶν Σου») ή αρχικά («Σ.Β.», «Κ.», «Μ.», «Β.Χ.», «Σ.Τ.Π.», «Δ.Π.», «Ο.Μ.», «Β.Μ.», «Α.Μ.», «Μ.Ο.», «Σ.Τ.», «Τ.Δ.», «Γ.Ζ.», «Τ.Α.Μ.», «Ι.Ν.», «Χ.Φ.»).

Ο συντάκτης συχνά κατέκρινε την φαναριώτικη πολιτική και τις πράξεις της αντιβασιλείας ενώ έτρεφε αισθήματα εμπιστοσύνης στο πρόσωπο του μονάρχη. Παρακολουθεί προσεχτικά τις κινήσεις του Όθωνα, καταθέτει την άποψή του προς τον βασιλιά, πολλές φορές νουθετώντας τον, σαν να προσπαθεί να κερδίσει χρόνο για λογαριασμό του έως ότου ο Όθων δώσει δείγμα διοικητικής γραφής. Δεν βιάζεται να μπει στη διαδικασία της κριτικής προς το πρόσωπό του, αν και υποστηρίζει τον «συνταγματισμό». Ταυτόχρονα, βρίσκεται σε ανοικτό επικριτικό διάλογο με όλες της σύγχρονες ελληνικές εφημερίδες και αναπτύσσει επιχειρηματολογία υπερασπιζόμενος τη βασιλεία.

Παράλληλα, αναπτύσσει διάφορα θέματα σχετικά με το φαναριώτικο σύστημα, το εμπόριο της Ελλάδας, την ευρωπαϊκή πολιτική ως προς την Ελλάδα, τον τακτικό στρατό, το μονοπώλιο και τα φορολογικά. Συχνά τα άρθρα δεν ολοκληρώνονται σε έναν αριθμό και δημοσιεύονται σε συνέχειες. Ο Φιλήμων ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τον ελληνικό Τύπο· σε εξί συνέχειες, δημοσίευσε, με ακρίβεια ως προς τις πληροφορίες του, την «Επισκόπησην του Τύπου» της επαναστατικής περιόδου με λίγα λόγια εισαγωγικά για την προεπαναστατική περίοδο

Στην εφημερίδα παρουσιάζεται επίσης το περιεχόμενο βιβλίων ελληνικού ενδιαφέροντος, όπως π.χ. του Félix de Beaujour, *Tableau du commerce de la Grèce* (Παρίσι 1800). Τέλος, σπανιότερα, δημοσιούνται και φιλολογικές αγγελίες και αναγγελίες εκδόσεων [Αλεξάνδρου Πάλμα, *Πολιτική κατήχησις εις χρήση των Ελλήνων Αναστάσιως*, σε μετάφραση των αδελφών «ΚΚ» (του Νικολάου Παγκαλάκη, τυπωμένο στην Ύδρα το 1825)· Ν. Φλογαΐτης, *Συνοπτική Γραμματική είτε Στοιχειώδεις αρχαί της Μουσικής* (Αίγινα 1830)· Μ.Φ. Ζαλλώνης, *Σύγγραμμα περί των από Κωνσταντινουπόλιν πριγκίπων της Βλαχαιοποδανίας* (Παρίσι 1831, ελληνικά και γαλλικά, αρ. φ. 37)].

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΡΟΥΑΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Χρυσάλλις

Σύγγραμμα περιοδικώς εκδιδόμενον δις του μηνός. Αθήνα, 1 Ιαν. 1863 - 30 Δεκ. 1866, αρ. τχ. 1-96. Ίδρυτής-εκδότης: Ειρηναίος Ασώπιος (1825-1905). Διευθυντές: Θεμιστοκλής Νικολαΐδης Φιλαδέλφους και Ντέκας Πασχάλιδης, Δεκαπενθήμερο, τριάντα δύο σελίδων, δίσηλο, διαστάσεων 28x21 εκ. και συνεχή σελιδαρίθμηση, (τ. Α΄: 768 σ.· τ. Β΄: 760 σ.· τ. Γ΄: 734 σ. και τ. Δ΄: 652 σ.). Ετήσιες συνδρομές: για την Ελλάδα και τα Επτάνησα 20 δρχ. (από τον Μάρτ. 1864 μειώθηκε στις 16 δρχ.)· μείωση σε 12 δρχ. απλώς αναγγέλλεται στις 15 Δεκ. 1866 σε μια ύστατη προσπάθεια να αποτραπεί η οριστική πάωση του περιοδικού. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο Νικολαΐδη Φιλαδέλφω.

Το περιοδικό ξεκίνησε με νεωτερικές διαθέσεις και ναενικό ενθουσιασμό, όπως φαίνεται από τον γλαφυρό «Πρόλογο» τον οποίο υπογράφει ο Ειρηναίος Ασώπιος: «Εἰς τὴν Χρυσάλλιδά τέλος, θα περιέχεται το κάτι π εκείνο το οποίο αισθανόμεθα άπαντες χωρίς να δυνάμεθα να το εκφράσομεν - ό.τι δηλαδή αναπνέομεν εἰς τον αέρα, ό.τι μας προσβάλλει πανταχόθεν, - φήμαι τινές ασαφείς, - πόθοι, - αόριστοι τάσεις προς παν ό.τι νέον· ἐνί λόγω το σύνολον εκείνο το οποίον δύναται να ονομάση τις *βίον ή πνεύμα του Ιθ΄ αἰώνος*». Στα τέσσερα έτη της εκδοτικής της πορείας η *Χρυσάλλις* όντως προσπάθησε να προσφέρει κάτι τι το νέον στους συνδρομητές της. Χαρακτηριστική είναι η επιλογή του πρώτου της άρθρου «Περί των συγχρόνων της Γερμανίας ποιητῶν - Ερρίκος Εΐνος (Heinrich Heine)». Ωστόσο, η ανταπόκριση των αναγνωστών δεν ήταν ανάλογη των προσδοκιών της διεύθυνσης. Μετά από επανειλημμένες εκκλήσεις και απειλές για τη δημοσίευση των ονομάτων όλων όσος καθυστερούσαν την εξόφληση των οφειλόμενων συνδρομών τους, η *Χρυσάλλις*, κουρασμένη από τις οικονομικές δυσκολίες αναστέλλει την έκδοσή της με την συμπλήρωση του τέταρτου τόμου.

Η βινιέτα του τίτλου αρχικά απεικόνιζε μια πεταλούδα πάνω από έναν ανθισμένο αγρό και αργότερα μια πεταλούδα πάνω σε σύμπλεγμα αναγεννησιακών ερώτων και ανδρείμων, με το Θησείο και την Μητρόπολη των Αθηνών εκατέρωθεν. Σταθερά όμως κάτω από τα ξυλογραφήματα αυτά του Περικλή Σκιαδόπουλου, καταχωρίζονται τα τρία κύρια ενδιαφέροντα του περιοδικού: Φιλολογία - Καλλιτεχνία - Ποικιλία. Αναλυτικότερη είναι η διαίρεση του "Πίνακα των περιεχομένων" που οριοθετεί και τις κατηγορίες της ύλης που φιλο-

ξενούνται στις σελίδες της *Χρυσαλλίδας*: Φιλολογία, καλλιτεχνία, αρχαιολογία, ιστορικοί μελέται, φυσική και αστρονομία, τοπογραφία, βιογραφία, ποιήσεις, βιβλιογραφία, περιηγήσεις, διηγήματα, μυθιστορήματα, ήδη και έδιμα, επιφυλλίδες και διάφορα.

Στην *Χρυσαλλίδα* συνεργάστηκαν τα γνωστότερα ονόματα της εποχής: Αλέξανδρος Ρίζος *Ραγκαβής, οι αδελφοί Αναστάσιος και Αλέξανδρος *Βυζάντιοι, Άγγελος Βλάχος, Αχιλλεύς Παράσχος, Δημήτριος Βικέλας, Επαμεινώνδας *Σταματιάδης, Εμμανουήλ *Ροΐδης, Στέφανος Κουμανούδης, Παναγιώτης Φέρπουρς, Σπυρίδων Λάμπρος, Κωνσταντίνος Σάδας, Ιωάννης Καρασούτσας, Γεώργιος Γερτσέτης, Ευθύμιος Καστόρξης και άλλοι.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΓΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δημ. Μάργαρης, *Τα παλιά περιοδικά - η ιστορία τους και η εποχή τους*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης, (1954), σ. 80 - 110· Απόστολος Σαχίνης, *Συμβολή στην ιστορία της Πανδώρας και των παλιών περιοδικών*, Αθήνα 1964, σ. 100-102· Ζήσιμος Χ. Συνοδινός, «Ξεφυλλίζοντας τα περιοδικά του περασμένου αιώνα *Πανδώρα* και *Χρυσαλλίδα*», *Περίπλους* 3(1986), αρ. 11, σ. 163-172.

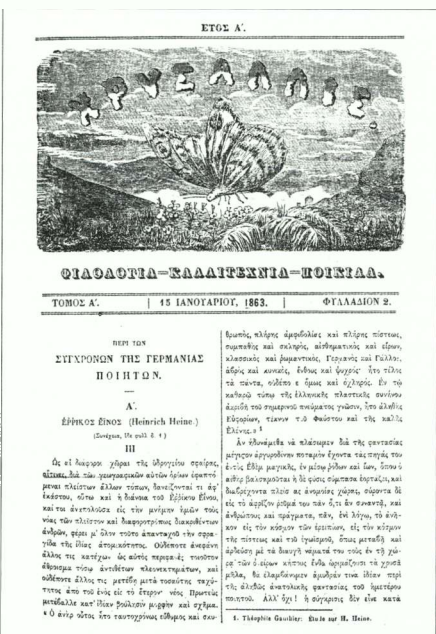
ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΠΟΖΛΟΣ

Χρυσίδης, Γεώργιος [Χρησιήδης, Χρυσήδης]

(Πολύγυρος Χαϊκδικής, Νοέ. 1799 - Αθήνα, 12 Μαρτ. 1873). Λόγιος, πολιτικός, εφημεριδογράφος, Φοίτησε στη σχολή της Χίου ως το 1820. Κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης χρημάτισε γραμματέας σε διάφορες αρχές. Σύμφωνα με προσωπική του μαρτυρία συνεργάστηκε σε εφημερίδες της Ύδρας (1 Νοε. 1824-30 Ιουν. 1825). Στις 9 Ιουνίου 1827, διαδέχτηκε τον Θεόκλητο *Φαρμακίδη στις θέσεις του 'εφημεριδογράφου' της Κυβέρνησης και του 'επιστάτη της τυπογραφίας' της Κυβέρνησης, ανέλαβε δηλαδή τη διεύθυνση της **Γενικής Εφημερίδος της Ελλάδος* καθώς και της Εθνικής Τυπογραφίας. Με σχετικό διάταγμα, του ανατέθηκε η δημοσίευση των Πρακτικών της Βουλής και των επίσημων ειδήσεων. Αναλαμβάνοντας τα καθήκοντά του δημοσίευσε αμέσως το Πρόγραμμά του, στο οποίο κυριαρχούσαν οι ιδέες της παιδείας και ομόνοιας. «[...] Ο, τι λοιπόν αφορά εις διόρθωσιν της κοινής γνώμης, εις μόρφωσιν καλών πολιτών και στρατιωτών, ενθαρρύνει τον αγώνα, εμπνέει ορθά φρονήματα, στερεώνει την ελευθερίαν, είναι επαινετόν και κοινωφελές ό,τι δέ διεγείρει ή ζωογονεί προσωπικά πάθη και φέρει την διχόνοιαν μεταξύ των συμπολιτών είναι μισητόν και ολέθριον...».

Την θέση του διευθυντή της Εθνικής Τυπογραφίας διατήρησε έως τον Αύγουστο του 1828, όταν την ανέλαβε ο Γεώργιος Αποστολίδης και τη θέση του διευθυντή της *Γενικής Εφημερίδος της Ελλάδος* έως τις 8 Δεκεμβρίου 1831, όταν τον αντικατέστησε με διάταγμα του Αυγουστίνου Καποδιστρια (15 Δεκεμβρίου 1831) ο Ιωάννης Γαλιάτσας. Εργάστηκε τότε ως συντάκτης του περιοδικού *Η *Αθηνά ή Ανάλεκτα* (Ιαν.-Απρ. 1831). Ξαναδιορίστηκε 'εφημεριδογράφος' της Κυβέρνησης και έφορος της Εθνικής Τυπογραφίας για ένα διάστημα πέντε μηνών (14 Απρ.1832 - 15 Σεπτ.1832) και συνέχισε την έκδοση της *Γενικής Εφημερίδος* με τον νέο τίτλο της, *Εθνική Εφημερίς*, στο Ναύπλιο. Στο πρώτο φύλλο της (18 Απρ.1832), διατύπωσε τους στόχους του: τη δημοσίευση των δημόσιων πράξεων της Κυβέρνησης, την αξιοπιστία των ειδήσεων και την αποφυγή «... των ματαιών λογομαχιών και σατυρικών επικρίσεων...».

Ασχολήθηκε με τα γράμματα και υποστήριξε την πνευματική ανάπτυξη του τόπου. Ήδη από τα χρόνια που φοιτούσε στη σχολή της Χίου το ενδιαφέρον του στρεφόταν προς την αρχαιολογία. Ο λόγος που είχε εκφωνήσει στις δημόσιες εξετάσεις του

1820, τυπώθηκε σε βιβλίο με τίτλο: *Αρχαιολογία της Χίου* (Εν Χίω, εν τη τυπογραφία της σχολής παρά Γ. Βαύροφφέρου, 1820), με αντικείμενο την πολιτισμική ιστορία του νησιού. Αρχαιολογικές εργασίες του συγκαταλέγονται στη συλλογή χειρογράφων της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδας. Επιθυμώντας να προσφέρει στους συμπατριώτες του ένα χρήσιμο εγχειρίδιο πολιτικής οικονομίας, μετέφρασε το έργο του Jean Baptiste Say, *Catéchisme d'Économie Politique*. Η μετάφραση, με αφιέρωση στον Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια, τυπώθηκε στην Αίγινα το 1828.

Συνεισέφερε, επίσης, στην ανέγερση του Πανεπιστημίου Αθηνών και ήταν μέλος της 'Εν Αθήναις Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας'. Λέγεται ότι εμπλούτισε με βιβλία και όργανα τα σχολεία της ιδιαίτερης πατρίδας του, του Πολύγυρου, καθώς και ότι διώρισε εκεί τη βιβλιοθήκη του, η οποία όμως δεν σώζεται σήμερα. Μετά την Επανάσταση, διορίστηκε σε διάφορες θέσεις ως διευθυντής νομαρχίας, σύμβουλος υπουργείου, τμηματάρχης, ελεγκτής και τέλος, ως αντιπρόεδρος του Ελεγκτικού Συμβουλίου.

Με τη σύζυγό του Ευφροσύνη Μανουήλ Μάνου είχε αποκτήσει δύο παιδιά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Εφημερίδες της Ελληνικής Επανάστασης: Εθνική Εφημερίς (1832-1833)*. πρόλογος-εισαγωγή Γεώργιος Δ. Δημηκόπουλος, Αθήνα, 1972· Στέφανος Αδ. Κότσιανος, *Μια μεγάλη φυσιογνωμία του Έθνους. Γεώργιος Χρυσίδης (ο Πολυγερνός)*. Θεσσαλονίκη 1977, 34 σ. [ανάτυπο από τα *Χρονικά Χαλκιδικής*, τχ. 29-30]· Γεώργιος Δ. Δημηκόπουλος, «Το ιστορικό της Γενικής Εφημερίδας της Ελλάδας (1825-1832)». Εισαγωγή στη φωτοανατύπωση: *Γενική Εφημερίς της Ελλάδας του 1828 έτους*, Αθήνα, Δ. Ν. Καραβίας, 1987, σ. κ' - κβ'· Νίκος Β. Κοσμάς, *Γεώργιος Χρυσίδης: Μακεδονας λόγιος και πολιτικός*. Θεσσαλονίκη, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, 1990, 50 σ.· Τρ. Ε. Σκλαβενίτης, «Ο Σπυρίδων Βαλέτας και η μετάφραση της Πολιτικής Οικονομίας του J. B. Say», ανάρτ. από τον τόμο *Η Επανάσταση του 1821. Μελέτες στη Μνήμη της Δέσποινας Θεμελί-Κατηφόρη*, Αθήνα 1994, [για τον Γ. Χρυσίδη, σ. 129-132]· Γ. Δ. Μπώκος, *Τα πρώτα ελληνικά τυπογραφεία στο χώρο της «καθ' ημάς Ανατολής» (1627-1827)*, Αθήνα 1997.

ΕΛΛΑΣ ΔΡΟΥΣΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Χρυσομάλλης, Στέλιος

(Κέρκυρα 1836 - Ληξούρι 1918). Δημοσιογράφος, εκπαιδευτικός, Άνθρωπος μεγάλης μόρφωσης, γλωσσομάθειας και ευρυμάθειας με σπουδές στην Ιταλία, τη Γαλλία και την Ελβετία. Ενωτικός με έντονα πατριωτικά αισθήματα. Επιστρέφοντας από τη Δυτική Ευρώπη στην Κέρκυρα γνωρίστηκε με τον Ιάκ. *Πολυλά, ο οποίος πέρα από τη μεγάλη επί-

δραση που άσκησε στον χαρακτήρα του τον μύησε στη μαχητική δημοσιογραφία, τη φιλολογία, τον δημοτικισμό, τη λογοτεχνία, αλλά και στην πολιτική, με συνέπεια να ακολουθήσει τις πολιτικές αρχές εκείνου στο Κόμμα του Ρήγα, φιλελεύθερων αρχών, που υπήρξε δημιούργημα του Πολυλά.

Ως δημοσιογράφος, κυρίως από τις στήλες της σατιρικής εφ. **Κώδων*, στις οποίες συνεργάζονταν και οι Δημ. Λοράνδος, Νικ. Βασιλάκης, Ι. Αρμένης, Ανδρ. Μοναστηριώτης και Κ. Σαούλης, διακρίθηκε για τη μαχητικότητα και την οξεία πολεμική που ασκούσε στους αντιπάλους του και την ειρωνεία του. Η ανωνυμία όμως, σύνθηδες φαινόμενο της δημοσιογραφικής πρακτικής την εποχή εκείνη, καθιστά δυσδιάκριτη εν πολλοίς σήμερα την πατρότητα των σατιρικών κειμένων του. Η σάτιρα του, σε έμμετρο και πεζό λόγο, είναι σκληρή, φανατική και μερικές φορές άδικη ή υπερβολική, δικαιολογείται ωστόσο, και εξηγείται από την εμπάθεια της εποχής και τις μεθόδους των αντιπάλων του και δικαιώνεται από την ευθύτητα, την ανιδιοτέλεια και το αδιαμφισβήτητο ηθικό κύρος του. Κυρίως, χτύπησε την ανηθικότητα, την υποκρισία, την κοινωνική αδιαφορία, και σε πρακτικό επίπεδο έπληξε τους πολιτικούς αντιπάλους του κερκυραϊκού Κόμματος της Λάτας και τους εκπρόσωπους του καθολικισμού και της θρησκευτικής προπαγάνδας των Ιησουϊτών στο νησί του. Ειδικότερα, ενέπαιξε και καυτηρίασε με τα σατιρικά κείμενά του στον *Κώδωνα* (κύρια άρθρα, ανιγμένα, γρίφοι, σατιρικά ποιήματα, τραγούδια και διάλογοι) τον αρχηγό του προαναφερθέντος κόμματος Αδ. Παραμυθιώτη, καθώς και τον φίλο του Σολωμού, αλλά και του Πολυλά, που μεταστράφηκε και προσχώρησε στο ίδιο κόμμα, τον Πέτρο Κουαρτάνο, τον "Δον Πέτρο τον τετραμούτρη", κατά τον Χρυσομάλλη, ο οποίος ποτέ δεν του συγχώρησε την πολιτική αλλαγοπιστία του. Οι Κουαρτάνοι, παρεμπιπτόντως, έγραφαν στον αντίπαλο του *Κώδωνα*, επίσης σατιρικό, **Καθρέπτη*. Τέλος, ασχολήθηκε επιτυχώς με την ποίηση, επηρεασμένος βαθύτατα από τον Σολωμό, και με τη μετάφραση, κατά την πάγια τακτική όλων των εκπροσώπων της Κερκυραϊκής Σχολής, δημοσιεύοντας τα διάσπαρτα και δυσέυρετα σήμερα έργα του στα καλύτερα ελληνικά περιοδικά της εποχής του.

Η σάτιρα του Χρυσομάλλη σήμερα είναι δυσνόητη, αν όχι ακατανόητη, λόγω της ιδιότυπης κερκυραϊκής εντοπιότητάς της, καθώς και λόγω των ιδιωματοσιμών ή των ιταλοβενετσιάνικων λέξεων, από τις οποίες πολλές αποδίδουν το κλίμα και τη νοοτροπία

μιας περασμένης εποχής χωρίς συνέχεια μετά την ένωση και τις τεράστιες πολιτιστικές αλλαγές όσες υπέστη ο επαναστασιακός χώρος.

Παρά το ήθος του ή λόγω ακριβώς αυτού του σταθερού ήθους υπέστη διώξεις όταν οι πολιτικοί του αντιπάλου βρέθηκαν στην εξουσία. Παύθηκε από τη δέσση του καθηγητή της γαλλικής γλώσσας και διώχθηκε από το Γυμνάσιο όπου δίδασκε. Πέθανε τυφλός στο Ληξούρι το 1918.

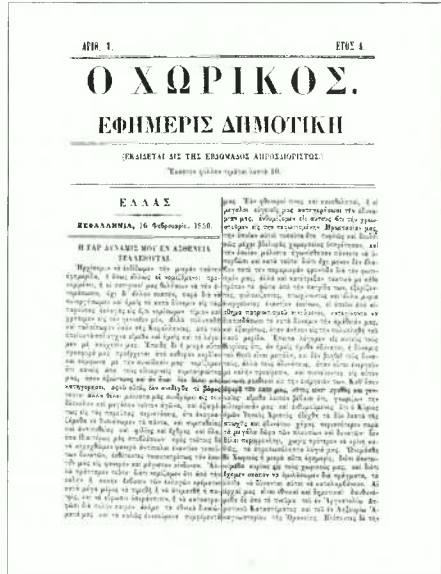
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ειρήνη Α. Δεντρινού, *Η Κερκυραϊκή Σχολή*, Κέρκυρα 21971, σ. 71-84· «Στέλιος Χρυσομάλλης», *Κερκυραϊκή Ηχώ* (στη φιλολογική στήλη που κρατούσε η Ειρήνη Δεντρινού, η οποία και παρούσαίχε εκεί έργα του Χρυσομάλλη), αρ. φ. 10 (14 Αυγ. 1930) έως φ. 30 (17 Ιαν.1931), ιδίως φ. 16 (26 Σεπτ.1930).

ΘΕΟΔΩΣΗΣ Δ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Ο Χωρικός

Εφημερίς Δημοτική εκδίδεται δις της εβδομάδος απροσδιόριστος. Κεφαλονιά, 1850-1865: 16 Φεβρ. 1850- 22 Μαρτ. 1852, έτ. Α' - Γ' . αρ. φ. 1-61. Δεκ. 1859 - 21 Απρ. 1860, έτ. Θ' . αρ. φ. 1-10 και 10 Απρ. 1865 - 4 Σεπτ. 1865, έτ. ΙΕ' . αρ. φ. 1-16. Υπεύθυνος συντάκτης: Πέτρος Πολλάνης (1850). Υπεύθυνος εκδότης: Γεράσιμος Σπάδης (από το φ. 16). Αντώνιος Λέλος (1860) και Ανδρέας Ζ. Ραζής (1865). Τετρασελίδη, δίστιχη, διαστάσεων 31x24 εκ., εύχρηστα περιδικότητα. Τιμή φύλλου: 10 λεπτά (1851) / 25 λεπτά (1865). Συνδρομές: ετήσια 2 δίσηλα (1851), μηνιαία 1 δρχ. (1865). Τυπογραφείο: «Κεφαλληνίας», με υπεύθυνο τον Πέτρο Πολλάνη, κατόπιν «Η Σάλπιγξ», με υπεύθυνο τον Γ. Σπάδη· το 1865 τυπώνεται στο τυπογραφείο «Η Ηχώ» του Π.Ν. Πολλάνη.

Ριζοσπαστικών αρχών, διευθυνόμενη από το Δημοτικό Κατάστημα Αργοστολίου και το Αναγνωστήριο της Ομόνοιας του Ληξουρίου, των δύο ριζοσπαστικών συλλόγων της Κεφαλονιάς, απευθυνόταν κυρίως στους χωρικούς για να τους ενημερώσει «διά πράγματα τα οποία δύναται αυτοί να καταλαμβάνουν». Για τον λόγο αυτό το ύψος των περισσότερων κειμένων είναι απλό και συχνά ο τόνος ελαφρός ή υπερβολικός και συναισθηματικά φορτισμένος. Οι στόχοι της ήταν η Ένωση με την Ελλάδα και η εφαρμογή των κοινωνικών προτάσεων των δημοκρατικών ριζοσπαστών. Συγκριτικά με την **Αναγέννηση* του Ι. *Μομφεράτου και τον **Φιλελεύθερο* του Ηλ. *Ζερβού εκφράζει συλλογικές απόψεις και εκδόθηκε σχετικά ανενόχλητη για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, ενώ η επανέκδοσή της το 1859 και το 1865 έγινε σε προεκλογικές περιόδους για να προδηλώσει οι ριζοσπάστες υποψηφιοί.

Κύριο δέμα της ήταν η υποστήριξη των «αληθών» ριζοσπαστών, η παρουσίαση των ιδεών και των έργων τους, η υπεράσπιση τους όταν καταδιώκονταν από την Αγγλική Προστασία αλλά και η προβολή τους όταν ήταν υποψήφιοι για το βουλευτικό αξίωμα. Σε πολλά άρθρα και σχόλια διεκτραγωδεύεται η κακή κατάσταση του τόπου και ιδιαίτερα του αγροτικού πληθυσμού. Στην πρώτη περίοδο της έκδοσής της κύριο συντάκτες ήταν οι Δημήτριος Δανής και Μ. Κουρβιανός. Άλλοι συνεργάτες της ήταν ο Γεράσιμος Μαυρογιάννης, ο Σπυρίδων Μαλάκης με στιχουργημάτ του, ο Ι.Α. Αραβαντινός («Κρασοπατέρας»).

Εφημερίδες με ανάλογο τίλο κυκλοφόρησαν αργότερα και στην Κέρκυρα (*Η Φωνή των χωρικών*, 1864-1867) και στη Ζάκυνθο (*Ο Χωρικός*, 1875-1876).

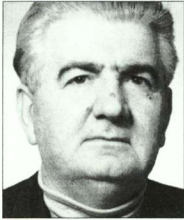
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ντίνος Κονόμος, «Επτανησιακός τύπος 1798-1864 (Ημίφυλλα, φυλλάδια, εφημερίδες και περιοδικά)», *Επτανησιακά Φύλλα*, τ. Ε' . (Αθήνα 1964), 118-119· Λίβια Παπαγαλιάνη, «Σελίδες από τον αγροτικό Τύπο. Τα προβλήματα της υπαίθρου στις επαναστασιακές εφημερίδες», *Η Καθημερινή / Επτά Ημέρες*, στο αφιέρωμα Ο Τύπος στα Επτάηρω της Αγγλοκρατίας, 30 Μαΐου 1999, σ. 23-24.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ψαδός, Δημήτρης

(Τραπεζούντα, 1907 - Αθήνα, 13 Νοε. 1979). Συγγραφέας, δημοσιογράφος. Το 1923 κατέφυγε ως πρόσφυγας στην Αθήνα, όπου τελείωσε τις εγκύκλιες σπουδές του και αφιερώθηκε στη δημοσιογραφία. Μιλούσε αγγλικά και γαλλικά. Διέ-

πρεψε ιδιαίτερα στο δικαστικό ρεπορτάζ, το οποίο μετέτρεψε κατά αριστουργηματικό τρόπο σε κοινωνική ακτινογραφία της εποχής του με τη μοναδική στο είδος του περιγραφική δικασίμων. Η περιγραφική του δεινότητα και η ικανότητά του να διεисθύνει στη ζωντανή πραγματικότητα της κοινωνίας και της εποχής του, αποδόθηκε με ένα πηγαίο όσο και σπινθηροβόλο πνεύμα, μετατρέποντας έτσι το δικαστικό ρεπορτάζ σε ευθυμογράφημα, συνεχίζοντας μια παράδοση στην ελληνική δημοσιογραφία που είχε εγκαινιάσει ο «Σταμ. Σταμ.» (Σταματίτης *Σταματίου). Ωστόσο η ουσιαστική διαφορά του Ψαδά από τους προδρόμους του είδους σημαίνεται στο ότι σε αντίθεση από την έως τότε δεματολογία που αναφερόταν σε ιστορήματα στα οποία διακωμωδούνταν κυρίως η ύπαιθρος εφόσον ήρωες ήταν πρόσωπα του «χωριού», το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στην μεγαλούπολη της Αθήνας, δηλαδή αναλύεται κατά

σκωπτικό τρόπο ο αστικός τρόπος ζωής και οι σχετικές συνήθειες.

Το δικαστικό ρεπορτάζ υπήρξε η πύλη από την οποία πραγματοποιήθηκε η θριαμβευτική είσοδός του στο χρονογράφημα και τη συγγραφή θεατρικών έργων. Για τον ίδιο οι αίδουσες δικαστηρίων εκλαμβάνονται, με την επισημότητα που συνεπάγεται σ' αυτές η ακροαματική διαδικασία του πινακίου των υποθέσεων, ως θεατρική σκηνή στην οποία διαδραματίζεται όλη η κοινωνική πραγματικότητα. Η «εύθυμη» πλευρά της πραγματικότητας ασφαλώς και είναι η άλλη όψη του τραγικού της χαρακτήρα. Η «ευθυμογραφική» θεώρηση των κοινωνικά δρώντων από τον Ψαδά, του παρέχει τη δυνατότητα να δέσει στο στόχαστρο την «επισημότητα», και να αντιπαραθέσει στο δημόσιο λόγο τον ιδιωτικό, κάτι που εξορισμού «παριστούν» οι αίδουσες δικαστηρίων και τα δικαστηριακά ακροατήρια. Σ' αυτήν την μαγική του ικανότητα οφείλει και την επιτυχία του, υπό την έννοια της απόλυτης επικοινωνιακής του επαφής με τον μέσο αναγνώστη, τον «μέσο» Έλληνα του οποίου τη συνείδηση και τις κοινωνικές αναπαραστάσεις εξέφρασε όσο λίγοι.

Το 1937 κυκλοφόρησε το πρώτο του ευθυμογραφικό έργο, *Η Θέμις έχει κέρια* και τον επόμενο το δεύτερο με τίτλο *Η Θέμις έχει νεύρα*, στα οποία ανδολόγησε πραγματικές υποθέσεις από τη θητεία

του στις δικαστικές αίθουσες. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του Ψαθά ήταν να διαμορφώνει «ήρωες» που λειτουργούν περίπου ως βεμπεριανό ιδεότυποι, ώστε διαμέσου αυτών να συγκροτεί ψηφίδα-ψηφίδα ένα τεράστιο κοινωνικό μωσαϊκό. Πρώτο και κορυφαίο παράδειγμα του Μεσοπολέμου, υπήρξε η *Μαντάμ Σουσού*, μυθιστορία που τον κατέστησε ευρύτερα γνωστό και εξαιρετικά δημοφιλή στο πιο πλατύ κοινό. Η πατρότητα του «σουσουδισμού» που ως όρος έκτοτε κατοχυρώθηκε στη νεοελληνική, χρησιμοποιούμενος ως χαρακτηρισολογικός προσδιορισμός των μικροαστικών στρωμάτων τα οποία έχουν κατά παθολογικό και άκομφο τρόπο ομάδα αναφοράς τους τα μεγαλοαστικά στρώματα προς τα οποία και επιδιώκουν να ταυτιστούν, ανήκει στον Ψαθά. Από μια άλλη πλευρά, οι τυποποιημένοι ήρωες του οποίους διαμορφώνει (όπως για παράδειγμα ο Αγρσίλαος ο Αφελής), αποτελούν μια προσωποποίηση και εκ-προσώπηση της κοινής γνώμης ή/και του «κοινού αισθήματος».

Γενικά, τα έργα του καταγράφουν κατά μοναδικό τρόπο, εποχές, όντας αυθεντικές και γι' αυτό μοναδικές μαρτυρίες, πάντα χρήσιμες στον ιστορικό και ερευνητή. Έτσι, η τραγική περίοδος της Κατοχής περιγράφεται στα έργα του *Χειμώνας του 41* (1945), *Αντίσταση* (1945) και του *Χιουμάρ μιας εποχής* (1946). Τις εντυπώσεις από τα ταξίδια του στην Γαλλία, Αγγλία, Αμερική, Τουρκία και Αίγυπτο, εξαιρετικά σημαντικές εφόσον συνδυάζουν την αφηγηματική γλαφυρότητα με την ευστοχία της παρατήρησης, περιέλαβε στα έργα του *Κάτω από τους ουρανοξύστες* (1950), *Στη χώρα των μολόρδων* (1951), και *Παρίσι. Σταμπούλ και άλλα εύθυμα ταξίδια* (1951). Το μυθιστόρημα *Οικογένεια Βλαμένου* (1956) που αποτέλεσε μια καυστική σάτιρα των ηθών της εποχής, ακολούθησε η σειρά ευθυμογραφικών διηγημάτων *Παρ' ολίγον να γελάσουμε* (1960).

Επί δεκαετίες ο Ψαθάς κράτησε τη στήλη του χρονογραφήματος στην εφ. *Τα *Νέα* που δημοσιεύονταν στην πρώτη σελίδα με τον γενικό τίτλο 'εύθυμα και σοβαρά' (για να μετακομίσει, τα τελευταία χρόνια στην εφ. *Ελευθεροτυπία*, κατά την αρχική της εκδοτική φάση). Δεν είναι εκτός πραγματικότητας ή υπερβολή ο ισχυρισμός ότι η εκδοτική επιτυχία της εφ. *Τα Νέα* και η σταθερά υψηλή κυκλοφορία της οφειλόταν και στο χρονογράφημα του Ψαθά. Η ποιτική ανάλυση των χρονογραφημάτων του αποκαλύπτει και την *ποιοτική διαφορά* του από τους σύγχρονους χρονογράφους ή αρθρογράφους και σχολιαστές. Ενώ στη σύγχρονη δημοσιογραφία (αυτο

αποτελεί κυρίως κυρίαρχη πρωτοτυπία συνάμα δε και γνώρισμα του σημερινού ελληνικού Τύπου), επικρατεί ο τύπος του καθοδηγητή ή διαμορφωτή της κοινής γνώμης (opinion leader ή opinion former), όπου παρατηρείται το εκπληκτικό γεγονός να διατυπώνονται απόψεις που έρχονται σε άκρα αντίθεση προς εκείνες που κυριαρχούν στην κοινή γνώμη (και σε δήλη έως προκλητική περιφρόνηση προς αυτές), στα χρονογραφήματα του Ψαθά διαπιστώνει κανείς ότι συμβαίνει το αντίστροφο: ο χρονογράφος φαίνεται να μην καθοδηγεί, αλλά να καθοδηγείται από την κοινή γνώμη και να την εκφράζει. Συνεπώς, η παρέμβαση του στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης δεν έχει προδήλως αυταρχική κατεύθυνση, εφόσον λειτουργεί ενισχυτικά της υπάρχουσας.

Ο δημόσιος όμως λόγος που αρθρώνει ο Ψαθάς ως χρονογράφος δεν πάει από του να είναι παιδευτικός, όπως και ο λόγος του σε όλο το ριπίδιο της εργογραφίας του: ένα ανελέητο μαστίγωμα της πάσης φύσεως αδικίας, του φαρισαϊσμού, των «κακώς κειμένων» στην κοινωνία, αλλά και στην πολιτεία. Γι' αυτό και είναι βαθύτατα πολιτικός. Βαθύτατα δημοκρατικός ο ίδιος δεν κρύβει την πολιτική του ταυτότητα, ανήκοντας στη «μεγάλη δημοκρατική παράταξη», που γι' αυτόν σημαίνει τον κεντρικό χώρο. Ο δημοκρατικός πολίτης κατ' αυτόν δεν είναι ακραίος, ούτε συντηρητικός και αντίθετα δεν είναι εξεζητημένα ή ονομαστικά «προοδευτικός», ώστε να δέχεται οποιοδήποτε σαθρό ιδεολόγημα ή συμπεριφορά που καταλήγει στο παράλογο ή σε μια μονωδία καταγέλαστων φληναφημάτων. Ο Ψαθάς επιλέγει πάντα το αριστοτελικό «μέσο», αποφεύγοντας τις υπερβολές, αλλά και τις ελλείψεις. Επί πλέον είναι βαθιά πατριώτης, αποστρεφόμενος και εδώ τις ακρότητες και μένοντας μακριά από όποιες σύμφυτες μισαλλοδοξίες. Με άλλα λόγια ο λόγος του είναι ακέραιος και αυθεντικός και όταν ασκεί κριτική και όταν παραδειγματίζει. Επιλογή των χρονογραφημάτων του περιλαμβάνουν τρεις τόμοι που κυκλοφόρησαν το 1960 με τίτλους *Από την εύθυμη πλευρά. Στο καρφί και στο πέταλο και Πέρα βρέχει*.

Διακριδθηκε και ως θεατρικός συγγραφέας. Οι κωμωδίες του σημείωσαν δραμαβεντικές επιτυχίες, μερικές από τις οποίες κατέρριψαν τα ρεκόρ των παραστάσεων στην Ελλάδα. Η ευρηματική πλοκή και ο άψογος διάλογος, αλλά και η εξαιρετικά ενδιαιφύρουσα θεματολογία των κωμωδιών του, σύγχρονη και ταυτόχρονα διαχρονική, είναι η αλάνθαστη πυξίδα με την οποία αποφεύγει σκοπέλους στους

οποίους προσέκρουσαν κάποιοι θεατρικοί συγγραφείς, κυρίως μεταγενέστεροι, μετατρέποντας το σε αισθητικά και φρασεολογικά απαράδεκτη φαρσοκωμωδία. Πι' αυτό και οι κωμωδίες του Ψαθά που παίχτηκαν απ' όλους σχεδόν του κεντρικούς διάσους της Αθήνας και με τους μεγαλύτερους Έλληνες ηθοποιούς, έχουν ως κύριο γνώρισμα την ποιότητα, εκλαμβιανόμενη διπλά: και ως θεατρικό είδος, αλλά και ως προς το τελικό μήνυμα που μεταφέρουν στο θεατή. Αποτέλεσαν έτσι μόνιμο ρεπερτόριο και των ερασιτεχνικών διάσων στην Ελλάδα, αλλά και του Ελληνισμού της διασποράς. Η ιδιότητά τους αυτή κατέστησε το θεατρικό έργο του κλασικό, με μια ειδική έννοια του όρου. Πιο ειδικά, οι κωμωδίες που έγραψε είναι οι ακόλουθες: *Το Στραβόζυλο* (1941), *Οι Ελαφρόμυαλοι* (1942), *Μαντάμ Σουσου* (1942), *Σκίτσα της εποχής* (1944), *Φον Δημητράκης* (1947), *Η ζωή είναι ωραία* (1952), *Ζητείται Ψεύτης* (1953), *Μικροί Φαρισαίοι* (1954), *Ένας βλάκας και μισός* (1956), *Φωνάζει ο κλέφτης* (1958), *Εταιρία δαυμάτων* (1959), *Η Μαίρη τα λέει όλα* (1960), *Εξοχικό κέντρον ο Έρωσ* (1960), *Εμπρός να γδυνώμε*, *Χριστοπαχίτρα*, *Σύπνα Βασίλη*, *Ο Αχόρταγος*, *Ο Κουτσομπόλης*, *Προίκα μου αγαπημένη* κ.ά. Τα περισσότερα από αυτά έχουν γίνει επιτυχημένες κινηματογραφικές ταινίες που σημείωσαν υψηλή θεαματικότητα, η οποία συνεχίζεται και σήμερα με την κατ' επανάληψη τηλεοπτική μετάδοσή τους.

Ο Ψαθάς έχει συγγράψει ένα εκτεταμένο ιστορικό χρονικό από τη ζωή, τους διωγμούς και την επική αντίσταση της ιδιαίτερής του πατρίδας, με τον τίτλο *Γη του Πόντου*. Το έργο αυτό είναι από τα πρώτα μελετήματα που διεκτραγωδούν με ιστορική τεκμηρίωση και μεθοδικότητα τη ζωή, τους διωγμούς, την αντίσταση και την εξόντωση του ποταμιού Ελληνισμού.

Υπήρξε σύμβουλος της Εταιρίας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων καθώς και μέλος της ΕΣΗΕΑ. Η ζωή του Δημήτρη Ψαθά έκλεισε ξαφνικά: πέθανε από καρδιακή προσβολή που υπέστη σ' ένα συμβολαιογραφείο όπου είχε μεταβεί με τον πρόεδρο του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών Ευ. Γιαννόπουλο.

ΠΗΓΗ: Συνομιλίες του συντάκτη με τον Δ. Ψαθά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Φ. Ν. Κ., «Δημήτρης Ψαθάς: ποιος ήταν ποιος. Η ζωή κι η σταδιοδρομία του», εφ. *Τα Νέα*, 14 Νοε. 1979· Γ. Ρουσόσ, «Ουσιαστική εθνική απώλεια ο θάνατος του Δημήτρη Ψαθά. Υπήρξε μεγάλος δημοσιογράφος, χρονγράφος και θεατρικός συγγραφέας», εφ. *Τα Νέα*, 14 Νοε. 1979 (νεκρολογία).

ΝΕΟΚΛΗΣ ΣΑΡΡΗΣ

Ψαρουδάκης, Νικόλαος Στ.

(Αόδουλο Αμορίου Κρήτης, 1911-2006). Χριστιανός κοινωνιστής, δικηγόρος, μαχητικός αγωνιστής, δημοσιογράφος, που έδρασε στην Αθήνα. Φοίτησε στο Διδασκαλείο Ηρακλείου Κρήτης και στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Δικηγόρησε στην Αθήνα. Ζηλωτής χριστιανός επηρεασμένος από τον Αλ. *Γκιρλάντι, ασχολήθηκε με τον σοσιαλισμό (κοινωνισμό) από χριστιανική σκοπιά.

Το 1952 ίδρυσε το πολιτικό κόμμα (ή κίνημα) Χριστιανική Δημοκρατία και εξέδωσε την ομώνυμη εφ. **Χριστιανική Δημοκρατία*, η οποία μετά τη διακοπή της από τη δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου 1967, επανεκδόθηκε το 1970 με τον τίτλο *Η Χριστιανική*. Επανεπιλεγμένος υπέβαλε υποψηφιότητα βουλευτή αλλά δεν βρήκε ανατοχή από τον ελληνικό λαό. Τελικά έγινε αριστίνοδη βουλευτής του ΠΑΣΟΚ. Μετά το 1989 αποχώρησε από το κόμμα της Χριστιανικής Δημοκρατίας και την εφημερίδα.

Ως δημοσιογράφος υπήρξε αυστηρότατος κριτής της κοινωνικής και πολιτικής ζωής της Ελλάδας με χριστιανικό κριτήριο. Αλλά με την αυστηρότητά του ήρθε σε αντίθεση με την ιεραρχία της Εκκλησίας της Ελλάδας, την Αποστολική Διακονία, τις χριστιανικές αδελφότητες και συλλόγους, τον βασιλιά, τους καθηγητές του Πανεπιστημίου και άλλους πνευματικούς ηγέτες.

Εξέδωσε πολλά βιβλία με μορφή άρθρων, μελετών, διαλέξεων, χρονογραφημάτων κ.ά. Το 1967 εξέδωσε το *Κριτική του Συντάγματος, υπό το φως του Χριστιανισμού*, με εμφανιζόμενο συγγραφέα τη Χριστιανική Δημοκρατία, και άλλα συγγράμματα για τα οποία η δικτατορία τον εξόρισε. Βιβλία με το όνομά του είναι: *Το Χριστιανικό Μανιφέστο* (1947), *Η χριστιανική επανάσταση και η ανδροπύνη κοινωνία* (1952), *Η επανάσταση της αγάπης: Δύσος του κοινωνικού προβλήματος υπό το φως της Χριστιανικής Κοινωνιολογίας* (1958), *Πολιτική και εκκλησιαστική κρίση* (1965), *Επιστημονικός Σοσιαλισμός και Κοινωνικός Χριστιανισμός* (1966), *Ο σκοτεινός δυνάμεις αποκαλύπτουν*, *Σωτισμός, πολιτική και οικονομική ολιγαρχία, άδελος κομμουνισμός, αρέσεις, μασονία* (1971), *Αναζητώντας τη Δημοκρατία* (1972), *Να πέση η τυραννία, αντιστασιακά κείμενα* (1978), *Μαρξισμός, καπιταλισμός και χριστιανική πίστη*, *Μπροστά σ' ένα πυρηνικό πόλεμο* (1982), *Το πρόβλημα της διαφθοράς* (1983), *Η παγίδα της Ε.Ο.Κ. και της Εθνικής Ενότητας* (1985) κ.ά.

Ο Ν. Ψαρουδάκης ήταν νευρώδης, αυστηρός, δραστήριος δημοσιογράφος με άκρως χριστιανικές αρχές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Λ. Ζαχαρής, *ΘΗΕ*, 12, 466· Ν.Θ. Μπουγάτσος, *Βιβλιογραφία Ελληνικού Θρησκευτικού Τύπου*, 1974, λ/α, 164, σ. 400.

Ν.Θ. ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΣ

Ψύλλας, Γεώργιος

(Αθήνα, 1794-1878). Ενεργός συμμετέχων στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας, υπηρέτησε το μαχόμενο έθνος με διάφορες ιδιότητες. Εκδότης και συντάκτης του πρώτου δημοσιογραφικού φύλλου που εκκυκλοφόρησε στην πόλη των Αθηνών (1824), έδωσε δείγματα της πνευματικής και ηθικής του προσωπικότητας. Κρατικός λειτουργός σε θέσεις κείρες στο ελεύθερο κρατίδιο, επιβεβαίωσε με την παρουσία και την μέθεξή του, την βαθεία του αφοσίωση στην πρόοδο του έθνους.

Στα «Απομνημονεύματα του βίου μου», ο Γεώργιος Ψύλλας αφηγείται λεπτομερώς τις αναμνήσεις του σχετικά με τις πρώτες, τις εγκύκλιες σπουδές του. Παιδί φτωχής οικογένειας των Αθηνών, εφοίτησε χάρη στην πρωτοβουλία του «εφημερίου και διδασκάλου» Βησσαρίωνα, στο πρώτο του σχολείο, όπου έμαθε γραφή και ανάγνωση. «Ότω λοιπόν», όπως ο ίδιος αφηγείται, «άρχισα τα μαθήματά μου, τα οποία εντός ενός έτους και ολιγώτερον ετελείωσα, διδαχθείς μετά την φυλλάδα την Οκτώηχον και το Ψαλτήριον». Την συνέχιση των πρώτων σχολικών μαθημάτων πραγματοποίησε με πλείστες δυσκολίες, αναγκασμένος να υπηρετεί συγχρόνως σε σπίτια ευπόρων Αθηναίων για να εξασφαλίζει στοιχειωδώς την διαβίωση, τόσο του ίδιου όσο και της μητέρας και της αδελφής του. Η επιμέλειά του, οι καλές επιδόσεις στα μαθήματα, έπεισαν τους εφόρους της νεοϊδρυμένης «Φιλομούσου Εταιρείας» (1813), να του χορηγήσουν υποτροφία για ανώτερες σπουδές σε δυτικά πανεπιστήμια.

Το έτος 1816, ο Γ. Ψύλλας έφθασε στην Πίζα: μαθηματικά, φυσική, λατινικά, γαλλικά και γερμανικά ήταν τα μαθήματα που παρακολούθησε από τον Οκτώβριο 1816 έως τον Αύγουστο 1817 οπότε έφυγε για την Ιένα, υπότροφος με ενέργειες της Ρωζάνης Έντλιγκ-Στούρτζα, σε ένα ευρύτερο πρόγραμμα που είχε διαμορφωθεί με την στήριξη του Ιωάννη Καποδίστρια και του μητροπολίτη Ιγνατίου, για την εκπαίδευση νέων Ελλήνων σπουδαστών σε γερμανικά πανεπιστημιακά ιδρύματα. Στην πόλη αυτή, εστία φιλελεύθερων ιδεών, ο Ψύλλας εγνώρισε το κίνημα του φιλελευθερισμού, ήλθε σε επαφή με καινούργιους τρόπους συμπεριφοράς, εσύχναζε σε μουσικές και θεατρικές εκδηλώσεις, τις οποίες, όπως γράφει ο

ίδιος: «διεύθυνον αμφοτέροι οι μεγάλοι της Γερμανίας ποιηταί Γκέτε και Σχίλλερ, τότε δε, μη υπάρχοντος του δευτέρου, ο πρώτος ήτον ο διευδύων».

Το 1819, ο Ψύλλας ήταν μεταξύ των Ελλήνων σπουδαστών που συνέχιζαν τις σπουδές τους στο Πανεπιστήμιο της Γοτtingης. Μετά τους και ο Κωνσταντίνος Ασώπιος, ο Θεόκλητος *Φαρμακίδης, ο Αλέξανδρος Γλαράκης, ο Κωνσταντίνος Λιβέριος, και άλλοι. Τελευταίος σταθμός των γερμανικών σπουδών του, το Βερολίνο: «εκεί διαμένων και καρραδοκών το μέλλον μου, έμαδον την επανάστασιν της πατρίδος. Όθεν αμέσως απεράσισα να επανέλθω εις Αθήνας». Το ταξίδι της επιστροφής στάθηκε δύσκολο για την ομάδα των Ελλήνων σπουδαστών, οι οποίοι αντιμετώπισαν, σε όλο το μήκος της διαδρομής, τη δυσπιστία των αστυνομικών αρχών.

Φθάνοντας στην Αθήνα, ήλθε σε επαφή με τους πολίτες της πόλης, οι οποίοι είχαν ήδη προσχωρήσει με ενθουσιασμό στο επαναστατικό κίνημα. Ονομάσθηκε αμέσως μέλος της Εφορείας της πόλης και Παραστάτης των Αθηνών στην πρώτη και δεύτερη Εθνική Συνέλευση, ενώ έως τον Μάιο 1824 υπήρξε μέλος του «Επαρχιακού Κριτηρίου».

Το έτος 1824, ύστερα από πρόταση και με την φροντίδα του άγγλου συνταγματάρχη Λέστερ Στίνχοπ, ο οποίος προσέφερε στην πόλη της Αθήνας τον απαραίτητο τυπογραφικό εξοπλισμό, ο Ψύλλας ανέλαβε την έκδοση του πρώτου δημοσιογραφικού φύλλου που εκκυκλοφόρησε στην Αθήνα, με τον τίτλο **Εφημερίς Αθηνών* (1824-1826). Το σημαντικό αυτό δημοσιογραφικό φύλλο εκάλυψε μεγάλο μέρος της ειδησεογραφίας της σχετικής με τον Αγώνα. Συγχρόνως στις σελίδες του δημοσιεύθηκαν θέματα αναφερόμενα σε ζητήματα πολιτικής δεωρίας, εκπαίδευσης και παιδείας, λογοτεχνίας και άλλα συναφή με τρόπους σύμφωνα με τους οποίους έπρεπε να διαμορφωθούν οι συνθήκες, πολιτικές και πολιτισμικές, στο ελεύθερο ελληνικό κράτος. Το πολίτευμα και οι νόμοι, οι δεσμοί και ιδίως η ελευθερία της έκφρασης και της γνώμης, η ελευθεροτυπία, συνιστούν σημαντικό μέρος των περιεχομένων της *Εφημερίδος Αθηνών*.

Ο Γεώργιος Ψύλλας διορίσθηκε από τον Ιωάννη Καποδίστρια, το 1828, μέλος του «Πανελληνίου», πρώτος Γραμματέας του Τμήματος Εσωτερικών, έκτακτος Επίτροπος Κάτω Μεσσηνίας. Τα χρόνια που ακολούθησαν, όταν πλέον δεμελιώθηκε το ελεύθερο κρατίδιο, ο Ψύλλας υπηρέτησε σε πολλές δημόσιες θέσεις, στις οποίες επέδειξε τις ικανότητές του αλλά και τον ιδιαίτερος άμεμπτο χαρακτήρα

του. Διετέλεσε επίσης νομάρχης Αττικής και Βοιωτίας. Υπερσπίζοντας από αυτή τη θέση την πρόταση να ονομασθεί η πόλη των Αθηνών πρωτεύουσα του κρατιδίου οργάνωσε, τον Φεβρουάριο 1834, τελετή για τον «πανηγυρισμό» του γεγονότος. Το 1844 ονομάσθηκε γερουσιαστής, συνακόλουθα Υπουργός Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδύσεως ενώ το 1864, ορίσθηκε Αντιπρόεδρος του νεοσύστατου Συμβουλίου Επικρατείας.

Ο Γεώργιος Ψύλλας απέθανε στις 20 Ιανουαρίου 1878. Στον επικηδείό του, τον οποίο έγραψε και απέγγειλε ο Άγγελος Βλάχος, επισημαίνονται οι υπηρεσίες του τόσο στα χρόνια του Αγώνα, όσο και στην ελεύθερη ελληνική επικράτεια και συνάμα ο ακέραιος χαρακτήρας και το φιλελεύθερο φρόνημά του, το οποίο τον έφερε ενίοτε σε αντιπαράθεση με την εξουσία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κουμαριανού, *Τύπος στον Αγώνα*, τ. Α΄, σ. ν΄-ξβ΄, Γεωργίου Ψύλλα, *Απομνημονεύματα του Βίου μου*, εισαγωγή Ν.Κ. Λούρου, «έκδοσις και σημειώσεις» Ελευθερίου Γ. Πρεβελάκη, Αθήνα, Ακαδημία Αθηνών / Κέντρον Ερεύνης της Ιστορίας του Νεωτέρου Ελληνισμού, 1974.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ

Ψυχιατρική και Νευρολογική Επιθεωρήσις

Μηνιαίων επιστημονικών περιοδικών, Συντάκτης Διευθυντής Σ.Γ. Βλαβιανός, Αθήνα, Σεπτ. 1902 - Δεκ. 1911, Μηνιαίο, τριάντα δύο σελίδων, μονόστηλο, διαστάσεων 25x16 εκ. Τιμή τεύχους: 1 δρχ. (εσωτερικό), 1 φράγκο (εξωτερικό). Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 6 δρχ., εξωτερικού 6 φράγκα. Τυπογραφείο: της εφ. Το Κράτος.

Αποτελεί το πρώτο και μόνο εξειδικευμένο ελληνικό ψυχιατρικό και νευρολογικό περιοδικό, το οποίο κυκλοφόρησε στην Αθήνα, από τον Σεπτέμβριο 1902 έως το Δεκέμβριο 1911. Ο εκδότης του Σιμωνίδης Γ. Βλαβιανός, ένας από τους πρωτοπόρους Έλληνες ψυχιάτρους, δημιούργησε και την πρώτη ιδιωτική ψυχιατρική κλινική στην πρωτεύουσα.

Το περιοδικό απευθυνόταν σε ένα εξειδικευμένο, κατά κύριο λόγο, ιατρικό κοινό επιδιώκοντας, σύμφωνα με τον εκδότη του, να τους ενημερώσει

και παράλληλα να συγκεντρώσει τις δικές τους συνεργασίες. Σημαντικό τμήμα της ύλης του καταλαμβάνουν οι ανακοινώσεις Ελλήνων και ξένων ιατρών για ασθένειες, ιστορικά ασθενών –εικονογραφημένα συχνά με φωτογραφίες και σχεδιαγράμματα–, και κυρίως για νέες μεθόδους αντιμετώπισης και θεραπείας. Πολύ συχνές είναι οι αναφορές για διάφορες

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ
ΚΑΙ
ΝΕΥΡΟΛΟΓΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Σ. Γ. ΒΛΑΒΙΑΝΟΣ

ΕΤΟΣ Α
1902

ΤΕΥΧΟΣ Α
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ
ΣΥΝΤΑΞΙΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
16 - ΣΗΜΕΡΙΟΣ - 16

εξαρτησιογόνες ουσίες και ιδιαίτερα το αλκοόλ και τον αλκοολισμό, για τον οποίο συντάσσονται και ειδικά ερωτηματολόγια, τα οποία αποστέλλονται σε τοπικούς γιατρούς, ενώ δημοσιεύονται οι απαντήσεις τους. Εκτός από την ψυχιατρική και την νευρολογία, ιδιαίτερο βάρος δίδεται στην ιατροδικαστική

και την εγκληματολογία, με συχνές αναφορές στις θεωρίες του Καίσαρα Λομπρόζο. Υπάρχουν συχνές, ακόμη, αναφορές στην ελληνική αρχαιότητα (ιατροί, θεραπευτικές μέθοδοι), καθώς και σε ξένους διάσημους ασθένεις και ιατρούς. Στην ύλη του περιλαμβάνονται επίσης οι βιβλιοκρισίες και οι βιβλιοπαρουσιάσεις ελληνικών και ξένων κυρίως ιατρικών εκδόσεων. Πολλά από τα κείμενα ήταν μεταφράσεις από ξενόγλωσσα άρθρα, κυρίως από τον γαλλικό ιατρικό Τύπο. Συνήθως δεν αναφερόταν ο μεταφραστής, ο οποίος, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, ήταν ο Βλαβιανός. Σε μεγάλο βαθμό, στην *Ψυχιατρικήν και Νευρολογικὴν Επιθεώρησιν* αποτυπώνονται οι σύγχρονες εξελίξεις στην ευρωπαϊκή και ιδιαίτερα στη γαλλική ψυχιατρική και νευρολογία.

Ο εκδότης του περιοδικού αποτέλεσε και τον πιο συχνό αρθρογράφο του, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια. Μέσα από τα κείμενα του προβάλλονται οι απόψεις του για μια σειρά ιατρικά και κοινωνικά θέματα, οι καινούργιες θεωρίες και πρακτικές που προτείνονται. Στέκεται ισχυρός πολέμιος και καταγγέλλει με ιδιαίτερη ένταση την μεταχείριση των φρενοβλαβών από τον απλό κόσμο, υποστηρίζοντας την ανάγκη νοσηλείας τους σε οργανωμένα φρενοκομεία με την ισχυρή παρουσία των ιατρών. Μετά το 1904, η ιδιωτική του κλινική διαφημίζεται μέσα από τις στήλες του περιοδικού, καθώς και με ειδικά άρθρα. Εκτός από τον Βλαβιανό, ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια της έκδοσης, στο περιοδικό συνεργάζονται σημαντικοί έλληνες ιατροί και επιστήμονες της εποχής, ανάμεσά τους πολλοί καθηγητές του Πανεπιστημίου.

Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ύλης της *Ψυχιατρικής και Νευρολογικής Επιθεώρησης* αποτελεί η ενασχόληση με σημαντικά πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα της συγχρονίας: η Μεγάλη Ίδεια, ο ρόλος της γυναίκας, οι οικογενειακές σχέσεις και το διαζύγιο, ο στρατός, η εγκληματικότητα. Όπως σημειώνει ο εκδότης του στη διαφήμιση του περιοδικού: «και σελίδες δ' αυτής ευρέως ανοίγονται εις παντός είδους μελέτας ψυχολογικές, καλλιτεχνικές, ιστορικοκοινωνικές και άλλας σχέσιν έχουσας προς ό,τι ενδιαφέρει τας Ψυχικές Επιστήμας». Είναι χαρακτηριστικά τα αποτελέσματα της ταξινόμησης των άρθρων του περιοδικού, την περίοδο 1906-1910, που πραγματοποίησε ο Γρηγόρης Βασιλαματζής. Από τα 131 άρθρα, στην κατηγορία «κοινωνική ψυχολογία και άλλα ιδεολογικά κείμενα» εντάσσονται 35. Ακολουθούν τα «θεραπευτικά» (28), «η μεταψυχική» (16), η υγιεινή (14), τα «νευρολογικά» (12).

Ο ιατρικός λόγος, ιδιαίτερα στα κείμενα του Βλαβιανού, εμφανίζεται πλήρως ιδεολογοποιημένος, ανάγεται σε προγραμματικό μέσο «θεραπείας» των εθνικών και κοινωνικών προβλημάτων. Συμπεριφορές και στάσεις αντιμετωπίζονται ως στοιχεία κατάπτωσης, συμπτώματα ατομικών μα και συλλογικών ασθενειών: η απαισιοδοξία, η έλλειψη αυτοπεποίθησης –συνδεδεμένη και με την ήττα στον πρόσφατο πόλεμο του 1897–, σε συνδυασμό με τον αλκοολισμό ή τις φοβίες ανάγονται σε χαρακτηριστικά του ελληνικού λαού, στοιχεία μιας «Εθνικής Νευρασθένειας». Ο ρόλος των ιατρών και ιδιαίτερα των ελαχίστων ψυχιάτρων και νευρολόγων ήταν η υπόδειξη στις αρχές των αναγκαιών μέτρων για την καταστολή και θεραπεία της νόσου. Πρόκειται για έναν λόγο βαθύτατα συντηρητικό και απαισιόδοξο, στο μέτρο όπου αποδίδει ιδιαίτερο βάρος στην κληρονομικότητα, στοιχείο που χαρακτηρίζει όχι μόνο την ελληνική μα και ευρύτερα την σύγχρονη ευρωπαϊκή ψυχιατρική. Ως ζητούμενο παρουσιάζεται η ηθικοποίηση και ο εκπολιτισμός της ελληνικής κοινωνίας, αναδεικνύοντας το ιατρικό σώμα και ιδιαίτερα τους ψυχιάτρους σε οδηγούς και ρυθμιστές του δημόσιου και ιδιωτικού βίου.

Συνολικά, η *Ψυχιατρική και Νευρολογική Επιθεώρησης* αποτελεί έναν πολύ ισχυρό δέκτη των αλλαγών στον ιατρικό Τύπο της εποχής. Έτσι, μετά τα γενικά ιατρικά, εμφανίζεται ως το πρώτο εξειδικευμένο ιατρικό περιοδικό, δείγμα της σταδιακής ανάδειξης και συγκρότησης μιας μικρής ψυχιατρικής κοινότητας, η οποία διεκδικεί την δική της παρουσία στο πολιτικό και κοινωνικό γίγνεσθαι. Εκφραστής, σε μεγάλο βαθμό, των θέσεων του εκδότη του, το περιοδικό αναδεικνύει για άλλη μία φορά την βαθύτατη σύνδεση ιδεολογίας και επιστήμης, ιδιαίτερα στην περίπτωση της ελληνικής ψυχιατρικής και νευρολογίας.

Με το περιοδικό συνεργάστηκαν οι Σίμων Αποστολίδης, Σ. Βλαβιανός, Μιχαήλ Γ. Παννής, Αναστάσιος Ι. Δαμιέργης, Αριστοτέλης Κουρτίδης, Κωνσταντίνος Σάββας, Σπήλιος Ι. Χαράμης, Γεώργιος Ν. Φιλάρετος κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γρ. Βασιλαματζής, «Ιατρική και κυρίαρχη ιδεολογία. (Σκέψεις από την ανασκόπηση ενός ελληνικού περιοδικού ψυχιατρικής της περιόδου 1906-1910)». *Σύγχρονα Θέματα*, περ. Β', τχ. 19 (Δεκ. 1983), σ. 107-111'. Δ. Πλουμπήδης, *Ιστορία της Ψυχιατρικής στην Ελλάδα. Θεσμοί, ιδρύματα και κοινωνικό πλαίσιο 1850-1920*. Αθήνα, εκδ. Εξάντας / Τρίαιψς-Λόγος, 1989.

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΚΑΡΑΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

Ψυχολόγος, Ντίνος

(Νεοχώρι Κυλλίνης Ηλείας, 1915 - 9 Σεπτ. 1982). Ερευνητής, συγγραφέας, εκδότης. Τελείωσε το γυμνάσιο στην Πάτρα. Διορίστηκε το 1941 υπάλληλος στο υπουργείο Οικονομικών, στο τότε Δημόσιο Ταμείο, αρχικά στη Λευκάδα και από το 1945 στα Λεχαινά Ηλείας. Παντρεύτηκε τη Νιοχωρίτισσα επίσης Διονυσία Μανιάτη και απέκτησαν έξι παιδιά. Αν και προερχόταν από αγροτοκτηνοτροφική οικογένεια, η φοίτησή του στο Γυμνάσιο της Πάτρας του έδωσε τη βάση να αναδείξει το έμφυτο ερευνητικό ταλέντο του και να αναδειχθεί σε αυτοδίδακτο, «ερασιτέχνη» λαογράφο, ιστορικό, αρχαιολόγο, φυσιοδίφη αλλά και βιβλιόφιλο, ποιητή, συγγραφέα. Από την εφηβεία του ακόμα υπήρξε συστηματικός ερευνητής σε εφαρμοσμένη όσο και βασική έρευνα (γεωπονική, μετεωρολογία, φυτολογία, ιστορία, λαογραφία, αρχαιολογία) και συγκέντρωνε πειραματικό, ανασκαφικό και αρχαιολογικό υλικό.

Τα Λεχαινά, διοικητικό, εμπορικό και εκπαιδευτικό κέντρο της περιοχής Μυρτοπόρτας είχαν –και λόγω Ανδρέα Καρκαβίτσα– κάποια πνευματική υποδομή που του επέτρεψε να εκδώσει κατά το 1950 το βιβλίο *Ο Κώδικας της Παναχίας της Λεχαινίτσας και τα Λεχαινά* και κατά το 1951 το π. **Ηλείακά με ίδιους πόρους, στηριζόμενος και στις λίγες ετήσιες συνδρομές των αναγνωστών*. Στα *Ηλείακά* δημοσίευσε κυρίως τους καρπούς των προσωπικών ερευνών του σε όλα τα παραπάνω πεδία, ενώ τύπωνε το περιοδικό σε τοπικά τυπογραφεία. Έγινε μέλος της Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών, της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας και της Γλωσσικής Εταιρείας, ενώ συνεργαζόταν στενά με την Εφορεία Αρχαιοτήτων της Αρχαίας Ολυμπίας και τον τότε Έφορο Αρχαιοτήτων Νίκο Παλούρη, ως επιτετραμμένος επίσημα να εντοπίζει αρχαιολογικούς χώρους και να δημοσιεύει σχετικά στο περιοδικό. Διατηρούσε προσωπική αλληλογραφία για επιστημονικά ζητήματα που δημοσίωνε στο περιοδικό με τον Φαίδωνα Κουκουλέ, τον Γεώργιο Ζώρα, τον Γεώργιο Μέγα, τον Δημήτρη Λουκάτο, τον Λίνο Πολίτη, τον Δ. Γεωργακά και άλλους. Δημοσίευσε μελέτες και σε επιστημονικά περιοδικά (*Ελληνικά*), ενώ απέστειλε χειρόγραφη συλλογή λαογραφικού και γλωσσικού υλικού στο Κέντρο Συντάξεως του Ιστορικού Λεξικού της Ακαδημίας Αθηνών. Υπήρξε επίσης σύμβουλος, όσον αφορά τα τοπικά θέματα, πολλών Ελλήνων και κυρίως ξένων μελετητών, που επισκέπτονταν την Ηλεία, τους οποίους συχνά και φιλοξενούσε.

Κατά το 1962, παρόλο που ο ίδιος βρισκόταν σε πλήρη ηλικιακή και ερευνητική ακμή και δραστηριότητα, ενώ το π. *Ηλείακά* σε τακτική και καταξιωμένη εκδοτική πορεία, αναγκάστηκε, λόγω σπουδών των παιδιών του, να μετακινηθεί στην Αθήνα. Επί δικτατορίας παίρνει δυσμενή μετάθεση (λόγω αντιδικτατορικής δράσης του γιου του Δημήτρη) για μια διετία (1972-1974) στα Χανιά της Κρήτης και επανέρχεται μετά τη μεταπολίτευση στην Αθήνα απ' όπου και συνταξιοδοτήθηκε το 1976. Στην Αθήνα εκδίδει ένα μόνον τεύχος των *Ηλείακων* (ΚΑ΄, 1963) και από οικονομική αδυναμία διακόπτει την έκδοση του περιοδικού. Μετά τη συνταξιοδότησή του κατά το 1976, εγκαταστάθηκε και πάλι στο γενέθλιο Νιοχώρι, και επανεκκίδει μετά από διακοπή 14 ετών το περιοδικό, αλλά το τυπώνει στην Αθήνα, και επεξεργάζεται –με σύμβουλο και τον ιστορικό της πόλης των Πατρών Κώστα Τριανταφύλλου– τα δελτία που έχει καταρτίσει για την έκδοσή του «Ιστορικού Λεξικού της Ηλείας».

Το 1982 η Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία διοργανώνει τιμητική εκδήλωση για τα *Ηλείακά* και τον εκδότη τους Ντίνο Ψυχολόγο. Ο ίδιος ωστόσο δεν παρίσταται στην εκδήλωση, λόγω ασθένειας. Πέθανε λίγο πριν κλείσει τα 67 χρόνια του, και κηδεύτηκε στη γενέτειρά του. Πέραν του δημοσιευμένου έργου του, άφησε ένα πλούσιο, εν πολλοίς συστηματοποιημένο από τον ίδιο αρχείο του δημοσιευμένου και αδημοσίευτου έργου του, καθώς και της αλληλογραφίας και των πηγών του, που εναπόκειται στην εξειδικευμένη στα ενδιαφέροντά του, πλούσια σχετικά βιβλιοθήκη του σπιτιού του στο Νιοχώρι. Άφησε επίσης μια πλούσια αρχαιολογική συλλογή (αγγεία, ειδώλια, νομίσματα κ.ά.), αποτέλεσμα των προσωπικών του ανασκαφών στην Ηλεία, τις οποίες και είχε δημοσιεύσει στα *Ηλείακά*, που παραδόθηκε στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Αρχαίας Ολυμπίας, προκειμένου να φυλαχθεί και να εκτεθεί εκεί με το όνομά του.

Κατά το 1989 η πολιτιστική ομάδα των Λεχαινών «Φράγμα» και το εκδοτικό τμήμα της «εκ παραδρομής» τύπωσε σε αυτεπλή έκδοση την εργασία του Ντίνου Ψυχολόγου «Περί Γοητειών και Μαντείας» που είχε δημοσιευθεί σε συνέχειες στο περιοδικό *Ηλείακά*, με επιμέλεια και εισαγωγικό κείμενο της κόρης του, λαογράφου Ελένης Ψυχολόγου.

ΕΛΕΝΗ ΨΥΧΟΠΟΥ

Ψωμαδάκης, Ι. Α.

βλ. *Ασπίς του Άργους*, 1932-1969

Ψωμαδέλλης, Δημήτριος Ιακ.

(Κυδωνίες/ Αϊβαλί, 1904 - Αθήνα 24 Φεβρ. 1979). Δημοσιογράφος. Έζησε στη Μυτιλήνη, τόπο καταγωγής του, από το 1922. Εκεί, εργάστηκε στα τυπογραφεία της και από τις αρχές της δεκαετίας του 1930 έκανε την παρουσία του στη δημοσιογραφική ζωή της πόλης, διευθύνοντας την εφ. *Αμερόληπτος*, η οποία κατά τον Αντώνη Πλάτωνα: «είναι η πρώτη [...] κοινωνικοποιημένη εφημερίδα, αφού εκδότης της είναι μια εταιρεία που είχε δημιουργηθεί από έναν όμιλο συντακτών και τυπογράφων, με διευθυντή της τον Δ. Ψωμαδέλλη, και η οποία ξεκίνησε μεν αδέσμευτη, γρήγορα όμως εγκατέλειψε την ουδετερότητα και υποστήριξε ανοιχτά το Λαϊκό Κόμμα και τον ισχυρό άνδρα της εποχής βουλευτή Γεώργιο Λαζανά».

Το 1951 μετακινείται στην Αθήνα, όπου εκδίδει την εφ. **Λέσθος*. Μια εφημερίδα που για πολλά χρόνια ήταν ο συνδετικός κρίκος των Λεσβίων της Αθήνας—που αριθμούσαν πολλές χιλιάδες—και του νησιού. Ο Ψωμαδέλλης, άνοιξε τις στήλες της εφημερίδας του στους λόγιους οι οποίοι καταθέσανε σ' αυτήν πολλά και ενδιαφέροντα κείμενα. Ο Κλεάνδης Παλαιολόγος, η Ελένη Μυριογιάννη-Σαραντάκου, ο

Αλέκος *Αντωνιάδης-Γιαννακός, η Πέπη Δαράκη, υπήρξαν μόνιμοι συνεργάτες της και άλλοι πολλοί έγραφαν σε αυτήν συχνά. Εξάλλου και πολλοί νέοι φιλοξενήθηκαν εκεί. Ο ίδιος στην αρθρογραφία του ήταν μαχητικός υπερασπιστής των προβλημάτων που απασχολούσαν το νησί, τα οποία ήταν τότε πολλά, και καθόλου δεν υπολόγιζε το κόστος—και μάλιστα για μια εφημερίδα συγκεκριμένης εμβέλειας— προκειμένου να πει τις σκληρές αλήθειες που δεν άρεσαν στους ασκούντες την όποια εξουσία τα χρόνια μετά τη λήξη του Εμφυλίου.

Σημαντική ήταν και η προσπάθεια του που επισημαίνει, στη νεκρολογία του, ο Γιώργος Βαλέτας: «Τριάντα χρόνια η μικρή αυτή εφημερίδα, εργάστηκε για να επιτύχει—πλην, φευ, χωρίς αποτέλεσμα—την ενότητα και την σύμπραξη όλων των λεσβιακών δυνάμεων της παροικίας».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Βαλέτας, «Δημήτριος Ιακ, Ψωμαδέλλης», π. *Αιολικά Γράμματα*, τχ. 50 (Μαρτ.-Απρ. 1979), 127· «Νεκρολογίες Δημ. Ιακ, Ψωμαδέλλης», π. *Λεσβιακά*, τ. Η' (1982), 235· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1990), 215.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Ωκεανίς, Αδελαΐδα / Σίδνεϋ, 1914-1916
βλ. Νικολαΐδης, Γιώργος

Ώρα

Εκδίδεται καθ' εκάστην, Αθήνα, 10 Νοε. 1875 - 9 Νοε. 1889. Καθημερινή, τετρασέλιδη, δίστηλη με ετήσια σελιδαρίθμηση, μικρού σχήματος Τιμή φύλλου: 5 λ. Ετήσιες συνδρομές: Αθήνας 12 «δρχ. νέαι», επαρχίας 12 δρχ., Τουρκίας, Ρουμανίας, Αιγύπτου 1 λιβ. τουρκίας, λοιπή Ευρώπη 26 φρ. «Τύποις Νικήτα Γ. Πάσσαρη».

Πολιτική εφημερίδα, όργανο του «Πέμπτου Κόμματος» του Χαριλάου Τρικούπη. Εκδόθηκε, όπως εξηγεί η σύνταξη της εφημερίδας στο πρώτο φύλλο της, για να ανταποκριθεί στα νέα δεδομένα και τις νέες ανάγκες της πολιτικής, έτσι όπως διαμορφώθηκε μετά την υιοθέτηση της «αρχής της δεδηλωμένης». «Εκπροσωπεί πιστώς τας νέας ιδέας, ως απεδέχθη η πλειοψηφία του Έθνους επιβαλούσα την τελευταίαν πολιτικὴν μεταβολήν και ως θεμελιώδη όρον της εκδόσεώς της ανέγραψε την εμπέδωσιν νέου πολιτικού συστήματος» (αρ. φ. 6, 15 Νοε. 1875). Αυστηρή στην εμφάνιση και στο ύφος δίνει έμφραση στην αρθρογραφία («Πολιτικόν Δελτίον»). Πολλές φορές δοκιμακά ως προς το ύφος και το περιεχόμενο, τα κύρια άρθρα διακρίνονται για τον οικονομισμό και τον δετικισμό τους. Διακηρύσσουν ανοικτά τις προθέσεις του τρικουπικού κόμματος και αναλύουν

τις προτεραιότητες της πολιτικής του, της οποίας και αποτελούν το κυριότερο και αμεσότερο όπλο, απευθυνόμενα σε ένα αναγνωστικό κοινό το οποίο θεωρείται ως ο δυνάμει καθοδηγητικός πυρήνας της κοινής γνώμης. Ο πολιτικός λόγος και η επιχειρηματολογία της εφημερίδας διαμορφώνονται από τον διάλογο που αναπτύσσει με τα άλλα κόμματα και τα όργανά τους, κυρίως με την εφ. **Πρωία* του δηλιγιαννικού κόμματος, για τούτο και –παρά τη σταθερότητα στις πολιτικές θέσεις– προσαρμόζονται κάθε φορά στις ανάγκες της πολιτικής συγκυρίας, όπως π.χ., μετά το 1883, στην ανάγκη οργάνωσης μαζικότερων κομμάτων.

Τα κύρια άρθρα είναι ανυπόγραφα, είναι γνωστό όμως ότι εκτός από τον ίδιο τον Τρικούπη μεταξύ των συγγραφέων συγκαταλέγονται ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος και ο Εμμ. *Ροΐδης. Ο Ροΐδης σημειώνει στο ανέκδοτο σημειωματάριό του ότι έγραψε «υπέρ τα πενήντα άρθρα» στην *Ωρα* στην οποία αρθρογραφούσε επί μια δεκαετία (1880-1890), υποστηρίζοντας τον νέο πρωθυπουργό· εκτιμούσε την αξία του και πίστευε ότι ήταν ο μόνος που μπορούσε να πραγματοποιήσει την αναγκαία εσωτερική εξυγίανση, «γιατί ήταν και ο μόνος πολιτικός που αληθινά την ποδούσε», σύμφωνα με τα λόγια του Κλ. Παράσχου. Η συνεργασία του Ροΐδη στην εφημερίδα εγείρει και τα σκωπτικά σχόλια της εφ. **Μη Χάνεσαι* (27 Αυγ. 1882): «Αυτόν τον Βυζάντιον και

αγωνία της καλής». Τύπος και βουλευτικές εκλογές την εποχή του Χαριλάου Τρικούπη 1881-1895, πρόλογος ΠΑ. Νικολακόπουλος, Αθήνα, εκδ. Βιβλιόγραμμα, 2001· Λίνα Λούθη, Περιγέλατος Βασιλείου. Οι σατιρικές εφημερίδες και το εθνικό ζήτημα, 1875-1886. Αθήνα, Εστία, 2002, σ. 21.

ΝΑΣΗ ΜΠΑΑΤΑ

Ωρα

Φύλλον της Κυριακής. Λευκάδα, 25 Μαρτ. 1901-1902. Διευθυντής: Π. Κτενάς, δικηγόρος. Στο φ. II (περ. Β', έτ. Β') διευθυντής-συντάκτης: Βασίλειος Ν. Κατωπόδης. Άλλοι υπότιτλοι: Φύλλον του Λαού, Εφημερίς Πολιτική και Φιλολογική (περ. Β', αρ. φ. II), Εβδομαδιαία («φύλλον της Κυριακής»), τετρασέλιδη, τριήμελη, διαστάσεων 36.5x26 εκ. Τιμή φύλλον: «χάριν ενυστερίας διαδόσεως, εκτός της συνήθους προς τους συνδρομητές διανομής, θα πωλείται και εις τους δρόμους Λεπτά 5». Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 10 δρχ., εξεμηνιαία 5 δρχ., ετήσια εξωτερικού 15 φρ. και εξεμηνιαία 8 φρ., «προπληρωτέα». Τυπογραφείο: αδελφών Τσιμπιπαστή, Γραφείο: «παρά το δικηγορικών γραφείων του Διευθυντού».

Σκοπός της εφημερίδας, όπως παρουσιάζεται στα τρία πρώτα φύλλα της, είναι «να φανή ωφέλιμος εις τον τόπον» και δηλώνει ότι «δεν είνε κομματική ούτε σκοπεύει να υβρίση κανένα. Ανήκει εις τον αυτόν της μόνας και εις τον τόπον, ο οποίος την υποστηρίζει». Στόχος της είναι «ο ειλικρινής και ενίοτε ελεγχος των πράξεων των πολιτειομένων και οιουδηδήποτε άλλου αναμειγμένου εις τα κοινά». Ο τίτλος της εφημερίδας, όπως γράφει ο Α. Σκιαδαρέσης, δεν είναι «μόνον συνώνυμος μιάς των Ρωμαϊκών Ωρών των θυγατρών του Ήλιου και της Σελήνης καθό πρόιον και αυτή ώριμος του καιρού, αλλά συνάμα φέρουσαι το όνομα των τριών θυγατρών των Διός και της Θέμιδος, ως αυτά μόνους παράγοντας δέλει έχειν τον ορθόν νοών και τον δίκαιον λόγον. Ως και δ' εκείναι ετάχθησαν φύλακες των πυλών τ' ουρανού». Τα δύο πρώτα φύλλα τυπώθηκαν σε ροδόχροον χαρτί, αφενός γιατί «ανοιγομένω των ωραιών [ημερών] του έαρος αναφαίνεται και η Ωρα», αλλά και γιατί «το καλαισθητικόν και από αθών εριθιμητιβαλλόμενον φύλλον της «Ωρας»... μας απήλλαξε της δυσαρέστου θέας ρακορόρων εκτυπώσεων εφημεριδων, αίτινες και υπενθύμίζον πρωτογενή όλως τυπογραφικήν κατάστασιν, κατωτέρα ίσως και αυτών των πρώτων δοκιμίων του Γουτεμπεργ».

Το ενδιαφέρον της εφημερίδας ξεπερνά τα στενά τοπικά όρια της Λευκάδας και επεκτείνεται σε θέματα εθνικής πολιτικής, εκφράζοντας σαφή πολιτική τοποθέτηση. Στηλιτεύει την υπάρχουσα πολιτική κατάσταση θεωρώντας υπεύθυνη για αυτήν

τον Ροϊδήν ήρχισα να τους λυσιπαιώ «δεν γράφουν τίποτα τους εξήγγηλθσεν αυτή η Ωρα» είναι η Μεσοαλίνα τους».

Η αυστηρότητα του περιεχομένου και του ύφους και η ταξινόμηση της ύλης της τη συνδέουν περισσότερο με την προ του 1875 περίοδο. Ειδήσεις και τηλεγραφήματα δημοσιεύει στην 2^η αλλά και στην 1^η σελίδα και στην 4^η λίγες «ειδοποιήσεις» (αγγελίες, διαφημίσεις), τιμές προϊόντων («εμπορικά» και τιμές συναλλαγματος). Όταν υπάρχει πληθώρα ύλης κυκλοφορεί οκτασέλιδη (πχ. στις 12 και 15 Νοε. 1875, όταν δημοσιεύει εκτεταμένα αποσπάσματα από τα Πρακτικά της Βουλής), εκδίδει «έκτακτα φύλλα» (πχ. τον Μάρτ. 1876) ή και «εσπερινά φύλλα» (πχ. 20 Σεπτ. 1876).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: 1. Μυτάλης –Κ. Μάγερ, *Ελληνική Δημοσιογραφία*, 1939· Κλ. Παράσχος, *Εμμανουήλ Ροϊδής, Η ζωή, το έργο, η εποχή του*, 2τ. Αθήνα 1942· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α'· Κατερίνα Γαρούδα, «1875 και 1883: Σταθμοί του κομματικού συστήματος μέσα από την εφημερίδα Ωρα», στον τόμο *Χαριλάου Τρικούπη και η εποχή του, Πολιτικές επιδιώξεις και κοινωνικές συνθήκες*, επιμ. Κ. Αρώνη-Τσίχλη –Λίνα Τρίχη, Αθήνα 2000, σ. 163-174· Νάση Μπάτα, «Η καρδιοδόρος

τη συναλλαγή που εξευτελίζει τη δημόσια διοίκηση (αρ. φ. 5) και οδηγεί στην φραυλοκρατία (αρ. φ. 10.11). Σε κύριο άρθρο στο φ. 3 η ερμηνείδα εντοπίζει δύο, κυρίως, λόγους για την «αφόρητον πολιτικήν μας κατάστασιν»: «1) την έλλειψιν δρασκευτικής και εθνικής ανατροφής ημών και 2) την έλλειψιν βασιλείας δρώσης εντός των συνταγματικών ορίων». Χαιρετίζει, όμως, με ενθουσιασμό την επίσκεψη του διαδόχου Κωνσταντίνου στη Λευκάδα τον Απρίλιο 1901 (αρ. φ. 6, 7) και ευχεται «οιερός ενθουσιασμός και η πάνδημος εκδήλωσις των γενναίων και ειλικρινών του τον Διάδοχον του Θρόνου ασθημάτων του Λευκαδίου λαού να παραμείνη ες αεί αδιάπτωτος, ουδέν νέφος να επισκιάση τούτον επ' αγαθώ της βασιλείας και του Ελληνισμού». Εκφράζεται ένθερμα για τον «αρχηγόν της Αντιπολιτεύσεως και πρώτου της Ελλάδος πολίτου κ. Θεοδ. Δεληγιάννη» (αρ. φ. 10, 20), ενώ επικρίνει την πολιτική της κυβέρνησης Γεωργίου Θεοτόκη (αρ. φ. 22, «Η Εγκληματική Πορεία της Κυβερνήσεως») και πανηγυρίζει με την πτώση της (αρ. φ. 24-25, «Επί τέλους έπεσεν»).

Σε επίπεδο τοπικής πολιτικής, διαφορές και δυσαρέσκειες ανάμεσα στον Κτενά και στην οικογένεια Βαλαωρίτου, μεταστρέφει τον πρώτο από πιστό οπαδό της οικογένειας σε πολέμιο, επηρεάζοντας και την πολιτική της εφημερίδας του. Μετά την επί ένα μήνα διακοπή της κυκλοφορίας της, «ένεκα της μεταβάσεως εις την εξοχόν του διευθυντού αυτής», επανακυκλοφορεί τον Σεπτέμβριο, ανακοινώνοντας ότι «υπό τον τίτλον "Πολιτική του τόπου κατάστασις" δέλομεν δημοσίευση επισκόπησιν του πολιτικού παρελθόντος και ενεστώτος της νήσου μας, ήτοι από της Αγγλικής προστασίας μέχρι σήμερον, εξετάζοντες εις απλήν γλώσσαν τον πολιτικόν χαρακτήρα και το πολιτικόν σύστημα ενός εκάστου πολιτευομένου». Ανάμεσα στα πρόσωπα αυτά θα είναι η οικογένεια Βαλαωρίτου (αρ. φ. 19) και ο Ευάγγελος Τσαρλαμπάς, πολιτικός φίλος και συνεργάτης της οικογένειας (αρ. φ. 22). Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η πολεμική της *Ωρας* με την εφ. *Κλειώ του Ε.Θ. Βερροιώτη, ιατρού και δημάρχου Λευκάδας, τον οποίο κατηγορεί ότι έχει ως πατρώνους τους Βαλαωρίτες (αρ. φ. 26).

Η εφημερίδα θεωρεί ότι εάν η Πολιτεία δεν φροντίσει «δια την ανόρθωσιν και αναζωπύρωσιν του δρασκευτικού αισθήματος, είνε αδύνατον παν θήμα αληθώς προόδου». Σε «Κοινωνική Μελέτη» (αρ. φ. 8) του Β. Κατωπόδη, κατηγορεί την ανάγνωση «ελαφρών [...] ρωμαντικών [...] μυθιστορημάτων» ως αιτία ηθικής κατάρπτωσης των νεανίδων τις οποίες

συμβουλεύει να κλείσουν «την καρδίαν εις την θαδείαν γνώσιν των αληθειών της δρασκευίας και του καθήκοντος, και εις όλας τας σχέσεις υμών προς την οικογένειαν, προς την κοινωνίαν και προς την πατρίδα». Τάσσει τα δε, κατά της μετάφρασης του Ευαγγελίου στη δημοτική («Ευαγγελικά», αρ. φ. 21, 23).

Εκτός από την πολιτική, ενδιαφέρεται για την πνευματική και καλλιτεχνική ζωή του νησιού (στήλη: «Η Φιλαρμονική μας», «Το Θέατρον μας»), την αγροτική ζωή («Η Παραγωγή μας», «Ο Οίνος μας εν διωγμώ», «Η Γεωργική Τάξις», «Η Ελαιουργορά», «Η Γεωργική Εταιρεία») με θέματα που σχετίζονται με τη λειτουργία του λιμανιού (στήλη «Λιμενικά»). Μπορεί τα θέματα που απασχολούν την εφημερίδα να είναι κυρίως πολιτικά, πάντα, όμως, στις σελίδες της υπάρχει άφθονη ύλη φιλολογική, θέματα αρχαιολογικά, κοινωνικά κ.ά. Η ύλη οργανώνεται στο κύριο άρθρο και σε μόνιμες στήλες όπως: «Πολιτική Κατάστασις», «Χρονογράφημα», «Επιφυλλίς της *Ωρας*», «Ζητήματα και Σκέψεις», «Εντυπώσεις της *Ωρας*», «Πεννυαίς της *Ωρας*», «Τα Νεώτερα της Εβδομάδος», «Κοινωνικά» κ.ά.

Συνεργάτες είχε τακτικούς και γνωστούς στην λευκαδίτικη κοινωνία. Μεταξύ αυτών ήταν ο ιστορικός Σπύρος Βλαντής που έγραφε επιφυλλίδες ιστορικού περιεχομένου και ο ποιητής, πολιτικός και λόγιος Αναστάσιος Σκιαδαρέσης, που δημοσίευε χρονογραφήματα, αν και τακτικότερο στη στήλη αυτή ήταν ο Βασίλειος Κατωπόδης. Εμφανίζταν επίσης ο δικηγόρος Ι. Σταματέλλος με επιφυλλίδες και ο δημοσιογράφος Διονύσιος Δεβάρης –που κατόπιν εργάστηκε στον αθηναϊκό *Τύπο*– με διάφορα «Σημειώματα».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Ν, Λευκάδας (έτ. Α': αρ. φ. 1-28, 25 Μαρτ. 1901 - 16 Δεκ. 1901· έτ. Β': αρ. φ. 11, 10 Ιουλ. 1902).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πανατζής Κοντομάχης, *Ο Τύπος της Λευκάδας (1800-1987)*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2003, σ. 86-93.

ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΚΟΝΤΟΜΙΧΗΣ – ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Ορίων

Μηνιαίον φιλολογικόν κοινωνικόν περιοδικόν. Καλαμάτα, Σεπτ. 1901 - Φεβρ. 1902, αρ. τχ. 1-6. Ιδρυτής-διευθυντής: Παναγιώτης Α. Σάλμας. Μηνιαίο, δεκαέξι σελίδων (αρ. τχ. 1) / δώδεκα σελίδων (αρ. τχ. 2, 3, 4, 6) / οκτώ σελίδων (αρ. τχ. 5, 8), διαστάσεων 31x23 εκ. «Συνδρομή προπληρωτέα. Δια το Εσωτερικόν ετήσια Δρ. 6 – Δια το Εξωτερικόν φρ. χρ. 6». Όπως σημειώνεται στην τελευταία σελίδα, εκδιδόταν «*Τύποις Θάρρους* – Καλάμαι».

Είναι το πρώτο φιλολογικό περιοδικό της Καλαμάτας. Στα έξι τεύχη του, εκτός από τα άρθρα και τις εργασίες φιλολογικού ενδιαφέροντος δημοσιεύονται και άρθρα με αναφορές στην ιστορία της Μεσσηνίας ως και κοινωνικού περιεχομένου. όπως οι ακόλουθες εργασίες: Κ. Φλέσσας, «Η Επανάσταση του 1821 εν Καλαμάτις» (αρ. τχ. 1, Σεπτ. 1901). Αδαμάντιος Χρυσολιθής, «Η κοινωνική εν Ελλάδα κατάστασις» (αρ. τχ. 6, Φεβρ. 1902). Χαρακτηριστικές είναι οι σκέψεις του συγγραφέα: «Ουδείς δε περί ουδενός θεωρείται ποτέ υπεύθυνος –εκτός αν διέπραξε λάθος να μη πολιτευθεί, οπότε τότε μένει έκδετος ως παρίας. Δύνασθε ν' ανακαλύψετε τον τετραγωνισμόν του κύκλου, αλλά ποτέ τον υπεύθυνον εν Ελλάδι!».

Μεταξύ των συνεργατών του πρώτου τεύχους συγκαταλέγονταν, εκτός του Π. Α. Σάλμα (δικηγόρου και ποιητή) και οι εξής: Ι. Καντιάνης, δικηγόρος, Ανδρέας Ν. Σκιάς (υφηγητής του Πανεπιστημίου), Ν. Καραγιάννης (δικηγόρος), Π. Μελετόπουλος (δικηγόρος), Σπ. Νικολόπουλος (φαρμακοποιός).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΛΒΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ.Χ. Κανελλακόπουλος, «Ο Π. Σάλμας και η εποχή του», *Μεσσηνιακόν Έτος* (Καλαμάτα 1938), 282· Πότης Δ. Οικονομάκης, «Εφημερίδες, περιοδικά και ημερολόγια που εξεδόθησαν στην Καλαμάτα» (Συμβολή), *Μεσσηνιακόν Έτος* (Καλαμάτα 1938), 235-236· Β.Α. Παπαδόπουλος, «Η Καλαμάτα φυτώριο πνευματικών ανθρώπων», *Μεσσηνιακά Γράμματα* (Αναμνηστικό τεύχος για την εικοσαετία από της ίδρύσεως της «Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καλαμών»), επιμέλεια και επίβλεψη Παναγ. Δ. Οικονομάκης, Καλαμάτα, Λαϊκή Βιβλιοθήκη Καλαμάτας, 1956, σ. 416.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΖΕΡΒΗΣ

Ωρολόγας, Αλέξανδρος

(Κορυτσά, 1896 - Θεσσαλονίκη, 2 Ιαν. 1976). Δημοσιογράφος και εκδότης εφημερίδας. Από νεαρή ηλικία εργάστηκε στις εφημερίδες της Θεσσαλονίκης *Το Φως*, **Νεολόγος της Κωνσταντινούπολης*, **Ταχυδρόμος Βορ. Ελλάδος*, **Αγγελιοφόρος*, **Εσπερινά Νέα* και **Μακεδονία* ως χρονογράφος και ελεύθερος ρεπόρτερ και συχνά ως αντικαταστάτης του αδελφού του Πέτρου *Ωρολόγα. Είναι χαρακτηριστικό το δηκτικό ύφος του και η χιουμοριστική διάθεσή του. Οι μεγάλες γνώσεις του για τα βαλκανικά ζητήματα (όπως και για τον Μακεδονικό

Αγώνα) οδήγησαν τον Ελ. Βενιζέλο να τον χρησιμοποιήσει σε μυστική αποστολή στη Ρουμανία. Για τη στάση του αυτή ο Ωρολόγας δικάστηκε ως δωσίλογος και καταδικάστηκε.

Το 1933 εξέδωσε μαζί με τον Δ. *Τσούρκα την εφ. **Απογευματινή*, που συνέχισε να εκδίδεται χωρίς διακοπές έως την αποχώρηση των Γερμανών από τη Θεσσαλονίκη. Αργότερα εργάστηκε πάλι σε εφημερίδες, γράφοντας αναμνήσεις και ιστορήματα για τη Θεσσαλονίκη στις εφ. *Το Φως*, **Ελληνικός Βορράς* και στη **Θεσσαλονίκη*. Ήταν από τα ιδρυτικά μέλη της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας - Θράκης και για κάποιο διάστημα (το 1926-1927) εκλέχθηκε πρόεδρος της, διαγράφηκε όμως το 1935, ως ιδιοκτήτης εφημερίδας. Κείμενα του είναι κατεστραμμένα σε διάφορες εφημερίδες και περιοδικά της Θεσσαλονίκης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Άριστος Χασηδόγλου, *Το χρονογράφημα εν Θεσσαλονίκη επί μίαν εικοσαετίαν, 1900-1920*, Θεσσαλονίκη 1925· Νεκρολογία (*Ελληνικός Βορράς*, 3 Ιαν. 1976)· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ' σ. 222-223.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Ωρολόγας, Πέτρος

(Κορυτσά, 1892 - Θεσσαλονίκη, 24 Νοε. 1958). Δημοσιογράφος, κριτικός και συγγραφέας. Εγκαταστάθηκε από παιδί στη Θεσσαλονίκη, τελείωσε το σχολείο του Στεφ. Νούκα και σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Άρχισε να εργάζεται σε διάφορες εφημερίδες το 1914 ως χρονογράφος και αρθρογράφος και κατέλαβε σύντομα διευθυντικές θέσεις σ' αυτές και την εκτίμηση και των πολιτικών αντιπάλων του για την ορθότητα των απόψεων του και την ευπρέπεια του ύφους του, παρά την οξύτητα που είχε. Χρησιμοποίησε το ψευδώνυμο «Πέτρος Φωτεινός». Κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου εγκαταστάθηκε προσωρινά στον Βόλο και στην Αθήνα, όταν η σημαχική διοίκηση διάταξε την απομάκρυνσή του από τη Θεσσαλονίκη και εργάστηκε εκεί σε τοπικές εφημερίδες. Στη Θεσσαλονίκη εργάστηκε στις εφ. *Το Φως*, **Ταχυδρόμος Β. Ελλάδος* και **Αγγελιοφόρος* και ως ανταποκριτής αθηναϊκών εφημερίδων. Ήταν μέλος του Συνδέσμου Ελλήνων Συντακτών Θεσσαλονίκης και από τα ιδρυτικά μέλη της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης.

Στην Κατοχή συνέχισε να εργάζεται στην *Απογευματινή και έως το 1943 στη *Νέα Ευρώπη, γράφοντας χρονογραφήματα και σχόλια, αλλά και ορισμένες φορές το (φιλοναζιστικό) κύριο άρθρο. Για τη δράση του αυτή διαγράφηκε από την Ένωση Συντακτών και αργότερα καταδικάστηκε ως δωσίλογος σε φυλάκιση πέντε χρόνων. Με την αμνηστία που δόθηκε εργάστηκε πάλι στην εφ. *Το Φως* ως χρονογράφος, έως τον θάνατό του.

Παράλληλα είχε έντονη συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή της Θεσσαλονίκης. Εξέδωσε τη συλλογή χρονογραφήματων *Σημειώματα* (1934), το μελέτημα *Οι συγγραφείς και η εποχή τους* (1938), με το οποίο

άσκησε αρνητική κριτική των πιο σημαντικών λογοτεχνών της Θεσσαλονίκης, τη βιογραφία *Ιων Δραγούμης* (1938) για το οποίο του δόθηκε το Βραβείο Γραμμάτων και Τεχνών του υπουργείου Παιδείας και το μελέτημα κριτικής του υπερρεαλισμού *Ένα κίνημα μεταξύ των δύο πολέμων* (1940). Το μεγαλύτερο όμως μέρος των εργασιών του παραμένει δημοσιευμένο σε εφημερίδες και περιοδικά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Εις μνήμην Πέτρου Ωρολογά», εφ. *Εσπερινή Ώρα*, 28 Νοε. 1967· Ντ. Χριστιανόπουλος, «Πεξογράφοι της Θεσσαλονίκης», στο π. *Πολίτης* (Οκτώβριος 1989)· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ'.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

ΕΕΝΟΓΛΩΣΣΑ

Το τμήμα αυτό επιγραφόμενο «Ξενόγλωσσα» περιλαμβάνει τίτλους εφημερίδων και περιοδικών και ονόματα δημοσιογράφων με λατινικά στοιχεία. Πρόκειται για τις ακόλουθες περιπτώσεις:

Εφημερίδες-περιοδικά που εκδόθηκαν στην Ελλάδα εξ ολοκλήρου σε ξένη γλώσσα.

Δίγλωσσες εφημερίδες-περιοδικά στην Ελλάδα ή το εξωτερικό, που φέρουν δίγλωσσο τίτλο, οπότε κατά κανόνα γίνεται παραπομπή από τον ξενόγλωσσο στον ελληνικό, όταν προηγείται στον λογότυπο ο ελληνικός, και αντίστροφα. Ο δίγλωσσος Τύπος των Ιονίων νήσων (πριν από το 1864) έχει ενταχθεί σε αυτό το τμήμα.

Εφημερίδες-περιοδικά που εκδόθηκαν στην Ελλάδα, στην ελληνική γλώσσα, αλλά αναγράφουν τον τίτλο τους και σε ξένη γλώσσα, έχουν παραπεμπτικό προς το λήμμα της ελληνικής αλφαβήτου. Η ομάδα αυτή είναι η πολυπληθέστερη του τμήματος αυτού, δίνοντας μια εναργή εικόνα της δούλησης να εντάσσονται τα φύλλα σε ένα ευρύτερο διεθνές πλαίσιο. Παρόμοιες περιπτώσεις ισχύουν ενίοτε και για τίτλους του εξωτερικού.

Ονόματα ξένων δημοσιογράφων ή εκδοτών.

Ονόματα ξένων δημοσιογράφων ή εκδοτών που έζησαν στην Ελλάδα και παρέμειναν γνωστοί με την ελληνική εκφορά του ονόματός τους στην οποία έχει καταχωρηθεί το λήμμα.

Ονόματα ελλήνων δημοσιογράφων που έζησαν στο εξωτερικό και τροποποίησαν το όνομά τους. Στις περιπτώσεις που είναι γνωστοί και με το ελληνικό τους όνομα, γίνεται παραπομπή από το ξένο στο ελληνικό.

L'Abeille Grecque

βλ. *Ελληνική Μέλισσα*, Σύρος, 1832

L'Abeille Grecque

Feuille périodique hebdomadaire. Ύδρα, 31 Μαρτ. 1827 - 20 Φεβρ. 1828, αρ. φ. 1-44 / Αίγινα, 19 Μαρτ. 1828 - 16/28 Μαρτ. 1829, αρ. φ. 45-137. Εκδότης: Ιωσήφ *Κιάπτε. Μότο: «Dieu et la Liberté [Ο Θεός και η Ελευθερία]». Γαλλόφωνη, εβδομαδιαία εφημερίδα (αρχικά Πέμπτη και στη συνέχεια Δευτέρα) / διεβδομαδιαία (από αρ. φ. 57, 7 Μαΐου 1828: Δευτέρα και Πέμπτη) από το φ. 97, 9/21 Οκτ. 1827: Τρίτη και Σάββατο), τετρασέλιδη, διαστάσεων 28x20,5 εκ. / 31x21 εκ. από το φ. 55, με το κείμενο σε δίσηλη μορφή. Κυκλοφόρησαν και παραρτήματα (αρ. φ. 8, 12, 45, 47). Η ετήσια συνδρομή για το διάστημα που έβγαине μία φορά την εβδομάδα ανερχόταν στα πέντε τάλλαρα ή ισπανικά πιάστρα και για εκείνο που έβγαине δύο φορές, αυξήθηκε στα επτά τάλλαρα. Δεν αναγράφεται τυπογραφείο. Από τυπογραφική άποψη, είχε την απλούστερη δυνατή μορφή, χωρίς κοσμήματα. Ο εκδότης διαμαρτυρούταν για την έλλειψη γαλλικών τυπογραφικών στοιχείων.

Στην Προκήρυξη (Prospectus) της έκδοσής της (21 Μαρτίου 1827) ο εκδότης αναφέρει ότι «Η έλευση του λόρδου Κόχραν στην Ελλάδα θα σημαδέψει καθοριστικά μία νέα εποχή, και ίσως την πιο χαρακτηριστική στην Ιστορία της πολιτικής και ηθικής παιδαγωγείας αυτής της ενδιαφέρουσας χώρας». Από καρφό, σημειώνει, είχε διατυπωθεί η ανάγκη να κυκλοφορήσει ένα περιοδικό φύλλο που θα έδινε τα πιο θετικά νέα της Ελλάδας σε μία γλώσσα ευρωπαϊκή, γεγονός στο οποίο δεν ήταν δυνατό να ανταποκριθούν λόγω

έλλειψης των αναγκαίων μέσων. Αλλά παρ' όλες τις δυσκολίες, αυτή η ξενόγλωσση εφημερίδα είναι απαραίτητη γ' αυτήν τη νέα εποχή και θα κυκλοφορήσει σε γαλλική γλώσσα, επιλογή που γίνεται γιατί είναι η γλώσσα η πιο χρησιμοποιημένη στην Ευρώπη.

N° 9. **L' ABEILLE GRECQUE.**
FEUILLE PERIODIQUE HEBDOMADAIRE.
Paris le 30 Avril. 1828. Lundi. Ditt: et la Liberté.

GOVERNEMENT GREC.
Le Président de la Grèce.
INSTRUCTIONS GENERALES.

N° 1740.
Pour les COMMISSAIRES EXTRAORDINAIRES DU GOUVERNEMENT PAR LES DIFFERENS DEPARTIS de la Grèce.

La sollicitude bienveillante des Souverains alliés, et les vœux unanimes du monde civilisé et chrétien, approuvent la Grèce à tortir de ses rochers, et à faire consacrer un parti disparité de son sol. Et que les loix encore subsistantes de la guerre, de la discorde, et de tous fléaux conspécieux.

Pour répondre à cet appel, autant qu'il peut satisfaire au besoin pressant qui émane de ce peuple de plus des guerres d'une administration, régulière et sage, le Gouvernement par son décret, sub N. 10, a vu d'instaurer une nouvelle conscription administrative dans tout l'Etat.

Mais avant à l'effet de procéder au peuple une liste et point la présence de ces fonctions, à la nomination des Commissaires Extraordinaires provinciaux, départementaux, et il les nomme des provinces, institutions générales, et après les parties il est de son intention qu'ils reçoivent leur conduite dans l'exercice de leurs fonctions.

Article 1er.
Leur premier devoir est de reconnaître en personne la situation où se trouvent les habitants du Département qui leur est confié. La procédure en conséquence au développement des études habituelles en les classes dans des catégories suivantes:
A. Propriétaires.
B. Agriculteurs.
C. Berges.
D. Ouvriers.
E. Marchands.
F. Militaires.

Ils inséreront en outre les réflexions, que les habitants de la Patrie peuvent avoir à

présenter dans le Département, ainsi que tout autre ordre d'habitants.

Ils accompagneront ces listes d'observations relatives à la fortune ou à l'indigence, aux moyens ou aux besoins de chacune de ces classes. Selon l'urgence des circonstances ils adresseront au Gouvernement un rapport dans cette partie, avant même qu'ils soient au terme de tous les travaux qui la concernent.

Ayant sous les yeux les lois existantes qui ont à l'élection et au nombre des Représentants de la Nation au Congrès National, les Commissaires Extraordinaires feront, après avoir inspecté les provinces de leur Département, un rapport à ce sujet, conformément aux ordres que chacun d'eux recevra séparément.

Art. 2.
Leur rapport général au sujet du dénombrement n'embrasse que le présent. Des qu'ils pourront s'occuper de l'avenir, ils s'efforceront à connaître si dans les différents départements du Département il existe des livres, ou soient notes les possessions, et les décès, dans le cas où il n'en existe pas, ils détermineront les ordres du Gouvernement, afin de recevoir des instructions spéciales sur cette matière importante.

Art. 3.
En arrivant dans chaque province du Département, les Commissaires Extraordinaires doivent prendre connaissance des vœux du peuple, et mettre sous le Gouvernement en état d'y faire droit. L'organe par lequel le peuple énonce ses vœux, ce sont ses députés, et il est desiré que ces députés, lorsqu'ils se réunissent, au lieu d'être occupés à la masse par le plus fort, soient également choisis par la confiance des citoyens. L'ordonnance émise, doit être d'après la loi le nombre des Députés dans les provinces, ville, bourgs, et villages, selon le nombre de leurs habitants, et d'après les fonctions que ces députés ont à remplir.

Η ύλη της ήταν προσανατολισμένη στην ενημέρωση του κοινού του εξωτερικού. Διακινούνταν στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και στην Αμερική με στόχο να διαφωτίζει πάνω στις εξελίξεις της έκβασης του ελληνικού Αγώνα και δημοσίευε για τον ίδιο σκοπό επιστολές γάλλων φιλελλήνων από την Ελλάδα προς φίλους τους στο εξωτερικό. Αναφερόταν συστηματικά στη δράση των φιλελλήνων και τη θετική επίδρασή τους στα ελληνικά πράγματα. Από το πρώτο φύλλο αναδημοσίευσε μεταφρασμένο γαλλικά, σε συνέχειες, το κείμενο «Ενεστώσα κατάστασις της Ελλάδος» (L'Etat actuelle de la Grèce), από πολεμικής, πολιτικής και οικονομικής άποψης, που είχε πρωτοδημοσιευθεί στην εφ. Ο *Φίλος του Νόμου. Ενδιαφέρον είναι επίσης το άρθρο σχετικά με την τυπογραφία στην Ελλάδα της εποχής (αρ. φ. 46, 23 Μαρτ. 1828), όπου γίνεται λόγος για τους πρώτους τυπογράφους που συνέβαλλαν στην ανάπτυξη της ελληνικής τυπογραφίας: αναφέρονται τα ονόματα των Κ. *Τόμπρα, Κ. Δημίδη, Κ. Αθανασιάδη, Κ. Ιωαννίδη, Γ. Αθανασιάδη Μελισταγή.

Περιλάμβανε ειδήσεις του εσωτερικού («Intérieur») δηλαδή πράξεις και διατάγματα της κυβέρνησης, της Συνέλευσης της Τροιζήνας (26 Απρ. 1827) και αργότερα του Ιωάννη Καποδιστήριου, τοπικές ειδήσεις από την Ύδρα, το Ναύπλιο, την Αίγινα, τη Σύρο, τον Πόρο, το Φάληρο, την Πάτρα, τον Βόλο, την Κέρκυρα αλλά και ειδήσεις από την Κωνσταντινούπολη, το Λονδίνο, τη Μάλτα, τη Βιέννη, το Μόναχο και το Παρίσι. Δημοσίευε νεκρολογίες, όπως αυτές των φιλελλήνων που σκοτώθηκαν στην Ακρόπολη στις 24 Απρ./5 Μαΐου 1827 ή του βρετανού πρωθυπουργού Κάνιγκ (1770-1827), του επίσης βρετανού αξιωματικού του ναυτικού Φρανκ Άστιγξ (1794-1828), του Νικολάου Παντελή Μανιάτη κ.ά. Με άρθρα της αναφέρθηκε στα πρώτα ατμόπλοια («Bateaux à vapeur»). Πηγή των ειδήσεων αποτελούσαν άλλες ελληνικές και ξενόγλωσσες εφημερίδες και η αλληλογραφία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΙΑΜΜ (αρ. 498, 3).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ρωξάνη Δ. Αργυροπούλου, «Ο Ελληνικός Τύπος στον Αγώνα του 1821», π. *Νέα Εστία*, «Αφιέρωμα στο 1821», τ. 88, τχ. 1043 (Χριστούγεννα 1970), 300-301.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΔΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Accion [Αξιον]

Καθημερινή ισπανοεβραϊκή εφημερίδα, πρώτη στην κυκλοφορία. Θεσσαλονίκη, 9 Αυγ. 1929-1940. Εκδόθηκε διευθυντής έως το 1938 διετέλεσε ο Ελί Φρανσές, τον

οποίον κατόπιν αντικατέστησε ο γνωστός χιουμορίστας και θεατρικός συγγραφέας Αλμπέρτο *Μόλχο ή «Ναπουλιτάν». Αρχισυντάκτης: Ιωσήφ Άντζελ. Τετρασέλιδη, τρίσηλη / τετράσηλη, διαστάσεων 60x44 εκ. Το 1935 συνεταιρίστηκε με τον Δανιήλ Αλλαλούφ που εξέδιδε την εφ. *La Prensa* (Ο Τύπος, 1934) και ο τίτλος των δύο «ηνωμένων» εφημερίδων μεταβλήθηκε, για μικρό διάστημα, σε *Άξιον Πρένσα / Accion Prensa*. Η διεύθυνσή της ήταν στην οδ. Κομνηνών 28.

Τυπωμένη σε γραφή ρασί, τα πρώτα χρόνια της κυκλοφορίας της η *Accion* υποστήριξε τις σοσιαλιστικές και τις αφομοιωτικές θέσεις. Στη διάρκεια του Μεσοπολέμου, όμως, και ιδιαίτερα μετά το πογκρόμ στη συνοικία Κάμπελ, τον Ιούνιο 1931, άλλαξε και υποστήριξε τον σιωνισμό. Κατά τα άλλα είχε ενημερωτικό χαρακτήρα, με πολύ καλή ειδησεογραφία που συνοδεύονταν από πολιτικά ή κοινωνικά σχόλια. Πρωτοτύπησε με τη δημοσίευση άρθρων για την ιστορία των Εβραίων της Θεσσαλονίκης και με τους χιουμοριστικούς διαλόγους μεταξύ ενός ζευγαριού παραδοσιακών εβραίων μικροαστών «Τιο Εζρα y su mujer Benuta» (Ο θεός Εζρά και η γυναίκα του Μπενούτα) που απεικόνιζαν το συνηθισμένο αντρικό και γυναικείο πρότυπο των δεσπολικών Εβραίων και εξέφραζαν την άποψή τους για διάφορα θέματα και ζητήματα της καθημερινής τους ζωής.

Η εφημερίδα σταμάτησε να κυκλοφορεί στις αρχές του 1940, όταν έληξε η συμφωνία των δύο συνεταίρων ιδιοκτητών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), IBZI.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σολομών Ρεουβέν Μορδεχάϊ, «Ο εβραϊκός τύπος στη Θεσσαλονίκη και γενικότερα στην Ελλάδα», *Χρονικά*, τχ. 1 (Ιούν. 1978), 1-20· David Bunis, *Voices from Jewish Salonika*, Ιερουσαλήμ 1999· Ραφαήλ Φρεξής, *Ο εβραϊκός τύπος στην Ελλάδα*, Βόλος, Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου, 1999.

ΠΕΝΑ ΜΟΛΑΧΟ

Africanis

βλ. *Ελληνικός Τύπος Νότιας Αφρικής (Αφρικανίς)*, Γιοχάνεσμπουργκ, 1918-1919 και 1933-1999

Agris, Peter

(Γκλόστερ Μασαχουσέτης, 1927 - Βοστώνη, 1989), Δημοσιογράφος, εκδότης, Υπηρέτησε στην πολεμική αεροπορία των ΗΠΑ κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και συμμετείχε σε επιχειρήσεις ως μέλος πληρώματος βομβαρδιστικού αεροπλάνου. Μετά τον πόλεμο σπούδασε στο Suffolk University στη Βοστώνη και στο Boston University School of Public Communication. Το 1950 σε ηλικία 23 ετών ίδρυσε την εφ. *The*Hellenic Chronicle*, την οποία συνέχισε να εκδίδει έως τον θάνατό του, οπότε ανέλαβε (1990-2000) η κόρη του Nancy Agris Savage. Η εφημερίδα εξέφραζε τις πολιτικά συντηρητικές πεποιθήσεις του Άγρη και τις στενές του σχέσεις με την Αρχιεπισκοπή. Στην κηδεία του ο αρχιεπίσκοπος Ιάκωβος εκφώνησε τον επικηδειό λόγο.

Το 1976 ίδρυσε το φιλανθρωπικό ίδρυμα The Alpha Omega Council με στόχο την ενίσχυση ελληνοαμερικανικών εκπαιδευτικών και δραστηριοτήτων. Βραβεύτηκε από το Εθνικό Συμβούλιο Χριστιανικής και Εβραϊκής Αρχιδιακονίας, τον Σύλλογο Αποφοίτων του Πανεπιστημίου της Βοστόνης, τον Ελληνικό Πανεπιστημιακό Σύλλογο της Νέας Υόρκης, το Ελληνο-Αμερικανικό Ίδρυμα Άξιος της Καλιφόρνιας και τη βουλή της πολιτείας της Καλιφόρνιας.

Ο Agris διακρίθηκε ως άτομο και ως δημοσιογράφος. Στη μνήμη του ιδρύθηκε ένα πρόγραμμα υποτροφιών (The Annual Peter Agris Memorial Scholarships), που μεταξύ άλλων υποστήριζε νέους δημοσιογράφους ελληνικής καταγωγής.

ΠΗΓΗ: <http://www.alphaomegacouncil.com/History.htm>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Hundreds Mourn Peter Agris», εφ. *Hellenic Chronicle*, 23 Φεβρ. 1989 (νεκρολογία).

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΗΡΟΦΘ

The AHEPA Bulletin

The Official Publication of the American Hellenic Association, Ατλάντα / Ουάσινγκτον, 1923-1925. Εκδίδεται από συντακτική επιτροπή που διορίζεται από την Ανώτατη Στοά της ΑΧΕΠΑ. Κυκλοφόρησε ξανά με νέο τίτλο: **The AHEPAN**, *The Official Publication of the American Hellenic Association*, Ουάσινγκτον, ΗΠΑ 1926 έως σήμερα [2005]. Αρχικά διμηνιαίο δελτίο, από το 1926 μετατράπηκε σε μηνιαίο και αργότερα τριμηνιαίο, τριάντα δύο σελίδων, διαστάσεων 27, 5x21 εκ. Αποστέλλεται σε όλα τα μέλη της οργάνωσης τιμής ένεκεν. Τυπογραφείο-γραφεία: Mercury Publishing Services, The Order of AHEPA, 1909 Q St. N.W. Suite 500, Washington, DC 20009, USA.

Ως επίσημο όργανο της ΑΧΕΠΑ (Αμερικανική Ελληνική Εκπαιδευτική και Προσδευτική Οργάνωση) το περιοδικό αντακλά τις διάφορες κατά καιρούς θέσεις της οργάνωσης απέναντι στη θέση του ελληνιασμού στις ΗΠΑ και κατόρθωσε να κυκλοφορεί σε όλη την επικράτεια των Ηνωμένων Πολιτειών. Έπαιξε σημαντικό ρόλο στο να εξηγηί τις θέσεις της ΑΧΕΠΑ σε σχέση με την αμερικανοποίηση και την ενσωμάτωση των ελλήνων μεταναστών την περίοδο του Μεσοπολέμου. Το ίδιο ίσχυε και σε σχέση με άλλες κρίσιμες περιόδους της ελληνοαμερικανικής ιστορίας.

Έως τη δεκαετία του 1940 δημοσίευε άρθρα στα αγγλικά και τα ελληνικά και από τη δεκαετία του 1950 η όλη του περιοδικότητα είναι μόνο στα αγγλικά. Περιλαμβάνει νέα για τις δραστηριότητες και τις θέσεις της ηγεσίας του Συνδέσμου, καθώς και αναφορές για τις δραστηριότητες όλων των κλάδων του οργανισμού. Την περίοδο του Μεσοπολέμου υποστήριξε την ανάγκη να αποκτήσουν οι έλληνες μετανάστες αμερικανική υπηκοότητα. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, εποχή ενσωμάτωσης των Ελλήνων στην αμερικανική κοινωνία, πρόβαλλε τις προσπάθειες της ΑΧΕΠΑ για τη διατήρηση των δεσμών των ομογενών με την Ελλάδα. Το περιοδικό υποστηρίζει τη βελτίωση των ελληνοαμερικανικών σχέσεων και τις κινητοποιήσεις της ομογένειας γύρω από τα εθνικά θέματα θεωρώντας τα μέλη της, που είναι κυρίως δεύτερης και τρίτης γενιάς ελληνοαμερικανοί, αμερικανούς πολίτες ελληνικής καταγωγής.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Αρχεία της ΑΧΕΠΑ (Ουάσινγκτον), CU, HCBM, HSPP, UCLA.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: George J. Leber, *The Order of AHEPA 1922-1972*, Washington, AHEPA, 1972.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΗΡΟΦΘ

The American Hellenic World

Σικάγο, 1925-1931, Ιδρυτής-αρχισυντάκτης: Δημήτριος *Μιχάλαρος, Εβδομαδιαία (1925-1927) / μηνιαία (1927-1931), διαστάσεων 30x23 εκ.

Αγγλόγλωσση εφημερίδα που εξέδωσε ο Δ. Μιχάλαρος, ένας από τους πιο σημαντικούς ελληνοαμερικανούς λόγιους του πρώτου μισού του 20^{ου} αιώνα. Πρόκειται για μία πρωτοποριακή εφημερίδα. Σχεδόν όλα τα άλλα έντυπα την εποχή εκείνη είτε υποστήριζαν την αφομοίωση και εκδίδονταν στην ελληνική γλώσσα, ή υποστήριζαν την ανάγκη διατήρησης της ελληνικής συνείδησης και εκδίδονταν στα ελληνικά. Όμως, ο Μιχάλαρος, επειδή έδινε ιδιαίτερη έμφαση στην προσπάθεια να διαδοθούν οι αξίες του ελληνισμού ανάμεσα στην νέα γενιά που μεγάλωνε στις ΗΠΑ, είχε την πρόνοια να εκδώσει την εφημερίδα του στην αγγλική. Παρόλο ότι εκδίδονταν στα αγγλικά και υποστήριζε την ανάγκη απόκτησης αμερικανικής υπηκοότητας από τους Έλληνες μετανάστες, εκδίδεζε παράλληλα τις αρετές του ελληνικού πολιτισμού.

Διεκδικούσε τον τίτλο της «μοναδικής Ελληνικής εφημερίδας που εκδίδεται στις Ηνωμένες Πολιτείες» με ρητό στόχο να ενισχύσει τους δεσμούς ανάμεσα στους Έλληνες μετανάστες και τη νέα τους χώρα. Ήταν επίσης αφοσιωμένη στην άποψη ότι «οι άνθρωποι που κατάγονται από την Ελλάδα και άλλους ελληνικούς τόπους, αποτελούσαν το πιο εύρωστο, προοδευτικό και νομοταγές κομμάτι των κατά τα άλλα ετερογενών και ετερόγλωσσων μεταναστών».

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: NYPL.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Theodore Saloutos, *The Greeks In the United States*, Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1964· Andrew T. Kopan, «The Greek Press», στο Sally M. Miller (επιμ.), *The Ethnic Press in the United States* New York, Greenwood Press, 1987, σ. 161-176.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΨ

Anglo-Greek Review

βλ. *Αγγλοελληνική Επιθεώρηση*, Αθήνα, 1945-1955

Annales d'Esthétique

βλ. *Χρονικά Αισθητικής*, Αθήνα, 1962 έως σήμερα [2005]

Antologia Ionia

βλ. *Ιόνιος Ανθολογία*, Κέρκυρα, 1834

Apoyevmatini

βλ. *Απογευματινή*, Κωνσταντινούπολη, 1925 έως σήμερα [2005]

Argoe, Kostis Tamias [Αργυρόπουλος, Κωστής]

(<;>, 1910<;>-Σικάγο, 1982). Δημοσιογράφος, συγγραφέας, πρόεδρος της κοινότητας του Σικάγου. Απόφοιτος του πανεπιστημίου του Wisconsin, δίδαξε ιστορία και πολιτικές επιστήμες στο Wright City College. Στο δημοσιογραφικό και συγγραφικό του έργο συμπεριλαμβάνονται εκδοθέντα και ανέκδοτα άρθρα, καθώς και θεατρικά μονόπρακτα. Στα άρθρα του εμπιέρονται και αυτά που έγραψε για την εφ. **Greek Press* με το ψευδώνυμο «Τζιμς Μπρούκλινς». Δημοσίευσε για πρώτη φορά το έργο του Κωστή Παλαμά *Δειλοί και Σκληροί Στίχοι* στο Σικάγο το 1928. Αρθρογραφούσε ευρύτατα πάνω σε θέματα λογοτεχνίας και πολιτικής. Συγκέντρωσε αρχεία ελληνοαμερικανικών πολιτιστικών οργανισμών του Σικάγο, ανταποκρίσεις και υλικό σχετικό με το ζήτημα της Κύπρου.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: IHRC/UM (Kostis Tamias Argoe Papers).

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΨ

The Argonaut

βλ. *Αργοναυτής*, Αθήνα/Νέα Υόρκη, 1959-1962 και 1967

Athene

American Magazine of Hellenic Thought, Σικάγο ΗΠΑ. Νοέ. 1940-1967. Εκδότης-ιδρυτής: Δημήτριος *Μιχάλαρος, Μηνιαίο και αργότερα τριμηνιαίο, δίστηλο, σαράντα οκτώ σελίδων. Τιμή τεύχους: 1.50 δολ.. Ετήσιες συνδρομές: 4 δολ. ΗΠΑ.

Αγγλόγλωσσο πολιτιστικό περιοδικό. Όπως διατυπώνεται στο πρώτο τεύχος του διακηρύττει ότι εκπροσωπούσε τις αξίες του ουμανισμού που απειλούσε ο πόλεμος. Τα πολιτιστικά θέματα που κάλυπτε ήταν όχι μόνο αρχαιοελληνικά, κοινό χαρακτηριστικό πολλών ελληνοαμερικανικών εκδόσεων, αλλά και θέματα του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού, όπως θέατρο και ποίηση. Δημοσίευε, επίσης, έργα πολλών νέων ελληνοαμερικανών συγγραφέων. Ο καθηγητής Αλέξανδρος Καρανίκας, ιστορικός της ελληνοαμερικανικής λογοτεχνίας, θεωρεί το *Athene* μία από τις πιο σημαντικές πηγές για την ιστορία της ελληνοαμερικανικής πνευματικής ζωής. Διέκοψε την έκδοσή του το 1967 με τον θάνατο του εκδότη του.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: NYPL.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Alexander Karanikas, *Hellenes and Hellions: Modern Greek Characters in American Literature*. Urbana, University of Illinois Press, 1981.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΡΑΝΙΚΟΣ

Athènes-Presses libres

Bulletin hebdomadaire (επικράτησε στα ελληνικά η απόδοση: Ελευθερος Αθηναϊκός Τύπος). Παρίσι, Οκτ. 1967 - Αύγ. 1974. αρ. φ. 1-315, καθώς και ειδικές εκδόσεις. Ιδιοκτήτης-ιδρυτής και υπεύθυνος έκδοσης: Ριχάρδος Σ. Σωμερίτης (Richard Soméritis). Συντάκτες και συνιδρυτές: Άρης Φακίνος, Clément Lépidis (Κλεάνθης Τσελεπίδης), Marthe Dumon (Μάρθα Βασιλειάδη, Βέλγιο). Σε επαφή στην Ελλάδα με τους: Κώστα *Καλλιγά, Α. *Κοτζιά κ.ά. Εβδομαδιαίο, πολυγραφημένο φύλλο, έξι έως δέκα σελίδων, διαστάσεων 29x21 εκ. Κυκλοφορούσε σε 1400 αντίτυπα, μόνο σε συνδρομητές. Τιμή φύλλου: 2.50 γαλλικά φράγκα. Ετήσιες συνδρομές: 110 γαλ. φρ. Τυπογραφείο: ο πολυγραφικός κυρίως της Διεθνούς Ομοσπονδίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και οι γραφομηχανές των συντακτών. Διεύθυνση: 23, rue Brézin, 75014 Paris. Τ.: 783 62-59.

Πολυγραφημένο δελτίο ειδήσεων, αναλύσεων και ντοκουμέντων για την Ελλάδα που ενημέρωνε το ξένο κοινό, σε γαλλική γλώσσα, για τα έργα και τις ημέρες της στρατιωτικής δικτατορίας της 21ης Απριλίου 1967 και τις προσπάθειες των Ελλήνων εναντίον της. Ο στόχος του δελτίου ήταν η αποκατάσταση της

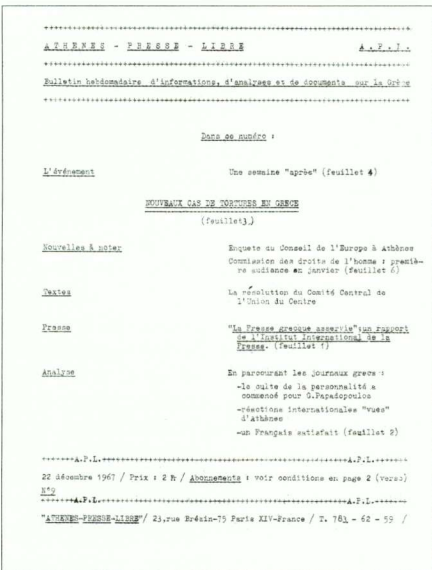
δημοκρατίας στην Ελλάδα και η προβολή προς τα έξω των απόψεων και των δραστηριοτήτων όλων, χωρίς εξαίρεση, των αντιστασιακών και αντιπολιτευτικών δυνάμεων διακινώντας και όλες τις ειδήσεις για την πραγματική κατάσταση στη χώρα.

Η εργασία ήταν απολύτως εδελοντική. Έκδοση της «Μαύρης Βίβλου της δικτατορίας στην Ελλάδα» (*Le Livre Noir de la Dictature en Grèce*, Paris, εκδ. Seuil, 1969), που μεταφράστηκε επίσης στα γερμανικά και τα πορτογαλικά. Διακίνηση στο εξωτερικό πολλών ντοκουμέντων όπως η μαρτυρία του Α. Μήνη για τον μακρόχρονο και απάνθρωπο βασανισμό του στην ΕΣΑ (*III μέρες*), που δημοσιεύθηκε αυτούσια με πρωτοβουλία του δελτίου στο γαλλικό *Express* και άλλα μεγάλα ευρωπαϊκά περιοδικά, καθώς και σε βιβλίο, στα γερμανικά, από τον εκδοτικό οίκο RoRoRo.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ, ΒΣΠΝ, ΒΝΦ, κ.α.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αναφέρεται σε αρκετά συγγράμματα για την Ελλάδα της εποχής. Έχει επίσης κατατεθεί και εγκριθεί ειδική μελέτη (Mémoire) για το δελτίο αυτό στο Πανεπιστήμιο του Bordeaux III (Ιούν. 1983), από τον Β. Σταύρακα με τη επίβλεψη του καθηγητή Gérard Marty. Υπάρχει επίσης «αποχαιρετιστήριο» και ευχαριστήριο σημείωμα της εφ. *Le Monde* όταν το δελτίο, αμέσως μετά την πτώση της χούντας, διέκοψε την έκδοσή του.

ΡΙΧΑΡΔΟΣ ΣΩΜΕΡΙΤΗΣ

Athletic Echo

βλ. *Αθλητική Ηχώ*, Μελβούρνη, 1962

Athlétismos

βλ. *Αθλητισμός*, Αθήνα, 1927-1928

Atlantis

βλ. *Ατλαντίς*, Νέα Υόρκη, 1894-1973

Australia

βλ. *Αυστραλία*, Μελβούρνη, 1913-1918 / Σίδνεϊ, 1918-1923

The Australian Greek

βλ. *Αυστραλοέλλην*, Μελβούρνη, 1949-1957

Avanti [Εμπρός]

Θεσσαλονίκη, 4 Μαΐου 1911-1935. Εκδότης-διευθυντής: Αβραάμ *Μπεναρόγια, ιδρυτής της σοσιαλιστικής ομοσπονδίας «Fédération Socialiste». Αρχισυντάκτης:

Αλβέρτο *Αρδίτης, Αρχικά εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τετράστηλη, διαστάσεων 51x35 εκ. Έως το 1915 ήταν τρισεβδομαδιαία και κατόπιν καθημερινή. Στις μεγάλες εβραϊκές γιορτές ήταν πολυσέλιδη. Συνδρομές: ετήσια 36 γρόσια, εξαμηνιαία 18 γρ., για την Τουρκία 45 και 23 γρ. αντίστοιχα, για το εξωτερικό 16 και 8 γαλ. φράγκα αντίστοιχα. Τα πρώτα γραφεία της εφημερίδας βρίσκονταν στην οδ. Φραγκική 12, στην καρδιά της Θεσσαλονίκης

Ήταν η μακροβιότερη σοσιαλιστική από τις τρεις σημαντικότερες σοσιαλιστικές εβραϊκές εφημερίδες της Θεσσαλονίκης: *Jornal del Laborador* (Εφημερίδα του Εργάτη, 1909) και *Solidaridad Ovradera* (Εργατική Αλληλεγγύη, 1911). Στην αρχή κυκλοφορούσε σε τέσσερις γλώσσες: ισπανοεβραϊκά σε γραφή *rashi*, τουρκικά, ελληνικά και βουλγάρικα. Μετά την απελευθέρωση του 1912 έβγαине κυρίως στα ισπανοεβραϊκά και συχνά ορισμένα άρθρα της μεταφράζονταν και στα γαλλικά. Διέθετε ένα σημαντικό επιτελείο στρατευμένων δημοσιογράφων όπως τον αρχισυντάκτη Α. Αρδίτη, που αντικαθιστούσε τον διευθυντή σε περιόδους κρίσεως, και τους Δαβίδ Ρεκανάτι, Ζάκ Χασών, Αλβέρτο Κοέν, Ζακ *Βεντούρα, Αβρ. Σασών, Ζακ Αμαρίλιο, Σαμουήλ Αμών, Μ. Καρασσο και για λίγο παραπάνω από χρόνο τον αρχιραββίνο και διευθυντή του εβραϊκού σχολείου «Ταλμούντ Τορά» Ισάακ Επστάιν.

Η εφημερίδα ασκούσε έντονη κριτική κατά της πολιτικής των Νεότουρκων, τις «αστικές ανοησίες» των βαλκανικών κρατών, την πτώχευση του ευρωπαϊκού καπιταλισμού, την ανικανότητα των ευρωπαϊών διπλωματών να αποφεύγουν την καταστροφή όταν έπρεπε να επιλύσουν σύγχρονα προβλήματα όπως το εθνικό στα Βαλκάνια, κατά των τούρκων αξιωματούχων που, το 1912, προκειμένου να σωθούν οι ίδιοι, εγκατέλειψαν τον τουρκικό λαό στην τύχη του στη Μακεδονία. Παράλληλα, δημοσίευε άρθρα που εστιάζονταν στα προβλήματα της ντόπιας εργατικής τάξης, υποκινώντας μεγάλες απεργίες, όπως συχνά αυτές των καπνεργώνων, των τυπογράφων και άλλες οι οποίες οργανώνονταν δέβαια από την ίδια παράταξη. Η *Avanti* εναντιωνόταν στον σιωνισμό αλλά και στους πολέμους και ιδιαίτερα στη συμμετοχή της Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Γι' αυτόν τον λόγο η εφημερίδα, που πάντοτε έγραφε επιθετικά κατά της κυβέρνησης, συχνά παύονταν, ακόμη και πυρπολούνταν, καθώς επίσης καταδικάζονταν και από τη λογοκρισία των ελληνικών ή των συμμαχικών αρχών. Είχε όμως ισχυρούς υποστηρικτές, όπως

τον έλληνα σοσιαλιστή ηγέτη Πλάτωνα *Δρακούλη, που κατήγγειλε τις διώξεις εναντίον της Φεντερασιόν («*A nos persécuteurs*», 10 Ιουλ. 1914), ή τον διευθυντή των γαλλοεβραϊκών σχολείων της «*Alliance israelite universelle*» στη Θεσσαλονίκη Ζοζέφ Νεχαμά που μεσολάβησε στον αρχηγό της στρατιάς της Ανατολής, τον στρατηγό Σαράιγ, με τον οποίο διατηρούσε φιλικές σχέσεις, για την επανέκδοση της εφημερίδας χωρίς περιοριστικούς όρους. Λίγα μόνο τεύχη διασώθηκαν, καθώς ακόμη και ο εκδότης τους ο Αβραάμ Μπεναρόγια, ο κύριος ιδρυτής της παράταξης, σε κάθε περίπτωση φυλακίζόταν ή εξοριζόταν.

Από το 1923, η *Avanti* με συνεργάτες τους Ζ. Βεντούρα, Ι. Καρασσο και τον Ν. Μπαγκακλή ήταν όργανο του ΚΚΕ που απευδύνονταν στην τοπική εβραϊκή κοινωνία της Θεσσαλονίκης. Χάρη στη δημοτικότητα της εφημερίδας το ΚΚΕ καθόρθωσε να επεκτείνει την επιρροή του στα εργατικά στρώματα των Εβραίων και να αναδείξει πολλές προσωπικότητες της Αριστεράς. Η κυκλοφορία της σταμάτησε το 1935, λίγο πριν τη δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά.
 ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΒΖΙ.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Abraham Galante. *La presse Judéo-espagnole mondiale*. Κωνσταντινούπολη, 1935· Moshe David Gaon. *A Bibliography of the Judeo-Spanish (Ladino) Press*. Τελ Αβίβ, 1965· Σολωμών Ρεουβέν Μορδεχάι. «Ο εβραϊκός τύπος στη Θεσσαλονίκη και γενικότερα στην Ελλάδα». *Χρονικά*, τχ. 1. (Ιούν. 1978), 1-20· Αντ. Λιάκος. *Η σοσιαλιστική εργατική ομοσπονδία Θεσσαλονίκης (Φεντερασιόν) και η σοσιαλιστική νεολαία. Τα καταστατικά τους*. Θεσσαλονίκη 1985· Ραφαήλ Φρεζής. *Ο εβραϊκός τύπος στην Ελλάδα*. Βόλος, Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου, 1999· Ρένα Μόλχο. «Τα ισπανοεβραϊκά στην καθημερινή ζωή της Θεσσαλονίκης του 20ου αιώνα». *Τα Ιστορικά*, τ. 15, τχ. 28/29 (Ιούν.-Δεκ. 1998), 123-146.

PENA ΜΟΛΧΟ

Brewer, Josiah

(Μόντερεϊ Μασαχουσέτης, ΗΠΑ, 1796 - ΗΠΑ, 1855). Αμερικανός ιεραπόστολος, μέλος του American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABFCM, Αμερικάνικο Συμβούλιο Επιτετραμμένων για Εξωτερικές Αποστολές), με ιδιαίτερη εκπαιδευτική τυπογραφική δραστηριότητα στη Μικρά Ασία και ειδικά στη Σμύρνη. Απόφοιτος του Πανεπιστημίου Yale (τάξη 1821), διορίστηκε το 1826 από το ABFCM ως υπεύθυνος για τους εβραίους της Ανατολής. Σ' αυτή του τη θέση τον υποστήριξε η «Οργάνωση Γυναικών της Βοστόνης για την Προαγωγή του χριστιανισμού στους Εβραίους». Αρχικά πήγε στην Κωνσταντινούπολη το 1826 για να σπουδάσει σεφραδίτικα, τη γλώσσα δηλαδή της πλειονότητας των Εβραίων της Ανατολής. Καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν λίγες προοπτικές για τους Εβραίους, έστρεψε την προσοχή του στους Έλληνες. Ύστερα από μια σύντομη επάνοδο στη Βοστόνη, πηγαίνει στη Σύρο και στην Τήνο όπου ιδρύει τα πρώτα σχολεία για κορίτσια και εγκαθίσταται στη Σμύρνη.

Υπήρξε πρωτοπόρος της γυναικείας εκπαίδευσης στην Ελλάδα ιδρύοντας και εκεί, εν μέσω θυελλωδών αντιδράσεων, το πρώτο σχολείο για κορίτσια. Όπως όλοι οι αμερικανοί ιεραπόστολοι στην Ελλάδα, ήταν τέλειος γνώστης της ελληνικής γλώσσας με συγκεκριμένες απόψεις για την εκπαίδευση. Εκεί εξέδωσε και την πρώτη ελληνική (δίγλωσση: ελληνικά, αγγλικά) εφημερίδα της Σμύρνης: *Ο Φίλος των Νέων (Friend of Youth)*.

Μετά την επιστροφή του στην Αμερική απέτυχε ιδιαίτερη δραστηριότητα υπέρ των Μαύρων, τόσο στον εκδοτικό όσο και στον εκπαιδευτικό τομέα. Το 1841 γίνεται μέλος της κίνησης Missionary Society στο Hartford, μίας εκκλησίας η οποία δεχόταν και μαύρους ως μέλη. Εκλέγεται πρόεδρος

της οργάνωσης και εκδότης του μηνιαίου της π. *Union Missionary Herald*. Το 1842 γίνεται μέλος της Connecticut Antislavery Society (Εταιρεία του Κοννέκτικατ για τον τερματισμό της Δουλείας) και εκδότης περιοδικών που υποστηρίζουν τον τερματισμό του δεσμού της δουλείας (*The Charter Oaf, The Connecticut Observer, The Christian Freeman*).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Josiah Brewer. *A Residence at Constantinople in the Year 1829*. New Heaven 1830· του ίδιου: *First Four Years of the American Independent Smyrna Mission, under the Patronage of the New Heaven Ladies' Greek Association*. Smyrna 1834· Παυλίνα Νάσιουτζικ. *Αμερικανικά οράματα στη Σμύρνη τον 19^ο αιώνα. Η συνάντηση της αγγλοσαξονικής σκέψης με την ελληνική*, Αθήνα, εκδ. Αθήνα 2002· R.St. Orment. *Protestants. the Birth of a Revolution*. Νέα Υόρκη, Doubleday, 1992· C.S.L. Davies. *Peace, Print and Protestantism*. 1450-1558. Λονδίνο 1995.

ΠΑΥΛΙΝΑ ΝΑΣΙΟΥΤΖΙΚ

Bulletin Bi-mensuel de la Chambre de Commerce Hellénique d'Alexandrie

βλ. *Μηνιαίων Δελτίων Ελληνικού Εμπορικού Επιμελητηρίου Αλεξανδρείας*, Αλεξάνδρεια, 1902-1962

Bulletin de la Chambre de Commerce et d'Industrie de Volo

βλ. *Δελτίον Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Βόλου*, Βόλος, 1920-1939, 1965-1988

Bulletin du Comité Thalassographique Hellénique

βλ. *Δελτίον Ελληνικής Θαλασσογραφικής Επιτροπής*, Αθήνα, 1920-1936

Byron

βλ. Απτόσογλου, Βύρων, Κωνσταντινούπολη, 1923-1990

Byzantinische Forschungen

Internationale Zeitschrift für Byzantinistik. Amsterdam, 1966-2004, τ. 1-28 (συνεχίζεται). Εκδότης: Adolf M. Hakkert. Συντακτική επιτροπή: Adolf M. Hakkert και Walter Kaegi Jr. Μετά τον θάνατο του εκδότη Hakkert (27 Οκτ. 1994) το δεύτερο μέλος της συντακτικής επιτροπής είναι ο μόνος υπεύθυνος για την ύλη του περιοδικού. Χωρίς τακτική περιοδικότητα: τ. 1-3 (1966-1968), 4 (1972), 5 (1977), 6-7 (1979-1980), 8-25 (1982-1998), 26 (2000), 27 (2002), 28 (2004). Διαστάσεις: 24x17,5 εκ.

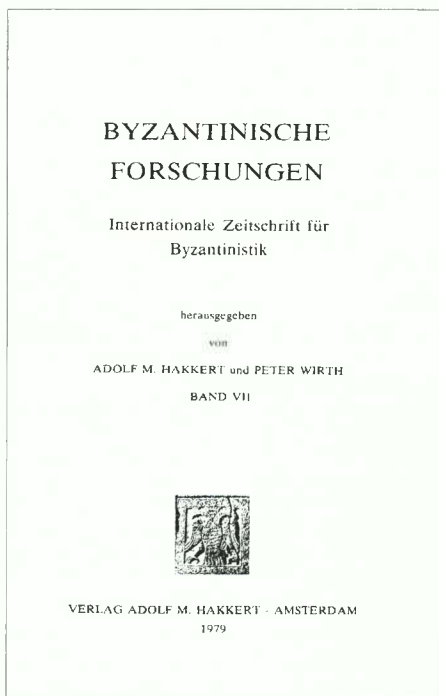
Ο Adolf Hakkert ίδρυσε το περιοδικό από αγάπη για τη βυζαντινολογία (και αργότερα για τις κρητολογικές σπουδές: *Cretan Studies*, 1, 1988). Το

ενδιαφέρον του αυτό τον ώθησε στην έκδοση και επανέκδοση βιβλίων και περιοδικών αυτού του χώρου. Ειδικότερα το π. *Byzantinische Forschungen* είχε ως κύριο στόχο να εκδίδει επιστημονικές μελέτες και άρθρα, στις μεγάλες διεθνείς γλώσσες, σχετικά με τις βυζαντινολογικές σπουδές. Με τον καιρό εξελίχθηκε σε περιοδικό που δημοσιεύει σχεδόν αποκλειστικά αφιερώματα σε σημαντικούς βυζαντινολόγους, όπως τους Franz Dölger (τ. 3, 1968), Milton Anastos (τ. 20 1994), Cyril Mango (τ. 21 1995) και πρακτικά διεθνών συνεδρίων διαφόρων χωρών (Αγγλίας, Αυστραλίας, Γαλλίας, Γερμανίας, Ελλάδας, Ηνωμένων Πολιτειών) και των μεγάλων διεθνών βυζαντινολογικών συνεδρίων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΤΝΣ/ΠΒΑ (και άλλες μεγάλες επιστημονικές βιβλιοθήκες της Ολλανδίας), ΒΠΚΡ, ΙΜΧΑ, ΚΒΕ/ΕΙΕ, ΚΝΕ/ΕΙΕ, ΣΝΒΦ/ΦΣΠΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Arnold van Gemert. «In memoriam Dolf (A. M.) Hakkert 1.5.1929 - 27.10.1994». *Cretan Studies* 8 (2003), VII-VIII.

ARNOLD VAN GEMERT

Byzantis

βλ. Βυζαντίς, Κωνσταντινούπολη, 1854-1888

Callimachos, Demetrios, P.

βλ. Καλλίμαχος, Δημήτριος Π. 1879-1963

Campana

βλ. Καμπάνα, Νέα Υόρκη, 1917 έως σήμερα [2005]

Canoutas, Serapheim

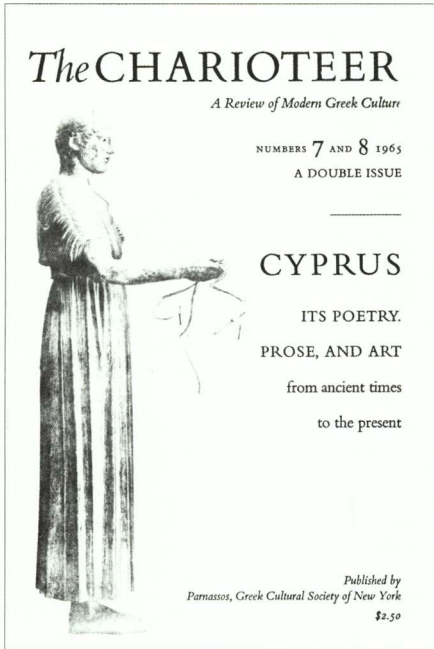
βλ. Κανούτας, Σεραφείμ, 1868-1944

The Charioteer / Ηνίοχος

A Review of Modern Greek Culture / Επιθεώρηση της Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης. Νέα Υόρκη, 1960 έως σήμερα [2005], αρ. τχ. 1-43. Εκδότης: Πολιτιστικός Σύλλογος «Παρνασσός» της Νέας Υόρκης, έως το 1984, και στη συνέχεια ο εκεί εκδοτικός οίκος, Συντάκτης τα πρώτα δύο χρόνια ήταν ο συγγραφέας και μεταφραστής Κίμων Φράιαρ (Kimon *Friar) και μετά ανέλαβαν ο συγγραφέας Αντώνης Δεκαβάλλης και η Δέσποινα Σπανού. Το τεύχος του 1985 επιμελήθηκε ο συγγραφέας Γιώργος Βαλαμιάνος και μετά ανέλαβε ως συντάκτης έως το 2002 η φιλόλογος Κίρμεν Κίπρη Κάρκα. Το τεύχος του 2003 επιμελήθηκε ο καθηγητής Ρικ Νιούτον και από το 2004 ανέλαβαν την επιμέλεια του περιοδικού οι Απόστολος Αθανασάκης και Θεώνη Κοντού. Τριμηνιαίο και ετήσιο περιοδικό εφεξής, εκατόν εξήντα σελίδων, διαστάσεων 23x18,5 εκ. Τιμή τεύχους: 1,5 δολ. / 2,5 δολ. ΗΠΑ. Ετήσιες συνδρομές: 20 δολ. Τυπογραφείο: Pella Publishing, 337 West 36th St., New York, NY 10018.

Όπως διατύπωνε στο πρώτο τεύχος ο Κ. Φράιαρ, ο στόχος του περιοδικού «είναι κυρίως να εκδίδει μεταφρασμένα τα έργα Ελλήνων λογοτεχνών και καλλιτεχνών των μετεπαναστατικών χρόνων, καθώς και να αναδειξεί σύγχρονα και επίκαιρα έργα». Περιοδικό ακαδημαϊκού και φιλολογικού περιεχομένου δημοσιεύει λογοτεχνική κριτική, μεταφράσεις ελληνικής λογοτεχνίας και ποίησης, και δοκίμια και ποίηση ομογενών συγγραφέων. Όταν εκδόθηκε, το 1960, ήταν από τα λίγα ομογενειακά έντυπα που έδιναν βάρος στην νεοελληνική πνευματική παραγωγή. Το τχ. 7/8 ήταν αφιερωμένο στη λογοτεχνία και τέχνη της Κύπρου, από την αρχαιότητα έως τη σύγχρονη εποχή.

Εκδίδεται στην αγγλική γλώσσα και περιλαμβάνει μεταφράσεις σύγχρονων ελληνικών λογοτεχνικών έργων, βιβλιοκριτικές και άρθρα σχετικά με την ελληνική τέχνη, τη λογοτεχνία και τον πολιτισμό. Ένας από τους σκοπούς του ήταν να εμπλουτίσει

τον αγγλόφωνο κόσμο με τις ζωντανές εκφράσεις του νεοελληνικού πνεύματος. Αναδειχθηκε το αποτελεσματικότερο εργαλείο για την πραγματοποίηση της σημαντικής αποστολής της Εταιρείας Παρνασσός, η οποία ιδρύθηκε τον Μάρτιο 1958 από νέους και νέες ελληνικής και αμερικάνικης καταγωγής που ενδιαφέρονταν για την προβολή των πολιτιστικών δεσμών ανάμεσα στην Ελλάδα και τις Ηνωμένες Πολιτείες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΒ. ΚΝΕ/ΕΙΕ (1965), BSA, DC, NYPL, CU, NYU, PU, OSU.

ΠΗΓΗ: Προφορική μαρτυρία του ιδιοκτήτη του εκδοτικού οίκου Πέλλα, Λεάνδρου Παπαθανασίου στον συντάκτη (Δεκ. 2003).

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΦ

Chiappe, J.

βλ. Κιάππε, Ιωσήφ, Αλμπένγκα Λιγουρίας, < > -1848

Christoforides, D.

βλ. Χριστοφορίδης Δημήτριος, Δανάικα Τραπεζούντας, 1887 - Νέα Υόρκη, 1949

Chronos

βλ. Χρόνος, Κάιρο, 1899-1916

Cycladi

βλ. Κυκλάδες, Σύρος, 1941-1943

Cinéma, Αλεξάνδρεια, 1924

βλ. Πάργας, Στέφανος

Concordia / Konkordie

βλ. Ομόνοια, Αργυρούκαστρο, 1917-1921

Courrier d'Athènes

βλ. Ταχυδρόμος Αθηνών, Αθήνα, 1871-1876

Le Courrier de la Grèce

Αίγινα, 1/13 Νοε. 1829 - 1/13 Φεβρ. 1832, αρ. φ. 1-50, Εκδότης: Ανδρέας *Μουστοζύδης, Επιστοσία: Λέον Βαδίν. Δεκαπενθήμερη, τετρασέλιδη ή οκτασέλιδη, διαστάσεων 38x26,5 εκ., με τρίστηλο κείμενο. Συνδρομές: ετήσια 4 πιάστρα («4 piastre forte»), εξαμηνιαία 2 πιάστρα, τριμηνιαία 1 πιάστρα. Τυπωνόταν στην Αίγινα από το «γαλλικό τμήμα» της Εθνικής Τυπογραφίας, ο εξοπλισμός του οποίου αποτελείτο από το τυπογραφικό υλικό της τυπογραφίας του Maxime Raybaud, εκδότη της εφ. **Courrier d'Orient*, καθώς και του Ι. *Κιάππε που τύπωσε την εφ. *L' Abeille Grecque*.

Δεκαπενθήμερη γαλλόγλωσση εφημερίδα, όργανο του ελληνικού κράτους που εκδιδόταν με σκοπό την ενημέρωση της εξωτερικής κοινής γνώμης και των ξένων που διέμεναν στην Ελλάδα. Η έκδοσή της υπαγόταν στην εποπτεία του Γραμματέα «επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως». Ο Ιωάννης Βλαχογιάννης αναφέρει ως εκδότη της εφημερίδας τον Ανδρέα Μουστοζύδη. Την επιστοσία της ασκούσε ο Λέον Βαδίν, για τον οποίο δεν υπάρχουν πληροφόρητες Πιθανολογείται ότι ήρθε στην Ελλάδα με τον πρώην αξιωματικό του γαλλικού στρατού Maxime Raybaud και ότι συνεργάστηκε μαζί του. Οι αναζητήσεις του Γ. Δημακόπουλου, εντόπισαν τον Λέοντα Βαδίν ή Βαδέν που υπηρέτησε ως λιμενικός αξιωματικός (Ναύπλιο, Περαιάς) και το 1865 διετέλεσε πρόεδρος του Διαρκούς Ναυτοδικείου, χωρίς να έχουν βρεθεί όμως στοιχεία ταύτισης των προσώπων.

Η ύλη κάθε φύλλου της ήταν δομημένη σε δύο ενότητες: α') τα επίσημα κυβερνητικά κείμενα κάτω από τον τίτλο «Partie Officielle», και β') όλες οι υπόλοιπες ειδήσεις και ανταποκρίσεις. Οι επίσημες

πράξεις πριν δημοσιευτούν, εγκρίνονταν από τις αρμόδιες Γραμματείες. Τη μετάφραση των κειμένων φρόντιζε η Γραμματεία «επί των Εξωτερικών» και του Εμπορικού Ναυτικού». Τον Δεκέμβριο 1830 διορίσθηκε ο Κωνσταντίνος Ρίζος στη Γραμματεία, ειδικά επιφορτισμένος με το έργο της μετάφρασης.

Η έκδοση του φύλλου διακόπηκε τον Φεβρουάριο 1832, προφανώς για οικονομικούς λόγους, παρ'όλον ότι η Διοίκηση με Διάταγμά της (αρ. 20/17 Μαΐου 1832) θεωρούσε αναγκαία να συνεχιστεί η κυκλοφορία του. Πλήρες σώμα των δύο εφημερίδων (Courrier d'Orient και Le Courier de la Grèce) κυκλοφόρησε συνησυχασμένο με κοινό εξώφυλλο που έφερε τον τίτλο: Le Courier d'Orient et Le Courier de la Grèce. Depuis 1828, 6 décembre, jusqu'à 27 février. Eginé, à l'Imprimerie française du Gouvernement. 1828.

Τη δέση της εφημερίδας στην ενημέρωση των ξένων σχετικά με την εξέλιξη της ελληνικής δημόσιας ζωής και των κυβερνητικών δραστηριοτήτων, πήρε στη συνέχεια η εφ. Le *Moniteur Grec.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. Γ'Β.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ.Δ. Δημακόπουλος, «Αι εφημερίδες Courrier d'Orient - Le Courier de la Grèce, 6 Δεκεμβρίου 1828 - 27 Φεβρουαρίου 1832». Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος, τ. 21 (1978), 469-498.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΑΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Courrier d'Orient

Journal Politique, Commercial et Littéraire paraissant une fois par semaine à des jours interdéterminés. Πάτρα, 6 Δεκ. 1828 - 12 Μαρτ. 1829, αρ. φ. Ι-ΙΙ / Αίγινα, 19 Μαΐου 1828 - 21 Οκτ. 1829, αρ. φ. 12-23. Εκδότης: Jean François Maxime Raybaud (1795-1894), Τετρασέλιδη, τριστήλη, διαστάσεων 38x26,4 εκ. Η περιοδικότητά της, αν και δεν τηρήθηκε με ακρίβεια, αναφερόταν ότι θα ήταν εβδομαδιαία χωρίς να ζηρείται επακριβώς η ημέρα. Τα τρία πρώτα φύλλα εξαντλήθηκαν και ξανατυπώθηκαν σε δεύτερη έκδοση, με την ένδειξη «Deuxieme édition». Η διακίνησή της γινόταν με ετήσια συνδρομή 40 γαλλικών φράγκων για την Ελλάδα και 50 για το εξωτερικό. Επάνω από τον τίτλο, στην περίοδο της πατρικικής έκδοσης, έφερε εμβληματική παράσταση νέου αρματοδρόμου (Απόλλων;) εμπρός από τον ανατέλλοντα ήλιο. Τυπωνόταν στο αγγλικής κατασκευής τυπογραφείο του Raybaud, το οποίο έφερε κατά καιρούς διάφορες ονομασίες: «Imprimerie Française et Grecque de M. Raybaud», «Typographie Française et Grecque du Courier d'Orient» κ.ά. Αποτελείτο από τρία πιστήρια και συμπληρωνόταν από τα απαραίτητα εργαλεία και στοιχεία. Τέσσερις Γάλλοι, οι οποίοι είχαν συνδυήσει

τον εκδότη στην Ελλάδα, στελέχωσαν το τυπογραφείο. Τελικά, τον τυπογραφικό εξοπλισμό αγόρασε το Ελληνικό Δημόσιο με σκοπό να ιδρύσει «γαλλικό τμήμα» της Εθνικής Τυπογραφίας.

Ήταν η πρώτη εφημερίδα που τυπώθηκε στην Πάτρα. Εξ ολοκλήρου γαλλόγλωσση, εκδίδεται με την πρωτοβουλία του πρώην αξιωματικού του γαλλικού στρατού, Jean Maxime François Raybaud, ο οποίος είχε λάβει μέρος και στη μάχη του Πετα (4 Ιουλ. 1822). Για την πραγματοποίηση της έκδοσης ο Raybaud ζήτησε τη συμβολή του γάλλου υπουργού των Εξωτερικών, κόμη de la Ferronnays, ο οποίος υποστήριξε το σχέδιο αποθλέποντας, καθώς φαίνεται, και στο όφελος που θα είχε η Γαλλία: ο Raybaud, σημείωσε σε επιστολή του ο υπουργός, «θα μπορούσε να συμβάλει με τη δημοσίευση ενός πολιτικού ή φιλολογικού φύλλου να διαμορφώσει το γούστο των Ελλήνων για τη γαλλική γλώσσα και έτσι να διευκυνήσει τις σχέσεις που πρέπει να δημιουργηθούν ανάμεσα στα δύο έθνη»· και μάλιστα να χρησιμεύσει στην ακριβέστερη γνωριμία με τη γαλλική βιομηχανία (arts et manufactures). Ο υπουργός παρότρυνε τον γάλλο κρείσθη Guilleminot και

Image of the title page of 'COURRIER D'ORIENT' journal, featuring a central emblem and text in French and Greek.

τον υποναύαρχο de Rigny να προβούν στα σχετικά διαβήματα προς τις ελληνικές αρχές για να διευκολυνθεί ο εκδότης στο έργο του. Ενέκρινε επίσης τη μεταφορά του τυπογραφείου που είχε προμηθευθεί ο Raybaud με κρατικό πλοίο. Ο J. Mangcart, ένας από τους συνεργάτες του τυπογραφείου, θα περιγράψει στις *Αναμνήσεις* του την εγκατάσταση του τυπογραφείου στην Πάτρα και την έκδοση της νέας εφημερίδας.

Κύριος σκοπός, των ξενόγλωσσων εφημερίδων ήταν ουσιαστικά η ενημέρωση της ξένης κοινής γνώμης. Ενώ αρχικός στόχος του εκδότη ήταν να τυπώσει την εφημερίδα στη Σύρο ή την Αίγινα, πρόκρινε την Πάτρα χάρη στα πλεονεκτήματα που πρόσφερε η γεωγραφική της θέση, καθώς και η τακτική ταχυδρομική υπηρεσία των εκεί γαλλικών στρατευμάτων με τη Γαλλία. Η εφημερίδα πρωτοκυκλοφόρησε στην Πάτρα, ύστερα όμως από την ανάκληση του γαλλικού εκστρατευτικού σώματος, γνωστοποιήθηκε στο φ. 10 η μεταφορά της στην Αίγινα, μετά από πρόσκληση του Κυβερνήτη. Ο εκδότης αποδέχθηκε την πρόταση υπό ορισμένους όρους: η ελληνική κυβέρνηση να ενισχύσει οικονομικά την εφημερίδα και να μην παρεμβαίνει πολιτικά στην έκδοσή της. Οι όροι αυτοί έγιναν δεκτοί από τον Καποδίστρια. Τον Απρίλιο 1829 το τυπογραφείο του Raybaud εγκαταστάθηκε στην Αίγινα, από όπου και κυκλοφόρησε το επόμενο φύλλο, αρ. φ. 12 (19 Μαΐου 1829). Από τότε που άρχισε να εκδίδεται στην Αίγινα, προέτασε ένα επίσημο τμήμα («Partie Officielle») που περιλάμβανε τις κυβερνητικές πράξεις. Ακολουθούσαν οι ελληνικές ειδήσεις και στη συνέχεια οι ξένες.

Με τη διακοπή της έκδοσής της, ανακοινώθηκε στη **Γενική Εφημερίδα της Ελλάδος* (16 Οκτ. 1829) η κυκλοφορία νέας γαλλόφωνης εφημερίδας που θα εκδιδόταν στη θήση της, με τίτλο: *Le *Courrier de la Grèce*.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, KEINE (αρ. φ. I-II, 6 Δεκ. 1818 - 12 Μαρτ. 1829).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Ν. Τριαταφύλλου, «Ο Τύπος των Πατρών», π. *Αθηνά*, τ. ΟΓ' -ΟΔ' (1973), 128-143· Γ.Δ. Δημακόπουλος, «Αι εφημερίδες *Courrier d'Orient - Courier de la Grèce*, 6 Δεκεμβρίου 1828 - 27 Φεβρουαρίου 1832», *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος*, τ. 21 (1978), 469-498.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΔΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Cronaca Israelitica

βλ. *Ισραηλικά Χρονικά*, Κέρκυρα, 1861-1863

Cyprus

βλ. *Κύπρος*, Λάρνακα, 1878-1879

Detroit Greek Tribune, 1920-1955

βλ. Λαγός, Τζέημς, 1906-1997

Diyojen

Κωνσταντινούπολη, 12 Νοε. 1286 / 24 Νοε. 1870 - 29 Δεκ. 1288 / 10 Ιαν. 1873, αρ. φ. 1-183, με διακοπές (οι μίνες δηλώνονται εδώ με τον αντίστοιχο χρονολογικά ελληνικό όρο). Εκδότης: Θεόδωρος *Κασάπης (Teodor Kasab). Τουρκόγλωσσα, σε οθωμανική γραφή, εβδομαδιαία (αρ. φ. 1-22), δισεβδομαδιαία (αρ. φ. 23-147), τρισεβδομαδιαία (από το φ. 148), δίσηλη, διαστάσεων 35x25,5 εκ. Τα φ. 1-61 έχουν στην προμετωπίδα τους εικόνα του Διογένη στο γυρτό πιθάρι με τον Μέγα Αλέξανδρο, ενώ όλα τα φύλλα φέρουν τον υπότιτλο (σε ελληνική μετάφραση): «Μη με σκιάζει, δεν θέλω άλλη χάρη από σε». Τιμή φύλλου: 1 γρόσι. Ετήσιες συνδρομές: 1 οθωμανική λίρα. Τυπογραφεία: Cemiyet-i İlimiye-i Osmaniye, Γραφεία: Galata, Yenicami Caddesi, Zincirli Han.

Ο εκδότης Θ. Κασάπης εξέδωσε αρχικά (16 Φεβρ. 1870) την εβδομαδιαία σατιρική εφ. *Le Diogène*, στα γαλλικά. Κατά τον Απρίλιο ή Μάιο του ιδίου έτους ξεκίνησε η ελληνική έκδοση με τίτλο *Ο Διογένης* και στις 12/24 Νοεμβρίου προχώρησε και στην τουρκική έκδοση της *Diyojen*. Κυκλοφορούσαν ταυτόχρονα και οι τρεις (πιθανότατα τέσσερις μαζί με την αντίστοιχη αρμενική, ίσως ακόμη και την βουλγαρική), κατά τα τελευταία χρόνια της βασιλείας του σουλτάνου Abdulâziz.

Σκοπός της εφημερίδας ήταν η σύμπραξη του ελληνικού στοιχείου με τους Τούρκους χάρη της κοινής ελευθερίας και ευημερίας δια της εισαγωγής φιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων στο οθωμανικό κράτος. Στη διάρκεια δύο ετών και σαράντα επτά ημερών διακόπηκε τέσσερις φορές η τουρκική έκδοσή της από το κράτος, και μάλιστα την τελευταία φορά με απαγόρευση της επανέκδοσής της (29 Δεκ. 1288 / 10 Ιαν. 1873).

Η εφ. *Diyojen* αποτελεί την πρώτη σατιρική εφημερίδα, όπου συνυπάρχει η σάτιρα του λόγου και της εικόνας. Η τουρκική εφ. *Diyojen* κατά την διάρκεια της κυκλοφορίας της, δημοσίευσε τρεις ανυπόγραφες γελιογραφίες. Η τρίτη γελιογραφία στις 20 Μαΐου 1288 / 1 Ιουνίου 1872 (αρ. φ. 123, σ. 4) προκάλεσε τη διακοπή της κυκλοφορίας της για δύο μίνες. Ο Κασάπης περιγράφει αυτήν την περίοδο, όπως πάντα σατιρικά, στην εφ. *Μώμος* (αρ. φ. 42/23, Φεβρ. 1874) ως εξής: «πορευθείς [ο Θ. Κασάπης] εις την Υ.[ψηλήν] Πύλην εξέθεσεν εις τους υπουρούς την ανάγκην της ηθικοποίησης των λαών της

ελληνική έκδοση συνεργάτες του ήσαν ο ποιητής Χριστόφορος Σαμαρτζίδης και ο Κλεάνδης Τριαντάφυλλος (Ραμπαγιάς).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Στρατή Τα-
ρίνα (πλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Ο Μόμος*, αρ. φ. 42 (Κωνσταντινού-
πολη, 23 Φεβρ. 1874), σ. 277-278· «Η Ελευθεροτυπία εν
Τουρκία. Θεόδωρος Κασάπης, 1833-1897», π. *Νέον Πνεύμα*,
έτ. Α', αρ. τχ. 12 (Κωνσταντινούπολη, 1910), σ. 497-505·
Resad Ekrem Koçu, «Diyojen Gazetesi» [*Η Εφημερίδα*
Διογένης], İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 9, σ. 4630-4632,
İstanbul 1968· Münir Süleyman Çarpanoğlu, «Basın
Tarihimizde Mizah Dergileri» [*Τα σατιρικά περιοδικά στην
ιστορία του τύπου μας*], İstanbul 1970.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΤΑΡΙΝΑΣ

Le Dodecanèse

βλ. *Δωδεκανήσιος*, Αλεξάνδρεια, 1925-1932, 1934-1937
ή 1938

Dodecanesian

βλ. *Δωδεκανήσιος*, Νέα Υόρκη, 1934-1943

L'Effort

βλ. *Αγών*, Παρίσι, 1925-1930

Elefteri Foni

βλ. *Ελευθέρη Φωνή*, Κωνσταντινούπολη, 1952-1965

[Ellas] ΕΛΛΑΣ

*Περιοδικόν του εν Αμστελοδάμ Φιλελληνικού Συλλό-
γου*, Leiden, 1889-1896/1897, τ. 1-6: τ. 1-4 (1889-1892),
5-6 (1895-1896/1897). Από τον τ. 3 και μετά αναφέρο-
νται στη σελίδα τίτλου και τα μέλη της συντακτικής
επιτροπής: «Συντάκται του περιοδικού A.J. Flament,
Archiviste adjoint à Maastricht, Dr. Y.H. Rogge,
Professeur au Gymnase d'Amsterdam, Dr. H.C.
Muller, Privatdocent à l'Université et Professeur au
Gymnase d'Amsterdam». Στον τ. 4 (1892) ως τρίτο
μέλος της σύνταξης διπλά στους Muller, που φέρεται ως
Secrétaire de la Société, Secrétaire de la rédaction, και
Rogge αναφέρεται ο Mr. P.J. Swaving, Juge à Woerden.
Τα δύο τελευταία χρόνια η σύνταξη αποτελείται μόνο
από τους Muller και Rogge. Από τον τ. 3 (1891) εμ-
φανίζεται και ο γαλλικός τίτλος και υπότιτλος: *Hellas*.
Organe de la Société Philhellénique à Amsterdam
(από τον τ. 4 κ.ε.: *Organe de la Société Philhellénique*
d'Amsterdam). Τριμηνιαίο, ο αριθμός των μονόστηλων
σελίδων κυμαίνεται ανάμεσα στα ± 308 (τ. 4) και 459 (τ.
6), διαστάσεων 24x16 εκ. Γυπογραφείο: Brill, Leiden.

Ανατολής, οι δε υπουργοί κατανοήσαντες ευθύς το μέγεθος των υπηρεσιών τας οποίας ηδύνατο να κάμῃ ο μέγας ούτος ανήρ εις το κράτος, παρακάλεσαν αυτών να αναλάβη το καθήκον τούτου χρηστού και πανόρου *Πολίτου Κασαρέως* και ούτως ήρχισεν ο Θ. Κασάπης την έκδοσιν του γνωστός σατυρικού *Διογένους*. Δυστυχώς όμως μάγισσά τις χορομανής βλέπουσα αυτόν χοροφόβον τον είχε καταρασθή εν τη παιδική του ηλικία, να σπάνη πάντοτε ό, τι λάβη ανά χείρας. Μετά τρεις προσωρινάς παύσεις, επαύθη το τέταρτον και διά παντός ο *Διογένης* υπ' αυτής εκείνης της Υ. Πύλης ήτις είχε δώσει την άδεια της συστάσεώς του. Αλλ' όι διάφοροι λαοί έπρεπε να ηθοποιηθώσιν αμεταδέτως, Όθεν αναγκαίον εκριθην να δοθί τω Θ. Κασάπη η άδεια άλλης σατυρικής εφημερίδος υπό το όνομα *Κουδουνάτσας*.

Συνεργάτης και αρθρογράφος στην τουρκική έκδοση ήταν ο γνωστός για τις μεταρρυθμιστικές του ιδέες νεοσθωμανός λόγιος και ποιητής Namik Kemal (1840-1888), με τον οποίο ο Κασάπης είχε πρωτογνωριστεί στο Παρίσι, όταν ο τελευταίος βρισκόταν εκεί εξόριστος από το 1867 έως το 1871. Επίσης, επώνυμοι συνεργάτες-αρθρογράφοι ήταν ο Mehmed Âli Bey και ο Ebüzziya Tevfik Bey. Στην

Στον *Avis aux lecteurs* στον πρώτο τόμο αναγγέλλεται πως το κάθε τεύχος θα περιλαμβάνει μια επιλογή από καθαρά επιστημονικά άρθρα (στις μεγάλες διεθνείς γλώσσες, κυρίως τα γερμανικά και τα γαλλικά) και ένα λογοτεχνικό παράρτημα με ποίηση και πεζογραφία. Τα επιστημονικά άρθρα είναι κυρίως γλωσσικά και γλωσσολογικά, σχετικά με την αρχαία, τη μεσαιωνική και τη νεότερη ελληνική γλώσσα και λογοτεχνικές μελέτες. Στους πρώτους τόμους κυριαρχεί το θέμα της προφοράς της ελληνικής γλώσσας. Στο λογοτεχνικό παράρτημα και μεταφράσεις (καμιά φορά και στα ελληνικά και τα ολλανδικά).

Στην αρχή του κάθε τεύχους υπάρχει κατάλογος των μελών του Συλλόγου και των καινούριων βιβλίων που στάλθηκαν στο Σύλλογο. Συνεργάτες από την αρχή είναι ολλανδοί φιλέλληνες και φιλόλογοι επιστήμονες από την Ευρώπη και την Αμερική. Από τον πρώτο τόμο κιάλια δημοσιεύονται και νεκρολογίες και βιβλιοκρισίες / βιβλιοπαρουσιάσεις, κυρίως από τον H.C. Muller. Πρόκειται για ένα διεθνές περιοδικό, παρόλο που ο όρος δεν αναφέρεται ούτε στην ονομασία του Συλλόγου ούτε στον τίτλο του περιοδικού. Έχει τακτικούς συνεργάτες από τη Γερμανία (A. Boltz, κυρίως λογοτεχνικές μεταφράσεις), Αγγλία (J.S. Blackie, L. Dowdall), Ηνωμένες Πολιτείες (Const. Cansangès / Καζαντζής), Ιταλία (P.E. Pavolini), Ουγγαρία (J.B. Téffy, V. Csarlar) και Ελλάδα (μεταξύ άλλων: Αλ. Ρίζος *Ραγκαβής, Γ.Ν. Χατζηδάκης, Γ.Α. Πολίτης, Κλέων Ραγκαβής, Δ.Ε. Οικονομίδης, Θ. Παπαδημητρακόπουλος) κ.ά.

Οι φιλολογικές και λογοτεχνικές μελέτες αφορούν σχεδόν αποκλειστικά αρχαίους συγγραφείς (Αριστοφάνης, Αριστοτέλης). Μεταφράζονται, ειδικά στους πρώτους τόμους, έργα από τη σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία: ποιήματα (Γιαννούκος, *Δροσίνης, Κρυστάλλης, Πολέμης, Ραγκαβής, Χριστόπουλος), και πεζά (Προβελέγγιος), αλλά και δημοτικά τραγούδια και παραμύθια. Στους τελευταίους τόμους περιλαμβάνονται και κλασικοί συγγραφείς.

Κεντρικό πρόσωπο και καθοδηγητική μορφή του περιοδικού από τον πρώτο τόμο είναι ο κλασικός φιλόλογος, καθηγητής γυμνασίου και άμισθος υψηλής νεοελληνικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο του Άμστερνταμ, Dr H.C. Muller. Ο Muller, γραμματέας τόσο του Φιλολογικού Συλλόγου όσο και της συντακτικής επιτροπής, είναι μαθητής του μεγάλου φιλόλογου του Πανεπιστημίου του Λέινδεν Cobet και θερμός υποστηρικτής των ιδεών του

γλωσσολόγου Γ. Χατζηδάκη, ο οποίος συνεργάζεται μερικές φορές με το περιοδικό (τ. 1-4). Παρά τη δηλωμένη γενική προτίμηση για την καθαρεύουσα υπάρχουν συνεργάτες που εναντιώνονται με άρθρα (Casangès) και μεταφράσεις (Boltz) σ' αυτή τη γραμμή. Στον ολλανδικό χώρο η εκστρατεία του Muller να επιβάλει και για τα αρχαία ελληνικά τη νεοελληνική προφορά, δεν βρίσκει απήχηση στους κλασικούς φιλόλογους.

Στον τέταρτο τόμο (1892), μετά τον οποίο διακόπτεται η κυκλοφορία του περιοδικού για τρία χρόνια, ο γραμματέας της σύνταξης εξηγεί στον πρόλογο («Τοις φίλοις αναγνώσταις») την προτίμηση της σύνταξης για την καθαρεύουσα. Στην πράξη ο αριθμός των ελληνικών άρθρων παραμένει πολύ μικρός. Με την τοποθέτηση αυτή κλείνει τη συζήτηση για το γλωσσικό ζήτημα, η οποία όμως και στον επόμενο τόμο συνεχίζεται.

Στον πέμπτο τόμο (1895) εκφράζονται φόβοι για τη δυσχερή οικονομική κατάσταση και τη συνέχιση του περιοδικού, το οποίο εξελίσσεται όλο και περισσότερο ως προσωπικό περιοδικό του Muller. Στον τελευταίο τόμο του 1896 δημοσιεύονται και δικά του άρθρα στα ολλανδικά και άλλα που δεν σχετίζονται πια με τον κύριο σκοπό του Φιλελληνικού Συλλόγου και με τη γραμμή του περιοδικού.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: ΑΤΝΣ/ΠΒΑ (και άλλες μεγάλες επιστημονικές βιβλιοθήκες της Ολλανδίας), ΓΒ.

ARNOLD VAN GEMERT

Ellinismos Amerikis

βλ. *Ελληνισμός Αμερικής*, Νέα Υόρκη, 1951-1961

La Epoca

Θεσσαλονίκη, 1 Νοε. 1875 - Σεπτ. 1911. Εκδότης ο τυπογράφος Μπετσαλέλ Σαάντια Αλέξη Εσκεναζή και η οικογένειά του. Εβδομαδιαία, οκτασελίδη, δίσηλη και ενίοτε τρίσηλη, διαστάσεων αρχικά 40x28 εκ. Αργότερα το μέγεθος της διαφοροποιήθηκε και οι διαστάσεις της εφημερίδας άλλαξαν αρκετές φορές. Συνδρομές (1907): ετήσια εσωτερικού 57 γρόσια και εξαμηνιαία 30 γρ., για την περιφέρεια 70 και 38 γρ. αντίστοιχα και για το εξωτερικό 75 και 40 γρ. αντίστοιχα. Τυπογραφείο: Σαάντια Λεβή, κατόπιν Σαμουέλ Σααντί Λεβή, που αργότερα πήρε το όνομα της εφημερίδας.

Κυκλοφόρησε στη Θεσσαλονίκη το 1875, δέκα χρόνια μετά την *El Lunar*, την πρώτη εβραϊκή εφημερίδα της πόλης. Στη δεκαετία που μεσολάβησε είχαν πλέον δημιουργηθεί αρκετά σύγχρονα ιδιωτικά

σχολεία, αλλά και τα δύο πρώτα κοινοτικά σχολεία της *Alliance israelite universelle*, αρρένων (1873) και θηλέων (1874). Ο εκδότης της Σαάντια Αλέβη ή Λεβή (Saadia Levi), εκτός από τυπογράφος και εκδότης ήταν γνώστης της ανατολικής μουσικής, συνθέτης λαϊκών και θρησκευτικών τραγουδιών, ποιητής, ψάλτης και μέλος μικρής προοδευτικής ομάδας της Θεσσαλονίκης· πρωτοστάτησε μάλιστα στο κίνημα του εκσυγχρονισμού της εβραϊκής κοινότητας. Τον Νοέμβριο 1879 άρχισε να εκδίδει την ισπανοεβραϊκή αυτή εφημερίδα με λατινικούς χαρακτήρες. Το πείραμά του όμως δεν απέδωσε και αναγκάστηκε να επανέλθει στη γραφή *rashi* (ιδιαίτερη εβραϊκή γραφή η οποία χρησιμοποιήθηκε από ιταλούς τυπογράφους τον 11^ο αιώνα για την εκτύπωση των επί της Βίβλου και της Ταλμουδ σχολίων του ραβίνου Solomon ben Isaac ή Solomon Yitzhaki (1040-1105), γνωστού ως Rashi), στην οποία εκδίδονταν όλες οι ισπανοεβραϊκές εφημερίδες, ακόμη και ως το 1941 που παύτηκαν από τους ναζί.

Με την ίδρυση των σύγχρονων εβραϊκών σχολείων η νοοτροπία των Εβραίων της Θεσσαλονίκης είχε αρχίσει να αλλάξει. Η διοίκηση της κοινότητας είχε πλέον περάσει στα χέρια των ηγετών της προοδευτικής παράταξης, και ο εκδότης Σαάντια Αλέβη δεν κινδύνευε πια να αφορισθεί για τις προοδευτικές του ιδέες, όπως είχε γίνει στο παρελθόν. Πάντως, παρότι η *Eroca* ήταν ειδησεογραφική εφημερίδα με ποικίλο περιεχόμενο, ο σκοπός των εκδοτών εστιάζονταν στην ανανέωση του εκπαιδευτικού συστήματος, κάτι που θεωρούνταν απαραίτητο για την ανάπτυξη και την πρόοδο της κοινότητας. Από την άποψη αυτή η αρθρογραφία της προσπάθησε να κινήσει το ενδιαφέρον του κοινού προς ορισμένες επαγγελματικές κατευθύνσεις, που θεωρούνταν αναγκαίες για τη βελτίωση της κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης του εβραϊκού λαού. Με στόχο να παράσχει τα απαιτούμενα κίνητρα ανακοίνωνε τη διανομή των βραβείων *Allatini* στους μαθητές των ιταλικών σχολείων (5 Απρ. 1899) αλλά και τα ονόματα των Θεσσαλονικέων Εβραίων που κατείχαν υψηλές θέσεις και που είχαν διακριθεί και παρασημοφορηθεί για τη συμβολή τους στην πατρίδα ως αξιωματούχοι της οθωμανικής διοίκησης και του στρατού.

Ακόμη, η εφημερίδα συνηγορούσε υπέρ της εκμάθησης της τουρκικής γλώσσας, που αποτελούσε κλειδί για την εξέλιξη των μειονοτήτων στον οθωμανικό δημόσιο χώρο, προτείνοντας την κρα-

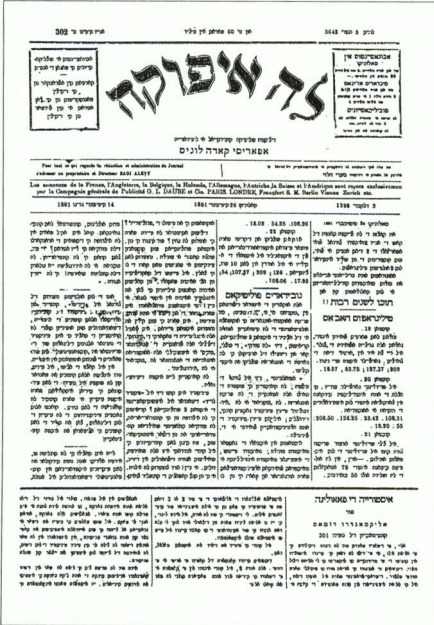
τική επιχορήγηση των σχολείων που θα συμπεριλάμβαναν στο πρόγραμμά τους τη διδασκαλία της τουρκικής (ίδρυση συλλόγου *Alliança Ottomana*, Οθωμανική Ένωση, 30 Νοε. 1900). Δημοσίευε επίσης μεταφράσεις ρομαντικών τουρκών συγγραφέων, όπως *Η Απελπισία* του Mustafa Rashid bey ή το *Leyla hanoum* του Osman Adil bey στα ισπανοεβραϊκά.

Παράλληλα, υπενθύμιζε στους αναγνώστες την αξία της ισπανοεβραϊκής γλώσσας που τότε κινδύνευε να παραμερισθεί εξαιτίας της εισαγωγής των ιταλικών και των γαλλικών ως γλωσσών διδασκαλίας στα νέα σχολεία. Η *Eroca* δημοσίευε ακόμη υγειονομικές αναφορές και ιατρικές συμβουλές, αλλά και γράμματα αναγνωστών, προσπαθώντας να αυξήσει την κοινωνική ευαισθησία και τη δημοκρατική συνείδηση του κόσμου.

Αυτά όλα συνδυάζονταν με πληροφορίες για τη διεθνή πολιτική και οικονομική ζωή, χρηματιστηριακούς πίνακες τιμών πρώτων υλών και νομισμάτων, ανταποκρίσεις και ειδήσεις από τις σημαντικές εβραϊκές κοινότητες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ή της Ευρώπης, όπως για παράδειγμα πληροφορίες για την υπόθεση Dreyfus το 1897 στη Γαλλία κ.ά. Πάντως, από τη στιγμή που άρχισε να αναπτύσσεται το σιωνιστικό κίνημα, η εφημερίδα είχε σαφή αντισιωνιστική θέση και υποστήριζε ένθερμα την αφομοίωση των Εβραίων στην αυτοκρατορία.

Στην πρώτη σελίδα οι τοπικές ειδήσεις απασχολούσαν συγκεκριμένη στήλη που επιγράφονταν, χαρακτηριστικά, *La muestra civda* (Η πόλη μας), όπου εκτός από ενημερωτικές πληροφορίες περί αφίξεων ή αναχωρήσεων σημαντικών προσώπων, ανακοινώσεις τελετών ή θεατρικών παραστάσεων κ.ά., δημοσιεύονταν κατά καιρούς και περιγραφές τελετών, εορτών, κριτικές θεατρικών παραστάσεων και σχόλια για την ανάγκη αναδιάρθρωσης των κοινοτικών θεσμών. Επίσης, καταχωρούνταν διαφημίσεις που αναφέρονταν κυρίως στα ιδιωτικά σχολεία και στις ασφαλιστικές εταιρείες. Η *Eroca* μ' άλλα λόγια περιείχε ό,τι και μία σύγχρονη εφημερίδα, εκτός βέβαια από πολιτικές αναλύσεις και απόψεις, ζητήματα προφανώς επικίνδυνα κατά την περίοδο του Abdul Hamid, δηλαδή έως το 1908.

Με τον θάνατο του Σ. Λεβή το 1905, τη διέυθυνσή ανέλαβε ο γιός του Σαμ Λεβή που υπέγραφε τα άρθρα του με το ψευδώνυμο «Guide Sam». Το 1906 ο Σαμ Λεβή εγκαίνιασε την έκδοση δωδεκαεπίδου λογοτεχνικού ένθετου με τίτλο «Eroca Literaria»

L'Espérance

βλ. Η Ελπίς, Αθήνα, 1836-1868

Estia

βλ. Εστία, Νέα Υόρκη, 1929-</> / Μόντρεαλ, 1939-1960

Estia

βλ. Εστία, Σίδνεϋ, 1955-1961

Ethniki Salpinx

βλ. Κολιός, Νικόλαος

Ethnos

βλ. Έθνος, Μελβούρνη, 1959-1961

Fettaoglu, Osman Nuri

βλ. Φεττάογλου, Οσμάν Νουρί, 1902-1990

The Free Press

βλ. Ελευθέρος Τύπος, Νέα Υόρκη, 1943-1937

Friar Kimon [Φράιαρ, Κίμων]

(Ιμραλί Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, 1911 - Αθήνα, 1993) Συγγραφέας, μεταφραστής και κριτικός λογοτεχνίας. Γεννήθηκε από πατέρα αμερικανό και μητέρα ελληνίδα, μετανάστευσε οικογενειακά στις ΗΠΑ το 1915 και απέκτησε αμερικανική υπηκοότητα το 1920. Σπούδασε στο Ινστιτούτο Τέχνης στο Σικάγο και στα πανεπιστήμια Γέηλ, Ουισκόνσιν και Μίσιγκαν. Το 1940 έλαβε πτυχίο μάστερ λογοτεχνίας από το πανεπιστήμιο του Μίσιγκαν. Δίδαξε αγγλική λογοτεχνία σε μια σειρά από πανεπιστήμια στις ΗΠΑ, ενώ παράλληλα οργανώνει τακτικά απαγγελίες ποιημάτων καθώς και θεατρικά έργα. Μαζί με τον Ronald Freelandier δημοσίευσε το 1951 στο π. Atlantic Monthly, ένα κείμενο για την Ελλάδα με τίτλο «Perspective of Greece». Το 1954-1955, με την υποτροφία Fullbright Research Scholar ασχολήθηκε με τη μελέτη της νεοελληνικής λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Ιδρύει το π. The*Charioteer/Ηνίοχος (1962) και εργάζεται ως αρχισυντάκτης του π. *Greek Heritage, από το 1963, «το οποίο κατά κοινή αποδοχή των κριτικών αναγνωρίστηκε ως ένα από τα καλύτερα δημοσιευμένα του είδους σχετικά με τον ελληνικό πολιτισμό», σύμφωνα με τον Christopher

(Φιλολογική Επιθεώρηση), διαστάσεων 28x22 εκ. Τη σύνταξη του ανέλαβε ο θεατρικός συγγραφέας Ελιάου Σεμτζόφ Αρδίτζ. Από τον Αύγουστο 1907 έως το 1909 η εφημερίδα κυκλοφορούσε δύο φορές την εβδομάδα και κατόπιν έγινε καθημερινή. Η κυκλοφορία της σταμάτησε το 1911.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: IBZI.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Abraham Galante, La presse Judéo-espagnole mondiale, Κωνσταντινούπολη 1935- Moshe David Gaon, A Bibliography of the Judeo-Spanish (Ladino) Press, Τελ Αβίβ 1965- S. Levy, «Mes Mémoires», στο Tesoro de los judios sefardies, τ. VIII (Ιερουσαλήμ 1965), 45-61- Σολομών-Ρεουμπίεν Μορδελχάι, «Ο εβραϊκός τύπος στη Θεσσαλονίκη και γενικότερα στην Ελλάδα», Χρονικά, τχ. 1 (Ιούν. 1978), 1-20- Ρένα Μόλχο, «Τα ισπανοεβραϊκά στην καθημερινή ζωή της Θεσσαλονίκης του 20ού αιώνα», Τα Ιστορικά, τ. 15, τχ. 28/29 (Ιούν.-Δεκ. 1998), 123-146- της ίδιας, «Ο Εβραϊκός Τύπος στην Ελλάδα», στον τ. Ο Ελληνικός τύπος 1784-σήμερα. Ιστορίας και θεωρητικές προσεγγίσεις, Αθήνα, Ινστιτούτο ΝεοελληνικώνΕρευνών/ΕΙΕ, 2005, σ. 107-113.

PENA ΜΟΛΛΟ

L'Éroque

βλ. Η Εποχή, Ναύπλιο, 1834-1835

Xeneopoulos Janus. Μετέφρασε έργα των Νίκου Καζαντζάκη, Οδύσσεια Ελύτη και Γιάννη Ρίτσου και δημοσίευσε ανθολογίες ελληνικής ποίησης στην αγγλική γλώσσα.

Διετέλεσε Διευθυντής του Κέντρου Ποίησης (Poetry Center) στη Νέα Υόρκη (1942-1945) και του θεάτρου κοντά στο Broadway, Circle-in-the-Square (1951-1953).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Maritza Maxwell. «Kimon Friar Papers», Princeton University Library (libweb.Princeton.edu/libraries): Christopher Xeneopoulos Janus. *Kimon Friar Remembered* (www.hellenic.comserve.com/friar.html).

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΨ

Friend of Youth

βλ. *Ο Φίλος των Νέων*. Σμύρνη, 1831-1835

Gazouleas, Panagiotis J.

βλ. Γκαζουλέας, Παναγιώτης, 1927-2001

Gazzetta degli Stati Uniti delle Isole

βλ. *Gazzetta Jonia*, Κέρκυρα, 1814-1864

Gazzetta delle Isole Jonie Liberate

βλ. *Gazzetta Zacintia*, 1811

Gazzetta Jonia / Εφημερίς Ιο(ω)νική

Κέρκυρα, 2 Ιουλ. 1814 - 28 Μαΐου 1864. Διευθυντής: Πλάτων Πετρίδης, κωνσταντινουπολίτης λόγιος. Ο λογότυπος της διαφέρει από την αρχική έκδοση της Ζακύνθου: ο αγγλικός θυρεός έχει διατηρηθεί αυτούσιος με τις ρήσεις, αλλά έχει περιβληθεί κυκλικά από τα μυθολογικά σύμβολα των επτά νησιών. Δίσηλη, διαστάσεων 34x25 εκ. Τα πρώτα φύλλα της δεν ανέφεραν τιμή πώλησης γιατί, μάλλον, δεν πουλούνταν. Το επίπεδο των 150-215 περίπου αντιτύπων που τυπώνονταν έως το 1813, επιτρέπουν την υπόθεση ότι δικαιούνταν με την ίδια μέθοδο που ακολουθούσαν οι διοικητικές εντολές και τα ενημερωτικά έντυπα, μέσω των μηχανισμών της Διοίκησης. Από το έτος 1830 και μετά, στην ελληνική έκδοση αναφέρεται τιμή πώλησης της εφημερίδας κατά έτος, εξαμηνία, τριμηνία και μήνα. Τυπωνόταν στο Τυπογραφείο της Διοικήσεως (Stamperia del Governo) που λειτουργούσε στην Κέρκυρα ήδη από το 1798 και συμπληρώθηκε από το μεγαλύτερο μέρος του ζακυνθινού τυπογραφείου που μετέφεραν οι Άγγλοι μαζί με την έδρα της κυβέρνησης.

Επίσημη εφημερίδα της Αγγλικής Διοίκησης που αρχικά κυκλοφορούσε στη Ζάκυνθο με την επωνυμία **Gazzetta Zacintia*. Στις 23 Ιουλίου 1814

κυκλοφόρησε, με τις ίδιες ακριβώς διαστάσεις, η *Εφημερίς Ιο(ω)νική* γραμμένη αποκλειστικά στην ελληνική γλώσσα, χωρίς ωστόσο να είναι πανομοιότυπη καθότι έβγαλε λιγότερα φύλλα. Από το 1828 μάλιστα, έως το 1831, είχε διακοπεί η κυκλοφορία της. Οι δύο εφημερίδες ήταν δίσηλες και είχαν αυτοτελή αριθμηση. Από τις αρχές του 1818, ο τίτλος της ιταλικής έκδοσης άλλαξε περιγράφοντας συγχρόνως την πολιτική κατάσταση των Νησιών: *Gazzetta degli Stati Uniti delle Isole Jonie* και *Εφημερίς των Ενωμένων Επαρχιών των Ιο(ω)νικών Νήσων*. Η μετάφραση του ελληνικού τίτλου παράλλαξε όταν οι δύο εφημερίδες ενοποιήθηκαν σε μία έκδοση που περιλάμβανε και τις δύο γλώσσες: *Εφημερίς του Ενωμένου Κράτους των Ιο(ω)νικών Νήσων*, 1832.

Τα κείμενα σε δίσηλη σύνθεση, δεξιά το ιταλικό και αριστερά το ελληνικό, βρίσκονταν σε απόλυτη αντιστοιχία. Ένδεκα χρόνια αργότερα (25 Δεκ. 1843) η Αγγλική Διοίκηση εισήγαγε την αγγλική, την οποία αντιστόιχε με την ελληνική και συντήρησε ένα μικρό μόνο μέρος των κειμένων της *Εφημερίδας* στην ιταλική γλώσσα. Σταδιακά, το ιταλικό κείμενο άρχισε να συρρικνώνεται, έως ότου σπάνια εμφανιζόταν. Με την πάροδο του χρόνου τα ελληνικά κείμενα αναπτύχθηκαν σε περισσότερο χώρο, σε βάρος των άλλων γλωσσών. Η εφημερίδα αυτή της Κυβερνήσεως αποτελεί, σύμφωνα με την Αλεξάνδρα Σφοίνη, «ένα τεκμήριο που αποτυπώνει την εξέλιξη της επίσημης γλώσσας στη διαχρονία, δείκτης των μέσων όρων της γραφειοκρατίας και των ταλαντεύσεων της γλωσσικής πολιτικής». Οι δικαστικές ειδήσεις τυπώνονταν αποκλειστικά στα ελληνικά.

Την επίσημη ιδιότητά της μαρτυρούσε στην πρώτη σελίδα με μία σημείωση που υποδείκνυε ότι οι Πράξεις που δημοσιεύονταν σε αυτήν ήταν επικυρωμένες από την Διοίκηση. Η σημείωση αυτή διατυπωνόταν με διάφορο λεκτικό κατά περιόδους. Ωστόσο, η κυβερνητική εφημερίδα δεν περιοριζόταν αποκλειστικά στη δημοσίευση των επίσημων πράξεων και αποφάσεων της Διοίκησης. Περιλάμβανε ειδήσεις από διάφορα μέρη του εξωτερικού και των Επτανήσων. Δεν ήταν δηλαδή αποκλειστικό ενημερωτικό όργανο της Διοίκησης: μπήκε στην αγορά, που αποτελούσε τότε σχεδόν μονοπώλιο μιας και δεν επιτρεπόταν η κυκλοφορία άλλου φύλλου έως το 1848.

Είναι εντυπωσιακό το γεωγραφικό εύρος των δημοσιευμένων ειδήσεων που κάλυπταν την Ευρώπη, τη Βόρεια και τη Νότια Αμερική και την Ασία, Λονδίνο, Παρίσι, Βερολίνο, Μόναχο, Δρέσδη, Κο-

λωνία, Ανγούστα, Βασιλείο των Δύο Σικελιών, Λισαβόνα, Μάλτα, Κωνσταντινούπολη, Νέα Υόρκη, Ιράν και Κίνα είναι ορισμένα από τα μέρη τα οποία αναφέρονταν. Πηγή των ειδήσεων αυτών αποτελούσαν στην πλειονότητά τους οι αγγλικές εφημερίδες (*The Times, The Sphere, The Guardian*), χωρίς να αποκλείονται και εφημερίδες από άλλα μέρη της Ευρώπης (Γερμανία, Γαλλία) και με σχετική φειδώ από την Ελλάδα όταν δημιουργήθηκε το νέο ελληνικό κράτος. Επίσης, μέσω της Μάλτας, το 1832, είχαν φθάσει στην Κέρκυρα τα πρώτα φύλλα μίας νέας τουρκικής εφημερίδας με τίτλο *Οθωμανικός Μηνιαίω* που τυπωνόταν στην Κωνσταντινούπολη από τον Ιάλλο Alexandre Blaque και κατέγραφε δετικά την άμβλυση της στάσης της οθωμανικής πολιτικής απέναντι στο ελληνικό στοιχείο. Ο συντάκτης της επίσημης εφημερίδας, χρησιμοποίησε συστηματικά τη νέα εφημερίδα ως πηγή ενημέρωσης πάνω σε θέματα ελληνικού ενδιαφέροντος αν και τη χαρακτήριζε «περίεργη».

Άλλη σημαντική πηγή αποτελούσαν οι επιστολές που λάμβανε ο συντάκτης ή και ο φιλικός κύκλος του συντάκτη. Σημειώνεται η προέλευση των γραμμάτων: έφθαναν από μία πληθώρα κέντρων (Λόνδρα, Μαδέρα, Μπαρσελόνα, Παρίσι, Γενεύη, Αλγέρι, Κωνσταντινούπολη και την Ελλάδα, στην οποία διατηρούσε ανταποκριτή). Τα γεγονότα που ακολουθούσαν την δολοφονία του Ι. Καποδίστρια παρακολουθούνται τακτικά. Ξεφυλλίζοντας την εφημερίδα του 1832, παρατηρείται μια σαφής πύκνωση των ειδήσεων που δημοσιεύονται σχετικά με την κατάσταση στην Ελλάδα. Τέλος, ειδήσεις μετέφεραν προφορικά, από στόμα σε στόμα, και οι άνθρωποι που μετακινούνταν από τον ένα τόπο στον άλλο. Οι ειδήσεις από την Ελλάδα, ιδιαίτερα, οφείλονταν σε μετακινήσεις από τον ηπειρωτικό κορμό της Ελλάδας.

Σύμφωνα με τη δομή της, προτάσσονταν οι εξωτερικές ειδήσεις, έπονταν οι εσωτερικές και στη συνέχεια δίνονταν οι Πράξεις της Κυβέρνησης και οι δικαστηριακές ειδήσεις. Μεγάλο μέρος της ήταν αφιερωμένο στην λεπτομερή και καταγραφή των αμφίξεων και αναχωρήσεων—μισιών, αναχωρήματα και αναχωρήματα—εμπορικών και διοικητικών πλοίων από και σε όλα τα λιμάνια των Νησιών. Αναφέρονταν, τα ονόματα των πλοίων και τα ονόματα των καπετάνιων τους και μερικές φορές και η διάρκεια παραμονής τους στα λιμάνια. Τη δεκαετία του 1850 αναφέρονταν και ονόματα επιφανών ταξιδιωτών που μετακινούνταν.

Περιλάμβανε επίσης ιατρικές και φιλολογικές ειδήσεις. Εκτός από τα ιατρικά επιτεύγματα και τις περιτηρήσεις, μεγάλο δέμα αποτελούσε και η διάδοση των επιδημιών και καταγράφονταν τρόποι καταιπολιτιστικής τους. Οι φιλολογικές ειδήσεις, αν και λιγοστές, δεν απουσίαζαν εντελώς. Για παράδειγμα, η *Εφημερίς* αναφέρθηκε στον θάνατο του Ιάλλου Champollion, του ανθρώπου που είχε αποκρυπτογραφήσει τα αιγυπτιακά ιερογλυφικά και στον θάνατο του μυθιστοριογράφου Walter Scott. Υπήρχε αναφορά για την επισκευή του θεάτρου και την παράσταση του δράματος *Ο σικταρμός του Τίτου*, έργο του Μεταστάσιου, επ' ευκαιρία της επιστροφής του αρμοστή αλλά και άλλες παραστάσεις.

Το ζήτημα της Ένωσης των Ιονίων Νήσων με την Ελλάδα προβληματίσε το εκλογικό σώμα και τους βουλευτές του. Ο αρμοστής Storcks σε μία προσπάθεια να στρέψει την κοινή γνώμη προς την μεριά της Αγγλίας, χρησιμοποίησε το επίσημο όργανο της Διοίκησης, την *Εφημερίδα* για να υπογραμμίσει τα έργα που είχαν γίνει κατά το διάστημα της Προστασίας. Άρχισε να δημοσιεύει έναν απολογισμό των έργων που είχαν ολοκληρωθεί από το 1815 έως το 1862 που ήταν πραγματικά πλούσιος σε αποτελέσματα.

Αριθ. 672.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΕΠΙΣΗΜΗ

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

1832.

ΤΟ ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΥΤΟ

ΚΡΑΤΙΟΝ

ΤΩΝ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

ΑΡΧΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ: Σ. ΣΑΒΙΝΙΟΣ

1832. 1832.

1832. 1832.

ΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ

1832. 1832.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

1832. 1832.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

1832. 1832.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

1832. 1832.

Η *Επίσημος Εφημερίς του Ενωμένου Κράτους των Ιονικών Νήσων* εξικολογήθη να κυκλοφορεί ακόμη έως τις 28 Μαΐου 1864, επτά ημέρες μετά την επίσημη τελετή της Ένωσης του Ιονίου Κράτους με την Ελλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΚ, ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σπ. Δε Βιάζης, «Λησμονηθείς κωνσταντινουπολίτης», *Αιολικός Ασπέρ*, αρ. 25 (1912), 26-27· Ντ. Κονόμος, «Επτανησιακός Τύπος (1798-1864)», *Επτανησιακά Φύλλα* 5 (1964), 74, 80-88· Γ. Μπώκος, *Τα πρώτα ελληνικά τυπογραφεία στο χώρο της «καθ' ημείς Ανατολής» (1627-1827)*, Αθήνα, ΕΑΙΑ, 1998, σσ. 23, 175-76· Αλεξάνδρα Σφοδρή, «Η διαμόρφωση της επίσημης γλώσσας των Ιονίων», Ζ' Πανόσιο Συνέδριο, Λευκάδα, 26-30 Μαΐου 2002, Πρακτικά, τ. Α', Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 2004, σ. 395-411 (και σε ανάτυπο).

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΑΙΑ ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Gazzetta Jonica

Quotidiano delle Isole Jonie, Κέρκυρα, 1 Νοε. 1941 - 9 Σεπτ. 1943, «Direttore responsabile» (διευθυντής υπεύθυνος): Paolo Veronese, Αργότερα, «redattore capo» (αρχισυντάκτης): Franco Martinelli, Καθημερινή, τετρασέλιδη, πεντάστυχη, διαστάσεων: 48,2x33,7 εκ. Τιμή φύλλου: 3 δρχ. και ετήσιας συνδρομής 1000 δρχ. «Διαχειρίσις-Τυπογραφείον Πλατεία». Πρόκειται για ιταλόγλωσση έκδοση, παράλληλη της ελληνικής **Εφημερίδος των Ιονίων*. Ο λογότυπος της, είναι πράσινου χρώματος (και εξαιρετικά σπάνια μιάρος).

Η ταυτόχρονη κυκλοφορία δύο φύλλων (στην ελληνική και την ιταλική) και όχι διγλώσση έκδοση, πρακτική συνήθη από τα πρώτα χρόνια της ελευθεροτυπίας στα Επτάνησα κ.ε. οφείλεται, εκτός των άλλων, και στο ότι οι εκδότες δεν επιθυμούσαν να είναι κοινή η πληροφόρηση και στο ότι η προπαγάνδα του φασιστικού καθεστώτος εκμεταλλευόταν το δημοσιογραφικό υλικό ανάλογα με τους αναγνώστες, στους οποίους απευθύνονταν. Η ιταλόγλωσση αυτή έκδοση περιείχε πολλά επίκαιρα άρθρα υπογεγραμμένα συνήθως από Ιταλούς, που απευθύνονταν στους άνδρες του στρατού κατοχής, πράγμα που εμμέτοη η ελληνική εκδοχή συνήθως μόνο δύο φορές την εβδομάδα.

Είχαν κοινές στήλες στις δύο πρώτες σελίδες: το κύριο άρθρο, που με εμμονή διατυμπανίζει τα κοινά πεπρωμένα Ιταλίας και Επτανήσου, επιδιώχνοντας αναλόγως στους αναγνώστες των δύο εθνών, «La situazione» («Η κατάσταση»), «Bollettino» («Το πολεμικόν δελτίον»), η σελίδα «Vita di Corfù e delle Isole» (παράλλαγή του: «Η ζωή των Ιονίων Νήσων» της ελληνικής έκδοσης, που δηλώνει τη σημασία

της Κέρκυρας για το ιταλικό φασιστικό καθεστώς), «Radio Corfù» («Το πρόγραμμα του Ραδιοφωνικού Σταθμού Κερκύρας»), Sport κ.ά. Οι δύο άλλες σελίδες της, που συχνά έχουν και φωτογραφικό ή σκιτσογραφικό υλικό, αντιστοιχούν σε γενικές γραμμές με τη «Φιλολογική μας σελίδα» και την «Χχώ των Ιονίων» της ελληνικής έκδοσης. Μεταξύ των άλλων υπάρχουν οι στήλες «Recentissime delle notte», «Notizie in tre righe», «Piccolo cabotaggio» και «Combolio», διηγήματα (π.χ. του Έντγκαρ Πόε), ποιήματα, άρθρα πολιτικού, ιστορικού και μουσικού (π.χ. για τον Verdi) ενδιαφέροντος, εκλαϊκευμένα επιστημονικά κείμενα, εγκυκλοπαιδικών γνώσεων κ.ά.

Στους επώνυμους συνεργάτες της συγκαταλέγονται, ενδεικτικά, οι Massimo Bontempelli, Ferd. Feber, Ovadj Savic, Irene Brin, Massimo Alberini, Jenò Heltai, Bruno Barilli, Mario Aconati, Enrico Morovich, Nino Guareschi, Carlo Cassola, Dino Buzzati, Ferenc Herczeg, Arnaldo Frateli, Yolanda Foldes, Gerardo Gerardi, Carlo Manzoni, Corrado Alvaro, Camillo Branchi, Renato Quinton, Paola Masino, Arnaldo Cappellini, Eugenio Giovanetti κ.ά. Πλην των ανωνύμων συνεργατών, υπάρχουν και συνεργασίες με αρχικά: «R.», «I.D.N.», «S.O.», «A.P.», «A.M.» κ.ά.

Κερκυραϊκά θέματα (π.χ. για το Αχιλλείο, τις σχέσεις Βενετίας και Κέρκυρας, το Ποντικονήσι) ή γενικώς επτανησιακά («Zante isola d'oro fior di Levante» του Eug. Giovanetti) απευθύνονται στο ιταλικό αναγνωστικό κοινό. Από πλευράς Ελλήνων συνεργατών της εντοπίζεται επωνύμως ο ζωγράφος Τεν Φλωριάς (Tin Florias). Θέματα δυσφημιστικά του στρατού κατοχής, όπως διάφορα περιοριστικά μέτρα και αποφάσεις των στρατοδικείων, δεν καταχωρίζονται στην ιταλική έκδοση.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΔΒΚ.

ΘΕΟΔΟΣΗΣ Δ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Gazetta Urbana [Αστική εφημερίς]

Κέρκυρα, 15 Μαρτ. 1802 - 6 Ιουν. 1803, αρ. φ. 1-44 (1802) και 1-21 (1803). Υπεύθυνος σύνταξης: Ανδρέας *Μουστοζύδης και Σπύριος Πιέρρης, τα ονόματα των οποίων δεν εμφανίζονται στον λογότυπο. Μότο: «quantum mutatus ab ille / Quanto era diverso da quel di pria». Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη / οκτασέλιδη, δίστηλη, διαστάσεων 29x22 εκ. Στην πρώτη σελίδα, κάτω από τον τίτλο, φέρει κόσημα που απεικονίζει γαλέρα περιβαλλόμενη από δύο κλάδους διάφανης ή από πλαίσιο που, αργότερα, το 1803, εξέλιπε. Περιέχει περίτεχνα ξυλογραφικά κοσμήματα. Μηνιαία συνδρομή: μισό τάληρο. Στο κάτω μέρος της

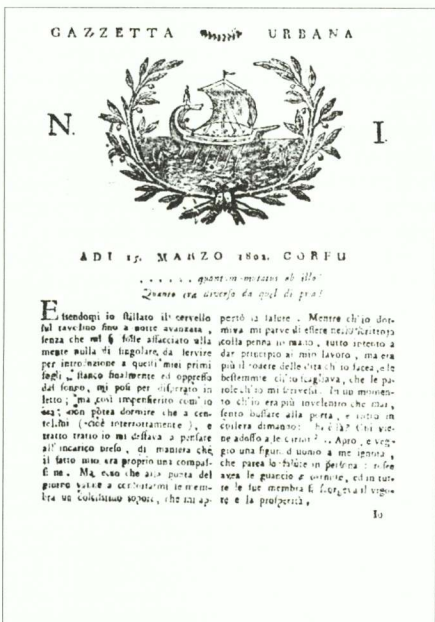
τελευταίας σελίδας: «Nella Stamperia Publicca di Corfù con permissione (ή con licenza) dei Superiori». Διευθυντής του δημοσίου τυπογραφείου διορίζεται από τη Γερουσία ο Διονύσιος Σαραντόπουλος, ο οποίος είχε προμηθεύσει το τυπογραφείο με ελληνικά και λατινικά στοιχεία, εργαλεία, εξαρτήματα και ξυλογραφικά κοσμήματα από το βενετσιάνικο τυπογραφείο του Αντωνίου Zatta.

Πρόκειται για την πρώτη εφημερίδα που εκδόθηκε στην Κέρκυρα, κατά την περίοδο του ανεξάρτητου και αυτόνομου κράτους της Επτανήσου Πολιτείας (1800-1807), του πρώτου ημιανεξάρτητου νεοελληνικού κράτους. Είναι, γραμμένη στην ιταλική γλώσσα, την επίσημη γλώσσα της βενετοκρατούμενης Επτανήσου. Ακριβώς στα χρόνια αυτά, η προπαρασκευαστική επιτροπή του συντάγματος του 1803 εισαγείται ότι «έδει να ανακληθεί ως επίσημη γλώσσα του Κράτους η ευγενής, πλουσία και αρμονική ελληνική διάλεκτος, διωχθείσα ένεκα της μακροχρονίου κυριαρχίας των Βενετών και να γίνη η γλώσσα της Κυβερνήσεως και των δημοσίων υπαλλήλων». Μάλιστα το άρθρο 211 του Συντάγματος όριζε ότι για να εκλεγεί κάποιος δημόσιος υπάλληλος έπρεπε να γνωρίζει να γράφει και να διαβάζει την κοινή ομιλούμενη ελληνική εθνική γλώσσα, η

οποία από το 1802 θα χρησιμοποιείτο σε όλα τα δημόσια έγγραφα. Προς την κατεύθυνση αυτή και με στόχο την εθνική αφύπνιση και την πνευματική καλλιέργεια του επτανησιακού λαού δραστηριοποιήθηκαν επτανήσιοι λόγιοι και επιστήμονες, οι οποίοι, με πρωτοβουλία του Ιω. Καποδίστρια ιδρύουν στην Κέρκυρα την «Εταιρείαν των Φίλων». Μέλη της υπήρξαν και οι υπεύθυνοι σύνταξης της *Gazzetta Urbana*, που αποφάσισαν να εκδώσουν μία «ηθικο-φιλολογική εφημερίδα που θα έμενε μακριά από την πολιτική». Δεν είχε έρξει ωστόσο, καθώς φαίνεται, η ώρα για να εκδοθεί στην ελληνική γλώσσα.

Η πραγματοποίηση της έκδοσης έγινε σε συνεννόηση με τον Δ. Σαραντόπουλο, που ανέλαβε την ιδιοκτησία και διεύθυνση της εφημερίδας και συνέταξε την Αγγελία –και αυτήν στα ιταλικά– για την έκδοσή της. Αφού την παραλληλίζει με άλλες ανάλογες «αστικές εφημερίδες» που κυκλοφορούσαν και διαβάζονταν ευχάριστα σε άλλες χώρες της Ευρώπης, γιατί γράφονταν με χαριτωμένο ύφος και ευθυκρισία, δηλώνει ότι οι επτανήσιοι εκδότες σκοπεύουν να προσφέρουν ουσιαστικές και ωφέλιμες υπηρεσίες στα ήδη, στην καθημερινή ζωή και στα γράμματα, δημοσιεύοντας επίσης κομμάτια διηγήματα και έργα λογοτεχνίας. Προτρέπει επίσης τους νέους να εμπλουτίσουν το νέο φύλλο με τα νεανικά τους προϊόντα και περιγράφει τις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει η εφημερίδα: να δημοσιεύει τα κείμενα των διαταγμάτων της κυβέρνησης, να αναγγέλλει τα νεοεμφανιζόμενα βιβλία, να παρέχει όλες τις πληροφορίες για τις αφίξεις στο λιμάνι των πλοίων, των φορτίων και των επιβατών. Ιδιαίτερη μέριμνα υπόσχεται ότι θα έδινε στη διανομή της εφημερίδας: την πρόσληψη ειδικού προσώπου με αποκλειστικό έργο να διανέμει τα αντίτυπα στα σπίτια των συνδρομητών.

Οι εκδότες, συνεπείς στις προγραμματικές τους αναγγελίες, δημοσίευαν πρακτικές συμβουλές για την αγροτική οικονομία, την παρουσίαση πινάκων με τις τιμές των προϊόντων, τις αντιστοιχίες νομισμάτων, την κίνηση των πλοίων στο λιμάνι, ενίοτε τα νέα του εσωτερικού (Notizie interni), π.χ. στις 3 Απριλίου 1802 αναφέρεται η εκστρατεία του Αλή πασά των Ιωαννίνων με 1500 στρατιώτες εναντίον του άρχοντα της Παραμυθιάς. Το μεγαλύτερο όμως μέρος των φύλλων κάλυπταν άρθρα, στο πνεύμα του διαφωτισμού, απευθυνόμενα κυρίως στους νέους, σχετικά με την εκπαίδευση, την αξία της μόρφωσης και την καλλιέργεια των γραμμάτων, «του πνεύματος και της φαντασίας», την αισθηματικότητα (sensibilità), τις γυναίκες, είτε με φιλολογικά θέματα και την παρουσίαση νέων βι-

βλίων. Δημοσιεύεται προς τούτο και το «Επίγραμμα» («épitre») του Βολταίρου προς τον βασιλέα της Δανίας «Les livres ont tout fait; quoi qu'on puisse dire. Roiz, vous n'avez regné. que lorsqu'on a su lire» (Τα βιβλία έκαναν το παν· παρ'όλο που μπορεί να λεχθεί. Βασιλείς δεν βασιλεύσατε, παρά μόνο όταν έμαθαν να διαβάζουν, τχ. 16, 1802).

Άλλα άρθρα πραγματεύονται θέματα ηθικής τάξης, σχετικά με τις εμπορικές συναλλαγές, την εμπιστοσύνη, την ακρίβεια των πράξεων κ.ά. Τα άρθρα δεν φέρουν υπογραφή. Σύμφωνα με τον Φάνη Μιχαλόπουλο, «ο Μουστοξύδης έγραφε πλείστα άρθρα και ποιήματα εν τη πρώτη ελληνική εφημερίδι τη εκδοθείση εν Κερκύρα υπό τον τίτλο Gazzetta Urbana (1802-1803) ης υπήρξε ο κύριος συντάκτης». Η εφημερίδα φαίνεται ότι απέκτησε γρήγορα το αναγνωστικό της καινού: δημοσιεύει συχνά επιστολές αναγνωστών της με σχόλια σχετικά με τα δημοσιεύματά της καθώς και λογοτεχνικές ή μεταφραστικές προσπάθειες –σόνετα, διηγήματα, διάλογο («Ο Μαθηματικός και ο Ποιητής»), μετάφραση του Τακίτου κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Μάνου Χαριτάτου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Φάνης Μιχαλόπουλος, «Βιβλιογραφία Ελλήνων λογίων και επιστημόνων: Ανδρέας Μουστοξύδης (1785-1860)», π. *Γενική Ελληνική Βιβλιογραφία*, έτ. 6', τχ. 6 (Απρ. 1935), 93· του ίδιου, «Αι πρώται εφημερίδες της Επτανήσου. Gazzetta Nationale – Αστική Εφημερίς (1798, 102-1803)», εφ. *Καθημερινή*, 28 Απρ. 1935· Ντίνος Κονόμος, «Επτανησιακός τύπος 1798-1864. (Ημιάφουλλα, φυλλάδια, εφημερίδες και περιοδικά)», π. *Επτανησιακά Φύλλα*, τ. Ε' (1964), 35-41· Γ. Μπίκος, *Τα πρώτα ελληνικά τυπογραφεία στο χώρο της καθ' ημάς Ανατολής (1627-1827)*, Αθήνα, Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, 1997, σ. 173 (όπου και προγενέστερη βιβλιογραφία).

ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ

Gazzetta Zacintia

Ζάκυνθος, τέλη 1811-1814. Σε σύντομα χρονικό διάστημα ο τίτλος της μεταβλήθηκε σε *Gazzetta delle Isole Jonie Liberate* και τέλος, αποβάλλοντας το χαρακτηρισμό «liberate», «ελευθερωμένα», καλούνταν *Gazzetta delle Isole Jonie*. Πάνω από τον τίτλο εισήγαγε (Νοέ. 1813) τον αγγλικό θυρεό. Ο λογοτύπος απεικονίζει ένα λιοντάρι σηκωμένο στα πίσω πόδια αντικριστά με ένα μονόκερο όλογο στην ίδια στάση. Ανάμεσα τους υπήρχαν δύο ρήσεις, «Ο Θεός και το Δίκαιο μου» (Dieu et mon Droit) και «Ερρέτω ο κακά βουλόμενος» (Hon[n]i soit qui mal y pense), που ήταν το έμβλημα του αγγλικού παράσημου της περικνημίδος. Εβδομαδιαία (Σάββατο), τετρασέλιδη, κατά κανόνα, τυπωνόταν από το Δημόσιο Τυπογραφείο των Ιονικών Ελευθερωμένων Νήσων (Dalla

Stamperia pubblica delle Isole Jonie Liberate).

Εφημερίδα των Άγγλων οι οποίοι διόρισαν τριμελή επιτροπή για να οργανώσει τη λειτουργία τυπογραφείου στη Ζάκυνθο και στη συνέχεια να εκδώσει εφημερίδα, στην ιταλική γλώσσα. «Κατά διαταγήν» της αγγλικής Διοίκησης της Ζακύνθου η Επιτροπή αναγγέλλει την πρόθεση της Κυβέρνησης να «επεκτείνη τας μητρικάς της φροντίδας προς μείζονα ευεργεσίαν του Λαού» και ζητάει από το «Δημόσιον» να συνδράμει το έργο αυτό, δηλαδή να εγγραφούν συνδρομητές της δεκαπενθήμερης εφημερίδας (μηνιαία συνδρομή: 1 πιάστρο).

Από το 1813 η εφημερίδα κυκλοφορεί και σε ελληνική γλώσσα ως *Εφημερίς των Ιονικών Ελευθερωμένων Νήσων*. Η «Είδισις Περί της Περιοδικής Εφημερίδος της Ελληνικής και Ιταλικής των Ιονικών Ελευθερωμένων Νήσων (Εν Ζακύνθω 3 Φεβρουαρίου 1813)» πληροφορεί το κοινό ότι από τον Μάρτιο 1813 αρχίζει η «νέα καταγραφή» (εγγραφή) συνδρομητών και ότι «η Εφημερίδα μας, η οποία από του νυν και εις το εξής θέλει εκδίδεται τακτικώς κατά μεν το Ιταλικόν, κάθε σάββατον, κατά δε το Ελληνικόν, απροσδιοριστως τρεις φοραίς τον Μήνα» θα περιέχει «τα αναγκαϊότερα, δια την έλλειψιν των [τυπογραφικόν] χαρακτήρων».

Επρόκειτο για έντυπο καθαρά προπαγανδιστικό καθώς ανεδείκνυε τα αγαθά που προσέφεραν οι Άγγλοι και καταφέρονταν εναντίον του Μεγάλου Ναπολέοντα. Η περιγραφή της μάχης του Βατερλό, για παράδειγμα, παρουσιάστηκε από τις επίσημες εκδόσεις του Ουέλινγκτον: «ο Βοναπάρτες παρεδόθη προς τας θαλασσίας δυνάμεις της Βρετανίας» και «ότι τον έδεχθη ο καπιτάν Μαίτλανδ ως αιχμάλωτον χωρίς καμίαν συμφωνίαν, αλλά να τον κάμνη ως θέλει και βούλεται» (αρ. φ. 46, 3 Σεπτ. 1815, σ. 1-3).

Με την κατάληψη της Κέρκυρας από τους Άγγλους, το 1814, η έκδοση της επίσημης εφημερίδας μετακόμισε στους Κορφούς, όπου κυκλοφόρησε ως **Gazzetta Jonia*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Δεν σώζεται σε βιβλιοθήκες, Σκόρπια φύλλα της μαρτυρείται ότι κατείχαν παλαιότεροι λόγοι που παραθέτουν ορισμένα αποσπάσματα (βλ. Βιβλιογραφία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ντ. Κονόμος, «Επτανησιακός Τύπος (1798-1864)», *Επτανησιακά Φύλλα* 5 (1964), 56-58· του ίδιου, «Η άγνωστη ως τώρα ελληνική έκδοση της πρώτης εφημερίδας της Ζακύνθου (1813)», *Επτανησιακά Φύλλα* 12 (1984), 73-79· του ίδιου, «Άγνωστες ειδήσεις του 1813 από την Εφημερίδα των Ιονικών Ελευθερωμένων Νήσων της Ζακύνθου», *Επτανησιακά Φύλλα*, 12 (1984), 129-131· Γ. Μπίκος,

Τα πρώτα ελληνικά τυπογραφεία στο χώρο της «καθ' ημάς Ανατολής» (1627-1827). Αθήνα. ΕΑΙΑ. 1998. σ. 197-199.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΑΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Gianakoulis, Theodore

βλ. Γιαννακούλης, Θεόδωρος, 1896-1964

Glasul Elenilor

βλ. Φωνή των Ελλήνων, Βουκουρέστι, 1949-1952

Golding, Jim [Χρυσούλης]

βλ. Ο Οδοδόχος Παρατηρητής, Νέα Υόρκη, 1934 έως σήμερα [2005]

Grammata

βλ. Γράμματα, Αλεξάνδρεια, 1911-1921

Grammata

βλ. Πειραϊκά Γράμματα, Πειραιάς / Αθήνα, 1940-1947

La Grèce

Journal politique et littéraire paraissant tous les jeudis.
Αθήνα, 8/20 Νοε. 1862 - 27/9 Δεκ. 1871, 30 Σεπτ. 1874 - 13 Ιαν. 1875, 30 Μαρτ. 1884 - 26 Ιουλ. 1884, Εκδότες-διευθυντές: Ιωάννης Σαπουντζής, Ιωάννης Κασσανδρέως και για λίγο ο Φίλιππος Λούης, Αρχιυνάντης: Alfred Mèlek (Αντ. Τζανατάκης *Στεφανόπουλ, 20 Αυγ. / 1 Σεπτ. 1867 - Ιούν. 1868), Διευθυντής διατέλεσε επίσης ο Εμμ. *Ροΐδης για σύντομο χρονικό διάστημα, το 1870. Άλλος υπότιτλος: *Emancipation - Liberté - Solidarité des Peuples d'Orient* (από τον Ιαν. 1868) και από κάτω «La Grèce's occupe exclusivement de l'Orient». Εβδομαδιαία (Πέμπτη) / περιοδικότητα ποικίλη από το 1863 / δισεβδομαδιαία (1870), τετρασέλιδη, τρίτηλη (1863) / τετράσηλη (1868) διαστάσεων 45x30 εκ. αρχικά / 48x33 εκ. (1868). Τιμή φύλλου: 5 centimes, 1874: Ετήσιες συνδρομές: Ελλάδα 25 φρ., Γαλλία, Ιταλία, Τουρκία, Αίγυπτος 28 φρ., Παρίσιες ηγεμονίες, Γερμανία 30 φρ., Αγγλία 32 φρ. Για όλες τις άλλες χώρες 36 φρ. Τυπογραφείο: «Imprimerie du journal de la Grèce-rue Euripide» / από 5 τις Οκτ. 1865: «Imprimerie du journal de la Grèce-rue Euripide 57» (= Ιω. Κασσανδρέως και Σας - εν οδώ Ευριπίδου , αρ. 57).

Γαλλόγλωσση εφημερίδα που διαδέχθηκε την επίσης γαλλόγλωσση εφ. *Le Précurseur* (12/24 Ιαν. 1861 - 4/16 Οκτ. 1862). Και οι δύο ιδρύθηκαν από τον ίδιο δημοσιογραφικό οργανισμό που εξέδιδε την εφ. *Αυγή* (1857-1876) με την οποία είχαν στενή σχέση. Φαίνεται, ωστόσο, ότι το σχήμα διευθυντικής της *La Grèce* υπήρξε πολυπρόσωπο και ασαφές για τα

πρώτα τουλάχιστον χρόνια της κυκλοφορίας της και ότι ο Ιω. Κασσανδρέως απλά δανείζει το όνομά του στην εφημερίδα, χωρίς όμως να έχει και την ουσιαστική διευθυντική εποπτεία της σύνταξής της. Η παρουσία του είναι κατά κύριο λόγο οργανωτική, οικονομική, ή και προσχηματική· ο ίδιος είχε επίσης την ευθύνη για το τεχνικό μέρος της έκδοσης.

Αντίθετα προς τα καθιερωμένα, η καινούρια εφημερίδα δεν δημοσιεύει στο εναρκτήριο φύλλο της την ταυτότητα και την αυτοπροσωπογραφία της.

ούτε μνημονεύει τη σχέση και καταγωγή της από τις εφ. *Αυγή* και *Le Précurseur*. Πρώτιστο μέλημά της είναι να διαθεβαίωσει τους αλλοδαπούς αναγνώστες της για την εξαιρετή πολιτική κατάσταση που επικρατεί στη μετανασταστική Ελλάδα για να διαδείξει έτσι ευνοϊκά την κοινή γνώμη της Ευρώπης ή τους ξένους επισκόπτες, μεταφράζοντας μάλιστα για χώρα τους τα διατάγματα και τις νομοθετικές πράξεις της προσωρινής κυβέρνησης. Οι λόγοι της τοποθέτησής της δεν είναι ακριβώς γνωστοί. Πάντως είναι προφανές ότι επιδιώκει ευδής εξ αρχής να εξαλείψει τον ρόλο δεσμούς της με το παρελθόν.

αποστασιοποιημένη από το οθωμανικό της παρελθόν –στην εξέγερση της 10^{ης} Οκτωβρίου 1862 η *Αυγή* είχε θεωρηθεί αντεπαναστατική και αντιδημοκρατική εφημερίδα προσκολλημένη στο οθωμανικό καθεστώς, παρ' όλες τις διαμαρτυρίες των εκδοτών της για λανθασμένες εκτιμήσεις. Όσπου να επανακυκλοφορήσει η *Αυγή*, το τυπογραφείο της οποίας είχε καταστραφεί στα επαναστατικά επεισόδια, η *Grèce* λειτουργεί ως προκάλυμμα και κυκλοφορεί ως το νομότυπο προσώπειο της καταδικασμένης οθωμανικής εφημερίδας.

Ενώ, όμως, το 1864, όταν επανεκδίδεται η *Αυγή* προσπαθεί να την αποκαταστήσει και να δικαιώσει τις πολιτικές της θέσεις, από την εποχή της υπηρεσιακής κυβέρνησης Κουμουνδούρου και μετά τη νίκη των στις εκλογές του Μαΐου 1865, αλλάζει στάση. Έρχεται σε συχνές διαφωνίες με την *Αυγή* και υποστηρίζει τη νέα κυβέρνηση, την οποία αντιπολιτεύεται η *Αυγή*. Πάντως, ως αναφερθεί ότι η εφ. *Το Μέλλον*, ήδη από το 1864 κατηγορεί την *Grèce* για ανδελλική συμπεριφορά και πως μοναδική της αποστολή είναι να δυσφημίζει την Ελλάδα στο εξωτερικό, αναφερόμενο και στη συγγενεία της με την εφ. *Αυγή*. Πραγματική ή φαινομενική, η διχασμένη αυτή πολιτική στάση προφανώς υποκρύπτει ποικίλες επιδιώξεις. Όμως οι δύο εφημερίδες εκπροσωπούν έναν ενιαίο εκδοτικό οργανισμό με κοινό συντακτικό πυρήνα λογίων και περιστασιακούς εξωτερικούς συνεργάτες. Συστηγάζονται μάλιστα στα ίδια γραφεία.

Η ταυτότητα των συνεργατών της εφημερίδας δεν είναι πάντα εύκολη. Η τακτική επιφυλλίδα της φιλοξενεί έως το 1865 ονόματα γνωστών λογίων, όπως παραδειγματός χάρη του Ειρηναίου Ασωπίου (με την υπογραφή «Ireneé Asorios» ή με το ψευδώνυμο «Althotas»), ενώ όλα τα υπόλοιπα άρθρα είναι σχεδόν πάντοτε ανυπόγραφα, ή υπογράφονται με αρχικά και σπανιότερα με το πλήρες όνομα. Ας σημειωθεί ότι ο Ασωπίος, σύμφωνα με πληροφορία της εφ. *Εθνοφύλαξ* (αρ. 316, 6 Αυγ. 1863) είχε αναλάβει επίσης να συντάσσει το παράρτημα (feuilleton) της εφημερίδας, καταχωρώντας «χαριέσσας και σπουδαίας άμα διατριβιάς έχουσας την εξής επιγραφήν: sans queue ni tête». Ορισμένα αρχικά –όπως του «H.F[ournésy]» έως τον Φεβρουάριο 1864 ή του «N.C.C.» στη ανταποκρίσεις από τη Συντακτική Συνέλευση –, δεν αρκούν για να διαφωτίσουν περισσότερο το πλέγμα των συνεργατών της εφημερίδας. Με τα αρχικά «Em. D. R.» ή «R**» δημοσιεύονται, ήδη από την αρχή της κυκλοφορίας της εφημερίδας, κείμενα του Εμ. Ροΐδη, πολιτικά σχόλια, φιλολογικά θέματα και βιβλιοκρίσεις.

Ενδιαφέρον είναι ότι η *La Grèce*, παρουσιάζοντας το πρώτο ανυπόγραφο κείμενο του Ροΐδη, γνωστοποιεί στους αναγνώστες της ότι είναι πρόθυμη να δημοσιεύει αυτούσια τα κείμενα που της αποστέλλονται, με την προϋπόθεση ότι τη συγγραφική ευθύνη θα φέρει ακέραιη ο συντάκτης τους.

Τον Ιανουάριο 1868, όταν εγκαίνιαζεται η νέα εκδοτική περίοδος, ανακινώνεται η διεύρυνση της συντακτικής ομάδας με τα ονόματα του γάλλου φιλέλληνα Gustave Flourens, της φιλελευθέρων ιδεών συγγραφέως και φεμινίστριας Dora D'Istria και του «Γ.Γ. Παπ[ι]δόπουλου» διευθυντή κατά διαστήματα του Ελληνογαλλικού Εκπαιδευτηρίου όπου είχε διδάξει γαλλικά ο τότε αρχισυντάκτης της *Grèce* Αντ. Στεφανόπουλο (Μελέκ).

Ως προς τη συνδρομητική κυκλοφορία της εφημερίδας, φαίνεται ότι δεν ήταν και πολύ μεγάλη. Ορισμένες ενδεικτικές πληροκορίες δίνει για το 1870 η οπωσδήποτε κακοπροαίρετη μαρτυρία του πρώην αρχισυντάκτη Alfred Méleek: στη γενική επίθεση που εξαπολύει εναντίον της, μετά την αποχώρησή του από τη σύνταξη της εφημερίδας (Μάιος 1870), ο Méleek προσδιορίζει ως βασικό κίνητρο της απόφασής του, τον εξευτελιστικά χαμηλό αριθμό των 65 συνολικά συνδρομητών που καταβάλλουν τη συνδρομή τους –25 στην Αθήνα, 15 στις ελληνικές επαρχίες, 11 στη Γαλλία, 5 στο Λονδίνο, 3 στο Ιάσιο και από έναν στο Βουκουρέστι, στη Βιέννη, στην Κωνσταντινούπολη, στην Αλεξάνδρεια, στη Βαμβέργη της Βαυαρίας και στη Μυτιλήνη. Στη αλληπάλληλες απαντήσεις της η εφημερίδα δεν διαφεύγει τα αριθμητικά δεδομένα του αντιπάλου της.

Η εφ. *La Grèce* διακόπτεται απότομα την έκδοσή της με τον θάνατο του Ι. Κασσανδρέως (Νοέ. 1871). Σε μεταγενέστερα χρόνια θα επαναλάβει χωρίς επιτυχία την έκδοσή της άλλες δύο φορές. Στο πρώτο φύλλο της νέας περιόδου (30 Σεπτ. 1874) ανακινώνεται ότι την αρχισυνταξία αναλαμβάνει ο Charles S. Pottin, καθηγητής της γαλλικής λογοτεχνίας. Ο θάνατος του Κασσανδρέως της στέρησε προφανώς τον βασικότερο χρηματοδότη της, του οποίου η έλλειψη δεν μπόρεσε να αναπληρωθεί ο μικρός αριθμός των συνδρομών που είχε τη δυνατότητα να εξισφαλίσει.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΓΒ (μερικά φύλλα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Ανδρεάδης, «Βιογραφικόν σημείωμα», πρόλογος στον τ. Α' της έκδοσης *Εμμανουήλ Ροΐδης / Έργα*, Αθήνα, εκδ. Φέξης 1911· Αθηνά Γεωργινά, *Εμμανουήλ Ροΐδης, Η περίοδος του προς την «Πάπισσα Ιωάννα»*, Αθήνα, Ιστός, 1993.

La Grèce médicale

βλ. *Ιατρική Πρόδος*, Σύρος,
1896

Grecia Liberă

βλ. *Ελευθερη Ελλάδα*,
Βουκουρέστι, 1946-1949

Grecia Nouă

βλ. *Νέα Ελλάς*,
Βουκουρέστι, 1944

Greek American Review

A National Monthly Magazine, Νέα Υόρκη, 1947/1991 έως σήμερα [2005]. Αρχικά κυκλοφόρησε με τον τίτλο *Νέα Υόρκη*, ως μηνιαία εφημερίδα με ιδρυτή τον Σπύρο Μινώτο· το 1978 ο νέος ιδιοκτήτης Πέτρος Μακρίας τη μετέτρεψε σε μηνιαίο δίγλωσσο περιοδικό και το 1991 άλλαξε τον τίτλο της σε **Greek American Review** που σταδιακά περιλάμβανε περισσότερα κείμενα στην αγγλική γλώσσα. Περιοδικό σαράντα δύο σελίδων, διαστάσεων 28x22 εκ. Ετήσιες συνδρομές ΗΠΑ: 45 δολ. Έκδοση: Hellenic Heritage Ltd.

Περιοδικό ποικίλης ύλης, η παλαιότερη ελληνοαμερικανική μηνιαία έκδοση στις Ηνωμένες Πολιτείες, με ιδιαίτερη έμφαση στα ελληνικά εθνικά ζητήματα, την ελληνική και ομογενειακή πολιτική. Απηχεί συντηρητικές απόψεις και μέμφεται φαινόμενα όπως τον αντιαμερικανισμό στην Ελλάδα. Η ύλη του περιλαμβάνει επίσης θέματα ελληνικής και ομογενειακής ιστορίας, λογοτεχνίας και πολιτισμού, καθώς και την παρουσία και τη συνεισφορά των Ελληνοαμερικανών στην οικονομία και κοινωνία, σε επίκαιρα ζητήματα, όπως και στις σχέσεις ανάμεσα στις ΗΠΑ και την Ελλάδα. Έχει ένα ευρύ κύκλο αρθρογράφων, ανάμεσα στους οποίους καταλέγονται γνωστοί καθηγητές και πολιτικοί σχολιαστές από τον ομογενειακό χώρο, και έχει μεγάλη κυκλοφορία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΠΚ, ΒΤΕ, ΗСВМ, ΗSPΠ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΦΩ

Greek Heritage

The American Quarterly of Greek Culture, Σικάγο 1963-1965. Εκδότης: Christopher G. Janus. Αρχισυντάκτης: Κίμων Φράιαρ (Kimon *Friar). Τριμηνιαίο, εκατόν τεσσάρων έως εκατόν τριάντα πέντε σελίδων, δίστηλο, διαστάσεων 28x21 εκ., με άφθονη εικονογράφηση. Ετήσιες συνδρομές: 25 δολ.

Ιδρύθηκε από τον δημοσιογράφο, συγγραφέα και επιχειρηματία C. Χενοπούλου Janus, τον φιλόλογο Κ. Φράιαρ και μία συμβουλευτική επιτροπή με επιφανείς κλασικούς φιλόλογους, βυζαντινολόγους και μελετητές της σύγχρονης ελληνικής πνευματικής ζωής. Ο Φράιαρ έγραφε στο πρώτο τεύχος

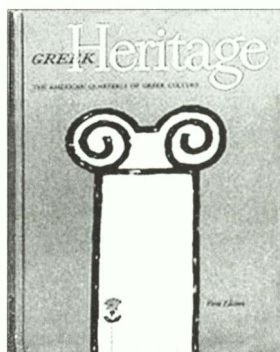
πως σκοπός του περιοδικού –όπως υποδηλώνει ο τίτλος του– ήταν να προβάλει τη διαχρονική ζωντανή παράδοση του ελληνικού πνεύματος, από την αρχαιότητα, το Βυζάντιο και τη σύγχρονη Ελλάδα. Σε κάθε τεύχος οι εκδότες απέβλεπαν να αναδείξουν όλες τις πλευρές του Έλληνα, και το ενδιαφέρον του τόσο με τη μαγειρική και τον στολισμό, τις τραπεζικές εργασίες και το εμπόριο, τα αθλητικά και το κυνήγι, όσο με την αγαλματοποιία και τους ναούς, την επιστήμη και τη φιλοσοφία, τη διαμόρφωση του κοινωνικού νόμου και της τάξης. Να δείξουν ότι «ο Έλληνας ήταν και είναι αντιπροσωπευτικός του σύγχρονου ανθρώπου».

Η ύλη του περιοδικού ήταν κυρίως λογοτεχνική (ποίηση και πεζογραφία) με μικρά κείμενα ή αποσπάσματα από έργα Ελλήνων, μεταφρασμένα στα αγγλικά, καθώς και δοκίμια αγγλοαμερικανών συγγραφέων σχετικά με τη δεματολογία που αναφέρθηκε.

Το περιοδικό θεωρήθηκε από τους κριτικούς ως ένα από τα καλύτερα και πιο καλαισθητά δημοσιεύματα του είδους σχετικά με τον ελληνικό πολιτισμό, χάρη και στη σημαντική συμβολή του Κ. Φράιαρ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: ΓΒ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΦΩ

Greek Press

A *Greek and American weekly*. Σικάγο, 19 Ιουν. 1929- <>. Ιδρυτές: Πωλ Τζαβάρας (Paul Javaras, είχε εργασθεί ως δημοσιογράφος στην Ελλάδα πριν μεταναστεύσει στις ΗΠΑ) και Ηλίας Γεωργόπουλος. Ο αρχικός τίτλος της ήταν **Ελληνικός Τύπος**. Το 1934 συγχωνεύτηκε με μία άλλη εφημερίδα του Σικάγο, την εβδομαδιαία **Saloniki**, η οποία είχε ιδρυθεί το 1911 (ή 1913) και ο τίτλος αλλάζει σε **Ελληνικός Τύπος-Saloniki - Greek Press**. Μετά τον θάνατο του Τζαβάρα (1956) η εφημερίδα πέρασε στα χέρια του ταγματάρχη Καρόλου Τσαπραλή (Major Charles D. Chapralis) και μετονομάστηκε σε **Ελληνικός Τύπος - (The) Greek Press**, διατηρώντας τον ελληνικό τίτλο με μεγάλα στοιχεία και τον αγγλικό με μικρά. Άλλοι υπότιτλοι: *An International Publication*, και αργότερα *People - To People program*. Τον Νοέ. 1962, όταν ο Τσαπραλής απουύθηκε στην Ελλάδα, ιδιοκτήτης της έγινε ο Άρης

τη δημοσιογραφική επίβλεψη του Αγγελόπουλου ξανακέρδισε τη φήμη της ως αντικειμενική και με επαγγελματισμό εφημερίδα. Ο νέος εκδότης επανέφερε τον φιλελεύθερο και προοδευτικό τόνο που είχε εισαγάγει ο ιδρυτής της, Π. Τζαβάρας. Έως τον θάνατό του το 1988, η εφημερίδα αύξησε την ύλη της στα αγγλικά, συνέχισε να κρατά κριτική στάση απέναντι στα κέντρα εξουσίας στην Ελλάδα και τις ΗΠΑ, υποστηρίζοντας το Κόμμα των Δημοκρατικών. Χωρίς φόβο, ανεξάρτητη, ανέφερε τις ειδήσεις χωρίς να επηρεάζεται από τα ποικίλα συμφέροντα.

Ήταν μία από τις ελληνικές εφημερίδες που περιείχε τακτικά κύρια άρθρα, γραμμένα από τον Αγγελόπουλο, που αναδείκνυε τα προβλήματα και τις ανησυχίες της ελληνικής κοινότητας.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

An International Publication
PAUL JAVARAS, Publisher

The GREEK PRESS
A GREEK AND AMERICAN WEEKLY

ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ
10 cents

VOL. XXXIII No. 1165. FRIDAY, APRIL 16, 1982

ΕΠΙΣΚΟΠΗΤΗ ΚΑΙ ΑΠΡΟΒΛΕΠΤΗ

ΕΤΟΣ ΤΡΕΣΑΡΧΙΕΤΕΣ ΜΟΤΙΦΟΣ ΑΡΧΙΜΟΣ 1982

*Αγγελόπουλος. Εβδομαδιαία / διςεβδομαδιαία, αρχικά στα ελληνικά, αργότερα ελληνικά και αγγλικά, οκτασέλιδη, επτάστηλη, διαστάσεων 57x44 εκ. / 42.5x29.5 εκ. Τιμή απλού φύλλου: 10 σεντς.

Μία από τις κυρίαρχες ελληνοαμερικανικές εκδόσεις στις ΗΠΑ, η οποία διατήρησε την αφοσίωση και τις παραδόσεις του ιδρυτή Πωλ Τζαβάρα, άτομο εξαιρετικά μορφωμένο και σεβαστό μέλος της κοινότητας, απόφοιτου της ελληνικής στρατιωτικής σχολής των Ευελπίδων. Δημοσίευε νέα που αναφέρονταν και ήταν του ενδιαφέροντος της ελληνοαμερικανικής κοινότητας. Κρατούσε τους αναγνώστες ενήμερους για γεγονότα που επηρέαζαν την κοινότητα, τη χώρα, την Εκκλησία και χρησιμοποιε ως γέφυρα με την ελληνική τους κληρονομιά.

Υπό την ηγεσία του Τζαβάρα, η εφ. *Greek Press* απέκτησε μία επαγγελματική φήμη η οποία είχε διάρκεια έως τον θάνατό του το 1956. Από τότε, και έως τον Απρίλιο 1962 όταν ο Άρης Αγγελόπουλος ανέλαβε την έκδοση, η εφημερίδα γνώρισε κάμψη εξαιτίας της έλλειψης επαγγελματικής ηγεσίας. Με

Πολλές φορές τα κύρια άρθρα σχετικά με τις κοινοτικές υποθέσεις δεν υποστήριζαν τις απόψεις των ηγετικών κύκλων, ασκούσαν κριτική στο κατεστημένο και ορισμένες φορές υιοθετούσαν μη δημοφιλείς απόψεις που επιβεβαίωναν το ανεξάρτητο πνεύμα της εφημερίδας. Ο Αγγελόπουλος πίστευε ότι η λειτουργία μιας εφημερίδας ήταν να παρέχει ένα ανεξάρτητο βήμα για όλες τις γνώμες και να δέτει τους κοινοτικούς παράγοντες και τους εκκλησιαστικούς ηγέτες υπόλογους στην κοινότητα. Το ίδιο, δεν φοβόταν, ούτε δίσταζε, να ασκεί κριτική και έναντι των εκάστοτε εξουσιών στην Ελλάδα.

Η *Greek Press* δημοσίευε τη δουλειά πολύ γνωστών ελληνο-αμερικανών αρθρογράφων όπως της Θεανούς *Πατάζογλου-Μάργαρη, των James M. Mezilson, Stacy Diacou και της δημοσιογραφικής συνεργάστριάς Katherine Valone.

Το 1982 η *Chicago Tribune*, η μεγαλύτερη εφημερίδα της πόλης, ανέφερε ότι η κυκλοφορία της εφ. *Greek Press* έφτανε τα 14800 φύλλα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (30 Μαΐου 1935 - 29 Ιουλ. 1937), ΕΛΙΑ (αρ. φ. 2163, 24 Απρ. 1953 και αρ. φ. 50, 30 Οκτ. 1959), LC (και σε μ/φ).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Andrew Kopan, «Obituary of Aris Angelopoulos». *The Greek American*, 3 Δεκ. 1988.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΥΡΩΦ

Greek Star /The Greek Star

βλ. *Ελληνικός Αστήρ*, Σικάγο, 1904 έως σήμερα [2005]

The Greek Teacher

βλ. *Ο Έλληνας Διδάσκαλος*, Πάτνιμ, Κονέκτικατ, 1944-1947

Griekenland Bulletin

Uitgegeven door de Griekenland-werkgroepen in Nederland en België, Nijmegen, 1969-1971, αρ. φ. 1-19. Εκδότης: Griekenland-werkgroepen in Nederland en België. Σύνταξη: Ton Peeters, Frank Wormer, Michel van Nieuwstadt, Marie-Jose van Nieuwstadt-Schunck. Μία στήλη, σε αλλανδική γλώσσα, περίπου σαράντα σελίδων. Τιμή τεύχους: 150 φλ. Ολλ. Τα τχ. 1-5 (Σεπτ. 1969 - Δεκ. 1969) διαστάσεων 25x17 εκ., τχ. 6-12 (Φεβρ. 1970 - Αύγ. 1970), τχ. 13-19 (Νοέ. 1971 - Οκτ. 1971) 22x16,5 εκ.

Πολιτικό περιοδικό με στόχο τον αντιδικτατορικό, αντιφασιστικό αγώνα. Αποτελεί συνέχεια του Δελτίου Πληροφοριών *Ελλάς. Περιλαμβάνει τακτικά χρονολόγιο της χούντας, συνεντεύξεις με Έλληνες πολιτικούς και με ταφάραις ελληνικών ποιημάτων (Θεοδώρακη, Ρίτσου, Κουλουράκου, Αυγέρη, Βασιλικού).

Από το τέλος του 1970 η κατεύθυνσή του γίνεται ευρύτερα αντιφασιστική και από το 1971 το δελτίο συνεχίζεται με τον τίτλο *Internationale korrespondentie*. Από τότε μόνο σπάνια ασχολείται με την Ελλάδα ή την Κύπρο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΤΝΣ/ΠΒΑ (ΖΖ 9553).

ARNOLD VAN GEMERT

Griekenland Bulletin

βλ. *ΕΛΛΑΣ*, Άμστερνταμ, 1967-1968

L'Hellade

Journal des Étudiants Hellènes en France, Παρίσι, 24 Νοε. 1894 - 8 Δεκ. 1894<>, αρ. τχ. 1-2<>. Διευθυντής: Phocion N. Barbatis (πιθανότατα γιατρός). Δεκαπενθήμερη, δίσηπλη, με συνεχή αρίθμηση σελίδων, χωρίς σταθερό αριθμό σελίδων τεύχους, διαστάσεων 28x19,4 εκ. Τιμή φύλλου: 0,15 γαλ. φρ. Ετήσιες συνδρομές: 10 γαλ.

φρ. για το Παρίσι, 15 για τη γαλλική επαρχία και 20 για το εξωτερικό. Τυπογραφείο: G. Gourdineau, Παρίσι.

Έκδοση ποικίλης ύλης στη γαλλική γλώσσα με χαρακτηριστικά γνωρίσματα περιοδικού αλλά και στοιχεία εφημερίδας. Εκδίδεται σε μια περίοδο έντονης αμφισβήτησης της οικονομικής και πολιτικής αξιοπιστίας του ελληνικού κράτους, έναν χρόνο μετά την κήρυξη της πτώχευσης. Ο εκδότης αποδέχεται στην αποκατάσταση της Ελλάδας στην ευρωπαϊκή κοινή γνώμη. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην ύλη προτάσσεται ένα είδος εισαγωγικού σημειώματος επονομαζόμενο «L'Amour des Français pour l'Hellade» [Η αγάπη των Ίλλων για την Ελλάδα], όπου γάλλοι λόγιοι φιλέλληνες εκθέτουν την αγάπη και τον θαυμασμό τους για την Ελλάδα. Ακολουθεί το άρθρο του εκδότη στο οποίο προβάλλεται η Ελλάδα, με αναφορές στο πρόσφατο και στο απώτερό της παρελθόν.

Στα περιεχόμενα περιλαμβάνονται θέματα της ελληνικής πολιτικής επικαιρότητας, ειδήσεις από την παρισινή ζωή και αξιοπερίεργα από διάφορα μέρη του κόσμου. Εντάσσονται ακόμη στην ύλη ζητήματα ιστορίας, ιστορίας της τέχνης, διδλωπαρουσιάζσεις, καθώς και ένα διήγημα. Πάντως, η θεματολογία δεν ανταποκρίνεται στον υπότιτλο, καθώς δεν πρόκειται για έκδοση που αντιπροσωπεύει επίσημα τους Έλληνες φοιτητές στη Γαλλία. Το έντυπο δεν έχει εικονογράφηση.

Στους συνεργάτες του περιοδικού συγκαταλέγονται Έλληνες και Γάλλοι. Τα περισσότερα άρθρα είναι ενυπογραφα. Αρθρογραφούν δύο Έλληνες φοιτητές, οι C. Pappadimitriades και G. (ή C.) Pants(d)arides και οι Γάλλοι Kléber de Margerie και Horace Valbel, ενώ χρησιμοποιούνται και ψευδώνυμα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: BNF (Έχουν εντοπιστεί μόνο τα δύο πρώτα τεύχη).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Despina Papadopoulou, *Les Grecs à Paris à la fin du XIXe siècle: la construction d'une communauté migrante*. Thèse de doctorat. Ecole des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris 2004.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

The Hellenic Chronicle

Βοστώνη, 20 Σεπτ. 1950-2000. Ίδρυτής-εκδότης: Peter *Agris, που παρέμεινε εκδότης και αρχισυντάκτης έως τον θάνατό του το 1989, οπότε την εφημερίδα ανέλαβαν μέλη της οικογένειάς του. Ο Α.Α. Agris έγινε εκδότης, Αρχισυντάκτης: Nancy Agris Savage. Αγγλόφωνη κυρίως εφημερίδα, αρχικά μηνιαία, ελάχιστες εβδομαδιαίες αργότερα κατόρθωσε να γίνει δεκαπενθήμερη και αργό-

τερα εβδομαδιαία. Το πρώτο φύλλο είχε οκτώ σελίδες σε σχήμα ταμπλόιντ και περιελάμβανε αρκετές σελίδες στα ελληνικά. Έως το 1958 είχε γνωρίσει ήδη μεγάλη επιτυχία, αίχθησε τις σελίδες από οκτώ σε δώδεκα και μεγάλωσε τις διαστάσεις της. Το 1974 έβγαυνε με είκοσι έξι σελίδες.

Ο Peter Agris ήθελε να εγκαθιδρύσει ένα μέσο που να εστιάζει στα σημαντικά επιτεύγματα των Ελληνοαμερικάνων, να ενθαρρύνει τη μεταξύ τους επικοινωνία, να τους υπενθυμίζει την πολιτιστική τους κληρονομιά και την ευθύνη να διασφαλίσουν την επιβίωση της κληρονομιάς αυτής στην Αμερική. Από πολιτική άποψη, η εφημερίδα υιοθέτησε συντηρητική στάση και υποστήριξε την Ελληνορθόδοξη Αρχιεπισκοπή Βορείου Αμερικής καθώς και άλλους ελληνοαμερικάνικους οργανισμούς, όπως η Αμερικανική Ελληνική Εκπαιδευτική και Προοδευτική Οργάνωση (ΑΝΕΡΑ). Αφιέρωνε πολύ χώρο σε κοινικά και θρησκευτικά νέα καθώς και σε ελληνικά εθνικά ζητήματα.

Στους συνεργάτες που υπηρέτησαν στην εφημερίδα για καιρό ήταν ο αρχισυντάκτης James Anagnostos (1954-1986). Ο αυδεαμότατος George Tsoumas ήταν θρησκευτικός συντάκτης, που διεδέχθηκε ο αυδ. Dr. Stanley S. Harakas. Άλλοι συνεργάτες ήταν η Ελευθερία Αναγνώστου, ο Dr. Constantine Cavarnos, η Nancy Daskal και ο Thomas J. Demos.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: LC

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΦ

Hellenic Herald

βλ. Πανελλήνιος Κήρυξ / Ελληνικός Κήρυκας Σιδνέι, 1926 έως σήμερα [2005]

The Hellenic Herald

A monthly political periodical. Λονδίνο, Νοέ. 1906 - Ιούν. 1911. αρ. φ. 1-52. Δευδιντής-εκδότης καθ' όλη τη διάρκεια της έκδοσης: Κ. Πούπτης. Άλλοι υπότιτλοι: *A monthly political & literary periodical* (Νοέ. 1907 - Οκτ. 1908)· *A monthly political & literary review* (Νοέ. 1908 - Ιούν. 1911). Μηνιαίο περιοδικό με ενιαία σελιδαριθμηση ανά τόμο, δεκαέξι σελίδων, διαστάσεων 32,5x20,5 εκ., σε πέντε τόμους: τ. Α', Νοέ. 1906 - Οκτ. 1907· τ. Β', Νοέ. 1907 - Οκτ. 1908· τ. Γ', Νοέ. 1908 - Νοέ. 1909· τ. Δ', Δεκ. 1909 - Δεκ. 1910· τ. Ε', Ιαν. 1911 - Ιούν. 1911). Τιμή τεύχους: 10 σελίνια.

Η έκδοση του είχε ως στόχο την προβολή των «εθνικών δικαίων» στον αγγλόφωνο κόσμο και την προώθηση των συμφερόντων της ελληνικής πολιτικής

στο ευαίσθητο θέμα της διανομής των εδαφών της βαλκανικής χερσονήσου. Με βάση αυτήν την προγραμματική επιδίωξη, το μεγαλύτερο μέρος της ύλης του καταλαμβάνεται από άρθρα γνώμης και κείμενα με αποκλειστικό ενδιαφέρον για τα τεκτανόμενα στη Βαλκανική. Στην ουσία το π. *The Hellenic Herald* αποτελεί τον συλλογικό εκφραστή των ελληνικών διεκδικήσεων, ενώ παράλληλα αποτυπώνει τις δραστηριότητες των φιλελλήνων της αλλοδαπής. Στο πνεύμα αυτό, δημοσιεύονται εκκλήσεις στις Μεγάλες Δυνάμεις υπογεγραμμένες από επιφανείς προσωπικότητες, ενώ συχνή είναι η ενημέρωση για τις δράσεις των φιλελληνικών σωματείων ανά τον κόσμο.

Το κυρίαρχο ζήτημα της περιόδου, το Μακεδονικό, καλύπτεται με δραματοποιημένες περιγραφές των βουλγαρικών βαιοπραγιών, στατιστικά στοιχεία για την εθνοσύσταση της περιοχής και προπαγανδιστικά κείμενα για τα ελληνικά δικαιώματα στην περιοχή. Σταθερά επίσης προβάλλεται η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του ελληνικού κράτους, με ιδιαίτερες αναφορές (και φωτογραφίες) για την πολεμική ετοιμότητα και ικανότητα των ενόπλων δυνάμεων. Τέλος, βασικό μέλημα του εκδότη αποτελεί η αντίκρουση της βουλγαρικής και ρουμανικής προπαγάνδας σε έντυπα του εξωτερικού. Για τον λόγο αυτό, εκτός από τη σταθερή στήλη «press review», που αποδελτιώνει άρθρα του διεθνούς Τύπου για τα Βαλκάνια, συχνότατα εμφανίζονται απαντητικές επιστολές του Κ. Πούπτη προς διάφορες εφημερίδες και περιοδικά, ιδίως της Μεγάλης Βρετανίας.

Από το πρώτο φύλλο της έκδοσης ήταν εμφανές ότι το περιοδικό φιλοδοξούσε να παράσχει ένα πανόραμα της ελληνικής καλλιτεχνικής και λογοτεχνικής δραστηριότητας. Αρχικά στο τμήμα αυτό αφιερωόταν μόλις μία σελίδα, αλλά σταδιακά κατέλαβε ισότιμη σχεδόν θέση με την αμιγώς πολιτική αρθρογραφία, γεγονός που πιστοποιείται και από τις μετονομασίες του υποτίτλου. Σε μεγάλο βαθμό η «εκπαιδευτική ύλη» του σχετίζεται με το ενδιαφέρον των βρετανικών πανεπιστημίων για τα κλασικά γράμματα και συχνά περιλαμβάνει μεταφράσεις κλασικών, σύντομες ερμηνευτικές μελέτες και πληροφορίες για θεατρικές παραστάσεις σε κολέγια.

Παράλληλα, ως μία από τις πλέον ενδιαφέρουσες πτυχές της αρθρογραφίας του *Hellenic Herald* μπορεί να αναφερθεί η συνεχής ενημέρωση για τις έρευνες ξένων αρχαιολογικών σχολών στον ελλαδικό χώρο. Επίσης εμφανίζονται κείμενα για την σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία με μελέτες, βιβλιοκρισίες αλλά και μεταφράσεις ιδίως από την θρογραφία του

1880, ενώ εμφανής είναι η προσπάθεια ανάδειξης των πνευματικών δεσμών της Μεγάλης Βρετανίας με την Ελλάδα, συνήθως μέσα από το παράδειγμα του λόρδου Βύρωνα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΒ. ΟΒΛ.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΠΟΖΙΔΟΣ

Hellenic Postman

βλ. *Ελληνοκαναδικός Ταχυδρόμος*, Μόντρεαλ, 1958-2004

Hellenic Trumpet

βλ. *Ελληνική Σάλπιγξ*, Ουέλλινγκτον, 1952-1988

Hellenic Voice

βλ. *Ελληνική Φωνή*, Σίδνεϊ, 1973-1982

Hellenism

βλ. *Ελληνισμός*, Πέρεθ, 1972-2000

L'Hellénisme

Organe [bi-]mensuel de la société 'L' Hellénismos', Παρίσι, 1904-1912. Εκδότης: Εθνική Εταιρεία «Ο Ελληνοισμός». Μηνιαία ή διμηνιαία έκδοση, τρίστηλη / μονόστηλη, αρίθμηση συνεχής κατά τεύχος (1908) ή κατ' έτος έκδοσης (1909-1910), χωρίς σταθερό αριθμό σελίδων τεύχους, διαστάσεων 25.5x16.5 εκ. (1909) και 24x16 εκ. (1910). Τιμή τεύχους: 25 γαλ. centimes (1908) και 1 γαλ. φρ. (1910). Ετήσιες συνδρομές για τη Γαλλία: 6 γαλ. φρ. (1908) και 10 φρ. (1910). Τυπογραφείο: V. Goury (1908), Levé (1910), Παρίσι.

Γραμμένο στη γαλλική γλώσσα, απευθυνόταν στην ευρωπαϊκή κοινή γνώμη με στόχο την προώθηση των ελληνικών δικαιών και την επικοινωνία των μελών της εταιρείας «Ο Ελληνοισμός» με τον ευρωπαϊκό τύπο. Η εταιρεία, η οποία διακήρυξε ότι υπερασπίζεται τα συμφέροντα όλων των Ελλήνων ανεξάρτητα από την υπηκοότητά τους, φρόντισε να ενισχύσει την ελληνική παρουσία στη Γαλλία και με τη σύσταση της *Ligue pour la défense des droits de l' Hellénisme* (Ένωση για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων του Ελληνοισμού) η οποία δημιουργήθηκε την ίδια χρονιά με το περιοδικό (1904) με τη συμμετοχή πολλών γάλλων φιλελλήνων. Η ομότιπλη ελληνική έκδοση (**Ελληνοισμός**) είχε κυκλοφορήσει για πρώτη φορά από την εταιρεία ήδη από το 1898. Στον τόμο του 1903 (σ. 880) αναγγέλλει την έκδοση του πρώτου τεύχους της γαλλικής έκδοσης.

Περιοδικό ποιήλης ύλης με έμφαση στα πολιτικά θέματα, ένα από τα χαρακτηριστικά που φανερώνουν επιρροή των εφημερίδων της εποχής στη μορφή και τα περιεχόμενά του. Εκτός από τα πολιτικά άρθρα που αναφέρονται κυρίως στα δίκαια και τις προκλήσεις με τις οποίες έρχονταν αντιμέτωποι οι Έλληνες που κατοικούσαν εκτός των συνόρων του ελληνικού κράτους, γίνεται αναφορά και στις αρχαίες δημοκρατίες, αγαπημένο θέμα των φιλελλήνων αναγνωστών. Περιλαμβάνονται ακόμη παρουσιάσεις του ελληνικού στρατού και ναυτικού, ταξιδιωτικές περιηγήσεις, θέματα λογοτεχνικά, ιστορικά, ιστορίας της τέχνης, παρουσιάσεις θιβλίων και εφημερίδων. Δεν περιέχει εικονογράφηση.

Αρθρογραφούν διάφοροι γάλλοι φιλέλληνες, όπως ο πολιτικός Denys Cochin, ο εμπνευστής της αναδίσσης των Ολυμπιακών Αγώνων Pierre de Coubertin, ο εκδότης Alfred Berl, ο συγγραφέας Maurice Barrès, ο αρχαιολόγος Georges Perrot. Από τους Έλληνες μπορούν να μνημονευθούν ο Νεοκλής *Καζάζης, πρόεδρος της εταιρείας «Ο Ελληνοισμός» ο οποίος στα άρθρα του αναφέρεται σε γενικότερα ζητήματα του ελληνοισμού, ενώ υπογράφει ειδικότερα και μια σειρά μελετών για τα προβλήματα που αντιμετώπιζον οι ελληνικές κοινότητες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ο καθηγητής του δικαίου Νικόλαος Πολίτης και ο συγγραφέας Ζαχαρίας *Παπαντωνίου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΥΕ (φάκ. 70 Εα. 4: αρ. τχ. 10, Μάιος 1908), BNF (έχουν εντοπιστεί τα τχ. 1-6, Ιαν. 1909 - Ιούν. 1909: τχ. 1-12, Ιαν. 1910 - Δεκ. 1910).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δέσποινα Γιαραλή – Μαίρη Ζάγκλη, *Το περιοδικό Ελληνοισμός (1898-1915, 1928-1932). Παρουσίαση-Βιβλιογραφική καταγραφή*, Επιστημονική Επετηρίδα Φιλοσοφικής Σχολής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων – *Δωδώνη*, Παράρτημα αρ. 55, Ιωάννινα 1993: Despina Papadopoulou., *Les Grecs à Paris à la fin du XIXe siècle : la construction d' une communauté migrante. Thèse de doctorat*, Ecole des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris 2004· *Λία «Ελληνοισμός» στην Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα*, τ. 23, και *Λία «Καζάζης Ν.»*, τ. 31.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

L'Hellénisme Contemporain

Αθήνα, Οκτ. 1935 - Ιαν. 1941, Ιαν. 1947 - Δεκ. 1956, αρ. τχ. 1-37 και 1-24 αντίστοιχα. Ιδρύτρια-διευθύντρια: Ερριέτη Αβαταγγέλου (1935-1955). Διευθυντής: Διονύσιος Ζακυθηνός (1955-1956). Κατά την περ. Α' και για τα δύο πρώτα χρόνια ήταν μηνιαία. Μετά τη διακοπή – για αδιευκρίνιστους λόγους – περίπου ενός χρόνου (Σεπτ. 1937 - Μάιος 1938) συνεχίζει ως μηνιαίο έως τον Μάρτ.

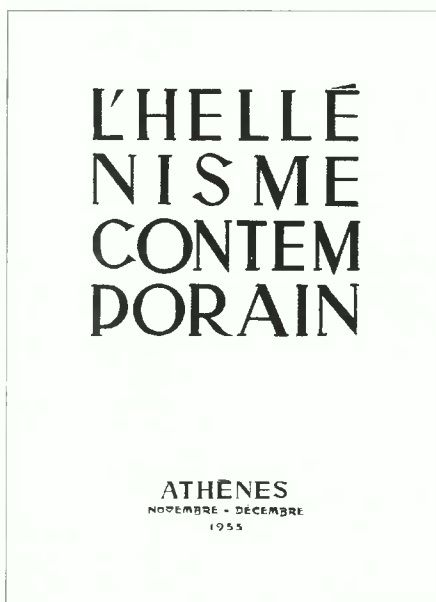
1939, οπότε γίνεται τριμηνιαίο και διακόπτει την κυκλοφορία του με τη γερμανική Κατοχή. Κατά την περ. Β' είναι διμηνιαίο. Το κάθε τεύχος αποτελείται από εκατό περίπου σελίδες. Η σελιδορίθμιση είναι ετήσια, όπως και οι πίνακες των περιεχομένων του (κατά την περ. Β' διαδίδεται και σελίδα περιχομένων ανά τεύχος). διαστάσεων 22x15 εκ. (περ. Α'), 24x16 εκ. (περ. Β'). Περιέχει σε κάθε τχ. μικρό αριθμό φωτογραφιών. Εκδίδεται με κρατική υποστήριξη. Τυπώνεται από το Εθνικό Τυπογραφείο με εξαίρεση τα χρόνια 1938-1940, οπότε χρησιμοποιούνται διαδοχικά οι τυπογραφικές επιχειρήσεις των Αθηνών «Κωνσταντινούπολις», «Ρυθμός», Γ. Π. Ξένου και Π.Α. Διαλυσιά.

Γαλλόγλωσσο περιοδικό για τα ελληνικά γράμματα και την πνευματική και καλλιτεχνική ζωή, είχε στόχο να συμβάλλει στη διεθνή προβολή της νεότερης Ελλάδας ως προς τον πολιτισμό με τρόπο συστηματικό: μέσα από μεταφράσεις λογοτεχνικών έργων, με τη δημοσίευση επιστημονικών μελετών και με τη σταθερή ενημέρωση για ποικίλες όψεις της ευρύτερης πολιτιστικής κίνησης στη χώρα. Η επιλογή της γαλλικής, «διεθνούς λογοτεχνικής γλώσσας για την Ευρώπη τουλάχιστον» όπως χαρακτηρίζεται, εκεί αποσκοπεί: σε ένα διεθνές και όχι αποκλειστικά γαλλικό ακροατήριο.

Η δημιουργία και η μακροβιότητα του περιοδικού οφείλεται στον ζήλο και την αφοσίωση ενός κυρίως προσώπου, της ιδρύτριας του Ερριέτης Αθαταγγέλου (1887-1955), για την οποία η Ελλάδα «είχε γίνει η δεύτερη πατρίδα της». Η Αθαταγγέλου, φιλόλογος γαλλικής καταγωγής, το γένος Ζαναντά, που εγκαθίσταται στην Ελλάδα μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο με τον κερκυραίο σύζυγό της Νικόλαο Αθατάγγελο, όπου και παραμένει μετά τον πρόωρο θάνατό του, λειτούργει ως ενσπρωτική ενός πολυπρόσωπου ελληνικού δικτύου ανθρώπων των γραμμάτων, των τεχνών και των επιστημών, όπως και ορισμένων γάλλων μεταφραστών (μεταξύ των οποίων ο Octave Merlier και ο Charles Astruc). Αλλά η επιτυχία της εκτέλεσης του σχεδίου συνδέεται με τη σταθερή κρατική υποστήριξη που είχε εξασφαλίσει και στις δύο περιόδους της κυκλοφορίας του. Η ίδρυσή του οφείλεται στη στήριξη που παρέχει η κυβέρνηση Π. Τσαλδάρη, μέσω του καθ' ύλην αρμόδιου υπουργείου Παιδείας, ιδίως δε της Διεύθυνσης Γραμμάτων και Τεχνών, στήριξη που μάλλον διατηρήθηκε και από τις επόμενες κυβερνήσεις έως τη γερμανική Κατοχή, ενώ επιβλήθηκε σε τακτική κυκλοφορία, και πάλι επί κυβερνήσεως Κ. Τσαλδάρη, στις αρχές του 1947. Η πιο απτή και

καθοριστική εκδήλωση της κρατικής υποστήριξης υπήρξε η έκδοσή του από το Εθνικό Τυπογραφείο.

Το περιοδικό αυτό και κατά την πρώτη πενταετή προπολεμική περίοδο (παρά τις κάποιες ανωμαλίες στην κυκλοφορία του, που μπορεί να μην είναι άσχετες και με αλλαγές προτεραιοτήτων της δικτατορίας Μεταξά), αλλά και κατά τη δεύτερη δεκαετή μεταπολεμική περίοδο της απρόσκοπτης κυκλοφορίας του μπορεί να θεωρηθεί ένα ημικρατικό όργανο διεθνούς προβολής της νεοελληνικής καλλιτεχνικής και πνευματικής παραγωγής, που

επιτελεί «εθνική υπηρεσία». Φαίνεται να αντιστοιχεί προς ένα διάχυτο αίτημα για τη δημιουργία ενός διεθνούς θήματος για τη νεοελληνική πνευματική ζωή και μιας πιο προωθημένης ένταξης του σύγχρονου προσώπου της Ελλάδας, αλλά και των ερευνών για τον νεότερο ελληνισμό και την ιστορία του, στον ευρωπαϊκό πολιτιστικό χάρτη.

Το θεματολογικό εύρος, όπως προκύπτει από την πρώτη προγραμματική καταγραφή των στόχων του, εκτείνεται «στο σύνολο των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων της νεότερης Ελλάδας». Μέσα στα ενδιαφέροντά του είναι «το μυθιστόρημα, το

διήγημα, το θέατρο, η ποίηση, η κριτική, άρθρα για τον αστικό και αγροτικό βίο στη νεότερη Ελλάδα, για τις ασύγκριτες ομορφίες της, για τη λαϊκή της τέχνη, και μελέτες επιστημονικές, ιστορικές και αρχαιολογικές». Αξιοσημείωτη είναι η πρωτοβουλία του περιοδικού για το ειδικό αφιέρωμα στη λογοτεχνική και ευρύτερα πνευματική δημιουργία των Ελλήνων (αρ. τχ. 10-11, 1936).

Η έμφαση ωστόσο ιδίως κατά την πρώτη περίοδο εντοπίζεται στις μεταφράσεις λογοτεχνίας σύγχρονων ή και παλαιότερων λογοτεχνικών έργων. Δεν είναι τυχαίο ότι το δεύτερο πρόσωπο στην έκδοση του περιοδικού για την πρώτη περίοδο, ο βασικός συνεργάτης της Αβαταγγέλου, ήταν ο ποιητής και κριτικός Τέλλος Άγρας (1899-1944). Η παρουσία του μπορεί να θεωρηθεί και ένας δείκτης για τις λογοτεχνικές προτιμήσεις του περιοδικού –ας σημειωθεί συμπληρωματικά ότι παρά την προγραμματική δέσμευσή του για αμεροληψία στην επιλογή, τελικώς δεν συμπεριλαμβάνει έως το τέλος στις σελίδες του –ούτε έστω δειγματοληπτικά– Σεφέρη ή Ελύτη, αιτούσιες ίσως πιο χαρακτηριστικές για τους λογοτεχνικούς προσανατολισμούς του, από εκείνες των Βάρναλη ή Ρίτσου.

Ωστόσο, ήδη από τις αρχές του 1939 αρχίζει τη συνεργασία με το περιοδικό ο Διονύσιος Ζακυνθινός, που αφού ανέλαβε τη Διεύθυνση των Γενικών Αρχείων του Κράτους, εκλέγεται τότε καθηγητής βυζαντινής ιστορίας στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η εμφάνισή του Ζακυνθινού συμπύπτει με τον επαναπροσδιορισμό των στόχων του τον Ιούνιο 1938, οπότε εξάγγελεται το μεγαλύτερο ενδιαφέρον του περιοδικού για την ιστορία, κατεύθυνση που ενισχύεται με το πέρασμα στην τριμηνιαία έκδοση (Ιούν. 1939) και τον μεγαλύτερο χώρο που αφιερώνεται πλέον στις μελέτες και στο πνευματικό πρόσωπο της Ελλάδας.

Η κατεύθυνση αυτή ολοκληρώνεται στη δεύτερη περίοδο, οπότε πλέον ο Ζακυνθινός αναλαμβάνει τον ρόλο του βασικού συνεργάτη της Αβαταγγέλου, την οποία και διαδέχεται μετά τον θάνατό της στη διεύθυνση. Στη δεκαετία 1947-1956, το διμηνιαίο πλέον περιοδικό φαίνεται σαφέστερα προσανατολισμένο στη σκέψη και στις ιδέες και λιγότερο (συγκριτικά με την πρώτη περίοδο) στη λογοτεχνική δημιουργία: τον κύριο όγκο της ύλης του αποτελούν μελέτες ποικίλης θεματολογίας, μεταξύ των οποίων εκτός της βυζαντινής και νεοελληνικής ιστορίας, ευδιάκριτη θέση κατέχουν η λαογραφία, η λογοτεχνική κριτική, αλλά και η οικονομία, αναπτύσσεται το τμήμα των

βιβλιοκριτικών, ενώ εμφανείς είναι και το άνοιγμα των συνεργασιών του προς μη έλληνες μελετητές της μεσαιωνικής και της νεότερης Ελλάδας.

Η διαφορά από την πρώτη περίοδο ωστόσο εντοπίζεται και κάπου αλλού: τότε, και ενώ εξελίσσεται ο Εμφύλιος, το περιοδικό αποκάμει μια ανοιχτή πολιτική διάσταση, αναλαμβάνοντας να ενημερώνει και να προωθεί προς το εξωτερικό τις επίσημες ελληνικές θέσεις μέσα από μια σειρά κύριων ανυπόγραφων άρθρων (τα οποία είχαν γραφτεί από τον Ζακυνθινό). Αντίθετα, στο ξεκίνημά του (1935) δεν ήθελε να έχει πολιτική διάσταση –και με την τροπή που πήραν τα πράγματα μετά την 4^η Αυγούστου 1936, το περιοδικό, υπό κρατική προστασία εκδιδόμενο, παρείχε κατά παρέκκλιση των αρχών του ανοιχτή στήριξη στο καθεστώς με αναδημοσιεύσεις ομιλιών του Ι. Μεταξά, του Κ. Γεωργακόπουλου (υπουργού Παιδείας) και κυρίως του Θ. Νικολούδη (γραμματέα Τύπου και Τουρισμού).

Τέλος, μία ακόμη διαφορά ανάμεσα στην πρώτη και τη δεύτερη περίοδο χρήζει μνείας: στη δεύτερη περίοδο εκπίπτει από την ύλη του η ενόθητα «*Le pays grec*», που απευθυνόταν στον μορφωμένο επισκέπτη και υποστήριζε τον πρωτοαναπτυσσόμενο τουρισμό. Αντίθετα, διατηρήθηκε και μάλλον αναπτύχθηκε η ενημερωτική ύλη για την πολιτιστική επικαιρότητα με ποικίλα κριτικά και πληροφοριακά σημειώματα. Σημαντική υπήρξε κατά τη δεύτερη περίοδο η ανάλυση από το περιοδικό παράλληλης εκδοτικής δραστηριότητας: εκδόθηκαν δύο διτλία της Αγγελικής Χατζημηγάλη και δύο του Διονύσιου Ζακυνθινού, αλλά κορυφαία στιγμή πρέπει να θεωρηθεί η επιμέλεια και έκδοση του συλλογικού αναμνηστικού τόμου: *Η πεντακοσοστή επέτειος από της Αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως* (1953, γαλλικά και ελληνικά).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΓ (ελλ. σ.), ΒΕΜΠ (πλ. σ.), ΓΒ (πλ. σ.), ΙΜΧΑ (ελλ. σ.), ΚΝΕ/ΕΙΕ (ελλ. σ.), ΣΒΝΦ/ΦΣΠΑ (πλ. σ.), ΣΚΦ/ΦΣΠΑ (πλ. σ.), Ακαδημία Αθηνών: Βιβλ. Αθ. Λαμπριδίη (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: D. A. Zakythinis. «Henriette Avatangelos», *L'Hellénisme Contemporain*, τχ. 1 (1955), 3-5· Δ. Α. Ζακυνθινός, *Βιογραφικών Σημειώμα - Επιστημονική Σταδιοδρομία - Αναγραφή Δημοσιευμάτων*, Αθήνα 1965· «*L'Hellénisme Contemporain*», *Bulletin de l'Association Guillaume Budé*, Σεπτέμβριος 1954, 103-104.

ΝΑΣΙΑ ΠΑΚΟΒΑΚΗ

Le Héraut de Grèce

βλ. *Ο Κήρυξ της Ελλάδος*, Αθήνα, 1893

Hermes

βλ. Ερμής, Αθήνα, 1891

Hermes

βλ. Ερμής, Μεμβούρνη, 1946-1952

Hilmi, Mehmet

βλ. Χιλμή Μεχμέτ, 1902-1931

Die Hoffnung

βλ. Η Ελπίς, Αθήνα, 1836-1868

L'Indépendance Hellénique

Αθήνα 12 Ιαν. 1866 - 11 Απρ. 1874, αρ. φ. 1.410. Ιδρυτής-εκδότης-διευθυντής: Μιλιτιάδης Κανελλόπουλος, έως τον θάνατό του (1869), τον οποίο διαδέχθηκε ο αδελφός του Αλέξης Κανελλόπουλος. Υπεύθυνοι σύνταξης ήταν οι Κωνσταντίνος Σούτσος (Ιαν. 1866 - Αύγ. 1866), Μιλιτιάδης Κανελλόπουλος (Αύγ. 1866 - Μάρτ. 1869) και Αλέξης Κανελλόπουλος (Μάρτ. 1869-1874). Την ευθύνη της πολιτικής αρθρογραφίας και του σχετικού ρεπορτάζ είχε ο Αντώνιος *Τζαναττιάκης-Στεφανόπουλ, υπό το ψευδώνυμο «Alfred Melek» (Μάιος 1866 - Δεκ. 1867). Εβδομαδιαία, αρχικά κυκλοφορούσε κάθε Τετάρτη (Ιαν. 1866 - Αύγ. 1866), στη συνέχεια κάθε Τρίτη (Αύγ. 1866 - Οκτ. 1866), και τέλος κάθε Πέμπτη (Οκτ. 1866-1874), τετρασέλιδη, περιστασιακά και εξαιρετικά, τετράσπλη, διαστάσεων αρχικά 53x35 εκ. Ετήσιες συνδρομές: 25 φρ. Τα γραφεία της βρίσκονταν στην οδ. Μιλτιάδου 6 (Ιαν. 1866 - Δεκ. 1866), κατόπιν στην οδ. Πειραιώς 27 (Δεκ. 1866 - Φεβρ. 1868), και έως τη διακοπή της έκδοσής της, «έναντι της Εθνικής Τραπεζής» (δηλαδή στη σημερινή πλατεία Δημαρχείου).

Γαλλόγλωσση—από το 1869 περιλάμβανε και ένα αγγλόγλωσσο περιάρηγμα—φιλελεύθερη εφημερίδα, παρά την μετροπαίδειά της, υπεράσπιζε με σθένος

τις κατακτήσεις της «Επανάστασεως του 1862», μπροστά στη νομιμότητα της οποίας πρέπει «να υποκλίνεται τις με σέβας, ει δ' άλλως εκ δηλώση άνευ περιστροφών ότι είναι οπαδός της συμμαχίας δρόνου και εκκλησίας» (αρ. φ. 18. 30 Μαΐου 1866).

Λίγα πράγματα είναι γνωστά για τη ζωή του ιδρυτή της Μιλιτιάδη Κανελλόπουλου (ca 1840-1869). Γεννημένος στο Ναύπλιο γύρω στα 1840, γιός Αθηναίου αγωνιστή της Επανάστασης, του Φίλιππου Κανελλόπουλου, ήταν κι αυτός στρατευμένος από το 1859 στον αντιδυναστικό αγώνα, όπου διαδραμάτισε ρόλο «λίαν ενεργόν» (αρ. φ. 161, 29 Απρ. 1869) και προτίμησε «να ασχοληθή με την δημοσιογραφίαν, ένθα τον ωδήγηε κατά τρόπον φυσικόν το αντικείμενον της ενασχολήσεώς του». Ακόμη λιγότερα είναι γνωστά για τον υπεύθυνο σύνταξης της εφημερίδας, τον Κωνσταντίνo Σούτzu. Ίνους της πολυδαίδαλης φαναριώτικης οικογενείας, ανήκει στον κλάδο εκείνου που εγκαταστάθηκε στην ελεύθερη Ελλάδα. Πίος του συμβολιογράφου Δημητρίου Κων. Σούττου (1795-1865) και της Ελένης Δημ. Σχινιά, εισήλθε στο διπλωματικό σώμα κι έφθασε έως τον βαθμό του τμηματάρχη στο υπουργείο Εξωτερικών.

Η ειδησιογραφία της *Indépendance Hellénique* ήταν κατά κανόνα ακριβής και τα άρθρα της κυλογραμμένα και τεκμηριωμένα. Καταγγέλλοντας—ενδεικτικά— την αποδιοργάνωση της Εθνοφρουράς, υπογράμμισε ότι πρέπει με κάθε δυσία «να περιοσμίμεν την ύπαρξίν της πολιτοφυλακής, ήτις αποτελεί μίαν των ασφαλεστέρων ενδείξεων της ωριμότητος των λαών, εν των κυριωτέρων μέσων της ευημερίας και του μεγαλείου των» (αρ. φ. 20, 13 Ιουν. 1866). Πρεσβεύοντας «τας ιδέας της προόδου», θα υποστηρίξει πολιτικά τις εκσυγχρονιστικές απόπειρες της κυβέρνησης Αλεξάνδρου Κουμουνδούρου

1ere ANNEE JEUDI 6 NOVEMBRE 1866. N° 42.

ABONNEMENTS, annuels.	ΑΒΟΝΝΑΜΕΝΤΑ, αννοια.
France Fr. 25	France Fr. 25
Roussie » 22	Roussie » 22
Angleterre » 24	Angleterre » 24
Turquie » 20	Turquie » 20
Italie » 23	Italie » 23
Allemagne » 20	Allemagne » 20
Belgique » 30	Belgique » 30

L'Indépendance

Reclamations etc. 15 c. la ligne.

ΑΝΟΝΥΜΟΝ

HELLÉNIQUE.

PARAIT TOUS LES JOURS.

ABONNEMENTS, annuels.	ΑΒΟΝΝΑΜΕΝΤΑ, αννοια.
Roussie Fr. 22	Roussie Fr. 22
France » 25	France » 25
Angleterre » 24	Angleterre » 24
Turquie » 20	Turquie » 20
Italie » 23	Italie » 23
Allemagne » 20	Allemagne » 20
Belgique » 30	Belgique » 30

ΑΝΟΝΥΜΟΝ

ΑΝΟΝΥΜΟΝ

ΑΝΟΝΥΜΟΝ

ΑΝΟΝΥΜΟΝ

ΑΝΟΝΥΜΟΝ

(1866-1867), ενώ θα αντιπολιτευτεί με σφοδρότητα την κυβέρνηση Δημητρίου Βούλγαρη (1868-1869).

Μολοντί δεν είναι μοναδική στο είδος της – η επίσης γαλλόγλωσση *La *Grèce* εκδιδόταν ήδη από το 1863– θα μπορούσε ωστόσο να τεθεί το ερώτημα: γιατί να υπάρχει γαλλόγλωσση εφημερίδα στην Αθήνα του 1866; Εκτός από τα πλεονεκτήματα που παρουσιάζει η έκδοση μιας εβδομαδιαίας επιθεώρησης της επικαιρότητας και των ελληνικών θέσεων, γραμμένης στη γαλλική γλώσσα, άρα προσίτης σε ένα διεθνές κοινό, υπενθυμίζεται ότι το γαλλικό πνεύμα επικρατούσε ευρύτατα στην Ελλάδα αυτήν την εποχή. Κατά τη διάρκεια προπάντων των γεγονότων που έλαβαν χώρα αμέσως πριν από την πτώση του Όθωνα, η γαλλική επιρροή είναι φανερή, όχι μόνο σε ό,τι αφορά τις φιλελεύθερες ιδέες, αλλά και στον τομέα της πολιτικής πρακτικής, όπως παρατηρείται ο Κ.Θ. Δημαράς, αναφέροντας χαρακτηριστικά τις πολιτικές ομιλίες και την οργάνωση σενεσιτάσεων.

Ο Μιλτιάδης Κανελλόπουλος έχει γαλιουχηθεί με τις αρχές αυτές. Αυτό καταδεικνύεται από τη δράση τη δική του και του αδερφού του, αλλά και από το περιβάλλον του. Πράγματι, αριθμεί μεταξύ των φίλων του τον βουλευτή Αριστείδη Γλαράκη, τον καθηγητή Αναστάσιο Γεννάδιο, τους κρατικούς λειτουργούς Αριστοτέλη Πετσάλη και Άγι Κλεομένη, τον υπολοχαγό Αριστοτέλη Μαυρομηχάλη; ανήκουν όλοι στη γενιά που βρέθηκε στην πρωτοπορία του αντιδυναστικού αγώνα. Αυτή η γενιά είχε εναποθέσει τις προσδοκίες της στη Γαλλία, που κατεχοχόν αντιπροσώπευε στα μάτια της όχι μόνο τις αρχές της δημοκρατίας και του φιλελευθερισμού, αλλά και την ειλικρινή υπεράσπιση των δικαιωμάτων των εθνοτήτων, ενός ζητήματος που απασχολούσε βαθύτατα όλους τους Έλληνες.

Σύμφωνα με την *Indépendance Hellénique*, στην ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή σχηματίζονταν εκείνον τον καιρό δύο ομάδες: «η μία, ήτις θα έχη ως σύνθημα την χειραφέτησιν των λαών, την αναγνώρισιν των δικαιωμάτων των, τον δρίαμβον των ανθρωπιστικών και φιλελευθέρων αρχών, προκηρυχθεισών υπό της Γαλλίας εν έτει 1789. Επί κεφαλής της ομάδος ταύτης, η Γαλλία. Και η ετέρα, ήτις θα προσκολληθή εις το παρελθόν και θα περιφρουρήση με παν μέσον την διατήρησιν των παλαιών καταχρήσεων και των καταδυναστεύσεων, ις έτεκον το φεουδαρχικόν σύστημα και το δειόν δίκαιον. Τις θα είναι εις τον επικεντρον της ομάδος ταύτης; η Αγγλία, η Ρωσία ή η Αυστρία;».

Η γαλλοφιλία της θα οδηγήσει αρχικά την *Indépendance Hellénique* σε μια σχεδόν άκριτη υποστήριξη της πολιτικής του Ναπολέοντα Γ', από τον οποίον θα πάρει τις αποστάσεις της μόλις το 1868, μετά κυρίως τη σύγκρουση με το θοναπαρτικό καθεστώς του γνωστού γάλλου ριζοσπάστη Gustave Flourens, ο οποίος υπήρξε επί πολλά έτη συνεργάτης της. Μετά τον πρώιμο θάνατο του Μιλτιάδη Κανελλόπουλου από πνευμονία, τον Μάρτιο 1869, ο αδελφός του και νέος διευθυντής Αλέξης Κανελλόπουλος θα στρέψει την εφημερίδα σε μια έντονα αντιθοναπαρτική γραμμή, υποστηρίζοντας με ζέση την ολοένα ισχυροποιούμενη δημοκρατική αντιπολίτευση και χαιρετίζοντας την εγκαθίδρυση της Γαλλικής Δημοκρατίας το 1870. Η έκδοση της *Indépendance Hellénique* θα διακοπεί οριστικά στα 1874.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Θ. Δημαράς, *Ελληνικός Ρομαντισμός*, Αθήνα 1982, σσ. 395 και 426· Λεωνίδας Καλλιβρετάκης, *Η ζωή και ο θάνατος του Γουσταβίου Φλουράνς*, Αθήνα, ΜΙΕΤ, 1998, σ. 42-45 κ.α.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΚΑΛΙΒΡΕΤΑΚΗΣ

L'Indépendant

Θεσσαλονίκη, 1909-1941. Ιδρυτές-ιδιοκτήτες: οι γνωστοί δημοσιογράφοι Αβραάμ Ματαράσο και Λάζαρος Νεφούσης. Αρχισυντάκτης: Ζακ *Βεντούρα. Διευθυντής: Μεντές *Μπεζάντσι, έως το 1941, και από το 1942 μαζί του, ο Ελί Αττάς. Καθημερινή (από το 1917), τις περισσότερες φορές τις τετρασέλιδη, εξάσθηλη, διαστάσεων 52x24 εκ. Τα γραφεία της θρίσκονταν στο κέντρο της πόλης, στην οδ. Αγίου Μηνά 13. Τυπογραφείο: της εφημερίδας, οδ. Αγ. Μηνά 13.

Η μακροβιότερη εφημερίδα σε γαλλική γλώσσα, ήταν πράγματι ανεξάρτητη και δεν είχε συγκεκριμένη πολιτική απόκλιση. Για τον λόγο αυτό και η αρθρογραφία της παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον ιδιαίτερα σε ιστορικές στιγμές πολιτικών κρίσεων που απειλούσαν να ανατρέψουν τις υπάρχουσες πολιτικές και κατ' επέκταση τις οικονομικές και κοινωνικές ισορροπίες. Από τους συνεργάτες της διακρίνονται ο χρομορίστας και θεατρικός συγγραφέας Αλμπέρτο *Μόλχο που έγραφε με το ψευδώνυμο «Ναυπολιτάν» και ο νεότερος, συνεργάτης πολλών ελληνικών εφημερίδων, Μπαρούχ *Σιμπί.

Έτσι, για παράδειγμα, την πρώτη μέρα της εισόδου των Ελλήνων στη Θεσσαλονίκη τον Οκτώβριο 1912, η *Indépendant* δημοσίευσε ένα φαινομενικά

ανώδινο και κατατοπιστικό άρθρο για την οικονομική υπόσταση της Θεσσαλονίκης και για την άμεση σχέση αλληλεξάρτησης της πόλης αυτής με τη βαλκανική ενδοχώρα. Αν και οι τόνοι ήταν χαμηλοί και μετριοπαθείς, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι σ' αυτήν την περίπτωση η εφημερίδα ενστερνίζονταν την αντίδραση όλων των υπολοίπων παρατάξεων της κοινότητας καθώς τόσο οι σιωνιστές όσο και οι σοσιαλιστές απωθούσαν την περίπτωση της ελληνικής κυριαρχίας και επιθυμούσαν ως λύση ένα καθεστώς διεθνοποίησης της πόλης που θα διασφάλιζε τις παλαιές οικονομικές, τουλάχιστον, συνθήκες.

Η τόλμη, μιας, κατά τα άλλα, εφημερίδας αφομοιωτικών τάσεων, να τυπώσει παρόμοιο δημοσίευμα στη συγκεκριμένη χρονική στιγμή που η στρατιωτική διοίκηση έχει ήδη επιβάλει καθεστώς λογοκρισίας, είναι δίχως άλλο ένδειξη μεγάλης αυτοπεποίθησης αλλά και πολιτικής διεργασίας. Δεν είναι βέβαια τυχαίο ότι η εφημερίδα δεν δίστασε να δημοσιεύσει το συγκεκριμένο δίστηλο άρθρο στο ίδιο φύλλο που δημοσίευσε αυτολεξεί και την αντιφατική αλλά και απειλητική δήλωση του πρίγκιπα Κωνσταντίνου, αρχιστρατήγου του στρατού της Θεσσαλίας: «Δηλώνω ότι εγγυούμαι την ασφάλεια και την προστασία των περιουσιών όλων των κατοίκων χωρίς διάκριση θρησκείας ή φυλής. Όμως, όλοι όσοι προσπαθήσουν να διαταράξουν την τάξη και να αντισταθούν στις οδηγίες μου και στους νόμους της Ελλάδος θα τιμωρηθούν παραδειγματικά».

Δύομιση χρόνια αργότερα που η τάξη είχε, κατά κάποιον τρόπο, αποκατασταθεί και ανήμερα των πρώτων βουλευτικών εκλογών (1915) στις οποίες οι Εβραίοι συμμετείχαν ως ισότιμοι έλληνες πολίτες, η *Indépendant* επανέκαμψε στις αφομοιωτικές της αρχές και στην προεκλογική εκστρατεία τοποθετήθηκε μαχόμενη υπέρ του Κόμματος των Φιλελευθέρων και του φιλοπολεμικού του προγράμματος του οποίου ηγείτο ο Βενιζέλος. Με χαρακτηριστικούς τίτλους (κατά μετάφραση από τα γαλλικά) ανάλογους προς αυτούς όλων των υπολοίπων βενιζελικών ελληνικών εφημερίδων, όπως «Ο θρίαμβος του Φιλελευθερισμού: Το κόμμα των Φιλελευθέρων έχει ένα μεγάλο ιδανικό και είναι ικανό να το πραγματοποιήσει, γι' αυτό θα νικήσει» ή «Ο Βενιζέλος θα νικήσει γιατί όλοι οι Έλληνες το επιθυμούν», ή ακόμη «Ο Βενιζέλος θα νικήσει γιατί το κόμμα του έχει πρόγραμμα», «Ένωση των φυλών: το κόμμα ονομάζεται φιλελεύθερο γιατί είναι πράγματι δημοκρατικό» (*L'Indépendant*, 11 Ιουν. 1915) κ.ά.

Η εφημερίδα αφηφούσε τη γενική κατακραυγή της εβραϊκής κοινής γνώμης που ήταν κατά της εμπλοκής της Ελλάδας σ' έναν ακόμη πόλεμο. Καθώς, παρά το γεγονός ότι η ελληνική κυβέρνηση είχε ενδώσει σε όλα τα αιτήματά τους, οι Εβραίοι δεν είχαν ακόμη προλάβει να ανακρίψουν από τις συνέπειες των Βαλκανικών Πολέμων που είχαν προηγηθεί. Παρ' όλα αυτά η *Indépendant* προσπαθούσε να πείσει ένα μεγαλύτερο τμήμα των διανοουμένων εβραίων, από τους οποίους λίγοι μόνον ενστερνίζονταν τις απόψεις της. Ενδιαφέρον είναι ότι δεν παραιτήθηκε του αγώνα ακόμη και μετά την εκλογική ήττα του Βενιζέλου.

Την επομένη των εκλογών κυκλοφόρησε με άρθρα που απέδιδαν το εκλογικό αποτέλεσμα στην τουρκική ψήφο (14 Ιουν. 1915) ή στους «αμόρφωτους εβραίους», για τους οποίους έγραφε: «Οι διανοούμενοι ήταν υπέρ του Βενιζέλου και οι ακαλλιέργητοι για τους υποψήφιους του Γούναρη, όπως εξάλλου και οι σοσιαλιστές, οι διεθνιστές και οι σιωνιστές», και προέβλεπε ακόμη και την επιστροφή του Κόμματος των Φιλελευθέρων. Τέλος, δεν παρέλειπε να καταδικάσει ανοιχτά τους εβραίους ομοδηρσκούς για την «ιχαριστία» και τον «αντιπατριωτισμό» που επέδειξαν στον ηγέτη που είχε αναμφισβήτητα πιστοποιήσει τη συμπάθειά του για τη φυλή τους (16 Ιουν. 1915). Όσο και καθυποχρεωτική κι αν εμφανίζεται η εφημερίδα, στην περίπτωση αυτή με τη στάση της, διαπιστώνεται η ακεραϊχότητα της πολιτικής της δέσμευσης καθώς η απώλεια μέρους της εβραϊκής της πελατείας είχε, το λιγότερο, σημαντικό οικονομικό κόστος που δεν το αναπληρούσε εύκολα η υποστήριξη των γαλλομαθών ελλήνων.

Εντυπωσιακό είναι η κάλυψη της εφημερίδας κατά την περίοδο της μεγάλης πυρκαγιάς της 18^{ης} προς την 19^η Αυγούστου 1917. Έντονη ήταν η κριτική για την αμέλεια και την έλλειψη πρόνοιας και ετοιμότητας των συμμάχων που στρατοπέδευαν στην πόλη, αλλά σαφείς και κατηγορηματικές και οι οργανωτικές οδηγίες και προτάσεις που απηύθυνε η εφημερίδα προς τους ίδιους και την κυβέρνηση για τα μέτρα που έπρεπε να ληφθούν για την περίθαλψη των αστέγων πυροπαθόν. Όλα αυτά αποκαλύπτονταν την ασφαλή ταυτότητα και την κοινωνική συνειδηση που χαρακτήριζαν τους ντόπιους εβραίους οι οποίοι δεν γνώριζαν μόνον τα δικαιώματά τους αλλά και τα διεκδικούσαν. Είναι, άλλωστε, χαρακτηριστικό ότι η ίδια εφημερίδα, που τελικά δεν ήταν άλλο από μία ιδιωτική επιχείρηση, έδινε το παράδειγμα μοιράζοντας το απόθεμά της σε χαρτί

στις άλλες εφημερίδες, των οποίων οι αποθήκες είχαν καεί, αλλά και εγκαινιάζοντας μία ειδική στήλη στα φύλλα της που αναφέρονταν στους αγνοούμενους. Ασκούσε έντονη κριτική για την αδιαφορία της Αθήνας που δεν είχε ακόμη συνειδητοποιήσει τη σημασία που είχε για την Ελλάδα η απόκτηση της Θεσσαλονίκης, αλλά και αυτοκριτική ως προς τη σπατάλη των δημοσίων πόρων εκ μέρους του δημοτικού συμβουλίου της πόλης και την ανάγκη αναδιοργάνωσής του.

Αυτά και όχι μόνον, γιατί κατά τα άλλα η εφημερίδα στη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου ήταν αυτή με την ευρύτερη κυκλοφορία καθώς με τις κρατικές *Opinion* και *Balkan News* της κυβερνητικής προπαγάνδας, ήταν οι μόνες που επέτρεπε η λογοκρισία να κυκλοφορούν στον συμμαχικό στρατό (π.χ. «Η πολιτική και στρατιωτική κατάσταση», 10 Αυγ. 1917· «Δελτίο ημέρας: Οι ανησυχίες της Αυστρίας», 17, Ιουλ. 1918· «Οι Σέρβοι στο Βελιγράδι», 3 Νοε. 1918). Ήταν, λοιπόν, παράλληλα πλούσια σε ειδήσεις και σε πολιτικές εκτιμήσεις σε σχέση με τη διεθνή επικαιρότητα, ενώ περιείχε λίγα μόνο νέα εβραϊκού ενδιαφέροντος, όπως για παράδειγμα η επιγραμματική της αναφορά σχετικά με τον εορτασμό της πρώτης επετείου

της διακήρυξης *Balfour*, που ειδικά στη Θεσσαλονίκη γιορτάστηκε με πρωτοφανή λαμπρότητα.

Η εφημερίδα βέβαια δεν πτοούνταν όταν προέκυπε ανάγκη υποστήριξης της εβραϊκής υπόθεσης, όπως συνέβη με τη συκοφαντία αίματος που ξέσπασε στην πόλη στις 16 Απριλίου 1921. Εκτός από το ιστορικό της υπόθεσης, το οποίο κάλυψε με παραδειγματική αξιοπρέπεια, διατήρησε το επίπεδο της ικόμενη και στην καταδικαστική της ανάλυση των ηθών και των γνωστών προκαταλήψεων που, όπως υπογράμμιζε, αλλοίωναν την θετική εικόνα της Ελλάδας εν όψει της Συνδιάσκεψης Ειρήνης στο Παρίσι. Επιπλέον, αποκάλυπτε το διαβρωτικό έργο που εκτελούσαν οι τοπικές ελληνικές εφημερίδες υποδαυλίζοντας παρόμοιες ενέργειες, είτε με δημοσιεύματα που διαστρέβλωναν την αλήθεια, τα οποία παράθετε σε γαλλική μετάφραση, είτε με προκλητικές αποσιωπήσεις των γεγονότων.

Ανάλογη κάλυψη δόθηκε και στην κατακραυγή των θεσσαλονικέων εβραίων και τις κινήτοποιήσεις τους κατά του νόμου που είχε δεσπιστεί, ειδικά για τη Θεσσαλονίκη, για να εφαρμοστεί υποχρεωτικά η αργία της Κυριακής (1923-1924, βλ το φ. 18, Μαΐου, 1925). Παρά το γεγονός ότι αυτά τα ζητήματα έδιναν τροφή στις στήλες των σιωνιστικών εφημερίδων όπως η **Pro Israël*, όπου αναλύονταν διεξοδικότερα και σε μεγαλύτερη έκταση, ο λόγος και η ανάμιξη της, κατά τα άλλα, νηφάλιας και σοβαρής *Indépendant*, που διαβάζονταν και από πολλούς μη-Εβραίους αλλά και από τους κυβερνητικούς κύκλους, είχε πολύ μεγαλύτερη βαρύτητα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (τόμοι της περιόδου του Μεσοπολέμου).

ΠΗΓΗ: Προφορικές πληροφορίες του Μανώλη Κανδυλάκη που παρατέμπε σε άρθρο του Βασ. Μεσολογγίτη στον *Ελευθέρο Μακεδονικό Τύπο*, Θεσσαλονίκη, 3 Ιουν. 1934.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Abraham Galante, *La presse Judéo-espagnole mondiale*. Κωνσταντινούπολη 1935· Moshe David Gaon, *A Bibliography of the Judeo-Spanish (Ladino) Press*. Τελ Αβίβ 1965· Σολομών Ρεουβέν Μορδεχάϊ, «Ο εβραϊκός τύπος στη Θεσσαλονίκη και γενικότερα στην Ελλάδα», *Χρονικά*, τχ. 1, (Ιούν. 1978), 1-20· Rena Molho, «The Jewish Community of Salonika and its Incorporation into the Greek State, 1912-1919», *Middle Eastern Studies*, τ. 24, αρ. 4, (Οκτ. 1988), 391-403· της ίδιας, «The Jewish Press in Salonica», στο Christ Herzog – Raoul Motika – Michael Ursinus (επιμ.), *Querelles privées et contestations publiques: le rôle de la presse dans la formation de l'opinion publique au Proche-Orient*. Istanbul, Isis, 2003, σ. 209-220.

PENA MOXAO

İnkilâb

Πολιτική, οικονομική, κοινωνική, πατριωτική τουρκική εφημερίδα. Ξάνθη, 21 Μαρτ. 1930 - 7 Μαΐου 1931. αρ. φρ. 1-45. Διευθυντής: Hifzi Abdurrahman. Υπεύθυνος σύνταξης: Οσμάν Νουρή *Φεττάογλου (Osman Nuri Fettaoglu). Εκδιδόταν δύο φορές την εβδομάδα έως τα τέλη Μαΐου 1930, μία φορά μέχρι τον Αύγουστο, αργότερα κάθε 10 με 15 μέρες, ενώ κατά το 1931 τυπώθηκαν μόνο 5 φύλλα (15 Ιαν., 23 Ιαν., 3 Φεβρ., 9 Μαρτ., 7 Μαΐου), τετρασελιδη και κατά βάση τρισελιδη. Εκτός αυτών, τυπώθηκαν τρία έκτακτα παραρτήματα (9 Μαΐου 1930, 11 Ιουν. 1930, αριθμημένο ως φύλλο 18 και 12 Νοε. 1930). Διαστάσεις: 35x25 εκ. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. Τυπογραφείο: Hifzi Abdurrahman Matbaasi.

Ο τίτλος της πρώτης τουρκόφωνης εφημερίδας της ελληνικής Θράκης που εκδόθηκε κατά μεγάλο μέρος σε λατινικούς χαρακτήρες, αποδίδει τις έννοιες της «επανάστασης» ή της «αλλαγής». Η κυκλοφορία της αναμενόταν από το 1929. Έπειτα από διαφωνία με τους συνεργάτες της –νεωτεριστικής τάσης– εφ. **Yeni Adım*, ο μεγαλοκτηματίας Hifzi Abdurrahman πήρε το μερίδιό του από τα τυπογραφικά στοιχεία της, και με τον δάσκαλο Οσμάν Νουρή Φεττάογλου, κατέθεσε τα απαραίτητα δικαιολογητικά τον Μάιο του ίδιου έτους. Η έκδοση όμως καθυστέρησε λόγω της διστακτικότητας των αρμοδίων αρχών ως προς την χορήγηση της άδειας. Αυτό ακριβώς, σύμφωνα με τον Φεττάογλου, στις καταγγελίες των αντικεμαλικών πρώην οθωμανών πολιτικών προσφύγων, εκδοτών εφημερίδων όπως η *İttilâ* και η ισλαμιστική **Yarın*, οι οποίοι κατηγορήσαν την προσπάθεια αυτή ως εγχείρημα «ακράιου κεμαλισμού».

Οι στόχοι της έκδοσης, όπως παρουσιάστηκαν στην ανυπόγραφη και αχρονολόγητη αναγγελία της κυκλοφορίας της, ήταν η ανάλυση των οικονομικών παραμέτρων που οδηγούσαν στην «καταστροφή του τουρκικού της Δυτικής Θράκης», η παρουσίαση ενός «νέου τρόπου ζωής» βασισμένου στα παραδείγματα των πιο ανεπτυγμένων εθνών και στις κεμαλικές αρχές, ο έλεγχος της κυβέρνησης στην εσωτερική της πολιτική και στην πολιτεία της έναντι των «Τούρκων της Δ. Θράκης», η εξέταση των δικαιωμάτων τους που απορρέουν από τις διεθνείς συνθήκες καθώς και της εξωτερικής πολιτικής του ελληνικού κράτους. Εκτός αυτών, η έκδοση ήδελε να θέσει τέρμα στην «υποκρισία και τις ανώφελες διαφωνίες που υπήρχαν μεταξύ των Τούρκων», δηλαδή στον κατακερματισμό των δύο κύριων παρατάξεων, των νεωτεριστών και των συντηρητικών, σε προσωπικές ομάδες, και να ασχοληθεί ιδιαίτερος με οργανώσεις όπως οι «Τουρ-

κικές Ενώσεις Νεολαίας» και οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, με τους δασκάλους και τους μαθητές.

Αρχικά ήταν κατά το ήμισυ τυπωμένη σε λατινικούς χαρακτήρες· στα γράμματα των αναγνωστών που ζητούσαν τον περιορισμό τους, ο αρχισυντάκτης απάντησε μέσω ενός άρθρου ότι σε λίγο καιρό καιμία τουρκόφωνη εφημερίδα στον κόσμο δεν θα εκδιδόταν σε οθωμανικούς χαρακτήρες κι ότι θα έπρεπε να θεωρούν την εκμάθησή του νέου τουρκικού αλφαβήτου ως καθήκον τους. Υποχώρησε όμως αργότερα στις απαιτήσεις του κοινού του και η επιλογή χαρακτήρων είναι ενδεικτική της ιεράρχησης των άρθρων, όπως και το γεγονός ότι για τις διαφωνίες προτιμήθηκαν οι οθωμανικοί χαρακτήρες.

Η δομή της παρέμεινε σταθερή καθ' όλη τη διάρκεια της έκδοσής της. Ως έντυπο γνώμης, αποτελούνταν από ένα κύριο άρθρο (*baş makale*) όπου ο αρχισυντάκτης ανέλυε διάφορα ζητήματα καθημερινής ζωής και ασκούσε κριτική στην πολιτική της κυβέρνησης, στην συμπεριφορά των δημοσίων υπηρέσιων και στις τακτικές των διαφόρων πολιτικών ομάδων ή προσώπων της μειονότητας. Παράλληλα, έκανε προτάσεις και υποδείκνυε λύσεις.

Σε ό,τι αφορά την ειδησεογραφία της, τα άρθρα της παρουσίαζαν τα μέτρα των υπουργείων ή των τραπεζών σχετικά με τα οικονομικά προβλήματα της εποχής. Ενδιαφερόταν ιδιαίτερα για τους καπνοκαλλιεργητές, τους οποίους ενημέρωνε για τις δραστηριότητες των εταιρειών καπνού, την κατάσταση της καπνοκαλλιέργειας σε άλλες περιοχές της Ελλάδας και τις αποφάσεις των συνδικαλιστικών οργανώσεων. Ως την υπογραφή της ελληνο-τουρκικής συμφωνίας της 10^{ης} Ιουνίου 1930, υπήρχαν άρθρα σχετικά με τις διαπραγματεύσεις· στη συνέχεια, αυτά τα άρθρα εμφανίζονται σποραδικά. Παρακολούθησε τις συναντήσεις των εκπροσώπων των Βαλκανικών χωρών για την ίδρυση της Βαλκανικής Ένωσης. Πολλά άρθρα έδιναν πληροφορίες για την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή των ΗΠΑ, της Γαλλίας και της Αγγλίας, λιγότερο της Τουρκίας και της Σοβιετικής Ένωσης. Πρόκειται για σύντομες ειδήσεις που κατατάσσονται μάλλον στα «περίεργα» ή στα «κοινωνικά». Επίσης, εστίασε αρκετά στο ινδικό κίνημα ανεξαρτησίας. Κατά καιρούς, μέρος της ήταν αφιερωμένο στις αθλητικές συναντήσεις της περιοχής ή σ' αυτές μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων. Επιπλέον, ο αρχισυντάκτης την πρόσφερε ως βήμα έκφρασης στα μέλη της μειονότητας ή στις τοπικές αρχές, στους οποίους απαντούσε τις περισσότερες φορές.

Διέδετε τρεις μόνιμες στήλες: οι πρώτες δύο, η «Στήλη του Αγρότη» (*Ciftçi Sütünü*) στα οθωμανικά και ο «Νόμος των Συλλόγων» (*Cemiyetler Kanunu*) στα λατινικά, αποτελούσαν μετάφραση των νόμων για την σύσταση αγροτικών συνεταιρισμών και πολιτιστικών-αθλητικών ενώσεων. Η τρίτη εμφανίστηκε την 18^η Ιουλίου 1930 με τίτλο «Μπροστά στο Φως» (*İşik Öpünde*). Υπογράφοντας με ψευδώνυμο, ο Ο.Ν. Φεττάόγλου απηύθυνε τις πιο σκληρές του κριτικές, κύριοι παραλήπτες των οποίων ήταν ο κύκλος της *Yeni Adım*.

Από το δεύτερο ως το 39^ο φύλλο της, κυκλοφόρησε με λατινικούς χαρακτήρες η επιφυλλίδα «Ο άνδρωπος χωρίς πατρίδα» (*Vatansız Adam*), που ήταν προορισμένη ως «παραμύδι και μάθημα στους τουρκόπαιδες». Την διαδέχτηκε η επιφυλλίδα «Σαν αστείο» (*Yarım Mizah*) που «κάθε Τούρκος έπρεπε να παρακολουθήσει διότι υπήρχε ανάγκη τέτοιου είδους γραπτών ώστε να καθορισθούν με ευφύια οι μέθοδοι με τις οποίες θα προχωρήσουμε στις υποθέσεις μας», αλλά έμεινε ανολοκληρωτή.

Από την αρχή της έκδοσης, ο αρχισυντάκτης επέμενε στο ότι η εφημερίδα δεν είχε προσδεθεί σε κάποιο από τα πολιτικά κόμματα της μειονότητας ή της πλειονότητας. Εντούτοις, αρκετά από τα άρθρα του παρέπεμπαν έμμεσα στην ιδεολογία του κόμματος, βουλευτής του οποίου ήταν ο θεός του, Hafız Ali Galip: η ίδρυση αγροτικών συνεταιρισμών ή η Βαλκανική Ένωση συνιστούσαν μερικά από τα κεντρικά σημεία του προγράμματος της «Δημοκρατικής Ένωσης», του κόμματος των κοινωνιολόγων υπό τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου.

Ο θάνατος του μουφτή της Ξάνθης, Şevki Babalaki, την 2^η Μαΐου 1930, δημιούργησε ένα νέο δέμα διαπραγμάτευσης μεταξύ των αντιμαχόμενων μερίδων της μειονοτικής ηγεσίας, καθεμιά από τις οποίες προσπαδούσε να πείσει τις τοπικές αρχές για τον δικό της υποψήφιο προς διορισμό. Εξαιτίας του πρωταγωνιστικού του ρόλου στην λήψη της απόφασης, ο Hafız Ali Galip συγκέντρωσε τα πυρά όλων των παρατάξεων. Ο ανιμικός του προσπάησε να κρατήσει αποστάσεις, αποφεύγοντας να πάρει ανοιχτή θέση, αλλά μάταια. Από τους πολιτικούς πρόσφυγες και την *Yarım*, «τους φανατικούς χριτάδες όπως ο Mustafa Sabri που δεν θα μπορούσαν να θεωρηθούν μέρος της μειονότητας», στράφηκε εναντίον της ομάδας της *Yeni Adım* και του Μεχμέτ Χιλμί (Mehmet Hilmi) για την δριμεία κριτική του στον Hafız Ali Galip.

Ήταν λοιπόν το πρώτο – νεωτερικισκής τάσης – τουρκόφωνο έντυπο της ελληνικής Θράκης που γεννή-

θηκε εν μέσω της σύγκρουσης των δύο κυρίων μερίδων της μειονότητας, των συντηρητικών, μερικοί από τους οποίους δεν ήταν αυτόχθονες (μέλη της μειονότητας), και των νεωτερικιστών, το μόνο όργανο των οποίων ως τότε, η *Yeni Adım*, τασσόταν υπέρ της μετανάστευσης στην Τουρκία ή της ανταλλαγής των μειονοτήτων.

Η έκδοσή της διακόπηκε την 9^η Μαρτίου 1931. Δύο μήνες αργότερα, στο τελευταίο φύλλο της, ο ιδιοκτήτης συνέταξε το μοναδικό του άρθρο ως «τελευταία εξήγηση». Σύμφωνα με τον Η. Abdurrahman, ο Ο.Ν. Φεττάόγλου αρθρογράφοι ενώ είχε γίνει διευθυντής ενός νεοϊδρυθέντος σχολείου στην Ξάνθη, παρά την απαγόρευση του νόμου, χρησιμοποίησε τα αρχικά του ονόματός του («Η.Α.»). Θεώρησε λοιπόν «καθήκον να απαλλαγεί από την ευθύνη ηθικής τάξης που γεννήθηκε λόγω της μη καθαρής γραμμής που είχε πάρει η εφημερίδα. Παρά την θέση που κατάφερε να κατακτήσει στη δημόσια ζωή της περιοχής ξεπερνώντας όλα τα εμπόδια και τις μηχανορραφίες, ο Ο. Ν. Nuri κληίδωσε το όνομα αρκετών ανθρώπων στην προσπάθειά του να υπερασπιστεί τον θεό του στην υπόθεση του διορισμού του νέου μουφτή της Ξάνθης». Η έκδοση της εφημερίδας όμως δεν σταμάτησε εκεί κατά τον Η. Abdurrahman που ανακίνησε την κυκλοφορία της *Milliyet* (Εθνότητα).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ: IRCICA, Οργάνωση για την Ισλαμική Συνδιάσκεψη (ΟΙC), Κέντρο Ερευνών για την Ισλαμική ιστορία, τέχνη και πολιτισμό, Κωνσταντινούπολη

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Halit Eren, «Bati Trakya'daki türkce süreli nesriyat üzerine (1923-1988)», *Bati Trakya'nın Sesi*, Eylül-Ekim 1988, αρ. 6, σ. 18-23· Αναστάσιος Ιορδάνογλου, «Ο τύπος της μουσουλμανικής μειονότητας της Δυτ. Θράκης», *Βαλκανικά Σύμμεικτα*, τ. 3, 1989, σ. 219-238· Ioannis Bonos, *La minorité musulmane de la Thrace occidentale à travers sa presse (1923-1941): le cas d'İnkılâb (1930-1931)*, mémoire de DEA, EHESS, Paris 2001.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΗΘΩΣ

Ionian Anthology

βλ. *Ιόνιος Ανθολογία*, Κέρκυρα, 1834

Le Journal de Salonique

Θεσσαλονίκη, 1895<·>1911. Ίδρυτές: οικογένεια Σαάντια Λεβή (Saadi Lévy). Διευθυντής: Βιτάλης Κοέν, που υπέγραφε με το ψευδώνυμο «Sheridan» και είχε συνεργάτες τους Ισαάκ Μοδιάνο, Μεντές *Μπεζεζάντι και τον διευθυντή των σχολείων της *Alliance*, Ζοζέφ Νεχιάμ. Διοεβδομαθιαία (Δευτέρα, Πέμπτη<·>)· τετρασέλιδη, τετράσχηλη/τρίσχηλη, διαστάσεων 45x32 εκ. Τιμή

φύλλου: 1 πιάστρο. Συνδρομές: μηνιαία 3 γαλ. φράγκα. ετήσια 25 γαλ. φραγκα.

Η πρώτη γαλλική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης, που ιδρύθηκε από τη νέα γαλλοδρεμμένη γενιά της οικογενείας Σαάντια Λεβή. Οι γιοί της οικογενείας Λεβή συνεργάστηκαν με φίλους και συμμαθητές τους που είχαν μαθητήσει στη Γαλλία. Επρόκειτο για καλλιεργημένους και ταλαντούχους νέους που αφού αποφοίτησαν από τα σχολεία της «Alliance israelite universelle» στη Θεσσαλονίκη, σχεδόν όλοι πήγαν να σπουδάσουν στο Παρίσι όπου γνώρισαν από κοντά τη γαλλική κουλτούρα. Ο Βιτάλης Κοέν επίσης πήγε στο Παρίσι το 1875 όπου συνεργάστηκε με τοπικές και πρωτοποριακές εφημερίδες, όπως οι εφ. *Figaro* και *Journal des débats*. Κατά τον S. Lévy «Υπήρξε ένας δημοσιογράφος καριέρας, πραγματικός επαγγελματίας, ένας συγγραφέας και ποιητής αφοσιωμένος στην τέχνη του».

Σε σύγκριση με τον ισπανοεβραϊκό Τύπο η *Journal de Salonique* ήταν πολύ πιο νευρώδης στη συλλογή και μετάδοση των ειδήσεων, επειδή διέθετε πληρέστερη πληροφόρηση με ανταποκριτές στις διάφορες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Ο Ζακ Τρέβ από το Παρίσι, όπου σπούδαζε το 1897-1898, την

τροφοδοτούσε τακτικά με όλες τις ειδήσεις απ' ό,τι συνέβαινε στη Γαλλία και στους εβραϊκούς κύκλους της Δύσης. Πλαισιώνονταν από ομάδα 30 δημοσιογράφων και, το κυριότερο, κατάφερε να αποκτήσει ψυχαγωγικό χαρακτήρα. Επένδυε, άλλωστε, στην αύξηση του γαλλόφωνου αναγνωστικού κοινού, που με τον εκσυγχρονισμό της πόλης συνέρει στη Θεσσαλονίκη και στελέχωνε το προσωπικό μεγάλων επιχειρήσεων, αλλά κυρίως στους νέους εβραίους των αστικών κυρίως στρωμάτων, που κατείχαν άριστα τη γαλλική γλώσσα

Η *Journal de Salonique* είχε κοσμική στήλη, προκήρυσσε λογοτεχνικούς διαγωνισμούς και διαγωνισμούς ανεκδότων, αισθησιακά ερωτηματολόγια για τη προτίμηση των ξανθών ή των μελαχρινών κοριτσιών, διασκεδαστική κοινωνική κριτική με τη διασκευή κλασικών κειμένων, όπως τους *Χαρακτήρες* του La Bruyère κ.ά., που οι Θεσσαλονικείς τα διάβαζαν με απλυσία. Η εφημερίδα σταμάτησε να κυκλοφορεί το 1911, παρ' όλο ότι είχε αφομοιωτικές δέσεις,

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΒ (αρ. φ. 355, έτ. 4^ο, Μάιος 1899), BNF.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Abraham Galante, *La presse Judéo-espagnole mondiale*. Κωνσταντινούπολη 1935· S. Levy, *Tesoro de los judios sefardies*, τ. VII (1964), 72-76· Moshe David Gaon, *A Bibliography of the Judeo-Spanish (Ladino) Press*, Τελ Αβίβ 1965· Levy Sam, «Mes Mémoires», στο *Tesoro de los judios sefardies*, τ. VIII (Ιερουσαλήμ 1965), 45-61· Σολομών Ρεουβέν Μορδεχάι, «Ο εβραϊκός τύπος στη Θεσσαλονίκη και γενικότερα στην Ελλάδα», *Χρονικά*, τχ. 1 (Ιούν. 1978), 1-20· Rena Molho «The Jewish Press in Salonica», στο Christ.Herzog – Raoul Motika – Michael Ursinus (επιμ.), *Querelles privées et contestations publiques: le rôle de la presse dans la formation de l'opinion publique au Proche Orient*, Istanbul, Isis, 2003, σ.209-220.

PENA ΜΟΛΑΧΟ

Le Journal des Hellènes

Politique, social et littéraire. Organe hebdomadaire des colonies helléniques de l'Europe centrale et occidentale. Γενεύη, 20 Αυγ. 1916 - Παρίσι, 1931<>. Ιδρυτής-εκδότης-διευθυντής: Λουκάς Πύρρος (Luc Pyrrhus). Μότο: «Faire aimer la Grèce à l'étranger» έως το φ. 254 (26 Ιουλ. 1925). Ο υπότιτλος αλλάζει το 1921 (από το εκτός σειράς τεύχος-αφέρωμα): *Politique, social et littéraire. Organe panhellénique national pour la défense des intérêts grecs paraissant à Paris*, και πάλι το 1922 (20 Φεβρ. / 5 Μαρτ.): *Politique, financier, social et littéraire. Organe panhellénique national pour la défense des intérêts grecs paraissant à Paris*. Εκδίδεται στη γαλλική και για ένα σύντομο χρονικό διάστημα

(22 Δεκ. 1919 /11 Ιαν. 1920 - 7/20 Ιουν. 1920) και στην αγγλική γλώσσα. Εβδομαδιαία αρχικά (Κυριακή, ενίοτε με διπλή αρίθμηση), από τις 26 Ιουλ. 1925 μετατρέπεται σε δεκαεπθήμερη, αλλά από τα μέσα του 1928 δεν παρατηρείται αυστηρά τακτική εκδοτική ακολουθία. Τετρασέλιδη/εξασέλιδη/οκτασέλιδη, σε σχήμα 56,30x38,2 εκ. Τιμή φύλλου: 20 centimes (22 Δεκ. 1919/4 Ιαν. 1920 - 27 Ιουν./11 Ιουλ. 1920), 50 centimes (20 Φεβρ./5 Μαρτ. 1922 - 31 Δεκ. 1922), 1 franc (26 Ιουλ. 1925 κ.ε.). Αποστέλλεται και σε συνδρομητές με ειδικές κοστολογήσεις ανάλογα με τη διάρκεια της συνδρομής (ετήσια ή εξαμηνιαία), και τη χώρα αποστολής. Τυπογραφείο: 6, rue du Rhône-Passage des Lions, Genève. Γραφεία στο Παρίσι: 19, rue Bayard, Champs Elysées, αλλά από το 1921 φαίνεται πως τα γραφεία σύνταξης και διοίκησης της εφημερίδας έχουν μεταφερθεί αποκλειστικά στη διεύθυνση: 22, rue de la Chaussée d'Antin de l'Opéra, Paris.

Από τις πιο σημαντικές και πλούσιες σε περιεχόμενο εφημερίδες της ελληνικής παριονικής κοινότητας, αποτελεί πολύτιμη πηγή για τα χρόνια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και στον Μεσοπόλεμο. Πρόγραμμα του εντύπου, όπως αναφέρει ο ίδιος ο Πύρρος σε ραδιοφωνική εκπομπή του το 1954, ήταν «η καλλιέργεια και η ανάπτυξη των ελληνογαλλικών σχέσεων και η προσέλευσις της προσοχής των ξένων επί των ποικίλων εκδηλώσεων της ελληνικής προσπάθειας εις την πολιτικήν, τας τέχνας και την οικονομίαν». Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι, όπως ανακοινώνεται στις 22 Δεκ. 1919 / 4 Ιαν. 1920 (αρ. φ. 137), η επιτυχημένη συνεργασία και οι φιλικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν μεταξύ Ελλάδας και Αγγλίας στη διάρκεια του πολέμου οδήγησαν στην απόφαση σύνταξης και έκδοσης της εφημερίδας στα γαλλικά και τα αγγλικά. Στόχος της *Journal des Hellènes* είναι να διευκολύνει την ανάπτυξη αυτών των σχέσεων, ενώ η χρήση της αγγλικής γλώσσας έρχεται να συμβάλει στην επίτευξη αυτού του «ευγενικού και πρακτικού σκοπού». Πράγματι, η εφημερίδα για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο εκδίδεται στη γαλλική γλώσσα και τις περισσότερες φορές είτε ακολουθεί ξεχωριστό δισέλιδο στην αγγλική είτε ορισμένα από τα άρθρα είναι αγγλόγλωσσα. Αξίζει να σημειωθεί πως τα αγγλικά άρθρα εντάσσονται στο πνεύμα και το ύφος των γαλλικών, χωρίς όμως να είναι μετάφραση αυτών.

Με το άρθρο «Politique de réconciliation» εκ μέρους της διεύθυνσης (26 Ιουλ. 1925, αρ. φ. 254) ανακοινώνεται η αναστολή της έκδοσης για ένα και πλέον έτος. Ως βασική αιτία προβάλλεται η πολιτική κατάσταση της ελληνικής κοινωνίας στο τέλος του 1923 και στην αρχή του 1924, ενώ η απόφαση

επανεκδόσης οφείλεται στη «βεβαιότητα πως το δημοκρατικό καθεστώς δεν είναι πλέον μόνο ανεκτό αλλά και επιθυμητό από τους αντιπάλους του». Η ανακοίνωση υποστηρίζει πως η άνοδος στην εξουσία μιας νέας κυβέρνησης αποτελούμενης από άνδρες ενεργητικούς και πατριώτες που δεν είχαν διατελέσει υπουργοί στους πιλοτέρους πολιτικούς σχηματισμούς θα εμποδίσει την επιστροφή σε ένα συντηρητικό και πατροπαράδοτο καθεστώς. Τονίζει την ανάγκη για συμφιλίωση του ελληνικού λαού, διακηρύττοντας συνάμα την πολιτική της ουδετερότητας. Στρέφεται μάλιστα εναντίον όλων όσων κατηγορήσαν έντονα την εφημερίδα επειδή τον Νοέμβριο 1923 φιλοξένησε ταυτόχρονα συνέντευξη του Ι. Μεταξά και ένα επανεικτικό άρθρο για την αντιμετώπιση της φτώχειας από τον Ελ. Βενιζέλο. Παράλληλα, τον Ιανουάριο 1927 (αρ. φ. 291), με αφορμή τα δέκα χρόνια ζωής της εφημερίδας (1916-1926), θα γίνει ένας σύντομος απολογισμός του έργου της, με ιδιαίτερη έμφαση στις ποικίλες πολιτικές, οικονομικές, καλλιτεχνικές και κοινωνικές της στήλες, και θα σημειωθεί, μεταξύ άλλων, πως αποτελεί το πλέον αγαπητό δημοσιογραφικό όργανο για τους Γάλλους και γενικότερα για όλους όσοι ενδιαφέρονται για την Ελλάδα και τον ελληνισμό.

Στην πρώτη σελίδα δημοσιεύονται κυρίως ζητήματα της ελληνικής και διεθνούς πολιτικής και διπλωματικής επικαιρότητας, καθώς και συνεντεύξεις και παρεμβάσεις σημαντικών προσωπικοτήτων της εποχής. Συχνές είναι και οι σχετικές αναδημοσιεύσεις από τον παγκόσμιο τύπο. Η θεματογραφία της περιόδου 1920-1922, όπως είναι αναμενόμενο, αφορά κατά κανόνα τον ελληνοτουρκικό πόλεμο στη Μικρά Ασία, την πολιτική στάση των Μεγάλων Δυνάμεων και το ζήτημα των μειονοτικών πληθυσμών. Στις μόνιμες στήλες «Échos Hellènes» και «La vie grecque à l'étranger», που πλαισιώνουν σχεδόν πάντα την τρίτη σελίδα, κυριαρχούν μικρές, καθημερινές ανακοινώσεις και ειδήσεις ποικίλου περιεχομένου από τη ζωή και τη δράση των ελληνικών κοινοτήτων του εξωτερικού. Κατά την ίδια περίοδο, στο τελευταίο φύλλο φιλοξενούνται διαφημίσεις και πληροφορίες για το κόστος τους· συχνές είναι επίσης οι αναδημοσιεύσεις διαφόρων άρθρων μέσα από την τακτική στήλη «Revue de la Presse».

Από το 1925, εκτός από τη δημοσίευση διαφημίσεων, θα αυξηθούν τα άρθρα που αφορούν τον ελληνισμό της ομογένειας, ενώ θα κάνουν, κατά διαστήματα, την εμφάνισή τους νέες στήλες, όπως «Nouvelles de Grèce», «Editions», «Arts et

artistes grecs: Paris-Athènes». «Arts et artistes grecs à l'étranger». «Nouvelles économiques et financières». Γενικότερα, θα μπορούσε να ειπωθεί πως με την πάροδο του χρόνου η θεματολογία της εφημερίδας επικεντρώνεται περισσότερο στις ελληνογαλλικές σχέσεις και ταυτόχρονα παρατηρείται μια αισθητή αύξηση του ενδιαφέροντος για τις ελληνικές κοινότητες της Διασποράς.

Σημαντικοί σταθμοί είναι η έκδοση τριών ειδικών αφιερωμάτων. Το πρώτο, εκδίδεται εκτός σειράς το 1921 με τίτλο «Το φύλλο της Ειρήνης 1821-1921» (Numéro de la Paix / Peace Number). Είναι δίγλωσσο (αγγλικά και γαλλικά) και το εξώφυλλο κοσμούν μια έγχρωμη φωτογραφία του Ελ. Βενιζέλου και ένας χάρτης της Ελλάδας, στον οποίο με ξεχωριστό χρώμα αποδίδονται οι εδαφικές προσαρτήσεις της έως και τη Συνθήκη των Σεβρών. Κυριαρχούν αφιερώματα σε σημαντικά ιστορικά γεγονότα του ελληνικού έθνους-κράτους και σε διεθνείς προσωπικότητες. Διάφορα άρθρα που τονίζουν τη συνεργασία και τις καλές σχέσεις της Ελλάδας με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες συμπληρώνουν τη θεματογραφία του πρώτου αφιερώματος. Από τη ναυμαχία του Ναβαρίνου και τον αντίκτυπο της στην ελληνική και παγκόσμια διπλωματική σκηνή είναι εμπνευσμένο το δωδεκασέλιδο αφιέρωμα της 20^{ης} Νοεμβρίου 1927 που φέρει τριπλή αρίθμηση (αρ. φ. 312-313-314) και περιλαμβάνει άρθρα, ενδεικτικές εικονογραφίες, αντιπροσωπευτικά ποιήματα, συνεντεύξεις. Το τρίτο αφιέρωμα (numéro spécial) κυκλοφορεί, χωρίς συγκεκριμένη ημερομηνία, τον Οκτώβριο 1930 (αρ. φ. 362-363) με ειδική μνεία στην ελληνική παροικία της Μασσαλίας, γεγονός που εντάσσεται στη γενικότερη στροφή της εφημερίδας προς την όλο και πιο συχνή δημοσίευση θεμάτων άμεσα συναρasmένων με τις ελληνικές κοινότητες του εξωτερικού.

Στους συντάκτες ή συνεργάτες συγκαταλέγονται, μεταξύ άλλων, οι Ε. Γεωργιάδης, Henriette Duplex, Δ. Ζωγραφιάδης, Χρ. Κέσσορης, Δ. Λεβίδης, Έλλη Ματζαράκη, Α. Μάκκας, Α. *Πύρρος, René Ruauux.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: BB (1922-1930), ΕΑΙΑ (1919-1929), BNF (1916-1919; έχουν υποσυρθεί λόγω κακής κατάστασης: 1920-1922; τα φ. 137-168, 170-193, 195-198, 200-208-1927-1929; τα φ. 292-316, 322, 344-348, 350-351). Ιδιωτική Συλλογή Λουκά Πύρρου (τα φ. 254-305, 307-360).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Dominique Kanonidis, *Essai sur l'immigration grecque en France au XIXème siècle*, Mémoire de maîtrise, Université de Paris I- Panthéon / Sorbonne, 1992· Despina Papadopoulou, *Les Grecs à Paris*

à la fin du XIXe siècle: la construction d'une communauté migrante, Thèse de doctorat en histoire, EHESS, 2004· Nicolas Manitakis, *L'essor de la mobilité étudiante internationale à l'âge des Etats-nations. Une étude de cas: les étudiants grecs en France (1880-1940)*, Thèse de doctorat en histoire et civilisations, EHESS, 2004.

ΛΕΝΑ ΚΟΡΜΑ

Karabatos, James

βλ. Καραμπάτος, Τζέιμς 1907-1961

Kazantzis, Konstantinos

βλ. Καζαντζής, Κωνσταντίνος, 1864-1927

Lagos, James

βλ. Λαγός, Τζέιμς, 1906-1997

Lambros, Peter

βλ. Λάμπρος, Πέτρος, 1873-1947

The Loyal

βλ. Νομοταγής, Νέα Υόρκη, 1919-1920

Ei Lunar [Το Φεγγαρόφωτο]

Θεσσαλονίκη, 1865. Μότο: «Αρχή σοφίας, φόβος Κυρίου». Ιδιοκτήτης-συντάκτης: Ζουντά Νεχαμά, Μηνιαία εφημερίδα, τριάντα οκτώ σελίδων, μονόστηλη, διαστάσεων 20x14 εκ. Τυπογραφείο: Μπετοαλέλ Σαάντια Αλέθι Εσκανάζη.

Ήταν η πρώτη εκδοτική προσπάθεια που έγινε στη Θεσσαλονίκη από Εβραίους το 1865, με εξαίρεση τα θρησκευτικά κείμενα που εξέδιδαν ήδη από το 1503. Η *Lunar* είχε καθαρά διαφωτιστικό χαρακτήρα και συνδυάστηκε με την ανάγκη ανανέωσης της κοινότητας. Δεν είναι, άλλωστε, τυχαίο ότι στην έκδοσή της, που υπήρξε και γενικά η πρώτη εφημερίδα που εμφανίστηκε στη Θεσσαλονίκη, συμμετείχαν τα ίδια προοδευτικά άτομα που είχαν πρωτοστατήσει στον δεκαετή αγώνα έως την ίδρυση των σύγχρονων εβραϊκών σχολείων της «Alliance israélite universelle» (1864-1873). Η οργάνωση αυτή είχε ιδρυθεί το 1860 στο Παρίσι από γάλλους εβραίους διανοούμενους, με στόχο την πολιτιστική ανανέωση και την επαγγελματική χειραφέτηση των Εβραίων στην Ανατολή, σύμφωνα με τα δυτικά πρότυπα παιδείας και πολιτισμού. Συγκεκριμένα, στη Θεσσαλονίκη και «Alliance» είχε ιδρύσει εννέα σύγχρονα εβραϊκά σχολεία, αλλά από το 1912 το εκπαιδευτικό

της σύστημα υιοθετήθηκε και από 19 ακόμη σχολεία που είχαν ιδρυθεί από την Κοινότητα.

Το 1864, ο βιομήχανος και γιατρός Μωύς Αλ-λατίνη, ο τυπογράφος Μπετσαλέλ Σαάντια Αλέ-θη Εσκεναζή και ο προσδευτικός ραββίνος και επιχειρηματίας Ζουντά Νεχαμά ίδρυσαν για την πραγματοποίηση του σκοπού τους, ύστερα από συνεννοήσεις με την «Alliance», την τοπική και νομαρχιακή επιτροπή που αντιπροσώπευε τη γαλλική οργάνωση στη Θεσσαλονίκη. Η *Lunar* χρησιμοποιήθηκε ως μέσο διαφώτισης και μύησης των Θεσσαλονικέων Εβραίων στις ιδέες της προόδου και του εκσυγχρονισμού: εκδίδονταν σε γραφή rashi στη μητρική τους γλώσσα τα ισπανοεβραϊκά, στην οποία μεταφράζονταν επιμορφωτικά και ηθικοπλαστικά άρθρα ή ιστορίες από περιοδικά της δυτικής Ευρώπης, της Πολωνίας και της Ρωσίας. Η *Lunar* συμπεριλάμβανε επίσης και λίγες ειδήσεις, αλλά αποδείχθηκε πρόφιμη και γι' αυτό βραχύβια. Η έκδοσή της σταμάτησε το 1867.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Abraham Galante *La presse judéo-espagnole mondiale*. Κωνσταντινούπολη 1935· J. Nehama, *Histoire des israélites de Salonique*, τ. VII, Θεσσαλονίκη 1978, σσ. 663, 686-689· David Gaon Moshe, *A Bibliography*

of the Judeo-Spanish (Ladino) Press. Τελ Αβίβ 1965· Σολομών-Ρεουμπέν Μορδεχάι. «Ο εβραϊκός τύπος στη Θεσσαλονίκη και γενικότερα στην Ελλάδα». *Χρονικά*, τχ. 1 (Ιούν. 1978), 1-20· Ρένα Μόλχο, «Τα ισπανοεβραϊκά στην καθημερινή ζωή της Θεσσαλονίκης του 20ου αιώνα». *Τα Ιστορικά*, τ. 15, τχ. 28/29 (Ιούν. Δεκ. 1998), 123-146.

PENA MOAXO

Macedonia

βλ. *Μακεδονία*, Νέα Υόρκη, 1948 έως σήμερα [2005]

Marketos, Bob

βλ. *Μαρκέτος*, Μπίαμπερ, 1912-1998

Mémorial Diplomatique d'Athènes

βλ. *Διπλωματικός Μνήμων Αθηνών*, Αθήνα, 1893-1894

Mercurius

βλ. *Ερμής*, Βραϊλα, 1848

Le Messenger d'Athènes

Journal International pour l'Orient paraissant tous les samedis. Αθήνα, 1875-1980<ι>, με διακοπές (1917-1918 και 1941-1945). Ιδρυτής-διευθυντής: Αντώνιος Ίζαν-νετάκης *Στεφανόπολι. Μετά τον θάνατό του τη διεύθυνση της εφημερίδας αναλαμβάνει η κόρη του Ιωάννα Ζ. *Στεφανόπολι, έως το 1951, η οποία υπογράφει και το κύριο άρθρο. Τα επόμενα χρόνια διευθυντής ήταν ο Γωάννης Μεταξάς. Άλλοι υπότιτλοι: *Journal International paraissant tous les samedis de toutes les semaines* για να καταλήξει *Le plus ancien des quotidiens* ή να καταργηθεί εντελώς. Η έκδοση της εφημερίδας κάλυψε έναν αιώνα περίπου, για τον λόγο αυτό άλλαξε πολλές φορές την κυκλοφορία της: εβδομαδιαία, οκτασέλιδη/δισεβδομαδιαία / καθημερινή, δισέλιδη, διαστάσεων 56x39 εκ. / 44x29 εκ. Οι συνδρομές της ορίστηκαν το 1876 στα 35 φρ. για την Ελλάδα και 40 φρ. για το εξωτερικό. Το 1961 η τιμή του φύλλου ήταν 2 δραχ.

Ένα από τα εγκυρότερα και μακροβιότερα ξενόγλωσσα φύλλα που εκδίδονταν στην Αθήνα. Είναι πολιτική, οικονομική και λογοτεχνική εφημερίδα που παρουσιάζει όχι μόνο την ελληνική αλλά και την ξένη ειδησεογραφία. Είναι γραμμένη στα γαλλικά, δηλαδή σε μια γλώσσα που την εποχή εκείνη είχε σοβαρά ερείσματα στην ελληνική εκπαίδευση και την ελληνική κοινωνία. Το γεγονός ότι η εφημερίδα συντηρήθηκε κι ευημερούσε για πολλές δεκαετίες σημαίνει ότι υπήρχε μια μερίδα κοινού καλλιεργημένου και με υψηλό σχετικά πολιτισμικό επίπεδο. Έτσι, εκτός από την ανάγκη πληροφόρησης η εφημερίδα αυτή

ήταν ένα όχημα πολιτισμικών ανταλλαγών, μια απόπειρα έκφρασης ενός πνεύματος κοσμοπολιτισμού ανάμεσα στις χώρες της Δύσης και τους εγχώριους πληθυσμούς.

Αντίθετα με πολλές γαλλόφωνες εφημερίδες άλλων χωρών που αποτελούσαν όργανο προπαγάνδας για τις θέσεις της εκάστοτε γαλλικής κυβέρνησης, ο *Messageur* είναι απαλλαγμένος από την υποχρέωση να εξυπηρετήσει τα γαλλικά συμφέροντα και διαδέχεται αυτονομία. Παρακολουθεί όλα τα πολιτικά γεγονότα και προβάλλει τις ελληνικές θέσεις στο εξωτερικό, αποφεύγοντας όμως να υποστηρίξει φανερά τη μία ή την άλλη παράταξη. Δημοσιεύει ειδήσεις, ανταποκρίσεις, επισκόπηση του ελληνικού και του ξένου τύπου, αναλύσεις και μελέτες που αφορούν την ελληνική κυρίως πραγματικότητα.

Ανατρέχοντας σε ένα δημοσίευμα της Διεύθυνσης Τύπου του υπουργείου Εξωτερικών του 1933 με τίτλο «Σύντομη ανασκόπηση του ελληνικού τύπου - σημερινή κατάσταση», η μόνη ξενόγλωσση εφημερίδα που αναφέρεται ανάμεσα στις ελληνικές εφημερίδες είναι ο *Messageur*. Ο συντάκτης του δημοσι-

εύματος μοιάζει να τον θεωρεί ελληνική εφημερίδα μεταφρασμένη στα γαλλικά. Συντηρητικώς γενικά αποκλείουν, φιλοξενεί στις στήλες του απόψεις για τα σοβαρά εθνικά θέματα (π.χ. για τον πόλεμο του 1897 με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, τη θαλκτανική ιδέα, τους Σλάβους της Μακεδονίας κ.ά.), αλλά και για συναφή επίκαιρα θέματα· η Κοινότητα των Αρμενίων της Ελλάδας π.χ. ευχαριστούν τη διευθύντρια με επιστολή τους (14/27 Οκτ. 1917) για το άρθρο που δημοσίευσε στην εφημερίδα με τίτλο «*Une Nation qui renaît*».

Εκείνο που οπωσδήποτε βοήθησε στη διακίνηση των πληροφοριών ήταν ότι η εφημερίδα διέθετε δικό της πρακτορείο ειδήσεων, το «Τηλεγραφικόν Πρακτορείον Στεφανόπολι». Παράλληλα με την πολιτική ειδησεογραφία δημοσιεύει άρθρα πολιτισμικού περιεχομένου, αρχαιολογικά θέματα, κριτική βιβλίου και μουσική κριτική και μεταφράσεις λογοτεχνικών έργων. Το γλωσσικό, με αφορμή το θέμα της διδασκαλίας της νέας ελληνικής γλώσσας στο εξωτερικό, απασχόλησε για πολύ καιρό τις στήλες της εφημερίδας. Τον λόγο παίρνει μια μεγάλη μερίδα φιλολόγων, λογοτεχνών, δημοσιογράφων, όπως ο Γεώργιος Χατζηδάκης, ο Γεώργιος Μιστριώτης, ο Μπάμπης *Αννίος κ.ά. και η συζήτηση παίρνει διαστάσεις γλωσσικής αντιπαράθεσης. Τα βέλη στρέφονται ουσιαστικά εναντίον του Ψυχάρη που διδασκε τότε στη Σχολή Ανατολικών Γλωσσών του Παρισιού. Πολλά ονόματα της ελληνικής διανοήσης πέρασαν από τις στήλες του *Messageur*: Σπύρος *Μελάς, Στρατής *Μυριβήλης, Γαλάτεια Σαράντη, Φρέντυ *Γερμανός και βέβαια η Σοφία Σπανούδη με τις απολαυστικές της μουσικές κριτικές.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΛΙΑ, ΙΑΜΜ (Αρχείο Ιωάννας Στεφανόπολι, αρ. 200, φ. 56).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ρένα Σταυρίδη Πατρικίου, *Δημοκρατικός και κοινωνικό πρόβλημα*, Αθήνα, Ερμής, 1976· Βάσω Μέντζου, «Ο ξενόγλωσσος ελληνικός τύπος», στον τόμο *Ο Ελληνικός Τύπος 1784 έως σήμερα. Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών/ΕΙΕ, 2005, σ. 104-106.

ΒΑΣΩ ΜΕΝΤΖΟΥ

Meyer, Johann-Jacob
βλ. Μάγερ, Γιόχαν-Γιάκομπ, 1798-1826

Le Miroir Grec
βλ. *Ο Ελληνικός Καθρέπτης*, Ναύπλιο / Άστρος / «Πέτρεας» 1832

Le Monde Hellénique

Journal bi-hebdomadaire. Αθήνα, 14 Απρ. 1906 - 25 Απρ. 1910. «Directeur-propriétaire» (Διευθυντής-ιδιοκτήτης): Spyridon G. Pappas. Υπεύθυνος σύνταξης: Jean Dargos. Μότο: «Ελληνας καλείσθαι τους της παιδείσεως της ημετέρας ή τους της κοινής φύσεως μετασχόντας (Isocrate)». Άλλοι υπότιτλοι: *Journal politique et littéraire* (από το φ. 36, 9 Σεπτ. 1906)· *Journal quotidien* (από το φ. 166, 26 Οκτ. 1908)· *Journal quotidien franco-grec politique et littéraire* (από το φ. 352, 5 Ιουν. 1909). Σε γαλλική γλώσσα αρχικά, το 1909 προστίθεται ο ελληνικός τίτλος **Ελληνικός Κόσμος**. *Ημερησία ελληνο-γαλλική εφημερίς*, και γίνεται τότε δι-γλώσση. Πολιτικός διευθύνων: Φραγκίσκος Βιρβίλης (1909). Αρχισυντάκτης: Αλέξ. Περδικίδης. Δισεβδομαδιαία / εβδομαδιαία (από τον Οκτ. 1908), τετρασέλιδη, τετράσπληη / εξάσπληη, διαστάσεων 51,5x36,5 εκ. (Απρ. 1907) / 46x32 εκ. (Νοέ. 1908). Τιμή φύλλου 5 centimes / 10 λεπτά. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 20 δρχ., εξωτερικού 25 δρχ. «Rédaction et Administration 36, 2 rue des Philhellènes» και αργότερα «Rue Homère». Το 1909 τα γραφεία στεγαζόταν στη Σταύ Πεσμαζόγλου, 53, Λεωφόρος Πανεπιστημίου.

Στόχος της εφημερίδας είναι να καλύπτει την επικαιρότητα, να υποστηρίζει τα ελληνικά θέματα στο ξένο κοινό και να προβάλλει την ελληνική πνευματική ζωή. Στην πρώτη σελίδα δημοσιεύει στήλη με τρέχοντα θέματα και με τίτλο «Échos». Επίσης καλύπτει και με φωτογραφικό υλικό γεγονότα κορυφαία για την ελληνική πολιτική ζωή, το Κρητικό Ζήτημα και το κίνημα του 1909. Οι επιφυλλίδες της άλλοτε δημοσιεύουν λογοτεχνικές μεταφράσεις από τα γαλλικά (Ανατόλ Φρανς, *Ο Κραγκαμπίλλη*), και άλλοτε προς τα γαλλικά (Α. Παρادیαντί, *La Tueuse*, *Les Massacres d'Adana*· Κ. Θεότοκис, *Honnêtes gens* κ.ά.).

Από το 1909, που αποκτά και τον ελληνικό της τίτλο οι τρεις πρώτες σελίδες είναι στα ελληνικά και η τέταρτη στα γαλλικά με διαφορετική ύλη. Στο φύλλο της 23^{ης} Μαΐου 1909, στην πρώτη σελίδα με τίτλο *En ειδει Προγράμματος* διακηρύσσει τις θέσεις της: «Ο **Ελληνικός Κόσμος** εκδιδόμενος και Ελληνιστί διπλασιάζει την οντότητά του και εκτείνει περισσότερο την δράση του. Υπήρξεν ο συνήγορος και διερμηνεύς των δικαίων και συμφερόντων του τόπου μέχρι τούδε. Γίνεται συγχρόνως κήρυξ και καλλιεργητής των συμφερόντων τούτων προς τον Ελληνικόν λαόν, από σήμερα. Φρονεί ότι ούτω πως συμπληρωί την πρώτην του υπόστασιν». Και καταλήγει: «Η εφημερίς ημών τελείως ανεξάρτητος από παντός δεσμού προς κόμματα και πρόσωπα και

εμπνεομένη υπό αρχών και ιδεών, πολιτικών, κυβερνητικών, διοικητικών, οικονομικών, θ' αφοσιωθή ολοψύχως εις τον αγώνα της υπερισχύσεως αυτών κατά του ολεθρίου παρελθόντος και ενεστώτος».

Η εφημερίδα δημοσιεύει επιστολές «εκ Κωνσταντινουπόλεως» και διαφημίσεις προϊόντων και υπηρεσιών στις δύο γλώσσες, τους ισολογισμούς της Société des Usines de Laurium κ.ά. Έντονο είναι το ενδιαφέρον της για το Κρητικό Ζήτημα και την Επανάσταση του 1909 και υπερδευαίτιζε για την ανάγκη της μεταβολής του πολιτικού βίου και την εξυγιάνση των ηθών, σε μια εποχή που «το πίν προοδεύει και εξελίσσεται».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ντίκος Κονόμος, «Αναγραφή δημοσιευμάτων Σπυριδώνος Παππά», *Ο Ερασιστής*, έτ. 1^η, τχ. 55 (1972), 1-13· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 202.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΑΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Le Moniteur Grec

Ce journal paraît à Athènes les 10, 20 et 30 de chaque mois. Αθήνα, 1845-1848: έτ. Α', 1845, αρ. φ. 1-42, έτ. Β', 1846, αρ. φ. 46-78, έτ. Γ', 1847, αρ. φ. 78-112, έτ. Δ', 1848, αρ. φ. 113- \langle ; \rangle . Εκδότης-υπεύθυνος: Α. Bertrand. Κυκλοφορούσε τρεις φορές τον μήνα, συνήθως τετρασέλιδη (σπάνια με πέντε σελίδες, αρ. φ. 53), τριςπληη, διαστάσεων 43,5x31 εκ. Παραρτήματα κυκλοφόρησαν όταν υπήρχε έλλειψη χώρου (αρ. φ. 47). Συνδρομές: ετήσια 30 φράγκα, εξαμηνιαία 20 φράγκα. Ως τιμή καταχώρισης και ανακοινώσεων ανά γραμμή αναφερόταν το ποσό των 50 φρ. Οι εγγραφές γίνονταν στην Αθήνα στα γραφεία της εφημερίδας, στο Παρίσι στον Γ. Βιτάλη και στο Λονδίνο στον Simmonds. Τυπωνόταν στο «Βασιλικόν Τυπογραφείον».

Κυρίως γαλλόγλωσση εφημερίδα, ορισμένα διατάγματα τυπώνονταν και στην ελληνική γλώσσα, με σκοπό την ενημέρωση της ξένης κοινής γνώμης για τις επίσημες θέσεις και αποφάσεις του ελληνικού βασιλείου. Η ύλη της ήταν δομημένη σε: α') ειδήσεις του εσωτερικού («Intérieur»), β') διάφορες ειδήσεις και γεγονότα («Nouvelles et Faits Divers»), γ') ανασκόπηση του ελληνικού τύπου («Revue des Journaux Grecs»), και δ') αποσπάσματα από ξένες εφημερίδες («Extraits des Journaux Étrangers»). Περιείχε επίσης, εργασίες και λόγους που δόθηκαν στο κοινοβούλιο, ετήσιους προϋπολογισμούς, γενικούς ισολογισμούς της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, το πρόγραμμα του Πανεπιστημίου Αθηνών για την περίοδο 1847-1848, το Υπόμνημα («Memorandum») που απεύθυναν

οι πέντε Μεγάλες Δυνάμεις στην Υψηλή Πύλη στις 4/16 Νοεμβρίου 1847 (αρ. φ. Π10), καθώς και διάφορες γνωστοποιήσεις (Avis).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 408.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΑΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Le Moniteur Grec

Αθήνα, 4 Δεκ. 1855 - 1 Ιουλ. 1857, αρ. φ. 1-55. Διευθυντής: Μαρίνοσ Βρετός. Υπεύθυνοι: Αντώνης Περούλης και <> Παυλίδης. Εβδομαδιαία, κυκλοφορούσε κάθε Τρίτη συνεχίζοντας την παλαιότερη ομότιτλη *Le *Moniteur Grec*, 1845-1848. Τετρασελίδη, τρίστηλη, διαστάσεων 47x32 εκ. Κυκλοφόρησαν διπλά φύλλα (αρ. φ. 17-18, 1 Μαρτ. 1856), φύλλα με έξι σελίδες (αρ. φ. 50, 10 Μαρτ. 1857), με οκτώ σελίδες (αρ. φ. 54, 12 Ιουν. 1857), με δύο-δεκα σελίδες (αρ. φ. 53, 28 Μαρτ. 1857) και με παραρτήματα (αρ. φ. 38, 20 Νοε. 1856· αρ. φ. 44, 6 Ιαν. 1857· αρ. φ. 49, 27 Μαρτ. 1857· αρ. φ. 55, 4 Ιουλ. 1857). Η ετήσια συνδρομή ήταν 30 φράγκα, η εξαμηνιαία 20 και η τριμηνιαία 15 φρ., τιμή που διατηρήσε από την προηγούμενη ομώνυμη. Οι συνδρομητές των Αθηνών εγγράφονταν στα γραφεία της εφημερίδας ή στον διβλιοπώλη και εκδότη Nast. Εγγραφές στο Παρίσι γίνονταν στον διβλιοπώλη και εκδότη Durand, ενώ για όλα τα άλλα μέρη του εξω-

τερικού αναλάμβαναν οι κατά τόπους Γενικοί Πρόξενοι. Τυπωνόταν στο «Βασιλικόν Τυπογραφείον».

Γαλλόγλωσση, αποσκοπούσε, όπως και οι προηγούμενες γαλλόγλωσσες εφημερίδες, να ενημερώνει την ξένη κοινή γνώμη. Η ύλη της παρουσιάζονταν κάτω από τις κεφαλίδες: α΄) Επίσημο Μέρος («Partie Officielle»), και β΄) Ανεπίσημο Μέρος («Partie Non Officielle»). Στο Επίσημο Μέρος δημοσιεύονταν βασικά διατάγματα και λόγοι στη Βουλή, υπουργικές οδηγίες, αποσπάσματα του Αστικού Κώδικα. Συχνά, συνέβαινε το Επίσημο Μέρος να ήταν πολύ περιορισμένο ή και ανύπαρκτο. Το Ανεπίσημο Μέρος περιλάμβανε μια πληθώρα θεμάτων: ειδήσεις από την Ελλάδα και το εξωτερικό, διάφορα γεγονότα ή νέα («Faits Divers», «Nouvelles Diverses»), αποσπάσματα από ξένες εφημερίδες, εμπορικές και τραπεζικές ειδήσεις, άρθρα γεωργικού ενδιαφέροντος (όπως οι ασθένειες των αμπελιών), στατιστικούς πίνακες, την κίνηση των πλοίων και τη λειτουργία των φάρων. Η θεματολογία της εφημερίδας δεν περιοριζόταν στην τρέχουσα ενημέρωση, αλλά κύλυπτε και φιλολογικά ζητήματα. Περιείχε μεταφρασμένα αποσπάσματα λογοτεχνικών κειμένων, όπως τον *Λάμπρο* του Δ. Σολωμού (αρ. φ. 22, 20 Μαΐου 1856), γαλλικά και ιταλικά θεατρικά κείμενα, θεατρικές κριτικές, γιορταφίες, αγγελίες ελληνικών και ξένων βιβλίων, βιβλιοπαρουσιάσεις, το πρόγραμμα του Πανεπιστημίου Αθηνών για το 1856, εκδόσεις συντήρησης των αρχαιολογικών μνημείων, επιφυλλίδες και γνωστοποιήσεις.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 409.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΑΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Le Moniteur Grec

Ναύπλιο, 9/21 Ιουλ. 1832 - 13/25 Ιαν. 1833, αρ. φ. 1-20. Υπεύθυνος συντάξης: Κ.Δ. Σχνάς, το όνομα του οποίου εμφανίζεται από το τρίτο φύλλο (26 Ιουλ./6 Αυγ.) έως και το δέκατο (10 Σεπτ.), όταν αντικαθίσταται από τον Γραμματέα της Επικρατείας «επι τον Εξωτερικόν» Σπ. Τρικούπη, το όνομα του οποίου δεν αναγράφεται. Ως υπεύθυνος του τυπογραφείου φέρεται ο Λέον Βαδιν, το όνομα του οποίου δεν αναγράφεται από το φ. 14 (15 Οκτ.) κ.ε. Εβδομαδιαία γαλλόγλωσση εφημερίδα που τυπωνόταν στο Ναύπλιο από το «γαλλικό τμήμα» του Εθνικού Τυπογραφείου. Τετρασελίδη, τρίστηλη, διαστάσεων 37x25 εκ. Κάτω από τον λογότυπο σημειώνονταν μετεωρολογικές παρατηρήσεις που καταγγίθηκαν μετά την αλλαγή στη διεύθυνση της εφημερίδας. Συνδρομές: η ετήσια ανερχόταν σε έξι πιάτρα, τέσσερα για το διάστημα των οκτώ

μηνών και δύο για τέσσερις μήνες. Στο Ναύπλιο οι εγγραφεμένοι γίνονται στο τυπογραφείο, στις επαρχίες και τα νησιά στους κατά τόπους υπαλλήλους του ταχυδρομείου και τους επάρχους. Στην Προκήρυξη της εφημερίδας αναφέρονταν και άλλες πόλεις (Τουλόν, Μισσαλία, Γεργύστη, Αγκώνα, Σμύρνη, Κωνσταντινούπολη) από τις οποίες προβλεπόταν να εγγραφούν συνδρομητές.

Κυβερνητική έκδοση, συνέχισε την ενημέρωση της ξένης κοινής γνώμης, Courier d'après το κλείσιμο των γαλλολόγων εφ. *Courrier de l'Orient (1828-1829) και Le *Courrier de la Grèce (1829-1832). Ενδιαφέρον παρουσιάζει η γαλλική Προκήρυξη («Prospectus») της έκδοσής της, τόσο για τα υπονοούμενα σχόλια σχετικά με τις προηγούμενες γαλλολόγους εφημερίδες, όσο και για τους προγραμματικούς της στόχους: «Μετά από μια διακοπή περισσότερο από τέσσερις μήνες, εξ αιτίας των σοβαρών γεγονότων που άλλαξαν, κατά κάποιον τρόπο την όψη αυτής της χώρας, η επίσημη εφημερίδα, υιοθετώντας τον τίτλο *Moniteur grec* [Ελληνικός Μηνιτώρ] επανεμφανίζεται επιτέλους υπό νέους οιωνούς και εντελώς διαφορετικές τάσεις. / Δεν θυάχει πλέον τον σκοπό να αλλοιώνει τις πράξεις των ανθρώπων των οποίων οι απόψεις

δεν είναι σύμφωνες με εκείνες της κυβέρνησης' δεν προτίθεται να εκδειχθεί αδιακρίτως όλες τις πράξεις που απορρέουν από την ανώτατη εξουσία ή τους εκπροσώπους της' ακόμα περισσότερο δεν απέχει από το να εκδειχθεί με στόμφο τα δημόσια κατασκήναια που δεν υπήρξαν παρά μόνο στο χαρτί, ή να γεμίσει τις στήλες της με λεπτομερείς στατιστικές πολλών εκατοντάδων σχολείων και αρκετών χιλιάδων μαθητών, εκεί που ίσως δεν θα υπήρχε παρά ένας μικρός αριθμός ταλαιπωρων παιδιών, που δεν θα έχουν μάθει κάτι επί μακρό χρόνο, ή τέλος, να αποδίδει στην εξουσία βελτιώσεις που οφείλονται στον πατριωτισμό των πολιτών. / [Προτίθεται] Να εκθέτει τα γεγονότα όπως πραγματικά γίνονται' να μην λέγεται κάτι περισσότερο ή λιγότερο απ' ό, τι υπάρχει' να ενημερώνει το ευρωπαϊκό κοινό για την κατάσταση στην Ελλάδα με πιστή εξιστόρηση των γεγονότων και την κοινοποίηση των κάποιας σπουδαιότητας επίσημων πράξεων, καθώς και των συζητήσεων της εθνικής συνέλευσης που θα ξεκινήσει τις εργασίες της' να μην αποκλείει από τις στήλες της άρθρα που θα μπορούσαν να φωτίσουν τη γνώμη' αυτή είναι η γραμμή συμπεριφοράς της σύνταξης του *Moniteur grec*».

Η Προκήρυξη αυτή προδίνει την αγωνία των συντακτών της για την ελληνική πραγματικότητα της εποχής, αλλά και εντυπωσιάζει για την παρηρησία των θέσεων που ασηχούν, καθώς φαίνεται, τις θέσεις του Γραμματέα (υπουργού) «επί των Εκκλησιαστικών και της Παιδείας» Γάκωβου Ρίζου, ο οποίος και ανέθεσε την έκδοση στον Σχινιά (αρ. φ. 5, 9/21 Αυγ. 1832). Ο Κ. Σχινιάς, θα δημιουργήσει στη συνέχεια έντονες αντιδράσεις στα μέλη της κυβέρνησης με το αιτιολογικό ότι δημοσίευε «διάφορα άρθρα [...] ασυμβίβαστα με το πνεύμα της Κυβερνήσεως, και ότι σχολίασε κυβερνητική πράξη» (αρ. φ. 6, 13/25 Αυγ. 1832), σε «επίσημον», κυβερνητική, εφημερίδα. Αποτέλεσμα ήταν η παύση του από τη θέση του εκδότη και η αντικατάστασή του από τον Σπ. Τρωκόπη. Ωστόσο, το 1833 θα οριστεί πρόεδρος της Επιτροπής για την οργάνωση των σχολείων, υπουργικός σύμβουλος στο υπουργείο Παιδείας και το 1837 θα διοριστεί καθηγητής του νεοιδρυθέντος Πανεπιστημίου Αθηνών και πρώτος πρύτανης του.

Η ύλη του *Moniteur Grec* ήταν μεταρραμένη σε τρεις ενότητες: ειδήσεις του εσωτερικού («Intérieur»), τα επίσημα κυβερνητικά έγγραφα μεταρραμένα στη γαλλική γλώσσα («Partie Officielle»), και ειδήσεις του εξωτερικού («Extérieur»), Στις ειδήσεις του εσωτερικού συμπεριλήφθηκε το πένθος για τον θάνατο του Δημήτριου

Image of the front page of 'LE MONITEUR GREC' newspaper, showing the title and introductory text in Greek.

Υψηλάντη και ο λόγος του Ι. Ρίζου στη Βουλή για τα εκκλησιαστικά πράγματα και τη δημόσια παιδεία. Οι ειδήσεις του εξωτερικού κάλυπταν την Αίγυπτο, την Τρίπολη της Λιβύης, την Κωνσταντινούπολη, τη Γαλλία, την Ελβετία, την Αυστρία, την Ολλανδία κ.ά. Τις πληροφορίες αντλούσε από τον ξένο Τύπο (*Le Moniteur Ottoman, Courrier de Smyrne, Journal de Smyrne, Globe, Journal des Débats, Devonport Telegraph, L'Helvétie*). Περιείχε ακόμη αγγελίες («Avis»), παρουσιάσεις και κριτικές νέων εκδόσεων, όπως για παράδειγμα το *Πανόραμα της Ελλάδος ήτοι Συλλογή ποιημάτων* του Αλεξάνδρου *Σούτσου και το *Ελληνογαλλικόν Λεξικόν* του Σκιωλάτου Βυζάντιου. Καταγράφονταν οι αφίσες και αναχωρήσεις από το λιμάνι του Ναυπλίου και μετεωρολογικές παρατηρήσεις. Στο φ. 17 κυκλοφόρησε ως παράρτημα η επιστολή των τριών ελλήνων απεσταλμένων (Α. Μιαούλη, Κ. Μπότζαρη και Δ. Κολιόπουλου) στο Μόναχο προς τον μέλλοντα βασιλιά Όθωνα, στην οποία ευχαριστούν τον καπετάνιο της φρεγάτας «Μαδαγασκάρη» Lyons για τις περιποιήσεις του κατά το ταξίδι και περιγράφουν την υποδοχή και διαμονή τους στην πόλη, όπου παρακολούθησαν και την επέτειο «εορτή του Οκτωβρίου», στην οποία αναπαριστάνονταν οι ολυμπιακοί αγώνες της αρχαίας Ελλάδας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (σπ), ΕΒΕ, ΕΛΙΑ (ανατίτωση 1972), ΙΑΜΜ (αρ. 498, 6).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Νομαρχία Αττικής, *Εφημερίδες της Ελληνικής Επανάστασως, τ. Γ' . Le Moniteur Grec 1832-1833*, πρόλογος-εισαγωγή Γ. Δημακόπουλος, φωτοανατίτωση, Αθήνα, Εθνικό Τυπογραφείο, 1973, σ. iii-vii.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΛΙΑ ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Monitore Corcirose

Κέρκυρα, Ιαν. 1808-1814, αρ. φ. 1-19 (1808). Τετρασέλιδη, με συνεχή σελιδαριθμηση (α. 1-68), διαστάσεων 40x27 εκ. Στο φ. 2 του Ιαν. 1809 η εφημερίδα άλλαξε τίτλο σε *Monitore Jonio*, με τον υποτίτλο *Tutti gli atti d'Amministrazione posti in questo foglio sono ufficiali*. Τυπογραφείο: της Κέρκυρας.

Κυβερνητική εφημερίδα των αυτοκρατορικών Γάλλων, γνωστή από τους λογαριασμούς της κερκυραϊκής τυπογραφίας ως *Monitore*. Περιλαμβάνει εσωτερικές ειδήσεις και δημοσίευε αποφάσεις της Διοίκησης, νόμους, προκηρύξεις, επίσημες ομιλίες κ.ά. Τα κείμενα της εφημερίδας ήταν γραμμένα σε ένα συνδυασμό τριών γλωσσών: ελληνικά, ιταλικά και γαλλικά. Η έκδοσή της διακόπηκε με την αποχώ-

ρηση των Γάλλων από την Κέρκυρα το 1814. Φωτογραφία του λογότυπου της εφημερίδας με ελληνικό τίτλο (*Μηνυτήρ Ιόνιος*, αρ. φ. 14, Κέρκυρα, 14 Αυγούστου 1813), παραδέχεται ο Ντ. Κονόμος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ντίνος Κονόμος, «Επτανησιακός Τύπος (1798-1864)», *Επτανησιακά Φύλλα* 5 (1964), 74-75· Γ. Μπάκος, *Τι πρώτα ελληνικά τυπογραφεία στο χώρο της «καθ' ημάς Ανατολής» (1627-1827)*, Αθήνα, ΕΛΙΑ, 1998, σ. 174-175.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΛΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Monitore Jonio

βλ. *Monitore Corcirose*

Moyen Orient

βλ. Ο «Βίας» *Απόδημος*, Πορτ Σάϊδ / Αλεξάνδρεια, 1946-1947

Le National

βλ. *Εθνική*, Ναύπλιο, 1834 / Αθήνα, 1835

The National Herald

βλ. *Εθνικός Κήρυξ*, Νέα Υόρκη, 1915 έως σήμερα [2005]

National Tribune

βλ. *Εθνικόν Βήμα*, Σίδνεϋ, 1922-2001

Das Neue Europa

βλ. *Νέα Ευρώπη*, Θεσσαλονίκη, 1941-1944

New California

βλ. *Καλιφόρνια*, Αγ. Φραγκίσκος, 1907-1974

New Country

βλ. *Νέα Πατρίς*, Σίδνεϋ, 1966-2001

Newsfront - Naftiliaki

βλ. *Ναυτιλιακή - Ναυτεργατική*, Πειραιάς, 1957-2005

New York Hellenic News

βλ. *Ελληνικά Νέα*, Νέα Υόρκη, 1963

Nouvel Echo de Port-Said

βλ. *Νέα Ηχώ του Πορτ Σάϊδ*, Πορτ Σάϊδ, 1912-<>

Nuevo Mundo

βλ. *Νέος Κόσμος*, Μπιουένος Άιρες, 1942-1948

L'Observateur Grec

βλ. *Ελληνικός Παρατηρητής*, Αθήνα, 1841-1844

Observer

βλ. *Παρατηρητής*, Λεμεσός, 1925-1927

Organosis

βλ. *Οργάνωσις*, Σινσινάτι, 1917 / Ντιτρόιτ, 1918-1919 / Νέα Υόρκη, 1920-1924

The Orthodox Observer

βλ. *Ορθόδοξος Παρατηρητής*, Νέα Υόρκη, 1934 έως σήμερα [2005]

Ortodoksia

βλ. *Ορθοδοξία*, Κωνσταντινούπολη, 1926-1963, 1994 έως σήμερα [2005]

Panegyptia

βλ. *Παναγύπτια*, Αλεξάνδρεια, 1931

Patris

βλ. *Πατρίς*, Μπουένος Άιρες, 1924-1972<;>

Philippoupolis

βλ. *Φιλιππούπολις*, 1879-1906

Philotelia

βλ. *Φιλοτέλεια*, Πειραιάς, 1924

Phos

βλ. *Φως*, Κάιρο, 1897-1999

Phos

βλ. *Φως*, Μελβούρνη, 1936-1973

Polyzides, A.T.

βλ. Πολυζωΐδης, Αδαμάντιος Θ., 1886-1969

Poreia

βλ. *Πορεία*, Παρίσι, 1967-1970

Pro Israël

Θεσσαλονίκη, 1 Ιουλ. 1917-1926. Εκδότες: Αβράαμ Ρεκανάτι, πρόεδρος του αθλητικού εθνικού εβραϊκού συλ-

λόγου Μακαμπή, και ο πολιτιστικός σύλλογος γαλλόφωνων νέων εβραίων «Association des Jeunes Juifs». Εβδομαδιαία, δισελίδη, τρίστηλη, διαστάσεων 30x21 εκ. Ετήσιες συνδρομές: 50 δρχ. για τη Θεσσαλονίκη, 75 δρχ. για το εσωτερικό και 30 φράγκα για το εξωτερικό.

Εκδιδόταν στα γαλλικά. Από το 1924 δημοσίευε στην τελευταία σελίδα άρθρα στην ελληνική γλώσσα. Τα κείμενά της ήταν ενημερωτικά και ειδησεογραφικά περί της παγκόσμιας και της τοπικής σιωνιστικής δραστηριότητας. Από τα πρώτα της κείμενά γίνεται φανερό ότι οι ντόπιοι σιωνιστές, που δεν είχαν ως τότε υποστεί αντισημιτικές διώξεις όπως οι Εβραίοι στην Ευρώπη, δεν σκόπευαν να μεταναστεύσουν στη Σιών. Αρκούσαν στον πολιτιστικό σιωνισμό και γι' αυτό επιδίωκαν να παραμείνουν στην πόλη τους, διεκδικώντας ως δικαίωμα ένα καθεστώς πολιτιστικής και θεσμικής αυτονομίας, όπως ακριβώς αυτό που προβλεπόταν για τους μουσουλμάνους της Παλαιστίνης από τη Διακήρυξη Balfour (1917).

Το 1920 μέσω της *Pro Israël* οι σιωνιστές ξεκίνησαν έναν αγώνα κατά των σχολείων της «Alliance» και των «αντιεβραϊκών μηνυμάτων» που εξέπεμπε το καταστρεπτικό, κατ' αυτούς, εκπαιδευτικό της σύστημα, με εμπρηστικά άρθρα όπως «Η Alliance εκπλήρωσε το έργο της. Ας απαλλαγούμε απ' τα σχολεία της».

Ως συνεργάτες είχε μια ομάδα πρωτοπόρων και δραστήριων σιωνιστών διανοούμενων, όπως τον Ισάακ (Ιτσάκ) *Μόλχο, τον Σολομών-Ρεουμπέν Μορδεχάι, τον Ζακ Αμαρίλιο και τον Ζοζέφ Ουζιέλ.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: CZA, IBZI.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σολομών-Ρεουμπέν Μορδεχάι, «Ο εβραϊκός τυπος στη Θεσσαλονίκη και γενικότερα στην Ελλάδα», *Χρονικά*, τχ. 1 (Ιούν. 1978), 1-20: Rena Molho, «The Jewish Press in Salonica», στο Christ.Herzog – Raoul Motika – Michael Ursinus (επιμ.), *Querelles privées et contestations publiques; le rôle de la presse dans la formation de l'opinion publique au Proche Orient*, Istanbul, Isis, 2003, σ. 209-220.

PENA ΜΟΛΧΟ

Le Progrès de Salonique

Θεσσαλονίκη, Μάρτ. 1900-1911. Εκδότες-συνδιοκτήτες: Αλμπέρτο Ματαράσοο (αρχισυντάκτης), και Βιτάλ Σαλάχα (διευθυντής). Δισεβδομαδιαία, τετρασελίδη, διαστάσεων 55x37 εκ.

Πολιτική, οικονομική και φιλολογική, ήταν η δεύτερη γαλλόγλωσση εβραϊκή εφημερίδα της πόλης. Οι γαλλικές εφημερίδες ήταν καλύτερα οργανω-

μένες από τις ισπανοεβραϊκές, και συνεργάζονταν με διεθνή πρακτορεία Τύπου και ανταποκριτές. Το σημαντικότερο, είχαν ψυχαγωγικό χαρακτήρα κάτι που επηρέασε τη δημιουργία νέων ισπανοεβραϊκών εφημερίδων. Οι νέες εφημερίδες μιμούνταν τις γαλλικές όχι μόνο στο ύφος αλλά και στην επιλογή της γλώσσας σε σημείο που επέβαλαν ένα νέο γαλλοπρεπές ισπανοεβραϊκό λεξιλόγιο το οποίο δημιουργούσε προβλήματα κατανόησης στους περισσότερους αναγνώστες της ισπανοεβραϊκής, που δεν γνώριζαν τα γαλλικά. Για να αντιμετωπισθεί η αμηχανία οι δάσκαλοι των κοινοτικών σχολείων εισήγαγαν την ανάγνωση των ισπανοεβραϊκών εφημερίδων στο μάθημα της γλώσσας, προκειμένου να μπορούν οι μαθητές να καταλαβαίνουν το λεξιλόγιο του Τύπου.

Εκείνο όμως που ξεχωρίζει τις νέες εφημερίδες είναι ότι όλες σχεδόν έχουν πολιτική τοποθέτηση και ότι ορισμένες απ' αυτές, όπως για παράδειγμα οι σοσιαλιστικές *El jornal del lavorador* (Η εφημερίδα του εργάτη) και η *Avanti* (Εμπρός), εκδόθηκαν, στην αρχή τουλάχιστον, στα τουρκικά, στα ελληνικά και στα βουλγάρικα, ή αργότερα ορισμένες σιωνιστικές, εκδίδονταν και στις υπόλοιπες τοπικές γλώσσες, δη-

λαδή τα τουρκικά ή τα ελληνικά –το 1920 κυκλοφόρησε από τη σιωνιστική εφ. *Accion Sionista* το δελτίο του εθνικού εβραϊκού κεφαλαίου *Eretz Israel*, δηλαδή *Γή του Ισραήλ*, στα ελληνικά και το 1925 το *Εβραϊκών Βήμα της Ελλάδος*, κατευθείαν στα ελληνικά— με σκοπό να επεκτείνουν την επιρροή τους στο ευρύτερο αναγνωστικό κοινό της πόλης.

Το μαχητικό ύφος της εφημερίδας και οι απόψεις της για την ανάγκη δημιουργίας εβραϊκού κράτους, τη βοήθησαν να αποκτήσει ένα σημαντικό αναγνωστικό κοινό, γεγονός που οδήγησε τη νεοτουρκική διοίκηση να την παύσει το 1911.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: IBZI.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Archives de l'Alliance israelite universelle*. Grèce, XVII/E.202, επιστολές του Joseph Nehama, της 25^{ης} Μαρτ. 1902 και 8 Ιουν. 1902: Abraham Galante. *La presse Judéo-espagnole mondiale*. Κωνσταντινούπολη 1935: Moshe David Gaon. *A Bibliography of the Judeo-Spanish (Ladino) Press*. Tel Aviv 1965: Sam Levy. «Mes Mémoires», στο *Tesoro de los judios sefaradies*, τ. VII (Ιερουσαλήμ 1964), 72-76: Σολομών Ρεουβέν Μορδεχάι. «Ο εβραϊκός τύπος στη Θεσσαλονίκη και γενικότερα στην Ελλάδα», *Χρονικά*, τχ. 1 (Ιούν. 1978), 1-20: Rena Molho. «The Jewish Press in Salonica», στο Christ Herzog – Raoul Motika – Michael Ursinus (επιμ.), *Querelles privées et contestations publiques: le rôle de la presse dans la formation de l'opinion publique au Proche Orient*. Istanbul. Isis, 2003, σ.209-220.

PENA ΜΟΑΧΟ

Prometheus

βλ. Προμηθεΐς. Σαν Φρανσίσκο, 1907-1942

El Pueblo [Ο Λαός]

Jornal Nacional Jidio [Εθνική Εβραϊκή Εφημερίδα], Θεσσαλονίκη, 1909-1933. Εκδότης: Ελιόου Σ. Αρδίτης, θεατρικός συγγραφέας και διανοούμενος που διατηρούσε γραφεία στην οδ. Αγίου Μηνά. Από το 1917, εκδότης διετέλεσε ο δημοσιογράφος Μεντές *Μπεζαντί. Άλλοι υπότιτλοι: *Cotidiano de la tadre* (από το 1917)· *Cotidiano de la maniana* (από το 13^ο έτος). Τρισεβδομαδιαία (Δευτέρα, Τετάρτη, Παρασκευή) έως τις 20 Οκτ. 1917 που έγινε καθημερινή, απογευματινή, διελλιδη/ τετρασέλιδη, πεντάστηλη, διαστάσεων 55x41 εκ. Από το 13^ο έτος και μετά έγινε πρωινή. Συνδρομές (1909): ετήσια 52 γρόσια, εξαμηνιαία 26 γρόσια, 70 και 35 γρόσια αντίστοιχα για την περιφέρεια, 20 και 10 γαλ. φράγκα αντίστοιχα για το εξωτερικό. Από το 1918 10 λεπτά το φύλλο, το 1922 20 λεπτά και από το 1930 ετήσια συνδρομή εσωτερικού 300 δρχ., και ετήσια εξωτερικού 500 δρχ (και τα μισά για την εξαμηνιαία).

Με συνεργάτες σημαντικούς δημοσιογράφους όπως τους Ελί *Βείσσυ (υπάλληλο του Γραφείου Τύπου που, μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, ήταν υπεύθυνος για την παρακολούθηση του ξενόγλωσσου Τύπου), Μιχαήλ Μόλχο (ραβίνος και συγγραφέας), Μπαρούχ *Σιμπή, Μεντές *Μπεζαντσί και Δαβίδ *Φλωρεντίν-μολονότι οι δύο τελευταίοι είχαν έντονη σιωνιστική δραστηριότητα—, η εφημερίδα υποστήριζε την αφομοίωση. Παράλληλα υπερασπιζόνταν με δέρινη τα δικαιώματα των Εβραίων και καταδίκαζε τον αντισημιτισμό. Το 1928, όταν δημιουργήθηκε φιλοβενιζελικός εβραϊκός σύλλογος, υπέρμαχος της αφομοίωσης των σεφαραδιτών της Θεσσαλονίκης στον ελληνικό πολιτισμό, η εφημερίδα τάχθηκε στο αντίθετο στρατόπεδο και γι' αυτό θεωρήθηκε τότε ότι

ασπάζονταν τον σιωνισμό. Λοκούσε έντονη κριτική στην κοινοτική ηγεσία και εξέθετε τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι φτωχοί εβραίοι της πόλης. Η *Pueblo* διατηρήθηκε έως το 1933.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: IBZI.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Abraham Galante. *La presse Judéo-espagnole mondiale*. Κωνσταντινούπολη 1935· Moshe David Gaon. *A Bibliography of the Judeo-Spanish (Ladino) Press*. Τελ Αβίβ 1965· Σολομών Ρεουβέν-Μορδεχάι. «Ο εβραϊκός τύπος στη Θεσσαλονίκη και γενικότερα στην Ελλάδα». *Χρονικά*, τχ. 1 (Ιούν. 1978), 1-20.

ΠΕΝΑ ΜΟΑΧΟ

La Renacimiento Judia [Εβραϊκή Αναγέννηση]

Θεσσαλονίκη, 8 Μαρτ. 1917-1921, 1926-1936. Αρχισυντάκτης: Ισάακ *Καμπελής. Συντάκτες: Ιωσήφ Πίγχας Ουζιέλ και Ισάακ Αντζελ. Αρχικά οκτασέλιδη, διαστάσεων 32x24 εκ. Στην περ. Β. ' ως όργανο της Σιωνιστικής Ομοσπονδίας της Ελλάδος, ήταν εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, πεντάσθηλη σε μεγαλύτερες διαστάσεις. Τιμή τεύχους: 1 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: 50 δρχ. Τα γραφεία της στεγάστηκαν στο Μέγαρο Ζενιθ και αργότερα στην οδ. Κομνηνών 28.

Η μακροβιότερη σιωνιστική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης και ως πιο μαχητική αντικατέστησε την *Esperanza* (1915-1917), που παρ' όλον ότι διετέλεσε όργανο της Σιωνιστικής Ομοσπονδίας ήταν πιο μετριπαδής. Εκδιδόταν στα ισπανοεβραϊκά, με την τελευταία σελίδα της στα γαλλικά. Από τις 18 Μαρτίου 1932 περιλάμβανε και γεικμενα στα ελληνικά, ενώ η τελευταία σελίδα διατηρήθηκε στα γαλλικά. Η πρωτοβουλία για την έκδοσή της ανήκε σε μια ομάδα ένθερμων σιωνιστών διανοούμενων.

Η *Renacimiento Judia* ακολουθούσε τη γραμμή του μεγάλου σιωνιστή ηγέτη Χαΐμ Βάιτσμαν (1874-1952), δημοσίευε ταξιδιωτικές εντυπώσεις Ελλήνων Εβραίων που είχαν επισκεφτεί την Παλαιστίνη, ανταποκρίσεις και ειδήσεις εβραϊκού ενδιαφέροντος από την Ευρώπη, τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Παλαιστίνη και ενημέρωνε το κοινό της, που ήταν αντίστοιχο με αυτό της σοσιαλιστικής εφ. **Avanti*, για τη σιωνιστική

δραστηριότητα στην Ελλάδα. Η κυκλοφορία της σταμάτησε το 1936.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: CZA.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σολομών Ρεουβέν Μορδεχάι. «Ο εβραϊκός τύπος στη Θεσσαλονίκη και γενικότερα στην Ελλάδα». *Χρονικά*. τχ. 1 (Ιούν. 1978). 1-20· Ραφαήλ Φρεζής. *Ο εβραϊκός τύπος στην Ελλάδα*, Βόλος, Ισραηλτική Κοινότητα Βόλου, 1999.

PÉNA ΜΟΛΑΧΟ

Revue d'Art

βλ. *Επιδεώρηση Τέχνης*, Αθήνα, 1954-1967

Revue grecque

Publication bi-mensuelle politique, littéraire, scientifique, financière. Παρίσι, 10 Φεβρ. 1886 - 16 Αυγ. 1886; >, αρ. τχ. 1-13<; >. Ιδιοκτήτης διευθυντής-αρχισυντάκτης: A.J. Manoussos. Στα πρώτα τέσσερα τεύχη ο Manoussos μοιράζεται τη διεύθυνση με τον Léon Loicq· στο τχ. 13 αναφέρεται ο Manoussos ως ιδιοκτήτης και αρχισυντάκτης. ο C.-A. Xydias-Typaldos ως διευθυντής και ο G. Aubry ως γραμματέας της σύνταξης. Δεκαπενθήμερο (στις 10 και 25 Φεβρ. 1886, τον Μάρτ. μόνο στις 10 και από τον Απρ. την 1^η και 16^η ημέρα κάθε μήνα). Μονόστηλο, με συνεχή σελιδαρίθμηση, διαστάσεων 25x16 εκ. Τιμή τεύχους: 1 γαλ. φρ. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 20 γαλ. φρ., εξαμηνιαία 12 γαλ. φρ., εξωτερικού 25 και 14 γαλ. φρ. αντίστοιχα. Τυπογραφείο: J. Kugelmann. Παρίσι.

Ποικίλης ύλης, χωρίς εικονογράφηση, με έμφαση στην πολιτική, εμφανίζει ταυτόχρονα και χαρακτηριστικά εφημερίδας τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και ως προς τη μορφή. Εκδίδεται στη γαλλική και αποβλέπει στη δημιουργία κέντρου προώθησης των ελληνικών συμφερόντων και αναβίωσης του φιλελληνισμού στη Γαλλία. Η έκδοσή συνδέεται με μια κρίσιμη πολιτική συγκυρία: η απόφαση της πολεμικής προετοιμασίας της Ελλάδας εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μετά την ανακόνωση της ένωσης της Ανατολικής Ρωμυλίας με τη Βουλγαρία προκαλεί την αντίδραση των Μεγάλων Δυνάμεων, πλην της Γαλλίας, οι οποίες θα προσούν σε αποκλεισμό των κυριότερων ελληνικών λιμανιών. Εκτός από την πολιτική, η θεματολογία ανταποκρίνεται σε γενικές γραμμές σε ό,τι επαγγέλλεται ο υπότιτλος, καλύπτοντας και τα πεδία της οικονομίας και της λογοτεχνίας, όχι όμως ιδιαίτερα αυτό της επιστήμης.

Πιο αναλυτικά, τα άρθρα περί πολιτικής σχολιάζουν κατά κύριο λόγο την πολιτική ζωή στο ελληνικό

βασιλείο, με σαφή τοποθέτηση υπέρ του Χαρίλαου Τρικούπη. Εκτός από τα πολιτικά άρθρα που συναντώνται σε κάθε τεύχος, συχνά περιλαμβάνονται σχόλια και πληροφορίες και για οικονομικά ζητήματα που αφορούν την Ελλάδα και τους Έλληνες επιχειρηματίες. Ιστορικές αφηγήσεις, θέματα με λογοτεχνικό και κυρίως πολιτιστικό ενδιαφέρον, με σχολιασμένη παρουσίαση παρισίων δεαμάτων κατέχουν τη δική τους θέση, όπως και τα μυθιστορήματα. Σε ορισμένα τεύχη περιλαμβάνονται και παρουσιάσεις βιβλίων.

Τα περισσότερα άρθρα είναι ανυπόγραφα εκτός από το πρώτο άρθρο κάθε τεύχους που αναφέρεται στην πολιτική ζωή στην Ελλάδα και υπογράφεται από τον ίδιο τον Manoussos. Οι συνεργάτες του περιοδικού είναι κυρίως Γάλλοι. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν ο φιλέλληνας λόγιος και φιλόλογος Émile Legrand και διευθυντές γαλλικών σχολείων της εποχής. Τακτικοί συνεργάτες ήταν οι Maxime Serpelle, Michel Kanner και ο στρατηγός Türr.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: BNF (έχουν εντοπισθεί μόνο τα πρώτα 13 τχ.).

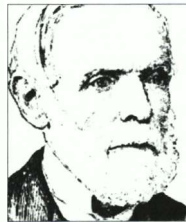
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Despina Papadopoulou. *Les Grecs à Paris à la fin du XIXe siècle: la construction d'une communauté migrante*. Thèse de doctorat. Ecole des Hautes Études en Sciences Sociales. Paris 2004.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Revue Israélite

βλ. *Ισραηλτική Επιδεώρησης*, Αθήνα, 1912-1916

Riggs, Elias

(New Providence, N. Jersey, 19 Νοε. 1810 - Κωνσταντινούπολη, 17 Ιαν. 1901). Αμερικανός ιεραπόστολος, επιφανής γλωσσολόγος, μέλος του ABCFM (American Board of Commissioners for Foreign Missions). Σπούδασε στην Ακαδημία του Amherst (1830-1832), χειροτονήθηκε ως ιεραπόστολος στην Elisabethtown N.J. και ανέλαβε την αποστολή του στην Ανατολική Μεσόγειο, όπου διέμεινε έως τον θάνατό του: στην Αθήνα (1833-1834), το Άργος (1834-1838) και στη συνέχεια στη Σμύρνη και την Κωνσταντινούπολη. Είχε την ευθύνη του συνόλου των περιοδικών σε όλες τις γλώσσες που εξέδιδαν οι ιεραπόστολοι και την υψηλή επιστολαία της έκδοσης του π. * *Αποθήκη των Ωφελίμων Γνώσεων* (Σμύρνη, 1837-1844).

Τέλειος γνώστης των ελληνικών, αρμενικών και βουλγαρικών, μελετητής των νεκρών γλωσσών της Μ. Ανατολής (εβραϊκά, χαλδαϊκά, συριακά, κοπτικά), ένας πραγματικός διανοούμενος με συντρόφους τα βιβλία του, έχαιρε της εκτίμησης όλων των ιεραποστόλων. Ήδη το 1832 είχε εκδώσει στη Βοστώνη ένα σημαντικό εγχειρίδιο για την χαλδαϊκή γλώσσα (*A manual of the Chaldee language*). Η πολυμάθεια, η ανώτερη μόρφωσή του, η θέση του ως υπεύθυνου όλου του προτεσταντικού Τύπου της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι πρέπει με καίριο τρόπο να είχε συμβάλει στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας του περιοδικού. Η επικοινωνία ανάμεσα στη Σμύρνη και στη Κωνσταντινούπολη, όπου κατοικεί ο Riggs, διεξάγεται με αγγλικό ατμόπλοιο. Ο ιεραπόστολος David Temple στέλνει κάθε μήνα την *Αποθήκη* στους Riggs και Goodell.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Παυλίνα-Μαρία Νάσιουτζικ, *Αμερικανικά οράματα στη Σμύρνη τον 19^ο αιώνα. Η συνάντηση της αγγλοσαξονικής σκέψης με την ελληνική*, Αθήνα, εκδ. Εστία, 2002.

ΠΑΥΛΙΝΑ-ΜΑΡΙΑ ΝΑΣΙΟΥΤΖΙΚ

El Rizon [Ο Γελωτοποιός]

Θεσσαλονίκη, 1925-1938. Εκδότης: Μωΐς Μ. Ασσαέλ. Διευθυντής: Ιωσήφ Κατάν. Συντάκτης: Σ.Α. Σαούλ. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη πεντάστηλη, διαφορετικών διαστάσεων κατά περιόδους. Τιμή φύλλου: 1 δρχ.

Ήταν η πιο δημοφιλής ισπανοεβραϊκή χιουμοριστική εφημερίδα που κυκλοφορούσε στη Θεσσαλονίκη. Είχε σαφή αντισιωνιστική και σοσιαλιστική απόκλιση. Ο τιλαντούχος συνεργάτης της Μωΐς Καζές, που έγραφε ευθυμογραφήματα σε διάφορες ισπανοεβραϊκές εφημερίδες (**Accion*, *El Rayo del fuego* / Ο Πρίχτης, *Messagero* / Ο Αγγελιοφόρος κ.ά.) και υπέγραφε με διάφορα ψευδώνυμα («Gazoz», «Pilisko» /τσιμπιά, «Chulla Youda», «Σφύρα Γιουδά» κ.ά.), είχε επινοήσει μια σειρά σατιρικών διαλόγων μεταξύ ενός ηλικιωμένου μικροαστικού ζευγαριού. Στους διαλόγους, άλλοτε επιγράφοντας τους «Ο παππούς κι' η γιαγιά» και άλλοτε «Ο θείο Εζρά και η γυναίκα του Μπενούτα», αντανακλώνται ορισμένες από τις πολιτιστικές εντάσεις και τις συγκρούσεις φύλων και γενεών που χαρακτήριζαν τις σεφαραδίτικες κοινότητες της Ανατολής στον Μεσοπόλεμο. Τα τελευταία χρόνια της έκδοσης, όταν οι διευθυντές της εφημερίδας αντιλήφθηκαν ότι οι αναγνώστες είχαν πλέον βαρεθεί αυτούς τους δύο παραδοσιακούς χαρακτήρες τους αντικατέστησαν με νεότερους, όπως τον

«Αρθούρο Φελίξ, τον υποχόνδριο» ή συχνότερα με ένα νεότερο ζευγάρι τους «Σεμαγά και Σονχούλα». Αυτά τα τελευταία ηθογραφικά σκετς παρέπεμπαν σ' ένα κωμικοτραγικό ρομαντικό μελόδραμα παιλαιού τύπου, το οποίο αποτελούσε το πλείσιον για την περιγραφική διαφόρων φάσεων της καθημερινής ζωής και του κοινωνικού προβληματισμού των λαϊκών τύπων της Θεσσαλονίκης.

Η εφημερίδα θεωρήθηκε όργανο «αλληλοβοήθειας των γελιογράφων». Συνεργάστηκαν σ' αυτή γνωστοί δημοσιογράφοι, όπως οι Μωΐς Καρασσο, Μωΐς Καζές, Ζοζέφ Ουζέλ, Μεντες Ματαλών και ο γνωστότερος Σολομών Ρεουμπέν Μορδεχάϊ. Οι περισσότεροι απ' αυτούς εκτοπίστηκαν από τους ναζί το 1943 και δολοφονήθηκαν στα στρατόπεδα εξοντώσεως στη Πολωνία.

Από το 1934 προστέθηκε στην εφημερίδα ένδετο που περιείχε κείμενα επιστημονικού και σατιρικού χαρακτήρα και εκδίδονταν με την ονομασία *La Luna* (Το φεγγάρι). Για το ένδετο υπεύθυνος έκδοσης ήταν ο γνωστός συγγραφέας και μεταφραστής Ισάακ Περέξ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: IBZI.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Moshe David Gaon, *A Bibliography of the Judeo-Spanish (Ladino) Press*, Τελ Αβίβ 1965· Σολομών Ρεουμπέν Μορδεχάϊ, «Ο εβραϊκός τύπος στη Θεσσαλονίκη και γενικότερα στην Ελλάδα», *Χρονικά*, τχ. 1 (Ιούν. 1978), 1-20· Rena Molho, «The Jewish Press in Salonica», στο Christ. Herzog – Raoul Motika – Michael Ursinus (επιμ.), *Querelles privées et contestations publiques: le rôle de la presse dans la formation de l'opinion publique au Proche Orient*, Istanbul, Isis, 2003, σ. 209-220.

PENA ΜΟΑΧΟ

Sabri, Mustafa Şeyhülislam

βλ. Σαμπρή, Μουσταφά, 1869-1954

Saloniki - Greek Press

βλ. *Greek Press*, Σικάγο, 1929

Le Sauveur

βλ. *Ο Σωτήρ*, Ναύπλιο, 1834-1838

Le Siècle

βλ. *Αιών*, Αθήνα, 1838-1888

Sinchrona Themata

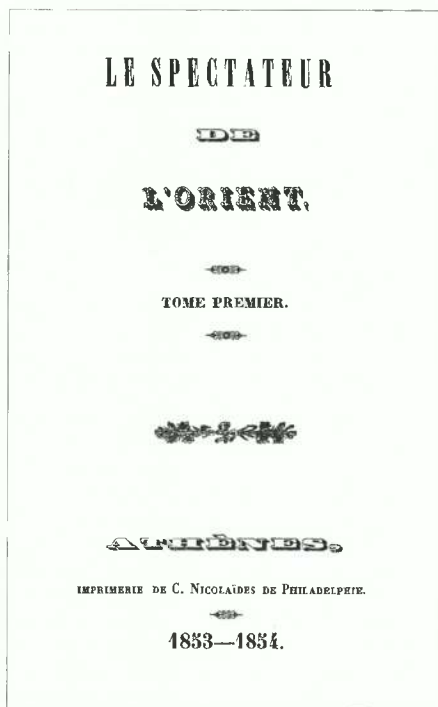
βλ. *Σύγχρονα Θέματα*, Αθήνα, 1962-1966, 1978 έως σήμερα [2005]

Le Spectateur de l'Orient

Αθήνα. 1853-1857. αρ. τχ. 1-96. Δεν φέρει ονόματα ιδρυτών, εκδοτών ή διευθυντών. Συνιδρυτές ήταν οι Γ. Βασιλείου, Ν. Δραγούμης, Αλ. Ρίζος *Ραγκαβής, Μάρκος Ρενιέρης, Κ. Παπαρρηγόπουλος, Ι. Σούττος. Ως διευθυντής ανέλαβε ανώνυμα ο Κ. Παπαρρηγόπουλος και υπεύθυνος συντάκτης ο Μάρκος Ρενιέρης, ο οποίος έβαζε ολογράφως την υπογραφή του στο τέλος κάθε τεύχους. Δεκαεπνήμερο περιοδικό, τριάντα δύο σελίδων, σχήματος 8^{οο} με λεπτό ροδόχρουν εξώφυλλο· σχηματίζει κάθε έξι μήνες έναν τόμο τριακοσίων ογδόντα έως τετρακοσίων σελίδων με συνεχή σελιδαρίθμηση. Ορισμένα τεύχη κυκλοφόρησαν με διπλή αρίθμηση (τχ. 35/36, 39/40, 42/43, 44/45, 46/47, 66/67, 91/92). Σε κάθε τόμο προτάσσεται ειδική σελίδα τίτλου και ακολουθεί ο πίνακας περιεχομένων του. Στη σ. 2 των εξώφυλλων κάθε τεύχους δημοσιεύονται οι συνδρομές και οι τόποι και υπεύθυνοι που τις δέχονται. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 35 δρχ., εξωτερικού 40 φρ. Στην Αθήνα, στα γραφεία οδ. Envisaki (Βρυσακίου), αρ. 433. Στην επαρχία οι διευθυντές των ταχυδρομείων: Κωνσταντινούπολη ο Δ. Γεωργαντάς, Σμύρνη ο Ι. Μάγνης (βιβλιοπώλης), Κέρκυρα ο Παύλος Λάμπρος, Ζάκυνθος ο Σ. Σέρρας, Κεφαλονιά ο Σ. Βένετος και στους προξένους της Ελλάδας, Δηλώνεται ότι τα δύο πρώτα φυλλάδια θα προσφέρονται δωρεάν στο εξωτερικό. Τυπογραφείο: Χρ. Νικολαΐδη Φιλαδέλφεως.

Αντικειμενικός σκοπός της έκδοσης αυτής σε γαλλική γλώσσα ήταν να ενημερώνει τους ξένους αναγνώστες γενικά για τα θέματα που απασχολούσαν τον νέο ελληνισμό την εποχή εκείνη—όταν ήταν έντονες οι συζητήσεις για το Ανατολικό Ζήτημα και επικείμενος ο ρωσο-οθωμανικός πόλεμος—, όχι μόνο στο θεωρητικό επίπεδο, αλλά και στο πρακτικό. Και τούτο με αντικειμενικότητα, όπως ισχυρίζονταν συχνά στα κείμενά τους οι συγγραφείς, καθότι πίστευαν ότι έτσι το περιοδικό «θα αποκτούσε την εκτίμηση των αναγνωστών» και προφανώς δεν θα ενοχλούσε τις Μεγάλες Δυνάμεις. Το στίγμα του περιοδικού δίνει στο προλογικό προγραμματικό άρθρο (αρ. τχ. 1. «Explications préliminaires») ο Κων. Παπαρρηγόπουλος (υπογραφή «Ρ.»). Θα πρέπει να αναφερθεί ότι όλοι οι συντάκτες υπέγραφαν με ένα αρχικό γράμμα και η ταυτοποίησή τους συνάγεται είτε από δικές τους μεταγενέστερες αναφορές, όπως π.χ. τα *Απομνημονεύματα* του Ραγκαβή, είτε έμμεσα κατά συμπερασμό από ποικίλες πληροφορίες. Έτσι π.χ. ο Δραγούμης υπογράφει «D.», ο Ρενιέρης «R.», ο Αλ. Ρίζος Ραγκαβής «A.», προφανώς ο Γ. Βασιλείου «B.», ο Σπ. Ζαμπέλιος «Z.», «X.», «O».

Σε όλη τη διάρκεια της έκδοσής του το περιοδικό διατήρησε την ίδια δομή: στην αρχή κάθε τεύχους δημοσιεύονταν εκτενή κείμενα ενημερωτικά για την κατάσταση και τις προόδους της ελληνικής κοινωνίας, τη θέση του ελληνικού στοιχείου στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και τις τοποθετήσεις των συντακτών-ιστορικών έναντι των συγχρόνων προβλημάτων, αλλά και της θέσης της Ελλάδας ανάμεσα στη Δύση και την Ανατολή, απηχώντας τον ιστορισμό που επικράτησε στην περίοδο αυτή και τις ιστοριογραφικές

θεωρίες που αναπτύχθηκαν τότε. Ακολουθούσε το τμήμα με τίτλο «Χρονικά» («Chronique») όπου περιγράφονταν σύγχρονα περιστατικά βανδαλισμών και φόνων έναντι του ελληνικού στοιχείου στις αλύτρωτες περιοχές, όπου δρούσαν ανενόχλητες ομάδες ληστών ή υπήρχε καταπίεση από τον οθωμανικό στρατό. Τέλος, το τμήμα του πολιτικού δεκαπενθήμερου («Quinzaine politique du *Spectateur de*

l'«Orient» αποτελεί την πολιτική επιθεώρηση των γεγονότων και διεθνών συζητήσεων για τις εξελίξεις στην Ανατολή.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα περιεχόμενα των οπισθόφυλλων κίβδη τεύχους, όπου δίνονται τακτικά πρόσδετες πληροφορίες για την πνευματική κυρίως αλλά και οικονομική κίνηση στο νέο ελληνικό κράτος. Στα τχ. 1 και 2 απαρτιζούνται επιλεκτικά φύλλα, κυρίως περιοδικά, που κυκλοφορούσαν στην Αθήνα, την Κωνσταντινούπολη, τη Σμύρνη ή σε άλλες πόλεις (Σύρα, Πάτρα, Τρίπολη, Ναύπλιο, Χαλκίδα, Κέρκυρα, Ζάκυνθος). Στο τχ. 3 παρουσιάζεται το πρόγραμμα μαθημάτων του χειμερινού εξαμήνου 1853-1854 του Πανεπιστημίου Αθηνών και τα ονόματα των καθηγητών κατά σχολή. Στο τχ. 4 καταγράφονται τα κοινοτικά και τα ιδιωτικά σχολεία που λειτουργούσαν και τονίζεται ιδιαίτερα η εκπαίδευση του γυναικείου φύλου (31 κοινοτικά παρθεναγωγεία, 17 ιδιωτικά σχολεία, 65 δασκίλλες, 5859 μαθήτριες) και η συμβολή του Αρσακείου παρθεναγωγείου. Στα επόμενα οπισθόφυλλα παρουσιάζεται η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (1842) και η κίνηση των μετοχών, η «Σχολή των Τεχνών και Τεχνικών» της Αθήνας (μετέπειτα Πολυτεχνείο) και στη συνέχεια δημοσιεύονται Βιβλιογραφικά Δελτία με τις νέες ελληνικές εκδόσεις που σχολιάζονται και βιβλιοκρίνονται.

Στο πρώτο εξάμηνο του 1854 το περιοδικό κυκλοφόρησε επίσης δώδεκα ειδικά συμπληρωματικά δελτία, δύο έως δεκατεσσάρων σελίδων («Supplément extraordinaire du *Spectateur de l'Orient*»), που αναφέρονται στις οθωμανικές κατατίσεις και παρακολουθούν τις εξελίξεις των επαναστατικών κινήσεων των κατοίκων στην Ήπειρο και τη Θεσσαλία. Τις εξεγέρσεις τους ερμηνεύει ως «εκδίκηση για τους εξευτελισμούς εναντίον της θρησκείας τους και εναντίον της τιμής των οικογενειών τους» (αρ. 1).

Πέρα από αυτό το πληροφοριακό υλικό οι συντάκτες του περιοδικού, έγκυροι επιστήμονες, ιστορικοί και φιλόλογοι, «ρομαντικοί αποκλεισμένοι ετερόχρονες», όπως έχουν χαρακτηριστεί, σε εκτενή κείμενά τους συζητούσαν εθνικά και διεθνή θέματα, τις ποικίλες προτεινόμενες λύσεις του Ανατολικού Ζητήματος, το θέμα της ακεραιότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας—«για να υπάρξει η Τουρκία έπρεπε να συμμορφωθεί στον τρόπο ύπαρξης των προστατών της [...], να προχωρήσει στις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις, αν και η θρησκεία τους απωθεί κάθε νεωτερισμό», τη θέση του ελληνικού στοιχείου στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, και άλλα παρεμφερή. Διατυπώνοντας τις θέσεις τους στα θέματα

αυτά, προφανώς, απέβλεπαν και στο να εισακούγεται η φωνή τους και να έχουν ενεργό συμμετοχή στον πολιτικό στίβο. Παράλληλα, ενημέρωναν το ξένο αναγνωστικό κοινό αναπτύσσοντας θέματα σχετικά με τη διαμόρφωση της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας σε όλες τις εκφάνσεις της, την επίδραση της εκκλησίας και των γραμμάτων, σκιαγραφώντας τη σύγχρονη νεοελληνική φιλολογία, τονίζοντας την αξία των δημοτικών τραγουδιών, και άλλα πολλά. Το ενδιαφέρον είναι ότι μέσα από αυτές τις μελέτες αναδεικνύονται οι προσωπικές ιστοριογραφικές και φιλοσοφικές θέσεις των συγγραφέων τους, έτσι όπως διαμορφώθηκαν στα μέσα του 19^{ου} αιώνα στο πλαίσιο του ρομαντικού κινήματος και της ανάπτυξης του εθνικισμού.

Η επιχειρηματολογία του περιοδικού αναδεικνύει επίσης τις εκάστοτε ευμενείς δηλώσεις περιηγητών ή άλλων προσώπων για την Ελλάδα ενώ φροντίζει συστηματικά να απαντά στις κατηγορίες των ξένων εφημερίδων εναντίον των Ελλήνων. Οι αιτίαισι αυτές, καθώς φαίνεται, συνδιάζονται αφενός με την απογοήτευση των Δυτικών έναντι της Ελλάδας, επειδή δεν ανταποκρίθηκε στις ελπίδες τις οποίες είχε δημιουργήσει γι' αυτήν το παλαιότερο φιλελληνικό κίνημα, και αφετέρου με την ευρωπαϊκή ρωσοφοβία της εποχής. Αναδημοσιεύει μάλιστα στο τχ. 13 τα γραφόμενα του υπεραισιώτη των ελληνικών συμφερόντων Saint Marc Girardin στην εφ. *Journal des Débats* (24 Ιαν 1854). Με τίτλο «L'embarras de l'Occident», σημειώνεται ότι «Δεν απολαμβάνουμε της συμπαθείας όλου του κόσμου στη Δύση γιατί μας θεωρούν ενόχληση». Οι λόγοι γι' αυτήν τη δυσμενή αντιμετώπιση είναι ότι «ο τσάρος Νικόλαος δεν θα προσπαθούσε να προστατεύσει την Ορθόδοξη Εκκλησία έχοντας τσακωθεί με την Πύλη, οι Ρώσοι δεν θα είχαν φτάσει στον Δούναβη και οι στόλοι των δυτικών δεν θα ήταν στη Μαύρη Θάλασσα, η Ευρώπη δεν θα είχε εφιάλη τον πόλεμο και δεν θα έπερτε το Χρηματιστήριο».

Τα δημοσιεύματα του *Spectateur*, πα' όλες τις διαβεβαιώσεις του ότι «εξάσκησε πάντοτε έναν ίσο σεβασμό για τις Μεγάλες Δυνάμεις» (αρ. τχ. 19, Μάιος/Ιούν. 1854), δημιούργησαν ενοχλήσεις, που προσάδθησαν οι συντάκτες του να διασκεδάσουν. Ο Ρενιέρης, κλείνοντας το άρθρο του για την «κατοχή του Πειραιά» (αρ. τχ. 20, Ιούν. 1854) σημειώνει: «Αποβίβιστηκαν ως εχθροί, το πιστόλι στο χέρι· μετά από λίγες μέρες έγιναν φίλοι· κατά την αναχώρησή τους θα είναι ήδη αδελφοί. Θα υπερασπίζον τον τόπο τους το μέρος μας πολύ

καλύτερα και από τον *Spectateur de l'Orient*». Ο Ραγκαβής θα σημειώσει στα *Απομνημονεύματά* του ότι το περιοδικό «δεν έμεινε απαρατήρητος εν Ευρώπῃ, ἔνθα πολλάι των εφημερίδων ου σπανίως αὐτῆς ἐμνημόνευσον».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ.σ.), ΓΒ (πλ.σ.πλ.τχ. 79), ΕΛΙΑ (πλ.σ. και ψηφιοποιημένη).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αλεξάνδρου Ρίζου Ραγκαβῆ, *Απομνημονεύματα*, τ. 2, Αθήνα 1895, σ. 291-293· Δ. Μάργαρης, *Τα παλιά περιοδικά. Η ιστορία τους και η εποχή τους*, Αθήνα, εκδ. Ι. Σιδέρη, χ.χ., σ. 54-57· Απ. Σαχίνης, *Συμβολή στην ιστορία της "Πανδορίας" και των παλιών περιοδικών*, Αθήνα 1964, σ. 90-91· Κ.Θ. Δημαράς, *Κωνσταντίνος Παπαρηγόπουλος. Η εποχή του – η ζωή του – το έργο του*, Αθήνα, ΜΙΕΤ, 1986, σσ. 144, 176-177, 409-411· Socrates D. Petmezas, «From privileged outcasts to power players: the "Romantic" redefinition of the Hellenic nation in the mid nineteenth century», *ανυκοίνωση στο συνέδριο The Making of Modern Greece* στο King's College, Λονδίνο, Σεπτέμβριος, 2006 (υπό έκδοση στα Πρακτικά: R. Beaton – D. Ricks (eds.), *The Making of Modern Greece*, Aldershot, Ashgate).

ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ

Spectatorul

βλ. *Ο Θεατής*, Βουκουρέστι, 1860-1862

The Star

βλ. *Αστήρ*, Σικάγο, 1904 έως σήμερα [2005]

Sunday Press

βλ. *Κυριακή*, Σίδνεϊ, 1959-1972

Tatanis, Peter P.

βλ. Τατάνις, Πέτρος, Αμαλιάδα, 1884 - Νέα Υόρκη, 1959

Telegrafo Greco

Μεσολόγγι, αρ. φ. 1-39, 20 Μαρτ. 1824 - 11 Δεκ. 1824. Συντάκτης-διευθυντής: κόμης Pietro Gamba. Μότο: «Ήμισυ γαρ τ' αρετής αποίνονται ενύοσα Ζεὺς / Ανέρος, εὐτ' ἄν μιν κατὰ δούλιον ἡμᾶρ ἔλησιν / Ὀμηρ.» (και σε ιταλική μετάφραση), Τετρασελίδη, δίπτυχη, διαστάσεων 27.50x19.50 εκ, Συνδρομές τετραμηνίας: δύο ισπανικά τάλληρα, που καταβάλλονται προκαταβολικά. Τυπογραφείο: Ι. *Μάγερ.

Με την άριξη στο Μεσολόγγι λατινικών στοιχείων έγινε δυνατόν να πραγματοποιηθεί η έκδοση ξενόγλωσσης εφημερίδας όπως είχε συναποφασιστεί από τον απεσταλμένο του φιλελληνικού κοιμητίου του Λονδίνου, συνταγματάρχη Leceister Stanhope.

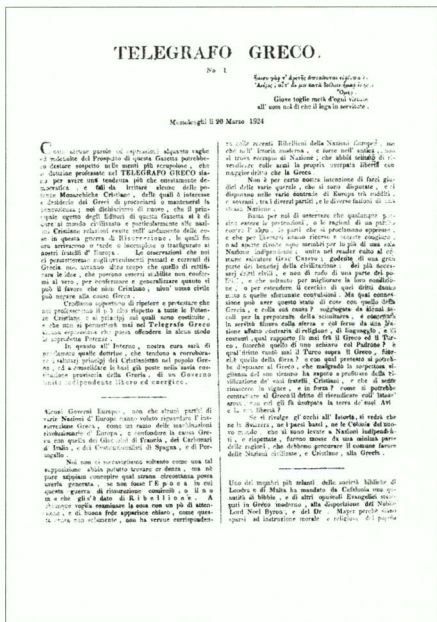
οπαδού της ωφελμιστικής θεωρίας του άγγλου θεωρητικού φιλοσόφου του Δικαίου, Jeremy Bentham. τον λόρδο Byron και τον ιταλό κόμη Pietro Gamba. Θα τυπωθούν, όπως και η εφ. **Ελληνικά Χρονικά*, στο τυπογραφείο του Ι. Μάγερ. Την ιταλόγλωσση Αγγελία («Prospetto») της έκδοσής της (6 Μαρτ. 1824) συντάξε, καθώς σημειώνει σε επιστολή του προς τον Ed. Blaquiere, ο Στάνχοπ, ο οποίος είχε επιλέξει ως μότο τη ρήση «Il mondo è nostra Patria, e far bene, la nostra religione» (Ο κόσμος η πατρίδα μας, πράττοντας το καλό η θρησκεία μας) και βεβαίωσε ότι «Noi faremo ogni sforzo per porre in pratica questi principij» (Εμείς θα καταβάλουμε κάθε προσπάθεια για να εφαρμοστούν πρακτικά αυτές οι αρχές). Το μότο αυτό με τις συνυπόκειτες διαβεβαιώσεις δημιούργησαν αμέσως αντιδράσεις. Ο Βύρων, ενοχλημένος από τον φιλοσοφικό ριζοσπαστισμό του Στάνχοπ και ανησυχώντας ότι η εφημερίδα θα αποξενώσει τις ευρωπαϊκές δυνάμεις από τον ελληνικό αγώνα κυκλοφορεί λίγες μέρες αργότερα την Αγγελία («Prospetus») σε αγγλική γλώσσα, επιλέγοντας για μότο έναν στίχο της Οδύσσειας του Ομήρου. Προτείνει επίσης ως συντάκτη τον κόμη Γκάμπα, ο οποίος και εμφανιζόταν ως ο επίσημος συντάκτης του φύλλου. Ο ίδιος ο ποιητής συνεργάστηκε στην εφημερίδα και κατέβαλε επίσης τις πρώτες διαπάνες της έκδοσής της, όπως αναφέρει ο Γκάμπα στο *Ημερολόγιο* του (*Journal*).

Στην Αγγελία τονίζεται η πίστη στην ελευθερία του Τύπου «που είναι ο καλύτερος τρόπος να προαχθεί η δημόσια αρετή» και αναφέρεται ο στόχος της εφημερίδας που ήταν η ενημέρωση της διεθνούς κοινής γνώμης για τον αγώνα της παλιγγενεσίας των Ελλήνων. Οι εκδότες ζητούν από τους φίλους της Ελλάδας αφενός να στέλλουν ειδήσεις και να συμβάλλουν με άρθρα τους στην εφημερίδα και αφετέρου να ενισχύσουν παγκοσμίως κάθε προσπάθεια για την προαγωγή της ελευθερίας της Ελλάδας. Ο Stanhope σε αλληλογραφία του με τον πολιτικό οικονομολόγο J. Bowring, δραστήριο μέλος επίσης του φιλελληνικού κοιμητίου του Λονδίνου, διατύπωνε το αίτημα να βρεθούν συνδρομητές στην Αγγλία.

Στις 12/24 Μαρτίου 1824 κυκλοφόρησε σε μονόφυλλο η «Ειδήσις» («Anvisio»), της έκδοσης στην ελληνική και ιταλική γλώσσα με πληροφορίες για τους συνδρομητές, όπως π.χ. την τιμή της συνδρομής και τους αποδέκτες των άρθρων και ειδήσεων στους οποίους θα στέλλονταν προς δημοσίευση τα κείμενα: «προς τον τυπογράφο Κύρ. Δ. Μεσδε-

νένα, ή προς τον Συντάκτην των Ελληνικών Χρονικών, Κύριον Δ.Ι. Μάιερ; η εις τους πρωτίστους των απανταχού βιβλιοπωλών, οι οποίοι άνευ εξόδων δέλουσι φροντίζει την εξαποστολήν των». Ο *Telegrafo Greco* κυκλοφορούσε στην ιταλική γλώσσα, αλλά και σε άλλες γλώσσες (αγγλικά, γαλλικά και γερμανικά). Αμέσως, από το πρώτο φύλλον, οι εκδότες διευκρινίζουν ότι η κύρια προσπάθειά τους είναι να δώσουν στον πολιτισμένο κόσμο, και ειδικότερα στα χριστιανικά έθνη, ακριβείς περιγραφές για την πορεία των αιτίων και των γεγονότων αυτού του πολέμου της παλιγγενεσίας που έφταναν ως τώρα «στους αδελφούς μας της Ευρώπης» με αργοπορία, είτε απειλές ή και αλλοιωμένες. Να δείξουν, χωρίς να προσβάλουν καμιά Δύναμη, ότι δεν πρέπει να μπερδεύεται η δίκαιη ελληνική υπόθεση «με αυτήν των Γιακωβιτών της Παλίας, των Καρμπονάρι της Ιταλίας και των Συνταγματικών της Ισπανίας και της Πορτογαλίας». Ως προς το εσωτερικό, τονίζουν ότι θα φροντίσουν να διακηρύξουν προς τον ελληνικό λαό τη θεωρία που υποστηρίζει «τις σωτήριες αρχές του Χριστιανισμού» και θα στερεώσουν τις βάσεις που έχουν θεθεί με το Προσωρινό Πολίτευμα της Ελλάδος για «μια διακυβέρνηση ενωμένη, ανεξάρτητη, ελεύθερη και ενεργητική».

Με αυτό το πνεύμα η εφημερίδα δημοσίευε ή και αναδημοσίευε ειδήσεις, αναγγελίες, διπιστολές προσωπικοτήτων, όπως π.χ. την επιστολή του Οδυσσέα Ανδρούτσου προς τον Κορνήϊ, πράξεις της ελληνικής αρχής, μεταφρασμένα όλα σε ξένη γλώσσα, δι-αγγελία της Ελληνικής Επιτροπής του Λονδίνου ή επιστολές ξένων προσωπικοτήτων. Από τα κείμενα αυτά αντλούσαν την ευκαιρία για να παραθέσουν δικές τους σκέψεις, παρακινώντας ή και νοουθετώντας τους Έλληνες για την ανάγκη να αποκτήσουν έναν πραγματικό πολιτισμένο τρόπο αντιμετώπισης των αναφυόμενων προβλημάτων, π.χ. την εσωτερική διχόνοια. «να ξεχάσουν τις μικροδιαφορές τους, να ενδώσουν τις καρδιές και τα όπλα τους για το κοινό καλό», την αγριότητα, «που διακρίνει ουσιαστικά τα βάρβαρα έθνη από τα πολιτισμένα [...] και είχε τόσο ψυχράνει τους φίλους και υποστηρικτές τους» —προφανώς εννοούνται οι σφαγές αμάχων Τούρκων στην έξοδο της Τριπολιτάς. Αναφέρεται το παράδειγμα του Βύρωνα που εξαγόρασε τούρκους αιχμαλώτους και τους απέστειλε σπίτια τους, συνοδεύοντας τους με επιστολή που δημοσιεύεται για να φανερώσει τη μεγαλοψυχία που πρέπει να έχουν απέναντι στους αιχμαλώτους. Για χριστιανική ελεημοσύνη απέναντι στους εχθρούς είχαν ήδη ανα-

φερθεί και στην Αναγγελία της εφημερίδας. Η εφημερίδα δημοσιεύει αναταραχένια από τον ξένο Τύπο και πληροφορεί τους αναγνώστες της για τις υποστηρικτικές φωνές στο εξωτερικό, ακόμα και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, καθώς και για τα επικριτικά σχόλια τα οποία σπεύδει να ανασκευάσει. Ένα από τα θέματα που παρακολουθεί τακτικά είναι η αίτηση και οι συζητήσεις γύρω από τα αγγλικά δάνεια προς την Ελλάδα. Ιδιαίτερα είναι και το ενδιαφέρον που εκφράζεται μέσα από τις στήλες της για τα εκπαιδευτικά θέματα (ίδρυση σχολείου στο Αργοστόλι, αλληλοδιδασκτικό σχολείου στην Αθήνα, αίτηση προς την Κυβέρνηση να κληθεί ο Ν. Βάμβας να έρθει από την Κεφαλονιά για να διδάξει στην «κλασική γη» δημοσιεύονται επίσης (αρ. φ. 8) αποσπάσματα έργου του για την ελευθερία, σε ιταλική μετάφραση), για τη διάδοση της τυπογραφίας στην Ελλάδα, τη μέριμνα για τις αρχαιότητες: επισημαίνεται ότι ο Στάνχοπ περνώνας από την Αθήνα παρότρυνε τον στρατηγό Οδυσσέα να ιδρύσει ένα μουσείο με όλα τα πολιτμια λείψανα της αρχαιότηας. Στο φ. 6 της 24ης Απριλίου 1824 αναγγέλλεται ο θάνατος του Βύρωνα και δημοσιεύεται η σχετι-

κή προκήρυξη της Προσωρινής Κυβέρνησης, με υπογραφή του Αλ. Μαυροκορδάτου, καθώς και το πρόγραμμα πένθους. Σε επόμενα φύλλα (10 και 11) δημοσιεύεται στα αγγλικά η νεκρολογία του ποιητή από τον Σπ. Τρικούπη. Στο ίδιο φύλλο 11 καταχωρίζεται το αποχαιρετιστήριο μήνυμα του Στάνχοπ προς τους Έλληνες (Ζάκυνθος, 17 Μαΐου 1824), όπου σημειώνει ότι: «δεν κερδίζουν τον πόλεμο το χρυσάφι και το σίδηρο, που είναι μόνο βοηθητικά, αλλά οι γενναίες καρδιές, διοικούμενες από σοφούς καπετάνιους και ενάρετους αντιπροσώπους ενός ελευθέρου έθνους». Καταφέρεται συνάμα κατά των προκρίτων και των καπεταναίων που θέλουν βασιλιά για να κρατήσουν τα προνόμιά τους. Επίσης, δημοσιεύεται άλλη επιστολή του Στάνχοπ προς τον Κ. Μπότσαρη με την προτροπή να στείλει τον γιο του Μάρκου Μπότσαρη στην Αγγλία για σπουδές κοντά στον διάσημο Μπένταμ.

Με τον θάνατο του άγγλου ποιητή, τη σορό του οποίου συνόδευσε ο κόμης Γκάμπα στην Αγγλία, και την ανάκληση του συνταγματάρχη Στάνχοπ, σταματά η εκδοτική δράση του πυρήνα της πρώτης συντακτικής ομάδας, τον Απρίλιο-Μάιο 1824. Όμως η εφ. *Telegrafo Greco* συνεχίζει να εκδίδεται επί επτά ακόμα μήνες, έως τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους. Στο φ. 13 εντάχθηκαν με πρωτοβουλία του Αλ. Μαυροκορδάτου δύο απαντητικές επιστολές του Μπένταμ, τον οποίο οι Έλληνες και ο Κορσής από το Παρίσι είχαν συμβουλευθεί σχετικά με το Σύνταγμα του νέου ελληνικού κράτους; η μία απευθυνόταν προς τον ίδιο τον Μαυροκορδάτο και η άλλη προς το Νομοθετικό Σώμα, με την προσφώνηση «Νομοδότες της αναγεννηθείσας Ελλάδας».

Πολύ προωδημένη για την εποχή της, παρ' όλες τις προσπάθειες του Βύρωνα να απαλύνει τις ριζοσπαστικές θέσεις του Στάνχοπ, η εφ. *Telegrafo Greco* θεωρήθηκε «τροπο democratico»: στο φ. 3 της 3^{ης} Απριλίου 1824, σε ανταπόκριση από την Κέρκυρα, σημειώνεται ότι «Το πρόγραμμά σας δεν έχει αποκτήσει καλή επιτυχία εδώ γιατί εκτιμάται πολύ δημοκρατικό». Ο Ιωάννης Φιλήμων, συντηρητικός δημοσιογράφος, αλλά και μαχητικός υποστηρικτής αγρότερα των συνταγματικών ελευθεριών, στην «Επισκόπηση του Τύπου» που δημοσιεύει στην εφημερίδα του Ο *Χρόνος (1833), εκτιμάει τα ακόλουθα για την εφ. *Telegrafo Greco*: «Απέβλεπε κυρίως την διάδοσιν των δημοκρατικών δοξασιών εις την Ευρώπην. Η σύστασις τοιαύτης Εφημερίδος ήτον αδύνατον σχεδόν να συγχωρηθή εις τους τόπους, τους οποίους πρόεδρο το να φωτίση η δε Ελλάς

επαρουσιάζετο εις την τότε εποχήν το καταφύγιον των ανθρώπων πάσης δοξασίας.».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (Αρχείο Φιλελληνικού Κομιτάτου του Λονδίνου, τ. Κ7: Αγγελίες, Είδηση, 10 φ.), BSA (αρ. φ. 1-21, 29-32), NLS (αρ. φ. 1-21).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: A narrative of Lord Byron's last journey to Greece; extracted from the Journal of Count Peter Gamba, who attended His Lordship on that expedition. Λονδίνο 1825 (Ο Βύρων εν Ελλάδι. Αθήνα, Εκάτη, 2004): 1. Φιλήμων. «Συνείχεια και τέλος της ιστορικής εξετάσεως των Πολιτικών Εφημερίδων της Ελλάδος». Ο Χρόνος, αρ. φ. 6, 18 Μαΐου 1833· L. Stanhope, Greece in 1823 and 1824, Λονδίνο 1824, σ. 114· Ρωξάνη Δ. Αργυροπούλου, «Ο Ελληνικός Τύπος στον Αγώνα του 1821», Νέα Εστία, τ. 88, τχ. 1043 (Χριστούγεννα 1970), 297-298· The Correspondence of Jeremy Bentham, vol II, January 1822 to June 1824, Edited by Catherine Fuller, Clarendon press-Oxford, 2000, σ. 349.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΛΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ – ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ

Τελέγραφη

βλ. Τηλέγραφος, Αθήνα, 1876-1898

Le Télégraphe / Le Telegraphos- Alexandrie

βλ. Τηλέγραφος, Αλεξάνδρεια, 1880-1924

Temple, Daniel

(Reading Μασσαχουσέτη, 27 Δεκ. 1789 - 9 Αυγ. 1861). Αμερικανός ιεραπόστολος μέλος του ABCFM (American Board of Commissioners for Foreign Missions), υπεύθυνος για τον ελληνικό Τύπο της Σμύρνης. Σπούδασε στη Philips Academy, στο Andover και συνέχισε τις σπουδές του στο Dartmouth College. Πις ενός ευσεβούς αγρότη, ενσαρκώνει με τον καλύτερο τρόπο το νεοαγγλικό πνεύμα και τρόπο ζωής. Αρχικά υπεύθυνος του Τύπου στη Μάλτα (1821-1833), συνεχίζει τη δραστηριότητά του στη Σμύρνη το 1833, εκδίδοντας λίγο αργότερα το π. *Αποθήκη των ωφελίμων γνώσεων (1837-1844). Μετά τη διακοπή της έκδοσης του περιοδικού γυρίζει στην Αμερική όπου δημοσιεύει το διβλίο του *Life and letters of Rev. Daniel Temple for twenty-three years a missionary of the A.B.C.F.M. in Western Asia* (Boston 1855).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Life and letters of Rev. Daniel Temple for twenty-three years a missionary of the A.B.C.F.M. in Western Asia*, with an introductory note by R.S. Storrs, Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, 1985· Παυλίνα-Μαρία Νάσιουτζικ, *Αμερικανικά οράματα στη Σμύρνη τον 19^ο αιώνα. Η συνάντηση της αγγλοασιαστικής σκέψης με την ελληνική*, Αθήνα, εκδ. Εστία, 2002.

ΠΑΥΛΙΝΑ ΜΑΡΙΑ ΝΑΣΙΟΥΤΖΙΚ

Times of Cyprus / Καιροί της Κύπρου

Περιοδικόν δεκαπενθήμερον. Λευκωσία. 15 Ιουν. 1957 - 30 Σεπτ. 1962. αρ. τχ. 1-139<;>. Διευθυντής: Charles Foley. Υποδιευθυντής: M. Davidson. Δεκαπενθήμερο, αργότερα (αρ. τχ. 65. 8 Ιαν. 1960) μετατρέπεται σε μηνιαίο, για να γίνει και πάλι δεκαπενθήμερο με διευθυντή τον Μιλτιάδη Χριστοδούλου και αρχισυντάκτη τον Λεωνίδα Μαλένη· τέλος, θγαίνεται ως *Μηνιαία πολιτική, πνευματική, πολιτιστική επιθεώρησης*, με υπεύθυνους τους Κ. Χρυσάνθη, Ν. Κληρίδη, Α. Χριστοφίδη, Γ. Προδρόμου, Νίτσα Προδρόμου, Μεν. Χριστοδούλου και Γ. Ζαφείρη. Από το τχ. 4 ο αγγλικός τίτλος του εξωφύλλου αναγράφεται με ελληνικούς χαρακτήρες, χωρίς όμως να εξελληνίζεται (*Ταίς ορ Σάμπρους*)· από το τχ. 51 ο τίτλος του εξωφύλλου μεταφράζεται σε *Καιροί της Κύπρου*, και αργότερα σε *Κυπριακοί Καιροί*. Μηνιαίο, σφράντα έως ογδόνη σελίδων, διαστάσεων 30x23 εκ. Τιμή τεύχους: 100 μιλς. Τυπογραφείο: «Αντιγέννησιος».

Περιοδικό ποικίλης ύλης, κυκλοφορεί έναν περίπου χρόνο απότου ανέστειλε την έκδοσή του το π. *Κυπριακά Γράμματα, και ενώ βρισκόταν σε εξέλιξη ο αντιβρετανικός αγώνας των Κυπρίων. Συντάσσεται εξολοκλήρου στα ελληνικά. Η ποικιλία της ύλης, οι ανταποκρίσεις για τα πολιτικά πράγματα, το πλούσιο φωτογραφικό υλικό, η προβολή των ηρώων του απελευθερωτικού αγώνα, οι λογοτεχνικές συνεργασίες, οι σελίδες για τη γυναίκα, για αθλητικά, ιατρικά, θρησκευτικά και λαογραφικά θέματα, φαίνεται ότι έλκυαν το ενδιαφέρον του ευρύτερου κοινού.

Βασικοί συνεργάτες του περιοδικού είναι οι Κ. Χρυσάνθης, Κ. Μόντης και Α. Μαλένης· ο πρώτος γεμίζει πολλές σελίδες με ποιήματα, διηγήματα και εκτενέστερα αφηγήματα, παιδικά αναγνώσματα, μεταφράσεις ποιημάτων, λογοτεχνικά και ιατρικά σημειώματα, κριτική βιβλίου κ.ά., τα οποία άλλοτε υπογράφει με το πραγματικό του όνομα και άλλοτε με τα ψευδώνυμα «Κ. Φωτεινός», «Λ.Κ. Ρήγας», «Φώτης Κυπρίδης» και «Κ. Ληδραίος». Ο Κ. Μόντης δημοσιεύει μερικά ποιήματα και διηγήματα, ενώ σε αρχικό στάδιο επιμελείται τη λογοτεχνική σελίδα των νέων και στη συνέχεια κρατά τη στήλη της αλληλογραφίας. Σταδιακά ο κύκλος των κυπρίων συνεργατών διευρύνεται με νεότερους λογοτέχνες, όπως οι Αντ. Ημίκτης, Θ. Κουγιάλης, Π. Μιχαηλίδης, Ντίνα Παγιάση [Κατσούρη], Φ. Σταυρίδης, Κυρ. Χαλαμπίδης, Φ. Χατζησωτηρίου κ.ά. Την κριτική του βιβλίου την ασκούν, εκτός από τον Χρυσάνθη-Ληδραίο, και οι Α. *Περνάρης, Α. Μαλένης και Α. Καραντώνης. Από την υπόλοιπη ύλη ως σημειωθεί η συνέντευξη του Η. Βενέζη στον Α. Μαλένη και τα λογοτεχνικά σημειώ-

ματα του Α. Καραντώνη και του Γ. Λυσιώτη.

Σ' όλη τη διάρκεια της κυκλοφορίας του περιοδικού, δεν λείπουν αναδημοσιεύσεις κειμένων καταξιωμένων νεοελλήνων συγγραφέων (από τον Δ. Σολωμό και τον Αλ. Παπαδιαμάντη έως τον Α. Καρακίτσα και τον Κ. *Μπιστιά) ή μεταφρασμένα πεζογραφήματα από τη διεθνή λογοτεχνία, στα οποία συνήθως ο μεταφραστής δεν κατονομάζεται· εδώ κυριαρχούν οι επιλογές αστυνομικών διηγημάτων (κυρίως του Ρ. Λάρσον), καθώς και αφηγήματα γνωστών και καταξιωμένων πεζογράφων (λ.χ., των Α. Cechkov, Α. Daudet, Κ. Hamsun, S. Lagerlöf, Μ. Lermontov, Τ. Mann, Ρr. Merimée, S. Steinbeck κ.ά.). Επώνυμα μεταφράζονται κείμενα των J. Drinkwater (Ν. Σιαφκάλης), W.W. Jacobs (Κ.Α. Πιλαθάκης), Β. Πινέρα (Αλ. Κωνσταντινίδης). Επίσης, ο Κ. Χρυσάνθη επιλέγει για μετάφραση ποιήματα των Jean Aristequieta, J.S. Cortes, Gl. Fuertes, D. Russell, I. Sanches κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΑΚΕΛ, ΒΔΛ, ΒΝΝ, ΕΔΙΑ, ΙΑΜ, ΣΒ. Ιδιωτική Συλλογή Κώστα Κοκκινόφτα (Λευκωσία).

ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΠΑΠΑΛΕΟΝΤΙΟΥ

The Torch

βλ. Πυρός, Μελβούρνη, 1958-1974

Tous les sports

βλ. Όλα τα Σπορ, Αθήνα, 1929-1930

Trakya [Θράκη]

Πολιτική, Κοινωνική και Οικονομική Τουρκική Εφημερίδα. Ξάνθη, 16 Ιουλ. 1932 - 22 Ιουν. 1941, περ. Α', αρ. φ. 1-289 και 21 Οκτ. 1946 - 7 Απρ. 1965, περ. Β', αρ. φ. 290-903. Ίδρυτής-ιδιοκτήτης-εκδότης-υπεύθυνος διευθυντής και συντάκτης: Οσμάν Νουρή *Φεττάογλου (Osman Nuri Fettaoglu). Άλλος υπότιτλος: *Εβδομαδιαία εφημερίδα των Τούρκων της Δυτικής Θράκης*. Εβδομαδιαία (Σάββατο την περ. Α' και Δευτέρα την περ. Β'), τετρασέλιδη, τετράστηλη, διαστάσεων 45x32 εκ. Τιμή φύλλου: 2 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 100 δρχ., εξωτερικού 200 δρχ (περ. Α') και τιμή φύλλου 300 δρχ., συνδρομή εσωτερικού 15000 δρχ., εξωτερικού 30000 δρχ. και από το φ. 598 τιμή φύλλου 1,5 δρχ., και συνδρομή 48 δρχ. Ίδρυόταν στο τυπογραφείο του Χιζή Απντουραχμάν, οδ. Ωρολογίου 9 (περ. Α') και τον Πούγγουρα - Κελημάνη (περ. Β'). Γραφεία: οδ. Λουτρώων 2, Ξάνθη.

Αποτελεί τη μακροβιότερη τουρκόγλωσση εφημερίδα, των προοδευτικών και μεταρρυθμιστών Τούρκων, στη Δυτική Θράκη. Τα πρωτοσέλιδα

της περ. Α΄ ήταν γραμμένα στην παλαιά τουρκική γραφή (οθωμανική γραφή) και μερικά άρθρα των εσωτερικών σελίδων στη νέα τουρκική γραφή, όπως εσωτερικές και εξωτερικές ειδήσεις, κοινοποιήσεις των τοπικών αρχών, αθλητικά νέα και διαφημίσεις.

Τα άρθρα της πρώτης σελίδας αναφέρονται σε κοινωνικά, οικονομικά, εκπαιδευτικά και πολιτικά θέματα της μειονότητας του τόπου, αλλά και σε γενικά όλη της χώρας, όπως, η οικονομική ανάπτυξη, η σωστή μόρφωση και εκπαίδευση των νέων της περιοχής και οι εκλογές (γενικές, δημοτικές, κοινοτικές και των τοπικών συλλόγων). Ουσιαστικά στις σελίδες της έχει αποτυπωθεί η τοπική ιστορία της εποχής, αποτελώντας μία σπουδαία πηγή ειδήσεων και γεγονότων, ιδιαίτερα για την περίοδο 1946-1952.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Αρχεία της εφημερίδας *Trakya*. Ιδιωτική συλλογή Ριζά Κιρλίντοκμε. Σάνθη (πλ. σ.).

ΠΗΓΗ: Προσωπικές συνεντεύξεις με τον Οσμάν Νουρή Φεττάογλου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαν. Κανδυλάκης. *Εφημεριδογραφία της Μακεδονίας και της Θράκης. Συμβολή στην εξιστόρηση του Τύπου των εφημερίδων και των περιοδικών της Βορ. Ελλάδος*. Θεσσαλονίκη 2001. σ. 261.

ΡΙΖΑ ΚΙΡΛΗΝΤΟΚΜΕ

The Tribune of G. A. P. A.

βλ. Το Βήμα της ΓΚΑΠΑ, Πίτομπουργκ, 1924-1980

La Tribune des Nationalités

Revue politique hebdomadaire. Κωνσταντινούπολη, 5 Ιαν. 1912 - 8 Μαρτ. 1912. αρ. φ. 1-10 («1ère Année»). Ιδρυτής: Charissios Vamvakas, «député de Serfidjé» (Χαρίσιος *Βομβιακάς). Υπεύθυνος διευθυντής: Démétrius Dingas (Δημήτριος Δίγκας). Εβδομαδιαία (Παρασκευή), τετρασέλιδη, πεντάστηλη, διαστάσεων 56x40 εκ. Τιμή φύλλου: 20 παράδες. Ετήσιες συνδρομές: για την Οθωμανική Αυτοκρατορία 50 πιάστρα, για το διεθνές ταχυδρομείο 12 φράγκα. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο «Η Ανατολή», όπως δηλωνόταν στο τέλος της 5^{ης} στήλης της 4^{ης} σελίδας, σε δύο τυπογραφικές παραλλαγές (απλή και καλλιτεχνική) ανάλογα με τον διαθέσιμο χώρο, και μετά την αναφορά του υπευθύνου έναντι του νόμου διευθυντή («Gérant responsable») Ch. Vamvakas. «Etablissements Typographiques "L'Orient"», Péra. Rue Yéménidji, No 29» (Λευκό χαρτί πολύ καλής ποιότητας και τυπογραφική εργασία προσεγγιμένη). Γραφεία: «Bureaux: Boulevard des Petits-Champs, Loranda Han – Péra-Constantinople».

Η εφημερίδα ακολούθησε πολιτική υπαγορευόμενη από τις αρχές της ελληνικής πατριωτικής «Οργανώσεως Κωνσταντινουπόλεως» (1908). Βασικός στόχος της υπήρξε η κατάδειξη της αναγκαιότητας για τη συσπείρωση και τη χειραφέτηση των ποικίλων εθνοτήτων που συμβίωναν στην Ανατολή. Απέβλεψε στην ανάδειξη του πολυεθνούς και πολυπολιτισμικού ανθρώπινου δυναμικού της Ανατολής και την κατάδειξη της σημασίας του για την Οθωμανική Αυτοκρατορία, σε καιρούς εσωστρέφειας και όξυνσης της πολιτικής των Νεότουρκων. Στο εν είδει προκήρυξης άρθρο του φ. 1 συμπυκνώνεται σε ελάχιστες αράδες η ουσία του Ανατολικού Ζητήματος: είτε πρέπει η Οθωμανική Αυτοκρατορία να κατανοήσει την ιδιαιτερότητα κάθε εθνότητας και να ευνοήσει τη συνύπαρξη και την ενότητα της αυτοκρατορίας είτε οι λαοί με την παρέμβαση των Ευρωπαίων θα επιδιώξουν να αποσχιστούν.

Η εφημερίδα ήταν γαλλόγλωσση, ώστε να συνεργαστούν σ' αυτήν πολιτικοί άνδρες και από άλλες εθνότητες της Ανατολής (Βούλγαροι, Αρμένιοι, Άραβες κ.ά.), αλλά και για την προβολή των θέσεων της ευρέως και μάλιστα στους ευρωπαϊούς κατοίκους της Κωνσταντινούπολης. Η δομή της παρέμενε αμετάβλητη στο σύντομο βίο της. Υπάρχουν συνήθεις στήλες σχεδόν ανά φύλλο, όπως «Revue de la Presse», «La semaine parlementaire», «Documents historiques» και «Chronique des Nationalités», οι επιμέρους στήλες της οποίας («Patriarcat Oecuménique», «Exarchat Bulgare», «Patriarcat Arménien-Catholique» κ.ά.), αντιστοιχούν στα ενδιαφέροντα των αναφερομένων στην αρχή της εφημερίδας συνεργατών.

Οι συνεργάτες της, πολιτικά πρόσωπα, θουλεύτες διαφόρων εθνοτήτων, εκπρόσωποι δημοσκειυτικών καθιδρυμάτων, αναφέρονται με την ιδιότητά τους, σε περίοπτη θέση, στην σ. 1 εκάστου φύλλου (άνω και αριστερά), με την ένδειξη «Nos collaborateurs», και είναι ίδιοι για όλα τα φύλλα. Συγκεκριμένα, καταχωρίζονται οι Etienne Carathéodory, Anastas Christoff, Solon Casanova, N. Dagavérian, Djamy Bey, Ismaïl Kémal, Kassim-Zénel, L. Limarakis, Manouk Marighian, J.S. Naggjar, Dr. Etienne Narly, Théodore Pavloff, Riza-Tewfik, Démétre Vlakhoff, Daout Youssoufani. Ελάχιστοι από αυτούς υπογράφουν τα κείμενά τους, οι υπόλοιποι δηλώνονται μόνο στην αρχή και το άρθρο ή η μελέτη τους, ανυπόγραφα, αναγνωρίζονται από την

ιδιότητά τους και το περιεχόμενο της στήλης τους. Με αρχικά υπογράμμιση οι ανταποκριτές από το Παρίσι και το Λονδίνο, «G.A.E.» και «J.P. Chryss.» (Ι.Π. Χρυσανθόπουλος), αντιστοίχως, το δε «Elim» είναι ψευδώνυμο. Ο διευθυντής Χαρ. Βαμβακάς υπογράφει επίσης ένα μόνο πολιτικής επικαρότητας κείμενο. Τα περιεχόμενα συνίστανται από άρθρα γύρω από συνταγματικά θέματα, τις μεταρρυθμίσεις του 1912, την Αραβία και την Αλβανία, τους Αρμένιους, καθώς και τις διάφορες εθνότητες της Ανατολής.

Τα πρόσωπα που δημοσιογραφούν, οι υπεύθυνοι σύνταξης, η εν γένει θεματολογία, ο χρόνος κυκλοφορίας, το τυπογραφείο, η μειωμένη τιμή των 20 παράδων, που παραπέμπει στην **Πολιτική Επιδείωση*, ακόμη και η ομοιότητα στην απόδοση των τίτλων σε στήλες ή υπευθύνους αποτελούν πειστικές ενδείξεις για την άμεση σχέση των δύο εντύπων αυτών, αλλά και των παραπληρωματικών τους, με τα οποία κυκλοφορήθηκε παράλληλα η γαλλόγλωσση έκδοση (βλ. τα λήμματα *Ισοπολιτεία, Ελευθεροτυπία, Τα Δίκαια των Εθνών, Φωνή, Δράσεις και Συναδελφώσεις*).

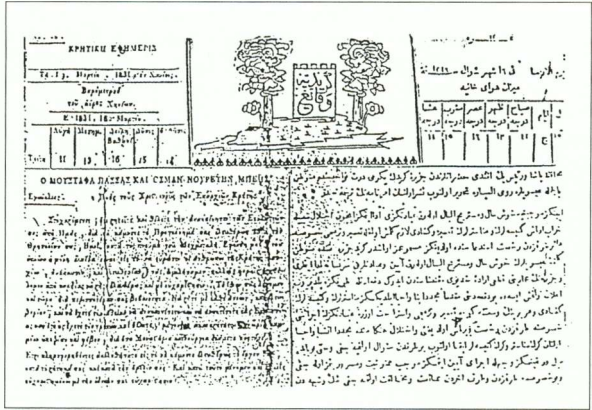
Αναγγαλία της έκδοσής της γίνεται σε καιρούς χαλεπούς, που εξηγούν τη γαλλική εκδοτική εκδοχή (ιταλο-οθωμανικός πόλεμος, κρίση στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, αλλαγή φάσης του Ανατολικού Ζητήματος, αγριότητες Νεότουρκων), στο φ. 14 (27 Νοε. 1911) της αυτάδελφης **Ισοπολιτείας*, Στόχος της: «να [...] αποτελέσει κυριολεκτικώς το ελευθερον "όχημα" των οθωμανικών "εθνότητων"». Επίσης, θα ασχοληθεί «με την μελέτην όλων των αφορώντων την ύπαρξιν και τα δίκαια αυτών ζητημάτων». Επισομαίνονται οι λέξεις «δίκαια» και «εθνότητων», εκ των οποίων θα συναποτελεσθῆν ὁ τίτλος μιας άλλης εφημερίδας της «Οργανώσεως Κωνσταντινουπόλεως», της όμαμης της παρούσας, με τον εύγλωττο τίτλο *Τα Δίκαια των Εθνών*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, Ιδιωτική συλλογή Θεοδώρας Δ. Πυλαρινού.

ΘΕΟΔΩΡΗΣ Δ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

The Union of the Church

βλ. Ένωσις Εκκλησιών, Λονδίνο 1903

Veka-i-Giritiye / Κρητική Εφημερίς

Επίσημη εφημερίδα της αιγυπτιακής διοικήσεως Κρήτης, Χανιά, 1831<;><;>. Εκδότης: η Αιγυπτιακή Διοίκηση Κρήτης. Αριστερά του τίτλου σημειωνόταν η δημοκρασία της προηγούμενης μέρας χωρισμένη σε «αυγή» «μεσημβρία», «δελία», «δύσας» και «εσπέρας». Εκδιδόταν σε ελληνική και οθωμανική-τουρκική γλώσσα, Εβδομαδιαία (Δευτέρα), χωρίς σταθερή περιοδικότητα. Ο αριθμός των σελίδων δεν ήταν σταθερός και αρκετές φορές υπήρχε παράρτημα με εγκυκλίωμο μόνο στην ελληνική γλώσσα. Δίστηλη (αριστερά ελληνικά, δεξιά οθωμανικά), διαστάσεων 38x29 εκ. Τιμή φύλλου: 1 Κουρούς, Συνδρομές: ετήσια 1 οθωμανική λίρα, εξαμηνιαία 55 Κουρούς. Για μέρη εκτός Κρήτης η συνδρομή επιβαρυνόταν με τα ταχυδρομικά τέλη. «Υπογραφείον Χανίων». Το ξύλινο κλισέ του τίτλου, στην τουρκική, βρίσκεται στο Ιστορικό Αρχείο Κρήτης στα Χανιά, και όπως προκύπτει από έγγραφο του «Αρχείου Κρήτης», στην Αθήνα, είναι δωρεά του χανιώτη δημοσιογράφου και τυπογράφου της εποχής, Νικολάου Κ. Παπαδάκη.

Είναι η πρώτη και μοναδική εφημερίδα που τυπώνεται και κυκλοφορεί στην Κρήτη κατά το διάστημα της εγκαθίδρυσης της Αιγυπτιακής Διοικήσεως (1830-1840) στο νησί μετά την υπογραφή του πρωτοκόλλου του Λονδίνου το 1830, σύμφωνα με το οποίο η Κρήτη παραχωρήθηκε στους Αιγυπτίους. Η Διοίκηση, για να δείξει ότι προχωρεί σε καθεστώς εννομίας, παρεχώρησε στους κατοίκους της Κρήτης μεταξύ άλλων και το δικαίωμα της εγκατάστασης και λειτουργίας τυπογραφείων. Στόχος του εντύπου ήταν να ανακοινώνει τα κυβερνητικά μέτρα του αντιβασιλέα της Αιγύπτου Μωχάμεντ Άλι στην Κρήτη, τις στρατιωτικές του επιτυχίες αλλά και καιρούς υπάρχοντα και διάφορα το

τικά νέα και σπάνια ειδήσεις από το εξωτερικό. Πολλές νεότερες πληροφορίες για την εφημερίδα αυτή φερρίονται στις έρευνες της Μαρίνας, Λαΐδη Μαρκας, στα αρχεία του Υπουργείου Εξωτερικών της Μεγάλης Βρετανίας και στη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου της Κωνσταντινούπολης, στην οποία ορείλεται και η επισήμανση της τουρκικής και ιταλικής βιβλιογραφίας (βλ. Βιβλιογραφία).

BIBΛIOΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: IAK (αρ. φ. 12, 17, 18, 19, 37, 44, 53, 55, 88, 92, 104 τόν εν. 1831-1833 και παράρτημα του φ. 104), IMH (αρ. φ. 135, 17 Σεπτ. 1835), FOA (Public Record Office: αρ. φ. 61, 5 Ιουν. 1832· αρ. φ. 104, 11 Αυγ. 1833· φ. της 7ης Ιαν. 1834). Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κωνσταντινούπολης [60 φύλλα: 23 Μουχαρρέμ 1248 (1832) - 7 Ραμαζάν 1249 (1834)].

BIBΛIOΓΡΑΦΙΑ: Sammarco, Angello. «Il regno di Muhammad Ali negli Documenti Inediti Italiani» c. VIII, Ρώμη, τ. 8 (1931), 31· Ξενοφών Παγκαλίδης, «Οι Κρητικές εφημερίδες του περασμένου αιώνα», *Κρητική Εστία*, περ. Γ', τχ. 260-261, (1980) και τχ. 268-269 (1981)· Orhan Kolluğu, «Girit'te Türkçe Basın», *Tarih ve Toplum*, 48, *Aralik*: Orhan Kolluğu, «11k Gazete, ilk Polemik», Ankara 1989 σ. 61· Ηρώ Σγουράκη, «Διαχρονική πορεία του Κρητικού τύπου», στον τόμο *Κριτική και πολιτισμός*, Αθήνα, 1996· Marina, Lady Marks, *The Ottoman Greek Press 1830-1862*, University of London, διδ. διατριβή (υπό έκδοση)· της ίδιας, «Οι ελληνικές εφημερίδες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας 1830-1862», στον τόμο *Ο Ελληνικός Τύπος, 1784 έως σήμερα. Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών/ΕΙΕ, 2005, σ. 442-447.

ΗΡΩ ΣΓΟΥΡΑΚΗ

The Voice of the Worker

βλ. *Φωνή του Εργάτου*, Ν. Υόρκη, 1918-1923

Xanthakis, Socrates A.

βλ. Ξανθάκης, Σωκράτης, 1865-<·>

Yarın [Αύριο]

Ξάνθη, 22 Ιουλ. 1927-5 Σεπτ. 1930, αρ. φ. 1-70. Ιδιοκτήτης-υπευθύνος διευθυντής: Χασάν Φεχμή (Hasan Fehmi), «πρόσφυγας από Τουρκία». Συντάκτης-αρθρογράφος: Μουσταφά *Σαμπρή (Mustafa Sabri - Şeyhülislam), «ο τελευταίος ανώτατος δρθησκεντικός ηγέτης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας». Εβδομαδιαία (Παρασκευή), τετρασελίδη, τετράστιηλη, διαστάσεων 45x32 εκ. Τιμή φύλλου: 2,5 δρχ. Γραφεία: οδ. Βενιζέλου, Ξάνθη.

Τουρκόφωνη εφημερίδα γραμμένη στην παλαιά τουρκική γραφή. Η ύλη της αποτελούνταν από άρθρα και σχόλια του αρισυντάκτη, πολιτικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά θέματα που προβάλλονταν

στην πρώτη σελίδα, ενώ στις εσωτερικές σελίδες κάλυπτε ειδήσεις από τη μειονότητα της Δυτικής Θράκης, αλλά και από όλη τη χώρα, ενώ δεν ελείπταν οι δημοσιεύσεις μυθιστορημάτων και ποιημάτων.

Τα περισσότερα άρθρα της αποτελούν την συντηρητική, δρθησκεντική και πολιτική έκφραση κατά των μεταρρρυθμιστικών ιδεών στην Τουρκική Δημοκρατία, γεγονός που της προσέδωσε την υποστηρικτική από την ελληνική διοίκηση. Η συντηρητική της όμως στάση αποτέλεσε αιτία συνεχών προστριβών με την πλειοψηφική ομάδα μεταρρρυθμιστών της μειονότητας.

BIBΛIOΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Αρχεία εφημερίδας Yarın, Ιδιωτική συλλογή Ριζά Κιρλίητοκμε, Ξάνθη (πλ. σ.).

ΡΙΖΑ ΚΙΡΛΙΗΤΟΚΜΕ

Yeni Adım [Νέο Βήμα]

Πολιτική, Κοινωνική και Οικονομική Τουρκική Εφημερίδα, Ξάνθη, 30 Σεπτ. 1926 - 17 Μαΐου 1930, αρ. φ. 1-253. Ιδρυτής: Μεχμέτ *Χιλιμή (Mehmet Hilmi) «δσκαλος και αρθρογράφος», Οσμάν Νουρή *Φεττάογλου (Osman

Nuri Fettaoğlu) «δάσκαλος, αρθρογράφος και πολιτευτής» και Χιζή Απντουραχμάν (Hifzi Abdurrahman) «επαγγελματίας και ιδιοκτήτης τυπογραφείου». Η άδεια έκδοσης ήταν στο όνομα του Σαμπρί Αλή (Sabri Ali). «επαγγελματίας», ο οποίος ήταν υπεύθυνος διευθυντής. Αρχισυντάκτης ήταν ο Μεχμέτ Χιλή. Εβδομαδιαία (Σάββατο), τετρασέλιδη, τετράστηλη, διαστάσεων 42x28 εκ. Τιμή φύλλου: αρχικά 1.5 δρχ. (αρ. φ. 1-198) και αργότερα 3 δρχ. (αρ. φ. 199-253). Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 150 δρχ., εξωτερικού 230 δρχ. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Χιζή Απντουραχμάν, Γραφεία: οδ. Κομοτηνής 172, Ξάνθη.

Στις 30 Νοεμβρίου 1927 (αρ. φ. 85) η ομάδα Μεχμέτ Χιλή, Οσμάν Νουρή Φεττάογλου και Χιζή Απντουραχμάν λόγω ασυμφωνίας χώρισαν και ιδιοκτήτης της εφημερίδας παρέμεινε ο Μεχμέτ Χιλή, έως τις 17 Μαΐου 1930 (αρ. φ. 25), με νέα διεύθυνση (οδ. Ερμού 32, Ξάνθη). Για ένα διάστημα λόγω ασθένειας του Μεχμέτ Χιλή και του θανάτου του στις 25 Ιουνίου 1931 η κυκλοφορία της εφημερίδας είχε ανασταλεί. Αργότερα κυκλοφόρησε ανά διαστήματα από μία άλλη ομάδα αποτελούμενη από τους Σαμή Ισμαήλ (Sami İsmail, «επαγγελματίας»), Μπαχρή Χατζεχαμέτ (Bahri Hacıhaemet, «επαγγελματίας») και Χιλήμ Χασάν (Hilmi Hasan, «καπνέμπορος»): έως το 1936 ο ιδιοκτήτης και αρθρογράφος ήταν ο Ρεσίτ Μπεηαδέ Μπαχρή Μπέη (Reşit Beyzade Bahri Bey, «κτμητάς»).

Η εφημερίδα εκδιδόταν στην παλαιά τουρκική/οθωμανική γραφή, έως τις 21 Σεπτ. 1929 (αρ. φ. 1-119) αλλά με τη μεταρρύθμισή του αλφαβήτου στην Τουρκική Δημοκρατία στις 24 Νοεμβρίου 1928, μερικά άρθρα (αρ. φ. 120-253) αρχίζουν να εκδίδονται στη νέα τουρκική γραφή, όπως οι κοινοποιήσεις των τοπικών αρχών, διαφημίσεις, αθλητικά νέα, ειδήσεις από το εσωτερικό και εξωτερικό.

Τα άρθρα της πρώτης σελίδας αναφέρονται σε κοινωνικά, οικονομικά, εκπαιδευτικά και πολιτικά θέματα της μειονότητας και του τόπου, αλλά και γενικά όλης της χώρας, όπως η οικονομική ανάπτυξη, η σωστή μόρφωση και εκπαίδευση των νέων της περιοχής, καθώς και σε εκλογές γενικές, δημοτικές, κοινοτικές και των τοπικών συλλόγων. Οι εσωτερικές σελίδες περιέχουν τα ποιήματα και τα χρονικά απομνημονεύματα της εξορίας του αρχισυντάκτη Μεχμέτ Χιλή στην Λάρισα και στα νησιά Κύθηρα και Λήμνο. Επίσης, λογοτεχνικά κείμενα και ποιήματα διάφορων διάσημων λογοτεχνών και ποιητών της Τουρκίας. Ακόμη, αναφέρονται σε τοπικά γεγονότα και ειδήσεις από όλη την χώρα, όπως συν-

δικαιστικά, διεθνή, αθλητικά νέα και διαφημίσεις. Σε μερικά φύλλα υπάρχουν και φωτογραφίες από τους διάφορους αθλητικούς αγώνες στην περιοχή της Δυτικής Θράκης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Αρχεία των εφημερίδων *Yeni Adım, Trakya*. Ιδιωτική συλλογή Ριζά Κιρλίντοκμε, Ξάνθη (πλ. σειρά).

ΠΗΓΗ: Συνεντεύξεις με τον Οσμάν Νουρή Φεττάογλου.

RIZA KIRLINTOKME

Yeni Ziya [Νέο Φως]

Ταξική και Συνδικαλιστική Αριστερή Εφημερίδα, Ξάνθη, 10 Ιουν. 1924 - 5 Ιαν. 1926, αρ. φ. 1-104. Εκδότης: «Κόκκινος Σύλλογος Τούρκων Καπνεργατών Θεσσαλονίκης». Στις 24 Ιουν. 1924 από το φ. 5 φέρει τον υπότιτλο *Πολιτική και Οικονομική Εφημερίδα*, Δισεβδομαδιαία (Τρίτη και Σάββατο), τετρασέλιδη, διαστάσεων, 42x30 εκ. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. Εκδιδόταν στην παλαιά τουρκική/οθωμανική γραφή. Τυπωνόταν στο ιδιόκτητο τυπογραφείο της εφημερίδας.

Πρωτοκυκλοφόρησε το 1921 στην Θεσσαλονίκη από τον «Κόκκινο Σύλλογο Τούρκων Καπνεργατών Θεσσαλονίκης» και τυπωνόταν στο ιδιόκτητο τυπογραφείο που ανήκε στο σύλλογο. Αλλά το 1923 με τη συμφωνία «ανταλλαγής πληθυσμών» μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας ο μουσουλμανικός/τουρκικός πληθυσμός της Θεσσαλονίκης μετανάστευσε στην Τουρκία και η κυκλοφορία της σταμάτησε.

Την άνοιξη του 1924 τα στοιχεία του τυπογραφείου αγοράστηκαν από τους Μεχμέτ *Χιλήμ (Mehmet Hilmi) «δάσκαλος και αρθρογράφος» και Οσμάν Νουρή *Φεττάογλου (Osman Nuri Fettaoğlu) «δάσκαλος, αρθρογράφος και βουλευτής (1946-1965)» ο οποίος φοιτούσε στην τελευταία τάξη της Γαλλικής Εμπορικής Σχολής Θεσσαλονίκης και μεταφέρθηκαν στην Ξάνθη. Με την συνεργασία του «Κόκκινου Συλλόγου Καπνεργατών Ξάνθης (αριστερών)» ίδρυσαν την εφημερίδα.

Οι ιδιοκτήτες και υπεύθυνοι διευθυντές ήταν πάντοτε οι γραμματείς του «Κόκκινου Συλλόγου Καπνεργατών Ξάνθης». α') Βασίλειος Ευαγγελίδης (10 Ιουν. 1924 - 23 Αυγ. 1924, αρ. φ. 1-22), β') Βασίλειος Βερβέρης (25 Αυγ. 1924 - 25 Σεπτ. 1925, αρ. φ. 23-82), γ') Άγγελος Κουφροδήμος (2 Οκτ. 1925 - 18 Δεκ. 1925, αρ. φ. 83-103), με αρχισυντάκτη και αρθρογράφο πάντοτε τον Μεχμέτ Χιλή, και τέλος, δ') από τις 5 Ιαν. 1926 (αρ. φ. 104) ιδιοκτήτης και υπεύθυνος διευθυντής έγινε ο Οσμάν Νουρή Φεττάογλου και αρχισυντάκτης ο Μεχμέτ Χιλή, ο οποίος παραιτήθηκε

και απεχώρησε από το Κόκκινο Σύλλογο. Η διοίκηση του συλλόγου λόγω της αποχώρησής του ακύρωσε την άδεια κυκλοφορίας της εφημερίδας.

Είναι η πρώτη τουρκόγλωσσα εφημερίδα στη Δυτική Θράκη μετά από την Συνθήκη της Λοζάννης. Τα άρθρα της πρώτης σελίδας αναφέρονται στην οικονομική ανάπτυξη και αναβάθμιση του τόπου, την ταξική διαφορά χωριών και πόλεων, για τα δικαιώματα όλων των εργαζομένων, αλλά προπάντων των καπνεργατών, επίσης στα προβλήματα των αγροτών, καπνοκαλλιεργητών, αλλά και σε κοινωνικά θέματα όπως υγεία, εκπαίδευση και μόρφωση των νέων. Τα άρθρα των εσωτερικών σελίδων περιέχουν διάφορα νέα και γεγονότα τόπου, όπως δημοτικές εκλογές, κοινοποιήσεις των τοπικών αρχών, συνδικα-

λιστικές ανακοινώσεις, πλημμύρες, έλλειψη πόσιμου νερού κ.ά., καθώς και διαφημίσεις. Συγχρόνως όμως υπάρχουν ειδήσεις από όλη τη χώρα αλλά και από το εξωτερικό, επίσης διάφορα μυθιστορήματα και ποιήματα του αρχισυντάκτη αλλά και πολλών τούρκων και ξένων συγγραφέων και ποιητών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Αρχεία της εφημερίδας *Yeni Ziya*. Ιδιωτική συλλογή Ριζά Κιρλήντοκμε. Ξάνθη (πλ. σ.).

ΠΗΓΗ: Συνεντεύξεις με τον Οσμάν Νουρή Φεττάογλου.

ΡΙΖΑ ΚΙΡΛΗΝΤΟΚΜΕ

Zotos, Stephanos

βλ. Ζώτος, Στέφανος, Κωνσταντινούπολη, 1907 - Αθήνα, 1985

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Η παρουσίαση των Ενώσεων Τύπου ακολουθεί τη χρονολογική σειρά ίδρυσής τους, η οποία, σε ένα διαδμό, αντανακλά το ρυθμό ανάπτυξης της συνδικαλιστικής συνείδησης των εργαζομένων στον Τύπο (συντακτών, ιδιοκτητών, προσωπικού), καθώς διαμορφώνεται μέσα στο χρόνο και οργανώνεται σε κλαδική αντιπροσώπευση. Αρκετές ενώσεις, όπως η Ένωση Εφημεριδοπωλών Αθηνών, η Ένωση Φωτορεπόρτερ Ελλάδος, η Ομοσπονδία Μισθωτών Τύπου και Βιομηχανίας Χάρτου, είχαν προϋπάρξει χρονικά, ενίοτε, με άλλη επωνυμία από τη σημερινή τους. Για να παρακολουθηθεί καλύτερα η χρονική πορεία και η εξέλιξη των αντιλήψεων στην ανάγκη συνδικαλιστικής οργάνωσης των εργαζομένων στον Τύπο, επιλέχθηκε να προαναφερθούν οι προγενέστερες προσπάθειες, οι οποίες παραπέμπουν στη σημερινή τους μορφή και επωνυμία.

Η επιλογή των παρακάτω ενώσεων βασίστηκε στον ηλεκτρονικά δημοσιευμένο κατάλογο των Ενώσεων Τύπου που έχει αναρτηθεί στην ιστοσελίδα της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Ενώσεων Συντακτών (ΠΟΕΣΥ). Οι Ενώσεις κατέθεσαν κείμενα παρουσίασης του οργανισμού τους ανταποκρινόμενες στην πρόσκληση των εκδοτών της *Εγκυκλοπαίδειας του Ελληνικού Τύπου* και απάντησαν σε ερωτήσεις σχετικά με το έτος ίδρυσης του οργανισμού, τον σκοπό του, τα ιστορικά μέλη που πρωτοστάτησαν στην ίδρυση και πορεία του οργανισμού, με τους στόχους και τις δράσεις του και τον αριθμό μελών του. Στο Παράρτημα, ωστόσο, δεν ήταν εφικτό να συμπεριληφθούν όσες ενώσεις δεν ανταποκρίθηκαν έγκαιρα στο χρονοδιάγραμμα που είχε ορισθεί.

Οι Ενώσεις αφορούν στις εξής βασικές κατηγορίες:

α') Ενώσεις Συντακτών (αθηναϊκού και περιφερειακού Τύπου)

β') Ενώσεις Ιδιοκτητών (αθηναϊκού και περιφερειακού Τύπου)

γ') Ενώσεις Προσωπικού (αθηναϊκού και περιφερειακού Τύπου)

δ') Ενώσεις άλλων κατηγοριών εργαζομένων στον Τύπο: εφημεριδοπωλών, λιθογράφων, τεχνικών, φωτορεπόρτερ, ή άλλων μισθωτών Τύπου

ε') Ασφαλιστικά και ιατροφαρμακευτικά Ταμεία

στ') Ειδικών κατηγοριών, όπως ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αθλητικού Τύπου, ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης 1941-1944

Στο Παράρτημα αυτό έχουν, επίσης, συμπεριληφθεί η Ένωση Συντακτών Κύπρου και ο Σύνδεσμος Εκδοτών Εφημερίδων και Περιοδικών, με το ίδιο σκεπτικό που εντάχθηκαν στην *Εγκυκλοπαίδεια* τίτλοι κυπριακών εντύπων και ονόματα ανδρώπων του κυπριακού Τύπου.

Οι Ενώσεις Τύπου

ΑΘΗΝΑΪΚΟ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ

Το ΑΠΕ (Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων) ιδρύθηκε άτυπα το 1895 ως ατομική επιχείρηση με τον τίτλο «Τηλεγραφικόν Πρακτορείον Στεφανόπολι». Το 1906 άρχισε να λειτουργεί ως ιδιότυπος Ιδιωτικός Οργανισμός με τη σημερινή του ονομασία, ενώ η κυβέρνηση αναλαμβάνει την επιχορήγησή του.

Επί διευθυντίας Ιωάννη Παρρέν υπογράφεται η πρώτη συμφωνία με το γαλλικό πρακτορείο ειδήσεων Havas και το 1922 με το βρετανικό πρακτορείο ειδήσεων Reuters. Λειτουργεί υποτυπώδως έως το 1931. Έκτοτε, με πρωτοβουλία της κυβέρνησης του Ελ. Βενιζέλου, αποκτά δημοσιογραφική δομή και συνδέεται με τις εφημερίδες της εποχής. Η επικοινωνία γίνεται στην αρχή με σήματα μορς και στη συνέχεια με ραδιοτηλεγραφικό τρόπο. Το 1956 καθιερώνεται η επικοινωνία με τέλεξ, η οποία επεκτείνεται το 1968 και στην επαρχία· το 1984, επιτελείται με σύγχρονα για την εποχή ηλεκτρονικά τηλέτυπα και από το 1990 και εξής με ηλεκτρονικούς υπολογιστές.

Η νομική μορφή του ΑΠΕ καθιερώθηκε το 1931 ως «ιδιότυπη δημόσια επιχείρηση» η οποία υπαγόταν στη Γενική Γραμματεία Τύπου και Πληροφοριών και είχε γενικό διευθυντή που διοριζόταν από την εκάστοτε κυβέρνηση και άλλαζε κάθε φορά που αυτή άλλαζε. Η έλλειψη νομικής υπόστασης δημιουργούσε προβλήματα στην λειτουργία του Πρακτορείου. Η ίδια νομική μορφή συνεχίστηκε έως το 1994, όταν μετατράπηκε (άρθρο ΙΙ, παρ. ΙΙ του Ν.2173/1994 και Π.Δ.150/1994) σε ανώνυμη εταιρία με την επωνυμία «Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων Α.Ε.» και απέκτησε νομική προσωπικότητα με μία μόνο μετοχή (ονομαστικό τίτλο) στο όνομα του Ελληνικού Δημοσίου. Ως ανώνυμη εταιρία διαθέτει Διοικητικό Συμβούλιο –στο οποίο εκπροσωπούνται οι συνδρομητές του (ΕΙΗΕΑ), οι δημοσιογράφοι (ΕΣΗΕΑ και ΕΣΗΕΜΘ), οι εργαζόμενοι σε αυτό και η κυβέρνηση (κατά το παράδειγμα του Γαλλικού Πρακτορείου), κατοχυρώνοντας έτσι την ανεξαρτησία του. Ο γενικός διευθυντής του και πρόεδρος του Δ.Σ. εξακολουθεί να ορίζεται από την κυβέρνηση, αλλά η θέση υποχρεωτικά προκηρύσσεται και η επιλογή οφείλει να είναι αιτιολογημένη. Η θητεία του γενικού διευθυντή είναι πενταετής και δεν αλλάζει με κάθε αλλαγή κυβέρνησης. Κατά ανάλογο τρόπο προκηρύσσονται οι θέσεις και των υπόλοιπων στελεχών του Πρακτορείου, των οποίων τα τυπικά προσόντα καθαρίζονται στο Προεδρικό Διάταγμα.

Σύμφωνα με το Π.Δ.150/1994, σκοπός του ΑΠΕ είναι η συλλογή, επεξεργασία και αξιολόγηση εσωτερικών ή διεθνών ειδήσεων, φωτογραφικού, καθώς και ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού υλικού και η διανομή τους σε όλα τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης της Ελλάδας, της Κύπρου και της Ομογένειας, καθώς και η ενημέρωση των αλλοδαπών είτε κατοικούν στην Ελλάδα, είτε στο εξωτερικό με ειδήσεις της ημέρας που συμβαίνουν στην Ελλάδα.

Για την εξυπηρέτηση των παραπάνω σκοπών το ΑΠΕ χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες δημοσιογράφων και αναλυτών, διαθέτει δίκτυο ανταποκριτών στο εσωτερικό και σε πολλές χώρες του εξωτερικού, συνεργάζεται σε καθημερινή βάση με τα Διεθνή Πρακτορεία Ειδήσεων.

Το ΑΠΕ δομείται στις ακόλουθες Διευθύνσεις: Ειδήσεων, Οικονομικού, Διοικητικού, Έρευνας Αγοράς και Πωλήσεων, Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών, Ηλεκτρονικής Τεκμηρίωσης.

Έχει ενταχθεί στη νέα τεχνολογία από το 1986 και αξιοποιεί συνεχώς πολλές από τις δυνατότητες που προσφέρει για την επέκταση των δραστηριοτήτων του. Είναι ενδιαφέρον να αναφερθεί εδώ η δημιουργία μιας σειράς Τραπεζών Δεδομένων (ΑΠΕ-ΜΝΗΜΗ), αποτέλεσμα της συνεργασίας της Διεύθυνσης Ηλεκτρονικής Τεκμηρίωσης με τη Διεύθυνση Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών. Αυτή η σειρά περιλαμβάνει: Τράπεζα Ειδήσεων, Τράπεζα Βιογραφιών, Τράπεζα Εκλογών, Αθλητική Τράπεζα Δεδομένων, News Bank (καταχωρείται η ύλη του αγγλικού δελτίου του ΑΠΕ), Φωτογραφικό Ηλεκτρονικό Αρχείο.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗΣ

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΛΙΘΟΓΡΑΦΩΝ-ΜΙΣΘΩΤΩΝ ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ-ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ

Η πρώτη συνδικαλιστική οργάνωση των λιθογράφων ιδρύθηκε το 1900 με την επωνυμία «Σύνδεσμος των Λιθογράφων» με μία μικτή μορφή, στην οποία συμμετείχαν εργοδότες και εργαζόμενοι μαζί. Το 1912 πήρε τη μορφή εργατικού σωματείου. Η Πανελλαδική Ένωση Λιθογράφων-Μισθωτών Γραφικών Τεχνών-Τύπου και Συναφών Επαγγελματιών είναι τμήμα του Εργατικού Κέντρου Αθήνας, της Ομοσπονδίας Μισθωτών Τύπου και Βιομηχανίας Χάρτου, ιδρυτικό μέλος του Πανεργατικού Αγωνιστικού Μετώπου (ΠΑΜΕ). Διατηρεί την οργανωτική αυτοτέλειά της.

Μέλη στο Σωματείο εγγράφονται εργαζόμενοι στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο, στην εκτυπωτική βιομηχανία, στα εργοστάσια και τις επιχειρήσεις γραφικών τεχνών και τα βιβλιοδοχεία. Επίσης, άτομα που εργάζονται σε διαφημιστικές επιχειρήσεις, καθώς και σε εκδοτικούς οίκους.

Η Πανελλαδική Ένωση Λιθογράφων υπογράφει τρεις κλαδικές συλλογικές συμβάσεις εργασίας. Συγκεκριμένα: με τον Σύνδεσμο Εκτυπωτικών Μέσων Επικοινωνίας Ελλάδος, με τις Εκδοτικές Βιβλιοχαρτοπολικές Επιχειρήσεις και τις Φωτοστοιχειοθετικές Επιχειρήσεις, με την Βιοτεχνική Ένωση Βιβλιοδεσίας Αττικής. Επίσης, υπάρχει διαιτητική απόφαση από τον ΟΜΕΔ (Οργανισμός Μεσολάβησης και Διαιτησίας) που αφορά στις Διαφημιστικές Επιχειρήσεις. Οι παραπάνω Συλλογικές Συμβάσεις Εργασίας ισχύουν για ολόκληρη την χώρα και είναι υποχρεωτικά εκτελεστές.

Η Πανελλαδική Ένωση Λιθογράφων προσπαθεί μέσα από την καθημερινή δραστηριότητά της να υπερασπίσει τα ασφαλιστικά και εργασιακά δικαιώματα των εργαζομένων. Μέσα από τις παρεμβάσεις της τόσο σε επίπεδο κλάδου αλλά και σε μεμονωμένες επιχειρήσεις προωθούνται τα αιτήματα του κλάδου με βάση τις ανάγκες της εργατικής τάξης, τη συναδελφική αλληλεγγύη και την ταξική ενότητα. Επιδιώκεται δυναμικά η ανεξαρτησία του συνδικαλιστικού κινήματος από την κρατική και την εργοδοτική παρέμβαση, η κατάργηση των αντι-ασφαλιστικών και αντεργατικών νόμων και η κατάργηση της εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο.

ΤΟ Δ.Σ. ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

ΕΝΩΣΙΣ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Στις 14 Δεκεμβρίου 1914 ιδρύεται η ΕΣΗΕΑ (Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών), με αρχικό τίτλο «Ένωση Συντακτών». Αφορμή υπήρξε μία κηδεία δημοσιογράφου, του Νικόλαου Ρίσθη, ο οποίος πέθανε σε έσχατη ένδεια, ενώ αιτία αποτέλεσε η οικονομική αδιόλκιμη του επαγγέλματος (πολύ μικρές αποδοχές και δύσκολες συνθήκες εργασίας, χωρίς ωράρια, χωρίς σύνταξη και χωρίς στοιχειώδη περίθαλψη). Οι αθηναίοι δημοσιογράφοι, οι οποίοι είχαν υπογράψει, αμέσως μετά την κηδεία του δημοσιογράφου, πρωτόκολλο όπου δηλώνεται η απόφαση ίδρυσης της Ένωσης, συγκεντρώθηκαν στην αίθουσα των «Φίλων του Λαού» και αποφάσισαν την ίδρυση επαγγελματικής οργάνωσης και «Ταμείου Αλληλοβοηθείας των Συντακτών Ημερησίων Αθηναϊκών Εφημερίδων».

Κατά το παρελθόν είχαν προηγηθεί και άλλες προσπάθειες για την ίδρυση δημοσιογραφικών σωματείων, όπως το 1903 και το 1909, αλλά όλες αποδείχθηκαν θραυχίσιμες. Τελικά, στις 19 Ιανουαρίου 1915 με την υπ' αριθμ. 116 απόφαση του Πρωτοδικείου Αθηνών αναγνωρίζονται το Σωματείο και το Ταμείο Αλληλοβοηθείας και εκλέγεται το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο της Ενώσεως Συντακτών με πρόεδρο τον λογοτέχνη Ιωάννη Κονδυλάκη, που ως δημοσιογράφος επέβαλε το χρονογράφημα στον Τύπο και το έκανε καθημερινό εντύπωμα στη διάθεση του αναγνώστη.

Μέλη της έγιναν προσωπικότητες που προσέδιδαν ιδιαίτερο κύρος και ακτινοβολία στην Ένωση, όπως ο Κωστής Παλαμάς, ο Γρηγόριος Ξενόπουλος, ο Παύλος Νιρβάνας, ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου, ο Δημήτριος Χατζόπουλος, ο Δημήτριος Καμπούρογλου, ο Σωτήρης Σκίπης, ο Στρατής Μυριβήλης, ο Διονύσιος Κόκκινος, ο Σπύρος Μελάς, ο Κώστας Βάρναλης, ο Τίμος Μωραϊτίτης, ο Πάννης Κορδάτος, ο Φώτος Πολίτης, ο Ρώμος Φιλύρας κ.ά., οι οποίοι ανέδειξαν την Ένωση Συντακτών σε σημαντικό πνευματικό και εθνικό κέντρο της χώρας. Έντεκα, άλλωστε, μέλη της έχουν εκλεγεί ως σήμερα μέλη της Ακαδημίας Αθηνών.

Δέκα χρόνια αργότερα, το 1924, η Ένωση Συντακτών μετονομάστηκε σε Ένωση Συντακτών Αθηναϊκών Εφημερίδων. Ο αριθμός μελών, η είσοδος των οποίων αποφαιζόταν από τη Γενική Συνέλευση, σημείωνε σταθερή άνοδο αφήνοντας, όμως, εκτός Ένωσης ένα μεγάλο αριθμό αιτούντων. Ως συνέπεια, το 1925, ιδρύεται ο Σύνδεσμος Δημοσιογράφων, στον οποίο, το 1934, συγχωνεύτηκαν δημοσιογραφικά σωματεία που είχαν ιδρυθεί έως τότε για να δεχτούν όσους επαγγελματίες δημοσιογράφους είχαν μείνει εκτός της Ένωσης. Σε αυτόν ενσωματώθηκε και ο Σύνδεσμος Δημοσιογράφων Πειραιά. Το αποτέλεσμα ήταν η Ένωση, η οποία το 1934 αριθμούσε περί τα 170 μέλη, να συνυπάρχει με τον σχεδόν ισοδύναμο αριθμητικά Σύνδεσμο Δημοσιογράφων.

Τον Οκτώβριο 1935 καταρτίζεται ο νόμος «περί δημοσιογραφικών συλλόγων» σύμφωνα με τον οποίο ιδρύεται η Ένωση Συντακτών Ελλάδος ως πανελλήνιος δημοσιογραφικός σύλλογος με τμήματα στις μεγαλύτερες πόλεις της επαρχίας και θα ονομάζονταν Ενώσεις Συντακτών της κάθε πόλης. Η Ένωση, στο δυναμικό της οποίας συμπεριλήφθηκαν, τελικά, οι δημοσιογράφοι του Πειραιά, επικράτησε στην Αθήνα. Με τον Αναγκαστικό Νόμο 1093/1938 «περί δημοσιογραφικών οργανώσεων», ο οποίος, όμως, δεν ολοκληρώθηκε λόγω της έκρηξης του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, προβλεπόταν η δημιουργία, στο πλαίσιο του νεοσύστατου υπουργείου Τύπου και Τουρισμού, Μητρώου Τύπου στο οποίο υποχρεώνονταν να εγγραφούν όχι μόνο οι επαγγελματίες συντάκτες, αλλά και το υπόλοιπο δυναμικό των εφημερίδων (ιδιοκτήτες ημερήσιου και περιοδικού Τύπου, υπαλληλικό προσωπικό).

Στην πολύχρονη πορεία της η «Ένωση Συντακτών», που από το 1947 μετονομάζεται σε «Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών» και καταρτίζει το νέο καταστατικό της, συμμετείχε ενεργά σε όλα τα γεγονότα της ελληνικής πολιτικής ζωής. Σημαντικές υπηρεσίες πα-

ρείχε στη διάρκεια του αλβανικού πολέμου, ενώ σημαντική ήταν η παρουσία της στα χρόνια της Κατοχής, με τον παράνομο Τύπο και την ενεργό συμμετοχή της στην Εθνική Αντίσταση. Ξεχωριστό ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι η ΕΣΗΕΑ ανέλαβε πρωτοβουλία για την εθνική ενότητα με τη συνένωση των Οργανώσεων της Εθνικής Αντίστασης και την κήρυξη απεργίας –η πρώτη από επαγγελματικό σωματείο στην κατεχόμενη Ευρώπη– για τη σφαγή των διαδηλωτών το 1943 μπροστά στο Υπουργείο Εργασίας, πράξεις για τις οποίες τιμήθηκε με ειδικό μετάλλιο από το Συμμαχικό Στρατηγείο Μέσης Ανατολής. Παράλληλα, προωθήθηκαν πρωτοβουλίες που αφορούσαν επαγγελματικά θέματα, όπως ίδρυση δημοσιογραφικής σχολής (που όμως αφέθηκε για μετά το τέλος της Κατοχής), του Συνδικάτου Τύπου (με πόρους που θα αντλούσε από το «Αγγελιόσημο»), το Λαχείο Συντακτών (έναν από τους σημαντικότερους πόρους τόσο της Ένωσης όσο και των επαρχιακών Ενώσεων) κ.ά.

Τη διοίκηση της ΕΣΗΕΑ αναλαμβάνει ενδεκαμελής –αρχικά επταμελής– Διοικητικό Συμβούλιο που εκλέγεται από τα τακτικά μέλη και έχει διετή θητεία. Η εύρυθμη λειτουργία της Ένωσης, σύμφωνα με το καταστατικό της, εξασφαλίζεται μέσα από τα δύο Πειθαρχικά Συμβούλια (Πρωτοβάθμιο και Δευτεροβάθμιο), τα οποία εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση.

Ανάμεσα στις βασικές καταστατικές επιδιώξεις της Ένωσης ήταν η παροχή ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης των μελών της και των οικείων τους. Η μέριμνα αυτή δινόταν, σε μικρή κλίμακα, πριν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο αλλά η ανάγκη έγινε επιτακτική στα χρόνια της Κατοχής και εξασφαλίστηκε στα μεταπολεμικά χρόνια με τη σύσταση του Ενιαίου Δημοσιογραφικού Οργανισμού Επικουρικής Ασφάλισης και Περιθάλψεως (ΕΔΟΕΑΠ) που ιδρύθηκε το 1968. Από το καταστατικό, επίσης, προβλέπονταν η ίδρυση δημοσιογραφικής σχολής, η λειτουργία οργανωμένης βιβλιοθήκης και μουσείου Τύπου, επιδιώξεις που σε μικρό ή μεγάλο βαθμό πραγματοποιήθηκαν ή πραγματοποιούνται. Αξίζει να γίνει λόγος εδώ για τη σατιρική επιθεώρηση *Ο Φανός των Συντακτών* που εξέδιδε η Ένωση με αξιοσημείωτη επιτυχία.

Η ΕΣΗΕΑ συνεχίζει να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εθνική, πολιτική και πολιτισμική ζωή του τόπου. Ανάμεσα στους σκοπούς της, όπως αναφέρονται στο καταστατικό της Ένωσης του 1979 που είναι σε ισχύ έως σήμερα, είναι η προάσπιση τη ελευθεροτυπίας, η προστασία και η διασφάλιση των ηθικών, οικονομικών, επαγγελματικών και ασφαλιστικών συμφερόντων των μελών της, ο έλεγχος των απολύσεων και η παρακολούθηση των προσλήψεων για την εφαρμογή των συλλογικών συμβάσεων, ιδιωτικών συμφωνιών και διατάξεων των νόμων, η σταθερή μέριμνα για τη βελτίωση και εξύψωση του μορφωτικού και επαγγελματικού επιπέδου των μελών της, η καλλιέργεια πνεύματος συναδελφικής αλληλεγγύης. Είναι τακτικό μέλος της ΠΟΕΣΥ και της Διεθνούς Ομοσπονδίας Δημοσιογράφων.

ΠΑΝΟΣ ΚΑΡΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

Πανελλήνιος Ένωσης Εφημεριδοπωλών, Αθήνα, 1920-1971

βλ. Ένωση Εφημεριδοπωλών Αθηνών, 1971 κ.ε.

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΠΩΛΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ο Σύνδεσμος Εφημεριδοπωλών Θεσσαλονίκης ιδρύθηκε το 1921. Σκοπός του ήταν η επί ίσοις όροις διανομή των εφημερίδων στην περιοχή της Θεσσαλονίκης, τις οποίες προμηθευόταν πάντα από τα εκάστοτε πρακτορεία διανομής Τύπου. Προκειμένου, λοιπόν, να επιτευχθεί η ταχύτερη και ισόνομη διανομή, τα 36 ιδρυτικά μέλη χώρισαν την περιοχή της Θεσσαλονίκης σε 16

τήματα δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία συνόρων μεταξύ τους, έτσι ώστε το κάθε ένα να έχει συγκεκριμένα όρια δραστηριότητας. Έως τότε η πώληση των εφημερίδων επιτυγχανόταν με τον παραδοσιακό τρόπο: οι πλανόδιοι εφημεριδοπώλες δηλαδή, γυρνούσαν από γειτονιά σε γειτονιά και διαλαλούσαν τους τίτλους των πρωτοσέλιδων στους περίοικους.

Μερικά χρόνια αργότερα, το 1937, το Διοικητικό Συμβούλιο του Σωματείου, μετά από ενέργειες, κατάφερε να ιδρύσει το Ταμείο Συντάξεων Εφημεριδοπωλών και Υπαλλήλων Πρακτορείων Θεσσαλονίκης (ΤΣΕΥΠΘ).

Ο Σύνδεσμος, στα χρόνια που ακολούθησαν, συνέχισε να είναι πρωταγωνιστής στην κυκλοφορία των εφημερίδων, βγαίνοντας νικητής από τον δύσκολο αγώνα της καθημερινότητας, χωρίς να λείπουν, βέβαια, οι σκληρές μάχες που έδωσαν τα μέλη του για να εξασφαλίσουν τα νόμιμα ποσοστά τους και να επιβιώσουν επαγγελματικά μετά από μια προσπάθεια ενός εκδοτικού συγκροτήματος να τους καταργήσει χρησιμοποιώντας ευκαριακούς πωλητές εφημερίδων που δεν αποτελούσαν μέλη του Συνδέσμου.

Στις μέρες μας, και με την πληθώρα των εκδόσεων που κυριαρχούν στον ελλαδικό χώρο, ο Σύνδεσμος, ο οποίος αριθμεί 185 μέλη, έχοντας, πλέον, εντείνει τις προσπάθειές του για την αποδοτικότερη διανομή των εντύπων, έχει αποκτήσει ακόμα μεγαλύτερη σημασία αφού λειτουργεί ως προστάτης της δίκαιης διανομής και φροντίζει πάντα για τη σωστή και ευέλικτη κυκλοφορία όλων των εντύπων, φτάνοντας έως και στην πλέον απόμακρη γωνία της Θεσσαλονίκης.

ΜΗΝΑΣ Κ. ΣΑΜΑΝΤΖΙΔΗΣ

Πρόεδρος

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ι. ΡΕΚΚΟΣ

Γενικός Γραμματέας

ΕΝΩΣΗ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ

Η ΕΣΗΕΜ-Θ (Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης) είναι ένα από τα παλαιότερα σωματεία της Θεσσαλονίκης και από τις σημερινές δημοσιογραφικές οργανώσεις της χώρας.

Στις 26 Δεκεμβρίου 1922, τέσσερις δημοσιογράφοι ημερησίων εφημερίδων, οι Πέτρος Λούβαρης, Θεόδωρος Ρηγινός, Βασίλειος Οικονόμου και Αντώνιος Θεοδωρίδης, ξεκίνησαν την προσπάθεια να οργανωθεί ο δημοσιογραφικός κόσμος σε σωματείο και καθόρισαν ιδρυτική Γενική Συνέλευση. Η Συνέλευση πραγματοποιήθηκε στις 6 Ιανουαρίου 1923, ανήμερα της εορτής των Θεοφανείων. Εγκρίθηκε τότε το πρώτο καταστατικό και εκλέχθηκε η προσωρινή πρώτη διοίκηση της «Ενώσεως Συντακτών Θεσσαλονίκης», όπως ονομάστηκε. Ιδρυτικά μέλη της ήταν οι έντεκα δημοσιογράφοι που συγκεντρώθηκαν στα γραφεία της γαλλόγλωσσης εφημερίδας *L'Orinion* και άρχισαν τον αγώνα για την συνδικαλιστική οργάνωση των εργαζομένων στον Τύπο της Θεσσαλονίκης: Πέτρος Λούβαρης, Θεόδωρος Ρηγινός, Βασίλειος Οικονόμου, Νικόλαος Σήφακας, Κωνσταντίνος Τζωρτζίδης, Ευάγγελος Θωμαΐδης, Φίλιππος Τριανταφυλλίδης, Αντώνιος Θεοδωρίδης, Γεώργιος Ησαΐας, Λουκιανός Εράμ και Σολομών Ματαράσσο. Η σημερινή δύναμη της ΕΣΗΕΜ-Θ, είναι 771 μέλη, όλων των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και από ολόκληρη τη Μακεδονία και τη Θράκη.

Η Ένωση Συντακτών συνήφανε την πορεία της με την ιστορία της χώρας, αλλά ιδιαίτερα με την ιστορία της Θεσσαλονίκης. Τίτλος τιμής για την ΕΣΗΕΜ-Θ είναι το μυστικό «Πρωτόκολλο Τιμής» που υπέγραψαν είκοσι δύο μέλη της, τέλη του 1941, αρχές του 1942. Με αυτό, δεσμεύτηκαν να μην προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στα έντυπα που εξέδιδαν οι αρχές Κατοχής και να εργα-

στούν μόνο στις εφημερίδες, οι οποίες θα εξέφραζαν τις εθνικοαπελευθερωτικές οργανώσεις και την Αντίσταση.

Η ΕΣΗΕΜ-Θ δια των μελών της ήταν πάντοτε ένα από τα αντιπροσωπευτικότερα κομμάτια της κοινωνίας μας, όταν αυτή αγωνιζόταν, όταν αντιστεκόταν, όταν ανοίγει δρόμους, όταν δημιουργούσε. Μέλη της είχαν επιτυχημένη παρουσία σε χώρους όπως η πολιτική, η λογοτεχνία, οι επιστήμες. Στα επίτιμα μέλη της συγκαταριθμούνται, μεταξύ άλλων, προσωπικότητες όπως ο αείμνηστος Κωνσταντίνος Καραμανλής, ο οικουμενικός πατριάρχης Βαρθολομαίος, ο καθηγητής Δημήτρης Μαρωνίτης, ο αείμνηστος ακαδημαϊκός Αγαπητός Τσopanάκης.

Σταθμός στην πορεία της ΕΣΗΕΜ-Θ ήταν το παγκόσμιο συνέδριο με θέμα «Τύπος και Δημοκρατία», που οργανώθηκε το 1985, με την ευκαιρία του εορτασμού των 2300 χρόνων της Θεσσαλονίκης. Το συνέδριο θεωρείται μοναδικό στα ελληνικά δημοσιογραφικά χρονικά. Στη διάρκεια του εκατόν πενήντα συνέδριοι, από σαράντα χώρες –και των πέντε ηπείρων– συζητήσαν τα προβλήματα του δημοσιογραφικού κόσμου σε Ανατολή και Δύση και τα ζητήματα της προάσπισης της ελευθεροτυπίας.

Η Ένωση από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 έστρεψε το ενδιαφέρον της και ανέπτυξε πλούσια δραστηριότητα στα Βαλκάνια, αλλά και σε όλη την Ευρώπη. Ανέπτυξε διμερείς σχέσεις με τις κατά τόπους δημοσιογραφικές ενώσεις και επιδιώκει πάντα τη βελτίωσή τους. Σταθερός στόχος της είναι να καταστήσει το πεντατόροφο κτίριο της οδ. Στρατηγού Καλλάρη 5 (η μελέτη αναπαλαίωση του οποίου βραβεύτηκε στις Βρυξέλλες), όπου στεγάζεται και το Βαλκανικό Κέντρο Τύπου, όχι μόνον ένα κέντρο ανάπτυξης δραστηριοτήτων συναφών με τη δημοσιογραφία, αλλά και κέντρο ολόκληρου του δημοσιογραφικού κόσμου των Βαλκανίων. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται η ίδρυση, το 1993, της Βαλκανικής Συνομοσπονδίας Δημοσιογράφων, με έδρα τη Θεσσαλονίκη.

Στις 24 Μαρτίου 2001, στις Βρυξέλλες, η εικοσιπενταμελής Εκτελεστική Επιτροπή της Διεθνούς Ομοσπονδίας Δημοσιογράφων αποφάσισε ομόφωνα την εγγραφή της ΕΣΗΕΜ-Θ ως τακτικού και πλήρους μέλους της δικαιώνοντας τη μακρά πορεία της και εδραιώνοντας τη διεθνή της υπόσταση. Η Ένωση αποτελεί επίσης πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Δημοσιογράφων, της οποίας τη Γενική Συνέλευση διοργάνωσε τον Απρίλιο του 2004 στη Θεσσαλονίκη. Κατά τη διάρκεια των εργασιών της, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της εξελέγη στην Εκτελεστική Επιτροπή της Διεθνούς Ομοσπονδίας Δημοσιογράφων, ενισχύοντας έτσι ακόμη περισσότερο τη φωνή της Ένωσης στο ευρωπαϊκό πεδίο.

Μεταξύ των σκοπών της Ένωσης, όπως αυτοί ορίζονται στο καταστατικό της, είναι «η ηθική και οικονομική συμβολή στη μελέτη των γενικότερων (πολιτιστικών, εκπαιδευτικών, οικονομικών, κοινωνικών, πληροφορικής, ελευθερίας) προβλημάτων και επιδιώξεων του Τύπου και των ΜΜΕ στον ελλαδικό, βαλκανικό και διεθνή χώρο», καθώς και «η συμβολή στην εν γένει ανάπτυξη της χώρας και ειδικότερα της Μακεδονίας-Θράκης». Στο πλαίσιο αυτό αναπτύσσει σειρά δραστηριοτήτων, συμμετέχει σε ευρωπαϊκά προγράμματα, συνεργάζεται με φορείς και αρχές της Θεσσαλονίκης και της Μακεδονίας-Θράκης εν γένει.

Το 2006 ιδρύθηκε το Μορφωτικό Ίδρυμα της ΕΣΗΕΜ-Θ ως φυσική απόληξη της διαρκούς πνευματικής δράσης της Ένωσης και ταυτόχρονα καρπός της γόνιμης αγωνίας της να συνδέσει τη δημοσιογραφία με τις πιο σύγχρονες εκδοχές του πολιτισμού και να ανιχνεύσει τις νέες δυνατότητες επιμόρφωσης. Στην παλαιά έδρα της Ένωσης, στην οδ. Μορκεντάου 1, στήθηκε ένας χώρος με σύγχρονη και λειτουργική αντίληψη, με υψηλή αισθητική, με εξελεγμένα τεχνολογικά μέσα, ο οποίος προσφέρεται για πλήθος δραστηριοτήτων: εκδειακός πολυχώρος, αίθουσα σεμιναρίων, διαλέξεων, προβολών, φιλόξενη εστία ομάδων εργασίας, βιβλιοθήκη –ένας χώρος «ανήσυχος» όσο επιβάλλει η δημοσιογραφική εργήγηση και «ανοιχτός» όσο απαιτεί η πνευματική δημιουργία.

Η ΕΠΗΕΑ (Ένωση Προσωπικού Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών) είναι η δημοσιογραφική επαγγελματική οργάνωση των εργαζομένων στις ημερήσιες εφημερίδες, τους ραδιοφωνικούς και τους τηλεοπτικούς σταθμούς Αθηνών, το συνδικαλιστικό σωματείο τους. Η ίδρυση της Ένωσης πραγματοποιήθηκε με την έγκριση του πρώτου καταστατικού στις 16 Οκτωβρίου 1925, το οποίο έκτοτε τροποποιήθηκε σε διαδοχικές καταστατικές συνελεύσεις τα έτη 1947, 1950, 1958, 1972, 1987 και 2002.

Μέλη της ΕΠΗΕΑ είναι οι εργαζόμενοι στις οικονομικές, εμπορικές και διοικητικές υπηρεσίες των παραπάνω επαγγελματικών χώρων, καθώς και οι υπάλληλοι συναφών ενώσεων, των ασφαλιστικών ταμείων και των πρακτορείων ειδήσεων. Αρχικά, αποτελούνταν αποκλειστικά από διοικητικούς υπαλλήλους των ημερησίων εφημερίδων Αθηνών, όπως άλλωστε μαρτυρά και η επωνυμία της, αλλά σταδιακά εντάχθηκαν και οι διοικητικοί υπάλληλοι των ραδιοτηλεοπτικών μέσων, αφού κατέστη σαφής η συνάφεια του αντικειμένου εργασίας του με αυτό του αντίστοιχου διοικητικού προσωπικού εφημερίδων. Το 2006 τα μέλη της ανέρχονται σε 3000, από τα οποία τα 2700 εργάζονται και τα 300 συνταξιοδοτούνται.

Σκοποί της είναι, εν συντομία, η μελέτη, προστασία και προαγωγή των ηθικών, οικονομικών και επαγγελματικών συμφερόντων των μελών της Ένωσης, καθώς και η ανάπτυξη της μεταξύ τους επαγγελματικής αλληλεγγύης. Για την περαιτέρω οικονομική στήριξή τους, δημιουργήθηκε το 1999 ο «Αλληλοβοηθητικός Λογαριασμός», ο κανονισμός λειτουργίας του οποίου προβλέπει τακτικά και έκτακτα βοηθήματα στα μέλη που χρήζουν ενίσχυσης.

Η δράση της Ένωσης αφορά, εκτός από τη συνδικαλιστική εκπροσώπηση των μελών της και την οργάνωση των έννομων αγωνιστικών εργασιακών κινητοποιήσεων, την ενημέρωση και επαγρύπνηση των εργαζομένων σχετικά με τα εργασιακά προβλήματα στα ΜΜΕ, τη διοργάνωση και συμμετοχή σε συνέδρια και διαλέξεις του χώρου, τη συγκέντρωση των συναδέλφων σε πολιτιστικές, ψιχαγωγικές και άλλες εκδηλώσεις, με σκοπό τη σύσφιξη των μεταξύ τους σχέσεων αλλά και της επιμόρφωσής τους, με προτεραιότητα την καταπολέμηση της ανεργίας, η οποία τα τελευταία χρόνια πλήττει σοβαρά τον κλάδο. Τις δραστηριότητες αυτές αναλαμβάνει να φέρει εις πέρας, μαζί με την εκπλήρωση των καταστατικών σκοπών της ΕΠΗΕΑ, το εκάστοτε αιρετό για μία διετία ενδεκαμελές Διοικητικό Συμβούλιο.

Ένα επιπλέον βήμα προς την κατεύθυνση της πιο δυναμικής συσπείρωσης των μελών αποτέλεσε το 2001 η ίδρυση από την ΕΠΗΕΑ, μαζί με την ΕΠΗΕΘ (Ένωση Προσωπικού Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλονίκης) και την ΕΠΗΕΘΣΕΕ (Ένωση Προσωπικού Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδας και Εύβοιας) στην Αθήνα το δευτεροβάθμιο επαγγελματικό σωματείο με την επωνυμία «Πανελλήνια Ομοσπονδία Ενώσεων Προσωπικού Τύπου και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης» (ΠΟΕΠΤΥΜ). Σκοπός της δημιουργίας της ήταν κυρίως η συνένωση όλων των επαγγελματικών ενώσεων η σωματείων και ο συντονισμός δράσης τους.

Στα πλαίσια της προαγωγής των συμφερόντων των μελών της ΕΠΗΕΑ εντάσσεται και η ασφάλιση και περιθαλψη αυτών, η οποία αποτελεί κατ' εξοχήν μέριμνα της Ένωσης. Το 1967 ιδρύθηκε με την καθοριστική συμμετοχή της ΕΠΗΕΑ ο ΕΔΟΕΑΠ (Ενιαίος Δημοσιογραφικός Οργανισμός Επικουρικής Ασφάλισης και Περιθαλψης, βλ. σχετικό κείμενο) με τη μορφή του Νομικού Προσώπου Ιδιωτικού Δικαίου. Παράλληλα, ιδρύεται το Ταμείο Συντάξεων Προσωπικού Εφημερίδων Αθηνών-Θεσσαλονίκης, υπό τη μορφή του Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου, που αποσκοπεί στην παροχή σύνταξης και κάλυψη ανεργίας στους εργαζομένους τόσο στον ημερήσιο Τύπο (διοικητικούς υπαλλήλους και συντάκτες), όσο και στους ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς.

Η ενεργός δράση της Ένωσης σηματοδότησε μία νέα εποχή από συνεχείς διαπραγματεύσεις με τις εργοδοτικές Ενώσεις, υπογραφή ολοένα και πιο ευνοϊκών συλλογικών συμβάσεων εργασίας,

κινητοποιήσεις υπέρ των δικαιωμάτων των εργαζομένων, προάσπιση των ασφαλιστικών ταμείων και του πόρου του «Αγγελιοσήμου», το οποίο αποτελεί κατάρτηση του κλάδου, επαφές με την πολιτική ηγεσία και τις οργανωμένες ομάδες συμφερόντων και κυρίως ενασχόληση με κάθε ξεχωριστή περίπτωση εργασιακού προβλήματος, ατομικού ή συλλογικού, που έπληττε τον κλάδο.

ΜΑΡΚΟΣ ΓΚΑΝΑΣ

Πρόεδρος

Ομοσπονδία Τύπου, 1925

βλ. Ομοσπονδία Μισθωτών Τύπου και Βιομηχανίας Χάρτου, 1958

ΕΝΩΣΗ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΝΗΣΩΝ

Η πρώτη εφημερίδα που κυκλοφόρησε στην Πάτρα, το 1840, ήταν ο *Αχαϊκός Κήρυξ* του Νικόλαου Μανιάκη και η πρώτη προσπάθεια συνδικαλιστικής οργάνωσης των δημοσιογράφων έγινε το 1896, χωρίς όμως να ευδοκιμήσει.

Έως τα τέλη του 19ου αιώνα οι περισσότεροι συντάκτες των τοπικών εφημερίδων, ήταν ερασιτέχνες. Ο πρώτος που συνειδητοποίησε τη σημασία της συνδικαλιστικής οργάνωσης των δημοσιογράφων, ήταν ο ιδρυτής της εφημερίδας *Πελοπόννησος* Διονύσιος Βασιλειάδης, ο οποίος, τον Απρίλιο 1896, κάλεσε σε συγκέντρωση στην Αθήνα, αντιπροσώπους από τις περισσότερες εφημερίδες που εκδίδονταν τότε και αποφάσισαν την ίδρυση συνδέσμου συντακτών. Όμως, η προσπάθεια αυτή δεν είχε συνέχεια.

Το 1926 έγινε μία δεύτερη προσπάθεια, σε τοπικό επίπεδο και ιδρύθηκε η «Ένωσις Συντακτών Πατρών», η οποία το 1939 διέκοψε τη λειτουργία της. Με βάση τον Αναγκαστικό Νόμο 1093/39 συγκροτήθηκε η Ένωση Συντακτών Ημερήσιων Εφημερίδων Πελοποννήσου Ηπείρου και Νήσων (ΕΣΗΕΠΗΝ), της οποίας τα έσοδα προέρχονται από τα χρήματα που καταβάλλουν τα μέλη της, για την απόκτηση του δικαιώματος εγγραφής, από τις μηνιαίες συνδρομές τους, από τα έσοδα από γιορτές και άλλες εκδηλώσεις, από έκτακτες εισφορές, από δωρεές και κληροδοσίες, από τα έσοδα του «Λαχείου Συντακτών» και από τον «Χορό των Συντακτών», που δόθηκε για πρώτη φορά στις 10 Μαρτίου 1940 και έκτοτε έχει γίνει δεσμός στην Πάτρα και συνεχίζει να πραγματοποιείται έως σήμερα.

Οι πρώτες εκλογές, για την ανάδειξη αιρετού Διοικητικού Συμβουλίου πραγματοποιήθηκε στα τέλη του 1945, ενώ δύο χρόνια αργότερα ψηφίστηκε, από τη Γενική Συνέλευση των μελών της Ένωσης, το νέο καταστατικό της, που καθιέρωνε αιρετό πενταμελές Διοικητικό Συμβούλιο, με διετή θητεία και προσδιόριζε τα καθήκοντα των συντακτών, με πρωταρχική δέσμευση την αδιάσπαστη επαγγελματική τους αλληλεγγύη.

Το 1957, όταν πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου ήταν ο Δημήτριος Λάγαρης, εγκαινιάστηκε το Μουσείο Τύπου της ΕΣΗΕΠΗΝ, στο οποίο εκτίθενται σπάνιες εφημερίδες, μοναδικά έγγραφα και δυσπρόσιτα βιβλία, χρήσιμα όλα στην ιστορική έρευνα. Εδώ και αρκετά χρόνια το Μουσείο Τύπου στεγάζεται σε ιδιόκτητο διαμέρισμα, επί της οδ. Μαιζώνος 200, όπου είναι και τα γραφεία της ΕΣΗΕΠΗΝ. Πρωτεργάτης του Μουσείου ήταν ο δημοσιογράφος και συγγραφέας Νίκος Ε. Πολίτης, ο οποίος διετέλεσε έφορος επί πολλές δεκαετίες, ενώ σήμερα τη δέση αυτή κατέχει ο δημοσιογράφος και συγγραφέας Γιάννης Καραλής.

Στις αρχές του 1967 ιδρύθηκε το Ταμείο Επικουρικής Ασφαλίσεως Συντακτών, που έχει σκοπό την εφάπαξ οικονομική ενίσχυση των μετόχων-μελών του, τα οποία αποσύρονται από την δημοσιογραφία λόγω ορίου ηλικίας ή λόγω ασθένειας και τη χορήγηση μηνιαίων επιδομάτων σε μέλη του που δεν μπορούν να εργασθούν ή είναι άνεργοι.

Μετά τη Μεταπολίτευση (1974) η διοίκηση της Ένωσης, παράλληλα με την προώθηση των επαγγελματικών ζητημάτων του κλάδου, συμμετείχε στη δραστηριοποίηση για τη δημιουργία Πανελληνίας Δημοσιογραφικής Ομοσπονδίας, ώστε να είναι πιο αποτελεσματική η προάσπιση των επαγγελματικών συμφερόντων των συντακτών. Τον Μάιο 1991 πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα το ιδρυτικό συνέδριο της Δημοσιογραφικής Ομοσπονδίας και το νέο συνδικαλιστικό όργανο που προέκυψε, ονομάστηκε Πανελλήνια Ομοσπονδία των Ενώσεων Συντακτών (ΠΟΕΣΥ).

Για την προσφορά της στον τομέα της έγκυρης ενημέρωσης του κοινού, η ΕΣΗΕΠΗΝ τιμήθηκε στις 29 Δεκεμβρίου 1992, από την Ακαδημία Αθηνών και στις 23 Ιανουαρίου 2003 αδειοδοτήθηκε με την Ένωση Συντακτών Κύπρου, «επισφραγίζοντας την ταυτότητα των εθνικών τους παραδόσεων και τους κοινούς στόχους τους».

Εκτός από τα καθαρά συνδικαλιστικά της καθήκοντα, στα οποία ανταποκρίθηκε και ανταποκρίνεται με συνέπεια η ΕΣΗΕΠΗΝ, έχει να επιδείξει πολλές κοινωνικές και πολιτιστικές πρωτοβουλίες, που αναδεικνύουν τον ρόλο των δημοσιογράφων στην εποχή μας και προβάλλουν τις αρχές που οφείλουν να διέπουν τον Τύπο.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΘ. ΜΟΥΛΙΑΣ

Ένωση Συντακτών Βόλου, 1927

βλ. Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδος και Ευβοίας, 1932

Ελληνική Ένωση Φωτορεπόρτερ και Κινηματογραφιστών, Αθήνα 1929

βλ. Ένωση Φωτορεπόρτερ Ελλάδος, Αθήνα 1945

ΕΝΩΣΗ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΕΥΒΟΙΑΣ

Η ΕΣΗΕΘΣΕΕ (Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδος και Ευβοίας) διαδέχθηκε το 1932 την Ένωση Συντακτών Βόλου που είχε συσταθεί το 1927 και θεωρείτο στην εποχή της σπουδαίο πνευματικό σώματείο. Επικεφαλής της Ένωσης ήταν γενικός γραμματέας και όχι πρόεδρος, οδηγήθηκε όμως γρήγορα σε διάλυση γιατί σύμφωνα με το καταστατικό της «ο αριθμός των μελών είχε περιοριστεί κάτω των επτά». Τελικά λόγω αλλαγής επαγγέλματος μόνο ο Πέτρος Λεμκίης πέρασε στα ιδρυτικά μέλη της σημερινής Ένωσης, το καταστατικό της οποίας είχε εγκριθεί από τη συνέλευση της 7ης Αυγούστου 1932 (Πρωτοδικείο και έφερε τις υπογραφές των Π. Λεμκίη, Κ. Πάντου, Α. Παπαγγέλου, Δ. Στεφανάκη, Α. Τσουρτσούλη, Α. Καπνουτζή και Καλλιόπη Κ. Πάντου).

Πρώτος πρόεδρος της Ένωσης υπήρξε ο Νίκος Παζαρόπουλος, ο οποίος παρ' όλο ότι είχε προτάσεις και από αθηναϊκές εφημερίδες, πίστευε στην αποστολή του επαρχιακού Τύπου και δεν είχε πρόθεση να εγκαταλείψει το Βόλο.

Η ΕΣΗΕΘΣΕΕ είναι η πρώτη δημοσιογραφική Ένωση της χώρας, στην οποία τη θέση του προέδρου κατέλαβε το 1981 και για αρκετά χρόνια γυναίκα, η δημοσιογράφος Νίτσα Κολιού.

ΠΑΝΟΣ ΚΑΡΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

Συνδικάτο Εργατών Τύπου Αθηνών, 1933

βλ. Ένωση Τεχνικών Ημερησίου και Περιοδικού Τύπου Αθηνών, 1938

ΕΝΩΣΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΠΩΛΩΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Η δουλειά του εφημεριδοπώλη ξεκίνησε κάτω από πολύ δύσκολες και αντίξοες συνθήκες πριν από αρκετές δεκαετίες. Οι εφημεριδοπώλες παραλάμβαναν τα έντυπα από τα εκτυπωτήρια και κάτω από όλες τις καιρικές συνθήκες, τα διέδεταν στο αγοραστικό τους κοινό. Όλη η διακίνηση γίνονταν χωρίς μεταφορικά μέσα και οι αποστάσεις που έπρεπε να καλυφθούν ήταν συχνά πολύ μεγάλες.

Με την πάροδο των ετών τα πράγματα άλλαξαν. Το 1934, ο Δημήτριος Λαμπράκης, πρωτοστάτησε στις ενέργειες για τη δημιουργία αναγνωρισμένου από το κράτος Ταμείου Εφημεριδοπωλών, ώστε να συγκεντρώσει τους εφημεριδοπώλες και να βελτιωθούν οι συνθήκες εργασίας τους.

Η Αθήνα μεγάλωσε, οι εφημεριδοπώλες έγιναν αρκετοί, και έτσι δημιουργήθηκαν στην Αττική δύο Ενώσεις, η Ένωση Εφημεριδοπωλών Αθηνών και η Ένωση Εφημεριδοπωλών Πειραιά που ιδρύθηκε το 1934 και στην πορεία του πρωτοστάτησαν ενεργά μέλη όπως οι Ηλίας Καψιμάλης, Χρήστος Μητρόγιαννης, Γεώργιος Αλεβίζος, Γεώργιος Δρακόπουλος, Γεώργιος Πισιάμης, Χρήστος Χρηστάρας κ.ά. Σήμερα αριθμεί 140 μέλη.

Κύριοι σκοποί του σωματείου είναι: η επιμελής, ταυτόχρονη και με ίδια μέσα διανομή του Τύπου, 365 ημέρες το χρόνο και κάτω από όλες τις καιρικές συνθήκες· η προστασία και προαγωγή των ηθικών, οικονομικών, επαγγελματικών, ασφαλιστικών και κοινωνικών συμφερόντων των μελών του· η ανάπτυξη και η σύσφιξη των σχέσεων με τις συνδικαλιστικές οργανώσεις των εργαζομένων στον Τύπο· η προσωρινή οικονομική διευκόλυνση των ασθενέστερων οικονομικά μελών· η οικονομική βελτίωση του Ταμείου Αλληλοβοήθειας Εφημεριδοπωλών Πειραιώς-Αθηνών· η οργάνωση διαλέξεων, εκδρομών, ψυχαγωγικών και κοινωνικών εκδηλώσεων και η απόδοση βραβείων στα διακρινόμενα σε ήθος και επίδοση παιδιά των μελών.

Η Ένωση συντηρείται αποκλειστικά και μόνο με πόρους που προέρχονται από τα μέλη της, καθώς και από τις χορηγίες των πρακτορείων Τύπου και των εκδοτών εφημερίδων και περιοδικών.

ΑΡΓΥΡΙΟΣ ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Πρόεδρος

ΗΛΙΑΣ ΑΛΕΒΙΖΟΣ

Γενικός Γραμματέας

Ένωσις Συντακτών Περιοδικού Τύπου, Αθήνα 1934

βλ. Ένωση Συντακτών Περιοδικού και Ηλεκτρονικού Τύπου, Αθήνα 1959

ΕΝΩΣΗ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Το 1931 ιδρύθηκε το επαγγελματικό σωματείο «Συνδικάτον Εργατών Τύπου Αθηνών», το οποίο αναγνωρίστηκε με την υπ' αριθμ. 7515/1933 απόφαση του Πρωτοδικείου Αθηνών. Το σωματείο μετονομάστηκε το 1938 σε «Ένωσις Εργατών Τύπου Αθηνών» και το 1972 σε Ένωση Τεχνικών Ημερησίου και Περιοδικού Τύπου Αθηνών, ύστερα από σχετικές

τροποποιήσεις του καταστατικού του, οι οποίες είχαν εγκριθεί με τις υπ' αριθμ. 2026/1938, 10274/1955 και 347/1962 αποφάσεις του Πρωτοδικείου Αθηνών και την υπ' αριθμ. 1128/1972 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών. Το καταστατικό του σωματείου, τροποποιήθηκε, συμπληρώθηκε και προσαρμόστηκε στις διατάξεις περί επαγγελματικών σωματείων που ισχύουν σήμερα και τελικά διαμορφώθηκε στο σημερινό καταστατικό της Ένωσης το οποίο εγκρίθηκε από το Πρωτοδικείο Αθηνών την 5 Ιουνίου 1985 και ρυθμίζει στο εξής τη λειτουργία και τη δράση του.

Σκοποί του Σωματείου είναι οι εξής: η μελέτη, προστασία και προαγωγή των οικονομικών, ασφαλιστικών, επαγγελματικών και ηθικών συμφερόντων των μελών του· η εξύψωση του βιοτικού, επαγγελματικού και πολιτιστικού επιπέδου τους και η καλλιέργεια πνεύματος ταξικής συνείδησης και ενότητας μεταξύ τους· η συστηματική, ενεργητική και συνεχής παρακολούθηση των επαγγελματικών ζητημάτων, γενικά και κατά ειδικότητα, και η αγωνιστική κινητοποίηση του κλάδου για την επίλυσή τους· η προάσπιση της ελευθερίας του Τύπου και της δημοκρατίας· η βελτίωση του υφιστάμενου Ταμείου Ασφάλισης Τεχνικών Τύπου Αθήνας (ΤΑΤΤΑ), των ειδικών λογαριασμών ασθένειας, μητρότητας, ανεργίας, πρόνοιας, του κλάδου επικουρικής ασφάλισης και του κλάδου στέγης και αποκατάστασης με την διοικητική μέριμνα των ασφαλισμένων και συνταξιούχων του ΤΑΤΤΑ. Αντιπρόσωποι στο ΤΑΤΤΑ εκλέγονται ένας από την κατηγορία των εργαζομένων μελών και ένας από την κατηγορία των συνταξιούχων, μαζί με έναν αναπληρωτή από κάθε κατηγορία.

Η ΕΤΗΠΤΑ αποτελεί το συνδικαλιστικό φορέα των τεχνικών Τύπου της Αθήνας και την έκφραση της συνειδητής αγωνιστικής τους θέλησης. Η υπεράσπιση και προαγωγή των συμφερόντων τους, τόσο ως τεχνικών Τύπου, όσο και ως εργαζομένων γενικότερα, καθώς και η υπεράσπιση του δημοκρατικού πολιτεύματος και η προαγωγή των θεσμών του, αποτελεί το πρώτο δικαίωμα, αλλά και το ύψιστο καθήκον των μελών του Σωματείου. Το Σωματείο στέκεται πάνω στην αρχή της ταξικής πάλης. Με βάση αυτή την ιδεολογική του τοποθέτηση, προσδιορίζεται και η συμμετοχή του στις πρωτοβάθμιες και δευτεροβάθμιες επαγγελματικές ενώσεις του εσωτερικού και εξωτερικού.

Μέλος του Σωματείου μπορεί να γίνει καθένας που εργάζεται ως τεχνικός Τύπου στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο της Αθήνας, με την ιδιότητα του λινοτύπη, φωτοσυνθέτη, στοιχειοθέτη, σελιδοποιού, τουοντέρ, μηχανικού-ηλεκτρολόγου λινοτυπικών μηχανών, χειριστή ηλεκτρονικών εγκεφάλων, ηλεκτρονικού, φωτογράφου, χειριστή χρωμογράφου, πιεστή κυλινδρικού όφφρετ, ηλεκτρολόγου-μηχανικού πιεστηρίων, όσοι έχουν οποιαδήποτε άλλη ειδικότητα, της νέας τεχνολογίας, η οποία έχει σχέση με στοιχειοθεσία και εκτύπωση εφημερίδων και περιοδικών.

Πόροι του Σωματείου είναι: το δικαίωμα εγγραφής των μελών· η τακτική μηνιαία συνδρομή τους· κάθε έκτακτη οικονομική εισφορά τους· η οικονομική ενίσχυση από την Εργατική Εστία· οι δωρεές και οι κάθε είδους εισφορές προς το Σωματείο από τα μέλη του, άλλες οργανώσεις, τρίτους, έσοδα από την περιουσία του Σωματείου, από εράνους, γιορτές και κάθε άλλου είδους εκδήλωση.

Τα όργανα του Σωματείου είναι: η Γενική Συνέλευση των μελών, το Διοικητικό Συμβούλιο, η Εξελεγκτική Επιτροπή. Το Σωματείο διοικείται από δεκατριμελές Διοικητικό Συμβούλιο, που εκλέγεται κάθε δύο χρόνια.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΥΛΩΝΑΣ

Πρόεδρος

ΚΩΣΤΑΣ ΒΛΑΧΟΣ

Αν. Γενικός Γραμματέας

ΕΝΩΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΩΝ ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

Το ΕΔΙΠΤ (Ένωση Δημοσιογράφων Ιδιοκτητών Περιοδικού Τύπου) ιδρύθηκε το 1939 όταν οι εκδότες των περιοδικών και εφημερίδων της εποχής, χωρίς καμιά συνδικαλιστική κάλυψη, ανυπόστησαν προστασία από τη διαφαινόμενη παγκόσμια απειλή πολέμου. Συνασπίστηκαν τότε σε Ένωση, επαγγελματική κατά βάση αλλά και πνευματική με τις προεκτάσεις που οπωσδήποτε θα ενυπήρχαν, εφόσον πνευματικό είναι το έργο που επιτελούν. Παρακολουθώντας όλες τις διακυμάνσεις του πολιτικού και κοινωνικού βίου τα μέλη της Ένωσης, με τα έντυπά τους, είχαν πάντοτε σημαντική παρουσία στο δημοσιογραφικό τους έργο και κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση της ελληνικής κοινής γνώμης στο εσωτερικό και το εξωτερικό, εκπροσωπώντας περιοδικά και εφημερίδες σε όλη την ελληνική επικράτεια, με μακρόχρονες εκδόσεις και σημαντικές κυκλοφορίες και αναγνώστες.

Ο συνδικαλιστικός ρόλος της ΕΔΙΠΤ είναι πολυσήμαντος και έχει ενισχύσει τις προσπάθειες των μελών της, για τη συνεισφορά τους στην πρόοδο της κοινωνίας, με τις εκδόσεις τους και τις πολιτισμικές παρεμβάσεις που οργανώνει η Ένωση, όπως π.χ. την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης στην ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα ή με το πρόβλημα των ναρκωτικών (οργάνωση πανελλήνιων διαγωνισμών σε σχολεία και πανεπιστήμια με μεγάλη ανταπόκριση), τιμητικές εκδηλώσεις για άτομα που διακρίθηκαν για την πατριωτική ή τη φιλανθρωπική τους δράση, οργάνωση ημερίδων για τη σχέση του περιοδικού Τύπου με την Τοπική Αυτοδιοίκηση, την αναγνωσιμότητα των εφημερίδων στην ελληνική περιφέρεια, τη σημερινή επιρροή του τοπικού Τύπου και τις σχέσεις του με τον αθηναϊκό κ.ά.. Για την πολύμορφη και ενδιαφέρουσα συμμετοχή της στα κοινά και ως πνευματικό κέντρο με αξιολογη κοινωνική προσφορά προς πολλές κατευθύνσεις, έχει αποκομίσει εγκωμιαστικά σχόλια και επαίνους από πνευματικά ιδρύματα, καθώς και από κοινωνικούς, πολιτικούς, επαγγελματικούς φορείς.

Τα μέλη της Ένωσης ανέρχονται σε 155 δημοσιογράφους-εκδότες, με συνολική αναγνωσιμότητα των εντύπων τους περί τα δύο εκατομμύρια αναγνώστες. Η ΕΔΙΠΤ είναι μέλος της διεθνούς Ένωσης Εκδοτών Περιοδικού Τύπου (FIPP), ως μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής, και της αντίστοιχης Ένωσης του Ευρωπαϊκού Τύπου (FAEP), έχοντας τη Γενική Διεύθυνση και διαχείριση, καθώς και την αντιπροεδρία.

Τα μέλη και τα έντυπα της Ένωσης παρουσιάστηκαν σε έναν καλαισθητό δίγλωσσο τόμο (ελληνικά και αγγλικά, Αθήνα 2001) που εκδόθηκε με τη χορηγία της COSMOTE. Η έκδοση περιλαμβάνει σε αλφαβητική τάξη τους τίτλους των εντύπων, με πληροφορίες σχετικά με τον εκδότη, την περιοδικότητα και τη διεύθυνσή του. Για κάθε έντυπο υπάρχει σύντομο ενημερωτικό σημείωμα και η αντίστοιχη φωτογραφία του πρωτοσέλιδου.

ΒΛΑΣΣΗΣ ΣΩΚΡΑΤΕΙΔΗΣ

Πρόεδρος

ΕΝΩΣΗ ΦΩΤΟΡΕΠΟΡΤΕΡ ΕΛΛΑΔΑΣ

Οι πρώτες προσπάθειες για τη συνδικαλιστική έκφραση των ελλήνων φωτορεπόρτερ ξεκινούν από τα χρόνια του Μεσοπολέμου, με την ίδρυση, το 1929, της «Ελληνικής Ένωσης Φωτορεπόρτερ και Κινηματογραφιστών». Το 1945 ιδρύθηκε η «Ένωση Φωτορεπόρτερ Αθηνών», με τη συμμετοχή πολλών από τους βετεράνους του χώρου: οι Δημήτρης Τριανταφύλλου, Δημήτρης Φλώρος, Χαράλαμπος Μεγαλοκονόμου, Κυριάκος Κουρμπέτης, Ευριπίδης Μάρτογλου, Φώτης Φλώρος και άλλοι πολλοί συμπλήρωναν τον κατάλογο των ιδρυτικών μελών της. Το 1958 ιδρύθηκε η «Πανελλήνια Ένωση Φωτορεπόρτερ». Το 1967 ιδρύθηκε η «Εθνική Ένωση Φωτορε-

πόρτερ Ελλάδος» και το 1972 έγινε η πρώτη ενοποίηση του κλάδου: συγχωνεύθηκαν τα τρία σωματεία σε ένα δημιουργώντας την «Ένωση Φωτοειδησεογράφων Ελλάδος». Το 1975 επαναλειτούργησε η «Εθνική Ένωση Φωτορεπόρτερ Ελλάδος», ενώ το 1981 ιδρύθηκε η «Ένωση Νέων Ελλήνων Φωτορεπόρτερ» και το 1983 η «Πανελλαδική Ένωση Φωτορεπόρτερ Ελλάδος». Τέλος, το 1991 καρποφόρησαν οι προσπάθειες των διοικήσεων των τριών εν ενεργεία Ενώσεων με την τελευταία ενοποίηση του κλάδου με την επωνυμία Ένωση Φωτορεπόρτερ Ελλάδας (ΕΦΕ / Union of Press Photographers of Greece), δίνοντας λύση στην πολυδιάσπαση που ταλάνιζε το φωτορεπορτάζ.

Η ΕΦΕ, σύμφωνα με το καταστατικό της (άρθρο 1), είναι επαγγελματικό σωματείο. Τα μέλη της εφοδιάζονται με ειδικό δελτίο αναγνώρισεως (ταυτότητες) που εκδίδει η Ένωση και θεωρούνται, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία (παρ.1, άρθρο 10 του Ν.4286/63), από τις αρμόδιες κρατικές αρχές προκειμένου να τους παρέχεται κάθε νόμιμη διευκόλυνση για την άσκηση της επαγγελματικής δραστηριότητάς τους. Σύμφωνα με το άρθρο 4 του καταστατικού της, «η ΕΦΕ αποτελεί το συνδικαλιστικό φορέα των φωτοειδησεογράφων της Ελλάδος και την έκφραση της συνειδητής αγωνιστικής τους θέλησης. Η υπεράσπιση και προαγωγή των συμφερόντων τους, τόσο ως δημιουργών όσο και ως εργαζομένων γενικότερα, καθώς και η υπεράσπιση του δημοκρατικού πολιτεύματος και η προαγωγή των θεσμών του, αποτελέει το πρώτο δικαίωμα αλλά και το ύψιστο καθήκον των μελών του σωματείου».

Οι σκοποί της ΕΦΕ, σύμφωνα με το άρθρο 2, είναι:

- α´) Η μελέτη, προστασία και προαγωγή των οικονομικών, ασφαλιστικών, επαγγελματικών και ηθικών συμφερόντων των μελών της.
 - β´) Η εξύψωση του βιοτικού, επαγγελματικού και πολιτιστικού επιπέδου τους και η καλλιέργεια πνεύματος ταξικής συνειδησης και ενότητας μεταξύ τους.
 - γ´) Η ανάπτυξη πνεύματος συνδικαλισμού, αλληλεγγύης των μελών καθώς και προς αποφυγή του αθέμιτου ανταγωνισμού.
 - δ´) Η συστηματική, ενεργητική και συνεχής παρακολούθηση των επαγγελματικών ζητημάτων και η αγωνιστική κινητοποίηση του κλάδου για την επίλυσή τους.
 - ε´) Η ίδρυση ταμείου αλληλοβοηθείας των μελών.
 - στ´) Η κατοχύρωση της πνευματικής ιδιοκτησίας της ειδησεογραφικής φωτογραφίας στον δημιουργό της (τον φωτορεπόρτερ) με την ενίσχυση του συνεταιρισμού προστασίας δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας των φωτογράφων («Φοίβος», Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης και Προστασίας των Πνευματικών Δικαιωμάτων των Φωτογράφων), τη διερεύνηση της δυνατότητας παρέμβασης του συνεταιρισμού «στην καθετοποίηση της εργασίας του.
- Για την πραγματοποίηση των παραπάνω σκοπών, σύμφωνα με το άρθρο 3, «το σωματείο θα επιδιώκει με κάθε νόμιμο και θεμιτό μέσο και συγκεκριμένα:
- α´) Τη διαφώτιση των μελών του και γενικότερα της κοινής γνώμης σχετικά με τα ζητήματα που απασχολούν τους φωτορεπόρτερ.
 - β´) Έκδοση περιοδικού της ΕΦΕ ή άλλου εντύπου.
 - γ´) Την οργάνωση εκθέσεων φωτογραφίας, γιορτών, ομιλιών, διαλέξεων, βιβλιοθηκών, αναγνωστηρίων, λεσχών και κάθε άλλης σχετικής εκδήλωσης.
 - δ´) Τη συμμετοχή του σωματείου σε ευρύτερες επαγγελματικές ενώσεις, τη σύνδεσή του με το ελληνικό και διεθνές επαγγελματικό κίνημα και την ενεργητική συμμετοχή του στους διεκδικητικούς και άλλους αγώνες των εργαζομένων και των δημιουργών, τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς.
 - ε´) Τη διοργάνωση σεμιναρίων επιδοτούμενων ή μη από κρατικούς ή/και ευρωπαϊκούς φορείς για τη συνεχή κατάρτιση των μελών του στις νέες τεχνολογίες.
 - στ´) Την ανάπτυξη και διευκόλυνση της δημιουργικής έκφρασης μέσα από το φωτορεπορτάζ, ιδιαίτερα για τους νέους φωτορεπόρτερ.

ξ') Την ίδρυση ή/και τη συμμετοχή σε συνεταιρισμούς, αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρείες και οποιεσδήποτε άλλες μορφές οργάνωσης που θα προβλέψει στο μέλλον η ελληνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία και αφορούν τους φωτορεπόρτερ, ως επίσης τη συμμετοχή σε προγράμματα που έχουν σχέση με τα συμφέροντα των μελών, και

η') Την αναζήτηση, έρευνα, συντήρηση και αξιοποίηση των αρχείων των παλαιών φωτορεπόρτερ και τη σύσταση ή/και τη συμμετοχή σε εταιρείες για το σκοπό αυτό ή/και τη δημιουργία Μουσείου Ιστορίας Ελληνικού Φωτορεπορτάζ.

ΜΑΡΙΟΣ ΛΩΛΟΣ

Πρόεδρος

ΣΠΥΡΟΣ ΤΣΑΚΙΡΗΣ

Γενικός Γραμματέας

ΕΝΩΣΗ ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Πριν από την ίδρυση της ΕΙΗΕΑ (Ένωση Ιδιοκτητών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών) με τον Νόμο 1798/28.4.51, οι ιδιοκτήτες των ημερήσιων αθηναϊκών εφημερίδων διατηρούσαν μια στενή άτυπη συνεργασία. Με τον Αναγκαστικό Νόμο 1093/1938 «περί δημοσιογραφικών οργανώσεων», ο οποίος, όμως, δεν εφαρμόστηκε λόγω της έκρηξης του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, προβλεπόταν η δημιουργία ενώσεων όλων των φορέων του Τύπου: ιδιοκτητών, συντακτών και υπαλληλικού προσωπικού. Τελικά η ιδέα για την ίδρυση της Ενώσεως άρχισε να υλοποιείται λίγο μετά τη λήξη του πολέμου και συγκεκριμένα με το ΝΔ 406/47.

Σκοπός της Ένωσης, σύμφωνα με το άρθρο 2 του καταστατικού της (Ν. 1798/1951), είναι η προαγωγή με κάθε νόμιμο μέσο των επαγγελματικών και οικονομικών συμφερόντων των ημερησίων εφημερίδων Αθηνών και γενικά η ικανοποίηση των νόμιμων επιδιώξεών τους με τελικό στόχο τη συνεχή βελτίωση του ελληνικού Τύπου. Στο πλαίσιο αυτό επιδίωξη της Ένωσης είναι η διατήρηση της πολικρονίας στον Τύπο και η ίση μεταχείριση όλων των εφημερίδων εκ μέρους του κράτους, όπως π.χ. στον τομέα των κρατικών δημοσιεύσεων και διαφημίσεων, καθώς και των παντός είδους εθνικών και ευρωπαϊκών ενισχύσεων.

Ιδρυτές και πρώτα τακτικά μέλη της ΕΙΗΕΑ κατέστησαν «αυτοδικαίως και άνευ ετέρας διατυπώσεως ή προϋποθέσεως» οι ιδιοκτήτες εκείνων των ημερήσιων αθηναϊκών εφημερίδων των οποίων η κυκλοφορία συνεχίστηκε χωρίς διακοπή σε όλη τη διάρκεια του 1950. Συνεπώς, οι Νάσος Μπότσης (*Ακρόπολις*), Νίνα Αραβαντινού (*Η Βραδυνή*), Αθανάσιος Παράσχος (*Εθνικός Κήρυξ*), Κωνσταντίνος Νικολόπουλος (*Έθνος*), Πάνος Κόκκας (*Ελευθερία*), Αλκιβιάδης Καλαποθάκης (*Εμπρός*), Κύρος Α. Κύρου (*Εστία*), Ελένη Βλάχου-Λούνδρα (*Η Καθημερινή*), Δημήτριος Λαμπράκης (*Το Βήμα. Τα Νέα*) και Νικόλαος Ευαγγελόπουλος (*Ο Προοδευτικός Φιλελεύθερος*) υποτέλεσαν την ιδρυτική ομάδα της Ένωσης. Ο λόγος που η Ένωση ιδρύθηκε με νόμο είναι ότι τα ιδρυτικά μέλη ήταν λιγότερα από είκοσι (20) όπως απαιτεί ο Α.Κ.

Η πρώτη Γενική Συνέλευση των τακτικών μελών εξέλεξε το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο της Ένωσης, το οποίο αποτέλεσαν οι Ελένη Βλάχου-Λούνδρα (πρόεδρος), Πάνος Κόκκας (γραμματέας), Αθανάσιος Παράσχος (ταμίας). Αναπληρωματικά μέλη του ήταν ο Κωνσταντίνος Νικολόπουλος και η Νίνα Αραβαντινού.

Σήμερα τα μέλη της Ενώσεως (Φυσικά ή Νομικά Πρόσωπα) είναι είκοσι επτά και εκδίδουν τις εξής 30 εφημερίδες: *Η Αυγή, Το Βήμα, Η Καθημερινή, Ο Λόγος, Η Νίκη, Ριζοσπάστης, Espresso, Αδέσμευτος Τύπος, Απογευματινή, Αυριανή, Η Βραδυνή, Έθνος, Ελεύθερη Ώρα, Ελεύθερος, Ελεύθερος Τύπος, Ελευθεροτυπία, Εστία, Τα Νέα, Η Χώρα, Εξπρές, Ημερησία, Κέρδος, Ναυτεμπορική, Χρηματιστήριο, Φιλαδέλος, Φως των Σπορ, Derby Sports, Goal News, Εξέδρα των Σπορ και Πρωταθλητής.*

Από το 1985 και εντεύθεν η εισδοχή νέων μελών στην Ένωση γίνεται μετά από αποδοχή σχετικής αιτήσεώς τους από τη Γενική Συνέλευση των τακτικών μελών της και όχι αυτοδικαίως, όπως μέχρι τότε. Έτσι κυκλοφορούν σήμερα εφημερίδες, οι ιδιοκτήτες των οποίων δεν είναι μέλη της Ένωσης.

Η ΕΙΗΕΑ είναι μέλος της Διεθνούς Ομοσπονδίας Εκδοτών Εφημερίδων (WAN) και της Ομοσπονδίας Εκδοτών Εφημερίδων των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ENPA).

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΪΔΙΝΗΣ

Σύνδεσμος Αθλητικών Συντακτών, 1952

βλ. Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αθλητικού Τύπου, 1971

ΕΝΩΣΗ ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΕΠΑΡΧΙΑΚΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

Η ΕΙΗΕΕ (Ένωση Ιδιοκτητών Ημερησίων Επαρχιακών Εφημερίδων), που συστάθηκε στην Αθήνα και εγκρίθηκε δυνάμει του ΝΔ 3619/1956, είναι σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, αποτελεί Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου, διέπεται από τις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας και από το καταστατικό της και τελεί υπό την εποπτεία της Γενικής Γραμματείας Επικοινωνίας-Ενημέρωσης. Το 2006, η Ένωση γιόρτασε, επίσημα, τα 50 χρόνια από την ίδρυσή της.

Η ΕΙΗΕΕ εκπροσωπεί και εκφράζει 105 καθημερινές εφημερίδες της περιφέρειας. Σκοποί της είναι:

Η με κάθε νόμιμο μέσο προαγωγή και επιμέλεια των επαγγελματικών συμφερόντων των μελών της, η τήρηση της δεοντολογίας του δημοσιογραφικού επαγγέλματος και η λήψη μέτρων για την κατοχύρωση, εξύψωση και βελτίωση του περιφερειακού Τύπου.

Η διαφύλαξη, μελέτη, διεκδίκηση και προστασία των κοινών οικονομικών, κοινωνικών και επαγγελματικών συμφερόντων των μελών της, στα πλαίσια της εξυπηρέτησης του κοινωνικού συνόλου, καθώς και η επίλυση των προβλημάτων που πλήττουν τον κλάδο.

Η προαγωγή και προβολή του ρόλου του ημερήσιου επαρχιακού-περιφερειακού Τύπου, διοργανώνοντας συνέδρια, διαλέξεις, σεμινάρια και εκδόσεις εντύπων, όπως και επιμορφωτικά σεμινάρια για τους εργαζόμενους στις ημερήσιες επαρχιακές εφημερίδες.

Για την επίτευξη των σκοπών της και για κάθε θέμα που αφορά την προστασία των επαγγελματικών συμφερόντων των μελών της, η Ένωση απευθύνεται στα αρμόδια υπουργεία και δημόσιες αρχές, στους οργανισμούς τοπικής και νομαρχιακής αυτοδιοίκησης, στις συνδικαλιστικές και άλλες οργανώσεις, στους εκπροσώπους διαφόρων κοινωνικών ομάδων, καθώς και στα αρμόδια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Ένωση διοικείται από πενταμελές Διοικητικό Συμβούλιο που εκλέγεται κάθε τρία χρόνια και εκπροσωπείται ενώπιον κάθε αρμόδιας αρχής από τον πρόεδρό της. Τα έσοδά της προέρχονται από τις συνδρομές των μελών της και από χορηγίες. Προς επίτευξη των σκοπών της διατηρεί γραφείο σε ιδιόκτητο ακίνητο και απασχολεί μόνιμο προσωπικό.

Η ΕΙΗΕΕ είναι μέλος της Παγκόσμιας Ένωσης Τύπου (WPA / World Press Association).

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΣΛΑΝΟΓΛΟΥ

Πρόεδρος ΕΙΗΕΕ

ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΜΙΣΘΩΤΩΝ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΧΑΡΤΟΥ

Η Ομοσπονδία ιδρύθηκε το 1925 με την επωνυμία «Ομοσπονδία Τύπου», έχοντας μέλη της τα σωματεία τυπογράφων-λιθογράφων και συνολικά τους εργαζόμενους στην ημερήσιο και περιοδικό Τύπο όλης της χώρας. Η επανίδρυσή της έγινε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, το 1958, με την επωνυμία Ομοσπονδία Μισθωτών Τύπου και Βιομηχανίας Χάρτου.

Σήμερα η Ομοσπονδία έχει μέλη 34 σωματεία τα οποία εκπροσωπούν περί τους 25 χιλιάδες εργαζόμενους στα λιθογραφεία, βιβλιοδετεία, ημερήσιο επαρχιακό Τύπο, ατελιέ γραφικών τεχνών, βαθυτυπίες, φλεξογραφίες, μέρος των τεχνικών του ημερήσιου και περιοδικού Τύπου Αθηνών-Θεσσαλονίκης και τον Οργανισμό Δημοσιογραφικού Χάρτου.

Η Ομοσπονδία πραγματοποιεί το συνέδριό της κάθε τρία χρόνια με αντιπροσώπους που στέλνουν τα σωματεία-μέλη, μέσα από το οποίο εκλέγεται το Γενικό Συμβούλιο (23 μέλη), όπου αυτό μετά εκλέγει το Διοικητικό Συμβούλιο (11 μέλη) που είναι υπεύθυνο για την υλοποίηση των αποφάσεων του συνεδρίου.

Οργανωτικά ανήκει στην Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (ΓΣΕΕ) και είναι μέλος του Πανεργατικού Αγωνιστικού Μετώπου (ΠΑΜΕ).

Δραστηριοποιείται με άλλες ταξικές ομοσπονδίες και συνδικάτα, συμβάλλοντας αποφασιστικά στη συσπείρωση και τον κοινό αγώνα των εργαζομένων του κλάδου, και γενικότερα της εργατικής τάξης, γιατί πιστεύει ότι ο αγώνας είναι ενιαίος, απέναντι σε κοινό ταξικό αντίπαλο.

Η συνδικαλιστική πάλη της Ομοσπονδίας επικεντρώνεται στην υπεράσπιση και διεύρυνση των εργασιακών ασφαλιστικών και δημοκρατικών δικαιωμάτων, αγωνίζεται ενάντια σε κάθε αντεργατική και αντιλαϊκή πολιτική με στόχο την αλλαγή πολιτικής που θα έχει στο επίκεντρο τον εργαζόμενο και θα ικανοποιεί τις σύγχρονες ανάγκες του.

ΤΟ Δ.Σ. ΤΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ

ΕΝΩΣΗ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

Η ΕΣΠΤ (Ένωση Συντακτών Περιοδικού Τύπου) ιδρύθηκε το 1934 με πρώτο πρόεδρο τον Θεμιστοκλή Θεμιστοκλέους. Στα χρόνια που ακολουθούν υπολειπόμενοι, καθώς οι δημοσιογράφοι των περιοδικών βρίσκουν συνδικαλιστική στέγη κυρίως στην ΕΣΗΕΑ, επειδή τα περιοδικά της εποχής είναι λίγα και οι δημοσιογράφοι του ημερήσιου Τύπου καλύπτουν σε συντριπτικό ποσοστό τις συντακτικές ανάγκες του χώρου.

Στη διάρκεια της Κατοχής η ΕΣΠΤ εμφανίζεται με εκδηλώσεις για να κρατήσει σε υψηλό επίπεδο το αγωνιστικό πνεύμα και μέλη της συμμετέχουν στον αντιστασιακό αγώνα. Στη δεκαετία του 1950 με την εμφάνιση πολλών περιοδικών η Ένωση αναγκάζεται να αναδιοργανωθεί. Δημοσιογράφοι με ιστορία, συμμετοχή στην Αντίσταση, παρουσία και σπουδαία δραστηριότητα αντιλαμβάνονται τις εξελίξεις και την ανάγκη συνδικαλιστικής κάλυψης του περιοδικού Τύπου, αναδιοργανώνουν την ΕΣΠΤ, συντάσσουν νέο καταστατικό λειτουργίας και δέτουν τις βάσεις για τη μετεξέλιξη του σωματείου τους στον σημερινό δυναμικό φορέα. Το 1959 αποκτά νέο καταστατικό.

Η συνδικαλιστική δραστηριότητά της διευρύνεται κατά τη δεκαετία του 1990. Το 1991 εντάσσεται στην Διεθνή Ομοσπονδία Δημοσιογράφων (International Federation of Journalists). Το 1994 ιδρύει μαζί με την ΕΣΗΕΑ, την ΕΣΗΕΜ-Θ, την ΕΣΗΕΘΣΕ και την ΕΣΗΕΠΗΝ τη Πανελλήνια

Ομοσπονδία Ενώσεων Συντακτών (ΠΟΕΣΥ). Το 2001 με τροποποίηση του καταστατικού της επεκτείνεται σε Ένωση Συντακτών Περιοδικού και Ηλεκτρονικού Τύπου (ΕΣΠΗΤ) και το 2004 συνοπογράφει με άλλες επτά ενώσεις εργαζομένων στον χώρο του Τύπου και των ΜΜΕ Πρωτόκολλο Συντονισμού και Δράσης και συναποφασίζει τη συγκρότηση Συντονιστικής Επιτροπής των Συνεργαζομένων Ενώσεων στο χώρο του Τύπου και των ΜΜΕ.

Σήμερα αποτελεί τη δεύτερη μεγαλύτερη σε δυναμικότητα Ένωση Συντακτών σε πανελλαδικό επίπεδο, αριθμώντας 1190 μέλη. Στόχοι της Ένωσης είναι η προαγωγή του δημοσιογραφικού λειτουργήματος, η λειτουργία των κανόνων δεοντολογίας και βεβαίως η συνδικαλιστική κάλυψη των δημοσιογράφων, στο πλαίσιο άσκησης του λειτουργήματός τους. Ακόμα, η προστασία και η εμπάδυνση των δημοκρατικών θεσμών σε ελληνικό και διεθνές επίπεδο και η συνακόλουθη με αυτούς προώθηση της ελευθερίας του Τύπου και της έκφρασης, καθώς και η διασφάλιση της αρχής ότι η πληροφόρηση, υπό οποιαδήποτε μορφή, είναι κοινωνικό αγαθό.

Οι ενέργειες και πρωτοβουλίες που έχει αναλάβει τα τελευταία χρόνια είναι ιδιαίτερα σημαντικές για τον κλάδο σε ασφαλιστικό, εργασιακό και συνδικαλιστικό επίπεδο τόσο για τη διεκδίκηση και κατοχύρωση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε αυτόν δημοσιογράφους όσο και για την αναβάθμιση της ποιότητας του περιοδικού Τύπου στην Ελλάδα.

Την Ένωση διοικεί εκλεγμένο επταμελές Διοικητικό Συμβούλιο με θητεία τριών ετών. Κύρια όργανά της είναι η Γενική Συνέλευση του σώματος, η οποία συγκαλείται ετησίως και σε έκτακτες περιπτώσεις, το Μεικτό Συμβούλιο, το οποίο αποτελείται από εκλεγμένους αντιπροσώπους στους χώρους εργασίας, η Εξελεγκτική Επιτροπή, η Επιτροπή του Ταμείου Αλληλοβοήθειας και τα δύο Πειθαρχικά σώματα (πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο).

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΛΑΧΟΥΡΗΣ

Πρόεδρος

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ Κ. ΜΠΕΡΕΔΗΜΑΣ

Γενικός Γραμματέας

ΕΝΩΣΗ ΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΕΠΑΡΧΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

Η ΕΙΕΤ (Ένωση Ιδιοκτητών Επαρχιακού Τύπου), ιδρύθηκε με το Νόμο 4286/1963 «περί Ενώσεως Ιδιοκτητών Επαρχιακού Τύπου». Αναγνωρίστηκε ως Σωματείο με την υπ' αριθμ. 10703/1974 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών. Το καταστατικό τροποποιήθηκε με τρεις αποφάσεις του ίδιου Πρωτοδικείου: 3160/72, 2552/74 και 470/1977. Το άρθρο 2 του καταστατικού της Ένωσης, ορίζει με σαφήνεια ότι ο σκοπός της είναι η δια παντός νομίμου μέσου προαγωγή και κατοχύρωση των συμφερόντων των μη ημερησίων επαρχιακών εφημερίδων προς εξύψωση του Τύπου των επαρχιών.

Η Ένωση έχει ξεχωριστή παρουσία στον χώρο του ελληνικού Τύπου, με τους αγώνες, την προσφορά και τις δυσίες των 167 εφημερίδων μελών της, οι οποίες και αντιπροσωπεύουν το σύνολο σχεδόν της ελληνικής περιφέρειας. Με κυκλοφορία που ξεπερνά τα 750000 φύλλα εβδομαδιαίως και αναγνωσιμότητα που ξεπερνά τους 2600000 αναγνώστες, σύμφωνα με έγκυρες μετρήσεις, ο εβδομαδιαίος Τύπος έχει μεγάλη συμβολή στην πρόοδο και εξέλιξη των τοπικών κοινωνιών και στην οικονομική, πολιτιστική και πνευματική ανάπτυξη του τόπου μας.

Ο επαρχιακός Τύπος με την ανδιότητά του και την αγωνιστικότητά του, με το ήθος του, ανταποκρίνεται στις βασικές ευθύνες του: Να συλλέγει και να δημοσιεύει τα γεγονότα, να τα ερμηνεύει και σχολιάζει και να ενεργεί ως θεματοφύλακας του κοινού συμφέροντος εκεί όπου η εξουσία επιχειρεί να χρησιμοποιήσει την αυδαιρεσία. Και αυτό είναι το θεμέλιο της δημο-

κρατίας. Το ότι δηλαδή καμία δύναμη δεν πρέπει να είναι υπεράνω της άλλης. Ούτε η δύναμη των κομμάτων, ούτε η δύναμη των συνδικάτων, ούτε η δύναμη παραγόντων, αλλά να υπάρχει η ισορροπία δυνάμεων που θα εξασφαλίζει την ελευθερία και τα δικαιώματα του Τύπου. Οι Επαρχιακές εφημερίδες, που εκδίδονται με τον ηρωισμό και τις θυσίες των ανθρώπων τους, είναι η ιδέα και η έκφραση των εννοιών της ελευθεροτυπίας, της δημοσιογραφικής λειτουργίας και της δεσμικής υπόστασης του Τύπου. Ο επαρχιακός Τύπος υπηρετεί τις αρχές και τις αξίες του ανθρωποκεντρικού πολιτισμού, που στοχάζεται την πνευματική και κοινωνική ανέλιξη των ατόμων και του συνόλου.

ΦΑΝΗΣ ΖΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Πρόεδρος

ΕΝΩΣΗ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ ΕΠΑΡΧΙΑΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

Το 1963, μια ομάδα δημοσιογράφων-συντακτών επαρχιακών εφημερίδων, ίδρυσαν την Ένωση Συντακτών Επαρχιακού Τύπου με έδρα την Αθήνα. Μέλη της είναι επαγγελματίες δημοσιογράφοι, συντάκτες που εργάζονται σε εφημερίδες, ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς της Ελληνικής περιφέρειας, καθώς και σε γραφεία τύπου και δημοσίων σχέσεων νομαρχιών, δήμων και οργανισμών.

Σκοποί της είναι: η προώθηση της περιφερειακής δημοσιογραφίας και της υπεύθυνης πληροφόρησης της ελληνικής περιφέρειας· η συμβολή στην αναβάθμιση του επαρχιακού Τύπου, στην προστασία της ελευθεροτυπίας, στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην προώθηση των αρχών της δημοκρατίας· η στήριξη και η προαγωγή του δημοσιογραφικού επαγγέλματος· η προσφορά, στα πλαίσια της δημοσιογραφικής δεοντολογίας, κάθε δυνατής βοήθειας στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της περιφέρειας. Υπερασπίζεται συνδικαλιστικά τα δικαιώματα των μελών της και μάχεται για την βελτίωση των συνθηκών εργασίας και αμοιβής των μελών της.

Η Ένωση Συντακτών Επαρχιακού Τύπου έχει πραγματοποιήσει με επιτυχία μέχρι σήμερα 45 δημοσιογραφικά και θεματικά συνέδρια σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας και στο εξωτερικό, συμμετέχει σε ελληνικές και διεθνείς εκδόσεις προβάλλοντας την ελληνική περιφέρεια.

ΝΙΑ ΚΟΜΠΟΡΟΖΟΥ

Πρόεδρος

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΥΚΟΥΛΙΑΤΑΣ

Γραμματέας

ΕΝΙΑΙΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗΣ

Ο ΕΔΟΕΑΠ (Ενιαίος Δημοσιογραφικός Οργανισμός Επικουρικής Ασφάλισης και Περιθαλψής) είναι το ταμείο υγείας, πρόνοιας και επικούρησης των εργαζομένων στις ημερήσιες εφημερίδες, τα ραδιόφωνα και τις τηλεοράσεις της Αθήνας και της Μακεδονίας και Θράκης, των δημοσιογράφων και υπαλλήλων διοικητικών και οικονομικών, των μελών των τεσσάρων Ενώσεων: Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών (ΕΣΗΕΑ), Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης (ΕΣΗΕΜ-Θ), Ένωση Προσωπικού Ημερησίων Εφη-

μερίδων Αθηνών (ΕΠΗΕΑ) και Ένωση Προσωπικού Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλονίκης (ΕΠΗ-ΕΘ). Ιδρύθηκε την 1η Ιανουαρίου 1968 ως αυτοτελής, αυτόνομος, αυτοδιαχειριζόμενος Οργανισμός και έχει ρητώς, με τον ΑΝ 248/67, τη νομική μορφή του ΝΠΙΔ, δεδομένου ότι προήλθε από τη συνένωση και συγχώνευση των επικουρικών κλαδικών ταμείων κ.λπ. που λειτουργούσαν ως ΝΠΙΔ στις τέσσερις Ενώσεις, οι λογαριασμοί των οποίων προκοδότησαν το νέο φορέα. Σήμερα, το 2006, έχει περί τους 8000 άμεσα μέλη και 6000 έμμεσα μέλη, δικαιούχους, συνολικά, δηλαδή, πάνω από 14000.

Ο ΕΔΟΕΑΠ παρέχει μηνιαία επικούρηση στους συνταξιούχους μέλη του, εφ' άπαξ οικονομική ενίσχυση στους συνταξιοδοτούμενους ασφαλισμένους και ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη στα μέλη και τις οικογένειές τους. Η πρωτοβάθμια ιατρική φροντίδα παρέχεται στα εξωτερικά ιατρεία του και από τους συμβεβλημένους εξωτερικούς ιατρούς, ενώ ισχύει και το καθεστώς της ελεύθερης επιλογής ιατρού, η κάλυψη της επίσκεψης του οποίου γίνεται με απόφαση του Δ.Σ. του Οργανισμού.

Η διοίκηση του ΕΔΟΕΑΠ είναι αιρετή και τα εννέα μέλη της εκλέγονται αντιπροσωπευτικά από τις Γενικές Συνελεύσεις των τεσσάρων επαγγελματικών Ενώσεων. Από την ΕΣΗΕΑ εκλέγονται 5 μέλη, από την ΕΣΗΕΜ-Θ 1, από την ΕΠΗΕΑ 2 και από την ΕΠΗΕΘ 1, τα οποία και συγκροτούνται σε σώμα. Το Διοικητικό Συμβούλιο κάνει τον απολογισμό του στη Γενική Συνέλευση. Από τις ίδιες Γενικές Συνελεύσεις των τεσσάρων Ενώσεων εκλέγεται και πενταμελής Εξελεγκτική Επιτροπή, ανεξάρτητο όργανο ελέγχου. Ο Οργανισμός τελεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας.

Πόροι του Οργανισμού είναι το «αγγελιόσημο», ποσοστό που επιβάλλεται επί του αντίτιμου των διαφημίσεων στις ημερήσιες εφημερίδες της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, καθώς και στις εκπομπές των ραδιοφωνικών και των τηλεοπτικών σταθμών. Το «αγγελιόσημο» κατανέμεται σε όλα τα ταμεία του κλάδου και ο ΕΔΟΕΑΠ παίρνει ένα ποσοστό. Ο πόρος του «αγγελιόσημου» προκοδοτήθηκε μετά την κατάργηση του «Λαχείου Συντακτών» την εποχή της δικτατορίας. Επίσης, πόροι του ΕΔΟΕΑΠ είναι οι εισφορές των ασφαλισμένων επί των μηνιαίων αποδοχών τους καθώς και οι τόκοι και οι άλλες πρόσοδοι από την περιουσία του.

Ο ΕΔΟΕΑΠ έχει ιδιόκτητα γραφεία και ιατρεία στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη. Είναι μέλος, εδώ και 10 χρόνια, της Ομοσπονδίας Αυτοδιαχειριζόμενων Ταμείων Υγείας Ελλάδας, μαζί με τα Ταμεία Υγείας του προσωπικού της Τράπεζας της Ελλάδος, της Αγροτικής Τράπεζας και της Εθνικής Τράπεζας.

ΝΙΚΟΣ ΚΙΑΟΣ

ΕΝΩΣΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΠΩΛΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Κατά τα πρώτα χρόνια το επάγγελμα του εφημεριδοπώλη (βιοποριστική εργασία που ανάγεται ήδη στα τέλη του 19ου αιώνα) ήταν ανοργάνωτο και οι εφημεριδοπώλες ανασφάλιστοι. Ο Σπύρος Τσαγγάρης (1852-1931) ήταν ο πρώτος εφημεριδοπώλης που είχε την ιδέα να οργανώσει τη διανομή των εφημερίδων και να ιδρύσει το πρώτο πρακτορείο διανομής του Τύπου (1875), με την επωνυμία «Σπύρος Τσαγγάρης». Μεριμνήσε επίσης για την επαγγελματική αποκατάσταση των φτωχών παιδιών που εξασκούσαν το επάγγελμα του εφημεριδοπώλη και αύξησε κατά πολύ τον αριθμό των εργαζομένων νέων: από 6 παιδιά το 1875, οι εργαζόμενοι αυξήθηκαν στους 387 το 1888, σύμφωνα με την έκθεση της Κεντρικής Διεύθυνσης του Πρακτορείου προς την Επιτροπή της Δ' Έκθεσης των Ολυμπίων του 1888 που κυκλοφόρησε με τον τίτλο Ο Εφημεριδοπωλικός Οργανισμός (Αθήνα, 1888).

Μετά το 1920 τα πράγματα σταδιακά αλλάζουν. Η πρώτη καταγεγραμμένη προσπάθεια οργάνωσης του επαγγέλματος του εφημεριδοπώλη στον 20ό αι. έγινε το 1916, στην Αθήνα, με την ίδρυση σωματείου με την επωνυμία «Σύνδεσμος Εφημεριδοπωλών». Ωστόσο, η πρώτη ουσιαστική πράξη γίνεται το 1920, όταν ιδρύεται η «Πανελλήνιος Ένωση Εφημεριδοπωλών», η οποία συσπειρώνει στην πορεία τους εφημεριδοπώλες της Αθήνας. Το 1929 ιδρύεται το Ταμείο Προνοίας των εφημεριδοπωλών και αποκτούν κοινωνική ασφάλιση και το 1938 θεσπίζονται νομοθετικά οι πρώτοι κανόνες εξασκήσεως του επαγγέλματος που το 1954 συμπληρώνονται (ΝΔ 2943/54) και διαμορφώνουν το νομικό πλαίσιο που αποτελεί τη βάση της σημερινής νομοθεσίας. Πολύ αργότερα, το 1971, αλλάζει την επωνυμία της σε Ένωση Εφημεριδοπωλών Αθηνών, δηλαδή το σημερινό σωματείο, το οποίο αριθμεί 820 μέλη.

Η Ένωση διοικείται από εντεκαμελες Διοικητικό Συμβούλιο που εκλέγεται κάθε δύο χρόνια. Στο πλαίσιο του καταστατικού της Ένωσης έχουν συγκροτηθεί και λειτουργούν Παιδαρχικό Συμβούλιο και Επιτροπές που επιλαμβάνονται διαφόρων ζητημάτων. Είναι μέλος του Εργατικού Κέντρου Αθηνών (ΕΚΑ) και της Ομοσπονδίας Εφημεριδοπωλών Ελλάδος η οποία ανήκει στην δύναμη της ΓΣΕΕ. Στεγάζεται, από το 1965, σε ιδιόκτητα γραφεία επί της οδ. Γερανού.

Οι εφημεριδοπώλες είναι οι αχθοφόροι-διανομείς-πωλητές του Τύπου. Βάσει του νόμου περί του τρόπου πώλησεως των εφημερίδων και των περιοδικών (ΝΔ 2943/54), εργάζονται υποχρεωτικά αυτοπροσώπως, αποκλειστικά (δεν επιτρέπεται να εξασκήσουν άλλο επάγγελμα), όποτε κυκλοφορούν εφημερίδες, δηλαδή 360 ημέρες τον χρόνο, 14-18 ώρες ημερησίως με ξεκίνημα στις 3 την νύχτα, προκειμένου οι εφημερίδες και τα περιοδικά, από τη στιγμή που θα τους παραδοθούν από τα πρακτορεία, μέσα σε λίγη ώρα να έχουν κυκλοφορήσει, ταυτόχρονα και ισότιμα, στα 6500 περίπου σημεία πώλησης Τύπου του Λεκανοπεδίου (εξ αυτών τα 800, περίπου, σημεία είναι αρμοδιότητας της Ένωσης Εφημεριδοπωλών Πειραιώς) και στους 62 πάγκους εφημεριδοπωλών στο κέντρο της Αθήνας.

Έως και τη δεκαετία του 1970 οι εφημερίδες που κυκλοφορούσαν χωρούσαν στη μασχάλη του εφημεριδοπώλη που περιφερόταν στις γειτονιές και τις πωλούσε διαλαλώντας τους πρωτοσέλιδους τίτλους. Στη συνέχεια, από την δεκαετία του 1980 και μετά, η κατάσταση άλλαξε ραγδαία. Ο αριθμός των εκδιδομένων εντύπων αυξήθηκε κατακόρυφα ενώ ταυτόχρονα ο αριθμός των πωλήσεων μειώθηκε. Το φαινόμενο αυτό, της πτώσης των πωλήσεων, ήταν βέβαια παγκόσμιο λόγω της ανάπτυξης του ραδιοφώνου και κυρίως της τηλεόρασης και του διαδικτύου. Προκειμένου να σταματήσει ή έστω να επιβραδυνθεί η πτώση αυτή, οι εκδότες δοκίμασαν διάφορες λύσεις, εκείνη δε που παγιώθηκε και συνεχίζεται και σήμερα είναι η προσθήκη ενδέτων εντύπων ή «δώρων». Αυτό βοήθησε σε αρκετές περιπτώσεις τις πωλήσεις, όμως, παράλληλα αύξησε δραματικά τον όγκο και το βάρος των εφημερίδων και των περιοδικών, δηλαδή επιβάρυνε την εργασία των εφημεριδοπωλών η οποία, ως γνωστό, δεν τελειώνει με τη διανομή των εντύπων στα σημεία πώλησης αλλά με την επιστροφή των μη πωληθέντων στα Πρακτορεία, με τη χρήση πλέον επαγγελματικών ημιφορτηγών.

Από το 2006 η διακίνηση του Τύπου μηχανοργανώθηκε με στόχο τη βελτίωσή της και την διαφάνεια. Σήμερα οι εφημεριδοπώλες διακινούν καθημερινά ένα τεράστιο σε βάρος, όγκο και αριθμό τίτλων «φορτίο», γρήγορα, έγκαιρα, και ισότιμα, προς τους πάγκους τους και τα 6500 περίπτερα και καταστήματα ψιλικών του Λεκανοπεδίου, κάτω από συνθήκες που δεν είναι και οι πλέον ιδανικές, πιστεύοντας όμως ότι, παρά την ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας και του ηλεκτρονικού Τύπου, ο έντυπος Τύπος θα ανακάμψει και θα παραμείνει ζωντανό μέσο της ενημέρωσης των αναγνωστών και της διακίνησης ιδεών.

Δ. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Πρόεδρος

Γ. ΑΓΓΕΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Γενικός Γραμματέας

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΑΘΛΗΤΙΚΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ

Η ιδέα ίδρυσης του Πανελληνίου Συνδέσμου Αθλητικών Συντακτών (γνωστού και ως ΠΣΑΤ) πραγματοποιήθηκε στις 27 Ιανουαρίου 1944. Εννέα αθλητικοί συντάκτες είχαν μία, σχεδόν μυστική, συνάντηση και με ένα πρακτικό έθεσαν τις βάσεις για τη δημιουργία οργάνου των αθλητικών δημοσιογράφων «μετά την ειρήνη». Το πρακτικό, που «εγράφη δια χειρός του Αθανάσιου Σέμπου», το υπογράψαν με αλφαβητική σειρά οι Σπύρος Αυλωνίτης, Άγγελος Βερούκιος, Τόλης Γαρουφαλής, Νίκος Καπιτσόγλου, Σπύρος Κουντούρης, Παύλος Κριναίος, Πάνος Μακρίδης, Χρήστος Σβολόπουλος και Αθανάσιος Σέμπος.

Ο Σύνδεσμος πήρε νομική υπόσταση το 1952, όταν αναγνωρίστηκε από το Πρωτοδικείο ως «Σύνδεσμος Αθλητικών Συντακτών» (ΣΑΣ). Ιδρυτικά μέλη ήταν οι Σπ. Αυλωνίτης, Ι Βανδύρος, Α. Βούρβουλης, Ελ. Γενεράλης, Δ. Γιανναράκος, Στ. Γρατσίας, Ν. Γκούμας, Δ. Καραμπάτης, Π. Κομνηνός, Δ. Καπλάνογλου, Π. Λινάρδος, Δ. Λιμπερόπουλος, Χ. Λιμπερόπουλος, Π. Μακρίδης, Κ. Μητρόπουλος, Τ. Μωραΐτης, Γ. Παντούρης, Δ. Παπαναγιώτου, Π. Πατρίκιος, Α. Σιδηρόπουλος, Ηλ. Σπορίδης, Ν. Τσαγγαρινός και Π. Τσιμπουράκης. Η πρώτη Διοικούσα Επιτροπή συγκροτήθηκε από τους Αθ. Σέμπο, Τ. Σακελλαρίου, Χ. Σβολόπουλο, Α. Σιδηρόπουλο, Π. Μακρίδη και Δ. Καπλάνογλου και οδήγησε τον Σύνδεσμο σε Γενική Συνέλευση. Το 1971 μετονομάστηκε σε Σύνδεσμο Αθλητικού Τύπου και από το 1978 σε Πανελλήνιο Σύνδεσμο Αθλητικού Τύπου (ΠΣΑΤ), καθώς στη δύναμή του περιλαμβάνει αθλητικούς συντάκτες από όλη την Ελλάδα. Μετά την καταστατική συνέλευση του 2004 και το νέο καταστατικό που ισχύει από τον Μάρτιο του 2006, η πλήρης ονομασία του είναι Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αθλητικών Συντακτών.

Ο ΠΣΑΤ, που είναι ο μοναδικός εκπρόσωπος της Ελλάδας στη Διεθνή Ένωση Αθλητικών Συντακτών (AIPS), έχει στη δύναμή του 1103 μέλη σε όλη τη χώρα. Τα μέλη του ανήκουν σε επτά επαγγελματικές Ενώσεις (ΠΟΕΣΥ, ΕΣΗΕΑ, ΕΣΗΕΜ-Θ, ΕΣΗΕΘΣΕΕ, ΕΣΗΕΠΗΝ, Ένωση Συντακτών Περιοδικού και Ηλεκτρονικού Τύπου, Ένωση Ανταποκριτών Ξένου Τύπου).

Ο ρόλος του στην ανάπτυξη του αθλητισμού έχει αναγνωριστεί και από τη Βουλή των Ελλήνων, που στο άρθρο 134 του νόμου 2725/99 αναφέρει «Για τον κλάδο των Αθλητικών Συντακτών αναγνωρίζεται ως φορέας λειτουργίας του ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αθλητικού Τύπου (ΠΣΑΤ). Ο ΠΣΑΤ αποτελεί συντελεστή και παράγοντα προβολής, διάδοσης και ανάπτυξης του Ελληνικού Αθλητισμού».

Οι κυριότερες δραστηριότητες του ΠΣΑΤ είναι οι εξής:

Από το 1954 βραβεύει κάθε χρόνο τους κορυφαίους έλληνες αθλητές και τις κορυφαίες αθλήτριες και ομάδες. Την εκδήλωση τιμά με την παρουσία του η Α.Ε. Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας.

Απο το 1982 διοργανώνει κάθε χρόνο Συνέδριο με κύριους αθλητικούς συντάκτες διατηρώντας έτσι τους δεσμούς με την Κύπρο.

Είναι ο πρώτος φορέας που καθιερώνει το έπαθλο «Ευ Αγωνίζεσθαι» (Fair Play) το 1997, συμβάλλοντας στην εξάπλωση του φιλάθλου πνεύματος.

Το 2002 πραγματοποίησε στην Αθήνα και την Αρχαία Ολυμπία, παγκόσμιο συνέδριο αθλητικών συντακτών με την παρουσία συνέδρων από 85 χώρες. Μέσω διεθνών σεμιναρίων, ο ΠΣΑΤ προβάλλει τον ελληνικό αθλητισμό σε συνεργασία πάντα με τους αντίστοιχους εθνικούς συνδέσμους των 142 χωρών-μελών.

Διοργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων για τους αθλητικούς συντάκτες.

Στα γραφεία του ΠΣΑΤ λειτουργεί μεγάλη αθλητική βιβλιοθήκη με ελληνικές και διεθνείς εκδόσεις.

Τα μέλη του ΠΣΑΤ στελεχώνουν τις οργανωτικές επιτροπές μεγάλων αθλητικών διοργανώσεων και διασφαλίζουν την άμογη διεξαγωγή τους στον χώρο των ΜΜΕ.

Τα μέλη του ΠΣΑΤ είχαν πρωταγωνιστικό ρόλο στην οργανωτική επιτυχία των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας.

Ο ΠΣΑΤ επίσης δίνει μεγάλο βάρος στην ανάδειξη και την προστασία της ελληνικής γλώσσας και αναπτύσσει έντονη δραστηριότητα στους τομείς της ενημέρωσης με εκδόσεις, σεμινάρια, βραβεύσεις των κορυφαίων δημοσιογράφων της χρονιάς, κάλυψη των κορυφαίων αθλητικών γεγονότων, παρουσία σε διεθνή φόρουμ, αλλά κυρίως κοινωνικής δράσης με δωρεές σε κοινωφελή ιδρύματα, δημιουργία ταμείου αλληλοδοθείας και συμπαραστάσης στους συναδέλφους, που αντιμετωπίζουν προβλήματα, παιδικές γιορτές κ.ά. Μάχεται δε, κατά του ντόπιγκ και των ναρκωτικών που απειλούν τη νεολαία.

Στην ιστορία του Συνδέσμου πρόεδροι έχουν εκλεγεί: 1953: Αθ. Σέμπος, 1953-1955: Χ. Σβολόπουλος, 1955-1957: Δ. Καπλάνογλου, 1957-1959: Χ. Σβολόπουλος, 1959-1961: Αθ. Σέμπος, 1961-1962: Χ. Σβολόπουλος, 1963-1964: Π. Μακρίδης, 1964-1965: Χ. Σβολόπουλος, 1965-1966: Κ. Σισμάνης, 1966-1969: Χ. Σβολόπουλος, 1969-1971: Α. Σιδηρόπουλος, 1971-1972: Α. Σακαλής, 1972-1976: Χ. Σβολόπουλος, 1976-1992: Π. Λινάρδος, 1992-2006: Ι. Θεοδωρακόπουλος, 2006 έως σήμερα: Π. Γερακάρης.

ΠΑΥΛΟΣ ΓΕΡΑΚΑΡΗΣ

Πρόεδρος ΠΣΑΤ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ 1941-1944

Οι αντιστασιακοί δημοσιογράφοι συγκρότησαν τον πρώτο σύνδεσμο τους αμέσως μετά την Απελευθέρωση, με πρώτο πρόεδρο τον Σταμάτη Μερκούρη και με την επωνυμία «Πανελλήνιος Ένωσις Συντακτών Τύπου Εθνικής Αντιστάσεως». Λόγω, όμως, της κατάστασης που επικρατούσε τότε με τα έκτακτα μέτρα, τις διώξεις, τις φυλακίσεις, τις εκτελέσεις και τον Εμφύλιο που ακολούθησε, δεν μπορούσε, όπως ήταν φυσικό, να λειτουργήσει.

Οι αντιστασιακοί δημοσιογράφοι επανίδρυσαν το σωματείο τους κατά την περίοδο 1981-1982 με τη σημερινή επωνυμία του, ως Πανελλήνιο Σύνδεσμο Δημοσιογράφων Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης 1941-1944, και πρώτο πρόεδρο τον Γεώργιο Καραντζά. Ο σκοπός του Συνδέσμου, όπως αναφέρεται στο καταστατικό του, είναι η ανάπτυξη κοινής προσπάθειας για τη διατήρηση του αγωνιστικού πνεύματος του Μεγάλου Αγώνα που θα πρέπει και σήμερα να εμπνέει και να καθοδηγεί τους αγώνες του λαού μας για εθνική ανεξαρτησία, ειρήνη και διεθνή συνεργασία, κοινωνική πρόοδο καθώς και υπεράσπιση της ελευθεροτυπίας. Επίσης, στους σκοπούς του Συνδέσμου είναι η αξιοποίηση της Εθνικής Αντίστασης, του πνεύματος των ιδανικών, των αρχών και των σκοπών της, η διάσωση του πολύτιμου υλικού του αντιστασιακού Τύπου, η εκλαΐκευση και προβολή του αναγεννητικού έργου της Αντίστασης, ιδίως στα γράμματα, στο θέατρο και γενικότερα στην τέχνη.

Να σημειωθεί ότι ο Σύνδεσμος δεν είναι συνδικαλιστικό σωματείο. Μετά το θάνατο του Ν. Καραντζά, πρόεδρος εκλέχτηκε ο Νίκος Καραντηνός.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΖΑΚΟΣ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΝΩΣΕΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ

Η ΠΟΕΣΥ (Πανελλήνια Ομοσπονδία Ενώσεων Συντακτών) ιδρύθηκε στις 12 Οκτωβρίου 1994, με στόχο να καλύψει την ανάγκη της συνολικής έκφρασης, εκπροσώπησης και δράσης του δημοσιογραφικού κόσμου της χώρας. Στο ιδρυτικό συνέδριο, το οποίο ενέκρινε το καταστατικό της Ομοσπονδίας, συμμετείχαν με 25 εκπροσώπους τους οι πέντε δημοσιογραφικές ενώσεις: Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών (ΕΣΗΕΑ), Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης (ΕΣΗΕΜ-Θ), Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Πελοποννήσου, Ηπείρου και Νήσων (ΕΣΗΕΠΗΝ), Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδος και Ευβοίας (ΕΣΗΕΘΣΕΕ), Ένωση Συντακτών Περιοδικού και Ηλεκτρονικού Τύπου (ΕΣΠΗΤ).

Η Ομοσπονδία συγκροτήθηκε από τα επαγγελματικά σωματεία συντακτών που την ίδρυσαν και από εκείνα που προσχώρησαν κατά καιρούς στη δύναμή της, αφού αποδέχτηκαν τους όρους του καταστατικού της. Σύμφωνα με το καταστατικό, οι βασικοί σκοποί της είναι οι ακόλουθοι:

Η διασφάλιση της δεμελιώδους αρχής ότι η πληροφορία είναι κοινωνικό αγαθό και όχι εμπόρευμα ή μέσο προπαγάνδας.

Η προάσπιση του δικαιώματος των πολιτών να πληροφορούνται και να πληροφορούν για τα πάντα, σε συνθήκες ελευθερίας, δημοκρατίας, ειρήνης και κοινωνικής δικαιοσύνης.

Η υπεράσπιση και διασφάλιση της ελευθερίας της έκφρασης, όταν απειλείται ή περιορίζεται από θεσμικά ή εξωθεσμικά κέντρα εξουσίας, καθώς και από τον συγκεντρωτικό έλεγχο των ΜΜΕ.

Η δεσμική κατοχύρωση της ανεξαρτησίας του δημοσιογράφου και της εκτέλεσης του έργου του, με την αυστηρή τήρηση των κανόνων δεοντολογίας και τον σεβασμό των συνταγματικών δικαιωμάτων των πολιτών.

Ο συντονισμός της δράσης των Ενώσεων συντακτών-μελών της Ομοσπονδίας, για την προάσπιση των επαγγελματικών οικονομικών, ασφαλιστικών, κοινωνικών, πνευματικών και ηθικών συμφερόντων των μελών τους και των επαγγελματιών δημοσιογράφων όλης της χώρας, μέσα σε πνεύμα αλληλεγγύης και συναδέλφωσης.

Η αλληλεγγύη και συνεργασία με άλλες συνδικαλιστικές οργανώσεις εργαζομένων στον Τύπο και τα ΜΜΕ και γενικότερα των εργαζομένων, καθώς και με αντίστοιχες οργανώσεις του εξωτερικού.

Η συμβολή των Ενώσεων συντακτών-μελών της Ομοσπονδίας και όλων των επαγγελματιών δημοσιογράφων στη μελέτη και προβολή των θεμάτων που αφορούν τον Τύπο, τον πολιτισμό, την ανάπτυξη και διασφάλιση της ιστορικής και πνευματικής κληρονομιάς και του φυσικού περιβάλλοντος.

Η συμμετοχή της Ομοσπονδίας σε συναφή με τους σκοπούς της προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή άλλων διεθνών ή εθνικών οργανισμών και η σύναψη συμβάσεων με τους οικείους φορείς υλοποίησής τους.

Όργανα διοίκησης και ελέγχου της Ομοσπονδίας είναι: το Πανελλαδικό Συνέδριο των αντιπροσώπων των Ενώσεων-μελών που είναι το ανώτατο σώμα αποφάσεων, το Γενικό Συμβούλιο, το Διοικητικό Συμβούλιο, η Ελεγκτική Επιτροπή και η Εφορευτική Επιτροπή που έχει την ευθύνη των αρχαιρεσιών. Η θητεία των μελών όλων των συλλογικών οργάνων της Ομοσπονδίας είναι τριετής. Όλα τα όργανα εκλέγονται ταυτόχρονα και η θητεία τους διαρκεί το ίδιο χρονικό διάστημα.

Πόροι της ΠΟΕΣΥ είναι: το δικαίωμα εγγραφής των Ενώσεων-μελών, η μηνιαία συνδρομή τους, που είναι ανάλογη με τον αριθμό των μελών τους, τα έσοδα από την παρουσία της ΠΟΕΣΥ, δωρεές, κληρονομίες και κληροδοσίες προς την ΠΟΕΣΥ και τα έσοδα από γιορτές, εκδρομές και άλλες εκδηλώσεις μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ή ακόμα έκτακτες εισφορές για την αντιμετώπιση εκτάκτων αναγκών κ.ά.

Η Ομοσπονδία συμβάλλει αποτελεσματικά στις διεκδικήσεις των εργαζομένων στον Τύπο και τα ηλεκτρονικά ΜΜΕ. Συνεχίζει πάντα να έχει ενεργό συμμετοχή στις διεθνείς δραστηριότητες για την αντιμετώπιση των προβλημάτων του κλάδου και συνεργασίες στον χώρο του πολιτισμού και των κοινωνικών προβλημάτων. Είναι μέλος της Διεθνούς Ομοσπονδίας Δημοσιογράφων (IFJ) και της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Δημοσιογράφων (EFJ).

(Στοιχεία για την οργάνωση και λειτουργία της ΠΟΕΣΥ αντλήθηκαν από την ιστοσελίδα της).

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΝΩΣΕΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΜΜΕ

Η τεχνολογική επανάσταση, η επικοινωνία στο διαδίκτυο, ο «Κόσμος της Κοινωνίας της Πληροφορίας» διαμορφώνουν μια νέα κοινωνική δυναμική, ένα πλαίσιο νέων στρατηγικών στόχων και επιλογών, προκαλώντας ραγδαίες αλλαγές και στον κλάδο. Σε αυτή την κρίσιμη στιγμή της έκρηξης των συμπιεσμένων προβλημάτων και της απαίτησης νέων προωθητικών απαντήσεων δημιουργήθηκε η ΠΟΕΠΤΥΜ (Πανελλήνια Ομοσπονδία Ενώσεων Προσωπικού Τύπου και ΜΜΕ) στις 7 Απριλίου 2003, με πρωτοβουλία των Ενώσεων Προσωπικού Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών (ΕΠΗΕΑ), Θεσσαλονίκης (ΕΠΗΕΘ) και Θεσσαλίας - Στ. Ελλάδας - Ευβοίας (ΕΠΗΕΘΣΕΕ).

Μία από τις αρχικές επιδιώξεις της Ομοσπονδίας ήταν η άρση του ιδιόμορφου συνδικαλιστικού διχασμού στον κλάδο και η τοπικιστική περιχαράκωση. Ανάμεσα στους σκοπούς και στόχους της διακρίνονται: η συνένωση των επαγγελματικών Ενώσεων των διοικητικών υπαλλήλων στο χώρο των ΜΜΕ και ο συντονισμός της δράσης τους για την προάσπιση των επαγγελματικών, οικονομικών, ασφαλιστικών, κοινωνικών, πνευματικών και ηθικών συμφερόντων των μελών τους. Επίσης, η μελέτη, επεξεργασία και διεκδίκηση όλων των ζητημάτων του κλάδου, καθώς και ο συντονισμός δράσης και η ανάπτυξη συνεργασίας με άλλες συνδικαλιστικές οργανώσεις του χώρου για την επίτευξη αυτών.

Η ΠΟΕΠΤΥΜ μέχρι στιγμής ξεχωρίζει για τη δράση της με τη δυναμική της παρουσία σε όλες τις απεργιακές κινητοποιήσεις, έχοντας ως μοναδικό σκοπό την περιφρούρηση των κεκτημένων των εργαζομένων και συναξιούχων μελών της. Επίσης, θέλοντας να συμβάλλει στη βελτίωση του πνευματικού επιπέδου των μελών της, μορφωτικού και πολιτιστικού, έχει διοργανώσει ασφαλιστικά και οικονομικά σεμινάρια όπως τα «Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα», καθώς επίσης και πολιτιστικές εκδηλώσεις με κορυφαία το αφιέρωμα στον Νίκο Καζαντζάκη και τον El Greco.

ΤΟ Δ.Σ. ΤΗΣ ΠΟΕΠΤΥΜ

ΕΝΩΣΗ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ ΚΥΠΡΟΥ

Η ΕΣΚ (Ένωση Συντακτών Κύπρου) ιδρύθηκε το 1959-1960, την ίδια περίοδο που εγκαθιδρύθηκε η Κυπριακή Δημοκρατία. Τα ιδρυτικά της μέλη ήταν μόλις 27 επαγγελματίες δημοσιογράφοι, που εργαζόνταν στις λιγοστές τότε ημερήσιες εφημερίδες της νήσου. Κύριοι σκοποί της, όπως διατυπώνονταν στο καταστατικό της, είναι η βελτίωση των όρων και συνθηκών εργασίας των μελών της, η ενίσχυση και κατοχύρωση της ελευθερίας του Τύπου και

των δικαιωμάτων και ελευθεριών των δημοσιογράφων ευρύτερα, η προαγωγή του δημοσιογραφικού λειτουργήματος-επαγγέλματος και η συμβολή στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα του κυπριακού λαού.

Είναι από τα επαγγελματικά σωματεία του τόπου που παραμένουν απαλλαγμένα από κομματικές και ιδεολογικές επιρροές και έχουν ως μέλη τους τη μεγάλη πλειοψηφία των δημοσιογράφων, ανεξαρτήτως από κομματικές και πολιτικές τοποθετήσεις.

Η Ένωση Συντακτών Κύπρου ενισχύεται και αναπτύσσεται διαρκώς, προσφέροντας πολύ σημαντικές υπηρεσίες στα μέλη της, στη δημοσιογραφία και στην κοινωνία γενικά. Ο ρόλος και η προσφορά της αναγνωρίστηκαν και εκτιμήθηκαν ευρέως τόσο ανάμεσα στο δημοσιογραφικό κόσμο όσο και στο ευρύτερο κοινό. Με τους αγώνες και τις προσπάθειες της βελτιώθηκαν αισθητά οι όροι εργοδότησης των δημοσιογράφων και για τους περισσότερους ρυθμίστηκαν στο πλαίσιο συλλογικής σύμβασης εργασίας με τον Σύνδεσμο Εκδοτών Εφημερίδων και Περιοδικών, αν και παραμένουν, βεβαίως, σοβαρά εργασιακά προβλήματα για αντιμετώπιση και ρύθμιση. Καταργήθηκε μια σειρά ανελεύθερων νόμων και κανονισμών και ενισχύθηκε η ελευθεροτυπία, ενώ παραμένουν ορισμένες ανελεύθερες διατάξεις που πρέπει να καταργηθούν. Έγιναν και γίνονται προσπάθειες με σκοπό να αναβαθμιστεί περαιτέρω το επίπεδο του δημοσιογραφικού λειτουργήματος με την προσφορά επαγγελματικής επιμόρφωσης και κατάρτισης. Ψηφίστηκαν νομοθετικές διατάξεις που προστατεύουν το δικαίωμα της πληροφόρησης και κατοχυρώνουν το δημοσιογραφικό απόρρητο και τις πηγές των δημοσιογράφων.

Σημαντικός και πρωτοποριακός ήταν ο ρόλος της Ένωσης Συντακτών Κύπρου στην κατάργηση του κρατικού μονοπωλίου στη ραδιοτηλεόραση και στην έλευση, από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, της ιδιωτικής ραδιοφωνίας και τηλεόρασης, καθώς και στην εμπέδωση και ανάπτυξη της πολυφωνίας στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Μαζί με την υπεράσπιση και ενδυνάμωση των δικαιωμάτων και ελευθεριών των ΜΜΕ και των λειτουργών τους η Ένωση Συντακτών πρωτοστάτησε και πρωτοστατεί στην εκπλήρωση των ευθυνών και υποχρεώσεων τους προς την κοινωνία και τους ανθρώπους με την υιοθέτηση και εφαρμογή, έδω και μια δεκαετία, κώδικα δημοσιογραφικής δεοντολογίας και ηθικής για τον σεβασμό του οποίου λειτουργεί ειδική επιτροπή με τη συμμετοχή εκπροσώπων όλων των οργανώσεων και φορέων των ΜΜΕ.

Η Ένωση Συντακτών Κύπρου δημιούργησε και λειτουργεί δύο μεγάλα έργα: α') τη Δημοσιογραφική Εστία, όπου στεγάζονται η ίδια και άλλοι φορείς των ΜΜΕ, Μουσείο-Αρχείο Κυπριακού Τύπου, μεγάλη Βιβλιοθήκη, αίθουσες για ποικίλες εκδηλώσεις και προγράμματα, εστιατόριο και άλλοι χώροι αναψυχής, και β') το Δημοσιογραφικό Χωριό σε παραλιακή περιοχή, με 14 σπίτια, εστιατόριο και χώρους αθλοπαιδιών για την ανάπαυση και αναψυχή των δημοσιογράφων και των οικογενειών τους. Λειτουργεί, επίσης, για την ευημερία των μελών της, ταμεία προνοίας, επικουρικής σύνταξης και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.

Η Ένωση Συντακτών συμμετέχει σε διάφορα κοινωφελή και δημόσια σώματα και κοινωνικούς οργανισμούς και συνεργάζεται στενά με το υπόλοιπο συνδικαλιστικό κίνημα της νήσου για την προαγωγή των δικαιωμάτων και συμφερόντων των εργαζομένων. Προσπαθεί να διατηρεί και να αναπτύσσει σχέσεις και συνεργασία με το επαγγελματικό σωματείο των τουρκοκυπρίων δημοσιογράφων. Δίνει ενεργά την παρουσία και συμβολή της στον αγώνα για τερματισμό της τουρκικής κατοχής και της βίαιης διαίρεσης του νησιού και για την αποκατάσταση και κατοχύρωση των κυριαρχικών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων του κυπριακού λαού.

Αναπτύσσει πλούσια διεθνή δραστηριότητα ως ενεργό μέλος της Διεθνούς και της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Δημοσιογράφων, με τη δημιουργία σχέσεων και συνεργασίας με τις δημοσιογραφικές οργανώσεις αρκετών χωρών και τη συμμετοχή σε ευρωπαϊκά και διεθνή δημοσιογραφικά συνέδρια και γεγονότα. Στενούς δεσμούς διατηρεί ειδικότερα με την ΠΟΕΣΥ, την ΕΣΗΕΑ και τις άλλες δημοσιογραφικές οργανώσεις της Ελλάδας.

Τα μέλη της Ένωσης Συντακτών Κύπρου ανέρχονται σήμερα σε 480 περίπου και προέρχονται από όλο το φάσμα των κυπριακών ΜΜΕ –έντυπων και οπτικοακουστικών. Ανάμεσα τους είναι και αριθμός τουρκοκυπρίων, αρμενίων και άλλων ξένων δημοσιογράφων που εργάζονται σε τοπικά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Εννεαμελές Διοικητικό Συμβούλιο, το οποίο εκλέγεται σε Γενική Συνέλευση των μελών κάθε τρία χρόνια, ηγείται της οργάνωσης.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΝΝΑΟΥΡΟΣ

Πρόεδρος

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΚΔΟΤΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΚΥΠΡΟΥ

Ο Σύνδεσμος Εκδοτών Εφημερίδων και Περιοδικών Κύπρου ιδρύθηκε στις 6 Μαΐου 1982 (αρχικά ως Σύνδεσμος Εκδοτών Καθημερινών και Εβδομαδιαίων Εφημερίδων και Περιοδικών Κύπρου). Τα ιδρυτικά μέλη ήταν 19 εκδότες καθημερινών και εβδομαδιαίων εφημερίδων. Σήμερα ο αριθμός των μελών του Συνδέσμου ανέρχεται σε μόλις 15 και περιλαμβάνει εκδότες καθημερινών και εβδομαδιαίων εφημερίδων και εβδομαδιαίων, δεκαπενθήμερων και μηνιαίων περιοδικών.

Κύριοι σκοποί του Συνδέσμου, όπως διατυπώνονται στο Καταστατικό του, είναι η από κάθε άποψη εξύψωση του δεσμού του Τύπου και του δημοσιογραφικού λειτουργήματος, η προάσπιση με κάθε νόμιμο μέσο των αρχών και του δικαιώματος της ελευθεροτυπίας, η προαγωγή, προάσπιση και κατοχύρωση των επαγγελματικών συμφερόντων και δικαιωμάτων των μελών του, η σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των μελών του Συνδέσμου και η ανάπτυξη του πνεύματος αλληλεγγύης και στενής συνεργασίας και η εκπροσώπηση γενικά των συμφερόντων και των δικαιωμάτων των μελών του Συνδέσμου ως συλλογικού οργάνου, συμπεριλαμβανομένων συνομολόγησης Συλλογικών Συμβάσεων με τους φορείς των εργαζομένων στα έντυπα των Εκδοτών.

Διοικείται από επταμελές Συμβούλιο (στο οποίο μετέχει ένας σύμβουλος, ο οποίος προέρχεται από εβδομαδιαίο έντυπο) το οποίο εκλέγεται από τη Γενική Συνέλευση κάθε δύο χρόνια.

Ο Σύνδεσμος εκπροσωπείται με τρία μέλη στην Επιτροπή Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας, με ένα μέλος στη Συμβουλευτική Επιτροπή Ραδιοτηλεόρασης και με ένα μέλος στο Κυπριακό Πρακτορείο Ειδήσεων (ΚΥΠΕ). Παράλληλα είναι πλήρες μέλος του Ευρωπαϊκού Συνδέσμου Εκδοτών Εφημερίδων (European Newspapers Publishers Association – ENPA) με συμμετοχή στις διάφορες επιτροπές του.

ΠΕΤΡΟΣ Δ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ

Πρόεδρος

Περίγραμμα της ελληνικής νομοθεσίας περί Τύπου

Η δεδομένη, σήμερα, συνταγματική κατοχύρωση της ελευθερίας του Τύπου, παρασύρει συχνά σε μονοσήμαντη παράθεση της αντίστοιχης ιστορικής εξέλιξης, στο μέτρο που το κύριο βάρος φαίνεται ν' αφιερώνεται στο επίπεδο των συνταγματικών διατάξεων. Ωστόσο, η πραγματική εικόνα είναι εκείνη που αναδύεται από τις διατάξεις των κοινών νόμων, ίσως μάλιστα ακόμη και από τις αστυνομικές διατάξεις, σίγουρα πάντως όχι από τις ρυθμίσεις των Συνταγμάτων,¹ οι οποίες ενίοτε, παρά την αδιαμφισβήτητη κανονιστική τους ισχύ και τη βούληση των συντακτών τους, περιορίζονταν σε διακηρυκτικό χαρακτήρα.

Ήδη από τα Συντάγματα του Άστρους (1823, άρθρο η΄) και της Τροιζήνας (1827, άρθρο 26), η ελευθερία του Τύπου συναρτάται προς την ελληνική ιδαγένεια ως οιοσεί δικαίωμα πολιτικής συμμετοχής, ενώ ορίζονται οι τρεις θεμελιώδεις περιορισμοί της: θρησκεία, ηθική, προσωπικότητα των διγομένων. Μετά το απολυταρχικό διάλειμμα, το Σύνταγμα του 1844 (άρθρο 10) απαγορεύει τα προληπτικά μέτρα (λογοκρισία, χρηματική εγγύηση, προηγούμενη άδεια) και υπάγει τα εγκλήματα Τύπου στα ορκωτά δικαστήρια, ενώ παράλληλα παρουσιάζεται η εξέλιξη και στις Ιόνιες Νήσους, όπου τα προληπτικά μέτρα καταργούνται με τη συνταγματική αναθεώρηση του 1848.² Στη συνέχεια, το Σύνταγμα του 1864 (άρθρο 14) θέτει ακόμη και τα κατασταλτικά μέτρα υπό ουσιαστικούς όρους και διαδικαστικές εγγυήσεις, υπάγοντας την κατάσχεση εφημερίδων στη δικαιοδοσία της δικαστικής εξουσίας, παράλληλα δε στην Κρήτη η έκδοση εφημερίδας αναγνωρίζεται ως δικαίωμα μόλις το 1878 (Σύμβαση Χαλέπας, άρθρο 15),³ υπάγεται σε προληπτικά μέτρα υπό το Σύνταγμα του 1899 (άρθρο 22) και μόνο σε κατασταλτικά υπό το Σύνταγμα του 1907 (άρθρο 18). Λεπτομερέστερο, το Σύνταγμα του 1911 (άρθρο 11) ρυθμίζει την αστική ευθύνη του Τύπου και προβλέπει δυνατότητα νομοθετικής απαγόρευσης ειδήσεων στρατιωτικού περιεχομένου, και στη συνέχεια το Σύνταγμα του 1927 (άρθρο 16) προσθέτει τη δυνατότητα νομοθετικής «προστασίας της νεότητος». Τέλος, μετά μακρά περίοδο αναστολής κάθε συνταγματικής προστασίας, το Σύνταγμα του 1952 (άρθρο 14) επαναφέρει την ελευθερία του Τύπου με πρόσθετους, σοβαρούς

1. Συνοπτική εικόνα της εξέλιξης των συνταγματικών ρυθμίσεων για τον Τύπο: Κωνσταντίνα Ζώη – Γ. Λασθιώτακης – Π. Γιαννόπουλος, *Η ιστορική εξέλιξη των διατάξεων του Συντάγματος (1822-1986)*, Αθήνα 1998, σ. 42-52.

2. Ηλ. Κυριακόπουλος, *Τα Συντάγματα της Ελλάδος*, Αθήνα 1960, σ. 764.

3. Αντόθι, σ. 798.

περιορισμούς και αντίστοιχους κατασταλτικούς νεωτερισμούς (οριστική παύση έκδοσης, απαγόρευση άσκησης δημοσιογραφικού επαγγέλματος), θέτοντας ένα ασφικτικό πλαίσιο που έμελλε να καταλυθεί μόνο μετά το 1974.

Στο επίπεδο των κοινών νομοθετημάτων, η ιστορία του ελληνικού δικαίου περί Τύπου αρχίζει με το ψήφισμα 2085/1831 της καποδιστριακής περιόδου,⁴ το οποίο δέτει σε ισχύ μέτρα προληπτικά, όπως η προηγούμενη άδεια, η παρακατάθεση ποσού εγγύησης και η προϋπόθεση ελληνικής ιδιγένειας, αλλά και κατασταλτικά, όπως η κατάσχεση, η υποχρέωση επανορθωτικής δημοσίευσης και οι ποινικές κυρώσεις.

Κατά πολύ συστηματικότερη και ασφικτική εμφανίζεται η σχετική νομοθεσία της απόλυτης μοναρχίας.⁵ Ο νόμος της 6^{ης}/18^{ης} Σεπτεμβρίου 1833 «Περί εγκλημάτων εκ της καταχρήσεως του τύπου» κωδικοποιεί σειρά ειδικών αδικημάτων Τύπου, όπως η περιύβριση αρχής, προσβολή μελών της βασιλικής οικογένειας και διπλωματικών αντιπροσώπων, διέγερση πολιτών, διατάραξη ειρήνης, προσβολή της θρησκείας και της ηθικής, εξύβριση, δυσφήμιση. Με το νόμο της 11^{ης}/23^{ης} Σεπτεμβρίου 1833 «Περί αστυνομίας του τύπου» δεσπίζονται και πάλι διαδικασία προηγούμενης άδειας και παρακατάθεση εγγύησης, επί πλέον δε αναγραφή συγκεκριμένων στοιχείων σε κάθε έντυπο, τήρηση βιβλίων προς έλεγχο, δήλωση υπεύθυνου συντάκτη και υποχρεωτική κατάθεση αντιτύπου στις αρχές. Το διάταγμα της ίδιας ημερομηνίας «Περί του δικαιώματος του μετέρχεσθαι την τυπογραφίαν, λιθογραφίαν ή βιβλιοπωλίαν» δέτει τα επαγγέλματα αυτά υπό καθεστώς ειδικής διοικητικής άδειας, με προϋποθέσεις όπως η ηλικία, η μόνιμη κατοικία και η έλλειψη προηγούμενης καταδίκης.

Ενώ ήδη ο Ποινικός Νόμος του 1834 περιλάμβανε ειδικές ρυθμίσεις για αδικήματα τελούμενα δια του Τύπου,⁶ αμέσως μετά τη θέση του σε ισχύ κρίθηκε σκόπιμη η αποκοπή και επανεπεξεργασία των σχετικών διατάξεων, με την εισαγωγή ειδικού ποινικού νόμου περί Τύπου κατ' απόκλιση από το γενικότερο πλαίσιο του Ποινικού Νόμου. Επί πρωθυπουργίας Ρούντχαρτ εκδόθηκε ο νόμος της 23^{ης} Νοεμβρίου/5^{ης} Δεκεμβρίου 1837 «Περί εξυβρίσεως εν γένει και περί τύπου». Κυριότερα χαρακτηριστικά του είναι η υπέρμετρη χρήση αόριστων εννοιών για τον ορισμό ποινικών αδικημάτων, αντιμετώπιση της δια του Τύπου τέλεσης κάθε κοινού αδικήματος ως επιβαρυντικού παράγοντα, η διαδοχική ευθύνη περισσότερων προσώπων και οι ιδιαίτερες παρεπόμενες κυρώσεις όπως η απαγόρευση άσκησης επαγγέλματος. Παρά την εξόφθαλμη αντίθεση⁷ πολλών από τις ρυθμίσεις του προς τα Συντάγματα που τέθηκαν σε ισχύ από το 1844, ο νόμος αυτός έμελλε ν' αποδειχθεί μακρόβιος: καταργήθηκε μόλις με το νομοθετικό διάταγμα της 30^{ης}/31^{ης} Ιουλίου 1926, αλλ' επανήλθε σε ισχύ με το νόμο 4218/1929 και αντικαταστάθηκε καθ' ολοκληρίαν με τον νόμο 5060/1931 «Περί τύπου, προσβολών της τιμής εν γένει και άλλων σχετικών διατάξεων».

Κατά τη μακρά διάρκεια της ισχύος του, ο νόμος του 1837 εμπλουτίσθηκε με σειρά ειδικών διατάξεων, προσαρμοζόμενος στους πολιτικούς κλυδωνισμούς και τις τεχνολογικές εξελίξεις. Στο αμιγώς ποινικό πεδίο, σημειώνονται ο νόμος ΡΞΓ'/1850 που μεταρρύθμισε επί το αυστηρότερον τη διάταξη περί εξύβρισης του βασιλέως δια του Τύπου, ο νόμος ΥΞΔ'/1858 που υπήγαγε ορισμένα πλημμελήματα Τύπου στα ορκωτά δικαστήρια, οι νόμοι 4133/1929 και 4149/1929 με τους οποίους αναδιατυπώθηκε η ποινική αντιμετώπιση της δυσφήμισης, και τέλος ο νόμος 4311/1929 που κύρωσε διεθνή συνθήκη «Περί καταστολής της κυκλοφορίας και του εμπορίου των ασέ-

4. Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, αρ. φ. 31, 29 Απρ. 1831.

5. Α. Σκανδάκης, *Ο ελληνικός τύπος κατά την περίοδον της βασιλείας του Όθωνος, αντίτυπο από το Δελτίον Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος*, τ. ιθ', (1969).

6. Άρθρα 137-153, 158-163, 196, 334-353 & 535-549.

7. Ν. Αντωνόπουλος, *Η ελευθερία του τύπου εν Ελλάδι*, Αθήνα 1965, σ. 38.

μνων δημοσιευμάτων». Οι απαγορεύσεις δημοσιευμάτων ενισχύθηκαν με επικαιρικές διατάξεις όπως εκείνες που απαγόρευαν την αποκάλυψη στρατιωτικών κινήσεων και οχυρώσεων (νόμοι 173/1914, 755/1917 και 2179/1920, νομοθετικό διάταγμα 1448/1918), την εξύβριση διπλωματικών αντιπροσωπειών εμπολέμων κρατών (νόμος 340/1914), τον εγκλημασμό κατορθωμάτων ληστών (νομοθετικό διάταγμα της 27^{ης} Σεπτ./7^{ης} Οκτ. 1925) και την αμφισβήτηση του δημοκρατικού πολιτεύματος (νομοθετικό διάταγμα της 24^{ης} Απρ. 1924 «Περί κατοχυρώσεως του δημοκρατικού πολιτεύματος» με αλληπάλληλες τροποποιήσεις), ενώ σποραδικές απαγορευτικές διατάξεις για τον Τύπο περιείχαν και οι αντικομμουνιστικοί νόμοι του Μεσοπολέμου (4229/1929, 4689/1930, 5174/1931, 5595/1932 και 5764/1933).⁸ Εντονότερη νομοθετική δραστηριότητα παρατηρήθηκε στο πεδίο της διοικητικής εποπτείας, καθώς ρυθμίσθηκαν η υποχρέωση κατάθεσης αντιτύπων σε βιβλιοθήκες (νόμοι ΣΜΗ´/1867 και ΓΧΛΖ´/1910), η υποχρέωση απάντησης και επανόρθωσης (νόμος 170/1914), η ατέλεια δημοσιογραφικού χάρτου (νόμοι 837/1917, 1760/1919, 1935/1920 και 2282/1920), η τιμή και το σχήμα των εφημερίδων (νόμοι 815/1917, 1016/1917, 1145/1918, 1889/1920, 2195/1920 και 2874/1922). Στην ίδια περίοδο ανήκουν και οι περιπτώσεις επιβολής λογοκρισίας λόγω κήρυξης στρατιωτικού νόμου (νόμοι 913/1917, 1388/1918 και 1478/1918).

Πλήρες και εκσυγχρονισμένο σύστημα δικαίου του Τύπου αποτέλεσε ο νόμος 5060/1931 «Περί τύπου, προσβολών της τιμής εν γένει και άλλων σχετικών διατάξεων», διαπνεόμενος από φιλελεύθερες αρχές. Μεταξύ άλλων, καταργούσε την αντικειμενική ποινική ευθύνη και αντικαθιστούσε πολλές ποινές φυλάκισης με χρηματικές, συμπληρώθηκε δε από ειδικότερες ρυθμίσεις διοικητικής εποπτείας (νόμοι 5633/1932 και 5999/1934). Υπήρξε, ωστόσο, βραχυδύο, καθ' όσον ανετράπη άρδην με τους μεταξικούς αναγκαστικούς νόμους 26/1936, 375/1936 και (ιδίως) 1092/1938 «Περί τύπου», ο οποίος επανέφερε και κωδικοποίησε το πλέγμα των προηγούμενων κατασταλτικών διατάξεων.

Συνεπής προς τις αντιλήψεις αυταρχισμού και κορπορατισμού της δικτατορίας Μεταξά, ο αναγκαστικός νόμος 1092/1938 συνδύασε την άμετρη καταστολή με την παροχή δασμολογικών και κοινωνικοασφαλιστικών διευκολύνσεων, αποσκοπώντας εν τέλει στον προστατευισμό του Τύπου. Έτσι, εκτός από τις γενικές αλλά και ειδικότερες (αναγκαστικοί νόμοι 1255/1938, 1907/1939 και 2572/1940) ποινικές διατάξεις,⁹ οι οποίες άλλωστε ενσωματώθηκαν ευχερώς στο εμφυλιακό δεσμικό πλαίσιο (αναγκαστικοί νόμοι 608/1945 και 784/1945, νομοθετικό διάταγμα 2197/1952) και απορροφήθηκαν απ' αυτό, η δικτατορία επεξέτεινε τα πεδία διοικητικής εποπτείας (αναγκαστικοί νόμοι 1169/1938, 1562/1939, 1683/1939, 1961/1939 και 1998/1939) και οργάνωσε το δημοσιογραφικό επάγγελμα υπό καθεστώς εύνοιας και ελέγχου (αναγκαστικοί νόμοι 1093/1938 «Περί δημοσιογραφικών οργανώσεων» και 2176/1940 «Περί συστάσεως Ταμείου Ασφαλίσεως Ιδιοκτητών. Συντακτών και Υπαλλήλων Τύπου»). Χωρίς ν' αποκλίνει από τις βασικές μεταξικές επιλογές, ο μεταπολεμικός νομοθέτης ασχολήθηκε εξαντλητικά με θέματα ατελειών και τιμολόγησης (νόμοι 73/1944, 1797/1951 και 1968/1951, αναγκαστικοί νόμοι 117/1945, 444/1945, 582/1945 και 940/1946, νομοθετικά διατάγματα 178/1946, 1210/1949, 1669/1951, 2699/1953, 2943/1954, 3202/1955 και 3416/1955), τυπογραφικών εγκαταστάσεων (αναγκαστικοί νόμοι 321/1945 και 1033/1946), οικονομικού ελέγχου (αναγκαστικοί νόμοι 842/1948, 871/1949 και 896/1949), εμπορικής κατοχύρωσης (αναγκαστικοί νόμοι 199/1945 και 265/1945), επαγγελματικής οργάνωσης και κοινωνικής ασφάλισης (νομοθετικά διατάγματα 406/1947, 3619/1956 και 3824/1958, νόμοι 1210/1949, 1798/1951, 4046/1960 και 4286/1963) και διατήρησε αλώβητο το ποινικό οπλοστάσιο, εμπλουτίζοντάς το με επικαιρικές

8. Ν. Αλιβιζάτος, *Οι πολιτικοί δεσμοί σε κρίση 1922-1974*, Αθήνα 1983, σσ. 350-361 και 422-426.

9. Ιπποκράτης Μυλωνάς, *Η ελληνική νομοθεσία ουσιαστικού ποινικού δικαίου κατά το διάστημα 1936-1940*, Αθήνα 1998, σ. 262-291.

απαγορεύσεις (αναγκαστικοί νόμοι 262/1945, 2058/1952, 2286/1952 και 2306/1953) ή δικονομικές διευθετήσεις (νομοθετικό διάταγμα 2493/1953). Την κωδικοποίηση αυτής της πολυνομίας και την ένταξή της σε ακόμη αυταρχικότερο πλαίσιο, ανέλαβε και πάλι μια δικτατορία (Νομοθετικόν Διάταγμα 346/1969 «Περί Τύπου»).

Σε βάθος χρόνου, θα μπορούσε να γίνει λόγος για μια γραμμική εξέλιξη προς ενίσχυση της ελευθερίας του Τύπου από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι το 1935· η εξέλιξη αυτή ανακόπτεται βίαια για μια πλήρη τεσσαρακονταετία και μόλις μετά το 1974 επανέρχεται στο σημείο από το οποίο είχε διακοπεί,¹⁰ συναντώντας και πάλι τα δεδομένα του ευρωπαϊκού φιλελευθερισμού.

ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΤΣΑΠΟΓΑΣ

10. Για το μεταδικτατορικό νομικό πλαίσιο: Πρόδρομος Δαγτόγλου, *Τύπος και Σύνταγμα*, Αθήνα 1989· Ιωάννης Καρακώστας – Αθανάσιος Τσεβιάς, *Η νομοθεσία των ΜΜΕ*, β' έκδοση, Αθήνα 2003.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Νόμος της 6^{ης}/18^{ης} Σεπτεμβρίου 1833: «Περί εγκλημάτων εκ της καταχρήσεως του τύπου»

Άρθρον 1

Όστις διά συγγράμματος, ή άλλης δημοσίας προς το κοινόν διακοινώσεως, προκαλέση εις αποστασίαν, ή επί σκοπώ να κατορθώση αποστασίαν διαδόση προφητείας ή ψευδείς ειδήσεις, θεωρείται ως πρωταίτιος της αποστασίας αν συμβή, άλλως δε παιδεύεται με φυλάκισιν τριών μηνών μέχρι δύο ετών. Όστις διά συγγράμματος ή άλλης διακοινώσεως προκαλεί ή ερεθίζει με το πρόσχημα της θρησκείας εις παράβασιν των νόμων, παιδεύεται με φυλάκισιν εξ μηνών μέχρι δύο ετών.

Άρθρον 2

Όστις διά συγγράμματος ή παραστάσεως ή άλλης δημοσίας προς το κοινόν διακοινώσεως προσβάλλει την πολιτείαν ή τους νόμους της πολιτείας δι' ύβρεων, λοιδοριών ή περιφρονητικών σκωμμάτων, παιδεύεται με φυλάκισιν ενός μηνός μέχρις ενός έτους. Ομοία προσβολή κατά των άλλων υπαρχόντων νόμων παιδεύεται με φυλάκισιν μίας εβδομάδος έως εξ μηνών. Αν διά τοιούτων προκλήσεων, ερεθισμών, παρεκινήθησαν τω όντι διάφοροι πολίται εις απείθειαν, ο προκαλέσας ή ερεθίσας παιδεύεται με φυλάκισιν τριών μηνών μέχρι δύο ετών.

[...]

Άρθρον 5

Όστις διά συγγράμματος ή άλλης δημοσίας προς το κοινόν διακοινώσεως επί σκοπώ να προξενήση ανησυχίαν μεταξύ των πολιτών, να ταραξή την δημοσίαν εμπιστοσύνην ή να ερεθίση μίσος κατά της Κυβερνήσεως, διαδόση εν γνώσει ψευδείς ειδήσεις ή φήμας περί μελετωμένων δήθεν Κυβερνητικών μέτρων, παιδεύεται με φυλάκισιν τριών ημερών μέχρι τριών μηνών.

[...]

Άρθρον 13

Όστις διά συγγραμμάτων ή εικονικών παραστάσεων ή άλλων δημοσίων προς το κοινόν διακοινώσεων συκοφαντήση, εξυβρίση ή εμπαιξη περιφρονητικώς την κυβέρνησιν του κράτους ή τας πράξεις της, παιδεύεται με φυλάκισιν τριών μηνών έως δύο ετών.

Άρθρον 14

Όστις διά συγγραμμάτων ή εικονικών παραστάσεων ή άλλων δημοσίων προς το κοινόν διακοινώσεων καθυβρίση, λοιδορήση ή εμπαιξη Βασιλικήν αρχήν ή υπηρεσίαν ή υπηρετήν της Επικρατείας ή Εκκλησίας ή των Δήμων, ως προς την δημοσίαν αυτών θέσιν ή από πνεύμα εκδικήσεως διά γενομένην επίσημον διάταξιν, ή από απείθειαν προς αυτήν, παιδεύεται με φυλάκισιν δύο εβδομάδων έως εννέα μηνών.

[...]

Άρθρον 21

Όστις διά συγγραμμάτων ή δι' εικονικών παραστάσεων διαδίδων φθοροποιάς αρχάς, δοξασίας ή φρονήματα προσβάλλη τα θεμέλια της θρησκείας και της ηθικής εν γένει, ή όστις διαδίδων αισχρά συγγράμματα ή εικονικάς παραστάσεις προς δημόσιον σκάνδαλον και εκούσιον πειρασμόν προσβάλλη την χρηστοθήειαν, παιδεύεται με φυλάκισιν δύο εβδομάδων.

[...]

Άρθρον 25

Πάσαν καταδικάζουσιν απόφασιν δικαστηρίου έπεται η δήμευσις του ως αξιολοίου ανεγνωρισμένου συγγράμματος.

[...]

Νόμος της 23^{ης} Νοεμβρίου /5^{ης} Δεκεμβρίου 1837: «Περί εξυβρίσεως εν γένει και περί τύπου»

[...]

Άρθρον 53

Πάσης εντός του Βασιλείου εκδιδομένης εφημερίδος, ή παντός περιοδικού συγγράμματος, πρέπει να υπάρχη αδιακόπως υπεύθυνός τις συντάκτης, και εις παν φύλλον ή τεμάχιον εφημερίδος τινός ή περιοδικού συγγράμματος πρέπει να αναφέρεται το όνομά του.

Άρθρον 54

Δεν είναι δεκτός ως υπεύθυνος συντάκτης: 1) Όστις δεν έχει κεκτημένον το δικαίωμα της ιθαγενείας, 2) Όστις δεν συνεπλήρωσε το 25^{ον} έτος της ηλικίας του. 3) Όστις είναι ανεπίδεκτος καταλογοισμού, ιδίως δε όστις ευρίσκειται εις μίαν των εν ταις τρισίν πρώταις παραγράφοις του άρθρου 86 του ποινικού νόμου αναφερομένων περιπτώσεων. 4) Όστις είναι φυσικώς ανίκανος να ενεργή αφ' εαυτού τα έργα του υπευθύνου συντάκτου. 5) Όστις διάγει εις υπηρεσίαν ιδιωτικήν υπό άλλον. 6) Όστις δεν δύναται ν' αποδείξει ότι εδιδάχθη τουλάχιστον την αρχαίαν ελληνικήν γλώσσαν εις οποιονδήποτε διάσκαλον μετά δε πέντε έτη από της εκδόσεως του παρόντος νόμου, ότι συνεπλήρωσε τας σπουδάς του εις εν πανεπιστήμιον εντός ή εκτός του κράτους. 7) Όστις δεν έχει ιδίαν ακίνητον περιουσίαν πεντακιςχιλίων δραχμών τουλάχιστον, ελευθέραν πάσης υποχρεώσεως, οίον υποθήκης κλπ. 8) Όστις κατεδικάσθη άπαξ εφ' οιοδήποτε κακούργηματι, ή τετράκις επί πλημελήματι του τύπου.

Άρθρον 55

Ο θέλων να γενή υπεύθυνος συντάκτης, οφείλει να εμφανισθή εις τον διοικητήν και να βεβαιώση προσηκόντως, ότι έχει τα εν τω ανωτέρω άρθρω σημειούμενα προσόντα· ο δε διοικητής, αν δεν έχη καμμίαν ένστασιν, περί ης αποφασίζει επί αναφορά, καλεσθέντος του διοικητού και ακουσθέντος του εισαγγελέως, το αρμόδιον δικαστήριον, εκδίδει προς αυτόν έγγραφον αναγνωριστικόν της ικανότητος αυτού ως υπευθύνου συντάκτου. Η δι' υπευθύνου συντάκτου μη έχοντος την ανωτέρω άδειαν της Διοικητικής Αρχής έκδοσις εφημερίδος, ή περιοδικού συγγράμματος, εμποδίζεται μέχρι της εκπληρώσεως των παρά του νόμου ωρισμένων, ο δε εκδότης τιμωρείται με πρόστιμον πενήτηκοντα μέχρι πεντακοσίων δραχμών.

[...]

Άρθρον 57

Ο υπεύθυνος συντάκτης πρέπει να καταβάλη ιδίω αυτού ονόματι ως εγγύησιν πέντε χιλιάδας δραχμάς μετρητάς, εκ των οποίων λαμβάνονται εκάστοτε τα πρόστιμα και αι χρηματικά ποινάί, τα δικαστικά έξοδα, αι δαπάναι και αποζημιώσεις των θλαφθέντων, εις α καταδικάζεται ο υπεύθυνος συντάκτης. Εάν μειωθεί η εγγύησις διά των τοιούτων καταδικάσεων, πρέπει ν' αναπληρωθή αύτη παραχρήμα και εντελώς.

[...]

Άρθρον 59

Συντάκται εφημερίδων φιλολογικών, επιστημονικών, τεχνολογικών ή απλώς ειδοποιητικών, εξαιρούνται της εγγυήσεως και των εν τω άρθρω 54 αναφερομένων ιδιοτήτων και όρων. Οσάκις όμως ούτοι παραδέχονται άρθρα, των οποίων το περιεχόμενον δεν είναι απλώς φιλολογικόν, επιστημονικόν ή τεχνολογικόν, ουδέ φέρουσι τον χαρακτήρα απλής ειδοποιήσεως, υποβάλλονται εις πρόστιμον εκατόν μέχρι πεντακοσίων δραχμών. Κατά την περίπτωσην ταύτην υποχρεούνται ούτοι, επί ποινή πρόστιμου πενήντα μέχρι πεντακοσίων δραχμών να εκπληρώσουν, πριν ή εξακολουθήσουν την έκδοσιν του φύλλου, πάντα τα προς έκδοσιν πολιτικής εφημερίδος εν τω παρόντι νόμω ωρισμένα.

[...]

Άρθρον 61

Εξ εκάστου φύλλου, ή τεμαχίου εφημερίδος ή περιοδικού συγγράμματος, εκδιδομένου εντός του Βασιλείου, παραδίδεται προπάντων εις χείρας του παρά πρωτοδικαίς εισαγγελέως ή αντεισαγγελέως, παρά του εργολάβου, άμα αρχίση η διανομή ή αποστολή, εν αντίτυπον, φέρον εφ' εκάστης σελίδος την ιδιόχειρον υπογραφήν του υπευθύνου συντάκτου, και επί τέλους σημείωσιν ολόγραφον της ημέρας και ώρας, καθ' ην έγινε η παράδοσις. Εκ της παραδόσεως δεν εμποδίζεται η διανομή ή αποστολή· ο μη συμμορφούμενος με την διάταξιν ταύτην, είτε ως προς την παράδοσιν αυτήν, είτε ως προς τινα των διατυπώσεων της παραδόσεως φύλλου, ή τεμαχίου, εργολάβος τιμωρείται με πρόστιμον είκοσι μέχρι διακοσίων δραχμών.

Αναγκαστικός Νόμος 1092/1938: «Περί Τύπου»

Άρθρον Ι

Τύπος και έντυπον, επί των οποίων εφαρμόζονται αι διατάξεις του νόμου τούτου, είναι παν ό,τι εκ τυπογραφίας ή οιοσδήποτε άλλου μηχανικού ή χημικού μέσου παράγεται εις όμοια αντίτυ-

πα και χρησιμεύει εις πολλαπλασιασμόν ή διάδοσιν χειρογράφων, εικόνων, παραστάσεων μετά ή άνευ σημειώσεων ή μουσικών έργων μετά κειμένου ή επεξηγήσεων ή φωτογραφικών πλακών. Τα του κινηματογράφου διέπονται υπό ειδικού νόμου.

Άρθρον 2

1. Ως δημοσίευσις εντύπου θεωρείται η διανομή, πώλησις καθώς και η εις δημόσιον μέρος ή εν δημοσία συναθροίσει ή εις μέρος προσιτόν εις το κοινόν τοιχοκόλλησις ή έκδοσις παντός εντύπου.

2. Αδίκημα τύπου υπάρχει όταν λάβη χώραν η κατά την προηγουμένη παράγραφον δημοσίευσις.

Άρθρον 3

1. Η κατάχρησις της ελευθεροτυπίας προς εκτέλεσιν κακουργήματός τινός ή πλημμελήματος αποτελεί ιδιαίτεράν επιβαρυντικήν αιτίαν. Εις τοιαύτας περιπτώσεις, οσάκις ο νόμος επιβάλλει διαξευτικώς στερητικήν της ελευθερίας ή χρηματικήν ποινήν, η δια του τύπου τέλεσις του αδικήματος επισύρει αμφοτέρας τας ποινάς.

2. Εν περιπτώσει καθ' υποτροπήν καταχρήσεως της ελευθεροτυπίας προς εκτέλεσιν ουσδήποτε αδικήματος, και διαφόρου επί του εις ό αφορά η προηγουμένη καταδίκη, επιβάλλεται υποχρεωτικώς υπό του δικαστηρίου η προσωρινή παύσις του επιτηδεύματος των ενόχων διευθυντού, εκδότου της εφημερίδος ή του περιοδικού και συντάκτου του επιλληψίμου δημοσιεύματος μέχρις ενός έτους. Η προσωρινή παύσις αύτη του επιτηδεύματος του εκδότου της εφημερίδος ή του περιοδικού συνεπάγεται αυτοδικαίως την επί ίσον χρόνον απαγόρευσιν της χρήσεως του τίτλου αυτών. Η παύσις του επιτηδεύματος και η απώλεια ή απαγόρευσις της χρήσεως του τίτλου επέρχεται άμα ως καταστή αμετάκλητος η καταδικαστική απόφωσις. Εν τοιαύτη περιπτώσει το προσωπικόν της εφημερίδος ή του περιοδικού δικαιούται των εκ των νόμων περί καταγγελίας συμβάσεως εργασίας αποζημιώσεων.

Άρθρον 4

Εφημερίς κατά την έννοιαν του παρόντος νόμου είναι παν έντυπον καθ εκάστην ή και κατά τα μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα μέχρις ενός, κατ' ανώτατον όριον, μηνός εκδιδόμενον, και περιέχον ύλην γενικού πολιτικού και κοινωνικού ενδιαφέροντος, ήτοι ειδήσεις, κρίσεις επί ζητημάτων απασχολούντων την δημοσίαν γνώμην, αναγγελίας και διαφημίσεις.

Άρθρον 5

1. Περιοδικόν κατά την έννοιαν του παρόντος νόμου είναι παν έντυπον, όπερ εκδίδεται άπαξ τουλάχιστον κατά τριμηνίαν, εις τακτικές εκδόσεις, και του οποίου το εν γένει περιεχόμενον δεν δύναται να προσδώση αυτώ την κατά το άρθρον 4 του παρόντος έννοιαν της εφημερίδος.

[...]

Άρθρον 6

1. Παν έντυπον, δημοσιευόμενον κατά τα άρθρα 1 και 2, πρέπει να αναγράφη το όνομα και την κατοικίαν του συγγραφέως και του διευθυντού του τυπογραφείου και την χρονολογίαν της τυπώσεως (μήνα και έτος), η δ' εφημερίς και το περιοδικόν πρέπει ν' αναγράφουν τα ονόματα και τας κατοικίας του εκδότου και του διευθυντού αυτών, ως και του διευθυντού του τυπογραφείου.

2. Διά πάσαν παράβασιν της προηγουμένης παραγράφου επιβάλλεται εις τον διευθυντήν του τυπογραφείου και εις τον εκδότην χρηματική ποινή πέντε χιλιάδων μέχρι δέκα χιλιάδων δραχμών. Εν υποτροπή εντός εξ μηνών από της προηγουμένης καταδίκης, ως και εν περιπτώσει αναγραφής εν γνώσει ονόματος ή χρονολογίας ψευδούς, επιβάλλεται προς τη χρηματική ποινή και φυλάκισις μέχρι δύο μηνών.

3. Με τας αυτές ποινάς τιμωρείται ο πωλών έντυπα, εφημερίδας ή περιοδικά μη αναγράφοντα τα εν τη παραγράφ. 1 οριζόμενα.

4. Διευθυντής εφημερίδος ή περιοδικού κατά την έννοιαν του παρόντος νόμου θεωρείται ο διευθύνων την σύνταξιν αυτών, εκδότης δε ο ιδιοκτήτης αυτών.

Άρθρον 7

Αι διατάξεις του προηγουμένου άρθρου δεν εφαρμόζονται επί των εντύπων, άτινα χρησιμεύουσιν εις την άσκησιν επαγγέλματος ή εμπορίου και εις τας ανάγκας του οικογενειακού ή πολιτικού ή κοινωνικού βίου, οίον αγγελιών, τιμολογίων, εμπορικών εγκυκλίων, επισκεπτηρίων κλπ.

Άρθρον 8

1. Πάντα τα ζητήματα τα αφορώντα την κυκλοφορίαν και πώλησιν εφημερίδων και περιοδικών και τα ασχολούμενα με τάυτας πρόσωπα και οργανισμούς ρυθμίζονται υπό του υφυπουργείου Τύπου και τουρισμού.

2. Η πώλησις των εφημερίδων και περιοδικών ενεργείται υπό πρακτορείων, εφημεριδοπωλών και περιπτέρων οριζόμενων κατόπιν αδείας του υφυπουργού Τύπου και Τουρισμού, υποκειμένης εις ανάκλησιν. Ειδικώς προκειμένου περί πρακτορείων η ανάκλησις της ως άνω αδείας ενεργείται μετά σχετικήν απόφασιν του Υπουργικού Συμβουλίου προτάσει του υφυπουργού Τύπου και Τουρισμού, εφ' όσον ήθελε διαπιστωθή ότι η πώλησις των εφημερίδων ή περιοδικών γίνεται κατά τρόπον κακόπιστον, εννοουμένον μιας ή πλειονών εφημερίδων ή περιοδικών εις βάρος των άλλων.

3. Διά την ακριβή εφαρμογήν του παρόντος υπό των πρακτορείων, δύναται ο υφυπουργός Τύπου και Τουρισμού να αναθέτη την εποπτείαν της καλής λειτουργίας αυτών εις υπαλλήλους του υπ' αυτόν υφυπουργείου, δικαιουμένους εις παντός είδους ελέγχου.

4. Απαγορεύεται η εν δημοσίω τόπω ή οδώ εκφώνησις τίτλων αισχρών, εξυβριστικών ή δυσφημιστικών κατά των αρχών ή ξένων επικρατειών ή ενός ή πλειονών προσώπων, ή ειδήσεων μη αναγραφομένων εν τω εντύπω ή αναγραφομένων μεν αλλ' εκφωνουμένων κατά τρόπον δυνάμενον να διαταράξη την κοινήν ησυχίαν.

5. Δικαιούται ο υφυπουργός Τύπου και Τουρισμού να απαγορεύη εις εφημεριδοπώλας και περίπτερα, επί χρόνον μη υπερβαίνοντα τον ένα μήνα, την πώλησιν εφημερίδων και περιοδικών, εάν η πώλησις γίνεται κατά τρόπον κακόπιστον.

6. Οι παραβάται τιμωρούνται διά προστίμου δραχμών 200 μέχρι 10.000.

Άρθρον 9

Ουδεμία εφημερίς δύναται να εκδίδηται ή διακόψασα την έκδοσιν της δύναται να επανεκδοθή άνευ αδείας του υφυπουργού Τύπου και Τουρισμού, διδομένης κατά την κρίσιν του.

Άρθρον 10

1. Ίνα τις εκδίδη ή επανεκδίδη εφημερίδα, πλην των κατά το άρθρον 4 του περί δημοσιογραφικών οργανώσεων νόμου, δέον να πληροί και τους κάτωθι όρους: α) να είναι ήθους χρηστού και μορφώσεως ικανής, και β) να έχη μόνιμον κατοικίαν εν Ελλάδι.

2. Ο πληρών τας ανωτέρω προϋποθέσεις δέον όπως, ένα τουλάχιστον μήνα προ της εκδόσεως της εφημερίδος, υποβάλη εις το υφυπουργείον Τύπου και Τουρισμού: α) Αίτησιν μεθ' όλων των απαραίτητων δικαιολογητικών και πιστοποιητικών, εν η δέον να μηνμονεύεται, πλην της κατοικίας του εκδότου, και το όνομα και η κατοικία του διευθυντού και του διευθυντού του τυπογραφείου. β) Γραμμάτιον του ταμείου παρακαταθηκών και δανείων ή πιστοποιητικόν θερών του υποθηκοφυλακείου, εξ ου να εμφανίηται η κατάδεσις χρηματικής εγγυήσεως ή η εγγραφή πρώτης υποθήκης επί κτήματος του αιτούντος την έκδοσιν ή οιοδήποτε τρίτου δια λογαριασμόν του αιτούντος.

Άρθρον 11

1. Το ποσόν της κατά το προηγούμενον άρθρ. εγγυήσεως ορίζεται ως ακολούθως: α) Επί ημερησίων εφημερίδων δραχ. 300.000 διά τας Αθήνας, δραχ. 150.000 διά την Θεσσαλονίκην και δραχ. 75.000 διά πάσας τας λοιπάς πόλεις. β) Επί μη ημερησίων εφημερίδων δραχ. 50.000 διά τας Αθήνας, δραχ. 25.000 διά την Θεσσαλονίκην και δραχ. 10.000 διά πάσας τας λοιπάς πόλεις.

2. Εις κατάθεσιν της ανωτέρω εγγυήσεως ή παραχώρησιν υποθήκης δύναται να προθή και πας τρίτος δια λογαριασμόν του αιτούντος την έκδοσιν.

3. Δεν υποχρεούνται εις κατάθεσιν εγγυήσεως μόνον ημερησία εφημερίδες εκδοθείσαι επί διάστημα τριάκοντα πέντε συναπτόν μηνών τουλάχιστον και επανεκδιδόμεναι παρά των ιδίων εκδοτών.

[...]

Άρθρον 13

1. Συν τη ανωτέρω αιτήσει περί παροχής αδείας εκδόσεως εφημερίδος δέον, επί ποινή απαράδεκτου, να υποβάληται παρά του αιτούντος και ο τίτλος αυτής.

2. Ως τίτλος εφημερίδος δεν δύναται να χρησιμοποιηθή τίτλος χρησιμοποιούμενος ήδη υπό εκδιδομένης εφημερίδος ή χρησιμοποιηθείς υπό εφημερίδος διακοπής την έκδοσιν αυτής, εφ' όσον από της διακοπής της εκδόσεως και μέχρι της υποβολής του τίτλου δεν έχει παρέλθει πλήρης τριετία, εκτός εάν έχη τις αγοράση κανονικώς τον τίτλον παρά των κληρονόμων μεταστάντος ιδιοκτήτου εφημερίδος.

3. Χορηγούμενης της προς έκδοσιν εφημερίδος απαιτουμένης αδείας και μη επακολουθήσης της εκδόσεως αυτής εντός έτους, ο υποβληθείς τίτλος ελευθερούται, δυνάμενος να χρησιμοποιηθή παρά παντός τρίτου.

[...]

Άρθρον 14

Όστις εκδίδει εφημερίδα άνευ της κατά το άρθρον 9 του παρόντος αδείας του υφυπουργού Τύπου και Τουρισμού, ή δίδει ψευδή ή εσφαλμένα στοιχεία αφορώντα την έκδοσιν αυτής, τιμωρείται διά φυλακίσεως μέχρις ενός έτους και χρηματικής ποινής δραχμών μέχρις 100.000. Με την αυτήν ποινήν τιμωρείται ο εν αλλοδαπή τυπώνων εφημερίδα ή περιοδικόν συντασσόμενον εν τη ημεδαπή και δια την έκδοσιν του οποίου δεν χορηγήθη η κατά τον παρόντα νόμον άδεια.

[...]

Άρθρον 16

Πάσα αι κατά την δημοσίευσιν του παρόντος νόμου εκδιδόμεναι εφημερίδες, ως και αι έχουσαι λάβει παρά του υφυπουργού Τύπου και Τουρισμού έγγραφον άδειαν εκδόσεως, θεωρούνται ως πληρούσαι τας προς έκδοσιν αυτών απαιτουμένας διατυπώσεις μόνον των άρθρων 10 (παραγρ. 2), 11, 12, 13 του παρόντος και 4 του νόμου περί δημοσιογραφικών οργανώσεων. Το αυτό ισχύει και επί των περιοδικών.

Άρθρον 17

1. Απαγορεύεται η υπό των ημερησίων, των κατά περιόδους εκδιδομένων εφημερίδων, ως και των περιοδικών, πάσα χαριστική επίδοσις, ήτοι η χορήγησις δώρων μετά ή άνευ λαχνού, χρηματικών βραβείων, βιβλίων και πάσης άνευ ισαξίου ανταλλάγματος παροχής.

2. Ωσαύτως απαγορεύεται: α) Πάσα δημοσίευσις επαγγελίας περί παροχής άνευ ισαξίου ανταλλάγματος. β) Πάσα επαγγελία γινομένη δια δημοσιεύσεως ή άλλως πως, δι' ης σκοπείται η

επιστροφή είτε αμέσως είτε εμμέσως μέρους του αντιτίμου του φύλλου. γ) Πάσα υπό των εφημερίδων ή περιοδικών πώλησις πάσης φύσεως βιβλίων ή άλλων πραγμάτων. Τόμοι των φύλλων των εφημερίδων ή περιοδικών δεν θεωρούνται βιβλία. δ) Εξαιρουμένων των περιπτώσεων των εδαφίων 5, 6 και 7 του άρθρου 28, παν δημοσίευμα εντός του σώματος του φύλλου της εφημερίδος ή του περιοδικού, όπερ οπωσδήποτε και αν η σελιδοποιημένον δύναται αποσπώμενον του κυρίου σώματος του φύλλου της εφημερίδος ή του περιοδικού ν' αποτελέση αυτοτελές και ανεξάρτητον βιβλίον.

3. Πάσα παράβασις των προηγουμένων παραγράφων του παρόντος άρθρου συνεπάγεται δια τον εκδότην και τον διευθυντήν της εφημερίδος ή του περιοδικού την ποινήν της φυλακίσεως ενός μηνός μέχρις ενός έτους και χρηματικήν ποινήν 50.000 μέχρι 500.000 δραχμών.

Άρθρον 18

1. Πάσα κατά την έννοιαν του παρόντος νόμου εφημερίς επιτρέπεται να εκδίδεται επί ατελώς εισαγομένου τυπογραφικού χάρτου.

[...]

Άρθρον 19

1. Η κατά το προηγούμενον άρθρον ατελής εισαγωγή τυπογραφικού χάρτου διενεργείται δι' ειδικής αδείας του Υπουργείου Οικονομικών ή της Τελωνειακής Αρχής εις ην ήθελε μεταβιβασθή το δικαίωμα τούτο.

2. Η ανωτέρω ατέλεια παρέχεται υπό την προϋπόθεσιν ότι θα τηρώνται αι περί ανωτάτου ορίου επιφανείας χάρτου και λοιπαί διατάξεις του παρόντος νόμου. Εις περίπτωσιν μη τηρήσεως των όρων τούτων εισπράττονται αι αναλογούντες εισαγωγικοί δασμοί επί του ατελώς παραληφθέντος χάρτου, δι' ον δεν ετηρήθησαν αι νόμιμοι προϋποθέσεις, επιβαλλομένων και των λοιπών κυρώσεων των υπό του παρόντος προβλεπομένων.

[...]

Άρθρον 26

1. Ουδεμία ημερησία εφημερίς δύναται να εκδίδεται εις επιφανείαν χάρτου μείζονα της των εξ τετραγωνικών μέτρων και είκοσιν εκατοστών (6,20) καθ' εβδομάδα.

2. Η ως άνω επιφάνεια χάρτου δέον να χρησιμοποιήται υπό της εφημερίδος οπωσδήποτε εντός της εβδομάδος, απαγορευομένης της μεταθέσεως μέρους του μη χρησιμοποιηθέντος χάρτου εις επομένην εβδομάδα.

3. Κατά το τελευταίον δεκαπενθήμερον του μηνός Δεκεμβρίου εκάστου έτους αι εφημερίδες δύναται να εκδίδωνται τρεις φορές και επιφανείας χάρτου ηξημηνης κατά τα 2/6 του μέσου όρου της ημερησίας χρησιμοποιουμένης τοιαύτης.

4. Ο υφυπουργός Τύπου και Τουρισμού δύναται δι αποφάσεως του να επιτρέπη την καθ' υπέρβασιν των ανωτέρω ορίων έκδοσιν των ημερησίων εφημερίδων εις ημέρας εκτάκτων εθνικών γεγονότων, μη δυναμένας όμως να υπερβώσι τας 10 εν όλω κατ' έτος.

[...]

7. Οι παραβάται εκδόται ή ιδιοκτήται τιμωρούνται δι εκάστην παράβασιν με φυλακίσιον ενός μηνός μέχρις ενός έτους και με χρηματικήν ποινήν 50.000 μέχρι 500.000 δραχμών.

[...]

Άρθρον 28

1. Παν κατά την έννοιαν του παρόντος νόμου περιοδικών δέον να έχη ποικιλίαν ύλης και ενιαίαν αρίθμησιν των σελίδων είτε κατά τεύχος είτε κατά τόμον ετήσιον.

2. Απαγορεύεται η επί ατελούς τυπογραφικού χάρτου εκτύπωσις συμπληρωματικών εκδόσεων εφημερίδων ή περιοδικών καθ' οιονδήποτε τύπον εμφανιζομένων. Δεν θεωρούνται συμπληρ-

ρωματικά εκδόσεις αι υπό των εφημερίδων εκδιδόμεναι υπό την αυτήν ημερομηνίαν διάφοροι εκδόσεις του αυτού φύλλου.

3. Ομοίως απαγορεύεται η επί ατελούς τυπογραφικού χάρτου εκτύπωση υπό μορφήν περιοδικών παντοειδών εντύπων, ων το περιεχόμενον αποτελεί τμηματικήν έκδοσιν συγγραμμάτων, λεξικών, οδηγιών, ιστορημάτων, μυθιστορημάτων, ουχί δε και ύλην περιοδικού, και αν έτι προς συγκάλυψιν της τοιαύτης καταστρατηγήσεως προστίθενται σελίδες έστω και μέχρι του ημίσεος του όλου ποικίλης ύλης.

4. Ομοίως απαγορεύεται η επί ατελούς τυπογραφικού χάρτου εκτύπωση περιοδικών δημοσιεύοντων αυτοτελών ή τμηματικών διηγήματα ή ιστορήματα ων κύριος σκοπός είναι η περιγραφή εγκλημάτων ή ασέμων και ανηθικών πράξεων και γεγονότων.

5. Κατ' εξαίρεσιν επιτρέπονται τη ειδική αδεία του υπουργού των Οικονομικών και του υφυπουργού Τύπου και Τουρισμού συμπληρωματικά ή ειδικά εκδόσεις επί ατελούς τυπογραφικού χάρτου ειδικών περιοδικών στρατιωτικών, αεροπορικών, θρησκευτικών, τουριστικών, εκπαιδευτικών, εργατικών, κοινωνικών, γεωργικών κλπ. τη επιμελεία κρατικής τινος αρχής εκδιδόμενων, εφ' όσον το περιεχόμενον αυτών έχει άμεσον σχέση προς τον επιδιωκόμενον παρ' αυτών ειδικών μορφωτικών σκοπόν.

[...]

7. Ο υφυπουργός Τύπου και Τουρισμού δύναται να επιτρέψη την εκτύπωση επί ατελούς χάρτου περιοδικών εκδόσεων εξαμηνιαίων ή ετησίων, εφ' όσον κατά την δημοσίευσιν του παρόντος νόμου αι εν λόγω εκδόσεις εξεδίδοντο τακτικώς υπό τον αυτόν τίτλον από πενταετίας.

8. Απαγορεύεται η επί ατελούς τυπογραφικού χάρτου έκδοσις διαφημιστικών φύλλων (φέϊ-βολάντ).

9. Ειδικώς προκειμένου περί ατελούς τυπογραφικού χάρτου των περιοδικών επιτρέπεται όπως ούτος η οιασδήποτε ποιότητος και χρώματος, δέον όμως να φέρη απαραίτητως τας κεκατονισμένας υδατινούς γραμμάς.

[...]

Άρθρον 34

1. Η τιμή πωλήσεως των εφημερίδων και περιοδικών ορίζεται διά β. διατάγματος, προτάσει του υφυπουργού Τύπου και Τουρισμού εκδιδόμενου, τα δε ταύτης ποσοστά, τα εις τα πρακτορεία εφημερίδων, τους πωλητάς και τα ταμεία συντάξεων τύπου και ανεργίας προσωπικού εφημερίδων κ.λπ. ανήκοντα, ορίζονται εκάστοτε διά β. διατάγματος τη προτάσει των υφυπουργών Τύπου και Τουρισμού και Εργασίας εκδιδόμενου.

[...]

Άρθρον 37

1. Καθιερούται η κυριακή αργία δι' άπαν το προσωπικόν των εκδιδόμενων εντός των ορίων της επικρατείας ημερησίων εφημερίδων.

[...]

Άρθρον 38

1. Ο διευθυντής εφημερίδος ή περιοδικού, ο εκδότης και ο ιδιοκτήτης, ανεξαρτήτως πάσης άλλης ποινικής ή αστικής ευθύνης ην συνεπάγεται το δημοσίευμα του φύλλου αυτού, οφείλουν επί χρηματική ποινή δραχ. 1000-50.000, να καταχωρίζωσι δωρεάν πάσαν υπό δημοσίου υπαλλήλου ή της αρμοδίας υπηρεσίας γενομένην επανόρθωσιν αναγραφεισών εν τη εφημερίδι ή τω περιοδικώ δημοσιεύσεων αναγομένων εις πράξεις των καθηκόντων του υπαλλήλου, αδιακρίτως αν το δημοσίευμα προέρχεται εκ της διευθύνσεως της εφημερίδος είτε εξ οιοσδήποτε τρίτου. Η επανόρθωσις καταχωρίζεται εις το αμέσως επόμενον ή το βραδύτερον εις το μεδεπόμενον από της παραλαβής φύλλων της εφημε-

ρίδος ή του περιοδικού δι' ομοίων τυπογραφικών στοιχείων και εν τη αυτή δέσει, εν η κατεχωρίσθη το προκαλέσαν ταύτην δημοσίευμα, άνευ ουδεμιάς δε παρεμβολής ή παραλείψεως.

2. Εφ' όσον το δημοσίευμα θίγει τον δημόσιον υπάλληλον, έχει ούτος επιπροσθέτως και το δικαίωμα της απαντήσεως κατά το επόμενον άρθρον κατόπιν αδείας του οικείου υπουργού.

3. Η επανόρθωσις δέον να η υπογεγραμμένη παρά του αποστολέως και να μη υπερβαίνει την έκτασιν του ανασκευαζομένου δημοσιεύματος, εκτός αν ο εισαγγελεύς των πρωτοδικών του τόπου της εκδόσεως της εφημερίδος ή του περιοδικού ή ο ειρηνοδίκης, αν εν τω τόπω τούτω δεν εδρευεί εισαγγελεύς, ήδελεν άλλως αποφασίσει, κατ' αίτησιν του δημοσίου υπαλλήλου ή του διευθυντού της εφημερίδος υποβαλλομένην εντός 24 ωρών από της παραλαβής της επανορθώσεως. Δεν δύναται όμως ο εισαγγελεύς ή ο ειρηνοδίκης ν' αποφασίση την υπέρβασιν του διπλάσιου της εκτάσεως του ανασκευαζομένου άρθρου.

4. Ο διευθυντής, ο εκδότης ή ο ιδιοκτήτης δύναται ν' αρνήθη την καταχώρησιν της επανορθώσεως: α) Εάν αυτή περιέχη εκφράσεις προφανώς δυσφημιστικάς ή αποτελούσας αξιόποινον πράξιν· και β) Αν παρήλθεν από της καταχωρίσεως του δημοσιεύματος διάστημα μηνός δια την ημεδαπήν, ή τριών μηνών οσάκις ο αιτών την επανόρθωσιν διέτριβεν εν τη αλλοδαπή. Κατά πάσαν περίπτωσιν αρνήσεως προς καταχώρησιν υποχρεούται ο εκδότης ή διευθυντής, εντός προθεσμίας τριών ημερών, να καταθέση την επανόρθωσιν μετά των λόγων εφ' ων στηρίζει την άρνησιν παρά τω οικείω εισαγγελεί των πρωτοδικών, ή όπου δεν υπάρχει τοιούτος παρά τω ειρηνοδίκη, ούτος δε δικαιούται να προθή εις οιανδήποτε ήδελε κρίνει τροποποίησιν του δημοσιεύματος. Η μετά τούτο άρνησις προς καταχώρησιν αποτελεί επιβαρυντικήν αιτίαν.

5. Η δίωξις του αδικήματος γίνεται κατ' έγκλησιν του αιτησαμένου την επανόρθωσιν.

6. Αν μετά την δημοσίευσιν της επανορθώσεως η εφημερίς ή το περιοδικόν προθή εις νέον δημοσίευμα το αυτό έχον αντικείμενον και θίγον καιάλιν τον αυτόν δημόσιον υπάλληλον, υποχρεούται εις δημοσίευσιν, κατά τα ανωτέρω, νέας επανορθώσεως, ης η έκτασις δύναται να φθάση το διπλάσιον και κατ' απόφασιν του εισαγγελέως ή του ειρηνοδίκου, κατά τας ανωτέρω διακρίσεις, το τριπλάσιον του δημοσιεύματος. Εν αρνήσει η περίπτωσης αύτη θεωρείται ως ιδιαίτέρως επιβαρυντική αιτία.

7. Επί πλειόνων παραβάσεων, εις το αυτό ή άλλο δημοσίευμα αναγομένων, δεν εφαρμόζονται οι όροι των άρθρων 109 και 110 του ποινικού νόμου, αλλ' ο ένοχος εκτίει αδροιστικώς τας επιβεβλημένας ποινάς.

Άρθρον 39

1. Πας διευθυντής εφημερίδος ή περιοδικού, ο εκδότης ή ο ιδιοκτήτης οφείλει, επί ποινή χρηματική δραχμών 500 μέχρις 20.000, μη αποκλειομένης πάσης άλλης ποινικής ή αστικής ευθύνης και του δικαιώματος της αποζημιώσεως του παθόντος, να καταχωρίση εντός τριών ημερών ή εν τω αμέσως επομένω φύλλω, εάν δεν εξεδόθη τοιούτο προ της παρελεύσεως τριών ημερών, δι' ομοίων τυπογραφικών στοιχείων και εν τη αυτή δέσει εν η κατεχωρίσθη το προκαλούν ταύτην δημοσίευμα και άνευ παρεμβολών ή παραλείψεων, την απάντησιν παντός ιδιώτου φυσικού ή νομικού προσώπου, οπωσδήποτε κατανομασθέντος ή υποδειχθέντος εν τω περιοδικώ ή τη εφημερίδι εκ των διαλαμβανομένων εν τω σχετικώ δημοσίευματι, είτε τούτο προέρχεται εκ της διευθύνσεως είτε εκ μέρους τρίτου. Πάσα παρεμβολή ή παράλειψις κατά την καταχώρισιν της απαντήσεως επισύρει τας συνεπείας της παραγρ. 1 του άρθρου 38.

2. Η απάντησις δύναται να γίνη και υπό τινός των κατιόντων, ανιόντων, αδελφών και συζύγων, εάν ο καθ' ου το δημοσίευμα αποδιώση προ της παρελεύσεως της άνω προθεσμίας. Η παρά τινος των συγγενών τούτων άσκησις του προκειμένου δικαιώματος μετά την γενομένην δημοσίευσιν της απαντήσεως αίρει το αυτό δικαίωμα ως προς τους λοιπούς.

[...]

Άρθρον 40

1. Απαγορεύεται η δημοσίευσις κατηγορητηρίου, βουλεύματος ή παντός εγγράφου αφορώντος εις την εν πλημμελήματι ή κακουργήματι διαδικασίαν πριν ή ταύτα αναγνωσθώσιν εν δημοσία συνεδριάσει δικαστηρίου.

[...]

3. Αρξαμένης ποινικής διώξεως ο αρμόδιος εισαγγελεύς, μετά σύμφωνον γνώμην του ανακριτού της υποθέσεως, δύναται να διατάξη την απαγόρευσιν οιασδήποτε δημοσιεύσεως σχετικής προς την ενεργουμένην ανάκρισιν ή άλλην πράξιν της ποινικής διαδικασίας, ως και των φωτογραφιών των δραστών και των θυμάτων.

[...]

4. Αι ανωτέρω διατάξεις δεν εφαρμόζονται επί των αποφάσεων, αίτινες δύναται πάντοτε να δημοσιευθώσιν. Η κακόβουλος κατ' επανάληψιν γινομένη δημοσίευσις προσφάτου αποφάσεως δεν αποκλείει την επί δυσφημίσει καταδίωξιν και τιμωρίαν.

5. Απαγορεύεται η δημοσίευσις της Διασκέψεως του δικαστηρίου και των ενόρκων.

6. Αι επ' ακροατηρίω συζητήσεις επί ποινικών υποθέσεων, αι εκδιδόμενα επ' αυτών αποφάσεις και αι ετυμηγορίαί των ενόρκων δύναται να σχολιασθώσι διά του τύπου μόνον μετά την οριστικήν περάτωσιν της δίκης. Παν τοιοῦτο σχόλιον γινόμενον μετά την έγερσιν της ποινικής αγωγής και προ της εκδόσεως της οριστικής και τελεσιδικίου αποφάσεως, απαγορεύεται.

7. Επί δικών περί διαζυγίου επιτρέπεται μόνον η δημοσίευσις: α) Του ονόματος, του επαγγέλματος και της διευθύνσεως των διαδίκων και των μαρτύρων. β) Βραχείας εκθέσεως των νομικών ζητημάτων, άτια προτάδησαν και ελύθησαν, ουχί όμως των καταθέσεων των μαρτύρων. γ) Του διατακτικού της αποφάσεως του δικαστηρίου. δ) Εκ των αγορεύσεων των δικηγόρων μόνον των καθαρώς νομικών σημείων αυτών.

[...]

Άρθρον 41

Όστις ως συγγραφεύς ή εκδότης δημοσιεύει ή εκδίδει, ως και όστις δέτει εις κυκλοφορίαν, είτε αποτελεσθεί είτε ως τμήματα συνολικής τινος εκδόσεως έντυπα, συγγράμματα, εικόνες ή συμβολικώς παραστάσεις, δι' ων εξαίρονται ως κατορθώματα ή οπωσδήποτε περιγράφονται ο βίος ή αι πράξεις ληστών ή κλεπτών ή άλλων εγκληματιών, είτε πραγματικών προσώπων, είτε φανταστικών κατά τρόπον αμέσως ή εμμέσως επιβλαβή δια τας ηθικάς αντιλήψεις του κοινού, εξαιρουμένων των φιλολογικών και φιλοσοφικών έργων ημεδαπών και αλλοδαπών ανεγνωρισμένης συγγραφικής αξίας, τιμωρείται δια φυλακίσεως μέχρις ενός έτους και χρηματικής ποινής μέχρι 10.000 δραχμών, εν υποτροπή δε δια φυλακίσεως τουλάχιστον 3 μηνών και χρηματικής ποινής 20.000 έως 50.000 δραχμών. Εάν ο συγγραφεύς και ο εκδότης είναι άγνωστοι, τιμωρείται ο εκμεταλλευόμενος ιδίω ονόματι το τυπογραφείον εν τω οποίω εξετυλώθησαν τα κατά το προηγούμενον εδάφιον δημοσιεύματα ή ο υπ' αυτού εμπειπιστευμένος τη διευθύνσει του τυπογραφείου. Κατά τας αυτές διατάξεις και με τας αυτές ποινάς τιμωρείται και η περιγραφή αυτοκτονιών, ων επιτρέπεται μόνον η ξηρά ανακοίνωσις.

Άρθρον 42

1. Εν περιπτώσει διώξεως εφημερίδος τινός ή περιοδικού συγγράμματος διά τι αξίοποιον δημοσίευμα αυτών αφορών τον ιδιωτικόν βίον ή υπαγόμενον εις τας περί ασέμων δημοσιευμάτων διατάξεις, ο αρμόδιος εισαγγελεύς, μετά την εις αυτόν εγχείρισιν της εγκλήσεως ή μετά την επ' αυτού δοθείσαν παραγγελίαν προς ανάκρισιν επί της περιπτώσεως της αυτεπαγγέλτου διώξεως, οφείλει αμέσως να ανακοινώση την γενομένην δίωξιν προς την

εφημερίδα ή το περιοδικόν σύγγραμμα. Η ανακοίνωσις γίνεται προς τε τον εκδότην και τον διευθυντήν της εφημερίδος, κοινοποιείται δε προς αυτούς η ανακοίνωσις αυτή επιμελεία του εισαγγελέως εγγράφως υπό των επιτετραμμένων την επίδοσιν ποινικών δικογράφων προσώπων κατά τα άρθρα 145 και 146 της ποινικής δικονομίας. Από της στιγμής της κοινοποίησεως ταύτης μέχρι της οριστικής και αμετακλήτου εκδικάσεως της κατηγορίας, πλην της απλής εφ' άπαξ αναγραφής της περί διώξεως ειδήσεως, απαγορεύεται απολύτως εις την εφημερίδα ή το περιοδικόν σύγγραμμα του αξιοκατακρίτου δημοσιεύματος ν' αναγράψη τι σχετικόν προς αυτό, είτε υπό τύπον επεκτάσεως ή αναπτύξεως αυτού, είτε υπό τύπον επεξηγήσεως, είτε υπό τύπον σχολίων, είτε υπό τύπον ειδήσεων, περί της πορείας της διεξαγομένης ανακρίσεως, είτε εν σχέσει προς το εξαγόμενον και τας λεπτομέρειας αυτής είτε εν σχέσει προς την θεβαίωσιν ή μη της καταδικωκομένης πράξεως, είτε εν σχέσει προς την συλλογήν των αποδεικτικών μέσων.

[...]

Άρθρον 43

1. Απαγορεύεται η δημοσίευσις σχεδίων επιστρατεύσεως ή κινητοποιήσεως, οργανώσεως και συνθέσεως των στρατιωτικών, ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων του Κράτους, ως και η δημοσίευσις ανακοινώσεων, ειδήσεων, περιγραφών ή φωτογραφιών σχετιζομένων προς εκτέλεσιν γυμνασίων ή ασκήσεων, οχυρώσεων ή εγκαταστάσεων χρησίμων δια την άμυναν της χώρας από ξηράς, θαλάσσης και αέρος ή προς παρασκευαστικά μέτρα άγοντα εις επιστράτευσιν, κινητοποιήσιν, οχύρωσιν ως άνω της χώρας ή προς κινήσεις στρατιωτικών ή ναυτικών μονάδων, άνευ εγγράφου ανακοινώσεως της αρμοδίας στρατιωτικής υπηρεσίας. Ως προς τας περί γυμνασίων ή ασκήσεων δημοσιεύσεις δεν επιτρέπεται διώξις, εάν δι αυτάς έχει δοθή άδεια παρά του οικείου υπουργείου.

[...]

Άρθρον 44

Τιμωρείται με φυλάκισιν τουλάχιστον τριών μηνών και με χρηματικήν ποινήν 5.000-10.000 δραχμών: α) Όστις με σκοπόν να κλονίση την επί τα πολεμικά μέσα του στρατού (ξηράς, θαλάσσης, αέρος), εμπιστοσύνην των χειριζομένων αυτά, δημοσιεύσει ειδήσεις, κρίσεις, φωτογραφίας ή άλλας απεικονίσεις των μέσων τούτων παριστώσας ταύτα ως ατελή και επικίνδυνα. β) Όστις προς τον σκοπόν αυτόν δημοσιεύσει ειδήσεις επί ατυχημάτων λαβόντων χώραν εν τη χρήσει των πολεμικών τούτων μέσων (οργάνων).

Άρθρον 45

Ο διευθυντής και ο εκδότης εφημερίδος ή περιοδικού, εν ω εδημοσιεύθη άρθρον ή ανακοίνωσις ή γνώμαι αποδιδόμεναι εις στρατιωτικόν της ξηράς ή της θαλάσσης ή της αεροπορίας εν ενεργεία, οφείλει, καλούμενος υπό της εισαγγελικής αρχής, να κατονομάση εντός 24 ωρών τον στρατιωτικόν. Εάν το δημοσίευμα προέρχεται εκ στρατιωτικού εν αποστρατεία, πρέπει να δηλούται σαφώς τούτο εν τη εφημερίδι ή τω περιοδικώ. Ο παραβαίνων τας υποχρεώσεις ταύτας διευθυντής και εκδότης, ως και ο ψευδώς αποδοός το άρθρον, τας ανακοινώσεις ή γνώμας εις στρατιωτικόν εν ενεργεία ή αποστρατεία, τιμωρείται με φυλάκισιν τουλάχιστον 6 μηνών και χρηματικήν ποινήν μέχρις 20.000 δραχμών.

Άρθρον 46

1. Ως αυτουργοί των δια του τύπου τελουμένων αδικημάτων τιμωρούνται ο συγγραφεύς του εντύπου, έτι δε ο εκδότης και ο εκμεταλλεούμενος εν ιδίω ονόματι το εν ω εξεδόθη έντυπον τυπογραφείον ή ο υπ' αυτού εμπειπιστευμένος τη διευθύνσει του τυπογραφείου.

2. Εάν οι κατά την πρώτην παράγραφον υπεύθυνοι είναι άγνωστοι, ως αυτοουργός τιμωρείται ο εν γνώσει αναλαβών την κυκλοφορίαν του επιληψίμου εντύπου.

3. Δεν αποκλείεται η εφαρμογή των περί συναιτιότητας γενικών διατάξεων του ποινικού νόμου κατά παντός άλλου τρίτου, εκτός: α) των εν ταις προηγουμέναις παραγράφοις 1 και 2 αναφερομένων, και β) των εργατών του τυπογραφείου, εις ους δεν εφαρμόζονται αύται δια την πράξιν της τυπώσεως.

[...]

Άρθρον 51

1. Η κατάσχεσις εφημερίδων, περιοδικών ή και παντός εν γένει εντύπου επιτρέπεται εις τας εξής περιπτώσεις: α) Ένεκεν προσβολής κατά της Ορθοδόξου Χριστιανικής Θρησκείας. β) Ένεκεν προσβολής κατά της Πατρίδος. γ) Ένεκεν προσβολής κατά του προσώπου της Αυτού Μεγαλειότητος του Βασιλέως, της Αυτού Βασιλικής υψηλότητος του Διαδόχου και των Μελών της Βασιλικής Οικογενείας. δ) Ένεκεν προσβολής κατά των θάσεων του ισχύοντος πολιτεύματος. ε) Ένεκεν προσβολής κατά του προσώπου του Προέδρου της Κυβερνήσεως ή κατά του Υπουργικού Συμβουλίου. ς) Ένεκεν δημοσιεύσεως ειδήσεων αναγομένων εις κινήσεις του κατά γην, θάλασσαν ή αέρα στρατού ή εις έργα οχυρώσεως της χώρας από ξηράς, θαλάσσης και αέρος. ζ) Οσάκις έντυπόν τι υπαγόμενον εις τας διατάξεις του παρόντος νόμου εκδίδεται άνευ αδείας του υφυπουργού Τύπου και Τουρισμού. η) Οσάκις αναγράφει επαγγελίαν χορηγήσεως δώρων, λαχείων κλπ. θ) Εις την περίπτωσιν του άρθρου 27 παραγρ. 5. ι) Εις τας περιπτώσεις των άρθρων 17, 18 και 19 του Νομ. 5060.

2. Επίσης επιτρέπεται κατάσχεσις εντύπων, εφημερίδων και περιοδικών περιεχομένου επιζημίου εις τα εθνικά συμφέροντα εν γένει κατά την ανεξέλεγκτον κρίσιν του υφυπουργού Τύπου και Τουρισμού.

Άρθρον 52

1. Οσάκις κατά το προηγούμενον άρθρον επιτρέπεται η κατάσχεσις, αύτη ενεργείται κατά παραγγελίαν του παρά πλημμελειοδίκαις εισαγγελέως, υπό του ανακριτού ή υπό των ανακριτικών υπαλλήλων. Διά την περίπτωσιν όμως του εδαφίου 9 του άρθρου 51 η κατάσχεσις ενεργείται υπό των τελωνειακών αρχών κατά το άρθρον 27 παράγρ. 5 του παρόντος νόμου.

[...]

Άρθρον 54

Τα άρθρα 9, 10, 11, 12 και 13 (παρ. 1 και 2), 14, 15 και 51 θέλουσιν ισχύσει εφ' όσον χρόνον και η δια του β. διατάγματος της 4 Αυγούστου 1936 διαταχθείσα αναστολή της ισχύος του άρθρου 14 του Συντάγματος.

[...]

Αναγκαστικός Νόμος 582/1945 **«Περί του τρόπου χορηγήσεως χάρτου εις τον τύπον»**

Άρθρον 1

1. Η χορήγησις εις τον τύπον του εις την διάδασιν ή υπό τον έλεγχον του δημοσίου τιθεμένου χάρτου ενεργείται καθ άπασαν την Επικράτειαν παρ' Επιτροπής Χάρτου εδρευούσης εις το υφυπουργείον Τύπου και Πληροφοριών.

[...]

Άρθρον 3

[...]

3. Αι ημερήσιοι εφημερίδες δεν δύνανται να κυκλοφορούν εις περισσότερας της μιας εκδόσεως ημερησίως απαγορευομένης της κυκλοφορίας παραρτημάτων και εκτάκτων εκδόσεων, εκτός εκτάκτων περιστάσεων και κατόπιν προηγουμένης εγκρίσεως του υφυπουργού Τύπου και Πληροφοριών.

4. Διατηρείται η κυριακή αργία του προσωπικού των ημερησίων εφημερίδων, απαγορευομένης της εκδόσεως και κυκλοφορίας πάσης ημερησίας εφημερίδος κατά το από της μεσημβρίας της Κυριακής μέχρι της μεσημβρίας της Δευτέρας χρονικόν διάστημα.

5. Αι απογευματινά εφημερίδες δεν δύνανται να κυκλοφορώσι προ της μεσημβρίας εκάστης ημέρας.

6. Απαγορεύεται η διαλάλησις του περιεχομένου των εφημερίδων παρά των εφημεριδοπωλών. Οι παραβάται εφημεριδοπώλαι τιμωρούνται δια προσωρινής στέρσεως της αδειάς ασκήσεως επαγγέλματος από τριών έως δέκα πέντε ημερών, εν υποτροπή δε μέχρι τριών μηνών.

Άρθρον 4

[...]

3. Ο υφυπουργός Τύπου και Πληροφοριών, δι' αποφάσεως του δημοσιευομένης εις την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, τοποθετεί ως Κυβερνητικόν Επίτροπον παρά τοις Πρακτορείαις Εφημερίδων ανώτερον υπάλληλον του υφυπουργείου Τύπου και Πληροφοριών, όστις εποπτεύει την πιστήν εφαρμογήν των αφορσών τα Πρακτορεία διατάξεων του παρόντος Νόμου και την καλήν λειτουργίαν αυτών προς αποτροπήν οιασδήποτε ευνοίας υπέρ μιας ή πλείονων εφημερίδων ή περιοδικών εις βάρος άλλων.

[...]

Νομοθετικόν Διάταγμα 346/1969 «Περί Τύπου»

Άρθρον 1

Ο τύπος είναι ελεύθερος και επιτελεί δημοσίαν αποστολήν, συνεπαγομένην δικαιώματα και καθήκοντα ως και ευθύνην διά την ακρίβειαν των δημοσιευμάτων του.

[...]

Άρθρον 4

1. Εφημερίς είναι παν έντυπον χρησιμεύον προς ενημέρωσιν του κοινού και εκδιδόμενον συνεχώς υπό τον αυτόν τίτλον καθ' εκάστην ή κατά διαστήματα μέχρι μιας κατ' ανώτατον όριον εβδομάδος, περιέχον δε κυρίως ύλην πολιτικού, οικονομικού και κοινωνικού ενδιαφέροντος, ήτοι ειδήσεις, κρίσεις, μελέτας ή αναγνώσματα επί των εκάστοτε απασχολούντων την δημοσίαν γνώμην ζητημάτων.

2. Ειδική εφημερίς είναι παν έντυπον υπό τον αυτόν τίτλον και κατά τακτά χρονικά διαστήματα εκδιδόμενον, τουλάχιστον άπαξ του μηνός, περιέχον ύλην, ήτις αναφέρεται κυρίως εις ωρισμένα μόνον θέματα εκ των απασχολούντων την δημοσίαν γνώμην, εις ζητήματα ωρισμένης ή ωρισμένων εκ των κοινωνικών, οικονομικών ή επαγγελματικών ομάδων, ή εις τοπικού χαρακτήρος ζητήματα. Ειδική εφημερίς είναι και η συντασσομένη εις ξένην γλώσσαν.

3. Περιοδικόν είναι παν έντυπον υπό τον αυτόν τίτλον και κατά τακτά χρονικά διαστήματα εκδιδόμενον τουλάχιστον άπαξ του μηνός, περιέχον ποικίλην ύλην γενικού ενδιαφέροντος, διάφορον της κατά την πρώτην παράγραφον οριζομένης και μη δυνάμενον να απαρτίσθι ενιαίον βιβλίον

δι' ενώσεως. Δεν θεωρείται περιοδικόν το έντυπον, εις το οποίον άρθρον ή άλλο δημοσίευμα καταλαμβάνει χώρον μείζονα του ημίσεος της όλης κατά τεύχος επιφανείας του.

4. Ειδικόν περιοδικόν είναι παν έντυπον υπό τον αυτόν τίτλον κατά τακτά χρονικά διαστήματα εκδιδόμενον τουλάχιστον άπαξ κατά τρίμηνον, περιέχον ύλην ήτις κυρίως αναφέρεται εις ειδικά θέματα πολιτικού, κοινωνικού, οικονομικού, πνευματικού ή επιστημονικού, τεχνικού ή επαγγελματικού χαρακτήρος. Επίσης ειδικόν περιοδικόν είναι και το έντυπον το εκδιδόμενον κατά χρονικά διαστήματα μείζονα του μηνός αλλ' ουχι και του τριμήνου, περιέχον δε ύλην ομοίαν προς το κατά την παράγραφον 3 περιοδικόν ή θέματα τοπικού ενδιαφέροντος.

5. Δελτίον είναι παν έντυπον υπό τον αυτόν τίτλον εκδιδόμενον περιοδικώς υπό δημοσίας υπηρεσίας, νομικού προσώπου δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου ή και ιδιώτου και περιέχον πράξεις της οικείας υπηρεσίας ή νομικού προσώπου ή πίνακα, στατιστικές, προγράμματα και πληροφορικά στοιχεία επί ειδικών θεμάτων ενδιαφερόντων ωρισμένην κατηγορίαν αναγνωστικού κοινού.

[...]

Άρθρον 6

[...]

5. Ο εκδότης δέον, να συγκεντρώνη τα κάτωθι προσόντα: α) Να είναι Έλλην πολίτης κατά τους ορισμούς της παραγρ. 5 του άρθρου 5. β) Να έχη πλήρη ικανότητα προς δικαιοπραξίαν. γ) Να έχη εκπλήρωση τας στρατιωτικές του υποχρεώσεις ή να έχη απαλλαγή τούτων νομίμως. δ) Να έχη τουλάχιστον απολυτήριον μέσης γενικής ή επαγγελματικής εκπαιδεύσεως. ε) Να μη έχη στερηθή δι' αμετακλήτου δικαστικής αποφάσεως των πολιτικών αυτού δικαιωμάτων. στ) Να μη έχη καταδικασθή αμετακλήτως εις οιονδήποτε ποινήν επί αδικήματι εκ των εν άρθρω 61 παρ. 2 περιπτ. ε' και στ' του Συντάγματος και ζ) Να έχη την κατοικίαν του εν Ελλάδι και εις τον τόπον ένθα εκδίδεται το έντυπον.

[...]

Άρθρον 8

1. Η ίδρυσις τυπογραφείων είναι ελευθέρα. Ο ιδρύων τυπογραφείον οφείλει να γνωστοποιήση τούτο αμελλητί εις την αστυνομικήν αρχήν της περιφερείας εις ην εγκαθιστά τούτο.

[...]

Άρθρον 10

1. Έντυπα περιέχοντα θρησκευτικές διδασκαλίας δέον επί πλέον των κατά το προηγούμενον άρθρον προσδιοριστικών στοιχείων, να φέρουν επί του (εξωφύλλου) και εσωφύλλου δι' ευκρινών γραμμάτων, την ένδειξιν του θρησκευματος, του δόγματος ή της αιρέσεως, των οποίων τας αρχάς διαδίδουν. Την αυτήν ένδειξιν δέον να φέρουν άνω του τίτλου αυτών αι ομοίου περιεχομένου δημοσιεύσεις όταν καταχωρίζονται εις τι των κατά το άρθρον 4 εντύπων.

[...]

Άρθρον 13

Απαγορεύεται η κατά την πώλησιν εντύπων εν οδώ ή δημοσίω τόπω εκφώνησις εκφράσεων αισχρών, εξυβριστικών ή δυσφημιστικών των αρχών, ξένων επικρατειών, προσώπων ή η διαλάλησις ειδήσεων μη αναγραφομένων εν τω εντύπω, ή αναγραφομένων μεν αλλ' εκφωνουμένων κατά τρόπον δυνάμενον να διαταράξη την κοινήν ησυχίαν.

Άρθρον 14

1. Η ελαχίστη τιμή πωλήσεως των κατ' άρθρον 4 παραγρ. 1 έως 3 εντύπων, ορίζεται εκάστοτε δι' αποφάσεως του αρμοδίου επί του τύπου Υπουργού.

[...]

Άρθρον 16

1. Απαγορεύεται η έκδοση πάσης εφημερίδος κατά το μεταξύ της μεσημβρίας της Κυριακής και της μεσημβρίας της Δευτέρας χρονικών διάστημα. Αι ημερήσια πρωινά εφημερίδες εκδίδονται καθ' εκάστην εκτός της Δευτέρας, αι δε ημερήσια απογευματινά καθ' εκάστην εκτός της Κυριακής.
[...]

Άρθρον 19

1. Αι πρωίνα εφημερίδες δεν επιτρέπεται να διατίθενται εις το κοινόν προ της 5ης πρωϊνής, αι δε απογευματινά προ της 12ης μεσημβρινής.
[...]

Άρθρον 21

1. Εκ των κατά το άρθρον 4 παραγρ. 3 εντύπων επιτρέπεται όπως εκδίδονται επί τυπογραφικού χάρτου εισαγομένου επί μειώσει των δασμών και λοιπών συμπαρομαρτούντων φόρων και τελών κατά ποσοστόν 50% μόνον εκείνα άτινα ως εκ του περιεχομένου των ήδελε κριθή ότι συμβάλλουν ικανώς εις την ανύψωσιν του πνευματικού επιπέδου του αναγνωστικού κοινού.
[...]

Άρθρον 30

1. Ο κατά το άρθρον 14 παρ. 12 του Συντάγματος οικονομικός έλεγχος, ασκείται επί πάσης επιχειρήσεως τύπου.
[...]

Άρθρον 32

1. Ο καθ' οιονδήποτε τρόπον παριστών ψευδή ή ανακριθή στοιχεία ως αληθή τοιαύτα, είτε διά καταχωρίσεως τούτων εις τα κατά την παράγρ. 1 του προηγουμένου άρθρου διβλία είτε εις το κατά την παράγρ. 2 του ιδίου άρθρου υποβαλλόμενον ισοζύγιον, τιμωρείται διά φυλακίσεως άνω των εξ μηνών και χρηματικής ποινής τουλάχιστον τριάκοντα χιλιάδων μεταλλικών δραχμών.

2. Ιδιαίτεραν επιβαρυντικήν περίστασιν αποτελεί η απόκρυψις πόρων προερχομένων εκ της αλλοδαπής ή εξ αλλοδαπού διαμένοντος ή εγκατεστημένου εν Ελλάδι.

[...]

Άρθρον 35

[...]

3. Επί καταδίκης δι' αδίκημα τύπου, το δικαστήριον δεν δύναται να διατάξη αναστολήν εκτελέσεως της ποινής.

Άρθρον 36

Εν περιπτώσει καταδίκης δι' αδίκημα τύπου κατ' άρθρον 33 παρ. 1 δεν επιτρέπεται, εν υποτροπή, η μετατροπή της στερητικής της ελευθερίας ποινής εις χρηματικήν τοιαύτην.

[...]

Άρθρον 41

1. Όστις παριστά ψευδώς εαυτόν ως ιδιοκτήτην, συνιδιοκτήτην ή εκδότην τινός των εν άρθρω 4 εντύπων επί σκοπού αποκρύψεως του πραγματικού ιδιοκτήτου, συνιδιοκτήτου ή εκδότου, τιμωρείται διά φυλακίσεως τουλάχιστον τριών μηνών και διά χρηματικής ποινής είκοσι χιλιάδων μέχρι διακοσίων χιλιάδων μεταλλικών δραχμών. Διά της καταδικαστικής αποφάσεως απαγγέλλεται υποχρεωτικός και στέρησις των πολιτικών δικαιωμάτων επί χρονικών διάστημα ενός μέχρι τριών ετών. Αι αυταί ποινάι επιβάλλονται και εις τον πραγματικών ιδιοκτήτην, συνιδιοκτήτην ή εκδότην, συναινέσει του οποίου εγένετο η απόκρυψις.

[...]

3. Ιδιαίτεραν επιβαρυντικήν περίστασιν αποτελεί η συγκάλυψις προσώπου μη έχοντος την ελληνικήν ιθαγένειαν ή εστερημένου των πολιτικών αυτού δικαιωμάτων.

[...]

Άρθρον 49

1. Η εις έντυπον καταχώρισις κειμένων, εικόνων ή παραστάσεων, ων το περιεχόμενον αποβλέπει εις την πρόκλησιν στασιαστικών ενεργειών ή σκοπεύει εις την ανατροπήν της καθεστηκυίας συνταγματικής τάξεως ή του κοινωνικού καθεστώτος ή στρέφεται κατά της εδαφικής ακεραιότητος του Κράτους ή δύναται να προκαλέση ηττοπάθειαν, ή προκαλεί ή διεγείρει εις διάπραξιν εγκλήματος εσχάτης προδοσίας, επισύρει κατά παντός υπαιτίου την ποινήν της καθειρέξεως, εφ' όσον κατ' άλλην διάταξιν η πραξις δεν τιμωρείται βαρύτερον.

2. Η αυτή ποινή επιβάλλεται, εάν διά δημοσιευμάτων εις τα κατά την προηγουμένην παράγραφον έντυπα προβάλλωνται ή διαδίδωνται, προς πολιτικήν εκμετάλλευσιν, απόψεις οργανώσεων ή κομμάτων τεθέντων εκτός νόμου.

Άρθρον 50

1. Διά φυλακίσεως άνω των εξ μηνών και χρηματικής ποινής τουλάχιστον εκατόν χιλιάδων μεταλλικών δραχμών, εκτός εάν κατ' άλλην διάταξιν προβλέπεται βαρύτερα ποινή, τιμωρείται όστις άνευ προηγουμένης εγγράφου ανακοινώσεως ή αδείας της αρμοδίας στρατιωτικής υπηρεσίας δημοσιεύει: α) Σχέδια επιστρατεύσεως ή κινητοποιήσεως, πληροφορίας περί της οργανώσεως, της συνθέσεως, του εξοπλισμού ή της διατάξεως των ενόπλων δυνάμεων της χώρας ως και περί των υφισταμένων οχυρώσεων. β) Ανακοινώσεις, ειδήσεις, περιγραφάς, φωτογραφίας, χάρτας ή σχεδιάσματα σχετιζόμενα προς εκτέλεσιν ασκήσεων, οχυρώσεων ή εγκαταστάσεων προοριζόμενων διά την άμυναν της χώρας ή αναφερόμενα εις προπαρασκευαστικά μέτρα επιστρατεύσεως, κινητοποιήσεως ή οχυρώσεως της χώρας ή εις κινήσεις μονάδων των ενόπλων δυνάμεων ή εις απόκτησιν πολεμικών μέσων. γ) Εν καιρώ πολέμου ή επιστρατεύσεως έγγραφα ή ειδήσεις αφορώσας εις τας ενόπλους δυνάμεις της Χώρας ή των συμμαχών της, ως και εις μετακινήσεις στρατιωτικών, έστω και εάν δεν έχη αναστολή η ισχύς του άρθρου 14 του Συντάγματος. δ) Υπό τύπον ειδήσεων ή άλλων δημοσιευμάτων ονόματα προσώπων εν ζωή ευρισκομένων και αναμιχθέντων εις μυστικές οργανώσεις ή ελληνικής και συμμαχικής υπηρεσίας πληροφοριών, ως και περιγραφάς των τρόπων, όρων και συνθηκών, υφ' ας δρουν ή έδρασαν αι ανωτέρω οργανώσεις και υπηρεσίαι και ε) Ειδήσεις, κρίσεις, φωτογραφίας ή άλλας απεικονίσεις περί των μέσων των ενόπλων δυνάμεων, παριστώσας ταύτα ως ατελή ή επικίνδυνα επί σκοπώ κλονισμού της επί την ικανότητα αυτών εμπιστοσύνης του κοινού.

[...]

Άρθρον 52

Διά φυλακίσεως ενός τουλάχιστον μηνός και χρηματικής ποινής τουλάχιστον δέκα χιλιάδων μεταλλικών δραχμών, τιμωρείται, όστις δημοσιεύει εις οιονδήποτε έντυπον κείμενα, εικόνας ή παραστάσεις δυναμένας να προκαλέσουν αναζωπύρησιν των πολιτικών παθών.

Άρθρον 53

1. Η δημοσίευσις εις τι των κατ' άρθρον 4 εντύπων εν λεπτομερεία ή εν περιλήψει, εκδέσεων περί των λεχθέντων ή γενομένων εν δημοσία συνεδριάσει της ολομελείας ή τμήματος της Βουλής, ως και των δημοτικών ή κοινοτικών συμβουλίων, είναι ελευθέρα και δεν παρέχει αφορμήν εις ποινικήν δίωξιν, εκτός εάν συντρέχουν τα στοιχεία της εν άρθρω 363 Π.Κ. πράξεως ή ως εκ του τρόπου της εκδηλώσεως ή εκ των περιστάσεων υφ' ας αυτή έλαβε χρώαν προκύπτει σκοπός εξυθρίσεως.

2. Παραποίησης, διαστροφή ή ανακριβής καταχώρισις των λεχθέντων ή γενομένων εις τας συνεδριάσεις των ως άνω Σωμάτων, τιμωρείται διά φυλακίσεως τουλάχιστον ενός μηνός και διά

χρηματικής ποινής τουλάχιστον πέντε χιλιάδων μεταλλικών δραχμών.

3. Παραποίησιν ή διαστροφήν κατά την έννοιαν της προηγουμένης παραγράφου συνιστά και η δημοσίευσιν κατά τρόπον είτε προωδύστερον είτε αναλυτικώς ή εν περιλήψει των επί συγκεκριμένου θέματος πρακτικών, ούτως ώστε να δημιουργούνται εις τον αναγνώστην ψευδείς ή εσφαλμέναι εντυπώσεις περί των πράγματι λεχθέντων ή γενομένων.

4. Η δημοσίευσιν των λεχθέντων ή γενομένων εν συνεδριάσει της Βουλής διεξαχθείση κεκλεισμένων των θυρών, τιμωρείται κατά τους ορισμούς της παραγράφου 2.

5. Ο δημοσιεύων ή οπωσδήποτε διαδίδων το περιεχόμενον κατατιθεμένων εις την Βουλήν αναφορών, ερωτήσεων ή επερωτήσεων προ της ενώπιον αυτής συζητήσεως ή παροχής εγγράφου απαντήσεως, ευδύνεται δι' ας παραβάσεις και ο καταθέτων βουλευτής εφ' όσον αύται συνιστούν την αντικειμενικήν υπόστασιν των αδικημάτων των άρθρων 181 361, 362 και 363 του Ποινικού Κώδικος.

6. Εάν αι κατά τας προηγουμένας παραγράφους δημοσιεύσεις απέβλεπον και εις την μείωσιν της αξίας των κοινοβουλευτικών δεσμών και τον κλονισμόν της προς αυτούς εμπιστοσύνης των πολιτών, τούτο συνιστά ιδιαιτέραν επιβαρυντικήν περίστασιν.

Άρθρον 54

1. Άσεμνα δημοσιεύματα είναι τα χειρόγραφοι, έντυπα, εικόνες ή αλλά αντικείμενα, εφ' όσον κατά το κοινόν αίσθημα προβάλλουν καταφανώς την δημοσίαν αιδώ. Δεν θεωρείται άσεμνον το έργον τέχνης ή επιστήμης.

2. Προς χαρακτηρισμόν έργου τινός ως έργου τέχνης ή επιστήμης, δύναται ο Εισαγγελεύς να προκαλέση συμβουλευτικήν γνωμοδότησιν πενταμελούς επιτροπής ην διορίζει ούτος εκ παιδαγωγών, καθηγητών της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών και μελών συλλόγων προς προστασίαν της παιδικής ηλικίας ή όπου δεν υπάρχουν τιοαύτα πρόσωπα, τριμελούς επιτροπής εκ παιδαγωγών και λογίων.

Άρθρον 55

1. Η δημοσίευσιν εις οιανδήποτε έντυπον κειμένων, εικόνων, σχεδίων ή εμβλημάτων θεωρουμένων κατά τας διατάξεις του προηγουμένου άρθρου ως άσέμων, τιμωρείται διά φυλακίσεως δύο μηνών μέχρι δυο ετών και διά χρηματικής ποινής είκοσι χιλιάδων μέχρι διακοσίων χιλιάδων μεταλλικών δραχμών.

[...]

Άρθρον 56

1. Απαγορεύεται η δημοσίευσιν εις έντυπα περί ων το άρθρον 4, πληροφοριών μετ' εικόνων ή μη, περί της αντικοινωνικής δράσεως ανηλίκων κάτω των 18 ετών ως και περί της ταυτότητος αυτών. Η απαγόρευσις δύναται να αρθή κατόπιν αδείας του Εισαγγελέως.

2. Η παράβασις των διατάξεων της παραγράφου 1 τιμωρείται διά χρηματικής ποινής τουλάχιστον πέντε χιλιάδων μεταλλικών δραχμών.

[...]

Άρθρον 59

Όστις ως συγγραφεύς, συντάκτης, διευθυντής συντάξεως ή εκδότης δημοσιεύει εις οιανδήποτε έντυπον δημοσιεύματα εκονογραφημένα ή μη, δι' ων περιγράφεται ο βίος ή αι πράξεις εγκληματιών, πραγματικών ή φανταστικών, κατά τρόπον δυνάμενον να επηρεάση οπωσδήποτε επιβλαβώς τας ηθικάς αντιλήψεις του κοινού, τιμωρείται διά φυλακίσεως τουλάχιστον τριών μηνών και χρηματικής ποινής τουλάχιστον δέκα χιλιάδων μεταλλικών δραχμών.

Άρθρον 60

1. Όστις επάγει ως απειλήν την διά του τύπου δημοσιεύσιν ειδήσεων ή άλλων περιστατικών δυναμένων να βλάψουν την τιμήν, την υπόληψιν ή την περιουσίαν ετέρου, τιμωρείται διά φυλα-

κίσεως τουλάχιστον τριών μηνών και χρηματικής ποινής δέκα χιλιάδων μέχρι εκατόν χιλιάδων μεταλλικών δραχμών, εφ' όσον κατ' άλλην ποινικήν διάταξιν δεν απειλείται βαρύτερα ποινή.

[...]

Άρθρον 62

Διά φυλακίσεως μέχρι εξ μηνών ή διά χρηματικής ποινής ή δι' αμφοτέρων των ποινών τούτων, τιμωρείται όστις δημοσιεύει λεπτομερείας περί των αίτιων και του τρόπου τελέσεως αυτοκτονίας ή αποπείρας αυτής.

[...]

Άρθρον 71

Όστις δημοσιεύει διά του τύπου ειδήσεις, πληροφορίας ή φήμας δυναμένας να κλονίσουν την δημοσίαν πίστιν, την προς το εθνικόν νόμισμα εμπιστοσύνην του κοινού ή την εθνικήν οικονομίαν, τιμωρείται διά φυλακίσεως άνω των εξ μηνών και χρηματικής ποινής τουλάχιστον εκατόν χιλιάδων μεταλλικών δραχμών.

[...]

Άρθρον 73

Εν περιπτώσει καταδίκης επί κακουργήματι των άρθρων 134 και 135 παράγραφοι 1 και 2 του Ποινικού Κώδικος ή πλημμελήματι τινι των άρθρων 135 παράγραφος 3, 141, 153 παράγραφοι 1 και 2, 154, 155, 157 παράγραφος 3, 168 παράγραφος 2, 181, 191 παράγραφος 1, 362, 363 και 369 παράγραφος 2 του Ποινικού Κώδικος, ως και επί αδικημάτων των άρθρων 14, 49, 50, 52, 53, 55, 58, 60, 61, 70 και 71 του παρόντος, το δικαστήριον απαγγέλλει υποχρεωτικώς και την άρσιν της κατ' άρθρον 20 μειώσεως δασμών ή ατελείας του χάρτου διά χρονικόν διάστημα ενός μηνός μέχρι ενός έτους, εφ' όσον πρόκειται περί κακουργήματος, δέκα πέντε δε ημερών μέχρι εξ μηνών, εφ' όσον πρόκειται περί πλημμελήματος.

Άρθρον 74

Έντυπα πάσης φύσεως, περιοδικώς ή μη εκδιδόμενα και προοριζόμενα, ως εκ της εμφανίσεως ή του περιεχομένου των, κυρίως διά παιδας ή εφήβους μη συμπληρώσαντας το 18ον έτος της ηλικίας αυτών, απαγορεύεται να περιέχουν κείμενα, εικόνας και καταχωρήσεις εν γένει, αι οποίαι περιγράφουν ή παρουσιάζουν κατά τρόπον οπωσδήποτε ευνοϊκόν την ληστείαν, το ψεύδος, την κλοπήν, την σκληρίαν, την ανανδρίαν, το μίσος, την ακολασίαν και πάσαν πράξιν αποδοκιμαζομένην υπό του νόμου ή της ηθικής ως και τοιαύτα κείμενα, εικόνας και καταχωρήσεις εν γένει, δυναμένας να εξωθήσουν οπωσδήποτε εις την διαφθοράν των ηθών της νεότητος, εις την άμβλυνσιν της εθνικής συνειδήσεως αυτής ή εις την άρνησιν των αξιών του Ελληνικού και Χριστιανικού πολιτισμού.

[...]

Άρθρον 85

1. Κατάσχεσις παντός εντύπου επιτρέπεται μόνον άμα τη ενάρξει της κατά το άρθρον 3 κυκλοφορίας αυτού και εις τας ακόλουθους περιπτώσεις: Εάν το εν αυτό δημοσίευμα: α') Προσβάλλη την Χριστιανικήν και πάσαν άλλην γνωστήν θρησκείαν. β') Θεωρείται ως άσεμνον, κατά τας διατάξεις του άρθρου 54 του παρόντος, προσβάλλη δε καταφανώς την δημοσίαν αιδώ. γ') Προσβάλλη το πρόσωπον του Βασιλέως, του Διαδόχου, των συζύγων και των τέκνων αυτών. δ') Περιέχη πληροφορίας περί οργάνωσιν, σύνδεσιν, εξοπλισμόν και διάταξιν των Ενόπλων Δυνάμεων ή την οχύρωσιν της Χώρας. ε') Είναι προφανώς στασιαστικόν ή σκοπή εις την ανατροπήν της καθεστηκυίας συνταγματικής τάξεως ή του κρατούντος κοινωνικού καθεστώτος ή στρέφεται κατά της εδαφικής ακεραιότητος του Κράτους ή δημιουργεί ηττοπάθειαν ή προ-

καλεί ή διεγείρει εις διάπραξιν εγκλήματος εσχάτης προδοσίας, στ) Αποβλέπη οπωσδήποτε εις την προβολήν ή διάδοσιν προς πολιτικήν εκμετάλλευσιν απόψεων οργανώσεων και κομμάτων τελούντων εκτός νόμου.

[...]

Άρθρον 87

1. Εις πάσαν περίπτωση καταδίκης δι' αδίκημα τελεσθέν διά του τύπου, το δικαστήριον δύναται να διατάξη την δήμευσιν και την καταστροφήν του περιέχοντος το επιλήψιμον δημοσίευμα εντύπου, των μητρών, τυπογραφικών ή λιθογραφικών πλακών και στερεοτύπων, ως και παντός εν γένει αντικειμένου δυναμένου να χρησιμεύση εις την αναπαραγωγήν αυτού. Η διατασσομένη δήμευσις και καταστροφή δύναται να είναι και μερική, εφ' όσον εκ των πραγμάτων καθίσταται δυνατός ο περιορισμός αυτής εις το τμήμα μόνον του εντύπου εν ω περιέχεται το επιλήψιμον δημοσίευμα.

2. Εάν το έντυπον έχη διατεθή εν όλω ή εν μέρει εις το κοινόν, δύναται διά της καταδικαστικής αποφάσεως να διαταχθή η δήμευσις των εκ της διαθέσεως αυτού προερχομένων χρημάτων ή των δι' αυτών αποκτηθέντων αντικειμένων.

[...]

Άρθρον 88

1. Επί δευτέρας εντός πενταετίας καταδίκης επί διαπραχθέντι διά του τύπου αδικήματι αντιστοίχου τινός των προβλεπομένων διά των παραγράφων 4 και 9 του άρθρου 14 του Συντάγματος περιπτώσεων, το δικαστήριον διατάσσει υποχρεωτικώς και την προσωπικήν ή οριστικήν πάυσιν εκδόσεως του εντύπου. Η προσωρινή πάυσις δεν δύναται να είναι μικρότερα των πέντε διαδοχικών εκδόσεων.

[...]

3. Εις ιδιαίτερος κατά την κρίσιν του δικαστηρίου βαρείας περιπτώσεις, εκτός της πάυσεως εκδόσεως έντυπου, διατάσσεται διά της καταδικαστικής αποφάσεως και η οριστική ή προσωρινή απαγόρευσις της ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος υπό του καταδικασθέντος. Η προσωρινή απαγόρευσις εν ουδεμία περιπτώσει δύναται να είναι βραχυτέρα των τριών μηνών. Η απαγγέλλουσα την απαγόρευσιν ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος καταδικαστική απόφασις, κοινοποιείται αμελλητί παρά του γραμματέως του δικαστηρίου εις την Γενικήν Διεύθυνσιν Τύπου και Πληροφοριών.

[...]

5. Τίτλος παυθέντος εντύπου δεν επιτρέπεται, όπως χρησιμοποιηθή παρά του έχοντος το επ' αυτού δικαίωμα ή παρ' οιοσδήποτε άλλου, διαρκούντος του χρονικού διαστήματος δι' ο διετάχθη διά της καταδικαστικής αποφάσεως, η προσωρινή πάυσις. Αν διά της αποφάσεως διετάχθη η οριστική πάυσις εκδόσεως του εντύπου, ουδέποτε και παρ' ουδενός δύναται να χρησιμοποιηθή ο τίτλος.

[...]

Άρθρον 93

1. Αι δι' αδίκημα τύπου επιβαλλόμεναι χρηματικά ποινάι, τα δικαστικά έξοδα και τέλη, ως και η επιδικαζομένη τω παθόντι χρηματική ικανοποίησις λόγω ηθικής βλάβης, εισπράττονται και διά προσωπικής κρατήσεως του καταδικασθέντος.

[...]

Βιβλιογραφικό Περίγραμμα

Το αυξανόμενο ενδιαφέρον για θέματα μαζικής επικοινωνίας έχει εκδηλωθεί με την έκδοση πολλών νέων βιβλίων –ελληνικών ή μεταφρασμένων. Οι ειδικές σπουδές και η ίδρυση στη χώρα μας τριών πανεπιστημιακών σχολών δημοσιογραφίας δηλοποιούν αυτό το ενδιαφέρον και παράλληλα δημιουργούν την ανάγκη έκδοσης χρηστικών βιβλίων-οδηγών τόσο ως μέσο για την εξυπηρέτηση της ακαδημαϊκής διδασκαλίας όσο και γιατί βοηθούν την έρευνα, αλλά και τη γενικότερη ενημέρωση.

Στόχος κάθε βιβλιογραφίας είναι να συγκροτήσει και να οργανώσει τις πηγές της. Ειδικότερα, μια βιβλιογραφία για τον ελληνικό Τύπο επιδιώκει να τακτοποιήσει την τεκμηρίωση που θα της επιτρέψει να μελετήσει αυτό το φαινόμενο σε όλες του τις εκφάνσεις, να κάνει ποσοτικές και ποιοτικές προσεγγίσεις, στατιστικές μετρήσεις. Συνιστά χρηστικό εργαλείο, το οποίο παρέχει τη δυνατότητα στον μελετητή να γνωρίσει την έκταση και το βάθος της μέχρι σήμερα ερευνητικής ενασχόλησης στον τομέα αυτόν. Η γνώση για την υπάρχουσα βιβλιογραφία αποτελεί προϋπόθεση για τη μελέτη και τη συγγραφή της ιστορίας του ελληνικού Τύπου, απώτερο στόχο της ερευνητικής προσπάθειας που ξεκίνησε με την πρωτοβουλία της σύνταξης της *Εγκυκλοπαίδειας του Ελληνικού Τύπου*.¹ Παρά τις αξιόλογες αλλά μεμονωμένες και σποραδικές προσπάθειες συγγραφής της ιστορίας του, μόνο στα τελευταία χρόνια η συστηματική μελέτη του ελληνικού Τύπου άρχισε να προβάλλεται ως αίτημα της σύγχρονης ιστοριογραφίας.

Πρόθεση της παρούσας χαρτογράφησης είναι μια εισαγωγική καταγραφή και όχι μια εξαντλητική αποτύπωση.² Προέκυψε από τις ανάγκες της έρευνας για τη σύνταξη της *Εγκυκλοπαίδειας* και αποτέλεσε στοιχείο υποδομής για την επεξεργασία του ίδιου του προγράμματος, αποδείχτηκε δε ιδιαίτερα χρήσιμη για την αναζήτηση ερευνητικών διαδεσμοτήτων και ενδεχόμενων συνεργασιών, τις οποίες το φιλόδοξο αυτό έργο απαιτούσε. Ειδικότερη βιβλιογραφία, υποστη-

1. Αρκετά πριν τη διατύπωση της ερευνητικής πρότασης της *Εγκυκλοπαίδειας του Ελληνικού Τύπου*, το 1996, αλλά και με αυτήν την αφορμή, η γράφουσα επιχείρησε να συγκροτήσει σε ενιαίο σώμα τα βιβλιογραφικά δεδομένα που αφορούν στον ελληνικό Τύπο (βιβλία, άρθρα σε ειδικά περιοδικά, στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο, δημοσιευμένες και ανέκδοτες διδακτορικές διατριβές, Κατάλογοι, Επετηρίδες, Καταγραφές, Ευρετήρια, κ.ά.).

2. Οφείλουμε να αναφέρουμε, εδώ, την πάντα πρόθυμη και παραγωγική συνεργασία του δημοσιογράφου - συγγραφέα Π. Καρκοπούλου, ο οποίος έδωσε υπόψη μας επιμέρους μελέτες, τον ερευνητή και συγγραφέα Γ. Ζεβελάκη και τον ιστορικό Τ. Ε. Σκλαβενίτη για τα στοιχεία που μας διέδξαν και τα εποικοδομητικά σχόλιά τους.

ρικτική των επιμέρους λημμάτων της *Εγκυκλοπαίδειας*, μπορεί να βρει ο αναγνώστης μέσα στις σελίδες των ανά χείρας τόμων. Κρίθηκε, όμως, χρήσιμο να επιχειρηθεί μια σχολιασμένη παρουσίαση ορισμένων μελετών για τον ελληνικό Τύπο που είτε υπήρξαν πρωτοπόρες για την εποχή τους ως προς την ενασχόλησή τους με το αντικείμενο αυτό, είτε αποτέλεσαν βασικό υλικό υποδομής για την ίδια τη συγκρότηση της *Εγκυκλοπαίδειας*.

Για να αντιμετωπιστεί ο κατ' ανάγκην ανισομερής και εν πολλοίς ανομοιογενής όγκος του, το υλικό ομαδοποιήθηκε σε θεματικές ενότητες με την επιφύλαξη πως παρόμοιες κατηγοριοποιήσεις μπορούν να οδηγήσουν σε γενικεύσεις. Λήφθηκαν υπόψη οι βιβλιογραφικές αναφορές όλων των κατηγοριών:

- γενικές, όπως Κατάλογοι, Βιβλιογραφίες, Επετηρίδες, Ευρετήρια, καταγραφές ερευνητικών προγραμμάτων κ.ά.
- θεματικές, όπως γυναικείος Τύπος, νεανικός, θρησκευτικός κ.ά.
- ιστορίες Τύπου, αθηναϊκού, τοπικού και των εκτός συνόρων ελληνικών κοινοτήτων
- βιογραφίες και απομνημονεύματα προσώπων του Τύπου.

Στην πλειονότητά τους οι αναφορές γίνονται σε αυτοτελείς μελέτες, ενώ λιγότερες είναι δημοσιεύματα σε περιοδικά έντυπα και ακόμα πιο λίγες αυτές σε εφημερίδες. Το υλικό ταξινομήθηκε με την ακόλουθη σειρά:

- Κατάλογοι – Βιβλιογραφίες – Φωτοτυπικές ανατυπώσεις
- Ιστορία του ελληνικού Τύπου
- Ο Τύπος της ελληνικής επικράτειας:
 - α') γεωγραφική διάσταση, β') θεματική διάσταση
- Ελληνικός Τύπος των εκτός συνόρων ελληνικών κοινοτήτων
- Οι άνθρωποι του Τύπου
- Νέες προσεγγίσεις

ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΕΣ – ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΕΣ ΑΝΑΤΥΠΩΣΕΙΣ

Πρώιμες προσπάθειες καταγραφής του ελληνικού Τύπου εντοπίζονται από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα.³ Κατά καιρούς, ανώνυμα άρθρα σε εφημερίδες και περιοδικά⁴ προσπάθησαν να καταγράψουν τις τρέχουσες κυκλοφορίες εφημερίδων. Συγκεντρωτικά και επεξεργασμένα στοιχεία δίνει ο Ι.Γ. Γεννάδιος, το 1867, στο «Κατάλογος στατιστικός των εφημερίδων και των περιοδικών συγγραμμάτων, όσα κατά το 1866 εξεδόθησαν εν Ελλάδι»,⁵ στον οποίο αποτυπώνει με γεωγραφικά, τυπολογικά και ποιοτικά στοιχεία την ελληνική εκδοτική παραγωγή. Ο Στέφανος Κουμανούδης, το 1875, καταγράφει την «Ελληνική περιοδική δημοσιογραφία»,⁶ ενώ ο Φρ. Βίλμπεργκ δημοσιεύει, το 1900, άρθρο με τίτλο «Η Ελληνική Δημοσιογραφία 1791-1836».⁷

3. Από τις πρώτες προσπάθειες στοιχειώδους καταγραφής εφημερίδων αναφέρεται το κείμενο του Αθανασίου Σταγειρίτη στο περιοδικό της Βιέννης *Καλλιόπη* (Ιανουάριος 1819). Επίσης, σειρά κειμένων που δημοσίευσε ο εκδότης Ι. Φιλήμων στην εφ. *Χρόνος* του Ναυπλίου με την παρουσίαση των εφημερίδων που εκδόθηκαν έως το 1832 (βλ. σημ. 29).

4. Ανώνυμοι. «Η Ελληνική εφημεριογραφία», εφ. *Ο Άρτος* (Ναύπλιο), 12 Μαρτίου 1845, φ. 38, σ. 1' Ανώνυμοι. «Η πρώτη ελληνική εφημερίς» *Πανδώρα*, τ. ΙΖ', αρ. φ. 398 (1866), 347-353 και «Ελληνικά Εφημερίδες», τ. ΙΘ', αρ. φ. 443 (1868-1869), 212-214· Κ. (Φιλόπατρις), άτιτλο, όπου παρέχονται στοιχειώδη στατιστικά στοιχεία για την έκδοση εφημερίδων το διάστημα 1849 και 1850, εφ. *Ελλάς*, φ. 27. (Κερκύρα, 10 Μαρτίου 1851), 108.

5. *Εθνικόν Ημερολόγιον δια το έτος 1868, εκδοθέν υπό Μαρίνου Π. Βρετού*, έτ. Η', αρ. 1 (1868), 194-200.

6. *Οικονομική Επιθεώρησις*, έτ. Γ', φυλλ. 32 (Οκτ. 1875), 346-355.

7. *Εθνική Αγωγή*, τ. Γ' (1900), 345-348, 354-357.

Συστηματικότερες προσπάθειες καταλογογράφησης έγιναν είτε στο πλαίσιο υπηρεσιακής απογραφής,⁸ είτε από δημόσια πνευματικά ιδρύματα, όπως η Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων⁹ και η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος.¹⁰

Η μέριμνα να συγκεντρωθούν τίτλοι εντύπων συνοδευμένοι, ενίοτε, με κατατοπιστικές πληροφορίες καταγράφεται σε καταλόγους (δημοσιευμένους, πολυγραφημένους ή χειρόγραφους) που συντάζαν μεμονωμένοι ερευνητές,¹¹ σε καταλόγους Αρχείων, Βιβλιοθηκών, Μουσείων, σε θεματικές βιβλιογραφίες,¹² σε επισκοπήσεις του Τύπου,¹³ σε βιβλιογραφίες για συγγραφείς,¹⁴ και σε εκδόσεις καταλόγων Εκθέσεων Τύπου.¹⁵

8. Όπως η πρωτοποριακή και σταθμής για την εποχή της, *Στατιστική του ελληνικού περιοδικού τύπου κατά το έτος 1927*. Υπουργείον Εθνικής Οικονομίας, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1931. Επίσης, ο *Κατάλογος των εν τη Επικρατεία Εκδομένων Ημερησίων και μη Εφημερίδων και Περιοδικών πίσης φύσεως*, Βασιλείον της Ελλάδος, Υπουργείον Προεδρίας της Κυβερνήσεως, Γενική Διεύθυνσις Τύπου, 1953, 1962, 1963, 1965, και η σειρά *Επετηρίς του Ελληνικού Τύπου* από τη Γενική Γραμματεία Τύπου και Πληροφοριών (1968, 1970, 1972, 1975, 1976, 1978, 1988, 1992). Το 1996 εκδόθηκε και η μοναδική *Επετηρίδα του Ομογενειακού Τύπου*. [Στη βιβλιογραφία που ακολουθεί δεν αναγράφεται ο τόπος έκδοσης όταν πρόκειται για την Αθήνα].
9. Σπ. Ε. Στάης, *Κατάλογος της Βιβλιοθήκης της Βουλής, Α΄ Εφημερίδες Ελληνικά, Β΄ Περιοδικά Ελληνικά*, Εστία, 1900· *Κατάλογος (αλφαριθμητικός) των κατά την τελευταίαν επταετίαν 1920-1926 προσκτηθέντων εξ αγοράς συγγραμμάτων της Βιβλιοθήκης της Βουλής*, Βιβλιοθήκη της Βουλής, 1927· *Κατάλογος καθ' ύλην των κατά την τελευταίαν επταετίαν 1920-1926 προσκτηθέντων εξ αγοράς συγγραμμάτων της Βιβλιοθήκης της Βουλής*, Βιβλιοθήκη της Βουλής, 1928-1929· *Συστηματικός Κατάλογος Βιβλίων και Περιοδικών εισαχθέντων κατά τα έτη 1961-1962*, 1966 και πιο πρόσφατα το βιβλίο του Π. Φ. Χριστόπουλου, *Εφημερίδες αποκειμένες στη βιβλιοθήκη της Βουλής (1789-1970)*, Πνευματικός Κατάλογος, Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων-ΚΝΕ/ΕΙΕ, 1993 και ανατύπωση Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων, 1994.
10. Πβ. τους δακτυλογραφημένους καταλόγους της ΕΒΕ: Παναγιώτα Φουστέρη (σύνταξη-επιμέλεια), *Αλφαριθμητικός Κατάλογος των εκδομένων ελληνικών περιοδικών (εκτός των ετησίων) που κατετέθησαν στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος μέχρι 31-6-1980*, 1980· της ίδιας, *Αλφαριθμητικός Κατάλογος των εκδομένων ελληνικών περιοδικών που κατετέθησαν στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος μέχρι 30-4-1984*, 1984· Ν. Ζηγάκης-Κ. Μητρούσια (σύνταξη), Π. Φουστέρη (επιμ.), *Αλφαριθμητικός Κατάλογος των εκδομένων ελληνικών περιοδικών που κατετέθησαν στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος μέχρι 30-5-1987*, 1987. Σύμφωνα με πληροφορία από τον Γ. Ζεβελάκη η Εθνική Βιβλιοθήκη διαθέτει πολυγραφημένους καταλόγους περιοδικών των αρχών της δεκαετίας του 1960.
11. Βλ. Δ. Σ. Γκίνης, *Κατάλογος ελληνικών εφημερίδων και περιοδικών 1811-1863*, αρχικά πολυγραφημένο –αντί χειρογράφου– (1963), με συμπληρώσεις (Ο Ερανιστής, έτ. Β΄, τχ. II (1964), 222) και σε δεύτερη έκδοση το 1967 (αρ. 6, Κέντρον Νεοελληνικών Ερευνών/ΒΙΕ).
12. Πβ. Ν. Γ. Μαυρής, *Δωδεκανησιακή Βιβλιογραφία*, Δωδεκανησιακή Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία, 2τ., 1965, 1974, χρήσιμη πηγή για την ιστορία του δωδεκανησιακού Τύπου· Βούλα Κόντη, *Ηπειρωτική Βιβλιογραφία, Β΄ Κατάλογος εφημερίδων και περιοδικών 1886-1980*, Κέντρον Νεοελληνικών Ερευνών/ΕΙΕ, 1999.
13. Ας αναφερθούν, ενδεικτικά, οι πολυμήτρες συμβολές του Γ. Ζεβελάκη στο Γενικό Επισκοπήσιον του Τύπου, με επίκεντρο τον λογοτεχνικό, όπου όχι μόνο επισκοπούνται οι τρέχουσες εκδόσεις αλλά καταγράφονται και οι νέες.
14. Όπου δίνονται παράπλευρες πληροφορίες για την κυκλοφορία εντύπων, οι οποίες δεν ήταν στην πρόθεση του βιβλιογράφου. Από το πλήθος αυτού του είδους της βιβλιογραφίας ενδεικτικά βλ. Χρ. Λεβάντας, *Διο μορφές, Δημοσθένης Ν. Βουτιρίδης, Νίκος Ι. Καντζίρης: Μελέτη, βιβλιογραφία, Πειραϊκά Χρονικά*, 1952, και πολύ πρόσφατα των Χ. Α. Καραόγλου-Αγαλιός Ξυνογαλά, Γ. Θεοτοκιάς - Γ. Κ. Κασιμπάλης, *Αλληλογραφία (1930-1966)*, Εστία (υπό έκδοση).
15. Οι κατάλογοι εκδόσεων, πολυγραφημένοι ή σε επιμελημένες και σχολιασμένες εκδόσεις, συνιστούν πηγή πληροφοριών καθώς φέρνουν στο προσκήνιο φύλλα που απόκεινται, συχνά, σε ιδιωτικές συλλογές. Πολυγραφημένος είναι ο κατάλογος του Γ. Ζεβελάκη για τα «Ελληνικά περιοδικά Λόγου και Τέχνης», *Φεστιβάλ Αιγής*, 1978· ιστορική τεκμηρίωση με πλούσια εικονογράφηση παρέχουν εκδόσεις όπως της Αικατερίνης Κουμαριανού, *Ο Ελληνικός Προεπαναστασιακός Τύπος, Βιέννη-Παρίσι, 1784-1821*, Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, 1995· των Κ. Στάκου-Τ.Ε. Σκλαβενίτη (επιμ.), *Πεντακόσια Χρόνια Έντυπης Παράδοσης του Νέου Ελληνισμού (1499-1999)*, Βούλη των Ελλήνων, 2000.

Φωτοτυπικές ανατυπώσεις ιστορικών εφημερίδων, πρωτοεμφανίζονται από τα τέλη της δεκαετίας του 1950 από τις εκδόσεις Χ. Σπανού κ.ά.¹⁶ Πυκνώνουν τη δεκαετία του 1970 όταν ανατυπώνονται οι εφημερίδες *Εθνική Εφημερίς*, Ναύπλιο, 1832-1833 (1972), ο *Ελληνικός Καθρέπτης / Le Miroir Grec*, Ναύπλιο, 1832-1833 (1972), *Le Moniteur Grec*, Ναύπλιο, 1832-1833 (1973), η *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος*, Ναύπλιο, τ. Ζ', 1832 (1973), *Le Courrier de la Grèce*, 1829-1932 (1975),¹⁷ που διασώζουν και διευκολύνουν τη χρήση στο σύνολο του σώματος δυσεύρετων εντύπων. Ειδική μείναι χρήζει η επανέκδοση του σχεδόν πλήρους σώματος της *Εφημερίδος* (Βιέννη, 1790-1797) των Μαρκίδων Πούλιου με κατατοπιστικό σχολιασμό από τον Λεάνδρο Βρανούση (1995).¹⁸ Πανηγυρικά λευκώματα, ανατυπώσεις περιοδικών εκδόσεων σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή (cd-rom, dvd) συνεχίζονται και σήμερα.¹⁹

Από την ίδια δεκαετία, αναλαμβάνεται επίσης η επεξεργασία, με κατατοπιστικές εισαγωγές, με λεπτομερή αποδελτίωση και ευρετηρίαση, σειρών δεματικών εντύπων, όπως η σειρά του Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών / ΕΙΕ για τα ελληνικά προεπαναστατικά περιοδικά:²⁰ το πρόγραμμα αποδελτίωσης εφημερίδων της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού (ΕΜΝΕ)²¹ η σειρά από προγράμματος του Ιστορικού Αρχείου Ελληνικής Νεολαίας (ΙΑΕΝ) για τον ελληνικό νεανικό τύπο της περιόδου 1830-1945.²² το έργο ευρετηρίασης και σχολιασμού για τα λογοτεχνικά και φιλολογικά περιοδικά.²³ Από τις πιο πρόσφατες εκδόσεις είναι η επετειακή έκδοση με

16. Πβ. Εφρ. *Ελληνικά Χρονικά* (Μεσολόγγι, 1824/1826). Χ. Σπανός-Ν. Νίκας, 1958· *Σύληπξ Ελληνική* (Καλαμάτα, 1821). Χ. Σπανός, 1958. ²1975· *Ο Απόλλων* (Υδρα 1831). Η. Ρίζος-Βερναρδάκης και Γ. Καρανικόλας, 1975, κ.ά.
17. Πρόκειται για πρωτοβουλία του ιστορικού Γ. Δ. Δημακόπουλου, τότε νομάρχη Αττικής, ο οποίος προλόγισε την, σε άριστη ποιότητας εκτύπωση, σειρά: «Εφημερίδες της Ελληνικής Επανάστασης», έκδ. Εθνικού Τυπογραφείου. Οι ανατυπώσεις αυτές, θρήκαν μετέπειτα συνεχιστές: *Εφημερίς Αθηνών* (Σαλαμίνα 1824-1826). Χ. Σπανός, 1981· *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος* (Ναύπλιο 1828-1830), με εισαγωγή του Γ.Δ. Δημακόπουλου, Βιβλιοπωλείο Δ.Ν. Καραθιά, 3τ., 1987-1996· *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*. Εθνικό Τυπογραφείο 1994, κ.ά. Ας σημειωθεί, επίσης, η πολύτιμη φωτοαναστατική ανατύπωση σε 47 τόμους των 43 τόμων που εξέδωσε το περιοδικό του Οικουμενικού Πατριαρχείου, *Εκκλησιαστική Αλήθεια* (Κωνσταντινούπολη, 1880-1923) από το Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικών Μελετών, Θεσσαλονίκη, 1985-1992.
18. *Εφημερίς, Η Αρχαιότερη Ελληνική Εφημερίς που έχει διασωθεί*, επιμ. Α. Βρανούση, Ακαδημία Αθηνών, Κέντρο Ερεύνης του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού/Ακαδημία Αθηνών, 1995.
19. Πβ. *Σαραντά χρόνια δημοσιογραφικής ζωής. Πανηγυρικών Λευκώμα δια την 40ετηρίδα της 1894-1934*, 1934· Σ. Κουζινόπουλος, *Ελευθερία: Η Αγνώστη Ιστορία της Πρώτης Παράνομης Οργάνωσης και Εφημερίδας της Κατοχής*, Θεσσαλονίκη 1985, Καστανιώτης, ²1986· *Ριζοπάστης 1918-1978*, Πανηγυρικό Λευκώμα για τα 60 χρόνια, εφρ. Ριζοπάστης, 1978 και *Ριζοπάστης 1918-2008*, Σύγχρονη Εποχή, (υπό έκδοση), Πρόσφατη (2006) είναι η ηλεκτρονική ανατύπωση του π. Πανσπουδαστική, η φωτογραφική ανατύπωση του π. *Νέα Γενιά*, και υπό έκδοση η επανεκτύπωση του π. *Μαρξιστικό Δελτίο*, κ.ά.
20. Αγγελική Γαϊθαδά-Παναγιωτοπούλου, επιμ., *Τα Ελληνικά Προεπαναστατικά Περιοδικά, Ευρετήρια Α' : Αθηνά, Καλλιόπη, Μέλισσα, Το Μοσασίν* (αρ. II, 1971)· Επιμ. Ν. Φραγκιάκος, επιμ., *Τα Ελληνικά Προεπαναστατικά Περιοδικά, Ευρετήρια Β' : Εμφής ο Λόγος 1811-1821* (αρ. 20, 1976)· Ρωζάνη Αργυροπούλου - Άννα Ταμπάκη, επιμ., *Τα Ελληνικά Προεπαναστατικά Περιοδικά, Ευρετήρια Γ' : Ειδίξεις διά τα ανατολικά μέρη 1811, Ελληνικός Τηλέγραφος 1812-1836, Φιλολογικός Τηλέγραφος 1817-1821* (αρ. 27, 1983).
21. Το πρόγραμμα είχε σχεδιάσει την αποδελτίωση εφημερίδων της περιόδου 1833-1835 και συγκεκριμένα των εφημερίδων *Ήλιος, Εποχή, Χρόνος, Τριτοπέλος, Εθνική, Αθηνά* ώστε να συμβάλει στη δημιουργία έργων υποδομής για τη μελέτη της νεοελληνικής κοινωνίας. Πραγματοποιήθηκαν δυο εκδόσεις: Ελένη Φουρναράκη, *Η εφημερίδα Ήλιος του Παναγιώτη Σούτσου, 1833*, αρ. 2, ΕΜΝΕ, Παράρτημα περιοδικού *Μνήμων*, 1986, και Ίννα Κιουσοπούλου, *Η εφημερίδα «Εποχή», Ναύπλιο, 1834-1835: περιλήψεις-ευρετήρια*, ΕΜΝΕ, αρ. 3, 1986.
22. Κ. Τσικνιάκης, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1915-1936)*, 1986· Μάρθα Καρπόζηλου, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1830-1914)*, 1987· Οντέτ Βαρών, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1941-1945)*, 1987· Αγγελική Πανοπούλου – Κ. Τσικνιάκης, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1936-1941), Καταγραφή*, ΕΜΝΕ, 1992. Όλες οι εκδόσεις κυκλοφόρησαν ως μέρος του cd-rom ΙΑΕΝ, 2003 και είναι διαθέσιμες σε διαδικτυακό τόπο.
23. Στη σειρά «Περιοδικά Λόγου και Τέχνης» των εκδόσεων Διάττων (1992, 1993), στη σειρά «Ευρετήρια Περιοδικών Λόγου και Τέχνης» (1994, 1997, 1999) και στην τρίτομη έκδοση με τίτλο *Περιοδικά λόγου & τέχνης (1901-1940)* από την ερευνητική ομάδα με την εποπτεία του Χ. Α. Καραόγλου, των εκδόσεων University Studio Press (τ. Α' 1996, τ. Β' 2002, τ. Γ' 2007), η οποία περιλαμβάνει αναλυτική βιβλιογραφία, παρουσίαση και συγκεντρωτικά ευρετήρια. Στην τελευταία σειρά έχει ενταχθεί ως τ. Δ' η καταγραφή του Α. Παπαλεοντίου, *Κυπριακά περιοδικά (1903-1958)*, Θεσσαλονίκη 2004.

θέμα την καταγραφή και παρουσίαση των παράνομων χειρόγραφων εφημερίδων²⁴ και η έκδοση του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας για τα ελληνικά παιδαγωγικά περιοδικά.²⁵ Στις σχετικές πρόσφατες καταγραφές της ελληνικής εφημεριδοπαραγωγής συγκαταλέγεται η έρευνα του Ελ. Καρατάογλου, η οποία παρουσιάστηκε σε μορφή διδακτορικής διατριβής.²⁶

Συνεχίζεται και στις επόμενες δεκαετίες η ανάπτυξη σειρών εντύπων, κυρίως περιοδικών, με ευρετηριάσεις και ενίοτε σχολιασμό. Ο Κ.Θ. Δημαράς προλογίζει την έκδοση συλλογής προεπαναστατικών περιοδικών στη σειρά του Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου (ΕΛΙΑ) «Τα Ελληνικά Περιοδικά. Ι. Προεπαναστατικά Περιοδικά».²⁷ Σήμερα, με τις δυνατότητες που παρέχει η σύγχρονη τεχνολογία, διάφοροι φορείς (βιβλιοθήκες, αρχειοφυλακεία, δημοσιογραφικοί οργανισμοί, μεμονωμένοι εκδότες κ.ά.) ψηφιοποιούν το υλικό Τύπου που κατέχουν, ως διάδοχη εξέλιξη της μικροφωτογράφησης που αποδείχτηκε, στη χρήση της, ανεπαρκής και χωρίς αντικαταστάθηκε από την πιο σύγχρονη τεχνική της ψηφιοποίησης. Ας αναφερθεί, εδώ, η «Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Εφημερίδων και Περιοδικού Τύπου» της Εθνικής Βιβλιοθήκης, η προσπάθεια του Ιδρύματος Αθανασίου Β. Μπότση, του Δημοσιογραφικού Οργανισμού Λαμπράκη (ΔΟΛ), της Βιβλιοθήκης και Κέντρου Πληροφόρησης Πανεπιστημίου Πατρών (ΒΚΠ) (ψηφιακή συλλογή «Κοσμόπολις»), των Αρχείων Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας (ΑΣΚΙ), του ΕΛΙΑ, της Βιβλιοθήκης της Βουλής²⁸ κ.ά.

Γενικές βιβλιογραφικές αποτυπώσεις που να καλύπτουν συνολικά το γεωγραφικό και θεματικό εύρος της ελληνικής εκδοτικής παραγωγής τόσο εντός της ελληνικής επικράτειας, όσο και στον χώρο του ευρύτερου ελληνισμού σπανίζουν. Πρώιμες βιβλιογραφικές καταγραφές για τον ελλαδικό Τύπο συνιστούν η εργασία του Σωξ. Θωμόπουλου (επιμ.), *Η περί τύπου και δημοσιογραφίας ελληνική βιβλιογραφία. Αυτοτελείς εκδόσεις (1831-1967)*, 1967 και του Γ. Κουκά,

24. Δ. Σέρβος, *Παράνομες Χειρόγραφες Εφημερίδες απ' τις φυλακές και τις εξορίες. Σύγχρονη Εποχή*, 2003.

25. Αλ. Δημαράς (εποπτεία) - Χ. Αθανασιάδης (εισ.-επιμ.), *Ελληνικά Παιδαγωγικά Περιοδικά 1831-1991. Βιβλιογραφία 1831-1974. Α΄ Φάση*, ΚΕΕ, 2004.

26. Ελ. Ι. Καρατάογλου, *Εφημερίδες και Περιοδικές Εκδόσεις (1790-1990). Αντιβιβλιογραφικές πηγές και συνολική απογραφή*, Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 1997. Το αρχείο της καταγραφής 25.000 περίπου τίτλων εφημερίδων απόκειται σήμερα στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών/ΕΙΕ.

27. *Μέλισσα ή Εφημερίς Ελληνική*, Κ.Θ. Δημαράς: «Τα προεπαναστατικά περιοδικά». Αικατερίνη Κοιμариανού: «Εισαγωγικά στην Μέλισσα», ΕΛΙΑ, 1984· *Ερμής ο Λόγιος*, Πρόλογος: Κ. Θ. Δημαράς, Εισαγωγή: Εμμ. Ν. Φραγκόκος, ΕΛΙΑ, 1988· *Αθηνά ή Εφημερίς Φιλολογική, Επιστημονική, Πολιτική και Εμπορική*, Εισαγωγικά: Αικ. Κοιμариανού, ΕΛΙΑ, 1989· *Μουσείον ή Εφημερίς Ελληνική*, Εισαγωγικά: Αικ. Κοιμариανού, ΕΛΙΑ, 1995.

28. Το Ίδρυμα Προαγωγής Δημοσιογραφίας Αθανασίου Β. Μπότση ξεκίνησε, το 1986, τη μικροφωτογράφηση δημοσιευμάτων σε αθηναϊκές εφημερίδες. Σήμερα επιδιώκει να τεκμηριώσει τα 900 μικροφίλια στο πλαίσιο του προγράμματος «Ψηφιακή τεκμηρίωση και ψηφιοποίηση ψηφιοποίησης του υπάρχοντος αρχείου δημοσιευμάτων». Ο ΔΟΛ έχει αναλάβει από το 1995 την ψηφιοποίηση και ηλεκτρονική αποδελτίωση των εντύπων του Οργανισμού (*Ελευθερον Βήμα, Το Βήμα, Αθηναϊκά Νέα, Τα Νέα* κ.ά.). Η ΒΚΠ έχει ψηφιοποιήσει 20 φιλολογικά και λογοτεχνικά περιοδικά των ετών 1834-1930. Τα ΑΣΚΙ παρουσίασαν στο κοινό βάση δεδομένων ψηφιοποιημένων εντύπων, αρχεϊακών και φωτογραφικών αρχείων που χρονικά καλύπτουν από τα πρώτα χρόνια του 20^{ου} αιώνα έως το τέλος της δικτατορίας του 1967 [βλ. Β. Καραμανωλάκης, «Από τη σελίδα στην οδόν. Συγκροτώντας μια πηγή ψηφιακών δεδομένων», *Αρχειοπάζι*, 9 (Μάιος 2007), 198-202]. Επίσης, με πρωτοβουλία του ΕΛΙΑ ο παράνομος τύπος της δεκαετίας 1940-1950 καταγράφεται και αποτυπώνεται ψηφιακά· βλ. Μ. Χαριτάτος, «Ο παράνομος τύπος σε ηλεκτρονική βάση δεδομένων και ψηφιακή μορφή», *στο ίδιο*, σ. 216). Το ΕΛΙΑ αποσκοπεί να επεκτείνει τη ψηφιοποίηση σε όσο το δυνατό μεγαλύτερο τμήμα του ελληνικού περιοδικού, κυρίως, τύπου. Έως τώρα έχουν ψηφιοποιηθεί 872 τίτλοι περιοδικών. Η ψηφιοποίηση περιλαμβάνει τα έντυπα που συγκαταλέγονται στις συλλογές του ΕΛΙΑ, ενώ συγχρόνως επιδιώκεται η συμπλήρωση των σειρών με τεύχη από την Εθνική Βιβλιοθήκη και τη Βιβλιοθήκη της Βουλής. Η ψηφιοποίηση των εφημερίδων και περιοδικών της Βιβλιοθήκης της Βουλής πραγματοποιείται στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού Επιχειρησιακού Προγράμματος «Κοινωνία της Πληροφορίας», έργο «Τεκμηρίωση, Αξιοποίηση και Ανάδειξη των Συλλογών της Βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων».

Βιβλιογραφία του ελληνικού τύπου (1465-1982), 1982. Λείπει, ωστόσο, παντελώς μια γενική καταγραφή της βιβλιογραφίας για τον Τύπο των εκτός συνόρων ελληνικών κοινοτήτων.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

Αναπόσπαστο τμήμα της πολιτικο-οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής ζωής μιας χώρας αποτελεί η εθνική ιστορία της περί Τύπου. Στην ξενόγλωσση γραμματολογία οι εθνικές ιστορίες του Τύπου αποτελούν πλέον βιβλιογραφικό κεκτημένο, έχοντας δημοσιευτεί ήδη από τη δεκαετία του 1960,²⁹ σε αντίθεση με την ελληνική που η συστηματική ιστοριογράφηση του ελληνικού Τύπου εξακολουθεί να αποτελεί ακόμα αιτούμενο της ιστορικής έρευνας.

Ανάμεσα στις πρώιμες προσπάθειες επισκόπησης της ιστορίας του Τύπου και ανάδειξης της σημασίας του διακρίνεται το άρθρο των Στέφανου Κανέλλου και Αθανάσιου Βογορίδη «Στοχασμοί εις τον Λόγιον Ερμήν» που δημοσιεύτηκε, το 1819, στο π. *Ερμής ο Λόγιος* (Βιέννη, 1811-1821)· σειρά κειμένων του Ιωάννη Φιλήμονα στην εφ. *Χρόνος* (1833)³⁰ όπου υπογραμμίζει ότι θα ασχοληθεί με τις εφημερίδες «όσαι εξεδόθησαν εις την Ελλάδα μέχρι τέλους του 1832, ως συναπαρτιζόμεσαι και αυταί μέρος της πολιτικής ιστορίας του Έθνους»· η εργασία του γάλλου ελληνοστή Queux de Saint Hilaire με τίτλο «La Presse dans la Grèce Moderne depuis l'indépendance jusqu'en 1871»,³¹ την οποία συμπληρώνει και διορθώνει ο Δημήτριος Βικέλας το 1883 με την εργασία του «État de la Presse périodique grecque en 1882».³²

Πύκνωση του ενδιαφέροντος για τη συγκέντρωση διάσπαρτων στοιχείων ώστε να συγκροτηθεί μια γενική ιστορία για τον ελληνικό Τύπο παρατηρείται από τα τέλη της δεκαετίας του 1920 με τις εργασίες μελετητών όπως των Δ. Καλαποθάκη, *Σύντομος ιστορία του ελληνικού τύπου* (1928)· Α. Daskalakis, *La Presse Néo-hellénique: Le journalisme et la Renaissance Hellénique. Journaux et journalistes. La liberté de la presse* (Παρίσι 1930)· Ν. Moschopoulos, *La presse dans la renaissance balkanique* (1931)· Κ. Καιροφύλα, *Ο Ελληνικός Τύπος κατά την τελευταίαν εκατονταετίαν* (1936)· Γ.Δ. Ζιούτου, *Εισαγωγή στην Επιστήμη του Τύπου* (1954, Θεσσαλονίκη 1995)· Κ.Θ. Παπαλεξάνδρου, *Ιστορία του Ελληνικού Τύπου*, 1960 και του ίδιου, *Φρούρια ελευθερίας -Ο ελληνικός τύπος προ και κατά την επανάστασιν του '21* (1971)· Π. Καρυκόπουλου, *200 Χρόνια Ελληνικού Τύπου, 1784-1984* (1984).

Ωστόσο, το τρίτομο έργο του Κώστα Μάγερ, *Ιστορία του Ελληνικού Τύπου*,³³ αποτελεί, αναμφίβολα, την πρώτη συστηματική προσπάθεια συγκέντρωσης και συνδυαστικής παρουσίασης στοιχείων. Ο συγγραφέας αξιοποιώντας, προφανώς, την προγενέστερη βιβλιογραφική καταγραφή, διευρύνει την απογραφή και αποτύπωση του υπάρχοντος υλικού όχι μόνο όσον αφορά στον ελλαδικό Τύπο, αλλά και στον Τύπο των εκτός συνόρων ελληνικών κοινοτήτων. Σημαντική

29. Για να περιοριστούμε στη βιβλιογραφία για τον ευρωπαϊκό Τύπο βλ. ενδεικτικά. Claude Bellanger, Jacques Godechot, Pierre Guiral, Fernand Terrou (επιμ.), *Histoire générale de la presse française. Des origines à 1814*. τ. II: *De 1815 à 1871*. τ. III: *De 1871 à 1940*. τ. IV: *De 1940 à 1958*. τ. V: *De 1958 à nos jours*. Presses Universitaires de France, Paris, 1969-1976· Stephen Koss, *The Rise and Fall of the Political Press in Britain*. 2τ., Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1984. Ας σημειωθεί ότι και οι δυο παραπάνω πολίτομες εκδόσεις αποτελούν επιστέγυαμα προγενέστερων μελετών που άρχισαν να εκπονούνται ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

30. «Αισθητική εξέταση των πολιτικών εφημερίδων της Ελλάδος», *Χρόνος*, 1-18 Μαΐου 1833. αρ. φ. 1-6. σσ. 2-3, 5-6, 9-10, 13, 17, 21.

31. *Annuaire des Études Grecques*. τ. V (1871), 147-179.

32. Π.Β. Αικατερίνη Κουμαριανού, «Ελληνικός Τύπος 1784-2002» στο *Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας, 1833-2002*, ΚΝΕ/ΕΙΕ, 2004. τ. Α'. σ. 360-361.

33. Κ. Μάγερ, *Ιστορία του Ελληνικού Τύπου*. τ. Α': 1790-1900 (1957)· τ. Β': *Αθηναϊκά Εφημερίδες, 1901-1959* (1959)· τ. Γ': *Εφημερίδες και Περιοδικά, 1901-1959* (1960).

καινοτομία του τρίτομου βιβλίου είναι η παρουσίαση, δυσέυρετων σήμερα, στοιχείων για τον βίο και το δημοσιογραφικό έργο σημαντικών προσωπικοτήτων του Τύπου, από την ίδρυσή του έως το έτος έκδοσης του τρίτου τόμου. Ο εντοπιsmός, όμως, των πλούσιων στοιχείων που παραδίδεται ο συγγραφέας δεν είναι πάντα εύκολος για τον αναγνώστη καθώς η τιτλοφόρηση τόσο των τόμων όσο και των επιμέρους κεφαλαίων δεν είναι αρκετά προσδιοριστική του περιεχομένου τους. Δημοσιογράφος ο ίδιος και γνώστης των πολιτικών δρώμενων συχνά συγχρονίζει την ιστορική του αφήγηση για τον Τύπο με τα πολιτικά γεγονότα της εποχής. Έργο ενός μόνο μελετητή, εκτιμήθηκε στην εποχή του για τη συμβολή του³⁴ και εξακολουθεί ακόμα και σήμερα, παρά τις επιμέρους ελλείψεις του, να συνιστά βασικό βιβλίο για όποιον επιθυμεί να ξεκινήσει τη μελέτη του στο αντικείμενο αυτό.

Ο ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ: Α΄) ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Σε αντίθεση με τον Τύπο της πρωτεύουσας, τον αποκαλούμενο αθηναϊκό Τύπο, για τον οποίο υπάρχουν μεν επιμέρους αναλύσεις,³⁵ ελλείπει, όμως, μια συνολική μελέτη, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει σημειωθεί, κατά τις τελευταίες δεκαετίες, στην αποτύπωση του λεγόμενου τοπικού ή περιφερειακού Τύπου.³⁶

Ο Τύπος της Θεσσαλονίκης έχει επαρκώς καλυφθεί από αρκετούς μελετητές. Συνδυητές εργασίες έχουν παρουσιάσει ο Γιώργος Αναστασιάδης, *Η Θεσσαλονίκη των εφημερίδων* (Θεσσαλονίκη 1994), ο ποιητής Ντίνος Χριστανόπουλος με πολυάριθμα άρθρα του στα περιοδικά *Διαγώνιος*, *Ο Πολίτης*, *Διαβάζω*, αλλά και με αυτοτελείς εκδόσεις, όπως *Εκατό Χρόνια Λογοτεχνικού Περιοδικού στη Θεσσαλονίκη (1889-1989)* (Θεσσαλονίκη 1989), *Λογοτεχνικά περιοδικά Θεσσαλονίκης (1889-1954)* (Θεσσαλονίκη 1995). Μελέτες όπως το βιβλίο της Βίκυς Κаланτζοπούλου, *Συμβολή στη μελέτη των λογοτεχνικών και ημιλογοτεχνικών περιοδικών της Θεσσαλονίκης, 1889-1932* (Θεσσαλονίκη 1989), έχουν εμπλουτίσει την έρευνα. Επιπλέον, ονόματα δημοσιογράφων, για παράδειγμα οι Β. Μεσολογγίτης, Άρ. Χασηρήτζογλου-Χασηήρ, Αλ. και Π. Ωρολογάς κ.ά. περνούν τακτικά στη βιβλιογραφία· οι προσωπικές τους καταθέσεις και εμπειρίες στο δημοσιογραφικό επάγγελμα συμβάλλουν σημαντικά στη χαρτογράφηση του θεσσαλονικιώτικου Τύπου.

Συμβολή στην εξιστόρηση της πορείας του Τύπου της Θεσσαλονίκης αποτελεί το τετράτομο έργο του Μανώλη Κανδυλάκη με τίτλο *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, όπου συγκεντρώνεται το σύνολο, σχεδόν, της εφημεριδοπαραγωγής της Θεσσαλονίκης. Πρόθεση του συγγραφέα ήταν να παρουσιάσει με «διάθεση κριτικής», όσα στοιχεία διασώθηκαν για τις πενταετίες περίπου εφημερίδες που εκδόθηκαν στη Θεσσαλονίκη έως το 1987, «χωρίς την προκατάληψη γλώσσας, θρησκείας, πολιτικής ιδεολογίας ή πατριωτικών στόχων». Η μέχρι τώρα «σωστική προσπάθεια των στοιχείων» έχει καλύψει την περίοδο της Τουρκοκρατίας έως το 1967.³⁷ Η συμβολή του στην καταλογογράφηση των εφημερίδων και περιοδικών της Μακεδονίας και Θράκης (2006) και στην καταγραφή του

34. Βλ. Κ. Μάγερ, *Δημοσιογραφικά Ανέκδοτα. Ιστορήματα - Αφηγήσεις - Αναμνήσεις*, τ. Γ΄, 1974, σ.7-83, όπου παραδίδονται «γνώμες πολιτικών, επιστημόνων και δημοσιογράφων πάνω στη δουλειά του Κώστα Μάγερ για τον Ελληνικό Τύπο».

35. 116. Α. Κομίνης, *Η κρίση του ελληνικού τύπου*, Κάκτος, 1985· Δ. Κ. Ψυχγιός, *Το Αβέβαιον Μέλλον του Αθηναϊκού Τύπου*, Διάυλος 1992· Κ. Λούλος, *Ιστορία και Τύπος. Οι αθηναϊκές εφημερίδες και η περίπτωση του σκανδάλου των εξοπλισμών του 1907*, Καστανιώτης, 2006.

36. Ας αναφερθεί, εδώ η έκδοση *Επαρχιακός Τύπος. Υφπουργείον παρά τω Πρωθυπουργώ, 1937<>, 1938, 1939<>*, όπου καταγράφονται, για υπηρεσιακούς λόγους, τίτλοι τοπικής εκδοτικής παραγωγής.

37. Μ. Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Α΄ *Τουρκοκρατία*, 1998, τ. Β΄ *1912-1923*, 2000, τ. Γ΄, *1923-1941*, 2005, τ. Δ΄ *1941-1967*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, (υπό έκδοση).

«Μυστικού Τύπου της Εθνικής Αντιστάσεως» στη Βόρεια Ελλάδα (2006), όπως αποκαλεί ο ίδιος τον παράνομο Τύπο, καθιστά το έργο του χρήσιμο οδηγό για όποιον ενδιαφέρεται να γνωρίσει και να ερευνησει τον Τύπο της Θεσσαλονίκης, αλλά και της ευρύτερης περιοχής της.

Εκτεταμένες είναι οι καταγραφές και για τον Τύπο της Κρήτης. Το περιοδικό *Προμηθεύς ο Πυρφόρος* φιλοξένησε συχνά άρθρα και μελέτες ερευνητών, όπως του Ξενοφώντα Παγκαλιά που δημοσίευσε, με συμμετοχή και στο περιοδικό *Κρητική Εστία*, καταλόγους των εφημερίδων των Χανίων της περιόδου 1900-1950, του Ηρακλείου της περιόδου 1881-1983, του Γ.Ζ. Παπιομύτου που καταλογογράφησε τις ρεθυμνιώτικες εφημερίδες της περιόδου 1881-1981 καθώς και τα κρητικά και τα κρητολογικά περιοδικά,³⁸ και πολλών άλλων, των Ελ. Κ. Πλατάκη, Ηρώς Σγουράκη, Ζαχαρένιας Σημαντηράκη, Κ. Τσικνάκη.³⁹

Παρόμοιες προσπάθειες καταγραφής και παρουσίαισης της τοπικής εκδοτικής παραγωγής έχουν πραγματοποιηθεί και για άλλες περιοχές. Τα περισσότερα, όμως, βιβλιογραφικά δεδομένα έχουν καταλογογραφικό χαρακτήρα χωρίς πρόθεση αναλυτικής προσέγγισης.⁴⁰ Ο Ν.Ε. Πολίτης ήταν από τους πρώτους μελετητές που δημοσίευσε συγκροτημένο έργο για τον τοπικό Τύπο, στο βιβλίο του *Χρονικό του Πατραϊκού Τύπου, 1840-1940* (Πάτρα 1984).⁴¹ Ο συγγραφέας δεν περιορίζεται μόνο στην απλή περιγραφή της «ταυτότητας» του πατραϊκού Τύπου (τυπολογικά χαρακτηριστικά), αλλά επιχειρεί να τον συνδέσει με τον πολιτικό και κοινωνικό του περίγυρο «παρεμβάλλοντας συγχρόνως κείμενα που είτε είναι χαρακτηριστικά για το ήθος και το ύφος πολλών εφημερίδων, είτε παρουσιάζουν ενδιαφέρον από ιστορικής ή κοινωνιολογικής απόψεως». Με το ίδιο σκεπτικό η Νίτσα Κολιού εντάσσει τον Τύπο του Βόλου στο πολιτικό και κοινωνικό του πλαίσιο δίνοντας, με το δίτομο έργο της, ένα πανόραμα του τόπου, του χρόνου και της ιστορίας του Τύπου της πόλης της.⁴² Και τα δύο έργα που προαναφέρθηκαν παραμένουν έως σήμερα κύρια πηγή για το αντικείμενό τους.

38. Πβ. άρθρα του Ξ. Παγκαλιά στο π. *Προμηθεύς ο Πυρφόρος*. «Ο *Ραδάμανθης* του Εμμ. Βυθιλάκη (Βαρές 1841)», 37 (Ιαν.-Μάρτ. 1984), 33-42· «Οι εφημερίδες των Χανίων 1900-1950», 27 (Οκτ.-Δεκ. 1981), 413-425· «Οι εφημερίδες των Χανίων 1900-1950 (Συμπλήρωμα)», 31 (Σεπτ.-Οκτ. 1982), 275-294· «Οι εφημερίδες του Ηρακλείου 1881-1983», 36 (Οκτ.-Δεκ. 1983), 341-379· «Οι εφημερίδες των Χανίων 1900-1950», 27 (Οκτ.-Δεκ. 1981), 413-425. Στο π. *Κρητική Εστία*. «Οι Κρητικές εφημερίδες του περασμένου αιώνα (Συμπλήρωμα)», 268-269 (Ιουλ.-Αυγ. 1981), 259-263· «Οι Κρητικές εφημερίδες του περασμένου αιώνα», 260-261 (Νοέ.-Δεκ. 1980), 403-413. Στο π. *Προμηθεύς ο Πυρφόρος* συνεργάστηκε και ο Γ.Ζ. Παπιομύτου για τον Τύπο του Ρεθύμνου: «Εκατό χρόνια ρεθυμνιώτικων εφημερίδων (1881-1981)», 29 (Μάρτ.-Μάιος 1982), 165-181· του ίδιου, «Τα Κρητικά και Κρητολογικά Περιοδικά» (Α'): 18 (Ιαν.-Φεβρ. 1980) 58-67. (Β'): 19 (Μάρτ.-Μάιος 1980), 143-149. (Γ'): 20 (Ιούν.-Αύγ. 1980), 228-242. (Δ'): 22 (Νοέ.-Δεκ. 1980), 397-405.
39. Πβ. άρθρα του Ελ. Κ. Πλατάκη, «Για τα Κρητικά Περιοδικά», *Κρητική Εστία*, τχ. 228-229 (Μάρτ.-Απρ. 1978), 135-136· του ίδιου, «Συμβολή στη βιβλιογραφία του Κρητικού τύπου», *Προμηθεύς ο Πυρφόρος*, τχ. 37 (Ιαν.-Μάρτ. 1984), 59-62· του ίδιου, «Περιοδικά και Εφημερίδες του νομού Λασιθίου», *Αμάλθεια*, τχ. 4 (Ιαν.-Φεβρ. 1971), 17-32· άρθρο της Ηρώς Σγουράκη, «Διαχρονική πορεία του κρητικού τύπου», *ΣΤ' Ημερίδα: Κρήτη, Ιστορία και Πολιτισμός*· άρθρα της Ζαχαρένιας Σημαντηράκη στο π. *Προμηθεύς ο Πυρφόρος*, «Κρητικές Εφημερίδες Αθηνών του Ιστορικού Αρχείου Κρήτης», 32 (Νοέ.-Δεκ. 1982), 369-375· της ίδιας, «Κρητικός Τύπος (Συμπληρωματικά στοιχεία)», 34 (Απρ.-Ιούν. 1983), 43-153· της ίδιας, «Οι Χανιώτικες εφημερίδες μετά το 1950», 39 (Ιουλ.-Σεπτ. 1984), 289-297 και Κ. Τσικνάκη, «Βιβλιογραφικά στον Κρητικό Τύπο», 39 (Ιουλ.-Σεπτ. 1984), 225-232.
40. Βλ. ενδεικτικά, Χ. Ζώης, «Η δημοσιογραφία εν Ζακύνθω», εφ. *Επτάνησος*, έτος Ζ' , φ. 221, Ζάκυνθος 1930· Θ. Ουειγράνης, *Τα εκατόχρονα του Ευδοϊκού Τύπου*, Χαλκίδα 1959· Θ. Δ. Θωμόπουλος, *Ο Τύπος της Δυτικής Ρούμελης (1821-1940)*, 1959· Σ. Θωμόπουλος, *Ο Αργοναυπλικός Τύπος. Εφημερίδες, Περιοδικά (1825-1965)* του ίδιου, *Ο Κορινθιακός Τύπος. Εφημερίδες, Περιοδικά (1874-1964)*, 1966· Τ. Λιάπτας, *Ρομειώτικος Τύπος 1821-1880*, 1959· Γ. Παναγιώτου, «Ο Τύπος του Βόλου», *Αρχαίον Θεσσαλικών Μελετών*, τ. Ε' (1979), 167-182.
41. Ας σημειωθεί ότι ο Κ. Τριανταφύλλου είχε, ωστόσο, ασχοληθεί με τον τύπο της Πάτρας, βλ. «Ο Τύπος των Πατρών τον ΙΘ' αι.», *Αθηνά*, ΟΓ' - ΟΔ' (1973), 127-143.
42. Νίτσα Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα του Βόλου*, 2τ., Βόλος 1991.

Πολυάριθμες είναι οι εργασίες που καλύπτουν τη χρονική διαδρομή του ρουμελιώτικου και θεσσαλικού Τύπου (Λαμίας, Καρδίτσας, Τρικάλων).⁴³ Τον τοπικό Τύπο έχουν αποτυπώσει εργασίες όπως των Α. Πλάτωνος (1988) και Κ. Μίσιου (1989) για τον Τύπο της Μυτιλήνης,⁴⁴ του Γ.Β. Ιωαννίδη για τον Τύπο της Καβάλας (1996),⁴⁵ του Β.Ι. Τζανακάρη για τις Σέρρες (1999),⁴⁶ του Π. Κοντομίχη για τον λευκαδίτικο Τύπο (2003)⁴⁷ κ.ά. Αξιόλογες εργασίες έχουν δημοσιευτεί, επίσης, στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο,⁴⁸ σε τοπικά Ημερολόγια και αλλού.

Επίσης, Ενώσεις Τύπου έχουν συνεισφέρει στην καταγραφή περιφερειακών εκδόσεων και τίτλων περιοδικού Τύπου με την υποστήριξη έργων όπως του Γ.Ι. Στήνη, *Επετηρίδα του Κυκλαδικού Τύπου και η ταυτότητά του κατά το 1990* (Στατιστικά Στοιχεία κ.λ.π., έκδοση της Ένωσης Κυκλαδικού Τύπου, με την έκδοση ενημερωτικών τόμων και πρακτικών συνεδρίων για τον τοπικό Τύπο, όπως η Ένωση Δημοσιογράφων Ιδιοκτητών Περιοδικού Τύπου (2001), η Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας, Στ. Ελλάδας, Ευβοίας (2002), η Ένωση Ιδιοκτητών Ημερησίων Επαρχιακών Εφημερίδων (1996, 2005).

Ο ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ: Β΄) ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Αυτοτελείς εκδόσεις, άρθρα και μελέτες επικεντρώθηκαν σε θεματικές κατηγορίες της ελληνικής έντυπης, ημερήσιας και περιοδικής, παραγωγής.

Ο Ν.Θ. Μπουγάτσος,⁴⁹ το 1969, δημοσιεύει στο π. *Θεολογία* λημματολόγιο επτακοσίων δέκα έξι τίτλων δημοσιογραφικών εντύπων που εκδόθηκαν «εντός και εκτός της ελευθέρου Ελλάδος». Κάθε λήμμα συνοδεύεται με πληροφορίες για την ιστορία και το περιεχόμενο του εντύπου, ανάλογες με τα διαδέσματα στον συντάκτη στοιχεία: η εργασία συμπληρώνεται με την παράθεση γενικής βιβλιογραφίας για τον ελληνικό δημοσιογραφικό Τύπο, αλφαβητικά ευρετήρια τίτλων, ονομάτων εκδοτών, διευθυντών κ.ά., ευρετήριο τόπου έκδοσης, χρόνου έκδοσης του πρώτου φύλλου ή τεύχους, δογματικής κατάταξης κ.ά. Ο συγγραφέας επιχειρεί

43. Δ.Θ. Νάτσιος, «Η λαμιώτικη εφημερίδα 'Ο Διάκος' του 1875», *Φθιωτική Ιστοριογραφία*, αρ. 5, Λαμία 1979· του ίδιου, *Κατάλογος Εφημερίδων και περιοδικών της Λαμίας, 1852-1979*, Φθιωτική Ιστοριογραφία, αρ. 6, Λαμία, 1979· του ίδιου, *Η τρικαλινή εφημερίδα «Φάρος του Ολύμπου»*, 1881-1887, εκδόσεις του περιοδικού, *Φθιωτικά Χρονικά*, Λαμία 1981· του ίδιου, «Τυπογραφεία και εφημερίδες της Καρδίτσας τον 19^ο αιώνα», *Καρδίτσιπτικά Χρονικά*, τ.2 (1996), 313-322. Επίσης, Ερασιμί-Λουΐζα Σταυροπούλου, «Οι πρώτες εφημερίδες της Καρδίτσας και των Τρικάλων μετά την προσάρτηση της Θεσσαλίας (1881)», στο Πρακτικά του Α΄ Συνεδρίου Θεσσαλικών Σπουδών, *Θεσσαλικά Χρονικά*, τ.ΙΓ΄ (1980), 435-477· Ιωάννα Θ. Αλαμπάνου-Δ.Θ. Νάτσιος, *Φθιωτικός Τύπος (1852-1999)*, Λαμία, 2001. Από τις πιο πρόσφατες εκδόσεις ας μνημονευθούν οι εργασίες των Ευδ. Λώλη, *Τα εν-Τύπω των Τρικάλων, 1881-2006: ιστορία 125 ετών. Εφημερίδες, περιοδικά, δημοσιογράφοι, εκδότες, τυπογράφοι, εφημεριδοπώλες, «Γένεσις»*, Τρίκαλα 2006 και Α. Αρσ. Αρσενίου, *Ο ασπασιαστικός Τύπος της Θεσσαλίας*, Λάρισα 2006.

44. Π.Β. Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της Λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ΄ (1991), και σε ανάντιο· Κώστας Μίσιος, *Εφημερίδες, περιοδικά, προγράμματα που εκδόθηκαν στη Μυτιλήνη ή από μυτιληνούς αλλού (1940-1988)*, *Συγγραμμικά πεδώνια μιληθίων (1800-1988)*, Συμβολή πρώτη, Μυτιλήνη 1989.

45. Γιάννης Β. Ιωαννίδης, *Ο τύπος της Καβάλας. Από τις Αρχές του Αιώνα μέχρι Σήμερα*, Καβάλα 1996.

46. Β. Ι. Τζανακάρης, *Χρονικό Σερραϊκής Τυπογραφίας, 1878-1960*, έκδοση π. Γιαπί, Σέρρες, 1999.

47. Π. Κοντομίχης, *Ο Τύπος της Λευκαδας (1806-1887)*, Γρηγόρης, 2003.

48. Π.Β. Ντίσιος Κονόμος, «Επτανησιακός Τύπος (1798-1864)», *Επτανησιακά Φύλλα*, τ. Ε΄ (1964), 3-142· Μιλτ. Ιακ. Λογοθέτης, «Ο Περιοδικός Τύπος της Νισύρου (1914-1978)», *Νισυριακά*, VI (1978), 61-98. Περιοδικά με εξειδικευμένο περιεχόμενο, γεωγραφικό ή θεματικό, όπως *Εταιρειών* και *Αρχαίων Μελέτης*, πανεπιστημιακών *Επετηρίδων*, κλπ., όπως το π. *Τέταρτη Εξουσία*, ενδεια αφιερώματα στον ημερήσιο τύπο, όπως οι «Επτά Ημέρες» της εφ. *Καθημερινή* και ο τοπικός Τύπος, έχουν γίνει συχνά το θήμα για τη δημοσίευση παρόμοιου ενδιαφέροντος άρθρων.

49. Ν. Θ. Μπουγάτσος, *Βιβλιογραφία Ελληνικού Δημοσιογραφικού Τύπου (1826-1966)*, 1974 (ανάτυπον εκ της *Θεολογίας*).

να συντάξει μια εγκυκλοπαίδεια του θρησκευτικού Τύπου με επίγνωση, όπως επισημαίνει ο ίδιος στην Εισαγωγή του, των δυσκολιών στην ανάληψη ενός ολοκληρωμένου παρόμοιου εγχειρήματος.

Η πρωτοφανής έκρηξη στην κυκλοφορία του περιοδικού λαϊκού Τύπου ποικίλης ύλης, φαινόμενο που εντάσσεται στο γενικότερο κλίμα εκδοτικής άνθισης που σημειώνεται στον Μεσοπόλεμο, παρακίνησε μελετητές να το παρακολουθήσουν. Οι Γ. Ζεβελάκης και Λ. Παπαστάθης εντόπισαν και κατέγραψαν εκατό και πλέον νέους τίτλους λαϊκών περιοδικών.⁵⁰ Μέσο έκφρασης και μοναδικό, πολλές φορές, θήμα δημοσίευσης κειμένων της «πολύμορφης και πολυσύνδετης και ανεξάντλητης» λαϊκής λογοτεχνίας αναδεικνύεται ο περιοδικός λαϊκός Τύπος μέσα από την επτάτομη σειρά «Η Λαϊκή Λογοτεχνία» του Δ. Χανού.⁵¹ Παρά την ακατάστατη και συχνά ασχολίαστη παράθεση των τίτλων ο συγγραφέας επιτυγχάνει να συγκεντρώσει σε μια θεματική κατηγορία τη μορφή αυτή του γραπτού λόγου.

Η διδακτορική διατριβή του ψυχιάτρου Ν.Ε. Δέγλερη (1980)⁵² και η εργασία των ιατρών Γ. Ρηγάτου και Β. Σάμιου με την Κυριακή Απόκη, για τον ελληνικό ιατρικό Τύπο (1988)⁵³ καταδεικνύει ότι η απογραφή και η βιβλιογράφηση του ειδικού-θεματικού Τύπου αποτελεί χρηστικό εργαλείο υποδομής για την οργάνωση των πηγών και τακτοποίηση της τεκμηρίωσης κάθε επιστημονικού κλάδου.

Χάρη στην έρευνα και μελέτη μιας ομάδας ερευνητριών αναδείχτηκε η γυναικεία δημοσιογραφική ενασχόληση από τον 19^ο αιώνα έως τις μέρες μας. Σε αφιέρωμα του περιοδικού *Διαβάτω*,⁵⁴ οι Ελένη Βαρίκα, Κωστούλα Σκλαβενίτη, Δήμητρα Σαμίου, Αγγέλικα Ψαρρά, Βίκυ Κωτσοδέλου και Μαρία Ρεπούση παρουσίασαν τα φεμινιστικά και γυναικεία έντυπα ως «μέσα διάδοσης των φεμινιστικών ιδεών και πεδία ανάπτυξης και έκφρασης των συλλογικών προσπαθειών του γυναικείου φύλου, ως κοινωνικής κατηγορίας». Μέλη της παραπάνω ομάδας έχουν ανιχνεύσει, σε μελέτες τους, την αφύπνιση της γυναικείας αυτοσυνειδησίας μέσα από την έκδοση και τη συμμετοχή τους σε γυναικεία έντυπα.⁵⁵

Τη δημοσιογραφική σάτιρα υπηρέτησαν ήδη από τον 19^ο αιώνα προσωπικότητες του Τύπου όπως η «ομάδα της Κωνσταντινούπολης» (Σοφοκλής Καρύδης, Βλάσης Γαβριλίδης, Κλεάνθης Τριαντάφυλλος), ο Γεώργιος Σουρής κ.ά. Η πολιτική γελοιογραφία και το σκίτσο που συχνά συμπληρώνει την επικαιρότητα των εφημερίδων συνιστά μια εικαστική απόπειρα πολιτικού σχολιασμού και σάτιρας που, συχνά, με κείμενο και κωμικό τρόπο, μεγιστοποιώντας ή σμικρύνοντας πολιτικά και κοινωνικά φαινόμενα, καταφέρνει να ψυχα-

50. «Κατάλογος Περιοδικών». Έκδοση: *Λαϊκά Περιοδικά Μεσοπολέμου 1918-1940*. Πνευματική Εστία Νίκαιας, Φεβρουάριος 1981 (πολυγραφημένος κατάλογος).

51. Δ. Χανός, *Τα λαϊκά περιοδικά*, Ι.Γ. Βασιλείου, τ. 3 (1989), τ. 4 (1990), *Τα Αστυνομικά και Αισθηματικά περιοδικά*, τ.5 (1990), *Το παιδικό λαϊκό φιλλλάδιο - περιοδικό - βιβλίο*, Αίολος, τ. 6 (1991), *Η Λαϊκή Λογοτεχνία. Γενικό Συμπλήρωμα*, Αίολος, τ. 7 (1992): οι δύο πρώτοι τόμοι της σειράς ασχολούνται με θέματα της Λαϊκής Λογοτεχνίας. Η ενασχόληση του Δ. Χανού με τα λαϊκά περιοδικά εγκαινιάζεται με το βιβλίο του, *Το Αστυνομικό Μυθιστόρημα και ο Περιοδικός Τύπος*, 1980.

52. Νίκος Ε. Δέγλερης, *Συμβολή στη μελέτη του Ελληνικού Ιατρικού Περιοδικού Τύπου του 19^{ου} αιώνα*, διδακτορική διατριβή, Ιατρική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών 1980.

53. Γ. Ρηγάτος - Κ. Απόκη - Β. Σάμιος, *Ελληνικός Ιατρικός Τύπος 1811 - 1988*, Ιατροτέκ, 1988.

54. «Το ελληνικό φεμινιστικό έντυπο». Βίκυ Κωτσοδέλου (επιμ. αφιερώματος), *Αφιέρωμα, Διαβάτω* τχ. 198 (14 Σεπτ. 1988), 5-65.

55. Η Ελένη Βαρίκα στο βιβλίο της *Η εξέγερση των κυριών: Η γένεση μιας φεμινιστικής συνείδησης στην Ελλάδα 1833-1907*, μελετά τη δομή και την εξέλιξη της φεμινιστικής συνείδησης όπως εκφράζεται στο πρώτο αποκλειστικά γυναικείο περιοδικό για τη χειραφέτηση των γυναικών με τίτλο *Εφημερίς των Κυριών*, (Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος 1987, Κατάρτι 2007): πολύ πρόσφατο είναι το βιβλίο της Ειρήνης Ρίζακη, *Οι «γράφουσες» Ελληνίδες. Σημειώσεις για τη γυναικεία λογοισινη του 19^{ου} αιώνα*, Κατάρτι, 2007, με αναφορές στη γυναικεία λογοτεχνική και εκδοτική δημιουργικότητα.

γωγήσει αλλά και να προβληματίσει τον αναγνώστη της. Ο δημοσιογράφος Δ. Σαπρανίδης ανέσυρε από τον Τύπο εντυπωσιακά δείγματα αυτού του είδους, τόσο για την εύστοχη σάτιρα στην επικαιρότητα της εποχής τους, όσο και για την αισθητική ποιότητα, που μερικά διέδεταν.⁵⁶

Εκτός από τις αυτοτελείς μελέτες υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός άρθρων που διευρύνουν τη μελέτη για τον θεματικό Τύπο.⁵⁷

Αξιωμαθόνευτες για τον εμπλουτισμό της ποικιλίας του ελληνικού Τύπου είναι οι εργασίες του Ρ. Φρεζί και της Ρένιας Μόλχο για τον εβραϊκό Τύπο στην Ελλάδα,⁵⁸ του Π. Κονόρτα για τις τουρκόγλωσσες εφημερίδες.⁵⁹

Στην υπάρχουσα ελληνική βιβλιογραφία για τον Τύπο εντοπίζονται, επίσης, ολιγάριθμες επιμέρους εργασίες που αφορούν πτυχές της δημοσιογραφικής δραστηριότητας, όπως οι τυπογραφικές, εκδοτικές τεχνικές,⁶⁰ οι τεχνικές της συλλογής, της διανομής και της μέτρησης της αναγνωσιμότητας της γραπτής ειδήσης,⁶¹ το νομικό πλαίσιο θωράκισης της ελευθερίας του Τύπου,⁶² Οι μελέτες αυτές, όμως, παραμένουν μεμονωμένες περιπτώσεις, αν και η θεματική τους έχει ουσιαστική σημασία όχι μόνο για την καταγραφή των πρακτικών δεδομένων της έντυπης επικοινωνίας (αριθμός τίτλων, κυκλοφορίες, επικοινωνιακά δίκτυα παραγωγής, διανομής, τεχνολογικά δεδομένα, τυπογραφικές τεχνικές, οικονομικά μεγέθη) αλλά και για την κατανόηση του τρόπου παραγωγής, ροής και διακίνησης της έντυπης πληροφορίας, παράγοντες που καθορίζουν την ίδια τη λειτουργία του Τύπου ως φορέα του δημόσιου διαλόγου και εκφραστή της κοινωνίας.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΤΩΝ ΕΚΤΟΣ ΣΥΝΟΡΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Από τους αρχικούς στόχους που τέθηκαν για τη συγκρότηση της ανά χείρας *Εγκυκλοπαίδειας* ήταν εκτός από την παρουσίαση της μακρόχρονης πορείας του ελλαδικού Τύπου, η παράλληλη ανάδειξη και της πλούσιας εκδοτικής παράδοσής της στις εκτός συνόρων ελληνικές κοινότητες. Εξάλλου, η εμφάνιση του ελληνικού Τύπου είναι συνυφασμένη με την πορεία ανάπτυξης των ελ-

56. *Ιστορία της πολιτικής γεωιογραφίας στην Ελλάδα*, τ. Α', (από την αρχαιότητα μέχρι το 1909), 1975, πρόκειται για εισαγωγή στο δέμα· του ίδιου, *Ιστορία της ελληνικής γεωιογραφίας, Πρώτος Τόμος, Από την αρχαιότητα ως τη μεταπολίτευση*, Ποταμός, 2001, 2005 και *Ιστορία της ελληνικής γεωιογραφίας, Τόμος Δεύτερος, 1974-2004*, Ποταμός 2006.

57. Ενδεικτικά βλ., Μ. Κ. Κωνσταντίνης, *Το χρονικό μιας εκατονταετίας του ελληνικού φιλοτελισμού, 1860-1960*, 1960· του ίδιου, «Ταχυδρομικά επιτηρίδες, εκδόσεις και λοιπά ταχυδρομικά έντυπα εκδοθέντα εν Ελλάδι», *Φιλολογία*, τχ. 359 (Ιαν.-Φεβρ. 1960), 11-12· Ν. Ζίας, «Τα περιοδικά των εικαστικών τεχνών (δοκίμιο βιβλιογραφικής έρευνας), Αθηναϊκός Τύπος 1900-1962», *Νέα Εστία*, τ. 72, τχ. 845 (Σεπτ. 1962) 1355-1362· Ι.Δ. Κανδήλης, «Τα Πρώτα Ελληνικά Περιοδικά των Θετικών Επιστημών (1895-1950)», *Βιομηχανική Επιδείξεις*, Αθήνα, 1977.

58. Ρ. Α. Φρεζίς, *Ο εβραϊκός τύπος στην Ελλάδα*, Ιεραρχική Κοινότητα Βόλου, Βόλος, 1999· Ρένια Μόλχο, «Ο εβραϊκός Τύπος της Θεσσαλονίκης» στο *Ελληνικός Εβραϊσμός*, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας (Ιδρυτής: Σχολή Μωραΐτη), 1998, 149-169.

59. Ρ. Κονόρτα, «La presse d'expression turque des musulmans de Grèce pendant la période post - ottomane» *Turcica*, *Revue d'Études Turques*, τ. XVII (1985), 245-278.

60. Klimis Mastoridis, *Casting of the greek newspaper. A study of the morphology of the cphimeris from its origins until the introduction of mechanical setting*, ΕΑΙΑ, Θεσσαλονίκη 1999.

61. Ενδεικτικά, βλ. Μ. Χαιρετάκης, *Ελληνικός ημερήσιος πολιτικός Τύπος και πολιτική Επικοινωνία. Κυκλοφορικές τάσεις και εκλογικά αποτελέσματα. Μια απόπειρα ερμηνευτικής συσχέτισης για την περίοδο 1952-1984*, αδημ., Διδ. Διατρ., Πανεπιστήμιο Αθηνών, 1993· Μ. Γ. Δρεπτάκης, *Η κυκλοφορία των εφημερίδων 1975-1992*, Gutenberg, 1994· Χ. Πασαλάρης, *Οι δαρόνοι των Media*, 1994· Δ. Μπασαντής, *Πρακτορείο Εφημερίδων Αθηναϊκού Τύπου, 50 χρόνια*, ΠΕΑΤ, 1995· του ίδιου, *Η διακίνηση του Τύπου στην χώρα μας*, ΠΕΑΤ, 1996.

62. Ενδεικτικά, βλ. άρθρα και βιβλία του Γ. Η. Κρίππα· επίσης, Π. Δ. Δαττόγλου, *Τύπος και Σύνταγμα*, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, 1989.

ληνικών κοινοτήτων της διασποράς, αφού η ιστορική αφετηρία του εντοπίζεται στην κεντρική και δυτική Ευρώπη του τέλους του 18^{ου} αιώνα και, συνεπώς, προηγείται της ίδρυσης του ελληνικού εθνικού κράτους.

Οι αναφορές στην εκδοτική δραστηριότητα των ελληνικών κοινοτήτων του εξωτερικού παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία, τόσο στην ποιότητα των δεδομένων όσο και στις θεματικές προσεγγίσεις τους. Άλλοτε συνιστούν προσπάθειες αποτύπωσης της εκδοτικής παραγωγής με πολλά αναλυτικά στοιχεία που μερικές αποδείχτηκαν, στην πορεία του χρόνου, πολύτιμες σωστικές καταγραφές, όπως του Χρ. Σολομωνίδη για τη δημοσιογραφία στη Σμύρνη (1959), των Γ. Λαίου και Π. Ενεπεκίδη για την ελληνική κοινότητα της Βιέννης, του Ε. Μιχαηλίδη, για τον αιγυπτιακό Τύπο (1972)⁶³ άλλοτε άρθρα σε έγκριτα περιοδικά ή συλλογικούς τόμους όπως της Δέσποινας Λουκίδου-Μαυρίδου, για τον ελληνικό Τύπο στη Βουλγαρία στο περιοδικό *Balkan Studies* (1978), του Β. Παπακοσμά για τον ελληνοαμερικανικό Τύπο στο περιοδικό *Journal of the Hellenic Diaspora* (1979).⁶⁴ Η ενασχόληση των ερευνητών με τον Τύπο της διασποράς αναπτύσσεται όλο και περισσότερο από τη δεκαετία του 1980 και συχνά εντάσσεται ως κεφάλαια σε ευρύτερες μελέτες για τον ελληνισμό μιας περιοχής, όπως της Ελένης Μπελιά για τον ελληνισμό της Ρουμανίας (1983), του Βλάση Αγτζίδη για τον ελληνισμό των βορειοανατολικών περιοχών του Ευξεινού Πόντου (1997), του Αν. Τάμη για τους Έλληνες της Αυστραλίας (1997, 2000), της Ξανθίππης Κοτσαγεώργη για τον ελληνισμό της Βουλγαρίας (1999), του Αλ. Κιτρορέφ για τον ελληνοαμερικανικό Τύπο (2002).⁶⁵

Μονογραφίες με αποκλειστικό τους αντικείμενο τη μελέτη του Τύπου της διασποράς περιορίζονται σε έναν πολύ μικρό αριθμό εργασιών, όπως της Olga Ciscanci, για τον ελληνικό Τύπο της Ρουμανίας (1995) και του Γ. Καναράκη για τον ελληνικό Τύπο της Αυστραλίας (2002).⁶⁶ Ακόμα περισσότερο, απουσίαζαν έως τώρα εργασίες που θα επέτρεπαν τη σύγκριση μιας κοινότητας της διασποράς στη διαχρονία και διαφόρων ελληνικών παροικιών του εξωτερικού στη συγχρονία καθώς και στη σύγκριση της μεταναστευτικής εμπειρίας των Ελλήνων με αυτή άλλων μεταναστευτικών χωρών, όπως επίσης και των ελληνικών κοινοτή-

63. Χρ. Σολομωνίδης, *Η δημοσιογραφία στη Σμύρνη (1821-1922)*, Αθήνα 1959· Γ. Λαίος, *Ο ελληνικός Τύπος της Βιέννης από το 1784 μέχρι το 1821*, 1961· Π. Ενεπεκίδης *Συμβολαί εις την ιστορίαν του Ελληνικού τύπου και τυπογραφειών της Βιέννης 1790-1821*, 1965, ανάτυπο από το π. *Θεσσαλικά Χρονικά* (1965)· Ευγένιος Μιχαηλίδης, *Μητρώον του Δημοσιογραφικού Περιοδικού Τύπου της Αιγύπτου υπό Αιγυπτιακών Ελλήνων (1862-1963)*, Αλεξάνδρεια 1964· του ίδιου, *Πανόραμα, ήτοι Εικονογραφημένη Ιστορία του Δημοσιογραφικού Περιοδικού Τύπου της Αιγύπτου υπό Αιγυπτιακών Ελλήνων (1862-1972)*, Αλεξάνδρεια 1972. Πρόσφατη είναι η έκδοση καταλόγου 150 εφημερίδων της Κωνσταντινούπολης, οι 120 των οποίων περιέχονται στην ιδιωτική συλλογή του Στρ. Δ. Ταρίνα, βλ. Στρ. Δ. Ταρίνας, *Ο Ελληνικός τύπος της Πόλης. Μέρος πρώτον. Εφημερίδες*, εκδόσεις «Ηχώ», Πόλη 2007.

64. Despina Loukidou-Mavridou, «An outline of the Greek Press in Bulgaria (1879-1906)», *Balkan Studies*, τ. 19, τχ. 2 (1978), 345-357· V. Papacosmas, «The Greek Press in America», *Journal of the Hellenic Diaspora*, τ. 5, τχ. 4 (Winter 1979), 45-61.

65. Ελένη Μπελιά, «Ο ελληνισμός της Ρουμανίας κατά το διάστημα 1835-1878», *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Επιτροπής της Ελλάδος*, τ. 26 (1983), 5-62· Βλάσης Αγτζίδης, *Παρεισθέντος Διασπορά. Οι Ελληνικές εγκαταστάσεις στις βορειοανατολικές περιοχές του Ευξεινού Πόντου*, Αφού Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1997· Α. Τάμης, *Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. Α' (1830-1958), Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1997, τ. II, Ellikon Press, Victoria 2000· Β. Κόντης (επιστ. υπεύθυνος) – Ξ. Κοτσαγεώργη (επιμ.), *Οι Έλληνες της Βουλγαρίας. Ένα ιστορικό τμήμα του περιφερειακού ελληνισμού*, ΙΜΧΑ, αρ.271, Θεσσαλονίκη 1999· Α. Κιτρορέφ, «Υπερατλαντική μετανάστευση», *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα*, τ. Α1, Βιβλιόραμα, 2002, σ. 123-171· του ίδιου, «Εμπορικές παροικίες και μετανάστες», *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα*, τ. Β1, Βιβλιόραμα, 2002, σ. 361-391.

66. Olga Ciscanci, *Presa de Limba Greaca din România în veacul al XIX-lea (Ο ελληνόγλωσσος τύπος της Ρουμανίας τον 19ο αιώνα)*, Ένωση Ελλήνων Ρουμανίας, Εκδοτικός Οίκος Ομόνοια, Βουκουρέστι 1995 (υπό έκδοση η ελληνική μετάφραση)· Γ. Καναράκης, *Ο Ελληνικός Τύπος στους Αντίποδες. Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Τριγόρη, 2000.

των με άλλες εθνοτικές ομάδες που συμβιώνουν στον ίδιο τόπο εγκατάστασης.⁶⁷ Πρόσφατα, κυκλοφόρησαν δύο εκδόσεις που στράφηκαν προς μια τέτοια κατεύθυνση, αναφερόμενες στις κοινότητες μεταναστών του 20^{ού} αιώνα· η μία αφορά σε μια προσπάθεια ποσοτικής και ποιοτικής σύγκρισης αριθμητικών και θεματικών δεδομένων στον ελληνοαμερικανικό και αυστραλιανό Τύπο από τους Β. Καραποστόλη, Ν. Δεμερτζή, Δέσποινα Παπαδημητρίου, Α. Αρμενάκη (2001)⁶⁸ και η άλλη αφορά στη συγκριτική μελέτη για τις ελληνικές κοινότητες Αυστραλίας και Καναδά των Αν. Τάμη και Ευφροσύνης Γαβάκη (2002).⁶⁹ Εξακολουθούν, ωστόσο, να λείπουν μελέτες που θα στοχεύουν στη συγκριτική έρευνα των δεδομένων τόσο για την εξιστόρηση του ελληνικού Τύπου της διασποράς όσο και της ίδιας της ιστορίας της ελληνικής μεταναστευτικής εμπειρίας.

Εκτεταμένες αναφορές θα βρει ο αναγνώστης της *Εγκυκλοπαιδείας* στον κυπριακό Τύπο, καθότι πρόδηση της παρούσας έκδοσης είναι να προσφέρει μια πανοραμική εικόνα της ελληνικής και ελληνόγλωσσης δημοσιογραφικής δραστηριότητας στον ευρύτερο χώρο του ελληνισμού. Τεκμηριωμένη καταγραφή με πλούσιο φωτογραφικό υλικό αποτελεί το πολύτομο έργο του Ανδρέα Σοφοκλέους. Η τετράτομη σειρά με τίτλο *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Τύπου* καλύπτει την κυπριακή δημοσιογραφία από το 1878 έως το 1931. Σε άλλες εργασίες του ασχολείται με τις πρώτες ελληνικές εφημερίδες και τα τυπογραφεία της Λευκωσίας.⁷⁰ Επίσης, οι μελέτες του Λευτέρη Παπαλεοντίου για τα κυπριακά περιοδικά, οι οποίες με τη συνδεδεότητα των προσεγγίσεών τους συνέβαλαν στη συνδεδεμένη αποτύπωση της κυπριακής περιοδικής παραγωγής.⁷¹

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Λιγότερο ενδιαφέρον έχει δοθεί στη βιβλιογραφία για τα πρόσωπα που πρωταγωνίστησαν ή απλώς συμμετείχαν στη δημοσιογραφική διαδικασία, ως δημοσιογράφοι και συνεργάτες του Τύπου. Είναι αυτονόητο ότι η συγκέντρωση και μελέτη αυτού του υλικού θα συνέβαλε σημαντικά στην καλύτερη κατανόηση και χαρτογράφηση της ανθρωπογεωγραφίας της ελληνικής δημοσιογραφίας. Σποραδικές εργασίες έχουν γίνει για ορισμένους από τους πρωτοπόρους της, όπως για τον Εμμανουήλ Αντωνιάδη,⁷² για τον Βλάση Γαβριηλίδη,⁷³ είτε για κάποιους

67. Για το έλλειμμα αυτό στη βιβλιογραφία αναφορικά με τον ομογενειακό τύπο βλ. Γιούλα Κουτσοπανάγου, «Η συγχρονία και η διαχρονία στη συγκριτική προσέγγιση της μελέτης του έξω-ελλαδικού Τύπου και η τεκμηριωτική του αξία για την ιστορία της ελληνικής διασποράς», στο Λουκία Δρούλια (επιμ.), *Ο Ελληνικός Τύπος, 1784 έως σήμερα. Ιστορικές και Θεωρητικές Προσεγγίσεις*, ΙΝΕ/ΕΙΕ, Αθήνα 2005, σ. 357-369.

68. Β. Καραποστόλης - Ν. Δεμερτζής - Δέσποινα Παπαδημητρίου - Α. Αρμενάκης, *Απόδημοί Έλληνες. Πολιτισμική Ταυτότητα & Ομογενειακά Μέσα Επικοινωνίας*, Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης, Υπουργείο Τύπου & ΜΜΕ, Αθήνα 2001.

69. Α. Tamis - Efrosini Gavaki, *From Migrants to Citizens. Greek Migration in Australia and Canada*, La Trobe University, Μελβούρνη, 2002.

70. Βλ. Α. Κλ. Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Τύπου*, τ. Α', 1878-1890 (1995), τ. Β', 1890-1900 (1998), τ. Γ', 1900-1914 (2003), τ. Δ' 1914-1931. Μέρος Α', Μέρος Β' (2006) Intercollege Press, Λευκωσία του ίδιου. *Οι πρώτες ελληνικές εφημερίδες της Λευκωσίας*, Intercollege Press Λευκωσία 1997· *Η Λευκωσία: Το παλαιότερο εν ζήν τυπογραφείο της Κύπρου*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2004.

71. Α. Παπαλεοντίου, *Κυπριακά λογοτεχνικά περιοδικά κατά την περίοδο της αγγλοκρατίας*, Λευκωσία, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών, 2001· του ίδιου, *Κυπριακά περιοδικά (1903-1958)*, ό.π. (βλ. σημ. 23) όπως και έναν αριθμό άρθρων για μεμονωμένα κυπριακά λογοτεχνικά περιοδικά.

72. Σοφία Α. Αντωνιάδη, *Εμμανουήλ Αντωνιάδης, ο αγωνιστής, ο δημοσιογράφος, 1791-1863*, 1971.

73. Θ. Σουδινού (επιμ.), *Βλάσης Γαβριηλίδης*, 1929· Λύντια Τρίχα, «Αρχείο Βλάση Γαβριηλίδη - Εφημερίδα Ακρόπολις», *Τα Τεύχη του ΕΛΙΑ*, τ. Β' (1989), 197-226· Κώστας Σαρδελής, *Βλάσης Γαβριηλίδης, 1848-1920*, Μορφωτικό Ίδρυμα ΕΣΗΕΑ, 2005.

που έπεσαν θύματα σε περιόδους πολιτικών αναταραχών⁷⁴ ή άλλες περιπτώσεις.⁷⁵

Από τους πρώτους που προσπάθησαν να συνδέσουν την εφημερίδα με το έμφυχο δυναμικό της ήταν οι Δ.Α. Πετρακάκος, *Δημοσιογράφοι και Δημοσιογραφία* (1921), Δ. Σταμέλος, *Πρωτοπόροι και ήρωες της ελληνικής δημοσιογραφίας Βλάσης Γαβριηλίδης, Κλεάνθης Τριαντάφυλλος - Ραμπαγός* (1982), Τ.Δ. Ψαράκης, *Εφημερίδες και δημοσιογράφοι. Η «μικρή ιστορία» των εφημερίδων της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης, της Λευκωσίας* (1993). Στην κατεύθυνση αυτή κινείται το τρίτομο έργο του Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*,⁷⁶ όπου ανδολογούνται ενδεικτικά αποσπάσματα από το συγγραφικό έργο δημοσιογράφων-συγγραφέων, μέλη της Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών, με καταποτιστικά βιογραφικά σημειώματα. Πρόκειται για αυτούς τους δημοσιογράφους, οι οποίοι θα μπορούσαν να θεωρηθούν και λόγοι της εποχής τους· συνέβαλαν δε με το έργο τους στην ποιητική αναβάθμιση της ελληνικής εφημεριδογραφίας, στην εκλέπτυνση του δημοσιογραφικού λόγου, στη διεύρυνση της δημοσιογραφικής γραφής δημιουργώντας ακόμα και νέους, αυτοτελείς κλάδους του γραπτού λόγου, όπως του χρονογραφήματος, γραπτό είδος που «γεννήθηκε, στην κυριολεξία, μέσα στα γραφεία των εφημερίδων».⁷⁷

Παρόμοια, δεν έχουν αξιοποιηθεί προσωπικές καταθέσεις και μαρτυρίες που κατά καιρούς οι ίδιοι οι δημοσιογράφοι έχουν δημοσιοποιήσει, χρήσιμες όχι μόνο γιατί απεικονίζουν καλύτερα την προσωπικότητα του ίδιου του δημοσιογράφου-συγγραφέα αλλά γιατί διαφωτίζουν με τρόπο εναργή το πολιτικό κλίμα της εποχής τους. Ας αναφερθούν, ενδεικτικά, η Ελένη Βλάχου, ο Ε.Ι. Κοτσαρίδης, ο Φαίδων Κουντουριώτης, ο Γιώργης Ανδρουλιδάκης, η Λιλίκα Νάκου, ο Βασίλης Ραφαηλίδης, η Μαρία Ρεζάν και από τον ομογενειακό Τύπο ο Μπάμπης Μαρκέτος, εκδότης της ελληνοαμερικανικής εφ. *Εθνικός Κήρυξ* (Νέα Υόρκη, 1914 έως σήμερα) κ.ά.⁷⁸ Νέα στοιχεία για το θέμα αυτό θα απέφερε μια έρευνα που θα κατέγραφε το πλήθος των άγνωστων ψευδωνύμων και των αρχικών με τα οποία συνήθιζαν να υπογράφουν αρθρογράφοι σε δύσκολες πολιτικές περιόδους.

Ξεχωριστή για την πρωτοτυπία του περιεχομένου τους στην καταγραφή βιογραφικών και βιοματικών στοιχείων των δημοσιογράφων συνιστά σειρά εκδόσεων όπου σταχυολογούνται αφηγήσεις, αναμνήσεις, ανέκδοτα και ιστορήματα από τον Τύπο της εποχής και από λεγόμενα των ίδιων των δημοσιογράφων στους συγγραφείς, τα οποία είχαν σχέση με την πολιτική και κοινωνική ζωή του τόπου, τις σχέσεις των εφημερίδων με την πολιτική εξουσία αλλά και τις αναμεταξύ τους έριδες, όπως και ανέκδοτες ιστορίες για το δημοσιογραφικό «συνάφι».⁷⁹

74. Κώστας Βιδάλης, *Ηρώες μάρτυρες κομμουνιστές δημοσιογράφοι* (χ.χ.)· Κ. Ε. Μιραΐτης, *Ανδρέας Καβαράκης. Η ζωή και η δολοφονία ενός μάρτυρα της μαχόμενης δημοσιογραφίας*, 1993.

75. Π6, Σ. Ν. Παραδείσης, *Χιώτες δημοσιογράφοι στην Αθήνα*, έκδοση Νομαρχίας Χίου, Χίος 1988· Γ. Α. Λεονταρίτης, *Σάββας Κωνσταντόπουλος, Τα άγνωστα κείμενα (1966-1981)*, Προσκήνιο-Α, Σιδεράτος, 2003· Γ. Π. Καψής (επιμ.), *Παναγιώτης Καψής (1880-1963). Ένας Γκρέκο από τον Τοσκέ*, Α. Α. Λιβάνη, 2005.

76. Ν. Παπαδημητρίου, *Οι Συγγραφείς της Αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, Παγκόσμιος Εκδοτικός Οργανισμός Χρήστος Ποβάνης ΑΕΒΕ, τ. Α' 1989, τ. Β' 1990, τ. Γ' 1995.

77. Στο ίδιο, τ. Α', σ. 9.

78. Ελένη Βλάχου, *House Arrest*, Βοστώνη, 1970· της ίδιας, *Δημοσιογραφικά χρόνια. Πενήντα και κάτι*, τ. 4, 1991-1994· Ε. Ι. Κοτσαρίδης, *Ανταποκρίσεις, Άρθρα και Συνεντεύξεις (1935-1966)*, Ερμής, 1972· Φαίδων Κουντουριώτης, *Εξήντα Χρόνια δημοσιογραφία. Ένας κόσμος, μια εποχή*, 1975· Γιώργης Ανδρουλιδάκης, *Γιώργη Ανδρουλιδάκη Κείμενα 1936-1966*, 1977· Λιλίκα Νάκου, *Το Χρονικό μιας Δημοσιογραφίας*, 21981· Βασίλης Ραφαηλίδης, *20 Κείμενα για 127 αιρέσεις (με αιρετικά σχέδια του Τάκη Αλεξίου)*, 1995· Μαρία Ρεζάν, *Με νοσταλγία για μια ζωή έτσι, χωρίς πρόγραμμα*, 1999· Μπάμπης Ν. Μαρκέτος, *Οι Ελληνοαμερικανοί: Ιστορία της ελληνικής ομογένειας των Η.Π.Α.*, Παπαζήση, 2006.

79. Δ. Κακλαμάνος, «Εφημερίδες και εφημεριδογράφοι», *Εστία*, (Ιαν.-Ιουν. 1893), 129-132, 150-155· Ι. Μύτιλης-Κ. Μάγερ, *Ελληνική Δημοσιογραφία*, 1939· Κ. Μάγερ, *Δημοσιογραφικά Πορτραίτα*, 1950, Γ.Α. Κυριακίδης, *Ανέκδοτα δημοσιογραφικά και ενδημήματα ετών 1920-1960*, 1960· Κ. Μάγερ, *Ελληνικά Δημοσιογραφικά Ανέκδοτα*, τ. Α' 1970, τ. Β' 1972, τ. Γ' 1974.

ΝΕΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Σχετικά πρόσφατα το ενδιαφέρον της έρευνας έχει στραφεί, με αξιόλογες επιδόσεις, σε συνδυαστικότερες προσεγγίσεις του φαινομένου του Τύπου καθώς και της αναζήτησης του ρόλου του ως εκφραστή της ελληνικής πολιτικής, κοινωνικής και πολιτισμικής ιστορίας. Με ιστοριογραφικά κριτήρια ανθολογούνται εφημερίδες της περιόδου 1821-1827 στην τρίτομη εργασία που επιμελήθηκε η Αικατερίνη Κουμαριανού.⁸⁰ Η επιμελήτρια της έκδοσης εκλαμβάνει τη μαρτυρία που παρέχει ο Τύπος ως «πλεονέκτημα στη διάθεση του ιστορικού» και αξιολογεί ως «πολύτιμο» το υλικό που παρέχει η εφημερίδα, ικανό μέσα από «συγκρίσεις, κρίσεις και αναγωγές, να προσεγγίσει με περισσότερη σιγουριά την ιστορική αλήθεια».⁸¹

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 παρατηρούνται προσπάθειες για κριτική μελέτη του φαινομένου του Τύπου με περιορισμό της προοπτικής τόσο στο θεματικό αντικείμενο όσο και στη χρονική διάρκεια που καλύπτει η μελέτη του. Η διαδρομή ενός εντύπου ή η μελέτη του Τύπου σε μια ιστορική περίοδο, ή, ακόμα, η πορεία του ελληνικού Τύπου ως πολιτικού και πολιτισμικού φαινομένου της ελληνικής κοινωνίας αποτέλεσε αντικείμενο επιστημονικών συμποσίων και συνεδρίων.⁸²

Παράλληλα, εντοπίζεται ένας αυξανόμενος αριθμός πρωτογενών ερευνών, διδακτορικών διατριβών και συνδυαστικών μελετών που επικεντρώνονται, με αφορμή τη μελέτη μιας εφημερίδας ή ενός περιοδικού ή μιας ομάδας εντύπων, σε ιστορικές περιόδους. Σε αυτές τις μελέτες επιχειρείται να αξιοποιηθεί το τεκμήριο του Τύπου ως αυθεντικότερο μέσο για την καλύτερη κατανόηση πολιτικών, πολιτισμικών φαινομένων και νοοτροπιών καθώς και αντιδράσεων της κοινής γνώμης, πτυχών δηλαδή της ιστορικής έρευνας που δεν είχαν αποτελέσει αντικείμενό της. Στη διεύρυνση της θεματικής εστίασης συνέβαλε η ανανεωμένη προβληματική που οδήγησε στη μετάβαση από τη γραμμική αφηγηματική παρουσίαση των προηγούμενων ετών σε συνδυαστικότερες διεπιστημονικές προσεγγίσεις όπου οι συμβολές άλλων επιστημονικών κλάδων, όπως των κοινωνικών επιστημών, εμπλούτισαν την έρευνα με νέα μεθοδολογικά εργαλεία. Η ατόνηση της μοναδικότητας του «Αρχείου» –της επίσημης αλληλογραφίας και των διπλωματικών εγγράφων– ως κατεξοχήν πηγής τεκμηρίωσης και η ανάδειξη άλλων πηγών, πλην του «Αρχείου», ως ουσιαστικών για την κατανόηση φαινομένων, στη συγκεκριμένη περίπτωση της κοινής γνώμης και του Τύπου ως διαμορφωτή της, έφεραν στο ερευνητικό προσκήνιο τη μελέτη του Τύπου.⁸³

Οι εργασίες που μέχρι τώρα εκπονήθηκαν είχαν δύο κυρίως προσανατολισμούς: ο πρώτος αφορά στην προσέγγιση του ιστορικού-ερευνητή που αξιοποιεί τον Τύπο ως τεκμήριο, ικανό να συμβάλει στη σφαιρικότερη κατανόηση και ερμηνεία πολιτικών και κοινωνικών φαινομένων, να αναδείξει όψεις της ελληνικής ιστορίας, οι οποίες παρέμεναν απροσπέλαστες ή υποβαθμισμένες

80. Αικατερίνη Κουμαριανού, *Ο Τύπος στον Αγώνα*, τ. Α' - Γ'. Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, Διευθυντής: Άλκης Αγγέλου, Εκδοτική Ερμής ΕΠΕ, 1971.

81. Στο ίδιο, εμπροσδόφυλλο, Αναλυτικά, για το σκεπτικό και την προσέγγιση του θέματος, βλ. «Ο Τύπος στον Αγώνα - Εισαγωγή», ε' - π'.

82. Βλ. τα δύο επιστημονικά συμποσία της Εταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας με τίτλο *Επιδείωση Τέχνης. Μία Κρίσιμη Δεκαετία*, 1997 και *Ο Περιοδικός Τύπος στον Μεσοπόλεμο*, 1997 και το συνέδριο με τίτλο *Ο Ελληνικός Τύπος, 1784 έως σήμερα. Ιστορικές και Θεωρητικές Προσεγγίσεις*, ΙΝΕ/ΕΙΕ, 2005, που προέκυψε μέσα από το πρόγραμμα της *Εγκυκλοπαιδείας του Ελληνικού Τύπου*.

83. Εκτεταμένη είναι η ελληνική βιβλιογραφία σχετικά με τη σφοδρή κριτική που άσκησε η γαλλική «σχολή» των *Annales* και με τον ανανεωτικό λόγο του γάλλου ιστορικού Fernand Braudel που οδήγησαν στη διεύρυνση της θεματολογίας της ιστορικής έρευνας. Στην Ελλάδα ο αντίκτυπος της σχολής των *Annales* φτάνει σχετικά καθυστερημένα, στη δεκαετία του 1970, Pierre Renouvin – Jean-Baptiste Duroselle, *Εισαγωγή εις την ιστορίαν των διεθνών σχέσεων*, πρόλ. Γ.Κ. Τενεκίδης, μτφρ. Κ. Σβολόπουλος, Εθνικών Κέντρων Κοινωνικών Ερευνών, 1977· Fernand Braudel, *Μελέτες για την Ιστορία*, μτφρ. Οντέτ Βαρών – Ρόδη Σταμούλη, Ε.Μ.Ν.Ε.-Μνήμων 2/1987.

από την ιστορική εξήγηση. Στον μεθοδολογικό αυτόν πλουραλισμό, που μελέτες αυτού του είδους εισηγούνται, αξιοποιείται η πραγματολογική τεκμηρίωση που η ανάλυση του Τύπου μπορεί να δώσει με τρόπο άμεσο και εναργή.

Στη μελέτη του για την ελληνική εξωτερική πολιτική της περιόδου 1897-1922⁸⁴ ο Γιάννης Γιαννούλοπουλος επισμαίνει την απουσία της μελέτης του ρόλου του Τύπου στις πολιτικές και ιδεολογικές ζυμώσεις της εποχής του και τη συμβολή που θα μπορούσε να έχει για συστηματικότερη γνώση των τελευταίων δεκαετιών του ελληνικού 19^{ου} αιώνα. Συχνές είναι οι αναφορές του συγγραφέα στα δημοσιεύματα των εφημερίδων και στα πρόσωπα που πρωταγωνίστησαν σε αυτές, ενώ στις υποσημειώσεις παραδέχεται πληροφορίες και σχόλια από τον Τύπο που βοηθούν τον αναγνώστη να αντιληφθεί καλύτερα το κλίμα, τις ζυμώσεις και το πνεύμα της εποχής. Στη μελέτη *Η καρδιοβόρος αγωνία της κάλτης. Τύπος και βουλευτικές εκλογές την εποχή του Χαριλάου Τρικούπη 1881-1895* η Νάση Μπάλτα βασίζει τις πηγές της κατά κύριο λόγο στις εφημερίδες της εποχής που ασχολείται, όχι μόνο ως τεκμηριωτικό υλικό για την ιστορία των βουλευτικών εκλογών της περιόδου αλλά και ως υλικό για να αναδείξει όψεις της ιστορίας των ίδιων των εφημερίδων, τον ρόλο και τη λειτουργία του Τύπου στην κοινωνία της εποχής.⁸⁵ Τον ρόλο της πολιτικής σάτιρας μέσω του Τύπου ανιχνεύει η Λίνα Λούδη στο βιβλίο της *Περί Γέλωτος Βασιλειον. Οι σατιρικές εφημερίδες και το εθνικό ζήτημα (1875-1886)*.⁸⁶ Θεωρεί τον Τύπο ως «αναμφισβήτητα μια από τις πιο φερέγγυες αντανάκλασεις-εκφράσεις της κοινής γνώμης» και βασίζει την επιλογή του ως πηγής στη μελέτη της «στην πελοπίδηση» ότι, καθώς εκφράζει τις αντιδράσεις προσώπων και κοινής γνώμης και έχει επηρεάσει σημαντικά τόσο τη διαδικασία δημιουργίας όσο και αναπαραγωγής φαινομένων παγιομένων στη συλλογική μνήμη, είναι σε θέση να αποτυπώσει ακριβέστερα τη ρευστότητα της εποχής, όπως αυτή εμφανίζεται και μέσα από τις ευμετάβλητες, πολλές φορές, δέσεις που υιοθετεί ο Τύπος απέναντι στα γεγονότα.⁸⁷

Ο δεύτερος προσανατολισμός γίνεται προς την κατεύθυνση της μελέτης του περιοδικού, κυρίως, Τύπου εστιάζοντας είτε σε ένα περιοδικό,⁸⁸ ή σε μια ομάδα περιοδικών, συνήθως χρονικά οριοθετημένη σε κρίσιμες καμπές της πνευματικής, ιδεολογικής και πολιτισμικής ζωής. Πρόκειται, συνήθως, για διδακτορικές διατριβές δημοσιευμένες ή ανέκδοτες που, χρονικά, κατά κύριο λόγο επικεντρώνονται σε δύο περιόδους, στον Μεσοπόλεμο⁸⁹ και στην Κατοχή⁹⁰ δεματικά, αφο-

84. Γ. Ν. Γιαννούλοπουλος, *Η ευγενής μας τύρλωσις. Εξωτερική πολιτική και «εθνικά θέματα» από την ήττα του 1897 έως τη μικρασιατική καταστροφή*, Βιβλιόραμα, 1999, 42003.

85. Νάση Μπάλτα, *Η καρδιοβόρος αγωνία της κάλτης. Τύπος και βουλευτικές εκλογές την εποχή του Χαριλάου Τρικούπη 1881-1895*, Βιβλιόραμα, 2001.

86. Λίνα Λούδη, *Περί Γέλωτος Βασιλειον. Οι σατιρικές εφημερίδες και το εθνικό ζήτημα (1875-1886)*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 2002.

87. Στο ίδιο, σ. 14.

88. Βίκυ Πάτσου, *Η Διάπλασις των Παίδων 1879-1922*, Καστανιώτης, 1995· Μιχ. Γ. Μπακογιάννης, *Το περιοδικό «Κριτική» (1959-1961). Μια δοκιμή ανανέωσης του κρατικού λόγου*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2004· Αιμιλία Καραλή, *Μια ημετελής Άνοιξη... Ιδεολογία, πολιτική και λογοτεχνία στο περιοδικό «Επιδείρωση Τέχνης» (1954-1967)*, Ελληνικά Γράμματα, 2005. Πρώιμο δείγμα εργασίας που εστίασε στη μελέτη ενός περιοδικού μπορεί να θεωρηθεί η πολυετής συνεργασία –από το 1931 έως το 1936– του Δημ. Μάργαρη στο *Ημερολόγιον της Μεγάλης Ελλάδος* του Γ. Δροσίνη όπου δημοσιεύονται μονογραφίες του για περιοδικά του 19^{ου} αιώνα. Βλ. Κ. Π. Δεμερτζής, *Το 'Ημερολόγιον της Μεγάλης Ελλάδος' του Γ. Δροσίνη*, Βιβλιογραφική Παρουσίαση, Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, 1986. Επίσης, Δημ. Μάργαρης, *Τα παλιά περιοδικά. Η ιστορία τους κι η εποχή τους [1954<·>]*, Μια δεκαετία αργότερα, ο Απόστολος Σαχίνης θα εκδώσει, με το ίδιο σκεπτικό, το βιβλίο, *Συμβολή στην ιστορία της 'Πανώρας' και των παλιών περιοδικών*, 1964.

89. Γ. Καλογιάννης, *Ο Νομικός και η εποχή του (1903-1931)*: Γλωσσικοί και ιδεολογικοί αγώνες, Επικαιρότητα, 1986· Γεωργία Λαδογιάννη, *Κοινωνική κρίση και αισθητική αναζήτηση στον Μεσοπόλεμο. Η παρέμβαση του περιοδικού «Ιδέα»*, Οδυσσεύς, 1993· Χριστίνα Ντουνιά, *Λογοτεχνία και πολιτική. Τα περιοδικά της Αριστεράς στο Μεσοπόλεμο*, Καστανιώτης, 1996· Ελισάβετ Αραβενίου, *Νοσταλγοί και Πλαστοργοί. Έντυπα, κείμενα και κινήματα στη μεταπολεμική λογοτεχνία*, Παριφερνάλια-Τυπωδέιτο, 2003.

90. Αλεξάνδρα Κ. Μπουφέα, *Τα Λογοτεχνικά Περιοδικά της Κατοχής*, Σοκόλης, 2006.

ρούν κατεξοχήν τα λογοτεχνικά περιοδικά λόγω του καθοριστικού ρόλου τους στην προβολή των ιδεολογικών, πνευματικών ρευμάτων και λογοτεχνικών πειραματισμών μιας εποχής και λόγω του ότι με την πληθώρα και την ποικιλία τους συνέβαλαν καθοριστικά στη διαμόρφωση και εμπέδωση ενός πολιτιστικού και ιδεολογικού πλουραλισμού, που χαρακτήρισε, σε μεγάλο βαθμό, τις μεταπολεμικές δεκαετίες.

Παράλληλα, στο πνεύμα της ενίσχυσης της ελληνικής περιφέρειας σε συνάρτηση και με την τόνωση της τοπικής εκδοτικής παραγωγής και τοπικής ενημέρωσης ως καθοριστικού παράγοντα στην περιφερειακή ανάπτυξη, έχει υποστηριχτεί, πρώτη στο είδος της, σχετική έρευνα. Πρόκειται για τη συγχρονική κοινωνιολογική ανάλυση με ιστορικές, συγκριτικές και διαχρονικές αναφορές μελέτη του Ν. Δεμερτζή με τίτλο *Τοπική δημοσιότητα και επαρχιακός τύπος στην Ελλάδα*.⁹¹

Ελπίζεται ότι η προσπάθεια αυτή της σχολιασμένης καταγραφής του ελληνικού Τύπου όσο και των ανθρώπων του, η οποία ξεκίνησε είτε ανεξάρτητα ή με έναυσμα την έκδοση της *Εγκυκλοπαιδείας*, καθώς πολλοί από τους μελετητές του Τύπου υπήρξαν συνεργάτες της, να συνεχιστεί ώστε να καταστεί κάποτε δυνατή η απογραφή του συνόλου της ελλαδικής και έξω-ελλαδικής εκδοτικής παραγωγής.⁹² Αποτελεί κοινή διαπίστωση, όπως άλλωστε προκύπτει και από την παραπάνω περιδιάβαση, ότι η βιβλιογραφία για τον ελληνικό Τύπο εξακολουθεί να έχει εμφανή κενά και δεν έχει αναπτυχθεί αρκετά ώστε να καλύψει ικανοποιητικά αναγκαίες πτυχές της μελέτης του· αν επιτευχθεί η διεύρυνση και εμπάθυνση της δεματογραφίας της θα μπορέσει να αποτελέσει ένα βιβλιογραφικό απόθεμα για τις έρευνες που θα ακολουθήσουν.

ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

91. Ν. Δεμερτζής, *Τοπική δημοσιότητα και επαρχιακός τύπος στην Ελλάδα*, Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος Α.Ε., 1996. Το βιβλίο είναι αναθεωρημένη έκδοση αρχικής μελέτης που χρηματοδοτήθηκε από την Αγροτική Τράπεζα κατά το διάστημα 1989-1990.

92. Σημειώνεται, εδώ, ότι πολυάριθμη ομάδα ερευνητών - μελετητών με τη συνδρομή προπτυχιακών και μεταπτυχιακών φοιτητών συνεργάζεται προς αυτήν την κατεύθυνση στο πλαίσιο του Εργαστηρίου Τεκμηρίωσης και Μελέτης του Ελληνικού Τύπου του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

**ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ
ΤΟΠΩΝ ΕΚΔΟΣΗΣ**

Στο ευρετήριο τόπων έκδοσης της *Εγκυκλοπαίδειας*, ευρετηριάστηκαν οι τόποι έκδοσης των εντύπων, για τα οποία υπάρχει λήμμα.

Το ευρετήριο κατατάσσεται γεωγραφικά με την ακόλουθη σειρά: Ελλάδα, Κύπρος και εξωτερικό. Στην Ελλάδα και στην Κύπρο με αλφαθητική σειρά υπάρχουν οι πόλεις που παρουσιάζουν εκδοτική δραστηριότητα. Το εξωτερικό χωρίζεται σε ηπείρους με αλφαθητική τάξη, σε χώρες στη συνέχεια και σε πόλεις. Όταν το έντυπο έχει παραπάνω από έναν τόπο έκδοσης ευρετηριάζεται σε όλους τους τόπους, ενώ υπάρχει και η ένδειξη «βλ. και». Παραπάνω από δύο τόποι έκδοσης διακρίνονται με κάθετο (/). Δίπλα στον τίτλο του εντύπου σημειώνεται η πρώτη χρονιά έκδοσής του στον συγκεκριμένο τόπο. Στις περιπτώσεις που το έντυπο επανεκδίδεται στον ίδιο τόπο, ενώ είχε αλλάξει πόλη ή χώρα, σημειώνεται και η νέα χρονολογία. Όταν δεν είναι γνωστή η ακριβής χρονολογία έκδοσης του εντύπου σημειώνεται με <;>. Όταν το έντυπο έχει διπλό τίτλο, οι τίτλοι χωρίζονται με κάθετο (/), όπως και στα λήμματα.

Οι ξενόγλωσσοι τίτλοι θρίσκονται στο τέλος κάθε πόλης.

Τα έντυπα που αναγράφουν ως τόπο έκδοσης συνοικία της πρωτεύουσας βρίσκονται στο τέλος του ευρετηρίου της Αθήνας, όπου σημειώνεται και η συγκεκριμένη η συνοικία.

Τα έντυπα που εκδόθηκαν στα νησιά ευρετηριάζονται στις πρωτεύουσές τους, όσα ως τόπο έκδοσης αναφέρουν το όνομα του νησιού σημειώνεται σε παρένθεση αυτό ενώ αν αναφέρουν την πόλη όπου εκδόθηκαν (πόλη διαφορετική από την πρωτεύουσα) ευρετηριάζονται σε αυτήν.

Το ευρετήριο συνέταξαν η Ελένη Κυραμαργίου και η Βάλια Ράπη

Ελλάδα

ΑΓΙΑΣΟΣ

Αγιάσος, 1931

ΑΓΙΟ ΟΡΟΣ

Ο Άθος, 1928, 1930, βλ. και Αθήνα / Θεσσαλονίκη

ΑΓΡΙΝΙΟ

Αιτωλία, 1882, βλ. και Μεσολόγγι

Ο Αχελώος, 1822

Ηχώ του Αγρινίου, 1898

Η Μεταβολή, 1919, βλ. και Αθήνα / Μεσολόγγι

Παναιτώλιον, 1907

Ο Πολίτης, 1889, βλ. και Μεσολόγγι

ΑΘΗΝΑ

Αγάπη, 1893

Αγγελιαφόρος, 1946, 1962, βλ. και Σύρος /

Θεσσαλονίκη

Άγγελος, 1875

Αγγλο-Ελληνική Επιθεώρηση /

Anglo-Greek Review, 1945

Αγορά, 1874

Αγωγή, 1915

Αγών, 1899

Ο Αγών των πωλησάντων, 1946

Ο Αγώνας της γυναίκας, 1923

Αδελφοσύνη, 1916

Αθηνά, 1835, βλ. και Μέγαρο / Ναύπλιο

Αθήναι, 1902

Αθηναϊκά Νέα, 1931

Αθηναϊκή, 1919

Αθηναΐς, 1876

Αθλητής, 1931

Αθλητική Εβδομάς, 1928

Αθλητική Επιθεώρησης, 1923

Αθλητικός Κόσμος, 1926

Αθλητισμός, 1927

Ο Άθος, 1920, 1929,

βλ. και Θεσσαλονίκη / Άγιο Όρος

Αιολικά Γράμματα, 1971

Αιών, 1838

Ακρίτας, 1904

Ακρόπολις, 1883

Ακτίνες, 1937

Αλήθεια, 1865

Άλφα, 1964

Αναγέννηση, 1926

Αναγέννηση, 1964

Ανάπλασις, 1887

Ανατολική Επιθεώρησης, 1883

Ανδριακές Σελίδες, 1958

Ανδριακή Επιθεώρησης / Ανδριακή, 1957

Ανδριακόν Ημερολόγιον, 1925

Ανεξάρτητος, 1933

Ανθολογία των Κοινοφελών Γνώσεων, 1836

Ανθρωπότης, 1919

Ανταίος, 1945

Αντί, 1972

Αντικομμουνιστικός Αγών, 1949

Ο Απελευθερωτής, 1942

Απεραντιακά, 1972

Η Απογευματινή, 1923

Απόλλων, 1904

Αργοναύτης / The Argonaut, 1959,

βλ. και Νέα Υόρκη

Άρδην, 1885

Αριστοφάνης, 1874

Αρχεΐον Μαρξισμού, 1923

Αρχεΐον Οικονομικών και Κοινωνικών

Επιστημών, 1921

Αρχεΐον Πόντου, 1928

Αρχεΐον Φιλοσοφίας και Θεωρίας

των Επιστημών, 1929

Αρχίλοχος, 1876

- Ασκληπιός, 1836
 Ασμοδαίος, 1875
 Ο Αστήρ της Ανατολής, 1858
 Το Άστυ, 1885
 Το Άστυ, 1890
 Αστυνομικόν Βήμα, 1943<;>
 Αττική Ίρις, 1898
 Αττικόν Μουσείον, 1883
 Αυγή, 1923
 Η Αυγή, 1952
 Αυλαία, 1882
 Αχελώος, 1884

 Βαλκανική Λογοτεχνία, 1937
 Βαλκανικός Ταχυδρόμος, 1918
 Βεντέτα / Βεντέτα Σταρ, 1960
 Το Βήμα, 1945
 Βιβλιοθήκη του Λαού, 1852
 Βιομηχανική Επιθεώρησις, 1934
 Βόμβα, 1849
 Η Βραδυνή, 1923
 Ο Βρετανικός Αστήρ, 1891, βλ. και Λουδίνιο
 Βωμός, 1918

 Η Γενιά μας, 1965
 Γενική Στρατιωτική Επιθεώρησις, 1925
 Γεωγραφικόν Δελτίον, 1904
 Γεωπονικά, 1872
 Γκρέκο ο ήρωσ των γηπέδων, 1959
 Γλαύκα, 1928
 Γνώμη, 1872
 Γράκχος, 1919

 Δαναίς, 1910
 Δελτίο του Εκπαιδευτικού Ομίλου, 1911
 Δελτίον του Ακαδημαϊκού Ομίλου Φιλοσοφικής
 Σχολής Πανεπιστημίου, 1926
 Δελτίον Διοικήσεως Επιχειρήσεων, 1962
 Δελτίον Ελληνικής Θαλασσογραφικής
 Επιτροπής, 1920
 Δελτίον Μεγαλοσχολιτών, 1940
 Δελτίον Ομοσπονδίας Λειτουργών Μέσης
 Εκπαιδεύσεως, 1926
 Δελτίον Συλλόγου Ελλήνων Ηθοποιών, 1906
 Δελτίον της εν Ελλάδι Εταιρείας των Φυσικών
 Επιστημών, 1920
 Δελτίον της επί της Εμφυχώσεως της Εθνικής
 Βιομηχανίας Επιτροπής, 1877
 Δελτίον της Χριστιανικής Ενώσεως
 Εκπαιδευτικών Λειτουργών, 1948
 Δελτίον Φυσικών Επιστημών, 1934
 Δημιουργίες, 1970
 Η Δημοκρατία, 1923
 Η Δημοκρατική, 1951

 Δημοκρατική Αλλαγή, 1964
 Δημοκρατική Σημαία, 1942
 Ο Δημοκρατικός, 1950
 Δημόκριτος, 1851
 Δημοσιότης και Προβολή, 1958
 Διάνοση, 1925
 Ο Διανοούμενος, 1962
 Η Διάπλασις των Παίδων, 1879
 Διδασκαλικόν Βήμα, 1924
 Διεθνής Ζωή, 1958
 Δίκαιον, 1876
 Δικαιοσύνη, 1866
 Διογένης, 1874
 Ο Διόνυσος, 1901
 Διοτίμα / Diotima, 1973
 Διπλωματικός Μνήμων Αθηνών, 1893
 Δόξα, 1942
 Δούλη Ελλάς, 1878
 Δρόμοι της Ειρήνης, 1958

 Εβδόμας, 1884
 Εβραϊκή Εστία, 1947
 Ε.Δ.Ε.Σ., 1943
 Εθνεγερσία, 1866
 Εθνική, 1906
 Εθνική / Le National, 1835, βλ. και Ναύπλιο
 Η Εθνική, 1936
 Εθνική Αγωγή, 1898
 Εθνική Ασπίς, 1869
 Εθνική Γνώμη, 1873
 Εθνική Νεολαία, 1934
 Εθνική Φωνή, 1924
 Η Εθνική Βιβλιοθήκη, 1865
 Εθνικόν Ημερολόγιον, 1861,
 βλ. και Παρίσι / Λευμία
 Εθνικόν Πνεύμα, 1868
 Έθνος, 1913
 Εθνοφύλαξ, 1862
 Ο Εθνοφύλαξ, 1945
 Εικόνες, 1955
 Η Εικονογραφημένη της Ελλάδος, 1925
 Εικοστός Αιώνας, 1933
 Εκδρομικά, 1929
 Εκκλησία, 1923
 Εκλεκτά Μυθιστορήματα, 1884
 Έλεγχος, 1902<;>, βλ. και Πειραιάς
 Ελεύθερα Συνδικάτα, 1951
 Ελευθερη Ελλάδα, 1942
 Ελευθερη Ελληνική Ψυχή, 1941
 Ελευθερη Σκέψη, 1942
 Ελευθερία, 1944
 Η Ελευθερία, 1883

- Ελευθερον Βήμα, 1922
 Ελευθερος Ανθρωπος, 1930
 Ελευθερος Κόσμος, 1966
 Ελευθερος Λόγος, 1923
 Ελευθερος Τύπος, 1916
 Ελευθεροτυπία, 1963
 Ελλάς-Ισραήλ, 1959
 Ελληνικά Γράμματα, 1927
 Ελληνικά Νειάτα, 1942
 Η Ελληνική, 1925
 Ελληνική Αγωγή, 1933
 Ελληνική Δημιουργία, 1948
 Ελληνική Επιθεώρησης, 1907
 Ελληνική Κινηματογραφική Επιθεώρησης, 1947
 Ελληνική Νεότης, 1917
 Ελληνική Νεότης, 1927
 Ελληνικόν Αίμα, 1942
 Το Ελληνικόν Θέατρον, 1925
 Ελληνικόν Μέλλον, 1932
 Ελληνικός Παρατηρητής / L'Observateur Grec, 1841
 Ελληνίς, 1921
 Ελληνισμός, 1898
 Ελληνομνημών ή Σύμμικτα Ελληνικά, 1843
 Τα Ελληνόπουλα, 1933
 Ελληνόπουλο, 1945
 Η Ελπίς / Die Hoffnung, 1836
 Εμπαίκτης, 1873
 Εμπρός, 1896
 Ενορία, 1946
 Η Ένωσις του Ελληνισμού, 1923
 Εξέλσιορ / Excelsior, 1925
 Εξόρμησις, 1940
 Εξπρές, 1924
 Εξπρές, 1962
 Επανόρθωσις, 1869
 Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών, 1961
 Επιθεώρηση Τέχνης / Revue d' Art, 1954
 Επιθεώρησις Κοινωνικής και Δημόσιας Οικονομικής, 1932
 Επιθεώρησις Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, 1946
 Επίκαιρα, 1968
 Επικοινωνία, 1965
 Επιστημολόγος, 1932
 Επιστημονική Επετηρίς της Θεολογικής Σχολής του Αθήνησι Πανεπιστημίου, 1924
 Επιστημονική Επιθεώρησις, 1906
 Επιτυχία διά της Οργανώσεως, 1953
 Εποχές, 1963
 Εργάτης, 1875, βλ. και Κεφαλονιά
 Εργάτης Τύπου και Χάρτου, 1957
 Εργατική, 1945
 Εργατική Πάλη, 1945
 Εργατική Πρωτοπορία, 1934
 Εργατική Σημαία, 1945
 Εργατική Σημαία, 1957
 Εργατικό Βήμα, 1942
 Εργατικό Βήμα, 1957
 Εργατικό Μέτωπο, 1936
 Εργατικός Αγώνας, 1942
 Εργατούπαλληλική, 1945
 Ερμής, 1882
 Ερμής / Herms, 1891
 Ερμής, 1920, βλ. και Χαλκίδα
 Εσπερινή, 1901
 Έσπερος, 1873
 Εστία, 1894
 Εστία / Εστία Εικονογραφημένη, 1876
 Η Εύα, 1873
 Ευαγγελική Σάλπιγξ, 1835, βλ. και Ναύπλιο
 Ο Ευαγγελισμός, 1862
 Ευθύνη, 1961
 Ευρωπαϊκός Ερασιστής, 1840
 Η Ευτέρπη, 1847
 Η Εφημεριδούλα μας, 1928
 Η Εφημεριδούλα μας, 1928
 Ο Εφημέριος, 1952
 Εφημερίς, 1873
 Εφημερίς Αθηνών, 1824, βλ. και Σαλαμίνα
 Εφημερίς Αρχαιολογική, 1837
 Εφημερίς Δημοπρασιών και Πλειστηριασμών, 1929
 Εφημερίς Στρατιωτική και Ναυτική, Μαρτ. 1893
 Εφημερίς της Εταιρείας της Υγεινής, Νοε. 1883
 Εφημερίς των Δικαστηρίων και της Ελληνικής Δικαιοσύνης, 1871
 Εφημερίς των Ελλήνων, 1835
 Εφημερίς των Εφημερίδων, 1868
 Εφημερίς των Κυριών, 1887
 Εφημερίς των Μαθητών, 1852
 Εφημερίς των Παιδων, 1868
 Εφημερίς των Συζητήσεων, 1870
 Εφημερίς των Συντακτών, 1923
 Εφημερίς των Συντακτών, 1950
 Εφημερίς των Φυλακών, 1875
 Ζιζάνιον, 1870
 Ζιζάνιον, 1910, βλ. και Σέρρες
 Ζυγός, 1955
 Ζωή, 1902, βλ. και Κωνσταντινούπολη
 Ζωή, 1911
 Η Ζωή του Παιδιού, 1946
 Ηγησώ, 1907
 Ηλεκτά, 1963, βλ. και Λεχαινά

- Ηλύσια, 1906
 Ημέρα, 1887
 Ημερήσια Νέα, 1864
 Ημερήσιος Κήρυξ, 1933
 Ημερήσιος Τύπος, 1928
 Ηνωμένος Τύπος, 1944
 Ηριδανός, 1972
 Ηχώ των Καλαβρύτων, 1930
 Η Ηχώ των Τεχνικών, 1958
 Θάλεια, 1867
 Το Θάρος (Αθηνών), 1916
 Θεατρικά, 1971
 Θεατρική Επιθεώρησης, 1880
 Θεατρική Τέχνη, 1935
 Θέατρο, 1938
 Θέατρο, 1956
 Θέατρο, 1961
 Θέματα Συνεταιρισμών, 1971
 Θέμις, 1846
 Θεολογία, 1923
 Θεσσαλία, 1880, βλ. και Βόλος
 Θησαυρός, 1938
 Θησαυρός των Παιδιών-Ελληνόπουλο, 1947
 Ο Θησαυρός των Παιδιών, 1932
 Θησεύς, 1872
 Θόρυβος, 1898
 Θούριος, 1968
 Θρίαμβος του Συντάγματος, 1845
 Ιατρική Εφημερίς, 1858
 Ιατρική Πρόοδος, 1945 βλ. και Σύρος
 Ιδέα, 1933
 Ο Ιδιωτικός Εκπαιδευτικός, 1934
 Ιερός Σύνδεσμος, 1894
 Ισραηλιτική Επιθεώρησης / Revue Israélite, 1912
 Ισραηλιτική Επιθεώρησης, 1964
 Ιστορία για σας, 1971
 Ιωάννης ο Βαπτιστής, 1878
 Ιωάννης ο Βαπτιστής, 1949
 Η Καθημερινή, 1919
 Καθολική, 1928
 Καινή Κτίσις, 1923
 Καινούρια Εποχή, 1956
 Καιροί, 1872
 Ο Καλλιτέχνης, 1910
 Καπνική Επιθεώρησης, 1946
 Καρδάμυλα, 1957
 Κήρυγμα, 1879
 Κήρυξ της Τήνου, 1948
 Ο Κήρυξ της Ελλάδος, 1893
 Κίβωτός, 1952
 Κινηματογραφικός Αστήρ, 1924
 Η Κοινή Γνώμη, 1954
 Η Κοινότης, 1929
 Κοινωνία, 1974
 Κόκκινη Σημαία, 1943
 Η Κόλασις, 1868
 Κομμουνισμός, 1920
 Κομμουνιστική Επιθεώρησης, 1921
 Κόπτανος, 1922, βλ. και Σμύρνη
 Κόραξ, 1874, βλ. και Λάρισα
 Κορωνίς Νάξου, 1972
 Κόσκινον, 1868
 Κούρος, 1959
 Κρησάρα, 1868
 Κρήτη, 1869
 Κριτικά Φύλλα, 1971
 Κριτική, 1903
 Κριτική και Ποίηση, 1915
 Κριτική και Τέχνη, 1924
 Κύθηρα, 1893
 Κυθηραϊκή Δράσις, 1936
 Κυθηραϊκή Επιθεώρησης, 1923
 Τα Κυκλαδικά Νέα, 1934, βλ. και Σύρος
 Κυκλαδικόν Βήμα, 1924
 Ο Κύκλος, 1931
 Οι Κώνωπες, 1869
 Λακεδαιμών, 1909, βλ. και Σπάρτη
 Λαός, 1876
 Ο Λαός, 1870
 Λέσθος, 1951
 Λευκαδίτικες Σελίδες, 1961, βλ. και Λευκάδα
 Λευτεριά, 1942
 Λόγος, 1868
 Λόγος, 1917
 Ο Λόγος, 1930
 Ο Λόγος μας, 1964
 Λογοτεχνική Επιθεώρηση, 1927
 Λύρα, 1917
 Ο Λύχνος / Λυχνιές, 1859, βλ. και Ζάκυνθος /
 Κέρκυρα / Κεφαλονιά
 Η Μαγνητιζόμενη, 1858
 Μακεδονική Νεολαία, 1934
 Μάσκα, 1935
 Ματιές στις Φωτιές, 1970
 Μαύρος Γάτος, 1919
 Η Μάχη, 1941
 Ο Μαχητής, 1968
 Μεγάλη Ελλάς, 1941
 Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, 1926
 Μελέτη-Κριτική, 1932
 Το Μέλλον, 1863
 Μεσημβρινή, 1961

- Μεσσηνιακά Νέα, 1955
 Η Μεταβολή, 1932, βλ. και Αργίνιο / Μεσολόγγι
 Αι Μεταρρυθμίσεις, 1879
 Μη Χάνεσαι, 1880
 Μηχανική Επιθεώρησις, 1887
 Μικρός Ήρωας, 1953
 Μικρός Καου-μπού, 1963
 Μικρός Σερίρης, 1962
 Μικροχωρικά Γράμματα, 1966
 Μούσα, 1920
 Αι Μούσαι, 1871
 Αι Μούσαι, 1939, βλ. και Ζάκυνθος
 Μουσικά Χρονικά, 1928
 Μουσική Επιθεώρησις, 1921
 Μουσική Εφημερίς, 1893
 Μουσική Ζωή, 1930
 Μουσική Κίνησης, 1949
- Ναξιακά Χρονικά, 1960
 Ναξιακόν Μέλλον, 1936
 Η Ναυτεμπορική, 1949, βλ. και Πειραιάς
 Ναυτική Ελλάς, 1928
 Ναυτική Επιθεώρησις, 1897
 Ναυτική Επιθεώρησις, 1917
 Το Ναυτικόν μας, 1947
 Ναυτιλιακά Νέα, 1949
 Τα Νέα, 1945
 Η Νέα Γενεά ή Γενεά των Προσκόπων, 1916
 Νέα Γενιά, 1943, 1945, βλ. και Τρίκαλα
 Νέα Γορτυνία, 1973
 Νέα Γράμματα, 1924
 Τα Νέα Γράμματα, 1935
 Νέα Δημοσιότης, 1973
 Νέα Ελλάς, 1879
 Νέα Ελλάς, 1913
 Νέα Επιθεώρηση, 1928
 Νέα Εστία, 1927
 Νέα Εφημερίς, 1881
 Νέα Ζωή, 1933
 Νέα Ημέρα Τεργέστης, 1912
 Τα Νέα της Ιθάκης, 1952
 Νέα Λακεδαιμών, 1955
 Η Νέα Οικονομία, 1946
 Νέα Τέχνη, 1924, βλ. και Χίος
 Νέαι Ιδέαι, 1878
 Νεανική Φωνή, 1943
 Νεανική Ψυχή, 1931
 Νεοελληνικά Γράμματα, 1935
 Νεοελληνική Παιδεία, 1945
 Οι Νέοι, 1919
 Νέοι Βωμοί, 1924
 Νέοι Πρωτοπόροι, 1931
- Νεολαία, 1922
 Η Νεολαία, 1938
 Η Νεολαία, 1938
 Νεολαία Εθνική, 1936
 Νεολόγος / Νεολόγος Αθηνών, 1874
 Νέον Αθήναιον, 1955
 Το Νέον Κράτος, 1937
 Νέος Κόσμος, 1933
 Νέος Νουμάς, 1949
 Η Νίκη, 1909
 Νισυριακά Χρονικά, 1955
 Νομική και Συμβολαιογραφική Επιθεώρησις, 1929
 Νομιμόφων, 1864
 Ο Νουμάς, 1903
 Νυκτερίς, 1901
- Το Ξεκίνημα, 1933
 Ξενοφάνης, 1896
- Οδηγητής, 1968
 Οικονομική Επιθεώρησις, 1873
 Οικονομικός Ταχυδρόμος, 1926
 Όλα τα Σπορ / Tous les sports, 1929
 Τα Ολύμπια, 1895
- Παιδεία, 1946
 Το Παιδί, 1930
 Παιδικά Φύλλα, 1947
 Παιδική Αποθήκη, 1836
 Η Παιδική Εγκυκλοπαίδεια, 1933
 Παιδική Ζωή, 1927
 Παιδικόν Περιοδικόν, 1889
 Παιδικός Αστήρ, 1911
 Παιδικός Αστήρ, 1918
 Παιδικός Κόσμος, 1930
 Παληάνθρωπος, 1882
 Η Πάλη των Τάξεων, 1930
 Πάλι, 1964
 Παλιγγενεσία, 1862
 Η Παμπροσφυγική, 1922
 Παναθήναια, 1900
 Πανδώρα, 1850
 Πανεπιστήμιον, 1892
 Πάνθεον, 1961
 Πανσπουδαστική, 1956
 Παντογνώστης, 1921
 Τα Παρασκήνια, 1924
 Τα Παρασκήνια, 1938
 Ο Παρατηρητής, 1864
 Το Παρλάν, 1931
 Παρνασσός, 1877
 Τα Πάτρια, 1902
 Πατρίς του Βουκουρεστίου, 1889,
 βλ. και Βουκουρέστι

- Πατριώτης, 1902. βλ. και Ζάκυνθος
 Πειθαρχία, 1929
 Πειραιϊκά Γράμματα, 1940. βλ. και Πειραιάς
 Πελασγός <;>, βλ. και Κορυτσά
 Το Περιοδικό μας, 1939
 Πινακοθήκη, 1901
 Πινακωτή, 1869
 Πίσω από το Παραπέτασμα, 1951
 Πλάστιγξ, 1868
 Πλάτων, 1878
 Πλάτων, 1949
 Πνευματική Ζωή, 1936
 Πνοή, 1928
 Η Πνυξ, 1868
 Ποδηλατική και Αθλητική Επιθεώρησης, 1898
 Ποιητική Έκδοση, 1913
 Ποικίλη Στοά της Νεολαίας, 1927
 Πολικός Αστήρ, 1842
 Πολιτεία, 1917
 Η Πολιτεία, 1873
 Ο Πολίτης, 1871
 Πολιτική Επιθεώρησης, 1916
 Προμηθεύς, 1868
 Προμηθεύς, 1890
 Η Πρόοδος, 1836
 Πρόοδος των Τεχνικών του ΟΤΕ, 1964
 Προσφυγική Φωνή, 1925<;>
 Προσφυγικός Κόσμος, 1927
 Προσωπείον, 1871
 Πρωΐα, 1879
 Η Πρωΐα, 1925
 Πρωτεύουσα, 1902
 Πρωτοπορία, 1929
 Πρωτοπόροι, 1930
 Πρωτοπόροι, 1943
 Πρωτοπόρος, 1964. βλ. και Βρυξέλλες
 Πυθαγόρας, 1882
 Πυροσβεστική Ηχώ, 1948
 Πυρσός, 1917
 Ο Πυρσός της Νεότητος, 1937
 Ραδάμανθους, 1841. βλ. και Κρήτη
 Ραμπαγός, 1878
 Ρίξοσπάστης, 1917
 Ρομάντσο, 1934
 Ρούμελη, 1923
 Ο Ρωμικός, 1883
 Σάλπιγξ, 1925. βλ. και Λεμεσός
 Σημαία, 1943
 Η Σημαία, 1871
 Σήμερα, 1933
 Σκαπάνη, 1961
 Σκριπ, 1895
 Το Σκριπ, 1893
 Σοβιετολογία, 1960
 Σοσιαλιστική Επιθεώρηση, 1933
 Σπάρτακος, 1928
 Το Στέμμα, 1921
 Στρατιωτικός Άγγελος, 1844
 Σύγχρονα Θέματα / Synchrona Themata, 1962
 Σύγχρονος Κινηματογράφος, 1969
 Ο Συλλέκτης, 1947
 Η Συνέχεια, 1973
 Η Συντηρητική, 1846
 Ο Σύντροφος του Στρατιώτου, 1920,
 βλ. και Θεσσαλονίκη
 Σχολική Υγιεινή, 1936
 Ο Σωτήρ / Le Sauveur, 1835. βλ. και Ναύπλιο
 Ο Ταχυδρόμος, 1954
 Ταχυδρόμος Αθηνών, 1871
 Τεκτονικών Δελτίον, 1950
 Τελευταίες ειδήσεις από τον Παγκόσμιο Αγώνα
 για την Λευτεριά, 1943
 Τετράδιο, 1945
 Τέχνη, 1938
 Η Τέχνη, 1898
 Τέχνη και Θέατρον, 1916
 Τηλέγραφος, 1876
 Τηλεπικοινωνιακά Νέα, 1958
 Η Τρακατρούκα, 1848
 Τραπεζικό Βήμα, 1955
 Τραπεζικός Αγών, 1954
 Τραπεζική, 1934
 Το 3ο μάτι, 1935
 Ο Τύπος, 1934
 Ο Τύπος της Γορτυνίας, 1938
 Υπεράνθρωπος, 1957
 Ο Υπεράνθρωπος, 1951
 Φαλαγγιτική Επιθεώρησης, 1940
 Φαντάζιο, 1969
 Φιλική Εταιρία, 1925
 Ο Φίλος των Ζώων, 1932
 Ο Φίλος των Παιδιών, 1928
 Φιλοσοφία, 1971
 Φοιτητής, 1869
 Ο Φοιτητής, 1929
 Φοιτητική Συντροφιά, 1926
 Φόρμιγξ, 1901
 Φραγκέλιο, 1926
 Φύλλα, 1916
 Φύλλα Τέχνης του Φραγκελίου, 1927
 Η Φωνή, 1943
 Φωνή της Αλβανίας, 1879

Η Φωνή της Γορτυνίας. 1933
Η Φωνή του Βιβλίου. 1931
Η Φωνή του Ισραήλ. 1934
Φωνή Κυκλάδων και Αθηνών. 1899
Φωνή του Λαού. 1932
Φωνή του Λαού. 1919. βλ. και Θεσσαλονίκη
Φωνή του Λαού. 1931. βλ. και Φλώρινα
Η Φωνή του Μεγάλου Χωριού Ευρυτανίας. 1961
Φωνή των Κυθέρων. 1893.
βλ. και Πειραιάς / Κηφισιά / Κύθηρα
Η Φωνή των Νέων. 1942
Φως. 1860
Η Χαρά της Οδηγού. 1938
Η Χαρά των Παιδιών. 1936
Χαραυγή. 1913. βλ. και Μυτιλήνη
Τα Χαρούμενα Παιδιά. 1952
Το Χαρούμενο Σπίτι. 1952
Χιακή Επιθεώρησης. 1963. βλ. και Χίος
Χριστιανική Δημοκρατία. 1953
Τα Χρονικά. 1921
Χρονικά Αισθητικής. 1962
Χρονικά Ισραηλιτικών Κοινοτήτων Ελλάδος. 1960
Χρονικόν του Βιβλίου. 1935
Χρόνος. 1870
Χρόνος. 1903
Χρυσάλις. 1863

Ψυχιατρική και Νευρολογική Επιθεώρησης. 1902

Ώρα. 1875

La Grèce. 1862
L'Hellénisme Contemporain. 1935
L'Indépendance Hellénique. 1866
Le Messager d'Athènes. 1875
Le Monde Hellénique. 1906
Le Moniteur Grec. 1845
Le Moniteur Grec. 1855
Le Spectateur de l'Orient. 1853

[ΑΘΗΝΑ] ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ
Βιβλιογραφική Επιθεώρηση. 1974

[ΑΘΗΝΑ] ΚΗΦΙΣΙΑ
Φωνή των Κυθέρων. 1893.
βλ. και Αθήνα / Πειραιάς / Κύθηρα

[ΑΘΗΝΑ] ΧΑΛΑΝΔΡΙ
Δεσμός. 1961. βλ. και Χαλκίδα

ΑΙΓΙΝΑ

Η Αιγιναία. 1831
Ανεξάρτητος Εφημερίς της Ελλάδος. 1828,
βλ. και Ύδρα

L'Abeille Grecque. 1828. βλ. και Ύδρα
Le Courrier de la Grèce. 1829
Courrier d'Orient. 1828. βλ. και Πάτρα

ΑΙΓΙΟ

Αίγιον. 1875
Ο Αιγιώτης. 1945
Αχαϊκή Εστία. 1952
Έρευνα. 1911
Κιθωτός. 1881
Κορύμβη. 1875
Νέμεσις. 1872
Σταθμική Πλάστιγξ. 1884
Φιλόδημος. 1866. βλ. και Πάτρα
Φιλολογική Φωνή. 1960
Φωνή του Αιγίου. 1936

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ

Το Βήμα της Θράκης. 1927
Ελεύθερη Θράκη. 1945
Ο Τύπος της Θράκης. 1946

ΑΛΜΥΡΟΣ

Πρόδος. 1933

ΑΜΑΛΙΑΔΑ

Δημιουργία. 1938

ΑΜΟΡΓΟΣ

Αιγιάλη. 1965

ΑΜΦΙΣΣΑ

Άμφισσα. 1900
Δελφικός Φοίβος. 1958
Φωκικά Χρονικά. 1970
Φωκίς. 1921

ΑΝΔΡΟΣ

Ανδριακά Χρονικά. 1948
Άνδρος. 1877
Εφημερίς Άνδρου. 1904
Ναυτίλος. 1901
Συζήτησις. 1879
Η Φωνή της Άνδρου. 1894
Η Φωνή της Άνδρου. 1945

ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑ

Νέος Ορίζων. 1926
Η Ολυμπία. 1891

ΑΡΓΟΣ

Η Αργολίς. 1956. βλ. και Ναύπλιο

Ασπίς, 1932
Δαναός, 1883
Δαναός, 1895
Τα Ηραία, 1937
Ίναχος, 1900
Η Χαρά, 1899

ΑΡΓΟΣΤΟΙ

Αλήθεια, 1861
Ο Αληθής Ριζοσπάστης, 1862
Αναγέννησις, 1849 (Κεφαλονιά)
Ανάστασις, 1900 (Κεφαλονιά)
Αποθήκη του Διαβόλου, 1859
Έγερσις, 1893
Εξέγερσις, 1874
Εργάτης, 1875, βλ. και Αθήνα
Ζιζάνιον, 1892
Ο Κεραυνός, 1855
Ο Λύχνος / Λυχνιές, 1859,
βλ. και Αθήνα / Ζάκυνθος / Κέρκυρα
Η Σφήκα, 1867
Ο Φιλελεύθερος, 1849
Ο Χωρικός, 1850 (Κεφαλονιά)

ΑΡΤΑ

Η Αλήθεια, 1963
Ελεύθερος Λόγος, 1931
Ηπειρωτικόν Βήμα, 1928
Σκουφάς, 1955

ΑΣΤΡΟΣ

Ο Ελληνικός Καθρέπτης / Le Miroir Grec, 1832,
βλ. και Ναύπλιο / Σπέτσες

ΒΑΘΥ

Αιγαίον, 1912 (Λιμνή Βαθέος)
Αλήθεια, 1880 (Σάμος)
Ελλάς, 1945
Ευνομία, 1895
Εφημερίς των Σαμίων, 1929 (Σάμος)
Καρμανιόλος, 1942 (Σάμος)
Μηνιαία Επιθεώρησις, 1923
Μικρασιατικόν Ημερολόγιον, 1907 (Σάμος)
Πρόδος, 1905
Σάμος, 1863 (Σάμος)
Σάμος, 1916 (Λιμνή Βαθέος)
Φως, 1896, βλ. και Καρλόβασι 1931

ΒΕΡΡΟΙΑ

Αστήρ Βερροίας, 1924
Βέρροια, 1972
Η Βέρροια, 1925

Ο Θαρραλέος, 1946
Λαός, 1965
Φρουρός της Ημαθίας, 1955

ΒΟΛΟΣ

Δελτίον Εμπορικού και Βιομηχανικού
Επιμελητηρίου Βόλου, 1920
Το Εμπρός του Βόλου, 1964
Ο Εργάτης, 1907
Εργατική, 1921
Θάρρος Βόλου, 1947
Θεσσαλία, 1881, βλ. και Αθήνα
Η Θεσσαλία, 1898
Θεσσαλικά Γράμματα, 1945
Τα Θεσσαλικά Χρονικά, 1926
Κήρυξ, 1907
Λαϊκή Φωνή, 1922
Λουλουδία, 1945
Λύρα, 1917
Νέα Ελλάς, 1935
Πανθεσσαλική, 1900
Προμηθεύς, 1889
Η Πρόδος, 1920
Σημαία, 1925
Ταχυδρόμος, 1916
Η Φήμη [Ημερολόγιον η «Φήμη»], 1886
Φιλότεχνος, 1926
Φωνή του Λαού, 1881
Φωνή των έξω Ελλήνων, 1894

ΓΑΛΛΕΙΔΙ

Εφημερίς του Γαλαξειδίου, 1821

ΔΡΑΜΑ

Δράμα, 1916
Ημερολόγιον Ανατολικής Μακεδονίας
και Θράκης, 1931
Θάρρος, 1923
Η Νέα Δράμα, 1916
Νέοι Ρυθμοί, 1926
Ο Νέστος, 1916
Πρωία, 1924
Η Πρωία, 1933
Πρωϊνός Τύπος, 1951

ΕΔΕΣΣΑ

Αγροτική Ιδέα, 1928
Έδεσσα, 1919
Εδεσσαϊκά Χρονικά, 1972
Εδεσσαϊκή, 1963
Ελεύθερος Λαός, 1931

Ελεύθερος Λόγος, 1934
Το Θάρρος, 1929
Κοινωνική Επιθεώρησης, 1929
Νέα Έδεσσα, 1921
Νέα Ίδεα, 1927
Ταχυδρόμος Εδέσσης, 1929

ΕΛΛΑΣΣΟΝΑ

Επονίτης, 1943

ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ

Αγγελιαφόρος, 1900, 1992 (Σύρος),
βλ. και Αθήνα / Θεσσαλονίκη
Ο Αγών, 1963
Αετός, 1945 (Σύρος)
Ο Αίολος, 1844
Αλήθεια, 1946
Αποθήκη των Ωφελίμων και Τερπνών Γνώσεων,
1847, βλ. και Κωνσταντινούπολη
Απόλλων, 1891
Ασπής, 1944 (Σύρος)
Αστήρ των Κυκλάδων, 1857 (Σύρος)
Αυγή, 1907
Το Βήμα, 1911
Ο Βιομήχανος Έλληνα, 1882, βλ. και Πειραιάς
Εκκλησιαστής, 1883
Ελευθερία, 1944 (Σύρος)
Η Ελευθερία του Εμπορίου, 1865
Ελεύθερος Κόσμος, 1935 (Σύρος)
Ελληνική Μέλισσα / L' Abeille Grecque,
1832 (Σύρος)
Ο Ερμής, 1838 (Σύρα)
Ερμούπολις, 1864
Ερμούπολίτης, 1900, βλ. και Πειραιάς
Ήλιος, 1875
Θάρρος, 1924 (Σύρος)
Ιατρική Πρόοδος, 1896, βλ. και Αθήνα 1945
Κυκλών, 1876
Κυκλάδες / Cycladi, 1941
Τα Κυκλαδικά Νέα, 1937 (Σύρος), βλ. και Αθήνα
Κυκλαδική, 1920 (Σύρος)
Κυκλαδική Φωνή, 1944 (Σύρος)
Μαυρίς, < ;>
Η Μέλισσα των Κυκλάδων, 1845 (Σύρος)
Πανόπη, 1871 (Σύρος)
Πολίτης, 1886
Χρηματιστήριο, 1863

ΖΑΚΥΝΘΟΣ

Ελπίς, 1875
Ζακύνθιος Ανθών, 1874

Κυψέλη, 1884
Ο Λύχνος / Λυχνιές, 1859,
βλ. και Αθήνα / Κέρκυρα / Κεφαλονιά
Αι Μούσαι, 1892, βλ. και Αθήνα
Όσας, 1927
Ομόνοια, 1866
Πατριώτης, 1893, βλ. και Αθήνα
Ποητικός Ανθών, 1886
Ο Σπινθήρ, 1847
Φωνή του Ιονίου και Ρήγας, 1859, 1860,
βλ. και Κέρκυρα
Gazzetta Zacintia, 1811

ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ

Εθνικά Νέα, 1966
Η Θεσπρωτική, 1967

ΗΡΑΚΛΕΙΟ

Η Αλλαγή, 1961
Ανόρθωσις, 1922
Η Δράσις, 1932
Ελεύθερη Κρήτη, 1944
Εφημερίς των Μικρών, 1911
Εφημερίς των Παίδων, 1911
Ηράκλειον, 1893
Η Ίδη, 1906
Το Κάστρο, 1934
Κρητικά Νέα, 1933
Κρητικά Χρονικά, 1947
Κρητικές Σελίδες, 1936
Κρητική Αρχαιολογική Εφημερίς, 1906,
βλ. και Χανιά
Κρητική Ηώς, 1906
Κρητική Στοά, 1908
Μεσόγειος, 1950
Νεοελληνικά Γράμματα, 1926
Πατρίς, 1946

ΘΑΣΟΣ

Σημαία, 1908, βλ. και Καβάλα

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Αγγελιαφόρος, 1960, βλ. και Σύρος / Αθήνα
Αγγελιοφόρος, 1927
Ο Άδωσ, βλ. και Αθήνα / Άγιο Όρος
Άγκυρα, 1915
Ο Αγωνιστής του Κιλίκις, 1959
Αθλητικά Νέα, 1929
Αθλητικά Νέα, 1955
Αλήθεια, 1903
Η Απογευματινή, 1933

- Αριστοτέλης, 1889
 Αστήρ, 1908
 Αυγή, 1922
 Βέλος, 1909
 Το Βήμα, 1916
 Το Βήμα της Ευξείνου Λέσχης Θεσσαλονίκης, 1960
 Βόρειος Ελλάς, 1927, βλ. και Κοζάνη
 Βόσπορος, 1913
 Ο Γάιδαρος, 1920
 Γλωσσού, 1925
 Δράσις, 1934
 Εθνική, 1919
 Ελευθέρα Μακεδονία, 1915
 Ελευθερία, 1914
 Ελευθερία, 1941
 Ελεύθερος (Μακεδονικός) Τύπος, 1934
 Ελλάς, 1915
 Ελληνικός Βορράς, 1936
 Εμπρός, 1912
 Ένωσις, 1924
 Επιστημονική Επετηρίς Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 1953
 Ερμής, 1875
 Εσπερινά Νέα, 1932
 Εφημερίς της Προσωρινής Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, 1916
 Εφημερίς του Εργάτου, 1909
 Εφημερίς των Βαλκανίων, 1918
 Θεσσαλονίκη, 1869
 Θεσσαλονίκη, 1963
 Οι Καιροί, 1935
 Κληρονομία, 1969
 Κουνούπι, 1909
 Κοχλίας, 1945
 Κριτική, 1959
 Κρόταλος, 1911<;>
 Λαϊκή Φωνή, 1936
 Λεύτερα Νιάτα, 1943
 Μακεδονία, 1911
 Μακεδονικά Γράμματα, 1922
 Μακεδονικά Νέα, 1924
 Μακεδονικές Σελίδες, 1937
 Μακεδονική Τέχνη, 1927
 Μακεδονόπουλο, 1932
 Μεγάλη Ελλάς, 1919
 Νέα Αλήθεια, 1909
 Νέα Ελλάς, 1917
 Νέα Ευρώπη / Das Neue Europa, 1941
 Νέα Πνοή, 1936
 Νέα Σιών, 1923
 Νέοι Καιροί, 1942
 Νεολόγος / Νεολόγος Κωνσταντινουπόλεως, 1916
 Ξεκίνημα, 1944
 Πάλη, 1918
 Παμμακεδονική, 1912
 Πρόσδος, 1922
 Πρωΐα, 1921
 Ρίζοσπάστης, 1916
 Σημαία, 1908, βλ. και Καβάλα / Θάσος
 Το Σκάνδαλον, 1914
 Σπορ, 1969
 Συμφιλιωτής, 1946
 Σύνταγμα, 1909
 Ο Σύντροφος του Στρατιώτου, 1919, βλ. και Αθήνα
 Σφίξε με, <;>
 Ο Ταγκός, <;>
 Ταχυδρόμος της Βορείου Ελλάδος, 1920
 Τέχνη, 1921
 Τηλέγραφος Βορείου Ελλάδος, 1921
 Ο Τύπος της Θεσσαλονίκης, 1924
 Φαλιμέντο, 1932
 Φάρος της Θεσσαλονίκης, 1895<;>
 Φάρος της Μακεδονίας, 1881
 Η Φεμινιστική, 1930
 Φοιτητής, 1960
 Ο Φοιτητής, 1945
 Φωνή της Ελλάδος, 1944
 Η Φωνή της Μακεδονίας, 1919
 Φωνή του Εργάτου, 1919
 Φωνή του Λαού, 1916
 Χριστιανισμός, 1914
 Accion, 1929
 Avanti, 1911
 La Epoca, 1875
 L'Indépendant, 1909
 Le Journal de Salonique, 1895<;>
 El Lunar, 1865
 Pro Israël, 1917
 Le Progrès de Salonique, 1900
 El Pueblo, 1909
 La Renacimiento Judia, 1917
 El Rizon, 1925
 ΘΗΒΑ
 Βοιωτία, 1874
 ΘΗΡΑ
 Θήρα, 1888
 ΙΚΑΡΙΑ
 Ικαριακή Φωνή, 1925

ΙΘΑΚΗ

Οδυσσεύς, 1914

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Αγωνιστής, 1942

Ελευθερία, 1923

Ελλοπία, 1930

Ενδοχώρα, 1959

Ήπειρος, 1909

Ηπειρωτικά Γράμματα, 1943

Ηπειρωτικά Χρονικά, 1926

Ηπειρωτική Εστία, 1952

Κήρυξ, 1920

Η Πατρίς, 1959

Πρωϊνά Νέα, 1964

Πρωϊνός Λόγος, 1957

ΚΑΒΑΛΑ

Αργώ, 1962

Εννέα Οδοί, 1958

Η Έρευνα, 1951

Ερμής, 1908

Εφημερίς Το Κύμα, 1909

Κήρυξ, 1926

Λευτεριά, 1943

Νέοι, 1933

Νίκη, 1943

Η Πρωϊνή, 1952

Σημαία, 1908. βλ. και Θάσος / Θεσσαλονίκη

Σκαπτή Ύλη, 1965

Ταχυδρόμος, 1932

Χαραυγή, 1930

ΚΑΛΑΒΡΥΤΑ

Τα Καλάβρυτα, 1927

Η Φωνή των Καλαβρύτων, 1958

ΚΑΛΑΜΑΤΑ

Ανεμόμυλος, 1916

Αρχεΐον, 1954

Δελτίον Πληροφοριών, 1968

Διδαχή, 1946

Εκκλησιαστικών Ημερολόγιον, 1956

Θάρρος, 1899

Λαϊκή Φωνή, 1932

Μεσσηνία, 1929

Η Μεσσηνία, 1856

Τα Νέα, 1936

Τα Νέα-Σημαία-Θάρρος, 1944

Πνεύμα, 1917

Σάλπιγξ Ελληνική, 1821

Σημαία Καλαμών, 1914

Φαράι, 1895

Φως, 1900

Ωρίων, 1901

ΚΑΡΔΙΤΣΑ

Ελλήνιον, 1909

Θεσσαλική Φωνή, 1924

Θεσσαλιώτις, 1885

Καρδίτσα, 1882

Νέος Αγών, 1936

Ο Ρήγας, 1943

ΚΑΡΛΟΒΑΣΙ

Δημοκρατική, 1964

Φως, 1931. βλ. και Βαδύ

ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ

Το Βελούχι, 1931

ΚΑΣΤΟΡΙΑ

Δυτική Μακεδονία, 1929

Καστοριά, 1920

Νέα Καστοριά, 1956

Ορεστιάς, 1946

Φωνή της Καστοριάς, 1945

ΚΕΡΚΥΡΑ

Δελτίο(ν) Αναγνωστικής Εταιρίας Κέρκυρας, 1964

Εθνική Γλώσσα

Ελλάς, 1850

Ελλάς, 1864

Εφημερίς των Ιονίων, 1941

Ιόνιος Ανθολογία / Ionian Anthology /

Antologia Ionica, 1834

Ο Ισραηλιτής Χρονογράφος, 1899

Ισραηλιτικά Χρονικά / Cronaca Israelitica, 1861

Ο Καθρέπτης, 1872

Κερκυραϊκά Χρονικά, 1951

Κερκυραϊκή Ανθολογία, 1915

Ο Κώδων, 1870

Ο Λύχνος / Λυχνίες, 1859,

βλ. και Αθήνα / Ζάκυνθος / Κεφαλονιά

Η Μεταπολίτευσις, 1871

Πατρίς, 1849

Ο Περιπαίκτης, 1869

Πρόσπερος, 1949

Το Πρώτο Σκαλί, 1954

Τηλέγραφος, 1958

Φωνή του Ιονίου και Ρήγας, 1859,

βλ. και Ζάκυνθος

Gazzetta Jonia / Εφημερίς Ιο(ω)νική, 1814
Gazzetta Jonica, 1941
Gazetta Urbana, 1802
Monitore Corcirese, 1809

ΚΙΑΤΟ

Κορινθία, 1956

ΚΙΛΚΙΣ

Δημοκρατικό Κιλκίς, 1965
Πρόδος, 1935

ΚΟΖΑΝΗ

Βόρειος Ελλάς, 1928, βλ. και Θεσσαλονίκη
Δυτική Μακεδονία, 1950
Ένωσις, 1950
Ημερολόγιον Δυτικής Μακεδονίας, 1932
Ηχώ της Μακεδονίας, 1914
Θάρρος, 1960
Μακεδονικόν Βήμα, 1930
Νίκη, 1942

ΚΟΜΟΤΗΝΗ

Κομοτινή, 1953
Πρωΐα, 1925

ΚΟΡΙΝΘΟΣ

Εφημερίς της Κορίνθου, 1953
Κορινθιακή Ηχώ, 1931
Νέα Κόρινθος, 1902
Σημαία της Κορινθίας, 1932
Τύπος της Αργολικοκορινθίας, 1959

ΚΥΘΗΡΑ

Φωνή των Κυθήρων,
βλ. και Πειραιάς / Κηφισιά / Αθήνα

ΛΑΜΙΑ

Αγροτική Φωνή, 1960
Ανατολική Ελλάς, 1867
Εθνικός Αγών, 1946
Η Επαρχία, 1927
Ευνομία, 1877
Θερμοπύλαι, 1891
Λαϊκή Φωνή Φθιωτιδοφωκίδος, 1929
Λαμιακός Τύπος, 1935
Η Πρόδος, 1951
Σημαία, 1916
Φάρος της Όθρυος, 1856
Φθιώτις, 1955
Φωνή της Φθιώτιδος, 1893
Φωνή του Λαού, 1862

ΛΑΡΙΣΑ

Ελευθερία, 1922
Γερολογίτης, 1942
Κήρυξ, 1906
Κόραξ, 1882, βλ. και Αθήνα

ΛΕΡΟΣ

Μηνιαία Επιθεώρησης Λέρου, 1956

ΛΕΥΚΑΔΑ

Εθνικό Ξύπνημα, 1941
Εργασία, 1914
Εφημερίς Αγίας Μάθρας, 1807
Κλειώ, 1898 <;>
Λευκαδίτικες Σελίδες, 1961, βλ. και Αθήνα
Λευκάς, 1866
Λευκάς, 1950
Μαθητικός Κόσμος, 1952
Νεανική Φλόγα, 1943
Νεολαία, 1849
Νέος Δρόμος, 1926
Νέος Δρόμος, 1930
Σάτυρος, 1903
Τσεκούρα, 1927
Ύρα, 1901

ΛΕΧΑΙΝΑ

Ανδρέας Καρκαβίτσας, 1971
Ηλειακά, 1951, βλ. και Αθήνα

ΛΗΜΝΟΣ

Λήμνος, 1920<;>

ΛΙΒΑΔΕΙΑ

Θεσμοί, 1876

ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΣ

Σκαπανεύς, 1947

ΜΕΓΑΡΑ

Αθηνά 1832, βλ. και Ναύπλιο / Αθήνα

ΜΕΣΣΟΛΟΓΙ

Αγγελιοφόρος, 1897
Αιτωλία, 1880, βλ. και Αγρίνιο
Αιτωλικός Αστήρ, 1864
Ακαρνανία, 1888
Ανεξάρτητος, 1903
Δυτική Ελλάς, 1869
Ελληνικά Χρονικά, 1824

Ελληνικά Χρονικά, 1859
Εφημερίς Αιτωλική, 1821
Ο Λαός, 1956
Μεσολόγγιον, 1870
Η Μεταβολή, 1919, βλ. και Αθήνα / Αργίνο
Ο Πολίτης, 1860, βλ. και Αργίνο
Telegrafo Greco, 1824

ΜΥΤΙΑΗΝΗ

Αγία Σιών, 1937
Αιγαιοπελαγήτικος Αθλητισμός, 1930
Αλύσιτος, 1945
Αντιφασίστας, 1944 (Λέσθος)
Δελτίον Περιοδικόν της Ι. Μητροπόλεως
Μηθύμνης, 1929
Ο Δημοκράτης, 1928
Δημοκρατική Λέσθος, 1963
Ελευθέρος Λόγος, 1916
Εμπρός, 1932
Εφημερίς των Λεσθίων, 1936
Καμπάνα, 1923
Λαϊκός Αγών, 1911
Λεσθιακά Γράμματα, 1844
Λεσθιακός Κήρυξ, 1959
Λέσθος, 1911
Λόγος, 1953
Ο Μυτιληνός, 1909
Τα Νιάτα, 1919
Πιττακός, 1877
Ο Ποιμίν, 1933
Προοδευτική Λέσθος, 1950
Σάλπιγξ, 1909
Σαπφώ, 1881
Στέμμα, 1946
Ταχυδρόμος, 1925
Τρίβολος, 1931
Το Φως, 1934
Χαραυγή, 1910, βλ. και Αθήνα

ΝΑΞΟΣ

Αιγαίον, 1901
Ναξιακά Νέα, 1945
Ναξιακή Πρόσδος, 1945
Ναξιακόν Αρχείον, 1947
Ναξιακόν Βήμα, 1930
Νάξος, 1890
Παρναξία, 1898
Πρόσδος, 1907
Σατυρική, 1926
Φωνή Νάξου-Πάρου, 1926

ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ

Κήρυξ, 1920
Ναυπακτία, 1905
Φωνή, 1929

ΝΑΥΠΛΙΟ

Αθήνα, 1831
Αθήνα, 1832, βλ. και Μέγαρο / Αθήνα
Αμυμώνη, 1958
Ανεξαρτησία, 1871
Η Αργολίς, 1863
Η Αργολίς, 1956, βλ. και Άργος
Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, 1825
Εθνική / Le National, 1834, βλ. και Αθήνα
Ο Ελληνικός Καθρέπτης / Le Miroir Grec, 1832,
βλ. και Άστρος / Σπέτσες
Η Εποχή / L'Époque, 1834
Ευαγγελική Σάλπιγξ, 1834, βλ. και Αθήνα
Ήλιος, 1833
Η Ηώς, 1830
Η Μάχη, 1962
Ναυπλιακή Ηχώ, 1926 <;>
Σύνταγμα, 1892
Ο Σωτήρ / Le Sauveur, 1834, βλ. και Αθήνα
Χρόνος, 1833
Le Moniteur Grec, 1832

ΝΙΨΙΤΑ

Η Φωνή της Βισαλτίας, 1968

ΞΑΝΘΗ

Ξάνθη, 1953
Προοδευτική, 1932
İnkilâb, 1930
Yarın, 1927
Yeni Adım, 1926
Yeni Ziya, 1924

ΠΑΤΡΑ

Αρμαγεδδών, 1896
Η Αχάια, 1853
Αχαικά, 1937
Αχαικός Κήρυξ, 1840
Ο Γερμανός, 1866
Διεθνής Βιβλιοθήκη, 1896
Ελευθέρος Λόγος Πατρών, 1921
Ελικών, 1919
Ελληνική Δημοκρατία, 1877
Επί τα πρόσω, 1882
Ζωντανά Νειάτα, 1943
Η Ημέρα, 1951
Ηώς, 1919
Κέντρα, 1894

Κόφ' το, 1880
Η Λαύρα, 1879
Ο Μίνως, 1841
Νεολόγος Πατρών, 1894
Ο Νέος Αιών, 1899
Παλλάς, 1877
Πελοπόννησος, 1886
Η Πρόσδος, 1929
Η Σημερινή, 1925
Σταθμός, 1933
Ο Ταχυδρόμος, 1934
Φάρος, 1886
Φιλόδημος, 1874. βλ. και Αίγιο
Ο Φοίνιξ, 1858
Φορολογούμενος, 1869
Το Φως, 1918
Courrier d'Orient, 1828, βλ. και Αίγινα

ΠΕΙΡΑΙΑΣ

Αλκυών, 1912
Ανδριακά Νέα, 1954
Ανδριώτης, 1926
Απόλλων, 1883
Αργώ, 1942
Αργώ, 1965
Ο Βιομήχανος Έλληνας, 1883, βλ. και Ερμούπολη
Εθνική Σημαία, 1868
Έλεγχος, 1902<;>, βλ. και Αθήνα
Επιθεώρησης του Εμπορικού Ναυτικού, 1922
Ερμούπολίτης, 1921, βλ. και Ερμούπολη
Εφημερίς των Νέων, 1922
Θερμοπόδες, 1961
Κυθηραϊκός Κήρυξ, 1931
Κυκλαδικό(ν) Φως, 1950
Η Ναυτεμπορική, 1948, βλ. και Αθήνα
Ναυτικά Χρονικά, 1931
Ναυτιλιακή-Ναυτεργατική, 1957
Νέοι Καιροί, 1929
Ο Παιδαγωγός, 1839
Πειραιϊκά Γράμματα, 1940, βλ. και Αθήνα
Πειραιϊκά Χρονικά, 1945
Το Περιοδικό μας, 1900
Πρόνοια, 1881
Ρυθμός, 1932
Σύγκλητος, 1877
Σφαίρα, 1880
Φιλοτέλεια / Philotelia, 1924
Η Φωνή του Πειραιώς, 1944
Φωνή των Κυθήρων,
βλ. και Αθήνα / Κηφισιά / Κύθηρα
Χιακόν Μέλλον, 1947
Χρονογράφος, 1899

ΠΤΟΛΕΜΑΪΔΑ

Εορδαϊκή, 1964
Επαρχιακή Φωνή, 1929

ΠΥΡΓΟΣ

Η Αυγή, 1945
Πατρις, 1902

ΡΕΘΥΜΝΟ

Αναγέννησις, 1898
Αρκαδίον, 1884
Επιθεώρησις, 1899, βλ. και Χανιά
Ίδη, 1888
Κρητική Επιθεώρησις, 1912
Κρητική Εφημερίς, 1901
Νέος Ραδάμανθυς, 1881
Παρρησία, 1885
Τέχνη, 1946

ΡΟΔΟΣ

Αναγέννησις, 1944
Δωδεκάνησος, 1957
Η Ροδιακή, 1915
Ρόδος, 1909
Τέχνη, 1946

ΣΑΛΑΜΙΝΑ

Εφημερίς Αθηνών, 1824, βλ. και Αθήνα

ΣΕΡΡΕΣ

Αλήθεια, 1929
Αμερόληπτος, 1930
Δημοκρατική, 1964
Εθνική Αναγέννησις, 1936
Ελευθερος Πολίτης, 1924
Εμπρός, 1932
Ζιζάνιον, 1913, βλ. και Αθήνα
Ηχώ Εκπαιδευτηρίων Κηροπλάστου, 1955
Νέον Πνεύμα, 1914
Νίκη, 1944
Η Πρόσδος, 1929
Η Πρωία, 1927
Σέρραι, 1913
Σερραϊκά Γράμματα, 1955
Σερραϊκά Χρονικά, 1953
Σερραϊκόν Βήμα, 1932

ΣΙΑΤΙΣΤΑ

Εφημερίς της Σιατίστης, 1935

ΣΙΔΗΡΟΚΑΣΤΡΟ

Σιδηροκαστρινόν Βήμα, 1947

ΣΙΦΝΟΣ

Σίφνος, 1880 (Αρτέμωνας),
βλ. και Κωνσταντινούπολη

ΣΠΑΡΤΗ

Τα Γράμματα της Λακωνίας, 1932
Εθνικός Φρουρός Λακωνίας, 1945
Ηώς, 1874
Λακεδαίμων, 1909, βλ. και Αθήνα
Η Λακωνική, 1931
Σπαρτιατικά Νέα, 1934

ΣΠΕΤΣΕΣ

Ο Ελληνικός Καθρέπτης / Le Miroir Grec, 1832,
βλ. και Ναύπλιο / Άστρος

ΤΗΝΟΣ

Αναγέννησις, 1929
Αστήρ της Τήνου, 1906

ΤΡΙΚΑΛΑ

Αναγέννησις, 1893
Ελευθέρα Γνώμη, 1945
Οι Εργάται, 1883
Η Έρευνα, 1958
Θάρος, 1908
Μετέωρα, 1947
Νέα Γενιά, 1944, βλ. και Αθήνα
Πρόσδος, 1886
Πρωινός Λόγος, 1970
Τρικαλινά Νέα, 1964
Φάρος του Ολύμπου, 1881

ΥΔΡΑ

Ανεξάρτητος Εφημερίς της Ελλάδος, 1827,
βλ. και Αίγινα
Ο Απόλλων, 1831
Ο Φίλος του Νόμου, 1824
L'Abeille Grecque, 1827, βλ. και Αίγινα

ΦΛΩΡΙΝΑ

Αριστοτέλης, 1957
Έθνος, 1931
Το Κουνούπι, 1925
Η Μακεδονική, 1929
Νέα Φλώρινα, 1914
Φλώρινα, 1916

Φωνή της Φλωρίνης, 1962

Φωνή του Λαού, 1919, 1945, βλ. και Αθήνα

ΧΑΛΚΙΔΑ

Δεσμός, 1961, βλ. και [Αθήνα] Χαλάνδρι
Ερμής, 1920, βλ. και Αθήνα
Εύβοια, 1876
Ευβοϊκά Γράμματα, 1942
Ευβοϊκός Κήρυξ, 1872
Ευβοϊκός Κήρυξ, 1945
Ευβοϊκός Λόγος, 1958
Εύριπος, 1865
Εωσφόρος, 1911

ΧΑΝΙΑ

Τα Άπτερα, 1880
Ελευθέρα Νειάτα, 1943
Ελευθέρη Κρητηκοπούλα, 1943
Επιθεώρησις, 1899, βλ. και Ρέθυμνο
Κέντρον, 1900
Κήρυξ, 1901
Κίσσα, 1881
Κρήτη, 1866 (Κρήτη)
Κρήτη, 1867
Κρητική Αρχαιολογική Εφημερίς, 1906,
βλ. και Ηράκλειο
Κρητική Νεότης, 1939
Τα Λευκά Όρη, 1881
Ραδάμανθυς, 1841 (Κρήτη), βλ. και Αθήνα
Vecka-i-Giritiye, 1831<;>

ΧΙΟΣ

Νέα Τέχνη, 1924, βλ. και Αθήνα
Νέα Χίος, 1910
Παγχιακή, 1908
Χιακά Χρονικά, 1911
Χιακή Επιθεώρησις, 1963, βλ. και Αθήνα

ΧΩΡΙΣ ΤΟΠΟ ΕΚΔΟΣΗΣ

Τ' Αετόπουλα, 1943 (Στερεά Ελλάδα)
Δημοκρατικός Στρατός, 1948 (Ανατολική
Μακεδονία)
Ελευθέρη Μεσσηνία, 1944 (Μεσσηνία)
Ελευθερωτής, 1943 (Πελοπόννησος)
Επονίτης, 1944 (Πελοπόννησος)
Λαοκρατία, 1943 (Τρίκαλα)
Λεύτερα Νειάτα / Ηπειρωτικά Νιάτα, 1943
(Ηπειρος)
Ναυτικόν Δελτίον, 1916 (θωρηκτό «Κιλκίς»)
Ο Σύντροφος του Ναύτου, 1916 (θωρηκτό
«Λήμνος»)

Κύπρος

ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ

Δελτίον Επιστημονικού και Φιλολογικού
Συλλόγου Αμμοχώστου, 1966

Εστιάδες, 1913

Πυξ-Λαξ, 1925, βλ. και Βαρώσια / Λευκωσία

Σαλαμής, 1907

ΒΑΡΩΣΙΑ

Πυξ-Λαξ, 1912, βλ. και Αμμόχωστος / Λευκωσία

ΚΕΡΥΝΕΙΑ

Εφημερίς, 1946

Ο Ραγιάς, 1898

ΛΑΡΝΑΚΑ

Αρμονία, 1913

Διάπλασις, 1901

Το Έθνος, 1891

Εκκλησιαστικός Κήρυξ, 1911

Ένωσις, 1885

Εφημερίς του Λαού, 1906

Ηχώ της Κύπρου, 1913, βλ. και Λεμεσός

Ισότης, 1926

Κυπριακά Χρονικά, 1923

Κύπρος / Cyprus, 1878

Κύπρος, 1888

Νέα Ισότης, 1931

Νέον Έθνος, 1893

Νέον Κίτιον, 1879

Στασίνας, 1882

ΛΕΜΕΣΟΣ

Αβγή, 1924

Αλήθεια, 1880

Ανατολή, 1927

Το Γέλιο, 1928

Ελικών, 1901

Ηχώ της Κύπρου, 1920, βλ. και Λάρνακα

Κήρυξ, 1913

Λαϊκόν Βήμα, 1933

Τα Νέα, 1912

Νέος Άνθρωπος, 1925

Παρατηρητής / Observer, 1925

Πειρασμός, 1921

Πυρσός, 1922

Ρούκανος, 1925

Σάλπιγξ, 1884, βλ. και Αθήνα

Χρόνος, 1925

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Ο Αγών, 1963

Αλήθεια, 1951

Ανεξάρτητος, 1938

Απογευματινή, 1972

Απόστολος Βαρνάβας, 1918

Ασύρματος / Κυριακάτικος Ασύρματος, 1968

Γνώμη, 1968

Η Γνώσις, 1933

Δελτίον Ελληνικού Πνευματικού Ομίλου

Κύπρου, 1947

Δημοκράτης, 1946

Δημοκρατία, 1959

Εθνική, 1959

Έθνος, 1947

Ελευθερία, 1906

Ελεύθερος Λαός, 1974

Ελευθερωτής, 1974

Εμπρός, 1911

Εμπρός, 1953

Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών, 1967

Επιθεώρησις Λόγου και Τέχνης, 1970

Εσπερινή, 1937

Ευαγόρας, 1890

Το Θάρρος, 1961

Το Θέατρο, 1944

Κυπριακά Γράμματα, 1934

Κυπριακά Χρονικά, 1960

Κυπριακαί Σπουδαί, 1937

Κυπριακός Τύπος, 1935

Κυπριακός Φύλαξ, 1906

Κύπριος, 1900

Κύπρος, 1952

Λαϊκή, 1925

Λαϊκή Δύναμις, 1931

Μαστίγιον, 1911

Η Μάχη, 1960

Τα Νέα, 1969

Νέα Εποχή, 1959

Νέος Κυπριακός Φύλαξ, 1924

Πατρίς, 1907

Πατρίς, 1964

Πνευματική Κύπρος, 1960

Πρωία, 1937

Πρωϊνή, 1932

Πυξ-Λαξ, 1907, 1920,

βλ. και Βαρώσια / Αμμόχωστος

Πυρσός, 1944

Σατιρική, 1964

Συναγεραμός, 1962

Η Τελευταία Ώρα, 1964
Ο Φιλελεύθερος, 1955
Φωνή της Κύπρου, 1887
Φως, 1911
Φως, 1950
Χαραυγή, 1956
Times of Cyprus, 1957

ΠΑΦΟΣ

Αγών, 1906
Αιών, 1913
Πάφος, 1921
Πάφος, 1935

ΑΜΕΡΙΚΗ

Αργεντινή

ΜΠΟΥΕΝΟΣ ΑΙΡΕΣ (BUENOS AIRES)
Ελλάς, 1938
Νέος Κόσμος / Nuevo Mundo, 1942
Πατρίς / Patris, 1924

Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

ΑΤΛΑΝΤΑ (ATLANTA)
The AHEPA Bulletin, 1923, βλ. και Ουάσινγκτον

ΒΟΣΤΟΝΗ (BOSTON)

Νέος Κόσμος, 1892
The Hellenic Chronicle, 1950

ΜΑΣΑΧΟΥΣΕΤΗ (MASSACHUSETTS)

Πατρίς, 1905

ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ

Αργοναύτης / The Argonaut, 1959, βλ. και Αθήνα
Ατλαντίς / Atlantis, 1894
Δωδεκανήσιος / Dodecanesian, 1934
Εθνικός Κήρυξ / The National Herald, 1915
Ελεύθερος Τύπος / The Free Press, 1943
Ελληνικά Νέα / New York Hellenic News, 1963
Ελληνιασμός Αμερικής / Ellinismos Amerikis, 1951
Ελληνο-Αμερικανικό Βήμα, 1941
Εμπρός, 1927, βλ. και Σικάγο
Εστία / Estia, 1929, βλ. και Μόντρεαλ
Καμπάνα / Campana, 1917
Κομμουνιστής, 1931
Κρήτη, 1928
Μακεδονία / Macedonia, 1948
Νομοταγής / The Loyal, 1919
Η Ομογένεια, 1969

Οργάνωσις / Organosis, 1920,
βλ. και Σινισνάτι / Ντιτρώιτ
Ο Ορθόδοξος Παρατηρητής /
The Orthodox Observer, 1934
Πανελλήνιος Εφημερίς, 1908
Η Φωνή της Νισύρου, 1968
Φωνή του Εργάτου / The Voice
of the Worker, 1918
The Charioteer / Ηνίοχος, 1960
Greek American Review, 1947

ΝΤΙΤΡΩΙΤ (DETROIT)

Οργάνωσις / Organosis, 1918,
βλ. και Σινισνάτι / Νέα Υόρκη

ΟΥΑΣΙΓΚΤΟΝ (WASHINGTON)

The AHEPA Bulletin, 1923, βλ. και Ατλάντα

ΠΑΤΝΑΜ, ΚΟΝΕΚΤΙΚΑΤ (PUTNAM, CONNECTICUT)

Ο Έλλην Διδάσκαλος / The Greek Teacher, 1944

ΠΙΤΣΜΠΟΥΡΓΚ (PITTSBURGH)

Το Βήμα της ΓΚΑΠΙΑ / The Tribune
of G.A.P.A., 1924

ΣΑΝ ΦΡΑΝΣΙΣΚΟ (SAN FRANCISCO)

Καλιφόρνια, 1907
Προμηθεύς / Prometheus, 1907

ΣΙΚΑΓΟ (CHICAGO)

Αστήρ / The Star, 1904
Ελλάς, 1902
Ελληνικός Αστήρ / Greek Star, 1904
Εμπρός, 1924, βλ. και Νέα Υόρκη
The American Hellenic World, 1925
Athene, 1940
Greek Heritage, 1963
Greek Press / Ελληνικός Τύπος, 1929

ΣΙΝΣΙΝΑΤΙ (CINCINNATI)

Οργάνωσις / Organosis, 1917,
βλ. και Νέα Υόρκη / Ντιτρώιτ

Καναδάς

ΜΟΝΤΡΕΑΛ (MONTREAL)

Το Ελληνοκαναδικό Βήμα, 1964
Ελληνοκαναδικός Ταχυδρόμος /
Hellenic Postman, 1958
Εστία / Estia, 1939, βλ. και Νέα Υόρκη

ΑΦΡΙΚΗ

Αίγυπτος

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Αιγυπτιώτης Έλληνας. 1932

Η Αίγυπτος. 1862

Αλεξανδρινή Λογοτεχνία. 1947

Αλεξανδρινή Τέχνη. 1926

Ανάλεκτα. 1955

Ανατολή. 1932

Αργώ. 1923

Ο «Βίαις» Απόδημος. 1946

Γράμματα. 1911

Δωδεκάνησος / Le Dodécanèse. 1925

Εκκλησιαστικός Φάρος. 1908

Έλληνας. 1942

Εμπορικός Μηνύτωρ. 1901. βλ. και Κάιρο

Εφημερίς των Δικαστηρίων και της Ελληνικής

Δικαιοσύνης. 1871

Εφημερίς των Ελλήνων. 1835

Κάιρον. 1873. βλ. και Κάιρο

Κέκροψ. 1876. βλ. και Κάιρο

Μηναίων Δελτίον Ελληνικού Εμπορικού

Επιμελητηρίου Αλεξανδρείας. 1902

Η Νέα Ζωή. 1904

Νέα Ηχώ του Πορτ Σάϊδ / Nouvel Echo

de Port-Said. 1912. βλ. και Κάιρο

Ορφεύς. 1910

Παναγιύπτια. 1926

Παναγιύπτια. 1931

Σατάν. 1927

Σεράπιον. 1909

Σκέψη. 1921

Ταχυδρόμος. 1880

Τηλέγραφος. 1880

ΚΑΙΡΟ

Αντιφασίστας. 1941

Εμπορικός Μηνύτωρ. 1901. βλ. και Αλεξάνδρεια

Κάιρον. 1873. βλ. και Αλεξάνδρεια

Κέκροψ. 1876. βλ. και Αλεξάνδρεια

Κήρυξ. 1936

Νέα Ηχώ του Πορτ Σάϊδ / Nouvel Echo de

Port-Said. 1944. βλ. και Αλεξάνδρεια

Φοίνικας. 1915

Φως / Phos. 1897

Χρόνος. 1899

Νότιος Αφρική

ΠΟΧΑΝΕΣΜΠΟΥΡΓΚ (JOHANNESBURG)

Ακρόπολις. 1963

Ελληνικά Νέα. 1970 (Dalview)

Ελληνικός Τύπος Νότιας Αφρικής

(Αφρικανίς). 1918

Νέα Ελλάδα. 1913

Σταυρός του Νότου. 1961

Φωνή των Αποδήμων. 1974

ΚΕΗΠ ΤΑΟΥΝ (CAPE TOWN)

Αποκάλυψις. 1902

ΠΟΡΤ ΕΛΙΖΑΜΠΕΘ (PORT ELIZABETH)

Ελληνικό Ακρογιάλι. 1954

ΕΥΡΩΠΗ

Αλβανία

ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ

Λαϊκό Βήμα. 1945

Ομόνοια / Concordia ή Konkoordie. 1917

ΚΟΡΥΤΣΑ

Κορυτσία. 1915<;>

Πελασγός. 1910<;>. βλ. και Αθήνα

Αυστρία

ΒΙΕΝΝΗ

Ειδήσεις δια τα Ανατολικά Μέρη. 1811

Ελληνικός Τηλέγραφος. 1812

Ερμής ο Λόγιος ή Φιλολογικά Αγγελία. 1811

Εφημερίς. 1790

Η Ημέρα. 1862. βλ. και Τεργέστη

Καλλιόπη. 1819

Φιλολογικός Τηλέγραφος. 1817

Βέλγιο

ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ

Πρωτοπόρος. 1959. 1967. βλ. και Αθήνα

Βουλγαρία

ΒΑΡΝΑ

Εύξεινος. 1894

Οδησός. 1891

Πανδαισία. 1898

ΠΥΡΓΟΣ / ΜΠΟΥΡΓΚΑΣ

Το Βήμα. 1896

ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΗ / ΠΛΟΒΝΤΙΦ

Ειδήσεις του Αίμου. 1896

Μηνύτωρ του Αίμου. 1894
Φιλιππούπολις. 1879

Γαλλία

ΜΑΣΣΑΛΙΑ

Ο Εξηγητής των Αγίων Γραφών. 1889

ΠΑΡΙΣΙ

Αγών / L' Effort. 1925

Αθήνα. 1819

Εθνική Επιθεώρησης. 1869

Εθνικόν Ημερολόγιον. 1861.

βλ. και Αθήνα / Λευσία

Έξοδος. 1971

Μέλισσα ή Εφημερίς Ελληνική. 1819

Μουσείον ή Εφημερίς Φιλολογική.

Επιστημονική και Τεχνική. 1819

Μύρια Όσα. 1868

Πορεία / Poreia. 1967

Athènes-Presses Libres. 1967

L'Hellade. 1894

L'Hellénisme. 1904

Le Journal des Hellènes. 1931. βλ. και Γενεύη

Revue grecque. 1886

Γερμανία

ΔΡΕΣΔΗ

Πυρσός. 1961

ΛΕΙΨΙΑ

Εθνικόν Ημερολόγιον. 1869.

βλ. και Αθήνα / Παρίσι

Έσπερος. 1881

Κλειώ. 1885

ΟΠΛΑΝΤΕΝ (ΚΟΛΩΝΙΑ)

Ελληνικός Εργατικός Τύπος. 1972

Ειδήσεις του Συνδικάτου Βιομηχανίας Μετάλλου
για τους Έλληνες Συναδέλφους. 1960

Ελβετία

ΓΕΝΕΥΗ

Le Journal des Hellènes. 1916. βλ. και Παρίσι

Ισραήλ

ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ

Νέα Σιών. 1904

Ιταλία

ΝΑΠΟΛΗ

Οι Λαοί. 1869

ΡΩΜΗ

Ελεύθερη Πατριδα / Ελεύθερη Ελλάδα. 1967

ΤΕΡΓΕΣΤΗ

Η Ημέρα. 1855, 1863. βλ. και Βιέννη

Η Κλειώ. 1861

Νέα Ημέρα. 1874

Μεγάλη Βρετανία

BIRMINGHAM

Μαντατοφόρος. 1972

ΛΟΝΔΙΝΟ

Ο Βρετανικός Αστήρ. 1860. βλ. και Αθήνα

Ένωσις, Εκκλησιών / The Union of the Churches,
1903

Η Έσπερία. 1916

Ίρις / Η Τα Νυν Ελληνικά

The Hellenic Herald. 1906

Ολλανδία

ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ, (AMSTERDAM)

Ελλάς. 1967

Byzantinische Forschungen. 1966

ΛΕΪΝΤΕΝ, (LEIDEN)

Ellas. 1889

ΝΙΜΙΓΚΕΝ, (NIJMEGEN)

Griekenland Bulletin. 1969

Ρουμανία

ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙ

Το Βήμα. 1897

Ελεύθερη Ελλάδα / Grecia Liber. 1946

Ο Ελληνικός Μηνύτωρ της Βλαχίας. 1849

Ο Ζέφυρος του Ίστρου. 1841

Ο Θεατής / Spectatorul. 1860

Η Ίρις. 1865

Κλειώ. 1898

Κόσμος. 1929

Νέα Ελλάς-Grecia Noua. 1944

Ο Νέος Ελληνισμός. 1921

Νέος Κόσμος. 1949

Πατρίς, 1889
Πατρίς του Βουκουρεστίου, 1889. βλ. και Αθήνα
Οι Σύλλογοι, 1880. βλ. και Βράιλα
Φωνή των Ελλήνων / Glasul Elenilor, 1949

ΒΡΑΪΛΑ

Έλλην, 1888
Ερμής / Mercuriu, 1848
Η Μαϊμού, 1895
Οι Σύλλογοι, 1873. βλ. και Βουκουρέστι

ΓΑΛΑΤΣΙ

Ίστρος, 1887

Ρωσία-Σοβιετική Ένωση

ΒΑΤΟΥΜ

Αργοναύτης, 1912
Εθνική Δράσις, 1908. βλ. και Τραπεζούντα 1905
Εθνική Φωνή, 1911
Ελεύθερος Πόντος, 1919
Κομμουνιστής, 1921

ΓΡΟΥΖΙΑ (ΑΜΠΧΑΖΙΑ, ΕΣΣΔ)

Κόκκινος Καπνας, 1932

ΚΟΥΜΠΑΝ

Για το Σοσιαλιστικον τιν καπνοφιτιαν, 1931

ΚΡΑΣΝΟΝΤΑΡ (ΝΟΤΙΟΣ ΡΩΣΙΑ)

Αλήθεια, 1924

ΜΑΡΙΟΥΠΟΛΗ (ΝΟΤΙΑ ΟΥΚΡΑΝΙΑ)

Κολεχπιβιστις, 1930

ΝΟΒΟΡΟΣΙΕΚ (ΝΟΤΙΑ ΡΩΣΙΑ)

Σπάρτακος, 1920

ΟΔΗΣΣΟΣ

Αναγέννησις, 1908
Ελληνικός Αστήρ, 1913
Κόσμος, 1906

ΡΟΣΤΟΦ ΕΠΙ ΤΟΥ ΝΤΟΝ (ΝΟΤΙΑ ΡΩΣΙΑ)

Κομμουνιστής / Κομμουνιστής, 1921

ΣΟΧΟΥΜΙ (ΑΜΠΧΑΖΙΑΣ, ΓΕΩΡΓΙΑ, ΕΣΣΔ)

Κομμουνιστής, 1932

Τουρκία

ΚΟΥΥΩΡΑ / ΟΡΝΤΟΥ (ΠΟΝΤΟΣ)
Βελζεβούλ, 1911

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ / ΙΣΤΑΜΠΟΥΛΑ Ακτίς, 1910

Ανατολή / Μικρά Ασία,
γιάνι [δηλαδή] Ανατολή, 1851
Ανατολικός Αστήρ, 1861
Απογευματινή / Αρογενmatini, 1925
Αποθήκη των Ωφελίμων και Τερπνών
Γνώσεων, 1849, βλ. και Σύρος
Η Αρετή, 1912
Αρμονία, 1864
Βόσπορος, 1951
Βυζαντίς, 1854
Τα Δίκαια των Εθνών, 1912
Δράσις, 1912
Εγκυκλοπαδικόν Ημερολόγιον
Εικονογραφημένον, 1934
Εκκλησιαστική Αλήθεια, 1881
Ελεύθερη Φωνή / Elefteri Foni, 1952
Ελευθεροτυπία, 1911
Εμπρός, 1908
Επιθεώρηση, 1948
Ευρυδίκη, 1870
Ζωή, 1909, βλ. και Αθήνα
Ημερολόγιον Εθνικών Φιλανθρωπικών
Καταστημάτων, 1904
Ισοπολιτεία, 1910
Κυψέλη, 1845
Κωνσταντινούπολις, 1867
Μέλισσα, 1912
Μέλισσα, 1918
Μουσική, 1912
Νεολόγος, 1867
Ο Νέος Ποιμήν, 1919
Ομόνοια / Ομόνοια και Νεολόγος, 1862
Ορθοδοξία / Ortodoksia, 1926
Παιδικός Κόσμος, 1898
Πολιτική Επιθεώρησις, 1910
Πρόδος, 1902
Πυρός, 1954
Σίφνος, 1879, βλ. και Σίφνος
Σύγγραμμα Περιοδικόν [ο εν Κωνσταντινουπόλει
Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος]1, 1863
Συναδέλφωσις, 1912
Ταχυδρόμος, 1898
Τέχνη, 1944
Τηλέγραφος του Βοσπόρου, 1843

Φάρος, 1909
Φιλολογική Ηχώ, 1893
Φωνή, 1912
Diogen, 1870
La Tribune des Nationalités, 1912

ΜΕΡΖΙΦΟΥΝ (ΒΙΛΑΕΤΙ ΣΕΒΑΣΤΕΙΑΣ / SIVAS)
Πόντος, 1910

ΣΜΥΡΝΗ
Η Αλήθεια, 1846
Αμάλθεια, 1838, βλ. και Αθήνα
Αποθήκη των Ωφελίμων Γνώσεων, 1837
Ο Αστήρ της Ανατολής, 1841
Βίων, 1878
Ελπίς, 1841
Εραμιστής, 1910
Ο Εργάτης, 1908
Ευσέβεια, 1861
Εφημερίς της Σμύρνης, 1849
Ημερησία, 1905
Ιωνία, 1874
Ιωνικός Παρατηρητής, 1837
Κόπανος, 1908, βλ. και Αθήνα
Κόσμος, 1908
Μεκτεπούλ Φεννούι Μεσρηκή [Mektebul
Fünnûn-i Mesriki], 1849
Ο Μέντωρ, 1869
Νεότης, 1909
Ο Φίλος των Νέων / Friend of Youth, 1831

ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑ
Εθνική Δράσις, 1905<,>, βλ. και Βατούμ
Εμπορικός Αγγελιοφόρος / Αγγελιοφόρος, 1916
Επιθεώρησις, 1910
Εποχή, 1918
Εύξεινος Πόντος, 1880
Ηχώ του Πόντου, 1913
Οι Κομνηνοί, 1916

ΟΚΕΑΝΙΑ
Αυστραλία
ΑΔΕΛΑΪΔΑ (ADELAIDE)
Ωκεανίς, 1914, βλ. και Σίδνεϋ

ΒΡΙΣΒΑΝΗ (BRISBAIN)
Ελληνο-Αυστραλιανά Νέα, 1950

ΚΑΜΠΕΡΑ (CAMPERRA)
Κοινοτικόν Δελτίον Καμπέρρας, 1969

ΜΕΛΒΟΥΡΝΗ (MELBOURNE)
Αθλητική Ηχώ / Athletic Echo, 1962
Αυστραλία / Australia, 1913
Αυστραλοέλλην / The Australian Greek, 1949
Βορειοηπειρωτικός Αγών, 1955
Γαργάλατα, 1971
Εθνος / Ethnos, 1959
Ελλάδα, 1973
Ερμής / Hermes, 1946
Καμπάνα, 1971
Κινηματογραφικός Αστήρ, 1959
Κοινοτής, 1972
Κοινοτικά Νέα, 1964
Κυπριακή Ηχώ, 1970
Μακεδονικός Κήρυξ, 1962
Τα Νέα, 1961
Νέος Κόσμος, 1956
Ξενητεμένος, 1961
Οδυσσεύς, 1974
Οικογένεια, 1946
Πρόδοος, 1974
Πυρσός / The Torch, 1958
Η Σφήκα, 1963
Σφρίγγα, 1958
Ο Φανός των Αθηναίων, 1962
Η Φωνή των Κοινοτήτων, 1965
Φως / Phos, 1936

ΠΕΡΘ (PERTH)
Ελληνισμός / Hellenism, 1972
Μεσογειακή Φωνή, 1971

ΣΙΔΝΕΪ (SYDNEY)
Εθνικόν Βήμα / National Tribune, 1922
Ελληνική Φωνή / Hellenic Voice, 1973
Εστία / Estia, 1955
Κυριακή / Sunday Press, 1959
Νέα Πατρίς / New Country, 1966
Πανελλήνιος Κήρυξ / Hellenic Herald, 1926
Ωκεανίς, 1914, βλ. και Αδελαΐδα

Νέα Ζηλανδία
ΟΥΕΛΛΙΝΓΚΤΟΝ (WELLINGTON)
Ελληνική Σάλπιγξ / Hellenic Trumpet, 1952

Ευχαριστίες

Στους συντάκτες των λημμάτων της Εγκυκλοπαίδειας, που ανταποκρίθηκαν πρόθυμα στην πρόσκληση να καταδέσουν τη γνώση και την εμπειρία τους, εκφράζουμε τις πλέον θερμές μας ευχαριστίες. Επιπλέον, σε όσους συνόδευσαν τα λήμματά τους με φωτογραφικό υλικό από τις ιδιωτικές τους συλλογές, από τα οικογενειακά τους αρχεία ή επέτρεψαν να χρησιμοποιήσουμε παρόμοιο υλικό από τα δημοσιευμένα έργα τους ή φρόντισαν να μας προμηθεύσουν φωτογραφίες από τους φορείς εργασίας τους.

Παρά την πληθώρα των συμβολών που διευκόλυναν την έρευνα για αναζήτηση στοιχείων, αναμφίβολα θερμές ευχαριστίες αρμόζουν σε όσους αφιερώνοντας πολύ από το χρόνο τους βοήθησαν ουσιαστικά στον εμπλουτισμό των καταλόγων των λημμάτων και στην περαιτέρω επεξεργασία των δεδομένων. Ανάμεσα σε άλλους ας αναφερθούν οι Θεόδωρος Μπενάκης, Σοφιανός Χρυσστομίδης, ο δημοσιογράφος Τάκης Ψαράκης, ο καθηγητής Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, οι Λευτέρης Μαιροειδής, Νικηφόρος Αντωνόπουλος, Δημήτρης Μόσχος, Γιώργος Ζεβελάκης, Ιωάννα Παπαθανασίου, Βαγγέλης Καραμανωλάκης και ο δημοσιογράφος Δημήτρης Γκιώνης.

Η εικονογράφηση των τεσσάρων τόμων της Εγκυκλοπαίδειας δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί χωρίς τη συνεισφορά πολλών φορέων και των ανθρώπων που τους πλαισιώνουν. Κύριες πηγές υπήρξαν η Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων, η Εθνική Βιβλιοθήκη, το Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο (ΕΛΙΑ), η Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών (ΕΣΗΕΑ), η Ένωση Ιδιοκτητών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών (ΕΙΗΕΑ), τα Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας (ΑΣΚΙ), το Αρχείο Ελευθ. Καριάτογλου / ΙΝΕ, το Αρχείο Προσωπογραφιών / ΙΝΕ. Ευχαριστούμε θερμά την Ευρυδίκη Αμπατζή και την Έλλη Δρούλια από τη Βιβλιοθήκη της Βουλής· την Παναγιώτα Μοσχονά και τον Αθανάσιο Αλεξανδρή από την Εθνική Βιβλιοθήκη· τους Μάνο Χαριτάτο και Γιώργο Τσακνιά από το ΕΛΙΑ· τα Διοικητικά Συμβούλια της ΕΣΗΕΑ· τα Διοικητικά Συμβούλια της ΕΙΗΕΑ και ιδιαίτερος τους Γιώργο Αϊδίνη και Νίκο Λάγιο· τους Σπύρο Αοδραχά, Άντα Κάπολα, Μαρία Κουπαρίτσα, Πολίνα Ιορδανίδου από τα ΑΣΚΙ, καθώς και τον Τριαντάφυλλο Σκλαβενίτη από το ΙΝΕ.

Πολύτιμο υλικό πρόσφεραν το Αρχείο Βοβολίνη, η Δημοτική Βιβλιοθήκη Ερμούπολης, το Ιστορικό και Λογοτεχνικό Αρχείο Καβάλας, το Ίδρυμα Γληνού, το Αρχείο εφ. *Ναυτεμπορική*, το Ιστορικό Αρχείο Νάξου, τα ΓΑΚ-Ιστορικό Αρχείο Αιγίου, τα ΓΑΚ Ν. Αιτωλοακαρνανίας, ΓΑΚ Ν. Σερρών, τα ΓΑΚ Ν. Ευρυτανίας, η Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης, τα ΓΑΚ Ν. Αιτωλοακαρνανίας, η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καβάλας, το Αρχείο Κ. Ζωιτοπούλου - Μαυροκεφαλίδου. Εκφράζουμε σε όλους τις ευχαριστίες μας.

Ευχαριστούμε επίσης τους Τζίνα Πορφύρη Κονίδη, Έλλη Σολομωνίδου-Μπαλάνου, Βαγγέλη Χερουβείμ, καθώς και τις οικογένειες Βεζιρτζόγλου και Ζιώγα που μας παραχώρησαν υλικό από τις προσωπικές τους συλλογές.

Ευχαριστίες οφείλουμε στο προσωπικό της Βιβλιοθήκης του Ινστιτούτου μας, Ελένη Μολφέση, Ρεγγίνα Τσιφή, Φρόσω Χρυσανθοπούλου που ανέχθηκαν αδιαμαρτύρητα την αναστάτωση της βιβλιοθήκης για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Ιδιαιτέρως θέλουμε ακόμα να ευχαριστήσουμε τους φίλους και συναδέλφους Δημήτρη Δημητρόπουλο, Λεωνίδα Καλλιβρετάκη, Ελένη Κυραμαργιού και Γιώργο Τόλια για την αφειδώλητη ηθική και έμπρακτη συνεισφορά τους στην εκδοτική διαδικασία των τόμων.

**ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ
ΕΝΘΕΤΟ**

Το «ταξίδι» των εντύπων

«Δουλεύουν όλη νύχτα σκυμμένοι στο μάρμαρο, στην πλάκα, στοιχειοθετούν, διαλύουν, χτυπούν τις λινοτυπικές μηχανές, βγάζουν τα μάτια τους για να διαβάσουν τα χειρόγραφα, ενώ γύρω χιλιάδες δοντάκια μασάνε, τρώνε, πέφτουνε βροχή οι τόνοι, τα κόμματα, οι περισπωμένες και το αλφάβητο χορεύει σ' ένα μπαλλέτο διαρκών παραλλαγών». Κάπως έτσι περιγράφει ο Μίνως Αργυράκης σε κείμενό του στην *Ελευθερία* (17 Ιαν. 1960) τη δουλειά των τυπογράφων με την οποία κλείνει την ημέρα της η κάθε εφημερίδα. Κι εδώ μοιάζει να τελειώνουν όλα. Αλλά η έκδοση της εφημερίδας σηματοδοτεί και την έναρξη του «ταξιδιού» της. Γιατί κάθε έντυπο θα «ταξιδέψει» για να «συναντήσει» τον τελικό του αποδέκτη. Στο φωτογραφικό αυτό ένθετο –εστιασμένο κυρίως στις εφημερίδες και περιορισμένο χρονικά σε στιγμές του 20ού αιώνα– παρουσιάζονται οι «αφανείς», αυτοί που δεν υπάρχουν στα λήμματα της *Εγκυκλοπαιδείας*, χωρίς τους οποίους, όμως, κανένα έντυπο δεν μπορεί να ολοκληρώσει τη διαδρομή του: οι εφημεριδοπώλες και οι αναγνώστες.

Το παρόν σημείωμα δεν συνιστά μία αναλυτική παρουσίαση των στοιχείων που αφορούν τους εφημεριδοπώλες και τους αναγνώστες. Στόχος του είναι να κάνει κάποιες νύξεις στον αναγνώστη, ώστε να «διαβάσει» περισσότερο «υποψιασμένος» τις φωτογραφίες που ακολουθούν. Από την πρώτη ενότητα, που αφορά τους εφημεριδοπώλες, είναι φανερό ότι τα έντυπα «ταξιδεύουν» με κάθε μέσο: με πλοία, αεροπλάνα, φορτηγά, αλλά και με το ταχυδρομείο. Εκείνο που εντυπωσιάζει όμως περισσότερο, είναι ότι τα έντυπα, πριν «σταματήσουν» στα περίπτερα, «ταξιδεύουν» τρέχοντας. Το μεγαλύτερο μέρος του υλικού επικεντρώνεται στους κάθε λογής εφημεριδοπώλες (άνδρες, γυναίκες, παιδιά) που με τις εφημερίδες στα χέρια «όργωναν» καθημερινά τις πόλεις.

Στη δεύτερη ενότητα, των αναγνωστών, γίνεται φανερό ότι η ανάγνωση –και κατά συνέπεια η ανάγκη των ανθρώπων για ενημέρωση– μοιάζει να μη γνωρίζει όρια στον χώρο. Έτσι, εκτός από το σπίτι και το καφενείο –πλέον χαρακτηριστικοί χώροι ανάγνωσης– τα έντυπα φθάνουν σχεδόν παντού: στον δρόμο, σε τρένα, στην εξοχή, αλλά και σε νοσοκομεία και στα πολεμικά μέτωπα. Κάποιες από τις φωτογραφίες είναι φανερό ότι είναι «στημένες» (τραβηγμένες είτε σε φωτογραφεία είτε σε εξωτερικούς χώρους) για διαφορετικούς λόγους κάθε φορά. Μα μήπως κι αυτό δεν έχει κάτι να μας πει για τη σημασία του Τύπου;

Εφημεριδοπώλες

Μπορεί κανείς να φανταστεί σήμερα εφημεριδοπώλες να τρέχουν και να διαλαλούν τα πρωτοσέλιδα; Στις πολύθουσες και μονίμως μποτιλιαρισμένες πόλεις κάτι τέτοιο φαντάζει εξωπραγματικό. Μα μήπως άλλαξαν μόνον οι πόλεις; Μήπως οι εφημερίδες δεν άλλαξαν κι εκείνες

με τη σειρά τους; Οι αφαιρετικοί τίτλοι της πρώτης σελίδας και τα λογοπαίγνια που πολλές φορές χρησιμοποιούνται μπορούν να ακουστούν από τη φωνή ενός εφημεριδοπώλη; Αλλά κατά πόσο η «εξαφάνιση» των δρομιαίων εφημεριδοπωλών έχει συντελέσει στην εξάλειψη των «ξύλι-νων» τίτλων των εφημερίδων ή το αντίστροφο, είναι μια συζήτηση που προφανώς δεν έχει θέση σ' αυτό εδώ το σημείωμα. Εκείνο πάντως που με βεβαιότητα μπορούμε να πούμε είναι πως για σχεδόν ένα αιώνα, από τα τέλη του 19^{ου} έως περίπου τη δεκαετία του 1970 –με κάποιες διακοπές–, η παρουσία εφημεριδοπωλών στις πόλεις ήταν καθημερινή και «ηχηρή». Όπως σημειώνει χαρακτηριστικά ο Σπύρος Μελάς: «Ο Έλλην εφημεριδοπώλης βάζει φωτιά στην άσφαλτο και στα νεύρα του αναγνώστη. Θα τρέξει σ' αυτόν σαν σίφουνας, θα τον τραντάξει με την κραυγή του, θα τον ξεκουνήσει» (*Ελευθερία*, 11 Νοεμ. 1958).

Ποιοι είναι όμως οι εφημεριδοπώλες; Αρχικά, τα παιδιά –κυρίως αγόρια– είναι εκείνα που φαίνεται να μονοπωλούν το επάγγελμα του εφημεριδοπώλη μαζί μ' εκείνο του λούστρου. Κι αν το 1910 η είδηση ότι στο Τολέδο «απεκαλύφθη θηλυκός εφημεριδοπώλης» δημοσιεύ-ταν στη στήλη «Νέα και περίεργα από τον έξω κόσμο» (εφημερίδα *Εμπρός*), δεν άργησαν να φανούν και εδώ γυναίκες εφημεριδοπώλες όπως μαρτυρούν οι φωτογραφίες –πιθανότατα σε περιορισμένο αριθμό. Φαίνεται όμως πως σταδιακά τα ηνία παίρνουν οι άνδρες οι οποίοι κυριαρχούν στον χώρο. Πρόκειται ούτως ή άλλως για μια δουλειά σκληρή. Με ένα μικρό ποσο-στό επί του κάθε φύλλου που πουλούσαν –και του οποίου η αύξηση αποτελούσε πάντα πεδίο διεκδικήσεων–, με δυσκολίες που είχαν να κάνουν με την κατοχύρωση του επαγγέλματος, τις συνθήκες εργασίας, τα ατυχήματα στους δρόμους, τις διώξεις σε δύσκολες εποχές όσων διένει-μαν αριστερά κυρίως έντυπα κ.ά.

Σε κάθε περίοδο πάντως, τα απαραίτητα στοιχεία που φαίνεται ότι έπρεπε να διαθέτει ένας καλός εφημεριδοπώλης ήταν η ταχύτητα και η στεντόρεια φωνή. Όσον αφορά το πρώτο, δε μοιάζει να είναι καθόλου τυχαίο ότι στις τάξεις τους συγκαταλέγονταν συχνά μαραθωνοδρόμοι. Η σημασία της ταχύτητας ήταν δε τόσο μεγάλη, που οι εφημερίδες της Αθήνας διοργάνωναν αγώνες δρόμου μεταξύ των εφημεριδοπωλών, όπως εκείνον του 1936, στον οποίο κάθε ένας από αυτούς καλούνταν να τρέξει τρία χιλιόμετρα με τα ρούχα της δουλειάς και με πενήντα εφημερίδες υπό μάλης. Ο νικητής Ν. Νίτσας, εκτός από το χειροκρότημα, εισέπραξε και πλούσια έπαθλα που είχαν αθλοδότησει οι εφημερίδες, το Πρακτορείο Τύπου και ο Δήμος Αθηναίων.

Μα αν είναι κάτι στο οποίο όλοι συμφωνούν ότι ο εφημεριδοπώλης ξεχωρίζει, αυτό είναι η φωνή του. Αυτή η φωνή που ακουγόταν κάθε πρωί κι απόγευμα: «Εφημερίδες!». Μα εκεί που η φωνή αυτή έδειχνε όλο της το μεγαλείο, ήταν στα παραρτήματα και τις έκτακτες εκδόσεις των εφημερίδων. «Το παραρτήμα! Τι μέγα εγερτήριο αυτή η κραυγή εις ημέρας μεγάλων γεγονότων και ανησυχών προσδοκίων! Κατερχόμενος χθες κατά τας 2½ μ.μ. το Σύνταγμα παρηκολούθησα το αποτέλεσμα του εγερτηρίου τούτου. Η μεσημβρινή ανάπαυσις πολλών διεκόπη, παράθυρα ηνοιχθήσαν δια να προβάλλουν άνθρωποι με ατημέλητον ιματισμόν εκτιναχθέντες από την κλίνην και εις τας θύρας ενεφανίσθησαν υπηρέτριαι των οποίων η λεπτή φωνή εκάλει τους τρέχοντας εφημεριδοπώλας» («Διαβάτης», *Εμπρός*, 28 Ιουλ. 1914).

Κι όμως κάποιες φορές οι εφημεριδοπώλες κατηγορήθηκαν για υπερβολή στην παρουσί-αση των ειδήσεων. Τις παραμονές του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου σε χρο-νογράφημά του στην εφημερίδα *Εμπρός* (15 Σεπτ. 1912) γράφει: «Οι εφημεριδοπώλαι μπορούν να σπείρουν πανικόν εις μίαν πόλιν. [...] Εις περιστάσεις όπως η σημερινή, όπου απαιτείται ψυ-χραιμία δια τους Έλληνας, ο εφημεριδοπώλης, εφόσον αφήνεται ελεύθερος να εξαγγέλη ειδήσεις που δεν υπάρχουν συνήθως εις την εφημερίδα, είναι παράγων νευροπαθείας και, πιθανώτατα, μικρού πανικού ο οποίος εις κάθε νέαν κραυγήν μεγαλώνει.» Με το κείμενό του ζητά να πάψει αυτή η παράδοση και οι εφημερίδες να πωλούνται πλέον «αιωπηρά». Πενήντα περίπου χρόνια

αργότερα, ο Σπύρος Μελάς και πάλι (ό.π.) θα δει την πλευρά αυτή των εφημεριδοπωλών με περισσότερο χιούμορ: «Όταν πάρη το πακέτο με τις εφημερίδες υπό μάλης, θα ρωτήση αμέσως: –Τι θα φωνάσουμε; –Ο Σπούτνικ δεν κατεβαίνει... Γεγονότα στην Αργεντινή... Λίγο πιο κάτω θα τα μεπερδέψη –επίτηδες ή όχι, αυτός το ξέρει– και θα τον ακούσετε να διαλαλή: –Σοβαρά γεγονότα στο Σπούτνικ... Δε θέλει να κατέβη στην Αργεντινή... Άλλοτε θα βάλη αλάτι (έστω και χοντρό της κουζίνας) στις ειδήσεις. Για θυμηθήτε τις μέρες με τη Λάικα, με τι προσποιητό πάθος διαλαλούσε: –Σοβαρά γεγονότα!... Η σκυλίτσα γαυγίζει!...». Και κοντά σ' όλα αυτά, μια μαρτυρία που ξαφνιάζει: εκείνη για τους εφημεριδοπώλες που επί Κατοχής είχαν το θάρρος να φωνάζουν: «Το παράρτημα!... Αύριο παίρνουμε πόδι!»,

Αναγνώστες

Εφημερίδες και περιοδικά μάχονται για να τον κερδίσουν. Με την ειδησεογραφία τους, την υπόλοιπη ύλη τους, την πολιτική τους τοποθέτηση και για κάποιο διάστημα –μέχρι το 1936– με τις προσφορές και τα δώρα που κληρώνουν. Ο αναγνώστης - αγοραστής είναι ο τελικός στόχος κάθε εφημερίδας. Οι άνθρωποι του Τύπου το γνωρίζουν αυτό πολύ καλά και το ομολογούν με έμμεσο τρόπο. Εκφράσεις όπως «φίλε αναγνώστα», «οι αναγνώσταί μας γνωρίζουν καλύτερα» και άλλες παρόμοιες, επανέρχονται καθημερινά σχεδόν στον Τύπο. Σ' αυτόν απευθύνονται όταν γράφουν το κύριο άρθρο τους, αυτόν προσπαθούν να πείσουν, να νουθετήσουν και κάποιες φορές να οδηγήσουν.

Ο αναγνώστης όμως δεν είναι ένα πρόσωπο με αναλλοίωτα χαρακτηριστικά στο πέρασμα των χρόνων. Αλλάζει κι αυτός μαζί με την εποχή του. Και οι αναγνώστες των αρχών του αιώνα δεν μοιάζουν σε τίποτα με τους αναγνώστες της μεταπολεμικής Ελλάδας του 1950 και του 1960. Κι αν ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος γράφει το 1959 για την ελληνική επαρχία ότι «Εφημερίδα δε βρίσκει κανείς παρά μόνο στο καφενείο, όπου την μελετούν μ' εμβριθεία οι γραμματισμένοι του τόπου, ο παπάς, ο δάσκαλος, ο γιατρός, ο ειρηνοδίκης, ο συμβολαιογράφος, αν υπάρχει συμβολαιογράφος», εντούτοις, είναι φανερό ότι από τον κουστουμαρισμένο κύριο –τυπικό αναγνώστη, το 1923– μέχρι τον μανάβη της αγοράς της Αθήνας του 1950, η απόσταση που έχει διανυθεί είναι πολύ μεγάλη.

Παρ' όλα αυτά θα συνεχιστεί για χρόνια μια συνήθεια –συνέπεια κι αυτή του αναλφabetισμού– που σήμερα έχει χαθεί: η ανάγνωση εις επήκοον πολλών. Η «ακρόαση» των εντύπων –κυρίως των εφημερίδων– υπήρξε για χρόνια χαρακτηριστικό στιγμιότυπο των δρόμων, των καφετεινών –ακόμα και των πολεμικών μετώπων. Κι από κοντά μια άλλη συνήθεια που φαίνεται πως επιβίωσε για πολλά χρόνια: η λαθρανάγνωση. «Εις την πλατεΐαν του Συντάγματος κάποιος ηλικιωμένος κύριος ηγήρασε το διαλαλούμενον παράρτημα. Αλλά μόλις ήρχισε να το αναγιγνώσκει, επλησίασεν εις των διαβατών και έκυψεν υπέρ τον ώμον του γέροντος δια να αναγνώση και αυτός. Τούτον εμμήθη δεύτερος, έπειτα τρίτος και μετ' ολίγον έγινε συνάθροισις πέριξ του αναγιγνώσκοντος, όστις διακόψας την ανάγνωσιν, είπε με κατάπληξιν όταν είδε την πολιορκίαν εκείνην: –Τ' ειν' αυτό το μάζεμα; –Δυνατά ν' ακούσωμε και 'μεις!» («Διαβάτης», *Εμπρός*, 28 Ιουλ. 1914). Οι «παθόντες» όμως δεν φαίνεται να αντιμετωπίζουν πάντα με χιούμορ το γεγονός και πολλές φορές οι επιπλήξεις προς τους λαθραναγνώστες δεν είναι το ύστατο μέσο που μετέρχονται για να τους απωθήσουν.

Από τη συνήθεια αυτή –«μία συνήθεια που κληρονομήσαμε από τους προγόνους μας», όπως γράφει, ειρωνευόμενο, χρονογράφημα της εποχής– «υποφέρουν» όμως και οι εφημεριδοπώλες, οι οποίοι πολλές φορές κρεμούν τις εφημερίδες ανάποδα για να εμποδίσουν την ανάγνωση τους. Παρ' όλα αυτά ο λαθραναγνώστης βρίσκεται εκεί: «Στα πεταχτά διαβάει από το περιπτερο της γειτονιάς του την αθλητική εφημερίδα, “γονατισμένος” κυριολεκτικά στο πεζοδρόμιο.

Με... ανάποδα το κεφάλι, προσπαθεί πολλές φορές να διαβάσει τον “Ταρζάν” ή τον Α ήρωα σε... “νέες περιπέτειες”» (*Ελευθερία*, 14 Οκτ. 1965). Κι αν η έκδοση νομοθετικού διατάγματος, το 1954, που απαγόρευε τη λαθραία ανάγνωση –επισείοντας στους παραβάτες ποινή φυλάκισης μέχρι ενός έτους– προσπάθησε να θέσει τέρμα σ’ αυτή την πρακτική, οι συλλήψεις εφημεριδοπωλών που διευκολύνουν τη «συνήθεια» αυτή και που συνεχίζονται μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960 μαρτυρούν τη δυσκολία «προσαρμογής» των λαθραναγνωστών στο μέτρο αυτό.

Είτε «λαθραία» είτε «νόμιμη», η σχέση του αναγνώστη με το έντυπο που διαβάξει είναι πολύ δυνατή και δηλωτική των πολιτικών του πεποιθήσεων –όχι πάντα χωρίς κόστος– αλλά και των αθλητικών και αισθητικών του προτιμήσεων. Αυτόν τον παθιασμένο αναγνώστη συνάντησε ο Δημήτρης Ψαδάς («Το δαύμα», 1946) και τον παρουσίασε με γλαφυρό τρόπο: «Κόσμος στην ουρά. Κατσούφης. Μουρμούρης. Κακορίζκος. Άλλος κρατούσε το *Εμπρός*. Άλλος κρατούσε *Μάχη*. Άλλος κρατούσε *Βήμα*. Άλλος κρατούσε *Καθημερινή*. Η πανσπερμία των πολιτικών μας ιδεών εκεί, αραδιασμένη στην ουρά του τραμ, με κάτι μούτρα δέκα πήχες και κάτι μάτια αγριωπά, που καμιά φορά γλιστρούσαν απ’ το μπομπουνιστό άρθρο του *Εμπρός* γεμάτα μίσος προς τον λαϊμό του αναγνώστη του *Ρίζου*. [...] Κάθε άνθρωπος και μια εφημερίδα, κάθε εφημερίδα κι ένα πάθος.»...

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΕΔΕ

Εφημεριδοπώλες μπροστά από τα γραφεία της εφημερίδας Ατλαντίς, Νέα Υόρκη, αρχές 20ού αιώνα. The Historical Society of Pennsylvania, Balch Institute Collections.

Εφημεριδοπώλης
σε διαφημιστική
φωτογραφία της
εφημερίδας
Ατλαντίς, αρχές
20ού αιώνα. The
Historical Society
of Pennsylvania,
Balch Institute
Collections.

Ο Μάρκος
Αϊβαζιάν, από
τους πρώτους
εφημεριδοπώλες
του Αγίου, 1922.
Ιστορικό και
Λαογραφικό
Μουσείο
Αγίου.

*Μικρασιατικό μέτωπο. Διανομή εφημερίδων στον καταυλισμό.
Συλλογή Μικρασιατικής εκστρατείας / ΕΡΤ Α.Ε.*

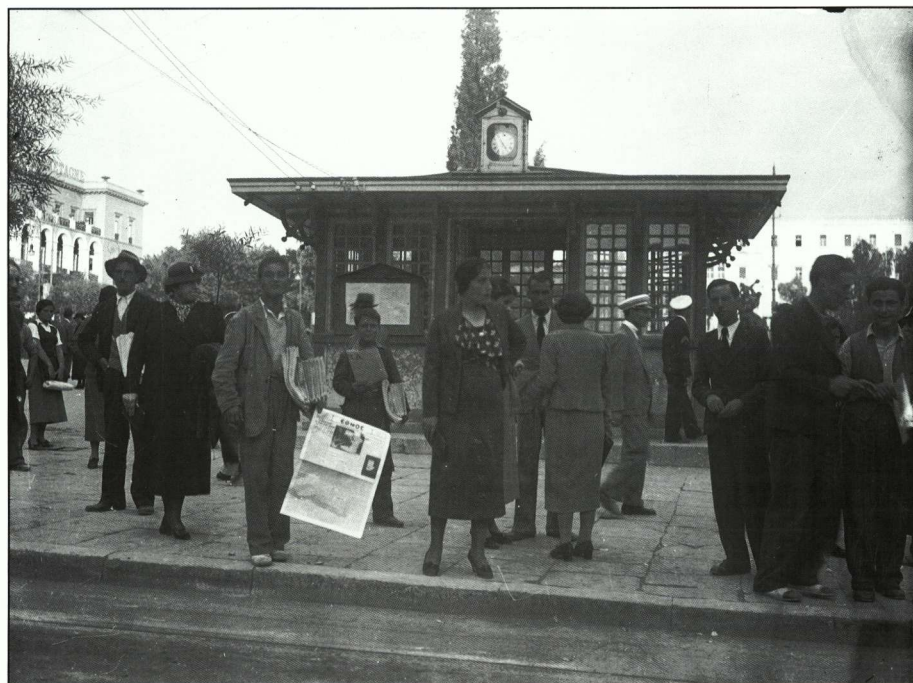
*Μέλη του ΚΚΕ
σε εξόριση με
τον Ρίζοσπαστη.
Αθήνα, 1928.
Αρχείο
Κεντρικής
Επιτροπής ΚΚΕ.*

*Νεαρή εφημεριδοπώλης στην Αθήνα, 1929.
Συλλογή Π. Πουλίδη / ΕΡΤ Α.Ε.*

*Η εφημεριδοπώλης Δήμητρα Μπισμπικοπούλου.
Αίγιο, 1930. Ιδιωτική συλλογή Γιάννη Ανδρικόπουλου.*

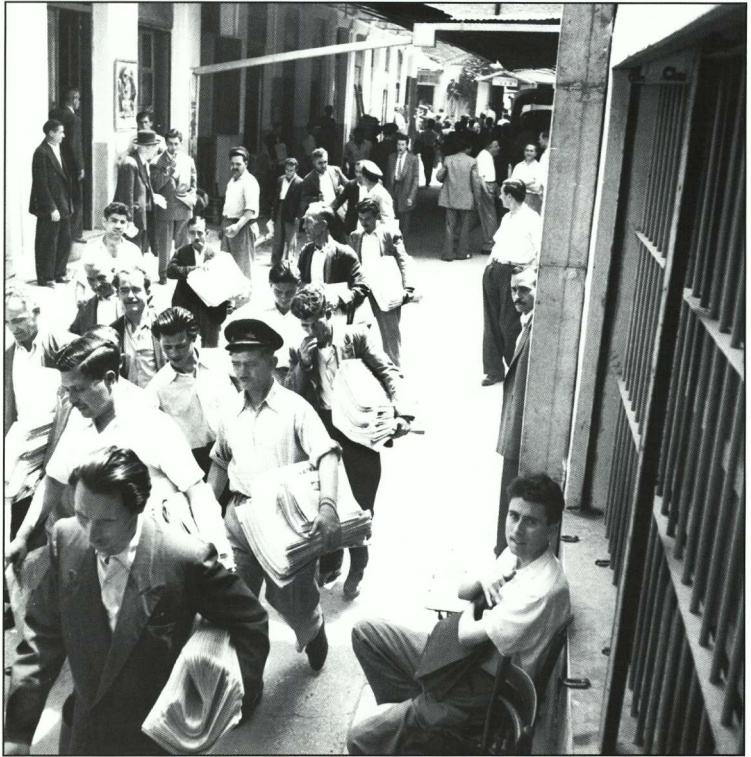

*Εφημεριδοπώλες στην πλατεία Συντάγματος, 1937.
Αρχείο Ηνωμένων Φωτορεπόρτερ / Ν.Ε. Τόλης.*

*Αθήνα, 1946.
Αρχείο
Ηνωμένων
Φωτορεπόρτερ /
Ν.Ε. Τόλης.*

*Αθήνα. 28
Μαΐου 1951.
Αρχείο Ηνωμένων
Φωτορεπόρτερ /
Ν.Ε. Τόλης.*

*Αθήνα. 1952.
Αρχείο
Ηνωμένων
Φωτορεπόρτερ /
Ν.Ε. Τόλης.*

Αθήνα. 10 Ιουλίου 1952.
Αρχείο Κ. Μεγαλοκονόμου.

Αθήνα, 1954.
Αρχείο
Ηνωμένων
Φωτορεπόρτερ /
Ν.Ε. Τόλης.

Αθήνα, 4 Φεβρουαρίου
1956. Αρχείο
Κ. Μεγαλοκονόμου.

Αθήνα,
4 Φεβρουαρίου 1956.
Αρχείο
Κ. Μεγαλοκονόμου.

*Οι εφημεριδοπώλες με τα νέα φύλλα στη Χρήστου Λαδά.
Αθήνα 1956. Αντώνιος Πατσαβός / Φωτογραφικό Αρχείο ΕΛΙΑ.*

*Μεταφορά εφημερίδων.
Φωτογραφικό Αρχείο ΕΛΙΑ.*

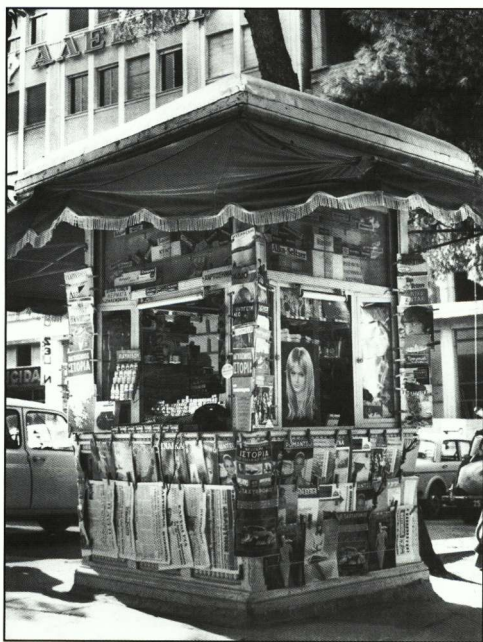
Το ξεφόρτωμα
των εφημερίδων.
Φωτογραφικό
Αρχείο ΕΛΙΑ.

Πώληση
εφημερίδων στο
σταθμό του ΗΣΑΠ.
Αντώνιος Πατσαβός /
Φωτογραφικό
Αρχείο ΕΛΙΑ.

*Εφημεροδωπώλες
με τα νέα φύλλα,
δεκαετία 1950.
Ένωση
Ιδιοκτητών
Ημερησίων
Εφημερίδων
Αθηνών.*

*Αθήνα. 10 Μαρτίου
1956. Αρχείο
Κ. Μεγαλοκονόμου.*

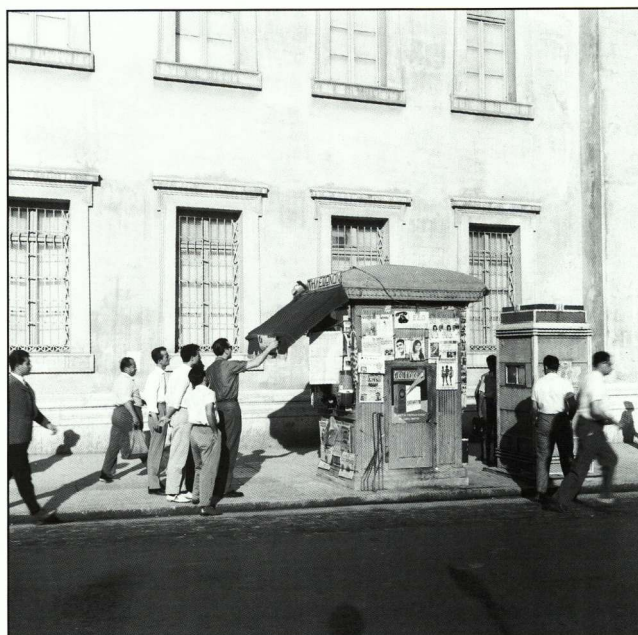
*Εφημεριδο-
πώλες, Αθήνα
1956. Αντώνιος
Πατσαβός /
Φωτογραφικό
Αρχείο ΕΛΙΑ.*

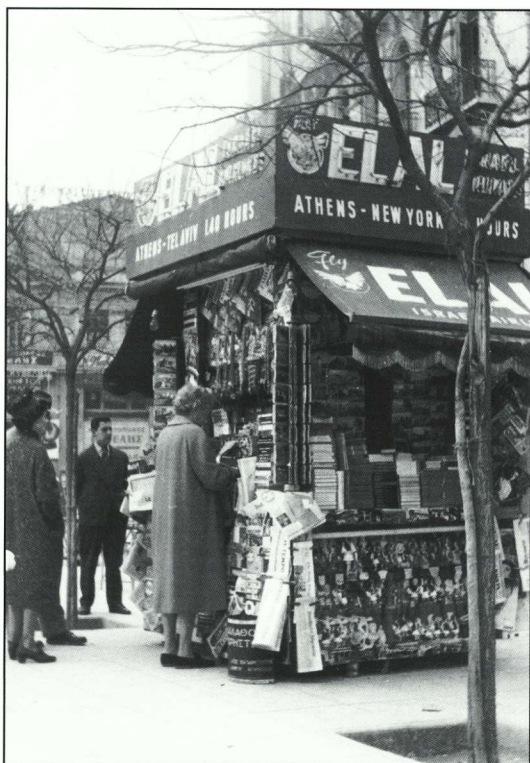
Αθήνα, 5 Ιανουαρίου 1959. Αρχείο Κ. Μεγαλοκονόμου.

*Αθήνα, 1959.
Αρχείο Ηνωμένων
Φωτορεπόρτερ /
Ν.Ε. Τόλης.*

*Περίπτερο.
Αθήνα, 1962.
Ιωάννης Λάμπρου /
Φωτογραφικό Αρχείο
Μουσείου Μπενάκη.*

Αθήνα, 1962.
Γενική Γραμματεία
Επικοινωνίας-
Γενική Γραμματεία
Ενημέρωσης.

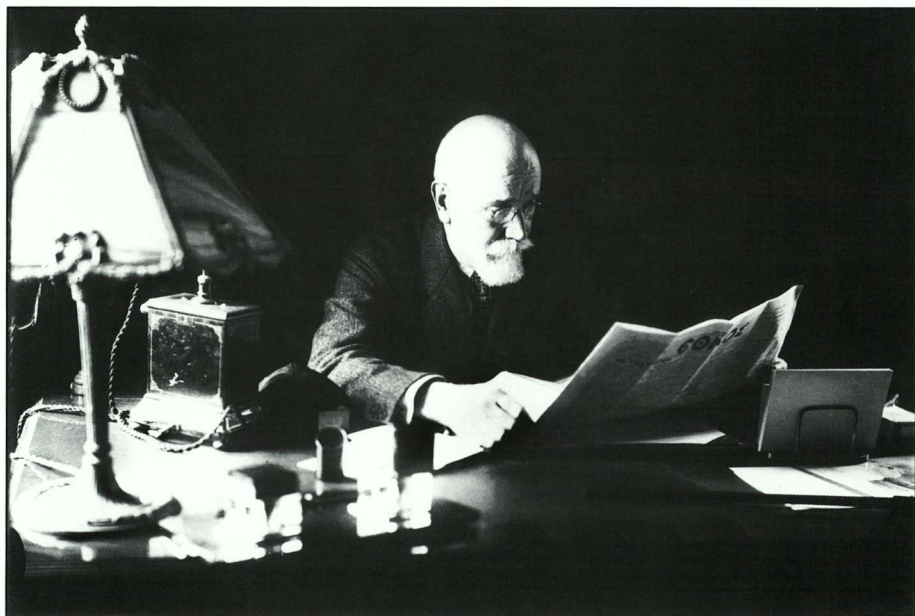
Ηλεκτρικός
σταθμός
Ομόνοιας,
6 Απριλίου
1964. Αρχείο
Κ. Μεγαλο-
κονόμου.

Ομαδικό πορτραίτο, 1905 ε. Κ. Κωνσταντινίδης (C. Constantinides) /
Φωτογραφικό Αρχείο ΕΛΙΑ.

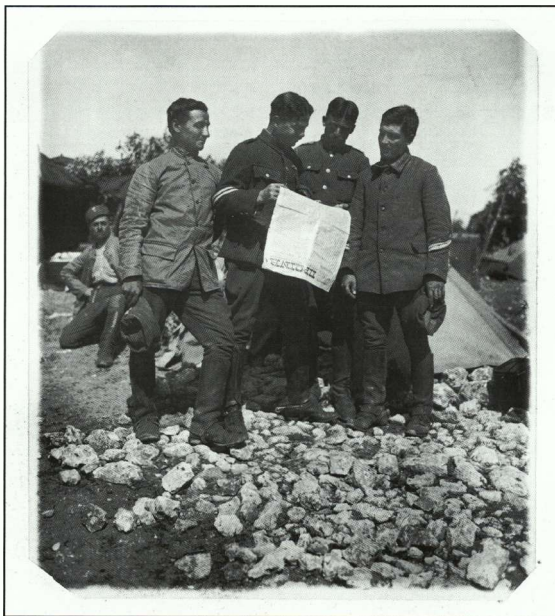
Αθήνα, 1911.
Αρχείο
Ηνωμένων
Φωτορεπόρτερ /
Ν.Ε. Τόλης.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος στο γραφείο του. Συλλογή Π. Πουλίδη / ΕΡΤ Α.Ε.

*Έλληνες στρατιώτες διαβάζουν εφημερίδα στο μέτωπο. Μικρά Ασία 1921-1922.
Φωτογραφικό Αρχείο ΕΛΙΑ.*

*Έλληνες
στρατιώτες
διαβάζουν στην
εφημερίδα
διάγγελμα
του βασιλιά
Κωνσταντίνου,
Μικρά Ασία
1921-1922.
Φωτογραφικό
Αρχείο ΕΛΙΑ.*

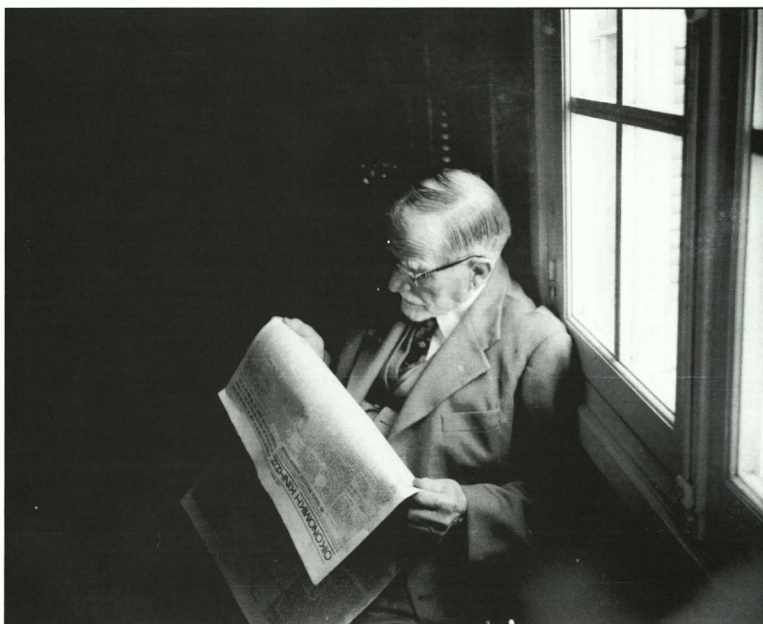

*Μικρασιατικό Μέτωπο. Οπλίτες της ΙΧ μεραρχίας σε ώρα ανάπαυσης.
Συλλογή Μικρασιατικής εκστρατείας / ΕΡΤ Α.Ε.*

*Μικρασιατικό
μέτωπο.
Χ μεραρχία.
Στιγμιότυπο από
την καθημερινή
ζωή του
στρατεύματος.
Συλλογή
Μικρασιατικής
εκστρατείας /
ΕΡΤ Α.Ε.*

*Ανάγνωση
εφημερίδας.
Αθήνα, 1923.
Γεώργιος
Πολίτης /
Φωτογραφικό
Αρχείο ΕΛΙΑ.*

*Πορτρέτο κοριτσιού
που διαβάζει εφημερίδα.
Αθήνα, 1925-1928. Κωνσταντίνος
Γεωργιάδης / Φωτογραφικό
Αρχείο Μουσείου Μπενάκη.*

*Φυματικοί
καπνεργάτες
σε αναρρωτήριο
τον Ριζοσπάστη,
1927. Αρχείο
Κεντρικής
Επιτροπής
ΚΚΕ.*

*Εκδρομή στην
ύπαιθρο. 1935.
Αρχείο Ηνωμένων
Φωτορεπόρτερ /
Ν.Ε. Τόλης.*

Αθήνα, 1939. Αρχείο Ηνωμένων Φωτορεπόρτερ / Ν.Ε. Τόλης.

*Επιστράτευση.
Αθήνα, 1940.
Βούλα
Παπαϊωάννου /
Φωτογραφικό
Αρχείο
Μουσείου
Μπενάκη.*

Νέα από το Μέτωπο. Αθήνα. 1940-1941. Φωτογραφικό Αρχείο Πολεμικού Μουσείου.

Αθήνα. 1940-1941. Φωτογραφικό Αρχείο Πολεμικού Μουσείου.

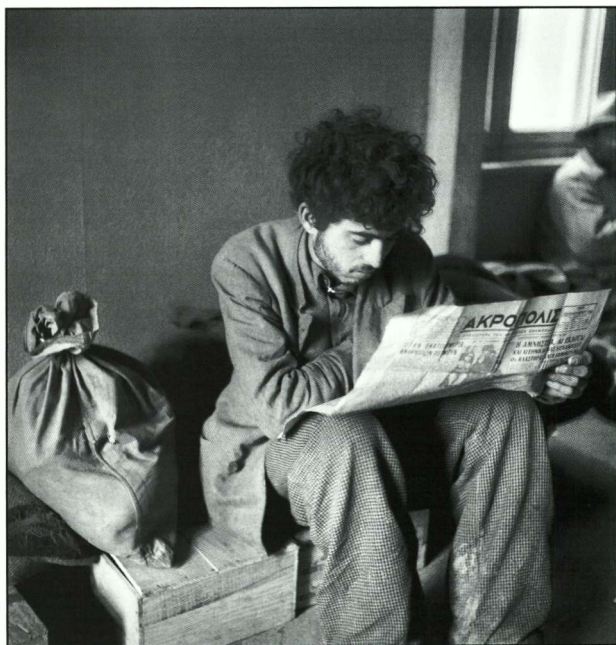
Εργάτης
χαλυβουργείου
σε ελληνικό
καφενείο της
Πενσυλβάνια,
Ιανουάριος 1941.
Jack Delano
/ Library of
Congress.

Αφιέρωμα στον
Ιωάννη Μεταξά
στο πρωτοσέλιδο
της εφημερίδας
Η Νίκη, Αθήνα,
1 Φεβρουαρίου 1941.
Βούλα
Παπαϊωάννου /
Φωτογραφικό
Αρχείο Μουσείου
Μπενάκη.

Νοσοκόμα διαβάζει
σε τραυματίες του
Αλβανικού μετώπου
την εφημερίδα
Η Νίκη. Αθήνα,
22 Φεβρουαρίου
1941. Βούλα
Παπαϊωάννου /
Φωτογραφικό
Αρχείο
Μουσείου
Μπενάκη.

Επιστροφή ομήρου του
ΕΛΑΣ (Αλέξανδρος
Ανδρόνικος,
Αμπελόκηποι).
Αθήνα, 22 Ιανουαρίου
1945. Βούλα
Παπαϊωάννου /
Φωτογραφικό Αρχείο
Μουσείου Μπενάκη.

Παιδιά
διαβάζουν σε
παιδόπολη, 1950.
Βούλα
Παπαϊωάννου /
Φωτογραφικό
Αρχείο Μουσείου
Μπενάκη.

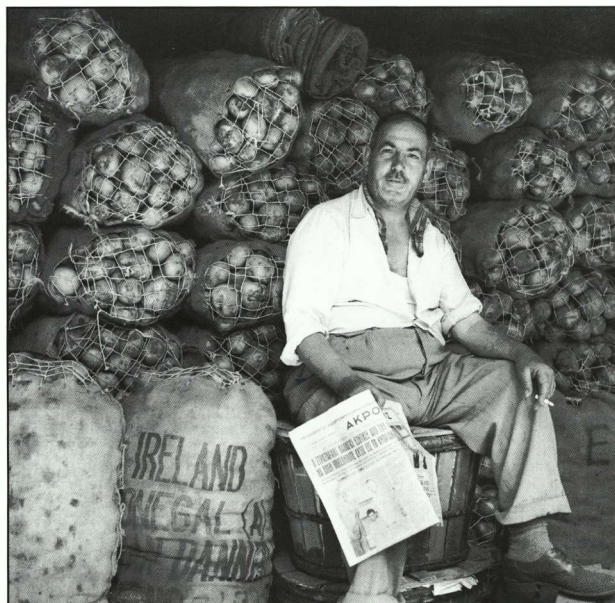
Κάλυμνος, 1950.
Δημήτρης
Χαρισιάδης /
Φωτογραφικό
Αρχείο
Μουσείου
Μπενάκη.

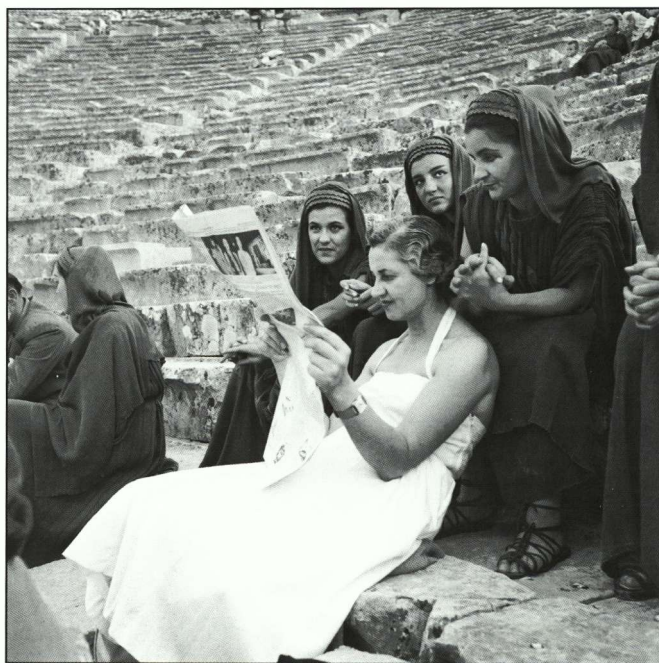
Η Έλλη Παππά
σε διάλειμμα
της δίκης της.
Αθήνα, 1951.
Αρχείο Έλλης
Παππά / ΕΛΙΑ.

Ρόδος, 1952.
Δημήτρης
Χαρισιάδης /
Φωτογραφικό
Αρχείο
Μουσείου
Μπενάκη.

Αθήνα, 1952.
Δημήτρης
Χαρισιάδης /
Φωτογραφικό
Αρχείο
Μουσείου
Μπενάκη.

Παράσταση
«Εκάθη»,
παρασκευή,
1955. Δημήτρης
Χαρισιάδης /
Φωτογραφικό
Αρχείο
Μουσείου
Μπενάκη.

*Η Μαρία
Κάλλας με τον
Γκιόρτζι
Μπανιάστα
Μενεγκίνι στην
Αθήνα, 1957.
Αρχείο Κ.
Μεγαλοκονόμου.*

*Μετώρα, 1960.
Δημήτρης
Χαρισιάδης /
Φωτογραφικό
Αρχείο
Μουσείου
Μπενάκη.*

Αθήνα, 1961.
Δημήτρης
Χαρισιάδης /
Φωτογραφικό
Αρχείο
Μουσείου
Μπενάκη.

Αθήνα,
5 Μαΐου 1961.
Αρχείο
Κ. Μεγαλοκονόμου.

Κοπέλα
διαβάζει
σε τραίνο.
Αθήνα, 1962.
Ιωάννης
Λάμπρου /
Φωτογραφικό
Αρχείο
Μουσειού
Μπενάκη.

Αθήνα,
6 Μαρτίου 1964.
Αρχείο Κ.
Μεγαλοκονόμου.

Αθήνα,
10 Νοεμβρίου 1966.
Αρχείο
Κ. Μεγαλοκονόμου.

Διαβάζοντας την εφημερίδα. Χανιά. Κωνσταντίνος Μάνος / APEIRON PHOTOS.

καλλιτεχνικά, παιδικά, επιστημονικά, δρασκευτικά, γυναικεία, παιδαγωγικά, επαγγελματικά κ.ά.) καθιστά πληρέστερη την εικόνα αυτού του «πανοράματος» του Τύπου.

Στα 700 περίπου λήμματα για τα πρόσωπα που ενεπλάκησαν στην παραγωγή των εντύπων, παρουσιάζονται όχι μόνο οι σημαντικότεροι και γνωστότεροι εκδότες, δημοσιογράφοι και γελοιογράφοι, αλλά και οι λιγότερο γνωστοί, αυτοί των εντύπων της περιφέρειας και του εξωτερικού, που κατέβαλαν τις δικές τους προσπάθειες για την ανάπτυξη του Τύπου.

Το έργο ολοκληρώνεται με Παραρτήματα. Στο πρώτο, παρουσιάζονται τα σύντομα ιστορικά των ενώσεων και σωματείων του Τύπου που με τη δράση τους συνέβαλαν καθοριστικά στη διαμόρφωσή του, καθώς και την κατοχύρωση των δικαιωμάτων όσων εργάζονται στον χώρο αυτό. Η σχολιασμένη Γενική Βιβλιογραφία που ακολουθεί, παρουσιάζει τον Τύπο ως αντικείμενο έρευνας και αποτελεί πολύτιμο βοήθημα για τους αυριανούς μελετητές του θέματος. Στη συνέχεια, η σύντομη παρουσίαση της νομοθεσίας περί Τύπου από την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους, καταγράφει τις «περιπέτειες» του και τους δύσκολους δρόμους της αυτονόητης, σήμερα, ελευθεροτυπίας. Τέλος, το φωτογραφικό ένθετο των τελευταίων σελίδων απεικονίζει το «ταξίδι» των εντύπων προς τον τελικό αποδέκτη τους, τον αναγνώστη.

ISBN 978-960-7916-52-5
ISBN Δ' τόμος 978-960-7916-56-3

MD0006026799